

HOLE
BYGDEBOK
BIND III

BYGDA OG FOLKET

HOLE
BYGDEBOK
BIND III

Gudmund Bakke

BYGDA OG FOLKET

Bosettingshistorie på Røyse (Holefjerdings)

UTGITT AV HOLE KOMMUNE 2004

Innhold

Forord	8
Forfatterens forord	10
Røyse – Holfjerdings	13
Mo gnr. 202	18
Nedre Mo	19
Nedre Mo løpenr. 64 - gnr. 202/6	24
Nedre Mo løpenr. 63 - gnr. 202/1	34
Øvre Mo løpenr. 68 og 69 - gnr. 202/9	35
Øvre Mo løpenr. 67 - gnr. 202/9	41
Libakke gnr. 202/1 og 9, og 203/1	47
Skog	58
Seter	61
Husmannsplasser	66
Mosenga 67, Libakke 68, Nedre Libakke 70, Grønvold 71, Svensløkka 74, Kortegården 74, Bråten 76, Hagen 77, Mostua 78, Moen 80	
Andre bruk utskilt fra Mo	80
Kjeldsborg 80, Skogstad 83, Svensrud 85, Svingerudbråten 88, Pålerud 91, Holmboe 94, Nedre Libakke 94, Grønvold 96, Nygård 96, Hagan (Hagen) 100, Grønvold II 101, Røysehall 103	
Boligeiendommer under gnr. 202 Mo	104
Solhaug 104, Bakkeli 105, Grønli 106, Villa Mo 107, Røyse skole 107, Eiendommer ved Svensrud 108, Eiendommer ved Svingerud 111, Eiendommer i Frøysuåsen 112	
Frøyhov/Frøhaug gnr. 203	115
Øvre Frøyhov	119
Nedre Frøyhov	122
Frøhaug gnr. 203/2	124
Frøyhov gnr. 203/3	133
Husmannsplasser	141
Haugen 143, Bråten 143, Skarpsno 144, Svensløkka 144, Dal 144, Murus 145, Dalerud 145	
Skog og seter	145
Eiendommer utskilt fra Frøyhov/Frøhaug	147
Frøihov 147, Frøytun 148, Frøyu 149	
Boligeiendommer i Skarpsnogata	149
Fjelstad gnr. 204	156
Øvre Fjelstad gnr. 204/1	161

Nedre Fjelstad gnr. 204/2	168
Fjelstad gnr. 204/6	175
Husmannsplasser	182
Dal 183, Dal østre 186, Haugløkka 187, Murus 187	
Skog	187
Seter	189
Eiendommer utskilt fra Fjelstad	191
Fjeldborg 191, Frøstad 192, Solstad 193, Daltun 194, Frøsheim 194	
By gnr. 205	195
Vestre By gnr. 205/4	199
Søndre By gnr. 205/1	214
Seter	230
Skog	231
Husmannsplasser	233
Grønvold 236, Moen 238, Skjellum 239, Rolighet 240, Byerhaugen 241, Nedre Faltinrud 242, Øvre Faltinrud 244, Bakken 245, Rønningen 245, Kjelleberget 246, Topikrud 246, Barbrostua 247	
Festetomter	247
Eiendommer utskilt fra By	248
Lilleby 248, Østby 253, Skjellum 255, Villvoll 255, Ring 258, Rønningen 259, Gunhaug 261, Grønvold 262, Grønvold II 262, Byerhaugen 262, Grønlund 263, Lillevoll 263, Tyrimo 264, Wennevoll 264, Smiebakken 265, Heimtun 265, Furulia 266, Tronrud Engineering 266, Sentralidrettsanlegg 267	
Berg gnr. 206	268
Seter	279
Skog	280
Husmannsplasser	281
Bergsbråten 281, Bergstua 281	
Dæli gnr. 219	283
Søndre Dæli	288
Nordre Dæli	294
Dæli – én gård fra 1891	297
Husmannsplasser	300
Skog	302
Seter	304
Bruk utskilt fra Dæli	305
Teigen 305, Nedre Dæli 308, Nedre Teigen 313	
Onsaker gnr. 220	316
Øvre Onsaker gnr. 220/1	323
Nedre Onsaker gnr. 220/2	331
Skog/seter	337

Husmannsplasser	338
Onsakerbråten 339, Orehagan 340	
Frøyshov/Frøshaug gnr. 221	341
Nordre Frøyshov etter 1704	349
Nordre Frøyshov gnr. 221/1	352
Nordre Frøyshov gnr. 221/6	359
Søndre Frøyshov etter 1704	361
Søndre Frøyshov (Syr) gnr. 221/17	363
Søndre Frøyshov gnr. 221/22	368
Frøyshov gnr. 221/6 og 22	370
Skog og seter	377
Husmannsplasser	381
Åsen 383, Åsbakken 384, Busterud 385, Storbråten 386, Mørkhøl 386, Snyta 387, Nordli 387, Ståfis-stua 387, Tostens 388, Petters 388, Mattisbråten 388, Speke 388, Rønningen 389, Frøyshovenga 389	
Øvrige eiendommer og bruk	389
Åsen (Mai) 389, Vestjordet 391, Åsen (Bråtan) 394, Åsen 398, Røysetoppen (Larsplass) 399, Frøishov (Petters) 401, Frøishov (Tostens) 403, Frøishov (Åsen) 405, Åsen (Bing) 407, Snyta 411, Løkka 412, Åsbakken 413, Lia 415, Mørkhøl 416	
Boligeiendommer i Frøyshov gårdsvald	417
Åsbakken 417, Ragnar Frischs vei 419, Nordre Fjells vei 422, Skinnillveien 423	
Hytter i Frøysuåsen	425
Stadum gnr. 222	427
Østre Stadum	428
Østre Stadum gnr. 222/3	434
Østre Stadum gnr. 222/1	439
Vestre Stadum	446
Vestre Stadum gnr. 222/6	452
Skog	459
Seter	460
Husmannsplasser	460
Holmen 462, Tomta 464, Rundtom 466, Kristoffersbakken 467, Stadumsenga 467	
Eiendommer utskilt fra Stadum	468
Stadum skole 468, Frøystad 470, Stadheim 472	
Hafnor/Hamnør gnr. 223	473
Østre Hafnor	474
Østre Hafnor gnr. 44/5	478
Nedre Hafnor gnr. 223/4	481
Vestre Hafnor	489
Hafnorjordet (Øvre Hafnor) gnr. 44/2	493
Vestre Hafnor gnr. 44/1	499

Hafnor gnr. 223/1	502
Husmannsplasser	507
Hafnordalen 507, Hafnorshagen 509	
Skog	510
Seter	511
Andre bruk og eiendommer	513
Lysgård 513, Bredvold 518, Kirkenær 519, Hafnorshagen 522, Veslebu 523, Bredvold II 523, Toverud 524	
Hole prestegård gnr. 224	525
Forpaktere	548
Husmannsplasser	550
Klokkerplassen 551, Sauløkka 553, Svingerud 554, Iversløkka 556, Damenga 557, Moen 557, Vangen 558, Nylende 558	
Nylende – festetomt under prestegården	558
Eiendommer utskilt fra Hole prestegård	564
Klokkerplassen 564, Sauløkka 567, Østvold 569, Østvold nedre 572, Ringhol 572, Svingerud 575	
Skog/seter	577
Øvrige eiendommer	577
Boliger i Jørgen Moes vei 577, Kirkebakken 579, Prestegårdsveien 580, Svingerudveien 582, Askeladden 582	
Helgeland gnr. 225	586
Skog og seter	611
Husmannsplasser	612
Bråten (Bråtan) 615, Meiserud 615, Domholt 616, Grinastua (Gatestua) 617, Hallingby 617, Hengsle 618, Midtre Kjernet 619, Nordre Kjernet 623, Søndre Kjernet 624, Midt mellom 626, Netop 627, Peders (Pers) 627, Petters 630, Sløga 630, Sløgabråten 632, Taje 633, Trillerud 635, Ulvestuhaugen 638, ukjent plass 638	
Helgelandsmoen militærleir	640
Bruk under gnr. 225 Helgeland	648
Bråtan 648, Hallingby 651, Kjernet 653, Skau 655, Hengsle 655	
Domholt gnr. 226	657
Skog/seter	668
Eiendommer utskilt fra Domholt	668
Sand 668, Ingholt 669	
Bruk og boliger på Helgelandsmoen	671
Solengen 671, Solheim 673, Nyhus 674, Kastet 676, Østby 677, Bråten 678	
Boliger på Helgelandsmoen	682
Solengveien 681, Kastebakken 687, Gamle Holeveien 689, Skauveien 690, Gomnesveien 693, Sandbyveien 694, Fritidseiendommer 699	
Kilder	700
Mynt, mål og vekt	702
Register	703
Rettelser bind 1 og 2	714

Forord

«En solrik og varm søndag formiddag i mai, er stillheten på Røyse så overveldende at man rent blir fylt av andakt, og føler seg hensatt flere hundre år tilbake i tid.»

Nordre del av Røysehalvøya har fra gammelt av hatt navnet Holefjerdingen, etter kirken og prestegården. Landskapet bølgjer seg vakker rundt Frøysuåsen med gravfeltet fra jernalderen. Herfra er en vidunderlig utsikt vestover mot fjorden og Holleia. I øst skuer man Krokskogen med all dens mystikk. I nord slynger Storelva seg rundt Helgelandsmoen og boligområdene der.

Her finner man et rikt landbruksområde med små og store gårder med navn som har historisk sus over seg: Frøyhov og Frøyshov, Onsa-ker (der det er gjort steinalderfunn), Syr, Helgeland med sagnet om kong Rings ridebane, og By, som kanskje er bygdas eldste gård.

Spredt over hele Røysehalvøya er det gravhauger, og på Frøyshov (Syr) er det ikke mindre enn 25 samlet i et felt.

Midt i landskapet kneiser majestetiske Hole kirke, omkranset av en usedvanlig vakker gravlund og prestegård. Kirken, som opprinnelig var en middelalderkirke, brant i 1943 etter lynnedslag. Den ble bygd opp igjen i ringeriksstein i perioden 1951–54. Holes «egen» byggmester Alf Ruud oppførte dette vakre byggverket med stor kunstnerisk og estetisk sans. Takket være han og hans evne til å tilpasse en ny kirke til ruinen av den gamle og hele miljøet rundt, kan alle holeværingene i dag være stolte av sin hovedkirke.

Gjennom landskapet slynger de små bygdeveiene seg, hvorav mange sikkert har utviklet seg fra gamle stier og fegater med steingjerder, hvor folk og dyr har ferdes i hundrevis av år.

Landbruket var inntil for tre–fire tiår siden tradisjonelt, med et yrende liv på gårdene, med melkekyr og andre husdyr. Etter hvert har melkeproduksjonen gått sterkt tilbake, og i dag er det bare tre gårder på hele Røysehalvøya som fortsatt har melkekyr. Men dyreliv er det fortsatt, med hester, griser og ikke minst slaktekyr. Fra jorda ble høstet både gras, korn og grønnsaker. Fruktdyrking ble også etter hvert vanlig. Selv om jorda er opplendt (tørr silur med sand og leire) og der-

for svært fruktbar og lett å drive, var ikke alltid avlingene så store på grunn av særdeles lite nedbør, noe som preger hele Røysehalvøya. Siden har vanningsanleggene gjort sitt inntog. Etter behov «regner» det nå kunstig over hele Røyse, og den fruktbare jorda gir særdeles rike avlinger.

Ringerikspoteten, opprinnelig kalt «Aabel», er viden kjent. Den har sin opprinnelse fra By på Røyse på 1850-tallet. Den aromafylte Ringerikserten, som på 1990-tallet ved en tilfeldighet ble gjenfunnet på loftet på Nedre Fjelstad, produseres nå på flere gårder. Disse to produktene har satt Røyse på det kulinariske kartet.

Det er lite skog på Røysehalvøya, men da allmenningen ble utskiftet i 1816–23, fikk gårdene sine skogteiger på Krokskogen. Disse har vært viktige for å skaffe beskjeftigelse i vinterhalvåret, og nødvendig trevirke som tømmer og ved.

Sørendingen Gunnar Tveiten (1870–1943) forfattet «Hole herred» i 1914. Han var lærer på Stadum, der det var fastskole fra 1865. Hans bygdebok har vært et viktig oppslagsverk for holeværingene i snart 100 år.

På Villvoll bodde Jon Guldal, eller Varg Villvoll, som var hans skribentnavn. Han etterlot seg et arkiv som har vært en uvurderlig kilde ved utarbeidelsen av bygdebøkene, både når det gjelder slektshistorie, gårdshistorie og ikke minst hendelser. Guldals bøker og små artikler bør gjøres kjent for alle holeværingene, og vi håper den nye bygdeboka, med en rekke gjengivelser og henvisninger til han, vil bidra til det.

Etter omgangsskolens tid ble det etter hvert etablert to fastskoler på Røysehalvøya (Hundstad og Stadum). Disse ble etter hvert erstattet av en moderne barneskole, Røyse skole, som i den senere tid er blitt landskjent for sin moderne pedagogikk.

Hole ungdomsforenings forsamlingslokale Røysehall er fortsatt i bruk, som det eneste i Hole. Mange holeværingene har her gjort sine første erfaringer på «de skrå bredder», og lokalet har virkelig vært en kulturbærer helt fra det ble bygd.

Helgelandsmoen har – helt fra den ble etablert på 1860-tallet – gitt positive ringvirkninger for områdene omkring. Her ble det drevet handel med landbruksprodukter og her har det vært arbeidsplasser for mange holeværingene i snart 150 år. Når Helgelandsmoen i disse dager er i ferd med å bli forlatt av Forsvaret, settes det strek for et viktig kapittel i Holes historie.

Tronrud Engineering, etablert av gründeren Ola Tronrud, er et industrielt eventyr. Dette er en høyteknologibedrift som stadig ekspanderer og markerer seg både nasjonalt og internasjonalt. I Holefjerdningen ligger også sentralidrettsanlegget, som etter hvert er blitt bygd ut til et fullverdig anlegg, bare hallen mangler.

Hole bygdebokkomité, fra venstre: Ingebjørg Gjesvik Liljedahl, Ole-Jørgen Moe (leder), Trygve Ellingsen, Gudbrand Hvattum og Arne Fjeldstad.

Boka om Røyse var opprinnelig planlagt som ett bind. Det viste seg snart at dette var umulig, og det skapte økonomiske bekymringer i komiteen. Imidlertid opplevde vi også denne gang, som så mange ganger før, stor forståelse og imøtekommenhet fra Hole kommunes folkevalgte og administrasjon, slik at bindet kunne deles i et om Holefjerdningen og et om Bønsnesfjerdningen.

Bygdebokforfatteren har i løpet av det siste året fått engasjement i hel stilling, noe som vil effektivisere det videre arbeidet.

Når nå tredje bind av bygdeboka går i trykken, er det i sikker forvisning om at også dette vil bli godt mottatt av holeværingene. Arbeidet med bygdehistorien er svært givende, og de mange hyggelige tilbakemeldingene forfatteren og bygdebokkomiteen får, er en stor inspirasjon i arbeidet.

OLE-JØRGEN MOE
leder av Hole bygdebokkomité

Forfatterens forord

Dette er boka om nordre del av Røyse. Undertittelen «Holefjerdningen» er den gamle betegnelsen på omgangsskolekretsen på 1700-tallet. Seiere har navnet Stadum skolekrets festet seg.

Etter planen skulle bind 3 av Hole bygdebok omhandle hele Røyse. Men etter hvert som arbeidet skred fram, ble det klart at denne delen av Hole måtte deles i to bind. Årsaken er mange gårder og bruk, og stort kildetilfang. Dessuten har det vært bygdebokkomiteens klare for-

utsetning at bosettingshistoria for Røyse måtte få en like grundig behandling som Årnesfjerdingen og Steinsfjerdingen.

Når resten av Røyse skal behandles i bind 4, vil dette bli kalt «Bønsnesfjerdingen», som grovt sett er den seinere Hundstad skolekrets. Grensene mellom de to fjerdingene (og skolekretsene) har stadig endret seg, og flere gårdsvald som er med i denne boka, har i perioder tilhørt Bønsnesfjerdingen. At Gomnes gårdsvald må vente til neste bind, skyldes imidlertid mer arbeids- og volummessige forhold.

I bygdebokforfatters instruks heter det at bygdeboka skal føres fram til «våre dager». Det har vært min målsetting at barn som er født og eiendommer som har skiftet eier så seint som høsten 2004, skal være med. Mange ganger har jeg misunt kolleger som har fått avgrensede perioder å skrive om, som f.eks. fram til 1970. Det ville vært veldig arbeidsbesparende å ha en slik avgrensning også i Hole. Men samtidig ville bygdeboka da ha mistet en dimensjon.

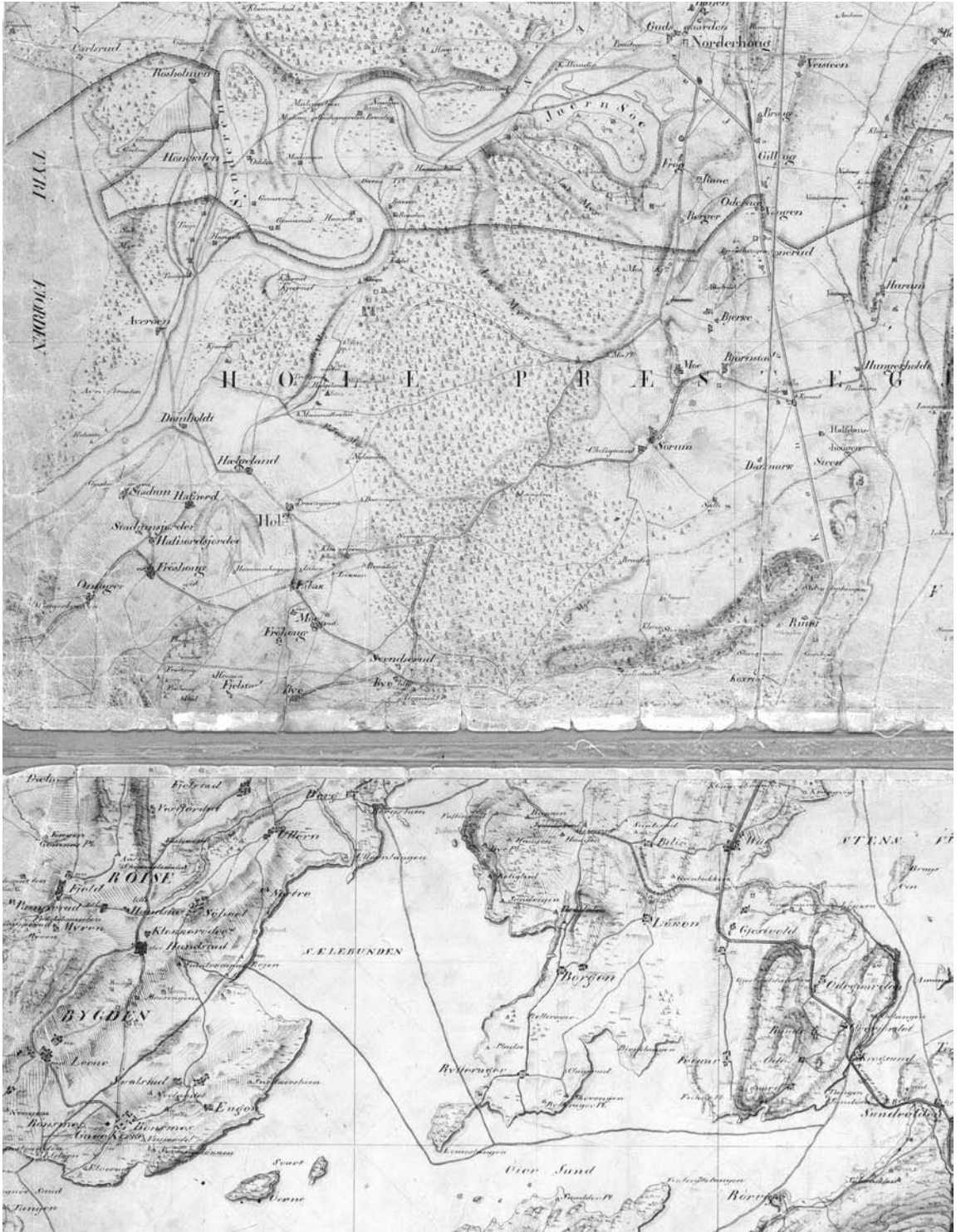
En annen målsetting, eller dilemma, har vært å behandle alle mest mulig likt. Naturlig nok vil en familie som har bodd fast på en gård gjennom flere hundre år, få en mer utfyllende omtale enn en husmanns- eller annen småårsfamilie som har bodd her i kortere tid. Rett og slett fordi kildene har mer å fortelle om de førstnevnte. Også mellom kjønn er det forskjeller. At kvinnene er nærmest fraværende fram til rundt 1650, skyldes ikke manglende vilje. Fram til da handler kildene stort sett om menn, men i enkelte saker og dokumenter får en tilfeldig vite navn på kvinner. Med tingbøkene fra 1652, skifteprotokoller fra 1671 og ikke minst kirkebøker (som i Hole er i behold fra 1716), får vi en mye bedre oversikt over kvinner og menn som har levd i bygda.

Men kildene er ujevne, og skjevheter i framstillingen, både på kjønn og stand, er nærmest umulig å unngå.

Også denne gang må mange trofaste hjelpere nevnes. Bygdebokkomiteens medlemmer har med glødende interesse bistått med råd, innspill og gjennomlesning av manus. De lokale slektsforskerne Ole Engebretsen Yttri og Terje Lehne har begge gitt betydelige bidrag til mange av kapitlene, og det samme har Thorleif Solberg og Guri Reidun Høllen gjort. Eyvind Fjeld Halvorsen har med sin viten om middelalderen vært en uvurderlig støttespiller, og Margit Harsson har lagt ned et stort arbeid med registrering og scanning av gamle Hole-bilder. Marianne Meinichs kart og Marit Fagerlis bilder hever kvaliteten på boka, og Torgeir Bentsen har vist stor tålmodighet og tatt medansvar for korrekturlesning.

På samme måte som ved bind 1 og 2, har bygdefolkets interesse og engasjement vært til stor hjelp og inspirasjon.

GUDMUND BAKKE

Røyse – Holefjordingen

Røyse er halvøya som stikker ut i Tyrifjorden mellom Nordfjorden og Sælabonn. Bygdenavnet Røyse synes å være eldre enn Hole. Første gang navnet er nevnt i en skriftlig kilde, er i et middelalderbrev fra 1291, om gården Ullern (Ullarin) «a Ræysi a Ringariki». I et diplom fra 1517 kalles hele kirkesognet for «Røise».¹

Navnet hreysi betyr «steinrøys» eller «ur». Det er rimeligvis de steinete strendene langs fjorden som har gitt halvøya navn.² I 1743 kalte fogd Wiel bygda for «Røsebygden» i sin innberetning.

Holefjordingen og Bønsnesfjordingen

Røyse er fra gammelt delt i to fjerdinge: Holefjordingen og Bønsnesfjordingen. En fjerding er en gammel administrativ enhet, vanligvis en fjerdedel av et fylke, herred eller prestegjeld. I 1514 leser vi om Steinsfjordingen i et middelalderdiplom. Første gang vi møter navnet Holefjordingen, er i 1697, da det ble skrevet ut soldater fra alle de fire fjerdingene i Østre Hole. Fjerdingene fikk ofte navn etter den største og gjeveste gården i grenda. I tre av fjerdingene i Østre Hole ble det på 1100-tallet bygd kirker ved de samme gårdene.

Holefjordingen har fått navn etter Hole, gården som kirken ble bygd på. Hole betyr «isolert og rundaktig høyde», men om det er det lave høydepartiet gården eller kirken ligger på, eller det er Frøysuåsen som menes, vet vi ikke.

I motsetning til de to andre fjerdingene, er ikke fjerdingsnavnene på Røyse lenger i bruk som områdebetegnelser. I middelalderbrevene (diplomene) sies det kun at gården er beliggende «på Røyse». Inndelingen i fjerdinge synes derfor å være yngre enn dette.

¹ NGV s. 1. Andre tidligere skrivemåter er a Ræyse (1370), a Røyse (1444), a Røsi (1433), a Røysæ (1454), a Røsæ (1457), og a Rose (1430).

² NGV s. 21 og Harsson (1995).

«... OVER HELE VERDA»

Hole er blant de bygdene på Østlandet som har den høyeste sommertemperaturen, men nedbøren er liten, især før sankthans. Et gammelt ord sier at når det regner på Røyse, da regner det «over hele verda».*

* Nils Johannessen: «Hole herred», innledningen i Norske Gårdsbruk 1948.

Motstående side: Deler av Røyse, slik det framstår på et gradteigskart fra 1827. Statens kartverk

© Fotograf Marit Fagerli

Røysehalvøya sommeren 2004, sett fra nord. Nærmest, midt i bildet, ligger Sandbyfeltet, og til høyre siger Storelva ut i Tyrifjorden (Nordfjorden) ved Onsaker. Skogområdet nærmest til høyre var øvingsfelt for de militære på Helgelandsmoen inntil 2004. I dag leier Forsvaret området i forbindelse med radiostasjonen som ligger her. Sælabonn til venstre. Lengst ute skimter vi Svartøyene og Frognøya, og i bakgrunnen Modumlandet.

Skolekretsene

Da omgangsskolen ble innført i 1745, ble Østre Hole (nåværende Hole kommune)³ delt i fire fjerdinger: Steinsfjerdingen, Årnesfjerdingen, Holefjerdingen og Bønsnesfjerdingen.⁴ De to fjerdingene på Røyse delte opprinnelig halvøya på langs, med en østre (Bønsnesfjerdingen) og en vestre (Holefjerdingen). Frøysuåsen synes å ha vært et naturlig skille, også før inndelingen i fjerding kom.⁵ I 1745 lå disse gårdene i Bønsnesfjerdingen: Bønsnes, Leine, Svarstad, Hundstad, Søhol, Fjelstad, Ullern, Berg, By, Frøyhov og Mo. Gårdene i Holefjerdingen var Hole prestegård, Helgeland, Dømholt, Hafnor, Stadum, Frøyshov, Onsaker, Gomnes, Dæli, Fjell og Rud.

Denne inndelingen er siden blitt endret. I 1845 var den tilnærmet slik vi kjenner den i dag. Da bestod Bønsnesfjerdingen av Bøns-

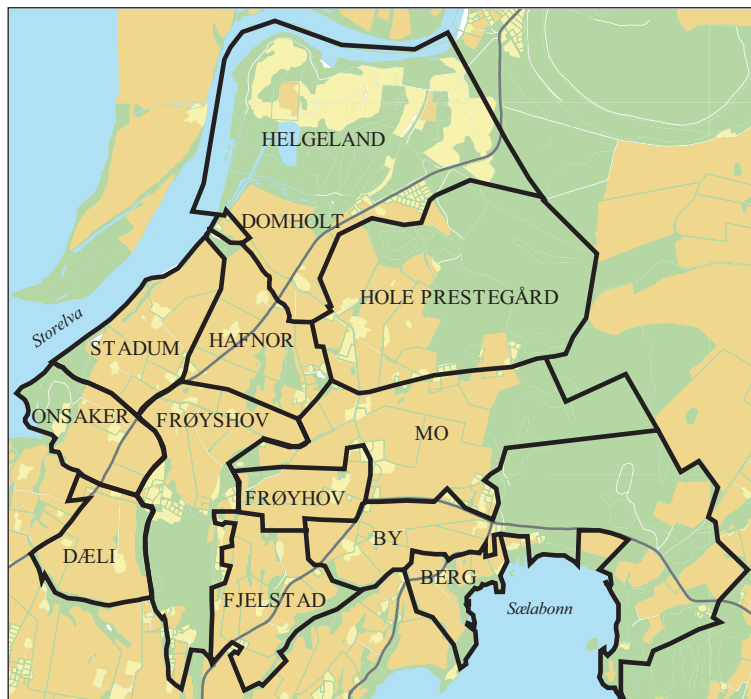
³ Vestre Hole (Tyristrand) ble utskilt fra Hole og ble egen kommune i 1916.

⁴ I tillegg var det to fjerdinger i Vestre Hole (Tyristrand): Øvre og Ytre Strandefjerdingen (seinere endret til Søndre og Nordre Strandefjerdingen).

⁵ Briså, s. 115–116.

nes, Frognøya, Leine, Svarstad, Hundstad, Søhol, Rud, Fjell, Ullern og Fjelstad. Til Holefjerdingen hørte disse gårdene: Hole prestegård, Helgeland, Domholt, Hafnor, Stadum, Onsaker, Dæli,⁶ Gomnes, Berg, By, Moe, Frøyhov og Frøyshov.⁷

I 1822 startet klokker Haagen Hurum fastskole på Lille Hundstad, og i 1832 begynte Mads Hurum fastskole på Frøyshov. Ingen av disse var allmueskoler, men snarere en type fortsettelsesskoler (foreldrene til barna som gikk her, betalte skolepenger). Fra 1845 synes det som allmueskolen i Bønsnesfjerdingen fikk fast tilhold (i leide lokaler) på Lille Hundstad. Først i 1892 kunne nye Hundstad skole tas i bruk. Holefjerdingen fikk fastskole i 1853, og leide de første årene rom på Libakke og Nordre Gomnes. Fra 1855 hadde skolen tilhold på Nordre Frøyshov, inntil nytt skolehus på Stadum stod klart til bruk i 1865.

⁶ I 1840-årene hørte Dæli i en periode til skolen i Bønsnesfjerdingen.

⁷ Bind 3 av Hole bygdebok omhandler Holefjerdingen. Av plasshensyn utstår Gomnes gårdsvald til bind 4, mens Fjelstad gårdsvald (hører til Bønsnesfjerdingen) er tatt med i bind 3.

POSTADRESSEN ER RØYSE

Siden 1862 har bygdas poståpneri ligget på Røyse, men navnet var Hole poståpneri, «for man skulde jo bare ha dette ene for hele prestegjeldet».* Hole poståpneri ble opprettet ved kongelig resolusjon av 23. juni 1854, og åpnet 1. april 1855 på Sørsum i Steinsfjerdingen. Fra 1862 lå det på Libakke, i 1874 ble det flyttet til Frøyhov. Siden har det ligget på Røysehall, Sauløkka og Solhaug før det ble etablert i Svensrud i 1965. I 1939 ble poståpneriets navn endret til Røyse. I 1982 ble Røyse postkontor flyttet til Vik, og siden 2003 har Holebygda bare hatt «post i butikk» – i Kiwi-forretningen på Vik.

*VV: «Røyse - Hole», i Fremtiden 1924 (dato mangler).

**«... EN MEGET BRUGT
VINTERVEI»**

«Fra Gaarden Domholt ikke langt fra Storelvens Udløb i Tyrifjorden gaar en meget brugt Vintervei forbi Gaarden Averøen ned på Tyrifjorden hen til Gaarden Karlsrud, hvorefter den følger Sognedalselven nordover til Sognedalen.»*

* M. Rynning: «Militair Beskrivelse over Quadaratmilten No. 967», datert Christiania 29. oktober 1827 (kopi i Hole bygdarkiv).

**STORFANT OG
LANDHAVRE**

«En spåkjerring som het Sibylla på en av Fjellsgårdene spådde at Røysebygda skulle forgå av storfant og landhavre. Den siste var et ugress, som de nu har fått bukt med, og storfanten – sofabøndene – holder på å dø ut.»*

* VV.: «Fra Røyse til Røros», i avisa Fjell-Ljom 1934 (udatert).

Den første gården

Røyse har noe av den beste jorda på lang lei. Det er liten tvil om at Røysehalvøya var av de første områdene på Ringerike som fikk fast bosetting, da steinalderens fangstkultur måtte vike for folk som bygde hus og ønsket å dyrke jorda. By peker seg ut som urgården på Røyse, den som først ble bosatt. Både gårdsnavn, arkeologiske funn, beliggenhet og landskyld i middelalderen forteller at By er en av bygdas eldste gårder – kanskje den aller eldste.

Nord i Frøysuåsen ligger et gravfelt med 25 gravhauger fra eldre jernalder. Gravhaugene forteller om et maktsentrum i nærheten. Kanskje bodde det en småkonge eller bygdehøvding på Hole (den seinere prestegården), By eller Gomnes? Frøyshov er en yngre gård, og har fått sitt navn fordi et hov eller tempel var reist her til ære for guden Frøy. Og da må det ha bodd folk i nærheten, på en eldre gård. Eller kanskje er det så enkelt at feltet i Frøysuåsen var bygdas gravplass, før kristendommen ble innført?

Bygdeveier

Før 1800 var vannveien landevei nr. 1. Røyse var omgitt av vann på tre kanter, og røyseværingene måtte tidlig lære seg å sette sjøbein. Ferdselen gikk med båt om sommeren, og over isen om vinteren. Før fjorden ble regulert, var isen – både her og på elvene – langt sikrere. På gamle kart ser vi et nett av vinterveier som ble mye brukt. Ellers gikk de gamle bygdeveiene på kryss og tvers mellom gardstuna. I tillegg var det et utall fegater og mindre gårdsveier – tenk på alle grindene! Disse veiene var av dårlig standard, og vedlikeholdet mangelfullt.

Den gamle allmannaveien gjennom Hole, fra Kroksund til Stein og videre til Norderhov kirke, var hovedvei gjennom bygda i mange hundre år før den ble oppgradert til kongevei tidlig på 1800-tallet. Fra denne gikk det fra gammelt to bygdeveier til Røyse: én fra Vik over Kjellebergsenga til Svensrud, og én fra Mo i Steinsfjerdningen over Langebru til Svingerud.⁸

Bygdeveien fra Vik til Røyse gikk opp brattbakken ved Solbakken og over Løkenmoen og Borgenmoen, forbi Rønningen og ned til Kjelleberget, hvor den tok opp den andre kirkeveien fra Østbygda, som kom gjennom Jomfrulandsgrenda. Fra Kjelleberget gikk

⁸ I 1880 ble det bygd ny vei fra Vik til Kjelleberget. Den ble lagt i en sving rundt om Løken skole, og fikk også ny trasé over Blomshøgda.

den videre over Hardbakken, på nordsida av grustaket, og fram til Tørje (Torget) på veien mellom Svensrud og Svingerud.

Bygdeveien fra Mo i Steinsfjerdingen over Langebru delte seg i to ved Svingerud. Herfra gikk én vei vestover til Klokkerplassen og Hole kirke, mens én fortsatte sørover mot Svensrud. På bakkehellet ved Tørje (Torget) delte den seg: én arm gikk østover til Vik, mens den andre svingte ned til Svensrud.

Libakke var et knutepunkt i veisystemet på Røyse. Fra Hole kirke gikk den gamle kirkeveien sørover forbi Libakke til tunet på Frøyhov, og videre mot By og Hundstad. Vestover gikk det én vei forbi Frøyshov til Gomnes, hvor folk fra Vestre Hole (Tyristrand) kom vannveien og la til når de hadde ærend i «hovedsognet». Østover fra Libakke gikk en bygdevei forbi Klokkerplassen til Svingerud. Der Spelmannsgata svingte opp til Frøyhov, gikk en femte vei østover, over tunet på Nedre Mo og ned til Svensrud. Dette var opprinnelig en onnevei, men den ble brukt som bygdevei inntil 1880, da Svensrudgata ble bygd mellom Svensrud og Moskummen. Samtidig ble det bygd ny vei fra Libakke til Moskummen.

Da Helgelandsmoen ble ekserserplass i 1868, ble det anlagt ny vei fra Mo i Steinsfjerdingen og ned til militærleiren. Denne fulgte i grove trekk det gamle tråkket som husmennene fra Mo-plassene ved Storelva hadde brukt i mange hundre år.

En vei over Helgelandsmoen og langs Storelva til Norderhov kirke var lenge et følt savn for bøndene på vestsida av Røyse, og det var en gledens dag da veien endelig stod ferdig i 1953. I årene 1919–21 ble det riktignok anlagt en dårlig vei fra Helgelandsmoen til Busund og Norderhov, men den var uframkommelig store deler av året, og de fleste røyseværingene brukte fortsatt veien over Langebru forbi Mo og over Bergerbakka. Denne var kortere å kjøre enn å ta veien om Sonerud på Steinsletta.⁹ Men etter at veien Svingerud–Sonerud ble utbedret i 1950-årene, «forsvant» den gamle Røyseveien mellom Langebru og Mo i åkeren. Den ble pløyd igjen i forbindelse med nydyrking rundt 1970.

Røyse er en jordbruksbygd, men ikke bare det. Militærleiren på Helgelandsmoen ble anlagt sist i 1860-årene, og har gitt både arbeidsplasser og skattekroner til bygda inntil Forsvaret la ned virksomheten i juli 2004. Av annen næringsvirksomhet må nevnes høyteknologibedriften Tronrud Engineering ved Kjelleberget – en bedrift Hole bør være stolt over å ha innenfor kommunens grenser.

⁹ Bygdeveien fra Sonerud i Steinsfjerdingen til Svingerud ble anlagt i 1770, men hadde dårlig standard fram til den ble utbedret i 1950-årene.

PÅ DEN ANDRE SIDEN AV FJORDEN

Etter Svartedauen drev mange av gårdene på vestsida av Røysetangen ødegårder på Ask og Tyristrand, på den andre sida av fjorden. Denne driften foregikk delvis til ut på 1700-tallet.* Gårder på Bønsnestangen drev seterdrift og skogsdrift på Pilterud og andre gårder på Øst-Modum, mens gårder i Østbygda bygslet ødegårder på Utstranda.** På samme vis hadde gårdene i Steinsfjerdingen husmenn og skogteiger på østsida av fjorden, helt inn i Åsa.

* Halvorsen (1954), og Torbjørn Slåtto: «Hva våre gårdsnavn kan fortelle», i heftet Ringerike 1973–74 s. 27. Ifølge jordeboka i 1577 brukte gårder på Røyse følgende ødegårder på Tyristrand: Stigersrud, Vesetrud, Grefsrud, Hollerud og Solberg.

** Gjesval hadde husmann på Øverby, Fekjær på Sørbråten, og Dæli (på Røyse) hadde husmann på Utvika på 1600-tallet.

Mo GNR. 202 (GNR. 23)

Mo på Røyse er en gammel gård, trolig ryddet i løpet av det siste halve årtusen før Kristi fødsel. Den har sitt navn etter de flate moene nord og øst for gården, som skiller Røyse fra Steinsfjerd-ingen.¹ Gården grenser i sør mot Sælabonn i Tyrifjorden, i vest mot gårdene Berg, By, Frøyhov, Frøyshov og Hamnor, i nord mot Hole prestegård og i øst mot Sørum.

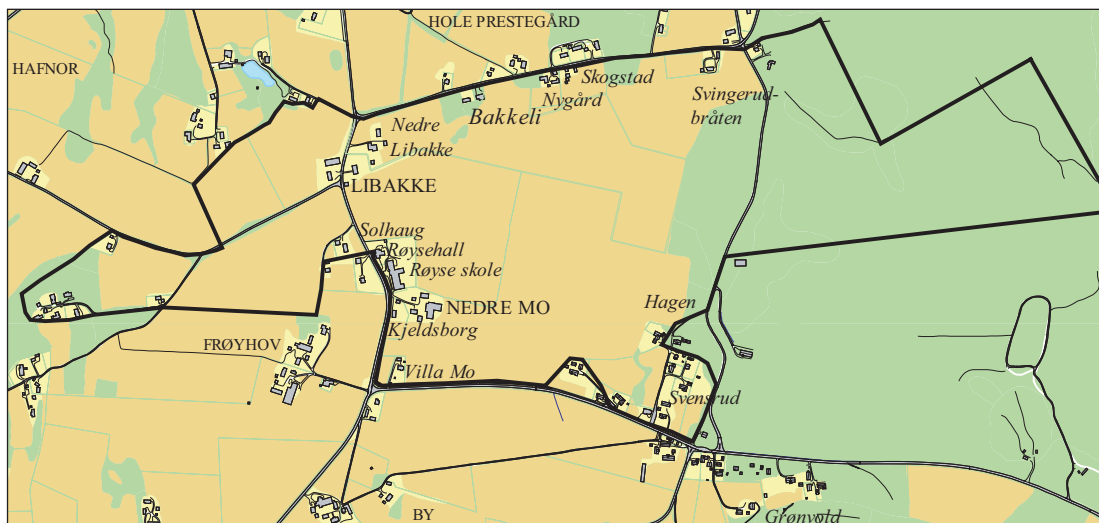
Det er gjort flere steinalderfunn på Mo. I 1830-årene ble det funnet en 19,6 cm lang skafthulløks fra yngre steinalder, og cirka 1885 ble nakkestykket av en steinøks funnet under potetopptaking. Rundt 1950 ble det funnet en liten flekkeskrape av flint i en veiskjæring cirka 1 km vest for gården, ved øvelsesveien som benyttes av de militære. Også fra bronsealder og jernalder er det gjort

¹ Gamle skrivemåter av gårdsnavnet er a Moe (1335), a Mohe (1352), Maa (1528), Moo (1578), Mho Øffre og Mhoe Nedre (1595), Mow (1604), Mouff (1617), Moe (1657).

Mo sommeren 2004.

© Fotograf Marit Egeerti

mange funn. I 1887 ble det registrert funn fra et grustak på Mo, deriblant en 5 cm lang bronsecelt (øks) fra bronsealderen og en glassperle (med innstøpt sølv) fra eldre jernalder. I 1890 ble det funnet en 9,5 cm lang pilespiss av jern (fra vikingtida) på Svensrud.²

I middelalderen var Mo delt i to gårder, Nedre og Øvre Mo.

Nedre Mo

GML.MATR.NR. 26 AV SKYLD 47 ½ LISPUND

Fire av de eldste middelalderdiplomene som omhandler forhold på Ringerike, er fra 1300-tallet og gjelder «Nedregården Mo på Røyse» (nidra gardenum j Mo a Ræysi).³ Det eldste er fra 1335. I et

EN AV BYGDAS ELDSTE GÅRDER

Både Mo i Steinsfjerdingen og Mo på Røyse er av de eldste gårdene i Hole. Mo i Steinsfjerdingen er tidvis blitt kalt Nordre Mo, og gården på Røyse ble dermed Søndre Mo. Men stort sett har gårdsnavnet blitt brukt alene, da de to gårdene lå i hver sin fjerding. Mens Mo i Steinsfjerdingen har vært én gård, ble Mo på Røyse tidlig delt i to, Øvre og Nedre Mo, og disse har i perioder vært delt i flere bruk. Dagens eiere av Mo på Røyse har gjenopptatt bruken av navnet Søndre Mo, for å skille den fra Mo i Steinsfjerdingen. På Røyse er det i dag bare én gård som har navnet Mo, mens resten av det gamle gårdsvaldet er gårdene Libakke* og Nedre Libakke samt noen mindre bruk som ble utskilt på 1900-tallet.

* Libakke har også tidligere Frøyhov-jord.

² C10218, C13177, C13414, C13415, C16863 og C30235 (flintskrapen ble funnet av Egil Einar Hagli fra Asker).

³ Fra 1346 (DN IV 250), og enda eldre: nedre gardenom a Moe (fra 1342 – DN IV 218).

Mo gård på Røyse vinteren 1959. Fra rundt 1760 lå det fire Mo-gårder her. Dagens Mo var da ett av to bruk på Nedre Mo. Bygningene til det andre bruket lå inntil dagens gårdstun, på nordsida. I tillegg var det to Øvre Mo-gårder. Den ene hadde gårdstun der bruket Kjeldsborg seinere ble bygd opp (der gårdsveien til Nedre Mo tar av bygdeveien), mens den andre lå der eiendommen Solhaug ligger i dag (vis-à-vis Røysehall).

Widerøe's Flyveselskap AS

brev utstedt på gården 15. mai dette året, kunngjorde Tore på Hamnor og Solve på Frøysin (rimeligvis Frøyshov) at ORM PÅ NORDDAL i Lier solgte «15 penningbol mindre enn 3 øresbol» i Nedre Mo til THORA OGMUNSDATTER, og vedgikk at han hadde fått hele betalingen.⁴ Den 23. mars (palmesøndag) 1342 bekreftet presten Jon på Ullenshov (nå Ullensaker) og hans vikar Joar at Askjell Hallvardsson hadde stadfestet sin hustru THORA EIVINDSDATTERS salg av 4 hadske⁵ ørtugebol i Nedre Mo på Røyse,⁶ og i 1346 solgte Pål Alvsson 1 øresbol for sølv (dvs. penger) i Nedre Mo til ARNSTEIN PETERSSON.⁷ De to sistnevnte synes ikke å ha bodd på gården.

Bruker av Nedre Mo i 1340-årene var OGMUND ASBJØRNSSON, som i august 1342 ble stevnet i forbindelse med en veirett over Mosenga. I et middelalderbrev fra 1348 får vi vite at Ogmunds mor het THORA OGMUNSDATTER, og var eier av en stor del av gården i 1335. Rimeligvis var hun tidligere bruker av Nedre Mo sammen med ektemannen ASBJØRN (som da trolig var død), og hun bodde seinere på Bjørke i Steinsfjerdingen.

⁴ DN XIII, s. 9. I 1348 kunngjorde Norderhov-presten Eystein og Hole-presten Thore samt Peter Jonsson og Audun på Bjørke hva Orm i Norddal og Ogmund Asbjørnsson på Mo hadde opplyst, om Orm hadde fått full betaling for en part i Mo (DN IV s. 262).

⁵ Et «hadsk» ørtugebol er et ørtugebol av den typen som var i bruk i landskyldregninga på Hadeland, og den typen var også den vanlige på Ringerike (opplyst av E.F. Halvorsen).

⁶ DN IV s. 218. 3 ørtugebol (ertugebol) er lik 8 øresbol = 1 markebol = 1 forngild mark.

⁷ Det var Hole-presten Thore og Eivind på Frok som kunngjorde dette (DN IV, s. 250). I tillegg til 1 øresbol, solgte Pål også «avgift av et hefseldebol i samme jord» til Arnstein (E.F. Halvorsen).

VEIRETT OVER MOSENGA

Ogmund på Mo ble i 1342 stevnet av Rane på Frøyshov, i forbindelse med Leine-mennenes veirett over Mosenga (som allerede da tilhørte Nedre Mo). Ogmund på Fjell og Kolbjørn Torgeirsson sverget da «på bok» at de visste at Leinemennene hadde hatt fri vei over Mosenga i mer enn femti år, både til høykjøring og krøtterdriving, fra den nordre enga og til den søndre på Leine. Ytterligere to menn, Dyre og Ole, sverget at Leine-mennene hadde veiretten for 30 år siden. Tore på Hamnor og Ogmund på Hundstad satte sine segl under brevet (sammen med Rane) som vitner, og brevet var ført i pennen 7. august 1342 på Leine av Torbjørn, lensmann på Ringerike.*

* DN IV s. 221.

I 1528 var ROLV og ELLEV brukere av hver sin Mo-gård på Røyse, og betalte hver 1 lodd sølv i skatt. Men vi vet ikke hvem som satt på hvilken gård. I 1616 var GUDBRAND bruker av Nedre Mo. Han satt på gården også i 1624. Da var Nedre Mo fullgård, og skylda var 45 lispund, som tidligere hadde ligget til communit ved Hallvardskirken, men nå til «skolen» (katedralskolen) i Oslo.

I 1647 het brukeren MARI MOE, trolig Gudbrand Moes hustru. Rundt 1650 satt HENRIK MOE på gården. I mai 1652 ble han stevnet på bygdetinget for skyldig landskyld og tredjeårsstake⁸ til sin landherre, Nils Lauritzen i Christiania, som var bygselrådige «på skolens vegne». Henriks bror, Knut Ullern, møtte på tinget og fortalte at Henrik dagen i forveien hadde reist til landherren og tatt med seg full betaling, i alt 17 riksdaler. Men Henrik ble likevel dømt fra gården, og til å betale sin skyld innen 14 dager. Seinere samme år var Henrik medlem av lagretten som gikk opp grensen mellom Norderhov og Hole sogn i allmenningen på Krokskogen.

I 1664 var Nedre Mos skyld økt til 47 ½ lispund,⁹ og sorenskriver THOMAS THOMASSØN (1628–1668) var bruker. Han var gift med KAREN SØRENSDATTER,¹⁰ og vi kjenner to av deres barn:

* Christian (d. 1728), assessor og seinere konstituert fogd, fra 1695 eier av Storøya, g.1 m. Gjertrud Hansdatter Spydeberg, minst tre barn: Gunhild,

⁸ Tredjeårsstake var en avgift som ble betalt ved fornyelse av bygselkontrakten (leieperioden var 3 år).

⁹ I 1664 var Per Aslesen dreng på Nedre Mo (han var på Dæli i 1666, og var da 20 år gammel).

¹⁰ Etter Thomas Thomassøns død i 1668 ble Karen Sørensdatter g.2 m. sorenskriver Jørgen Nachschow på Modum.

FIKK TILBAKE EMBETET

Thomas Thomassøn var trolig sorenskriver i Ringerike og Hallingdal fra rundt 1660 (han blir nevnt i stillingen i 1662 og 1663, men stadfæstelsesbrevet er fra 1665). Han ble suspendert fra stillingen i mars 1667 etter beskyldninger fra tømmerhandler Jørgen Lauritzen, men ble frifunnet av retten og fikk tilbake embetet i februar 1668. Kort tid etter døde han.

Christiane og Sidsel Cathrine, g.2 m. Anne Margrethe Gram – se bind 1 s. 256–259.

* Tabita (1668–1718), g.m. prokurator Anders Christensen (1673–1747), tre barn: Jørgen Nachschow (f. 1701). Dorothea, Christine Coldevin (f. 1703 og Christen Coldevin (f. 1708) – se omtale av Søndre Frøyshov.

Etter Thomas Thomassøns død i 1668 overtok Ole Christensen bygselen av Nedre Mo. Han var bror av Anne Christensdatter, som ble gift med fogd Jacob Luth på Helgeland (hans 2. hustru). Han hadde ytterligere én søster: På bygdetinget i 1696 kunne ikke Åse Dalen vitne for Jacob Luth, fordi hennes sønn var gift med søsteren til Jacob Luths kone.

OLE CHRISTENSEN MOE var en framstående mann i bygda, og synes å ha vært assessor (saksfører). Han var gift med ANNE CATHRINE OLSDATTER HØNEN, datter av lensmann Ole Torkildsen i Norderhov. I 1680- og 90-årene var Ole Christensen forvalter ved et av sagbrukene i Skjærdalen, som svogeren Jacob Luth bygslet av Norderhov prestebord. Han leste også opp brev på «hestegården» utenfor kirken for lensmannen, og ble i mange sammenhenger brukt som fullmektig, bl.a. ved eiendomsoverdragelser og saker som ble fremmet på bygdetinget. I 1682 var han fullmektig ved salg av flere sagbruk i Hønefoss.

I 1689 førte Ole Christensen Moe flere saker på bygdetinget på vegne av sin landherre Hans Must, bl.a. en sak om ulovlig tømmerhogst og bråtebrenning på Fegri på Tyrstrand, og ved Skjærdalen.¹¹ I denne saken prosederte han mot sin svoger Jacob Luth.

Etter Ole Christensens død var hans enke Anne Cathrine bruker av gården inntil 1711, da HANS SMITH, seinere sogneprest i Hole, overtok. Han ble i 1716 etterfulgt av CHRISTEN CHRISTENSEN BAARE, som var gift med MARTE JENSDATTER MOE (1679–1758), datter av Beate og Jens Moe på Mo i Steinsfjordingen. Christen Christensen Baare var sønn av presten Christen Pedersen Baare, som var personellkapellan hos sogneprest Lauritz Madsen Mossing i Hole fra 1659 til sin død i 1679. Faren eide i 1664 en gårdpart av Fjell på Røyse, og bodde seinere en periode på Nedre Mo.

Christen Christensen Baare bygslet fra 1702 en av Leinegårdene, og bodde her inntil han ble eier av Nedre Mo i 1716. Vi kjenner to av hans barn:

* Anne (1722–1806), g.m. Nils Andersen Moe på Øvre Mo, fem barn – se nedenfor.

* Beathe, g.1748 m. Henning Christopher Christensen Dæli fra Kongsberg.

¹¹ Fegri lå i 1689 under Gomnes på Røyse, som ble eid av Hans Must.

GRAVPLASS UNDER KIRKE-STOLENE

I 1730 fikk Christen Christensen Baare skjøte på eget «... reste-Sted til tvende Liig under Stolene i Hole grundmurede Kirche til evindelig Eyendom».

* Gran: Paal Putten, s. 39-40.

I 1723 hadde Nedre Mo en skyld på 47 ½ lispund, og Christen Christensen var bruker. Gården hadde én husmannsplass (sammen med Øvre Mo), og årlig utsæd var 3 kv. rug, 3 kv. erter, 4 t. bygg og 1 t. blandkorn. Høyavlingen var 24 lass, og i stall og fjøs var det 2 hester, 12 storfe, 12 sauer og 14 geiter. I 1727 betalte Christen Moe i tiende 1 kv. rug, 1 kv. erter, 1 t. 1 kv. bygg, 1 t. 2 kv. blandkorn og 3 kv. havre, og i «ostepenge» (en fast avgift pr. ku) 1 ort 8 skilling.

29. oktober 1740 overtok Nils Jørgensen Øverby som bruker av Nedre Moe, og dermed kom en slekt til Nedre Mo som fortsatt sitter på gården. Han tegnet kontrakt med rektor Nicolas Arbien, etter at Christen Christensens enke Marte Jensdatter ved erklæring av 21. s.m. hadde avstått sine bygselsrettigheter.

NILS JØRGENSEN ØVERBY (MOE) (1700–1788) var gift med INGRID KRISTOFFERSDATTER (1706–1788). I 1762 satt de som brukere av Nedre Mo, og på gården var det to tjenestefolk, Jakob Svensen og Kari Larsdatter, samt en person ved navn Engebret Jørgensen. Under gården var det to husmannsplasser (Ole Gulbrandsen og Ole Amundsen).

Vi kjenner fire av barna til Ingrid Kristoffersdatter og Nils Jørgensen Moe:

* Kristoffer (1738–1818), seinere eier av halve Nedre Mo, g.m. Anne Christensdatter Fjeld, åtte barn (se nedenfor).

* Guro (1742–1813), g. 1766 m. Ole Jensen Stadum (1742–1792), én sønn, Jens (1767–1843), se omtale av Stadum.

* Ole, g. 1777 m. Marte Hansdatter Domholt.

* Jørgen (1748–1813), seinere eier av halve Nedre Mo, g. 1778 m. Kari Jensdatter Berg, tre barn (se nedenfor).

Det var sønnene Christoffer og Jørgen som overtok som bygselmenn på Nedre Mo etter foreldrene, ved å tegne bygselkontrakt

HVOR LÅ GÅRDENE?

Det er grunn til å anta at gårdstunet i Nedre Mo opp gjennom århundrene har ligget på samme sted som i dag. Da Nedre Mo ble delt i to bruk rundt 1760, satte eieren av den nye gårdparten opp våningshus inn til det gamle tunet, på nordsida, mens driftsbygning ble satt opp ute på åkeren, nordøst for tunet. Øvre Mos opprinnelige gårdstun lå – inntil utskiftinga i 1870-årene – rett på vestsida av Nedre Mo, omtrent der tunet i Kjeldsborg ble bygd i 1878–79. Det var rimeligvis da Øvre Mo ble fysisk delt i to bruk rundt 1730, at eieren av den nye gårdparten bygde hus lenger vest, ved Spelmannsgata, der eiendommen Solhaug ligger i dag.

over én halvpart hver, i 1758 og 1770. Jørgen bygde opp driftsbygninger og hus på sin gårdpart inntil gamletunet, på nordsiden, og her lå gården inntil den i 1838 ble overtatt av Ole Larsen Libakke, og lagt til hans gård Libakke.

Nedre Mo

FRA 1838 M.NR. 22 LØPENR. 64, FRA 1887 GNR. 23/6, I DAG
GNR. 202/6 MO

Mo i august 1949. Legg merke til almealleen fra Kjeldsborg til Moskummen, som ble plantet av prost Bugge rundt 1870.

Widerøe's Flyveselskap AS

Ved bygselkontrakt fra rektor Hersleb av 17. september 1758 overtok CHRISTOFFER NILSEN MOE (1738–1818) som bruker av halvparten (23 $\frac{3}{4}$ lispund) av foreldrenes gård. Han var gift med ANNE CHRISTENSDATTER FJELD (1736–1796), og de fikk åtte barn, hvorav fem nådde voksenalder:

* Nils (1764–1766), d. 2 år gammel, gravlagt 10. februar 1766.

- * Christen (1765–1766), d. 6 måneder gammel, gravlagt 10. februar 1766.
- * Kirsti Sisilie (f. 1767),¹² g.m. Christen Hansen Ullern (1763–1810), fire barn som nådde voksen alder: Hans, Christoffer, Anne og Inger (se omtale av Ullern gnr. 28/4).
- * Inger (1769–1774).
- * Siri (f. 1771),¹³ g.1 (1799) m. Ole Thomesen Wiig, g.2 m. Lars Andersen Stadum.
- * Nils (f. 1774), seinere eier av Nedre Mo, g. 1807 m. Anne Gulliksdatter Holmen (se nedenfor).
- * Christen (f. 1777), flyttet til Christiania og arbeidet som departementsbud, g. 1795 m. Maria Elisabeth Knutsdatter, flere barn, bl.a. sønnen Christopher Moe (f. 1811).¹⁴
- * Anders (1781–1858), seinere eier av Nedre Mo, g.m. Kari Guttormsdatter Næss, fire barn (se nedenfor).

Etter Anne Christensdatters død i 1796 ble det avholdt skifte, og boets nettoverdi på 161 riksdaler ble fordelt med en halvpart til enkemannen, mens de tre sønnene fikk hver sin arvelodd av verdi 20 riksdaler, og de to døtrene 10 riksdaler hver.

I 1801 satt Christoffer Nilsen (64) som enkemann på gården med to av sine barn: Nils (27) og Anders (19) samt to tjenestejenter: Ragnhild Christensdatter (53) og Maria Abrahamsdatter (23). Under gården var det én husmannsplass (Ole Jensen).

Ved skjøte av 21. januar 1802 fra kammerherre Kaas og doktor Treschow ble Christoffer Nilsen Moe eier av sin halvdel av Nedre Mo (løpenr. 64 av skyld 23 $\frac{3}{4}$ lispund) for 1.200 riksdaler (broren Jørgen ble samme dag eier av den andre halvparten, for samme kjøpesum). Allerede året etter – 15. desember 1803 – overdro han gården til sønnen NILS CHRISTOFFERSEN MOE (f. 1774) for 1.580 riksdaler. Nils Christoffersen var eier av gårdparten i fire år. Han giftet seg 31. desember 1807 med ANNE GULLIKSDATTER (fra Holmen under Ask i Norderhov), etter at de tidligere samme år hadde fått en sønn, Christoffer (f. 1807). En måned før han inngikk ekteskap, solgte Nils Christoffersen ved skjøte av 27. november 1807 sin del av Nedre Mo til sin yngre bror Anders for 1.750 riksdaler, hvorav pantelån fra kjøper til selger på 600 riksdaler.

¹² I kirkeboka er hennes navn Kirsti, men i skiftet etter mora (avsluttet 1796) kalles hun Silihæ (Sisilie).

¹³ I skiftet etter mora (1796) kalles hun Ingrid (25).

¹⁴ Christopher Moe (f. 1811) var lysestøper og høker, g. 1833 m. Helene Marie Schibsted, fikk bl.a. sønnen Oscar Fredrik Schibsted Moe, bankfullmektig, g.m. Cathrine Maartmann, han døde tidlig fra hustru og fem mindreårige barn, en av sønnene var lege Ragnvald Maartmann-Moe, som er far til lege Erik Maartmann-Moe i Hønefoss.

HJULROKK, KAKKELOVN OG STUEUR

Skiftet etter Anne Christensdatter Moe i 1796 viser hva boets verdier bestod av. Enkemannen Christoffer Nilsen arvet halyparten (av verdi litt over 80 riksdaler), og det var: 1 kvige, 2 okser, 6 flate tinntallerkener, 2 tinn lysestaker, 6 hvite steintallerkener, 6 store steintallerkener, 1 steinkrus, 1 steinfat, 3 gryter, 1 kakkelovn i jern (12 riksdaler), 1 stueur (5 riksdaler), 1 hvitmalt dragekiste med messingskilter og lås (2 ½ riksdaler), 1 melkeskap, 1 lite brunmalt skap, 1 trekanne, 1 ølkruke (6 skilling), 1 båndsg, 1 melkespann, 1 kolle og 3 bøtter. Yngste datter Siri Christoffersdatter (ca. 10 riksdaler) arvet 6 lam (3 riksdaler 3 ort), 1 vev (1 riksdaler), 8 vevskjeer, 1 hjulrokk, 1 strykjern (3 ort), 3 spann, 1 seng, 1 sengeteppe, 1 hodepute, 1 øks, 3 tønner, 1 melkespann, 1 kolle og 1 skinnfell.*

* Skifteprotokoll 22a Ringerike og Hallingdal, s. 121b–123a (oversatt av Thorleif Solberg).

ANDERS CHRISTOFFERSEN MØE (1781–1858) ble i 1808 gift med KARI GUTTORMSDATTER NÆSS (f. 1788). De fikk fem barn, hvorav tre nådde voksenalder:

* Christoffer (1810–1831), omkom i en ulykke på Krokskogen, da et låve- eller stalltak falt over ham.

* Ole (1813–1892), seinere eier av Nedre Mo, g.m. Anne Nilsdatter Fjeldstad, sju barn (se nedenfor).

* Anders (1816–1888), seinere eier av Oppigarden Bjørke (gnr. 3/1), g.m. Othilie Jensdatter Ullern (1836–1899), to barn: Karen (f. 1860) og Johan (f. 1865) – se bind 2 s. 155.

* Ingeborg (1819–1821), død 1 ¼ år gammel.

* Ingeborg (f. og d. 1829), død 3 måneder gammel.

Anders Christoffersen Moe satt som eier av denne gårdparten av Nedre Mo til sin død i 1858. Etter skifte mellom arvingene, avsluttet 17. mars 1859, ble gården utlagt sønnen Ole Andersen for 4.200 spesidaler.

OLE ANDERSEN MØE (1813–1892) ble i 1844 gift med ANNE NILSDATTER FJELDSTAD (f. 1819), og de fikk sju barn, hvorav seks nådde voksenalder:

* Karen (f. 1844), d. som barn.

* Ingeborg (f. 1846), g.1 (1874) m. kirkesanger Søren Bjerke i Onsøy,¹⁵ én adoptiv sønn Søren (f. 1883, seinere eier av Søndre Lore), g.2 m. Anders A. Søhol.

* Christoffer (1849–1902), seinere eier av Nedre Mo, g.m. Annette Fjeldstad, én sønn Ole (se nedenfor).

¹⁵ Søren Bjerke var sønn av Johannes Sørensen Bjerke og Marte Andersdatter (fra Hurum) på Nigarden Bjørke (gnr. 183/2) i Steinsfjerdings, se bind 2 s. 181.

Fire av de sju barna til Ole Andersen Moe og Anne Nilsdatter f. Fjeldstad på Mo. Fra venstre: Anne Mathea (f. 1852, gift med Julius Gundersrød i Skoger), Karen (f. 1854, gift med Martin Pedersen Gjesvold), Nikoline (f. 1861, gift med Christoffer Juul i Skoger) og Ingeborg (f. 1846, gift første gang med Søren Bjerke, andre gang med Anders A. Søhol). Bildet er tatt cirka 1925.

* Anne Mathea (1852–1939), g. 1879 m. Julius Kristian Gundersrød (1848–1931) på Gundersrud i Skoger, 10 barn: John Olaf (f. 1880), Ole (f. 1881), Søren (f. 1883),¹⁶ Anna (f. 1885), Karl Kristian (f. 1886), Karen Kristine (f. 1887), Julie Marie (1889–1890), Johannes (f. 1892), Andreas (f. 1896) og Hans Martinius (f. 1898).

* Karen (1854–1939), g.m. Martin Pedersen Gjesvold (1847–1920) på Nordre Gjesval, to barn: Per (f. 1891) og Anna (f. 1893) – se bind 1 s. 83–84.

* Andreas (1856–1877), sjømann, omkom ved forlis utenfor Egersund høsten 1877.

* Nikoline (f. 1861), g.m. Christoffer Juul på Lindum i Skoger, én datter Anna (f. 1903), g. 1931 m. Harald Lie (f. 1902), bosatt på Ingvaldsåsen i Skoger, tre barn: Berit Lina, Ingvald Christoffer og Ingrid Turid. Christoffer Juul hadde fra tidligere ekteskap åtte barn: Anders, Didrik, Alf, Sissen, Pål, Erling, Dagny og Tilla.

¹⁶ Søren Gundersrød (Bjerke) (1883–1945) vokste opp hos moras søster Ingeborg og hennes mann Søren Bjerke på Frøyshov i Hole og ble fra 1906 eier av Søndre Lore i Steinsfjordingen (se bind 2, s. 429ff).

«IKKE GJENFUNDEN»
Andreas Olsen Moe (f. 1856) reiste til sjøs som unggutt, og omkom høsten 1877 ved et forlis utenfor Sørlandskysten. «Han var Søfarende med et Skib fra Emden i Hanover, og drugnede ved Skibets totale Forlis i Nærheden af Egersund, ikke gjenfunden» heter det i Hole kirkebok, hvor det også er innført at skipets kaptein ble reddet.

BEDRE JORD

Utskiftingsretten slo i 1877 fast at en del av den jorda som Andreas H. Hurum hadde avgitt til Ole A. Moe, var i «bedre hævdet Tilstand» enn den han mottok, og Ole A. Moe måtte derfor betale 10 spesidaler til Hurum i mellomlag.

I 1865 satt Anne Nilsdatter (47) og Ole Andersen (53) på gården med sine seks barn og én budeie, Marie Andersdatter (63, ugift). På gården hadde de 5 hester, 7 storfe, 14 sauer og 2 griser, og utsæden var $\frac{3}{4}$ t. rug, 4 t. bygg, 6 t. blandkorn, 3 t. havre og 16 t. poteter.

I 1874 ble Mosødegården (løpenr. 64b, seinere bnr. 7 av skyld 75 øre) utskilt og solgt til Johannes Olsen Moesødegård.

Det var i Ole A. Moes eiertid at den stor utskiftinga på Mo skjedde (1875–76). Eierne av Øvre Mo, Anders Christoffersen Moe, ba om utskifting av gården Mo på grunn av «Fællesskab og Teigblanding», og snart meddelte Ole A. Moe til utskiftingsretten at han «fant sig beføiet til at optræde som Rekvirent» sammen med Anders C. Moe. Gårdstunet til Ole A. Moes del av Nedre Mo hadde bygningene til den andre gårdparten av Nedre Mo (Andreas Hurum) liggende inntil på nordsida, og rett vest for gårdstunet lå Øvre Mos gårdstun (Anders Christoffersen Moe). Andreas Hurum eide også Libakke, og var i utgangspunktet imot utskiftinga. Men i juni s.å. måtte Anders C. Moe gå til skifteretten, og Andreas Hurum og Ole Larsen Frøhaug på Frøyhov kjøpte hans tidligere gård, og erklærte at de ønsket utskiftinga gjennomført. Og det ble den, med det resultat at gårdene fikk samlet sine åkersteiger i langt mer rasjonelle enheter.

CHRISTOFFER OLSEN MOE (1849–1902) overtok slektsgården ved skjøte av 15. februar 1890 for 9.700 kroner og livøre til foreldrene av 5-årlig verdi 1.500 kroner.

I 1900 satt Christoffer (51, ugift) på gården med sin søster Nikoline (39, ugift) som husbestyrerinne og søstersønnen Ole Juliussen Gundersrød (19) som gårdsarbeider. I tillegg bodde det på gården en budeie, Anna Andersdatter (f. 1883 i Norderhov) samt to ugifte damer: Charlotte Carstensen (f. 1817 i Kristiania) og Sofie Jensen (f. 1826 i Høland), som begge var rentenister.

ET LIVØRE I 1890

Anne Nilsdatter og Ole Andersen Moe solgte gården til sønnen Christoffer Olsen Moe i 1890, og gikk selv over på livøre. Etter livørskontrakten kunne de enten gå til sønnens bord og der få det nødvendige underhold, eller de skulle ha egne rom til beboelse, og der motta følgende årlige ytelse av gårdens produkter: 480 liter rug, 280 liter bygg, 140 liter hvete, 140 liter erter (halvdelen grå og halvdelen hvite), 560 liter poteter, 72 kg fleisk, 36 kg kjøtt, 1 ny vadmeldskledning til livørsmannen og 1 ny «Værkenskjole» til livørskona, og hver 2 par støvler. De skulle i håndpenger ha 120 kroner årlig, daglig 4 liter nysilt melk, nødvendig brenneved og vann skulle besørges båret inn.

NY LÅVE FOR 1.000 KRONER

I 1909 inngikk Ole Moe kontrakt med byggmester A. Hagen om nedrivning av den gamle låven med stall, og oppføring av ny for 1.000 kroner. Låven skulle være klar for innhøsting av høy seinest 10. juli, og resten i komplett stand innen august måneds utgang s.å. I akkorden inngikk kost og losji. Fjøset som ble bygd til i 1934, ble satt opp av byggmester Nils Sundøen og murmester Rasmussen.

Christoffer Olsen Moe ble i 1901 gift med sin kusine ANNETTE FJELDSTAD (1862–1941) fra Øvre Fjelstad, og de fikk én sønn, Ole (f. 1902). Han døde i en ulykke ved Svensrud sommeren 1925, da han på sykkel kolliderte med en hesteskyss.

Ved skjøte av 23. desember 1901 solgte Christoffer Olsen Moe gården til sin søstersønn Ole Juliussen Gundersrød, sønn av Anne Mathea Olsdatter Moe og Julius Gundersrød i Skoger. Kjøperen skulle ikke overta gården før etter selgers død (han døde bare noen få måneder seinere). Kjøpesummen var 13.500 kroner, mot pantelån på 10.000 kroner samt livøre til Annette Moe: to værelser og to alkover i 2. etasje i hovedbygningen, nødvendig rom på stabbur og i kjeller, opphogd ved samt et stykke av hagen så lenge hun ønsket det.

OLE JULIUSSEN GUNDERSRØD (MOE) (1881–1932) ble i 1907 gift med KAROLINE WESTERN (1882–1961), datter av Halvor Western og Marie f. Hensrud på Hundstad. De fikk 13 barn, hvorav 11 nådde voksenalder:

* Marie (1908–1990), ugift, bosatt i Villa Moe (gnr. 202/44).

* Anna (1909–1967), g. 1955 m. Kåre Ruud (1918–1960), bosatt på Ullern, ingen barn.

* Harald (1911–1996), seinere eier av Mo, g.m. Ruth Bergljot Sand (f. 1917) fra Bønsnes, fire barn: Bjørg, Ole, Anne Kari og Sverre – se nedenfor.

* Arne (f. og d. 1913), d. 10 uker gammel.

* Arne Kristoffer (1914–1971), g. 1958 m. Reidun Frydenberg (f. 1937) fra Gullerud i Norderhov, to barn: Ragne (f. 1958) og Bjørn (f. 1960) – se gnr. 202/44 Villa Moe.

* Else (1916–1995), g.m. Johannes Dæhli (1905–1999) på Stadum i Hole, tre barn: Jens (f. 1945), Tore (f. 1947) og Per (f. 1949) – se Stadum gnr. 222/1.

* Ruth (f. 1917), g.m. Arvid Bjerke (f. 1913) på Søndre Lore i Steinsfjerdingen, tre barn: Svein (f. 1950), Ingeborg (f. 1952) og Anne (f. 1955) – se bind 2 s. 430.

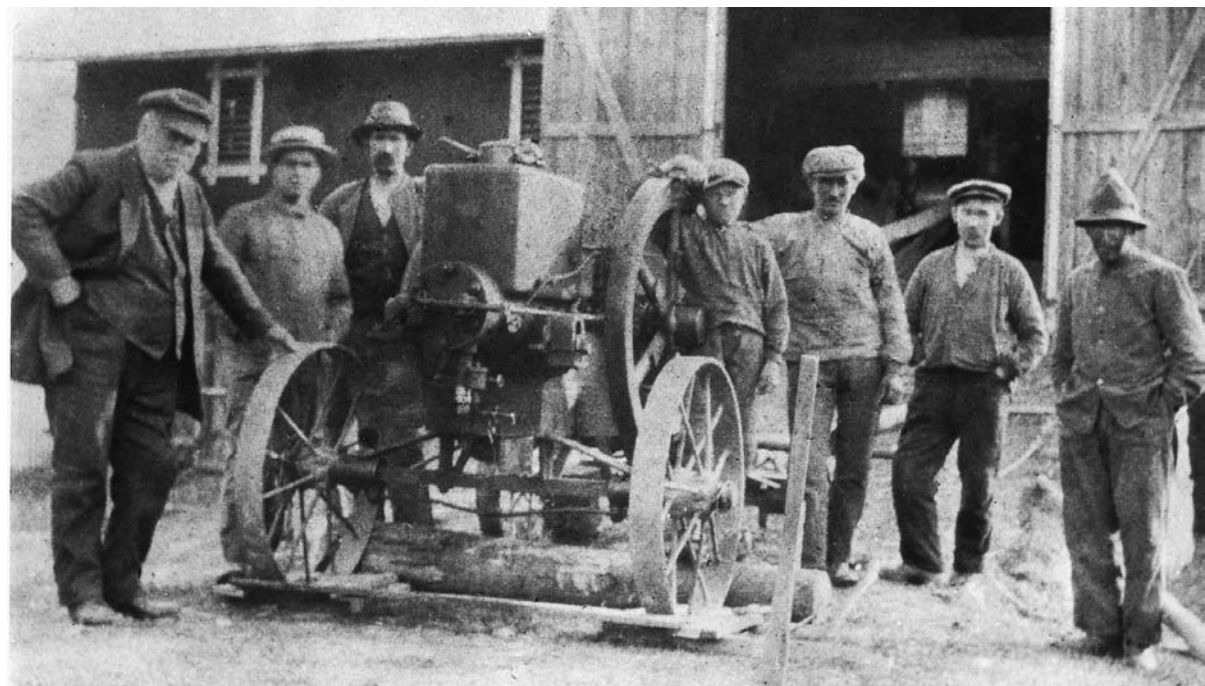
* Kåre Ovar (1918–1970), g. 1948 m. Anne Marit Sand (f. 1923) fra Bønsnes, fra 1949 eiere av Mosenga på Røyse, tre barn: Ivar (f. 1949), Grete (f. 1951) og Erling (f. 1954) – se gnr. 215/5 Mosenga.

Ole Juliussen Moe (1881–1932).

Karoline Moe f. Western (1882–1961).

Treskeverket går på Mo på Røyse. Trekkraften var en parafinmotor, som ble eid av Olaf Frøhaug. I tresketida kunne motoren leies, og den ble transportert rundt med hester og et fast mannskap. Personene er (fra venstre): Morfie fra Sverige, ukjent, Kristen Bakken, ? Hundstad, Harald Moe, Olaf Frøhaug, Lauritz Hansen og Hjalmar Johannessen.

* Ingeborg (1919–1920), d. 8 måneder gammel.

* Ingeborg (f. 1921), g. 1947 m. Hans Sylling (1919–1978) fra Øksna i Lier, fra 1948 eier av Ingeberg gård i Ringsaker, og fra 1957 av farsgården Øksna i Lier, fem barn: Amund (1948–1950), Ole (f. 1950), Amund (f. 1952), Tore (f. 1953) og Svern Arne (f. 1956).

* Signe (1922–1999), bosatt i Oslo, g.m. Ole Andersen (1920–1983) fra Tana i Finnmark, ingen barn.

* Andreas (f. 1924), g. 1949 m. Gudny Hveem (f. 1926) fra Bilit på Østre Toten, fra 1957 eiere av Haarstad gård på Bilit, tre barn: Berit (f. 1950), Inger Marie (f. 1951) og Knut (f. 1954).

* Astrid (1926–1994), g. 1949 m. Odd Kjosbakken (1922–2000) fra Nes på Hedmarken, gårdsbestyrer på Rytteraker i Hole, to barn: Torill (f. 1951) og Ellen (f. 1954) – se bind 1 s. 322.

I 1911 ble Mo sin del av Mosenga utskilt og solgt til Hans Petter Olsen Mosengen, og i 1913 ble husmannsplassen Hagen ved Svensrud utskilt og solgt. I 1923 kjøpte Ole J. Moe åkerteigen Nordjordet på ca. 40 mål av Olaf Hurum på Libakke for 7.900 kroner, og i 1952 ble denne samt gnr. 32/14 – en seterløkke på Rett-hella som ble kjøpt fra Svarstad i 1917 – slått sammen med gnr. 23/6 Mo til én eiendom, av samlet skyldmark 15,05.

Fra ca. 1910 til 1965 utgjorde hagebruk en betydelig del av gårdsdriften på Mo. I 1930 resulterte det i sølvmedalje for frukt på utstillingen i Drammen.

« ... TI HAN HJALP TIL SELV»

Ole Juliussen Moe hadde avlstråne stående på gården, og bygdas bønder kom jevnlig med sine purker. En gang var det Jakob Lundberg, gift med Oles kusine Anna Gjesvold, som kom med Gjesval-purka. Som skikken var, tok kara en dram mens de bivånet akten. Og kanskje ble det en dram for mye, i hvert fall forteller historien at Anna Lundberg ble noe overrasket da husbonden utpå kvelden kom hjem igjen, med grisekassa vel forvart bakpå hestedoningen. I kassa var – rånan!

Ole Juliussen Moe hadde en liten notisbok hvor han førte opp inntekter på avlstrånen. Springpengene var vanligvis 5 kroner, og bøndernes navn ble ført opp fortløpende med betalt sum i høyre kolonne. Et sted var den én som bare hadde betalt 2 kroner, og årsaken til rabatten var notert i marginen: «ti han hjalp til selv». Men hva hjelpen bestod av, er ikke notert ...

I 1948 hadde Mo 164 dekar dyrket jord (sand, leire og moldjord), 35 dekar kulturbeite, 10 dekar frukthage og 600 dekar skog. På gården var det 4 hester, 17 kyr, 1 okse, 7 ungdyr, 12 griser og 25 høner.

Ved skjøte av 25. februar 1952 ble Mo solgt til eldste sønn, HARALD MOE (1911–1996) for 60.000 kroner inkludert redskaper for 8.800 kroner og livøre til mora av 5-årlig verdi 7.500 kroner. Siden farens død hadde han bistått mora med gårdsdriften, og i mange år forpaktet gården. Harald Moe giftet seg i 1940 med RUTH BERGLJOT SAND (f. 1917),¹⁷ datter av Anne f. Hellerud og Erling Sand på Bønsnes. De fikk fire barn:

¹⁷ Ruth Moe var i en årrekke medlem av den «gamle» bygdebokkomiteen i Hole.

Ruth Moe f. Sand (f. 1917) og Harald Moe (1911–1996) med barn, svigerbarn og barnebarn på Haralds 80-årsdag i 1991. Fra venstre: Ole Moe, Anne Kari Aasen Moe, Anne Kari Moe, Elsebeth Skaar, Bente Marit Moe, Saave Skaar Moe, Nicolay Moe, Silje Skaar Moe, Ole Håvard Moe Laeskogen, Hilde Birgitte Moe, Tord Moe Laeskogen, Bjørg Moe Laeskogen, Arne B. Laeskogen og Sverre Moe.

Dagens eier av Mo, Ole Moe (f. 1943), med hesten «Buster» foran høyvogna i 1950. Da var han 7 år gammel.

Harald Moe var medlem av Hole herredsstyre i to perioder.

Ved skjøte av 28. desember 1971 overtok eldste sønn, OLE MOE (f. 1943) slektsgården. Han er gift med ANNE KARI AASEN (f. 1942) fra Lillehammer. De har to barn:

* Bente Marit (f. 1969), bosatt i Lærdal, g.m. Petter Rumohr Raa (f. 1967) fra Lærdal, to barn: Ole Petter (1999–2001) og Ole Håvard (f. 2003).

* Hilde Birgitte (f. 1971), bosatt på Mo, samboer med Bernt Olav Rønningen (f. 1971) fra Risør.

* Bjørg (f. 1942), g.m. Arne Bergendahl Laeskogen (f. 1935) fra Hønefoss, eiere av Sundvolden Hotel, to sønner: Ole Håvard (f. 1967) og Tord (f. 1969, g.m. Cecilie Jensen f. 1970 fra Oslo, to barn: Dina f. 2001 og Gard f. 2003).

* Ole (f. 1943), seinere eier av Nedre Mo, g.m. Anne Kari Aasen, to døtre (se nedenfor).

* Anne Kari (f. 1946), bosatt i Sundvollen, fra tidligere ekteskap med Steven Singam (f. 1946) fra Singapore/England har hun én sønn, Nicolay (f. 1973, samboer med Ragnhild Bach f. 1973 fra Heradsbygda).

* Sverre (f. 1950), bosatt ved Svingerud, g.m. Elsebet Skaar (f. 1952), to døtre: Såve (f. 1975, g.m. Espen Pedersen f. 1970 fra Nes i Ådal, tre døtre: Karoline f. 1999, Hanna f. 2001 og Arwen Elise f. 2003), og Silje (f. 1979, bosatt i Bergen, samboer med Oddmund Simonnes f. 1976 fra Halsnøy).

«... AV DE MINDRE HYGGELEGE JOBBENE»

Grisehuset var fra 1932. Det var betongvegger rundt bingene og plank på gulvet. Griser er renslige dersom de har mulighet til det. Vi hadde ofte jobben med å legge nyfødte grisinger til pattene. Det var av de hyggelige jobbene. Det hendte at purker spiste ungene sine. (...)

Det måtte være greiest å bli født som purke dersom en ikke var så heldig å være blant de få rånene som ble valgt ut til å føre slekten videre. Alle de små rånene som skulle rett på slaktebenken så snart de var tunge nok, ble gjellet. Far stod for gjellingen. Utstyret bestod av en boks med tretjære og et barberblad, hvor den ene eggen var polstret med tjærebånd. Barberbladet var skalpellen og tjæren var dyrlege Bilis foreskrevne desinfeksjonsmiddel – enkelt og effektivt. Da jeg ble stor nok, måtte jeg holde grisen mens far foresto inngrepet. Håndtlinger ved gjelling var av de mindre hyggelige jobbene. Grisehylene var forferdelige, og jeg hadde betydelig medfølelse med stakkaren, men det var utrolig å se at så snart grisingen var ferdig, løp han tilsynelatende uberørt rundt i bingen.

Det var som oftest en riråne hjemme. Det var et digert beist med store tenner. Den fikk stadig besøk fra nabogårdene. Det kom purker i griskasser helt fra østbygda og fra Nes. Dette var anskuelighetsundervisning for unge menn – både selve bedekningen og de voksnes kommentarer.*

* Sverre Moe (f. 1950): «Fragmenter fra oppveksten på Røyse i 50- og 60-åra», i heftet Ringerike 1996–97.

Anne Kari og Ole Moe overtok Mo i 1971. Sommeren 1976 måtte de konstatere at forråpsen tørket bort, og året etter var vanningsanlegget på plass!

I perioden fra 1950 til 1975 ble det brutt opp i alt 100 dekar ny jord ved Svingerud.

I 1975 var det utskifting mellom Mo og Nedre Libakke, med justering av grenser til mer funksjonelle driftsenheter.

Eierne av Nedre Mo har hatt stort husdyrhold, med avlsokser og avlsråner. I 1990 var det 20 melkekyr og 50 ungdyr på gården. Melkeproduksjonen tok slutt i 2001, og i dag drives det kjøttproduksjon med ammekubesetning (rundt 50 dyr).

Mo har i dag 285 dekar dyrket jord og 550 dekar produktiv skog (475 dekar på Krokskogen og 75 dekar i moen) og 75 dekar annen utmark (på Krokskogen). På gården er det korntørke, høytørke og vanningsanlegg.

Av bygninger på gården er hovedbygningen fra 1860 (ombygd 1954) og en sidebygning fra 1954 (påbygd 1967 og restaurert 2001), stabbur (ca. 1850), låve med fjøs (1909, påbygd 1934), redskapshus (1975) og løsdriftsfjøs (1981).

Et kombinert vognskjul/grisehus fra 1932 ble revet i 1975 for å gi plass til redskapshus. Ved Damjordet, cirka 100 m øst for gårdstunet langs den gamle bygdeveien mot Svensrud, lå en gårdssmie som ble revet tidlig på 1900-tallet.

I 1982 ble det inngått avtale mellom eieren av Mo og Svensrud Vels bryggeforening om anlegg av båthavn med plass til 25 småbåter.

Jordenavn er Damjordet, Ladeåkeren (Låvestykket), Storsanna, Lillesanna, Nordre Bråten og Søndre Bråten.

Nedre Mo

NORDRE DEL, I DAG EN DEL AV LIBAKKE, FRA 1838 M.NR. 22
LØPENR. 63, FRA 1886 GNR. 23/1, I DAG GNR. 202/1

Ved bygselkontrakt fra rektor Hersleb av 29. november 1770 overtok JØRGEN NILSEN MOE (1748–1813) som bruker av 23 $\frac{3}{4}$ lispund – eller halvparten – av foreldrenes tidligere gård. Han ble i 1778 gift med KARI JENSDATTER BERG (1756–1826) fra nabogården Berg. De fikk tre barn:

* Nils (1780–1841), seinere bruker av Nedre Mo, g. 1810 m. Johanne Olsdatter Næss, tre barn (se nedenfor).

* Marie (1783–1867), g. 1800 m. Hans Johan Bjørnstad (1771–1860) på Nordre Bjørnstad i Steinsfjordingen, 11 barn: Gunhild Dorthea, Hans, Jørgen, Jan, Ole, Christian, Karen, Andreas, Carl, Karen Marie og Maren Johanne (se bind 2 s. 121–122).

* Inger (1785–1858), g. 1817 m. Even Olsen Hundstad (1788–1860), eier av en gårdpart i Hundstad, fire barn: Ole (1817–1886, seinere eier av Store Hundstad, utvandret til Amerika med sin familie i 1880, g.m. Berthe Karine Nilsdatter Hafnor, sju barn – se omtale av Store Hundstad), Anders (1820–1821, tvilling), Jørgen (f. 1820, tvilling, konf. 1836) og Karen (f. 1823, g.m. Gulbrand Larsen Onsaker, seinere eier av Pjåka på Tyrstrand, 10 barn).

I 1801 satt Kari Jensdatter (43) og Jørgen Nilsen (53) på gården med to av sine barn: Nils (20, landsoldat) og Inger (16) samt to tjenestefolk: Siri Christensdatter (18) og Engebret Olsen (15).

Ved skjøte av 21. januar 1802 ble Nedre Mo solgt til brukerne, og Jørgen Nilsen betalte 1.200 riksdaler for den halve gårdparten – av skyld 23 $\frac{3}{4}$ lispund – som han hadde bygslet siden 1770. Skjøtet var utstedt av Christiania skole ved kammerherre Kaas og rektor Treschow. Jørgen Nilsen døde i 1813, og etter skifte ble boet verdsatt til netto 1449 riksdaler. Av dette utgjorde kjøpesummen for gården, som i 1809 var blitt overdratt til sønnen Nils, 1350 riksdaler.

NILS JØRGENSEN MOE (1780–1841) ble ved skjøte av 12. september 1809 eier av farens gård. Han giftet seg i 1810 med JOHANNES OLSDATTER NÆSS (1788–1866), datter av Ingeborg Olsdatter (fra Fjulsrud) og Ole Samuelson Næss på Nes på Utstranda. De fikk tre døtre:

* Karen (f. 1811), g. 1831 m. landhandler Ole Larsen Libakke, to barn: Lars og Johanne Kirstine (se nedenfor).

* Anne Jørgine (1814–1815).

* Anne Jørgine (f. 1816), g.m. Engebret Nilsen Fjeldstad (f. 1810), eier av en gårdpart i Fjeldstad, emigrerte til Amerika i 1854 med åtte barn (de fikk ni i alt): Johan (f. 1838, tvilling), Martin (f. 1838, tvilling), Andreas (f. 1840), Karen (f. 1843), Johanne (f. 1844), Jørgen (f. 1846), Edvard (f. og d. 1849), Edvard (f. 1850, tvilling) og Otto (f. 1850, tvilling).

I 1817 ble den tidligere husmannsplassen Rolighetsbråten (Pålerud) utskilt og solgt til husmannen Paul Kristiansen. Plassen var sameie mellom de to gårdpartene av Nedre Mo.

Ved skjøte av 10. april 1838 solgte Johanne Olsdatter og Nils Jørgensen sin gårdpart til svigersønnen Ole Larsen Libakke, med livøre i sin levetid. Denne gårdparten av Nedre Mo har siden vært en del av Libakke (se om utskiftinga 1875–76 i omtalen av Øvre Mo).

Øvre Mo

INNTIL 1878 (I DAG EN DEL AV LIBAKKE) GML.MATR.NR. 2 AV SKYLD 52 ½ LISPUND.

I 1528 var ROLV og ELLEV brukere av hver sin Mo-gård på Røyse, og betalte hver 1 lodd sølv i skatt. Men vi vet ikke hvem som satt på hvilken gård.

OLA MOE var bruker av Øvre (Vestre) Mo i 1616 og 1624. Sistnevnte år var gården fullgård, og skylda var 50 lispund (seinere økt til 52 ½ lispund). Communet ved Hallvardskirken eide 40 lispund (seinere 42 ½), mens 10 lispund i 1616 ble eid av Arne Hassel på Modum. I 1624 eide han litt over 6 lispund, men vi mangler opplysninger om hvem som hadde overtatt de øvrige 4 lispund.

TØMMERHOGST PÅ HOLLEIA

I mai 1684 ble Håvard Moe sammen med seks andre Hole-bønder stevnet av Tomas Ask for å ha hogd ulovlig på Ask-eie i Norderhov. De øvrige var Anders og Hans Bye, Engebret og Kristen Frøyhov, Engebret Ullern og Peder Hamnor. Ingen av dem møtte til rettergangen. I stedet sendte de en dreng ved navn Ole Johansen med skriftlig melding om at de «den påstevnte tømmerhugst ei fragår», men de mente at de ikke var lovlig stevnet. Tømmeret var alt sluppet i elva, og retten slo fast at Tomas Ask måtte stevne Hole-bøndene på nytt, og på lovlig vis, dersom de hadde påføydt ham «skade og åvirke».* Året etter ble Håvard Moe og seks Hole-bønder stevnet på nytt av Tomas Ask, for «åvirke og skoghugst uti hans skog og egedeler uti Ask». Denne gang møtte bøndene fram til rettergangen, og påstod at Jacob Luth hadde satt dem til å hogge, og sagt det var hans skog. Av Håvards vitnemål går det fram at han i perioder hadde tilhold i Sørgefoss. Rimeligvis var han sysselsatt i sagbruksvirksomhet der.**

* Tingbok 29 (1684) for Ringeriike, s. 15 (oversatt av Thorleif Solberg).

** Vitnemål fra Håvard Moe i rettergang på Ask 8. oktober 1685 (i Thorleif Solbergs oversettelse av tingbok 31 for Ringerike 1685, s. 47).

HÅVARD MOE – EN TYV?

I 1689 stevnet Håvard Moe sin nabo Nils Johansen Bye, fordi denne fire år tidligere skulle ha kalt ham en tyv på «Mellum-skaugen» hos Lars Engen.* Nils møtte ikke selv i retten, men hans svigerfar Johannes Svarstad la fram en skriftlig forklaring, hvor Nils hevdet at Håvard burde ha påtalt saken langt tidligere, «dersom han kunne ha talt noe uti et krohus som da under sterk rus». Og lagretten slo fast at Nils – ut fra den lange tiden som hadde gått uten at saken var reist – for dette burde være aldeles fri og sakesløs.

* «Mellum-skaugen» var trolig Midt-skogen på Krokskogen

I 1647 var skylda på gården økt til 55 lispund, og brukeren SYVER OLSEN MOE (ca. 1614–1670)¹⁸ betalte 6 daler 9 mark i skatt. Jens skolemester i Christiania eide 2 skippund 1 fjerding (45 lispund) med bygsel, mens Paul Rud var eier av 10 lispund.

I perioden 1652–1666 var Syver Moe en mye benyttet lagrettemann. Sistnevnte år ble han stevnet av skolemester Tobias Sørensen for manglende betaling av landskyld, noe som Syver tilbakeviste – han hadde sendt pengene. Fra 1666 var Syver Moe bygdelensmann¹⁹ i Hole. I prestemanntallet 1664 og 1666 ble hans alder oppgitt til hhv. 50 og 51 år, og gårdens skyld var redusert til 50 lispund.

I 1666 het en dreng på Ullern Sven Håkensen (13), og han bodde på Mo i 1664. Han er trolig den Sven Håkensen Moen som vitnet i rettssaken mot Johannes Cronberg i 1691.²⁰

I 1681 lånte Jacob Berthelsen 40 riksdaler av Anders Nilsen Moss, mot pant i 6 lispund gods uten bygsel i Mo «som Håvard påbor», og i 1684 solgte Berthelsen en fjerding (5 lispund) i samme gård til kornett Hans Abell.²¹

I 1679–80 skyldte HÅVARD MOE 40 riksdaler i kongelige skatter. Han møtte på bygdetinget og hevdet å ha en seddel fra gamlefogden Jacob Luth, om at denne ville betale 16 daler av gjelda. Men fogd Christen Christensen avviste motregninga. Håvard Moe var lagrettemann i 1680– og 1690-årene, og måtte i mars 1683 bøte 3 mark fordi han, i kranjel om en rive, hadde stukket Hans By med kniv. Håvard ble dømt til tross for at både Ole Johnsen i Frøshaugenga og Anders By vitnet at det var Hans som angrep Håvard. Sistnevntes rulleblad kan ikke ha blitt særlig svertet – i desember 1684 var han en av de «dannemend» som ble utpekt til å melde fra dersom tiggere og løsgjengere vandret utover bygdene.

I 1690 vitnet Håvard Moe i en sak om rettigheter til vannfallene i Skjærdalen (Tyristrand), og i 1693 ble han stevnet for skyldig skatt på i overkant av 9 daler for de to siste årene. I november 1696 vedgikk Håvard å skyldte amtmann Paul Glud 3 riksdaler, for korn som Glud hadde tilstått ham i hans «nød og trang» samme vår.

I slutten av 1690-årene var JENS HANSEN MOE (ca. 1653–1719)

¹⁸Skiftet etter Syver Olsen Moe ble avsluttet 1. mai 1671.

¹⁹Ifølge boka om lensmenn på Ringerike (2002) er det usikkert hvem som var lensmann i Hole mellom 1666 og 1685. I tingbok 7 (1666) heter det (s. 38): «... Ko Ma biodelensMandenn Siffuer Moe», eller omsatt: «Kongelig Majestets bygdelensmann Syver Moe». I mai 1666 var Tron Stadum fortsatt lensmann i Hole.

²⁰Tingbok 40.1 (1691), s. 8 (oversatt av Thorleif Solberg).

²¹En kornett var den yngste offiseren i et rytterkompani, og den som skulle bære fanen.

bruker av Øvre Mo. I februar 1697 tinglyste han sin bygselseddel fra rektor Eilert Hornklov ved Christiania skole på Mosenga, et engstykke på Røyse av skyld $\frac{1}{2}$ fjerding rugmel (2 $\frac{1}{2}$ lispund), «til Øvre Moe beliggende».

Samme år var han en av mange Hole-bønder som ikke hadde betalt sine «kongelige skatter og rettigheter», og fra 1695 var han lagrettemann. I 1699 utstyrte han en soldat, Hans Brynildsen (46) sammen med brukeren på Nedre Mo, Ole Kristensen. Hans Brynildsen var husmann på plassen Moen.

Flere av bygdas embetsmenn, som disponerte eller eide nabo-gårder, bygslet deler av Øvre Moe rundt år 1700. De benyttet den rimeligvis som tilleggsjord. I 1698 utstedte rektor Hornklov bygselseddel på halve Øvre Mo til Henrik Opdahl, sogneprest i Hole fra 1690 til 1716. Da bygselseddelen skulle tinglyses på bygdetinget i februar 1699, protesterte fogd Lars Tønder, og gjorde oppmerksom på at han hadde skriftlig forsikring fra samme rektor til «at nyte dito Mo til brukelighet» ut året 1699. Lars Tønder var fogd i Ringerike og Hallingdal fra 1696, og eide Berg på Røyse fra 1697 til 1700, og igjen i årene 1705–1710. Han bodde på Stein, som han ble eier av sist i 1690-årene.

I 1723 var Anders Christensen og Peder Jensen leilendinger på Øvre Mo, av skyld 52 $\frac{1}{2}$ lispund. Christiania Rectorat – dvs. skolen i Oslo – eide 42 $\frac{1}{2}$ lispund, mens oppsitterne var eiere av de øvrige 10 lispund. De hadde skog og seter til gårdens fornødenhet, to husmannsplasser, og sådde årlig 2 kv. rug, 2 kv. erter, 4 t. blandkorn og 3 t. havre. Årlig høyavling var 20 lass, og de hadde 4 hester, 10 storfe og 12 sauer. I 1727 betalte de to brukerne på Øvre Mo i kirketiende til sammen 1 kv. rug, 1 kv. erter, 2 kv. bygg, 1 t. 2 kv. blandkorn og 1 t. havre, og i «ostepenge» (en fast avgift pr. ku) 1 ort 8 skilling.

Øvre Mo

MED GÅRDSTUN PÅ VESTSIDA AV NEDRE MOS TUN
FRA 1838 M.NR. 22 LØPENR. 68 OG 69, FRA 1886 GNR. 23/9
MO MED SVENSRUD, I DAG GNR. 202/9

I 1762 hadde PEDER JENSEN MOE (ca. 1688–1765) overtatt etter faren som bruker av den ene parten av Øvre Mo. Han bygslet halvparten av den benefiserte delen av gården, og var dessuten eier av 5 lispund som hadde vært i slektens eie i lang tid. Han var gift to ganger. Hans første kone var MARI NILSDATTER (1691–1746) fra

Sundvollen (datter av Guri Rølvsdatter og Nils Andersen Sundvollen), og vi kjenner åtte av deres barn (hvorav flere døde som små):

* Helene (f. 1720), g.m. husmann Anders Andersen Gomnes-eie, seinere i Evja (Søholeie), minst sju barn: Anders (f. 1746), Peder (f. 1748), Ellen (f. 1748), Marie (f. 1755), Ole (f. 1757), Anne (f. 1759) og Kirsti (f. 1765).

* Jens (f. 1721), d. som barn.

* Marte (1723–1778), g.m. Josva Guttormsen Næss (1708–1787) på Nes i Hole (hans 2. hustru), tre barn: Berte (f. 1755, g.m. Jørgen Kristensen Øverby f. 1749, minst fire barn: Kristen, Marte, Josva og Maria), Mari (1758–1759) og Ole (1761–1766) – se omtale av Nes i bind 5.

* Jens (f. 1725), husmann på Libakke under Øvre Mo i 1762 og 1801, g.m. Ragnhild Gregoriusdatter (f. 1725), vi kjenner åtte av deres barn: Mari, Peder, Berte, Marte, Olea, Gregorius, Jens og Anne – se omtale av Libakke som husmannsplass.

* Hans (f. 1727), seinere bruker av Øvre Mo, g.1 m. Anne Nilsdatter Staudum (tre barn) og g.2 m. Marte Olsdatter Hafnor (to barn) – se nedenfor.

* Kirstine (1729–1763), g.m. Sven Gulbrandsen Svarstad (1724–1779), en tid husmann i Svensrud, seinere bruker av en av Svarstad-gårdene, fire barn: Gulbrand, Kirsti, Mari og Gulbrand (se omtale av Svensrud som husmannsplass).

* Ole (f. 1731), i 1762 husmann under Ullern og g.m. Eli Engebretsdatter.

* Nils (1732–1806), seinere eier av en av Søhol-gårdene, g.m. Malene Abrahamsdatter Søhol (1735–1805), minst tre barn: Peder, Abraham og Marie (se omtale av Søhol nr. 208/7).

Mari Nilsdatter døde i 1747, og da boet ble gjort opp, viste det seg at gjelda var større enn verdiene (85 mot 62 riksdaler). I skiftet opplyste enkemannen «at han på sin hustrus vegne ved arv og kjøp var eiende i denne gård Øvre Mo 1 fjerding uten bygsel», men denne eierparten var pantsatt for 20 riksdaler, og ble ikke ført til inntekt for boet.

Peder Jensen Moe giftet seg igjen med MARI GULBRANDSDATTER (1701–1776). Dette ekteskapet var barnløst. I 1762 satt de to på gården med to av hans sønner fra første ekteskap, Hans og Nils (begge var soldater). Under gården var det to husmannsplasser, Libakke og Svensrud, og der satt sønnen Jens Pedersen og svigersønnen Sven Gulbrandsen som husmenn. På gården var det to tjenestefolk, Elen Andersen og Anne Christensdatter.²²

²² Elen Andersen (1750–1827) var sønn av Anders Andersen i Evja under Søhol, og giftet seg i 1778 med Anne Christensdatter. De ble seinere husmannsfolk under Søndre Vegstein i Norderhov. Vi kjenner seks av deres barn: Inger (f. 1779), Anders (f. 1780), Kari (f. 1782), Anne (f. 1785), Peder (f. 1790) og Ragne (f. 1793). (Etter Thorleif Solberg.)

Peder Jensen døde i 1765, og hans bo ble gjort opp med en nettoverdi på 38 ½ riksdaler.

Sønnen HANS PEDERSEN (1727–1815) hadde allerede i 1751 overtatt som leilending på 13 ⅛ lispund av Øvre Mo etter faren. I 1759 fornyet han bygselseddelen med rektor Jacob Peter Hersleb. At faren var oppført som bygsler i 1762, må skyldes at sønnen var utskrevet som soldat. Fra 28. oktober 1765 var Hans Pedersen igjen bygselmann på gården. Han var i første ekteskap gift med ANNE NILSDATTER STADUM (1736–1772). Vi kjenner fire av deres barn, hvorav to nådde voksenalder:

* Ole (f. 1765), d. som barn.

* Mari (1767–1845), g.m. husmann og murmester Kristian Olsen Helgeland (1761–1832), minst åtte barn: Anne (f. 1792), Marte (1794–1795), Marte (f. 1795, g.m. Engebret Olsen Svarstad/Mosenga, minst tre barn), Ole (f. 1799), Maria (f. 1803), Hans (f. 1806), Kristoffer (f. 1809) og Inger (f. 1813) – se Helgeland gnr. 225/1.

* Nils (f. 1770), seinere eier av Øvre Mo, g.m. Mari Jørgensdatter Hurum, tre barn (se nedenfor).

* Peder (1772–1773), d. åtte uker gammel.

Anne Nilsdatter døde i 1772 (trolig i barselseng da sønnen Peder ble født). Etter skifte hadde boet en nettoverdi på 93 riksdaler, hvorav 5 lispund uten bygsel i Øvre Mo ble verdsatt til 20 riksdaler. Hans Pedersen giftet seg igjen med MARTE OLSDATTER HAFNOR (1740–1829), og de fikk to døtre:

* Anne (1775–1832), g. 1802 m. Ole Svensen Svarstad (1785–1834), eier av en av Svarstad-gårdene, fire barn (se omtale av Svarstad gnr. 211/5).

* Gjertrud (1778–1832), g. 1807 m. grenader Kristian Jørgensen Ruud (f. 1783), eier av Vestre Rud, én datter Marte (f. 1808), g.m. Hans Larsen Onsaker, seks barn: Jørgen, Hans, Gjertrud, Inger Marie, Karen og Lovise – se omtale av Vestre Rud.

I 1801 satt Hans Pedersen (74) og Marte Olsdatter (60) på gården med sine tre barn og én tjenestedreng, Lars Henriksen (16), og det hørte til to husmannsplasser (Jens Pedersen og Johannes Paulsen).

NILS HANSEN MOE (1770–1844) overtok i juli 1804 de 5 lispund fra faren, og ved skjøte av 9. oktober 1806 fra stiftamtmann Moltke og biskop Bech ble han også eier av 13 ¾ lispund fra Kristiania rektorat og Kristiania lærde skole. I 1824 kjøpte han resten av det benefiserte godset (10 ⅝ lispund) i sin gård – med avtale om fortsatt kornrente og jordavgift – og ble eier av hele gården (løpenr. 68 og 69).

Nils Hansen giftet seg i 1806 med MARI JØRGENDATTER HURUM (1777–1863), og de fikk fire barn:

* Anne (1808–1876), g.m. Gulbrand Pedersen Hafnor (1800–1882), seinere eier av halve Øvre Moe, minst sju barn: Jørgine, Maren, Nils Peter, Hanna, Hans Andreas, Christen og Karen – se nedenfor.

* Hans (1811–1838), døde ugift, 27 år gammel.

* Inger (f. 1814), g.m. Christoffer Andersen Moe (1798–1860), eier av den andre halvparten av Øvre Mo, minst fem barn: Anne, Anders, Ingeborg, Nils (d. som barn) og Nils – se omtale av Øvre Mo II.

* Jørgen (1817–1818), d. 14 uker gammel av «flekkefeber» (tyfus).

I 1831 ble gårdens eierdel i Mosenga ($\frac{3}{8}$ lispund) utskilt og solgt, og i 1842 ble 1 mål jord og en stue utskilt og solgt til hattemaker Eckmann for 50 spesidaler og en årlig avgift.

Etter Nils Hansens død i 1844 drev Mari Jørgensdatter gården videre til 1848. Da overdro hun den mot livøre til sine to svigersønner, Gulbrand Pedersen Hafnor og Christoffer Andersen Moe, som delte den mellom seg. Sistnevntes del (løpenr. 68c og 69c) ble tillagt hans gårdpart av Øvre Mo (ved Spelmannsgata), mens Gulbrand Pedersen overtok den andre delen (løpenr. 68a og 69a), som bl.a innbefattet «det på gården stående våningshus» og andre bygninger, en del av Nedre Libakke, jordstykkene Kortegården og Svingerudbråten, en del av Mosenga, et «Svensrud-stykke» og en del av hjemmeskogen i moen.

GULBRAND PEDERSEN HAFNOR (MOE) (1800–1882) hadde i ekteskapet med ANNE NILSDATTER MOE (1808–1876) minst sju barn:

* Jørgine (f. 1829), g. 1859 m. Iver Paulsen (f. 1820), seinere eiere av Svensrud (se gnr. 202/8 Svensrud).

* Maren (1832–1916), g.m. Ole Nilsen Fjelstad (1825–1894) på Øvre Fjelstad, sju barn, hvorav seks nådde voksenalder: Gustava (f. 1857), Nils (f. 1859), Annette (f. 1862), Anders (f. 1865), Kristian (f. 1868) og Gunhild (f. 1870) – se Fjelstad gnr. 204/1.

* Nils Peter (1835–1919), fra 1871 til 1891 eier av en av Frøyshov-gårdene, g. 1868 m. Anne Dorthea Bjørnstad (Leine) (1842–1921), ni barn: Andrea (f. 1868, g.m. banksjef Johan Bjerke, to barn), Hans (f. 1870), Gunvor (f. 1872), Maren (1874–1879), Gulbrand (f. 1875), Jenny (f. 1877), Jan (f. 1880), Maren (f. 1882, d. som barn) og Maren (f. 1884, gift med G. Dahl, Hen).

* Hanna (f. 1838), g. 1864 m. Anders Gulbrandsen (f. 1842) på Øvre Kne-
stang i Haug, Norderhov, minst to barn: Martha (f. 1864) og Gunhild (f. 1866).

* Hans Andreas (f. 1840)

* Christen (f. 1843), i 1865 «Bagersvend» og bosatt hjemme hos foreldrene, i 1900 bakermester med eget bakeri på Grønland i Drammen, og bosatt der med kona Martine (f. 1860 i Asker) og seks barn: Trygve (f. 1883), Magda (f. 1887), Sverre (f. 1889), Ester (f. 1893), Rakel (f. 1895) og Harriet (f. 1898).

* Karen (f. 1846), g.m. Peder Nilsen Hafnor (f. 1830) på Øvre Hamnor, utvandret seinere til Amerika, sju barn: Marte (f. og d. 1874), Nils (f. 1875), Gulbrand (f. 1878), Marte Karine (f. 1880), Hans (f. 1883), Anna (f. 1885) og Olborg (f. 1887).

I 1848 solgte Gulbrand Pedersen en mindre teig (løpenr. 68d og 69d) til Ole Larsen Libakke for 5 riksdaler. Dette var «et jordstykke, avgrenset i syd mot bygdeveien,²³ i vest mot Ole Libakkes våningshus, i nord og øst mot plassen Nedre Libakke».

I 1865 satt Anne Nilsdatter (57) og Gulbrand Pedersen (66) på gårdparten med tre av sine barn: Nils (30, hjelper faren med gårdsbruket), Kristen (23, bakersvenn) og Karen (20, hjelper moren). På gården var det én tjenestekar, Kristen Gulbrandsen (21), og de hadde 4 hester, 5 storfe, 8 sauer og 2 griser. Årlig utsæd var $\frac{3}{4}$ t. rug, 2 t. bygg, 3 $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 12 t. poteter.

I 1865 solgte Gulbrand Pedersen to skogteiger på Krokskogen til Ivar Rytterager og Johannes Fuhr, og i 1868 solgte han en parsell på Mosødegården (løpenr. 68f og 69f, seinere del av gnr. 23/10 Mosødegården).

Ved skjøte av 13. november 1875 solgte Gulbrand Pedersen sin gårdpart til nevøen Anders Christoffersen Moe, som i 1871 også hadde overtatt sine foreldres del av Øvre Mo (gårdparten som lå ved Spelmannsgata, der eiendommen Solhaug ligger i dag).

*Øvre Mo*²⁴

MED GÅRDSTUN VED SPELMANNSGATA, FRA 1838 M.NR. 22 LØPENR. 67, FRA 1885 EN DEL AV GNR. 23/9 (I DAG EN DEL AV LIBAKKE)

Den andre halvdel av Øvre Moe ble i 1717 forpaktet av Anders Christensen, eier av nabogården Søndre Frøyshov og sønn av fogd Christen Christensen (fogd på Ringerike 1668–1680) og hustru Dorothea f. Coldevin. 10. februar 1719 fornyet han bygselseddelen med rektor Jacob Rasch for 1 skippund (20 lispund) i Øvre Mo og en fjerdepart av Mosenga, og 16. desember 1723 kjøpte han 5 lispund i gården av Jens Holmboe for 10 riksdaler.

²³ Bygdeveien fra Libakke til Klokkerplassen gikk før 1928 lenger sør, fra tunet på Libakke og langs høyden (vannskillet) østover til Klokkerplassen.

²⁴ Gårdstunet på denne delen av Øvre Mo synes å ha blitt bygd opp rundt 1730, ved Spelmannsgata, der eiendommen Solhaug ligger i dag. Gården ble i perioder kalt Libakke, bl.a. i kirkebøkene, rimeligvis pga. nærheten til tingstedet og landhandleriet av samme navn.

ANDERS CHRISTENSEN (1673–1747) var prokurator (sakfører) og i flere år kirkeverge. Han slet økonomisk og måtte i 1731 gå fra sin gård Søndre Frøyshov, og bodde på Øvre Mo til sin død i 1747. Anders Christensen var i første ekteskap gift med TABITA THOMASDATTER (1668–1718), datter av tidligere fogd Thomas Thomassøn på Nedre Mo. De fikk tre barn: Jørgen Nachschow (f. 1701), Christen Coldevin (f. 1708) og Dorthe Christine Coldevin (d. 1748).²⁵ Etter sin kones død giftet han seg igjen i 1721 med ANNE CLAUDDATTER HUNDSTAD (1694–1771). I dette ekteskapet var det også tre barn: Tabita (f. 1722), Christiane (f. 1724) og Nils (f. 1727) – se omtale av Frøyshov.

Da skiftet etter Anders Christensen ble gjort opp i 1748, var boet fallitt. Av jordegods ble de 5 lispund i Øvre Mo kjøpt for 20 riksdaler 1 ort²⁶ av sønnen Nils Andersen, som i 1753 fikk bygselseddel på halvparten av Kristiania rektorats eierdel i Øvre Mo, av rektor Hersleb.

NILS ANDERSEN MOE (1727–1799) var gift med ANNE MARIE CHRISTENS DATTER BAARE (1722–1806). Hennes far var sønn av presten Christen Pedersen Baare, som i sin tid hadde bodd på Nedre Mo. I 1762 satt de på gården med datteren Marte Marie Nilsdatter samt tjenestedrengen Ole Jensen. På gården bodde også tre kvinner; Anne Clausdatter (husbondens mor), Anne Nilsdatter og Kari Karlsdatter, hvorav sistnevnte var legdslem og «meget gam-

²⁵ Jørgen Nachschow ble seinere en stor jordeier på Ringerike, bl.a. eier av Storøya, Helgeland og Frøyshov (se bind 1 s. 258–259). Hans bror Christen Coldevin ble sogneprest i Fruering og Witved menigheter i Århus stift på Jylland (ifølge opplysninger i skiftet etter faren i 1748 – skifteprotokoll 14 Ringerike og Hallingdal 1744–49, s. 555).

²⁶ Ifølge skiftekortet var kjøpesummen «ca. 18 riksdaler», men i panteregisteret er innført 20 riksdaler 1 ort.

LIBAKKE – SOM «EGEN» GÅRD OG HANDELSSTED FRA 1776

«Af Gaarden Mo som Nils Andersen bygsler, bygsles videre et Stykke Jord, Libakke kaldet, til Lars Olsen, (...), med Kansellist og Rector Herslebs Samtykke,» heter det i panteboka 30. juni 1776. Det er første gang Libakke-navnet er brukt om en parsell med egen bygselskontrakt, da Nils Andersen i Øvre Mo overlot en del av sin gård til sin svigersønn, Lars Olsen. Noen år seinere, i 1784, kjøpte Lars Olsen også en av Frøyhov-gårdene og la til Libakke.

Da Nils Andersens sønn, Christen Nilsen på Øvre Mo, i årene som fulgte døpte sine barn i Hole kirke, skrev presten i kirkeboka at «Barnets Fader er Christen Nielsen i Liebache», og ved en eiendomsoverdragelse i 1786 ble han kalt Christen Nilsen Libakke. Rimeligvis ble hele området på høyden sør for Hole kirke, på grensen mellom Mo og Frøyhovs gårdsvald, kalt for Libakke.

mel, fattig, svag». Under gården var det to husmannsplasser (Mikkel Christensen og Engebret Hansen).

Vi kjenner fem av barna til Anne Marie Christensdatter og Nils Andersen:

* Kirsti (1753–1805), g.1 (1775) m. landhandler Lars Olsen Libakke (f. 1730), minst sju barn: Anne (f. 1775, d. før 1790), Marte (1776–1780), Ole (f. 1778, d. før 1781), Ole (f. 1781), Nils (1783–1785), Nils (f. 1785) og Anne Marie (f. 1790). Kirsti g.2 (1803) m. Mads Andersen Bye – se nedenfor.

* Christen (1757–1822), fra 1782 bruker av halve Øvre Mo, g.m. Lisbeth Gulbrandsdatter Onsaaker, fire barn (se nedenfor).

* Anders (1758–1827), fra 1804 eier av halve Øvre Mo, g.m. Ingeborg Christoffersdatter (f. 1760), minst tre barn: Christen og Christoffer (tvilling, f. 1796) og Anne Maria (f. 1802) – se nedenfor.

* Marte Maria (1750–1801), g.m. husmann og skredder Gulbrand Olsen Byeie (f. 1747), minst seks barn: Anne (f. 1774, g.m. husmann Johannes Hansen Hengsle under Helgeland), Røyen (f. 1776, g.m. Peder Mikkelsen Mosserud i Lier), Olea (f. 1777), Marie (f. 1779), Nils (f. 1782) og Marte (f. 1789). Etter Marte Marias død giftet Gulbrand Olsen seg igjen i 1802 med Anne Engebretsdatter Skjærdalen, og de fikk én sønn, Ole (f. 1803).

* Beate (f. 1763), g. 1787 m. Nils Svensen Løkka (Gomnæs) (f. 1760), minst fire barn: Christen (f. 1794, d. som barn), Anne Maria (f. 1796), Sven (f. 1799) og Ragnhild (1802–1829, d. av meslinger 26 år gammel).

Etter Nils Andersens død i 1799 levde Anne Marie Christensdatter sine siste år hos datteren Beate på Gomnes, hvor hun døde i 1806. Da skiftet etter henne ble gjort opp, viste det en nettoverdi på i overkant av 19 riksdaler.

CHRISTEN NILSEN MOE (1757–1822) etterfulgte, ved bygselsedel av 27. november 1782, sine foreldre som leilending på halve Øvre Mo. Han ble i 1783 gift med LISBETH GULBRANDSDATTER ONSAKER (f. 1761), og de fikk fire barn, hvorav to døtre nådde voksen alder:²⁷

* Ragnhild (1784–1799).

* Marte (f. 1785), g. 1804 m. Isak Christensen Bønsnes (Fjell) (f. 1780), minst 10 barn: Nils (f. 1805), Kristen (f. 1807), Gulbrand (f. 1810), Anne Maria (f. 1815, tvilling), Kristian (f. 1815, tvilling), Ragnhild (1817–1890, d. som husmannsenke på Hollerud på Tyristrand), Maren Elisabeth (f. 1821), dødfødt pike (1822), Karen (f. 1826) og Hans (f. 1835).

* Nils (1788–1789).

* Anne Marie (f. 1791), g.m. Thor Thorsen Frøhaug (Kroksundødegården)

²⁷ Da barna ble født i 1780-årene, ble det innført i kirkeboka at faren bodde i Libakke.

(1781–1824), minst to barn: tvillingene Håvard (d. før dåpen) og Ole (f. 1823) – se bind 1 s. 168.

I 1801 satt Lisbeth Gulbrandsdatter (40) og Christen Nilsen (44, leilendingsbonde og smed) på gården med sine to barn: Marte (16) og Anne Marie (10) samt en tjenstedreng, Peder Pedersen (26). Under gården var det én husmannsplass (Nils Andersen).

I 1799 hadde Christen Nilsen Moe overtatt de 5 lispund i Øvre Mo som hadde tilhørt hans far og farfar. Denne eierparten (løpenr. 70 Libakke) solgte han i 1804 til svigersønnen Isak Christensen, som synes å ha bodd på gårdparten inntil de flyttet til Fjell i 1822. Isak Christensen solgte i 1822 eierparten til klokker Haagen Hurum, som i 1827 makeskiftet den mot Lille Hundstad med Mads Andersen Bye, som i 1830 solgte den til Ole Larsen Libakke (se omtale av Libakke).

Ved kongelig skjøte av 24. mai 1804 fra stiftsamtmann Moltke og biskop Smith ble Christen Nilsen Moe eier av den benefiserte delen av halve Øvre Mo (26 $\frac{1}{4}$ lispund). Bare et par måneder senere, ved skjøte av 1. august 1804, solgte han denne videre til sin bror Anders Nilsen Moe. Unntatt fra salget var to jorder, «Nord-Jorderne kaldet», og for denne delen forbeholdt selger seg, av gården Mos skog, fritt gjerdefang til innhegning av de nevnte to jorder, to favner brenneved årlig samt fri havn for to kreaturer «paa Sæteren og i Moes-Engen, efterat disse ere slaet og indhøstede».²⁸

ANDERS NILSEN MOE (1758–1827) var gift med INGEBORG CHRISTOFFERSDATTER (f. 1760). I 1793 kjøpte han gården Midtskogen («eller Kiella») på Krokskogen av Mads Olsen Midtskogen for 540 riksdaler, og solgte den igjen i 1803 til Johannes Midtskogen. I 1801 satt Anders og Ingeborg som selveiere på et bruk under Sundvollen, og da datteren Anne Maria ble født i 1802, bodde de i «Mo ved Libakke». Vi kjenner tre av deres barn:

* Christoffer (1796–1860, tvilling), g.m. Inger Nilsdatter Moe, fem barn: Anne, Anders, Ingeborg, Nils (d. som barn) og Nils (se nedenfor).

* Christen (f. 1796, tvilling).

* Anne Maria (1802–1878), g. 1827 m. Ole Nilsen Fjeld (1801–1895), to sønner: Anders og Nils (se omtale av Søndre Fjell).

I 1806 ble den tidligere husmannsplassen Svensrud utskilt som eget

²⁸ Pantebok 17 Ringerike og Hallingdal, s. 55.

bruk med skyld fra alle fire gårdparter av Mo (10 lispund fra Anders Nilsens gårdpart av Øvre Mo). I mai 1827 solgte Anders Nilsen sin gård (gml. matr.nr. 26 løpenr. 67) for 900 spesidaler til sønnen CHRISTOFFER ANDERSEN MOE (1796–1860). Han ble i 1835 gift med INGER NILSDATTER MOE (f. 1814), datter av Mari Jørgensdatter og Nils Hansen Moe som var eiere av den andre halvparten av Øvre Mo (løpenr. 68 og 69). Ved skifte etter svigerfarens død i 1848 ble dennes gårdpart delt i to like deler, og overtatt av svigersønnene Gulbrand Pedersen og Christoffer Andersen (sistnevntes del fikk løpenr. 68c og 69c). Christoffer Andersens part var en del av Nedre Libakke, plassen Kortegården, jordstykket Langebrumyra, Haugerjordet og Engen (nord for bygdeveien Libakke–Frøyshov). I 1831 hadde forøvrig Christoffer – fra sin egen gårdpart – solgt en del av Mosenga på Røyse (løpenr. 67b av skyld $\frac{3}{8}$ lispund), og i 1853 kjøpte han en seterløkke med skog på Krok-skogen, fra eieren av Svensrud.

Vi kjenner fem av barna til Inger Nilsdatter og Christoffer Andersen:

- * Anne (f. 1839).
- * Anders (f. 1842), seinere eier av Øvre Mo (se nedenfor).
- * Ingeborg (f. 1845).
- * Nils (f. 1847, d. som barn).
- * Nils (f. 1850), g. i Kristiania.

Christoffer Andersen Moe døde i 1860, og Inger Nilsdatter fikk uskiftebevilling. I 1865 var hun 52 år, og satt på gården med eldste sønn Anders (24) som bestyrer. Der bodde også hennes barn Ingeborg (21) og Nils (16), og de hadde én budeie, Olea Olausdatter (22), og én tjenestekar, Gustav Olsen (19, f. i Asker). På gården var det 3 hester, 11 storfe, 12 sauer og 2 griser, og den årlige utsæden var 1 $\frac{1}{2}$ t. rug, 8 t. bygg, 6 t. blandkorn, 2 t. havre og 24 t. poteter.

I 1866 ble Christoffer Andersens tidligere del av Øvre Moe (løpenr. 67a) slått sammen med løpenr. 65b (seterløkka med skog som ble kjøpt tilbake fra Svensrud i 1853) og 68c og 69c (halvparten av svigerforeldrenes tidligere bruk) til én eiendom.

I januar 1871 overtok eldste sønn, ANDERS CHRISTOFFERSEN (f. 1842), gården for 1.900 spesidaler samt livøre til mora. Kjøperen tok opp lån på 4.000 spesidaler med pant i gården. Långivere var naboen Nils Gulbrandsen Moe (2.000 spesidaler), Kristiania gamle fattighus (1.500) og boktrykker Mallings (500). Kjøperens to søsken fikk sine arvelodd i form av pantobligasjoner, og skulle etter moras død hver motta to kyr og fire sauer fra boet.

EN «MANGFRESTEN» KAR
«I 1874 ble gården Mo (øvre) ledig for salg, idet eieren, som var en «mangfresten» kar, satte nøkkelen i døra og dro til Amerika.»*

* Fra Lars Olsen Frøhaugs erindringer (kopi i Hole bygdemarkiv).

Det synes som Anders Christoffersen drev et høyt økonomisk spill. Tidlig i 1870-årene (skjøte ble først utstedt 13. november 1875) kjøpte han den andre gårdparten av Øvre Mo (løpenr. 68a og 69a) av onkelen Gulbrand Pedersen for 1.916 spesidaler. I april 1875 leide han bort gårdens skogteig mellom Isielva og Benteplassen og mottok 150 spesidaler i forskudd på leie (se omtale av skog), og han lånte ytterligere 450 riksdaler av broren Nils Kristoffersen. I denne perioden ble det gjennomført flere utleggsforretninger, bl.a. for en restgjeld på 1.007 spesidaler til Nils Gulbrandsen Moe med utlegg i begge gårdparter «samt den til enhver tid på disse gårder beroende avling av alle slag, løsøre etc.»²⁹

I mars 1875 ble det, etter anmodning fra Anders Christoffersen Moe, satt i gang utskifting «af stedfindende Teigeblending og Fællesskab, som hans Gaard Moe ligger i til hans Naboer». Men bare noen måneder seinere – 7. juni 1875 – måtte rekvirenten selv overlevere sitt bo til Ringerike skifterett, og selv utvandret han kort tid etter til Amerika.

Ved auksjonsskjøte av 12. oktober 1875 ble Anders Christoffersens gård Øvre Mo kjøpt av to naboer, Ole Larsen Frøhaug på Frøyhov og Andreas Hurum på Libakke. Men utskiftinga gikk sin gang, og endte med at Øvre Mo – både jorda og skogen – ble delt opp og solgt. Da utskiftinga var sluttført i 1877, var gården delt opp i sju nye parseller, hvorav de to største ble tilleggsjord til nabo-gårdene Nordre Frøyhov og Libakke. De øvrige fem parsellene var:

Gnr. 23/11 Engen til Peder Nilsen Hafnor (Engen) – skyld 89 øre.³⁰

Gnr. 23/12 Svingerudbråten til Erik Johannessen Moseie – 16 øre.

Gnr. 23/4 Kjeldsborg (tilleggsjord) til prost Bugge – skyld 30 øre.

Gnr. 23/13 Steinlaussetra (eller Øvervolden) til Peder Gabrielsen Hafnor – skyld 53 øre.

Gnr. 23/14 Skogteig med seterløkke til Nils Gulbrandsen og Nils Kristoffersen Moe – skyld 2,94.

I desember 1878 ble skjøte over de to resterende gårdpartene utstedt til Andreas Hurum og Ole Larsen Frøhaug, for samlet 6.520 spesidaler. Ole Larsen Frøhaugs del var det såkalte Mosjordet (i underkant av 50 mål, gnr. 23/15 Svensrud og Mo av skyldmark 6,05) som ble lagt til hans gård Frøyhov. Det øvrige (gnr. 23/9

²⁹ Nils Gulbrandsen var sønn av Gulbrand Pedersen Moe, og Anders Christoffersens fetter.

³⁰ Engen var på cirka 25 mål og grenset i vest mot fru Holmboes nye eiendom (ble flyttet etter utskiftinga).

Mo med Svensrud av skyldmark 11,04) ble Andreas Hurums eie, og har siden vært en del av Libakke.

Da Andreas Hurum fikk en større del av Øvre Mo enn Ole Larsen Frøhaug, skulle Hurum erlegge til Frøhaug 1.190 spesidaler i mellomlag. Øvre Mos hjemmeskog i Madsmoen ble delt likt, og begge skulle fortsatt hefte for livvøret til Inger Nilsdatter Moe. Bygningene på den gamle gården eide de også i fellesskap.³¹

Libakke

I DAG GNR. 203/1 FRØYHOV MED LIBAKKE OG MO, GNR. 202/1 MO OG GNR. 202/9 MO MED SVENSRUD

Den 30. juni 1776 fikk Lars Olsen bygselseddel på «et stykke Jord, Libakke kaldet» av kansellist og rektor Hersleb ved Christiania lærde skole. Noen år seinere, ved auksjonsskjøte av 17. juli 1784, kjøpte Lars Olsen også nabogården Øvre Frøyhov for 890 riksdaler. Denne gårdens tun lå vest for Libakke, langs bygdeveien mot

³¹ Bygningene på begge de gamle gårdstun av Øvre Mo synes å ha blitt tatt ned og fjernet kort tid etter utskiftinga.

LIBAKKE-NAVNET

Navnet Libakke er første gang brukt i en skriftlig kilde i 1691, da et referat fra bygdetinget forteller at noen karer «gik opefter Libache» i nærheten av Mo. I 1740 ble noen hus under Libakke i Hole solgt på auksjon. Det har vært diskutert om Lars Olsen hadde med seg navnet Libakke da han kom til Hole og bygslet eiendommen i 1776, men navnet må være betydelig eldre. I 1730 ble det brukt om husmannsplassen som lå her.

*Libakke sommeren 2004 .
Veien mot Røysehall og
Moskummen går ut av bildet
mot høyre.*

© Fotograf Marit Fagerli

EN «ASSORTERT» LAND- HANDEL...

«Vii Christian den Syvende af Guds Naade Konge til Danmark og Norge (...) gjøre alle vitterligt: At vi efter Lars Olsens Liback af Hoele Præstegield under Buskeruds Amt, udi vaart Riige Norge, hans herom Allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begiæring (...), herved bevilge og tillade at han udi fornævnte Hoele Præstegield; naar imod at erlægge 100 Rdl. til Bøigd Magesiners* Oprættelse, for hans Livs (...) Landkræmer Handel for med Almuen, med følgende Varer; Salt, Hvede, Ruug, Byg, Malt, Havre, Ærter, Meel, Humle, Tobak, Hamp, Strie (...) Tilværk af Ekre eller Snører, samt Seiglgarn, alle Slags Fiskeredskaber, Smie Staal, Messing Jern eller Staaltraad, Slibesteene, Ost, alle Slags Brød og ædende Varer, Blik Culver, fiine og grove Kander, grove Lærreder, grove Hatte, Vadmel Seigl, Læder, Sæbe (...) Sage og Knive, Knapenaale, Syenaale, Fingebørrer, Sylespidser, Banketræer, Pladster og Glads, Høvler og Huggejern, Spiger, Søm, Møllesteene eller Bystesteene eller Flintesteene eller Brynesteene (...) og andre SkiaereRedskaber, Kruker, Fade, Tallerker af (...) og Steentøi, Tobaks Piiber, Almanaker og Bøger (...) Stoffer, Træ Materialer til Huus og Borde Bygning samt Tømmer og Fustager, som holde det anbefalede Mærke»**

* Bygdemagasin, dvs. kornmagasin.

** Utstedt på Christiansborg slott i København 30. mars 1772 (oversettelse utlånt av Tone og Otto Solli).

Frøyshov der Skarpsnogata tar opp i åsen (området kalles i dag for Familekroken) – se omtale av Øvre Frøyshov.

LARS OLSEN LIBAKKE (1730–1802) var fra plassen Bråten under Solum på Nakkerud (Tyristrand), og ble i 1775 gift med KIRSTI NILSDATTER (1753–1805), datter av Nils Andersen og Anne Marie Christensdatter på Øvre Mo. Vi kjenner sju av deres barn (hvorav tre nådde voksen alder):

* Anne (f. 1775, d. før 1790).

* Marte (1776–1780).

* Ole (f. 1778, d. før 1781).

* Ole (1781–1854), seinere eier av Libakke, g.m. Karen Nilsdatter Moe, to barn (se nedenfor).

* Nils (1783–1785).

* Nils (f. 1785).

* Anne Marie (f. 1790), g. 1812 m. Iver Iversen Løken, en sønn Lars (f. 1825).

I 1785 kjøpte Lars Olsen Libakke (sammen med Christen Nilsen på Øvre Mo) gården Lille Hundstad på Røyse (eneeier fra 1787), men det er uklart om familien har bodd der. Lille Hundstad ble ved makeskifte i 1827 tilhørende klokker Haagen Hurum.

I 1801 satt Lars Olsen (70) og Kirsti Nilsdatter (47) på Libakke med sine tre barn og fire tjenestefolk: Ole Nilsen (36), Anne Johnsdatter (30), Gjertrud Hansdatter (24) og Daniel Matiesen (16).

Etter Lars Olsen Libakkes død i 1802 ble det avholdt samfrendeskifte, som ble avsluttet 30. april 1803. Han etterlot seg hustru og tre barn: Ole (23), Nils (17) og Anne Marie (13). Boets bruttoverdi var 4.700 riksdaler, hvorav husene på Lille Hundstad var verdsatt til 2.000 riksdaler, i «Frøug» 1.500 riksdaler og på Libakke 400 riksdaler. Boets nettoverdi var 2.793 riksdaler.

Etter samfrendeskiftet overtok sønnen Ole Larsen Libakke gårdparten Frøyshov (løpenr. 71 av skyld 35 lispund), mens mora Kirsti Nilsdatter i 1803 giftet seg igjen med «landkræmmer» MADSE ANDERSEN BYE (1749–1836), som drev landhandleriet videre. Dette ekteskapet var barnløst.

I 1804 hadde Isak Christensen, svigersønn av Christen Nilsen Moe (Øvre Mo), overtatt de 5 lispund i Øvre Mo som siden 1723 hadde tilhørt svigerfarens familie. Gårdparten het Libakke (løpenr. 70), og var et jordstykke som i sin tid hadde tilhørt Frøyshov. Henrik Svarstad eide de 5 lispund fra 1790 til 1792, da enkefru Ingeborg Thurine Wang ble eier og solgte gårdparten tilbake til familien på Øvre Mo. Men enkefru Wang holdt igjen «Pladsen Liebache» – som må ha ligget på parsellen – og satt som eier av denne inntil

hun i 1798 solgte den til feltskjærer Jørgen Gad (f. ca. 1760) for 399 riksdaler.³² I 1801 satt «bataillons chirurgus» Jørgen Gad (40) på sin selveiende plass Libakke med hustru Anne Pauline Essen-drop (38 – begges 2. ekteskap) og to tjenestefolk: Gregorius Jensen (37) og Kirstine Guttormsdatter (23). Gad synes kort tid etter å ha solgt plassen tilbake til Øvre Mo.

Isak Christensen bodde på Øvre Mo med sin familie (i 1815 var han ifølge kirkeboka «gårdmann på Libakke»). De flyttet til Fjell i 1822, og solgte – ved skjøte av 18. mars s.å. – de 5 lispund til klokker Haagen Hurum for 800 riksdaler. Hurum tiltrådte som klokker i Hole samme år (han ble utnevnt i 1821), og bodde trolig på Libakke en periode mens han bygde opp nye bygninger på sin gård Lille Hundstad. Fra 1823 til og med 1826 drev han – ifølge gårds-

*Fra Røyse august 1949.
Midt i bildet ser vi läven på
Libakke, mens gårdens øvrige
bygninger er skjult av trær.
I forgrunnen gravkapellet på
Hole kirkegård. I bakgrunnen
Sælabønn (til venstre) og
Modumsåsen.*

Widerøe's Flyveselskap AS

³² Jørgen Gad skal ha vært dattersønn av Jørgen Andersen Nachschow på Frøys-hov (ifølge et notat i Hole bygdearkiv av Thorleif Solberg). En feltskjærer var barber og lege i hæren eller flåten, og ble opprinnelig kalt «bartskjær» eller «kirurg». Etter ca. 1800 ble det generelt slutt på at feltskjæerne praktiserte kirurgi (Norsk historisk leksikon).

FIRE LANDHANDLERE PÅ RINGERIKE

«På begynnelsen av 1800-tallet var det bare fire landhandlere på Ringerike og i Hole. Det var to i Hønefoss, Lagesen og Glatved, samt Sesserud handel i Soknedalen og Byes landhandel på Libakke i Hole. To av landhandlerne fikk privilegium i 1792, de i Hole og Soknedalen i 1798. Den gang var det naturhusholdningen som gjorde at myndighetene mente det ikke var behov for flere i den bransjen.»*

* Otto Frydenlund: «Landhandleriene var kulturinstitusjoner», i heftet «Ringerike» 1999.

VAR SIN KONES FADDER

Karen Nilsdatter var født på nabogården Nedre Mo, og var 30 år yngre enn sin ekte-mann. Det fortelles at Ole Larsen Libakke var hennes fadder. I barnedåpen hadde han for spøk sagt at «denne jenta skal bli kona mi», og slik ble det.

regnskaper på Lille Hundstad – jorda både her og på Libakke. I 1827 stod nytt våningshus ferdig på Lille Hundstad, og Hurum makeskiftet samme år sine 5 lispund i Libakke mot 15 lispund i Lille Hundstad (som hadde samlet skyld 30 lispund) med Mads Andersen Bye, mot et mellomlag på 200 spesidaler.³³

Kirsti Nilsdatter døde i 1806. Av boets bruttoverdi på 8.919 riksdaler utgjorde Lille Hundstad 4.421 riksdaler og «Sterboets tilhørende Huser paa Liebache» 600 riksdaler. Da gjelda var trukket fra, var boets nettoverdi 4.849 riksdaler. Sønnen Nils var i 1807 ved «Livvagten» i København.

Mads Andersen giftet seg igjen i 1808 med Kari Torstensdatter Borgen. Ved skjøte av 29. juni 1830 solgte han sine 5 lispund i Libakke til stesønnen Ole Larsen Libakke for 400 spesidaler, med livøre til seg og hustru i deres levetid.

OLE LARSEN LIBAKKE (1781–1854) var landhandler som sin far. I 1838 overtok han en gårdpart av Nedre Mo (løpenr. 63 av skyld 23 ¼ lispund) fra sine svigerforeldre Johanne Olsdatter og Nils Jør-

³³ Opplysninger fra Fredrik Hildisch, eier av Lille Hundstad, februar 2003.

KOMMUNALE MØTER

Den 12. september 1837 holdt Hole formannskap sitt første konstituerende møte på Libakke, etter at formannskapsloven trådte i kraft 14. januar s.å. Siden holdt Hole kommune sine møter på Libakke, inntil Hole forsamlingslokale (Røysehall) stod ferdig i 1900. Møtesalen på Libakke var stor og romslig. Den ble også i samme periode brukt som tingstue, og var slik innrettet, at det foran podiet, hvor øvrigheten var plassert, var en skranke som holdt publikum på avstand. Under herredsstyremøtene satt ordfører og formannskapets medlemmer på podiet.

MIDDAGEN BLE ENSTEMMIG VEDTATT

I februar 1863 møttes Østre Holes formenn til møte på Libakke: «Ordføreren: Kanskje gjør vi klokest i å utsette denne saken, så det samlede representantskap kan behandle den? Enstemmig bifalt. Derpå bud fra Mor Libakke om at middagen var ferdig. Også enstemmig vedtatt».*

* Brev fra Ole Alvsen Hurum til farbroren Haagen Hurum 6. februar 1863 (fra artikkel av V.V. i heftet «Ringerike» 1956–57).

gensen Mo. Han var gift med KAREN NILSDATTER MOE (1811–1869), og i ekteskapet var det to barn:

* Lars (f. 1832), fra 1864 eier av Vestre By, g. 1861 m. Anne Marie Madsdatter Bye, to barn: Karoline Dorthea (1862–1934) og Sofie (1865–1942, g.m. Nils Fjeldstad 1859–1938, 10 barn: Lars, Ole, Nils, Mads, Sverre, Anders, Johan, Anna Marie, Gunda Sofie og Maren, se Frøyshov gnr. 221/6 og 22).

* Johanne Kirstine (f. 1835), g.m. Andreas Haagensen Hurum, seinere eier av Libakke, tre barn: Karoline Marie, Hanna Olava og Olaf (se nedenfor).

Etter Ole Larsen Libakkes død i 1854 fikk Karen Nilsdatter uskiftebevilning, og drev gården og landhandleriet videre (fra 1862 også poståpneri). Hun var en kvinne «med ben i nesene, som forestod den store bedrift på en utmerket måte».³⁴ Det skal ha vært hun som plantet alle nedover bakken mot kirken. I 1865 satt hun på Libakke som 55-årig enke med sin mor, Johanne Olsdatter (78, enke), og datter, Johanne Kirstine (31, ugift). De hadde én handelsbetjent, Jens Abrahamsen (19) og fire tjenestefolk: Maren Trulsdatter (43), Kirsti Olsdatter (40, f. i Hallingdal), Johan G. Kristiansen (31) og Othilie Johannesdatter (21). På gården var det 4 hester, 11 storfe, 11 sauer og 3 griser, og årlig utsæd var 2 t. rug, 10 t. bygg, 2 $\frac{3}{4}$ t. blandkorn, 3 $\frac{1}{2}$ t. havre og 20 t. poteter.

I 1867 ble Libakke (løpenr. 70, av gammel skyld 5 lispund) sammenføyd med «gamle» Nordre Frøyhov (løpenr. 71, av gammel skyld 35 lispund) og en mindre del av Øvre Mo (løpenr. 68d og 69d), til seinere gnr. 24/1 «Frøihov med Libakke og Mo» av skyldmark 12,35.

I 1868 ble en parsell ved Mosødegården (gnr. 23/2 Engen) utskilt

³⁴ «Gårdshistorier», avisartikkel av V.V. (udatert, kopi i Hole bygdarkiv).

POSTÅPNERI – OG BANK – PÅ LIBAKKE

I oktober 1862 ble enkefru Karen Libakke ansatt som poståpner på Røyse etter lensmann Kahrs, som hadde vært konstituert i stillingen i kort tid etter at J.C. Bjerck på Nordre Sørum var død tidligere samme år. Postkontoret holdt til på Libakke til Karen Nilsdatters død i 1869. Fra 1870 var Jørgen Eriksen poståpner, inntil Røyse postkontor ble flyttet til Frøyhov i 1874, da Johan Nilsen Frøhaug overtok. Han hadde stillingen til 1910.

Da Hole Sparebank åpnet 12. august 1861, var direksjonen samlet på Libakke for å motta de første innskuddene fra bygdefolket. Men fra 15. august var det den ansatte kassereren, Nils Gulbrandsen Gomnes, som mottok innskudd og utbetalte innvilgede lån på sin gård Søndre Gomnes. Her holdt banken til inntil den flyttet til Hønefoss i 1898.

VUNNET I KORTSPILL?

Det var brennevinutsalg på Libakke. Da kara kom for å handle, ble det til at det skulle smakes på de edle dråper, og ofte ble det et slag kort. Det går et ord i bygda om at de mange jordstykker som etter hvert ble lagt til Libakke, ble vunnet av landhandleren i kortspill. Fortsatt er det en lem i gulvet i hovedbygningen, som fører ned til et kjellerrom hvor påseilede personer kunne anbringes for «tørk», før de ble sendt hjem utpå kvelden.

I 1850 gav landhandleren på Libakke fra seg retten til å selge brennevin. Kort tid etter ble det opprettet et mindre utsalg på en plass i nærheten.*

* VV.: «Gamle årganger», i Ringerikes Blad 23. desember 1932.

og solgt til Abraham Hundstad.³⁵ Deretter overdro Karen Nilsdatter, ved skjøte tinglyst 13. november 1868, gården til svigersønnen Andreas Haagensen Hurum. Libakke bestod da – i tillegg til gnr. 24/1 – av den tidligere gårdparten av Nedre Mo (gnr. 23/1 Mo av skyldmark 12,70) som Ole Larsen hadde overtatt etter sine svigerforeldre i 1838.

ANDREAS HAAGENSEN HURUM (1830–1901) var sønn av klokker Haagen Olsen Hurum og hustru Marie Nilsdatter Gjesvold på Lille Hundstad. Han ble i 1867 gift med JOHANNE KIRSTINE LIBAKKE (f. 1835), og de fikk tre barn: Karoline Marie (1868–1951), Hanna Olava (1871–1958) og Olaf (1882–1952), alle ugifte.

Etter den store utskiftinga 1875–76 ble parsellen Svensløkka utskilt og solgt til skolelærer Johan Nilsen Frøhaug på Frøyhov for 800 spesidaler. Ved salget forbeholdt Andreas Hurum seg fortsatt rett til en «Postkum» (brønn) som lå på det solgte jordstykket, med rett til å vedlikeholde vannledningen som førte fra denne.

SKOLE PÅ LIBAKKE

I 1853 ble omgangsskolen avløst av fastskole i Holefjerdningen (seinere Stadum krets). De første årene leide fastskolen rom på Libakke og Nordre Gomnes.* Skolestua på Stadum ble bygd i 1865.

* Harsson (1987), s. 40.

³⁵ «Engen» er fra 1913 en del av bruket Mosødegård (se omtale av gnr. 202/2 Mosødegård).

I samme utskifting ble Andreas Hurum eier av en stor del av «gamle» Øvre Mo (gnr. 23/9 Mo med Svensrud av skyldmark 11,04), etter at han sammen med Ole Larsen Frøhaug hadde kjøpt den gårdparten av Øvre Mo som Andreas Christoffersen Moe tidligere eide (han emigrerte til Amerika). De delte jordveien som lå inntil deres gårder, og solgte skogen og en del av jorda (se omtale av Øvre Mo). Det som ble lagt til Libakke, var Storjordet med plassene Pettersbråten og Bråten samt Nedre Libakke og Engen. Ole Larsen Frøhaug fikk den delen av tidligere Øvre Mo som ble kalt Sydjordet (lå ved den nye veien mellom By og Mo) samt Svingerudbråten.

Fram mot 1900 ble flere forholdsvis store parseller utskilt og

Gårdstunet på Libakke cirka 1935. Jentene er Hjordis Langslet f. Selte og hennes kusine Gerda Myhre f. Hoel.

HOLE-BYGDENS «FORUM COMPETENSE»

Libakke gård var gjennom lange tider Hole-bygdens «forum Competense», med tingstue, kjøpmannshandel, gjestgiveri og møtesal. Hovedbygningen, stor og staselig i ren sorenskriverstil, ble oppført i 1833 av Karen Nilsdatter og Ole Larsen Libakke. Lenge varte det ikke før Hole-bygden la beslag på de prektige rommene i Libakke-bygningen. Tingstuen var før på Frøyshov, men ble nå flyttet til Libakke, hvor ting ble holdt i den store stuen i første etasje, mens det i annen etasje er en stor «festivitetsal», hvor bygdas årlige juleball ble holdt. For å hindre at gulvet skulle svikte under de dansendes føtter, ble det satt store stoker oppunder fra første etasje. Merker etter stokkene er synlige den dag i dag.*

* Fra to avisartikler av V.V. fra 10. mai 1950 og 26. juli 1952 (kopier i Hole bygdearkiv), og Bjørn Knoph: «Det var her det begynte» i Ringerikes Blad 22. august 1987.

EN ÅKER SOLGT TIL HAMNOR

Etter utskiftinga 1875–77 ble en åker på nordsida av bygdeveien mellom Frøyshov og Libakke solgt til en av Hamnorgårdene (gnr. 44/2). Med parsellen «Engen» (gnr. 23/11) fulgte også en seterløkke på Retthella, seinere kalt Haagenrud-løkka etter gårdens eier. Seterløkka på Retthella og åkeren «Engen» eies i dag av Svein Hafnor.

Olaf Hurum (1882–1952).

Veien fra Moskummen til Hole kirke gikk foran stabburet på Libakke, før den ble lagt om i 1961.

solgt fra Libakke: I 1883 Kjeldsborgstykket (Skogstad), i 1891 «Lille-Moengen», i 1893 bruket Nygård og i 1899/1901 «Hole» (Røysehall).

I 1900 satt Andreas Hurum som «gårdbruker og tingholder» på Libakke med sine tre barn, hvorav eldste datter Karoline Marie var husbestyrerinne, og de to andre sysselsatt med husgjerning og gårdsarbeid. De hadde fire tjenestefolk: Alexander Larsen (f. 1845 i Bohuslän, Sverige, gårdsarbeider), Karen Jørgensdatter (f. 1856, stuepike, husstell og svinerøkt), Ingeborg Olsdatter (f. 1870 i Flå, budeie) og Karl Edvardsen (f. 1885, gårdsarbeider).

Andreas Haagensen Hurum døde i 1901, og sønnen OLAF HURUM (1882–1952) ble eier av Libakke ved å kjøpe sine to søstres arvelodder for 14.667 kroner. Da den nye eieren ikke var myndig, ble skjøtet på hans vegne undertegnet av «kurator» Engebret O. Hurum. I denne perioden (1898–1902) ble jorda på Libakke forpaktet bort til Nils Fjeldstad.

I 1911 ble den parten av Mosenga på Røyse som tilhørte Libakke, utskilt og solgt (bnr. 26 av skyld 13 øre), og i 1917 det samme med en åker, Østeng (bnr. 28 av skyldmark 1,52), som ble solgt til en av Frøyshov-gårdene. I 1924 ble åkeren Nordjordet (bnr. 29 av skyldmark 1,44), solgt til Ole Juliussen Moe på Nedre Mo.

Olaf Hurum var ugift.³⁶ I 1928 utskilte han den tidligere husmannsplassen Nedre Libakke (bnr. 30 av skyldmark 5,48) som han

³⁶ Olaf Hurum hadde én sønn, Oskar Brattegard, med en jente fra Hallingdal som en periode var budeie på Libakke. Oskar Brattegard vokste opp hos mora og hennes familie i Hallingdal.

hadde bebyggd med nye hus, og den tidligere husmannsplassen Grønvold ved Sælabonn (bnr. 31 av skyldmark 2,28). I tillegg skilte han fra et jordstykke med frukthage vest for bygdeveien ved Libakke (Frøihov gnr. 24/4 av skyld 21 øre), som han i 1932 overdro til sine to søstre. Så solgte han Libakke til herredsskogmester Halvdan Kristiansen for 100.000 kroner, og flyttet selv til Nedre Libakke med sine søstre.

HALVDAN KRISTIANSEN (1889–1973) var fra Rendalen, og gift med OLGA WØLLO (f. 1895) fra Midtre Sørumsdal i Steinsfjerdingsdalen. De fikk tre barn: Ole Kristian (f. 1929), Astrid Ninnie (f. 1930) og Knut (f. 1932) – se bind 2 s. 565. Kristiansen var primært interessert i skogen, og i løpet av to-tre år hogg han ut en stor del av «Libakkestykket» på Hvalpåsena på Krokskogen. Denne skogsdriften skal ha blitt forholdsvis dyr. Ved skjøte av 3. september 1932 solgte han Libakke til Gunnar Oulie-Hansen for 49.000 kroner.

GUNNAR OULIE-HANSEN (1897–1938) fra Oslo var arkitekt med eget kontor i hovedstaden. Han var gift med BERTHA HELENE LARSEN (1896–1949) fra Oslo. De fikk tre barn:

* Kirsten (f. 1921), seinere eier av Libakke, g.m. Finn Haug, tre døtre (se nedenfor).

* Ellen (f. 1924), bosatt i Asker, g.m. Simon Larsen (f. 1925) fra Horten, én datter Ellen Cathrine (f. 1959), samboer med Kristian Smith, én datter Kristin (f. 1995). Fra tidligere ekteskap med Erling Haslerud har Ellen Cathrine én datter, Cecilie (f. 1985).

* Gunnar Sturla (f. 1928), bosatt i Oslo, g.m. Birgit Johansson fra Göteborg, Sverige (siden skilt), tre barn: Elisabeth, Anne og Helene. Gunnar Oulie-Hansen er i dag gift med Marja Winther fra Finland.

Oulie-Hansen drev ikke gården selv. Han ansatte i 1932 Mons Aven fra Botne i Vestfold som gårdsbestyrer, en stilling han hadde til 1945.

Samme år som han overtok Libakke, krevde Oulie-Hansen utskifting.³⁷ Lars Frøhaug på Frøyhov fulgte opp og framsatte ønske om å rette opp noen grenser, og det samme gjorde eierne av Fjelstad-gårdene. Det hele endte med en omfattende utskifting (og overutskifting) for gårdene Frøyhov, Mo og Fjelstad. Søstrene Hurums frukthage på 8 mål ble Libakke-grunn, en teig av By som lå vest for veien Libakke-Moskummen ble Frøyhov-grunn, og gården Nedre Fjelstad måtte flytte sitt tun (se omtale av Fjelstad).

Etter Gunnar Oulie-Hansens død i 1938 ble Libakke overtatt av

Gunnar Oulie-Hansen (1897–1938) ble eier av Libakke i 1932. Han var arkitekt og drev eget arkitektkontor i Oslo

Bertha Helene Oulie-Hansen (1896–1949).

³⁷ Bakgrunnen for hans ønske om utskifting skal ha vært uklare grenser og generende trafikk i forbindelse med søstrene Hurums frukthage vest for Libakkes gårdstun.

Finn Haug (1917–1984).

Kirsten Haug f. Oulie-Hansen
(f. 1921).

hans hustru Bertha. Hun ble i 1943 gift igjen med Tarjei Nordgaren, prest i Krødsherad (tidligere hjelpeprest i Hole), og flyttet dit. I 1940 festet hun bort en hyttetomt på cirka 1 dekar på Krok-skogen i 99 år, og denne ble den første av i alt 18 festetomter som i årene fram til 1963 ble festet bort under Libakke. Flere av dem er siden solgt til festerne. I tillegg ble det fram til begynnelsen av 1980-årene solgt ytterligere et titall hyttetomter. Tomtene ligger i Libakkes skogteig vest for Retthella, og mellom Fjellseterveien og «Stanglinja» (grensa mot Ringerike).

Ved skjøte av 18. april 1945 overtok eldste datter Kirsten Haug gården for 90.000 kroner, hvorav for løsøre 25.000 kroner.

KIRSTEN HAUG (f. 1921) giftet seg i 1945 med FINN HAUG (1917–1984) fra Knatvold gård i Holmsbu i Hurum. De fikk tre døtre:

* Tone (f. 1946), g.m. Otto Solli (f. 1941), seinere eiere av Libakke, to døtre (se nedenfor).

* Berit (f. 1949), bosatt på Snarøya i Bærum, g.m. Terje Strand fra Bærum, tre sønner: Ola (f. 1977), Erik (f. 1981, tvilling) og Knut (f. 1981, tvilling).

* Inger (f. 1951), bosatt i Oslo, g.m. Freddy Skjellum fra Oslo, én sønn Fredrik (f. 1981).

Da Kirsten og Finn Haug overtok Libakke i 1945, var gården på 217 dekar dyrket jord (leirmold) og 65 dekar annet jordbruksareal. De hadde 3 hester, 15 kyr, 1 okse, 6 ungdyr, 4 griser og 20 høns, og 1.700 dekar produktiv skog hørte til.

Ved skjøte av 21. januar 1987 ble eldste datter Tone og hennes mann Otto Solli nye eiere av Libakke, med føderåd til Kirsten Haug i form av ved, strøm og vederlagsfri bruk av 1. etasje i hovedbygningen i hennes levetid.

TONE SOLLI (f. 1946) er lærer ved Røyse skole. I 1967 giftet hun seg med OTTO JAN SOLLI (f. 1941) fra Molde, som er utdannet maskiningeniør og bl.a. har vært ansatt ved Flebu Luftteknikk AS

– SÅ LITEN ER VERDEN

Kjersti Solli (f. 1968) var odelsjente på Libakke, og bor i dag med ektemann Knut Øritsland og tre barn i Stavanger. Knut Øritslands besteforeldre fra Jæren reiste i de harde 1930-årene østover for å søke arbeid, og de fikk begge jobb, på to gårder på Østlandet som ikke lå så langt fra hverandre. Etter en tid vendte de tilbake til Jæren, hvor de siden bodde. For en tid siden kom familien over en attest som bonden på Østlandet hadde skrevet til Knuts morfar, Rasin Jakobsen. Stor var forbauselsen da de oppdaget at attesten var skrevet av Gunnar Oulie-Hansen, oldefaren til Kjersti Solli som mer enn et halvt hundreår seinere giftet seg med Rasins barnebarn. Knuts mormor, Aggi, hadde i samme periode arbeidet på Store Vaker (skrivergården) i Norderhov.

i Skui i ca. 20 år. Fra 1992 til 2003 var han bonde på heltid. De har to døtre:

* Kjersti (f. 1968), bosatt på Hinna ved Stavanger, g.m. Knut Øritsland (f. 1966) fra Gausel utenfor Stavanger, tre sønner: Mads (f. 1995), Simen (f. 1997) og Casper (f. 1999).

* Inger Johanne (f. 1972), bosatt på Langhus i Ski, g.m. Ketil Pedersen (f. 1973) fra Oslo, to barn: Martine (f. 1997) og Morten (f. 2002).

Kirsten Haug bodde fram til 2003 i hovedbygningen på Libakke (flyttet da til Vik), mens en leilighet i 2. etasje ble leid ut. Leiligheten ble restaurert i 1978, da den gamle «festivitetsalen» ble delt i peisestue og storstue. Tone og Otto Jan Solli bygde i 1966 enebolig i Skarpsnogata (gnr. 203/10 Skarpsno) på tomt utskilt fra Libakke. Siden midten av 1990-årene har de vært bosatt i egen bolig ved Vestre Rud på Røyse. I 2003 solgte de gården til Ingeborg Bech og Anders Bjerke.

INGEBORG BECH (f. 1971) fra Sundvollen er dyrlege, og arbeider ved Hønefoss Dyrehospital (smådyrklinikk) i tillegg til at hun driver egen ambulerende hestepraktis. ANDERS BJERKE (f. 1967) fra Ringåsen i Norderhov er siviløkonom, og driver eget eiendomsselskap i Oslo.

Libakke har i dag 280 dekar dyrket jord og 1.290 dekar skog på Krokskogen.

Hovedbygningen på gården skal være bygd i 1833, og er i «sorenskriverstil» med avvalmede gavlspisser. Den er siden restaurert flere ganger, sist i 1987. Drengestuebygning/bryggerhus på Libakke brant ned i 1948. Øvrige bygninger er låve med stall og

Finn Haug i arbeid på gården cirka 1955, med sine tre døtre i tilhengeren sammen med to småjenter som var gjester på sommerpensjonatet på Nordre Frøyshov (Nicolaisen). Fra venstre: ukjent, Inger, Tone, Berit og ukjent.

Låven på Libakke cirka 1955. Den delen av låven som ligger til venstre for høyvogna og den hvite fjøsmuren, ble revet rundt 1960 i forbindelse med omlegging av bygdeveien forbi gården. På toppen av høylasset troner Tone Haug (f. 1946).

Tone og Otto Solli med sine to døtre, på yngste datter Inger Johannes konfirmasjonsdag i mai 1987. Fra venstre: Otto Solli (f. 1941), Kjersti (f. 1968), Inger Johanne (f. 1972) og Tone Solli f. Haug (f. 1946).

Hovedbygningen på Libakke i 1986.

Foto: Bjørn Geirr Harsson

fjøs (stallen og en del av låven ble revet da veien ble lagt om rundt 1960), stabbur (ca. 1840) og vognskjul (tidlig i 1960-årene). På gården er det skurtresker, 2 traktorer, varmluft- og kaldluft korn-tørke samt lagersiloer hvor hele gårdens kornavling kan lagres. Det dyrkes i dag vesentlig mathvete (ca. 120 tonn pr. år), bygg og oljevekster.

Skog

Mo-gårdene på Røyse har hatt betydelig hjemmeskog i moen øst i gårdsvaldet, i tillegg til skogen som ble tildelt etter utskiftinga av Krokskogens allmenning 1816–23. Da fikk Mo to store teiger på Krokskogen: Nedre Mo (gammelt matrikelnr. 26) fra Grøndokka og østover via Retthellsetra og inn til Norderhovs grense ved Elgsbrenna, og Øvre Mo (gammelt matrikelnr. 2) i området rundt Steinlaussetra og østover til Benteplassen ved Den gamle kongeveien.

Skogen ved Steinlaussetra er for en stor del blitt solgt, mens den langsmale teigen mellom Grøndokka og Elgsbrenna fortsatt er i

gårdenes eie. Teigen er delt «på langs», slik at Mo (gnr. 202/6) har den nordre, og Libakke den søndre.

Mo

Gården har 550 dekar skog på Krokskogen, mellom Grøndokka og Elgsbrenna, hvorav 475 dekar er produktiv, og resten myr og annen utmark. I Svensrudmoen (Trongmoen) har gården 75 dekar skog, etter at cirka 100 dekar ble ryddet til åker i perioden 1950–1975.

Libakke

Gården har i dag 1.290 dekar skog, hvorav halvparten i en teig fra Grøndokka og østover til Fjellsetra og videre inn til Ringerikes grense ved Elgsbrenna. Denne teigen er søndre del av skogen som Nedre Mo ble tildelt ved utskiftinga 1816–23, og heri er inkludert et seterstykke med løkke (ca. 30 dekar) på Retthella, som tidligere tilhørte Nedre Mo. Den andre skogteigen (på ca. 640 dekar) ligger ved Hvalpåsen vest for Kroktjern. Den er en del av Frøyhovs teig fra utskiftinga i 1823, og har tilhørt Libakke siden da (en del av Libakke er en tidligere Frøyhov-gård).

Skogen ved Isielva

Gnr. 23/13 Steinlaussetra («Øvervolden»)

Etter Anders Christoffersen Moes konkurs i 1875 og påfølgende utskifting, ble Øvre Moes seterløkke «Øvervolden» på Steinlaussetra med seterskog i juli 1877 solgt til Peder Gulbrandsen Hafnor. I 1903 kjøpte Ole Christoffersen Løbben på Utvika seterløkka med skog for 700 kroner. Han hadde i 1888 blitt eier av «Nedervolden» med skog (se gnr. 23/16 nedenfor), og solgte i 1916 begge eienommer til hoffjegermester Thomas Fearnley for 10.500 kroner. De har siden tilhørte familien Fearnley/Astrup på Toresplassen (gnr. 238/1).

Gnr. 23/14 Svensrud og Mo – skog ved Isielva

I 1875 kom eieren av halve Øvre Mo, Anders Christoffersen Moe, i økonomisk uføre. Blant de mange trekk han foretok seg for å komme på beina igjen, var å forpakte bort gårdens skog mellom Isielva og Benteplassen til Johan Tandberg og Kristen Trulserud fram til utgangen av 1881. Årlig avgift var 37 ½ spesidaler, og forpakterne fikk rett til å lage «fornødne veie» til å få fram tømmeret. I mai 1875 fikk han utbetalt 150 spesidaler i forskudd på forpakt-

DYRENE VAR I «FJØSET»

Libakke-skogen vest for Kroktjern går nesten helt ut på stupet mot Holsfjorden. Her er det et område med saftig beite og høy vegetasjon, og mye sopp utover seinsommeren og høsten. Det har fått navnet «Fjøset» av seterfolk og jegere. Der som kyrne ikke vendte hjem til setra om kvelden, var de gjerne å finne i «Fjøset», og av samme grunn har det alltid vært mye vilt i det samme området.*

* Opplyst av Otto Jan Solli (f. 1941) januar 2003.

ningsavgiften, men allerede én måned seinere ble hans bo overlevert til skifteretten. Etter at Andreas Hurum på Libakke og Ole Larsen Frøhaug på Frøyhov kjøpte boet, kom også skogen med i utskiftinga 1875–76, og med seterløkka «Nedervolden» ble den overdratt til Anders Christoffersens bror og fetter, Nils Christoffersen og Nils Gulbrandsen (Hafnor). De solgte den tidligere Øvre Mo-skogen til Andreas Hurum og Ole Frøhaug, som delte teigen i to (den andre ble gnr. 23/16, se nedenfor). I 1884 solgte de teigen øst for Isielva til grosserer Engelhardt Andresen for 4.000 kroner, og den har siden vært en del av Andresen-familiens skog Midtskogen gnr. 240/1 (eies i dag av brødrene Wettre).

Gnr. 23/16 Svensrud og Mo – skog vest for Isielva og en seterløkke

Etter utskiftinga 1875–76 ble skogen som tidligere hadde tilhørt Anders Christoffersen Moe på Øvre Mo, overdratt til broren Nils Christoffersen og fetteren Nils Gulbrandsen Moe (gnr. 23/14, se ovenfor). De solgte skogen til Andreas Hurum og Ole Frøhaug, som delte den i to teiger, øst og vest for elva. I 1888 solgte de skogteigen vest for Isielva samt seterløkka «Nedervolden» på Nedre Steinlaussetra til Ole Kristoffersen Løbben for 900 kroner. I 1903 kjøpte Ole Kristoffersen Løbben også den andre Øvre Mo-løkka på Steinlaussetra («Øvrevolden» - gnr. 23/13) av Peder Gulbrandsen Hafnor (se ovenfor), og i 1916 solgte Løbben begge løkkene med seterskog til hoffjegermester Thomas Fearnley for 10.500 kroner, med rett til å bruke seterløkkene som slåtteland uten vederlag til og med 1920. De har siden tilhørte familien Fearnley/Astrup på Toresplassen (gnr. 238/1).

Gnr. 23/19 Mo – skogteig ved Isielva

I 1866 utskilte Gulbrand Pedersen Moe (Øvre Mo) to skogteiger ved Isielva, som ble solgt til Johannes Fuhr og Ivar Rytterager for 270 spesidaler. Den ene teigen lå øst for elva, og grenset i nord mot Benteplassen (skogteig tilhørende Johan Lohrvigen og Daniel Søhol), i syd til Christoffer Moes hus (trolig Mostua), i øst til Benteplassløkken og i vest mot Christoffer Moes enkes skogstykke (Øvre Mo). Den andre lå vest for Isielva, og grenset i nord til Frøys-hovs skog, i sør og vest til Christoffer Moes enkes skog, og i øst til Isielva. Gulbrand P. Moe holdt igjen setra som tilhørte hans gård samt et lite stykke av skogen (ca. 10 mål) til gjerdefang, i vestre kant av det solgte skogstykket.³⁸

I 1870 solgte Ivar Rytterager sin halvdel av denne og flere skogteiger til Johannes Fuhr, som ble eeneier. I 1873 solgte Fuhr alle sine

³⁸ Seterløkka med skog gikk med i utskiftinga 1875–77, og eies i dag av Fearnley/Astrup-familien på Toresplassen.

skogeiendommer til Drammens Damphøvleri, som i 1893 solgte den delen av gnr. 23/19 som lå øst for Isielva (gnr. 23/21 av skyld 25 øre) til Guthorm Andresen (se nedenfor), mens resten i 1896 ble solgt til Paul J. Fekjær for 3.000 kroner. Fra 1910 var Tron Toverud eier av skogen, og fra 1916 Bjørn Eidahl. Sistnevnte solgte i 1921 denne og flere andre skogteiger til skipsreder Thomas Fearnley jr., og den har siden (med unntak av en mindre teig som ble utskilt i 1928, se gnr. 23/32 nedenfor) vært en del av Fearnley/Astrups skoger (Toresplassen gnr. 238/1).

Gnr. 23/21 – skogteig mellom Isielva og Benteplassen

I 1893 solgte Drammens Damphøvleri den delen av den gamle Øvre Mo-skogen som lå mellom Isielva og Benteplassen (gnr. 23/21 av skyld 25 øre) til Guthorm Andresen. I salget fulgte også flere andre skogteiger, som siden har vært en del av familien Andresens skoger. De eies i dag av brødrene Wettre (Midtskogen gnr. 240/1).

Gnr. 23/32 Bakkestykket

I 1921 ble skipsreder Thomas Fearnley jr. eier av den tidligere Øvre Mo-skogen vest for Isielva (gnr. 23/19). I 1928 ble det gjennomført grensejustering mellom Fearnleys skoger og Andresen-familien på Midtskogen, og en del av gnr. 23/19 ble utskilt og solgt til Cathrine Andresen for 2.500 kroner (har siden tilhørt Midtskogen gnr. 240/1).

Gnr. 23/34 Mostuestykket

Etter utskiftinga 1855–57 ble Øvre Mos skog mellom Isielva og Benteplassen delt i flere teiger, og én av dem ble tillagt Libakke. I 1933 ble skogteigen utskilt (av skyldmark 1,10) og solgt av gårdens eier Gunnar Oulie-Hansen til forstkandidat Guthorm Andresen for 6.900 kroner. Teigen ble kalt Mostuestykket, rimeligvis fordi den tidligere plassen Mostua lå der.³⁹ Den har siden tilhørt Andresen-familien på Midtskogen (gnr. 240/1 – eies i dag av brødrene Wettre).

Seter

Mo (Nedre Mo) har seterrett på **Retthella**. På seterlister fra 1820-årene står Anders Christoffersen Moe og Nils Jørgensen Moe med seterrett her, sammen med 11 gårdbrukere på Hundstad, Svarstad

³⁹ Mostua lå et par hundre meter vest for Benteplassen og 400–500 sør for det søndre Midtskogtjernet (opplyst av Sigurd Karlsen (1910–2002) i mai 1999).

RETTHELLA-NAVNET

Folkeminnesamleren Peter Lyse har ment at navnet Retthella kan være en forvanskning av det finske «Retiala», som betyr «pent område».* Og pent er det på Retthella, men det spørs om ikke berget som går opp i dagen på setervollen – flere steder som flate heller – er en mer naturlig forklaring.

* Heftet Ringerike 1946–47, s. 26.

Retthella cirka 1920.

Foto: A.B. Wilse (Norsk Folkemuseum
Billedsamlingen)

og Fjelstad. Ved kjøp og salg har også Hamnor,⁴⁰ Ullern og Søndre Lore seinere blitt eiere av seterløkker på Retthella, som er en av Krokskogens største setergrender.

Etter utskiftinga 1875–76 ble den gamle Nedre Mo-løkka tillagt Libakke, og eieren av Mo kjøpte i 1917 en «ny» seterløkke på Retthella, gnr. 32/14, fra Bent Bjerke på Svarstad (gnr. 32/3) for 475 kroner. Nedre Mo hadde et gammelt størhus på Retthella, som ble revet etter siste krig. Et lite fjøs som tilhører gården, står fortsatt, delvis inn på løkka til Svarstad gnr. 32/1.

Tidlig i 1930-årene var Aasta Selte fra Steinsfjordingen (seinere gift med Alf Johansen på Grindbakken) budeie på Retthella. Hun lå i Mo-størreset. I 1936 gikk de gårdene som hadde seterrett på Retthella sammen og bygde nytt størhus, som felleseie. Her regjerte Olga og Martin Nordli fra Åsbygda som seterfolk i samfulle 36 år, til seterdriften på Retthella var slutt i 1972, som den siste på Krokskogen.

I 1941 ble det påbegynt grensegangsforretning for Libakkes skog fra Grøndokka og østover til Norderhovs grense. Etter hvert

⁴⁰ Hamnors seterløkke gnr. 202/11 er en del av Nedre Mos gamle løkke, og kom i Hamnors eie (gnr. 44/2) da gårdens eier i 1889 kjøpte det store jordet Engen (nord for bygdeveien Libakke-Frøyshov).

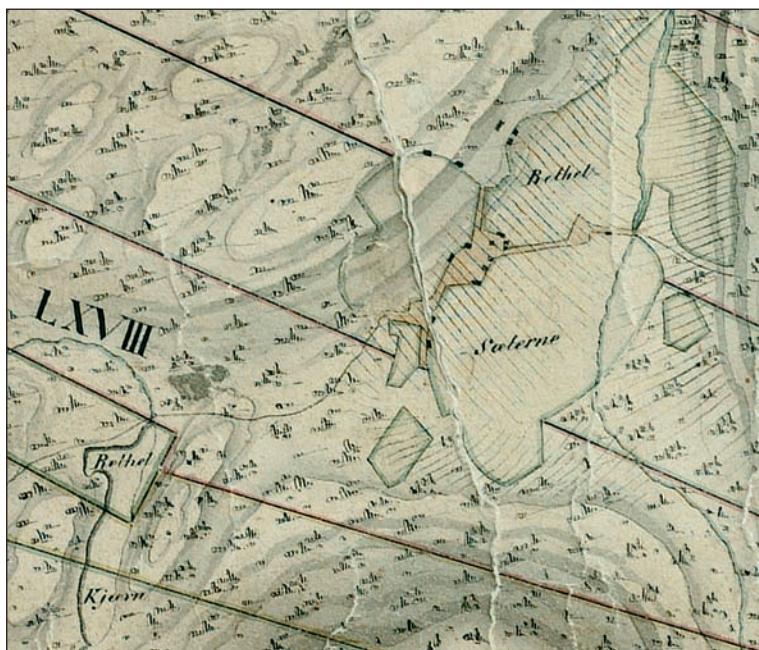
kom flere skogeiere til og ønsket grensegang for sine teiger, og da setervollen på Retthella lå midt i området, ble denne tatt med. Først i 1956 var forretningen brakt til ende, og da var alle seterløkkene på Retthella behørig oppmålt og merket. Det gamle Mo-fjøset som delvis står inn på Svarstads løkke, var det enighet om at kunne stå inntil eieren av Svarstad krevde det flyttet.⁴¹

Tidligere var det mange seterhus på Retthella. I dag står bare felles-størhuset og tre fjøs igjen, i tillegg til en del fritidshytter.

På Libakkes seterløkke på Retthella (Nedre Mos tidligere løkke) er det ingen tufter etter seterhus. Løkka ligger i nordvestre hjørne av setervollen, og med seterskogen er den på ca. 30 dekar.

Libakke eier også en løkke på **Byflaksetra**, på nordsida av Vestre Bys seterløkke. Denne ble trolig Libakkes eie etter at Lars Libakke gjennom ekteskap ble eier av Vestre By, og hans søster Johanne Kirstine og svoger Andreas Hurum overtok Libakke. De to gårdene samarbeidet mye om driften. På et kart fra 1820-årene er det en bygning på Libakke-løkka, men i dag er ingen tufter å se

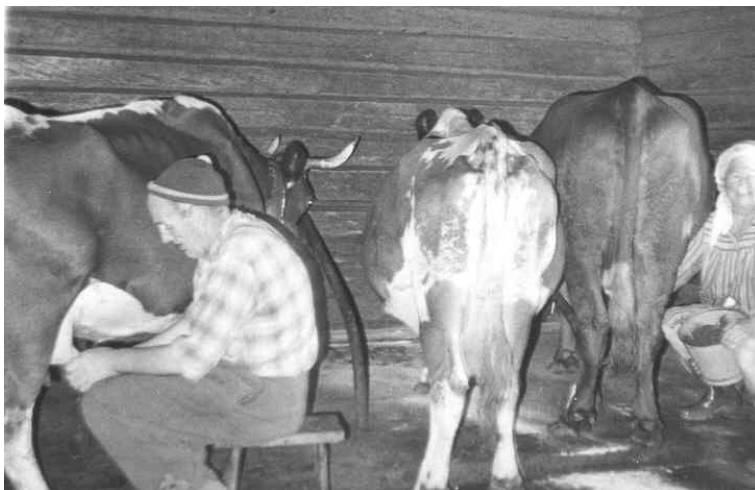
⁴¹ Et slikt krav må i tilfelle framsettes i nærvær av vitner innen 14. april, hvoretter fjøset skal være fjernet og tomten ryddiggjort innen 14. oktober s.å.

Retthella er en av de største setrene på Krokskogen. I alt 10 gårder setret her, og seterdrifta ble holdt i hevd fram til 1972. Her er setervollen slik den går fram av utskiftningskartet i 1823.

© Fotograf Marit Fagerli

Olga og Martin Nordli melker kyrne i fjøset på Retthella. Bildet er tatt cirka 1960.

Seterfolk på Retthella sist i 1940-årene: Olga og Martin Nordli, her sammen med datteren Liv. Olga og Martin lå med buskap på Retthella til 1972, som de siste på Krok-skogen.

«MO-VEKKJA»

«Nå hører vi Mo-vekkja,» sa Olga og Martin når de stod og ventet på krøttera om kvelden. «Vekkja» er et lokalt uttrykk for bjelle. Olga og Martin Nordli kunne ha inn-til 60 dyr på Retthella om sommeren. De kom fra 10 gårder, og kyrne visste sjøl hvilket fjøs de hørte til. Hver 14. dag kom det folk opp fra gårdene for å stelle. På Retthella var det Hamnor og Øver-Fjelstad som var de siste som drev med dette. Før 1936 lå seterfolkene vanligvis i Western-størreset, mens Mo-størreset ble brukt som herberge for fotturister.*

* Ruth Moe (f. 1917) i intervju med Margit Harsson (1997) – lydbånd i Hole bygdarkiv.

etter seterhus der. Et fjøs som skal ha tilhørt Libakke, har stått sør-øst for By-størreset, på berget ut mot en dal som kalles Steindalen.⁴²

Øvre Mo har hatt seterrett på Steinlaussetrene. I 1820-årene eide Nils Hansen Moe (eier av halve Øvre Mo) løkke og seterskog på Øvre Steinlaussetra (en annen løkke tilhørte Nils Hafnor på Hamnor). Seterdriften her ble nedlagt rundt 1930. Berte og Edvard Ber-

⁴² Opplyst av Nils Johan Fjeldstad (f. 1922).

MANGE SMÅFJØS PÅ RETTHELLA

Fra 1912 lå Karen Larsen fra Sundvollen på Retthella som seterbudeie. I mange år var datteren Andrea (f. 1895) med mora på setra, og hun har fortalt at det på Retthella var mange småfjøs og over 30 dyr (ungdyr medregnet). Karen hadde også med sin egen ku og kalv, to griser og høner. Det var to størhus på Retthella, det ene tilhørte Ole Western og det andre tilhørte Mo. Det ble nokså kaldt å ligge i dem når det lei utpå høsten. Det var dyr fra flere gårder, bl.a. Svarstad, Øvre Fjelstad, Mo, Western, Håkenrud med flere. Etter separeringa ble fløten samlet i melkeringer (treringer) og fordelt til bøndene, som hadde hver sin hylle i melkebua. Hver 14. dag kom det folk fra gårdene opp for å «stelle», og de reiste ned igjen med kløv på hesten. Bøndene som ikke hadde egen løkke, måtte hente ned kyrne seinest 10. september.*

* Harry Sundøen: «Seterliv», notat etter samtale med Andrea Hansen f. Larsen (f. 1895).

«... EI SOM HETTE INGEBORG»

I eldre tid rekte det ofte «stygge fjølk» på skauen. Maren Mosengen var budeie på Nedre Steinlaussetra i en mannsalder, og før henne hadde både mora og bestemora ligget på den samme setra. Maren fortalte om en gang bestemora lå på den nedre setra. Da kom en kar som hadde rømt fra slaveriet, og prøvde å antaste henne. Dette må ha skjedd rundt 1850. Bestemora kom seg unna og fikk stengt igjen seterdøra. «Da drog'n opp tel øvre setra, tel ei som hette Ingeborg, og hu hadde itte vøri snar nok. Dom sa at hu alder vart den samma etterpå.»*

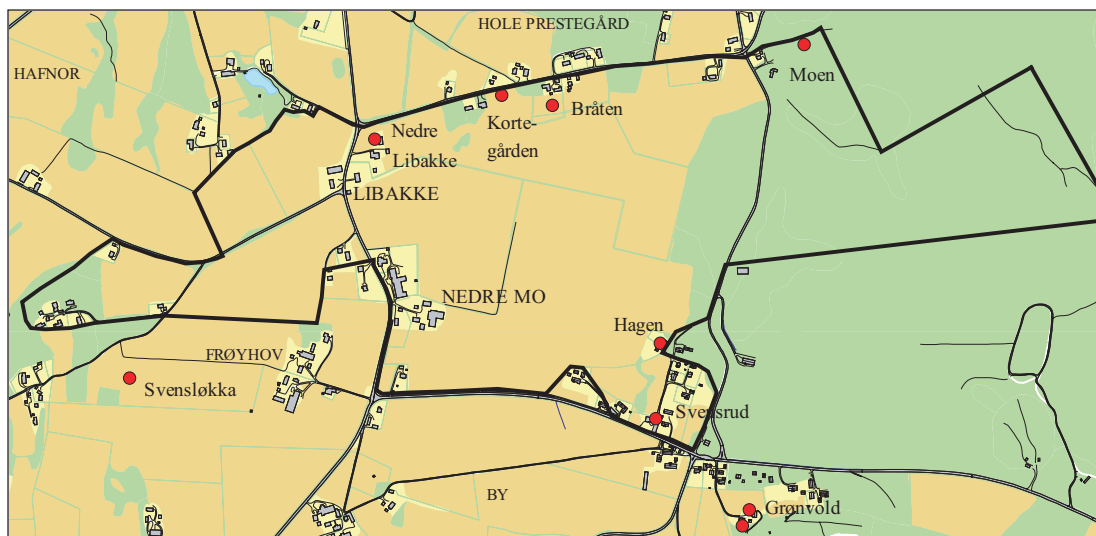
* Holtvedt (1953), s. 135.

gerbakken var seterfolk på Øvre Steinlaussetra et par år etter 1920. Sist i 1930-årene ble seterhusene revet og løkkene solgt. I dag står bare deler av grunnmuren til størhuset og tufter etter fjøset igjen. En Gomnes-gård skal også ha hatt seterrett på Øvre Steinlaussetra, men det er ikke registrert verken på kart eller seterlister i 1823.

På **Nedre Steinlaussetra** hadde gårdene Berg og Øvre Mo løkker i 1820-årene. Ifølge listene hadde Fredrik Berg, Anders Nilsen Moe (halve Øvre Mo) og Johannes Pedersen Svensrud seterrett. Svensruds løkke hørte tidligere til Øvre Mo, men ble tillagt Svensrud da det ble eget bruk i 1806. Løkka lå helt ned mot Isielva, og ble solgt tilbake til Øvre Mo i 1853.

Et håndtegnet kart over løkkene på Nedre Steinlaussetra i 1820-årene, viser at Isak Christensen Libakke eide to mindre løkker ned mot Isielva. Av kartet går det fram at Bergs seterhus lå øverst på vollen, mens seterhusene som tilhørte Øvre Mo lå nærmere Isielva. Disse ble trolig brukt av både Øvre Mo, Svensrud og Libakke.

Maren Mosengen var budeie på Nedre Steinlaussetra i 31 somre, fra 1909 til 1939, og holdt til i Bergs seterhus. Setringa her opphørte i 1945. Av seterhusene som tilhørte Øvre Mo, er det bare tufter igjen, mens en del av Bergs størhus fortsatt står (se omtale av Berg).

Husmannsplasser under Mo og Libakke

I 1666 ble Mattis skredder (29), Rasmus Løken (51) og Rolv Guttormsen (47) nevnt som husmenn under Mo, trolig den øvre gården. Mattis skredder ble i 1691 dømt til å fraflytte plassen Løkka (Lye-ken) under By, som han da hadde bebodd og dyrket i «nogle og tiufge år»,⁴³ og måtte dermed ha fraflyttet sin Mo-plass ganske raskt etter 1666. Rasmus Løken var to år tidligere – i 1664 – husmann under By.

Rolv Guttormsen er trolig den samme som i 1664 var bruker på en av By-gårdene. I 1666 ble også nevnt hans sønn, Guttorm Rolvsen (12). Han var fra Kimmerud på Øst-Modum, og overtok senere farsgården og drev denne til sin død i 1699. Han var gift med Ragnhild Gulbrandsdatter, og vi kjenner minst seks av deres barn: Guttorm, Jon, Gulbrand, Marte, Lisbeth og Sigrid (se Vestre By).⁴⁴

Nedre Mo hadde én husmann i 1666: Gul Nilsen (42), som i 1664 var husmann under nabogården By.

I 1723 var det to husmannsplasser under Øvre Mo, og én plass ble eid av både Øvre og Nedre Mo.

I 1762 var det seks husmannsplasser under Mo, to under Nedre

⁴³ Tingbok 40.1 (1691), s. 20 (oversatt av Thorleif Solberg).

⁴⁴ Opplysninger fra et skifte på Kimmerud i 1726 (Buskerud Slekthistorielags nettsider). Sønnen Guttorm kan ikke ha nådd voksen alder, da verken han eller eventuelle etterkommere er nevnt i skiftet.

Mo og fire under Øvre Mo. Fire av plassene var Libakke (Øvre Mo), Svensrud (Øvre Mo), Grønvold (Nedre Mo) og Mosenga (Nedre Mo). På de to øvrige (begge under Øvre Mo) satt Mikkel Christensen (national soldat), og husmann Engebret Hansen med hustru Sara Gulbrandsdatter samt en sønn, Hans Engebretsen.

I 1801 var det fem husmannsplasser under Mo, og av dem var Libakke, Mosenga og Svensrud (se nedenfor). På de to øvrige plassene satt:

Under Øvre Mo: Husmann med jord og soldat *Nils Andersen* (32) og hustru *Anne Jensdatter* (27) og tre barn: Ragnhild (8), Anders (3) og Jens (1), og en losjerende, Berte Henriksdatter (46, lever av håndarbeid) og hennes «uekte» datter, Kari Gulsdatter (10). Nils Andersen overtok ca. 1810 som husmann på plassen Libakke (se nedenfor).

Under Nedre Mo: Husmann med jord og tømmermann *Mads Guttormsen* (42, fra Nylende under Hole prestegård) og hustru *Marte Kristoffersdatter* (44, fra Domholt) og tre barn: Berte (11), Anne (7) og Ingeborg (5) samt et pleiebarn, Ole Wilhelmsen (1).

De enkelte plassene

Mosenga under Nedre Mo

Den første husmannen vi kjenner i Mosenga, er *Amund Olsen*. I august 1754 ble det skiftet etter hans avdøde hustru *Mari Toresdatter*. Hun etterlot seg ektemann og fire barn: Tore (g.m. Siri Rasmusdatter, tre barn), Ole (myndig), Anders (f. 1720, g.m. Kari Engebretsdatter, tre barn) og Johanne (40). Boets bruttoverdi var på 22 ½ riksdaler, men etter at gjelda var trukket fra, ble det i overkant av 12 riksdaler å fordele på arvingene.⁴⁵

Sønnen *Ole Amundsen* etterfulgte faren på plassen. I 1762 satt han i Mosenga med hustru *Inger Gulbrandsdatter* (1723–1785) og én datter, Mari Olsdatter (f. før 1750). Vi kjenner ytterligere fire av deres barn: Gulbrand (f. 1752), Gul (f. 1755), Berte (f. 1758, g. 1780 m. soldat Lars Paulsen Skrangledal) og Amund (1764–1773).

I 1801 satt husmann med jord og snekker *Ole Jensen* (f. 1746) i Mosenga med hustru *Anne Augustinusdatter* (f. 1756) og seks barn: Jens (f. 1779, landsoldat, i 1808 g.m. Kari Jensdatter Dal fra Norderhov), Augustinus (f. 1789), Kristian (f. 1791), Anne

⁴⁵ Skifteprotokoll 16 Ringerike og Hallingdal (1752–1756), s. 275b.

(f. 1794), Torkel (f. 1796) og Gulbrand (f. 1799). Da husmannsparet giftet seg i 1779, ble det innført i kirkeboka at han bodde i Svarstad og hun i Fægri (på Tyrstrand).

Sønnen *Augustinus Olsen* (f. 1789) etterfulgte sine foreldre på plassen. Han var gift med *Lisbeth Jensdatter*, og vi kjenner fire av deres barn: Ole (f. 1813), Marte (f. 1815), Anne (f. 1817) og Hans Johan (f. 1821). De flyttet ca. 1814 til Svarstadeie.

Mosenga ble selveierplass i 1831 (se omtale i bind 4).

Libakke under Øvre Mo

Den første vi kjenner som bofast på plassen Libakke, var klokker *Gulbrand Evensen*, som døde seinhøsten 1730. Den 7. desember s.å. innfant sogneprest Hans Henrik Blichfeldt og assessor Hans Rossing seg på plassen for å skrive opp den avdøde klokkerens «etterlatenskaper», for han hørte til den geistlige stand, og da var det kirkens menn som skulle ordne opp i hans bo. Klokkeren etterlot seg hustru og sju barn, derav en sønn Esten, som tjenestegjorde som konstabel i Fredrikstad. Av verdier i boet var et par kyr, tosauer og noen gamle tremøbler, samlet taksert til 39 daler.⁴⁶

En annen av sønnene het *Christen Gulbrandsen*, og synes å ha etterfulgt faren som husmann på plassen. Han var gift med *Berte Toresdatter*, og vi kjenner tre av deres barn:

* Anne (f. 1747), i 1762 tjenestejente på Øvre Mo, g.1778 m. Elen Andersen (1750–1827) fra Evja under Søhol, seinere husmannsfolk under Søndre Vegstein i Norderhov, minst seks barn: Inger (f.1779), Anders (f. 1780), Kari (f. 1782), Anne (f. 1785), Peder (f. 1790) og Ragne (f. 1793).

* Margrethe (f. 1748), ved konfirmasjonen i 1763 bodde hun på Nes, trolig som tjenestejente.

* Kirsti (f. 1751), trolig d. som barn.

I 1762 var Christen Gulbrandsen og Berte Toresdatter husmannsfolk på Storøya.

I 1762 og 1801 satt husmann *Jens Pedersen* (f. 1724 – sønn av gårdbruker Peder Jensen og Mari Nilsdatter på Øvre Mo) og hustru *Ragnhild Gregoriusdatter* (f. 1725)⁴⁷ på plassen Libakke. I 1762-manntallet er også barn eldre enn 12 år nevnt, og deres datter Mari Jensdatter (f. 1750) er blant dem. Da bodde også et legdslem, Kirsti Guttormsdatter (80) på plassen. Vi kjenner åtte av deres barn:

⁴⁶ V.V.: «Fra de brede bygder», artikkel i Ringerikes Blad 20. november 1945.

⁴⁷ Ragnhild var datter av Gregorius Thomesen og Berte Toresdatter (fra Rørvika).

* Mari (f. 1750), g. 1775 m. Hans Engebretsen Løkka, i 1801 satt de som husmannsfolk under Sundvollen med tre barn: Josef (24), Engebret (12) og Jens (7).

* Peder (f. 1753), g. 1781 m. Gunhild Nilsdatter (Knutsdatter) Leinstrand.

* Berte (f. 1755), g. 1784 m. Lars Olsen (i Mo), i 1796 var de husmannsfolk under Sørum, og i 1801 under Vik med to barn: Inger (7) og Ole (4).

* Marte (f. 1758), g. 1781 med Kristoffer Torbjørnsen (f. 1752), i 1801 var de husmannsfolk under Stein med fire barn: Maria (15), Olea (7), Berte (4) og Marte (1).

* Olea (f. 1761), g. 1797 m. Peder Andersen Grindbakken (f. 1772), i 1801 husmannsfolk under Vik med én sønn, Anders (3).

* Gregorius (f. 1763), seinere husmann på Frognøya og (fra 1808) i Onsakereie, g. 1803 m. Berte Andersdatter Leinstrand, minst fem barn: Ragnhild (f. 1804, d. som barn), Jens (f. 1806), Ragnhild (f. 1809, d. som barn), Ragnhild (1811–1889, g.m. husmann Mads Hansen i Steinsrud under Stein, minst sju barn – se bind 2 s. 507) og Marte Marie (f. 1815).

* Jens (1768–1803), g. 1798 m. Sara Olsdatter Helgeland (f. 1770), to barn: Ole (f. 1800) og Jens (f. 1803) – se nedenfor.

* Anne (f. 1771).

I 1801 bodde sønnen *Jens Jensen* (31) på plassen med hustru *Sara Olsdatter* (30) og deres sønn Ole (1). Jens Jensen døde allerede i 1803, og da hans bo ble gjort opp, viste det en bruttoverdi på 55 riksdaler, og etter at gjelda var trukket fra, var nettoverdien litt over 6 riksdaler. Sara Olsdatter giftet seg igjen 1803 med *Nils Paulsen Svensrud*, og de bodde fortsatt på plassen Libakke da de fikk sønnene Paul (f. 1805) og Johannes (f. 1807).

I 1801 bodde også feltskjærer *Jørgen Gad* på «Pladsen Libache» med sin hustru og to tjenere (se ovenfor). Han var blitt eier av plassen i 1798, og har trolig solgt den til eieren av Øvre Mo kort tid etter.

Fra cirka 1810 synes *Nils Andersen* (f. 1768) å ha overtatt som husmann på plassen Libakke. Han var gift med *Anne Jensdatter* (f. 1773), og vi kjenner seks av deres barn:

* Ragnhild (f. 1792).

* Anders (f. 1794), d. som barn.

* Anders (f. 1797), g.1 m. Berte Johannesdatter, minst tre barn: Nils (f. 1820), Olea (f. 1822) og Johannes (f. 1823, g. 1846 m. Karen Randine Hansdatter).⁴⁸ Anders g.2 i 1827 m. Berte Kristoffersdatter, minst én sønn, Kristoffer (f. 1827) .

* Jens (f. 1800).

* Eli (f. 1803), det er hun som i 1831 gifter seg med soldat Johan Mathis Pedersen (Nærstad) og får sønnen Peder (f. 1831).

* Ole (f. 1809).

⁴⁸ De ble viet i Norderhov kirke, og hennes far het Hans Kristoffersen.

Fra midten av 1800-tallet hører vi ikke mer om plassen Libakke, mens en «ny» plass, Nedre Libakke, stiger fram av kildene. Rime-
ligvis er det samme plass.

Nedre Libakke

I 1865 satt her husmann med jord *Knut Johannessen* (33, f. i Hal-
lingdal) og hustru *Anne Andersdatter* (51, f. i Norderhov) og to
sønner: Johan (11) og Olaus (9). De hadde én ku og årlig utsæd var
3 t. poteter. På plassen bodde også en innerst, Nils Andersen (24,
soldat og «daglønner») med hustru Oline Hansdatter (18, f. i
Norderhov) og deres datter Karoline (2).

Ny husmann i Nedre Libakke fra 1878 var *Johan Gustav Kris-
tiansen* (f. 1836), som i 1865 var tjenestedreng på Libakke gård.
Han var husmannssønn fra Grønvold ved Svensrud, og ble i 1871
gift med *Otilie (Tilla) Johannesdatter* (f. 1845) fra Sløga (Helge-
landseie). De fikk to døtre: Karoline (f. 1873) og Ragna Elise (f.
1878). I 1894 kjøpte Johan Gustav Kristiansen den tidligere hus-
mannsplassen Damenga under Hole prestegård, hvor de siden bod-
de (se gnr. 224/6 Østvold nedre).

Svensrud under Øvre Mo

I mai 1728 ble skiftet avsluttet etter husmannskona *Lisbeth Gul-
brandsdatter* (ca. 1694–1728) på plassen Svensrud. Hun etterlot
seg ektemann *Iver Svensen* og to barn: Gulbrand (7) og Siri (3), og
boets nettoverdi var 33 riksdaler samt 3 ⅓ lispund jordegods i går-
den Øvre Leine, som Lisbeth i 1719 hadde arvet etter sin far Gul-
brand Christoffersen Leine (se omtale av Øvre Leine).⁴⁹ Enkeman-

⁴⁹ Skifteprotokoll 8 Ringerike og Hallingdal (1726–28), s. 226b.

MED EGEN SMIE I KRISTIANIA

Johan Knutsen (1855–1944) var husmannssønn på Nedre Libakke, og reiste til Kristiania etter konfirma-
sjonen for å søke lykken. Han fikk arbeid som oppslager i en smie, og etter hvert ble han utlært smed, med
egen smie og flere ansatte på Balkeby ved Bogstadveien. Under bybrannen i 1879 brant smia ned sammen
med 42 andre hus på Balkeby. Da den ikke var forsikret, klarte han ikke å bygge den opp igjen. Han fikk
arbeid på Skabo jernbanevognfabrikk, hvor han var hjulsmed. Johan Knutsen ble gift med gårdmannsdatter
Anne Helene Glemme (1856–1921) fra Vestby i Akershus. De fikk 12 barn, hvorav åtte vokste opp: Johan-
nes, Erling, Hilda, Hans, Trygve, Karen, Sigrid og Tolleiv (nr. 12). Johan Knutsen døde på Ullern gamle hjem i
1944.*

* Etter opplysninger fra hans barnebarn Trygve Carlsen i Moss, til Astrid og Nils Johan Fjeldstad.

nen Iver Svensen var sønn av Marte Syversdatter og Sven Olsen Gjesvold på Nordre Gjesval (se bind 1, s. 78–79), og Lisbeth var hans andre kone. I første ekteskap var han gift med *Siri Andersdatter* (1676–1719). Han inngikk ekteskap for tredje gang i 1728 med *Kari Engebretsdatter Taje* (se gnr. 211 Svarstad i bind 4).

Neste husmann i Svensrud het *Anders Iversen*, og kan ha vært Iver Svensens sønn fra første ekteskap med Siri Andersdatter. Da skiftet etter ham ble gjort opp på Sørums i Hole i april 1739, krevde Anders Christensen på Mo «Rettighed af pladsen Svensrud som avdøde brugte». Anders Iversen etterlot seg hustru *Marte Gulbrandsdatter* og to barn: Anbjørg (5) og Maria ($\frac{1}{2}$). Boets bruttoverdi var ca. 18 riksdaler, men med en gjeld på 30 riksdaler ble det intet til arvingene.

I 1762 satt husmann *Sven Gulbrandsen* (1724–1779) og hustru *Kirstine Pedersdatter* (1729–1763) i Svensrud. Hun var datter av bygselbonden Peder Jensen Moe, mens Sven Gulbrandsen var nati-onal soldat i 1762. I siste halvdel av 1750-årene satt de i Bønsnes-eie. Vi kjenner fire av deres barn:

* Gulbrand (f. 1754), d. som barn.

* Kirsti (1756–1797), g. 1787 m. Iver Andersen Sørums (f. 1753), seinere husmannsfolk i Sundvollen-eie.

* Mari (f. 1759), g.m. Ole Arnesen (f. 1760), husmannsfolk under flere gårder på Tyrstrand, bl.a. Skamarka, Haug og Pjåka, vi kjenner fem av deres barn: Sven (f. og d. 1794), Anne (f. 1795), Kirstine (f. 1798, d. som barn), Kristian (f. 1799) og Gunhild (f. 1803).

* Gulbrand (f. 1763), seinere husmann i Svarstadeie, g. 1785 m. Mari Olsdatter Fjeld (se omtale av Svarstad).

Kirstine Pedersdatter døde i 1763, og boet ble gjort opp med en nettoverdi på 5 $\frac{1}{2}$ riksdaler.

Etter Kirstines død giftet Sven Gulbrandsen seg igjen i 1773 med *Ragnbild Eriksdatter Løkka* (1740–1820), og ble seinere leilending på en av Svarstad-gårdene (bnr. 5). I dette ekteskapet var det to sønner, Ole (f. 1775) og Erik (f. 1778) – se Svarstad gnr. 211/5.

I 1801 satt husmann med jord *Johannes Paulsen* (30) og hustru Johanne Davidsdatter (35) i Svensrud med tre barn: Anne (10), Dordi (8) og Pauline (4), og én losjerende, Mari Samuelsdatter (60, legdslem). Johannes Paulsen ble selveier i 1806 – se omtale av Svensrud gnr. 202/8.

Grønvold

Det har i alt vært fire Grønvold-plasser på Røyse – to under Vestre

By (ved bygdeveien) og to under Nedre Mo (nærmere Sælabonn). Fra 1838 hørte den ene til Libakke.⁵⁰

I 1760 var det skifte på plassen Grønvold under Mo i Hole. Husmann *Lars Paulsen* var død (hans hustru *Gunbild* var død tidligere), og boet ble gjort opp med en nettoverdi på litt over 14 riksdaler. Han etterlot seg fem barn: Kari (g.m. Axel Knutsen Fjulsrud), Ole (19), Peder (14), Ragnhild (12) og Lars (8). Som formyndere ble oppnevnt svigersønnen Axel Knutsen Fjulsrud og Johannes Johannessen.⁵¹

Kort tid etter overtok husmann *Ole Gulbrandsen* (1714–1780) og hustru *Lisbeth Toresdatter* (1714–1766) plassen Grønvold, hvor de satt i 1762. Av skiftet etter Ole Gulbrandsen i 1780 (nettoformue 9 riksdaler) ser vi at han ble gift på nytt i 1767 med *Per-nille Hansdatter Bye*. I 1768 døde Mari Toresdatter i Grønvold, 29 år gammel. Hun kan ha vært en søster av Lisbeth, Oles første hustru, som var død to år tidligere. Ole Gulbrandsens Grønvold etterlot seg to døtre fra første ekteskap: Berte (g. 1779 m. murmester Gulbrand Andersen Langebru, i 1801 satt de på en plass under By på Røyse) og Maria (g. 1788 m. Nils Christensen), og tre fra andre ekteskap: Lisbeth (f. 1768, g. 1796 m. soldat Peder Andersen Grønvold), Kari (f. 1773, g. 1799 m. soldat Halvor Henriksen Sorum) og Anna (f. 1777).⁵²

Tidlig på 1800-tallet var *Johannes skredder* husmann i Grønvold. Han var gift med en husmannsdatter fra Sundøya.⁵³

På den andre Grønvold-plassen under Nedre Mo (seinere Libakke) satt *Abraham Pedersen* (ca. 1693–1768) og hustru *Mari Gulbrandsdatter* (ca. 1695–1777). Abraham var fra plassen Dal under Fjelstad. Da de fikk barn i 1720-årene satt de i Grønvold, og navnet beholdt de til sin død. Vi kjenner fire av deres barn:

* Eli (f. 1721), g.m. husmann Hans Eriksen, i 1762 satt de på en plass under Bønsnes med barna Abraham og Malene.

* Guri (f. 1725).

* Lisbeth (f. 1728), g.m. Mads Jensen, seinere i plassen Grønvold under By.

* Peder (f. 1733).

I 1762 satt Mari og Abraham som innerster under Stein, og sønnen Peder bodde hos foreldrene.

I 1865 bodde husmann med jord *Kristian Hansen* (72, enke-mann) i Grønvold med sin datter Karen (27) og hennes familie:

⁵⁰ Den ene Grønvold-plassen under Vestre By har fra 1826 blitt kalt Lilleby.

⁵¹ Skifteprotokoll 17 Ringerike og Hallingdal (1756–1763), s. 293a.

⁵² Skifteprotokoll 20 a Ringerike og Hallingdal (1779–1782), s. 141a.

⁵³ Hennes navn var sannsynligvis Kirsti (f. ca. 1783) – se bind 1 s. 193.

ektemann Daniel Larsen (29, snekker) og to barn: Elise (5) og Lars (3). De hadde 1 ku, og sådde $\frac{1}{166}$ t. rug, $\frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn, $\frac{1}{16}$ t. havre og 2 t. poteter.

Kristian Hansen (1794–1875) ble i 1815 gift med *Eli Gulbrandsdatter Solberg*. Vi kjenner seks av deres barn:

* Ingeborg (f. 1820), g.m. Kristian Olsen, bosatt i Nedre Mo-eie da de i 1853 fikk sønnen Ole.⁵⁴

* Gulbrand (f. 1823), i 1865 husmann på den andre Grønvold-plassen, g.m. Marte Madsdatter, minst fire barn (se nedenfor).

* Anders (1827–1829).

* Anders (f. 1830), g. 1855 m. Kari Andersdatter (f. 1823 i Norderhov, bodde i 1855 i Lilleby), i 1900 i Grønvold. Da var han gårdsarbeider, og hun hadde vært «sygelig i lang tid».

* Johan Gustav (f. 1836), seinere eier av Damenga (Østvold nedre) under Hole prestegård, g.m. Otilie (Tilla) Johannesdatter Sløga (1846–1922), to døtre: Karoline (f. 1873) og Ragna Elise (f. 1878) – se omtale av plassen Nedre Libakke og gnr. 224/6 Østvold nedre.

* Karen (f. 1839), g. 1860 m. soldat og snekker Daniel Larsen Frøshaug (f. 1837), i 1865 bosatt hos hennes far i Grønvold, minst to barn: Elise (f. 1861) og Lars (f. 1863).

I 1900 satt *Johannes Johannessen* (f. 1857, gårds- og skogsarbeider og forhenværende meierimaskinist) i Grønvold med sin kone *Anne Kristiansdatter* (f. 1863) og fem barn: Karl Johan (f. 1884, sagarbeider),⁵⁵ Bertha Mathilde (f. 1890), Aksel (f. 1893), Nils (f. 1896) og Agnes Josefine (f. 1900). Johannes var fra Roaløkka under Vestre Rud.

Seinere bodde skomaker *Johan Langebru* (tok navnet Grønvold) her med sin familie. Han fraflyttet stedet i 1928 da han kjøpte et småbruk i Frøysuåsen (Haugløkka eller Åsen gnr. 42/12).

På Grønvold under Nedre Mo satt i 1865 husmann med jord *Gulbrand Kristiansen* (43) og hustru *Marte Madsdatter* (46) og tre døtre: Anne Jørgine (15),⁵⁶ Mathea (11) og Elise (6). De hadde en innerst, Erik Pedersen (62, enkemann)⁵⁷ og hans datter Oline Eriksdatter (18). På plassen hadde de 2 storfe og 2 sauer, og de sådde $\frac{1}{6}$ t. rug, $\frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 2 t. poteter.

⁵⁴ Ingeborg Kristiansdatter fikk i 1846 et «uekte» barn, Kristian, med Gulbrand Andersen Frokseie i Norderhov.

⁵⁵ Karl ble seinere eier av en av Ullern-gårdene. Han var g.m. Elise Leine – se omtale av Ullern gnr. 207/2.

⁵⁶ Anne Jørgine Gulbrandsdatter (f. 1851) fra Grønvold ved Svensrud ble i 1876 gift med Hans Petter Kristiansen (f. 1853) fra Bergeløkka (Johnsbråten) i Sundvollen. I 1876 var han snekker og smedarbeider, og bosatt i Lårvika. De utvandret i april 1880 til Amerika med sønnen Martin (f. 1877).

⁵⁷ Erik Pedersen Mo-eie (1803–1875) var gift med Gunhild Olsdatter.

Vi kjenner ytterligere et av barna til Marte Madsdatter og Gulbrand Kristiansen, sønnen Kristian (f. 1858, d. før 1865).

I 1900 satt på Grønvold under Nedre Mo gårdsarbeider *Anders Kristiansen* (f. 1830) og hustru *Kari Andersdatter* (f. 1823 i Norderhov), sysselsatt med husstell, sykelig. Da de giftet seg i 1855, ble det notert i kirkeboka at Kari Andersdatter var fra Lilleby. De hadde i 1900 ingen husdyr på plassen.

Svensløkka

Svensløkka lå vest for Libakke, og hørte opprinnelig til Øvre Frøyhov, som ble kjøpt av Libakkes eier i 1784. Etter utskiftinga i 1875–77 ble området der den tidligere plassen lå, liggende under gnr. 24/2 «Frøyhov med Svensløkka» (i dag Frøhaug gnr. 203/2), men siden utskiftinga på Frøyhov i 1886–88 har området tilhørt Frøyhov gnr. 203/3.

I 1865 satt her husmann med jord *Andreas Pettersen* (f. 1823) med hustru *Ingeborg Hansdatter* (1823–1877) og deres fem yngste barn (de hadde seks som vi kjenner):

* Karen (f. 1848), d. som barn.

* Hans (1850–1932), g.m. Mathea (Dæhli) (1851–1915), sju barn: Inga Amalie, Nora, Ingeborg, Petter, Martha, Viktor og Lilly.

* Karen (f. 1851), g. 1877 m. Johannes Jensen Dæhli (Borgen) (1850–1943), seinere forpakter av Frok i Norderhov, i 1900 eier av Teigen gnr. 40/6 på Røyse, én sønn Jens (1878–1970), g.m. Hanna Hurum (1879–1953), fem barn: Johannes (f. 1905), Jørgen (f. 1906), Hans (f. 1908), Gunhild (f. 1911) og Karl (f. 1913).

* Petter (f. 1854).

* Martin (f. 1856).

* Johan (f. 1859).

I 1865 hadde de 1 ku og sådde ½ t. bygg, 1 t. blandkorn og 2 t. poteter i Svensløkka. Etter Ingeborg Hansdatters død i 1877 giftet Andreas Pettersen (han var fra Dal under Fjelstad) seg igjen med *Anne Karine Olsdatter Frøshaug* i Åsbakken. De fikk én sønn, Ingvald (f. 1890), som ble gift med Martha Helgeland og fikk to barn: Jørgen og Anne (se Åsbakken gnr. 221/27).

Kortegården

Vis-à-vis Klokkerplassen, mellom eiendommene Bakkeli og Skogstad, ligger en slette som ble kalt Kortegården. Her var det husmannsplass i siste halvdel av 1800-tallet, og siden samlet bygdefolket seg til 17. mai-feiring på denne sletta helt fram til rundt 1950.

I 1865 satt her en husmannsenke med jord, *Guri Webjørnsdat-*

Den gamle stua i Kortegården, revet cirka 1957.

ter (73, f. i Hallingdal). Hun hadde ingen husdyr, og årlig utsæd på plassen var 2 t. poteter. Hun var enke etter husmann *Peder Nilsen* (f. 1793). Før de kom til Kortegården, var de på en plass under Nedre Frøyhov (trolig Bråten).

Vi kjenner fem av deres barn:⁵⁸

* Anne Marie (f. 1826).

* Gunhild (f. 1828), g.m. Jørgen Jensen Hafnøreie (1842–1890), seinere husmann i Hafnordalen og Kortegården, og graver på Hole kirkegård, minst fire barn:⁵⁹ Johannes (f. 1865, d. som barn), Martin (f. 1867), Anne Marie (f. 1868), og Johannes (f. 1870).

* Nils (f. 1831), emigrerte til Amerika i 1879.

* Hans (f. 1834), husmann i Rytteraker-eie, Vikseie og Sundvollen-eie, g. 1863 m. Karen Marie Kristiansdatter (f. 1838) fra plassen Sålerud under Vik, fire barn: Peter (1863–1934, g. 1907 i USA m. Mary Rosten, ingen barn), Lise Karine (1865–1885), Gina Birgitte (f. 1868) og Haagen (1871–1954, g. i USA 1904 m. Ethel Rosten 1885–1923, sju barn: Margaret, Agnes, Herman Peter, George, Alma, Helen og Clarice). Hans Pedersen reiste i 1879 til Amerika med sønnene Peter og Haagen, og bosatte seg i Minnesota. Karen Marie og døtrene ble igjen i Norge (døtrene flyttet seinere til Oslo).⁶⁰

* Lise (f. 1837).

Johanne Kortegården og datterdatteren Jenny Marie (f. 1919). Maleri av Gulbrand Hurum, avfotografert av Marit Fagerli (maleriet henger i Hole kirke).

⁵⁸ Guri hadde fra tidligere én datter, Margit Olsdatter (f. 1823), med Ole Jensen Averøyeie.

⁵⁹ Gunhild hadde én sønn fra tidligere: Anders (f. 1851), hans far var Anders Andersen Frøyshov-eie.

⁶⁰ Opplysninger fra en av etterkommerne i USA, Richard Moe i Ridgecrest, California. Hans og Karen Marie ble trolig skilt, i hvert fall bodde Hans på Stein og Karen Marie på Hamnor da datteren Lise Karine ble konfirmert i 1879.

Thora Kortegården, avbildet hos fotograf Adolf Johansen i Hønefoss.

Johanne Kortegården (til høyre) med sine døtre Kristine (i midten) og Thora.

«CORPS DE GARDE»

I 1880-årene bodde Jørgen graver i Kortegård. Han fortalte at restene av det eldgamle huset var etter et telthus (våpenhus), som etter kongens befaling ble oppført i den tiden da soldatene i bygda fikk sine øvinger ved kirken. Et flatt jorde like ved kirken heter Mønsterplassen, sikkert et minne fra den tiden. Gevær og annen utrustning fikk de vel da i telthuset. Flere av offiserene som tjenestegjorde på Ringerike var av fransk avstamning, og så er det lett å dikte seg til at de ikke brukte ordet telthus, men tok det på fransk: «Corps de garde». Og det blir Kortegård – på Holemåll!

* VV.: «Bondenattverd og andre ting», artikkel 30. desember 1952 (i Ringerikes Blad eller Fremtiden) og «Gamle gårdsnavn på Ringerike» i heftet «Ringerike» 1946–47.

Svigersønnen *Jørgen Jensen* (1842–1890) overtok som husmann i Kortegården. Han var fra Hafnor, og ble i 1865 gift med *Gunhild Pedersdatter* (f. 1828). De bodde først på plassen Hafnordalen, og var seinere på en plass under Rytteraker, før de kom til Kortegården. Jørgen Jensen var graver på Hole kirkegård.

Vi kjenner fire av deres barn: Johannes (f. 1865, d. som barn), Martin (f. 1867), Anne Mari (f. 1868) og Johannes (f. 1870).

Jørgen Jensen døde i 1890 av tæring. I 1900 bodde Gunhild Pedersdatter på Søhol, som fattiglem (sengeliggende).

Fra sist i 1920-årene bodde *Johanne Kortegården* på plassen. Hun tok på seg stell av graver, og var dagstøtt å se på Hole kirkegård. Johanne var ugift, og hadde to døtre: Kristine (g.m. Arnt Klekken i Haug)⁶¹ og Thora (gift med Kristian Halvorsen i Oslo). Thora hadde fra tidligere én datter, Jenny Marie (1919–1977), som vokste opp hos mormora i Kortegården.⁶² Jenny reiste i 1934 til Oslo, hvor hun tok huspost i Holmenkollåsen. Hun døde ugift.⁶³

Stua i Kortegården ble revet cirka 1957.

Bråten

Bråten lå litt sør for eiendommen Nygård. I 1960-årene fant eieren av Nedre Libakke rester av både takstein og en jerngryte i jorda der plassen lå.

I 1865 satt her husmann med jord *Ole Olsen* (f. 1797) og hustru *Ragnhild Nilsdatter* (f. 1792) med sin sønn Johannes Olsen (45,

⁶¹ Kristine var pleiedatter i Åsbakken i Frøysuåsen, og seinere en tid budeie på Hafnor, før hun ble gift.

⁶² Jenny Maries far var Arthur Wilhelmsen (1898–1970) fra Hønefoss.

⁶³ Opplyst av Walgerd Severinsen Johnsrud (februar 2003) og Marit Frøshaug (november 2003).

enkemann, innerst og «daglønner») og hans to barn: Thorvald (9) og Andreas (6). På plassen hadde de 1 ku, og årlig utsæd var $\frac{3}{16}$ t. bygg og $4\frac{1}{2}$ t. poteter. Vi kjenner sju av barna til Ragnhild Nilsdatter og Ole Olsen (ifølge kirkeboka bodde de i 1815 i Libakke-eie, og i 1831 «på Libakke»):

* Nils (f. 1817), konf. 1831.

* Johannes (f. 1819), i 1865 var han enkemann og bodde i Bråten med sine foreldre og to barn: Thorvald (f. 1857) og Andreas (f. 1860).⁶⁴

* Anne Karine (f. 1822), konf. 1837.

* Ole (f. 1825), konf. 1840.

* Olea (f. 1829), g. 1856 m. Anders Eriksen Rørvika, i 1865 husmannsfolk (uten jord) i Onsakerbråten under Onsaker med fire barn: Andreas (11), Jørgen (8), Randine (6) og Olava (5).

* Bersvend (f. 1832), seinere husmann i Bråten, g.m. Maren Torine Andersdatter, minst fem barn (se nedenfor).

* Anders (f. 1835).

Sønnen *Bersvend Olsen* (f. 1832) etterfulgte faren som husmann i Bråten. Han var skomaker, og ble i 1857 gift med *Maren Torine Andersdatter* (f. 1835) fra By. Vi kjenner fem av deres barn: Anton (f. 1865), Anders (f. 1867), Martin (f. 1873), Otto (f. 1876) og Annette Randine (d. 1878).

Hagen

Ved Svensrud lå plassen Hagen under Nedre Mo. Den første vi med visshet vet har bodd her, er *Lars Hansen Svensrud*, en av Jørgen Moes mest betydelige eventyrinformanter. Han var husmannsønn fra Bakken under Søndre By, og ugift skredder. Lars Hansen

⁶⁴ Johannes Olsen Moeie ble i 1839 utlagt som barnefar til Marte Olsdatter Leine-eies sønn, Ole.

FORTALTE EVENTYR TIL JØRGEN MOE

Da Jørgen Moe i 1838 arbeidet med innsamling av eventyr på Ringerike, skrev han et begeistret brev til sin venn Peder Chr. Asbjørnsen om et dusin eventyr som en skredder på Svensrud hadde fortalt ham. Moe-biografen Ørnulf Hodne betegner Lars Hansen Svensrud som Moes mest betydelige eventyrinformant. Han skrev ned 11 av eventyrene skredderen fortalte, og åtte av de 28 eventyrene som Moe bidro med til førsteutgaven av Norske Folkeeventyr, stammer fra Lars Hansen. Karakteristisk for det han fortalte, var ifølge Moe en sympatisk blanding av humor, moralsk alvor og livsvisdom, som gav det en kunstnerisk reisning og idé, «en Betragtning af Livet, som just bør føres ind i Barnehjertet».*

* Ørnulf Hodne: Jørgen Moe – folkeminnesamler, dikter, prest (Oslo 1982). Se også Hole bygdebok bind 1 (s. 145).

10 ARBEIDSDAGER OG 5 SKURMÅL

Da Erik Olsen festet husmannsplassen Hagen ved Svensrud i 1892, skulle han i årlig avgift svare 10 arbeidsdager og skjære 5 «skurmål» på husbondens kost. Christoffer Moe skulle på sin side la Erik Olsen få nødvendige hester til å gjøre våronn på plassen.

(1789–1860) bodde i Hagen fra ca. 1820. Han hadde lært seg skredderyrket fordi han var halt, var blitt strøket fra militærrullene og måtte ha noe å leve av.

I 1865 bodde det ikke folk i Hagen, men like etter kom husmann *Erik Johannessen* (f. 1844) med kone *Karen Marie Johannesdatter* (1842–1878) og bosatte seg der. Under utskiftinga 1875–77 ble det bestemt at husmann Erik Johannessen i Hagen, som tidligere hadde vært underlagt Andreas Hurums del av Nedre Mo, skulle overføres til Ole Andersen Moe på Nedre Mo. Vi kjenner fem av barna til Karen Marie Johannesdatter og Erik Johannessen: Johan, Anne Mathea, Hans Andreas, Edvard og Karen Margrethe.

I 1877 ble Erik Johannessen selveier i Svingerudbråten (se gnr. 202/12), og seinere kjøpte han Sauløkka under Hole prestegård (se Sauløkka gnr. 224/3).

Fra 1892 leide *Erik Olsen* (f. 1849 i Søndre Land) Hagen av Christoffer Olsen Moe. Da var plassen på ca. 3 mål, og Erik Olsen eide selv husene. Han lånte 500 kroner i Hole sparebank med Christoffer Moe som kausjonist, og sistnevnte fikk pant i husmannsstua og uthuset. I 1900 var Erik Olsen jordarbeider og tømmerhogger, og satt på plassen med hustru *Martine Hansdatter* (f. 1845) og hennes mor Anne Hansdatter (f. 1819 i Asker, enke) samt husbondens søsterdatter, Annette Marie Henriette Kristensdatter (f. 1888).

Martine Hansdatter var fra Storbråten i Frøysuåsen, og i 1865 var hun tjenestejente på Fjell på Røyse. I 1880-årene var Martine og Erik husmannsfolk i Faltinrud under By. Vi kjenner tre av deres barn:

* Olaf (f. 1870), seinere eier av Hagen, gift og bosatt i Oslo, to barn: Erling og Lise.

* Hans Andreas (f. 1874), fra 1909 eier av Kirkenær under Hafnor, i 1900 tjenestedreng i Nygård under Mo, g.m. Martine Domholt (f. 1878), én sønn Einar (f. 1910) – se gnr. 223/12 Kirkenær.

* Kristian (f. 1878), i 1900 jordbruksarbeider på By, seinere g.m. Karen Olsen fra Hafnorshagen, fem barn: Kolbjørn, Gunnar, Reidar, Margrethe og Erik.

I 1908 fornyet sønnen Olaf Eriksen festekontrakten på plassen, på de samme betingelser som faren hadde hatt. I 1913 ble Olaf Eriksen eier av Hagan (bodde da i Oslo, se nedenfor).

Mostua

På Krokskogen, 400–500 meter sør for det største Midtskogtjernet, skal det ha ligget en plass som het Mostua. Mostuberget heter en liten ås i nærheten. Tufter skal fortsatt være synlige,⁶⁵ og et kirse-

⁶⁵ Ifølge Harry Hermansen (2000).

bærtre skal blomstre der hver vår. Plassen ligger i den skogteigen som Øvre Mo fikk tildelt ved utskiftinga av allmenningen i 1823, på kanten mot Isielva. Plassen Mostua må ikke forveksles med Mostubergmyren (også kalt Mustemyren og Mosbergmyrsetra), som var andre navn på Myrsetra (Myrene) under Østre Rud). Før 1800 ble imidlertid navnene brukt om hverandre i kirkeboka, så bosettinga på 1700-tallet som er nevnt nedenfor, kan ha vært på Myrene.

I 1780-årene bodde to familier i «Mostuen» eller «Mustemyren». Den ene var *Johannes Olsen* og hustru *Gjertrud Olsdatter* (d. 1800). I 1780-årene ble Johannes Olsen i «Mustemyr» oppgitt som far til to barn: Ole (f. 1786) og Johanne (f. 1789). Men i kirkeboka er ikke moras navn nevnt. Gjertrud Olsdatter døde i 1800, og hennes alder ble da oppgitt til 70 år. Rimeligvis var Gjertrud Johannes' andre hustru.

I 1784 giftet Kristen Olsen fra Økri i Asker seg med Maria Pedersdatter, som samme år fødte en datter, Marte. Maria Pedersdatter bodde i Mustemyren, rimeligvis hos sine foreldre. Mustemyren var familiens bosted også året etter (1785), da Maria Pedersdatter døde, bare 34 år gammel. I 1790-årene bodde også *Ole Gulbrandsen* (f. ca. 1747) og hustru *Ragnhild Johannesdatter* (f. ca. 1754) i «Mostue» da de fikk flere av sine barn. I 1801 var de husmannsfolk under Hårum i Steinsfjordingen, og satt der med fem barn (én av dem var Søren Olsen, som seinere ble eier av Langebru på Krokskogen – se bind 2 s. 360).

I 1865 var det ingen registrert bosatt på noen skogplass med navn Mostua eller Mustemyr.

Fra rundt 1870 til 1890 bodde *Jacob Johansen* (f. 1837) i Mostua. Han var fra Langebru på Krokskogen, og gift med *Anne Marie Olsdatter* (f. 1830). Vi kjenner seks av deres barn:

* Johan (1860–1880), d. av giktfeber 20 år gammel.

* Dorthea (f. 1864), i 1888 fødte hun et pikebarn, Jenny Marie, og som far ble utlagt Nils Pedersen Søhol (Jenny Marie ble siden gift med Peter Lyse i Lårvikkleiva), og i 1897 fødte hun nok et pikebarn, Anna Margrethe Jørgensdatter (seinere g.m. Martin A. Sønsterud).

* Karoline (1866–1948, tvilling), g.m. Ole Kristiansen (1865–1948), seinere eiere av Bergeløkka (Jonsbråten) i Sundvollen, åtte barn: Marie, Karen, Jenny, Anna, Johan, Olga, Karine og Ingeborg – se bind 1 s. 163–164.

* Olaus eller Oskar (f. 1866, tvilling).

* Jørgen (f. 1869).

* Maren (f. 1872).

Da datteren Maren ble født i 1873, ble farens yrke oppgitt å være «daglønner», og bosted var Mostua. Plassen har rimeligvis blitt

FRASTJÅLET TO SAUER

Hans Brynildsen var husmann i Moen. I 1686 får vi vite av en odelssak på Bålerud i Norderhov at han var gift med en datter av Engbret Tronsen (sønn av Tron Stadum). I 1690 – den andre natten etter Hellig tre kongers dag – ble han frastjålet to sauer, en grå og en svart. To naboer, Cornelius Jørgensen glassmester og Ole Larsen Prestegården, fant noen dager etter skinnene og kjøtt fra de to sauene i skogen. I den påfølgende rettsaken ble Morten skomaker og Oven Valders tiltalt. Førstnevnte ble frikjent, mens Oven Gulliksen Valders rømte da saken skulle opp til doms.*

* Tingbok 39–40 Ringerike (1690), ss. 3–6 og 41 (oversatt av Thorleif Solberg).

MÅTTE ARBEIDE I

36 DAGER

I 1872 var Moen på ca. 6 mål, hvorav 4–5 mål oppdyrket, og husmann Ole Johannessen Berg eide selv bygningene på plassen. Årlig avgift var 6 spesidaler, som ble betalt i form av arbeid – i alt 36 dagsverk med slåttonn, kornskur og annet arbeid som var nærmere spesifisert i kontrakten. I slåttonna var daglønna 16 skilling, mens den under potetopptaking var 10 skilling og fri kost. Om våren skulle husmannen arbeide fire dager med istandsetting av gjerder, og da var daglønna 32 skilling på egen kost. Husmannen måtte «forsvarlig dyrke Pladsen, dog maa fra samme ikke afføres Fodring eller Gjødse!».*

* Husmannskontrakt av 4. februar 1872 (kopi i Hole bygdearkiv).

nedlagt og revet like før århundredskiftet. I 1900 hadde Jakob Johansen overtatt Langebru etter sine foreldre, og bodde der med hustru og den ugifte datteren Dorthea og hennes to barn.

Moen

Moen var en plass under Mo som lå øst for Svingerud, ved Langebru-bakken (den gamle bygdeveien mellom Røyse og Mo i Steinsfjordingen). I 1686 het husmannen her *Hans Brynildsen* (f. ca. 1653), som da ble frastjålet to sauer (se rammesak). Hans Brynildsen var soldat i 1699.

I 1865 var det ingen som bodde på en plass Moen under Mo, men i 1872 festet Anders Christoffersen Moe plassen til *Ole Johannessen Berg* (1847–1920), sersjant (seinere fanejunker) og husmannssønn fra Bergstua under Berg. Ole Johannessen Berg giftet seg samme år med *Marte Madsdatter* (1851–1888) fra Norderhov, og de fikk seinere fem barn.

I 1877 kjøpte Marte Madsdatter og Ole Johannessen Berg et småbruk i Frøysuåsen (gnr. 221/7 Åsen), og de ble i 1895 eiere av en av Ullern-gårdene (se Ullern gnr. 207/4). Vi vet ikke om de tok med seg husene fra Moen, men uansett synes plassen å ha blitt nedlagt like etter. I dag er det bare et lite søkk i bakken etter kjellerrommet, og det vokser fortsatt brennesle der fjøset må ha stått.

Cirka 200 meter nord for Moen, nede på den flate og skogbevokste moen på den andre sida av dagens bygdevei, lå en plass med samme navn (under Hole prestegård).

Andre bruk utskilt fra Mo

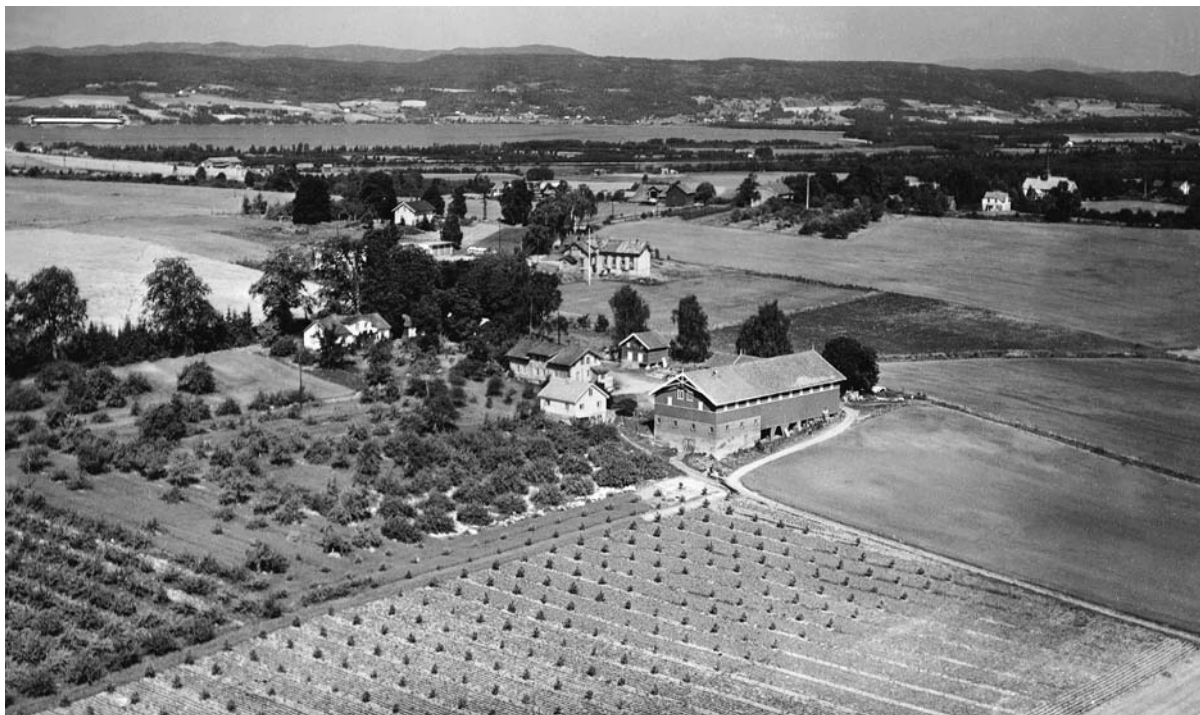
Kjeldsborg gnr. 202/3 og 4

I november 1874 ble det utskilt en parsell sør for det daværende gårdstunet i Øvre og Nedre Mo, som i desember s.å. ble solgt til prost Kjeld Andreas Bugge for 300 spesidaler. Selger var Andreas Hurum på Libakke, som forbeholdt seg gjenkjøpsrett og lånte kjøperen 250 spesidaler mot pant i eiendommen.

KJELD ANDREAS BUGGE (1807–1888) var sogneprest i Hole 1868–80. Han bodde på Hole prestegård med sin familie til 1880, og anla først en frukthage på sin nyervervede eiendom. Han var gift med KRISTINE JENSDATTER TUEN fra Høland, og de fikk tre barn: Jens Ulrik Ferdinand (f. 1838), Johanne Kathrine (f. 1841)⁶⁶ og Anna Laura Christine (f. 1844).

Da utskiftinga i området startet i 1875 ønsket ikke prosten at Kjeldsborg skulle være med i denne, pga. dens «fordelagtige Belig-

⁶⁶ Johanne Kathrine Bugge ble gift med Nils Edvard Schanke Jensen, som døde som prest i Amerika.

genhed, dens Bonitet, og at en Del af samme allerede er beplantet som Have». Men dette ble avvist av utskiftingsretten, og Kjeldsborg ble tatt med. I 1876 kjøpte prosten endog ytterligere en parsell, fra Øvre Mo, av Ole Frøhaug og Andreas Hurum for 4.040 kroner, og de to teigene ble sammenføyd til én eiendom under navnet Kjeldsborg. Hva frukttrærne angikk, fikk prosten erstattet de som ble berørt av utskiftinga ved å få betalt 10 spesidaler fra Andreas Hurum og 35 spesidaler fra Ole A. Moe.

I 1878–79 bygde prosten bolig i Kjeldsborg, og han plantet den prektige almealléen forbi eiendommen da veien fra Libakke ble lagt om fram til Moskummen i 1880.

I oktober 1879 overdro prost Bugge Kjeldsborg til datteren ANNA LAURA CHRISTINE BUGGE (1844–1894) for 4.000 kroner, med livørebrev til foreldrene.

Anna Laura Christine Bugge døde ugift i 1894, og etter testamentet arvet hennes tante Sofie Magdalene Jensen alle hennes eiendeler, Kjeldsborg inkludert. Denne solgte i juni 1894 eiendommen til forstmester TH. MEJDELL for 6.100 kroner.

Mejdell var eier i nærmere fem år, før han i april 1899 solgte til P.G. Schulerud for 8.650 kroner (hvorav pantelån på 6.000 kroner).

Den hvite hovedbygningen i Kjeldsborg ligger til venstre for gårdstunet på Nedre Mo. I bakgrunnen ser vi lokalet Røysehall. Da det var fire Mo-gårder, lå bygningene til den andre gårdparten av Nedre Mo på nordsida av dagens tun. Øvre Mo lå på vestsida, der Kjeldsborg senere ble bygd. Rundt 1730 ble så den andre gårdparten av Øvre Mo flyttet dit eiendommen Solhaug ligger i dag (på den andre siden av dagens bygdevei).

Widerøe's Flyveselskap AS

ALMEALLÉEN VED KJELDSBORG

«På Ringerike var det tilbakegang og utryddelse av alm fra slutten av 1700-tallet og fram til 1812–13. Ut fra de vedvarende krisetidene er det lett å forstå at Kjeld Andreas Bugge, sogneprest i Hole fra 1868, plantet en almeallé som matressurs for seinere slekter. Rundt 1940 talte alléen mer enn 20 livskraftige, frodige trær av en anselig størrelse. Alléen vakte stor beundring både vinter og sommer. Nå står det bare tre almetrær igjen, ett av dem sterkt svekket av almesyken.»*

* Olav Skard: «Trær – røtter i kulturhistorien» (Landbruksforlaget, Oslo 2002), s. 12.

PETTER GUNERIUS SCHULERUD (f. 1842 i Vinger) drev gårds- og hagebruk i Kjeldsborg. Av folketellinga i 1900 går det fram at han også var en formuende person («rentenist»). Han var gift med ALLETTE NES (f. 1856 i Eidsvoll), og i 1900 bodde de i Kjeldsborg med én sønn, Alf Sigurd (f. 1894 i Eidsvoll).

Allerede i mars 1902 solgte Schulerud bruket til doktor ALF LANGE for 12.000 kroner. Lange satt med Kjeldsborg til april 1904, da agent CHRISTIAN HENSCHIEN ble ny eier (betalte også 12.000 kroner). Etter Henschien's død i 1909 solgte hans hustru ELSE HENSCHIEN eiendommen til furer⁶⁷ KRISTIAN FJELD og hustru Amalie for 8.300 kroner.

Ved skjøte av 17. januar 1916 solgte Kristian Fjeld Kjeldsborg til Kaja Kahrs for 14.500 kroner. KAJA KAHRs (1828–1918) var datter av Christen Kahrs (fogd i Ringerike og Hallingdal 1833–1855) og hustru Olava. Hun var ugift, og bodde på Midtre Sørums i Steinsfjerdingen hos sin bror, lensmann C.A. Kahrs. Hun hadde et sterkt sosialt sinnelag, og hadde allerede i 1914 gitt en gave på 2.000 kroner til Hole fattig- og sykepleieforening, øremerket et gamlehjem for bygda. I september 1919 gav hun Kjeldsborg, verdsatt til 20.000 kroner, i gave til HOLE KOMMUNE. Eiendommen ble gitt på vilkår av at den skulle benyttes som kommunalt barnehjem, og giveren ønsket at sognepresten, ordføreren og lensmannen i bygda skulle styre og forvalte gaven.

Rundt 1920 ble Kjeldsborg tatt i bruk som kommunalt barnehjem. Som bestyrerinne ble ansatt Dora Lehne (fra Gømmesødegården) på Røyse, som tok med «egne» fosterbarn som hun og ektemannen Torvald Lehne hadde tatt til seg tidligere. Kaja Kahrs og hennes søster var medhjelpere på barnehjemmet, og i tillegg var

⁶⁷ Furer = underoffiser som skulle sørge for soldatenes proviant og innkvartering.

Hovedbygningen i Kjeldsborg ble bygd i 1878–79 av prost Kjeld Bugge. Høsten 2000 ble den brent av Ringerike brannvesen, etter oppdrag fra Hole kommune. I bakgrunnen ser vi Mo gård.

Foto: Arne Fjeldstad

Dora Lehnes to døtre, Ester (f. 1902) og Martha (f. 1903), der og hjalp til. Barnehjemmet ble drevet i kommunens regning, og hadde rundt 12 barn i de fem årene det var i drift. I 1925 ble det nedlagt pga. trange kommunale budsjetter, og Dora Lehne tok da med noen av barna tilbake til Gomnesødegården.⁶⁸

I 1930-årene ble Kjeldsborg forpaktet bort til Odin Langslet, som bodde der med sin hustru Hjørdis. Han var forretningsfører i Hole trygdekasse og Hole elektrisitetsverk, og hadde kontor på Kjeldsborg. I 1937 overtok han Nordigarden Borgen etter sine foreldre og flyttet dit, men han betjente Hole trygdekasses kontor på Kjeldsborg til langt ut i 1950-årene.

Kjeldsborg ble etter siste krig brukt som bolig til kommunalt ansatte, bl.a. bodde husmorvikar Marie Rognerud og herredsagronom Rui på eiendommen.

Tidlig i 1970-årene ble Røyse barnepark startet på Kjeldsborg, i privat regi. Da denne virksomheten opphørte i 1999, ble det lagt fram planer om å bygge ny kommunal barnehage på eiendommen, og seinhøsten 2000 ble den gamle bygningen brent ned av Ringerike brannvesen, på oppdrag fra Hole kommune.⁶⁹

Hole kommune har siden endret sine planer for barnehageutbygging. Den nye kommunale barnehagen på Røyse skal bygges i Svensrudmoen.

Eiendommen Kjeldsborg er i dag på ca. 6 mål, og eneste bygning er et gammelt bryggerhus (som trolig er en del av det gamle bryggerhuset på gården Øvre Mo, og som ble overtatt av Bugge-familien i 1870-årene).

Vilkårene i Kahrs-familiens gave til Hole kommune, om at Kjeldsborg skal brukes til barnehjem, ble slettet i 1975 etter skriftlig samtykke fra Kaja Kahrs' arvinger.⁷⁰

Skogstad

(Kjeldsborgstykket) gnr. 202/5 – Jørgen Moes vei 434

I 1883 ble det fra Libakke utskilt en parsell, kalt Kjeldsborgstykket (gnr. 23/5), som ble solgt til ANNE LAURA CHRISTINE BUGGE (1844–1894), datter av prost Bugge og eier av bruket Kjeldsborg. Den nye parsellen, som var skoggrunn og primært skulle nyttes til vedhogst, lå ved bygdeveien øst for Klokkeplassen.

«ET STORT HERRESETE»

«Mo-gården på Røyse var en gang et stort herresete med jorder og rettigheter hele Røysebygda utover. Så langt ute som Hundstad var det jorder som lå til Mo, og derfor har vi navnet Mosengen som minne derom».*

* «Frøyshov på Røyse» – artikkel av V.V. i Ringerikes Blad 29. oktober 1936.

⁶⁸ Etter notater utlånt av Ingebjørg Liljedahl.

⁶⁹ «Kjeldsborg» – notat 16. april 1999 fra Arne Fjeldstad (f. 1923).

⁷⁰ Disse var Astrid Wahlstrøm, Carl Sund og Monsignore Arne Sund, alle barn av fru Kaja Sund f. Kahrs, som var søsterdatter av giveren (opplyst av eiendomsforvalter Svein Munkhaugen i Hole kommune, april 2003).

VEIER

På 1800-tallet, som i dag, var Libakke et knutepunkt i veisystemet på Røyse. Fra vest kom bygdeveien fra Frøyshov, hvor representantene fra Vestre Hole (Tyrstrand) hadde sin vei til kommunale møter. Nordover gikk veien til Hole kirke og prestegården, og fra tunet på Libakke gikk en bygdevei østover til Klokkerplassen og Svingerud, i vannskillet mellom Sælabonn og Storelva. Nord for denne lå husmannsplassen Nedre Libakke, som ble utskilt som eget bruk i 1928. Da ble veien østover lagt om, og har siden gått via Likvognsvingen og i grensen mellom Nedre Libakke og Hole prestegård.

Fra Libakke gikk en vei sørover til tunet på Øvre Mo, som lå der eiendommen Solhaug ligger i dag. Her svingte Spelmannsgata av mot Frøyhov-gårdene og videre til Ner-Fjelstad, mens den andre veien gikk over tunet på Nedre Mo og videre ned mot Svensrud. Mellom Svensrud og Nedre Mo var dette opprinnelig en onnevei, men den ble brukt som bygdevei inntil 1880, da Svensrudgata – veien fra Svensrud til Moskummen – ble anlagt, stort sett i grensen mellom Mo og By. Samtidig ble veien fra Libakke og sørover lagt vest for Kjeldsborg til Moskummen.

Ved skjøte av 14. januar 1889 solgte fru Bugge eiendommen til Anton Pettersen for 672 kroner. Som eier var på skjøtet også oppført hans far, Petter A. Bergerbakken. Hele kjøpesummen ble lånt av Anton Hverven mot pant i eiendommen.

JULIUS ANTON TEODOR PETERSEN (f. 1865 i Norderhov) bygde opp hus på eiendommen. Han var murer og jordarbeider, og gift med GUNBJØRG HALVORSDATTER (f. 1853 i Nes i Hallingdal). De fikk én datter, Gunda Karine (f. 1895 i Norderhov).

I august 1930 solgte Gunbjørg Pettersen og hennes datter bruket for 4.600 kroner til ANDERS BØRGEN (1871–1948), sønn av Ole Andersen Borgen og Maren Jahnsdatter Rytterager i Sørigarden Borgen (se bind 1 s. 350–353). Han var ugift, og bodde i Kjeldsborgstykket med sin søster Anne (f. 1860).

I 1950 ble eiendommens navn endret til Skogstad.

Etter testamente fra 1946 var det i 1952 hjemmelsovergang til Anders Borgens brørsønn, OLE LARSEN BØRGEN (1907–1976). Han arbeidet som handelsbetjent ved Hole Samvirkelag i Svensrud, og var gift med MAGDA BJØRNEBAKK fra Nord-Norge. Ekteskapet var barnløst, og etter hans død i 1976 var det hans to søstre, Kristine Fuglesang (1906–1984) og Lilli Granberg (1909–1992), som arvet Skogstad. Ved skjøte av 14. juni s.å. ble den overdratt til sistnevntes sønn (i ekteskap med Konrad Granberg fra Telemark), Arne Granberg, for 134.500 kroner, med boret for Lilli Granberg i hennes levetid.

ARNE GRANBERG (f. 1935) var sjømann i mange år, og arbeidet siden bl.a. ved Keyes Norway på Viul. Han ble i 1964 gift med REIDUN BERGRUD (f. 1942) fra Sokna, som har arbeidet som pleieassistent og renholdsbetjent på Austjord. De har tre barn:

* Iren (f. 1964), bosatt i Hønefoss, g.m. Geir Ranneklev fra Botilrud i Norderhov, to barn: Morten Vidar (f. 1983) og Linn Jeanett (f. 1987).

* Svein Olav (f. 1967), seinere eier av Skogstad, én datter Mette (f. 1992) – se nedenfor.

* Unni (f. 1969), bosatt i Bålerudmarka i Ringerike, g.m. Jarle Håkon Selte fra Steinsfjerdings, to barn: Siw Jeanett (f. 1987) og Kristin (f. 1995).

I november 1998 ble Skogstad overdratt til sønnen SVEIN OLAV GRANBERG (f. 1967). Han er lastebilsjåfør, og har fra tidligere samarbeid med Ragnhild Sveinsgjerd fra Nakkerud én datter, Mette (f. 1992).

Skogstad har i dag 16 dekar jord. Våningshuset er bygd ca. 1850, og siden påbygd og restaurert flere ganger, seinest omkring 1950. Øvrig bebyggelse er en sidebygning med hybelleilighet, drivhus og garasje (1999). På bruket er det én traktor.

Svensrud gnr. 202/8

Ved skjøte av 6. desember 1806 ble husmannsplassen Svensrud solgt til den tidligere husmannen Johannes Paulsen. Selgere var eierne av de fire gårdpartene under Mo: Anders Nilsen, Nils Hansen, Jørgen Nilsen og Nils Christoffersen. Samtidig ble han eier av en seterløkke med skogstykke på Steinlaussetra.

JOHANNES PAULSEN (f. 1770) ble i 1790 gift med JOHANNE DAVIDSDATTER BØNSNES (1765–1848), datter av David Corneliusen Bønsnes og Dordi Nilsdatter Fjeld på Lille Bønsnes. Vi kjenner åtte av deres barn:

* Anne (f. 1791), g.m. Hans Madsen (f. 1791 på Modum), seinere husmannsfolk i Halvorsbråten under Stein, og en periode eier av Pålerud gnr. 23/17, minst sju barn: Gunnor (f. 1816),⁷¹ Mads (f. 1819), Johannes (f. 1821), Paul (f. 1825), Kristian (f. 1828), Karen (1831–1832) og Karen (f. 1833) – se bind 2 s. 504.

* Dordi (f. 1792), g.m. sin fetter Johannes Corneliusen Bønsnes (f. 1798), seinere i husmannsfolk i Svarstad-eie og gårdfolk på Frognøya, minst sju barn: Jørgen (f. 1818), Jørgine (f. 1820), David (f. 1823), Johannes (f. 1825), Marie (f. 1829), Johanne (f. 1832) og Cornelius (f. 1837).⁷²

* David (f. 1794).

* Pauline (f. 1796), g. 1817 m. Paul Iversen Helgeland-eie (f. 1793),⁷³ husmannsfolk under Frøyshov, By, Helgeland og Ullern, minst ni barn: Iver (f. og d. 1818), Iver (f. 1820, seinere eier av Svensrud), Marie (f. 1823),

SVENSRUDBRYGGA

I 1905 bygde Lierbanen AS en av Norges lengste trebrygger utenfor Svensrud. Nærmest land var brygga av stein. Bunnan i Sælabonn var dårlig, og med rambukk ble det først slått ned store stokker som fundament. Disse stokkene ble slått helt ned så de forsvant i gjørma. På disse stokkene ble det deretter slått nye stokker, og på disse ble brygga anlagt. Den skal ha vært over 100 meter lang, og helt ytterst ble det satt opp et pakkhus. Lierbanen A/S trafikkerte strekningen Svangstrand–Sundvollen–Svensrud og retur med D/S Ringerike. I 1927 ble båttrafikken innstilt, og Svensrubbrygga ble revet samme år. Brygga lå på et sameie mellom Mo-gårdene og Vestre By. Ved lavvann kan en fortsatt se stokkene etter den.*

* Gudleik Guldal: «De gode, gamle dager», artikkel i heftet «Ringerike» 1976, s. 29–30.

Svensrubbrygga ble bygd av AS Lierbanen i 1905, og var en av Norges lengste trebrygger. Ytterst lå et pakkhus (lagerbygg). Brygga ble revet i 1927.

⁷¹ Gunnor Hansdatter (1816–1879) ble gift med Gabriel Andersen Bønsnes (1817–1866), husmann under Bønsnes. De fikk ni barn (se omtale av Bønsnes).

⁷² I 1865 satt Dordi Johannesdatter (73) på Leine gnr. 36/5 hos sønnen David, og om hennes ektemenn er anført: «Manden fraværende i flere Aar».

⁷³ I 1865 satt Paul Iversen (72, enkemann) som husmann og tømmermann i Gundersbråten under Lårvika med en husholderske, Kirsti Madsdatter (70, enke).

Flyfoto av Svensrud med Hole samvirkelag cirka 1940. Her lå Hole meieri, som var i drift fra 1871 til 1928. Nede til høyre ser vi noen av bygningene på Lilleby, mens Soria Moria feriekoloni er den hvite bygningen med flatt tak bak Svensrud. Soria Moria ble bygd i 1933.

Johannes (f. 1825), Nils (f. 1828), Kristian (f. 1833), Johanne (f. og d. 1837), Hans (f. 1839), Anders (1843–1910, utvandret til Wisconsin, USA) – se omtale av plassen Trillerud under Helgeland.

* Johannes (f. og d. 1799), d. 2 dager gammel.

* Johannes (f. og d. 1800), d. 3 uker gammel.

* Gunnor (f. 1802).

* Mari (f. 1806), g.m. Mikkell Pedersen Hafnor (f. 1810), seinere eiere av Svensrud, minst sju barn (se nedenfor).

Ved skjøte av 15. november 1849 fra Johannes Paulsen og kones arvinger ble Svensrud solgt til svigersønnen Mikkell Pedersen Hafnor for 300 spesidaler.

MIKKEL PEDERSEN (f. 1810) var sønn av Peder Nilsen Hafnor og Kirsti Mikkelsdatter på Øvre Hamnor. I ekteskapet med MARI JOHANNESDATTER (f. 1806) kjenner vi sju barn:

* Johanne Kristine (f. 1836), utvandret til Amerika i 1870.

* Johan Peter (f. 1838).

* Hans (f. 1840).

* Grethe (f. 1842).

* Hanna (f. 1844).

* Else Mathea (f. 1847), i 1865 tjenestejente på Øvre Knestang i Haug.

* Martin (f. 1850), snekker, bosatt i «Mo ved Libakke», g. 1872 m. Hanna Andrine Olsdatter (f. 1848), minst fire barn: Martine (f. 1873), Olava (1875–1878), Hans Olaus (f. 1878) og Kristian (f. 1880).

I november 1853 ble seterløkka med skog på Steinlaussetra på Krokskogen solgt til Christoffer Andersen (eier av halve Øvre Mo).

HOLE MEIERI – I BYGDAS SENTRUM

Den 19. mars 1871 møttes 80 bønder fra Hole på Svensrud for å starte meieri. Det var Hole Sogneselskap (stiftet 1850) som stod bak. Et forberedende møte var blitt holdt på Onsaker to måneder tidligere – 25. januar – og på under to måneder var aksjetegningen unnagjort. Til stiftelsesdagen forelå håndgivelse på eiendommen Svensrud, tilhørende Nils Peter Moe. Et valgt styre* gjennomførte byggearbeidene i løpet av sommeren, og 4. desember 1871 kunne meieriet i Svensrud ta i mot de første melkeleveransene fra bygdas bønder. Samtidig ble det vedtatt å opprette «en saakaldt Forbrugshandel her i Centrumet av Bygden», og dermed var grunnen lagt for Hole Meieri og handelsforening, som navnet ble etter at aksjeselskapet ble omdannet til andelslag i 1922.

I perioden 1873–92 ble driften av meieriet forpaktet bort, med landhandleri og drift av bruket på 35 dekar. I disse årene var det følgende forpaktere: Ole E. Gornæs, Johan Fjeldstad, Ole N. Fekjær, Hans N. Onsaker, Ole og Martin Gornæs, og så Ole N. Fekjær igjen. På Svensrud må det ha vært et yrende liv. Etter anbud fikk meieriet leveranser til bataljonene på Helgelandsmoen og Hvalsmoen, og på Helgelandsmoen ble det allerede fra 1872 satt opp en salgsbod for melk. Utsalg ble etablert i Hønefoss (Norderhovsgaten 4), og flere av byens handlende fikk melk fra meieriet i Hole.

Utover i 1920-årene kom behovet for nyinvesteringer. Ny meieribygning var på trappene, men i stedet kom det til samling av meierivirksomheten på Ringerike, ved at både Hole meieri og Ask meieri i 1928 gikk inn i Ringerikes Meieri i Hønefoss. I Svensrud overtok det nystiftede Hole samvirkelag lokalene.**

* Det første styret i Hole Meieri bestod av Christoffer Rytterager (formann), Johan Fjeldstad, Anders Løken og Lars Libakke.

** Opplysninger fra Torbjørn Slåtto's artikkel «Meieriet på Svendsrud i Hole» i heftet

I skifte etter Mikkel Pedersens død, avsluttet 17. april 1861, ble Svensrud solgt til nevøen Iver Paulsen, med livøre til Mari Johannesdatter i hennes levetid.

IVER PAULSEN SVENSRUD (f. 1820) ble i 1859 gift med JØRGINE GULBRANDSDATTER MOE (f. 1829), datter av Gulbrand Pedersen og Anne Nilsdatter på Øvre Mo. I 1865 satt de i Svensrud med 2 storfe og 3 sauer, og sådde $\frac{1}{8}$ t. hvete, $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{3}{4}$ t. bygg, $1\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 14 t. poteter. På gården (med egen husholdning) bodde også føderådskona Mari Johannesdatter (60, enke) og hennes to ugifte sønner, Johan Petter (28) og Martin Mikkelsen (16). De hadde 1 ku, og sådde $\frac{3}{8}$ t. blandkorn og $1\frac{1}{2}$ t. poteter.

Jørgine Gulbrandsdatter og Iver Paulsen satt ikke lenge som eiere av Svensrud. Ved auksjonsskjøte av 15. november 1867 overtok Jørgines bror, Nils Peter Gulbrandsen, eiendommen (med overtakelse av livøre).

NILS PETER GULBRANDSEN MOE (1835–1919) ble i 1868 gift med ANNE DORTHEA BJØRNSTAD (Leine) (1842–1921). De fikk ni barn: Andrea (f. 1868, g.m. banksjef Johan Bjerke, to barn), Hans (f. 1870), Gunvor (f. 1872), Maren (1874–1879), Gulbrand (f. 1875), Jenny (f. 1877), Jan (f. 1880), Maren (f. 1882, d. som barn), og Maren (f. 1884, g.m. G. Dahl, Hen).

I 1871 kjøpte Nils Peter Gulbrandsen Moe en av Frøyshov-går-

dene og flyttet dit med sin familie.⁷⁴ Svensrud leide han bort til det nystiftede Hole meieri.

Ved skjøte av 19. april 1898 kjøpte Hole Aktiemeieri eiendommen Svensrud for 3.200 kroner.

I 1900 bodde det meieriansatte i Svensrud. Det var handelsbetjent og midlertidig meieribestyrer Halvor Gulbrandsen Mokastet (f. 1874 i Lunder) og hans bror, handelsbetjent Anders Gulbrandsen Mokastet (f. 1876 i Lunder), meierske Marit Simensdatter Thingstad (f. 1862 på Tynset, enke) og hennes datter Beate Ovidie Hanstendatter (f. 1891 på Rena) samt en meierilærling, Sigrid Torsteinsdatter Hagen (f. 1883 i Eggedal). I en stue på eiendommen bodde meierimaskinist Ole Ellingsen (f. 1843) med hustru Karen Hansdatter (f. 1833, «sygelig») samt deres datter Hanna Olsdatter (f. 1874, sypike) og dattersønn Ove Martinsen (f. 1893).

Etter at meieridriften ble nedlagt i 1928, overtok Hole samvirkelag som leietaker inntil laget ved skjøte av 29. august 1932 ble eier av eiendommen for 20.000 kroner. I salget fulgte vannledning med vanninntak, «hvorfor 10 kroner i årlig avgift». Skjøtet var utstedt av Jens Berg, Hans Berg og Lars Fjeldstad «med samtykke fra Hole Aktiemeieri». Samtidig ble en parsell Soria Moria (gnr. 23/33) utskilt og solgt til Hønefoss og Ringerikes Sanitetsforening.

I 1967 var det hjemmelsovergang for eiendommen Svensrud til Ringerike Samvirkelag.

I november 2001 ble forretningsbygget på Svensrud utskilt som egen eiendom med 2,2 dekar tomt og solgt til firma Guldal Mat ved Nils Vegard Guldal (se gnr. 202/112 nedenfor). Resten av gnr. 202/8 Svensrud eies fortsatt av Ringerike Samvirkelag, eller COOP Ringerike, som navnet er i dag.

Svingerudbråten gnr. 202/12 – Jørgen Moes vei 390

I 1877 ble en parsell på åkeren Svingerudbråten utskilt fra «gamle» Øvre Mo og solgt til ERIK JOHANNESSEN (f. 1844), tidligere husmann i Hagen ved Svensrud. Vi har ingen kilder som forteller om en tidligere husmannsplass her, men på et gårdskart fra 1874 er plassen avmerket med en enslig stue.

Erik Johannessen var tømmermann av yrke, og gift to ganger. Hans første kone (gift 1867) var KAREN MARIE JOHANNESDATTER (1842–1878), som var husmannsdatter fra Bergstua under Berg på Røyse. Vi kjenner fem av deres barn:

⁷⁴ Han flyttet seinere til Nøstret i Skoger ved Drammen.

- * Johan (f. 1868).
- * Anne Mathea (f. 1870).
- * Hans Andreas (f. 1872), skredder og kjøpmann i Svelvik, g. 1893 m. Josefine Olsen, 10 barn (to sønner og åtte døtre).⁷⁵
- * Edvard (f. og d. 1875), død 3 dager gammel.
- * Karen Margrethe (f. og d. 1878), død 9 måneder gammel.

I 1878, knappe to måneder etter den siste fødselen, døde Karen Marie Johannesdatter, bare 36 år gammel. Erik Johannessen giftet seg igjen i 1881 med JOHANNE KRISTOFFERSDATTER (f. 1840) fra plassen Svingerud under Hole prestegård (på nordsida av bygdeveien fra Klokkerplassen), og kort tid etter kjøpte de gn. 45/3 Sauløkka under Hole prestegård og flyttet fra Svingerudbråten.⁷⁶ Det synes ikke å ha vært tinglyst skjøte på eiendommen i Erik Johannessens eiertid, og ved skjøte av 12. juni 1884 – utstedt av Ole Larsen Frøhaug og Andreas Hurum på Libakke – ble den solgt til Hans Andreas Paulsen Hoel for 830 kroner.

HANS ANDREAS PAULSEN HOEL (f. 1846) var skomaker og ser sjant på Helgelandsmoen (ved folketellinga i 1900 ble han benevnt «Skomagere Sergeant»). Han var gift med PAULINE BREDESDATTER (f. 1845 i Grue i Solør), som i 1900 arbeidet med vask på ekserserplassen. Vi kjenner to av deres barn: Eleonora Bernhardine Marie (f. 1874) og Helga Pauline (f. 1882). Da Helga Pauline ble født i 1882, bodde foreldrene i Stadum.⁷⁷

I 1910 solgte Hans Andreas Hoel bruket for 2.000 kroner til Hans Olsen Teigen, som lånte 1.500 kroner i Hole Sparebank for å finansiere kjøpet.

HANS OLSEN TEIGEN SVINGERUD (1878–1941) var fra Vardal i Oppland, og hadde i sin ungdom tilbrakt flere år i Amerika. Han arbeidet på Helgeland gård i Hole, og ble gift med BERTHA SYVERINE MARTINSDATTER (1887–1969) fra Klokkerplassen, datter av Martin Amundsen og Berte Marie Hansdatter. De fikk to sønner:

- * Harald (1907–1956), bosatt i Oslo, seinere i Hafnorshagen, g.m. Else Margrethe Hansen (1911–1985) fra Bjølsen i Oslo, tre barn: Unni (1933–1972, g.m. Alf Solli f. 1927 fra Røyse, to døtre: Jorunn f. 1957 og

Hans Andreas Eriksen (f. 1872) var født på plassen Hagan ved Svensrud, men tilbrakte mange barneår i Svingerudbråten, som hans far Erik Johannessen kjøpte i 1877. Han utdannet seg seinere som skredder og drev egen forretning i Svelvik. På sine eldre dager tilbrakte han mange somrer på Østby pensjonat ved Svensrud med sin hustru Josefine f. Olsen. Bildet er tatt cirka 1955.

⁷⁵ Hans Andreas Eriksen tok fagbrev som skredder i Kristiania i 1893, og startet egen forretning i 1894. Han var kirkeverge i Svelvik fra 1919, og satt i kommunestyret i 12 år (Norges Håndverkere, s. 292).

⁷⁶ I 1900 satt Johanne Kristoffersdatter som enke i Sauløkka med sin ugifte stedatter, Anne Mathea (f. 1840), og livnærte seg ved marketenteri på Helgelandsmoen.

⁷⁷ Hans Andreas Paulsen Hoel hadde én sønn, Karl Johan (f. 1870), med Marte Karine Nilsdatter. I 1870 bodde de begge i Nedre Mo.

Hans Olsen Teigen Svingerud (1878–1941) reiste til Amerika som ung mann. Her er han avbildet i 1899, da han var cowboy i Montana.

Mona f. 1963), Hans (f. 1938, g.m. Solfrid Olaug Rinde, tre sønner – se nedenfor) og Harald Tormod (f. 1947, g.1 m. Liv Aase Jakobsen f. 1942 fra Oslo, tre barn: Anita f. 1966 og tvillingene Knut og Einar f. 1968. Harald Tormod g.2 m. Elly Hardine Myhre (f. 1943) fra Vesterålen, ingen barn).

* Johan (1912–1987), bosatt i Åsheim gnr. 25/9, g.m. Maren Frøshaug (1914–1992), fire barn: Mary (f. 1937, bosatt i Hønefoss, g.m. Holger Johanson fra Hønefoss, ingen barn), Anne Lise (f. 1938, bosatt i Hønefoss, fra tidligere ekteskap med Sverre Ludvigsen har hun to barn: Lise og Svend), Åse (f. 1946, bosatt i Moss, g.m. Birger Strand fra Odalen, to barn: Marianne og Nils Petter), og John Kristian (f. 1948, bosatt i Hønefoss g.m. Marry Johanne Svartholt f. 1953 fra Bærum, to barn: Robert f. 1976 og Tina f. 1979).

Ved skjøte av 24. august 1927 ble Svingerudbråten overdratt til sønnene Harald og Johan Olsen for 650 kroner og livøre til foreldrene i deres levetid. Etter Hans Olsens død kom det til uklarhet om det formelle eierforholdet, og det ble slått fast at Bertha Svingerud – i uskiftet bo – var eier. I 1969 var det hjemmelsovergang til arvingene (de tre barna), og ved skjøte av 4. februar 1969 ble bruket overdratt til de tidligere eieres svigerdatter, Solfrid Olaug Svingerud, for 30.000 kroner.

SOLFRID OLAUG RINDE (f. 1945) fra Feios i Leikanger i Sogn er gift med HANS HERMOD SVINGERUD (f. 1938). De fikk tre sønner:

* Olav (1965–1982), druknet i Tyrifjorden.

* Hermod (f. 1969), bosatt i Oslo, samboer med Ann Kristin F. Bekkevold (f. 1969) fra Oslo, en datter Juni (f. 2002).

* Tor (f. 1970), bosatt på Svingerud, ugift. Fra tidligere samboerskap med May-Britt Erlandsen har han én datter, Kristin (f. 1997).

Fra tidligere ekteskap med Brit Sandvær (f. 1938) fra Værøy i Lofoten har Hans Hermod Svingerud to barn:

* Anita (f. 1957), bosatt i Brumunddal, g.m. Viggo Hanssen Øvre (f. 1958), to barn: Kristin (f. 1980) og Dan Viggo (f. 1980).

* Lisbeth (1959), bosatt i Brumunddal, g.1 m. Stein Helseth (f. 1958), to barn: Tor Hovard (f. 1982) og Stine (1986–2000).⁷⁸ Lisbeth g.2 m. Olav Byenstuen (f. 1952), to barn: Vilde (f. 1994) og Lise (f. 1996).

Hans Hermod Svingerud har arbeidet som drosjesjåfør og bussjåfør, og en periode drev han eget firma, Røyse Motor (overhaling av bilmotorer). Han har siden 1999 vært medlem av Hole kommune-styre, valgt på Fremskrittspartiets liste (uavhengig representant

⁷⁸ Stine Svingerud Helseth omkom i Åsta-ulykken 4. januar 2000.

Svingerudbråten i 2004. Eneboligen ble bygd i 1983, da den gamle stua ble revet.

siden 2000). I perioden 1995–99 var han vararepresentant. Solfrid Olaug Svingerud er pleieassistent på Røysetoppen.

Av bygninger i Svingerudbråten er et våningshus (1983) og en gammel låve (1910). Den gamle stua fra 1870-årene ble påbygd 1910 (revet 1983).

Pålerud

også kalt Rolighetsbråten gnr. 202/17 – Røyseveien 246

I 1817 ble den tidligere husmannsplassen Rolighetsbråten (Pålerud) øst for Sælabonn utskilt og solgt til husmannen PAUL KRISTIANSEN for 66 riksdaler. Selgere var Nils Jørgensen Moe og Anders Christoffersen Moe, som eide hver sin halvdel av Nedre Mo.

Paul Kristiansen ble i 1815 gift med ANNE PEDERSDATTER, og vi kjenner tre av deres barn: Kristian (f. 1817), Peder (f. 1821) og Karen (f. 1824).

I 1851 ble det utstedt auksjonsskjøte på Pålerud til Hans Madssen Steins-eie, som betalte 86 spesidaler for bruket på ca. 4 mål jord.

Det gamle våningshuset i Pålerud ble revet cirka 1967 (maleri av Johan Møller, avfotografert av Marit Fagerli).

FANT MYNTSKATTEN PÅ STEIN

I 1934 var «Olsen i Svingerud, murer Pettersen og et par andre karer» i sving med reparasjon av gulvet i kirkeruinen på Stein. Da de løftet vekk en av de ødelagte steinhellene, fant de myntskatten fra 1020-årene hvor bl.a. to av myntene var preget av Hellig Olav.*

*VV.: «Gamle mynter på Ringerike» (Fremtiden august 1949).

Hans Larsen Pålerud (1870–1939) i uniform og pikkelhjelm, mens han avtjente verneplikten.

HANS MADSEN (f. 1791 på Modum) var tidligere husmann i Halvorsbråten under Stein, og var gift med ANNE JOHANNES-DATTER (f. 1791) fra Svensrud under Mo. Vi kjenner sju av deres barn: Gunnor (f. 1816),⁷⁹ Mads (f. 1819), Johannes (f. 1821), Paul (f. 1825), Kristian (f. 1828), Karen (1831–1832) og Karen (f. 1833) – se bind 2 s. 504.

Hans Madsen solgte etter noen år Pålerud til Ole Håkensen Fekjær-eie, og flyttet tilbake til Halvorsbråten. OLE HÅKENSEN (f. 1825)⁸⁰ var skredder, og gift med GURI RASMUSDATTER STOREDAL (1814–1885, f. i Ål i Hallingdal). I 1865 satt de i Pålerud med én sønn, Karl Magnus (f. 1852). De hadde 1 ku og sådde $\frac{3}{4}$ t. bygg. Sønnen Karl Magnus ble i 1879 g.m. Karoline Johannesdatter (f. 1856), og ble seinere eier av et bruk på Bønsnes, hvor de bodde i 1900 med fire barn (se gnr. 33/13 Bønsnes).

I 1900 satt Ole Håkensen som enkemann og skredder i Pålerud. Han hadde ingen husdyr, og sådde heller intet på bruket. Samme år solgte han eiendommen til Lars Johannessen for 700 kroner⁸¹ med pantelån for hele salgssummen. Den nye eieren klarte ikke å betjene pantelånet, og ved auksjonsskjøte fra sorenskriveren i Ringerike av 3. september 1903 ble Pålerud solgt til Hans Larsen for 800 kroner. Dermed kom en slekt til Pålerud som fortsatt sitter på bruket.

HANS LARSEN (1870–1939) var skomaker og veiarbeider, og gift med HANNA F. HOLE (1879–1957)⁸² fra Modum. I 1900 var de husmannsfolk i Biliberget under Bili. De fikk 11 barn:

* Maren Johanne (1896–1969), g.m. Johnny Johansen fra Oslo (siden skilt), bosatt på Bergly ved Øverby, åtte barn: Arvid, Hans, Eva, Grethe, Rolf, Sverre, Randi (d. som barn) og Randi. Yngste datter Randi (f. 1934) overtok Bergly, og ble g.m. Bjarne Olsen fra Hadeland (siden skilt). De fikk tre barn: Stein Ove (f. 1956), Asbjørn (f. 1958) og Fred Rudolf (f. 1964). Randi fikk seinere en datter, Mai Johanne (f. 1970).

* Ludvig Georg (1898–1986), bosatt på Tyristrand, g.m. Karen Fægri fra Tyristrand, ingen barn.

* Anna (1904–1995), g.m. Erik Roulund (1898–1973) fra Helgerud i Viks-åsen, seinere eier av Vestre Rud på Røyse, fire barn: Edith Aslaug (f. 1923, bosatt i Slagen i Vestfold, fra tidligere ekteskap med Rolf Otterbech har hun fire barn: Aud, Anne Britt, Lise og Helge), Ove Kristen (f. 1926, bosatt

Hanna Pålerud f. Hole (1879–1957).

⁷⁹ Gunnor Hansdatter (1816–1879) ble gift med Gabriel Andersen Bønsnes (1817–1866), husmann under Bønsnes. De fikk ni barn (se omtale av Bønsnes).

⁸⁰ Hans foreldre var Håken Nilsen Mo-eie og Kari Pedersdatter.

⁸¹ Av en annonse i Ringerikes Blad 14. juli 1898 går det fram at han allerede da ønsket å selge Pålerud.

⁸² Hanna var en yngre søster av Lina (Oline Kristiane) Løken på Bjørketangen (se bind 1 s. 414–415).

i Sandstad på Blomshøgda, g.m. Marit Oddveig Laugerud fra Sigdal, én datter Alvdis f. 1958), Finn (f. 1928, bosatt i Eidsberg, g.m. Solveig Skjør fra Eidsberg, fire barn: Tove, Inger, Beathe og Finn Kjetil), og Wilhelm (f. 1933, bosatt i Halden, g.m. Toril Dahlmann fra Halden, to barn: Anne Grethe og Mette Kari).

* Harald (1902–1985), bosatt i Hole, seinere i Hønefoss, g.m. Eva Bekkemellem (1908–2001) fra Gjøvik, én datter Astrid (f. 1935), bosatt på Bønsnes, g.m. Kåre Hundstad (1920–1996) fra Røyse, fem barn: Mai Britt (f. 1957), Per Ivan (f. 1959), Åse Gro (f. 1961), Aud Irene (f. 1963) og Anne Lise (f. 1968).

* Sverre (1908–1970), bosatt i Hønefoss (skrev seg for Sverre Larsen), g.m. Astrid Hæhre fra Hønefoss, tre barn: Svein, Turid og Bjørg.

* Yngvar (1910–1977), bosatt i Pålbu ved Steinsbakken, g.m. Olga Leine (1913–1956), én datter Gerd Solveig (f. 1938), g.m. Sverre Hansen fra Hønefoss, to barn: Jan Yngvar (f. 1958) og Anne Berit (f. 1961) – se bind 2 s. 692–693.

* Ole (1912–1998), bosatt ved Kroksund, g.m. Borghild Malene Heimdal (1914–1995), én sønn Hans Petter (f. 1944), g.m. Marit Furnes (f. 1949), to døtre: Hanne-Marit (f. 1977) og Kristin Malene (f. 1982) – se bind 1 s. 531–532.

* Ellen (1915–1989), bosatt i Skien, g.1 m. Ole Nenseth, tre barn: Odd, Aud og Bjørg, og g.2 m. Ola Bjørnsen (ingen barn).

* Kåre (1918–2000), bosatt på Nakkerud, g.m. Olga Haukedalen fra Soknedalen, tre barn: Hans, Hanne og Grethe.

* Rolf Tidemann (1920–1995), seinere eier av Pålerud, g.m. Else Hungerholdt (1928–2000) fra Hungerholt i Steinsfjeringen, én sønn Harry Ludvig (f. 1950), g.m. Gunn Hinna, to døtre: Beathe og Mette (se nedenfor).

* Esther (1923–2000), bosatt i Steinsåsen, seinere i Hønefoss, g.m. Sverre Karlsen (1922–1968) fra Hønefoss, ingen barn.

I 1921 var det grensegang mellom Søndre By og Pålerud, og samtidig ble det inngått kontrakt hvor eieren av Pålerud fikk bruke et jordstykke av Søndre By i 47 år.

Hanna Pålerud (1879–1957) med sine 11 barn. Bak fra venstre: Sverre, Ludvig, Yngvar, Harald, Kåre, Ole og Tidemann. Foran fra venstre: Ellen, Maren, mor Hanna, Anna og Esther.

Etter Hans Larsen Påleruds død i 1939 ble Hanna sittende i uskiftet bo, inntil hun i 1949 overdro bruket til sønnen Rolf Tide-
mann for 4.300 kroner og livøre i sin levetid, av 5-årlig verdi 1.000
kroner (for husrom og ved).

ROLF TIDEMANN PÅLERUD (1920–1995) arbeidet som sveiser på
Borgeng Fabrikker, og en periode ved Aasen Tilhengerfabrikk i
Hønefoss. Han var gift med ELSE HUNGERHOLDT (1928–2000) fra
Hungerholt i Steinsfjordingen, og de fikk én sønn, Harry Ludvig (f.
1950), som overtok Pålerud etter foreldrenes død.

HARRY LUDVIG PÅLERUD (f. 1950) er telemontør av yrke, og gift
med GUNN HINNA (f. 1957) fra Myra i Norderhov. De har to barn:
Beathe (f. 1982) og Mette (f. 1991).

Av bygninger er våningshuset fra 1965, og det gamle ble revet et
par år etter. Ny garasje ble bygd 2001, og nytt uthus 2002.

Holmboe

Mellom gårdstunet på Libakke og husmannsplassen Nedre Libak-
ke, lå det et hus som rundt 1865 ble solgt til ANDREAS HOLMBOE
(1799–1874) fra Christiania. Han var «avskjediget løytnant», og
bodde her med sin kone, jordmor MATHEA WENNECH
(1807–1890, f. i Kongsberg). De hadde ingen husdyr i 1865, og
sådde $\frac{3}{16}$ t. bygg og $1 \frac{1}{2}$ t. poteter. I folketellinga er anført at de had-
de kjøpt jorda, men at den var «ei skyldsatt ifra Hovedbølet end-
nu». Noe skjøte ble ikke tinglyst på eiendommen, men etter utskif-
tinga 1875–76 var denne «Holmboe-eiendommen» den eneste som
måtte flytte sine hus – til en parsell lengst vest i «Engen», på gren-
sen mot Hamnor. Kostnadene ved flytting av våningshus og uthus
ble beregnet til 115 spesidaler, og med 12 spesidaler til dekning av
husleie under flyttingen, ble det totalt 127 spesidaler som skulle
dekkes av Andreas Hurum (85 spesidaler) og Ole A. Moe (42 spesi-
daler). Flytting av hus og fruktrær skulle skje innen 1. mai 1879.

Nedre Libakke gnr. 202/30 – Prestegårdsveien 55

Da OLAF HURUM (1882–1952) solgte Libakke til Halvdan Kristi-
ansen i 1928, skilte han ut den tidligere husmannsplassen Nedre
Libakke (gnr. 23/30), hvor han i 1926–27 hadde bygd nytt vånings-
hus og driftsbygning. Han skilte også ut en ubebygd parsell ved
Libakke til sine to søstre (Frøyhov gnr. 24/4) og den tidligere hus-
mannsplassen Grønvold (gnr. 23/31). Han flyttet selv til Nedre
Libakke, og beholdt også Grønvold. Da Nils Johan Fjeldstad kjøp-
te Nedre Libakke i 1953, gjaldt kjøpet begge parsellene.

Bygdeveien fra Libakke til Klokkerplassen gikk tidligere i vann-
skillet mellom Sælabonn og Storelva, i grensen mellom Nedre

DÅRLIGE TIDER

«Løytnant Holmboe hadde
deltatt i krig i Orienten, og
noen av hans efterladte
våben finnes ennu her på
Røyse. Enkefru Holmboe
ernærte sig efter løytnan-
tens død som kokkekone i
begravelser og som barsel-
hjelp. Så var det en dag lens-
mann Hjorth traff henne
efter veien og spurte om
hennes befinnende. 'Å, det er
så dårlig – ingen dør og ing-
en kommer til!'»*

* «Gårdshistorier fra Hole», skrevet
av signaturen «I» (Ringerikes Blad
mai 1932).

Libakke og Libakke. Rundt 1916 ble den lagt om, og har siden gått om Likvognsvingen og langs grensen mellom Nedre Libakke og Hole prestegård.

I 1936–37 var det utskifting, forlangt av Libakkes eier Gunnar Oulie-Hansen på grunn av lite hensiktsmessige grenser mot søstrene Hurums frukthage.

I 1947 ble det fra Nedre Libakke utskilt en parsell på ca. 1 dekar (Bakkeli, gnr. 23/39 av skyld 5 øre) som ble solgt til Konrad Olafsen.

I 1948 var Nedre Libakke med Grønvold på 24 dekar dyrket jord (sandmold), hvorav 3 dekar frukthage, 40 dekar havn og 360 dekar produktiv skog. På bruket var det 1 hest, 2 kyr, 1 gris og 8 sauer. Olaf Hurum hadde også egen gårdssag.

I 1950 ble den tidligere husmannsplassen Grønvold utskilt og solgt til Karl Dæhli (gnr. 23/40 Grønvold II), mens det som var tilbake av gnr. 23/31 Grønvold var et utmarkstykk i moen.

Etter Olaf Hurums død i 1952 gikk Nedre Libakke over til hans gjenlevende søster, HANNA HURUM (f. 1872). Ved skjøte av 30. desember 1953 solgte hun gården til Nils Johan Fjeldstad for 50.000 kroner, med vederlagsfri disposisjonsrett til våningshuset for selger samt tørr, opphogd ved til fyring, av 5-årlig verdi 1.500 kroner. Med i salget var også utmarkstykket i moen, som hadde tilhørt Grønvold.

NILS JOHAN FJELDSTAD (f. 1922) er sønn av Lars Fjeldstad og

Nedre Libakke sommeren 2004, med den nye kårboligen til venstre. I bakgrunnen ser vi Frøysuåsen.

Astrid Elise f. Birkelund (f. 1933) og Nils Johan Fjeldstad (f. 1922) med sine to sønner: Lars (f. 1957) til venstre og Hans Kristian (f. 1961).

Nedre Libakke sommeren 1955. Bak trekronene skimter vi hovedbygning, låve og stabbur på Libakke, og bakerst troner Frøysuåsen.

Widerøe's Flyveselskap AS

hustru Antonie Bolette f. Berg på Vestre By. Han ble i 1957 gift med ASTRID ELISE BIRKELUND (f. 1933) fra Kolbu på Toten, som i 23 år har arbeidet som pleieassistent ved psykiatriske sykehjem på Røyse. De har to barn:

- * Lars (f. 1957), seinere eier av Nedre Libakke, g.m. Kristin Bråge, to døtre (se nedenfor).
- * Hans Kristian (f. 1961), ugift, eier av Bakkeli (gnr. 202/39).

Nils Johan Fjeldstad har siden 1954 dyrket opp 135 dekar ny jord i moen. I 1975 ble gnr. 202/30 Nedre Libakke, gnr. 202/31 Grønvold og gnr. 202/56 Nedre Libakke II (utskilt fra bnr. 22 Nygård i 1970) sammenføyd til én eiendom, gnr. 202/30 Nedre Libakke av skyldmark 6,97.

I en utskifting 1973–76 ble grensene mellom Nedre Libakke og Nedre Mo justert.

I 1994 ble Nedre Libakke overdratt til eldste sønn, LARS L. FJELDSTAD (f. 1957). Han er bygningsarbeider, og gift med KRISTIN BRÅGE (f. 1956) fra Hønefoss, som er hjelpepleier med videreutdanning i psykiatri og arbeider ved Hole sykehjem. De er bosatt i Kroksund, og har to døtre: Anne Sofie (f. 1989) og Kjersti Andrea (f. 1992).

I tillegg til dyrket areal på 145 dekar, har Nedre Libakke 311 dekar skog i moen. Det har tradisjonelt vært virksomhet i skogen om vinteren, og salg av skogsvirke har fram til 1990 gitt et godt bidrag til gårdsdriften. Eieren har drevet leiekjøring som binæring. I dag er det skurtresker, 3 traktorer, kaldluft korntørke og vanningsanlegg på gården. Fram til 1995 ble det kun dyrket korn og oljefrø, men siden har dyrking av ringerikserter for salg blitt tatt opp igjen. I 2002 ble det plantet stiklinger av solbær i planteskole, og planen er at solbærdyrking kan bli et nytt tilskudd i driften.

Av bygninger ble våningshuset fra 1926 restaurert og påbygd 1988. Låve med stall og fjøs ble bygd 1927 (tilbygg til skurtresker 1970). Øvrige bygninger er et gammelt vognskjul, garasje (1999) og ny kårbolig er under oppføring (2004).

Grønvold gnr. 202/31

Før Olaf Hurum solgte Libakke til herredsskogmester Halvdan Kristiansen i 1928, skilte han ut Nedre Libakke (bnr. 30) og den tidligere husmannsplassen Grønvold (bnr. 31) ved Sælabonn. Til sistnevnte eiendom fulgte det med et utmarksstykke i moen. I 1950 solgte Olaf Hurum den tidligere husmannsplassen til Karl Dæhli (bnr. 40), og holdt igjen utmarksstykket (som i 1953 ble solgt til Nils Johan Fjelstad sammen med Nedre Libakke).

Nygård gnr. 202/22 – Jørgen Moes vei 438

Nygård ligger ved bygdeveien Libakke–Svingerud, og er en del av den gamle husmannsplassen Bråten. Eiendommen ble utskilt fra Libakke i 1893 og solgt til Abraham Johannessen Frøshaug for 560 kroner. Skjøte ble først utstedt 14. oktober 1901, og samtidig ble det tinglyst et pantelån på 1.500 kroner i Hole Sparebank.

Våningshuset i Nygård i 1941. På gårdstunet ser vi Thea Sørli f. Solum med datteren Gerd (f. 1934).

Thorvald Andersen Solum (1879–1966) og hustru Olava Martinsdatter Ringerud (1883–1969) foran huset i Nygård våren 1944.

ABRAHAM JOHANNESSEN FRØSHAUG (1854–1928) var fra Åsen (Bråtán) i Frøysuåsen. Han drev et lite landhandleri på Nygård, og hadde også kafe/landhandel på militærleiren på Helgelandsmoen under våpenøvelsene om sommeren. Han var gift med ANNE JØRGINE JOHANNESDATTER (1859–1923), datter av Ragnhild og Johannes Hansen Sløga (under Helgeland, tidligere under Hovin på Tyristrand). De hadde to sønner:

- * Johannes (1883–1943), ugift, bodde hos broren i Østvold.
- * Johan Magnus (1889–1945), seinere eier av Østvold, g.m. Elise Guriby (1889–1952) fra Guriby under Østre Rud, fem døtre: Anna Jørgine (1919–2001, g.m. Einar Tuxen, én datter Beate), Karen Ellen (1921–1981, g.m. Helge Danielsen, Sundvollen, fire barn), Marit Elise (f. 1922, bosatt i Hønefoss, én datter Inger), Ragnhild Marie (1924–1992, g.m. Bjarne Andreassen, fem barn) og Gerda Sofie (f. 1927, g.m. Arne Johansen, bosatt ved Busund, fire døtre) – se gnr. 224/4 Østvold.

I 1900 satt familien på fire i Nygård med to tjenestefolk: Hans Andreas Eriksen (f. 1874) og Mathilde Olafsdatter (f. 1884).

Landhandleriet i Nygård ble nedlagt ca. 1909, og ved skjøte av 19. mars 1912 ble bruket solgt til Thorvald A. Solum for 4.000 kroner. Anne Jørgine og Abraham Frøshaug flyttet til Østvold nedre (Damenga) ved Hole prestegård, som de samme år kjøpte av hennes søster, Tilla Johannesdatter Grønvold (se gnr. 224/6 Østvold nedre).

THORVALD ANDERSEN SOLUM (1879–1966) var sønn av Anders Johnsen Nordby og Maren Fingalsdatter fra Vestre Ådal, og ble i 1909 gift med OLAVA MARTINSDATTER RINGERUD (1883–1969) fra Ringen i Ådal. De fikk seks barn:

- * August (1910–1981), seinere landhandler på Helgelandsmoen, g.m. Sigrid Brænden (1907–1975) fra Haug, ingen barn.
- * Thea (f. 1912), bosatt i Kongsberg, g.m. Gottlieb Sørli fra Porsgrunn (tidligere skredder på Helgelandsmoen), to barn: Gerd Olov (f. 1934) og Kjell Audun (f. 1939).
- * Martin (1914–1999), landhandler på Hundstad, seinere i Sandsvær og Hokksund, g.m. Grethe Sofie Fjeldstad (f. 1921) fra Vestre By, tre døtre: Margareth (f. 1947), Inger (f. 1948) og Berit (f. 1952).
- * Magnus (1916–1985), bosatt i Lier, g.m. Ruth Ødegård fra Lier, én sønn: Thor-Bjarne (f. 1941).
- * Olav (1918–1946), ugift.
- * Thora Ovidia (f. 1925), bosatt i Jenseløkka på Røyse, g.m. byggmester Alf Ruud (f. 1916–2002), tre barn: Peder (f. 1953, seinere eier av Nygård, se nedenfor), Åse Elisabeth (f. 1955, bosatt på østsida av Steinsfjorden, samboer med Karstein Johan Hoddevik), og Torbjørn (f. 1958, bosatt i Jenseløkka, g.m. Torun Eskevik fra Jæren, fire barn: Mariann (f. og d. 1987), Håvard f. 1988, Ingeborg f. 1990 og Elise f. 1995).

Fem av de seks barna til Olava og Thorvald Solum i Nygård. Fra venstre: August (f. 1910), Martin (f. 1914), Magnus (f. 1916), Thora (f. 1925) og Thea (f. 1912). Bildet er tatt i april 1981.

Fra 1912 til 1914 drev Olava og Thorvald Solum landhandleri på Nygård (Abraham Frøshaugs tidligere forretning). De hadde lang erfaring i bransjen: siden 1903 hadde de bestyrt forretninger i Ådal, som ble eid av Olavas mor.⁸³ I 1918 ble de også eiere av nabobruket Klokkeplassen (gnr. 45/2), som ble brukt sammen med Nygård inntil det ble solgt til til Håkon Jøta.⁸⁴

Thorvald A. Solum var håndverksfurer og oppsynsmann på Helgelandsmoen fra 1907 til 1940, og igjen en periode etter krigen (1946–48). Da den nye oppsynsmannsboligen på Helgelandsmoen stod klar i 1924, flyttet familien dit, og Nygård ble leid bort til Kristoffer Kjos og hans familie. Under krigen måtte familien Solum flytte tilbake til Nygård, men bodde på Helgelandsmoen igjen i perioden 1946–48. Nygård ble da leid av Anni og Håkon Jøta.

I 1948 var Nygård med Klokkeplassen på 45 dekar jord (leir- og sandmold), og på bruket var det 3 kyr, 1 ungdyr, 2 griser og 10 høner. Av bygninger i Nygård var det våningshus og uthus. I 1970 ble det fraskilt en parsell på 1,5 dekar som ble solgt til Nils Johan Fjeldstad på Nedre Libakke, og eiendommen Nygård har siden vært på ca. 6,5 dekar, hvorav 3,5 dekar er dyrket.

I mai 1973 var det hjemmelsovergang til de fem gjenlevende barna, og eldste sønn August Solum overtok eiendommen for 20.000 kroner. Han bodde på Helgelands-

Thora Ruud f. Solum (f. 1925) foran barndoms hjemmet i Nygård vinteren 1942.

⁸³ Fra 1903 til 1908 en forretning på Ringen i Ådal, og fra 1909 til 1912 Renna landhandleri.

⁸⁴ Ifølge NG 1948 var det følgende bygninger i Klokkeplassen 1948: Våningshus (ca. 1650), låve, stall og fjøs (1934).

moen (drev landhandleri), og leide bort Nygård. Etter hans død i 1981 overtok hans yngste søster, Thora Ovidia Ruud, og ved skjøtte av 29. juni 1983 solgte hun eiendommen til sønnen Peder for 30.000 kroner.

PEDER RUUD (f. 1953) har arbeidet som bedriftsrådgiver i Kreditkassen (Oslo) og Gjensidige Nor Sparebank (Hønefoss), og er i dag plasseringsrådgiver. Han er samboer med TORUNN NERBY (f. 1958) fra Haug, som er hotellmedarbeider på Kleivstua. Fra tidligere ekteskap med Ivar Nerby har hun to sønner: Iver og Anders (tvillinger, f. 1984). Peder Ruud var tidligere samboer med Ann-Mari Trapnes (f. 1956) fra Steinkjer, som fra tidligere har to barn: Anders Rossing (f. 1976) og Marthe Rossing (f. 1980).

Av bygninger i Nygård er et gammelt våningshus (påbygd 1984), et nyere våningshus (1984) og uthus (1947).

Hagan (Hagen) gnr. 202/27 – Røyseveien 407

Ved kjøpekontrakt av 14. april 1913 solgte Nedre Mos eier Ole J. Moe den tidligere husmannsplassen Hagen ved Svensrud til Olaf Eriksen, sønn av den tidligere husmannen, for 375 kroner.

OLAF ERIKSEN (f. 1870) var gift og bosatt i Oslo, og hadde to barn: Erling og Lise.⁸⁵

I 1927 overtok sønnen, ERLING ERIKSEN (1907–1967), bruket for 2.000 kroner, med huslyrett for foreldrene i deres levetid. Han arbeidet som kelner, og var gift med ELFRIDA JOHNSEN (1898–1975) fra Oslo. De fikk én datter, Eva (f. 1936). Elfrida og Erling Eriksen bodde i Oslo og brukte Hagan som fritidsbolig. I perioder leide de ut stuebygningen, og bodde selv i uthuset om sommeren.

I 1944 ble det fra Søndre By kjøpt en tilleggsparsell, gnr. 205/16

⁸⁵ Det har ikke lyktes å finne navnet på Olaf Eriksens hustru.

TEGLVERK

Ved Grønvold-plassene er det fortsatt spor i terrenget etter uttak av leire til et teglverk som lå her tidlig på 1800-tallet. Veien ned til Svensrudbrygga ved Sælabonn ble kalt Verkensgata, et navn som fortsatt brukes av bygdas eldre garde. Navnet Bryggeveien blir også brukt. Teglverket lå trolig på sletta ovenfor brattbakken der uttaket av leire skjedde (øst for Verkensgata). Før utskiftinga 1875–76 var «Lertaget» på felles grunn eid av Lars Libakke (By), Andreas Hurum (Libakke) og Ole Andersen Moe (Nedre Mo), og fra 1877 overtok sistnevnte hele området øst for Verkensgata. Også på Karl Dæhlis Grønvold-eiendom er det spor i terrenget som kan tyde på uttak av leire. På sør- og vestsida av Verkensgata var det felles «Landlægsplads» for båter, som ble ubebrørt av utskiftinga. Det var her Svensrudbrygga ble bygd i 1904.

Hagan, for 500 kroner. Etter Erling Eriksens død i 1967 satt Elfrida Eriksen i uskiftet bo. Da datteren EVA ERIKSEN (f. 1936) overtok som eier i februar 1980, solgte hun eiendommen videre til Marianne og Kent-Jacob Jonsrud for 225.000 kroner.

KENT-JACOB JONSRUD (f. 1955) fra Hønefoss er ingeniør ved Statens kartverk. Han er gift med MARIANNE SVEEN (f. 1957) fra Snertingdal i Oppland, som arbeider som aktivtør ved Høyenhall og i tillegg er blomsterkjører for Stua Fjeld. De har sju barn: Ola (f. 1982), Mari (f. 1983), Jon (f. 1984), Nina (f. 1986), Geir (f. 1987), Siri (f. 1989) og Lene (f. 1992).

Av bygninger er den gamle husmannsstua i dag en del av våningshuset. Den er påbygd flere ganger, seinest i 1985–86. Et gammelt hønsehus er ombygd til redskapshus, og der er to garasjer. Et gammelt uthus med tømret stall ble revet i 1999.

Grønvold II gnr. 202/40 – Røyseveien 382

I november 1950 ble det fra eiendommen Grønvold (gnr. 23/31, eier Olaf Hurum på Libakke) utskilt en parsell Grønvold II av skyld 75 øre som ved kjøpekontrakt av 11. desember 1948 var solgt til Karl Dæhli for 7.500 kroner.

KARL DÆHLI (f. 1913) er sønn av Jens Dæhli og Hanna f. Hurum på Stadum. Han ble i 1949 gift med MARGRETHE ANTONIE LANDER (1916–2004) fra Brandbu (til daglig kalt Tutti). De har én sønn, Lars (f. 1950), se nedenfor.

Da Margrethe og Karl Dæhli overtok Grønvold, stod det to gamle bygninger på eiendommen: den tidligere husmannsstua (kjøkken og ett rom) og et gammelt uthus. De flyttet inn og bygde på et lite rom med plass til en køyeseng, før de bygde hønsehus og to drivhus. Nytt våningshus stod klart i 1955. De drev gartneri (primært tomater og jordbær) på eiendommen, og produksjon av én

I 1949 giftet Karl Dæhli (f. 1913) seg med Margrethe Antonie f. Lander (1916–2004) – til daglig kalt Tutti.

Stua i Grønvold i 1952.

Grøn vold malt av Einar Tuxen (1960).

dagers gamle kyllinger som ble solgt over hele Buskerud, seinere avløst av slaktekyllinger (8 uker) før de gikk over til eggproduksjon, som de drev fram til 1975 med inntil 2.000 høner.

I 1998 ble eiendommen overtatt av sønnen, LARS LANDER DÆHLI (f. 1950). Han er daglig leder i Allkopi i Oslo, og gift med KARI ENGBRETSSEN (f. 1950) fra Hønefoss. De er bosatt i Hønefoss, og har én datter, Line Kristin (f. 1980).

Grøn vold er på 13 dekar, hvorav det dyrkbare arealet på 5 dekar i dag leies bort til Arne Skuterud på Stadum. Av bygninger er et våningshus (1955), hønsehus (1950) og en kombinert garasje/vedskjul.

HOLE UNGDOMSFORENING

Hole Ungdomsforening ble stiftet i 1892 etter initiativ fra amtskolebestyrer E.M. Færden. Foreningen har siden satt sitt positive preg på Holes kulturliv, i form av bibliotek, amatørteater, sangkor, musikkorps, opplysningsvirksomhet, turer, lek og dans. Ikke minst har det sosiale samværet i form av møter og fester vært viktig. Fram til 1900 ble lagets møter holdt i storstua på Berg på Røyse. Da ble virksomheten flyttet til Hole forsamlingslokale, som ble til dagens Røysehall da Hole Ungdomsforening i 1932 kjøpte lokalet. Det oppstod storm omkring navnevalget. I fem minutter het huset «Bjørkvang».*

* «Fadder til Holes kulturliv», artikkel av Fred Harald Nilssen i heftet «Ringerike» 1992–93.

Røyschall «Hole» gnr. 202/23

I oktober 1899 ble det fra Libakke utskilt en parsell på østsida av bygdeveien, mellom Libakke og Kjeldsborg, som ble overdratt til Hole Aktieølsamlag (bnr. 23 av skyld 18 øre). I 1901 ble det lagt til enda en parsell (bnr. 24 av skyld 27 øre). Eiendommens navn var «Hole», og formålet med ervervet var at det her skulle bygge et forsamlingshus.

Hole aktieølsamlag (seinere navn Hole aktie øl- og vinsamlag) bygde i 1900 et forsamlingshus som fikk navnet «Hole». Huset dekket et lenge følt savn i bygda, og Hole kommune la de fleste av sine møter hit.

Da folketellinga ble registrert 3. desember 1900, var allerede en familie bosatt i leiligheten i det nybygde forsamlingslokalet. Det var Thorvald E. Gommæs (f. 1849) med hustru Kirsti Olsdatter Nøttestad (f. 1847 i Stange) og deres datter Karen Oline (f. 1873, ugift). Thorvald E. Gommæs var «Tilsynsmand ved Rigsforsikringsanstalten» samt «Økonom paa Hole Forsamlingslocale, der benyttes til offentlige og andre Møder». Han var dessuten forhenværende meieribestyrer, og hans hustru hadde i sin tid vært meierske.

Ved skjøte av 8. august 1932 ble eiendommen (med samtykke av Libakkes eiere, som hadde forkjøpsrett) solgt til Hole Ungdoms-

«KINEMATOGRAFEN PÅ LIBAKKE»

I 1920-årene ble Røyschall – eller lokalet «Hole» – leid ut til kinovirksomhet. Jevnlige annonser i Ringerikes Blad fristet holeværingene til å avlegge kinematografen et besøk, som denne fra 1924: «Kinematografen paa Libakke søndag: Anderson, Pettersen og Lundstrøm'. Hagbert Helmer spiller.»

Røyschall (til venstre) og Røyse skole sommeren 2004. I forgrunnen ser vi eiendommen Frøytun. I bakgrunnen til venstre ligger Nedre Libakke og (mot høyre) brukene langs Jørgen Moes vei østover til Svingerud. Lengst bak i horisonten troner Ringkollen på toppen av Haugsbygda-åsen.

Kristian Engebretsen
(1891–1961).

Karoline Engebretsen
f. Brattholt (1891–1974).

Det gamle våningshuset og
låven i Solhaug (revet 1975).

forening for 8.000 kroner. I skjøtet ble nedfelt at Hole kommune skulle ha gratis lokaler til sine møter.

I 1955 og 1976 ble det fra eiendommen utskilt areal til bygging av den nye sentralskolen på Røyse.

Boligeiendommer under gnr. 202 Mo

Prestegårdsveien 46 202/25 Solhaug

Eiendommen Solhaug ligger der tunet på den ene gårdparten av Øvre Mo lå før utskiftinga 1875–76. Eiendommen var på ca. 4 dekar da den ble utskilt fra Frøyhov⁸⁶ i 1911 og solgt til Anders A. Søhol for kroner 706,60, med rett for selgeren Lars Frøhaug til å benytte en brønn til «at vande sine kjør».

Anders Aslesen Søhol (f. 1854) var sønn av Asle Halvorsen Søhol og Maren Hansdatter Frøshaug, og var en periode eier av foreldrenes gård Søhol gnr. 28/3. I 1890-årene giftet han seg med Ingeborg Bjerke f. Moe (f. 1846), enke etter Søren Bjerke på Søndre Frøyshov (Syr). De drev Frøyshov til 1918, da de solgte gården og flyttet til Solhaug. Ekteskapet var barnløst.

Ved skjøte av 19. september 1936 overtok Kristian Engebretsen (1891–1961) fra Mosenga på Røyse eiendommen for 10.000 kroner. Han var gift med Karoline Brattholt (1891–1974) fra Mylla på Hadeland. De fikk tre barn:⁸⁷

* Karen (f. 1916), g.m. Hans Bjørnstad, tre barn: Kari-Hanne, Grethe og Hans Kristian (se gnr. 203/7 Frøytun).

* Magda Johanne (f. 1920), g.m. Paul Bakkene (f. 1918), ingen barn (se gnr. 203/4 Frøihov).

* Einar (d. som barn).

⁸⁶ Gnr. 23/15 Svensrud og Mo (den delen av Øvre Mo som siden 1877 har tilhørt Frøyhov).

⁸⁷ Kristian Engebretsen fikk, før han inngikk ekteskap, én sønn med Maren Karina Aslesdatter Dahl (f. 1886 på Snarum på Modum), som var bosatt på Røyse. Hans navn var Kristian Bråthen (1909–1987), g.m. sin kusine Karen Engebretsen (1912–1990), datter av Helga Martiniusdatter og Karl Engebretsen på Bønsnes.

Karoline og Kristian Engebretsen var vaktmesterpar på Røysehall og bodde i 2. etasje i lokalet. I 1934 ble Røyse postkontor flyttet fra Sauløkka til Røysehall, og Kristian Engebretsen ble poståpner. Samtidig drev kona Karoline og datteren Karen rikstelefontsentral. De bodde på Røysehall til 1936, og flyttet da over veien til Solhaug (både telefonsentralen og poståpneriet fulgte med).⁸⁸

I 1943 ble eiendommen Solhaug utvidet ved at det ble kjøpt en tilleggsparcell fra naboeiendommen Frøihov gnr. 24/4.

Etter Kristian Engebretsens død i 1961 satt Karoline Engebretsen som eier av Solhaug til sin død i 1974. Da overtok eldste datter, Karen Bjørnstad, og hun overdro eiendommen – ved skjøte av 13. februar 1975 – til datteren Kari-Hanne og hennes mann, Roy Peder Karlsen. De rev det gamle våningshuset og låven, og satte opp ny enebolig og garasje.

Kari-Hanne Bjørnstad Karlsen (f. 1951) arbeider som hjelpepleier ved Ringerike sykehus (psykiatrisk døgnavdeling på Røyse), mens Roy Peder Karlsen (f. 1949) er selvstendig næringsdrivende og innehaver av Bilpleiesenteret i Hønefoss. De har to barn: Per Espen (f. 1973) og Stine (f. 1976).

Solhaug er i dag en eiendom på 5,2 dekar. Enebolig og garasje er bygd i 1976.

Jørgen Moes vei 46 202/39 Bakkeli

Eiendommen ligger ved bygdeveien øst for Nedre Libakke, hvorfra den ble utskilt i 1947 og solgt til Conrad Olafsen (1880–1955) fra Oslo for 800 kroner. Han var skredder, og drev sin profesjon fra huset han bygde her i 1948. Conrad Olafsen var enslig, og levde sammen med en engelsk dame som var hans husholderske.⁸⁹ Conrad Olafsen spilte orgel, og vikarierte en del for den fast ansatte organisten i de lokale kirkene.

Karen Engebretsen (f. 1916) og hennes kusine Ingrid (til venstre) med sykler på bygdeveien ved lokalet Røysehall i 1941.

⁸⁸ Røyse postkontor var på Solhaug til 1965, da det ble flyttet til Svensrud. Rikstelefontsentralen var på Solhaug til midt i 1950-årene, da Maren Bjørnstad, datter av Karoline og Kristian Engebretsen, overtok og drev den videre på naboeiendommen Frøytun (til 1971).

⁸⁹ Husholdersken het fru Adamsen, og var enke etter en norsk sjøkaptein som omkom under krigen. Hun underviste i engelsk i Sandefjord, og ble derfor mistenkt av tyskerne for å drive med illegal virksomhet, og ble ettersøkt. Mens hun var på flukt traff hun Olafsen, og ble boende hos ham.

© Fotograf Marit Fagerli

Våningshuset i Bakkeli sommeren 2004.

Etter Olafsens død i 1955 overtok eieren av Nedre Libakke, Nils Johan Fjeldstad (f. 1922), eiendommen ved skifteskjøte i august 1956 for 43.000 kroner.

Ved kjøte tinglyst 28. desember 1994 ble Bakkeli overdratt til sønnen Hans Kristian Fjeldstad (f. 1961). Han er ugift, og arbeider som mekaniker ved Norske Skog – Follum Fabrikker.

Eiendommen er på 4 dekar. Enebolig bygd 1948 (restaurert 1990–94) og verkstedbygning (1995).

Frøysugata 60 202/41 Grønlia

Grønlia ligger ved Frøysugata vest for Famaliekroken, og ble utskilt fra Libakke i 1950. I april 1951 ble den solgt til Arvid Grønvold for 900 kroner.

Arvid Grønvold (f. 1918) fra Fredrikstad på Røyse arbeidet som avdelingsingeniør i Ringerike kommune (byggningsvesenet). Han er gift med Esther Karlsen (f. 1925) fra Svingerud, og de har to sønner:

* Torbjørn (f. 1948), bosatt på Røyse, g.m. Kari Borgli (f. 1949) fra Hønefoss, to døtre: Monica (f. 1971) og Tone (f. 1980).

* Truls (f. 1952), bosatt i Haug, g.m. Janniche Engelsen fra Bærum. Fra tidligere ekteskap med Elisabeth Meyer fra Trondheim har Truls to sønner: Daniel (f. 1983) og Ferdinand (f. 1985).

Esther og Arvid Grønvold solgte i 1971 Grønlia til Thore Brattevig (1927–1993) fra Etne i Sunnhordland. Han var bankkasserer i Hole Sparebank, og gift med Aase Helene Megrund (f. 1928, kontorfullmektig) fra Vadsø. De fikk to barn:

* Sverre (f. 1957), ugift, bosatt på Helgelandsmoen.

* Trygve (f. 1961), bosatt i Løkenmoen, samboer med Gro Helen Karlsen (f. 1964) fra Helgelandsmoen, to barn: Mari (f. 1993) og Mette (f. 1997).

Etter Tore Bratteteigs død i 1993 ble Grønlia i juli 1994 solgt til Lene Beate og Morten Lasse Finnerud fra Hønefoss.

Morten Lasse Finnerud (f. 1962) er GIS-operatør ved Fjellanger Widerøe Geomatics AS, mens Lene Beate f. Christoffersen (f. 1965) er sekretær ved Modum Bad (forskningsinstituttet). De har én datter, Ina Maria (f. 1999).

Eiendommen er på 2,1 dekar. Enebolig bygd 1951, og garasje 1975.

Røyseveien 479 202/44 Villa Mo

Villa Mo ligger ved Svensrudgata øst for Moskummen, og ble bygd som kårbolig på Nedre Mo i 1939–40. Den ble utskilt fra gården i 1952 og av eieren, enkefru Karoline Moe, overdratt til sønnen Arne Kristoffer Moe for 10.000 kroner og bruksrett for selgeren i hennes levetid samt huslyrett for kjøperens ugifte søsken.

Arne Kristoffer Moe (1914–1971) arbeidet på Nedre Mo hos broren Harald. I 1958 giftet han seg med Reidun Frydenberg (f. 1937) fra Gullerud i Norderhov. De fikk to barn: Ragne (f. 1958) og Bjørn (f. 1960).

Etter Arne Kristoffer Moes død i 1971 flyttet Reidun Moe til Toten, og siden var det hans eldste søster, Marie (1908–1990), som bodde i Villa Mo inntil eiendommen i 1976 ble solgt til Gunnar Asting (f. 1940) for 230.000 kroner. Han var gift med Inger Johanne f. Tandberg (f. 1945) fra Haug, som i juni 1986 overtok som eneieier. De har to døtre: Trude (f. 1971) og Gunhild (f. 1974).

Inger Johanne Asting er lærer, ved Vik skole til 2000, og siden ved Stranden skole på Ask.

I juni 1986 solgte hun Villa Mo til Marit Røhnebæk Imsgard og Dag Imsgard, begge fra Nes på Hedmarken.

Marit Røhnebæk Imsgard (f. 1951) er lærer ved Haugsbygd ungdomsskole i Ringerike, mens Dag Imsgard (f. 1941) er pensjonist. Som yrkesaktiv var han purser. De har tre barn: Tonje (f. 1976), Sondre (f. 1978) og Dorthe (f. 1982).

Eiendommen er på 2,6 dekar. Våningshus og garasje (1952), garasje med bod (1986–87) og dukkestue (2003). En gammel vedbod ble revet 1986.

Røyse skole 202/49

I 1955 vedtok Hole skolestyre og kommunestyre at Stadum og

Hundstad skolekretser skulle slås sammen, og at ny skole skulle bygges på Røyse. I 1955 ble skoletomta utskilt ved Røysehall, med én parsell fra Hole ungdomsforenings eiendom og én fra Libakkes del av «gamle» Øvre Mo. Hole kommune betalte hhv. 11.000 kr og 6.120 kroner for de to parsellene. Hole Ungdomsforening beholdt seg rett til parkeringsplasser på skolens område.

Røyse skole ble innviet i 1959, og skolebygget var på 1.800 m². I 1976 ble det kjøpt ytterligere 1,6 dekar fra Røysehall, og det ble påbygd kroppsøvingsavdeling og svømmebasseng (innviet høsten 1982). I 1997 ble det påbygd ytterligere to klasserom med tilstøtende grupperom samt musikkrom.

Etter grensejustering mot naboeiendommene i 1983 er skoletomta i dag på 10 dekar.

Eiendommer ved Svensrud

Soria Moria 202/33

I 1932 ble det fra gnr. 23/8 Svensrud utskilt en parsell på ca. 8 dekar som ble solgt til Hønefoss og Ringerike Sanitetsforening for 2.062 kroner. I 1933 stod et bygg ferdig, og Soria Moria feriekoloni for barn kunne tas i bruk. Her var det plass til 25 barn samt betjening, og hver sommer var det to grupper (én med jenter og én med gutter) som hver fikk tre ukers gratis opphold på Soria Moria. Barna sov i to store saler, som seinere ble ombygd til mindre rom. Hønefoss og Ringerike sanitetsforening (i dag Hønefoss sanitetsforening) ansatte hvert år bestyrerinne, og 3tre-fire ungdommer («tanter») som medhjelpere. Ikke minst viktig var kokka, som i en årrekke var Marie Moe (1908–1990) fra nabogården Nedre Mo.

Virksomheten ble holdt i gang også i krigsårene. Etter hvert ble tilbudet om sommeropphold på Svensrud også gitt til husmødre som trengte et avbrudd i hverdagen – med stor suksess.

I 1977 var det slutt med feriekoloniene (etter hvert kalt sommerleirene) på Soria Moria. Krav om bedre sanitæranlegg og bortfall av kommunale tilskudd var årsaken, og ikke minst at behovet for slike leire hadde avtatt i pakt med velstandsutviklinga for folk flest.

Bygningen på Soria Moria ble brent i 1991. I dag står bare et uthus igjen på eiendommen.

Røyseveien 403 202/35 Fagerheim

Eiendommen Fagerheim ble utskilt fra gnr. 23/8 Hole Samvirkelag i 1936 og solgt til Alf Karlsen (1912–2000) fra Vik. Han arbeidet

FERIE PÅ LANDET

Sanitetsforeningen begynte med feriekoloni i 1921, da den leide to værelser på Amundrud gård i Åsbygda. Her var det plass til 10 jenter, som fikk gratis ferieopphold på landet. Seinere leide foreningen en bygning på Åsatangen ved Steinsfjorden i 10 år, før de kunne flytte inn i eget hus på Svensrud i 1933. Det var overskuddene fra den årlige «Barnehjelpsdagen» i Hønefoss som gav sanitetsforeningen mulighet til å gi dette tilbudet til barn som ellers ikke ville ha kommet på ferie.

som sjåfør ved samvirkelaget, og startet seinere egen lastebilforretning og kjørte for Follum Fabrikker. Han var gift med Rønnaug Brua (1907–1991) fra Bruløkkene på Krokskogen, og de fikk tre barn:

* Arvid (f. 1935), bosatt i Steinsåsen, g.m. Bjørg Aaserud (f. 1940), to barn: Espen (f. 1968) og Kjetil (f. 1973), se bind 2 s. 741.

* Roald (f. 1939), bosatt i Hønefoss, samboer med Anne Lise Ruud Andersen. Fra tidligere ekteskap med Edel Kolstad har han tre sønner: Morten (f. 1965), Atle (f. 1967) og Frode (f. 1972).

* Torill (f. 1949), bosatt ved Svensrud (gnr. 202/78 Fagerjordet), g.m. Bjørn Nygård (f. 1948), to barn: Hege (f. 1976) og Erling (f. 1981).

I 1977 ble det fraskilt en byggetomt (gnr. 202/78 Fagerjordet), som ble solgt til datteren Toril og hennes mann, Bjørn Nygård.

Etter Alf Karlsens død i 2000 ble Fagerheim overtatt av sønnesønnen Atle Karlsen (f. 1967). Han arbeider som elektriker, og er samboer med Kari-Anne Gerber Myhre (f. 1977) fra Hønefoss. Hun er laborant ved Veterinærinstituttet i Oslo. De har to barn: Sander (f. 1999) og Henning (f. 2000).

Eiendommen er på 1,4 dekar. Bygninger er en enebolig (bygd 1936–37), stor garasje og uthus.

Røyseveien 399 202/36 Skogly

Skogly ble utskilt fra Hole Samvirkelag (gnr. 23/8) i 1942, og i januar 1943 solgt til Birger Fossum for 800 kroner.

Birger Fossum (1913–1984) fra Fossum i Hårumsgrenda var sjåfør og ble seinere bestyrer ved Hole Samvirkelag. Han var gift med Brynhild Karlsen (1914–1990) fra Vik i Hole. De fikk tre barn:

* Hans (f. 1944), g.m. Anne Johanne Sørheim fra Østre Toten, bosatt på Østre Toten, to barn: Hans Oscar (f. 1982) og Sara (f. 1982).

* Åge (f. 1949), bosatt i Tromsø, g.m. Helen Olsson fra Tromsø, to barn: Ståle (f. 1973) og Stian (f. 1976).

* Marit (f. 1953), bosatt på Løkenmoen i Hole, g.m. Arne Ramsland fra Fevik i Aust-Agder, to barn: Kai (f. 1979) og Atle (f. 1982).

I november 1950 ble eiendommen solgt til Karen Johnsen (f. 1904) for 42.000 kroner. Hun satt som eier i ett år, og solgte den videre i oktober 1951 til Alf Meland for 45.500 kroner.

Alf Meland (1891–1965) fra Bergen var maskinsjef i handelsflåten, og gift med Gudrun Katinka Andersen (1899–1975) fra Arendal. De fikk tre barn, hvorav de to eldste døde som små. Datteren Ingrid (Molla) Meland (1921–1977) overtok som eier i januar 1973, med bruksrett for moren i hennes levetid. Hun var gift med

Georg Jessen Lambach (1919–1991) fra Laksevåg i Hordaland. De bodde i Asker, og fikk to sønner:

* Hans-Georg (f. 1948), bosatt i Asker, g.m. Buala Sisen (f. 1951) fra Thailand, tre barn: Ole Georg (f. 1980, samboer med Siw Jacobsen f. 1979, én datter Isabel f. 2003), Ingrid (f. 1982) og Hans Daniel (f. 1989).

* Ole Johan (f. 1952), i dag eier av Skogly, g.m. Samniang Sisen (f. 1964) fra Thailand (søster av Buala, g.m. broren Hans Georg), fem barn (se nedenfor).

Ingrid og Georg Lambach brukte Skogly som fritidseiendom, og i perioden 1974–82 ble den leid bort (til Torill og Bjørn Nygård 1974–77, og til Gerd og Knut Hanssen 1978–82).

I september 1978 ble eiendommen overtatt av de to sønnene. Høsten 1982 flyttet Ole Johan Meland Lambach til Skogly, og i 1988 løste han ut sin bror og ble eneeier.

Ole Johan Meland Lambach (f. 1952) er førstekonsulent i Forsvarets logistikk organisasjon/Informatikk- og kommunikasjons-tjenester (FLO/IKT) på Kolsås i Bærum (han er utdannet som møbelsnekker). Han ble i 1984 gift med Samniang Sisen (f. 1964) fra Bandontam i Sisaket i Thailand. Hun arbeider ved Vik skysstasjon. De har fem barn: Ole Sigurd (f. 1985), Kristine (f. 1988), Johan Petter (f. 1990), Øyvind (f. 1992) og Lars Martin (f. 1994).

Eiendommen er på 1,9 dekar. Enebolig oppført 1947.

Røyseveien 411 202/52 Fjordtun

Fjordtun ble utskilt fra Hole samvirkelags eiendom ved Svensrud i 1963 og solgt til Ragnar Asbjørn Braathen for 9.810 kr.

Ragnar Asbjørn Braathen (1934–1997) fra Braskereidfoss i Hedmark var skogbruksleder i Hole og Tyrstrand, ansatt i Drammensdistriktets Skogeierforening (i dag Viken Skog) fra 1958 til sin død i 1997. Han var gift med Magnhild Kise (f. 1934) fra Brandbu på Hadeland, som var poststyrer ved Røyse postkontor i 28 år, fra 1962 til 1990. I perioden 1991–2001 var hun postfullmektig/kundebehandler ved Hønefoss postkontor. De fikk to barn:

* Mai Britt (f. 1963), bosatt på Noresund, samboer med Georg Trommald (f. 1958) fra Krødsherad.

* Hans Ragnar (f. 1967), bosatt på Røyse, gift med Elin Bækø (f. 1972), to barn: Celine (f. 1999) og Mai-Helen (f. 2002).

Bygninger på eiendommen er enebolig (bygd 1963–65) med garasje og lokaler til Røyse poståpneri, som holdt til her i perioden 1965–1982, da det flyttet til Thor Nøsteruds forretningsbygg på Vik. Øvrige bygninger er et stabbur (1980).

Røyseveien 401 202/78 Fagerjordet

Utskilt fra gnr. 202/35 Fagerheim (eiere Rønnaug og Alf Karlsen) i 1977 og solgt til datteren Toril og hennes mann Bjørn Nygård.

Torill Nygård (f. 1949) er regnskapsmedarbeider ved Leiv Vidar AS i Hønefoss, mens Bjørn Nygård (f. 1948) fra Jevnaker er IT-sjef i Plaza AS, som er hovedgruppen i Røhne-Selmer-konsernet. De har to barn: Hege (f. 1976) og Erling (f. 1981).

Eiendommen er på 1.1 dekar. Enebolig med garasje bygd 1977–78.

Røyseveien 397 202/86 Stokkebo

Eiendommen ble utskilt fra Hole samvirkelags eiendom ved Svensrud (eier: Ringerike S-lag) i 1983 og solgt til Arne Kristian Stokke for 9.000 kroner.

Arne Kristian Stokke (1941–1996) fra Bamble i Telemark var disponent ved Ringerike Samvirkelag. Han var gift med Tove Svendsen (f. 1944) fra Skien, som i dag er eier av eiendommen. Hun er utdannet adjunkt og arbeider ved Tyrstrand skole. De fikk to sønner:

* Geir Inge (f. 1966), bosatt i Steinsåsen, g.m. Kari Hanøy (f. 1966) fra Bergen, én sønn Anders William (f. 1992).

* Jørn Espen (f. 1969), bosatt på Helgelandsmoen, samboer med Vibeke Kristiansen (f. 1973) fra Steinsfjerdings, én sønn Ole Kristian (f. 2000).

Eiendommen er på 1,8 dekar. Enebolig bygd 1983 og garasje 1985.

202/112

I januar 2002 ble forretningsbygget til Ringerike S-lag på Svensrud med 2,2 dekar tomt utskilt fra gnr. 202/8 Svensrud og solgt til Guldal Mat AS. Selskapet eies av Nils Vegard Guldal (f. 1972) fra Røyse, som er utdannet kokk. Firmaet leverer alle typer selskapsmat samt egenproduserte bakervarer og kjøttvarer.

Eiendommer ved Svingerud

Trongmoen 109 202/47 Moholt

Moholt ligger øst for veikrysset ved Svingerud, ble utskilt fra Nedre Mo i 1954 og solgt til Åge Solli for 500 kroner.

Åge Solli (1928–1999) fra Røyse var garver hos Simon Arnesen på Vik, og gift med Liv Berntsen (f. 1930) fra Haug. De fikk to barn:

* Marit (f. 1952), bosatt i Hønefoss, g.m. Bjørn Johansen fra Tyrstrand, to barn: Siv og Arild.

* Jan (f. 1956), ugift, bosatt på Jevnaker.

I april 2001 ble eiendommen solgt til Kjell Martin Gjerdingen (f. 1965) fra Asker. Han er ugift, og arbeider som bilberger i Falken Redningskorps (har tidligere vært trailersjåfør).

Liv Solli bor i dag på Vik torg.

Enebolig bygd 1957, og garasje 1986.

Trongmoen 107 202/59 Svingerud II

Eiendommen ligger ved Svingerud og ble utskilt fra Nedre Mo i 1972. Den 5. juli 1977 ble den solgt til eierens bror, Sverre Moe (f. 1950), for 5.000 kr. Han er sivilarkitekt, og har siden 2000 drevet eget arkitektfirma i Hønefoss. Sverre Moe er gift med Elsebet Skaar (f. 1952) fra Steinsfjerdings, som er utdannet lektor og arbeider i PP-tjenesten i Ringerike kommune. De har to barn:

* Såve (f. 1975), bosatt i Svingerud, g.m. Espen Pedersen (f. 1970) fra Nes i Ådal, tre døtre: Karoline (f. 1999), Hanna (f. 2001) og Arwen Elise (f. 2003).

* Silje (f. 1979), bosatt i Bergen, samboer med Oddmund Simonnes (f. 1976) fra Halsnøy.

Enebolig med carport, bod og vedskjul bygd 1977–78 (tilbygg ene-
bolig 1982 og 2003).

Trongmoen 111 202/111

Eiendom på 1,5 dekar utskilt fra 202/59 Svingerud II (eier Sverre Moe) i oktober 2000. Eier: Såve Skaar Moe Pedersen (f. 1975, sykepleier p.t. Røysetoppen), g.m. Espen Pedersen (f. 1970, førskolelærer) fra Nes i Ådal, tre døtre: Karoline (f. 1999), Hanna (f. 2001) og Arwen Elise (f. 2003). Enebolig bygd 1999.

Eiendommer i Frøysuåsen

202/20 Åsen (Haugløkka) (sammenføyd med gnr. 221/12 Åsen)

Haugløkka ligger ved Skarpsnogata rett sør for Snyta og Lia. Bruket ble utskilt fra Frøyshov i 1856. Ved skjøte av 20. juni 1857 solgte C.F. Hals eiendommen til Daniel Danielsen for 100 spesidaler.

DANIEL DANIELSEN (f. 1807) var sønn av Ingeborg Eriksdatter

og Daniel Danielsen på Nordre Frøyshov. Han var gift med KIRSTI JENS DATTER (f. 1811 i Hallingdal), og vi kjenner ett av deres barn, Daniel (f. 1850). I 1865 satt familien på tre på plassen med 2 storfe, og de sådde $\frac{1}{16}$ t. rug, $\frac{3}{4}$ t. bygg, 1 t. blandkorn og 3 t. poteter.

Ved skjøte av 12. mai 1866 solgte de Åsen til Hans Nilsen Fjeldstad for 200 spesidaler, og i juni s.å. reiste de tre til Amerika.

HANS NILSEN FJELDSTAD (1824–1888) var født i Helgeland-eie, og satt i 1865 som husmann i Haugløkka under Fjelstad. Han var gift med OLEA NILSDATTER PRESTEGÅRD-EIE (1828–1890), fra plassen Damenga under Hole prestegård. De hadde én fosterdatteer, Randine Larsdatter (f. 1854).

Etter Hans Nilsens død i 1888, solgte Olea Nilsdatter bruket til Daniel Halvorsen for 800 kroner, og flyttet til Damenga, hvor hun døde i 1890.

DANIEL HALVORSEN HUNDSTAD (FRØSHAUG) (f. 1850) var født utenfor ekteskap som sønn av Marte Danielsdatter Frøshaug og Halvor Kristoffersen Sløga. I 1865 var han skomakerdreng og i 1869 tjenestedreng på Frøyshov (og seinere husmann). I en årrekke var han kirketjener og graver ved Hole kirke. I 1869 giftet han seg med BERTHE MARIE JØRGENDATTER (f. 1845), som var husmannsdatter fra Hundstad-eie. Vi kjenner seks av deres barn:

* Martin (f. 1869), g. 1891 m. Johanne Kristoffersdatter (da var han skredder, bosatt i Hønefoss).

* Johan (f. 1873), konf. 1888.

* Anders (f. 1877), i 1900 skreddersvenn i Hønefoss.

* Karen (f. 1880).

* Karl (f. 1884).

* Laura (f. 1887).

I 1891 kjøpte Daniel Halvorsen en tilleggsparcell på 4 dekar fra Libakke, gnr. 23/20 Lille-Moengen. De to parsellene er siden drevet som én eiendom (sammenføyd til gnr. 202/20 Åsen i 1974).

I 1900 satt Berthe Marie og Daniel på bruket med sin yngste datter Laura, og sønnen Anders (23, skreddersvenn), til vanlig bosatt i Hønefoss.

Ved skjøte av 11. september 1918 solgte Daniel Halvorsen bruket til ANDREAS KARLSEN for 6.000 kroner.

Andreas Karlsen overdro i 1928 eiendommen til JOHAN OLSEN GRØNVOLD (1879–1964), som var husmannssønn fra Langebru på Sørumsmoen. Han hadde tidligere vært husmann i Pjåkerud på Tyrstrand og i Grønvold under Mo. Johan Olsen Grønvold var skomaker, og gift med ANNE KARINE MARTINSDATTER (1881–1962) fra Klokkerplassen på Røyse. De fikk seks døtre:⁹⁰

⁹⁰ Anne Karines foreldre var Martin Amundsen (f. 1848 i Ullensaker) og Berte Marie Hansdatter (f. 1851 i Hønefoss). Før de kom til Klokkerplassen, var de husmannsfolk på Rytteraker, Stein og Toresplassen. De flyttet rundt 1890 til Klokkerplassen på Røyse.

Småbruket Åsen i Frøysuåsen, etter flyfoto i august 1961. Stua til venstre er «Rødstua», hvor skomaker Johan Grøn-vold hadde sitt verksted. Den hvite bygningen er «Hvit-stua» fra rundt 1850, som i dag brukes som fritidsbolig.

Widerøe's Flyveselskap AS

- * Johanne (f. 1902), g.m. Hans Åker, bosatt på Kongsberg, to barn: Astrid og Ivar.
- * Olga (f. 1905), g.m. Einar Flatby, bosatt i Bergen, to barn: Randi og Egil.
- * Borghild (f. 1908), g.m. Karl Jørgensen fra Nes i Hole, bosatt i Oslo, en sønn Kjell.
- * Harriet (f. 1909), g.m. Lars Wenner, bosatt i Hønefoss, én sønn Lasse.
- * Hanna (f. 1919), g.m. Alfred Folkenborg fra Lommedalen, bosatt der, én sønn Arne.
- * Bjørg (f. 1926), bosatt i Hauen ved Haugløkka, g.m. Harald Martinsen (1914–1998) fra Ådal, én datter Torill (f. 1946).

I 1953 ble det fraskilt en parsell sør for husene i Haugløkka. Den ble overdratt til datteren Bjørg og hennes mann Harald Martinsen, som bygde enebolig her (gnr. 202/43 Hauen).

I 1962 ble Haugløkka solgt til Marius Røise for 35.000 kroner.

MARIUS RØISE (1900–1982) fra Feiring i Akershus var gift med VALBORG FOLDVIK (f. 1909) fra Fluberg i Land. De fikk seks barn: Liv (f. 1933), Grete (f. 1934), Knut Halvor (f. 1937), Karin (f. 1939), Tove (f. 1944) og Inger (f. 1950).

Valborg og Marius Røise brukte Haugløkka som fritidssted. I 1974 ble de to parsellene sammenføyd til én eiendom – gnr. 202/20 – og samme år overdratt til to av barna, KNUT HALVOR RØISE (f. 1937)⁹¹ og KARIN RØISE (f. 1939).

Siden 1979 har Karin Røise vært bosatt i Haugløkka med sin familie. Hun er fysioterapeut, og arbeider til daglig ved Vik fysikalske institutt. Hun er gift med IVER WASSERFALL RØISE (f. 1923) fra Bergen, som har arbeidet som sosionom (i dag pensjonist). Fra tidligere ekteskap med Eivind Willoch fra Oslo (skilt 1987) har Karin Røise tre barn: Håkon (f. 1963), Heidi (f. 1964) og Frode (f. 1967).

Av bygninger på eiendommen er et våningshus, som opprinnelig ble bygd som kårstue i 1977. Den eldste bygningen blir kalt «Hvitstua» og er fra rundt 1850 (påbygd 1955, brukes i dag som fritidsbolig for Knut Røise og hans familie). Øvrige bygninger er «Rødstua» (opprinnelig skomakerverksted, trolig bygd i 1930-årene) og garasje (1972).

SKARPSNOGATA

Fem boligeiendommer i Skarpsnogata, utskilt fra Mo/Libakke, er omtalt på s. 149–155.

⁹¹ Knut Halvor Røise (f. 1937, sivilingeniør) er bosatt på Jar i Bærum, og gift med Else-Marie Rondan (f. 1939, nevrofysiologtekniker). De har tre barn: Harald (f. 1966), Ellen Marie (f. 1968) og Anne Helene (f. 1974).

Frøyhov/Frøhaug GNR. 203 (GNR. 24)

Frøyhov¹ er en av de sentrale gårdene på Røyse, og grenser mot By og Mo i øst, Libakke og Frøyshov i nord, Frøysuåsen i vest og Fjellstad i sør. Gårdsnavnet betyr *Frøyas hov*, og kan tyde på at det her lå et hov i åsatroens tid. Bygdehovdingens gård måtte da ligge i umiddelbar nærhet, rimeligvis var det By.²

¹ Tidligere skrivemåter er Frøyofue (1412), Frøyhofue (1454), Frøø (1528), Frøie (1578), Frøe (1593), Frøenn og Frøie (1557), Frøie og Frøye (1617), Frøug (1657) og Frøoug (1723). (Kilde: NG V s. 6.)

² Mest trolig var By selve opphavsgården – «urgården» – på Røyse, og her hadde bygdehovdingen sitt sete. Historikere har pekt på både Frøyshov og Bønsnes som mulige hovdingseter, eller «kongsgårder», men gårdsnavn og beliggenhet tyder på at By har vært den sentrale gården i denne delen av bygda.

Frøyhov-gårdene i 1949, med Frøyhov gnr. 203/3 nærmest og Frøhaug gnr. 203/2 sønnenfor. Øverst til venstre skimter vi Hundstadveien.

Widerøe's Flyveselskap AS

FRØYU ER HOLEMÅL

«Frøyu er en eldgammel bygdeform av navnet. Den brukes omtrent av alle også nå. Man sier Frøyu og Frøysu, og dette er Holemål. På norsk skrives Frøyhov og Frøyshov. Dansk form er Frøhaug og Frøshaug. Gamle dansk-tyske former fra det 16. og 17. århundre er Frøssze og Frøsogh og mange flere rariteter.»*

* «Frøyhov på Røyse», avisartikkel av VV. i Ringerikes Blad 29. oktober .1936.

Gårdens matrikelnavn er Frøihov eller Frøyhov, som på bygde-målet er blitt til «Frøyu», en form som fortsatt brukes av eldre holeværingar. Navneformen Frøhaug er familienavn, som også er brukt om gårdene.³

Eiere inntil 1700

Frøyhov har vært i privat eie så langt tilbake som vi har skriftlige kilder. I 1456 eide adelsmannen Hartvig Krummedike⁴ 1 pund i gården.⁵ På 1600-tallet var det bønder i Norderhov og Hole som hadde overtatt eierpartene. I 1612 eide Hellik Vegstein 30 lispund, i 1613 Ellev Tanberg 35 lispund, og i 1615 går det fram av odels-jordeboka for Hadelands fogderi (som Ringerike da var en del av) at Kristoffer Gomnes var eier av 7 lispund, Ola og Simen Hønen 9 lispund hver, Ellev Tanberg 15 lispund og Kristoffer Vegstein 30 lispund – til sammen 70 lispund.⁶ Ellev Tanberg eide 34 lispund i 1623–24, fra 1631 var disse overtatt av Engebret Nærstad. I 1623–24 eide brukeren Anders Frøyhov 6 lispund i egen gård, mens Ola Dvergsten på Hadeland eide 29 lispund (30 lispund i 1635). I 1641 kjøpte Bjørn Hundstad på Røyse 34 lispund i Frøy-

³ Eierne av gnr. 203/2 ønsker at gårdsnavnet Frøhaug skal benyttes i omtalen av gården i bygdeboka.

⁴ Hartvig Krummedike var dansk-norsk adelsmann, medlem av riksrådet og høvedsmann på Akershus. Han eide et veldig jordegods, trolig mer enn de 270 gårdene som står oppført i hans private jordebok.

⁵ 1 pund = 1 skippund = 20 lispund = 4 fjerdingar (1 fjerding = 5 lispund).

⁶ Ifølge E.F. Halvorsens oversikt over herremannsgods, odelsgods osv. i Hadeland fogderi i 1615 var brukeren Per selv bygselrådige, men gårdens samlede skyld på 70 lispund ble eid av andre.

BRANN PÅ FRØYHOV I 1454

Frøyhov er nevnt i to middelalderbrev fra 1400-tallet. I 1454 brant et loft opp i en «ildebrann» på Frøyhov. Lensmann Eivind Jonsson på Ringerike tok opp tingsvitne fra flere menn om hva som hadde skjedd. Nevnt ble Dyre Gjestsson, Pål Alvsson, Esten Sigurdsson, Harald Torgeirsson, Dyre Sigurdsson, Peder Jøns-son og Elling Ommundsson.* De vitnet at de hadde vært blant de første som kom til brannstedet, og at det ikke hadde vært spor å se i snøen rundt loftet «uten ei ku hadde gått både til og fra der som ilden først hadde begynt å brenne».

I 1424 kunngjorde de to lagrettemennene Nikulas Torkjelsson og Eiliv Kjetilsson at de var på Frøyhov i Hole sokn på Røyse på Ringerike og «så og hørte på» at Åsa Eilivsdotter og Bjørn Hallvardsson bevitnet at Tjodgeir Helgesson hadde solgt et øresbol jord i Nedre Berg i Soknedalen, til Bjørn Hallvardsson. Rimeligvis bodde Åsa og Bjørn på Frøyhov i 1424.

* DN IV s. 684 og DN X s. 110 (professor Eyvind Fjeld Halvorsens oversettelse).

hov, og i 1647 eide Bjørn Dæli på Røyse 29 lispund og Rasmus Snakkestad i Våle sogn (Våler) 34 lispund (begge var bygselrådige), mens Halvor Løken eide 2 lispund. 5 lispund var odels- og pantedods, og ble rimeligvis eid av brukeren Anders.

I 1660 var gårdens skyld på 3 skippund 10 lispund (dvs. 70 lispund). Da eide Klaus Trondsen på Bragernes og Rasmus Snakkestad i Våle sogn 30 lispund hver, mens Halvor Løken fortsatt satt med 2 lispund. Trolig satt brukeren Anders Frøyhov da fortsatt med 5 lispund odelsods.

Før Frøyhov ble delt i flere gårdparter rundt 1650, var gården den 4. største i Hole, målt etter skyldas størrelse (70 lispund).⁷

Brukere

I 1528 var SØREN oppsitter på Frøyhov, og i 1557 og 1560 betalte ELLEV FRØYHOV fôring.⁸ Da var Frøyhov fullgård. I 1576 var Ellev «gammel lagrettemann», og vitnet på tinget at Gulbrandsfoss i Skjærdalen (nest ovenfor kongens kvern) var gitt til Norderhov prestebol av Guttorm Bys foreldre.⁹

I 1576 het brukeren JAKOB FRØYHOV, han var da lagrettemann, og året etter nevnes han som kirkeverge. I 1594 hadde OLA FRØYHOV (O.I. i seglet) overtatt, og i 1599 og 1612 betalte Henrik Frøyhov skatter og avgifter. I 1615 og 1623 satt PER FRØYHOV på gården, og fra 1624 het brukeren Anders.

ANDERS FRØYHOV (f. ca. 1594) var eneste bruker av Frøyhov i 1647, og trolig den samme som satt på gården allerede i 1624, da han eide 6 lispund i egen gård (5 lispund i 1647). I 1642 var han lagrettemann, et verv han skjøttet i hvert fall til 1665. I manntallet 1666 er også nevnt sønnen Håkon (f. ca. 1650). I 1642–43 var Anders en av 22 holeværingene som fløtet tømmer over Tyrifjorden; han fikk oppgjør for å ha ført 40 tylfter fram til Vikersund.¹⁰ Anders hadde i 1630 bokstavene A.G. (eller A.C.) i seglet.

Frøyhov må ha blitt delt i flere gårdparter rundt 1650. I 1651–53 var GULBRAND FRØYHOV og KRISTOFFER FRØYHOV kirkeverger (de ble i 1658 pålagt av bygdetinget å levere regnskap for perioden). I 1659 hadde Kristoffer penger til gode hos avdøde Ola Sørum, og så seint som i 1665 var han lagrettemann. I 1672 ble

⁷ Aschim (1998).

⁸ Fôring var en skatt som avløste bøndernes gamle plikt til å ta imot kongens hester til fôring eller underholde slottsmannskap.

⁹ E.F. Halvorsens ekserpter.

¹⁰ Ropeid I, ss. 112–113 og 328.

STEINALDERFUNN

I 1925 fant Johan Frøhaug eggstykket av en skafthulløks fra steinalderen, under harving på Dalerud-jordet. Steinsorten var lys grå og kornet, og eggen viste spor etter sliping. Øksa befinner seg i dag hos finnerens sønn, Jan Andreas Frøhaug på Bjørke i Steinsfjerdingen.*

* Universitetets Oldsaksamling, ØK-registrering 1968.

ØREPYNT FRA ELDRE JERNALDER

Rundt 1880 ble det gjort et gravfunn på Frøyhov av en øreskje i bronse fra eldre jernalder. Den 7 cm lange ørepynten hadde fine ornamenter på begge sider, og skulle «etter sigende være funnet sammen med en Guldring». Men gullringen har vi ingen nærmere opplysninger om, ei heller funnstedet.*

* C10866, samt Årsberetning for Norske Fortidsminnesmerkere Forening 1882.

PÅ BYGDETINGET

I 1660 ble Anders Frøyhov stevnet på tinget av Per Engebretsen Hengsle, far til dragon Engebret Persen, for ikke å ha betalt nok «utredsel» til sønnen. Men Anders ble frikjent – han hadde endog betalt for mye! Og i 1666 ble Anders dømt på bygdetinget til å betale Jens skomaker 11 riksdaler for en hest.

HELGE SOM VITNE

I 1662 vitnet Helge Frøyhov i saken mot Ola Teigen, som hadde slått Reinert skomaker med øks og skadet ham i hånda. Helge ble stevnet for gjeld så seint som i 1682, men var nok ikke bruker av gården. Mest trolig var han husmann.

Kristoffer «Frøer» stevnet på tinget av Jakob Berthelsen for en gjeld på 66 riksdaler. Kristoffer møtte og vedgikk gjelda. Han ble dømt til å betale innen «halvmånedsdag» (14 dager), med tillegg av 2 ½ riksdaler i omkostninger. I 1673 ble han bøtelagt for ikke å ha møtt til våpenting, og så seint som i 1678 ble han nevnt blant Holebøndene som ikke hadde betalt skatten i tide.

I 1660 var både Anders og Peder Frøyhov lagrettemenn, og da var de eiere eller brukere av egne gårder. PEDER FRØYHOV vitnet i 1660 sammen med Hellik Vegstein at gården Rå i Norderhov ikke var tilsådd i 1659, men at det var høstet 10 høyllass der. Peder er ikke nevnt som bruker i 1664, men han var lagrettemann i 1665. I 1666 var han etterfulgt som bruker av denne gårdparten av Frøyhov av HALVOR LARSEN FRØYHOV (27), som i 1664 var husmann på Ullern (nevnt er også hans sønn, Gulbrand Halvorsen, ½ år i 1666). Halvor satt lenge som bruker på Frøyhov, så seint som i 1682 ble han stevnet på bygdetinget for gjeld.

I 1666 er Hellik Amundsen (37) og Ola Kristensen (31) nevnt som boende på Frøyhov, men vi vet ikke om de var drenger eller husmenn. Samme år var Gunnar Larsen (17) og Per Aslesen (20) drenger på gården (sistnevnte var på Nedre Mo i 1664).

I 1680-årene var KRISTEN FRØYHOV bruker av en gårdpart av Frøyhov. I 1684 vitnet han sammen med to kvinner, Marte og Olaug Frøyhov, i en sak hvor Hans By skal ha æreskjelt Peder Torbjørnsens kvinne.¹¹ Vinteren 1685 brant de fleste bygningene på gården, og Kristen og hans familie kom i «stor armod og elendighet». Hans kone vitnet på bygdetinget om det som hadde skjedd, og familien ble fritatt for skatter og avgifter (se egen sak).

Rundt 1680 var også ENGEBRET FRØYHOV bruker av en gårdpart. Hans økonomiske stilling synes ikke å ha vært god, flere

¹¹ Thorleif Solberg: Tingbok 29 (1684), s. 37–38.

TØMMERHOGST PÅ HOLLEIA

I 1684 ble Engebret og Kristen Frøyhov, sammen med fem andre menn fra Hole, stevnet av Thomas Ask for ulovlig tømmerhogst på Holleia. De øvrige var Elling og Johannes Svarstad, Håvard Mo, Peder Hamnor og Engebret Ullern. Holveværingene møtte i retten og sa at det var tidligere fogd Jacob Luth som hadde bedt dem hogge, og han hadde sagt at det var hans skog. En lang rettsak fulgte, med innkalling av en rekke vitner for å få fastslått de rette grensene for Ask skog. Av tingbøkene går det ikke fram hvorvidt holveværingene eller Jacob Luth ble dømt.

BRANN PÅ GÅRDEN

I desember 1685 vitnet Kristen Frøyhovs kvinne på bygdetinget om «den ulykkelige ildebrand» som hadde lagt det meste av gården deres i aske før påske samme år. Låver og løer med fôr, en stall, et nytt fehus, og staburet «med alt det der var uti» samt 9 tønner korn, var blitt flammens rov. Bare en gammel stue og et gammelt, råttent fehus ble berget. På tinget kunne allmuen bevitne hennes ord om at familien «uti så stor armod og fattigdom er geråden, så de har mått behjelpe seg med andre godtfolks almisser».*

* Thorleif Solberg: Tingbok 31 (1685), s. 62.

ganger ble han stevnet for manglende betaling av kongelige skatter og avgifter.

I 1697 ble HANS PEDERSEN FRØYHOV tatt i ed som stevnevitne på bygdetinget, og samme år hadde han en «restans» på 14 riksdaler i kongelige skatter og avgifter. I 1698 var Hans sammen med lensmann Torsten Svarstad og naboen Anders By over på Heieren på Tyrstrand for – på Jacob Luths vegne – å se på noe tømmer som Tor Breien og Ole Veholt skulle ha hogd ulovlig i gamlefogdens skog.

I 1699 var Hans etterfulgt som bruker av LARS HANSEN FRØYHOV (rimeligvis sønnen), som da utstyrte en soldat, Amund Jensen Søhol (40), sammen med de to brukerne på By. Han var i 1699 eneste bruker på Frøyhov.

Rundt år 1700 var tidligere fogd JACOB LUTH eier av Frøyhov,¹² og 5. juni 1715 solgte hans enke ANNE CHRISTENSDATTER gården, av skyld 3 ½ skippund (70 lispund), til oppsitteren Peder Nilsen og hans sønn, Nils Pedersen. De overtok hver sin halvpart av gården, faren den nedre (der gårdens tun ligger i dag) – og sønnen den øvre (nærmere Familiekroken). Rimeligvis overtok faren den eldste, opprinnelige gården, hvor tunet lå på berggrunn. På Øvre Frøyhov lå hus og tun midt i åkeren, og det er lite trolig at de som først bosatte seg på Frøyhov, valgte en slik plass.

Øvre Frøyhov

NILS PEDERSEN FRØHAUG (d. 1748) ble eier av Øvre Frøyhov i 1715. Han var gift to ganger. Fra første ekteskap med Inger Jensdatter (d. 1739), datter av Jens Olsen Sørurn i Heradsbygda i Nord-

¹² Jacob Luth var fogd i Ringerike og Hallingdal 1657–1667.

FASTE, FINE FJELLET

«Husene på Frøyu står på fast fjell, og gårdsplassen er faste, fine fjellet. Litt bortenfor er det steinbrudd, og derfra er steinen til Holekjerka visstnok tatt,» skriver Jon Guldal i 1935.* Det er den gamle steinkirka han har hatt i tankene. Vest for låven på Frøyhov er bruddet fortsatt synlig, med lagvis kalkstein som er tatt ut gjennom århundrer. Til steinfjøsene på Frøyhov og Libakke ble det hentet stein herfra.

* V.V. «Gamle tun på Røyse» i Ringerikes Blad 8. april 1952. En del av steinen til nye Hole kirke ble tatt ut på Frøyhov, men det meste ble hentet fra Steinsetra på østsida av Steinsfjorden.

I 1723

I 1723 satt Nils Pedersen og Peder Nilsen på hver sin Frøyhov-gård. De hadde i alt 4 hester, 20 storfe og 18 sauer, og samlet sådde de 3 kv. rug, 3 kv. erter, 4 t. bygg, 7 t. blandkorn og 4 t. havre. Høyavlingen var 12 lass på hver av gårdene.

erhov og hustru Guro Trulsdatter Semmen. Vi kjenner sju av deres barn, hvorav fire døde som små og tre (Berte, Jens og Olea) ble nevnt i skiftet etter mora (avsluttet 20. mai 1739):¹³

- * Ole (f. 1721), d. som barn.
- * Berte (f. 1723), g.m. Anders Syversen Finsand, seinere eier av Nedre Frøyhov, minst to barn – se nedenfor).
- * Cathrine (f. 1725), d. som barn.
- * Jens (f. 1726).
- * Anne (f. 1728), d. som barn.
- * Olea (f. 1730).
- * Sven (f. 1733), d. som barn.

Boet ble gjort opp med en nettoformue på 30 riksdaler, og i tillegg var det jord i gården «Frøoug» 7 fjerdinge (35 lispund) med bygsel.¹⁴

I andre ekteskap ble Nils Pedersen Frøhaug gift med MARI ASLESDATTER SKOLLERUD (1714–1766), datter av Asle Olsen Skollerud og hustru Else Pedersdatter på Løkke i Ytre Ådal. Av et bevilingsbrev datert 4. desember 1739¹⁵ går det fram at hun i 3. ledd var beslektet med hans første hustru. I dette ekteskapet var det to barn:

- * Peder (1740–1812), seinere bygselsmann på Nordre Gjesval, g.m. Marte Engebretsdatter Vik (Gjesvold) (1737–1797), minst tre barn: Marie (f. 1768), Engebret (1770–1846) og Nils (f. 1774) – se bind 1 s. 79 ff.
- * Asle (1746–1755), «som udi hans ungdom ved døden afgaaen» het det i skiftet etter ham, avsluttet 19. november 1755. Boets bruttoverdi (6 riksdaler) var 7/16 fjerding i Frøyhov, og nevnt er hans «utarvinger»: mora, de tre halvsøsknene og broren Peder.¹⁶

Etter Nils Pedersens død i 1748 ble Øvre Frøyhov utlagt enka og de fem barna. Boets nettoverdi var i underkant av 4 riksdaler, men heri var ikke medregnet 3 ½ fjerding (17 ½ lispund) i Frøyhov.¹⁷ Noen år etter flyttet Mari Aslesdatter til Nordre Gjesval med sine barn og giftet seg med oppsitteren der, Jakob Jensen. Det ble hennes sønn fra første ekteskap, Peder Nilsen, som kom til å etterfølge stefaren som bygselsmann på Nordre Gjesval, og hans slekt sitter

¹³ I skiftet nevnes også avdødes «slegfredatter», Marte Tronsdatter (f. 1718), som bodde hos sin far, Tron Pedersen på Ve i Heradsbygda i Norderhov. «Slegfredbarn» var barn av en kvinne som levde sammen med en mann uten å være gift med vedkommende. Uttrykket ble også brukt generelt om «uekte» barn, men omfattet ikke barn avlet i hor. (Norsk Historisk Leksikon.)

¹⁴ Skifteprotokoll nr. 11 (1737–1739) for Ringerike og Hallingdal, s. 461b.

¹⁵ Fra Guri Reidun Høllens opptegetninger.

¹⁶ Skifteprotokoll nr. 16 (1752–1756) for Ringerike og Hallingdal, s. 494.

¹⁷ Skifteprotokoll nr. 14 (1744–1749) for Ringerike og Hallingdal, s

fortsatt på gården. Både Peder Nilsen og hans bror lyste penge-mangel på Øvre Frøyhov for siden å kunne benytte seg av sin rett til odelsløsning, men en slik løsning ble aldri gjennomført.

Ved skjøte tinglyst 3. november 1755 solgte Mari Aslesdatter Øvre Frøyhov til svigersønnen ANDERS SYVERSEN FINSAND for 300 riksdaler. I ekteskapet med BERTE NILSDATTER FRØHAUG (f. 1724) kjenner vi to barn: Lars (f. 1754) og Maria (f. 1755). De satt som eiere i fire år, til de i november 1759 solgte gården for 300 riksdaler til to brødre, Christoffer og Christen Jonssønner, som delte gården mellom seg. I 1762 satt brødrene på gården, og i skattemann-tallet er også nevnt en kvinne, Ingeborg Thorsdatter (hvis foreldre da satt som brukere i Koksrud, og fra 1768 ble eiere av halve Øvre Frøyhov).

CHRISTEN JONSSON (1719–1783) overtok halve Øvre Frøyhov i 1759, og giftet seg i 1763 i Haug kirke med ÅSE TORSTENSDATTER KARLSRUD. Vi kjenner seks av deres barn: Ingeborg (1764–1775), Anna (f. 1767), Jonas (1768–1771), Tore (1770–1771), Jonas (f. og d. 1771), Torsten (f. 1776) og Ingeborg (f. 1778). Skiftet etter Christen Jonsson død i 1783 ble avsluttet 14. april 1784. Han etterlot seg hustru og tre barn. Boets bruttoverdi var 394 ½ riksdaler, men etter at gjelda var trukket fra, var det 8 ½ riksdaler igjen til fordeling på arvingene.¹⁸ Ved auksjonsskjøte av 17. juli 1784 ble gårdparten solgt til Lars Olsen Libakke for 350 riksdaler

CHRISTOFFER JONSSON ble nevnt i skiftet etter broren i 1784, men hadde allerede i 1762 solgt sin gårdpart av Øvre Frøyhov til HENRIK PEDERSEN for 247 riksdaler. I juni 1768 solgte Henrik Pedersen den videre til THOR GUNVALDSEN fra Ådal for 470 riksdaler. Han var bruker av Koksrud i 1762, og var gift med KARI THORS DATTER. I januar 1777 solgte de gårdparten av Frøyhov til sønnen Thor Thorsen for 298 riksdaler. THOR THORSEN FRØHAUG (1749–1828) var gift med OLEA HÅVARSDATTER SØRUM (f. 1756). I 1784 måtte han overlevere sitt bo til skifteretten, og ved auksjonsskjøte av 17. juli 1784 ble gårdparten solgt til Lars Olsen Libakke for 540 riksdaler. Thor Thorsen Frøhaug varslet i 1794 odelsøksmål på vegne av sin sønn, Thor Thorsen d.y., men klarte ikke å reise den nødvendige kapitalen. Han ble seinere eier av Kroksundødegården østre i Hole, som hans far kjøpte i 1793, og deres slekt sitter fortsatt på gården – se Kroksundødegården østre (bind 1 s. 167 ff.) og Koksrud (bind 2 s. 681).

LARS OLSEN LIBAKKE ble i 1784 eier av begge gårdpartene av

¹⁸ Skifteprotokoll 20b (1782–1786) Ringerike og Hallingdal, s. 544b.

Øvre Frøyhov. Han var fra Solum på Tyrstrand, og gift med KIRSTI NILSDATTER MOE. De drev landhandel på Libakke (som de hadde bygslet siden 1776), og har rimeligvis bodd på Øvre Frøyhov, et steinkast unna.

I 1801 satt Lars Olsen (70) og Kirsti Nilsdatter (47) på Øvre Frøyhov med tre barn: Ole (21, artillerist), Nils (15) og Anne Maria (10) samt fire tjenestefolk: Ole Nilsen (36), Anne Jonsdatter (30), Gjertrud Hansdatter (24) og Daniel Mathisen (16).

Øvre Frøyhov har siden vært en del av Libakke (se omtale av Libakke).

Nedre Frøyhov

PEDER NILSEN FRØHAUG (ca. 1658–1736) ble eier av Nedre Frøyhov (av skyld 35 lispund) i 1715. Han var sønn av Nils Sveinsen, leilending på Nordre Stein i 1650- og 1660-årene, og hustru Katriene Ludvigsdatter. Peder Nilsen var gift med MARTE OLSDATTER, og vi kjenner tre av deres barn: Nils, Christoffer og Johannes. De tre sønnene ble – i kortere tid – alle eiere av deler av Frøyhov: Nils av øvre, og de to andre av hver sin halvpart av nedre.

Peder Nilsen Frøhaug var i 1717 vitne i en grensetvistsak mellom Stein og Østre Rud. I september 1722 solgte han halvparten av Nedre Frøyhov til sønnen CHRISTOFFER PEDERSEN,¹⁹ som i juli 1732 solgte sin halve gårdpart til PEDER LARSEN fra Hadeland for 190 riksdaler. Peder Larsen døde i mars 1733, 54 år gammel, og enka, MARGRETHE IVERSDATTER (ca. 1689–1771), giftet seg igjen med MIKKEL PEDERSEN, som da overtok halve Nedre Frøyhov.

Peder Nilsen Frøhaug eide sin halvpart av Nedre Frøyhov til 11. august 1733, da han solgte den til sønnen Johannes og gikk over på livøre. Han døde i 1736, og året etter flyttet JOHANNES PEDERSEN FRØHAUG til Oslo, og solgte gårdparten (ved skjøte av 12. mars 1737) til Mikkel Pedersen for 200 riksdaler. Mikkel Pedersen ble dermed eier av hele Nedre Frøyhov. Mens han bodde på Frøyhov, fikk han to døtre i ekteskapet med Margrethe Iversdatter, Ane (f. 1734) og Gubiør (f. 1737).

Mikkel Pedersen var eier av Nedre Frøyhov til 6. juni 1747, da han solgte gården til JOHAN FREDRIK GERNER for 350 riksdaler. Den nye eieren satt som eier i underkant av to år. I april 1749 solgte han den til ØSTEN THORSTENSEN BLEKEN for 350 riksdaler, og

¹⁹ Vi kjenner ikke navnet på hans kone, men i 1731 ble et guttebarn Peder (sønn av «Christopher i Frøyhoug» døpt i Hole kirke.

kjøperen lånte hele kjøpesummen av sorenskriver Paludan mot pant i gården. Allerede i mai 1752 solgte han den videre for 330 riksdaler til ANDERS LARSEN HALVORSRUD, som lånte penger til gårdkjøpet av Alv Nilsen Hurum.

Anders Larsen Halvorsrud var eier av Nedre Frøyhov i 14 år. I 1762 satt han på gården med hustru MARI PAULSDATTER, og nevnt er også en kvinne, Lisbeth Jensdatter («andre folk boende på gården»). Anders Larsen flyttet til Svarstad,²⁰ og ved skjøte av 12. november 1766 solgte han sin gård til Lars Amundsen Lien fra Gausdal for 800 riksdaler. Dermed kom en slekt til Nedre Frøyhov som fortsatt sitter på gården.

LARS AMUNDSEN LIEN (1729–1801)²¹ var gift med ANNE NILSDATTER HURUM (1738–1784), datter av Nils Olsen Lien (Barlund) og Marte Pedersdatter Stubberud fra Vestre Gausdal, fra 1744 eiere av halve Lore og fra 1745 av Øvre Hårum i Steinsfjeringen. De fikk ni barn, hvorav åtte nådde voksenalder (de fem eldste ble døpt i Gausdal):

* Ole (1758–1835), seinere eier av Frøyhov, g.m. Jacobea Pedersdatter, seks barn (se nedenfor).

* Marie (1759–1842), g.1 (1790) m. Abraham Hansen Gomnæs, g.2 m. Hans Jakobsen Hafnor (1762–1828) (Gomnæs), begge ekteskap barnløse.

* Amund (f. 1761), flyttet fra bygda i ung alder.

* Nils (1763–1840), seinere eier av Frøhaug nr. 203/2, g.m. Christense Jakobsdatter Hafnor, tre barn – se nedenfor.

* Anne (1766–1805), g.m. Hans Knutsen Leine (f. 1760), minst sju barn (eide Frøhaug en kort periode – se nedenfor).

* Elling (1768–1848), i årene 1803–07 eier av en gårdpart av Søndre Gornes, siden husmann, g. 1790 m. Gunnor Iversdatter Fjeldstad (d. 1828). Flere barn, bl.a. en datter Mari (f. 1801) g.m. Christen Hansen Lehne (nordre).

* Ragnhild (1770–1772).

* Ragnhild (f. 1774), g. 1798 m. lærer og kirkesanger Ole Hansen i Klokkerplassen (seinere Lille Hundstad), som i 1821 gikk gjennom isen og druknet i Tyrifjorden, på vei hjem fra Tyristrand. Vi kjenner tre av deres barn: Hans (f. 1798, d. som barn), Johannes (f. 1801) og Lars (f. 1806).

* Peder (f. 1780), flyttet fra bygda i ung alder.

Boet etter Anne Nilsdatter (skiftet ble avsluttet 30. juli 1784) hadde en bruttov verdi på 828 riksdaler, hvori medregnet Nedre Frøyhov

²⁰ Etter giftermål, ifølge Lagesen.

²¹ Lars Amundsen Lien kom opprinnelig fra gården Melbø i Gausdal, men var en tid eier av gården Lien i samme bygd. Hans far var Amund Larsen Melbø (d. 1756), farfar Lars Dagssøn Melbø (1630–1691) og farfars far Dag Tørstensen Melbø (1589–1665).

av skyld 35 lispund (600 riksdaler) og «Pladsen Flagsæteren» av skyld $\frac{1}{2}$ lispund (100 riksdaler). Nettoverdien var 212 riksdaler, og arvinger var mannen og de åtte barna.²²

I mai 1791 delte Lars Amundsen sin gård Nedre Frøyhov mellom to av sønnene, Ole og Nils, som hver fikk en gårdpart av skyld $17 \frac{1}{2}$ lispund samt $\frac{1}{4}$ lispund hver i Finneflaksetra på Krok-skogen. Ole Larsen betalte 599 riksdaler for sin del, og broren Nils betalte rimeligvis det samme.

Dermed ble Nedre Frøyhov delt i to bruk, seinere bnr. 2 og 3.

Frøhaug gnr. 203/2

«... I MIN MILITÆRE STILLING»

«Jeg, undertegnede korporal Nils Frøhaug av 2. divisjon under Buskerud Landvern-bataljon, født den 9. mars 1806 og ansatt som korporal ved Ringerikske kompani den 1. januar 1825, erklærer herved, at jeg fremdeles er villig til at vedbli i min militære stilling.» heter det i et brev fra 1843. Nils Olsen Frøhaug fortsatte sin militære karriere og endte som kommandersersjant, en grad han fortsatt hadde da folketellinga ble registrert i 1865, og som han oppgav som yrke ved siden av gårdbruker.

NILS LARSEN FRØHAUG (1763–1840) bygde opp nye bygninger sør for det gamle gårdstunet i 1790-årene. Han ble i 1797 gift med CHRISTENSE JAKOBSDATTER HAFNOR (1774–1847) fra Vestre Hamnor. De fikk tre barn:

* Anne (f. 1799).

* Lars (1802–1850), seinere eier av Valstad gnr. 172/2 i Lier, g.m. Ingeborg Hansdatter (f. 1814), to barn: Kirsten Marie og Hans. Ingeborg g.2 m. enkemann Nils Svensen Tveiten (f. 1818), to barn: Karl Ludvig og Olaf. Ingeborg makeskiftet i 1853 Valstad bnr. 2 med Valstad bnr. 6, og fikk utbetalt 550 spesidaler i mellomlag.

* Jakob (f. 1805), eier av Valstad gnr. 172/1 i perioden 1843–1847, g.m. Helle Karine Hansdatter, fem barn: Nils, Hans Magnus, Kristian, Edvard Anton og Maren Kristine.

I 1801 satt Kristine og Nils på Frøhaug med datteren Anne (2) og husbondens far, føderådsmannen Lars Amundsen (72, enkemann) og en tjenestejente, Mari Larsdatter (24). Under gårdparten var det én husmannsplass.

Nils Larsen Frøhaug satt ikke lenge som eier. Allerede 29. mars 1802 solgte han sin gårdpart til svogeren Hans Knutsen Leine og flyttet til Valstad i Lier, som han kjøpte samme år. Hans to sønner etterfulgte ham som eiere av hver sin gårdpart av Valstad, inntil brukene ble solgt i 1847 og 1862.

HANS KNUITSEN LEINE (f. 1760) var sønn av Knut Pedersen Leine og hustru Johanne Corneliusdatter Bønsnes. Han var underoffiser, og ble i 1786 gift med ANNE LARSDATTER FRØHAUG (1766–1805). I 1801 satt de som leilendinger på en av Leinegårdene med sine sju barn: Knut (15), Lars (13), Anders (11), Nils

²² Skifteprotokoll nr. 20b (1782–1786) Ringerike og Hallingdal, s. 614a.

(9), Anne (5), Mari (3) og Lisbeth (2). Hans Knutsen Leine overtok svogerens del av Nedre Frøyhov for 899 riksdaler, med pantelån fra kjøper på 170 riksdaler og Kristiania Katedralskole på 400 riksdaler. Allerede samme høst (22. september 1802) solgte han halve gårdparten (8 $\frac{3}{4}$ lispund) til Ole Larsen Frøhaug, eier av den andre halvparten av Nedre Frøyhov, for 370 riksdaler. Etter Anne Larsdatters død i 1805 ble det avholdt skifte (avsluttet 1807), hvor de resterende 8 $\frac{3}{4}$ lispund av gården ble taksert til 600 riksdaler. Boets bruttov verdi var 661 riksdaler, men etter at gjelda var trukket fra, ble det knappe 6 $\frac{1}{2}$ riksdaler igjen til fordeling på arvingene (ekte mannen og de sju barna).

I februar 1808 solgte Hans Knutsen Leine gårdparten til JOHANNES HANSEN HENGSLER for 700 riksdaler. Johannes Hansen Hengsle var eier av gårdparten til 3. april 1811, da han solgte den for 800 riksdaler til ELLING LARSEN FRØHAUG, som to uker seinere (ved skjøte av 16. april 1811) solgte den videre til sin nevø Peder Olsen for 1.000 riksdaler.

PEDER OLSEN FRØHAUG (f. 1792) overtok i 1823 ytterligere 8 $\frac{3}{4}$ lispund fra sine foreldre, og satt dermed som eier av halve Nedre Frøyhov – tilsvarende dagens gnr. 203/2 (heretter kalt Frøhaug). Han ble i 1815 gift med KIRSTI OLSDATTER GOMNES, og vi kjenner seks av deres barn:

Gårdstunet på Frøhaug cirka 1900. Veien mellom gjerdet og stabburet er den gamle veien fra Fjelstad og By til Hole kirke. Stabburet ble flyttet i 1920.

Frøhaug i 2002 (maleri av Torbjørn J. Rudrud, avfotografert av Marit Fagerli).

- * Anne Marie (f. 1816), konfirmert 1830.
- * Inger (f. 1820).
- * Ole (f. 1823), konfirmert 1838, flyttet til Lier.
- * Hans (f. 1825), konfirmert 1842, flyttet til Lier.
- * Johannes (f. 1831), tvilling, g. 1857 i Norderhov kirke m. Inger Gulbrandsdatter Nærstad-eie (f. 1833), de bosatte seg i Svingerud, hvor de satt som husmannsfolk i 1865 med tre barn: Kristian (f. 1858), Anne Dorthea (f. 1859) og Peder (f. 1864) samt hennes far, Gulbrand Henriksen (f. 1799 i Norderhov). Familien emigrerte seinere til Amerika.
- * Lars (f. 1831), tvilling, oppfostret hos sin farbror Lars Olsen Frøhaug, reiste til sjøs, siden gift og bosatt i Drammen.

Peder Olsen Frøhaug solgte i april 1832 gården til sin yngre bror Nils for 600 spesidaler, og flyttet selv etter en tid til Brastad i Lier sammen med to av sine sønner, Ole og Hans.

NILS OLSEN FRØHAUG (1806–1870) ble i 1831 gift med ANNE KRISTENSDATTER FJELD (1805–1885), og de fikk 13 barn, hvorav sju nådde voksenalder:

- * Maren (f. 1832), g. 1878 m. baker Johan Andreassen Løchting i Vestfossen, én datter Anna (ugift, bodde seinere på Skjellum (Ring) i Hole).
- * Berte Marie (1834–1922), ugift, bosatt i Hole.
- * Ole (f. 1837), d. som barn.
- * Ole (1838–1859), d. 21 år gammel som underoffiserselev i Kristiania.
- * Kristen (f. 1841), tvilling, d. som barn.
- * Johan (1841–1910), tvilling, kirkesanger og seinere eier av Frøhaug, g.m. Else Marie Lohr, seks barn (se nedenfor).

- * Kristen (f. 1842), d. som barn.
- * Karen (f. 1843), d. som barn.
- * Hans (f. 1846), d. som barn.
- * Karen (f. 1848), g.m. maler Gundersen i Kristiania.
- * Kristen (f. 1852), reiste til Amerika som 20-åring i 1872, men kom tilbake etter noen år, «bestillingsmand» i postvesenet, i 1880 bodde de i Hovineie, i 1887 under By, seinere i Dal under Fjelstad og i 1900 i Mørkhøl under Frøyshov, i årene 1910–27 eier av bruket Nordli (Tostens) i Frøysuåsen, g. 1880 m. Elise Klemetsdatter Hovin-eie, vi kjenner åtte av deres barn: Anna Karine (f. 1880), Nikoline (f. 1882), Marie (f. 1884), Karl Gustav (f. 1887), Karen Eline (f. 1889), Hanna Olava (f. 1893),²³ Nils (f. 1894) og Einar (f. 1900).
- * Hans Andreas (f. 1853), g. og bosatt i Amerika.
- * Martin (f. 1855) – hjemmedøpt av jordmor Mathea Holmbo, og døde 2 dager gammel.

I 1863 kjøpte Nils Olsen en av Fjelstad-gårdene (løpenr. 76, i dag gnr. 204/6) på auksjon for 802 spesidaler. Han drev de to gårdene sammen til 1877, da han beholdt Fjelstad-skogen og solgte gårdstun og innmark til Johannes Nilsen Hafnor for 3.280 kroner (se Fjelstad gnr. 204/6).

I 1865 satt Nils Olsen og Anne Kristensdatter på gården med seks barn. De hadde 2 hester, 5 storfe, 15 sauer og 1 gris, og utsæden var $\frac{1}{6}$ t. hvete, $\frac{3}{4}$ t. rug, $3\frac{3}{4}$ t. bygg, $2\frac{1}{2}$ t. blandkorn, $\frac{7}{8}$ t. havre og 10 t. poteter. Nils Olsen Frøhaug bygde i 1865 ny driftsbygning med stall på Frøhaug.

Etter Nils Olsen Frøhaugs død i 1870 fikk Anne Kristensdatter uskiftebevilling og drev gården med hjelp av sine barn inntil 1873, da sønnen Johan Nilsen overtok som eier for 520 spesidaler samt livøre til mora i hennes levetid.

²³ Hanna Olava ble gift med lærer Venås i Hallingdal og bosatt der. Før hun giftet seg, fikk Hanna Olava én datter, Marie.

POSTÅPNERI PÅ FRØHAUG

Siden 1862 hadde det vært poståpneri på Libakke. Fra 1. april 1874 ble det flyttet til Frøhaug, og Johan Nilsen Frøhaug overtok som poståpner. Kontoret holdt til i et rom i det gamle bryggerhuset på gården. Klokker Frøhaug var poståpner i 36 år, til sin død i 1910. Broren Kristen var postbud, og gikk hver dag med post fra Frøhaug til Sundvollen, og seinere helt til Nes og Sollihøgda tre dager i uka. Etter Johan Nilsen Frøhaug fungerte sønnen, landhandler Nils Frøhaug, som poståpner før Andreas Selte overtok fra 15. oktober 1910. Da ble poståpneriet flyttet til uthuset på Røysehall, og da Andreas Selte flyttet derfra til Saulokka, fulgte posten med. I 1934 kom poståpneriet tilbake til Røysehall, da Kristian Engebretsen overtok. Han var vaktmester på lokalet, og var også telefonbestyrer. Da Engebretsen flyttet over veien til sin eiendom Solhaug i 1936, fulgte postkontoret og telefonsentralen med.

Elise Marie og Johan Nilsen Frøhaug med sine seks barn. Foran fra venstre: Harald (f. 1880), Reidar (f. 1884) og Einar (f. 1881). I midten fra venstre: Olaf (f. 1877), Anne Dorthea (f. 1875) og Nils Peter (f. 1873), og bakerst Elise Marie f. Lohr (1841–1932) og Johan Nilsen Frøhaug (1841–1910). Bildet er tatt på trappa på Frøhaug cirka 1909.

JOHAN NILSEN FRØHAUG (1841–1910) ble i 1872 gift i Kristiania med ELISE MARIE LOHR (1841–1932), og de fikk seks barn:²⁴

* Nils Peter Delphin (1873–1959), kjøpmann i Hønefoss, g.m. Inga Kallerud, tre barn: Alf (handelsskolebestyrer), Johannes og Elsa.

* Anne Dorthea (1875–1981), g.m. gårdbruker, lærer og ordfører Gjermund Kjølstad (1869–1943) på Tyrstrand, fem sønner: Kåre, Arvid, Hans, Ragnar og Ivar.

* Olaf (1877–1959), seinere eier av Frøhaug, g.m. Malla Svarstad, seks barn: Astri, Johan, Ingrid, Marit, Trygve og Ragnhild (se nedenfor).

²⁴ Merk at Lagesen har avvikende fødselsår på Elise og Johan Frøhaugs tre yngste barn: 1879, 1881 og 1883.

* Harald (1880–1942), bosatt på Gjøvik, g.m. Alvilde Kulland, fem barn: Arne, Gerd, Frode (d. som barn), Åge og Frode.

* Einar (f. 1882), bosatt i Halden, g.m. Gunhilda Baltzersen, to barn: Thorleif og Arvid.

* Reidar (1884–1959), eier av gnr 224/5 Ringhol fra 1914 til 1920, seinere bosatt i Rakkestad, g.m. Ragnhild Iuul, tre døtre: Bergljot²⁵, Margueritha og Lajla.

Etter utskiftinga 1875–76 ble parsellen Svenslökka utskilt fra Øvre Mo og solgt til Johan Nilsen Frøhaug for 800 spesidaler. Selger var Andreas Hurum på Libakke, og ved salget forbeholdt han seg fortsatt rett til en «Postkum» (brønn) som lå på det solgte jordstykket, med rett til å vedlikeholde vannledningen som førte fra denne.

I årene 1874–1877 var Johan Nilsen Frøhaug formann i styret for Hole meieri i Svensrud. I 1886–88 var det ny utskifting mellom Frøyhov-gårdene, forlangt av Johan Nilsen Frøhaug. Utskiftinga førte til grenseendringer og bytte av et par havnestykker opp mot Frøysuåsen, og en gammel veirett for By og Ullern gjennom gårds-tunet på Frøhaug og videre nordover, ble opphevet.²⁶

Johan Nilsen Frøhaug var skolelærer, kirkesanger og poståpner ved siden av å drive egen gård. Han ble utdannet på Asker seminar,

²⁵ Bergljot Frøhaug er mor til Torbjørn Jødal på Ullern.

²⁶ Etter Arne Fjeldstads optegnelser.

På trappa på Frøhaug cirka 1907. Bak til venstre ser vi kirkesanger Johan Nilsen Frøhaug med barnebarnet Hans Kjolstad på fanget, og ved hans side sitter hans bustru Elise Marie f. Lohr. Foran på trappa sitter (fra venstre) Alvilde Frøhaug f. Kulland, Reidar Frøhaug med Astrid på fanget, og Einar Frøhaug i uniform.

Malla Frøhaug f. Svarstad (1883–1978) var en arbeidsglad bondekone. På bildet er hun over 90 år gammel, og i full gang med julebaksten: lovtynne, fine fattigmann til hele familien!

Foto: Kari Slåtto

hvor han begynte da han var 16 år gammel, og var lærer i sin hjembygd fra 1859. I 1890 ble han kirkesanger. I 1888 kjøpte han 120 dekar jord fra Hole prestegård, da deler av prestegården ble parsellert ut for salg (gnr. 224/5 Ringhol, i 1914 overdratt til sønnen Reidar). I 1900 satt han på Frøhaug med hustru og fire av barna (Nils Peter, Olaf, Harald og Reidar). Nils Peter var handelsreisende og oppholdt seg midlertidig i Hol i Hallingdal, Harald var betjent hos en sakfører, mens de to øvrige arbeidet på gården og i skogen. De hadde én budeie, Lovise Karlsdatter (f. 1876).

Etter Johan Nilsen Frøhaugs død i 1910 overtok nest-eldste sønn Olaf Frøhaug gården for 13.500 kroner. Han lånte 19.500 kroner i Hypotekbanken med pant i gården og gnr. 33/25 Bønsnesstykket, en skogteig på 730 dekar øst for Øskjevallsetra som Olaf Frøhaug beholdt da han solgte Bønsnes i 1910 – se nedenfor.

OLAF FRØHAUG (1877–1959) ble i 1905 gift med MALLA SVARSTAD (1883–1978), datter av Andreas Hansen Svarstad og Mathea Fredriksdatter Fjeld på Bønsnes. I 1907 overtok de hennes foreldres gård, Bønsnes gnr. 33/1, og drev denne inntil 1910 da de solgte den for å overta Frøhaug. De fikk seks barn:

* Astri (f. 1905), g.m. gårdbruker Anders J. Hval i Haug, to barn: Odd Jens (f. 1933) og Maren Anita (f. 1936).

* Johan (1909–1977), fra 1932 eier av Bortigarden Bjørke i Steinsfjordingen, g. 1932 m. Sigrid Berg (1907–1995) fra Vestern i Haug, tre barn: Jan Andreas (f. 1935), Olav (f. 1945) og Wenche Margareth (f. 1948) – se bind 2 s. 166–168.

* Ingrid (1912–2001), g.m. Paul Lehne (1909–1965), to barn: Kari (f. 1945) og Per Ivar (f. 1949).

* Marit (f. 1918), bestyrer av Ringerike Andelsvaskeri, ugift.

* Trygve (f. 1920), seinere eier av Frøhaug, g.m. Ingeborg Hallingby (f. 1919), fire barn: Gro, Nils-Erik, Frode og Torkild (se nedenfor).

* Ragnhild (1922–2002), g.m. Leiv Vidar (1919–1996) fra Ask, tre barn: Arne (f. 1950), Marit (f. 1953) og Anne (f. 1957).

Rundt 1920 hadde Olaf Frøhaug treskeverk og en stor bensinmotor som han reiste rundt på gårdene og tresket med. I samme periode startet han planteskole (primært epletrær) på gården.

I 1936–37 var det igjen utskifting i grenda, rekvirert av Libakkes eier på grunn av tungvinte grenser mellom eiendommene. Etter hvert kom den til å omfatte gårdene Frøyhov, Mo, Libakke, Fjelstad og Vestre By. En av Fjelstad-gårdene (Ner-Fjelstad) måtte flytte sitt tun, og Frøhaug fikk fra Vestre By en teig som lå vest for bygdeveien mellom Moskummen og By.

I 1947 overdro Malla og Olaf Frøhaug gården til sønnen Trygve Frøhaug for 35.000 kroner. Samme år ble det bygd ny kårbolig

på gården (utskilt som egen eiendom i 1953 – bnr. 8 Frøyu).

TRYGVE FRØHAUG (f. 1920) ble i 1947 gift med INGEBORG HAL-LINGBY (1919–2004) fra Ådal. De fikk fire barn:

* Gro (f. 1950), bosatt i Norderhov, g.m. Kai Helge Reinertsen (f. 1952) fra Kristiansand, to barn: Trond Christian (f. 1979) og Johannes (f. 1989).

* Nils-Erik (f. 1953), siden 1991 eier av Frøhaug, g.m. Mari Foss (f. 1959), tre barn: Elise, Erlend og Espen (se nedenfor).

* Frode (f. 1959), bosatt i Krøksund, g.m. Anniken Ramleth (f. 1963) fra Trysil, tre barn: Lina (f. 1995), Marie (f. 1996) og Martin (f. 2001).

* Torkild (f. 1963), bosatt på Nes i Hole, g.m. Inger Marie Skirdal (f. 1967) fra Ski, tre barn: Ragnhild (f. 1995), Einar Ingmar (f. 1997) og Emilie (f. 2000).

I 1948 hadde Frøhaug 96 dekar dyrket jord (mold og leire), 34 dekar annet jordbruksareal (hvorav 4 dekar frukthage), 1.200 dekar produktiv skog²⁷ og 400 dekar annen utmark. På gården var det 2 hester, 8 kyr, 1 okse, 2 ungdyr, 2 griser, 2 sauer og 20 høns.

Ingeborg og Trygve Frøhaug dyrket korn og poteter (ringeriks-poteter) og noe frukt og bær. I 1951 bygde de nytt fjøs med gjød-selskjeller, og i 1978 ble den gamle låven revet for å gi plass til nytt grisehus til 20 avlspurker og 100 slaktegris. Trygve Frøhaug har vært medlem av viltnemndene i Hole og Ringerike i 45 år, hvorav

²⁷ I skogarealet som tilhørte gården i 1948, var Bønsnesstykket (730 dekar) ved Øskjevallsetra, som Jan Andreas Frøhaug på Bjørke overtok i 1980 etter Malla Frøhaugs dødsbo, og Fjelstadstykket (300 dekar) mellom Retthella og Bukkebekken, som samme år (1980) ble overtatt av Astri Frøhaug Hval (eies i dag av hennes dattersønn Per Olerud på Hallum i Norderhov).

Ingeborg og Trygve Frøhaug (foran) med barn og svigerbarn. Fra venstre: Frode, Anniken, Kai Helge, Gro, Mari, Nils-Erik, Inger Marie og Torkild.

MOSKUMMEN

Et sentralt veikryss på Røyse blir til daglig kalt Moskummen. Her ligger Mo-gårdens gamle brønn, og etter utskiftinga i 1930-årene forbeholdt eieren av Vestre By seg rett til å sette opp en kum ved siden av. Brønner og vannrettigheter var av stor betydning i gammel tid, og eierne av de enkelte bruk tviholdt på sine gamle og hevdvunne rettigheter. Etter at Svensrud vannverk kom i drift i 1958, har brønnene ikke vært i bruk.

18 år som formann (av disse 10 år i Ringerike), og har hatt flere andre tillitsverv, bl.a. formann i S/L Ringeriksfrukt, og medlem i forstanderskap og styre i Hole Sparebank i 25 år. Ingeborg Frøhaug var utdannet barnepleier og praktiserte som det før hun ble bondekone. Hun var formann i Buskerud bondekvinnelag og satt 6 år i styret i Norges bondekvinnelag, derav 2 år som nestformann, og arbeidet i tannhelsetjenesten i Hole og Ringerike i 8 år.²⁸

I 1976 gikk Frøhaug sammen med en rekke nabogårder og bruk i et felles åkervanningsanlegg – Sælabønn Åkervanning A/L.²⁹

I mars 1991 overtok sønnen NILS-ERIK FRØHAUG (f. 1953) gården etter sine foreldre. Han er gift med MARI FOSS (f. 1959) fra Hoen i Øvre Eiker, og de har tre barn: Elise (f. 1986), Erlend (f. 1988) og Espen (f. 1990).

Nils-Erik Frøhaug er utdannet elektrotekniker og agronom. Mari Foss Frøhaug er utdannet agrotekniker, og har arbeidet noen år ved landbrukskontoret i Ringerike. Begge driver i dag heltid på gården. Hovedproduksjonen er gris (66 årspurker) med salg av livdyr (formeringsbesetning). I tillegg driver Mari og Nils-Erik Frøhaug med travrester som hobby. Haugssiri og Frøyu Soten er kjente navn blant travinteresserte.

Frøhaug har i dag 96 dekar dyrket jord og 350 dekar produktiv skog. Det dyrkes korn, poteter (ringerikspoteter) og grasfrø. På gården er det skurtresker, 2 traktorer og kaldluft korntørke.

Av bygninger ble det eldste våningshuset på gården bygd 1790, og flyttet til sin nåværende beliggenhet i 1851.³⁰ Tømmerbygningen ble kledd i 1891, og er siden ombygd og restaurert flere ganger, sist i 1948, 1957 og 1999. En låve med stall fra 1865 ble delvis revet da et fjøs fra 1883 ble utvidet og ombygd til grisehus i 1978. I 1995 ble grisehuset og låven ytterligere påbygd. Øvrige bygninger er kårbolig (bygd 1947, ombygd 1990), et gammelt stabbur (trolig fra 1790-årene), et kombinert hønsehus/vogn- og vedskjul (1933), og et nytt vognskjul med korntørke, potetkjeller og leilig-

²⁸ Ingeborg Frøhaug var i en periode Hole kulturstyres representant i den «gamle» bygdebokkomiteen i Hole, som bl.a. gav ut «Hole i bilder» (1981).

²⁹ De 17 andelseierne i Sælabønn Åkervanning A/L er Nedre Libakke, Nedre Mo, to Frøyhov-gårder, to By-gårder, tre Fjelstad-gårder, Fjeldborg (Kjos), tre Ullern-gårder, Vestjordet, en Søhol-gård (Nils Søhol), Grønvold (Bent Aabel) og Hole kommune (sentralidrettsanlegget).

³⁰ Da hovedbygningen ble ombygd i 1991, ble det avdekket en innskrift som fortalte at huset var «flyttet 1851». Det er usikkert om det var våningshuset fra 1790-årene som da ble flyttet, eller om det ble erstattet av en bygning som ble tatt ned et annet sted og flyttet hit.

SVENSRUD VANNVERK

I oktober 1955 tok Ole Borgen og Alf Karlsen initiativ til et privat vannverk ved Svensrud. Da verket ble startet opp 1. oktober 1958, hadde det 29 abonnenter. Med seg i det første styret fikk de to initiativtakerne Harald Moe, Hans Gonnæs og Asbjørn Rui. Vannet ble hentet på 6 meters dyp i Sælabonn,* og høydebaseng ble bygd på toppen av Skarpsnobakken. I 1965 ble vannverket utvidet helt nord til Sandbyfeltet på Helgelandsmoen. Alf Karlsen var tilsynsmanntil 1970, da Trygve Frøhaug overtok og fungerte i ombudet til sommeren 2003, da vannverket ble overtatt av Hole kommune. Da hadde det 143 abonnenter.**

* Seinere 12 meter.

** Nils Erik Frøhaug monterte fjernstyring på vannverket i 1985, og hadde ansvaret for dette fram til 2003.

het (1973). På Finneflaksetra er et gammelt størhus (eies sammen med bnr. 3) og en skogshytte (bygd 1964).

Et gammelt bryggerhus med loft og soverom oppe, og et rom nede som ble brukt til posthus, ble revet 1998. Da kom det for dagen en mengde aviser fra rundt århundreskiftet, som var brukt som isolasjon i veggene.

Åkernavn på gården er Dalerud, Murus, Fjelstadjordet og Byerjordet.

Frøyhov gnr. 203/3

OLE LARSEN FRØHAUG (1758–1835) overtok i 1791 halve Nedre Frøyhov (17 ½ lispund – heretter kalt Frøyhov) etter sin far, og fra 1802 ble han eier av ytterligere 8 ¾ lispund fra svogeren Hans Knudsen Lehne (se ovenfor). Han var også klokke-maker, og ble i 1791 gift med JAKOBEA PEDERSDATTER (1766–1830, i Mo i 1791). De fikk seks barn, hvorav tre nådde voksenalder:

* Peder (f. 1792), seinere eier av Frøhaug, g.m. Kirsti Olsdatter Gomnes, seks barn (flyttet siden til Lier – se foran).

* Lars (f. 1794), d. som barn.

* Lars (f. 1797), d. som barn.

* Lars (1800–1882), seinere eier av Frøyhov, g.m. Ragne Andersdatter Berg, to sønner (se nedenfor).

* Anne (f. 1804), d. som barn.

* Nils (1806–1870), seinere eier av Frøhaug, g.m. Anne Christensdatter Fjeld, 13 barn (se foran).

I 1801 satt Ole og Jakobeas sine to sønner på gården, som ikke hadde husmannsplasser som hørte til. Den andre gårdparten av Frøyhov hadde én plass, og Øvre Frøyhov to plasser i 1801 (da under Libakke).

KLOKKEMAKEREN

Ole Larsen Frøhaug var en kjent klokke-maker og etterlot seg godt over 200 stueur, hvorav mange fortsatt er å finne på Ringerike. I storstua på Frøyhov står ett med serienummer 213, og i Nigarden Bjørke i Sonerud står et annet. En av hans klokker er på Norsk folkemuseum på Bygdøy – «... den fine Frøyuklokka som står på Folkemuseet (...) tror jeg er den flotteste av alle han laget».*

Etter det man vet, gikk Ole Larsen Frøhaug aldri i lære, «men derimot var han av og til inde i Kristiania, hvor han gikk ind til forskjellige urmakere og avlurte dem forskjelligt, idet han spilte enfoldig bonde».**

* Lars Frøhaug (f. 1872) til VV. i avisartikkel «Gamle tun på Røyse» i Ringerikes Blad 8. april 1952.

** Tveiten (1914), s. 128–129. Tveiten skriver at klokke nr. 215 står på Frøyhov, men det riktige er 213.

© Fotograf Marit Fagerli

Frøyhov gnr. 203/3 sommeren 2004. Kårbygningen til venstre for låven. Bygningen som vi ser en del av nede til høyre, er hovedbygningen på nabo-gården Frøhaug gnr. 203/2.

«... IKKE MEGET Å SLÅ INN PÅ FOR BEGAVEDE NATURER»

«Ennu står de gamle stueklokkene i så mangt et hjem på Ringerike og måler tidens kostbare timer og minutter av for slektene. Tikk-takk, tikk-takk ... Som så mange andre bygder i vårt land, hadde også Ringerike sine klokkemakere – evnerike bondegutter – bygdekunstnere. Det var ikke meget å slå inn på for begavede naturer, men for enkelte blev det klokkemakerkunsten.»*

* Anders Viljugrein i heftet «Ringerike» 1936–37, s. 21.

I 1823 solgte Jakobe Pedersdatter og Ole Larsen 8 $\frac{3}{4}$ lispund av sin gårdpart til eldste sønn Peder, og i 1832 ble de resterende 17 $\frac{1}{2}$ lispund solgt til sønnen Lars for 600 spesidaler.

LARS OLSEN FRØHAUG (1800–1882) overtok i 1832 halve Nedre Frøyhov (av skyld 17 $\frac{1}{2}$ lispund samt Finneflaksetra $\frac{1}{4}$ lispund – seinere gnr. 203/3) fra sine foreldre. Han var gift med RAGNE ANDERSDATTER BERG (1799–1875) fra Berg på Røyse.³¹ De fikk to sønner:

* Ole (1825–1919), seinere eier av Nedre Frøyhov, g.m. Anne Jahnsdatter Rytterager, fire barn (se nedenfor).

* Anders (1829–1911), seinere eier av Øvre Vik og Bjørnstad, g. 1888 m. Mathea Wiig, én datter Ragne Sofie (f. 1892).

I 1852 kjøpte Lars Olsen Frøhaug Midtre Bjørnstad i Steinsfjerdingen, som han eide til sin død i 1882 (ble da overtatt av yngste sønn, Anders, se bind 2 s. 120 ff.) I 1856 kjøpte eldste sønn, Ole Larsen Frøhaug, en parsell av Ner-Fjelstad (det såkalte «Fjelstadjordet», seinere gnr. 25/4) for 860 spesidaler, og parsellen er siden brukt under Frøyhov.

³¹ Ragne Andersdatter var datter av Anne Jensdatter Berg og Anders Jørgensen Bye. Anne døde tidlig, og Ragne vokste da opp hos sine besteforeldre, Jens Hansen Berg og Marie Larsdatter Dæhli.

DA LENSMANNEN BLE LURT

«Det har gått en liten historie i familien om da klokkemakeren fikk besøk av lensmann Iversen, som spurte hvordan det gikk med klokkemakeriet? Klokkemakeren svarte at nå gikk det riktig bra, for nå hadde han laget en klokke som kunne slå på kommando. Dette gjorde lensmannen svært betenkt, men da klokka stod ved veggen i det rommet de satt, var det jo bare å prøve. Klokkemakeren reiste seg og sa mot klokka: 'Slå tre. En, to tre' mens han trampet tre ganger i gulvet. Og klokka slo tre! Lensmannen var fortsatt tvilende, men etter et par vellykkede demonstrasjoner med andre tall, var det bare å gi seg. Hemmeligheten var at klokkemakeren hadde lagt opp et snortrekk fra slagverket i klokka og gjennom veggen til en guttepjokk som lå i en seng og nappet så mange ganger i snora som det ble trampet i rommet ved siden av.

Klokka står der ennå, med et hull med merke av snortrekk bak på klokkekassa.»*

* Etter Arne Fjeldstad (f. 1923).

I 1865 satt Ragne Andersdatter og Lars Olsen Frøhaug på gården med sine to sønner, og det ble opplyst at yngste sønn Anders «bestyrer en kjøbt Gaard i et andet Distrikt». Sønnen Ole bodde med hustru og tre døtre på foreldrenes gård, hvor det også var én budeie, Gunhild Olsdatter (21). På gården hadde de 2 hester, 9 storfe, 13 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var $\frac{3}{4}$ t. rug, 4 t. bygg, 2 t. blandkorn og 8 t. poteter.

I mars 1875 ble det, etter anmodning fra Anders Christoffersen Moe på Øvre Mo, satt i gang utskifting på Mo. Noen måneder etter overleverte rekvisrenten sitt bo til skifteretten og utvandret til Amerika, og i oktober 1875 ble hans gård Øvre Mo kjøpt av to naboer, Ole Larsen Frøhaug og Andreas Hurum (Libakke). Da utskiftinga var sluttført i 1877 var Øvre Mo delt opp og solgt i flere deler, hvorav de to største ble tilleggsjord til Nedre Frøyhov og Libakke for kjøpesummen 6.520 spesidaler. Ole Larsen Frøhaugs del var det såkalte Mosjordet (i underkant av 50 dekar, gnr. 23/15 Svensrud og Mo av skyldmark 6,05), og med på kjøpet fulgte bl.a. låven på denne gårdparten av Øvre Mo (hvis tun lå der eiendommen Solhaug ligger i dag).

Da Ole Larsen Frøhaug etter farens død i 1883 ble eier av Frøyhov, ble Mosjordet lagt til gården. Låven på Øvre Mo ble brukt helt til 1897, da en ny og stor låve ble oppført på Frøyhov.

OLE LARSEN FRØHAUG (1825–1919) overtok Frøyhov i 1883 etter å ha løst ut broren Anders for 1.900 kroner. Han ble i 1855 gift med ANNE JAHNSDATTER RYTTERAGER (1830–1920), datter av

*Nedre Frøyhov, malt i 1890
av Sara Moe.*

*Ole Larsen Frøhaug
(1825–1919) og hustru Anne
Jahnsdatter Rytterager
(1830–1920).*

Jahn Jørgensen (Jahn Måler) på Rytteraker og hustru Marte Ellingsdatter Selte. De fikk fire barn:

- * Lovise (1856–1923), ugift, i tjeneste i Kristiania.
- * Marthe (1859–1937), g. 1885 m. Engebret Olsen Hurum, eier av Vestigarden Hårum, sju barn: Ole, Ragnhild, Aagot, Ole, Gunvor, hans og Knut – se bind 2 s. 312–313.
- * Johanne (1864–1946), g.m. Johan Bili, eier av Øvre Vik, én sønn Sigurd – se bind 1 s. 38 ff. og s. 431–432.
- * Lars (1867–1958), seinere eier av Frøyhov, tre døtre i to ekteskap (se nedenfor).

I 1886–88 var det utskifting mellom Frøyhov-gårdene, forlangt av Johan Nilsen Frøhaug. En gammel veirett for By og Ullern gjennom tunet på Frøyhov og videre nordover Spelmannsgata, ble opphevet. Det ble også foretatt bytte av noen havner opp mot Frøysuåsen, som medførte at husmannsplassen Bråten ble flyttet (se nedenfor om husmannsplasser).

I 1900 satt Ole Larsen Frøhaug på gården med hustru Anne Jahnsdatter og to av barna: datteren Johanne (maskinstrykker) og sønnen Lars (med hustru Maren og datter Aasta). De hadde én tjenestejente, Nikoline Christensdatter (f. 1882) samt en familieløsjerende, husfruas bror Jørgen Jahnsen Rytterager (f. 1832), som var amerikansk stasborger og «håndverksmaler for egen regning». Som leieboere i 2. etasje i hovedbygningen på gården bodde de to ugifte søstre Benedicte (f. 1859) og Fredrikke Seip (f. 1863), begge født i Gausdal, med én tjenestejente, eldste datter til «sjølfolket» på gården, Lovise Olsdatter Frøhaug (f. 1856). Gården hadde én husmannsplass (Skarpsno).

SPLTE KORT MED STEINSVOLL-MORDEREN

Lars Olsen Frøhaug var bare 5 år gammel da morderen fra Steinsvollen på Krokskogen, Peder Walberg, satt i lensmannsarrest på Frøyhov.* Mens morderen ventet på dødsdommen, var smågutten Lars med ham og spilte kort. I det rommet hvor Walberg satt, var det siden ikke fritt for spøkeri, bl.a. kunne rasling med lenker høres i mange år etterpå, «... men da man fikk rummet panelt og fjernet hullerne i veggene, der hvor kramperne hadde sittet – som han var lænket fast med – så blev det stilt. Spøkelse liker aldrig saadanne forandringer».**

* Frøyhov har aldri vært lensmannsgård, men lensmann Iversen på Frøyshov var omgangsvenn med Ole Larsen Frøhaug, og i 1804–05 ble hovedbygningen på Frøyhov utbygd, bl.a. med 2. etasje. Kanskje fikk klokkekakeren mulighet til å tjene en ekstra skilling ved å ha Steinsvoll-morderen i forvaring i et dertil egnet rom, i påvente av rettsak og henrettelse? Bygdas egentlige arrestlokale var i sidebygningen på Frøyshov.

** Tveiten (1914), s. 181.

Ved skjøte av 28. november 1905 overtok Lars Olsen Frøhaug gården etter sine foreldre for 7.000 kroner og livøre til selgerne i deres levetid.

LARS OLSEN FRØHAUG (1867–1958) var i første ekteskap gift med MAREN ELISE ONSAGER (1873–1907) fra Hønefoss, datter av dyrlege Anders Onsager og hustru Marie Lyche.³² De fikk én datter:

* Aasta (1898–1979), g. m. Johan A. Fjeldstad (f. 1891), seinere eier av Frøyhov, fem barn: Arne, Øivind, Eva, Lars og Åse (se nedenfor).

I annet ekteskap ble Lars Olsen Frøhaug³³ i 1909 gift med KATHINKA FJELDSTAD (1878–1937), datter av Johan Fjeldstad fra Ner-Fjelstad og hustru Anna Lovise Flor Selmer (bosatt på Hen i Ådal). De fikk to døtre:

* Ruth (1910–2003), g.m. lærer og organist Nils Karl Røsvik (1897–1970), to barn: Nils Sakse (f. 1931) og Ragne Kathinka (f. 1937) – se bind 1 s. 495–496.

* Signe (1915–1999), g. 1941 m. Sigurd Leine (1911–2001) i Søgarden Leine, to barn: Åsta (f. 1943) og Sven (f. 1946) – se omtale av Leine.

Lars Olsen Frøhaug var aktivt med i bygdas styre og stell, bl.a. i herredsstyret, e-verksstyret, meieristyret³⁴ og som kirkeverge.

I 1911 ble eiendommen Solhaug utskilt fra Frøyhov og solgt til Anders A. Søhol. I 1920 fikk lensmann Jon Guldal, eier av gnr. 26/12 Villvoll, rett til å legge vannledning til sin eiendom fra en brønn i Frøyuhavna.

Ved skjøte av 21. april 1933 ble Frøyhov overdratt til datteren Aasta og hennes mann, Johan A. Fjeldstad, for 23.000 kroner, med fritt hus og fri ved til selgerne i deres levetid. Gården bestod da av gnr. 24/3 Frøyhov, gnr. 23/16 «Svensrud og Mo» (Mosjordet) og gnr. 25/4 Fjælstad, en parsell som var kjøpt fra Fjelstad i 1856.

³² Hennes pikenavn var Anne Marie Thoresen, og hun vokste opp hos fosterforeldre i Drammen. Hun ble først gift med snekker Lyche i Hønefoss, og de skal ha fått seks barn som alle døde som små. Etter sin første manns død giftet hun seg med dyrlege Onsager.

³³ Det var Lars Olsen Frøhaug som fant gjetergutten fra Øderå død i Krokkleiva sankthanskvelden 1916. Gutten hadde bundet et tau rundt livet da han skulle følge en okse til bygds, og ble dratt med da oxen ble skremt og stormet ned den bratte kleiva (se bind 2 s. 84).

³⁴ Han var formann i styret for Hole meieri i Svensrud i 1906, og i perioden 1915–1920.

BARE EIERE AV JORD HADDE STEMMERETT

Lars Frøhaug fikk stemmerett før han ble eier av Frøyhov i 1905. I 1894 overtok han en del av farens gård. «Som de fleste vet, så var stemmerettsvilkårene lagt slik, at en måtte være eier av matrikulert jord for å kunne stemme, og derfor fikk Lars skjøte på Fjælsta-jordet lenge før han overtok selve gården».* «Fjælstad-jordet» ble kjøpt til Frøyhov i 1856 av Ole Larsen Frøhaug (selger var Johannes Larsen Fjeldstad).

*VV: «Gamle tun på Røyse» i Ringes Blad 8. april 1952.

*Maren Elise Frøhaug
f. Onsager (1873–1907).*

Lars Olsen Frøhaug
(1867–1958) og hans andre
hustru, Kathinka Fjeldstad
(1878–1937).

DEN UUNNVÆRLIGE HUSMORA

«Fordi odelen fulgte manns-
linjen, har også slektsgransk-
ningen hatt lett for det. Det
kan virke svært urettferdig
når en ser hvor uunnværlig
husmora er på en gård. Det
jeg har sett fra vår genera-
sjon, to generasjoner foran
oss og én etter, gir et helt
tydelig bilde av likeverdige
par som jobber sammen.»*

* Arne Fjeldstad (f. 1923).

Hovedbygningen på Frøyhov
i 1950-årene. Tuntreet ble
plantet av Johan A. Fjeldstad
i 1933.

AASTA LARSDATTER FRØHAUG (1898–1979) ble i 1922 gift med JOHAN ANDERSEN FJELDSTAD (1891–1982), sønn av Gustava og Anders Fjeldstad på Ner-Fjelstad. Aasta var utdannet meierske, og før de overtok Frøyhov, drev de som gårdsbestyrere på Østensjø gård i Østre Aker, der de fem barna ble født:

* Arne (f. 1923), seinere eier av Frøyhov, g.m. Ellen May Thingelstad, fire barn (se nedenfor).

* Øivind (f. 1925), bosatt i Oslo, lærer og treskjærer, g.m. Reidun Odvar Andersen (1926–1986), ingen barn.

* Eva (1928–2002), g.m. Olav Hauge (f. 1924), Imsroa i Østerdalen, fem barn: Britt (f. 1953), Eli (f. 1954), Liv (f. 1956), Trond (f. 1959) og Erik (f. 1962).

* Lars Frøyhov (f. 1929), bosatt på Jaren på Hadeland, g.m. Åse Marry Ellingsen (1933–2001) fra Sømoe i Steinsfjerdings, fire barn: Kari (f. 1956), Erik (f. 1957), Anne (f. 1961) og Astrid (f. 1964).

* Åse (f. 1930), bosatt på Åmot på Modum, g.m. Alf Kolberg (f. 1927), én sønn Rune (f. 1959).

I 1935–36 var det igjen utskifting i grenda, rekvirert av Gunnar Oulie-Hansen på Libakke, men også ønsket av Johan A. Fjeldstad. Libakkes grense gikk helt inn til husveggene på Frøyhov i nord og øst, låvebrufoten på gården stod på Libakke-grunn! Utskiftinga førte til at Frøyhov fikk samlet sin jordvei øst og vest for gårdstunet, og ble svært godt arrondert. En av nabogårdene (Ner-Fjelstad) måtte flytte sitt tun, og gårdsveien fra Frøyhov (som tidligere fulgte Spelmannsgata nordover) ble lagt rett østover til Moskummen.

I 1948 hadde Frøyhov 115 dekar dyrket jord (leir- og silurmold), 50 dekar annet jordbruksareal og 450 dekar produktiv skog. På gården var det 2 hester, 12 kyr, 1 okse, 2 ungdyr, 3 griser, 2 sauer og 15 høner.

I 1951 overtok eldste sønn Arne som forpakter av gården med driftsmidler, maskiner m.v. (med unntak av skogen) i 5 år mot årlig avgift 3.000 kroner. Ved skjøte av 10. mars 1958 ble han eier av Frøyhov for 45.000 kroner (inkludert løsøre for 30.500 kroner), pluss føderåd til sine foreldre av 5-årlig verdi 15.000 kroner. I løpet av en 5 års-periode ble hele gården drenert.

ARNE FJELDSTAD (f. 1923) giftet seg i 1952 med ELLEN MAY THINGELSTAD (f. 1931), datter av Karen f. Sundland og Lauritz Thingelstad på Leine. De har fire barn:

TALTE BISPEN IMOT

Ola skomaker var ugift og bodde sammen med sin mor i Bergly, en stue ved Øverby på østsida av fjorden. I 1932 døde mora, 93 år gammel, og hver julekveld siden gikk Ola den lange veien til Hole kirkegård med krans til hennes grav. I sin ensomhet en slik sein julekveld satt han og sang ved graven, da biskop Lunde – som var på julebesøk hos sin bror Karl, sognepresten – fikk høre den selsomme sangen. Ola, som nok hadde tatt seg noen drammer på forhånd, ble irettesatt av bispem, og i diskusjonen som fulgte brukte han kanskje ikke de meste avveiede ord. Dagen etter preket bispem i Hole kirke, og «i minnelse om møtet med 'n Ola kvelden før, ga bispem holefolket skamord for fylleriet som etter meninga hans skulle foregå her. Da var det at en av Olas jamnaltra, han gamle Lars på Frøyu, reste seg og talte bispem imot».* Han mente at bispem hadde vært for hard mot Ola, og at holeværingene ikke var verre enn andre folk.

* VV.: «Brev kjem og brev skikkes», avisartikkel i Fjell-Ljom 9. november 1956.

Fra tunet på Frøyhov cirka 1915. Det gamle fjøset og bryggerhuset i bakgrunnen. Trilla er på vei mot Spellmannsgata, med Lars Frøhaug på kusksetet. Hans kone Kathinka sitter bak til venstre.

* Torunn (f. 1954), bosatt i Hønefoss, g.m. Knut Erik Haugerud (f. 1953) fra Hønefoss, to barn: Magnus (f. 1979) og Erik (f. 1982).

* Dag (f. 1956), eier av Frøyhov siden 1994, g.m. Toril Anita Sonnerud, tre barn (se nedenfor).

* Amund (f. 1961), ugift, bosatt i Oslo.

* Tove (f. 1966), bosatt i Hønefoss, g.m. Knut Berglind (f. 1963), to barn: Tommy (f. 1992) og Petter (f. 1997).

Johan Andersen Fjeldstad (1891–1982) og hustru Aasta Larsdatter Frøhaug (1898–1979).

Frøyhov gnr. 203/3, slik gården ser ut i dag sett fra Moskummen.

Arne Fjeldstad (f. 1923) og hustru Ellen May f. Thingelstad (f. 1931).

Arne Fjeldstad³⁵ har engasjert seg i lokalpolitikken og representert Senterpartiet i så vel formannskap som kommunestyre i flere perioder både i Hole og Ringerike kommuner. I perioden 1986–88 var han varaordfører i Hole kommune, og har ellers vært formann i forstanderskapet i Hole Sparebank, styreformann i Ringerikes Meieri og i mange år nestformann i Ringerike kraftverk.

Ellen Fjeldstad begynte som «godt voksen» som parktante ved Røyse barnepark i Kjeldsborg i 1986, og hadde arbeid her til parken ble nedlagt i 2000. Siden 1987 har Ellen og Arne Fjeldstad drevet turisme på gården, med 20 overnattingsplasser i hovedbygning, bryggerhus og stabbur.

I 1976 gikk Frøyhov sammen med nabogårdene i Sælabønn Åkervanning A/L.

I 1990 var det 10 melkekyr, 8 ungdyr og 80 slaktegris på Frøyhov, og gården eide 12 andeler i Vidalen Fellesbeite. Sommeren 1994 ble melkedyrbesetningen og griseproduksjonen avviklet, og i dag er det 10–12 ungdyr på gården (kjøttproduksjon).

Ved skjøte av 13. april 1994 ble gården overdratt til sønnen DAG FJELDSTAD (f. 1956), som er salgskonsulent i A.K. Maskin i Hønefoss, ved siden av å drive gården. Han er gift med TORIL ANITA SONERUD (f. 1957) fra Kroksundødegården, som er kokke på Røysetoppen (Ringerike sykehus døgnsykiatrisk avdeling). De har tre barn: Anette (f. 1981, samboer med Hans Jacob Skryten f. 1979, én sønn Alexander f. 2004),³⁶ Andrea (f. 1986) og Arne (f. 1991).

Frøyhov har i dag 140 dekar dyrket jord, 30 dekar annet jordbruksareal, 939 dekar produktiv skog og 127 dekar annen utmark. Jordveien øst for gårdstunet er djup silurjord, og vest for tunet leirmold, mens det lengst vest mot Frøysuåsen er grunn silurjord.

På dette bildet fra 1957 ser vi dagens eier av Frøyhov gnr. 203/3, Dag Fjeldstad (f. 1956) (i leikegrinda), overtar vandringsstaven etter oldefaren Lars Olsen Frøhaug (1867–1958).

³⁵ Arne Fjeldstad har siden 1991 vært medlem av Hole bygdebokkomité.

³⁶ Anette og Hans Jacobs sønn er 10. generasjon av familien på Frøyhov.

FRA GUDBRANDSDALEN?

«Sagnet forteller at Lars Amundsen Lien skulle ha ført med seg den gamle bygning fra Gudbrandsdalen, men det er lite trolig, med datidens kjøredoninger og dårlige veier. Men himlingen i stuen i 1. etasje er som den har vært fra gammel tid, og disse svære materialer kan tenkes å stamme fra Gudbrandsdalen, da lignende materialer ikke er sett noe annet sted i bygden.»*

* Lars Frøhaugs (f. 1867) opptegnelser (skrevet i hans 84. år, i 1951 (kopi i Hole bygdearkiv).

«... I MISERABEL STAND»

«Ved bestefars fødsel (1800) var husene visstnok i miserabel stand. Hovedbygningen bestod av en firkan- tet tømret bygning i to etasjer, stor stue og et smalt kjøkken i første, og et like stort værelse i annen etasje, samt kammers over kjøkkenet. Det var kun den store stuen i 1. etasje som var vinterbolig, og den bruktes som dagligstue og arbeidsrom for kar og kvinne. Oldefar drev jo som klokkemaker, og alle skal være laget i denne store stue. Dertil kom kvinnenens arbeid med rokk og vev. Ikke godt å forstå hvordan husfreden kunne opprettholdes.»*

* Lars Frøhaugs optegnelser

Det drives primært kornproduksjon. På gården er det traktor, 2 kaldluft korntørker og høytørke.

Av bygninger på gården er våningshuset i grovt, laftet tømmer fra 1759 (påbygd 1825 og siden restaurert flere ganger), kårbolig (1979, utvidet 1990),³⁷ låve med stall og fjøs (1897), nytt fjøs bygd 1960 i nedre ende av låven (det gamle steinfjøset ble da revet), stabbur (1840, ombygd 1919), bryggerhus (1938), vognskjul med grisehus (1920 – tidligere var det smie og verksted i nordre enden av bygget), og seterhus på Finneflaksetra. Et gammelt bryggerhus måtte rives i 1936 for å gi plass til ny gårdsvei ned til Moskummen.

Åkernavn er Svensløkka, Nordflaten, Sørflaten og Mojordet.

Husmannsplasser

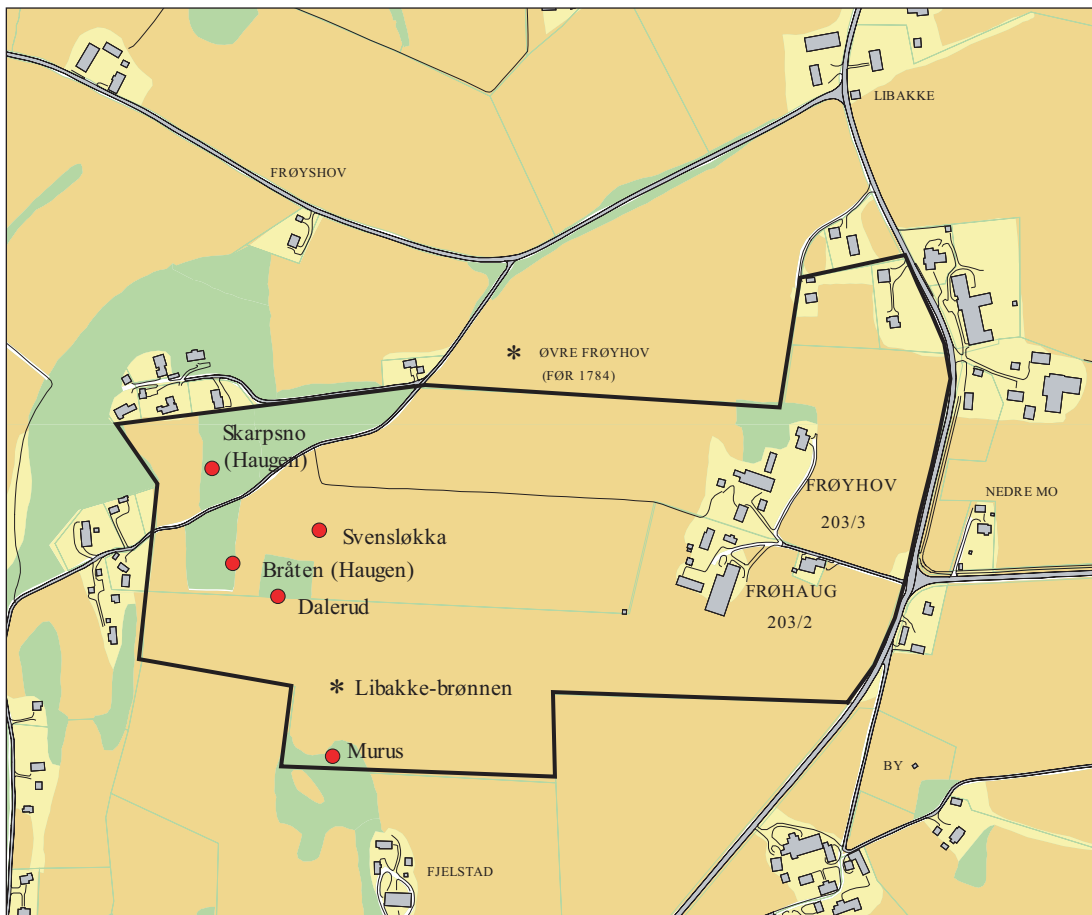
Det har vært i alt 6–7 husmannsplasser under Frøyhov-gårdene. Alle lå i vestre del av gårdsvaldet, mot Frøysuåsen. Kjøp og salg av jord og flere utskiftinger har ført til at mange av plassene i perio- der har tilhørt andre gårder (se nedenfor).

I 1666 ble *Hellik Amundsen* (37) og *Ola Kristensen* (31) nevnt i prestemanntallet som «husmenn eller drenger» på Frøyhov, men vi har ikke sikre kilder som kan bekrefte om de var husmenn. I 1670- og 80-årene var *Helge Frøyhov* flere ganger omtalt i tingbøkene. Han var trolig husmann.³⁸

I 1801 hadde Øvre Frøyhov (hørte da til Libakke) to husmanns-

³⁷ Kårbygningen ble bygd på tomte der det tidligere lå en gammel potetkjeller (ved Smiebakken).

³⁸ Av et skifte på «gaardepladsen Berger» i 1747 blir det opplyst at en av sønnene til avdøde Marte Eriksdatter og hennes mann Rolv Nilsen, Engebret Rolvsen, var myndig og bodde i «Frøoug-Eje». Engebret Rolvsen var rimeligvis husmann under Frøyhov, og nevnt i skiftet er også hans bror, Anders, og en søster Mari (gift med Henrik Berger).

plasser, hvorav én uten jord. Her satt *Engebret Juulsen* (40) med hustru *Mari Danielsdatter* (37) og én datter, Kari (3). På plassen bodde et legdslem, Mari Berntsdatter (64, enke).

På den andre plassen satt husmann med jord og skredder *Anders Steffensen* (38) med hustru *Johanne Hansdatter* (40) og tre barn: Kari (8), Hans (4) og Marte (1). På plassen bodde også en innerst, Eli Iversdatter (65, legdslem) med sin datter Ingeborg Rolvsdatter (29, ugift) og dennes «uekte» sønn Hans Pedersen (3).

I 1801 var det under Nedre Frøyhov én husmannsplass uten jord, Haugen (se nedenfor).

Under denne gårdparten ble det i tillegg leid ut husrom til en innerst, Kirstine Svensdatter (34, ugift), som livnærte seg ved håndarbeid og hadde to «uekte» sønner, Hans Andersen (10) og Sven Abrahamsen (3). I husstanden bodde også et legdslem, Kari Iversdatter (85, enke).

I 1820-årene hadde de to Frøyhov-gårdene én husmann hver; brødrene Kristoffer og Peder Nilsen, begge husmannssønner på plassen Haugen (se nedenfor). Plassene var trolig Haugen og Bråten.

Haugen

Det har vært to Haugen-plasser under Frøyhov-gårdene: én i Skarpsnohagen, og én i nærheten av Dalerud. Den siste er avmerket på eldre kart. I 1801 satt her satt enka *Marte Kristiansdatter* (55) med sine to sønner, Kristoffer Nilsen (12) og Peder Nilsen (9), som begge seinere ble husmenn under Nedre Frøyhov. I 1801 bodde også Martes «uekte» sønn, Hans Engebretsen (22, vervet soldat) på plassen, og to losjerende: skomaker Iver Kristoffersen (31) og skredder Gulbrand Nilsen (24).

I 1820-årene hadde eldste sønn, *Kristoffer Nilsen* (f. 1788 i Norderhov) overtatt som husmann. I 1865 satt han fortsatt på plassen med hustru *Olo Olsdatter* (f. 1794 i Hallingdal). De mottok «Hjælp af Fattiggassen». Plassen ble trolig nedlagt etter utskiftinga i 1870-årene.

Bråten

Havna sør for Skarpsnogata har alltid gått under navnet Bråten, og plassen med samme navn har rimeligvis ligget her. I 1820-årene satt trolig *Peder Nilsen* (f. 1793) som husmann her. Han var husmannssønn i naboplassen Haugen, og ble i 1828 gift med *Guri Webjørnsdatter* (f. 1792 i Hallingdal). De flyttet seinere til Kortegården under Mo på Røyse. Vi kjenner fem av deres barn:³⁹ Anne Marie (f. 1826), Gunhild (f. 1828), Nils (f. 1831), Hans (f. 1834) og Lise (f. 1837) – se Kortegården.

I 1865 satt *Mathias Pettersen* (37) i Bråten med hustru *Jørgine Hansdatter* (33) og to barn: Hanna (7) og Karen (1). De hadde 1 ku og 1 sau, og sådde $\frac{5}{8}$ t. blandkorn og 1 $\frac{1}{2}$ t. poteter. Vi kjenner ytterligere tre av barna til Jørgine og Mathias: Peter (f. 1855, d. som barn), Kristen (f. og d. 1858) og Peter (f. 1863, d. som barn).

I 1855 satt Mathias og Jørgine på en plass i Søhol-eie. Mathias var fra plassen Dal under Fjelstad, mens Jørgine var fra Fjulsrud-eie. Etter Mathias' død giftet hun seg igjen med Anders Johannesen Frøshaug (se Åsen gnr. 221/7).

SPELMANNSGATA

Det gikk et gammelt far ute fra Røyse, over Fjelstad-jordene til tunet på Frøyhov, under låvebrua og videre nordover til Hole kirke. Mellom Frøyhov og daværende Øvre Mo (Solhaug) ble veien kalt for Spelmannsgata, etter tradisjonen fordi fela tok til å låte når brudefølget kom hit. Der denne veien møter bygdeveien ved Solhaug, heter det Spelmannssvingen. Etter en utskifting i 1880-årene ble By- og Ullern-gårdenes gamle veirett opphevet, men veien fungerte fortsatt som «gående» kirkevei ute fra Røyse. Før veien Libakke-Moskummen ble anlagt like før 1880, fulgte hestedo-ningene fra Røyse kjøreveien over gårdstunet på By og ned By-gata til Lilleby, og opp igjen over tunet på Mo og videre nordover til kirken.

³⁹ Guri Webjørnsdatter hadde fra før hun inngikk ekteskap en datter, Margit Olsdatter (f. 1823) med Ole Jensen Averøy-eie. Margit (kalte seg Maren som voksen) ble pleiedatter på Nedre Fjelstad.

⁴⁰ V.V. i en avisartikkel (udatert). Her blir Kathrine kalt «Svart-Kathrine»

«... EN MASSE BLÅVEIS»

«På Skarpsnohaugen lå en stue, der Maren Dal bodde mens jeg var barn. Det var bare dyrket opp en liten åker nærmest veien, ellers var det skog og en masse blåveis».*

* Aasta Fjeldstads (f. 1898) erindringer, s. 7 (kopi i Hole bygdtearkiv).

De synes å ha blitt etterfulgt i Bråten av en enke, *Kathrine Thoresen*, som hadde «så vakker en datter». ⁴⁰ Under utskiftinga i 1880-årene ser det ut til at de to Frøyhov-gårdene byttet havner i åsen, og dermed måtte Kathrines hus flyttes fra Bråten og til nordsida av Skarpsnogata (se nedenfor).

Skarpsno (også kalt Haugen og Kathrinehagen)

I Skarpsnohavna på nordsida av Skarpsnogata lå den andre Haugen-plassen. Den ble kalt Kathrinehagen etter Kathrine Thoresen, en enke som bodde her etter utskiftinga i 1880-årene. I 1900 het plassen Skarpsno. Da bodde Maren Pettersdatter (f. 1831, enke) her. Hun var fra plassen Dal under Ner-Fjelstad, og ble i 1872 gift med Kristen Kristenssen fra Gran (som bodde på Hamnør). Maren livnærte seg med onnearbeid om sommeren og gulvmattefletting om vinteren. Maren Haugen var flink til å skjære korn med skjyru: I 1889 skar hun og Amalie Løkenstua begge to mål åker og litt på det tredje, på én dag, på Frøyhov. ⁴¹

Svensløkka

Området som ble kalt Svensløkka lå mellom Kathrinehagen og Leirflaten (et jorde vest for tunet på Frøyhov), og grenset mot plassen Dalerud i vest. Løkka lå opprinnelig under Øvre Frøyhov, som ble kjøpt og lagt til Libakke i 1784. Etter utskiftinga i 1870-årene ble Svensløkka i Nedre Frøyhovs eie. Løkka var «overvokst med vierkratt og skinntryte, og bruktes til havn, men ble etter salget oppdyrket». ⁴² I 1865 satt her husmann med jord *Andreas Pettersen* (1823–1896) med hustru *Ingeborg Hansdatter* (1823–1877) og fem barn: Hans (16), Karen (14), Petter (13), Johan (10) og Martin (7). De hadde 1 ku og sådde ½ t. bygg, 1 t. blandkorn og 2 t. poteter. Ingeborg døde i 1877, og plassen ble trolig nedlagt like etter. Andreas flyttet til sitt barndomshjem, plassen Dal under Ner-Fjelstad, og giftet seg igjen i 1889 med Anne Olsdatter Frøshaug (se nedenfor).

Dal

Dal var opprinnelig navn på to eller tre plasser under Fjelstad. Da Ole Larsen Frøshaug kjøpte «Fjælstad-jordet» i 1856, fulgte en av plassene med. I 1865 var to Dal-plasser under Fjelstad bebodd,

⁴¹ Lars Frøshaug til V.V. (avisartikkel 18. november 1949, trolig i Ringerikes Blad).

⁴² Lars Frøhaugs (f. 1867) opptegetelser (skrevet i hans 84. år, i 1951) – kopi i Hole bygdtearkiv.

men ingen Frøyhov-plass med det navnet ble nevnt. Etter utskiftinga 1886–88 har Dal tilhørt Ner-Fjelstad (gnr. 204/2) – se omtale av Fjelstad-gårdene.

Murus

«Murus» heter et jorde nord for tunet på Øver-Fjelstad, på grensen mot Frøhaug. Her kan det ha vært en plass, det vitner blomsterflo-raen på åkerflekken om. Navnets opprinnelse er usikker. Etter uttalen kan navnet minne om murhus, men dette blir bare gjetning, særlig på grunn av uttalen (med trykk på første stavelse).⁴³

Dalerud

Dalerud ligger lengst sør i Svensløkka, mellom Haugen og Murus, og her skal det ha ligget en plass.

Skog og seter

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 ble Frøyhov-gårdene tildelt en teig fra branten og østover forbi Kroktjern til Finneflaksetra, og en smalere teig som gikk videre østover mot Djupe-dalen. Skogen er fortsatt i gårdenes eie.

Frøyhov gnr. 203/3 har i dag 939 dekar produktiv skog, hvorav 143 dekar nede i moen øst for Svingerud. Til gården hører to teiger ved Finneflaksetra: én østover mot Prestehytta (162 dekar) og én ved Kroktjern (334 dekar) samt én teig – Fjeldstykket gnr. 217/37 (350 dekar) – som Dag Fjeldstad kjøpte i 1996. Den ligger på øst-sida av gårdens gamle teig ved Prestehytta, og går over Sørseter-veien og ned mot Djupedal. Uproduktiv skog på Krokskogen er 127 dekar.

Drift av skogen har spilt en viktig rolle i totaldriften av gården. Arne Fjeldstad drev årvisst i skogen fra sist i 1930-årene til cirka 1990.

Frøhaug gnr. 203/2 har 350 dekar produktiv skog øst og vest for Finneflaksetra, og gårdens eiere har selv drevet skogen.

640 dekar av teigen som Frøyhov fikk tildelt i 1823, har siden tilhørt Libakke (gnr. 203/1), hvis eier kjøpte Øvre Frøyhov i 1784.

Frøyhov-gårdene har hatt seterrett på Finneflaksetra, og Frøhaug (gnr. 203/2) setret her fram til 1945. Hanna og Anders

FINNEFLAKSETRA

Finneflaksetra var fra 1600-tallet en skyldsatt plass. Da fogd Jacob Luth bygslet den bort til Simen Jacobsen Finne i 1665, var skylda 1 lispund. Denne ble seinere overtatt av de gårdene som hadde seterrett her – Frøyhov og Nordre Gjesval – med ½ lispund på hver. Da Nedre Frøyhov ble delt i to bruk i 1791, fikk de to gård-partene hver ¼ lispund i Finneflaksetra som siden har tilligget gårdene.

Malla og Olaf Frøhaug lå på Finneflaksetra med buskapen under krigen, men etter 1945 har det ikke vært seterdrift der.

⁴³ Harsson (1995).

Arne Fjeldstad på vei til tommerkjøring på Krokskogen i 1950-årene, med den siste hesten på gården, «Basse».

Malla Frøhaug med en av geitene på Finneflaksetra under krigen 1940–45.

TREKØLBRENNING

Av leveranselister på Bærums Jernverk går det fram at Lars Amundsen Frøyu i 1779 leverte 114,3 m³ (78 lester) trekøl fra ei mile som lå 18,2 km fra verket. Av et kart fra samme tidsrom ser vi at mila hans lå vest for Toresplassen. I 1831 leverte Lars Olsen på Frøyu 25 lester trekøl til jernverket, og samme år overførte han en saldo på 56 spesidaler 1 ort 5 skilling fra faren, Ole Larsen Frøhaug, sitt mellomværende med Bærumsverket. Dette går fram av en regnskapsbok som oppbevares på gården.

Tjernsli lå på setra rundt 1930, og ble etterfulgt av Håkon Linnerud. Under krigen lå Malla og Olaf Frøhaug selv på setra med buskapen.

Størhuset på Finneflaksetra eies av begge gårdene i fellesskap, og står fortsatt. Det ble lenge brukt som skogskoie. Det gamle fjøset står til nedfalls. På vollen satte Frøhaug opp en hytte i 1964. Seterveien til Finneflaksetra gikk fra gammelt opp Krok-

kleiva, over Nordsetra og under Åbborås. Det var en lang og tung vei. I 1955 ble det bygd skogsbilvei fra Homledal til Finneflaksetra.

Fra 1933 leide Frøyhov (gnr. 203/3) plass til buskapen på Brua (Bruløkkene) om sommeren, og gårdens folk kom selv opp for å «stelle» hver 14. dag. Seinere var buskapen på Frøshaugsetra (Hjalmar Johansen), Byflaksetra (Håkon Linnerud) og Rønningen (Edvard Bergerbakken). Sommeren 1948 lå Aasta og Johan Fjeldstad med egen buskap på Nordsetra fra juni til september.

Nordre Gjesval eier søndre del av Finneflaksetra. Her ble seterdriften nedlagt i 1905, og størhuset solgt i 1942 til familien Berthelsen fra Bærum.

GAMMEL FINNEPLASS

Finneflaksetra er gammel finneplass. I 1665 fikk Simen Jacobsen Finne bygselseddel av fogd Jacob Luth, og noen år seinere kom enda en finne og slo seg ned her. Han het Berhel Berthelsen, men ble ikke nevnt i finnemanntallet 20 år seinere, i 1686. Da satt Simen Flagseter på plassen med hustru og fem barn, og på Berthels tidligere plass satt en annen finnefamilie, hvor husfaren Mathis Knudsen livnærte seg med arbeid i bygden. Da Oluf Næs i 1680-årene ville rydde jord og bosette seg ved Finneflaksetra, kom det til konflikt mellom bygdefolk og finner. Hole-bøndenes seterrett på Krokskogen er mye eldre, men har rimeligvis ligget nede fra Svartedauen til langt ut på 1600-tallet på grunn av ubrukt jord i bygda, som kunne nyttes til beitehavn i stedet for å dra med buskopen til skogs.*

* Finneflaksetra som boplass for skogfinner vil bli bredere omtalt i bind 5.

Øvrige eiendommer utskilt fra Frøyhov/Frøhaug

203/4 Frøihov – Prestegårdsveien 48

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 24/1 Frøyhov (en del av Libakke) i 1920 og ved gavebrev av 12. september 1932 fra eieren Olaf Hurum overdratt til hans to søstre, Karoline og Hanna Hurum. Etter utskifting i 1936–37 ble parsellen liggende litt lenger sør, vis-à-vis lokalet Røysehall. I 1952 kjøpte Kristian Engebretsen, eier av naboeiendommen Solhaug, den for 800 kroner.

Ved skjøte av 28. januar 1957 solgte Engebretsen den ubebygde parsellen til sin datter Magda Johanne Engebretsen (f. 1920). Hun

KROKTJERN

Før i tida tok seterfolket en del abbor i Krokktjern, og fisken gav en fin avveksling til den tradisjonelle seterkosten. Nå er det jakt- og fiskeforeningen som tar seg av tjernet, og prøver å få en levedyktig ørretstamme der.

Eiendommen Frøihov (gnr. 203/4) i forgrunnen til høyre. Til venstre ligger Solhaug (gnr. 202/25), og på den andre siden av bygdeveien lokalet Røysehall. Bildet er tatt 14. januar 1959.

Widerøe's Flyveselskap AS

var gift med Paul Bakkene (f. 1918) fra Ask. De hadde ingen barn. I 1957 bygde de enebolig på eiendommen.

I 1993 ble deres niese Grethe Bjørnstad (f. 1956) ny eier. Hun er hjelpepleier ved Ringerike sykehus HF (psykiatrisk døgnavdeling) på Røyse, og samboer med Rolf Hansen (f. 1955) fra Oslo, som er tømremester (selvstendig næringsdrivende). De har én sønn, Kristian (f. 1996).

Enebolig bygd 1957.

203/7 Frøytun Prestegårdsveien 30

Frøytun ble utskilt fra gnr. 24/4 Frøihov i 1946 og i april 1947 solgt til Hans Bjørnstad for 6.000 kroner.

Hans Bjørnstad (1908–1984) var sønn av Jens Johannessen Dæhli og Hanna Jørgensdatter på Stadum,⁴⁴ og gift med Karen Engebretsen (f. 1916) fra Frøytuns naboeiendom Solhaug. De fikk tre barn:

Fra bryllupet til Karen f. Engebretsen (f. 1916) og Hans Bjørnstad (1908–1984). Bak fra venstre: Brudens foreldre, Karoline og Kristian Engebretsen, og brudgommens foreldre, Jens og Hanna Dæhli. Helt til høyre to av brudgommens nieser, Bjørg Dæhli (bak) og Randi Myhre.

* Kari-Hanne (f. 1951), g.m. Roy Peder Karlsen (f. 1949), to barn: Per Espen (f. 1973) og Stine (f. 1976) – se Solhaug gnr. 202/25.

* Grethe (f. 1956), samboer med Rolf Hansen (f. 1955), én sønn Kristian (f. 1996) – se Frøihov gnr. 203/4.

* Hans Kristian (f. 1961), eier av Frøytun fra 1987, samboer med Kate Alvheim (se nedenfor).

⁴⁴ Hans ble døpt Hans Bjørnstad, fordi moras slekt i åtte generasjoner hadde bodd på Bjørnstad (opplyst av Hans Bjørnstads bror, Karl Dæhli).

Karen og Hans Bjørnstad og deres tre barn. Fra venstre Grethe (f. 1956), Karen (f. 1916), Hans (f. 1908), Hans Kristian (f. 1961) og Kari-Hanne (f. 1951). Fotograf Ingar Kind

Hans Bjørnstad overtok i 1932 den kombinerte rutebil/godsruta Hole–Oslo, som Erik Roulund på Vestre Rud på Røyse hadde startet noen år tidligere. Han bygde et større garasjeanlegg på Frøy-tun, og etter hvert spesialiserte han seg på persontransport og eide flere rutebiler. I 1965 solgte han sitt firma til Engeseth Busslinjer. Kona Karen drev rikstelefontentral i Frøytun. Denne var flyttet fra hennes foreldres eiendom Solhaug midt i 1950-årene, og her holdt den hus til den ble erstattet av automatsentral i 1971.

I september 1987 overtok sønnen, Hans Kristian Bjørnstad (f. 1961), eiendommen. Han er reparatør i Veidekke, og samboer med Kate Alvheim (f. 1958) fra Bergen, som i mars 2003 ble medeier i eiendommen. Hans Kristian Bjørnstad har fra tidligere ekteskap to sønner, tvillingene Birk og Brynjar (f. 1992). Kate Alvheim arbeider som varehussjef hos Lefdal i Sandvika, og har fra tidligere to sønner: Erlend (f. 1981) og Sindre (f. 1985).

Enebolig bygd 1949, og garasje i 1947.

203/8 Frøyu – Røyseveien 530

Dette er kårboligen på Frøhaug (gnr. 203/2), som ble bygd i 1947 (ombygd 1990). I 1953 ble eiendommen utskilt fra gården. Den bebos i dag av Trygve Frøhaug.

Boligeiendommer i Skarpsnogata

UTSKILT FRA FRØYHOV, FJELSTAD, MO/LIBAKKE OG FRØYSHOV

Skarpsnogata 15 – 203/10 Skarpsno

Skarpsno ligger ved Skarpsnogata, ovenfor Familiekroken. Eiendommen ble utskilt fra Libakke (den del av gården som tidligere var Øvre Frøyhov) i 1966, og ved gavebrev samme år overdratt til

Hans Bjørnstad drev bussrute Hønefoss–Oslo fra 1932 til 1965. Her er to av bussene som trafikkerte strekningen i 1950-årene.

eiernes datter Tone Haug (f. 1946) og hennes tilkommende mann, Otto Jan Solli (f. 1941). De giftet seg i 1967, og overtok i 1987 som eiere av Libakke.

I september 1987 solgte de Skarpsno til Signe Antonie Berg, datter av Anna og Jens Berg på Helgeland på Røyse.

Signe Antonie Berg (f. 1930) ble i 1954 ansatt som organist i Hole kommune, og fram til hun ble pensjonist i 1995, var hun fast organist i Hole, Bønsnes og Sollihøgda kirker. I tillegg har hun vært sang- og musikk lærer ved Røyse og Vik skoler, og dirigent for Røyse skolekor (tidligere Stadum skoles barnekor), Vik skolekor og Hole kirkekor. For sin mangeårige innsats i bygdas musikkliv ble hun i 1984 tildelt Hole kommunes kulturpris.

Enebolig bygd 1967. Eiendommen er på 1,6 dekar.

Skarpsnogata 19 – 202/53 Ellebo

Ellebo ble utskilt fra Libakke i 1963 og solgt til Ellen og Simon Larsen for 5.000 kroner. I april 1989 ble den ubebygde tomte solgt til Marion Bjerkan for 70.000 kr.

Marion Bjerkan f. Didriksen (f. 1950) er fra Senja i Troms, og har siden 1988 arbeidet som psykiatrisk sykepleier ved Modum Bad. Hun er gift med Knut Bjerkan (f. 1950 i Nannestad), som er oppvokst på Røyse. Han er selvstendig næringsdrivende innen videoproduksjon. De har tre barn: Vinjar (f. 1975, samboer med Linda Lund Nilsson), Louise (f. 1983) og Christina (f. 1984).

Eiendommen er på 1,6 dekar. Enebolig bygd 1989–90.

Skarpsnogaata 21 – 202/82 Furuhaugen

Utskilt fra Libakke i 1979 og solgt til Vildis og Rolf Stavnem.

Vildis Stavnem f. Didriksen (f. 1943) fra Senja er fysioterapeut, mens Rolf Stavnem (f. 1944) fra Lillehammer er lege og medeier i Ringerike Medisinske Senter i Hønefoss. De fikk to sønner: Thore (f. 1968) og Øyvind (1972–1997).

I august 1995 solgte de Furuhaugen til Lilleba Marie Jordan (f. 1942) fra Bærum. Hun er skogbruker og legesekretær, og eier halve Jordan-konsernet, som produserer børster med hele verden som marked. Hun var tidligere bosatt i Strømsoddbygda i Ringerike, hvor hun i ekteskap med Hans Christian Nielsen (siden skilt) har fem barn:

* Thrine Lise (f. 1966), i dag eier av gården i Strømsoddbygda, g.m. Elling Tryterud (f. 1967), tre barn: Oda (f. 1994), Hans (f. 1996) og Maja (f. 2000).

* Fredrik Wilhelm (f. 1967), bosatt i Nedre Steinsåsen i Hole, g.m. Ingrid Skarstein (f. 1967), tre barn: Marte Fredrikke (f. 1995), Johannes (f. 1996)

og Sunniva (f. 2001).

* Thorleif (f. 1969), bosatt i Hamar, g.m. Line Engeskau (f. 1968), tre barn: Even (f. 1994), Maren (f. 1995) og Jenny (f. 1998).

* Marie (f. 1975), bosatt i Bærum, g.m. Christian Fredrik Skaarnes (f. 1973), to barn: Max (f. 1997) og Filip (f. 2004).

* Hans Christian (f. 1979), bosatt i Bærum.

I 2001 solgte Lilleba Marie Jordan eiendommen og flyttet til Høvåg ved Kristiansand. Nye eiere ble Anette Hoff Mathiesen og Geir Jobraaten.

Geir Jobraaten (f. 1959) fra Oslo er konsulent innen omstilling og nyskaping av bedrifter og organisasjoner (bestefaren kom fra Utvika i Hole). Hans samboer Anette Hoff Mathiesen (f. 1966) fra Oslo er produksjonssekretær i NRK. De har tre barn: Hedda (f. 1994), Jesper (f. 1997) og Selma (f. 2001).

I juli 2003 solgte de Furuhaugen til Grete Andersen og Jon Erik Laupet, og flyttet tilbake til Oslo.

Grethe Andersen (f. 1962) fra Steinsåsen er barne- og ungdomsarbeider ved Hole ungdomsskole, mens Jon Erik Laupet (f. 1956) fra Tyrstrand er sjåfør i Mesta (tidligere Statens vegvesen). De har én datter, Kjersti (f. 1991).

Eiendommen er på 4,4 dekar. Enebolig bygd 1981 (påbygd 1983) og uthus 1983.

Skarpsnogata 23 – 202/79 Bakkehaugen

Eiendommen ble utskilt fra Libakke i 1977 og solgt til Randi og Peter Nyquist for 50.000 kroner. Peter Nyquist (1938–2002) fra Bergen var stadslege i Ringerike 1976–83, og fra 1983 kommunelege og helsesjef i Hole. Hans kone Randi f. Kongsvik (f. 1937) fra Bergen er bioingeniør, og arbeider ved Smurfit Norpapp Industri i Ringerike. De fikk to barn:

* Anne (f. 1968), samboer med Giuseppe Zonno (f. 1968) fra San Pietro i Italia, to barn: Lisa (f. 1999) og Julia (f. 2003).

* Anton (f. 1970).

Eiendommen er på 3,5 dekar. Enebolig bygd 1979, garasje 1982.

Skarpsnogata 25 – 203/11 Bakkeli

Bakkeli ble utskilt fra Libakke i 1968 og ved skjøte av 28. september s.å. solgt til Terje Erik Opegård for 10.000 kroner. Terje Erik Opegård (f. 1937) fra Løten er tannlege med egen praksis i Hønefoss. Fra tidligere ekteskap har han to barn: Inger Cecilie (f. 1961) og Erik (f. 1965).

I desember 1987 ble Torkel Thams Breien (f. 1949) fra Ask ny

eier. Han er selvstendig næringsdrivende, bl.a. grunnla han og var innehaver av Kari Trestakk i mange år. I dag eier han bedriftens produksjonsbygg på Filippinene. Han er gift med Maria Cecilia Fabregas (f. 1955) fra Filippinene, og de har én sønn, Michael (f. 1997). De er i dag bosatt på Stein gård. Fra tidligere ekteskap med Vibeke Sund fra Oslo har Torkel Thams Breien én sønn, Fredrik (f. 1974).

I 1994 kjøpte Lise og Lars Søby eiendommen, men de satt med den bare ett års tid. Siden desember 1995 har Aina Irene Fagerslett (f. 1963) og Bjørn Egil Rønning (f. 1960) fra Hønefoss vært eiere. Hun er tidligere butikksjef ved Nille på Vik Torg, mens han er salgssjef ved Hønefoss Auto. De har to barn: Lena Marie (f. 1980) og Dennis (f. 1991).

Eiendommen er på 2 dekar. Enebolig og garasje/carport bygd 1972.

Skarpsnogata 27 – 202/51 Haug

Eiendommen ble utskilt fra Libakke i 1963 og solgt til Hole kommune, som samme år solgte den videre til Forsvarsdepartementet for 5.000 kroner. Her bygde Forsvaret sjefsbolig for HVKSØ på Helgelandsmoen

I august 2002 kjøpte Beate Kold Hansen og Jan Egil Lyng eiendommen.

Jan Egil Lyng (f. 1944) fra Bjugn i Sør-Trøndelag er oberst, og fram til 2002 sjef for Hærens Våpentekniske Regiment på Helgelandsmoen. I dag driver han sitt eget firma (Probus) innen coaching. Han er gift med Beate Kold Hansen (f. 1967) fra Kristiansand, som er journalist i Ringerikes Blad. De har ingen felles barn. Beate har fra tidligere samboerskap med Anders Hagen fra Fetsund én datter, Jenny (f. 1996). Jan Egil Lyng har fra tidligere ekteskap med Unni Aune fra Bjugn to døtre: Berit (f. 1969) og Iren (f. 1972), og fra tidligere ekteskap med Annica Bergling fra Linköping i Sverige én sønn, Anders (f. 1982).

Eiendommen er på 2 dekar. Enebolig bygd 1964.

Skarpsnogata 61 – 221/93 Furubakken

Eiendommen ble utskilt fra Frøyshov i 1982 og overdratt til eierens datter, Ingeborg Marie Løken (f. 1956) for 5.000 kroner. Hun har én datter, Marianne (f. 1985).

Eiendommen er på 3 dekar. Enebolig med garasje bygd 1985.

Skarpsnogata 77 – 221/80 Løkka III

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 221/26 Løkka i 1968 og solgt til

eiernes sønn, Kåre Engebretsen (f. 1944). Han er byggmester, og gift med Eli Myhrvold (f. 1944) fra Jevnaker. Hun var assistent på Røyse treningssenter i 23 år, og arbeider i dag på Norderhovhjemmet. De har tre døtre:

* Trine Lise (f. 1965), bosatt på Bønsnes, g.m. Øystein Engen (f. 1963) fra Hønefoss, tre barn; Ingrid (f. 1988), Anders (f. 1991) og Lars (f. 1995).

* Ann Kristin (f. 1969, tvilling), bosatt ved Ulefoss i Telemark, g.m. Bjarne Nenseter (f. 1969) fra Sokna, to barn: Aslak (f. 1994) og Maren (f. 1995).

* Tove Mette (f. 1969, tvilling), bosatt på Rena, g.m. Arne Brådalen (f. 1968) fra Haug, tre sønner: Gudbrand (f. 1996), Martin (f. 1997) og Karsten (f. 2000).

I juni 1973 ble eiendommen solgt til Christian Egemar (se gnr. 221/13 Petters), som i september 1980 solgte den videre til Nils Bogetvedt (f. 1941) fra Bergen. Han er ved Røyse treningssenter, og gift med Berit Snekkenes (f. 1945) fra Sarpsborg, som er logoped i Hole kommune. De har én sønn, Knut (f. 1975).

Eiendommen er på 1,2 dekar. Enebolig bygd 1970.

Skarpsnogata 82 – 202/43 Hauen

Hauen er en enebolig sør for tunet i Haugløkka, som ble utskilt i 1951 og av eierne Anne Karine og Johan Grønvold overdratt til datteren Bjørg og hennes mann.

Bjørg Grønvold (f. 1926) var gift med Harald Martinsen (1914–1998) fra Vestre Ådal.⁴⁵ De fikk én datter, Torill (f. 1946), som i dag er bosatt på Vikersund. Fra tidligere ekteskap med Leif Martinsen fra Vestre Ådal har Toril to barn:

* Anne Catherine (f. 1967), bosatt på Grøterud i Vikersund, g.m. Hans Jørgen Grøterud, to sønner: Ole Jørgen (f. 1993) og Hans Petter (f. 1996).

* Morten (f. 1969), bosatt på Vikersund, g.m. Trine Bye fra Sysle, én sønn Emil (f. 1999).

Etter mannens død i 1998 flyttet Bjørg Martinsen til Vikersund. Hauen ble i april 1999 solgt til Jan Tjernsli (f. 1963) fra Rørvika ved Sundvollen. Han er utdannet rørlegger, og arbeider som driftsleder i Oslo kommune. Jan Tjernsli er gift med Josiane Mayne (f. 1953) fra Martinique, som er sekretær. Fra tidligere samboerskap med Cecilie Aronsen Jamessen fra Oslo har han én sønn, Adrian (f. 1992).

Høsten 2003 solgte Tjernsli eiendommen og flyttet til Sørumsnes i Akershus. Nye eiere ble Eirik Rustand (f. 1976, tømrer) fra Vik i Hole og Hanne Kathrine Gomnes (f. 1976, omsorgsarbeider) fra Røyse.

Enebolig bygd 1953.

⁴⁵ Harald Martinsen kom til Røyse som gårdskar på Øvre Leine (Thingelstad). I ekteskap med Olava Sundland (som døde i 1942) fikk han én datter, Astrid Jorunn (f. 1940), som i dag er bosatt i Haug, og gift med Ole Haukedalen. De har to barn: Eli og Steffen.

Skarpsnogata 98 – 221/78 Egonbu

I 1966 ble det tidligere våningshuset i Bråtan utskilt og solgt til Egon Pedersen for 52.500 kroner. Egon Pedersen (f. 1927) er bilmekaniker, og var gift med Annalise Steensen (1935–2000). De kom begge fra Bjerringbro i Danmark (siden skilt), og fikk to barn: Steen (f. 1956) og Lisbeth (f. 1960) – se Bingstad gnr. 221/89 Nordre Fjells vei 17.

I 1981 flyttet Egon Pedersen til Skotselv, og ved skjøte tinglyst 7. juli 1981 solgte han eiendommen til Kerstin Hedberg (f. 1940) fra Göteborg i Sverige. I ekteskap med Thor Dramstad fra Aremark (siden skilt) har hun tre barn: Styrkår Alvar, Eva og Synnøve.

I august 1982 ble eiendommen overdratt til sønnen Styrkår Alvar Dramstad (f. 1961 i Oslo). Han er rektor ved Tyrifjord videregående skole, og gift med Ann-Mari Olsen (f. 1962, fysioterapeut) fra Bornholm i Danmark. De har to barn: Maria (f. 1991) og Miriam (f. 1992).

I perioden 1993–1996 leide Hole kommune huset til barnehage.

Eiendommen er på 3,1 dekar. Dagens enebolig er det gamle våningshuset i Bråtan (påbygd flere ganger). Øvrige bygninger er det gamle fjøset, som fortsatt står (påbygd garasje i 2001), og et stabbur.

Skarpsnogata 106 – 221/56 Furutopp

Eiendommen ble utskilt fra Bråtan gnr. 221/7 i 1958, og ved skjøte av 15. september 1962 solgt til Tor Robert Gretland for 2.000 kroner.

Tor Robert Gretland (f. 1936) er fra Skotbu i Kråkstad, og har vært yrkesoffiser (i dag pensjonist). Han er gift med Randi Halvorsen (f. 1936) fra Norderhov, som har vært renholder på Helgelandsmoen. De har to barn:

* Elin (f. 1958), samboer med Petter Bråten (f. 1962). Elin har fra tidligere én sønn Rune (f. 1984).

* Kjell (f. 1962), g.m. Eva Johansen (f. 1965) fra Norderhov, to barn: Robert (f. 1992) og Mari Elida (f. 1996). Eva har fra tidligere ekteskap med Morten Andersen fra Holmestrand to barn: Jan-Tore (f. 1983) og May Sølvi (f. 1987).

Enebolig bygd 1964 (påbygd 1978), garasje (1966) og stabbur (1970).

Skarpsnogata 120 – 204/18

Eiendommen ble utskilt fra Vestjordnet i 1980 og solgt til eiernes datter Berit Elise Gaardhammer f. Frøshaug (f. 1958). Hun er bar-

nepleier ved Bærum sykehus, og er gift med Borgar Gaardhammer (f. 1956) fra Vågård, som de siste 25 årene har drevet firma Bj. Gaardhammer i Hønefoss (service og salg av mindre landbruksmaskiner, firmaet solgt i 2003). De har to barn: Anton (f. 1982, samboer med Heidi Merethe Håve f. 1983 fra Hønefoss) og Helle (f. 1985).

Eiendommen er på 1,5 dekar. Enebolig (1980) og garasje (1982).

Skarpsnogata 178 – Åsheim 204/9

Åsheim ligger der Skarpsnogata tar av Hundstadveien og ble utskilt fra Vestjordet i 1938. Ved gavebrev av 6. januar 1939 ble eiendommen overdratt til eiernes datter Maren og hennes mann Johan Olsen Svingerud. Paret lånte 4.500 kroner i Småbruk- og boligbanken og bygde enebolig.

Maren Svingerud f. Frøshaug (1914–1992) var gift med Johan Olsen Svingerud (1912–1987) fra Svingerud på Røyse. De fikk fire barn:

* Mary (f. 1937), bosatt i Hønefoss, g.m. Holger Johanson fra Hønefoss (ingen barn).

* Anne Lise (f. 1938), bosatt i Hønefoss, fra tidligere ekteskap med Sverre Ludvigsen har hun to barn: Lise og Svend.

* Åse (f. 1946), bosatt i Moss, g.m. Birger Strand fra Odalen, to barn: Marianne og Nils Petter.

* John Kristian (f. 1948), seinere eier av gnr. 221/16 Frøishov, i dag bosatt i Hønefoss, g.m. Marry Johanne Svartholt (f. 1953) fra Bærum, to barn: Robert (f. 1976) og Tina (f. 1979).

Etter Johan Svingeruds død i 1987 satt Maren i uskiftet bo inntil hun i april 1989 solgte Åsheim til Inger Lise og Ole Herman Akselsen for 450.000 kroner. Salget omfattet også en tilleggsparcell gnr. 210/18, som var kjøpt fra Lille Hundstad i 1958.

Ole Herman Akselsen (f. 1951) fra Meløy i Nordland er maskinfører ved Norske Skog Follum. Han er gift med Inger Lise f. Karlsen (f. 1956) fra Kongsberg, som er førstesekretær i Statens Filmtilsyn. De har én sønn, Fredrik André (f. 1982).

Enebolig (bygd 1938) og lite uthus (1938). Et uthus (bygd 1958) ble revet i 2003 for å gi plass til ny garasje.

Åsheim på Røyse cirka 1950.

Foto Hans Erlandsen

Fjelstad ligger på en flate i skråningen øst for Frøysuåsen, og grenser i øst mot By og Ullern, i sør mot Søhol og Lille Hundstad, i vest mot Frøyshov og i nord mot Frøyhov. Gårdsnavnet uttales *Fjælstad* (med tjukk s) og har sin opprinnelse i *fjøl*, som er brukt om flatt område.¹

Gården er ikke av de eldste på Røyse. Den er trolig skilt ut fra opphavsgården By en gang i vikingtida, eller århundrene før.

Eiere før 1721

Fjelstads gamle skyld var 3 skippund tunge (60 lispund). Første gang gården nevnes i en skriftlig kilde var i 1493, da Ingrid Nilsdotter testamenterte en del jordegods på Opplandene, deriblant Fjelstad og Svarstad i Hole, til en ny prebende (inntekt til en domkirkeprest) ved de hellige fem sårs alter i Hamar domkirke.² I 1529

¹ NGV s. 7 og Harsson (1995). Tidligere skrivemåter er Fialstadh (1493), Falesta (1528), Fiellestadt (1578), Fielstad (1604), Fieldstad (1617), Fielstad (1657) og Fieldstad (1723).

² Testamentert til alteret for at prestene skulle holde sjelemesser for hennes brødre, biskop Finboge av Bergen og herr Olaf Nilsson, mora Ragnhild, husbonden Jørund og barna Agata, Thorer og Birgitta. Sønnen Gulbrand skulle i sine levedager nyte denne prebende, som etter hans død skulle forvaltes av Hamars biskop.

GRAVHAUG

Det er ikke gjort arkeologiske funn på Fjelstads marker, men på høyden vest for gårdstunet på Øvre Fjelstad er det registrert en gravhaug. Den er forholdsvis klart markert, men fordi den ligger på en naturlig forhøyning i terrenget, virker den høyere enn den egentlig er. Haugen er ikke utgravd. Arkeologene har antydnet at den «kan være noe usikker som fornminne». Den er foreløpig tidfestet til yngre jernalder, da Fjelstad var en del av By.*

* «Fornminner i Buskerud» (Oslo 1985), og opplysninger fra Vesla Fjeldstad desember 2003.

TRE GÅRDER

Fjelstad var én gård fram til 1771, da den ble delt i to. Siden 1789 har det vært tre Fjelstad-gårder, som alle lå samlet ved bygdeveien omtrent der eiendommen Solstad ligger i dag (ved avkjøring av gårdsvei til Søndre By). Øvre Fjelstad lå på nordsida av bygdeveien, og ble flyttet en gang i 1840-årene (trolig 1843–44). Nedre Fjelstad lå der Solstad ligger i dag, og ble flyttet i 1940 (etter utskiftinga 1936–37). Den tredje Fjelstad-gården skal ha ligget på sørsida av bygdeveien omtrent der gårdsveien til Øvre Fjelstad går opp, og ble flyttet cirka 1848. Dessverre fins ingen kart fra denne tida som viser gårdenes nøyaktige beliggenhet (med unntak av Nedre Fjelstad).

eide «De fem sårs alter» ved Hamar domkirke halve skylda i Fjelstad, 30 lispund.³

Etter reformasjonen ble det tidligere bispegodset på Hamar kongens eiendom (krongods), og mye av det ble brukt til avlønning av kongelige embetsmenn. I 1549 hadde Hr. Hans Olsen (prest eller annen embetsmann) «ved sin vikar» inntektene av 6 lispund rugmel i gården. Tidlig på 1600-tallet ble 30 lispund tidligere Hamar-gods i Fjelstad brukt til avlønning av biskopen i Oslo, eller som pensjon til hans enke.⁴ I 1616 het hun Anne Pedersdatter, og var enke etter magister Anders Bentsen Dall, biskop i Christiania 1601–1607). I 1647 var det Bodil – «salige Mester Olufs» i Christiania (enke etter biskop Oluf Bosen) – som hadde inntektene.⁵

De øvrige 30 lispund i gården var privatgods. I 1612 eide Gudbrand Øyestad i Land 20 lispund, og i 1624 og 1641 eide Peder Knudsen på Toten 30 lispund uten bygsel i Fjelstad. I 1647 og 1650 var det lagmann Christen Lagesen på Kjølstad på Modum som eide denne ideelle halvparten i gården. Lagesen eide dessuten et sagbruk i Skjærdalen og en rekke gårder og gårdparter i Norderhov og Hole, bl.a. i Frøyshov, Ullern, Fjell, Lille Bønsnes og Hamnor.

I juni 1690 ble tidligere fogd JACOB LUTH på Helgeland ved makeskifte eier av 3 fjerdinge (15 lispund) i Fjelstad, etter makeskifte med Ole Christensen Moe. I 1698 synes Luth å ha ervervet ytterligere 15 lispund i gården, og satt dermed som eier av de 30 lispund som var privatgods.

I 1699 utstyrte Jacob Luth – som eier av Fjelstad – en soldat sammen med Christen Christensen på Frøyshov.

Etter Luth og hustru sin død ble denne eierparten solgt på auksjon til svigersønnen, løytnant Hans Meyer, for 150 riksdaler. Skjøtet ble tinglyst 25. august 1721 (se nedenfor).

Brukere før 1721

Den første brukeren vi kjenner navnet til på Fjelstad,⁶ er HELLIK FJELDSTAD (Helig Falesta), som i 1528 betalte 1 lodd sølv i skatt. I 1557 het brukeren ALV FJELDSTAD, og i 1560 ble Alvs dreng (gårdskar) idømt 4 daler i bot (eller en ku) for knivsting og blodvite.

³ Halvorsen (1955), s. 23.

⁴ Halvorsen (1960), s. 12.

⁵ Byen het Oslo før 1624, Christiania 1624–1877, Kristiania 1877–1925 og siden 1925 har bynavnet vært Oslo.

⁶ Gårdsnavnet er Fjelstad, mens dagens slektsnavn er Fjeldstad.

UKVEMSORD

Om Klaus Fjeldstad var en villstyring, vet vi ikke. Men i 1617 ble han på bygdetinget dømt til en bot på 10 riks daler, fordi han «udi Druk-kenskab talte en Kvinde ved Navn Gurun Øen nogen Ukvemsord til, som han ikke kunde bevise». I 1622 ble Klaus stukket med kniv av Gaute Hjelle, og i 1636 ble han idømt bot for å ha skadet Hans Leine med en sauesaks.*

* Halvorsen: Ekserpter av gårdsnavn fra Hole og Ringerike.

I 1577 var Fjeldstad fullgård.

I 1610 og 1616 het brukeren TRULS FJELDSTAD, og i 1618 betalte KLAUS FJELDSTAD landskatt. Klaus bygslet i 1624 hele gårdens skyld på 60 lispund. I 1628 hadde han C.N. i seglet. I 1620-årene hogg Klaus Fjeldstad tømmer i Ådal, i et område han leide av Asle Skollerud.⁷

I 1646 betalte BÅRD FJELDSTAD (f. ca 1612) koppeskatt, og i skattematrikkelen i 1647 var Bård bygselmann over hele gården (60 lispund). Bård Fjeldstad var trolig sønn eller svigersønn av den forrige brukeren Klaus.

I 1652 ble Bård stevnet av lagmann Christen Lagesen, som eide 30 lispund i gården, for manglende betaling av landskyld (1 skip-pund 1 lispund, dvs. 21 lispund) for 1650. Bård møtte og vedgikk gjelda, som han ble dømt til å betale innen 14 dager. Samme år ble Bård stevnet av Søren Frøyshov på bygdetinget for en hest han skulle ha tatt fra ham, og siden slått i hjel. I 1653 skyldte Bård 6 riksdaler, en sele og et par bissetenger til Ola Nilsen By.

Bård Fjeldstad var lagrettemann i 1652, 1662, 1664 og 1665. I

⁷ Fra tingboka 1673 (Thorleif Solberg i Hringariki nr. 1/1995).

1658 ble han stevnet av Hans Pay på Bragernes for gjeld, og i 1659 av Nils Gunderssøn på Bragernes for det samme. I 1660-årene ble han stadig stevnet for manglende betaling av skatt, og i 1662 skyldte han Mattis Domholt for 1 ½ t. bygg han ikke hadde betalt for. I 1664 vedgikk han på bygdetinget ikke å ha betalt landskyld til enka etter Lauritz Christenssøn, noe han tilbød seg å gjøre. Så seint som i 1673 ble Bård stevnet på tinget av salige Simen Larsens arvinger for en gjeld på 40 riksdaler 1 ort. Bård mente at gjelda kun var på 12 riksdaler, noe en gjennomgang av avdødes regnskapsbok ville bevise. Han tilbød seg å reise til Bragernes og ordne opp i saken.

I 1664 leser vi også om Torger Fjeldstad i tingboka, da han ble dømt til å betale 4 daler for et blodvide⁸ han hadde gitt Anders Stadum. Vi vet ikke om Torger var Bårds sønn. Han er ikke nevnt i prestemanntallet som boende på gården i 1666, og var mest trolig husmann eller dreng.

Vi kjenner ikke navnet på Bård Fjeldstads kone, men i 1664 møtte han på tinget på vegne av sin kone og sa at han aldri hadde fått noen arv etter salige Nils Trøgstad i Norderhov. Hun kan ha vært en søster av Nils Trøgstad, som døde cirka 1643.⁹ I 1666 er Lisbeth Fjeldstad nevnt i tingboka. Hun kan ha vært Bårds kone.

I 1666 hadde Bård Fjeldstad fem sønner:

* Per (19), uvisst om han ble bruker av Fjelstad etter faren.

* Klaus (16), seinere bruker på Hundstad, flere barn: bl.a. Anne Klausdatter Moe, Bård Klausen Hundstad og Guro Klausdatter Stadum.¹⁰

* Mikkel (14), trolig Mikkel Bårdsen Svarstadeie som i 1681 var en utarmet og fattig mann som «intet eier og intet er å erholde hos».

* Elling (11)

* Klemet (8).

I 1664 vitnet Per Fjeldstad, Bård Fjeldstads sønn, i en drapssak i Skjærdalen (Tyristrand).

Eid av offiserer 1721–1771

Jacob Luth bodde på Helgeland, og var fogd over Ringerike og Hallingdal 1657–1667. Han var gift to ganger. Etter hans død i 1706 var det hans andre hustru, ANNE CHRISTENSDATTER MOE (1649–1719) som overtok eierparten i Fjelstad, og etter hennes død i 1719 ble den solgt på auksjon for 150 riksdaler til svigersønnen,

⁸ Blodvide = med overlegg å såre en annen til blods (Norsk Historisk Leksikon).

⁹ Ole Engebretsen Yttri: En familie på Hundstad i Hole, i Hringariki nr. 1/2002.

¹⁰ Ole Engebretsen Yttri: En familie på Hundstad i Hole, i Hringariki nr. 1/2002.

LENSMANN

Klaus Fjeldstad var lensmann i Hole, i hvert fall fram til 1631. Da ble han ilagt 50 daler i bot for bestikkelse i forbindelse med utskrivning av soldater til kongens hær. 50 daler var mye penger, men forseelsen var alvorlig. Etter all sannsynlighet mistet Fjeldstad-bonden ombudet som lensmann etter det.*

* Eivind Fjeld Halvorsen 5. desember 2003.

løytnant HANS MEYER ved 2. Oplandske Infanteriregiment, som var gift med Luths datter Rebekka Walter (1676–1751). Skjøtet ble tinglyst 25. august 1721, og bare fire dager seinere solgte Meyer de 30 lispund videre til kaptein SVEND JESPER BIRCK (1697–1742) for 240 riksdaler. Da hadde Birck i april samme år bygslet bispegodset av Anna Munch, enke etter biskop Hans Munch. I 1723 satt han på gården med sin familie. Av husdyr hadde de 4 hester, 20 storfe og 16 sauer. Årlig utsæd var 1 t. rug, 1 t. erter, 3 t. bygg og 5 t. blandkorn, og høvavlingen var 60 lass.

Svend Jesper Birck ble seinere major, og eide Fjelstad i rundt 30 år. Han eide flere gårder i Hole, bl.a. Stein fra 1728 til 1740, Nedre Vik, Søndre By, Vestre Hamnor og en del av Gomnes. Han ble i 1728 utnevnt til sjef for Ytre Hallingdalske kompani. Vi kjenner fire av barna i hans ekteskap med ANNA MARIE MADTFELDT (1705–1773):

* Beate Hedvig (1735–1774), g. 1762 med Gerhard Essendrop (1724–1795), sogneprest i Hole 1771–1787.

* Casper Claudius (f. 1736).

* Anne Cathrine (1737–1738).

* Paul Christian (f. 1739), konfirmert 1754.

Major Birck bodde på Fjelstad til sin død i 1742. Tidligere samme år hadde han søkt avskjed, da han hadde forfrosset beina ved flere anledninger ute i felten. Hans enke bodde på Fjelstad til hun solgte de 30 lispund i gården i desember 1752 til kaptein JOHAN HENRIK RYE for 420 riksdaler. I februar året etter tegnet Rye bygselskontrakt med rektor Hersleb på den øvrige del av gården.

I 1762 satt Rye som husbond på Fjelstad (uten familie). På gården bodde også major Bircks enke Anne Marie Birck, hennes datter Beate og svigersønn Gerhard Essendrop, samt en dame ved navn Anne Marie Stockmann. På gården hadde de tre tjenestefolk: Kirsti Christensdatter, Lars Andersen og Sivert Hansen.

Rye satt som bruker til 1771, da han ble utnevnt til major i 2det Smaalenske nationale infanteriregiment og flyttet fra Ringerike (han måtte ta bolig i sitt nye distrikt).¹¹

Med kaptein Rye og hans familie var Fjeldstads tid som bolig for offisersfamilier brakt til ende, og gården ble solgt til to bønder, Bredde Olsen Egge (l.nr. 75) og Gudmund Reiersen (l.nr. 76) (Lagesen skriver Iversen).

Fjelstad ble delt i to bruk i 1771. Siden 1789 har det vært tre Fjelstad-gårder.

¹¹ Lagesen I, s. 67.

Øvre Fjelstad LØPENR. 74 – I DAG GNR 204/1

I september 1771 bygslet Gudmund Reiersen halvparten (15 lispund) av bispegodset i Fjelstad av kanselliråd Hersleb, og i mars 1773 kjøpte han halvparten (15 lispund) av privatgodset i gården av major Rye. Han satt dermed med halve gården.

GUDMUND REIERSEN (1723–1786) var gift med BERTE ENGEBRETSDATTER (f. 1720). Vi kjenner to av deres barn:

* Engebret (1751–1789), hjalp faren med gårdsbruket, g. 1778 m. Ingrid Evensdatter (f. 1756), minst fem barn: Peder (f. 1779, d. som barn), Even (f. og d. 1781), Iver (f. 1782, g.m. Kari Halvorsdatter, minst ett barn Inger Marie 1822–1825), Gulbrand (f. 1786) og Ingeborg (f. 1789, d. som barn). Ingrid Evensdatter ble g.2 m. Nils Iversen Fjeldstad, som ble bruker av en del av Fjelstad (se nedenfor, løpenr. 76, i dag gnr. 204/6).

* Ragnhild (1759–1823), g. 1778 m. Ole Pedersen Gommæs, seinere eier og bruker av en del av Fjelstad, minst åtte barn (se nedenfor).

Allerede i 1776 overtok Ole Pedersen som bygsler av halvparten av bispegodset i svigerfarens gård (7 ½ lispund) av kanselliråd Hersleb, og i 1778 kjøpte han 3 ¾ lispund i Fjeldstad av Brede Olsen på den andre gården for 99 riksdaler. I samme periode ervervet han ytterligere 7 ½ lispund, og satt dermed som eier av 11 ¼ lispund i gården.

Etter Gudmund Reiersens død i 1786 satt enka Berte Engebretsdatter med 5 ⅜ lispund eierpart i gården, som hun ved skjøte av 2. november 1789 solgte til Nils Iversen for 70 riksdaler (se løpenr. 76).

Vi kjenner åtte av barna til RAGNHILD GUDMUNSDATTER (1759–1823) og OLE PEDERSEN: Ole (f. 1777), Peder (f. og d. 1778, d. 3 uker gammel), Peder (f. 1778, døpt 1. nyttårsdag 1779), Maria (f. 1780), Gulbrand (f. 1783), Nils (1784–1785, d. ¾ år gammel), Nils (f. 1786) og Ragnhild (f. 1788).

Ole Pedersen satt ikke lenge som eier. De 11 ¼ lispund i Fjelstad solgte han 15. juli 1788 til Ole Nilsen Gommæs for 599 riksdaler, og da datteren Ragnhild ble født samme år, bodde de på Vekkern i Steinsfjerdingen. Ole Pedersen stakk seinere av fra familien. I 1801 bodde Ragnhild Gudmundsdatter (42) med sine to yngste barn på Fjelstad, og i folketellinga heter det at «hendes mand er bortrømt og hun lever af haandarbeide».

OLE NILSEN GOMMÆS (FJELDSTAD) (1765–1835) hadde allerede i mars 1788 bygslet bispegodset i gården av bispeenka Birgitta Green. Han var sønn av Nils Pedersen Gommæs og Marte Abrahamsdatter på Gommæs, og kan betraktes som stamfar for slekta

© Fotograf Mart Fagerli

Øvre Fjelstad sommeren 2004.

som siden har sittet på Øvre Fjelstad. I 1790 giftet han seg med ANNE ALVSDATTER HURUM (1766–1803) fra Nordigarden Hårum i Steinsfjerdingen. Vi kjenner fem av deres barn (hvorav tre sønner nådde voksenalder):

- * Marte (f. og d. 1790), d. tre uker gammel.
- * Nils (1792–1867), seinere eier av Fjelstad, g.m. Anne Andersdatter Fjulsrud, åtte barn (se nedenfor).
- * Alv (1797–1857), eier av Bili 1839–1856, g.m. Johanne Mathea Bihli f. Rømer (1795–1868), én sønn Ole (f. 1841), seinere politimann i Fredrikstad (se bind 1 s. 431).
- * Abraham (f. 1799–1809), d. 10 år gammel.
- * Anders (f. 1803), skredder, bosatt i Christiania, gift, flere barn, bl.a. Gustav Adolf (1829–1842), druknet i Tyrifjorden, 13 år gammel.

I 1801 satt Anne Alvsdatter (35) og Ole Nilsen (36, bonde og underoffiser) på gården med tre sønner: Nils (9), Alv (4) og Abraham (2), og de hadde tre tjenestefolk: Maria Olsdatter (21), Eli Hansdatter (15) og Gulbrand Olsen (19).

Anne Alvsdatter døde 37 år gammel i 1803, og da skiftet ble avsluttet i april samme år, etterlot hun seg enkmann og fire sønner. Boets nettoverdi var 346 riksdaler, hvori medregnet jord i Fjelstad for 120 riksdaler.¹²

Etter Anne Alvsdatters død giftet Ole Nilsen seg igjen samme år med KIRSTI TORS DATTER ØDEGÅRDEN (1777–1815) fra Norderhov. Vi kjenner seks av deres barn, hvorav tre var i live ved moras død i 1815:

¹² Skifteprotokoll nr. 23 (1804–1808) Ringerike og Hallingdal, s. 37A.

- * Anne (1804–1806).
- * Gulbrand (1806–1807).
- * Anne (1807–1808).
- * Abraham (f. 1809), flyttet til Christiania.
- * Gulbrand (1811–1833), druknet i Holsfjorden, 22 år gammel.
- * Kristian (1815–1854), druknet i Tyrifjorden ved juletider 1854.

Kirsti Torsdatter døde i 1815, bare 38 år gammel. Skiftet ble avsluttet i 1819 og av boets nettoverdi på 244 riksdaler var medregnet takstverdi 250 riksdaler av 11 $\frac{1}{4}$ lispund i Fjeldstad. I 1817 giftet Ole Nilsen Fjeldstad seg for 3. gang, med LISBETH ANDERS-DATTER DÆHLI (1780–1839), datter av Anders Danielsen Dæli og hustru Mari Olsdatter. De fikk to barn:

- * Marte (f. 1819), ugift, ingen barn.
- * Ole (1821–1822).

I januar 1833 solgte Ole Nilsen Fjeldstad halvparten av de 11 $\frac{1}{4}$ lispund han eide i gården (løpenr. 74b), til sin eldste sønn i første ekteskap, Nils Olsen Fjeldstad, for 300 spesidaler. Ole Nilsen Fjeldstad døde i 1835, og da skiftet ble avsluttet i 1837, ble boets resterende eierpart i Fjeldstad (løpenr. 74c) utlagt nest-eldste sønn, Alv Olsen Fjeldstad, etter takst 350 spesidaler. I 1839 ble imidlertid Alv Fjeldstad (ved giftermål) eier av Bili, og han solgte derfor – ved skjøte av 2. november 1841 – sine 5 $\frac{5}{8}$ lispund i Fjeldstad for 300 spesidaler til broren, som dermed ble eier av hele den gårdparten som tidligere tilhørte faren.

BRØNNER

Fjeldstad er fra naturens side velsignet med gode brønner, noe flere av nabogårdene ikke er. I 1857 fikk eieren av Libakke tinglyst rett til å lede vann fra en kum på Fjeldstads marker, og i 1859 fikk Søndre Bys eier det samme.

Øvre Fjeldstad sommeren 1955. I bakgrunnen ser vi Frøysuåsen.

Wiederøe's Flyveselskap AS

Ved kongelig skjøte av 19. juni 1841 ble Nils Olsen Fjeldstad også eier av 11 ¼ lispund av det tidligere bispegodset i Fjelstad, for 400 riksdaler (løpenr. 74a). Kjøpesummen ble i sin helhet lånt i Opplysningsvesenets fond. I 1843 lånte han 500 spesidaler i Norges Bank med pant i gården, og det var trolig da han flyttet gårdstunet lenger vest, opp i skrålia der gården ligger i dag.

NILS OLSEN FJELDSTAD (1792–1867) var gift med ANNE ANDERSDATTER FJULSRUD (f. 1798). De fikk åtte barn, hvorav fem sønner og én datter nådde voksen alder:¹³

* Anne (f. 1818), g. 1844 m. Ole Andersen Moe (1813–1892) på Nedre Mo på Røyse, sju barn: Karen, Ingeborg, Christoffer, Anne Mathea, Karen, Andreas og Nikoline (se omtale av Nedre Mo).

* Anders (1823–1827).

* Ole (1825–1894), seinere eier av Fjelstad, g.m. Maren Gulbrandsdatter Moe, sju barn (se nedenfor).

* Anders (1828–1894), utdannet som garver, bosatte seg i Drammen, g.m. Kirsti Olsdatter Toverud (1833–1914) fra Sylling i Lier, seks barn: Anna Otilie (f. 1864), Gunborg Elise (f. 1866), Nils Olaf (f. 1867), Karl Andreas (f. 1869), Emma Sofie (f. 1872) og Kristian Anton (f. 1873).

* Berthe (f. og d. 1833).

* Martin (1834–1875), da han døde 41 år gammel ble innført i kirkeboka at han var «bruger» (trolig hjalp han broren Ole, som da eide gården).

* Johan (1839–1882), seinere eier av Svarstad (Engen), g. 1872 m. Anne Danielsdatter Søhol (1844–1922), sju barn: Nils (f. 1872), Karl Daniel (f. 1874), Anne Mathea (f. 1875), Ole (f. og d. 1877), Gunvor (f. 1877), Håkon (f. 1879) og Anna Johanne (1881–1882, d. av meslinger) – se Svarstad gnr. 211/6.

* Gustav (1843–1864), ugift.

Ved skjøte av 25. mai 1861 overtok OLE NILSEN FJELDSTAD (1825–1894) Øvre Fjelstad for 1.800 spesidaler, med livøre til faren i hans levetid. Ole Nilsen var gift med MAREN GULBRANDSDATTER MOE (1832–1916), datter av Gulbrand Pedersen Moe (Hafnor) og Anne Nilsdatter på Øvre Mo. De fikk åtte barn, hvorav seks nådde voksen alder:

* Anne (1854–1863), d. 9 år gammel.

* Gustava (1857–1937), g.m. Anders Olsen Fjeldstad (1846–1914) på Nedre Fjelstad, fire barn: Margit, Ole, Johan og Martha (se nedenfor).

* Nils (1859–1938), seinere eier av Frøyshov, g.m. Sofie Dorthea Larsdatter Libakke (Bye) (1866–1942), 10 barn: Lars, Anna Marie, Ole, Mads, Nils, Sverre, Anders, Gunda Sofie, Johan og Maren (se omtale av Frøyshov).

¹³ En del av disse slektsopplysningene er utarbeidet av Terje Lehne.

* Annette (1862–1941), g.m. Christoffer Olsen Moe (1849–1902) på Mo, én sønn Ole (1902–1925) – se Mo gnr. 202/6.

* Anders (1865–1918), ugift, seinere eier av Øvre Fjelstad (se nedenfor).

* Kristian (1868–1939), sløydlærer i Bærum, g.m. Ingeborg Karine Jørgensdatter Bønsnes (Dæhli) (1871–1953), tre barn: Gudrun (1905–1953, g.m. Fritz Guriby 1904–1983, to døtre: Anne Karine f. 1944 og Eli f. 1947), Ove Jørgen Mauritz (1905–1995, ugift) og Helge (f. 1913, g.m. Gudrun Kaspersen 1912–2001, ingen barn).¹⁴

* Gunhild (1870–1957), ugift, bosatt i Hønefoss, hvor hun styrte huset for samlagsbestyrer Bryhn.

* Adolfine Olava Kristense (1873–1874).

I 1865 satt Maren Gulbrandsdatter (34) og Ole Nilsen Fjeldstad (41) på gården med fire barn og husbondens far, Nils Olsen (74, enkemann og føderådsmann) samt én fostersønn, Karl Gulbrandsen (19, f. i Christiania) og en tjenestepike, Inger Marie Olausdatter (24). De hadde 3 hester, 9 storfe, 17 sauer og 3 griser, og årlig utsæd var $\frac{1}{4}$ t. hvete, $1 \frac{1}{4}$ t. rug, $5 \frac{1}{2}$ t. bygg, 4 t. blandkorn, 2 t. erter og 16 t. poteter.

Etter Ole Nilsen Fjeldstads død i 1894 drev enka gården videre med hjelp av sønnen Anders, som i gavnet var bruker av gården. Skjøte ble imidlertid først utstedt 17. juli 1915, da han overtok Øvre Fjelstad for 12.000 kroner (hvorav 4.000 kroner for løsøre) samt livøre til mora (hun døde i 1917).

ANDERS OLSEN FJELDSTAD (1865–1918) var ugift. I 1900 satt han på gården med mora Maren og søsteren Annette samt en «budeiekal», Syver Syversen (f. 1884 i Ål i Hallingdal). I tellinga er

¹⁴ Helge Fjeldstad er bosatt på Vøyenenga i Bærum.

Hovedbygningen på Øvre Fjelstad tidlig i 1920-årene.

Foran hovedbygningen på Øvre Fjelstad cirka 1900. Til venstre Anders Olsen Fjeldstad (1865–1918), og til høyre Nils Heieren fra Tyristrand. På trappa i bakgrunnen står Annette Fjeldstad (1862–1941), som i 1901 giftet seg med Christoffer Olsen Moe på Mo.

I 1922 ble det feiret bryllup på Svarstad mellom Emma Kristine f. Rovelstad (1895–1982) og Ole Nilsen Fjeldstad (1895–1982).

Ole Nilsen Fjeldstad (1895–1982).

Emma Kristine Fjeldstad f. Rovelstad (1895–1982).

også nevnt to av husbondens nieser, Margit Olsdatter (f. 1888, datter av hans søster Gustava og Anders O. Fjeldstad på Nedre Fjeldstad) og Anne Marie Nilsdatter (f. 1893, datter av hans bror Nils Olsen Fjeldstad og Sofie Larsdatter på Frøyshov), som vokste opp hos onkelen på Øvre Fjeldstad.

Etter Anders Olsen Fjeldstads død i 1918 tilfalt gården, etter avdødes testamente, brorsønnen Ole Nilsen Fjeldstad, nest-eldste sønn av avdødes bror Nils Olsen Fjeldstad (på Frøyshov) og hustru Sofie Larsdatter Libakke (Bye).

OLE NILSEN FJELDSTAD (1895–1982) giftet seg i 1922 med EMMA KRISTINE ROVELSTAD (1895–1982) fra Svarstad på Røyse. De fikk tre barn:

* Aslaug (1925–1986), g.m. Knut Haglund (1921–1986), bosatt i Bråten (Haglund) på Utstranda, to barn: Sissel (f.1948, bosatt i Bærum, samboer med Arve Pettersen fra Bærum, i tidligere ekteskap med Erik Frogh f. 1948 fra Hønefoss fikk Sissel tre barn: Trond Even f. 1968, Mona Beate 1971–1976 og Knut Stian f. 1974), og Gerd Unni (f. 1953, bosatt i Grøndokka, g.m. Fred Christensen f. 1951 fra Sollihøgda, to barn: Siri f. 1983 og Emmy f. 1988).

* Gerda Sofie (f. 1930), g.m. Martin Hove (1927–1981) fra Vik i Sogn, to barn: Arild Romar (f. 1959) og Ann Kristin (f. 1966) – se Solstad gnr. 204/12.

* Nils (f. 1934), seinere eier av Øvre Fjeldstad, g.m. Astri Synnøve Gommæs (f. 1939), tre barn: Marit, Inger og Ola (se nedenfor).

I 1937–39 var det en større utskifting i området, noe som blant annet førte til at nabogården Nedre Fjeldstad måtte flyttes.

I 1948 hadde Øvre Fjeldstad 120 dekar dyrket jord (leirmold), 40 dekar annet jordbruksareal og 300 dekar produktiv skog. På gården hadde de 3 hester, 2 griser og 20 høns. Melkeproduksjonen opphørte i 1939, da det gamle tømmerfjøset ble revet. Krøtterholdet på gården i 1930-årene var 12 kyr, 1 okse og 2 ungdyr.

Ved skjøte av 5. desember 1964 ble gården overdratt til sønnen Nils Fjeldstad for 57.750 kroner samt livøre til foreldrene i deres levetid.

NILS FJELDSTAD (f. 1934) giftet seg i 1965 med ASTRI SYNNOVE (VESLA) GOMNÆS (f. 1939) fra Røyse. De har tre barn:

* Marit Synnøve (f. 1967), bosatt i Nannestad, g.m. Olav Sæther (f. 1968) fra Nannestad, tre barn: Guro (f. 1994), Maren (f. 1997) og Håvard (f. 2000).

* Inger Kristine (f. 1971), siden 2003 eier av Øvre Fjeldstad sammen med sin mann Stig Væråmoen (f. 1969), to barn: Oda (f. 1998) og Tiril (f. 2002) – se nedenfor.

* Ola (f. 1978), siden 2001 eier av Frøyshov gnr. 221/17 (Syr), samboer med Anne Beate Moe Haugen (f. 1978) fra Norderhov.

Vesla Fjeldstad har vært lærer i 40 år i Ringerike og Hole. Hun begynte på Eikli skole i Norderhov i 1961, og har siden vært ved Røyse og Sollihøgda skoler. Sine siste 12 yrkesaktive år var hun i Voksenopplæringen i Hole, med base på Hundstadtunet. Vesla Fjeldstad har også vært aktiv i lokalpolitikken, bl.a. som leder av Hole skolestyre. Nils har fra 1958 til 2000 arbeidet som tømmermåler i Drammensvassdragets Tømmermåling (de siste årene i Tømmermåling Sør).

Fra 1. januar 2003 overtok datteren INGER KRISTINE FJELDSTAD (f. 1971) gården sammen med sin mann, STIG VÆRÅMOEN (f. 1969) fra Øvre Rendalen. De arbeider begge som politibetjenter ved Nordre Buskerud Politidistrikt, og har to barn: Oda (f. 1998) og Tiril (f. 2002).

Øvre Fjelstad har i dag 130 dekar dyrket jord, som nyttes til korn- og frøproduksjon, og 470 dekar produktiv skog, hvorav 450 dekar på Krokskogen og 20 dekar i «Dæln». På gården er det traktor, kaldluft korntørke og vanningsanlegg (Sælabønn Åkervanning A/L siden 1976).

Av bygninger på gården er et gammelt våningshus fra før 1840 (ombygd 1937 og restaurert 1978 og 2003), låve med stall (1904), stabbur (1934), bryggerhus (1932, ombygd 1977), dukkestue (1975), grisehus (ca. 1935), kårbolig (1998) i Saubakken med garasje (1998), og skogshytte ved Bjørkevad (ved Fjellseterveien på Krokskogen), bygd 1924 og påbygd 1974. Et gammelt tømmerfjøs ble revet i 1939.

Åkernavn er Haugen, Haugløkka og Dælajordet. Den største og beste åkeren på gården ligger mellom låven og bygdeveien, og har intet navn.

Familien på Øvre Fjelstad i 1989. Fra venstre Marit Synnøve (f. 1967), Nils (f. 1934), Ola (f. 1978), Astri Synnøve (Vesla) (f. 1939) og Inger Kristine (f. 1971).

Flyfoto av Øvre Fjelstad 1994.

Fjellanger-Widerøe AS

Da Fjelstad ble delt i 1771, overtok Brede Olsen Egge ved bygselskontrakt fra kanselliråd Hersleb, tinglyst 28. februar 1771, som bruker av 15 lispund av bispegodset i Fjelstad. Han var tidligere (til 1770) eier og bruker av Øvre Egge på Ask, og kjøpte i 1772 halvparten (15 lispund) av privatgodset i Fjelstad av kaptein Rye.¹⁵

BREDE OLSEN EGGE (FJELDSTAD) (1728–1817) var gift med MARIE ANDERSDATTER HURUM (1736–1813) fra Søndre Hårum i Steinsfjeringen. Vi kjenner fem av deres barn: Ole (f. 1756, d. som barn), Anne (f. 1760, g. 1787 m. Kristian Hansen Fjeld, minst tre barn: Hans, Anders og Maria), Anders (f. 1761), Ole (f. 1764, seinere eier og bruker av Nedre Fjelstad, se nedenfor) og Mari (f. 1769).

I 1778 solgte Brede Olsen 3 $\frac{3}{4}$ lispund av sin eierpart i gården til Ole Pedersen Gomnæs for 99 riksdaler (se Øvre Fjelstad), og satt dermed igjen med 11 $\frac{1}{4}$ lispund i sin gård. I 1795 overtok sønnen Ole Bredesen som bruker, da han bygslet bispegodset av biskop Schmidt, men det var først i januar 1807 at han overtok farens eierpart, for 199 riksdaler og livøre til foreldrene.

OLE BREDESEN FJELDSTAD (1764–1853) ble i 1794 gift med KIRSTI NUBSDATTER ULLERN (1774–1818), datter av Nub Tordsen og Gunhild Madsdatter på nabogården Ullern. Ekteskapet var barnløst, men etter Kirstis død fikk Ole en pleiedatter, Margit

¹⁵ Skjøtet ble først tinglyst 15. mars 1773, men det var nok underskrevet året før, for allerede i juli 1772 tok Brede Olsen opp pantelån på eiendommen.

«... 20, TYVE POTTER BRÆNDEVIN»

«Underskrevne Ole Bredesen Fjeldstad tilstaaer og herved vitterliggjør at have solgt, ligesom jeg herved skjøder og overdrager til min Pleiedatters Mand Ole Michelsen Fjeldstad alt mit Løsøre af hvad Navn nævnes kan, dog forbeholder jeg mig til Brug i min Levetid en Seng med Omhæng, en Underdyne, to Hovedputer, en Overdyne, to Lagener, en Dragkiste med Skjænk med det i samme værende Sølvtøi, hvorfor jeg forbeholder mig det Løsøre som jeg til min Husholdning behøver, ligesom Kjøberens, om nogen Ting skulde blive ubrugelig, bekoste samme for sin Regning (for) omforenet Kjøbesum 200 Spd. af hvilke to hundrede Spesiedaler mig er betalt 100 Spd. og betaler de resterende 100 Spd. til mine (Sælgers) tvende Børn, Ole Olsen og Martin Olsen, af hvilke et hundrede Spesiedaler Kjøberens svarer i aarlige Renter in natura 2, to Pund Caffé, to Pund Sukker, samt 20, tyve Potter Brændevin, hvilke Varer leveres naar paafordres (...) Frøshaug den 13de November 1845. Ole Bredesen Fjeldstad, med iholdt Pen.*

* Skjøtet ble «tinglest inden Rættten ved Hole Høstting paa Tingstedet Frøshaug den 13de November 1845, extraheret og protokolleret. Fougner.» Cirka én måned seinere, 17. desember 1845, ble det påført at det ved utstedelsen «er indsnæget sig den Feil, at der er anført at 100 Spd. af indbemældte Kjøbesum skulde udbetales Sælgers 2de Børn, istedetfor at bemældte Beløb bliver at udbetales Kjøberens Ole Michelsens 2de Børn». (Originalskjøte oversatt av Thorleif Solberg, utlånt av Gunnar Fagerås).

(f. 1823, kalte seg Maren som voksen). Hun var datter av Guri Webjørnsdatter Løken-eie fra Hemsedal og Ole Jensen Averøy-eie.

I 1801 satt Ole Bredesen og Kirsti Nubsdatter på gården med hans foreldre som føderådsfolk. De hadde en tjenestejente, Mari Gundersdatter (16).

Kirsti Nubsdatter døde i 1818, bare 44 år gammel. Boets nettoverdi var på 1.101 riksdaler, hvorav enkemannen arvet 512 riksdaler, avdødes mor Gunhild Madsdatter Ullern og bror Hans Nubsen 169 riksdaler hver, mens resten ble fordelt på barna til den avdødes to halvbrødre, Christen og Mads Hansen (som begge var døde).¹⁶

Ole Bredesen giftet seg igjen samme år med RAGNHILD GULBRANDSDATTER LIE fra Norderhov. De fortsatte driften av gården til 1842, da Ole Bredesen solgte sine 11 ¼ lispund til Ole Mikkelsen, gift med hans pleiedatter Margit (Maren), for 400 spesidaler og livøre. To år seinere, ved kongelig skjøte av 26. oktober 1844, kjøpte Ole Bredesen det tidligere bispegodset i gården (11 ¼ lispund) for 550 spesidaler (hele kjøpesummen ble lånt i Opplysningsvesenets fond), som han seks uker seinere (ved skjøte av 9. desember 1844) solgte videre til Ole Mikkelsen for 736 spesidaler. Dermed var Ole Mikkelsen eier av 22 ½ lispund i denne gårdparten av Fjelstad. Ole Bredesen satt deretter som kårkall på gården til han døde i 1853, 89 år gammel.

OLE MIKKELSEN FJELDSTAD (1820–1862) var sønn av Mikkel Olsen Trøgsle (ved Sundvollen) og hustru Lisbeth Pettersdatter. Han

Nedre Fjelstad i 1955 (nærmest). På den andre siden av Hundstadveien ligger Fjelstad bnr. 6.

Widerøe's Flyveselskap AS

¹⁶ Skifteprotokoll 25a Ringerike og Hallingdal (1815–1823), s. 194, 205, 230, 258 og 261b (se for øvrig omtale av gnr. 207 Ullern).

© Fotograf Marit Fagerli

Nedre Fjelstad sommeren 2004.

kom som ung gutt til Fjelstad som tjenestedreng, og ble i 1840 gift med MAREN OLSDATTER (f. 1823), pleiedatter av de tidligere eierne. De fikk 12 barn, hvorav åtte nådde voksenalder:

- * Ole (1840–1917), baker, seinere kull- og vedhandler i Kristiania, g.m. Birgitte Nilsen fra Porsgrunn, sju barn.
- * Martin (f. 1842), seinere gårdbruker på Ullern, g. 1887 m. Inger Marie Jensdatter Ullern (datter av Kristian Olsen Ullern), ingen barn.
- * Anders (1846–1914), seinere eier av Nedre Fjelstad, g.m. Gustava Olsdatter Fjeldstad fra Øvre Fjelstad, fire barn: Margit, Ole, Martha og Johan (se nedenfor).
- * Karl (f. 1848), ugift.
- * Lovise (f. 1850), g. 1886 m. Anders Johannessen Stadum (f. 1850), flere barn, bl.a. Maren (f. 1883).¹⁷ I 1927 levde Lovise som enke, bosatt hos to ugifte døtre som drev forretning i Asker.¹⁸
- * Johan (1853–1928), bosatt på Hen, g.m. Anna Lovise Flor Selmer (1855–1916), åtte barn: Kathinka (g.m. Lars Frøhaug), Gudrun, Edvard, Maren, Anna Johanne, Olava, Kirsten og Ole.
- * Jørgen (f. 1855), utvandret til Amerika, sjømann, seinere rørleggermester ved undergrunnsbanen i Boston, g.m. en norsk dame (fra Trondheim), to barn: Oscar (snekker, ugift, deltok i 1. verdenskrig) og Mabel (g.m. Ulrich, bosatt i Boston).
- * Mathea (1859–1917), ugift, drev egen delikatesseforretning i Kristiania.

I 1858 kjøpte Ole Mikkelsen Fjeldstad en åkerteig (løpenr. 76c) av Johannes Larsen Svarstad, eier av den «tredje» Fjelstad-gården.

¹⁷ Da Maren ble døpt 13. januar 1884, ble det innført i kirkeboka at det var farens 2. leiermål, og at han hadde utvandret til Amerika. Han kom tydeligvis på bedre tanker, returnerte til gamlelandet og giftet seg med Lovise i 1886.

¹⁸ Lagesen 1927, s. 71.

Nedre Fjelstad cirka 1935, før utskiftinga 1937–39 som forte til at gården ble flyttet (i 1940). I bakgrunnen ligger By-gårdene, og til høyre Sælabønn.

Teigen ble sammenføyd med løpenr. 75a Nedre Fjelstad til én eiendom i 1868, etter at en annen åker Teig - løpenr. 75b, seinere gnr. 25/3 – i 1864 ble utskilt og solgt til Bernhard Kristiansen Frøshaug (har siden vært en del av Vestjordet).

Etter Ole Mikkelsens død i 1862 drev Maren Olsdatter gården videre med hjelp av sine barn. I 1865 satt hun som 43 år gammel enke på gården med barna Martin (24), Anders (20), Karl (18), Lovise (16), Johan (13), Jørgen (11), Olava (9) og Mathea (7). De hadde 4 hester, 7 storfe, 15 sauer og 3 griser, og årlig utsæd var 1 ½ t. rug, 8 t. bygg, 7 t. blandkorn og 13 t. poteter.

Det er ikke tinglyst noen kjøpekontrakt eller skjøte, men en gang i 1890-årene overtok ANDERS OLSEN FJELDSTAD (1846–1914) gården etter sin mor. Han giftet seg i 1888 med GUSTAVA OLSDATTER FJELDSTAD (1857–1937) fra nabogården Øvre Fjelstad. De fikk fire barn:

* Margit (1888–1965), bosatt i Drammen, g. 1915 m. Hjalmar Kristoffer Winnæss (1890–1970) fra Nedre Eiker, fem barn: Otto (1915–1999, g.m. Gerd Karin Hansen f. 1917, ingen barn), Maren (1917–1985, g.m. Erland Johnsen 1914–1990, én datter Grethe f. 1949), Randi Othilie (f. 1920, g.m. Odd Karlsen 1922–1993 fra Hole, fire barn: Inger Marie f. 1946, Jan Kristoffer f. 1952, Bente Marit f. 1955 og Dag Otto f. 1960), Arne (1923–1977, g.m. Karin Johansen 1927–1991, to barn: Jorun f. 1951 og Tom Arne f. 1954), og Inger Gustava (f. 1927, g.m. Åge Fredriksen 1924–1997, tre barn: Svein-Åge f. 1948, Kristin f. 1955 og Tone f. 1956).

* Ole (1889–1982), seinere eier av Nedre Fjelstad, g.m. Gunvor Annette Helgeland (1895–1978), fire barn: Ingeborg, Anders, Jørgen og Ole – se nedenfor).

Nedre Fjelstad etter flyfotografi 7. august 1961.

Widerøe's Flyveselskap AS

Anders Olsen Fjeldstad (1846–1914) klar til å dra ut på åkeren.

Hovedbygningen på Nedre Fjelstad før utskiftinga 1937–39.

På stabburstrappa på Nedre Fjelstad cirka 1900. Foran fra venstre: Karl Olsen Fjeldstad (f. 1848), Martha (f. 1893, seinere gift med Erik Rytterager) og Kathinka Fjeldstad (f. 1878, seinere gift med Lars Frøhaug). Bak fra venstre: Ole Andersen Fjeldstad (f. 1889), Johan Andersen Fjeldstad (f. 1891), Gustava Olsdatter Fjeldstad (f. 1857) og Maren Olsdatter Fjeldstad (f. 1823).

* Johan (1891–1982), g. 1922 m. Aasta Larsdatter Frøhaug (1898–1979) på nabogården Frøyhov, som de seinere overtok, fem barn: Arne (f. 1923, g.m. Ellen May Thingelstad f. 1931, fire barn: Torunn f. 1954, Dag f. 1956, Amund f. 1961 og Tove f. 1966), Øvind (f. 1925, bosatt i Oslo, g.m. Reidun Odvar Andersen 1926–1986, ingen barn), Eva (1928–2002, g.m. Olav Hauge f. 1924, fem barn: Britt f. 1953, Eli f. 1954, Liv f. 1956, Trond f. 1959 og Erik f. 1962), Lars Frøyhov (f. 1929, g.m. Åse Marry Ellingsen 1933–2001, fire barn: Kari f. 1956, Erik f. 1957, Anne f. 1961 og Astrid f. 1964), og Åse (f. 1930, g.m. Alf Kolberg f. 1927, én sønn Rune f. 1959) – se Frøyhov gnr. 203/2.

* Martha (1893–1985), g. 1916 m. Erik Christian Næss Rytterager (1888–1967), seinere eiere av Nordre Lore og Øvre Borgen i Hole, sju barn: Gudrun (1915–1989, g.m. Alf Johannessen Borgen 1913–1993 på Sørigarden Borgen, to barn: Erik 1947–1980 og Marit f. 1950), Ingeborg (1916–1950, g.m. John Swang, Lier, tre barn: John Torolf f. 1942, Anne Lene f. 1944 og Kjersti f. 1948), Christoffer (1918–1920), Else (f. 1923, g.m. Bjørn Haugerud, Hole, ingen barn), Oddveig (f. 1924, g.m. Kolbjørn Heslien, Sylling, to barn: Andreas og Erik Kristian), Ragnhild (f. 1931, ugift), og Ole Kristoffer (f. 1932, g.m. Ellen Fjeldstad f. 1936 fra Frøyshov i Hole, fire barn: Ole Gunnar f. 1963, Anne Sofie f. 1966, Per Erik f. 1968 og Knut Jørgen f. 1975) – se omtale av Borgen i bind 1.

Ved auksjonsskjøte av 20. mars 1922 ble gården solgt til eldste sønn Ole A. Fjeldstad for 14.500 kroner.

OLE ANDERSEN FJELDSTAD (1889–1982) giftet seg i 1928 med GUNVOR ANNETTE HELGELAND (1895–1978), datter av Jørgen

Larsen Helgeland og hustru Berte Johanne Madsdatter Steinsrud på Søhol gnr. 208/9 og 10. De fikk fire barn:

* Ingeborg (f. 1928), bosatt på Sokna, g.m. Harald Andreas Fagerås (1922–1988), fem barn: Per Henrik (f. 1951, g.m. Reidun Aslesen f. 1959, tre barn: Henrik f. 1983, Alf Harald f. 1988 og Jørgen f. 1991), Gunnar (f. 1952, g.m. Inger Lise Ottosen f. 1952, to barn: Christian f. 1977¹⁹ og Steinar f. 1979), Tove (f. 1954, fra tidligere ekteskap med Tor Haug f. 1954 har hun tre barn: Morten f. 1978,²⁰ Øystein f. 1982 og Andreas f. 1990), Åse (f. 1957, g.m. Tomm Støen f. 1955, to barn: Jostein f. 1982 og Trond f. 1984), og Ole Arve (f. 1959, g.m. Karin Merete Aarseth f. 1962, to barn: Nina f. 1985 og Fredrik f. 1987).

* Anders (1930–2000), ugift, bosatt på Nedre Fjelstad hos broren Ole.

* Jørgen (1936–1937).

* Ole (f. 1938), ugift, fra 1978 eier av Nedre Fjelstad – se nedenfor.

I 1923 ble en åkeriteig, Tresnyta gnr. 25/8, utskilt og solgt til eieren av Vestjordet for 600 kroner.

I årene 1937–1939 ble det gjennomført utskifting og overutskifting for gårdene Mo, Libakke, Frøyhov og Fjelstad. Utskiftingsretten bestemte at Nedre Fjelstad måtte flyttes, og i 1940 ble gårdens tun og bygninger flyttet cirka 300 meter sørover (lå tidligere der eiendommen Solstad ligger i dag). Til flyttingen ble det bevilget statsstøtte på 5.293 kroner.

På det nye tunet ble det i 1940 satt opp helt nytt våningshus i tømmer (1. etasje) og reisverk (2. etasje), mens driftsbygningen (som var bygd tidlig i 1930-årene) ble flyttet. Bryggerhuset ble revet først på 1930-tallet da ny låve ble bygd, og det gamle staburet, som lå på vestsiden av bygdeveien, ble heller ikke med på flyttelasset (revet).

I 1948 hadde Nedre Fjelstad 150 dekar dyrket jord (leirmold), 20 dekar annet jordbruksareal og 400 dekar produktiv skog. På

¹⁹ Christian Fagerås (f. 1977) er samboer med Gry Anita Øverby (f. 1977), som fra tidligere har én sønn, Marius (f. 2000).

²⁰ Morten Haug (f. 1978) er gift med Gerd Henningsen (f. 1977), én sønn Joachim (f. 2004).

«RØYSEBYGDENS KLASSISKE GREND»

«Det er Røysebygdens klassiske grend som nu er under deling. Frøyhov, Mo, Libakke og Fjelstad har til sammen adskillig over 1000 mål første-klasses innmark, så det er ikke akkurat småtterier, men av landets beste realverdier. – Det er fine bygder her, sa formann Eknes da jeg gikk sammen med ham oppover Kjerringjordet. Ja, det er en fin gammel grend vi nu er i.»*

* VV. i Ringerikes Blad 29. oktober 1936.

*Ole Andersen Fjelstad
(1889–1982).*

*Gunvor Annette Fjelstad
f. Helgeland (1895–1978).*

Ole Andersen Fjeldstad (1889–1982) og hustru Gunvor Annette f. Helgeland (1895–1978) med slåmaskinen på Nedre Fjelstad cirka 1950.

Ole Fjeldstad (f. 1938) har vært eier av Nedre Fjelstad siden 1978.

gården var det 2 hester, 2 kyr, 2 ungdyr, 2 griser og 5 høner. Det var ingen særlig melkeproduksjon på Nedre Fjelstad etter 1930 (den nye låven ble bygd uten fjøs). Under krigen og i de første etterkrigsårene hadde de imidlertid et par melkekyr, som stod i stallen.

I 1978 (skjøtet ble tinglyst 26. januar 1979) ble gården overdratt til yngste sønn Ole Fjeldstad med bo- og bruksrett for faren i kårleilighet i hovedbygningen i hans levetid.

OLE FJELDSTAD (f. 1938) er ugift, og har siden vært eier og bruker på Nedre Fjelstad. I tillegg til gårdsdriften har han i perioder drevet med snøbrøyting i Oslo, og han kjørte bulldozer for naboen Martin Hove.

Nedre Fjelstad har i dag 165 dekar dyrket jord og 400 dekar produktiv skog, skurtresker, 2 traktorer og kaldluft korntørke.

Av bygninger på gården er våningshus (bygd 1940) og drifts-

UTSKIFTING

I 1932 ba Gunnar Oulie-Hansen på Libakke om utskifting, på grunn av uklare grenser og sjenerende trafikk i forbindelse med en frukthage som lå inntil Libakkes gårdstun. Frukthagen ble eid av Karoline og Hanna Hurum, søstre av gårdens tidligere eier Olaf Hurum. Lars Frøhaug på Frøyhov fulgte opp og framsette ønske om å rette opp noen grenser, og det samme gjorde eierne av Fjelstad-gårdene. Resultatet ble en omfattende utskifting og overutskifting som kom til å omfatte Frøyhov, Fjelstad, Mo, Libakke og By. For Fjelstad-gårdenes vedkommende ble utskiftingsrettens vedtak i juni 1936 om nye grenser og bytte av jord for grov kost, og de tre gårdbrukerne anket på vedtaket sammen med eierne av de to Frøyhov-gårdene, og søstrene Hurum. De krevde hele utskiftingen avvist, men overutskiftingsretten med utskiftingsformann Lars Eknes i spissen fulgte opp tidligere vedtak. Nedre Fjelstads gårdstun måtte flyttes, samtlige involverte gårder og bruk fikk endret sine grenser, og slektenes århundrelange bånd til tun og jord ble revet over. I ettertid er det enklere å se at utskiftinga førte til bedre arrondering og mer effektiv drift, men den satte sinnene i kok i samtida – som utskiftinger flest ...

bygning (ca. 1932, flyttet 1940). Det gamle våningshuset ble revet i 1940, og hadde da en så anselig alder at det ble vurdert fredet.

På gården drives i dag ensidig kornproduksjon, med litt poteter til eget bruk (tidligere ble det dyrket poteter for salg). Åkernavn er Vestjordet, Kyndelsmesspløya, Fjøsåkeren, Langåkeren, Dal, Granjordet og Storjordet.

Fjelstad LØPENR. 76 – I DAG GNR. 204/6

Den tredje Fjelstad-gården synes å ha blitt bygd opp i 1789, da Nils Iversen fikk bygselseddel på en del av Fjelstad av enka etter biskop Green. Samme år, ved skjøte av 2. november 1789, kjøpte han 5 $\frac{3}{8}$ lispund i gården for 70 riksdaler av sin svigermor Berte Engebretsdatter, enke etter Gudmund Reiersen Fjeldstad. Siden har det vært tre Fjelstad-gårder.

NILS IVERSEN FJELDSTAD (1766–1830) giftet seg i 1789 med INGRID EVENS DATTER (f. 1756). Hun var enke etter Engebret Gudmundsen Fjeldstad, sønn på Øvre Fjelstad. I sitt første ekteskap hadde hun minst fem barn (se ovenfor). Vi kjenner fire av barna i hennes ekteskap med Nils Iversen:

* Ingeborg (1789–1791).

* Lisbeth (f. 1791), g. 1818 med Ole Olsen Gommæs d.y., minst to barn:

*Fjelstad sommeren 2004.
Hovedbygningen til venstre.
Den gule sidebygningen var
tidligere bryggerhus (bygd
1927).*

Fjelstad cirka 1928–29. Vi ser den gamle tømmerlåven som ble revet i 1931, våningshus og stabbur (til høyre).

DELT I MANGE TEIGER

Fjelstad gml.matr.nr. 24 løpenr. 76 ble fra 1856 til 1877 delt i flere parter. I 1856 ble en åker-teig (løpenr. 76b, i dag gnr. 205/5) utskilt og solgt til eieren av Nedre Frøyhov, og i 1858 ble en teig (løpenr. 76c, i dag en del av gnr. 204/2) utskilt og solgt til Nedre Fjelstad. I 1877 ble gårdstunet og det som var igjen av jordveien utskilt og solgt til Johannes Nilsen Hafnor (løpenr. 76d, i dag Fjeldstad gnr. 204/6), mens det gjenstående av løpenr. 76a (i dag gnr. 205/4) var to skogteiger på Krokskogen. I 1912 ble den ene teigen utskilt (i dag gnr. 205/7 Fjelstadstykket).

Inger (g.m. Christian Larsen Svarstad) og Marie (f. 1824). Lisbeth reiste til Amerika i 1854 (da var hun enke og 63 år gammel) sammen med halvbroren Engebret og hans familie – se nedenfor.

* Engebret (1794–1797).

* Ingeborg (f. 1797).

I 1801 satt Ingrid Evensdatter (45) og Nils Iversen (34) på Fjelstad med to felles barn: Lisbeth (9) og Ingeborg (4), og hennes to gjenlevende barn fra første ekteskap: Iver

Engebretsen (17) og Gulbrand Engebretsen (16), som var «mandens stoffbørn». På gården bodde også Berte Engebretsdatter (81, sengeliggende innerst), som var Ingrid Evensdatters svigermor i første ekteskap.

I 1806 var det skifte etter Ingrid Evensdatter. Boets nettoverdi var på 172 riksdaler, hvorav 100 riksdaler var verdien av eierparten i Fjelstad. Foruten ektemannen etterlot hun seg to barn fra første ekteskap, Iver (24) og Gulbrand (20), og to fra andre ekteskap: Lisbeth (15) og Ingeborg (9).²¹

Nils Iversen Fjeldstad giftet seg igjen i 1806 med MARIE PEDERS-DATTER HURUM (f. 1768) fra Søgarden Hårum (se bind 2, s. 345). De fikk to barn:

* Peder (f. 1808), konfirmert 1823.

* Engebret (f. 1810), seinere eier og bruker av Fjelstad, g.m. Anne Jørgine Nilsdatter Moe, ni barn (se nedenfor).

Etter Nils Iversen Fjeldstads død i 1830 solgte Marie Pedersdatter i 1833 eierparten i gården til yngste sønn, Engebret Nilsen, for 400 spesidaler. Ved kongelig skjøte av 26. mai 1835 kjøpte Engebret Nilsen også det tidligere bispegodset i gården (7 ½ lispund) for 200 spesidaler, og satt dermed som eier av hele bruket (ifølge skjøtene utgjorde dette 12 7/8 lispund, men ifølge den nye matrikkelen i 1838 var han da eier av 15 lispund).

ENGBRET NILSEN FJELDSTAD (f. 1810) var gift med ANNE JØRGINE NILSDATTER MOE (f. 1816) fra Nedre Mo på Røyse. De fikk ni barn: Johan (f. 1838, tvilling), Martin (f. 1838, tvilling), Andreas (f. 1840), Karen (f. 1843), Johanne (f. 1844), Jørgen (f. 1846), Edvard (f. og d. 1849), Otto (f. 1850, tvilling) og Edvard (f. 1850, tvilling).

²¹ Skifteprotokoll nr. 23 Ringerike og Hallingdal (1804–1808), s. 540a.

I 1848 lånte Engebret Nilsen Fjeldstad 300 spesidaler i Opplysningsvesenets fond, og flyttet sitt gårdstun fra sørsida av bygdeveien (omtrent der dagens gårdsvei til Øvre Fjelstad tar av), til der gården ligger i dag. Pantelånet synes å ha tatt knekken på familien økonomisk, og i 1854 utvandret Anne Jørgine (38) og Engebret (44) med sine åtte barn til Amerika. Sammen med dem reiste Engebrets halvsøster, Lisbeth Nilsdatter Fjeldstad (63, enke) og husmann Engebret Fjeldstad og hans familie.

Før han reiste med sin familie over havet, solgte Engebret Nilsen – ved skjøte av 7. april 1854 – gården til Johannes Larsen Svarstad for 1.700 spesidaler.

JOHANNES LARSEN SVARSTAD (f. 1815) var gift med MARI ANDERSDATTER LØKEN (f. 1822). Vi kjenner sju av deres barn:

* Lars (1849–1912), seinere skipsfører og eier av Nordigarden Borgen, g.m. Annette Jensdatter Blom (1860–1902), tre barn: Jens (f. 1891), Mari Oline (f. 1895) og Anna (f. 1897) – se bind 1, s. 358–359.

* Lise (f. 1852), g.m. Johan Hansen Hval (1851–1925) i Haug, flere barn, bl.a. sønnen Hans (f. 1877), seinere eier av Nordre Hval (Engen-Hval) gnr. 129/17 i Haug (Ringerike).

* Inger (1855–1944), ugift, vokste opp hos sin morbror Halvor Andersen Løken på Øvre Løken, og var eier av Øvre Løken 1881–1899.

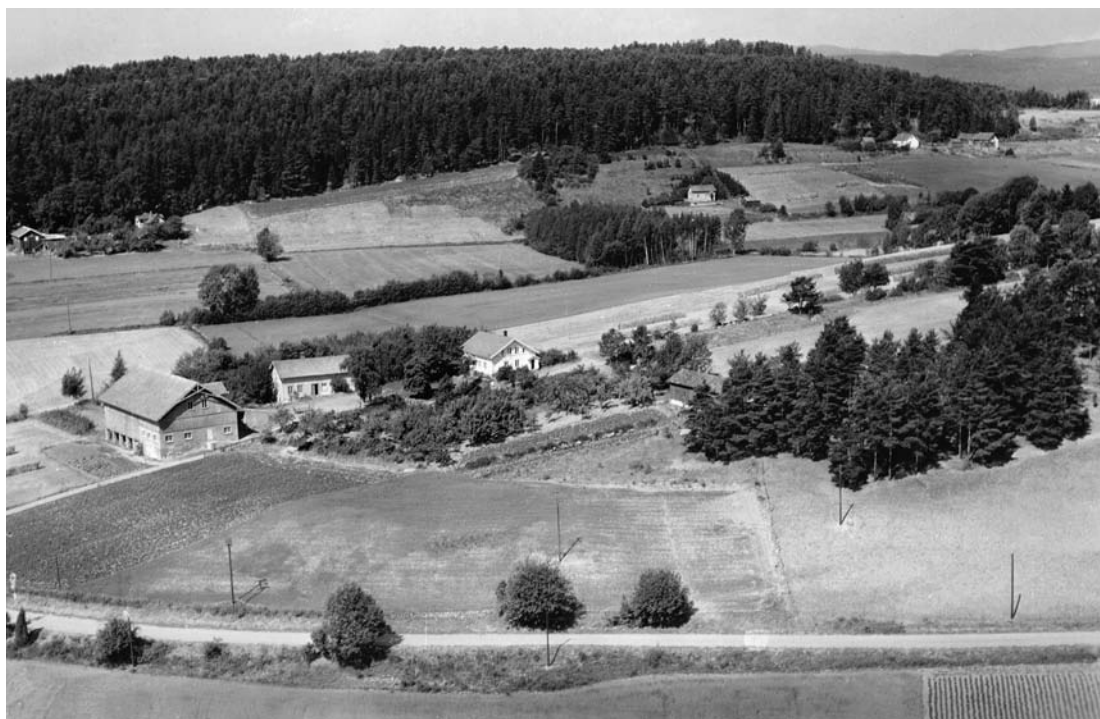
AUKSJON OVER EN KU

Den 21. september 1852 kl. 3 om ettermiddagen ble det tillyst auksjon hos Engebret Nilsen på Fjelstad i Hole «over en Koe, udpantet for resterende Landskyld og Jordafgift».*

* Ringeriges Ugeblad september 1852.

Fjelstad i 1955. I bakgrunnen Frøysuåsen, med bruket Vestjordet helt til venstre.

Widerøe's Flyveselskap AS

Anton Hafnor (1880–1903) ble bare 23 år gammel. Hans enestående evner og hukommelse går det gjetord om fortsatt.

* Mathea (f. 1859), ugift, i 1900 tjenestejente hos sin søster Anne og hennes mann Martin Hansen Borgen på Øvre Løken.

* Andreas (f. 1863), konfirmert 1878 (kalte seg Løken i 1878, faren bodde da på Gomnes).

* Anne (1866–1941), g.m. Martin Hansen Borgen (1867–1949), eier av Øvre Løken 1899–1928, fem barn: Marta (f. 1894), Olga Margrethe (f. 1897), Anna Marie (f. 1900), Harald (f. 1902) og Margit (f. 1906) – se bind 1 s. 399–402.

* Annette (f. 1869), konfirmert 1883.

Johannes Larsen Svarstad kom fort i økonomiske vanskeligheter, og måtte selge unna jord for å holde kreditorene fra livet. I 1856 solgte han en åkersteig (løpenr. 76b, seinere gnr. 204/5), til Ole Larsen Frøhaug for 860 spesidaler, og dette «Fjelstad-jordet» har siden 1883 (da Ole Larsen overtok farsgården) vært en del av Frøyhov gnr. 203/3.

I 1858 solgte Johannes Larsen Dalejordet til Ole Mikkelsen Fjeldstad på Nedre Fjelstad for 500 spesidaler. Men han måtte likevel gi opp, og ved auksjonsskjøte av 8. desember 1863 ble det som var igjen av bruket solgt til Nils Olsen Frøhaug, eier av nabogården Frøyhov gnr. 203/2, for 802 spesidaler.

Dette bruket av Fjelstad ble brukt sammen med Frøyhov til 1877, da Johan Nilsen Frøhaug skilte ut jordvei og gårdstun (løpenr. 76d, i dag gnr. 204/6) og solgte dette til Johannes Nilsen Hafnor for 3.280 kroner, mens han selv beholdt skogen (løpenr. 76a, i dag gnr. 204/4) – se omtale av skog.

EN ENESTÅENDE BEGAVELSE

Anton Hafnor (f. 1880) var odelsgutt på Fjelstad. Som ung var han elev ved Ringerike amtsskole, hvor han etter skolebestyrerens utsagn var den flinkeste elev skolen hadde hatt i sin 23-årige historie. Deretter gikk han Horten tekniske skole 1898–99, og fungerte så en tid som hjelpelærer ved skolen, samtidig som han tok middelskoleeksamen og forberedte seg til artium (som han tok i 1901). Vinteren 1902 ble han ansatt som lærer ved Randsfjord private middelskole, men han ble syk og måtte fra tre seinere samme år. Mens han var syk, tok han examen philosophicum ved Universitetet i Kristiania med nesten bare enere. Hans enestående evner og hukommelse lever det gjetord om fortsatt: Etter én times undervisning i oldnorsk gikk han opp til eksamen i faget til artium og fikk karakteren 1! Anton Hafnor døde hjemme på Fjelstad i 1903, bare 23 år gammel.*

* Gunnar Tveiten: «Kand. Filos. Anton Hafnor», i heftet Ringerike 1933–34 s. 18–20, og Horten tekniske skoles jubileumsskrift 1855–1905.

Mari Andersdatter og Johannes Larsen Svarstad satt i 1865 som husmannsfolk i Nordli i Frøysuåsen med to av sine barn (se omtale av Frøyshov), mens Nils Olsen Frøhaug leide bort husene på Fjelstad til smed Jørgen Corneliussen (77, enkemann) og Nils Corneliussen (73, ugift, føderådsmann).

JOHANNES NILSEN HAFNOR (1841–1915) ble eier av Fjelstad løpenr. 76d ved skjøte av 10. november 1877. Han var fra Øvre Hafnor på Røyse, og gift med MARIE ANDERSDATTER SELTE (1850–1935) fra Øvre Selte i Steinsfjerdingen. De fikk to sønner:

* Anton (1880–1903).

* Nils (1887–1963), seinere eier av Fjelstad, g.m. Karoline Johansen fra Moelv i Hedmark, fire barn: Marie, Johannes, Ellen og Ole Anton – se nedenfor.

I 1900 satt Marie og Johannes Hafnor på gården med sin yngste sønn, Nils (f. 1887), og en pleiedatter, Anna Mathilde Dybwad (f. 1887 i Kristiania).²² Eldste sønn, Anton (f. 1880), bodde da i Horten, hvor han var hjelpelærer ved Horten tekniske skole (se egen sak).

Johannes Hafnor drev også som maler i forbindelse med slede- og vognproduksjonen i bygda. I tillegg var han sløydlerer, og hadde fra 1882 til 1903 all sløydundervisning i Stein, Hole, Bønsnes og Årnes skolekretser (etter kurs ved Ødes sløydskole i Drammen).²³

Etter Johannes Hafnors død i 1915 drev enka gården videre med hjelp av sønnen Nils, som overtok som eier ved skjøte av 23. januar 1934, mot å svare livøre til mora i hennes levetid (hun døde i 1935).

NILS JOHANNESSEN HAFNOR (1887–1963) ble i 1918 gift med KAROLINE JOHANSEN (1893–1973) fra Moelv på Hedmarken, som kom hit til bygda som meierske ved Hole meieri i Svensrud. De fikk fire barn:

* Marie (1919–2004), ugift, bosatt i Oslo, utdannet innen søm og vev ved Statens kvinnelige industriskole, seinere bl.a. rektor ved Gloppe Husflids-skole, og husflidskonsulent i Kirke- og undervisningsdepartementet.

* Johannes (f. 1921), siden 1965 eier av Nordre Gomnes gnr. 218/16, g. 1959 m. Kjellaug Røkholt (f. 1931) fra Eidsvoll, to barn: Nils (f. 1960,

*Nils Johannessen Hafnor
(1887–1963).*

*Karoline Hafnor f. Johansen
(1893–1973).*

²² Anna Mathilde Dybwad var søster av skuespilleren Wilhelm Dybwad (gift med Bokken Lasson). Marie Hafnor arbeidet som ung pike i huset til familien Dybwad i Kristiania, og da fru Dybwad døde fra åtte barn, vokste Anna Mathilde delvis opp på Fjelstad. Hun ble seinere gift med konsul Berntsen i Holland. Hennes etterkommere har fortsatt kontakt med Marie Hafnors døtre, Marie og Ellen.

²³ Harsson (1987), s. 114.

«... MEST SOM ET EVENTYR»

På Fjelstad er det mye opplendt, tørr silurjord i blanding med sand og leire. Det er lite nedbør i dette strøket, så da Sælabønn Åkervanning A/L var en realitet i 1976, fikk det stor betydning for de 14 andelshaverne.* «Det er blitt helt forandret å drive jordbruk og fordyrking etter at vi fikk vanning. Det hele minner mest om et eventyr. Vi ligger ca 60 meter over Tyrifjorden, og det ville vært omtrent umulig for oss alene å sette i gang med vanningsanlegg. Vi har varme og god jord fra før, så det var bare vann som manglet,» sa Ole Anton Hafnor i en avisreportasje i Nationen 26. januar 1979.

* Da andelslaget ble dannet i 1976, var det 14 andelseiere, i dag er det 17.

bosatt på Nordre Gomnes, g.m. Olivia Ramirez f. 1964 fra Filippinene) og Inger Johanne (f. 1963, bosatt på Nøtterøy, g.m. Trond Holen f. 1956 fra Oslo, to barn: Jonas f. 1996 og Anne Marthe f. 1998).

* Ellen (f. 1925), bosatt i Oslo, g. 1955 m. Hans Sundgaard (f. 1927) fra Moelv (seinere skilt), én datter Nina (f. 1961, bosatt på Lørenskog, fra tidligere ekteskap med Oddgeir Fosbakken fra Skogn har hun to sønner: Aksel f. 1993 og Vegar f. 1995).

* Ole Anton (f. 1933), seinere eier av Fjeldstad, g.m. Astrid Holemark fra Norderhov, tre døtre: Anette, Helene og Karine – se nedenfor.

I 1948 hadde Fjelstad 53 dekar dyrket jord (silurjord), 20 dekar annet jordbruksareal og 50 dekar produktiv skog. På gården var det 2 hester, 8 kyr, 1 okse, 1 ungdyr, 7 griser, 5 sauer og 6 høner.

Nils Hafnor var med i lokalpolitikken som medlem av Hole kommunestyre og formann i skolestyret. På Fjelstad drev han og Karoline med birøkt samt frukt- og bær dyrking ved siden av den tradisjonelle gårdsdriften. Nils Hafnor døde i en traktorulykke i Grøndokka i 1963. Ved skjøte av 21. desember ble gården overdratt til yngste sønn, Ole Anton Hafnor, for 54.000 kroner (inkludert løsøre for 18.000 kroner) samt føderåd til mora av 5-årlig verdi 6.000 kroner.

OLE ANTON HAFNOR (f. 1933) giftet seg i 1967 med ASTRID HOLEMARK (f. 1935), datter av Reidar Holemark og hustru Gunhild f. Skagnæs på Hesselberg i Norderhov. De har tre døtre:

* Anette (f. 1968), ugift, bosatt på Hesselberg i Norderhov.

* Helene (f. 1970), bosatt på Hesselberg i Norderhov, samboer med Geir Larsen (f. 1965) fra Norderhov, to barn: Ole Petter (f. 1994) og Marianne (f. 1996).

* Karine (f. 1972), bosatt i Norderhov, g.m. Pål Kristian Andresen (f. 1966) fra Bærum, to barn: Sigurd (f. 2001) og Kristian (f. 2003).

I 1974 og 1980²⁴ overtok Astrid og Ole Anton Hafnor hennes slektsgård Hesselberg (gnr. 37/1 i Ringerike) med 320 dekar dyrket jord, 1900 dekar produktiv skog og 300 dekar annen utmark. De har siden 1978 drevet jorda på Hesselberg (korn- og frøproduksjon) ved siden av Fjelstad. Hesselbergskogen ligger i tre teiger, på Tanbergmoen og ved Stubdal og Løvli på Krokskogen, og drives av eierne.

I 1966 og 1968 kjøpte Ole Anton Hafnor to åkerteiger i Frøysuåsen (gnr. 221/77 Åsen og gnr. 221/79 Løkka II) fra eiendommene Bråtan og Løkka, hver på cirka 8 dekar. I 1992 kjøpte han jordveien på nabobruket Skrangledalen (gnr. 208/2) på cirka 50 dekar (40 dekar dyrket), som faren og siden han selv hadde leid siden tidlig i 1950-årene.

Fjelstad har i dag 110 dekar dyrket jord, 50 dekar produktiv skog og 20 dekar annen utmark. På gården er det 12 melkekyr, 20 ungdyr, 2 traktorer, lastebil, høytørke og vanningsanlegg (medeier i Sælabønn Åkervanning A/L siden 1976). Eierne driver primært med melke- og kjøttproduksjon, men fram til 1997 var smågrisproduksjon en vesentlig del av driften, med 6–8 purker og salg av smågris. Fjøset fikk innlagt vann i 1931 og melkemaskin i 1951. Gården har siden 1983 vært andelseier i Vidalen beitelag.

Av bygninger på Fjelstad er våningshuset fra omkring 1750 (flyttet ca. 1848, ombygd ca. 1875 og restaurert 1960–80), låve med stall og fjøs (bygd 1931, fjøset påbygd 1985),²⁵ stabbur (fra før 1848), bryggerhus/sidebygning (1927), smie (ca. 1920, påbygd garasje 1970), dukkestue (1974) og hytte på Retthella (1942). På gården er det flere gamle gjenstander, bl.a. et mangletre fra 1698 og en tovefjøl fra 1779.

Fjelstad cirka 1928–29. Til venstre bryggerhuset (bygd 1927, i dag bolighus) og tømmerlåven, som ble revet i 1931.

²⁴ I 1974 overtok de halve Hesselberg, og i 1980 ble de eiere av hele gården.

²⁵ Den gamle tømmerlåven ble revet samtidig (1931). En del av tømmeret i det gamle fjøset ble brukt som stall i den nye driftsbygningen.

Husmannsplasser

Det har vært tre–fire husmannsplasser under Fjelstad. Alle lå lengst vest i gårdsvaldet, mot Frøysuåsen – se kart s. 158. Etter flere utskiftinger på 1800-tallet (og sist i 1937) har noen av plassene i perioder også hørt under Frøyhov, Frøyshov eller Libakke.

I 1666 ble *Svein Andersen* (30) og *Anders Sveinsen* (1 ½) – rimeligvis sønnen – nevnt blant husmenn og drenger på Fjelstad, men vi vet ikke om Svein var husmann i vår betydning av ordet. I en militærrulle fra 1697 var husmann *Anders Pedersen Fjelstad-eie* (37) innrullert som soldat (han hadde ikke vært i kongens tjeneste).²⁶

I 1699 utstyrte brukeren av Fjelstad en soldat sammen med Christen Christensen på Frøyshov. Soldatens navn var *Peder Gulbrandsen Fjeldstad* (44), og han hadde «tient». Peder var trolig husmann på plassen Dal (Avdal).

I 1762 og 1801 var det én husmannsplass under Fjelstad, og det var Dal (se nedenfor). Men i 1820-årene var det flere – da betalte brukerne på Fjelstad kirkeskatt for disse husmennene:

Nedre Fjelstad (Ole Bredesen):

Anders Svendsen (i 1824, så flyttet).

Petter Dahl 1824–1828, slapp å betale i 1829, anmerket «fattig» i 1830.

Nils Sørensen 1824–25, flyttet 1825, g.m. *Marte Haagensdatter*, sønn *Peder* (f. 1825).

Jens Andersen 1829–30 g.m. *Ragnhild Syversdatter*, datter *Siri* (f. 1835).

Fjelstad (Nils Iversen):

Peder Olsen 1824–28 g.m. *Berte Johannesdatter*, kjente barn: *Karen* (f. 1803, konfirmert 1820), *Anne* (f. 1808), *Lisbeth* (f. 1813, konfirmert 1830).

I 1854 utvandret husmann *Engebret Fjeldstad* (29) til Amerika med hustru *Karen Kristoffersdatter* (28) og deres datter *Lovise* (1). I samme følge var *Sofie Kristoffersdatter Fjeldstad* (22), trolig *Karens* søster. Vi vet ikke hvilken plass *Engebret* og *Karen* hadde i Fjelstad-eie.

²⁶ Thorleif Solberg i Hringariki nr. 1/2001, s. 44.

Dal («Dæl»)

Plassen lå på Nedre Fjelstads grunn rett øst for bruket Åsen («Mai»), og ble tidlig på 1700-tallet kalt Avdal (Afdal), og i 1865 Vestre Dal. Den første husmannen vi kjenner her er *Peder Gulbrandsen*, som var 44 år og soldat i 1699. Vi kjenner ikke navnet på hans hustru, men på to av hans sønner:

* Abraham (ca. 1693–1768), g.m. Mari Gulbrandsdatter (ca. 1695–1777), i 1720-årene husmannsfolk i Grønvold under Nedre Mo (ved Svensrud).

* Gulbrand (d. 1756), seinere husmann i Dal, g.m. Anne Andersdatter, minst seks barn – se nedenfor.

Peder ble etterfulgt av sønnen *Gulbrand Pedersen* (d. 1756) og hans hustru *Anne Andersdatter*. Vi kjenner seks av deres barn:

* Åse (1718–1742) – dømt til døden og seinere benådet til livsvarig tukthus, døde i Christiania Tugthus i 1742, 24 år gammel, én datter Maren (f. 1737).

* Peder (f. 1721) – dømt til døden og seinere benådet til livsvarig slaveri på Akershus, døde ung, én datter Maren (f. 1737).

* Anders (f. 1723).

* Anne (f. ca. 1726).

* Helene (f. 1727).

* Helge (f. 1729).

Anne og Gulbrand fikk oppleve en tragedie i sin familie. I 1738 ble det registrert skifte i Fjelstad-eie etter søsknene Peder Gulbrandsen og Åse Gulbrandsdatter. De fikk i 1737 en datter, Maren, og ble dømt til døden for blodskam, og «til å ha deres boeslodder forbrutt», men ble seinere benådet. De to tenåringene hadde ingen eiendeler, og derfor var det «intet til skifte».²⁷

Etter Gulbrand Pedersens død i 1756 ble det avholdt skifte, som ble avsluttet i 1757. Han etterlot seg hustru og fire voksne barn samt et barnebarn, Maren Pedersdatter, «avlet i Løstgighed». Boets nettoformue var i overkant av 37 riksdaler.

I 1762 var *Ole Halvorsen* husmann under Fjelstad, og han satt sannsynligvis i Dal med sin hustru *Marte Paulsdatter* og flere innerster. En het Marte Olsdatter, og de øvrige var to av døtrene til de tidligere plassfolkene: Anne Gulbrandsdatter og Helge Gulbrandsdatter (som hadde vært sengeliggende det siste halvåret), og barnebarnet Mari (Maren) Pedersdatter (vanvittig).

I 1777 og 1779 leverte *Bersvein Jonsen Fjeldstad* trekøl til

²⁷ Skifteprotokoll nr. 11 (1737–1739) Ringerike og Hallingdal, s. 260.

ÅSE OG PEDER

I august 1737 noterte sogneprest Hans Henrik Blichfeldt i Hole i kirkeboka at Åse, datter av husmann Gulbrand Pedersen og hustru Anne Andersdatter på plassen Avdal (Dal) under Fjelstad, hadde født et pikebarn som ved dåpen fikk navnet Maren. Åse var bare atten år, og ungen var født utenfor ekteskap. Dette var ikke så bra, men langt fra uvanlig. Skjebnesvangert var det derimot at Åse oppga den femtenårige broren Peder som barnefar.

De to tenåringene ble ubønnhørlig trukket inn i en nådeløs og brutal prosess. Tragedien ble ikke mindre gjennom de straffereaksjoner loven foreskrev for den slags handlinger. Blodskam var en uhørt forbrytelse mot Gud og mennesker, og skulle straffes med døden. Presten innkalte de to til avhør og sendte sin rapport til fogden. Da amtmann Must i Drammen gav ordre til å arrestere de to 15. september 1737, var barnet deres bare én måned gammelt, men Must tillot at Åse kunne fortsette å amme. Rettssaken ble satt på Bytingstue 22. oktober 1737, og endte med at begge ble dømt til døden. Dommen var imidlertid ikke rettskraftig før den var stadfestet av en høyere rett, og de ulykkelige barnas foreldre fikk prokurator Anders Christensen på Frøyshov (som var deres forsvarer) til å føre i pennen en benådningssøknad som ble sendt til kongen i København. Amtmannen anbefalte benådning, og opplyste i sin påskrift at de to dømte «af Fornuft skal være meget Eenfoldige». 31. januar 1738 avgjorde kong Christian 6. ungdommenes skjebne. Hans nåde var stor, men ikke større enn at begge skulle sperres inne resten av livet. Åse skulle innsettes i Christiania Tugthus, og Peder på Akershus festning, «begge paa Deris Lifis Tiid».

7. mars 1738 ble Peder overlevert til kommandanten på Akershus, som hadde stort behov for straffanger til vedlikehold og byggearbeid på festningen. Her skulle 15-åringen leve og arbeide i jernlenker sammen med resten av «slavene». Vi vet ikke hvor lenge Peder levde, men i skiftet etter farens død (avsluttet 1757), var han død «for mange år siden».

Åse Gulbrandsdatter ble sittende i arresten i Hole inntil det nye Christiania tugthus stod klart til bruk, og 7. september 1741 ble hun skrevet inn i protokollen som den aller første innsatte. Hun ble ikke sittende lenge. Den stakkars husmannsjenta fra Hole døde her i landets første forbedringsanstalt natt til 9. oktober året etter.* Og deres datter? I skiftet etter bestefaren, husmann Gulbrand Pedersen i 1757 var hun 20 år gammel. Han etterlot seg hustru og fire voksne barn samt et barnebarn, Maren Pedersdatter, «avlet i Løsagtighed». I skiftet ble det opplyst at hennes foreldre var to av avdødes barn, Peder og Aase, som begge var døde for mange år siden, og at «barnet arver her». Boets nettoformue var i overkant av 37 riksdaler.**

* Etter Nils Johan Stoda: Norske kriminalsaker (2003).

** Skifteprotokoll nr. 17 (1756–1763) Ringerike og Hallingdal, s. 20b.

Bærums Verk fra egne miler på Krokskogen. Han var trolig husmann i Dal, og døde i 1789, 74 år gammel. Vi kjenner tre av hans barn (men ikke navnet på kona):

* Iver (f. 1751), i 1801 husmann i Trillerud under Helgeland, g. 1777 m. Mari Nilsdatter (f. 1752), minst ni barn: dødfødt pike (f. 1778), Hans (f. og d. 1779, d. 6 uker gammel), Kristian (f. 1780), Nils (f. 1783), Hans (f. 1786), Kirsti (f. 1789), Sara (f. 1791, d. som barn), Paul (f. 1793) og Jonas (f. 1797) – se Trillerud under Helgeland.

* Mari (f. 1753), i 1801 bosatt hos broren Iver og hans familie på Trillerud under Helgeland.

* Ragnhild (1755–1791), g. 1786 m. Nils Larsen (1751–1833) i Åsplassen under Søndre Gjesval, minst tre barn: Maria (f. 1775), Lars (f. 1787) og Kari (1789–1797) – se bind 1 s. 144–145.

I 1801 satt husmann *Iver Paulsen* (64) og hustru *Lisbeth Pedersdatter* (60) i Dal med to barn: Ragnhild (27)²⁸ og Johannes (21). Vi kjenner ytterligere ett av deres barn: Paul, g. 1794 m. Anne Ambrosiusdatter Barth (datter av Ambrosius Barth fra Toten og Rønnaug Olsdatter Steen). Lisbeth var søster av Ole Pedersen, som var bruker på en del av Fjelstad I 1770-årene – se ovenfor.

I 1820-årene satt husmann *Petter Gulbrandsen* (fra Helgelands-eie) i Dal med hustru *Ragnhild Olsdatter* (de giftet seg i 1814). Ragnhild var niese av Lisbeth Pedersdatter, den tidligere husmannskona (Ragnhilds far var Ole Pedersen). Petter Gulbrandsen synes ikke å ha vært i slekt med den tidligere husmannen Gulbrand Pedersen. I 1829 betalte ikke bonden på Nedre Fjelstad kirkeskatt for Petter Dal, og i 1830 er det i listene notert «fattig». Vi kjenner sju av barna til Ragnhild og Petter:

* Gulbrand (1814–1879), skredder, seinere husmann i Dal, g.m. Berte Tor-kildsdatter, minst fem barn: Martin, Karen Randine, Mathea, Karl og Ole – se nedenfor.

* Olea (f. 1817), foreldrene da i Fjelstad-eie, konfirmert 1831.

* Ole (1820–1885), tømmermann, seinere selveier i Bratterud under Vestre Rud, g.m. Kirsti Hansdatter (f. 1822), minst tre barn: Maren Randine (f. 1846), Hans (f. 1852) og Olava (f. 1858) – se Bratterud gnr. 216/6.

* Andreas (1823–1896), seinere husmann i Svensløkka og Dal, fra 1891 eier av Åsbakken i Frøysuåsen, g.1 m. Ingeborg Hansdatter (1823–1877), seks barn: Karen (f. 1848, d. som barn), Hans (f. 1850), Karen (f. 1851), Petter (f. 1853), Johan (f. 1856) og Martin (f. 1859). Andreas g.2 i 1889 m. Anne Karine Olsdatter (f. 1844), én sønn Ingvald (f. 1890) – se Åsbakken gnr. 221/27.

* Engebret (1825–1885), skomaker, bosatt i Nøstret under Søhol, g.m. Johanne Johannesdatter (f. 1832), minst sju barn: Johan (f. 1857, d. som barn), Martin (f. 1860, reiste til Amerika i 1880), Maren (f. 1862), Johan Peter (f. 1865, d. som barn), Jørgine (f. 1869), Johan Peter (f. 1872) og Edvard (f. 1875) – se omtale av Nøstret Under Søhol i bind 4.

* Mathias (f. 1828), seinere husmann i Frøyhov-eie (Bråten) og Søhol-eie, g.m. Jørgine Hansdatter Fjulsrud-eie (f. 1833), minst fem barn: Peter (f. 1855, d. som barn), Kristen (f. og d. 1858), Hanna (f. 1859), Peter (f. 1863, d. som barn) og Karen (f. 1865).

* Maren (f. 1831), i 1865 tjenestejente på Lille Hundstad, g. 1872 m. Kristen Kristenssen fra Gran (bosatt i Hamnor), i 1900 enke og bosatt i Skarp-sno i Frøysuåsen (ble da kalt Maren Dal).

Eldste sønn *Gulbrand Pettersen* (1814–1879) etterfulgte foreldrene på plassen. Han var skredder, og gift med *Berte Torkildsdatter* (f. 1817). Vi kjenner fem av deres barn:

²⁸ Ragnhild Iversdatter (f. 1774) ble gift i 1807 med Peder Danielsen Gommæs.

* Martin (f. 1842).

* Karen Randine (f. 1845), g.m. Anders Svendsen (f. 1848 i Sverige), i 1865 var de bosatt hos hennes foreldre i Dal.

* Mathea (1848–1887), g. 1885 m. dagarbeider Karl Martinius Andersen (f. 1849), de fikk i oktober 1886 et guttebarn, som døde udøpt 5 dager gammel. Karl Martinius g.2 i 1887 m. Maren Andersdatter.

* Karl (f. 1850), skredder, g.1 i 1876 m. Else Marie Andersdatter, minst fire barn: Lovise Karoline, Petter, Karl Emil og Martin. Karl g.2 m. Barbro Danielsdatter f. 1865 – se omtale av Barbrostua under Søndre By).

* Ole (f. 1856), skredder i Kristiania, g. 1881 m. Maren Pedersdatter Sørum.

I 1865 satt Berte og Gulbrand på plassen (kalt Vestre Dal) med fire barn og svigersønnen Anders Svendsen. Av husdyr hadde de kun en gris, og de sådde $\frac{1}{8}$ t. bygg og 2 t. poteter.

Etter Gulbrand Pettersens død i 1879 utvandret Berte Torkildsdatter til Amerika i 1880, og nye husmannsfolk i Dal ble Gulbrands bror, *Andreas Pettersen* (1823–1896) og hans hustru *Ingeborg Hansdatter* (1823–1877) – se omtale av Åsbakken under Frøyshov. De ble etterfulgt av hans brordatter *Mathea Gulbrandsdatter* (1848–1887) og hennes mann *Karl Martinius Andersen* (f. 1849). I 1887 utstedte Karl Anders Dal skadesløsbrev til Hans Nilsen Frøshaug for 40 kroner, med pant i debtors stuebygning i Dal.

Mathea Gulbrandsdatter døde i 1887, og enkemannen giftet seg igjen samme år med *Maren Andersdatter*.

I 1900 var det jordbruksarbeider *Kristian Gabrielsen* (f. 1845) som satt i Dal med hustru *Lise Andersdatter* (f. 1855) og deres ugifte sønn Gabriel (f. 1883, gårdsarbeider). De bodde tidligere på plassen Skauenga under Rytteraker (se bind 1 s. 333). Lise Andersdatter livnærte seg ved «Husstell, Spinding og Strikning». Hun var datter av Anders Kristensen Dæhli og Jakobia Larsdatter.

De siste som bodde i Dal var *Martinius Mosengen* (1913–1972) og hans kone *Margit f. Tangen* (1908–1983), som bodde her tidlig i 1930-årene. Deres eldste datter Tulla (f. 1932) ble født i Dal. Stua på plassen ble flyttet cirka 1935, til Sandhaugen ved Bønsnes, som Martinius Mosengen ble eier av i 1937 – se omtale av Mosenga gnr. 202/18.

I dag er det åker der husmannsfolkene i Dal hadde sin sengekarm, og under pløying kan det fortsatt dukke opp murstein og rester av takstein der plassen lå.

Dal østre

I 1865 var det to Dal-plasser under Fjelstad. I Østre Dal satt da husmann med jord *Gulbrand Jensen* (37) med hustru *Dortea Davidsdatter* (36) og fire barn: Jørgen (8), Andreas (5),²⁹ Mathea

²⁹ Andreas Gulbrandsen (1860–1942), politikonstabel i Oslo, g.m. Andrine Andersen (1855–1927) fra Tyrstrand. Deres datter Dagny Amalie (1888–1955) ble i 1911 gift med Jens Chr. Aabel fra Vestre Røising på Ask – se omtale av Vestre By.

(4) og Karoline (1). De hadde ingen husdyr, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. bygg, $\frac{1}{4}$ t. blandkorn og 2 t. poteter.

Haugløkka (Hauerløkka)

Denne plassen lå under Øvre Fjelstad i 1843 og 1865. I 1843 ble det tinglyst festeseddel til husmann *Kristoffer Trulsen* og kone på deres levetid på plassen Haugløyken (avlyst 1854).

I 1865 satt her husmann med jord *Hans Nilsen* (1824–1888, f. i Helgelandseie) med hustru *Olea Nilsdatter* (1828–1890, fra Damenga under Hole prestegård) og en fosterdatter, *Randine Larsdatter* (12). De hadde én innerst, *Peter Hansen* (74, enkemann).

På plassen hadde de 2 storfe og 6 sauer, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, 1 t. blandkorn, $\frac{1}{8}$ t. erter og 3 t. poteter.

I 1866 betalte *Olea Nilsdatter* og *Hans Nilsen* 200 spesidaler og ble eiere av gnr. 42/12 Åsen (under Frøyshov). Denne parsellen ble i 1974 sammeføyd med gnr. 23/20 Haugløkka (i dag gnr. 202/20) – se omtale av Mo (Libakke).

Murus/Haugen

«Murus» heter et jorde nord for tunet på Øvre Fjelstad, på grensen mot Frøhaug. Her kan det ha vært en plass, det vitner blomsterflo-raen på åkerflekken om. Navnets opprinnelse er usikker. Etter utta-len kan navnet minne om murhus, men dette blir bare gjetning, særlig på grunn av uttalen (med trykk på første stavelse).³⁰

I nordre del av høydepartiet vest for gårdstunet på Øvre Fjelstad skal det også ha vært en plass. Området kalles i dag Haugen, og her er syrinbusker og morelltrær som forteller om boplass i tidligere tider.

Skog

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 fikk Fjelstad to teiger. Den ene gikk fra Trøgsle nord for Sundvollen og inn til Bukkehøgda nordøst for Retthella, mens den andre lå litt lenger sør, fra Bukkebekken og østover til Norderhovs grense ved Dåstjern (nord-vest for Monsebråten). Begge teigene ble delt mellom de tre Fjelstad-gårdene, slik at alle fikk tilnærmet like lang vei for henting av ved og trevirke.

³⁰ Harsson (1995).

LEVERTE TREKØL TIL BÆRUMSVERKET

I 1779 leverte tre Fjelstad-karer trekøl på Bærums Jernverk. Det var Gudmund Fjeldstad (70,7 m³ fra ei mile som lå 10,2 km fra verket), Ole Hansen Fjeldstad (41,9 m³ fra ei mile med 16,1 km transportvei) og Bersvein Fjeldstad (83,9 m³ med 14,8 km transportvei). I 1777 leverte Gudmund og Bersvein enda større kvantum, og de hadde da to miler hver. Bersvein var trolig husmann, og identisk med den Bersvein Jonsen Fjeldstad som døde i 1789, 74 år gammel.

Trøgse-Retthella

Skrålia fra Trøgse opp til branten ble delt i tre teiger (hver på cirka 35 dekar) som gikk øst-vest, mens resten – fra branten og inn til Bukkehøgda – også ble delt i tre, hver på cirka 50 dekar. Øvre Fjelstads teig lå ytterst mot branten i vest, Nedre Fjelstads i midten og Fjelstad fikk sin teig lengst øst.

Bukkebekken-Dåstjern

Skogteigen fra Bukkebekken og østover ble delt slik at Fjelstad fikk en teig på cirka 200 dekar ved Bukkebekken, og videre østover fikk Øvre Fjelstad og Nedre Fjelstad en teig på cirka 200 dekar hver, og lengst øst (mot Dåstjern) ble det sameieskog mellom Øvre og Nedre Fjelstad på 330 dekar. Dette «Fjelstad sameie» ble først oppløst i 1998, da Nedre Fjelstad fikk vestre del (cirka 170 dekar) og Øvre Fjelstad den østre (cirka 160 dekar).

Fjelstad gnr. 204/4 og Fjelstadstykket gnr. 204/7

I 1863 kjøpte Nils Olsen Frøhaug den tredje Fjelstad-gården (seinere gnr. 204/6) på auksjon etter Johannes Larsen Svarstad. Da sønnen Johan Nilsen Frøhaug i 1877 solgte gårdstunet, resten av jordveien og en skogteig på cirka 50 dekar nord for Retthella til Johannes Nilsen Hafnor, beholdt han de to øvrige skogteigene på Krokskogen, cirka 35 dekar ved Trøgse (i dag gnr. 204/4) og cirka 200 dekar ved Bukkebekken (i dag Fjelstadstykket, gnr. 204/7).

De to teigene hørte til Frøhaug til 1930, da eieren Olaf Frøhaug overdro den største (200 dekar ved Bukkebekken, gnr. 204/7) til sønnen Johan Frøhaug (f. 1909), som i 1932 ble eier av Bortigarden Bjørke i Steinsfjordingen – se bind 2 s. 166–168.

Etter Johan Frøhaugs død i 1977 var det hjemmelsovergang til hans hustru Sigrid og de tre barna Jan Andreas, Olav og Wenche

DRAMBOT FRA FJELSTAD

Eventyrsagnet om kua Drambot fra Fjelstad er vel kjent blant hleværinger, ikke minst etter Peter Lyses gjengivelse på ringeriksmål. Drambot var ei sjeldent svær og gild ku. Om sommeren var hun på Retthellsetra, og når hun rautet, rista dørklinka på Fjelstad seg, og så bred var hun mellom horna, at om det satt en gjetergutt på hvert horn og blåste i lur, så hørte de ikke hverandre. Drambot hadde stor avdrått, og smøret ble lagt i en haug i hagen på Fjelstad. Når noen kom og skulle kjøpe, satte mor Fjelstad seg på toppen og akte nedover, og det hun da fikk i fanget, var et bismerpund, og det hun hadde bak fikk de attpå! Det var ikke snakk om å kna osten med hendene, de hadde ei merr som gikk rundt og tro. En gang fødte merra et føll oppi osten, men de klarte ikke å finne igjen føllet. Men om vinteren, da Fjelstad'n lå på skauen og kjørte tømmer, fant han det i osteesken sin.*

* Etter Lyse (1976), s. 23.

Margareth, hvoretter de – ved skjøte tinglyst 4. januar 1979 – solgte skogen til sin kusine Maren Anita Olerud (f. 1936) for 66.500 kroner. Siden februar 1994 har hennes sønn, Per Olerud (f. 1962) vært eier av skogen. Han er gårdbruker på Hallum i Heradsbygda.

Teigen på 35 dekar ved Trøgsle (gnr. 204/4) ble i 1979 overdratt til Olaf Frøhaugs datter Astrid Hval (f. 1905) for 8.500 kroner. I 1983 solgte hun den videre for samme beløp til sin sønn, Odd Jens Hval (f. 1933). Etter hans død i 1995 overtok hans hustru Gunvor Hval (f. 1931), inntil nevøen Per Olerud (f. 1962) i november 1999 også ble eier av denne teigen.

Øvre Fjelstad (gnr. 204/1)

har i dag 470 dekar produktiv skog, hvorav 450 dekar på Krok-skogen og 20 dekar ved gården, i «Dæln». Skogen på Krok-skogen er delt i fire teiger, henholdsvis ved Trøgsle, Retthella, Bukkebekken og Dåstjern. Skogen har gitt et godt bidrag til gårdens drift.

Nedre Fjelstad (gnr. 204/2)

har 400 dekar produktiv skog på Krok-skogen, delt i fire teiger, henholdsvis ved Trøgsle, nord for Retthella, en havneløkke ved Retthella, og øst for Fjellseterveien. Også på Nedre Fjelstad har skogen gitt et godt bidrag til gårdsdriften.

Skogteigen nordøst for Retthella som tilhører **Fjelstad (gnr. 204/6)** er på ca 70 dekar, inkludert løkka på Retthella på cirka 20 dekar. Skogen er ikke særlig produktiv, da Olasputten og et større myrområde utgjør en stor del av teigen. Salg av tømmer har aldri gitt noe bidrag til gårdsdriften på Fjelstad, kun ved og litt trevirke til gårdens vedlikehold.

Seter

I 1820-årene hadde de tre Fjelstad-gårdene seterrett på **Retthellsetra** (Retthella), og de tre gårdene har fortsatt sine løkker på setervollen.

Det gamle fjøset på Øvre Fjelstads løkke på Retthella cirka 1945. I bakgrunnen Hafnorhytta (Nilsebu).

På Retthella cirka 1941: Bokhandler Wilhelm Dybwad med sin hustru, skuespillerinnen Bokken Lasson, og til venstre Ole Anton Hafnor, hvis farmor Marie Hafnor f. Selte som ung pike var hus-hjelp hos bokhandler Dybwad (Wilhelms far). Wilhelm og hans sju søsken mistet sin mor mens Marie var hos dem.

Marie ble derfor nærmest som en «reservemor» for dem. Det har siden vært nær kontakt mellom de to familiene, bl.a. ferierte Wilhelm Dybwad og Bokken Lasson flere ganger på Fjelstad. Wilhelm Dybwad var i første ekteskap gift med skuespillerinnen Johanne Dybwad (siden skilt). Til venstre ligger fellessetra på Retthella, i midten (bak Bokken Lasson) ser vi taket på hovedfjøset, og til høyre Rovelstad-fjøset.

Hjemreise fra Retthella 1953. Nils Hafnor på Fjelstad med tømmene. Til venstre Torbjørn Bekkelund og hans barn. Elise (f. Skog) og Torbjørn Bekkelund bodde fast på Retthella i noen år. I bakgrunnen ser vi Hafnor-hytta.

Vennelag på Hafnor-hytta på Retthella cirka 1950. Fra venstre: tidligere sogneprest Fredrik Wilhelm Landmark, Nils Hafnor, sogneprest (seinere prost) Erling Thomle, Karoline Hafnor og Sara Lehne på Svarstad (lærerinne ved Hundstad skole).

På Øvre Fjelstads løkke står ennå et lite fjøs som tilhører Fjelstad (gnr. 204/6), og cirka 30 meter nordafor dette lå det gamle Øvre Fjelstad-fjøset, som ble revet sist i 1940-årene. På fellesvangen («Øvre vangen») ovenfor er det tufter etter et seterhus som skal ha vært det gamle Fjelstad-størreset på Retthella.³¹

I 1820-årene var det 13 gårder i Hole som hadde seterrett på Retthella, som er den setra på Krokskogen som var lengst i bruk. I 1930-årene lå Aasta Selte fra Steinsfjerdings (seinere gift med Alf Johansen på Grindbakken) her som budeie. Hun bodde i Mo-størreset. I 1936 gikk 10 gårder sammen om en felles seter, hvor Olga og Martin Nordli fra Åsbygda var seterfolk. Da de gav seg i 1969 (Astrid og Ole Anton Hafnors Fjelstad-krøtter var de siste), var seterdriften på Krokskogen ugjenkallelig slutt. Olga og Martin lå på setra med et par leiekyr fra Åsbygda inntil de gav seg i 1972 (se omtale av seterdrift på Retthella i kapitlet om Mo gnr. 202).

³¹ Etter Ole Fjeldstad (f. 1938).

Eiendommer utskilt fra Fjelstad

Fjeldborg gnr. 204/10 – Hundstadveien 71

Fjeldborg ble utskilt fra Øvre Fjelstad i 1940 og solgt til Kristoffer Lenvik Kjos for 1.300 kroner (skjøte ble utstedt 5. januar 1942).

Kristoffer Lenvik Kjos (1910–1996) var født i Norderhov. Han var lastebileier, og giftet seg i 1944 med Aagot Hurum (1916–1946), datter av Louise og Hans Hurum i Skredderhusa Hårum i Steinsfjerdingen (fra 1935 på Gullerud i Norderhov). Aagot døde i barselseng i 1946, og i 1951 giftet Kristoffer seg igjen med hennes kusine, Aagot Sonerud (f. 1921) fra Søndre Vegstein. De fikk tre barn:

* Synnøve (f. 1952), bosatt på Ås i Akershus, g.m. Jon Anders Frank (f. 1948) fra Ås, to barn: Ragnhild (f. 1976) og Ingeborg (f. 1983).

* Turid (f. 1956), bosatt i Haug, g.m. Erik Eggum (f. 1957) fra Borgund i Lærdal (siden skilt), én sønn Ola f. 1983). Turid har også tvillingene Andreas og Mari (f. 1991) med Karl-Erik Teslo (f. 1955) fra Jevnaker.

* Kristoffer (f. 1960), eier av gnr. 185/5 Søndre Vegstein i Steinsfjerdingen, g.m. Mona Sørensen (f. 1965) fra Heradsbygda, to sønner: Magnus (f. 1988) og Henrik (f. 1993).

Aagot Kjos arbeidet 10 år ved Ringerike Landmandskontor i Hønefoss. Etter Kristoffer Lenvik Kjos' død i 1996 satt hun i uskif-

Eiendommen Fjeldborg (nærmest) med Øvre Fjelstad bakenfor. Oppe til venstre ser vi brukene lengst nord i Frøysuåsen, og bak skimter vi Nordfjorden og Holleia. Bildet er tatt 15. juni 1956.

Widerøe's Flyveselskap AS

Fjeldborg på Røyse en vinterdag. Bildet er tatt 14. januar 1959.

Widerøe's Flyveselskap AS

tet bo inntil eiendommen i 1997 ble overdratt til sønnen Kristoffer, med borett til Aagot Kjos i hennes levetid. Kristoffer Kjos (f. 1960) overtok også farens lastebilforretning, og har siden 1992 vært eier av sin mors slektsgård Søndre Vegstein i Steinsfjerdings (se bind 2 s. 247–251).

Våningshus bygd 1940, uthus 1940 og garasje 1973 (påbygd 1982).

Frøstad gnr. 204/11 – Hundstadveien 128

Frøstad ble utskilt fra Nedre Fjelstad i 1945 og solgt til Edvin Frøshaug fra nabobruket Vestjordet for 2.000 kroner. Edvin Frøshaug (1913–1968) var byggmester, og ble gift med Anne Lise Rakel Magdalene (Leni) Engelbracht (1916–2001) fra Bremen i Tyskland. Hun arbeidet på Røysetoppen i en årrekke, og hadde tidligere bl.a. arbeidet ved Ringerikes meieris vaskeri i Hønefoss. De fikk fire barn:

* Kristian (f. 1940), fra 1969 eier av gnr. 204/14 Daltun, g.m. Sigrid Larsen (f. 1941) fra Oslo. Fra tidligere ekteskap med Randi Eriksen fra Oslo har han tre barn: Gunnar Edvin, Morten og Kjersti.

* Erik (f. 1942), fra 1974 eier av gnr. 204/16 Frøsheim, g.m. Gerd Synnøve Mosengen (f. 1950) fra Røyse, tre barn: Thor Ivar (f. 1968), Anne Lise (f. 1970) og Ellen (f. 1978).

* Jan (f. 1948), fra 1978 eier av Frøstad, g.m. Beate Eriksen fra Haug, to sønner: Frank og Thomas (se nedenfor).

* Else (f. 1956), bosatt i Numedal, g.m. Sveinung Wetterhus fra Nore, en datter: Kirsti (f. 1984). Else har fra tidligere én sønn, André (f. 1973).

Småbruket Frøstad med Nedre Fjelstad i bakgrunnen. Bildet er tatt 7. august 1961.

Widerøe's Flyveselskap AS

Etter Edvin Frøshaugs død i 1968 ble Leni Frøshaug sittende i uskiftet bo. I 1969 ble det utskilt en parsell gnr. 204/14 Daltun som ble solgt til eldste sønn Kristian Frøshaug, og i 1974 en parsell gnr. 204/16 Frøsheim som sønnen Erik H. Frøshaug overtok (se nedenfor). Ved skjøte tinglyst 20. mars 1978 ble så resten av eiendommen solgt til yngste sønn Jan Frøshaug for 120.000 kroner med boret for mora i hennes levetid.

Jan Frøshaug (f. 1948) er maskinentreprenør (graving og sprengning), og er gift med Beate Eriksen (f. 1949) fra Haug, som har arbeidet som syerske. De har to sønner:

- * Frank (f. 1972) bosatt på Sollihøgda, fra tidligere samboerforhold har han to sønner: Jan Arne (f. 1996) med Tonje Elisabeth Johansen fra Fet-sund, og Frank Erik (f. 2001) med Elisabeth Haugen fra Hol i Hallingdal.
- * Thomas (f. 1978), bosatt på Frøstad (i gamlehuset).

Enebolig bygd 1949, anneks (gamlehuset) 1945, stabbur 1952–53. Eiendommen er i dag på 1,5 dekar.

Solstad gnr. 204/12 – Hundstadveien 50

Solstad ble utskilt fra Øvre Fjelstad i 1957 og overdratt til eiernes datter Gerda Sofie og hennes mann, Martin Hove.

Gerda Sofie Fjeldstad (f. 1930) arbeidet i mange år ved kjøkkenet på Røysetoppen. Hun var gift med Martin Hove (1927–1981) fra Vik i Sogn, som arbeidet ved Oslo Lufthavn Fornebu, bl.a. som tankbilsjåfør. I tillegg drev han sitt eget firma, Martin Hove Bulldozerdrift. De fikk to barn:

- * Arild Romar (f. 1959), g.m. Nina Helen Hansen, tre barn (se nedenfor).
- * Ann Kristin (f. 1966), bosatt på Gran på Hadeland, g.m. Lars Moger (f. 1967) fra Gran, én datter Maren (f. 2000).

I 1988 ble eiendommen overdratt til sønnen, Arild Romar Hove, med boret for Gerda Hove i hennes levetid. Arild Romar Hove (f. 1959) er gift med Nina Helen Hansen (f. 1961) fra Røyse. De har tre barn:

- * Stein Tore (f. 1979), bosatt i Hønefoss, samboer med Kjersti Sørle (f. 1979) fra Helgelandsmoen.
- * Trine Lise (f. 1981), bosatt i Haug, samboer med Geir Erik Lie (f. 1978) fra Hole.
- * Hans Marius (f. 1988).

Enebolig bygd 1957 (ombygd og restaurert 1988), og verksted/garasje (1976).

Daltun gnr. 204/14 – Hundstadveien 124

Daltun ble utskilt fra Frøstad i 1969 og overdratt til eieren Leni Frøshaugs eldste sønn, Kristian Frøshaug (f. 1940). Han er utdannet ved Hærens yrkesskole for bilteknisk befal på Helgelandsmoen, og arbeidet det meste av sitt yrkesaktive liv i Forsvaret (avbrutt av en periode ved lokale bilverksteder). Da han ble pensjonist i 2000 hadde han kapteins grad. Kristian Frøshaug er gift med Sigrid Larsen (f. 1941) fra Oslo. Fra tidligere ekteskap med Randi Eriksen fra Oslo har han tre barn:

* Gunnar Edvin (f. 1967), bosatt på Røyse, g.m. Anne Kristin Dons Jensen (f. 1967) fra Haug, to barn: Josefine (f. 1997) og Maiken (f. 1999).

* Morten (f. 1968), bosatt i Hønefoss, g.m. Mone Reistad (f. 1966) fra Bergen, to barn: Viktor (f. 1999) og Bertram (f. 2002).

* Kjersti (f. 1972), bosatt i Heradsbygda, g.m. Arild Flåm (f. 1969) fra Nittedal, tre barn: Kristoffer (f. 1998), Andreas (f. 2001) og Karianne (f. 2003).

Eiendommen er på 1,5 dekar. Enebolig (bygd 1969–70) og garasje (1987).

Frøsheim gnr. 204/16 – Hundstadveien 126

Frøsheim ble utskilt fra gnr. 204/11 Frøstad i 1974 og solgt til eierens sønn Erik Heinrich Frøshaug (f. 1942) for 4.000 kroner. Han har arbeidet som sjåfør, og drev i flere år egen lastebilforretning. Erik Frøshaug er gift med Gerd Synnøve Mosengen (f. 1950) fra Mosenga på Røyse. De har tre barn:

* Thor Ivar (f. 1968), bosatt på Røyse.

* Anne Lise (f. 1970), bosatt i Hønefoss.

* Ellen (f. 1978), bosatt i Ådal, samboer med Thomas Kristoffersen fra Hønefoss.

Etter kjøp av en tilleggsparcell (også fra Frøstad) i 1980 er eiendommen i dag på 1,4 dekar.

Enebolig (bygd 1974) og garasje (1984).

By GNR. 205 (GNR. 26)

By ligger på en høyderygg på østsida av Røysehalvøya. Gårdsvaldet strekker seg østover rundt Sælabønn og helt opp til Viksenga og Borgenmoen, og grenser i nord mot Mo og Sørurn, i vest mot Frøyhov og Fjelstad, i sør mot Ullern og Søhol, og i øst mot Berg, Borgen, Vik og Stein.

Gårdsnavn og beliggenhet forteller at By kan ha vært opphavsgården på Røyse, selve urgården, den som først ble bosatt. Det gammelnorske *Býr* betyr rett og slett *gård*.¹ Kildene knytter ingen bygdehøvding eller stormann til By, men om en småkonge eller lokal høvding skulle ha valgt seg en strategisk beliggende gård på

¹ NG V, s. 7 og Harsson (1995). Gamle skrivemåter har vært By (1528), Bij (1542) og Bye (1578, 1604, 1657 og 1723).

By-gårdene sommeren 2004. Søndre By nærmest og Vestre By midt i bildet. I bakgrunnen til venstre skimtes Røysehall, Røyse skole og Mo.

SIGURD SYRS GÅRD?

Verken Snorre eller andre sagaer navngir gården til Ringeriks-kongen Sigurd Syr, hvor Hellig Olav vokste opp etter at faren Harald Grenske ble drept (mora Åsta giftet seg igjen med Sigurd Syr). Snorre beretter om en gang Hellig Olav var på gjesting hos Åsta. En dag de gikk og drev omkring på gården, kom de til et tjern hvor tre av de små halvbrødrene lekte – én med gårder, en annen med kyr og en tredje med trefliser som skulle forestille skip. Da kongen spurte om deres framtidsplaner, ønsket den ene seg åkre så store at hele neset der var tilsådd. Og der stod 10 gårder, skriver Snorre. Den andre ville ha kyr som stod tett rundt hele vannet når de gikk for å drikke, og den tredje (Harald Hårdråde) ønsket seg så mange karer (krigere) at de i ett måltid kunne spise opp alle brorens kyr. Snorres beretning har seinere ført til mange livfulle teorier om hvilken gård som var kongsgård, og særlig har Bønsnes og By vært trukket fram. Dersom By var gården, må «tjernet» ha vært Sælabonn, og neset med de 10 gårdene østsida av Røyse-halvøya.*

* Bl.a. hevdet av prest og lokalhistoriker Ivar Sætrang i Ringerikes Blad 1932. Historikeren P.A. Munch mente gården var Bønsnes, og det samme mente Jonas Ramus i sin «Norges Beskrivelse» fra 1715. Dagens historikere mener imidlertid at Sigurd Syr bodde på Stein, og at Snorres fortelling om de 10 gårdene på neset ikke er å stole på, med utgangspunkt om sagaskriverens noe mangelfulle geografiske kunnskaper om Østlandet.

To sverd, fire spydspisser og en skjoldbule av jern fra eldre jernalder ble funnet i en gravhaug på By cirka 1835. Hvor haugen lå, vet vi dessverre ikke.

© Universitetets kulturhistoriske museer.

GRAVHAUGEN PÅ SMIEBAKKEN

På Vestre By ligger en gravhaug på Smiebakken, like ved føderådsbygningen. I mai 1915 kjøpte gårdens eier, Lars Nilsen Fjeldstad, jord fra haugen, og ganske snart støtte han på en steinrøys og rester av kull og bein. En steinhelle lå over det hele, noe som gav bud om et gravkammer, men andre funn ble ikke gjort. Da arkeologene ankom to måneder seinere, oppdaget de ytterligere en steinlegning med steinhelle over (lik den første) – men denne ble ikke undersøkt. En prøvegravning ved siden av denne resulterte i funn av flere kull- og beinrester. Ytterligere utgravning ble ikke foretatt. I 1935 var haugen cirka 50 m i diameter og 2,5 m høy. I 1968 slo arkeologene fast at haugen «har nok vært en god del større enn i dag». Da var den cirka 15 m i diameter og 1,5 m høy.*

Det var trolig i den samme haugen at man tidligere har funnet en 21 tommer lang spydspiss og et munnbitt av jern som synes å ha vært belagt med riflete sølvplater. I tillegg fant man et par ovale, skålformede spenner av bronse samt en smal, firkantet jerngjenstand (en ten, bjelle eller nøkkel).** Etter tradisjonen på gården har man «alltid trodd at det har vært noe i haugen på Smiebakken».**

* Notat av arkeolog A. Bjørn etter befaring 14. juli 1915, brev av 22. mai 1915 fra Jon Guldal til Oldsaksamlingen, og ØK-registreringene 1968.

** C3034–3037.

*** Lina Libakke til Jon Guldal 21. mai 1915.

Røyse, må By ha vært et naturlig valg.² Nærhet til Frøyhov, Frøys-hov og Ullern og den form for før-kristen gudedyrking som synes å ha foregått der, forutsetter at det har bodd mange mennesker på en gård i nærheten – sannsynligvis By.

Det er gjort en rekke oldfunn på Bys gårdsvald. I 1887 ble det funnet en 14 cm lang steinøkse uten skafthull (fra steinalderen) på Lilleby ved Svensrud. I 1835 ble det i Oldsaksamlingen registrert en rund gravhaug «som bestod af sammenlagte Kampestene» med en stor steinhelle over, på By, men nøyaktig beliggenhet er ikke kjent i dag. Gravhaugen var nesten flat («ikkun lidet ophøiet over Jordfladen»), og under steinhella lå to tveeggete jernsverd, fire spydspisser av jern, en skjoldbule, et knivblad og fragmenter av en bronsekjele. Funnet ble tidfestet til eldre jernalder.³

Ved Kjellebergsenga ligger to mindre gravhauger på Vestre Bys tidligere grunn.⁴ Haugene ligger nordøst for veikrysset Røyse-

² Om kandidat Engebret Moe Færden (1849–1920) ble sagt at «ingen kjente Ringerikes historie bedre», og kandidaten hevdet at By må ha vært kongsgården på Røyse.

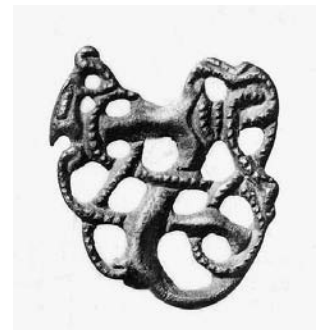
³ C808–817. Merk at C814 er en vevskje som man antar ikke ble funnet sammen med de øvrige gjenstandene.

⁴ Området eies siden 2002 av Tronrud Engineering AS.

BRONSESPENNE FRA VIKINGTIDA

I juni 1937 dukket en bronse-spenne fra vikingtida opp av turnipsåkeren på Sørjordet, cirka 200 m sørøst for hovedbygningen på Søndre By. Spennen (brosjen) var i ring-eriksstil, og forestilte en løve i kamp med en orm. Den ble tidfestet til begynnelsen av 1000-tallet. På baksiden så man rester av nålefeste og hempe for nålen, men selve nålen manglet.*

* Finner var Gudrun Gommæs f. Bergman. Ifølge ØK-registreringene i 1968 ble spennen funnet på Grin-jordet, men av korrespondansen med Oldsaksamlingen i 1937 går det fram at Sørjordet var stedet. Spennen befinner seg i dag i Oldsaksamlingen (C26519 – bilde av spennen i UOs års-beretning 1937).

En brosjе funnet i jorda på By av Gudrun Gommæs, og inn-levert til Oldsaksamlingen.

veien/Selteveien, og har vært utsatt for gravrøvere. Ingen funn er kjent. Den største haugen er 14,6 m i diameter og 1,3 m høy.

Tidlig på 1400-tallet tilhørte By ridder, riksråd og høvedsmann AMUND BOLT (ca. 1345–ca. 1419), som var eier av store jordeiendommer på Østlandet. Jordegodset hadde han dels tilegnet ved arv, dels gjennom giftermål med GUNHILD BERGSVEINSDOTTER (fra Gudbrandsdalen), og dels ved oppkjøp. Om Amund Bolt er sagt at «han utnyttet dei flytande tilhøva etter Svartedauden til å driva ein målmedveten arronderingspolitikk».⁵ I 1422 er By første gang nevnt i en skriftlig kilde, da Amund Bolts svigersønn, HERMAN MOLTKE i Tomb i Råde, kunnegjør at han har mottatt den arven hans hustru, BORGHILD AMUNDSATTER, hadde krav på etter faren. Jordegodset gjaldt en rekke gårder og gårdparter på Østlandet, og blant disse var By og Svarstad i Hole.⁶

EIDE FOSSEFALL I SKJÆR-DALEN

I 1576 vitnet Guttorm By, som da lå syk, at Gulbrandsfoss i Skjærdalen var gitt til Norderhov prestebord av hans foreldre, rimeligvis en gang før 1550. Gulbrandsfoss lå ovenfor Kongens kverner.*

* Ropeid I, s. 17 og E.F. Halvorsens ekserpter.

To gårder før 1528

Vi vet ikke når By ble delt, men i 1528 var det to gårder. Da betalte brukerne JORONN og HÅKEN hver 1 lodd sølv i skatt. I 1612 drev Ola en del av By, men han nevnes ikke i 1614.⁷

Av odelsjordeboka i 1615 for Hadeland fogderi (som Ringerike

⁵ Halvard Bjørkvik i Norsk Biografisk Leksikon (Oslo 1999), bind 1 s. 393.

⁶ DN XXI nr. 292. Øvrige gårder på Ringerike som hørte til Amund Bolts tidligere jordegods var Vaker i Norderhov, og Haug, Lo, Sætrang, Skaugstad og Skøyen i Haug.

⁷ I 1612 ble Ola By feilaktig omtalt som husmann (Halvorsen 1961, s. 11).

da var en del av) går det fram at to Norderhov-bønder hadde eierparter i By: Mikkel Rå (1 såld) og Per Bålerud (2 såld),⁸ og samme år hadde tre bønder i Vang på Hedmark eierparter: Gudbrand Dovle (6 lispund rug), Anders Hovin (6 lispund mel) og Ola Kotorp (7 ½ lispund bygg i Nordre By).⁹

Vestre By GML. MATRIKKELE NR. 4 – I DAG GNR. 205/4

Vestre By ble på 1500- og 1600-tallet kalt Nordre By. I 1557 het brukeren av denne gårdparten GUTTORM BY, som da fikk betaling for et mårskinn.¹⁰ I 1576 er han nevnt som lagrettemann. I 1591 het brukeren ROLV BY, som var lagrettemann i 1595. Fra 1614 til 1635 står GUTTORM ROLVSEN BY som bruker. I 1614 fikk han 8 ½ daler i bot for slagsmål, og i 1622 var han kirkeverge. Samme år fikk Guttorm, sammen med Jon Stadum «och ehn Deel flerre aff Almu- en der udi fornevnte Houle Prestegjeld» 10 daler i bot for å ha trosset forbudet mot elgjakt, da de hadde drept «tuende Elsdyr» (to elger).¹¹ Seglet hans fins i kirkeregnskapene for 1624 og i et tingsvitne i 1628, med initialene GR.

⁸ Såld = kornmål i middelalderen med lokalt varierende volum. På Ringerike var 1 såld = 12 settinger = ¾ tønne (109,35 liter). (Norsk Historisk Leksikon.)

⁹ Sistnevntes eierpart var i Nordre By. Hedmarksbøndernes eierparter er funnet av Eivind Fjeld Halvorsen i arkivet til Danske kanselli.

¹⁰ E.F. Halvorsen: Ekserpter av gårdsnavn fra Hole og Ringerike.

¹¹ Lensregnskapet 1622, og Gisle Guldal: «Companer og Leyermaalsyndere» i heftet Ringerike 1979, s. 47.

BETALTE IKKE TIENDE

I januar 1662 ble en del bønder på begge sider av Tyrifjorden stevnet av futen fordi de ikke hadde møtt fram ved kirken og betalt tienden. Tingallmuen erklærte at det hadde vært umulig å møte på grunn av «det vonde vær», og de innstevnte ble frikjent, fordi det «var beviselig at det hadde vært et meget farlig vær, både med vind, og førets ustadighet». Men tre av bøndene måtte likevel bøte 1 mark sølv hver, nemlig Rolv By, Julius Frøyskov og Alv Bili. Lagretten slo fast at de bodde så nærme at de kunne kommet med tienden, selv om været var ustadig!*

* Tingbok for Ringerike IV (1662), s. 7.

*Vestre By sommeren 2004.
Helt til venstre ligger vånings-
huset og låven på Søndre By.
Veien mot Hundstad skimtes
oppe til høyre.*

AKER KIRKE

I 1673 overtok sorenskriver Jørgen Nachschow på Modum 30 lispund i Vestre By fra den rike trelasthandler og eiendomsbesitter Lars Larsen på Bragernes. I 1674 stilte han denne gårdparten i pant for et lån han opptok hos Nils Toller, «hvorfor til forsikring innstillet hans gård By i Hole, skyldende til ham halvannet skippund tunge med bygsel over all gården»* I 1723 var Vestre Bys skyld fortsatt 46 lispund, hvorav 30 lispund var benefisert Aker kirke, som hadde bygsel over hele gården (de resterende 16 lispund var dels i offentlig, dels i privat eie).

* Eigil Elsrud i «Hringariki» nr. 1/2003, s. 57–58.

I 1624 var Nordre (Vestre) By fullgård, med en skyld på 46 lispund. Av dette eide Guttorm selv 30 lispund (i 1616 var det han selv som «bygget» – dvs. han stod for bygselen – utleien – av gården). 10 lispund som tidligere tilhørte kommunet i Mariakirken, lå da under kantoren ved Oslo domkirke. De siste 6 lispund vet vi ikke hvem som eide, de tilhørte i 1642 Dorte på Fjære i Hedrum i Vestfold.¹² Guttorm By eide dessuten 5 lispund i nabogården, Søndre By, og fra 1629 til 1634 eide han 1 skippund (20 lispund) i Kile i Norderhov (avhendet før 1635).

I 1636 og 1642 var det Anne By – rimeligvis enka – som var eier av de 30 lispund, og hun var også bruker av gården. Anne giftet seg igjen med Borger Gonnæs (se omtale av Gomnes). Vi kjenner to av barna til Anne og Guttorm By: Rolv og Marte (g.m. Ole Nes).

Fra 1645 har sonnen ROLV GUTTORMSEN BY (f. ca. 1618) overtatt som bruker. I 1647 hadde han ingen eierpart i Vestre By. Da eide Hans Lauritsen på Bragernes 20 skippund korn med bygsel, mens Bjørn Dæhli på Røyse og et kantoni som Johan Garmann forvaltet, eide 10 lispund hver, mens Dorte i Hedrum fortsatt satt med sine 6 lispund rugmel (som sitt odelsgods). I 1650 hadde Hans Lauritzen overtatt de 10 lispund fra Bjørn Dæhli, mens Hedrumkvinnens 6 lispund ble eid av «en mann i Våle sokn».

I 1660 eide Hans Hanssen og Nils Rasmussen på Bragernes 30 lispund med bygsel i Vestre By, mens kantorens kantoni eide 10 lispund og Anders Matsen i Tønsberg 6 lispund.

Rolv By ble i 1645 ilagt 6 daler i bot for leiermål med Ragnhild Gudbrandsdatter, som han kort tid etter giftet seg med. I perioden 1653–1665 var han lagrettemann. I 1658 ble han stevnet av Hans Pay på Bragernes for gjeld (2½ tylft tømmer og 3 mark i penger). I 1660 fikk han vanskeligheter med å holde kreditorene fra livet, og ble dømt til å betale en bot på 8 ørtuger 13 mark fordi han ikke

¹² Halvorsen (1960) s. 12, og opplysninger fra Thorleif Solberg i februar 2003.

møtte på tinget etter å ha blitt stevnet for gjeld. Seinere samme år ble han flere ganger stevnet for betydelige pengebeløp, og i september 1661 kunne Syver Mo og Gudbrand Gomnes vitne på bygdetinget at Rolv By var «ganske utarmet og intet eiende». I 1664 ble Rolv By stevnet av Morten Lauritzen på Sand i Hurum for 17 tylfter tømmer, som han skyldte, og i mars 1665 var han fortsatt lagrettemann. Men i 1666 var Rolv Guttormsen husmann under nabogården Mo. Da ble også nevnt en sønn, Guttorm Rolvsen (12).

På vegne av sin hustru, RAGNHILD GULBRANDSDATTER ASK, lå Rolv i flere rettstvister om hennes farsarv med svogeren Thomas Gulbrandsen Ask. Saken ble løst ved forlik i 1662, ved at Thomas avstod halvparten av Kittelsby i Soknedalen til Rolv og hans arvinger, og dessuten betalte ham 20 riksdaler.

Vi kjenner sju av barna til Ragnhild og Rolv:¹³

* Jon (d. 1699), bruker av Dignes (gnr. 4 i Modum), g.m. Gunbiør Svendsdatter Dignes (skifte etter begge i 1699), etterlot seg fire barn: Guttorm (seinere gårdbruker på Kimmerud), Ole, Mari (g.m. Anders Andersen By på Røyse) og Anne (d. før 1726).

* Marte (ca. 1645–1723), ugift.

* Guttorm, død i voksen alder, uten etterkommere (før skiftet etter mora i 1699). Guttorm eide ved sin død «ikke ubetydelige midler», som broren Jon sikret seg.

* Lisbeth (ca. 1650–1714), ugift.

* Sigrid (ca. 1653–1725), g.m. Rolv Johnsen Svendby (ca. 1662–1748), to

¹³ Opplysninger fra skiftet etter Ragnhild Gulbrandsdatter på Kimmerud i 1699 (Buskerud Slektshistorielags nettsider) og fra Ole Engebretsen Yttri. Ifølge professor E.F. Halvorsen synes Rolv Guttormsens farssekt å være fra By: «Her må vi ha grunn til å tro at det er tale om samme ætt, med skiftet Guttorm–Rolv–Guttorm–Rolv fra 1557 til 1664. Tilbake til 1557 er ættelinjen temmelig sikker» (Halvorsen 1964), s. 11). Se også Th. Solberg i Hringariki nr. 2/1995.

VESTRE BY LÅ ØDE I 1670-ÅRENE

I 1695 ba fogd Henrik Petersens fullmektig, Christen Thommessen, lagretten og tingallmuen bevitne at den By-gården som Anders og Nils da bodde på, og hvor kongen eide ½ skippund landskyld, «ikke mange år etter Sr. Petersens betjeningstid, såvel som og noen år etter inntil Anno 1683 års utgang» hadde ligget øde, og kun blitt brukt av noen mot at de svarte skatter, «uten noen landskyld». Ole Kristensen Mo vitnet da at han og avdøde Kristen Gulliksen hadde brukt den i 1676 mot å betale skatten, og at andre også hadde gjort det seinere, og allmuen var samstemmig i at gården i denne perioden ikke hadde «vært i hevd eller fullkommen bruk».*

* Thorleif Solberg: Tingbok 40 (1695), s. 10.

STAKK MED KNIV

I 1673 ble Anders By stevnet på tinget fordi han hadde gitt drengen til Mattis skredder, Kurt Pedersen, «knivsting og andre hugg» i et kvernhus. Vitner kunne fortelle at det i tillegg til knivstikk «i akslebladet helt inn til benet», var tre slag med en øksehammer og atskillige ørefiker, og Kurt Pedersen var bare et barn! Anders ble dømt til «tvende gange» å bøte 8 ørtuger og 13 mark sølv til kongens kasse, og i tillegg «årsakelig omkost og dompenge». I mars 1683 måtte Håvard Mo bøte 3 mark «i helligbrøde»^{*} fordi han på pinsedagen året i forveien, i krangel om en rive, hadde stukket Hans By med kniv. Håvard ble dømt til tross for at både Ole Johnsen i Frøshaugenga og Anders By vitnet at det var Hans som angrep Håvard.

* Helligbrøde (gammelnorsk: helgabrót) = bot for krenkelse av helligdagslovgivningen.

barn: Anders (d. 1719, g. 1717 m. Lucie Olsdatter (ca. 1696–1741) fra Øverby, én datter Kirsten), og Kirsti (ca. 1692–1775, g. 1715 m. Daniel Olsen Tveten 1669–1741, sju barn – hans 2. ekteskap).

* Gulbrand (ca. 1654–1729, bruker av Kimmerud fra 1704, trolig g.m. Johanna Haagensdatter, flere barn, hvorav sønnen Rolv (ca. 1703–1780) først var bosatt på Kimmerud, og siden på en plass under Tanberg på Modum.

* Gunhild (1657–1737), g.m. Peder Haagensen Tanberg (ca. 1653–1723), brukere av Tanberg gnr. 3 i Modum, minst én sønn Jon (ca. 1702–1773, g.m. Karen Henriksdatter Ullern fra Røyse, minst seks barn).

I 1672 bodde Rolv Guttormsen på Kimmerud på Øst-Modum. I 1696 vitnet han i en grensesak på Tyristrand. Da var han «ungefær 80 år gammel» og fortalte at han var født, oppvokst og hadde bodd på By i Hole.¹⁴ Ved skiftet etter hans hustru i 1699 eide han 2½ lispund 1 skinn i Kimmerud, som sønnen Gulbrand Rolvsen (overtok som bruker av Kimmerud ca. 1704) da mente å ha krav på, fordi han hadde «opholdt Faderen i sin Alder Dom og Svaghed».

KRISTOFFER BY ble i 1657 stevnet for gjeld på 16 daler av Paul Jensen, trolig sageier i Bergerfossen i Randselva. I 1660 hadde Kristoffer fortsatt ikke betalt, men hadde i mellomtida drevet bordføring for Paul Jensen og stod da bare i rest med en halv daler, som utgjorde omkostningene. I september 1661 vitnet et par av bygdas bønder på bygdetinget at Kristoffer By var «ganske utarmet og intet eiende». I 1663 ble Kristoffer stevnet av Jørgen Philipsen for 26 daler, som var førstebygsel¹⁵ av 1 ½ hud landskyld og 2 daler i penger «i det siste år». Da saken ble utsatt til uka etter, het det at beløpet gjaldt «bygsel og landskyld».

¹⁴ Thorleif Solberg: Tingbok 41,1 (1696) s. 15.

¹⁵ Førstebygsel var en avgift som brukeren betalte ved inngåelse av kontrakt for en leieperiode, vanligvis 3 år.

Etter at Rolv Guttormsen By og Kristoffer By forsvant midt på 1660-tallet, lå Vestre By øde i 1670-årene. Like før 1680 ble den igjen bygget bort til leilendinger, og da var det en periode tre brukere på gården: Anders By, Hans Pedersen By og Nils Johannessen By.¹⁶

Vestre By var delt på flere brukere til 1794, da etterkommere av Nils Johannessen By tok hånd om bruken av hele gården, og samme familie sitter der fortsatt (se nedenfor).

Flere brukere 1680–1794

Etter at Vestre By hadde ligget øde tidlig i 1670-årene, ble gården rundt 1680 delt på flere leilendinger. En av dem var ANDERS ANDERSEN BY, som var lagrettemann i perioden 1681–1699. Han var gift med ANNE CHRISTENSDATTER, og vi kjenner fem av deres barn: Anders, Halvor, Christen, Sissel og Olaug.

I 1681 ble Anders stevnet av fogden for 39 daler 16 skilling i skyldig skatt til kongen. Han møtte på tinget og vedgikk gjelda.

¹⁶ I 1699 utstyrte Anders og Nils en soldat – Amund Jensen Søhol (40) – sammen med Lars Hansen Frøyhov.

By-gårdene i august 1949, med Søndre By (nærmest) og Vestre By. Legg merke til frukthagen.

Widerøe's Flyveselskap AS

Samme år klaget han husmannen Mattis skredder for en hest «som Mattis for ham forkommet», og Mattis ble dømt til å betale ham 4 riksdaler.

I 1715 synes Anders å ha blitt etterfulgt som bruker av gårdparten¹⁷ av sønnen ANDERS ANDERSEN BY, som da bygslet 3 fjerding-er (15 lispund) av Anders Borch. Han var gift med MARI JONSDATTER, datter av Jon Rolvsen Dignes på Modum, hvis foreldre Ragnhild Gulbrandsdatter og Rolv Guttormsen By var brukere av Vestre By cirka 1645–1665. Vi kjenner sju av deres barn: Ingrid (f. 1721), Jon (f. 1723), Anders (f. 1725), Ole (f. 1727, d. som barn), Gubiør (f. 1729), Siri (f. 1732) og Gulbrand (f. 1736). I 1728 kjøpte Anders Andersen By 5 lispund i gården av kaptein Christian Heusner for 25 riksdaler, en eierpart som i 1737 ble solgt videre til Hans Mikkelsen Sandsæter i Norderhov (som eide flere gårder og gårdparter i Hole og Norderhov). I 1737–38 ble det avholdt skifte etter Mari Jonsdatter. Boets bruttov verdi var 133 riksdaler, men gjel- da (216 riksdaler) oversteg verdiene, og boet var insolvent.

I 1738 synes denne gårdparten av Vestre By å ha blitt overtatt av andre (se nedenfor).

I 1684 var Anders og Hans By blant en del Hole-bønder som ble stevnet av Thomas Gulbrandsen Ask for ulovlig tømmerhogst på Holleia.

HANS PEDERSEN BY leverte i 1678–79 tømmer ved Spålen og Katnos-dammen i Nordmarka, som ble avregnet mot en skatterest- tans han hadde fra 1677–78. I 1680 skyldte han 23 ½ riksdaler i kongelig skatt. Han møtte ikke selv på tinget, men broren Henrik møtte og vedgikk gjelda på hans vegne. Samme år tok Hans og Henrik opp en tvist mellom dem og arvingene og enka etter deres avdøde bror Kristian Pedersen Stadum, Inger Stadum, «angående gårdens avling og avgrøde, som de mente de burde være like gode uti».¹⁸

I 1684 ble Hans By stevnet av Peder Torbjørnsen By-eie for æresskjelleri. Vi kjenner ikke navnet på Hans Pedersen Bys hustru, men de hadde en sønn, Ole, som i februar 1738 synes å ha etter- fulgt Anders Andersen som bruker av en del av Vestre By.

OLE HANSEN BY (1706–1783) bygslet i februar 1738 3 fjer-

¹⁶ I 1699 utstyrte Anders og Nils en soldat – Amund Jensen Søhol (40) – sammen med Lars Hansen Frøyhov.

¹⁷ I 1723 ble det åpnet skifte etter Anders Andersen By (avsluttet 1724). Boets net- toverdi var 1 – én – riksdaler.

¹⁸ Tingbokavskrifter (håndskrevne) fra tingbøkene 1674–1680 (fra Thorleif Sol- berg).

dinge (15 lispund) av Vestre By av Oluf Borch. Han ble i 1735 gift med RAGNHILD JØRGENDATTER ØVERBY. I 1762 satt de fortsatt på gården, og vi kjenner fem av deres barn:¹⁹ Jørgen, Hans, Anders, Margrete og Inger. Året i forveien (1761) synes eldste sønn JØRGEN OLSEN BY (1737–1815) å ha overtatt bruken av halve farens gård, da han fikk bygselseddel på 7 ½ lispund av dr. Otto Holmbo. Jørgen Olsen var gift med JØRAN ANDERSDATTER HUNGERHOLDT (1746–1829), og de fikk sju barn og har stor etterslekt i Hole. I 1779 leverte Jørgen Olsen By 147,2 m³ trekøl til Bærums Verk fra en mile som lå 17,3 km fra verket. Han synes å ha bygslet gårdparten av Vestre By til 1794, da han kjøpte sin hustrus fedrenegård Hungerholt i Steinsfjordingen for 1.064 riksdaler, og flyttet dit (se bind 2 s. 276 ff). En av deres sønner, Ole Jørgensen Rytterager (seinere eier av Storøya, Rytteraker og Øvre Borgen), eide for øvrig Søndre By en kort periode rundt 1820.

En slekt fra 1680

Rundt 1680 kom en leilending til Vestre By, hvis slekt fortsatt sitter på gården. NILS JOHANNESSEN BY (ca. 1648–1718) bygslet 16 lispund i Vestre By fra rundt 1680 og til sin død (skifte ble avholdt i 1719). Han var lagrettemann i perioden 1693–1700, og var gift med MARTHE JOHANNESDATTER SVARSTAD (ca. 1660–1726), datter av lensmann Johannes Abrahamsen Svarstad og hustru Marie Torstensdatter. Vi kjenner fem av deres barn (som alle var i live i 1719):

* Abraham, g.m. Marte Johannesdatter på Ve i Norderhov (hennes 2. ekteskap), én datter Maria (g.m. Kristoffer Helgesen Hallum, minst tre barn som levde i skiftet etter Maria i 1758: Helge f. 1745, Abraham f. 1748 og Engebret f. 1755).²⁰

* Maren, g. 1718 m. Rolv Alvsson Hurum, seinere på Onsaker i Hole og Nedre Veme i Norderhov, tre barn i live da det ble skiftet etter Maren i 1730: Gunhild (f. 1719), Nils (f. 1722) og Marte (1727–1785, g.m. Ole Kristiansen Helgelands-eie, minst seks barn: Berte, Kristian (d. som barn), Kristian, Maria, Anne og Sara – se omtale av Helgeland).²¹

* Åse (1688–1756), g.1 m. Ole Larsen Hundstad (d. 1734), minst to barn: Maria (1721–1808, g.1 m. Jens Engebretsen Stadum, sju barn, g.2 i 1755 m. Anders Nilsen Stadum, fem barn – se omtale av Vestre Stadum) og

«... UNDER STERK RUS»
Nils Johannessen By ble i 1689 stevnet av Håvard Mo på bygdetinget fordi han fire år i forveien skulle ha kalt Håvard for en tyv. På vegne av Nils møtte hans svigerfar, Johannes Svarstad, og la fram en skriftlig framstilling fra den innstevnedte. Her skriver Nils By at han ikke har noe å beskyldte Håvard for, men han ser ikke bort fra at han «kunne ha talt noe uti et krohus som da under sterk rus, så er det ham ubevisst». Han stiller likevel spørsmål ved hvorfor saken ikke er fremmet før. Det endte med at Nils Johannessen By «for denne Håvard Mos søkning bør være aldeles fri og sakesløs».

¹⁹ I skattemanntallet 1762 er bare tatt med barn over 12 år.

²⁰ Thorleif Solberg: Litt om Hole-slekter i eldre tid – i Hringariki nr. 1/1998, s. 64.

²¹ Rolv Alvsson ble g.2 m. Helge Bjørnsdatter i 1734.

DE FØRSTE POTETENE TIL HOLE

Abraham Nilsen Bye kan ha vært den By-mannen som ifølge O.S. Johnsons «Utvan-dringshistorie fra Ringeriks-bygdene» var soldat i Holstein under den store nordiske krig, og som der fikk fatt i noen poteter som han tok med seg hjem. Gardkjerringa på By som hadde mannen sin i Holstein, hadde to sønner, og skal ha organisert transport ned fra skogen og gravlegging av de falne svenskene fra Nordkleiva i 1716.

Ragnhild (f. 1724, g.m. Svend Engebretsen Stadum/Hundstad, minst seks barn: Ole, Engebret, Peder, Marte, Nils og Hans). Åse g.2 m. Peder Engebretsen Stadum (bror av sine to svigersønner) – ingen barn.

* Johannes (ca. 1694–1775), g.m. Mari Gundersdatter Rud, minst to barn: Sara og Anne (se nedenfor).

* Gjertrud (i 1719 var hun umyndig, dvs. under 25 år).²²

I 1723 var «encken Marthe» bruker av gårdparten. Sammen med den andre brukeren, Anders Andersen, hadde hun skog «til Gaardens Fornødenhed» og samlet årlig utsæd var 1 t. rug, 1 t. erter, 4 t. bygg og 5 t. blandkorn. Høyavlingen var 20 lass, og av husdyr hadde de i alt 4 hester, 18 kyr og 24 sauer.

I 1715 bygslet eldste sønn, ABRAHAM NILSEN BYE, 7 ½ lispund av Vestre By (fornytt i 1719). Det synes som at han overtok halvparten av farens tidligere bygsel. I 1719 ble skiftet etter faren avsluttet (nettoverdi 30 riksdaler). Abraham Nilsen giftet seg seinere med enka Marthe Johannesdatter på Ve i Norderhov, og flyttet dit.²³ I 1723 er det hans mor (som også het Marthe Johannesdatter) som nevnes som bruker av Vestre By, og hun betalte tiende så seint som i 1727.

Ved bygselseddel tinglyst 12. juni 1721 ble Abrahams del av gårdparten overtatt av broren, JOHANNES NILSEN BYE (ca. 1694–1775), som før 1730 også synes å ha overtatt bygselen av moras del. I 1732 kjøpte Johannes Nilsen Bye 13 ¾ lispund i nabogården Søndre By, og i 1736 ble han eier av ytterligere 6 lispund og eide dermed 19 ¾ lispund i nabogården. Dette bygslet han bort en periode, før han solgte det i 1749 (se Søndre By).²⁴ Selv drev han som gårdbruker på Vestre By. I 1736 ble han eier av 6 lispund, og i 1759 kjøpte han ytterligere 10 lispund. Dermed var han eier av 16 lispund av gårdens samlede skyld på 46 lispund.²⁵ Johannes Nilsen Bye var gift med MARI GUNDERSDATTER RUD (fra Vestre Rud på Røyse), og vi kjenner to av deres barn:

²² Gjertrud Nilsdatter ble trolig g. 1723 m. Ole Trulsen, seinere husmann i Søndre Kjernet under Helgeland. De fikk minst 10 barn: Eli (f. 1723), Helene (f. 1724), Nils (f. 1725), Truls (f. 1726), Lauritz (f. 1728), Johannes (f. 1731), Malene (f. 1734), Mathis (f. 1737), Marthe (f. ca. 1739) og Hans (f. ca. 1741). (Opplyst av Ole Engebretsen Yttri).

²³ Ifølge Lagesen I (s. 32) døde Abraham i 1721, men av skiftet etter svogeren Ole Larsen Hundstad i 1734 går det fram at enka Åse Nilsdatter Hundstad hadde to brødre: Abraham Nilsen Ve og Johannes Nilsen Bye (etter Ole Engebretsen Yttri).

²⁴ Johannes Nilsen Bye eide fra 1752 til 1754 også en gårdpart av Rudsødegården (se bind 1, s. 439).

²⁵ Herav kjøpte han 5 lispund av rådmann Hans Michelsen Sandsæter og sønn Jacob Hansen. De 5 lispund hadde Sandsæter kjøpt av Anders By i 1737 for 30 riksdaler.

Reisekiste fra 1723 som har tilhørt Johannes Nilsen Bye (ca. 1694–1775) på Vestre By. Foto: Nils Johan Fjeldstad

* Sara (1728–1821), g.m. Anders Madsen Sørum, 11 barn (se nedenfor).

* Anne (f. 1729), trolig d. som barn.

I 1762 satt Mari og Johannes på Vestre By med datteren Sara og hennes mann, Anders Madsen Sørum. Nevnt i manntallet er også to av deres barn; Mads og Anne.

ANDERS MADSEN BYE (ØSTRE SØRUM) (1707–1800) ble allerede i 1753 bygselmann på 7 ½ lispund av Vestre By, og i desember 1768 overtok han svigerfarens selveiergods på 16 lispund og hadde da hånd om 23 ½ lispund av Vestre Bys samlede skyld på 46 lispund. Han ble i 1747 gift med SARA JOHANNESDATTER BYE (1728–1821), og de fikk 11 barn, hvorav åtte nådde voksenalder:

* Mads (1750–1836), g.1 i 1803 m. Kirsti Nilsdatter Libakke (1753–1805), siden landhandler og eier av Libakke og Lille Hundstad, g.2 i 1808 m. Kari Torstensdatter Borgen (begge ekteskap var barnløse).

* Johannes (1751–1843), ugift, bosatt på Vestre By.

* Eli (f. 1753), d. som barn.

* Erik (f. 1755), d. som barn.

* Mari (ugift?)

* Erik (1757–1846), ugift, bosatt på Vestre By.

* Eli (1761–1822), g.m. Peder Nilsen Gommæs (1759–1841) på Søndre Gommæs, én sønn Nils (1796–1863), g.1 m. Anne Nilsdatter Gjesvold og g.2 m. Mari Oldsdatter Næss, barn i begge ekteskap – se Gommæs gnr. 218/1.

* Marte (1763–1799), g.m. Anders Andersen Hurum d.y. (1764–1848) i Høgstua Hurum (hans 1. ekteskap), én sønn Ole (1794–1874), g.m. Marte Haagensdatter Veholt, to barn: Anders og Marte Karine – se bind 2 s. 305 ff.

* Elisabeth (f. 1767), g. 1802 m. Engebret Hansen Lehne (1757–1830) på Nedre Leine, minst én sønn Hans (1807–1851), g.m. Anne Svendsdatter Hundstad, minst to barn: Engebret og Anders – se Leine gnr. 215/17.

* Ole (1771–1844), g.m. Anne Kristoffersdatter Sørum, eiere av Midtre Sørum gnr. 10/4, minst to sønner: Mads (f. 1802, seinere eier av Vestre By – se nedenfor) og Anders (f. 1804, d. som barn).

Anders Madsen Bye eide fra 1733 også en gårdpart (bnr. 1) av Sonerud i Steinsfjordingen (se bind 1 s. 214–218). Fra 1794 synes han å ha hatt hånd om bruken av hele Vestre By. Han døde 93 år gammel i 1800. I 1801 satt Sara som enke og bruker av Vestre By, og i folketellinga er anført at hennes to eldste sønner, Mads (51) og Johannes (49) bygslet halve gården. Begge var ugifte (Mads giftet seg først i 1803), og ellers bodde barna Erik (44), Ole (30) og Lisbeth (34) hjemme hos mora. De hadde tre tjenestefolk: Anne Paulsdatter (23), Lisbeth Andersdatter (20) og Kristen Hansen (oppgitt alder 11 år).

Etter Anders Madsens død ble Vestre By og Sonerud overtatt av

KONGEN KJENTE SIN BESØKELSESTID ...

Den 20. desember 1861 ble det holdt dobbeltbryllup på Vestre By. Gunhild Dorthea og Mads Bye giftet bort to av sine døtre: Anne Marie (med Lars Olsen Libakke, fra 1864 eier av Vestre By) og Gunhild Dorthea (med Gulbrand Løchen, kjøpmann og kirkeverge i Hønefoss). 50 år seinere, i 1911, var det duket for felles feiring av gullbryllup, også dette på Vestre By. Begivenheten avstedkom fyldige avisreportasjer, og telegram fra selveste kong Haakon 7. Et par dager etter feiringen, 23. desember 1911, skrev Ringerikes Blad om middagen hvor nærmere 80 personer deltok:

«Ved Steken aapnedes Talernes Række av Sogneprest Bøckman, som holdt en meget god og vakker Tale for Guldbrudeparet i Tilslutning til Ordene: 'Herren har gjort store Ting mot Eder, derfor er I glade.' Tredieprest Christophersen bragte en Hilsen fra Hønefos og talte nærmest for Løchen og Frue. Sexe takket paa Bygdens Vegne Lars Libakke for det gode Eksempel han hadde vist.»

Dernest reiste politimester Barfoed seg og leste lykkønskningstelegrammet fra H.M. Kongen. Politimesteren talte også for kveldens vertinner, hvorpå en for anledningen «av Hr. Mads Bye forfattet Vise» ble avsunget, og den vakte stor jubel. Deretter var det, som seg hør og bør, taler til de to gullbrudeparene, og siden til nær sagt alt og alle: til de tilstedeværende, til de fraværende, til den nye politimester, til damene, til etterslekten, til fedrelandet, ja endog en tale til en husmann (Hans Borgersen). Og enda var det «en hel Del Taler som det her vil føre forvidt at nævne».

Og så var det opplesning av cirka 100 telegrammer til de to brudeparene, etterfulgt av kaffe avec og dans, hvor «endog Guldbrudgom Løchen traadte Dansen let og sikkert som en Unggut».*

Det var den gang det, da lokalavisa brakte reportasjer fra det som hendte på bygdene. Og endog Kongen kjente sin besøkelsestid!

* Ringerikes Blad 23. desember 1911.

to av sønnene, JOHANNES ANDERSEN BYE (1751–1843) og ERIK ANDERSEN BYE (1757–1846). De var ugifte, og satt som eiere til 1829, da de solgte sine gårdparter i Vestre By og Sonerud til brorsonnen Mads Olsen Sørum, sønn av Ole Andersen Bye og Anne Kristoffersdatter Sørum.

MADS OLSEN BYE (d. 1864) kjøpte ved kongelig skjøte i 1825 de 30 lispund i Vestre By som hadde vært i Aker presteembetes eie for 2.200 spesidaler. I 1829 overtok han de 16 lispund etter sine farbrødre, og var dermed eier av hele Vestre By.

Mads Olsen Bye var gift to ganger, først med GUNHILD DORTHEA HANSDATTER BJØRNSTAD (1801–1840), og de fikk fire barn:

²⁶ Gunda Augusta Bye var seinere innehaver av «Fru Byes Hotel» (hvor sønnen Mads var disponent), mens Gunhild og Ingeborg Bye en tid drev «Frøknerne Byes privathotell». Begge hotellene var i Oslo (etter Lagesen 1927).

* Sara (1829–1859), g.m. Anders Alvsen Hurum (1815–1882), to døtre: Dorthea (f. 1855, g.m. Thorstein Sexe, sju barn: Alf, Olaf, Anders, Mads, Sara, Guro og Einar), og Sofie (f. 1858, g.m. Gudbrand Tandberg, fire barn: Anders, Sara Margrethe, Signe og Ingeborg) – se Ner-Nigarden Hårum, bind 2 s. 298–299.

* Anders (1832–1886), en tid trelasthandler i Drammen, g.m. Gunda Augusta Andersen, fem barn: Mads, Johannes (seinere eier av Ring gnr. 205/13), Erik (operasanger, far til NRKs Erik Bye), Gunhild (ugift) og Ingeborg (g.m. statsråd Bernt Holtmark).²⁶

* Anne Marie (f. 1834), g.m. Lars Olsen Libakke, seinere eiere av Vestre By, to døtre: Karoline Dorthea og Sofie – se nedenfor.

* Gunhild Dorthea Johanne (f. 1839), g.m. kjøpmann Gulbrand Løchen (1829–1919) i Hønefoss, fem barn: Martha (f. 1862), Anders (f. 1865), Gustav (f. 1869), Hans (f. 1871) og Mads (f. 1874) – se bind 1 s. 399.

I skiftet etter Gunhild Dorthea Hansdatter, avsluttet 1843, ble gården overdratt enkemannen til takst 3.100 spesidaler og panterettsutlegg til barna.

I annet ekteskap ble Mads Olsen Bye gift med GRETHE BASTINE ERICHSEN (1819–1904), datter av maler Jørgen Erichsen og hustru Charlotte Amalie på Lilleby. De fikk fire barn:

* Jørgen (1843–1888), ugift, seinere eier av Sonerud (bnr. 4).

* Olava (1847–1889), g.m. hotelleier Johan Blyberg (f. 1830) i Sundvollen, seks barn: Ole, Anne Dorthea, Mads (seinere eier av Sonerud bnr. 1), Grethe, Caroline og Sofie.

* Johanne Elise (1856–1931), ugift, seinere eier av Sonerud (bnr. 1 og 4).

* Sofie (f. 1862), ugift.

Mads Olsen eide Vestre By og Sonerud til sin død i 1864. Etter skifte (avsluttet 1866) ble Vestre By overtatt av datteren Anne Marie og hennes mann LARS OLSEN LIBAKKE for 6.000 spesidaler, mens Sonerud tilfalt enka Grethe Bastine Bye.

Lars Olsen Libakke (1832–1912) ble i 1861 gift med ANNE MARIE MADSDATTER BYE (f. 1834). De fikk to døtre:

* Karoline Dorthea (1862–1934), ugift.

* Sofie (1865–1942), g.m. Nils Olsen Fjeldstad (1859–1938), seinere eier av Frøyshov på Røyse, 10 barn: Lars (seinere eier av Vestre By), Ole, Nils, Mads, Sverre, Anders, Johan, Anna Marie, Gunda Sofie og Maren – se Frøyshov gnr. 221/6 og 22.

I 1865 satt Anne Marie (32) og Lars (34) på gården med sin eldste datter Karoline (3). De hadde to tjenestefolk: Gunhild Hermansdatter (29, f. i Hallingdal) og Lars Johannessen (46), og deres udøpte sønn, Johan Andreas (1). I folketellinga er anmerket at det var tillyst ekteskap for Gunhild og Lars. På gården var også et legdslem, Helene Olsdatter (48, ugift). Av husdyr var der 4 hester og 4 storfe, og årlig utsæd var $\frac{3}{4}$ t. rug, 12 t. bygg, $1\frac{1}{2}$ t. blandkorn, 6 t. havre og 9 t. poteter.

På gården bodde også enka Grethe Bastine Bye (47) og de fire barna i hennes ekteskap med Mads Olsen Bye (se ovenfor). Hun eide og drev et av Sonerud-brukene i Steinsfjerdingen, men bodde på Vestre By en periode før hun flyttet til Sonerud (se bind 2 s. 216–218).

Lars Olsen Libakke
(1832–1912).

Anne Marie Madsdatter Bye
(f. 1834).

STEINBRUDD I KJELLEBERGSENGA

Tidlig på 1900-tallet ble det anlagt steinbrudd på nordsida av bygdeveien ved Kjelleberget. Hole herredsstyre behandlet i juli 1915 et «andragende» fra Lars Fjeldstad, hvor grunneieren forlangte en godtgjørelse på 10 øre pr. m³. For «alle årene» ville det utgjøre 124 kroner, men ordføreren (Edvard Johannesen) foreslo å tilby 62 kroner, noe som ble vedtatt med 17 mot 1 stemme. I 1920- og 1930-årene ble det satt i gang nødsarbeid med steinpukking, bl.a. i Kjelleberget.* I 1962 ble det sprengt en silo ned i berget her, for frostfri lagring av strøsand.

* I Hole ble det også drevet med steinpukking som nødsarbeid i Smeiseberget ved Sonerud i Steinsfjerdingsgen.

Lars Nilsen Fjeldstad
(1891–1970).

Antonie Bolette Fjeldstad
f. Berg (1890–1935).

I 1900 satt Anne Marie (66) og Lars (68) på gården med sin ugifte datter Karoline (38) og en dattersønn, Lars (9) – sønn av Sofie Larsdatter og Nils Olsen Fjeldstad – som i 1908 ble eier av gården. I 1900 hadde de to tjenestefolk: Ingeborg Larsdatter Hilde (f. 1872 i Hol i Hallingdal, budeie) og Ole Kristiansen (f. 1879 i Brandval i Solør, Hedmark).

I februar 1908 ble skogteigen Bystykket gnr. 26/8 av skyld mark 8,35 utskilt og solgt til Alf Solberg for 17.000 kroner.

Ved skjøte av 12. februar 1908 ble Vestre By overdratt til den 17 år gamle dattersønnen Lars Nilsen Fjeldstad for 11.580 kroner og livøre til Anne Marie og Lars Libakke i deres levetid.

LARS NILSEN FJELDSTAD (1891–1970) var sønn av Sofie Larsdatter Libakke og Nils Olsen Fjeldstad på Frøyshov. I 1916 giftet han seg med ANTONIE BOLETTE BERG (1890–1935), datter av Margrethe Petronelle f. Leegaard og Johan Fredrik Berg på Berg på Røyse. De fikk seks barn (tre av barna ble døpt Bye, mens de tre øvrige beholdt Fjeldstad som slektsnavn):

* Anne Marie Bye (f. 1917), g. 1940 m. Petter Øverby (1914–1994), eier av Øverby gnr. 233/1 i Hole, tre barn: Liv (f. 1940, g.m. Freddy Olsen f. 1940, to barn: Jørn f. 1966 og Heidi f. 1975), Ole Jørn (1947–1998, g.m. Hildegard Tjerandsen f. 1949, tre barn: Gry Antonie f. 1969, Evy Cecilie f. 1971 og Nils Petter f. 1974), og Lars Johan (f. 1949, g.m. Tone Margrethe Loeshagen f. 1948, to barn: Jarle f. 1972 og Anne Cathrine f. 1975).

* Mads Bye (1919–2002), seinere eier av Vestre By, g.m. Randi Antonie Nicolaisen, fire barn: Anders, Anne Berit, Arvid Nicolai og Ingeborg Sofie Antonie – se nedenfor.

* Grethe Sofie Fjeldstad (f. 1921), bosatt på Hokksund, g.m. Martin Solum (1914–1999) fra Røyse, tre døtre: Margareth (f. 1947), Inger (f. 1948) og Berit (f. 1952) – se omtale av Nygård (Østvold) gnr. 202/22.

* Nils Johan Fjeldstad (f. 1922), seinere eier av Nedre Libakke, g. 1957 m.

Hovedbygningen på Vestre By en gang i 1930-årene. Til venstre bryggerhuset, slik det så ut før det ble delt og ombygd i 1943. En del av tømmeret ble da brukt til å sette opp stua i Topikrud, mens det gjenværende fikk anlagt kjeller og ble påbygd en halv etasje.

Astrid Elise Birkelund (f. 1933) fra Kolbu, to barn: Lars (f. 1957, g.m. Kristin Bråge f. 1956, to døtre: Anne Sofie f. 1989 og Kjersti Andrea f. 1992) og Hans Kristian (f. 1961) – se Nedre Libakke gnr. 202/30.

* Lars Johannes Fjeldstad (f. 1924), g.m. Petronelle Louise Aabel (f. 1928) fra Ask – se Grønvold II gnr. 205/28 (Bønsnesveien 2).

* Erik Bye (1926–1990), bosatt ved Øverby, g.m. Signe Dalsbotten (1931–2003) fra Ringhol på Røyse, fire barn: Merete (bosatt ved Rønningen, fra tidligere ekteskap med Bjørn Bollingmo to barn: Bjørn Erik f. 1975 og Tomas f. 1979), Jon Erik (f. 1957, bosatt ved Kroksund, fra tidligere ekteskap med Tove Andreassen én sønn, Stian f. 1985), Marianne (f. 1962, bosatt på Hamar) og Kjetil (f. 1964, bosatt på Sollihøgda).

I 1912 ble den tidligere husmannsplassen Skjellum solgt til Louise Skjellum for 600 kroner, og i 1918 ble en åkerteig, Meklenburg gnr. 26/11 av skyld 50 øre, solgt til eieren av nabogården Berg, Hans Johansen Berg, for 2.000 kroner.

Antonie Bolette døde i 1935, og Lars giftet seg igjen i 1946 med AAGOT LØKEN F. GUSGAARD (1889–1984), enke etter Hans Andersen Løken på Nedre Løken (seinere på Strand ved Vik).

Eieren av Vestre By mottok sølvmedalje for frukt i 1911, 1930 og 1935 (primært epledyrking).

Lars Nilsen Fjeldstad og hans andre hustru Aagot f. Gusgaard, og hans seks barn fra ekteskapet med Antonie Bolette f. Berg. Fra venstre Grethe Sofie (f. 1921), Nils Johan (f. 1922), Erik (f. 1926), Mads (f. 1919), Aagot f. Gusgaard (1889–1984), Lars Nilsen Fjeldstad (1891–1970), Lars Johannes (f. 1924) og Anne Marie (f. 1917). Bildet er tatt på Rå pensjonat i Norderhov i 1954, under Eriks bryllup med Signe Dalsbotten.

De seks barna til Lars Fjeldstad og Antonie Bolette f. Berg på Vestre By. Fra venstre Lars Johannes (f. 1924), Anne (f. 1917), Erik (1926–1990), Grete (f. 1921), Nils Johan (f. 1922) og Mads (1919–2002).

Randi Antonie f. Nicolaisen (f. 1923) og Mads Bye (1919–2002).

Foto: Marit Fagerli

I 1948 hadde Vestre By 200 dekar dyrket jord, 50 dekar annet jordbruksareal, 400 dekar produktiv skog og 100 dekar annen utmark. På gården var det 4 hester, 12 kyr, 2 okser, 4 ungdyr, 7 griser, 10 sauer og 10 høns.

Ved skjøte av 29. desember 1964 overtok eldste sønn, Mads Bye, gården for 90.000 kroner samt føderåd til Aagot og Lars Fjeldstad av 5-årlig verdi 22.000 kroner. Lars Fjeldstad beholdt eiendoms-

retten til gårdens livørshus og bruksrett til 2 dekar grunn. Etter selgerens og hustrus død skulle huset innløses av gårdens eier etter «en rimelig takst» (det skjedde i 1985 for 165.000 kroner).

MADS BYE (1919–2002) ble i 1950 gift med RANDI ANTONIE NICOLAISEN (f. 1923), datter av Bertha Syverine f. Ullern og Arvid Nicolaisen på Nordre Frøyshov. De fikk fire barn:

* Anders (f. 1951), fra 1986 eier av Vestre By, g.m. Inger Lise Telste, to barn: Mads og Silje – se nedenfor.

* Anne Berit (f. 1953), bosatt ved Svensrud, g.m. Bjørn Forsland fra Hønefoss (siden skilt), i dag samboer med Geir Langstrand (f. 1959) fra Ibestad i Troms.

* Arvid Nicolai (f. 1958), siden 1972 eier av Nordre Frøyshov, samboer med Norfrid Hamberg (f. 1963) fra Bjugn i Sør-Trøndelag (ingen barn).

* Ingeborg Sofie Antonie (f. 1962), bosatt på Sylling i Lier, g.m. Øivind Gurandsrud (f. 1956) fra Sylling, tre barn: Hans Jørgen (f. 1990), Aagot Margrethe (f. 1993) og Elida Sofie (f. 1998).

Ved skjøte tinglyst 24. april 1986 ble Vestre By overdratt til eldste sønn, ANDERS BYE (f. 1951). Han giftet seg i 1979 med INGER LISE TELSTE (f. 1954) fra Steinsfjerdings, og de har to barn: Mads (f. 1982) og Silje (f. 1985).

Vestre By har i dag (2004) 306 dekar dyrket jord og 350 dekar produktiv skog. Inger Lise og Anders Bye driver melkeproduksjon. I april 2003 var Vestre By én av 15 norske melkeleverandører som klarte å tilfredsstille de strenge kravene for å oppnå den såkalte sølvtina, en hederspris fra TINE meierier til de som klarer å levere kvalitetsmelk sammenhengende i 15 år. I fjøset på Vestre By er det i dag 12 melkekyr som leverer 60.000 liter melk i året, i tillegg til ammekyr og kalver, i alt cirka 50 dyr. Gården har 20 dekar solbærbusker, 3 traktorer, skurtresker, kaldluft korntørke og tre hester. Anders Bye er aktivt medlem i Ringerike Skysskafferlag.

Siden 1976 har Vestre By vært andelseier i Sælabønn Åkervanning A/L.

Av bygninger er våningshuset fra rundt 1750 (påbygd inngangsparti og fullstendig renoverert 1990–92) og låve med stall og fjøs (1920).²⁷ Den eldste delen av drengestua/bryggerhuset er fra rundt år 1700 (i 1943 ble huset delt og en del av tømmeret brukt til å sette opp en stue i Topikrud, mens det gjenværende fikk anlagt kjeller og ble påbygd en halv etasje). Øvrige bygninger i gårdstunet er et gammelt stabbur, verksted (1980) og en gammel smie med vedskjul og et kledd rom innafør, hvor skomakeren holdt til når han besøkte gården. På Smiebakken ligger et maskinhus (ca. 1930) og kårbolig (1950). 30 m nordøst for kårboligen står rester etter en gårdssag, hvor det ble skåret tømmer til eget bruk fram til rundt 1960.

Tre generasjoner på Vestre By, fra venstre: Lars Nilsen Fjeldstad (1891–1970), Anders Bye (f. 1951) og Mads Bye (1919–2002).

Åkernavn er Haugjordsbakken, Utenga, Sanna, Grønvold, Låvejordet, Stabburjordet, Øverjordet, Veslehavna (ved Topikrud) og Kjellebergsenga (også kalt Stormyr) – et jorde på cirka 90 dekar øst for Jomfrulandsveien, som ble ryddet i perioden 1970–1990.

²⁷ Låven ble tegnet av Lars Fjeldstad da han var elev ved Sem landbruksskole i 1914.

KASTEGRANA PÅ BYERMOEN

Der fylkesveien mellom Kjelleberget og Svensrud passerer Hunangen, står en minnestein i veikanten. Før veien ble rettet ut og forbedret like før siste krig, var det en bakkekneik her, kalt Kastebakken. Et gammelt grantre med brukket topp stod like ved. Et sagn i bygda forteller om en ung gutt som var på vei til konfirmasjonsforberedelse i Hole prestegård. Han fikk ulver etter seg utpå Byermoen, og for å slippe unna de sultne rovdirene, klatret han opp i grana. Om treet knakk eller han falt ned av utmattelse er usikkert, men den stakkars gutten ble revet i hjel av ulvene. For å gi sjelen hans fred, kastet de som kom forbi friske grankvister på stedet, helt til både kvisthaugen og den gamle grana ble borte en gang sist i 1940-årene. I 1963 reiste direktør Harald Throne Holst på Rytteraker i samarbeid med Hole Ungdomsforening en minnestein her, med påskrift: «Påkast her minner om ungt liv og brå død i fjerne tider». På baksiden av steinen er sagnet kort gjengitt, med antydning om at hendelsen skal ha funnet sted i begynnelsen av 1800-tallet. En hendelse så nær i tid ville nok hatt flere fakta å vise til, og gjennomgang av kirkebøkene (de er i behold i Hole fra 1716) har ikke bekreftet en slik tidfesting. Andre har ment at ulykken skal ha skjedd rundt 1760.* På denne tida var Mathias Hagerup sogneprest i Hole, og han var dessverre blant de prester som var svært kortfattet når han førte sin kirkebok. Om ulvehistorien på Byermoen er et sagn eller noe som virkelig har hendt, får vi kanskje aldri svar på ...

* Reidar Holtvedt i en av hans bøker om Krokkogen.

© Fotograf Marit Eggerli

Søndre By sommeren 2004. Gårdstunet på Vestre By ligger inntil Søndre Bys tun, på nordsida.

Søndre By GML. MATRIKKEL NR. 21 – I DAG GNR. 205/1

Søndre By ble på 1500- og 1600-tallet også kalt Østre By. Den første brukeren som vi med visshet vet satt på denne gårdparten, er ENGEL BY, som er nevnt i 1557.

Søndre By var fullgård i 1577. Det var den også i 1624, og da het brukeren JON REIERSEN BY. Han var gift med en datter av Jon Sjørvoll, og dermed svoger av Ole Jonssen Sørnum og Anders Jonssen Stein.²⁸ I 1624 eide Jon 10 lispund av gårdens skyld på 64 lispund,²⁹ mens 30 lispund med bygsel tilhørte adelsmannen Jakob Rosenkrans. Øvrige eiere var naboen Guttorm Rolvsen By på Vestre By (5 lispund), Per Bålerud i Norderhov (10 lispund), Trygg Hobbelsstads barn (Pål, Eli og Ragnhild) på Eiker (5 lispund), og Arne Steinsen på Bragernes (5 lispund, muligens feilskrift for de 4 lispund som i 1647 tilhørte «encken» Dorte på Fjære i Hedrum i Vestfold).³⁰

Jon By eide i årene 1612–29 også 1 skippund (20 lispund) i Kile

²⁸ Opplyst av Ole Engebretsen Yttri, etter undersøkelser i slektsarkivet på Hadeland folkemuseum. Jon Sjørvoll synes å ha vært sønn av Anne og Ola (Oluf) Helmen på Hadeland.

²⁹ I 1615 var Jon By en av to bønder i Hole som betalte odelsskatt, den andre var Steinar Bjørke (E.F. Halvorsen i Ringerike Slektshistorielag 7. desember 1999).

³⁰ Halvorsen (1960) s. 12, og opplysninger fra Thorleif Solberg i februar 2003.

i Norderhov.³¹ I 1612 eide han dessuten $\frac{1}{2}$ fjerding (2 $\frac{1}{2}$ lispund) i Breien på Ask, som i 1615 var økt til 8 settinger (ca. 10 lispund).³² I samme periode eide han mindre parter i Skollerud i Ådal, som seinere ble byttet mot eierdeler i Vegstein i Norderhov.³³

I 1626 ble Jon By dømt til å betale 13 $\frac{1}{2}$ daler i bot for å ha skjelt ut Jens skomaker i hans hjem. I 1641–42 er både Jon og Asle (Aslak) By nevnt i jordeboka, og i 1643 betalte ASLE BY landskatt.³⁴ I 1658 ble Asle stevnet for gjeld av sognepresten i Modum, Jens Michelsen, som hadde betalt ham forskudd på tømmer. Av tingboka går det fram at Asle (Aslak) da var en fattig mann som ikke hadde noe å betale med, og han ble dømt til å betale gjelda med arbeid.

I 1647 het brukeren OLA BYE (f. ca. 1619),³⁵ og eiere var Søren Andersen på Romerike med 30 lispund (med bygsel, hans odels-gods), Engebret Nærstad og Rolv Gudbrandsen Heen 10 lispund hver,³⁶ Claus Trondsen på Bragernes 1 såld (5 lispund) korn, Bertil Breien³⁷ 1 fjerding (5 lispund) korn og Dorte på Fjære 4 lispund. I 1650 eide disse parter i Søndre By: Solør-futen Christen Jenssen (30 lispund med bygsel, i 1660 eid av Jørgen Philipsen), Engebret Nærstad (20 lispund), Claus Trondsen (5 lispund, i 1660 eid av Jens Pedersen på Bragernes), Bertil Kile (5 lispund) og Nils Fjære (4 lispund, i 1660 eid av Anders Madsen i Tønsberg).

I 1664 var Ola 46 år, og i prestens manntall er også nevnt Erik (34), rimeligvis en bror som hjalp ham med gårdsdriften. Ola hadde tidligere vært bruker på Alme i Norderhov. I et dokument i 1651

³¹ Halvorsen (1964) s. 11.

³² Så seint som i 1641 eide Jon By 10 lispund i Søndre By. Da eide også Borger Gornes 1 såld (5 lispund) i gården som «stebarns gods», men det er uklart hvem som seinere overtok denne eierparten.

³³ Jon By eide i 1623 1 lispund i Skollerud, året etter (1624) var eierdelen økt til 2 $\frac{1}{2}$ lispund. I 1664 vitnet Engebret Nærstad at hans salige far (Harald Gulbrandssen Auren, g.m. Ingrid Aslaksdatter) byttet med Jon By og gav Jon 6 settinger i Skollerud for 5 settinger i Vegstein.

³⁴ Aslak By er nevnt som husmann i 1636, men «husmann» i vår betydning av ordet var han neppe. Mest trolig har han allerede da bygslet en del av gården.

³⁵ Ola By betalte koppskatt i 1646.

³⁶ I 1648 synes Engebret Nærstad å ha overtatt de 10 lispund fra Rolv Heen. Engebret Nærstad eide 20 lispund i Søndre By både i 1648 og 1650, og solgte i 1665 eierparten til Thomas By.

³⁷ Fra 1648 kalles han Bertil Kile. Søndre Bys tidligere bruker, Jon By, eide inntil 1629 20 lispund i Kile i Norderhov, kanskje var det et slektskapsforhold her? I 1665 klaget Rolv By (Vestre By) Bertil Kile inn for bygdetinget pga. at han var blitt æresskjelt (kalt «Søffschremme» – Saueskremsel) av Bertil i forbindelse med spørsmål om Bertil Kiles hjemmel til Kimmerud på Øst-Modum, som Rolv seinere overtok (tingbok VI 1665, s. 28, 31, 33 og 47).

klaget han nemlig til stattholder Hannibal Sehested over at futen Hans Rasmussen hadde tatt 1 ½ daler fra ham «for 10 år siden, da Ola bodde på Alme». Ola klaget samtidig over at den tidligere byggeselhaber, Søren Andersen, tok førstebyggesel av ham for hele gården, mens den nåværende landherre, Christen Jenssen, hadde bortbyggeslet halvparten til en annen, «og Ola fikk bare 9 daler igjen av førstebyggeselen».³⁸

I 1642–43 var Ola By blant de 22 holeværingene som drev med tømmerføring (fløtning) til Vikersund. Ola fikk oppgjør for 23 tylfter.³⁹

Dermed vet vi at det var sist i 1640-årene at Søndre By ble delt i to bruk. I 1650 var OLA NILSEN BY og OLA SYVERSEN BY brukere, men det blir vanskelig å skille mellom de to når vi i tingbøkene leser om OLA BY som var lagrettemann i 1652. Året etter ble han stevnet av Ola Gjesval på bygdetinget for 1 tønne korn som han skyldte. Ola vedgikk, og skulle betale innen halvmånedsdag (14 dager).

I 1658 hadde Borger Gomnes tatt en hest fra Ola By, og ble stevnet på bygdetinget. Borger møtte ikke, og måtte bøte 1 mark sølv.

I april 1660 ble Ola By stevnet for gjeld, men møtte ikke på bygdetinget fordi han var «i skyssferd».⁴⁰ Ola By var lagrettemann til 1666.

I 1664 stevnet Ola Syversen By Anders Stadum for sin «fedrene arv både i løst og fast», og av tingboka går det fram at Ola var sønn av Syver Andersen Stadum. Ola skyldte dette året et betydelig beløp i skatt.

I tingbøkene fra siste halvdel av 1600-tallet dukker en mengde mennesker på By-gårdene fram fra historiens mørke. Men hvem det var som var bruker, tjener eller husmann, går som oftest ikke fram av tingreferatene, derfor famler vi litt i blinde:

I 1652 ble kona til SØREN BY stevnet av Ola Torkildsen Hønen for gjeld på 1 ½ riksdaler. I 1665 tingleste Engebret Nærstad et kjøpebrev på 1 skippund i By, til THOMAS BY, men denne Thomas hører vi ikke mer om. ERIK BY var lagrettemann i 1664 og 1665, og vitnet i 1664 i en drapssak i Skjærdalen.

I 1670 lot Jørgen Philipsen tinglyse et skjøte fra Karen Sørensdatter og Lars Madsen, utstedt 28. august 1669, lydende på 1 skip-

³⁸ E.F. Halvorsens ekserpter.

³⁹ Ropeid I, s. 112 og 328. I tillegg til de 22 holeværingene var det 11 bønder fra Norderhov som drev med tømmerføring de samme årene.

⁴⁰ Skyssplikt, vanligvis av fut eller sorenskriver og deres følge når de var på embetsreise.

pund (20 lispund) årlig oppebørsel i Østre By, som OLA SØRENSEN «påbor». I 1673 var TORGER BY (Østre By) lagrettemann.

Kristen By var lagrettemann i 1670-årene. I 1678 anla Oluf Næss sak mot Kristen By (Søndre By) og Anders By (Vestre By) fordi de ved hogst og seterbeite hadde krenket hans rett til Finneflaksetra, som han hadde bygselseddel på. By-karene hevdet å ha seterrett på Finneflaksetra, men Oluf sa nei og forlangte at de skulle holde seg på Byflaksetra⁴¹ – se omtale av seter. I 1681 ble Kristen Bys enke stevnet av futen for skyldig skatt på 54 daler 11 skilling. Hun møtte ikke.

I 1691 ble HÅVARD KNUTSEN BY stevnet for gjeld til Paul Ibsen i Christiania, og samme år ble han stevnet av Maren Larsdatter for en ku han hadde leid året i forveien (kua tilhørte hennes barn, Maren var enke etter Kristen Pedersen). Håvard forklarte at kua var død, og at han for leien hadde «overført» tre sauer. Partene ble forlikte ved at Håvard skulle gi tilbake en av sine egne kyr. I 1695 stevnes Håvard By, «nu på Hundstad», for gjeld til avdøde Paul Ibsen. Håvard fortalte at han hadde bestilt tømmer som Bjørn Fyllingen skulle hogge for ham, levert ved Fyllingsdammen. Håvard hadde betalt Bjørn for tømmeret, og dette skulle leveres videre som avdrag på gjelda.

I 1692 ble JØRGEN BY og GUNHILD BY stevnet for skyldig skatt på 5 riksdaler. I 1693 tinglyste Jørgen Hansen på Modum sitt skjøte til tolleren i Christiania, Sr. Treschow, på 1 ½ skippund tunge (30 lispund) i By med bygsel over all gården, datert 2. november 1692.

I 1670 var Anders og Ola brukere på den By-gården som Jørgen Philipsen samme år publiserte kjøpebrev på, fra sogneprest Hermann Paulsen i Modum og Gudmund Paulsen i Tune i «Nederborg syssel».⁴² I 1670 ble ANDERS BY tiltalt av fogden fordi han om natten skulle ha «innkommet uti Ola Bys hus og der med sin øks slått uti benken og uti døren», og med trusler overfalt folket i huset så de måtte rømme. Ifølge tingbokreferatet endte saken med at Anders hadde «avsonet med fogden». I disse årene var det to brukere på By som het Anders – Anders Andersen på Vestre By, og Anders på Søndre By, som i 1681 ble skyldige skatter og avgifter på 17 daler. I tingboka er anført «Anders By, nu ved Viul», og året etter ble Anders By på Viul stevnet for ny gjeld, denne gang av Lars Olsen på Bragernes. Anders' kvinne møtte og «kunne ikke benek-

24 LASS HØY

I 1723 var Torsten og Nils brukere av hver sin gårdpart av Søndre By. De hadde en samlet årlig utsæd på 2 kv. rug,* 3 kv. erter, 3 t. bygg og 6 t. blandkorn. Høyavlingen var 24 lass, og av husdyr hadde de i alt 4 hester, 16 kyr, 24 sauer og 20 geiter.

* Kv. = kvarter = 1/4 tønne

⁴¹ Fredrik Schjander i heftet «Ringerike» 1948–49 s. 14.

⁴² Kjøpebrevet gjaldt også en Leine-gård, Søndre Frok i Norderhov og Haugerud i Ådal.

VAR MED I NORDKLEIVA 1716

Torsten Johannessen Bye var lensmann i Hole 1698–1730 og hadde som sådan ansvar for at bøndene i bygda mobiliserte til vakthold i Nordkleiva på ettervinteren 1716, da Karl 12. og hans dragoner rykket fram over Krokskogen. Da det kom til trefning natten til 16. april 1716, var rimeligvis lensmannen med som en av lederne for bøndene, som sammen med norske soldater tvang svenskene til å snu. Tradisjonen i bygda vet å fortelle at de 33 svenskene som falt i slaget, ikke hadde kommet i kristen jord på Hole kirkegård, dersom ikke gardkjerringa på By hadde tatt affære og ordnet hester og doninger opp til Nordkleiva.* Sammen med sine to sønner kjørte hun svenskene til kirkegården.

* VV antyder i Ringerikes Blad 30. mai 1953 at hennes navn var Marie Torstendsdatter, men hun var mora til daværende eier av Søndre By, Torsten Johannessen Bye, og var selv bosatt på Svarstad. Mannen til By-kjerringa som ordnet svenskene til kirkegården, skal ha vært soldat i Holstein da dette skjedde, og det kan derfor ha vært kona til Abraham Nilsen Bye på Vestre By som var den bolde gardkjerringa. Mannen fikk i Holstein fatt i noen poteter som han tok med seg hjem. Det var derfor på By de første forsøkene med potetdyrking skjedde i Hole (etter O.S. Johnsons «Utvandringshistorie fra Ringeriksbygdene» - Minneapolis 1919).

te», og ble dømt til å betale innen 14 dager. At Anders havnet på Viul, hadde rimeligvis sammenheng med at hans landherre også eide gård og industri der oppe ved Randselva.

I 1695 og 1700 var GUL BY lagrettemann,⁴³ og i 1699 utstyrte han én soldat – Mikkell Bårdsen (50) – sammen med brukeren av den andre gårdparten av Søndre By (Torsten) og de to brukerne på nabogården Ullern. I 1697 er TROND GULSEN BY (30) nevnt i en militærrulle, og det er notert at han «bruger Gaarden med sine gamle Forældre».⁴⁴ Det var rimeligvis en annen av sønnene, NILS GULSEN, som i 1715 bygslet 27 ½ lispund av gården av Jacob Rasch.

I 1723 var Søndre Bys skyld fortsatt 64 lispund, hvorav Kristiania lærde skole eide 55 lispund (med bygsel), mens 9 lispund var i privat eie. Brukere i 1723 var Torsten og Nils, og de betalte tiende i 1727.

En gang i 1690-årene ble TORSTEN JOHANNESSEN BYE (1663–1738) bruker av halve Søndre By med bygselsedel fra Christiania rektorat. Han var sønn av Johannes Svarstad, lensmann i Hole fra cirka 1685 til 1690, og hustru Marie Torstendsdatter. I perioden 1698–1730 var Torsten Johannessen Bye lensmann i Hole.

⁴³ I 1664 var Gul Nilsen (40) husmann under By. Han satt i 1666 på en plass under nabogården Nedre Mo, og kan være den samme som var bruker av Søndre By i 1690-årene.

⁴⁴ Thorleif Solberg: Militærrulle for Hole 1697 (Hringariki 1/2001).

Den 23. oktober 1727 kjøpte kaptein, seinere major SVEND JESPER BIRCK (1697–1742) de 55 lispund i Søndre By som ble eid av Kristiania lærde skole, av amtmann Tønsberg og biskop Deichmann for 451 riksdaler. Han satt som eier i litt over 10 år, og 2. november 1728 makeskiftet han Søndre By (55 lispund) og Nedre Vik (15 lispund) med Johannes Johannessen Stein (Fristad), eier av Øvre og Nedre Stein siden 1711, og betalte i tillegg et mellomlag på 400 riksdaler.

Birck ble samme år (1728) utnevnt til sjef for Ytre Hallingdalske kompani. Han var gift med ANNA MARIE MADTFELDT (1705–1773),⁴⁵ og vi kjenner fire av deres barn: Beate Hedvig (1735–1774), Casper Claudius (f. 1736), Anne Cathrine (1737–1738) og Paul Christian (f. 1739).

JOHANNES JOHANNESSEN STEIN (FRISTAD) (ca. 1655–1742) eide Stein i årene 1711–1728, og bodde på Nedre Vik da han ble eier av Søndre By.⁴⁶ Dagen etter at han makeskiftet til seg Søndre By, overdro han (3. november 1728) halve gården til svigersønnen Johannes Torstensen By for 310 riksdaler. Snaue to år etter, 11. august 1730, solgte han den andre halvparten til sønnen Knut Johannessen for samme beløp. Knut Johannessen lånte kjøpesummen av Ole Larsen Hundstad og Johannes Nilsen Bye (Vestre By) mot pant i gården, og allerede to år etter, den 22. juli 1732, innløste de to sitt pant i Søndre By og overtok hver $13 \frac{3}{4}$ lispund i gården.

Johannes Nilsen Bye på Vestre By ble i 1736 eier av ytterligere 6 lispund, og eide dermed $19 \frac{3}{4}$ lispund i Søndre By. I 1749 solgte han dette til Johannes Torstensen Bye for 262 riksdaler 9 skilling.

JOHANNES TORSTENSEN BYE (1698–1762)⁴⁷ hadde i 1728 overtatt $27 \frac{1}{2}$ lispund i Søndre By fra sin svigerfar, Johannes Johannessen Stein. I 1730-årene kjøpte han Ole Larsen Hundstads eierpart ($13 \frac{3}{4}$ lispund) samt ytterligere 9 lispund i gården, og etter at han i 1749 kjøpte de $19 \frac{3}{4}$ lispund av Johannes Nilsen Bye, satt han dermed som eier av hele Søndre By, av skyld 64 lispund. Johannes Torstensen Bye overtok etter sin far som lensmann i Hole, en stilling

⁴⁵ Anne Marie Madtfeldt var datter av kaptein Nils Johannessen Madtfeldt og hustru Anne Margrethe Jørgensen (d. 1720), datter av fogd i Hadeland, Land og Valdres Bendix Jørgensen (d. 1676) og hustru Ellen Østensdatter (1640–1708). (Opplyst av Guri Reidun Høllen.)

⁴⁶ Nedre Vik overdro han til sønnen Erik og svigersønnen Kristoffer Jensen, men begge måtte etter få år gå fra sine gårdparter.

⁴⁷ Han ble begravet ved Hole kirke 5. januar 1763. Johannes Torstensens søster, Tollina Torstendsdatter (skifte i 1743) var gift med husmann Johannes Pedersen i Sløga under Helgeland.

EDENS HAGE

En gang inviterte Søndre Bys eier, Morten Ludvig Sundt, hele Buskerud Amtsformannskap til Søndre By for å se på hagebruket, og i svulstige taler ble både gårdens og bygdas skjønnhet lovprist. En av talerne mente at de var i en «Edens hage» – nær 150 år før en stortingsrepresentant i 1996 brukte det samme om Hole-bygda i forbindelse med debatten om trasé for Ringeriksbanen.*

* Torill Widvey (H) fra Rogaland.

«... OG HAVDE DEN GAARD I NOGLE AAR»

«Min Fader kjøbte omkring 1818 eller 1819 søndre Bye, og havde den Gaard i nogle Aar, intil Captein Seip paa sin Kones Vegne tog den igjen paa Odel, og jeg kan huske, mine Forældre boede der medens jeg var Smaaagt, i 2 Aar. Han tjente Penge paa Bye, da det blev dygtig Taxt paa Gaarden, da den skulde løses. Jeg tror, min Fader kjøbte Bye af Major Krohn, som boede paa Skjærvold. Tiden, min Fader maatte afstaa Bye til Seip, tænker jeg var omkring 1820 eller 1821».*

* Jørgen Olsen Rytteragers opptegnelser.

han hadde fra 1730 til 1763. Vi kjenner fire av barna fra hans ekte-skap med RAGNE JOHANNESDATTER STEIN (1698–1778):

* Johannes (1729–1795), seinere lensmann og eier av Søndre By, g.m. Mari Paulsdatter Sundvollen, minst 10 barn (se nedenfor).

* Kirsti (1733–1803), g.m. Hans Engebretsen Haavind (1736–1775) på Nedre Hovin på Tyristrand, to døtre: Marie (g.m. Ole Jensen Haug, fire barn: Hans, Marte, Helle og Marie), og Marte (g.m. Erik Pedersen Bergum på Bergom i Modum).

* Marie (1734–1779), g.m. løytnant Andreas Nachschow (f. 1737), én sønn Christopher Gram (f. 1778) som en periode var eier av Storøya, og seinere kongelig fullmektig i Vest-India).⁴⁸

* Torsten (1739–1829), seinere lensmann i Hole og eier av Helgeland, g. 1777 med Anne Cathrine Tandberg, to barn: Maren Pauline (f. 1778) og Johannes (f. 1780) – se Helgeland gnr. 225/1.

I 1762 hadde de tre tjenestefolk på Søndre By: Henrik Jensen, Siri Torgersdatter og Else Andersdatter, og under gården var det fire husmannsplasser.

JOHANNES JOHANNESSEN BYE (1729–1795) etterfulgte sin far som lensmann i Hole og eier av Søndre By. Han og broren, Torsten Johannessen Bye på Helgeland, overtok hver 32 lispund i gården etter foreldrene, men Johannes ble eier av hele gården etter å ha kjøpt brorens halvpart i 1783 for 800 riksdaler. Johannes ble i 1769 gift med MARI PAULSDATTER SUNDVOLLEN (1747–1836), og vi kjenner 10 av deres barn:

* Maria (f. 1770), g. i 1805 m. organist Peter Hammer.

* Johannes (1771–1801), lensmann i Hole fra 1791 til 1801, g. 1799 m. sin kusine Maren Pauline Torstensdatter Bye (Helgeland) (1778–1841), én datter Anne Cathrine (f. 1799), seinere eier av Søndre By sammen med sin mann, Jesper Gottlieb Seip – se nedenfor.

* Paul (f. 1774), ugift, eier av Søndre By 1801–1811.

* Marte Sofie (1776–1849), g. 1805 m. lensmann Peder Iversen (1769–1844) på Søndre Frøyshov, to døtre: Maren Johanne (1808–1890, g.m. løytnant Christen Frisak Hals) og Ingeborg Theodora (f. 1811, g.m. boktrykker Peter Tidemand Mallings) – se Søndre Frøyshov.

* Hans (1778–1779).

* Hans (f. 1780).

* Mads (f. 1783).

* Ragnhild (Ragne) (1785–1817), ugift.⁴⁹

⁴⁸ Christopher skal ha antatt navnet Gram etter sin mors slekt. I 1799 skrev han seg for Christopher Gram Nachschow, og var Examinatus Juris og «Volonteur» i det kongelige rentekammer i København.

⁴⁹ Ragne Johannessdatter døde på Frøshaug i 1817, og av skiftet etter henne (avsluttet 1819) går det fram at hun arvet 725 riksdaler i Søndre By i 1808. Hennes bruttoformue var 291 spesidaler, men da gjelda var 365 spesidaler, var boet insolvent.

ORDFØRERE – OG STORTINGSMENN

Ved formannskapslovene av 14. januar 1837 ble det kommunale selvstyre innført i Norge, og Hole prestegjeld ble eget herred. Bygdas første ordfører ble en offiser, Jesper Gotlieb Seip på Søndre By. Han var ordfører 1837–40. De tre neste ordførerne var også eiere av bygdas største gårder, og stortingsmenn. Christopher Fougner (1795–1869) på Nedre Stein var ordfører 1840–48 og stortingsmann i fem perioder fra 1836. Engebret Olsen Moe (1780–1849) på Mo i Steinsfjerdingen var ordfører 1848–49 og stortingsmann i 1815–16, 1830, 1833 og 1839. Han ble etterfulgt som ordfører av Morten Ludvig Sundt på Søndre By, som hadde ombudet i 16 år, fra 1850 til 1866 (han var stortingsmann 1851–1866). Som medlemmer av nasjonalforsamlingen i folkestyrets første år hadde de en viss innflytelse, men om deres arbeid i Stortinget gav særskilte fordeler til deres hjemkommune, er vel mindre sannsynlig.

* Sara (f. 1787), ugift.

* Kristian (f. 1790).

Johannes Johannessen Bye var lensmann i bare tre år, fra 1763 til 1766, da han ble avløst av sin yngre bror Torsten Johannessen Bye på Helgeland, som fungerte i stillingen til 1799 (se omtale av Helgeland). Torsten Johannessen Bye ble i 1800 etterfulgt som lensmann av sin svigersønn og nevø Johannes Johannessen Bye (1771–1801) som hadde stillingen til han døde i 1801, bare 34 år gammel. Johannes ble i 1799 gift med sin kusine Maren Pauline Torstensdatter Bye (Helgeland), og de fikk én datter, Anne Cathrine (f. 1799),⁵⁰ som seinere ble eier av Søndre By sammen med sin mann, Jesper Gottlieb Seip (se nedenfor).

I 1801 satt Mari Paulsdatter som enke på Søndre By med seks av sine barn: Maria (28),⁵¹ Paul (25), Marte (22), Ragnhild (14), Sara (12) og Kristian (9). De hadde én losjerende, organist Peter Hammer (39, seinere g.m. Maria Johannesdatter), og på gården var det fire tjenestefolk: Anne Gautesdatter (19), Marte Pedersdatter (18), Knut Halvorsen (19) og Hans Pedersen (14).

I 1808 ble det holdt samfrendeskifte etter Johannes Johannessen Bye. Boets nettoverdi var 7.740 riksdaler, hvori 64 lispund i Søndre By var verdsatt til 6.500 riksdaler. Gården ble overtatt av sønnen

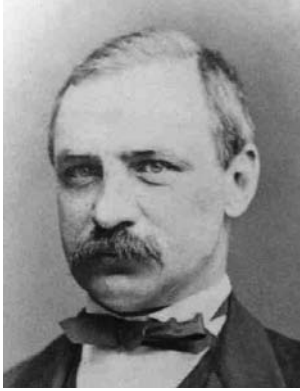
⁵⁰ Etter Johannes Johannesen Byes død giftet Maren Pauline seg igjen i 1805 med Leonard Christian Borchgrevink (1778–1845), sønn av sogneprest Jens Finne Borchgrevink i Norderhov og hustru Christine Bagge. De bosatte seg på Nærstad i Norderhov.

⁵¹ Alder oppgitt i folketellinga pr. 1. februar 1801 kan ofte være omtrentlig, som her for Maria og flere av hennes søsken (fødselsår oppgitt ovenfor er etter kirkeboka, registrert av Genealogisk Datasentral Ringerike).

PLANTESKOLE PÅ SØNDRE BY

I 1928 anla Hole hagebrukslag en planteskole på Søndre By, hvor man spesielt la an på foredling av det stedlige Leinestrand-eplet. I herredsgartner Brastad hadde laget en interessert og dyktig fagmann som leder av planteskolen. I 1935 hadde de 1.000 Leinestrand-trær, «som kunde selges også til andre enn medlemmer». Lars Fjeldstad var formann i hagebrukslaget en periode i 1930-årene.*

* Ringerikes Blad 27. april 1932 og 6. mai 1935.

*Jesper Gottlieb Seip
(1793–1865) på Søndre By
var Holes første ordfører
(1837–1840).*

«20 ORT SKJÆPPEN»

«Æbler, saavel Høst- som Vinterfrugt er at faae tilkjøbs paa By. Prisen er 20 Ort Skjæppen og oover, i Forhold til Æblernes Godhed. M. Sundt.» (Annonse i Ringerikes Blad oktober 1853).

I MALMØ 1848

«Min far, Kristian Gabrielsen, var musiker. I den store feltmanøvren i Malmø 1848, den gang svensker og nordmenn rådslo om å reise ned til Danmark for å hjelpe danskene i krigen mot tyskerne, sto far i det kompani som kommandertes av kaptein Seip på By. Far var hornblåser, og han ble under denne manøvren av Seip forfremmet til bataljons-tambur, med en månedlig lønn av 1½ daler og med furers grad.»*

* Jon Guldal: Folkeminner fra Hole, s. 243 (etter Bernhard Frøshaug i Vestjordet på Røyse)

PAUL JOHANNESSEN BYE (f. 1774). Han var ugift, og satt med gården i tre år. Ved skjøte tinglyst 26. april 1811 solgte han Søndre By (av skyld 64 lispund) til CHRISTEN GABRIEL HOFGAARD (sageier i Hønefoss) for 21.000 riksdaler. Etter kort tid solgte Hofgaard gården til OLE JØRGENSEN RYTTERAGER (sønn av Jøran Andersdatter og Jørgen Olsen Bye på Vestre By, og seinere eier av Storøya, Rytteraker og Øvre Borgen), men Søndre By var ved underrettsdom av 13. desember 1816 tilkjent ANNE CATHRINE JOHANNESDATTER BYE (1799–1847) som hennes odelsgoods. Hun var niese av den tidligere eieren Paul Johannessen Bye, og datter av lensmann Johannes Johannessen Bye og hustru Maren Pauline Torstensdatter. Det synes som at hun først overtok gården etter at hun i 1821 giftet seg med premierløytnant (seinere oberstløytnant) JESPER GOTTLIEB SEIP (1793–1865). De fikk fire barn:

* Maren Pauline (f. 1822), ugift, d. i ung alder.

* Karen (1823–1902), g.1848 m. distriktslege Andreas Melchior Seip (1814–1859), i årene 1851–56 eier av Oppigarden Bjørke i Steinsfjordingen, og fra 1856 av Nordre Frok i Norderhov, fire barn: Anna Cathrine (f. 1851, g.m. kaptein E. Diesen), Andreas Martin (f. 1852), Carl (f. 1854) og Christian August (f. 1857) – se bind 2 s. 154.

* Leonard Christian Casper (1824–1891), oberst, fra 1853 eier av Nærstad, g.m. Carin Jønson (1830–1891) fra Sverige, fem barn: Anne Cathrine (1852–1929, g. 1872 m. høyesterettsadvokat Otto Julius Aubert fra Christiania), Nils Henrik (1853–1928, forstkandidat og fløtningsinspektør, seinere eier av Nærstad), Jesper Olaf (f. 1856, politimester) og Marcus Gustav (1852–1912, oberstløytnant).

* Johannes (1830–1919), ugift, agronom, fløtningsinspektør i Ådal og Soknedalen, eier av Helgerud i Norderhov (Heradsbygda) fra 1854 til 1909, tilbrakte sine siste leveår i Hønefoss.⁵²

I 1826 ble husmannsplassen Grønvold samt et jordstykke «af den saakaldte Udengen» utskilt og solgt til maler Erichsen, som gav eiendommen navnet Lilleby (se nedenfor, gnr. 205/2).

Jesper Gottlieb Seip var ordfører i Hole 1837–40. I 1841 døde hans svigermor, Maren Pauline, på Nærstad (som hun tidligere hadde arvet av sin onkel, løytnant H.J. Tandberg). Dermed overtok Anne Cathrine og Jesper Seip halve Nærstad, og de flyttet dit i 1842. Etter at Maren Paulines andre ektemann, Leonard Christian Borchgrevink, døde i 1846, ble de eiere av hele gården, og ved skjøte tinglyst 12. april 1847, solgte de Søndre By til Morten Ludvig Sundt for 6.200 spesidaler.

⁵² Lagesen (1935), s. 189 og 195. Lagesen gjør seg skyldig i en misforståelse da han skriver at Johannes Seip var en yngre bror av oberst Seip på Nærstad, mens det riktige er at han var sønn av oberstløytnant J.G. Seip.

MORTEN LUDVIG SUNDT (1809–1891) fra Stavanger begynte å studere teologi etter artium. I 1834 ble han anmodet av en venn om å ta en vikarjobb som huslærer på Ringerike, og han ble så betatt av landskapet – eller kanskje mest av en ung dame han møtte – at han oppgav sitt studium, giftet seg og kjøpte gård her; først Nordre Haug på Tyrstrand. Han var gift med MARIE ELISABETH SCHWARTZACKER (f. 1815), som var datter av Ringerikes første distriktslege Joh. A. Schwartzacker og hustru Anne Kathrine. I 1847 solgte de Nordre Haug og kjøpte Søndre By.

Morten Ludvig Sundt engasjerte seg både som aktiv og framsynt jordbruker, og i bygdas styre og stell. Han var Holes ordfører i 16 år, fra 1850 til 1866, og stortingsmann fra 1851 til 1866.

I 1855 ble Søndre Bys skog på Krokskogen utskilt og solgt til kandidat H. Larsen (se nedenfor).

I 1865 satt Sundt (56) som «Gaardbruger, Selveier og Stortingsmand» på Søndre By med sin hustru Marie (50, f. i Christiania) og hennes mor, Anne Kathrine Schwartzacker (66, enke, f. i København). De hadde én husjomfru, Rebekka Pretorius (21, f. i Christiania) samt tre tjenestefolk: Maren Sørine Olsdatter (24), Anne Kristiansdatter (21) og Hans Olsen (21). På gården hadde de 5 hester, 11 storfe, 1 sau og 2 griser, og årlig utsæd var 3 ½ t. rug, 13 t. bygg, 1 ⅜ t. havre og 20 t. poteter.

Ifølge gamle husmenn på By ble Sundt både skuffet og ergerlig da han ikke ble gjenvalgt som stortingsmann i 1866, og kort tid etter flyttet han med sin hustru til Trøgstad i Østfold, hvor han kjøpte gården Søtland. Om han solgte Søndre By til sin gode venn, Wilhelm Dietrichson på Helgeland, eller bare forpaktet den bort for en periode, er usikkert, men intet skjøte til Dietrichson er ting-

Morten Ludvig Sundt (1809–1891) var bonde på Søndre By fra 1847 til 1869, og ordfører i Hole 1850–1866.

RØDE POTETER ALLEREDE I 1850

Så tidlig som i 1850 ble det dyrket **røde** poteter på Lille Hundstad på Røyse. Dette går fram av regnskapsbøkene på gården, ført av eieren, kirkesanger Haagen Hurum. Han kalte dem "Gjesvolds", sannsynligvis fordi han hadde fått frøpoteter av sin svigerfar, Nils Gjesvold på Søndre Gjesval.*

* Opplyst av Fredrik C. Hildisch (oktober 2004).

RINGERIKSPOTETENS FEDRE

Morten Ludvig Sundt tillegges æren for å ha brakt den røde ringerikspoteten til distriktet, fra Botanisk hage på Tøyen. Hvor den opprinnelig kom fra, vet man ikke, det står mellom en handelsskute fra De britiske øyer eller Holland, eller i sekken til en hjemvendt norsk soldat fra Slesvig. Sundt var ikke redd for å prøve noe nytt. Den røde poteten gav han også bort til andre dyrkere i Hole allerede i 1850. Han stod bak ansettelsen av de første gartnere i Hole. Men det var hans etterfølger på Søndre By, Jens Jacob Aabel, som begynte å dyrke ringerikspoteten i stor stil. Da potetene i 1870-årene ble bydd fram for salg på Ringerike og Christiania, gikk de under navnet «Aabel» – i en regnskapsbok fra Lille Hundstad i Hole i 1886 står det hvilket beløp salg av «Aabel» i det året gav i inntekt. Siden har ringerikspoteten blitt et begrep.

GRØFTET UT HVITMYR

«Morten Sundt var litt av en foregangsmann og grøftet ut et stort jorde i Hvitmyr, etter sigende 88 mål, antagelig av de gamle ringeriksmåla, ved hjelp av åpne grøfter med moderat avstand. Det samme gjorde han med et stykke av Sørum på 46 mål som lå attåt, og som han kjøpte til formålet. Han bygde også en utlåve der nede.»* En følge av dreneringsarbeidene som Sundt fikk utført, var at et lite skogstjern ved Hvitmyr grodde igjen tidlig på 1900-tallet. Da hadde skogen allerede tatt tilbake arealet som var ryddet til åker. Rundt 1980 ble området ryddet på nytt og drenert av familien Gommæs.

* Slåtto (1973).

STUDENTEN

Morten Sundt, som i bygda gikk under navnet «studenten» (for det var jo det han var da han kom til Hole), døde i Stavanger i 1891. I mange år etter at han reiste fra By, sendte han penger til jul, som skulle deles ut til husmannsfamiliene i bygda. Klokker Ole Hurum på Lille Hundstad gikk med gavene for ham, forteller Jon Guldal.

Jens Jacob Aabel (1836–1905) ble eier av Søndre By i 1869. Han var den første som begynte å dyrke ringerikspoteten i stor stil, og da poteten ble bydd fram for salg i Christiania i 1870-årene, gikk de under navnet «Aabel».

lyst. Fra 1867 ble gården drevet av prestesønnen Jens Jacob Aabel fra Land, som synes å ha overtatt som eier fra 1869 (med skjøte utstedt av Sundt).

JENS JACOB AABEL (1836–1905) ble eier av Søndre By ved skjøte av 6. april 1869. Han var gift med CHRISTIANE BERG (1841–1917) fra Land, og de hadde åtte barn:⁵³

* Peder Pavels (1872–1946), eier av flere gårder i Norge og Sverige, fra 1917 av Solum i Skoger, g. 1901 m. Marthe Marie Haug (1877–1944) fra Gran på Hadeland, fem barn: Gudrun (f. 1902), Borghild (f. 1904), Per (f. 1908), Harald (f. 1913) og Knut (f. 1920).

* Jens Oluf (1873–1950), en periode bosatt i Chicago i USA, seinere eier av Nedre Klekken i Haug, fra 1928 bosatt på Lillestrøm, g.m. Charlotte Strøm (1874–1958) fra Christiania, seks barn: Alfhild Christiane (f. 1898), Dagny (f. 1899), Lillian Margrethe (f. 1903), Ingeborg Josefine (f. 1910), Rolf Oluf (f. 1912) og Sverre Andreas (f. 1915).

* Elias (1876–1935), bosatt i Gjøvik, siden Geithus på Modum og Oslo, g. 1900 m. Anna Marry Christine Mørk (1877–1963) fra Christiania, 10 barn: Finn (1900–1901), Aagot (1901–1959), Else (f. 1902),⁵⁴ Finn (1904–1970), Christiane (Janna) (1905–1970), Jens (f. 1907), Kaare (1910–1955), Randi (1911–1979), Kari (f. 1919, tvilling) og Rønnaug (f. 1919, tvilling).⁵⁵

* Anna Margrethe (1878–1960), g. 1908 m. Thorvald Lerberg (1874–1956), eier av Nedre Lerberg på Ask, fem barn: Ragnhild (f. 1909), Martin (f. 1910), Kirsten Louise (f. 1913), Arne (f. 1914) og Jacob Torkel (f. 1919).

⁵³ Slektsopplysningene er hentet fra Hartvig Munthe: «Provst P. Aabel og hustru født Leigh og deres efterkommere» (utarbeidet av Munthe i 1901 og etter hans død supplert og utgitt i 1981 på eget forlag).

⁵⁴ Else Aabel (f. 1902) ble i 1926 g.m. fanejunker Christian Olsen Fjeld (1871–1939) fra Hole. De bodde i Oslo, og fikk tre barn.

⁵⁵ Rønnaug Aabel (f. 1919) ble i 1947 gift med den kjente fotballspilleren Hans Nordahl (1918–93) fra Oslo (ingen barn). Hans Nordahl scoret åtte mål på 19 landskamper, og var norsk cupmester med Skeid fem ganger.

* Jacob Jens (1879–1917), bodde i Amerika 1891–1903, fra 1906 eier av Jernbanehotellet i Hønefoss, g.m. Berthe Marie Bøvre (1888–1972) fra Haug, tre barn: Jens Jacob (f. 1911), Margit Dorthea (f. 1912) og Kristine (f. 1916).

* Andreas Christopher (1881–1886).

* Jens Kristian (1883–1911), en tid i Amerika, fra 1907 eier av Vestre Røising på Ask (sammen med broren Peder), g. 1911 m. Mathea Lerberg (1888–1977) fra Ask, én datter Jensine Margrethe (f. 1911).

* Andreas Christopher (1886–1976), fra 1912 eier av Vestre Røising på Ask, g. 1911 m. Dagny Amalie Gulbrandsen (1888–1955),⁵⁶ 10 barn: Marie (f. 1911, tvilling), Anna (f. og d. 1911, tvilling), Jens Jacob Sigvard (f. 1912), Oluf Andreas (f. 1915), Anna Margrethe (1917–1918), Solveig (f. 1920), Karin (f. 1921), Anne Birgitte (1923–1926), Christine Margrethe (Kikki) (f. 1928, tvilling) og Petronelle Louise (f. 1928, tvilling, g.m. Lars Johannes Fjeldstad f. 1924 på Røyse, én sønn Bent f. 1954).

Jens Jacob Aabel var i det første kullet som ble utdannet ved «Aas høiere Landbrugs-Skole» i 1861 (begynte i 1859), og bestyrte Land prestegård for sin far inntil han ble eier av Søndre By 1867. I 1898 solgte han Søndre By og kjøpte en mindre gård, Brekke på Modum, som han drev til sin død i 1905.

I 1896 måtte Jens Jacob Aabel overlevere sitt bo til skifteretten, og i 1898 ble gården solgt på auksjon til Ole Hansen Gommæs. På grunn av krav om odelsløsning fra Aabels etterkommere, ble kjøpt på Søndre By gnr. 26/1 og Hvitmyr gnr. 10/2⁵⁷ først utstedt 20. mai 1914. Kjøpesummen var 16.948 kroner, som ble finansiert med pantelån på 18.000 kroner i Hønefoss Sparebank (og kausjon fra kjøperens svigerfar).

OLE HANSEN GOMMÆS (1853–1924) var sønn av Karen Olsdatter og Hans Andreas Hansen Gommæs på Gommæs på Røyse. Han var gift med MAREN OTILIE ANDREASDATTER HEIEREN (1869–1938) fra Tyrstrand, og de fikk tre sønner:

* Hans Andreas (1898–1975), seinere eier av Søndre By, g.m. Oline Johannessen Ruud, tre sønner: Ole Kristian, Knut og Arne (se nedenfor).

* Arvor (1904–1984), g.m. Gudrun Bergman (1908–1992), bosatt på Sogna, hvor de forpaktet Nedre Lundesgården (de bodde sine siste år i Steinsåsen), to døtre: Maren (f. 1941, g.m. Tryggve Nesdal f. 1929, bosatt i Steinsåsen, tre barn: Ragnar f. 1965, Live f. 1967 og Tor f. 1972) og Gunvor (f. 1946, g.m. Jan Stepanenko f. 1948, bosatt på Jevnaker, fire barn: Jarle

Christiane Berg Aabel (1841–1917) var husmannsdatter fra gården Berg i Land, og giftet seg i 1871 med Jens Jacob Aabel.

Jens Jacob Aabel forpaktet Søndre By fra 1867, og var eier av gården fra 1869 til 1898.

⁵⁶ Dagny Amalies foreldre var Andrine Andersen (1855–1927) fra Tyrstrand og Andreas Gulbrandsen (1859–1942), husmannssønn fra Dal østre under Fjeldstad på Røyse (siden politikonstabel i Oslo).

⁵⁷ Hvitmyr er en parsell lengst sør i Sørumsmoen, som Morten L. Sundt kjøpte i 1856 av Jens Christian Bjerck på Nordre Sørums for 520 spesidaler.

*Ole Hansen Gommnæs
(1853–1924).*

*Maren Otilie Andreasdatter
Gommnæs f. Heieren
(1869–1938).*

*Oline Gommnæs f. Ruud
(1892–1952) og Hans
Andreas Gommnæs
(1898–1975) med sin eldste
sønn, Ole Kristian (f. 1926).*

f. 1971, Dag Nicolai f. 1972, Geir Ante f. 1974 og Janne f. 1978).

* Sverre (1906–1968), g.m. Olga Synnøve Kjos (1914–2000), bosatt på Strand ved Vik, én sønn Svend (f. 1948), g.1 m. Kari Lise Moløkken (f. 1950) fra Hønefoss, to døtre; Aase Synnøve (f. 1970) og Lina (f. 1973). Svend g.2 m. Guro Synnøve Hovda (f. 1961) – se bind 1 s. 114–116.

I 1900 satt Maren Otilie (31) og Ole Hansen Gommnæs (47) på Søndre By med sin eldste sønn Hans Andreas (2) og to tjenestefolk: Kristian Eriksen (22) og Mathilde Hansdatter (16). Da folketellinga ble registrert, hadde de besøk av husfruas søster, Selma Antonie Heieren (28, ugift), og to av barna til husfarens bror Ludvig Gommnæs (handelsborger i Hønefoss og en periode meieriforstander ved Ask meieri) og hustru Johanna: Ingeborg (12) og Karl (10).

Etter Ole Hansen Gommnæs' død i 1924 fikk hans hustru Maren uskiftebevilning, og fortsatte å drive gården med hjelp av sine barn. Maren Gommnæs døde i 1938, og ved skjøte av 6. januar 1941 overtok eldste sønn HANS ANDREAS GOMMÆS (1898–1975) gården fra sine søsken og medarvinger for 50.000 kroner. Han ble i 1925 gift med OLINE JOHANNESSEN RUUD (1892–1952) fra Søndre Rudsødegården. De fikk tre sønner:

* Ole Kristian (f. 1926), seinere eier av Søndre By, g.m. Ingrid Jorunn Berg (f. 1923), fire barn: Ellen, Ingrid, Hans og Ole Petter – se nedenfor.

* Knut (f. 1928), seinere eier av Søndre Rudsødegården, g.m. Eva Leine (1930–2000), to døtre: Olaug (f. 1955, g.m. Jan Ivar Sundland f. 1953, to barn: Knut Olav f. 1976 og Stein Arild f. 1980)⁵⁸ og Astrid Synnøve (f. 1956, g.m. Erik Haugerud f. 1949 fra Sundvollen – siden skilt – to barn:

⁵⁸ Knut Olav Sundland (f. 1976) giftet seg i 2002 med Øidis Dahl (f. 1968) fra Sundvollen, og de har én sønn, Vemund (f. 2003). Stein Arild Sundland (f. 1980) giftet seg i 2003 med Kari-Anne Thomassen (f. 1979) fra Hønefoss. De har én sønn, Sander Leonard (f. 2004).

«DEN PRESSA HAR BYGD OPP BY»

Rundt 1925 ble det anskaffet en halmpresse av amerikansk fabrikat på Søndre By. Dette var noe nytt i bygda og leiepress ble en viktig attåttnæring. De reiste fra gård til gård og kunne presse opp til 7–8 tonn om dagen. Da det gikk kalvekasting over Røyse i 1930-årene måtte mange slakte ned buskapen og selge føret, og halmpressa fra By hadde mer enn nok oppdrag. «Den pressa har bygd opp By» var et uttrykk som gikk på bygda i en tid da det var vanskelig å finne andre inntektsmuligheter.*

* Knut Gommæs (f. 1928) i oktober 2003.

På Søndre By cirka 1930. Foran fra venstre: Hans Gommæs (Svelvik), Oline Gommæs f. Ruud med Ole Kristian (Ola) Gommæs på fanget, Gustava Gommæs f. Bitsch (Svelvik), Maren Otilie Andreasdatter Gommæs f. Heieren, og Hans Andreas Gommæs med Knut Gommæs på fanget. Bak fra venstre: Arvor Gommæs, Sverre Gommæs, Liv Gommæs f. Tryti og Gunnar Gommæs (Svelvik).

Morten og Øystein, tvillinger f. 1981. Astrid har siden fått en datter: Ingvild Synnøve f. 1995).

* Arne (1931–1978), bosatt på Skogen ved Sollihøgda, g.m. Gunhild Teserud (f. 1933) fra Haug, tre døtre: Gerd Elin (f. 1957, g.1 m. Bjørn Pruetz f. 1951, én datter Annie Therece f. 1981. Gerd Elin g.2 m. Eivind Ottar Sagbakken f. 1966, to barn: Arne Martin f. 1990 og Even Sebastian f. 1992), Mari Synnøve (f. 1959, g.m. Jan Tore Sand f. 1957, én datter Maren Helen f. 1982) og Kjersti (f. 1964, g.m. Bjørn Ivar Sørum f. 1969).

I 1943 overtok Oline Gommæs sin slektsgård Søndre Rudsødegården etter søsteren Anne Johbraaten. Oline og Hans drev deretter jorda i Rudsødegården i 10 år, til 1953, da sønnen Knut overtok driften der (eier fra 1976).

I 1948 hadde Søndre By 240 dekar dyrket jord (leirmold) og 50 dekar annet jordbruksareal, og 650 dekar produktiv skog. På gården var det 6 hester, 24 kyr, 1 okse, 5 ungdyr, 4 griser, 10 sauer og 20 høner.

Etter Hans Andreas Gommæs' død i 1975 overtok eldste sønn Ole Kristian (Ola) Gommæs gården ved skjøte av 9. mai 1976.

Ola Gommæs (f. 1926) i sulkyen med hesten Arnhilda. Bildet er tatt i 1939.

Søndre By har fostret flere gode travhester. På dette bildet fra 1981 ser vi Ola Gomnæs med Flying Dutchman. Varmblodstraveren, som var født på By, ble brukt i raka-riva dagen etter at den løp inn til seier på Jarlsberg travbane i Tønsberg! Flying Dutchman var bror av Hornblower, som travet så godt at den ble holdt utenfor alle travspill i 1975-sesongen, og halvbroren By Boy slo i sin tid Scott Protectors banerekord på Nesttun travbane ved Bergen.

Kårboligen på Søndre By, med Sælabønn i bakgrunnen. Legg merke til rundkjøringen foran huset, som går rundt en gravhaug. Til venstre i bakgrunnen ser vi veksthusene på Ring gartneri. Bildet er tatt 7. august 1961.

Widerøe's Flyveselskap AS

OLA GOMNÆS (f. 1926) ble i 1951 gift med INGRID JORUNN BERG (f. 1923), datter av Hans Berg og Marie f. Wøllo på Berg på Røyse. De har fire barn:

- * Ellen (f. 1952), bosatt på Røyse, g.m. Harald Rolund (f. 1944), én sønn Ola (f. 1974, samboer med Toril Kvalvik f. 1978).
- * Ingrid (f. 1956), bosatt i Barbrostua ved Lilleby, samboer med Truls Nøsterud (f. 1942).
- * Hans (f. 1964), siden 1991 eier av Søndre By sammen med tvillingbroren Ole Petter, samboer med Inger Marie Askim (f. 1950) fra Norderhov.
- * Ole Petter (f. 1964), siden 1991 eier av Søndre By sammen med tvillingbroren Hans, samboer med Anita Haugland (f. 1958) fra Gjøvik, to barn: Jenny Oline (f. 1999) og Oliver (f. 2000).

I 1976 ble det anlagt felles åkervanningsanlegg i samarbeid med flere nabogårder og bruk – Sælabønn Åkervanning A/L (har i dag 15 andelshavere).

I dag har Søndre By 375 dekar dyrket jord og 600 dekar produktiv skog (i moen). På gården er det 15 ammekyr og 26 fôringsdyr, 6 traktorer, 3 lastebiler, skurtresker og kaldluft korntørke.

Siden 1991 har tvillingene HANS GOMNÆS og OLE PETTER GOMNÆS (f. 1964) vært eiere av Søndre By.

Av bygninger på gården er det gamle våningshuset fra 1700-tallet (påbygd i 1850-årene av Morten Ludvig Sundt og siden restaurert flere ganger). Det var jordgulv i kjøkkenet på Søndre By til cirka 1920. Øvrige bygninger er låve (1934) med stall og fjøs (1933), vognskjul (1924), bryggerhus (1783), stabbur og kårbolig (2003). Et gammelt steinfjøs ble revet før 1930, og den gamle tømmerlåven (med to kjørebuer) på gården ble revet rundt 1950. Tidlig i 1930-

BY GRUSTAK

Tidlig i 1930-årene leide veivesenet et område i Byermoen, hvor det ble anlagt grustak. Eieren av Søndre By hadde et uttak like ved. Herfra ble det tatt grus da det nye fjøset ble reist på gården i 1933, og grus fra Byermoen ble brukt som fundament for brulegginga på storveien mellom Nes og Sollihøgda i 1930-årene. Etter at leieavtalen med fylket gikk ut, har de to uttakene etter hvert vokst sammen. I 1962 ble den første showel'en tatt i bruk, og i dag tas det årlig ut 7.000–8.000 m³ grus i By grustak. I nærheten av grustaket anla salongskyttergruppa i Hole IF en skytterbane i 1930-årene, men banen har ikke vært i bruk etter 1960.

Tre generasjoner på Søndre By cirka 1967. Far Ola Gommæs (til venstre) og farfar Hans Andreas Gommæs med tvillingene Ole Petter og Hans (f.1964).

årene ble det bygd en gårdssag på Badstuskjæret. Sverre Gommæs var sagmester, og i tillegg til å skjære materialer til utbygging på gården, ble det tatt imot en del leieskur. Saga ble revet like etter krigen. Litt lenger sør på Badstuskjæret ble det murt en potetkjeller rundt 1930. Den tjener i dag som utedrykk for beitedyr. Og øverst på jordet «Jespern» (der parsellen Villvoll ble utskilt i 1919) stod det tidligere et linstabbur.⁵⁹

Åkernavn er Sørjordet, Badstuskjæret, Grindjordet, Søndre Grindjordet, Utenga, Jespern, Flata, Svensrudåkeren, Hunangen, Kjellebergsenga, Nedre og Øvre Faltinrud, og Hvitmyr.

KIRKEVEI

Før 1880 var onneveien mellom By og Lilleby og onneveien mellom Svensrud og Mo kirkevei for folk som kom fra gårder lenger sør på Røyse, og skulle med hesteskyss til Hole kirke. Svensrudgata mellom Svensrud og Moskummen ble anlagt i 1880, samtidig med den nye bygdeveien fra By via Moskummen til Mo. Den gamle kirkeveien fra Østbygda gikk fra Kjelleberget og over Hardbakken, på nordsida av grustaket, og fram til Tørje (Torget) på veien mellom Svensrud og Svingerud. Herfra gikk den videre vestover i en sving opp til Klokkerplassen og videre til Hole kirke.*

* Slåtto (1973).

TINGSTUE – OG KIRKEROM

«Hovedbygningen på Søndre By er 27 m lang og 13 m bred i fulle to etasjer, og det vil si at det under taket er 700 kvadratmeter gulvflate. Før Sundts tid var det åpen svalgang i midten og på baksiden et tilbygg som sto på peler.»* Søndre By har også vært tingsted, og da Hole kirke ble restaurert 1826–28, ble det flere ganger holdt gudstjenester i den romslige storstua på Søndre By.**

* V.V. i Ringerikes Blad 30. mai 1953.

** Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 242.

⁵⁹ Slåtto (1973).

Byflaksetra har vært seter for Vestre By, mens Søndre By setret på Rønningen. På Byflakstera ble det setret til ut i 1950-årene. Bildet av seterhusene til Vestre By er fra cirka 1930. Libakke hadde også seterløkke her.

Seter

By-gårdene har hatt seterrett på Byflaksetra og Rønningen.

Vestre Bys seter er Byflaksetra. Setra ligger lengst vest på Krokskog-platået, like sør for Manaskaret. Ifølge seterlister fra 1820-årene var det Johannes Andersen Bye (Vestre By) og broren Mads Andersen Bye (Libakke) som hadde seterrett her. Libakkes seterrett var rimeligvis gitt av Anders Madsen Bye (Sørum), eier av Vestre By, da eldste sønn Mads giftet seg med Kirsti Nilsdatter Libakke og ble eier av Libakke gård. Libakkes seterløkke lå nordøst for størhuset på setra.

Det siste året det ble setret på Byflaksetra, var tørkesommeren 1955, da vannmangel tvang både folk og krøtter til bygds. I 1940-årene var Hanna og Anders Tjernsli fra Åsa seterfolk her, med god hjelp av barna Nils og Nanna (Rørvik).⁶⁰ De overtok etter Ove

⁶⁰ Hanna og Anders Tjernsli hadde tidligere ligget som seterfolk på Kneikasetra, Rønningen og Finneflaksetra (opplyst av Nils Tjernsli 2003).

STRID OM SETERRETT

I 1678 anla Oluf Næss sak mot Kristen By (Søndre By) og Anders By (Vestre By) fordi de hadde hogd inn på hans bygselsplass på Finneflaksetra, som han hadde seddel på fra fogd Jacob Luth, datert 3. april 1668. By-karene hevdet å ha seterrett på Finneflaksetra fra gammel tid. Partene framstilte hver flere vitner, bl.a. kunne Knut Ullern fortelle at Bys eiere alltid har ligget til seters på «Flagseteren», og intet annet sted. Det samme vitnet Mari Sørensdatter Vekkern, som var født på Nes. Levor Sønsterud fortalte at Søren Nes en gang for mange år siden hadde kommet til ham og bedt ham hjelpe til å «avføre Bys besittere fra Flagseteren og til deres egen seter, som kalles Byseteren». Oluf Nes hevdet at By-gårdene kun hadde hatt Finneflaksetra «til bevilling» siden Olufs svigerfar, Guttorm By, fikk lov til å bruke den av dem som før bodde på Nes. Dommen er ikke funnet i tingboka, men Oluf vant rimeligvis fram med sin sak.

Ruud. De siste som var seterfolk på Byflaksetra, var Ingrid og Håkon Linnerud fra Åsa (seinere vertskap på Sørsetra).

Seterbua er fra 1800-tallet, men er siden restaurert. Det gamle fjøset brant ned i 1970-årene og ble erstattet av et nytt uthus. Seterløkka som tilhører Vestre By, er cirka 20 dekar.

Søndre By hadde seterrett på Rønningen, mellom Toresplassen og Niskinnvannet. Her setret også Helgeland (nedlagt 1895) og seinere Borgen. Setra var i drift til 1951. Fra midten av 1920-årene til 1936 lå Anna og Hans Nordli (fra Nordli ved Rudsødegården) på Rønningen, og de ble etterfulgt av Hanna og Anders Tjernsli fra Åsa. Seinere kom Berte og Edvard Bergerbakken som seterfolk her til 1951. I 1960 ble seterhusene brent og vollen plantet til med skog.

Skog

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning 1816–23 fikk Vestre By en skogteig ved Byflaksetra, mens Søndre Bys teig lå mellom Rønningen seter og Den gamle kongeveien.

Søndre By

I 1823 fikk Søndre By en skogteig mellom Rønningen seter og østover til Den gamle kongeveien. I 1863 solgte Morten L. Sundt skogen til kandidat H. Larsen for 4.100 spesidaler. Larsen solgte den året etter videre til Ivar Rytterager og Johannes Fuhr. I 1868 ble denne skogen slått sammen med to mindre teiger ved Bjørkesetra (fra Bortigarden Bjørke) og en teig fra Stadum, til én eiendom, gnr. 26/3 By søndre med Bjørke vestre. Fra 1870 var Fuhr eneier, og han overdro kort etter skogen til Drammens Damphøvleri.

I 1892 ble et mindre seterstykke, gnr. 26/5 «Bjerkeseteren med skog» av skyld 47 øre, utskilt og solgt til Johan Bjerke på Oppigarden Bjørke. Han solgte kort tid etter skogen videre til Guthorm Andresen for 1.000 kroner. Da hadde Andresen samme år kjøpt en større del av den gamle By-skogen mellom Isielva og Den gamle kongeveien – gnr. 26/6 av skyld mark 4,08. I 1899 ble så resten av gnr. 26/3 delt, ved at den tidligere By-skogen mellom Rønningen og Isielva ble utskilt – gnr. 26/7 Rønningsmarken av skyld mark 3,20 – og solgt til Thomas Fearnley. Den har siden tilhørt Fearnley/Astrup på Toresplassen. Resten av gnr. 26/3 (i dag 205/3, av skyld mark 3,59) tilhører fortsatt familien Andresen (Wettré) på Midtskogen.

GAMMEL POSTVEI

Ved størhuset på Byflaksetra lå inntil for 25–30 år siden en jernplate med den norske løven og posthornet utstanset samt teksten «Fire Mile fra Christiania og Drammen». Den må ha vært en etterlevning av den gamle postveien som skal ha gått fra Ringerike via Manaskaret til Bragernes i 1770-årene. Jernplaten skal ha blitt fraktet i en ryggsekk til Bærum, hvor den i dag befinner seg*

* Det sies at Claus Hellberg fraktet den til Bærum (opplyst av Martin Isachsen ved Ringerikes Museum).

«... TIL UDHUGST»

«Gaarden søndre Byes betydelige og veltilvoxede Krogskovstykket kan erholdes til Udhugst paa visse Aar. Aftale træffes med M.L. Sundt.»*

* Ringeriges Ugeblad (mai 1852).

BY-MØLLA

«Hole har bestandig vært utpreget kornbygd, så her var meget som skulle på kvenna. Bygda har liten vannkraft. Kun om våren var det vann nok til kvernkallene. I Byerdalen sto en gammel mølle som var bygget av brødrene på Vestre By. Denne mølle ble ødelagt av noen natteløpere som i kåthet satte vannet på.»* By-mølla lå i Haugjordsdalen. «... de gamle jeg har snakket med om denne mølle, kan ikke gi beskjed om når den blev nedlagt – trolig er det meget lenge siden. Noget spor efter huset finns ikke.»** En av kvernsteinene tjener i dag som hagebord på en naboeiendom, mens den andre ble kjørt opp til Vestre By av gårdens eier for noen år siden. Der mølla lå, bygde eieren av Vestre By i 1936 en demning, for kunstig vanning. Rytteraker var først ute med vanningsanlegg i Hole. Deretter fulgte Odin Langslet på Borgen, og Onsaker, Vestre By og Berg.***

* V.V.: «Bygdemøller i Hole» (Ringerikes Blad 5. september 1927).

** V.V.: «Bygdemøllene på Ringerike» (Ringerikes Blad 24. januar 1936).

*** Knut Gomnæs (f. 1928) i oktober 2003.

Vestre By

I 1823 fikk Vestre By en teig mellom Byflaksetra og Tømmerås, som ble brukt under gården til desember 1907, da den ble utskilt (gnr. 26/8 Bystykket av skyld mark 8,35). Ved skjøte av 12. februar 1908 ble skogen solgt til Alf Solberg for 17.000 kroner. I skjøtet forbeholdt eieren av Vestre By seg rett til ved til seterdriften på Byflaksetra. I 1936 måtte Solberg gå til skifteretten, og i april 1937 kjøpte ingeniør Johannes Bye (f. 1881) Solbergs tidligere skoger for 35.100 kroner (Johannes Bye ble i 1933 eier av Ring ved Svensrud).

Skogeiendommen bestod av gnr. 205/3 Bystykket (skyld 8,34), gnr. 182/9 Veverstykket (fra Oppigarden Bjørke, av skyld 2,49), gnr. 218/28 Gomnes-stykkene (skyld 3,53), gnr. 218/29 Svenskestykkene (skyld 69 øre) og gnr. 218/32 Langsletstykket (skyld 75 øre). I 1979 var det hjemmelsovergang til Margaret og Johannes Byes arvinger, døtrene Gya Jensen (f. 1918), Ingeborg Wand (f. 1924) og Anne Marie Woldstad (f. 1926). Siden august 1999 eies skogen av neste generasjon: Anders Ebbe Jensen (f. 1944), Harald Kurt Wand (f. 1956) og Svein Bye Woldstad (f. 1947).

Lilleby

Lilleby har cirka 210 dekar skog, hvorav 68 dekar i Borgenmoen (gnr. 199/13 Lillebystykket) og 141 dekar på Krokskogen (gnr. 218/27 Kniperstykket), mellom Kleivstua og Sørsetra. Lillebystykket kommer opprinnelig fra Borgen, og fulgte med da maler Jørgen Erichsen kjøpte parsellen Engene fra Øvre Borgen i 1832. Jordveien i Engene ble solgt til Øvre Løken i 1905, men Lillebys eier beholdt skogen. Kniperstykket på Krokskogen ble kjøpt fra Gomnes i 1901. Da Signe Vik i 1974 overdro Lilleby til sønnen Anders

Mikael Vik (f. 1925) og sønnesønnen Anders Mikael Vik (f. 1957), beholdt hun de to skogteigene. Etter hennes død i 1997 har Signe Viks bo vært eier, inntil sønnesønnen Anders Mikael Vik ble eier av begge i 2003.

Husmannsplasser

By-gårdene har hatt et titall husmannsplasser, beliggende fra Svensrud og østover til Rolighet på grensen mot Borgen.

Den første husmann vi finner under By, er *Gul Nilsen* (40) i 1664. I 1666 var han på Nedre Mo, og i 1690-årene var han trolig tilbake på By, som bruker av en gårdpart av Søndre By. I 1697 utstyrte By-gårdene én soldat, Trond Gulssøn (30), og det ble opplyst i militærrullen at han drev en gård sammen med sine gamle foreldre.

Rasmus Løken (50) var også husmann på By i 1664. I 1666 var han på Mo.

I 1680-årene nevnes *Ragnhild* på Byeie og *Peder Torbjørnsen Byeie* i tingbøkene. Peder vitnet i rettssaken etter drapet på Lars Evensen Onsaker, og i 1684 stevnet han Hans By for æresskjelleri.

I 1723 og 1762 var det ingen husmenn under Vestre By. Søndre By hadde i 1723 to husmannsplasser, hvor samlet årlig utsæd var 2 kvarter blandkorn (1 kv. = $\frac{1}{4}$ tønne).

I 1762 bodde fire husmannsfamilier under gården:

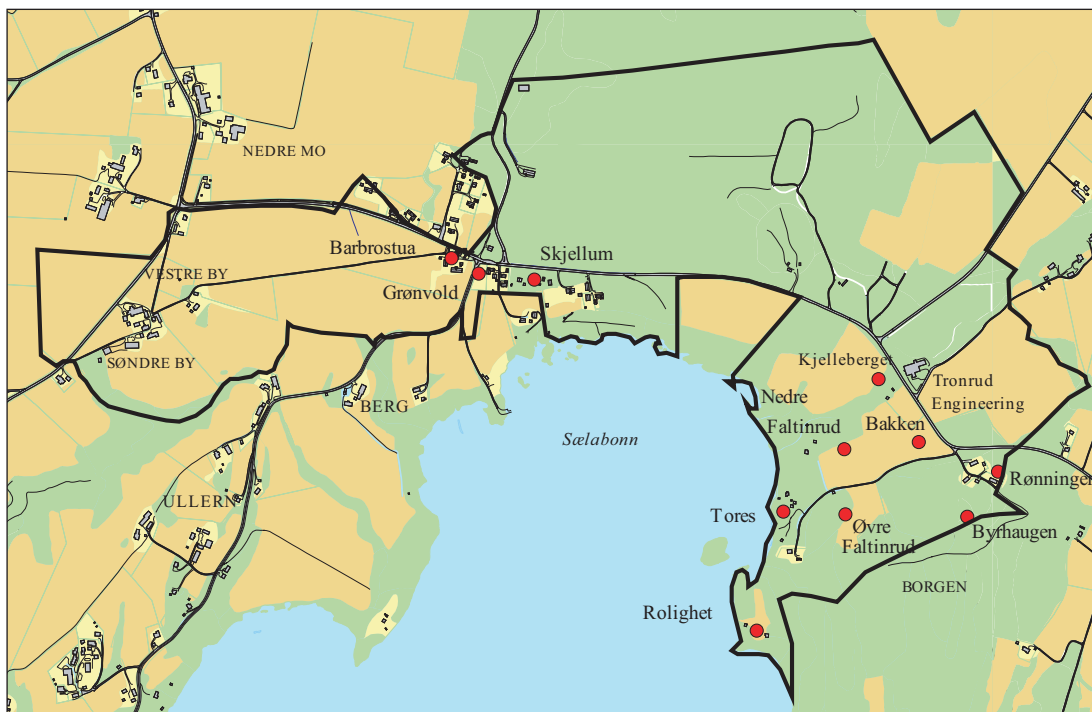
* Husmann *Mads Jensen* (i Grønvold) og hustru *Lisbeth Abrahamsdatter*. De fikk i 1766 en sønn, Jens. I 1762 hadde de én innerst, Guri Fingalsdatter (80 år, fattig og svak – hun døde i 1767, 86 år).

* Husmann *Kristen Gulbrandsen* (i Kjelleberget, seinere i Øvre Faltinrud) og hustru *Ingrid Toresdatter* og én innerst, Sara Olsdatter (gammel, svak og har tillæg). Vi kjenner fire barn: Sissel (f. 1750), Tore (f. 1753), Berte (f. 1754) og Hans (f. 1757).

* Husmann *Peder Pedersen* og hustru *Mari Johansdatter* og én innerst, Åse Reiersdatter (gammel og svak). Vi kjenner fire av deres barn: Johannes (f. 1757), Lisbeth (f. 1762), Maria (f. 1766) og Anne (f. 1769). Mari Johansdatter døde i 1774, bare 36 år gammel, og ble begravet 4. søndag i faste sammen med sine tre døtre Lisbeth, Maria og Anne, som døde hhv. 12, 7 og 4 år gamle. Kirkeboka forteller ikke noe om dødsårsaken.

* Husmann *Nils Larsen* og hustru *Marte Kristensdatter* og to innerster: Lars Nilsen og Ingeborg Olsdatter (gammel og svak), rimeligvis hans foreldre.

I 1801 bodde åtte husmannsfamilier under By-gårdene, av dem var tre «jordløse», dvs. de bodde i hus på gårdsvaldet, men hadde ikke jord de dyrket selv:

* Husmann med jord *Anders Hansen* (78) i Grønvold med hustru *Pauline Mikkelsdatter* (83) og én sønn, *Anders Andersen* (44, ugift).

* Husmann med jord *Peder Andersen* (35) i Bakken eller Grønvold med hustru *Lisbet Olsdatter* (35) og hennes mor *Pernille Pedersdatter* (71, enke, legdslem).

* Husmann med jord *Lars Endresen* (42) og hustru *Marte Evensdatter* (40). Da de giftet seg i 1790, bodde han i Berg og hun i Borgen. De to eldste barna ble født på Berg og Koksrud. Vi kjenner fire av deres barn: *Hans* (f. 1790, d. som barn), *Anne* (f. 1794), *Erik* (f. og d. 1797, d. 26 uker gammel), og *Erik* (f. 1798). *Lars Endresen* døde i 1825, og da er anført i kirkeboka at han var «75 år gammel husmann».

* Jordløs husmann *Even Olsen* (55) og hustru *Aleth Abrahamsdatter* (54). Vi kjenner to av deres barn, som begge døde som små: *Mari* (1764–1773) og *Olia* (1771–1773). *Aleth Abrahamsdatter* døde i 1818, 85 år gammel og legdslem.

* *Dorte Torgersdatter* (48, enke, legdslem, «uten jord») og to barn: *Eli Hansdatter* (16) og *Lars Hansen* (11). *Dorte* var enke etter husmann *Hans Larsen* (1748–1790). Da datteren *Eli* ble født i 1784, bodde de i Bakken (se omtale av Bakken).

* *Mari Larsdatter* (36, enke) i Øvre Faltinrud med to barn: *Johannes Hansen* (13, vanfør) og *Berte Hansdatter* (8), og to innerster: *Hans Larsen* (75, 2. ekteskap) og *Gunhild Abrahamsdatter* (62, 1. ekteskap) som begge lever av håndarbeid.

* Jordløs husmann og skredder *Gulbrand Olsen* (54) og hustru *Marte*

Maria Nilsdatter (51) og tre barn: Maria (22), Nils (19) og Marte (11). Marte Maria Nilsdatter (1750–1801) var datter av Nils Andersen Moe og Anne Christensdatter Baare på Øvre Mo. Vi kjenner seks av barna til Marte Maria og Gulbrand: Anne (f. 1774, g.m. husmann Johannes Hansen Hengsle under Helgeland), Røyen (f. 1776, g.m. Peder Mikkelsen Mosserud i Lier), Olea (f. 1777), Marie (f. 1779), Nils (f. 1782) og Marte (f. 1789). Etter Marte Marias død giftet Gulbrand Olsen seg igjen i 1802 med Anne Engebretsdatter Skjærdalen, og de bodde på Storøya da de i 1803 fikk en sønn, Ole.

* Husmann med jord *Peder Henriksen* (39) og hustru *Marte Andersdatter* (44) og én datter, Anne Pedersdatter (11). Vi kjenner ytterligere fire av deres barn: Marte (1793–1798), Anders (f. og d. 1797, d. 3 uker gammel), Anders (f. 1798, d. som barn) og Marte (f. 1804, konfirmert 1819).

* Husmann med jord og murmester *Gulbrand Andersen* (39, fra Langebru) og hustru *Berte Olsdatter* (42, fra Grønvold under Mo) og én losjerende, Dorte Halvorsdatter (59, ugift). Gulbrand og Berte giftet seg i 1779.

* Jordløs husmann *Paul Simonsen* (60, hans 2. ekteskap), «lever av dagarbeid», og hustru *Margit Olsdatter* (57, hennes 1. ekteskap) og én datter, Anne Paulsdatter (12).

1820-årene (Vestre By)

Av «contributionslister» til Hole kirke (i behold for perioden 1824–1830) får vi vite husmennes navn:

* *Peder Haugen* 1824–1830

* *Gulbrand Andersen* 1824–1827 g.m. Barbro Rasmusdatter, minst én datter Elin Marie (f. 1828).

* *Ole Pedersen* 1829–1830 g. 1827 m. Marte Pedersdatter Byeie, én sønn Martin (f. 1835).

* *Anders Jensen* 1824–1830 g.m. Dorte Hansdatter, minst én datter Maria (f. 1803).⁶¹ Da datteren ble født, var foreldrene ugifte, og faren en konfirmert dreng, boende «hjemme på Braag» (Bråk i Norderhov). Mora hadde bosted Stadum på Røyse.

1820-årene (Søndre By)

* *Peder Bakken* 1824–1830

* *Ole Larsen* 1824

* *Lars Endresen* 1824 (d. 1825) – også husmann i 1801.

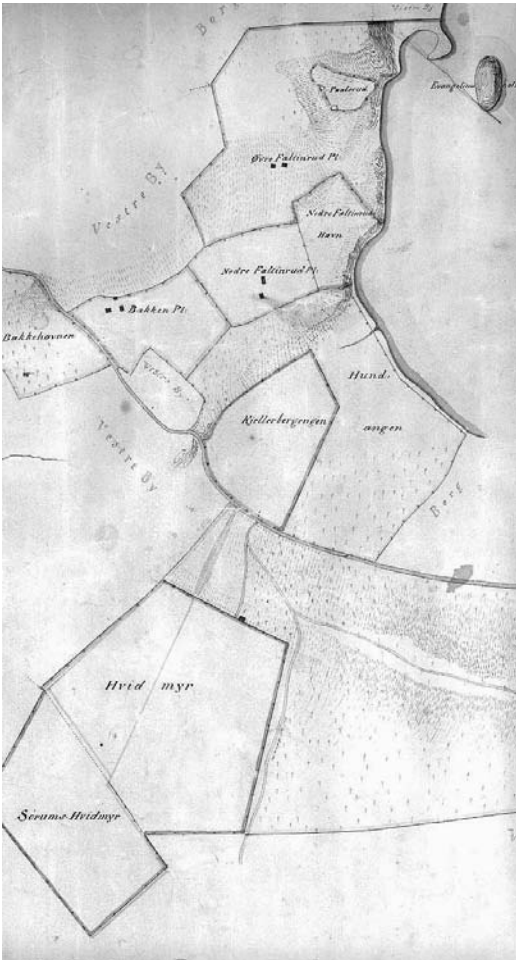
* *Paul Kaas* 1824–1830 – trolig Paul Kristiansen g. 1815 m. Anne Pedersdatter, minst to sønner: Kristian (f. 1817, g.m. Johanne Jensdatter, minst tre barn: Martin f. 1842, Johan f. 1844 og Andreas f. 1849, d. som barn) og Peder (f. 1821, g. 1843 m. Helga Syversdatter Marteplassen fra Nes i Halldal, minst én datter, Karen Birgine f. 1843).

* *Kristian Iversen* 1824–1825 g.m. Mari Torstensdatter, minst én datter Anne Marie (f. 1822).

⁶¹ Da datteren Maria ble konfirmert i 1817, ble også broren Hans (f. 1802) konfirmert, men vi vet ikke om de var hel- eller halvsøsken.

- * Anders Olsen 1825–1830 g. 1808 m. Maria Sørensdatter.
- * Daniel Svendsen 1829–1830
- * Petter (Petrus) Aas 1830
- * John Faltinrud 1829

Husmannsplasser under Vestre By

Husmannsplassene under By-gårdene lå enten ved Svensrud, eller lengst øst i gårdsvaldet, mot Borgenmoen. De tre plassene Bakken, Nedre og Øvre Faltinrud under Søndre By er alle borte i dag. Kartet er fra 1857 (tegnet av Hans Berg), og vegkrysset nord for Bakken er der hvor Pålerudveien i dag tar av fra dagens fylkesvei nedenfor Rønningen (rett øst for Tronrud Engineering).

Grønvold (også kalt Løkka/Skredderløkka)

Grønvold lå ved Svensrud-krysset. Det har i alt vært fire plasser i dette området med navnet Grønvold. To av dem hørte til Mo, og to til Vestre By. I 1826 ble en av By-plassene solgt til maler Jørgen Erichsen, som kalte bruket for Lilleby. Den andre Grønvold-plassen under Vestre By lå vis-à-vis Lilleby, på østsida av bygdeveien mot Bønsnes. Denne plassen har også blitt kalt Løkka og Skredderløkka.

I 1691 stevnet brukerne av Vestre By, Anders og Nils, husmannen på plassen Løkka fordi han var dem «til storligen fortrenghel» og ikke hadde fraveket plassen, selv om han var oppsagt året i forveien. Husmannen ble kalt *Mattis skredder*. Han hadde bodd og dyrket plassen i «nogle og tiufge aar», men ble dømt til å fravike plassen seinest våren 1692.⁶² 10 år tidligere, i 1681, klaget Anders By Mattis skredder for en hest «som Mattis for ham forkommet», og Mattis ble dømt til å betale ham 4 riksdaler.

I 1762 satt husmann *Mads Jensen* og hustru *Lisbeth Abrahamsdatter* (f. 1728) på plassen Grønvold. De fikk i 1766 en sønn, Jens. I 1762 hadde de én innerst, Guri Fingalsdatter (fattig og svak). Guri døde i 1767, 86 år gammel. Husmannskona Lisbeth var datter av Abraham Pedersen (1693–1768) fra Dal under Fjelstad og Mari Gulbrandsdatter (1695–1775) fra Svarstad, som i 1762 satt som innerster på en plass under Stein hos en annen av sine døtre, Alet Abrahamsdatter, og hennes mann Even Olsen.

⁶² Thorleif Solberg: Tingbok 1691, s. 20.

Da Abraham Pedersen døde i 1768, bodde han i Grønvold. Vi kjenner ytterligere tre av barna til Mari og Abraham: Eli (f. 1721), Guri (f. 1725) og Peder (f. 1733).

I 1801 satt husmann med jord *Anders Hansen* (78) og hustru *Pauline Mikkelsdatter* (83) i Grønvold med en sønn, *Anders Andersen* (44, ugift). Vi kjenner fem av deres sønner:

* Anders (f. 1757), ugift, i 1801 bosatt i Grønvold med sine foreldre.

* Hans (f. 1756), g. 1785 m. Guro Syversdatter Hollerud (f. 1762), i 1801 husmannsfolk under Søndre Gjesval med sju barn: Syver (f. 1788), Anders (f. 1790), Johan (f. 1792), Paul (f. 1794), Kristen (f. 1796), Eli (f. 1798) og Hans (f. 1801).

* Rolv, i 1792 var han vervet soldat og ble utlagt som barnefar til Marte Jonsdatter Neseies sønn, Hans.

* Mikkel (f. 1761), g. 1790 m. Guri Iversdatter (f. 1764), i 1801 husmannsfolk under Borgen, minst fire barn: Pauline (f. 1791), Lars (f. 1794), Gonnor (f. 1799) og Iver (f. 1802).

* Peder (f. 1766), g. 1796 m. Lisbeth Olsdatter (f. 1766), i 1801 i Bakken eller Grønvold med hennes mor Pernille Pedersdatter (71, enke, legdslem).

I 1865 satt husmann med jord *Johannes Hansen* (78, enkemann) i Grønvold med én datter, *Karen Marie Johannesdatter* (41, ugift). De hadde ingen husdyr, og årlig utsæd var $\frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{3}{8}$ t. blandkorn og $2\frac{1}{2}$ t. poteter. Vi kjenner sju av Johannes' barn i ekteskapet med *Anne Larsdatter Byeie* (de giftet seg i 1817): Hans (f. 1817), Lars (f. 1821), Mads (f. 1824, g.m. Tolline Larsdatter Nakkerud f. 1816), *Karen Marie* (f. 1826), *Kristian* (f. 1829), *Anne Jørgine* (f. 1833) og *Kristen* (f. 1836).

I 1900 ble Grønvold kalt «Skrædderløkka» i folketellinga, og her satt *Hans Andreas Borgersen* (1849–1937) og hustru *Gunda Andrine Olsdatter* (f. 1855 i S. Land). Hans Borgersen var fra Hundstad på Røyse, hvor foreldrene, Borger Kristiansen og Sara

«... DU HAR BRYTI ÅKER»

I 1924 ble Hans Borgersen dekorert med Det kongelige Selskap for Norges Vels store sølvmedalje. Ordfører Blyberg stod for overrekkelsen på Vestre By, og Mads Bye hyllet hedersmannen med å lese opp dette diktet:

Når du har strevet flittig i hele femti år,
og kona di, Andrine, har fået gråe hår,
når du har bryti åker og renska den for stein,
når du har vøri måker av møkk i sol og regn,
når gården By du stelte som din i liv og lyst,
så fester vi i dag, medaljen på ditt bryst.
Og hør nu, kjære Hans: med stolthet da den bær,
det er jo Norges hilsen, til arbeidsfolkets hær!

Paulsdatter, var innerster og dagarbeidere. Hans første tjeneste var hos kandidat Leegaard på Bønsnes, og seinere kom han til en av Fjell-gårdene. Fra 1872, da han var 23 år gammel, var han i tjeneste på Vestre By, og fikk seinere Grønvold til bruk. I 1900 var han gårdsarbeider og tømmerhogger, mens Andrine livnærte seg ved onnearbeid og vasking. De giftet seg i 1885, og hadde én sønn, Kristian (f. 1886), som ble gift med Anna Andersen fra Vestfossen og bosatte seg der (ingen barn).

Hans Borgersen var i første ekteskap gift med *Marte Pettersdatter Flåtán* (1855–1880) fra Norderhov. De hadde én sønn, Petter (f. 1880). Marte døde samme år som sønnen ble født, av hjernebetennelse. Petter bosatte seg seinere i Vakermoen i Norderhov, og tok Linnerud som slektsnavn. I 1900 var han skogsarbeider med losji i Bråtaløkka i Åsa. Han ble gift med Henriette Nordal fra plassen Nordal ved Ultveittjern, og de fikk sju barn, fire jenter og tre gutter: Marte, Hilda, Magda, Kristine, Håkon, Paul og Odd. Bare to av dem, Håkon og Paul, bosatte seg på Ringerike. Håkon Linnerud (1913–1987) ble gift med Ingrid Tangen fra Åsa. De drev seinere serveringssted på Sørsetra på Krokskogen, og fikk tre sønner: Petter, Einar og Dag. Paul Linnerud (1908–1975) bodde på Vakermoen i Norderhov, og ble gift med Margit Haugen (f. 1912) fra Høland. De fikk tre barn: Maja, Liv og Per. Paul Linnerud omkom i en flyulykke i Vakermoen i 1975 sammen med sønnen Per.

Hans Borgersen eide selv husmannsstua i Grønvold. I 1891 utstedte han et «skadesløsbrev» til Kristoffer Olsen Moe og Ingeborg Bjerke for 500 kroner, med pant i sin stue «under denne eiendom» (dokumentet var tinglyst på Vestre By). Stua i Grønvold ble revet i 1979.

Moen

En plass under Vestre By het Moen. Den 5. desember 1826 ble det inngått kommisjonsforlik mellom Johannes Andersen Bye og *Anders Jensen Moen* og hustru vedrørende sistnevntes bruk av plassen Moen. Anders Jensen var gift med *Anne Andersdatter*. I 1806 bodde de i Hamnor-eie, i 1815 i Hønekilen, og i 1817 igjen under Hamnor. Vi kjenner seks av deres barn:

* Anders (f. 1806), i 1828 var han trompeter ved 1. kompani i Artillerikorpsset.

* Gulbrand (f. 1807).

* Karen (f. 1815), g.m. Paul Kristoffersen, seinere husmann i Skjellum under Vestre By, minst fire barn: Anne Karine, Johan Anders, Johannes og Karl (se omtale av Skjellum).

- * Elen (f. 1817).
- * Johannes (1823–1826).
- * Marte Marie (f. 1826), konfirmert 1841.

I seinere folketellinger (1865 og 1900) er det ikke nevnt noen plass ved navn Moen. Vi vet heller ikke hvor den lå.

Skjellum 1

Det har vært to Skjellum-plasser under Vestre By, beliggende ved bygdeveien rett øst for Svensrud-krysset.

I 1865 satt snekker og husmann med jord *Andreas Endresen* (1823–1888, f. i Modum) på en av Skjellum-plassene med hustru *Inger Marie Andersdatter* (1830–1889). Hun var født i By-eie, og de giftet seg i 1855. Vi kjenner ni av deres barn: Gustava (f. 1855), Anders (f. 1858, seinere bosatt i Skjellum, g.m. Lovise Borgersdatter, se nedenfor), Edvart (f. 1860), Antonie (f. 1863), Andreas (f. 1865, d. som barn), Anne Marie (f. 1869), Martha Olava (f. 1872), Andreas (f. 1874) og Anne Lovise (f. 1890).

I 1865 hadde de 1 ku på plassen, og årlig utsæd var ½ t. blandkorn og 3 t. poteter.

I 1900 var det sønnen, *Anders Andreassen* (f. 1857, tømmermann) og hustru *Lovise Borgersdatter* (f. 1865, fra Bjørnstadmyra i Steinsfjordingen) som bodde her med seks barn: Andreas (f. 1888), Anna Lovise (f. 1890), Laura (f. 1892), Edvard (f. 1895), Antonie (f. 1897) og Johan Vilhelm (f. 1900). Vi kjenner ytterligere to sønner: Bernhard og Arne. I 1900 var også Lovises far, Borger Olsen Bjørnstadmyra (f. 1820, enkemann), bosatt hos datteren og hennes familie.

Lovise og Anders Skjellum eide selv husmannsstua. I 1904 ble det tinglyst et skadesløsbrev fra Lovise til Ole Ellingsen og fanejunker Nils Kristensen for 150 kroner med pant i husene på plassen.

Skjellum 2

Den andre Skjellum-plassen lå litt nedenfor, der eiendommen Ring ligger i dag. I 1865 satt her feier og husmann med jord *Paul Kristoffersen* (1814–1886)⁶³ og hustru *Karen Andersdatter* (52,

LIKKISTER TIL KNØLEN

«Knølen ble husmenn og andre arbeidsfolk kalt av den besittende klasse. Likkistene til knølen ble laget av en snekker i Skjellum til fire kroner.»*

* Jon Guldal: Arbeiderminner fra Hole (i Norsk folkemuseums arkiv, kopi i Hole bygdearkiv).

⁶³ Paul Kristoffersen var født i Sørumseie, og ble utlagt som barnefar ved to fødsler utenfor ekteskap før han giftet seg med Karen Andersdatter; i 1835 til Johanna Olsdatter Nærstadeies datter Karen (døpt i Haug kirke), og i 1839 til Kristi Jensdatter Byeies datter Gurine (døpt i Hole kirke).

«... SATT OG BATT

SOPLIMER»

«Han far var husmann, måta, og på By hadde'n 12 slåttedaer og 13 skurmål, og det var 40 øre daen og 40 øre skurmålet. Slakter var'n au, og je huser'n satt og batt soplimer. Og sommetier passa'n arrestanta i lensmannsgarden. Dom brukte mye slike som itte var ferdig med militærteneasta på Hellandsmoen tel slikt, men om dom itte hadde noen, fakk'n far tel. Og hu mor var ute og arbeidde og vi unga au, så snøtt vi kunja gå, synes je.»*

* Reidar Holtvedt: «Karen Bye forteller», i heftet Ringerike 1975, s. 6 (Karen Bye var født i 1861).

sykone)⁶⁴ og tre barn: Anne Karine (f. 1846, sykone), Johannes (f. 1852) og Karl (f. 1854). Vi kjenner ytterligere ett barn, Johan Anders (f. 1849). I 1865 hadde de på plassen 1 ku og 3 sauer, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 4 t. poteter.

I 1900 bodde Berthe Marie Nilsdatter (Frøhaug) (f. 1834, ugift, sypike) på plassen, men da folketellinga ble registrert 3. desember 1900, var hun sykkelig og oppholdt seg på naboplassen Rolighet.

En periode etter siste krig leide Anna Løchting, en slektning av Frøhaug-familien på Frøhaug på Røyse, i Skjellum-stua. Den er siden revet.

Rolighet

Rolighet lå ved Sælabønn, ytterst mot Borgen-vika. Ingen av Byhusmennene hadde så lang vei til arbeidet på gården (Vestre By), som mannen i Rolighet. I 1865 satt her husmann med jord *Gulbrand Jensen* (f. 1830) og hustru *Oliane Andersdatter* (f. 1835 i Norderhov) og tre barn. Oliane og Gulbrand giftet seg i Norderhov kirke i 1861. Vi kjenner sju av deres barn:

* Karen (f. 1861), ugift, på sine gamle dager bosatt ved Vesetrud i Åsbygda med brødrene Johan og Anton.

* Johan (f. 1863), gift, tre døtre: Borghild, Johanne og Gunda. Johan Bye og frue var i en årrekke vertskap på Ringkollstua. Seinere ble Johan Bye eier av Vesetrud gård i Åsbygda, hvor han drev pensjonat sammen med døtrene (fru Bye var da død).

* Anne Randine (f. 1865), fikk i 1883 (var da tjenestepike) en «uekte» datter Anna Mathilda med Anders Johannessen fra Modum («nu i Amerika»). Det var hennes 1. og hans 3. leiermål.

* Ole Kristian (f. 1871), konfirmert 1886.

* Gina Olava (f. 1874), g.m. Johan Andreassen (f. 1871) på Fossum i Hårumsgrenda, minst sju barn: Gunvor Olava (f. 1896), Anna Randine (f. 1900), Johannes (f. 1902), Gudbrand (f. 1906), Andreas (f. 1908), Helga (f. 1911) og Birger (f. 1913) – se bind 2 s. 368–369.

* Anton (f. 1877), ugift, i 1900 hos sine foreldre i Rolighet, sysselsatt med gårdsarbeid og tømmerhogst, seinere gårdskar hos Ingvar Langlien på Vesetrud i Åsbygda. Sine siste år levde han i Granly ved Vesetrud, sammen med søsknene Karen og Johan.

* Maren (f. 1868), konfirmert 1883.

I 1865 hadde de 1 ku og 4 sauer på plassen, og årlig utsæd var $\frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{3}{8}$ t. blandkorn og 2 t. poteter.

⁶⁴ Karen Andersdatter var husmannsdatter i Moen under By. Hun fikk i 1840 en sønn utenfor ekteskap, Johan Anders, med lagerformann Christian Jacob Schmidt, Christiania.

I 1900 satt Oliane og Gulbrand (slakter og husmann) fortsatt på plassen med sønnen Anton. Da tellinga ble registrert, hadde de besøk av Berte Marie Nilsdatter Frøhaug (f. 1834, ugift sypike som bodde på Skjellum) og en datterdatter, Gunvor Olava Johansdatter Hurum (f. 1896, til vanlig bosatt på Hårum).

Etter foreldrenes død bodde sønnen Anton Bye i Rolighet, inntil han flyttet til Vesetrud i Åsbygda (se ovenfor). Den siste som bodde på plassen, var Julius Ødegård fra Ask. Han var ugift, og arbeidet i skogen for eierne av Vestre By.

Etter krigen ble Rolighet leid ut som feriested til Olaug og Otto Fjeldheim fra Hønefoss. Siden 1987 har familien på Vestre By selv brukt stedet.

Byerhaugen

Byerhaugen ligger på Borgenmoen, sørvest for Rønningen. I dag er det en kjellerrop og noen frukttrær som forteller at det her har vært en plass. I 1865 satt husmann med jord *Ole Pedersen* (65) og hustru *Marte Pedersdatter* (62) på plassen – de giftet seg i 1827. Her bodde også deres sønn, Martin Olsen (30, daglønner), med sin familie: hustru Maren Oline Jensdatter (33, f. i Norderhov) og tre barn. Maren Oline (Søndre Frøkseie) og Martin giftet seg i Norderhov kirke i 1859. Deres eldste datter Marte Marie var da 4 år gammel. Vi kjenner fem av deres barn:⁶⁵

* Marte Marie (1855–1933), g.m. Johannes Andreassen (1841–1900) fra Rollag i Numedal, seinere på plassen Helgerud under Øvre Vik, fire barn: Anders (f. 1877), Olava (f. 1879), Martin (f. 1882) og Johanne (f. 1884) – se bind 2 s. 497 (om Jenserud ved Jomfruland, hvor sønnen Martins etterkommere fortsatt bor). Som enke bodde Marte Marie på Nordre Gjesval, hvor hun var husholderske.

* Ole (f. 1860), g. 1887 m. Berte Lagesdatter, da var han tjener på Storøya.

* Johannes (f. 1863), konfirmert 1878.

* Anton (f. 1867).

* Anne (f. 1870), i 1900 bosatt i Utøystua på Utstranda med faren Martin..

I 1865 hadde de 1 hest, 2 storfe og 3 sauer på plassen, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 6 t. poteter.

Maren Oline Jensdatter og Martin Olsen bodde i Rudsødegården da datteren Anne ble konfirmert i 1885. I 1900 var Martin enkemann, og bosatt som gårdsbestyrer i Utøystua på Utstranda med datteren Anne.

⁶⁵ Martin Olsen Byeie fra Hole ble i 1857 utlagt som barnefar til Marte Hansdatter Røsseng-eies datter Mathea (døpt i Norderhov kirke).

I 1900 satt skredder *Sven Jonson* (f. 1833 i Västergötland, Sverige) på plassen med hustru *Anne Eline Olsdatter* (f. 1847 i Nordrehov) og én sønn, *Anders* (f. 1887). *Sven Jonson* ble kalt «Kjeppe-svensken», angivelig fordi han lagde spaserstokker for salg.⁶⁶ Fra tidlig i 1870-årene til rundt 1890 satt *Sven Jonson* med sin familie på en plass under *Borgen*. Vi kjenner seks av deres barn, som alle ble født mens de bodde i *Borgen-eie*: *Britta Karen* (f. 1872), *Anne Elise* (f. 1873), *Annette Olava* (f. 1874), *Johannes* (f. 1881), *Ole* (f. 1885), og *Anders* (f. 1887).

I 1915 bodde anleggsarbeider *Hjalmar Bergqvist* og hustru *Anna Johannessen* i *Byerhaugen* da de fikk en datter, *Haldis*.

Plasser under Søndre By

Nedre Faltinrud

*Faltinrud*⁶⁷ heter jordet sørvest for *Topikrud*. Her lå det tidligere tre plasser under *Søndre By*: *Bakken*, *Øvre* og *Nedre Faltinrud*. *Nedre Faltinrud* lå på jordet vest for veien som går til *Pålerud*.

I 1750 ble det avholdt skifte etter *Thore Jørgensen* på *Faltinrud*. Han etterlot seg hustru *Berte Trulsdatter* og fire barn: *Jørgen* (myndig), *Henrik* (myndig), *Lisbet* (g.m. *Ole Gulbrandsen Grønvold Mo-eie*) og *Ingrid* (g.m. *Christen Gulbrandsen* – se *Øvre Faltinrud*). *Boets* bruttoverdi var 106 riksdaler, men da gjelda var trukket fra, ble det knappe 13 riksdaler til fordeling på arvingene.

I 1781 het husmannen her *Lars Olsen*. Dette året døde kona hans, *Anne Pedersdatter* (1711–1781). 19 år tidligere, i 1762, satt de som husmannsfolk på en plass under *Onsaker*, og de bodde i *Grønvold* da sønnen *Jens* ble født i 1784. En annen av sønnene het *Erik Larsen* (1794–1877), og han ble i 1821 gift med *Olea Johannesdatter* (f. ca. 1797) fra *Sundøya*. Fra 1865 satt de som husmannsfolk i *Østre Jomfruland* under *Stein*. I 1814 hadde *Erik* vært soldat og oppasser for daværende løytnant *Fougner*, og vennskapet som oppstod mellom de to, førte til at løytnanten, som seinere ble eier av *Stein*, gav knekten sin en av de beste plassene på sin gård til bruk. Vi kjenner fem av deres barn: *Johannes* (f. 1821), *Lars* (f. 1824), *Martin* (f. 1826), *Marte Marie* (f. 1830) og *Anne Marie* (f. 1834).

I 1829 var *John Faltinrud* husmann her.

⁶⁶ Knut Gommæs (f. 1928) i oktober 2003.

⁶⁷ Navnet kommer av mannsnavnet *Faltin* (Harsson 1995).

I 1865 var plassen overtatt av *Peder Toresen* (1834–1905, f. i Norderhov) og hustru *Andrine Paulsdatter* (f. 1826 i Christiania). De giftet seg i 1855, og vi kjenner fire av deres barn:

* Johanne Anne Kathrine (f. 1856), g. 1880 m. Johan Pedersen Mattisplassen (f. 1859), som i 1879 var husmann under By og i 1880 dagarbeider (sønn av Peder Kristoffersen Mattisplassen). De utvandret i 1903 til Amerika (Minnesota). Vi kjenner tre av deres barn: Peder (f. 1880), Petter Andreas (f. 1881) og Johnny (f. i Amerika, falt som soldat i Frankrike under 1. verdenskrig).

* Else Randine (f. 1858), g. 1889 m. smed Gustav Iversen (f. 1858) i Trøgslø ved Sundvollen.

* Thea Pauline (f. 1864), g. 1883 m. gråsteinsmurer Hans Jørgen Knudsen (f. 1858), som da var dagarbeider på Hollerud på Tyrstrand. I 1888 bodde de på Hjelmerud i Soknedalen, i 1900 var de selveiere i Engen gnr. 73/36 (Kindstangen) på Tyrstrand, minst fire barn: Mathilde (f. 1884), Ragnhild (f. 1887), Anne (f. 1891) og Knut (f. 1898).

* Petra Antonie (f. 1870), konfirmert 1885.

I folketellinga 1865 er ikke oppgitt verken antall husdyr eller årlig utsæd på plassen.

I 1900 satt Peder Toresen (murmester) fortsatt på plassen, med sin andre hustru *Lovise Nilsen* (f. 1854 i Bærum)⁶⁸ og hennes sønn, Nils Johansen (f. 1893). Lovise og Peder fikk to døtre: Helga og Hilda. Helga Toresen var ugift, og fikk to sønner: Hans og Martinius. Hilda ble gift med Arvid Andersen, som var sveiser på Storøya, og flyttet seinere til Bærum.

Da Nedre Faltinrud ble nedlagt som plass mellom 1900 og 1905, flyttet Lovise og Peder stua si noen hundre meter lenger sør, til Limovnsdokka, hvor det etter all sannsynlighet har ligget en teglovn i gammel tid. Denne boplassen er siden blitt kalt Tores, et navn som også ble brukt om familien. I dag står bare grunnmuren tilbake.⁶⁹ Der plassen Nedre Faltinrud lå tidligere, kunne man like etter krigen fortsatt se rester av takstein i åkeren, som ble synlige ved pløying.

Peder Tores døde ved en ulykke i januar 1905, da han og Lovise ble kastet ut av sleden på holkeføre mellom Sønsterud og Nes. Lovise Tores var seterbudeie på en av Bjørkesetrene, den øvre, som

FALT I 1. VERDENSKRIG

En datter av Per Tores het Johanne. Hun giftet seg med Johan Pedersen Mattisplassen, som tjente på By. De reiste til Amerika og bosatte seg i Malcolm, Minnesota. Deres sønn Jonny falt i 1. verdenskrig, og Johanne fikk sammen med tusener andre mødre fri tur til sønnenes graver i Frankrike. Hun fortalte i brev til V.V. (Jon Guldal) at stua i Nedre Faltinrud ble flyttet til Limovnsdokka, da Faltinrud-plassen ble nedlagt.*

* V.V. i Ringerikes Blad 30. mai 1953.

⁶⁸ Lovise skulle være fra Monsebråten på Krokskogen (opplyst av Kristine Bjerke).

⁶⁹ I Ringerikes Blad 2. juni 1938 skriver V.V. om en samtale med Peder Thoresens datter, Thea Pauline, hvor hun forteller at faren bygset Øvre Faltinrud under Søndre By, men jeg tror det er feil. Torbjørn Slåtto skriver i 1973 at det var stua i Nedre Faltinrud som ble flyttet til Tores.

tilhørte Oppigarden Bjørke og Øderå.⁷⁰ Hun hjalp til på Søndre By under slaktinga om høsten, og fartet ellers rundt på bygda og satt i grisehusene bortetter natterstid, når purkene skulle grise.⁷¹

De siste som bodde i Tores, var Helga og sønnen Martinius. Helga Tores var «vaktmester» på Løken skole, med ansvar for rein-gjøring og oppfyring.

Øvre Faltinrud

Den øvre Faltinrud-plassen lå øverst på jordet som ligger øst for veien mot Pålerud. En kjeller grop var fortsatt synlig da området ble ryddet tidlig i 1980-årene.

Rundt 1780 het husmannen her *Christen Gulbrandsen Faltinrud* (1703–1783). I 1750-årene satt han i Kjelleberget. Han ble i 1746 gift med *Ingrid Toresdatter* fra Nedre Faltinrud. Vi kjenner fire av deres barn: Sissel (f. 1750), Tore (f. 1753), Berte (1754–1786) og Hans (f. 1757).

Etter Christens død i 1783 ble plassen overtatt av sønnen *Hans Christensen* (f. 1757), som i 1787 giftet seg med *Mari Hansdatter* fra Kjelleberget. Vi kjenner fem av deres barn: Inger (1781–1785), Johannes (f. 1788), Christen (f. 1790), Berthe (f. 1792) og Hans (1795–1796).

I 1801 satt Mari Hansdatter som 36 år gammel enke på plassen med barna Johannes (13, vanfør) og Berte (8), og to innerster: Hans Larsen (75, 2. ekteskap) og Gunhild Abrahamsdatter (62, 1. ekteskap) som begge levde av håndarbeid.

I 1865 satt husmann med jord *Nils Johannessen* (51) i Øvre Faltinrud med hustru *Marte Hansdatter* (53) og to sønner: Johan (17) og Kristian (15).⁷² Vi kjenner ytterligere én sønn, Ole (f. 1844), som i 1865 var agronom og tjenestekar på Sønsterud. I 1865 hadde de på plassen 2 storfe og 5 sauer, og årlig utsæd var $\frac{3}{16}$ t. rug, 1 $\frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn, $\frac{1}{8}$ t. havre og 4 t. poteter.

I 1880-årene var *Erik Olsen* (f. 1849 i Søndre Land) husmann i Øvre Faltinrud. Han var gift med *Martine Hansdatter* (f. 1845) fra Storbråten i Frøysuåsen. Vi kjenner tre av deres barn: Olaf (f. 1870), Hans Andreas (f. 1874) og Kristian (f. 1878). I 1892 flyttet de til plassen Hagan under Mo (ved Svensrud) – se omtale av Hagan.

Øvre Faltinrud ble nedlagt som plass før 1900. Stua skal ha blitt

⁷⁰ Opplyst 4. januar 2001 av Sigurd Karlsen (1910–2001).

⁷¹ Opplyst av Kristine Bjerke (f. 1909).

⁷² Kristian Nilsen Bye (f. 1851) ble gift med Grete Andersdatter Gjesvold (f. 1857), og ble seinere eier av en av Søhol-gårdene. De fikk sju barn (se Søhol gnr. 208/1).

flyttet til Nøstret på Røyse, hvor den siden har tjent som bryggerhus.⁷³

Bakken

Bakken lå på Faltinrud-jordet rett sør for bygdeveien. I 1780-årene satt husmann *Hans Larsen* (1748–1790) fra Åsplassen i Gjesvalåsen her med hustru *Dorte Torgersdatter* (1752–1836) fra Trillerud under Helgeland. Vi kjenner tre av deres barn: Eli (1784–1857, g.m. Lars Gulbrandsen Moseie), Torger (1787–1791) og Lars (1789–1860). Etter Hans Larsens død i 1790 har Dorte etter en tid flyttet fra plassen (i 1801 satt hun «uten jord» med barna på et annet bosted under By). Sønnen Lars Hansen ble seinere boende i Svensrud som ugift skredder, og var en av Jørgen Moes mest betydelige eventyr-informanter, mens Dorte døde i 1836 på Stein, som legdslem (se bind 1 s. 144–145).

I 1820-årene het husmannen her *Peder Bakken*.

I 1865 satt husmann med jord *Johannes Eriksen* (46) i Bakken. Han var sønn av Erik Larsen Faltinrud og Olea Johannesdatter. De øvrige på plassen var hans hustru, *Anne Olsdatter* (44), og fem av deres barn:

* Maren Oline, g. 1875 m. malersvenn Hans Petersen Gjermunbo-eie.

* Edvard (f. 1850), g. 1874 m. Ragnhild Hansdatter (fra plassen Tostens i Frøysuåsen), minst én sønn, Hans Johan (f. 1874).

* Annette (f. 1851).

* Elise (1855–1931), g. 1878 m. Nils Kristoffersen (f. 1854), seinere i Ringen i Hårumsåsen, ni barn: Kristian (f. 1876 utenfor ekteskap),⁷⁴ Mathilde (f. 1878), Anna (f. 1883), Gunda (f. 1885), Edvard Nikolai (f. 1887), Emma Olava (f. 1890), Margrete (f. 1893), Oskar Martinius (f. 1895) og Einar (f. 1899) – se bind 2 s. 397–399.⁷⁵

* Anne Jørgine (f. 1859), g. 1881 m. Johan Jørgensen.

* Olava (f. 1865), konfirmert 1879, bodde da på Bjørke.

I 1865 hadde de på plassen 1 ku og 3 sauer, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. rug, 1 t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn, $\frac{3}{16}$ t. havre og 3 t. poteter.

Rønningen

Rønningen var plass under Søndre By, men synes å ha blitt ryddet

⁷³ Ifølge Ola Gommæs og Thor Nøsterud.

⁷⁴ Som barnefar er i kirkeboka oppgitt skomaker Nils Kristoffersen, bosatt på Gommnes. Nils Kristoffersen Hurum var fra plassen Strømstad under Svarstad på Røyse, og var også far til Kristian (som ikke er nevnt blant barna i omtalen av Ringen i Hårumsåsen i bind 2).

⁷⁵ Elise fikk i 1874 en sønn Johannes (utenfor ekteskap) med arbeider Jørgen Johansen Skaugstad-eie fra Haug.

først etter 1900. Ole Hansen Gonnæs på Søndre By utstedte 16. oktober 1909 bygselkontrakt på «Rødningen» i 47 år til *Johannes Olsen*, mot at han svarte sju arbeidsdager eller betingelsesvis 7 kroner pr. år. I tilfelle salg av de påstående hus, hadde grunneieren forkjøpsrett. Samme år solgte Johannes Olsen husene på Rønningen til sønnen *Karl Johannessen Borgen* for 500 kroner.

I 1921 ble det avholdt utpantingsforretning hos Johannes Olsen til Hole fattigvesen for 1.415 kroner i husene på Rønningen.

I 1933 ble Rønningen solgt til Mathilde Gulbrandsen (se gnr. 205/14).

«KILDEBERGET»

Det riktige navnet er Kjelleberget, og ikke Kjellerberget. Navnet har sin opprinnelse i en kilde som springer ut av berget, i skrånningen rett vest for stua som i dag kalles «Topikrud». Her er det alltid kaldt og godt drikkevann. Tidlig på 1900-tallet ble det sprengt en «kjeller» i fjellet her, på nordsida av bygdeveien. Her kunne Hole kommune og vegvesenet lagre strøsand frostfritt vinteren igjennom. I mellomkrigstida satt arbeidsløse her og pukket stein som var sprengt ut av fjellet.

Kjelleberget (Kjellebergsenga)

På 1700-tallet var det en plass under Søndre By som het Kjelleberget. Den første husmannen vi kjenner, er Ole på Kjelleberget, som i 1718 døpte en sønn som fikk navnet Cort (barnet døde i 1719). I 1750-årene var *Christen Gulbrandsen* (1703–1783) og *Ingrid Toresdatter* husmannsfolk her. De flyttet seinere til Øvre Faltinrud (se det). I 1780-årene ble Kjelleberget registrert i kirkeboka tre ganger. I 1780 ble et pikebarn, Gjertrud, begravet ved Hole kirke, bare 15 uker gammel. Hennes far var Christen i Faltinrud. I 1784 giftet Gunhild Nilsdatter Kjelleberget seg med Hans Larsen Byeie,⁷⁶ og i 1787 inngikk Mari Hansdatter Kjelleberget ekteskap med Hans Christensen Faltinrud. Kjelleberget-plassen må ha ligget i nærheten av tømmerstua som i dag kalles «Topikrud».

Åkeren mellom Kjelleberget og Sælabønn heter Kjellebergsenga, og tilhører Søndre By. Under krigen ble det satt opp et utefjøs her, med melkemaskin og det hele. Dermed slapp man å drive kyrne helt tilbake til gården morgen og kveld.

Topikrud

Under krigen ble et kombinert bryggerhus/drengestue ombygget på Vestre By. En del av tømmeret herfra ble brukt til å sette opp en stue ved Kjellebergsenga. Meningen var at Julius Ødegård fra Ask, som bodde i Rolighet og arbeidet på Vestre By, skulle flytte hit for ikke å få så lang og tungvinn arbeidsvei. Men så døde Julius før stua var ferdig. Dermed ble det Engebret Andersen Bråten (1880–1959)⁷⁷ fra Åsen (Bråten) i Frøysuåsen, som fikk bo der. Etter en tid flyttet også Anton Nilsen Tomta (f. 1882) hit. Han var sønn av Engebrets første hustru, Anne Mathea Paulsdatter Tomta (se Tomta under

⁷⁶ Da de fikk en datter, Maria (f. 1786), var de bosatt i Byeie.

⁷⁷ Engebret Bråten var i sitt andre ekteskap gift med Maren Dahl (se omtale av Åsen/Bråten gnr. 221/7).

Stadum). At to gamlekarer bodde sammen i en liten stue, lot ikke skjemetgaukene i nabolaget gå upåaktet hen, og de døpte stua for «Topikrud». Etter Anton Tomta bodde Severin Martinsen her, og seinere leietakere har bl.a. vært Oddvar Selte. I dag bor ingen i Topikrud.

Barbrostua (Svenskeplassen)

Barbrostua ligger ved Svensrud, og har neppe vært husmannsplass i vår betydning av ordet. Stua hørte til Søndre By, og her bodde i 1900 skredder *Karl Gulbrandsen Dahl* (f. 1850) og hans andre hustru *Barbro Danielsdatter* (f. 1865 i Hol i Hallingdal). Karl Gulbrandsen Dahl var fra plassen Dal under Fjelstad. Han var i første ekteskap (1876) gift med Else Marie Andersdatter (f. 1849),⁷⁸ og hadde med hennes minst fire barn (de tre yngste bodde hos faren og stemora i 1900): Lovise Karoline (f. 1876), Petter (f. 1884, skredderlærling), Karl Emil (f. 1888) og Martin (f. 1891). De dyrket korn og poteter, og hadde grisehold.

Barbro og Karl Dahl hadde en pleiedatter, Svanhild (f. 1909), som flyttet til Oslo og tok huspost. I august 1923 utstedte Ole Hansen Gommæs på Søndre By leiekontrakt til enke Barbro Dahl på et jordstykke ved Svensrud for årlig avgift 12 kroner. Huset eide hun selv. I april 1945 kjøpte Hans Gommæs på Søndre By av Barbro Dahl «hus på leiet grunn» for 2.000 kroner, med boret for selger i hennes levetid.

Da Ole Kristian Gommæs overtok Søndre By etter sine foreldre i 1976, fikk broren Arne eller hans enke rett til å bruke eller nyte leieinntekt av Barbrostua på Svenskeplass, mot vedlikeholdsplikt.

Siden 1984 har Ingrid Gommæs (f. 1956) bodd i Barbrostua. Hun er søster av dagens eiere av Søndre By, og har boret i sin levetid. Hun arbeider som renholder ved Røyse skole, og er samboer med Truls Nøsterud (f. 1942) fra Røyse, som er reparatør av landbruksmaskiner ved Eikmaskin AS i Hønefoss.

Den gamle stua ble påbygd i 1987.

Festetomter

Under Søndre By har det vært seks festetomter (i dag er det fem tilbake), alle i området øst for Sælabonn:

Festetomt 1 – Rønningen, festet i 1909 og utskilt 1933 (se gnr. 205/14).

⁷⁸ Da de giftet seg i 1876, ble hun i kirkeboka kalt «Else Marie Andersdatter Vik, datter av Anders Olsen i Borgen».

Festetomt 2 – hytte, festet i 1940 av Øivind Gommæs i 30 år til årlig leie 100 kroner. Etter Øivind Gommæs' død i 1965 ble festet overtatt av datteren Ingrid og hennes mann Amund Rudshaug (792 m²).

Festetomt 3 – hytte, festet 1940 av Carl J. Andersen (f. 1884). 1945–1958: Nordal Lunde (f. 1902). I 1958: K. Nesbak (kontrakt i 40 år med årlig leie 250 kroner), i dag er Nesbaks svigersønn Per Reisu fester.

Festetomt 4 – hytte, festet i 1943 av Ivar Nordahl. Siden 1979: Knut Nordahl.

Festetomt 5 – hytte, festet i 1955 av Arne Jansen i 10 år med årlig leie 150 kroner. Siden 1962: Bergens Kreditbank AS (i dag Den norske Bank).

Festetomt 6 – hytte (Røyseveien 248), festet i 1962 av Kåre Pålerud (1918–2000) fra nabobruket Pålerud. Han bodde på Nakkerud, og var gift med Olga Haukedalen fra Sokedalen, tre barn: Hans, Hanne og Grethe.

Siden 1990 har Lars Martin Sørensen (f. 1944) fra Hønefoss vært fester. Han er pølsefester, og tidligere innehaver av M. Sørensen i Hønefoss. Han er gift med Ragnhild Berit Roppshaugen (f. 1954). Fra tidligere ekteskap med Brita Bråten fra Jevnaker har Lars Martin Sørensen tre barn: Mette (f. 1966) Henning (f. 1968) og Nina (f. 1969).

Den gamle hytta fra 1962 ble påbygd 2000, og blir i dag brukt som fritidsbolig.

Øvrige eiendommer utskilt fra By

Lilleby gnr. 205/2

I 1826 solgte Jesper Gotlieb Seip på Søndre By «en under hans eiende Gaard By henhørende Plads, kaldet Grønvold, samt et Stykke Jord af Udengen» til maler Erichsen.⁷⁹ Kjøperen kalte bruket for Lilleby, og bosatte seg der med sin familie.

JØRGEN ERICHSEN (1792–1874)⁸⁰ var fra Kongsberg, og giftet seg i 1817 med CHARLOTTE AMALIE ANDERSDATTER LØCHTING. I 1822 bodde de på Berg. Vi kjenner seks av deres barn:

⁷⁹ Utskrift av ekstraretsprotokoll nr. 2 (1825–1827) for Ringerike sorenskriveri (kopi i Hole bygdarkiv).

⁸⁰ Jørgen Erichsens foreldre var Erich Jørgensen (ca. 1750–1798, nattstiger ved Sølverket) og Marthe Johannesdatter Falchenberg. Erich Jørgensens far var Jørgen Mikkelsen Wiger, som kom fra en gård på Opplandene (opplyst av V.V. i en artikkel i Ringerikes Blad – udatert).

* Martine Wilhelmine (f. 1818), g. 1850 m. Petter Rogstad, i 1900 enke og rentenist og bosatt hos broren på Lilleby.

* Grethe Bastine (1819–1904), g. 1842 m. Mads Olsen Bye på Vestre By (også eier av Sonerud), fire barn: Jørgen (f. 1843), Olava (f. 1847), Johanne Elise (f. 1856) og Sofie (f. 1862) – se foran om Vestre By, og om Sonerud i bind 2 s. 216–218.

* Andreas Wilhelm (1822–1833), d. 11 år gammel.

* Johan Jørgen (1824–1915), g.m. Ingeborg Elisabeth Andersdatter Frog (1829–1904), seinere eier av Lilleby, to barn: Annette og Jørgen (se nedenfor).

* Marte Marie (1826–1863), g.m. Petter Wilhelm Brun.

* Birgitte Amalie (1829–1891).

I 1865 satt her Jørgen Erichsen (74, enkemann, maler) med sønnen Johan Jørgen Eriksen (f. 1824, maler, driver farens gård) og hans familie: hustru Ingeborg Elisabeth Andersdatter (f. 1829 i Norderhov) og to barn: Annette Jørgine (4) og Jørgen Andreas (1). Dessuten var der en tjenestepike, Inger Johansdatter (21) og en barnepike, Beate Gulbrandsdatter (13). På gården hadde de 2 hester, 3 storfe, 11 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, $\frac{3}{8}$ t. rug, 2 t. bygg, 3 $\frac{1}{2}$ t. blandkorn, 6 t. havre og 9 t. poteter. Under gården lå også en skogteig, løpenr. 58 Borgen.

Ved skjøte av 29. november 1873 ble Lilleby overdratt til sønnen Johan Jørgen, med føderåd til faren i hans levetid.

JOHAN JØRGEN ERICHSEN (1824–1915) var gift med INGEBORG ELISABETH ANDERSDATTER FROG (1829–1904), datter av Agnete Andersdatter Frog og Anders Olsen Averøen.⁸¹ De fikk to barn:

* Annette Jørgine (1861–1900), g.m. Kristian Andersen Gjestvold (1855–1934) på Søndre Gjesval, én sønn Anders (1897–1971), g.m. Anna

Jørgen Erichsen (1792–1874) var en landskjent dekorasjonsmaler. Han malte og dekorerte flere lokale kirker. Han var eier av Lilleby fra 1826 til 1873, da han overdro bruket til sønnen, Johan Jørgen.

⁸¹ Anders Olsens foreldre var Ingeborg Mikkelsdatter Ullern og Ole Andersen Rud (gift 1797).

HOFFMALEREN

Da Sølvverket på Kongsberg ble nedlagt etter Kristian 7.s reskript i 1806, søkte mange gruvearbeidere til andre distrikter for å få arbeid. Flere kom til Hole, blant dem var Jørgen Erichsen, som først var innom København og der gikk i lære hos en dekorasjonsmaler. Etter tradisjonen var han i København under engelskmennenes bombardement av byen i 1807. Seinere kom han til Rytteraker, og han skal ha vært den første her i bygda som forstod seg på lakkering. Jørgen Erichsen ble etter hvert en landskjent dekorasjonsmaler og gikk under tilnavnet «hoffmaleren», etter at han flere ganger var i Christiania og laget takdekorasjoner i Paleet, som brant under krigen 1940–45. Han malte og dekorerte kirker, bl.a. Hole, Bønsnes, Jevnaker, Heggen og Lunder.

© Fotograf Marit Fagerli

Lilleby sommeren 2004. Den brunmalte bygningen inntil Svensrudgata (nærmest) er Barbrostua.

Johannessen Borgen (1897–1985), to barn: Liv (f. 1934, bosatt i Haug, g.m. Arne Blom f. 1926, én datter Anette f. 1979)⁸² og Gerd (f. 1938, bosatt i Oslo, g.m. Sverre Omang f. 1937 – siden skilt – fem barn: Knut (f. 1964), Anne (1966–1967), Øyvind (f. 1968), Marianne (f. 1970) og Christian (f. 1972).

* Jørgen Andreas (1865–1915), seinere eier av Lilleby, g.m. Ragnhild Louise Sommer (f. 1876) fra Kristiania, fire sønner: Alf, Leif, Odd og Finn – se nedenfor.

I 1900 bodde Johan Jørgen Erichsens søster, Martine Wilhelmine Rokstad (f. 1817, enke og rentenist) hos broren og svigerinnen på Lilleby. I folketellinga er også registrert en dattersønn av husfolket, Anders Kristiansen Gjestvold (f. 1897), til vanlig bosatt på Søndre Gjesval.

Ved skjøte av 27. februar 1904 ble gården overdratt til sønnen, bankkasserer JØRGEN ANDREAS ERICHSEN (1865–1915) for 9.200 kroner samt livøre til foreldrene. Han giftet seg i 1895 med RAGNHILD LOUISE SOMMER (f. 1876) fra Kristiania. De fikk fire barn: Alf (f. 1897), Leif (f. 1899), Odd (f. 1900, trolig d. som barn) og

⁸² Liv har fra tidligere ekteskap med Frank Rensvold to sønner: Frode (f. 1961, bosatt i Asker, samboer med Anne Lene Norli fra Oslo, tre barn: Håvard f. 1997, Ingvild f. 2000 og Øyvind f. 2003), og Anders (f. 1963, bosatt på Koppang i Østerdalen, g.m. Mona Monsen fra Oslo, én sønn Alexander f. 1997).

Finn (f. 1902). I 1900 var de bosatt i S. Torv 4 i Hønefoss.

Ragnhild Louise og Jørgen Andreas Erichsen ble separert i 1909 (og siden skilt),⁸³ og i februar 1909 solgte han Lilleby til Peder L. Bjerke for 8.000 kroner. Kjøperen overtok samtidig livøret til selgerens far.

PEDER L. BJERKE var fra Hadeland, og forpakter av Hole meieri på Svensrud fra 1910 til 1921. Siden 1904 hadde meieriets styre satt bort driften og handelsforretningen til forpaktere. Peder L. Bjerke har ettermæle som «en fargerik og populær forpakter, som holdt det gående gjennom krigstiden til 1921, da styret overtok driften av meieriet og handelen igjen».⁸⁴

I august 1917 solgte han Lilleby til Gabriel Borgersen Hurum og Martin Hansen (Sundvollen) for 29.000 kroner. Noen uker seinere, ved skjøte av 8. oktober 1917, solgte de gården videre til Bernt Grimsrud for 31.000 kroner.

BERNT GRIMSRUD (f. 1886) var fra Gudbrandsdalen, og flyttet til Lilleby med tre søsken: broren Nils og to søstre: Kaspara og Olga (en av dem var syk og pleietrengende). Han ble gift med MARTHA (LALLA) LUNDBERG (1897–1950), datter av Otto Lundberg og hustru Josefine på Søndre Sørums (sjefsgården). Ekteskapet var barnløst.

⁸³ I 1913 bodde Ragnhild Louise med de tre barna hos sin mor i Huitfeldts gate i Oslo.

⁸⁴ Torbjørn Slåtto: Meieiet på Svensrud i Hole (heftet Ringerike 1976, s. 8–10).

Lilleby (nærmest) og Svensrud, etter flyfoto i januar 1959.

Widerøe's Flyveselskap AS

Bernt Grimsrud dyrket jordbær og grønnsaker på Lilleby. I 1939 (skjøte ble utstedt 5. juni 1942) solgte han Lilleby til Signe og Anders M. Vik for 30.000 kroner, hvorav 3.000 kroner for løsøre. Grimsrud flytta til Oslo, hvor han kjøpte opp frukt og grønnsaker og solgte på torget.

ANDERS M. VIK (1896–1976) var en slektning av Bernt Grimsrud, og kom fra Eina på Toten. Han drev sitt eget firma, Nordiske Skinnauksjoner AS, og giftet seg i 1925 med SIGNE LYTOMT (1903–1996) fra Mysen. De var bosatt i Oslo, og fikk to sønner:

* Anders Mikael (1925–2001), bosatt i Oslo, siden i Stockholm og Sveits, seinere eier av Lilleby, g. 1954 m. Unn Christine Svalander (f. 1931) fra Stockholm, Sverige, tre barn: Elisabeth (f. 1956, g.m. Knut Forsberg, tre barn: Andrea f. 1988, Philip f. 1990 og Didrik f. 1992), Anders Mikael (f. 1957, g. 1989 m. Simonetta Grasotti f. 1956 fra Torino, Italia, tre barn: Natasha f. 1990, Anders Mikael f. 1991 og Charlotte f. 1994) og Andrea (f. 1964, g.m. Claes Hæglöf, tre barn: Tom, Louise og Jessica).

* Erik Martin (f. 1926), bosatt i Monaco, g.m. Susanna Oneto fra Uruguay, tre sønner: Alexander (f. 1955), Erik (f. 1957) og Gustav (f. 1959).

I 1948 hadde Lilleby 50 dekar dyrket jord, 210 dekar produktiv skog⁸⁵ i Borgenmoen og på Krokskogen), 1 hest, 4 kyr, 2 ungdyr, 2 griser, 3 sauer og 8 høner, og en forpakter drev gartneri på gården.

Ved skjøte tinglyst 10. juni 1974, ble Lilleby overdratt til sønnen ANDERS MIKAEL VIK (1925–2001) og sønnesønnen ANDERS

⁸⁵ I Norske Gårdsbruk (1948) er det opplyst at gården hadde 350 dekar skog, men det korrekte er 210 dekar (ofte var ikke skogteigene nøyaktig oppmålt, og når anslagsvis størrelse skulle oppgis, ble de fleste teigene større enn de i virkeligheten var).

HODTE-SMEDEN I SVENSRUD

Ole Johannessen Hodt gikk først i lære hos broren Hans, som drev smie i Drammen. Deretter begynte han i Andresens Vognfabrikk i Drammen, som drev produksjon av triller, smalsleder og spissleder (som ble brukt til travkjøring). I 1906 begynte han for seg selv i Svensrud. Virksomheten gikk bra, og etter noen år hadde han flere lærlinger. En stor del av det han laget av triller, vogner og smalsleder, ble levert til hans tidligere arbeidsgiver, Andresen i Drammen, og til fabrikanter i Oslo. Transporten gikk fra Svensrudbrygga med båt til Svangstrand, og så tog videre til Drammen (og Oslo). En trille brukte de cirka åtte dager på å lage, mens en smalslede kunne lages på én dag. Treverk fikk han fra hjulmakeren i Øverjordet.

Perioden fra 1906 til 1920 var en bra periode, men så kom sulkynen i bruk, og dermed ble det brått slutt på fabrikasjon av smalsleder. Bilen var kommet, og etter hvert stoppet etterspørselen etter nye triller helt opp.* Smedene hadde fortsatt en del å gjøre med reparasjon av redskap for landbruk og skogsdrift, og under krigen – da det var vanskelig å få tak i nytt – hadde smedene nok å gjøre. Men siden har forholdene forandret seg, og smedyrket har gått over i historien.

* Håndskrevet notat «Smeder i Hole» i Hole bygdearkiv.

MIKAEL VIK (f. 1957), med huslyrett for selgerne i deres levetid. Etter farens død i 2001 har Anders Mikael Vik (f. 1957) vært ene-eier.

Med unntak av noen perioder under siste krig, har gården vært forpaktet bort, og familien Vik har brukt den som feriested.

Forpaktere har vært Bjørnar Ullern, Trygve Bjørge og Lorang Selte. I dag blir jorda leid bort til Anders Bye på Vestre By, som driver kornproduksjon.

Av bygninger på Lilleby er våningshuset fra cirka 1800 (restaurert 1940 og 1989), låve, stall og fjøs (1915), to stabbur (det ene er fra 1800-tallet og ble flyttet hit fra Gudbrandsdalen tidlig i 1970-årene), og forpakterbolig/garasje (tidligere kårbolig).

Østby gnr. 205/9

Østby ved Svensrudgata ble utskilt fra Søndre By i 1908 og solgt til Ole Johannessen Hodt for 800 kroner. Han lånte 2.600 kroner i Arbeidsbruk- og boligbanken, og fikk tinglyst rett til å ha vannledning fra en brønn på Utenga, mot årlig avgift 15 kroner.

Ole Johannessen Hodt var den yngste av de sju barna til «Hodt-smeden» Johannes Hodt og hustru Karen i Hodt på Røyse. Alle de fire sønnene ble smeder, og i 1906 bygde Ole smie i Svensrud, på Søndre Bys grunn. To år seinere, i 1908, kjøpte han tomte og satte opp bolighus.

Ole Johannessen Hodt (1876–1962) var gift med Ragna Oline Ullern (1887–1973), og de hadde fem barn:

* Aslaug (1910–1988), bosatt på Tanum i Bærum, g.m. Ivar Jensen (1913–1981), to døtre: Inger (f. 1938) og Bjørg (f. 1941).

* Bergljot (1911–1983), bosatt i Drammen, g.m. kjøpmann Harald Kronstrand (1907–1968), tre barn: Berit (f. 1936), Erland (1938–1968) og Asbjørn (f. 1940).

* Sverre (1915–1986), seinere eier av Østby, g.m. Ella Holm (1918–1992) fra Kongsvinger, ingen barn.

* Birger (1918–1988), bosatt på Nesøya, seinere i Italia, g.m. Elsa Ramfjord (1928–1988) fra Nærøy (siden skilt), to sønner: Jan (f. 1953) og Per (f. 1957).

* Ragnar (f. 1923), g.m. Ingrid Margrethe Møllerop (f. 1929) fra Trondheim, tre barn: Hugo (f. 1956), Rannveig (f. 1960) og Ellen (f. 1964) – se gnr. 205/26 Smiebakken.

Tidlig i 1930-årene bygde Ragna og Ole Hodt på våningshuset i Østby. I tillegg satte de opp et mindre hus, og begynte å ta imot sommergjester.

I 1955 ble det kjøpt en tilleggsparsell fra Hole Samvirkelag (gnr.

*Ole Johannessen Hodt
(1876–1962).*

*Ragna Oline Hodt f. Ullern
(1887–1973).*

© Fotograf Marit Fagerli

Østby ved Svensrudgata sommeren 2004.

23/48), og ved skjøte av 24. juli 1961 ble Østby overdratt til sønnen Sverre Hodt for 25.000 kroner, hvorav 3.000 kroner for verk-tøy og redskaper.

Sverre Hodt (1915–1986) ble i 1942 gift med Ella Holm (1918–1992) fra Kongsvinger. Ekteskapet var barnløst. Sverre Hodt var smed, som sin far, men i yngre år var han i bygnings-bransjen i Oslo, og seinere i en årrekke ved Franzefoss Brug i Bærum. I 1952 bygde han et moderne fryseri og fruktkjøleanlegg på eiendommen, inntil Svensrudgata, og drev dette til tidlig i 1970-årene. Da hadde de fleste hjem fått egen fryseboks, og anlegget hadde utspilt sin rolle (det ble utskilt og solgt til broren Ragnar i 1976 – se gnr. 205/26 Smiebakken).

I 1968 fikk den gamle smia i Østby et påbygg, og deretter ble hele verkstedlokalet (150 m²) leid ut til Rolf Sørensen, som produserte garasjer og garasjeporter. Sverre Hodt arbeidet her resten av sitt yrkesaktive liv.

Ved skjøte tinglyst 31. oktober 1980 ble Østby solgt til Knut Hanssen (f. 1947) fra Kvæfjord i Troms. Han er nevø av Ella Hodt, og arbeider som reparatør ved Norman Olsen Maskin på Vøyen-enga i Bærum. Knut Hanssen er gift med Gerd Synnøve Nygård (f. 1946) fra Degernes i Østfold, som arbeider på Ringerike sykehus (psykiatrisk døgnavdeling) på Røysetoppen. De har to sønner:

* Rune (f. 1970), bosatt på Brandbu, g.m. Kari Marte Rækstad fra Brandbu, to døtre: Kirsten (f. 1998) og Helene (f. 2000).

* Tore (f. 1973), bosatt i Østby, samboer med Jorunn Skjønberg Nilsen (f. 1973) fra Hokksund, én sønn Jørgen (f. 2003).

Smedmester Ole Johannessen Hodt utenfor smia i Svensrud cirka 1920. I bakgrunnen skimter vi hovedbygningen i Østby.

Våningshuset i Østby er bygd 1908 (påbygd ca. 1933 og 1982). Øvrige bygninger er en hytte (fra 1930-årene, brukt til utleie i forbindelse med sommerpensjonatet) og verkstedbygning (den gamle smia fra 1906 med påbygg 1968). Et gammelt bryggerhus ble revet i 1985 og erstattet av garasje.

Østby i midten av 1930-årene.

Foto: Th. Larsen, Drammen

Skjellum gnr. 205/10

I 1911 ble den tidligere husmannsplassen Skjellum utskilt fra Vestre By, og ved skjøte av 13. januar 1912 solgt til Lovise Skjellum for 600 kroner.

Lovise Skjellum (f. 1865) var enke etter husmann Anders Andreassen Skjellum. I juli 1929 solgte hun eiendommen til sønnen Andreas Skjellum, mot borett og forsørgelse i sin levetid. Familien brukte siden (til 1993) stua ved Svensrud som feriested.

Andreas Skjellum (d. 1947) var bosatt i Oslo, og hadde i ekteskap med hustru Jenny fire sønner: Walther, Arne, Tore og Øystein. I juni 1958 overtok to av sønnene – Arne Skjellum (f. 1919) og Tore Skjellum (f. 1922). De delte eiendommen i 1962, og Tore overtok da den utskilte parsellen (Tyrimo gnr. 205/22), mens Arne ble ene-eier av den gjenstående delen av Skjellum, som han i 1980 overdro til sin sønn, Tom Skjellum (f. 1952).

I oktober 1993 ble eiendommen solgt ut av familien, da Per Johannes Bye Woldstad ble ny eier (hans bror Svein Bye Woldstad er eier av naboeiendommen Ring).

Per Johannes Bye Woldstad (f. 1950) fra Eiksmarka i Bærum er overingeniør i Statens Vegvesen i Møre og Romsdal, og bosatt i Molde med hustru Ingjerd Jøsok (f. 1952, barnevernspedagog) fra Herøy. De har to barn: Øyvind (f. 1979) og Marianne (f. 1984). De bruker Skjellum som fritidseiendom.

Eiendommen er på 2,9 dekar. Bygninger er den gamle husmannsstua og en låve, begge fra 1800-tallet, og et stabbur (1985).

Villvoll gnr. 205/12 – Hundstadveien 4

Villvoll ligger på sørsida av veikrysset ved Moskummen, utskilt fra Søndre By i 1919 og solgt til Jon Guldal for 1.000 kroner. Parsellen ligger øverst på en åker som fra gammel tid er blitt kalt Jesper'n.⁸⁶ Jon Guldal (1885–1958) fra Røros kom til Hole som lensmannsbetjent i 1912. Han kom fra liknende stillinger i Berg på

Ragna og Ole J. Hodt med sine barn i Østby cirka 1930. Foran fra venstre: Ragnar (f. 1923), Birger (f. 1918) og Bergljot (f. 1911). Bak fra venstre: Aslaug (f. 1910), Ragna Hodt f. Ullern (1887–1973), Ole Johannesen Hodt (1876–1962) og Sverre (f. 1915).

⁸⁶ V.V. i Ringerikes Blad 30. mai 1953.

*Familien Guldal på Villvoll
17. mai 1936.*

*Bak fra venstre: Gudrun
(1893–1983), Jon
(1885–1958), Emerentze Haas
(f. 1919), Vidar (1920–1980)
og Jon (1918–1976).
Foran fra venstre: Gisle
(f. 1927), Gudleik
(1929–1990), Annicken
(f. 1922) og Gudrun
(1924–1988). Hunden heter
Garm.*

Senja, Selbu og Rennebu, og en kort periode var han poståpner i Follidal. I Hole var han lensmannsbetjent fra juli 1912 til september 1918, og var så lensmann til han søkte avskjed i stillingen fra 1. september 1923.

Jon Guldal var gift med Gudrun Nicolaisen (1893–1983), datter av lensmann Nicolai Nicolaisen og hustru Petra f. Leegaard på Nordre Frøyshov. De fikk sju barn:

* Jon (1918–1976), bosatt i Rauland i Telemark, g.m. Anna Johanne Gundersen (f. 1920) fra Tromøya ved Arendal, seks barn: Gro (f. 1950, bosatt på Lillestrøm, g.m. Jan Bjurgren f. 1950, to barn: Per f. 1982 og Gudrun f. 1986), Kjellaug (f. 1951, bosatt i Gravdal i Lofoten, g.m. Erling Arctander f. 1953, fire barn: Marte f. 1980, Svein f. 1982, Sigrid f. 1986 og Hilde f. 1993), Gudrun (f. 1953, ugift, bosatt på Bygdøy kongsgård, hvor hun er fjøsmester), Frode (f. 1954, bosatt i Ålesund, g.m. Solveig Ulstein f. 1954, tre barn: Marit f. 1984, Anne f. 1986 og Jon-Ole f. 1989), Morten (f. 1957, bosatt i Trondheim, g.m. Alfhild Mestvedt Borgen f. 1960, tre barn: Erlend f. 1986, Odd Magnus f. 1989 og Sigrun f. 1994), Anne Kari (f. 1961, bosatt i Narvik, g.m. Jan Arild Dahl f. 1954 – siden skilt – tre barn: Åsne f. 1988, Dina f. 1990 og Bård f. 1992).

* Emerentze Haas (f. 1919), bosatt ved Haglund i Hole, g.m. Olav Henriksen (1910–1975) fra Lofoten, fire barn: Helle (f. 1940, bosatt i Hole, g.1 m. Peter Adam f. 1937 – siden skilt – to barn: Paal f. 1959 og Wiggo f. 1961,⁸⁷ Helle g.2 m. Egil Sæta 1945–1990), Viggo (f. 1941, bosatt i

⁸⁷ Paal (f. 1959) er g.m. May Selte (f. 1955), og de har én sønn Martin (f. 1991), mens Wiggo (f. 1961) er g.m. Kristin Svarverud (f. 1963), og de har to barn: Anders (f. 1988) og Silje (f. 1991).

Haug, g.m. Helga Aamodt f. 1943, to barn: Hanne Cecilie f. 1967 og Jon Anders f. 1971),⁸⁸ Øystein (f. 1949, bosatt i Hole, g.m. Gudrun Nymoen f. 1945, én sønn Espen f. 1981), og Gisle (1952–1996, bosatt i Hole, g.m. Anny Brit Bastiansen f. 1956, to barn: Kristin f. 1975⁸⁹ og Henriette f. 1981).

* Vidar (1920–1980), bosatt i Oslo, g.m. Ruth Gandrud (f. 1924) fra Voss, to barn: Reidunn (f. 1948, g.m. Edgar Pettersen f. 1944, to barn: Jostein f. 1973 adoptert fra Korea og Geir f. 1982 adoptert fra Thailand), og Liv (f. 1955, bosatt i Tønsberg, g.1 m. Ivar Nicolaisen – siden skilt – én datter Nina f. 1980, Liv g.2 m. Vidar Berg f. 1955, én sønn Vegar f. 1988).

* Annicken (f. 1922), bosatt i Oslo, g.m. Torger Njå (1918–1995) fra Jæren, tre barn: John Olav (f. 1964, ugift, bosatt i Oslo), Gudrun Elisabeth (f. 1965, bosatt i Oslo, én sønn Adam f. 1998, hans far heter Noureddine Seddiki) og Annicken (f. 1967, bosatt i Nittedal, g.m. Bjørn Knudsen f. 1958, tre barn: Astrid Kristine f. 1992, Amund f. 1994 og Tale Elida f. 1999).

* Gudrun (1924–1988), bosatt i Bærum, g.m. Levin Halvorsen (1909–1984), to barn: Grete (f. 1959, bosatt i Bærum, g.m. Harald Rosendal f. 1958 – siden skilt – én sønn Jørgen f. 1988) og Hans (f. 1963, bosatt i Bærum, g.m. Anne Judith Munthe-Kaas f. 1960, to barn: Hedda f. 1992 og Henrik f. 1994).

* Gisle (f. 1927), bosatt i Kristiansand, g.m. Arnhild Tveide (f. 1926) fra Birkenes, én datter Tale Margrethe (f. 1960, bosatt i Levanger, g.m. Lars Einarsen f. 1956, tre barn: Petra f. 1989, Edvard f. 1991 og Margrethe f. 1994).

* Gudleik (1929–1990), seinere eier av Villvoll, g.m. Randi Johanne Bendiksen (f. 1936) fra Gratangen i Troms, fire barn: Jon (f. 1959), Ellen Johanne (f. 1963), Gunnar (f. 1965) og Nils Vegard (f. 1972) – se nedenfor (omtale av Lillevoll).

Jon Guldal (1885–1958) viet sitt liv til lokalhistorien etter at han gikk av som lensmann i Hole i 1923. Fra sitt skrivebord i «Villvoll Skrivestuggu» skrev han – under pseudonymet V.V. (Varg Villvoll) – utallige avisartikler og hefter med lokalhistorisk innhold, i tillegg til at han arkiverte og tok vare på dokumenter, brev og annet kildemateriale. Hans arkiv er i dag selve fundamentet i Hole bygdearkiv.

⁸⁸ Hanne Cecilie er gift med Kjell Karstein Baug (f. 1965) fra Radøy, mens Jon Anders er gift med Jane Kristin Knutsen Haugland (f. 1973) fra Åseral.

⁸⁹ Kristin (f. 1975) er samboer med Geir Arne Sætrum, og de har én datter Sahra Elén (f. 2002).

RINGERIKES BYGDEHISTORIKER

Etter at han trakk seg tilbake som lensmann i 1923, viet Jon Guldal sitt liv til lokalhistorien. Fra «Villvoll skrivestuggu» skrev han avisartikler og viderebrakte folkeminne og historisk viten ut til alt folket, og ikke minst var han småfolkets talsmann. Det er ikke få skjøter, kjøpekontrakter, avskrifter og brev som han hjalp «knølen» med* Knapt en «voksen» ringeriking vil være ukjent med pseudonymet Varg Villvoll, og ikke få gårder og hjem på Ringerike har hatt besøk av V.V., på ustanselig søken etter gamle dokumenter og folk å prate med, som grunnlag for nye artikler. Hans samlerarbeid ble ikke verdsatt som fortjent, men en periode fikk han et månedlig beløp på 50 kroner i «gasje» av Hole kommune, som ble økt til 100 kroner før det igjen ble strøket på grunn av dårlig kommuneøkonomi. I 1938 ble han tildelt et årlig beløp på 500 kroner over statens kulturbudsjett, og i 1958 ble han bevilget en æresgave på 1.000 kroner av Hole kommune, etter at han hadde overlatt sitt rikholdige arkiv til kommunen. Det utgjør i dag basen i Hole bygdearkiv.

* «Knølen» var hans eget uttrykk, som også innbefattet ham selv.

«HUSK NÅ DETTE»

«Han k a n Ringerike, Jon Guldal. Han kjenner dets gårder og dets folk gjennom århundrer tilbake. Og han øser så gjerne av sin kunnskapens romslige brønn. (...)

– Og husk nå dette, slår han fast i oss midt i avskjeds-håndtrykket: – Vi er den siste generasjon som kan finne noe av betydning. Vi er de siste før man kan slå fast at vi alle er blitt fullstendig flattrøkt av radio, fjernsyn, film og glørete magasiner.»*

* Signaturen b.b. i Verdens Gang 26. oktober 1957.

I 1940 ble Villvoll overdratt til eldste sønn, Jon Guldal (f. 1918). Han var opptatt med legestudier og bodde ikke i Hole, og det var foreldrene som disponerte huset. I 1960 ble det utskilt en parsell Lillevoll bnr. 21, som ble solgt til yngste sønn Gudleik Guldal (se nedenfor).

Ved skjøte av 30. juli 1977 ble Gudleik Guldal også eier av Villvoll, med borettsforhold for mora i hennes levetid. Gudleik Guldal bodde med sin familie på naboeiendommen Lillevoll, og siden hans død i 1990 har Randi Johanne Guldal vært eier av begge eiendommene.

Gudrun Guldal døde i 1983, og våningshuset stod ubeboet inn til Randi Johanne og Gudleik Guldals yngste sønn, Nils Vegard Guldal (f. 1971) flyttet inn der i 1996. Han er utdannet kokk, og er selvstendig næringsdrivende som eier av Guldal Mat AS på Svensrud. Han er gift med Trude Bakken (f. 1971) fra Åsa, som er utdannet førskolelærer. De har to barn: Håkon (f. 1998) og Guro (f. 2001).

Huset på Villvoll var opprinnelig en tømmerstue som ble kjøpt og flyttet hit fra Svarstad,⁹⁰ og påbygd i 1921 (renovert 1964 og 1999). På eiendommen er også garasje/uthus (1999).

Ring gnr. 205/13 – Røyseveien 370

Eiendommen ble utskilt fra Vestre By i 1933 og solgt til Johannes A. Bye for 2.500 kroner.

Johannes August Bye (f. 1881) var overingeniør i Oslo Vegvesen og sønn av trelasthandler Anders Bye i Drammen (fra Vestre By) og hustru Gunda Augusta Andersen. Han var gift med Margareth Larssen fra Skien. Ekteparet drev Astoria Hotel i hovedstaden, og brukte Ring som feriested (bodde fast der under krigen). De fikk tre døtre:

* Gya (f. 1918), g.m. Arne Jensen fra Oslo, to barn: Arne (f. 1939) og Anders Ebbe (f. 1944).

* Ingeborg (f. 1924), g.m. Herman Wand fra München i Tyskland, to sønner: Erik (f. 1953, bosatt i Tyskland, samboer med Sabine Urmann, en datter Lisa f. 1991) og Harald (f. 1956, bosatt ved Svensrud, én sønn Christopher f. 1987).

* Anne Marie (f. 1926), g.m. Edgar Woldstad fra Oslo, tre sønner: Svein (f. 1947, eier av Ring fra 1976, g.m. Christina Lindgren, to barn – se nedenfor), Per Johannes (tvilling, f. 1950, bosatt i Molde, g.m. Ingjerd Jøsok, to barn: Øyvind og Marianne) og Jan Ole (tvilling, f. 1950, ugift, bosatt på Eiksmarka i Bærum).

⁹⁰ På Svarstad bodde Olava Haugen i stua (SEFRAC-registreringene 1984).

Eiendommen Ring ved Svensrud sommeren 2004.

Ved skjøte tinglyst 30. oktober 1976 ble eiendommen solgt til dattersønnen Svein Bye Woldstad (f. 1947). Han er utdannet bygningsingeniør fra Stockholms Teknologiska Institut, og har vært tilsatt i Norske Skog, Norema, Vesta og Teknologisk Institutt i Oslo. I perioden 1990–2002 var han daglig leder av Tyrifjord Golfklubb på Storøya. I dag driver Svein Bye Woldstad eget rådgivningsfirma. Han er gift med Christina Elisabeth Lindgren (f. 1949) fra Åby gård i Östergötland i Sverige, som er adjunkt og rådgiver ved Ringerike videregående skole i Hønefoss. De har to barn: Tine Elisabeth (f. 1973, g.m. Marc Huges fra London) og Henrik Johannes (f. 1975).

Våningshuset på Ring er bygd 1933–34. Øvrige bygninger er låve (1938), lagerbygg (1938) og garasje (1980).

Rønningen gnr. 205/14 – Røyseveien 242

16. oktober 1909 utstedte Ole Hansen Gonnæs på Søndre By bygselkontrakt på «Rødningen» i 47 år til Johannes Olsen, mot at han svarte sju arbeidsdager eller betingelsesvis 7 kroner pr. år til gårdens eier. I tilfelle husene (som Johannes eide) skulle selges, hadde grunneieren forkjøpsrett.

Johannes Olsen (f. 1841 i Västergötland, Sverige) var tidligere husmann i Sandvika og Borgentangen under Borgen. I ekteskapet med Annette Knutsdatter (f. 1844 i Norderhov) hadde han åtte

RING GARTNERI

Tidlig i 1950-årene etablerte to av Margareth og Johannes Byes svigersønner, Edgar Woldstad og Arne Jensen, Ring gartneri. De bygde tre veksthus, og drev primært med produksjon av grønnsaker. Gartneriet ble etter hvert leid bort. Den siste som drev der, var Ivar Moe fra Mosenga på Røyse, som gav seg rundt 1990. Veksthusene ble revet i 1999.

barn (se bind 1 s. 380–382). I 1933 ble Rønningen utskilt fra Søndre By, og ved skjøte av 17. mars 1934 solgt til Annette og Johannes Olsens eldste datter, Anna Mathilde Gulbrandsen for 450 kroner.

Anna Mathilde Gulbrandsen (1869–1948), bedre kjent under navnet Tilla Sundøya, var da enke etter Jørgen Gulbrandsen (f. 1858) fra plassen Dal østre under Ullern. De bodde på Sundøya i 1900 og fikk i alt 10 barn:

* Gudbrand (f. 1889).

* Jens (f. 1891), g.m. Tordis, bosatt i Bærum, to sønner (som kaller seg Bergkvist).

* Johan (1893–1971), ugift, bodde i Rønningen med mora og broren Albert.

* Martin (f. 1895), g. 1918 m. Turid Larsgård (1885–1948) fra Hovet i Hallingdal, to døtre: Martha (tvilling, f. og d. 1919) og Jenny, (tvilling, f. 1919, g.m. Anton Ingvaldsen Ødegaard fra Jevnaker, to døtre: Ingrid og Torild). Martin døde i Spanskesyken i 1919, og Turid giftet seg igjen med Petter Karlsen Nylende – se omtale av Nylende under Hole prestegård.

* Albert (1896–1981), ugift, bodde i Rønningen med mora og broren Johan.

* Anne Marie (f. 1900).

* David (f. 1901), g.m. Margit Nilsen (1910–1981), fem barn: Jens Jørgen, Dagfrid, Kjell, Dagny og David (se omtale av gnr. 208/12 Søhol/Evjua).

* Marta (ugift), bosatt i Oslo.

* Annette, gift og bosatt i Kristiansand, én sønn Sverre.

* Tordis (f. 1908), g.m. Alf Andersen fra Borgentangen, ingen barn (se nedenfor).

Da Tilla ble eier av Rønningen, lånte hun 600 kroner av sønnen Gudbrand Jørgensen mot pant i eiendommen, men hele bygda visste at det var Gudbrand som kjøpte for at mora skulle ha et sted å bo på sine eldre dager. Sammen med henne bodde to av hennes sønner, som begge var ugifte: Johan Jørgensen (1893–1971) og Albert Jørgensen (1896–1981). De tre bodde i hver sin lille stue på bruket.

I juli 1943 overdro Mathilde bruket til sønnen Johan Jørgensen (f. 1893) for 4.375 kroner (hvorav 375 kroner for løsøre) samt huslyrett i sin levetid. Hun døde i 1949.

Ved skjøte av 31. oktober 1959 solgte Johan Jørgensen Rønningen til sin yngste søster Tordis (f. 1908) og hennes mann Alf Andersen (f. 1913) for 4.300 kroner samt borett så lenge han levde. Tordis og Alf Andersen bodde i Oslo, hvor han var lastebileier (kjørte for Oslo kommune). De brukte Rønningen som fritidssted.

I 1979 ble eiendommen solgt til Hans Ivar Bækholt (f. 1945) for 50.000 kroner. Han bygde på den gamle stua og solgte i august

1980 Rønningen videre til Olav O. Evju (f. 1950) fra Kongsberg for 395.000 kroner. Evju var ansatt i Drammensdistriktets Skogeierforening (i dag Viken Skog) i Hønefoss, og bodde i Rønningen med kone og to barn inntil han i 1984 solgte eiendommen og flyttet tilbake til Kongsberg, hvor han ble lærer på skogbruksskolen.

Ved skjøte tinglyst 18. juni 1984 ble Toril Hval (f. 1947) fra Vaker i Norderhov og Gerd Aase Strand (f. 1947) fra Eidsvoll nye eiere. De arbeider begge som spesialsykepleiere.

Våningshuset er den gamle stua fra 1909 med tilbygg sist i 1970-årene. Eiendommen er på 1,4 dekar.

Gnr. 205/15 Gunhaug og gnr. 205/24 Bønsnesveien 28

I 1918 ble en åkersteig, Meklenburg (gnr. 26/11) utskilt fra Vestre By og solgt til Hans J. Berg på nabogården Berg. I 1941 ble det fra denne parsellen utskilt en hyttetomt (gnr. 26/15 Gunhaug) som ble solgt til Gudrun Gulbrandsen (f. 1899) fra Hønefoss for 1.000 kroner. I 1955 overtok Aslaug Synnøve Berg (1921–2004) hytta. Hun var datter på nabogården Berg, og ble gift med Jon Vadstein (f. 1920) fra Volda på Sunnmøre. De bodde i hytta inntil de i 1967 bygde enebolig på en tilliggende parsell (gnr. 205/24).

Aslaug og Jon Vadstein fikk én sønn:

* Bjørn (f. 1965), g.m. Rita Johansen (siden skilt), to sønner: Lars Erik og Petter (se nedenfor).

Aslaug hadde fra tidligere to døtre:

* Kirsten (1956–1999), seinere eier av Gunhaug, bosatt på Sauløkka på Røyse, g.m. Johannes Fabini (f. 1953), to barn: Caspar (f. 1981) og Christina (f. 1993) – se nedenfor.

* Gry Marie (f. 1960), bosatt ved Nes i Hole, fra tidligere ekteskap har hun fire barn: Magnus, Eivind, Bjarne og Ole Jørgen.

Jon Vadstein er maskinentreprenør, og etablerte sist i 1950-årene sammen med broren Kjell anleggsfirmaet Brødrene Vadstein, som drev med sprengning, gravearbeider, bygging av skogsbilveier osv.

I juli 1986 ble gnr. 205/15 Gunhaug (med hytta) overdratt til Kirsten Berg Fabini (1956–1999). Etter Kirstens død eies den av hennes mann Johannes Fabini (f. 1953) fra München i Tyskland. Han er sekretær i Hole kommune, og er bosatt i Sauløkka på Røyse med barna Caspar (f. 1981) og Christina (f. 1993). Gunhaug er på 734 m², med hytte (bygd 1942).

Eneboligen (gnr. 205/24 Bønsnesveien 28) ble i 1999 overdratt til Aslaug og Jon Vadsteins sønn, Bjørn Vadstein (f. 1965), som i dag er bosatt der. Han er tømrer, og har fra tidligere ekteskap med

Rita Johansen fra Rakkestad to sønner: Lars Erik (f. 1989) og Petter (f. 1992).

Eiendommen er på 1,5 dekar. Enebolig bygd 1968, og garasje 1985.

Grønvold gnr. 205/17 – Røyseveien 384

Den tidligere husmannsplassen Grønvold ble utskilt fra Vestre By i 1946. I 1963 ble halvparten av eiendommen (Grønvold II) solgt til Lars Johannes Fjeldstad (se nedenfor).

I 1971 ble Lars Johannes Fjeldstad eier av resten av gnr. 205/17 Grønvold, og i 1979 ble den overdratt til sønnen Bent Aabel.

Bent Aabel (f. 1954) er utdannet lærer, og var rektor ved Hønefoss skole inntil han sommeren 2004 overtok som daglig leder ved Borger Bad i Haug. Han har i perioden 1999–2003 representert Høyre i Hole formannskap og kommunestyre, og vært leder av Humanitært styre. Bent Aabel er gift med Anne Britt Andersen (f. 1955) fra Hønefoss, som er hjelpepleier, og legesekretær ved Hole medisinske senter på Vik. De har én datter, Ida (f. 1982).

Grønvold er på 2,6 dekar. Enebolig bygd 1982–83 (den gamle husmannsstua ble revet samtidig), og garasje (1975).

Grønvold II gnr. 205/28 Bønsnesveien 2

Eiendommen er søndre del av den tidligere husmannsplassen Grønvold ved Svensrud, og ble i 1963 utskilt og solgt til Lars Johannes Fjeldstad (f. 1924). Han er fra Vestre By, og har som yrkesaktiv arbeidet som sjåfør (buss og drosje). Han er gift med Louise Aabel (f. 1928) fra Ask, som i en årrekke var ansatt i meieriutsalget ved Ringerikes meieri i Hønefoss. Sønnen Bent Aabel (f. 1954) er gift med Anne Britt Andersen (f. 1955) fra Hønefoss. De har én datter, Ida (f. 1982), som siden 1984 har vært eier av Grønvold II.

Grønvold II er på 2,3 dekar. Enebolig med garasje bygd 1965.

Byerhaugen gnr. 205/19 (skog)

Byerhaugen er en skogeiendom i Borgenmoen, ved den tidligere husmannsplassen av samme navn. Eiendommen ble utskilt fra Vestre By i 1946 og i oktober 1966 solgt til eiernes yngste sønn, Erik Bye (1926–1990), for 5.000 kroner. I 1980 skilte han ut en bolig-tomt på 1 dekar til datteren Merete (se Heimtun gnr. 205/29). Etter Erik Byes død i 1990 overtok hans hustru Signe Margrethe Bye (1931–2003), og siden 2000 har datteren Merete Bollingmo (f. 1955) vært eier av skogteigen, som er på 9 dekar.

Grønlund gnr. 205/20 – Røyseveien 378

Eiendommen ligger ved Svensrud, og ble i 1949 utskilt fra Skjellum

og solgt til Ragnar Eriksen for 1.200 kroner. Ragnar Eriksen (1920–2000) fra Bråten på Brenna var veiarbeider i en årrekke, før han var billakkerer ved Osmond Motor på Skui i Bærum og seinere ved Ohna Last i Hovsmarka ved Hønefoss. Han avsluttet sitt yrkesaktive liv som vaktmester ved Solstad bo- og behandlingssenter på Røyse. Han var gift med Elsa Labråthen (1918–1993) fra Sylling i Lier, og de fikk to døtre:

* Grete (f. 1945), bosatt i Bjørkely ved Mosenga på Røyse, g.m. Kjell Mosengen (f. 1937) fra Røyse, tre døtre: Mette (f. 1963), Wenche (f. 1966) og Heidi (f. 1974) – se Bjørkely gnr. 202/60.

* Jorunn (f. 1946), g.1 m. Tor Mosengen (1935–1968) fra Røyse, to barn: Roy Willy (f. 1964) og Torill Merete (f. 1968). Jorunn g.2 m. Torbjørn Hansen (f. 1946) fra Kroksund, to barn: Hans Ragnar (f. 1970) og Tom Ørjan (f. 1972) – se gnr. 205/25 Wennevoll (Røyseveien 380).

I 1972 ble en parsell (Wennevoll bnr. 25) utskilt og solgt til datteren Jorunn og hennes mann Torbjørn Hansen.

Etter Ragnar Eriksens død i 2000 har dattersønnen Tom Ørjan Hansen (f. 1972) vært eier av Grønlund. Han arbeider som selger ved Skinnlåven i Norderhov, og er samboer med Evy Andersen (f. 1970) fra Askøy ved Bergen, som er regnskapsfører i Egmont Entertainment. De har én datter, Maiken (f. 2001).

Enebolig bygd 1951–52 og garasje/uthus 1970.

Lillevoll gnr. 205/21 – Hundstadveien 2

Eiendommen ligger ved Moskummen og ble utskilt fra bnr. 12 Villvoll i 1960 og solgt til eiernes sønn Gudleik Guldal (1929–1990) for 500 kroner. Han var lærer, først på Kampen i Oslo, siden ved Røyse skole fra 1959. Han var gift med Randi Johanne Bendiksen (f. 1936) fra Gratangen i Troms, som har arbeidet som kontorfullmektig ved Statens Pensjonskasse, siden ved Hole ungdomsskole. De fikk fire barn:

* Jon (f. 1959), bosatt på Nes i Hole, g.m. Monika Kristoffersen (f. 1971) fra Drøbak – siden skilt – tre barn: Marius (f. 1991), Gabriel (f. 1992) og Carina Johanne (f. 1995).

* Ellen Johanne (f. 1963), bosatt i Grøndokka, g.m. Kurt Miksch (f. 1962) fra Traun i Østerrike, tre barn: Andreas (f. 1989), Jørgen (f. 1991) og Helena (f. 1996).

* Gunnar (f. 1965), bosatt på Nes i Hole, g.m. Torun Kjærnsmo (f. 1960) fra Oslo.

* Nils Vegard (f. 1972), bosatt på Villvoll, g.m. Trude Bakken (f. 1971) fra Åsa, to barn: Håkon (f. 1998) og Guro (f. 2001).

Siden 1990 har Randi Johanne Guldal vært eier av både Villvoll (gnr. 205/12) og Lillevoll.

Enebolig bygd 1961–62, og redskapsbod (2002).

Tyrimo gnr. 205/22

Tyrimo er en fritidseiendom som ble utskilt fra Skjellum i 1962. Skjellum ble da eid av brødrene Arne og Tore Skjellum, og etter deling av eiendommen ble Tore Skjellum (f. 1922) eier av den utskilte parsellen. Tore Skjellum var bosatt i Oslo, og bygde en liten hytte og et uthus på eiendommen. I 1989 ble den solgt til Kirsten Bjerknes (f. 1956) fra Dæli på Røyse og hennes mann Stephan Schmidbauer (f. 1955) fra München i Tyskland (siden skilt). De har to barn: Benjamin (f. 1991) og Therese (f. 1994). De bygde i 1991–92 ny hytte på eiendommen.

Wennevoll gnr. 205/25 – Røyseveien 380

Eiendommen ligger ved Svensrud, ble utskilt fra Grønlund i 1972 og av eieren Ragnar Eriksen solgt til datteren Jorunn og hennes mann Torbjørn Hansen for 500 kroner.

Jorunn Hansen f. Eriksen (f. 1946) drev fra 1982 til 1993 Rudvang kiosk på Rudshøgda. Hun er gift med Torbjørn Hansen (f. 1946) fra Kroksund, som er sveiser ved Næsset mek. Verksted på Jevnaker (tidligere bl.a. ved Ohna Last og Ragnvald Aasen). De har to sønner:

* Hans Ragnar (f. 1970), bosatt i Heradsbygda, g.m. Marianne Thorsrud (f. 1973) fra Åsa, to døtre: Helene (f. 1999) og Kristin (f. 2002). Fra tidligere samboerskap med May Liss Kristiansen fra Steinsfjeringen har Hans Ragnar én sønn, Kim André (f. 1989).

* Tom Ørjan (f. 1972), bosatt ved Svensrud, samboer med Evy Andersen (f. 1970) fra Askøy ved Bergen, én datter Maiken (f. 2001).

Fra tidligere ekteskap med Tor Mosengen (1935–1968) fra Røyse har Jorunn to barn:

* Roy Willy (f. 1964), bosatt i Hønefoss, samboer med Tove Hedvig Yttrie (f. 1962) fra Hønefoss, én datter Anne Martine (f. 1994). Tove har fra tidligere én sønn Hans Martin (f. 1989).

* Torill Merete (f. 1968), bosatt i Heradsbygda, g.m. Ørjan Steen (f. 1970) fra Hønefoss, to barn: Mia (f. 1993) og Ola (f. 1997).

Enebolig bygd 1972 og garasje 1989. Eiendommen er på 709 m².

Smiebakken gnr. 205/26 - Røyseveien 417

I 1952 bygde Sverre Hodt (f. 1915), sønn av Ole Johannessen Hodt

i gnr. 205/9 Østby, et moderne fryseri og fruktkjøleanlegg ved Svensrudgata. Det var i drift til først i 1970-årene, og i april 1976 ble bygningen med tomt på 847 m² utskilt og solgt til hans yngre bror Ragnar Hodt for 60.000 kroner. Han bygde om til enebolig 1976–78.

Ragnar Hodt (f. 1923) er utdannet sykepleier og diakon, og gift med Ingrid Margrethe Møllerop (f. 1929) fra Singsås i Sør-Trøndelag, som også er sykepleier. De har begge hatt sin arbeidsplass ved Diakonhjemmets sykehus i Oslo, og har tre barn:

* Hugo (f. 1956), bosatt i Drøbak, g.m. Ellen Elisabeth Patricksson (f. 1957), tre barn: Anette Elisabeth (f. 1984), Preben Aksel (f. 1988) og Christian Fredrik (f. 1996).

* Rannveig (f. 1960), bosatt i Spikkestad, g.m. Tom Erik Holm (f. 1966), to barn: Anniken (f. 1997) og Rebecka (f. 1999).

* Ellen (f. 1964), bosatt i Oslo, g.m. Vegar Smith (f. 1963), to barn: Betina og Kine (tvillinger, f. 1992).

Gnr. 205/27 Røyseveien 360

Eiendommen ved Svensrud ble utskilt fra Vestre By i 1977 og overdratt til eiernes datter, Anne Berit Bye (f. 1953). Hun har i 32 år arbeidet i Nordea Hønefoss (tidligere Kreditkassen), og var tidligere gift med Bjørn Forsland fra Hønefoss. Anne Berit er i dag samboer med Geir Langstrand (f. 1959) fra Ånstad i Ibestad kommune i Troms, som er overingeniør i Forsvaret. Fra tidligere ekteskap med Anne Rønningsbakk (f. 1960) fra Hønefoss har han to barn: Magnus (f. 1980) og Aleksander (f. 1983).

Eiendommen er på 1,8 dekar. Enebolig bygd 1978.

Heimtun gnr. 205/29 Røyseveien 244

Eiendommen ligger ved Rønningen og ble utskilt fra skogeiendommen Byerhaugen (gnr. 205/19, eier Erik Bye) og overdratt til datteren Merete Bollingmo (f. 1955). Hun er kontormedarbeider ved Tronrud Engineering AS. I ekteskap med Bjørn Bollingmo (f. 1953) fra Høvik i Bærum (siden skilt) har hun to sønner: Bjørn Erik (f. 1975) og Tomas (f. 1979).

Enebolig bygd 1980–81 og garasje 1993. Eiendommen er på 963 m².

Furulia gnr. 205/30 Røyseveien 240

Eiendommen ligger ved Rønningen og ble i 1976 bygd som kårbolig for Søndre By. Den ble utskilt i 1980 og ved skjøte tinglyst 12. mai 1981 solgt til eiernes datter Ellen Gommæs (f. 1952) og hennes mann Harald Rolund (f. 1944) fra Røyse. Han er utdannet maskin-

reparatør og arbeider som løypebas i Skiforeningen. De har én sønn, Ola (f. 1974), som er bosatt på Røyse og gift med Toril Kvalvik (f. 1978) fra Nes i Hole.

Eiendommen er på 2,6 dekar. Enebolig bygd 1976 og uthus 1978.

Gnr. 205/34 Røyseveien 405

Eiendommen ved Svensrud ble utskilt i 1983 og solgt til Grethe Moe Bjørge og Trygve Bjørge for 50.000 kroner.

Grethe Moe Bjørge (f. 1951) er fra Mosenga på Røyse og arbeider som kunderådgiver i Nordea Hønefoss (tidligere Kreditkassen). Trygve Bjørge (f. 1951) fra Osterøy i Hordaland er distriktssjef ved Felleskjøpet. De har to barn: Anne Beathe (f. 1977) og Lars Petter (f. 1982).

Eiendommen er på 2,3 dekar. Enebolig, garasje og stall ble bygd 1983–85.

Gnr. 205/35 – Tronrud Engineering

I 1984 reiste Tronrud her et verkstedbygg som siden er utvidet flere ganger. Eiendommen har siden 1995 vært eid av hans firma Tronrud Engineering AS, og er i dag på totalt 60 dekar, etter kjøp av tilleggsarealer fra Vestre By i 1989 og 2002.

Gnr. 205/37 Røyseveien 362

I 1985 ble den tidligere gartnerboligen på Ring utskilt og overdratt til Ingeborg Johannesdatter Bye Wand, datter av de tidligere eierne Margareth (f. Larssen) og Johannes A. Bye.

ET INDUSTRIEVENTYR

Tronrud Engineering ble etablert i 1977 som et énmannsforetak, tuftet på gründerens interesse for teknikk og elektronikk. Det første produktet han utviklet, var en maskin for framstilling av tannstikker for Jordan Børstefabrikk, og siden har virksomheten vokst til å bli en betydelig arbeidsplass og aktør i elektronikk-bransjen. Fra Kjelleberget i Hole har stadig nye maskiner og redskaper funnet veien ut til alle verdensdelene. Tronrudgruppen består i dag av fem selskaper med i alt cirka 60 ansatte: Tronrud Engineering (utvikler og bygger automasjonsløsninger), ColorMatic (markedsfører maskiner for automatisert dosering av spesialfarger i trykkerier), Digital Weaving Norway (markedsfører vevstoler med elektronisk trådstyring), Ringerike Helikopter (utfører service på eget og andres helikoptermateriell) og Eggemoen Næringspark (eier og utvikler egen flyplass og næringsområde på Eggemoen).

Ingeborg Bye Wand (f. 1924) har i ekteskap med dr. Herman Wand fra München to sønner: Erik (f. 1953) og Harald (f. 1956). Erik har én datter, Lisa (f. 1991), og Harald har én sønn, Christopher (f. 1987).

Samtidig som den gamle gartnerboligen ble revet, ble ny ene-bolig oppført på tomta i 1986.

I 1992 ble yngste sønn, Harald Wand (f. 1956) medeier i eiendommen. Han er salgs- og markedsdirektør i DFDS Transport Gruppen.

Gnr. 205/38 og 39 Sentralidrettsanlegg

I 1986 ble 52 dekar skog i Svensrudmoen – 16,7 dekar fra Søndre By og 35,3 dekar fra Vestre By) – utskilt og bortfestet til Hole kommune i 99 år til en årlig avgift på 1.200 kroner pr. dekar. Eierne fikk rett til alt skogsvirke på eiendommen. Her har Hole kommune i samarbeid med IL Holeværingen bygd sentralidrettsanlegg med gressbane, 400 m løpebane og treningsbane. Anlegget ble innviet i 1992. Noen år seinere ble det nye garderobebygget/klubbhuset til IL Holeværingen tatt i bruk, bl.a. med selskapslokaler for utleie.

Berg ligger på vestsida av Sælabønn på Røyse, og grenser i nord og vest mot By, i sør mot Ullern, og i øst mot Mo og Tyrifjorden. Det er ikke noe markert berg ved gården, men den ligger på en liten høyde, noe som antas å være opphavet til gårdsnavnet.¹

Det er ikke gjort arkeologiske funn på Bergs gårdsvald. Gårdens alder er uviss. I andre bygder hører gårder med naturnavn til de eldste, men verken beliggenhet eller størrelse tyder på at Berg er blant de eldste gårdene på Røyse. Den ble trolig skilt ut fra opphavsgården By en gang i høymiddelalderen, rimeligvis på 1200-tallet, og ble lagt øde etter Svartedauen. I 1440 ble Berg kirkegods og i Oslo domkirkes eie, etter testamente fra Guro Andersdatter, gift med riksråd Bengt Harniktsson. Rimeligvis var gården tidligere kron- eller adelsgods.

I 1577 var Berg ødegård og fortsatt ikke ryddet. I 1616 eide kommunet ved Hallvardskirken (domkirken) i Oslo 5 lispund i Berg, som da var nyryddet.² I skattemanntallet 1624 får vi vite at gårdens skyld på 5 lispund i sin helhet eies av «skolen» i Oslo (dvs. katedralskolen), og landskylda ble betalt til skolemesteren (rektor). Da var Berg fortsatt ødegård, og brukeren het HENRIK.³ I 1626 var KRISTEN bruker, og i 1628–29 het bygsleren PEDER. I 1633 var det GUTTORM som betalte landskyld for gården, og fra 1634 var igjen PEDER (PER) BERG bruker. Han var gift med MAREN, og de synes rundt 1660 å ha blitt etterfulgt av sønnen OLE PEDERSEN BERG (f. ca. 1636), som satt som bruker i 1664 og 1666. Sistnevnte år er også nevnt mora Maren, som da var enke. I 1666 var Kristoffer Pedersen (6) – rimeligvis brukerens yngre bror – og tjenestedrengen Ola Larsen (17) nevnt i prestens manntall som boende på Berg. Brukeren Ole Pedersen vitnet i 1686 i en sak om eiendomsrett til

¹ Harsson (1995). Eldre skrivemåter av gårdsnavnet har vært Berrig (1604, 1617) og Berig (1657).

² Halvorsen (1955), s. 23.

³ Halvorsen (1960), s. 11.

Pilterud på Øst-Modum. Han oppgav da å være 50 år gammel, og født og oppvokst «her i bygden».⁴

Ole Pedersen Berg skal ha vært gift med MATHEA FJULSRUD, som døde i barselseng cirka 1697.⁵ Ole Berg var lagrettemann i flere år mellom 1672 og 1689 – sistnevnte år bl.a. i drapssaken mot soldat Kristoffer Hansen Øya, som hadde knivdrept Lars Evensen Onsaker.

Fra 1682 var president (i byrådet) HANS MUST i Christiania eier av Berg og en del andre gårder i Hole, som han da overtok etter sin svigerfar, assessor ANDERS SIMENSEN. Den 2. juli 1697 utstedte Hans Must skjøte på Berg – av skyld 1 fjerding eller 5 lispund – til fogd LARS TØNDER på Stein.⁶

Tønder satt ikke lenge som eier av Berg. Han synes cirka 1700 å ha solgt den til brukeren Ole Pedersen, som pantsatte gården etter å ha mottatt et forskudd på 300 riksdaler for tømmeroppgjør fra tømmerhandleren Wilhelm Wiggers. Men Ola klarte ikke å overholde låneforpliktelsene, og i 1703 måtte han se gården gå på tvangsauksjon. Ny eier ble ELEONORA CHRISTIANA DE MERODE (gift med Wilhelm Wiggers),⁷ som satt som eier til 1705, da fogd Tønder kjøpte den tilbake. I 1710 solgte så Tønder gården til en nevø av den tidligere eier Ole Pedersen, Hans Jensen Taje, for 200 riksdaler.

⁴ Thorleif Solberg i Hringariki 1/1998, s. 57.

⁵ V.V.: «På gamle tun ved Sælabunnen», i heftet «Ringerike» 1939–40. Det har ikke lyktes å finne kildene til disse opplysningene.

⁶ Skjøtet ble tinglyst på Gomnes tingstue 17. november s.å. (tingbok 41.2 s. 38).

⁷ Skjøte ble utstedt 11. juni 1704 (pantergistrerne i Statsarkivet). En del av opplysningene er ellers hentet fra «Økonomiske forhold på Ringerike i gammel tid» (V.V. i Ringerikes Blad 27. februar 1933).

TESTAMENTERT TIL OSLO DOMKIRKE I 1440

I 1440 bekreftet riksråd Bengt Harniktsson ovenfor abbedissen i Nonneseter kloster at hans avdøde hustru Guro (Gyro) Andersdatter hadde testamentert bl.a. Røyse og Berg på Ringerike til Oslo domkirke. Det er uvisst hvilken gård Røyse har vært, men Berg er trolig Berg på Røyse. Bengt Harniktsson var ridder, av Gyldenløve-slekt, og ble seinere sysselmann i Gudbrandsdalen, hvor han i siste halvdel av 1440-årene ble slått i hjel av bøndene i protest mot nye skatter og avgifter som de ble pålagt.*

* Akershusregistret nr. 2155–56 (1440) og 1743–44 (1439), fra E.F. Halvorsens ekserpter, og Aschehougs Norges-historie (1996), bind 4 s. 171.

*Berg på Røyse sommeren
1949.*

Widerøe's Flyveselskap AS

© Fotograf Marit Egerli

Berg sommeren 2004, med Sælabønn og Borgentangen i bakgrunnen.

BLE FROSSET UT

Eleonora Christiana de Merode ble eier av Berg i 1703. Hun var først gift med den franske hærfører general de Merode, og etter hans død giftet hun seg med tømmerhandleren Wilhelm Wiggers, som var av nederlandsk avstamning. Hun skal ha flyttet til Berg i 1704, men bøndene i bygda frøs henne ut, og i 1705 valgte hun å selge gården*

* V.V.: «Sælabønn-brev», i Ringerikes Blad 13. april 1934.

HANS JENSEN BERG (1679–1759) kom fra Hyllemark, en av de tre Taje-plassene på Averøya, ved Synnerens utløp i Storelva. Han skal ha vært sønn av Jens Jonsen Taje (Hyllemark) og Ingeborg Pedersdatter Berg, en søster av Bergs tidligere eier, Ole Pedersen.⁸ Hans Jensen solgte i 1714 gården til sin bror, Peder Jensen, som tjenestegjorde ved artilleriet og var eier i fire år. I 1718 ble han utkommandert til Fredriksten festning i Fredrikshald (Halden), og solgte da gården tilbake til broren.

Hans Jensen var gift med ELI OLSDATTER, og de fikk to sønner som nådde voksen alder:

* Johannes, underoffiser (sersjant) ved Vestre Oplandske regiment, seinere handelsmann på Vestlandet.

* Jens (f. ca. 1715), seinere eier av Berg, g.m. Marie Larsdatter Dæhli, fire barn (se nedenfor).

I 1723 var det på Berg 1 hest, 4 storfe, 8 sauer og 6 geiter. Årlig utsæd var 1 t. rug, 1 t. blandkorn og 2 t. havre, og høyavlingen var 6 lass. I 1727 betalte gårdens eier i tiende 2 kv. bygg, 1 kv. blandkorn, 2 kv. havre og 8 skilling i «ostepenger» (en avgift pr. ku).⁹

⁸ V.V.: «På gamle tun ved Sælabunnen», i heftet «Ringerike» 1939–40 (V.V.'s kilder har det ikke lyktes oss å finne).

⁹ Kv. = kvarter = en kvart tønne.

I 1744 solgte eldste sønn Johannes sin odels- og åsetesrett til broren Jens, og ved skifte i 1753 overtok sistnevnte gården, mens Johannes fikk arven utdelt i penger. Faren var da enkemann og gikk over på livøre, som han hadde til sin død i 1759.

JENS HANSEN BERG (f. ca. 1715) var gift med MARIE LARSDATTER DÆHLI (1720–1804), datter av Lars Kristoffersen Dæhli og Kari Olsdatter. De fikk fire barn:

* Kari, g.1778 m. Jørgen Nilsen Moe (f. 1748), bruker av Nedre Mo på Røyse, tre barn: Nils, Marie og Inger (se Nedre Mo).

* Eli (1752–1833), g.1792 m. Fredrik Hansen Lehne (1759–1840), seinere eiere av Berg, én sønn Jens (se nedenfor).

* Hans, d. som barn.

* Anne, g.1794 m. Anders Jørgensen Bye (Lårvika), minst fem barn: Jonas (bestyrer på Ask gods, gift og tre barn: Anders, Marie g.m. Ole Bruse og Else g.m. Ole Pål i Krokvik), Anne (ugift), Maria (f. og d. 1797), Maria (f. 1798) og Ragne (1799–1875, g.m. Lars Olsen Frøhaug på Frøyhov, to sønner: Ole og Anders – se omtale av Frøyhov).

I 1762 var det på Berg to tjenestefolk: Ole Kristiansen (soldat) og Anne Gulbrandsdatter.

Ved arveskiftekontrakt av 5. mars 1795 overtok eldste datter Eli og hennes mann Fredrik Hansen Lehne (Berg) gården med løsøre, avling og besetning for 1.200 riksdaler. Kjøpesummen ble oppgjort ved at Fredrik Hansen utbetalte 300 riksdaler til hver av sine svogere, og samtidig «likviderte» 300 riksdaler som sin hustrus arvelodd. De siste 300 riksdaler ble stående i gården som underhold for Marie og Jens Berg, for livøre i deres levetid.

FREDRIK HANSEN BERG (1759–1840) var sønn av Marte Hansdatter og Hans Hansen Lehne på Leine. Han var gift med ELI JENSDATTER (1752–1833), og de fikk én sønn, Jens (f. 1795).

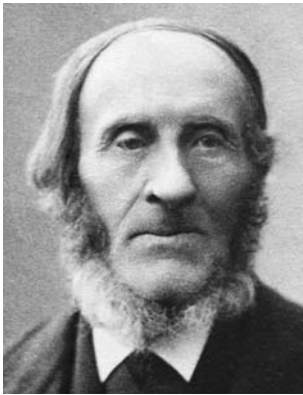
Berg på Røyse cirka 1870 – med korn på staur i forgrunnen, og Sælabønn, Borgenmoen og Krok-skogen bak.

HALLINGJENTER VAR BUDEIER

Tidlig i 1840-årene arbeidet en budeie fra Nes i Hallingdal på Berg. Hun het Helge Syversdatter (f. 1816) og var fra Marteplassen i Nes (hennes far het Syver Gulbrandsen). Helge giftet seg i 1843 med en holeværing, Peder Paulsen Byeie (f. 1821), og fulgte dermed eksemplet til to av sine eldre søstre, som tidligere hadde reist fra Hallingdal til Hole og fått seg arbeid: Ragnhild (f. 1800) til Frøyshov og Barbro (f. 1803) til Mo. Ragnhild giftet seg i 1827 med Jens Andersen Løken* og Barbro med Anders Johannessen Søhol i 1837 (de ble seinere eiere av Vestbråten under Leine).**

* I 1865 satt Ragnhild som enke hos sin sønn, Søren Jensen, og hans familie på Sersjantløkka under Vestre Rud på Røyse.

** Opplyst av Terje Østro, bygdebokforfatter i Nes, via Thorleif Solberg.

*Hans Jensen Berg
(1817–1890).*

I 1801 satt de tre på gården med konas mor (81, enke) og to tjenestefolk: Anne Pedersdatter (27) og Iver Madsen (16), og et husmannspar uten jord. Fredrik Hansen Berg var medlem av skole- og fattigkommisjonen i Hole, og prestens medhjelper.

JENS FREDRIKSEN BERG (1795–1862) overtok Berg i 1840 som enarving etter foreldrene. Han var skolelærer og – som faren – prestens medhjelper, og ble i 1816 gift med MARTE CHRISTENSEN-DATTER FJELD (1796–1876), datter av Christen Danielsen Fjeld og Berthe Hansdatter Lehne. De fikk tre barn:

* Fredrik, (d. som barn).

* Hans (1817–1890), seinere eier av Berg, g.m. Maren Oline Blyberg, åtte barn (se nedenfor).

* Berte Marie (f. 1822), g. 1840 m. Hans Haagensen Weholdt (1809–1885), eier av Veholt på Ask i Norderhov, fire barn: Haagen (g.m. Elise Olsdatter Sørum, tre barn: Hans, Inga Marie, Olga og Haagine), Karen Mathea (g.m. Halvor Olsen Sørum), Elise Fredrikke (g.m. Martin Thorsen Bålerud) og Inger Johanne (g.m. Thorvald Pedersen Karlsrud, gårdbruker på Søndre Bjørke på Ask, tre barn).

I 1838 fikk Berg – gammelt matrikkelnr. 69 av skyld 5 lispund – nytt matrikelnummer 26 løpenr. 82 og ny skyld 5 daler 3 ort.

Marte og Jens Berg overdro allerede i 1846 gården til sønnen Hans, og gikk over på livøre.

HANS JENSEN BERG (1817–1890) var utdannet ved 2. Akershusiske Infanteribrigades underoffiserskole. Her fikk han stor ferdighet i landmåling og karttegning, som han siden praktiserte ved siden av å drive slektsgården. Han var gift med MAREN OLINE BLYBERG (1822–1885), datter av Anne Dorthea f. Lagesen og Ole Blyberg på Sundvollen. De fikk åtte barn, hvorav seks nådde voksenalder:

* Johan Fredrik (1848–1902), seinere eier av Berg, g.m. Margrethe Lee-gaard, ni barn (se nedenfor).

* Anne Mathea (f. 1851), d. som barn.

* Ole (1853–1886), gårdeier og hotellvert i Kristiania, seinere utvandret til Chicago, USA, g.m. Oline Hole fra Grytten i Romsdal, to barn: Harold og Kirsten Marie. Ole Hansen Berg døde 33 år gammel i Oslo, og ble begravet ved Hole kirke 26. februar 1886. Oline (Lina) levde til hun ble 108 år.

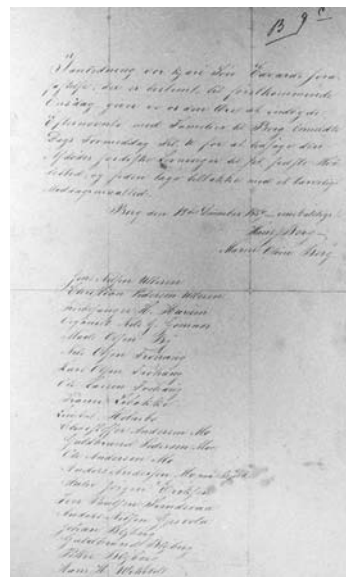
* Martin (f. 1856), smed og symaskinfabrikant i Kristiania, seinere utvandret til Chicago, USA, hvor han var lagersjef i et større firma, g.m. Emilie Pettersen (fra Norge), ni barn: Mary, Henry, Arthur, William, Valborg Emilie, Alfa, Elmer, Roy Albert og Milton Harold.

* Edvard (1858–1859).

* Marie (1860–1946), g. 1889 m. tannlege Carl Georg Lange Falck fra Hønefoss, seinere eiere av Kleivstua på Krokskogen, én datter Laura Erasmine (f. 1889), g.m. hotelleier Theodor Boyd Tollefsen, Odda. Én sønn Leif Michael (1914–1976), g.m. Inga Rebne (1924–1999), Sundvollen, to barn: Berit (f. 1949, samboer med Øyvind Adrian Gromstul) og Svein (f. 1952).

* Anna Mathea (1863–1937), g.m. kjøpmann Oluf J. Ekornrud i Sandvika, fire barn: Hans (1890–1916), Svanhild (1892–1919, g.m. Sigurd Mortvedt, ingen barn), Olaf (f. 1894, g.m. Dagny Henriksen 1894–1974, tre barn: Aase Marit f. 1921, Liv Gerd f. 1922 og Ole Jacob f. 1928), og Sofie (1903–1964, g.m. Olav Augestad, to adoptivbarn: Kjell f. 1944 og Kari f. 1946).

* Dorthea (1866–1935), g.m. fotograf Adolf Johansen (f. 1861), Hønefoss, fem barn: Alfa Henriette (1889–1951, g.m. byggmester Ole Holth, bosatt i Flint, Michigan, USA, én sønn Arne f. 1916 g.m. Edna, to barn: Edward og Betheny), Hans Georg (1892–1937, g.m. Helene Lindel 1899–1983 fra Halden, én sønn Alf f. 1930 g.m. Margit Gurli Nilson f. 1932 fra Danmark, tre barn: Hanne, Lena og Per René), Margit (1894–1989, ugift, overtok foreldrenes fotografforretning i Hønefoss, som hun drev til 1964), Gunnar (1897–1961, g.m. Walborg Westbye, én datter Inger 1934–1992 g.m. Thor Hansen f. 1935, to barn: Frode f. 1966 og Nina f. 1970), og Fanny (f. 1900, g.m. Bert Johansen, Ålesund, bosatt i Palm Beach, Florida, USA, ingen barn).

Hans og Maren Oline Berg inviterer til sønnen Eduards jordfestelse i desember 1859 – «for at ledsage den avdødes jordiske levninger til sitt siste hvilested, og siden tage til takke med et tarvelig middagsmåltid».

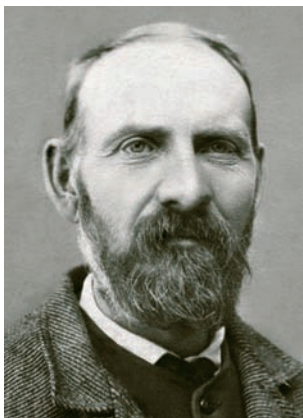
I 1854 brant hovedbygningen på gården, og ny bygning i sveitser-

HANS BERGS DAGBØKER

Ved lov av 6. juni 1863 ble det bestemt at en matrikulering av landets faste eiendommer skulle finne sted, og en hovedskylddelingskommisjon ble nedsatt. Hans Jensen Berg ble ansatt som karttegnar og oppmåler for denne kommisjonen, og i stillings medfør reiste han gjennom de fleste av landets bygder, fra Agder i sør til Troms i nord, og målte og kartla en «eksempelgård» i hver bygd. Som assistenter hadde han med seg sønnene Johan Fredrik og Ole. I perioden fra 1873 til 1878 skrev han – delvis med hjelp av sønnene – dagbøker fra reisene. Her beskrives bygdene og gårdene de besøkte. Bøkene inneholder et vell av lokale opplysninger.*

* Dagbøkene befinner seg i dag i Hole bygdemarkiv.

Berg cirka 1900, med bygdeveien mot Bønsnes.

Johan Fredrik Berg
(1848–1902).

Margrethe Petronelle Berg
f. Leegaard (1857–1942).

stil ble bygd og tatt i bruk året etter. I 1865 satt Maren Oline (44) og Hans Jensen Berg (49) på gården med fem barn samt husbondens mor, Marte Christensdatter (71, enke), og to tjenestejenter: Mathea Karlsdatter (25) og Mathea Olsdatter (22). De hadde 3 hester, 10 storfe og 13 sauer, og utsæden var $\frac{1}{8}$ t. hvete, $1\frac{5}{8}$ t. rug, $3\frac{3}{8}$ t. bygg, $1\frac{1}{8}$ t. blandkorn og 8 t. poteter.

Eldste sønn JOHAN FREDRIK BERG (1848–1902) reiste til sjøs og var siden tekniker og oppmåler, før han overtok farsgården i 1880-årene. Skjøte ble først utstedt 11. juni 1890, og kjøpesummen var 8.000 kroner og livøre til faren av 5-årlig verdi 1.000 kroner (faren døde seinere samme år, og mora var død i 1885). Johan Fredrik Berg ble i 1885 gift med MARGRETHE PETRONELLE LEEGAARD (1857–1942) fra Bønsnes på Røyse. De fikk ni barn (hvorav sju nådde voksenalder):

* Hans (1885–1966), fra 1909 eier av Berg, g.m. Marie Olsdatter Wøllo, seks døtre (se nedenfor).

* Peter Nicolai Leegaard Berg (1887–1964), g.m. Mathilde Nicolaisen, Oslo, bosatt i Heggedal i Asker, to barn: Per (f. 1912, g.m. Liv Ski f. 1918, én datter Berit) og Elsa (f. 1917, g.m. Asbjørn Skoglund 1916–1980, tre barn: Sissel f. 1944, Odd Petter f. 1946 og Kjersti f. 1950).

* Jens Fredrik (1888–1966), fra 1913 eier av Helgeland i Hole, g.m. Anna Tandberg (1887–1971) fra Modum, fire barn: Mary Margrethe (1923–2002), Åse Hanna (f. 1924, g.m. Jon Dalsbotten 1919–1992, én datter Trine Lise f. 1962, g.m. Trond Western f. 1959, tre barn: Fredrikke f. 1989, Birgitte f. 1991 og Mathilde f. 1996), Johan Fredrik (1927–1973) og Signe Antonie (f. 1930).

* Antonie Bolette (1890–1935), g.m. Lars Fjeldstad (1891–1970) på Vestre By, seks barn: Anne Marie (f. 1917), Mads (1919–2002), Grethe Sofie (f. 1921), Nils Johan (f. 1923), Lars Johannes (f. 1924) og Erik (1926–1990), se omtale av Vestre By.

* Maren Oline (1893–1926), g.m. Oskar Hafnor (1886–1966) fra Røyse,

Margrethe Petronelle Berg f. Leegaard med sine sju barn cirka 1906. Foran fra venstre: Hanna (f. 1897), mor Margrethe Petronelle, Fridthjof (f. 1899), Antone (f. 1890) og Maren Oline (f. 1893). Bak fra venstre: Jens Fredrik (f. 1888), Hans (f. 1885) og Peter (f. 1887). Barnas far, Johan Fredrik Berg, døde i 1902, 54 år gammel.

sju barn: Halgrim (1916–1994), Ovidie Margrethe (f. 1918), Hans Johan (1919–1987), Inger Marie (1921–1983), Anna Jensine (f. 1922), Thorvald (1923–1971) og Hjørdis Synnøve (1925–1999).

* Hanna (1897–1928), ugift, bosatt på Berg.

* Fridthjof Andreas Krohn Berg (1899–1970), forpakter av Hole prestegård, ugift.¹⁰

Ved matrikkelrevideringen i 1887 fikk Berg nytt gårdsnr. 27/1 og 8,98 i skyldmark. I 1888 var Johan Fredrik Berg formann i styret for Hole meieri på Svensrud.

I 1900 satt Margrethe og Johan Fredrik Berg på gården med sine sju barn samt en slektning, fhv. kjøpmann Jahn Collert Krohn (f. 1826 i Nord-Aurdal, ugift),¹¹ og en budeie, Helga Karlsen (f. 1880).

I perioden 1899–1902 var det utskifting i området, og en av Ullern-gårdene (gnr. 28/4) ble tillagt 10 øre av Bergs skyld.

Etter Johan Fredrik Bergs død i 1902 ble Margrethe Berg sit-

¹⁰ Fridthjof Andreas Krohn Berg fikk i 1917 en datter, Petra Mathilde, med budeia på prestegården, Turid Larsgård fra Hovet i Hallingdal. Turid ble siden gift med husmann Petter Karlsen Nylende (se Hole prestegård).

¹¹ Jahn Collert Krohn var onkel av husfrua, Margrethe Berg f. Leegaard (han var halvbror til hennes mor, Bolette Antonie Krohn, g.m. Peter Nicolai Leegaard på Bønsnes).

«... FALDT I ULLERN-BÆKKEN»

En liden 9 Aars gammel Pige, Datter af Gaardbruger Johan Berg i Hole, faldt i Eftermiddag i Ullernbækken og blev af den ganske sterke Strøm hurtig ført nedover. Hendes 12 Aar gamle Broder, Jens Berg, kastede sig behjertet udi Strømmen og var saa lykkelig at redde hende, efterat Barnet havde flydt i det iskolde Vand henved en halv Kilometer. Læge blev hentet, og den lille Pige kaldtes tillive igjen.*

* Ringerikes Blad 15. mars 1899. «Den lille Pige» var Antonie Bolette (f. 1890).

Våningshuset på Berg cirka 1898 med familien foran og hestedrosje forspent to hester. Margrethe Berg med datteren Hanna på armen og sønnen Jens står ved siden av. Johan Berg står bak i hvit jakke. De andre barna er (fra venstre): Maren, ukjent, Antonie, Petter og Hans (på bukken).

Tre søstre på Berg cirka 1925, fra venstre: Maren (1893–1926), Hanna (1897–1928) og Antonie (1890–1935).

tende i uskiftet bo. Hun drev gården fram til 1909, da eldste sønn overtok. Margrethe Berg flyttet seinere til sin yngste sønn, Fridthjof Andreas Krohn Berg, som var ugift og forpakter på Hole prestegård, og stelte huset for ham til sin død i 1942.

HANS BERG (1885–1966) overtok ved hjemmelsbrev av 28. oktober 1909 Berg (av skyld mark 8,20) for 12.000 kroner, med panterettsutlegg til en del kreditorer samt til mora og sine seks søsken. Han ble i 1916 gift med MARIE OLSDATTER WØLLO (1889–1941), datter av Astrid og Ole O. Wøllo på Midtre Sørums i Hole.¹² De fikk seks døtre:

* Margrethe (1916–1979), g.m. Anders O. Hurum (1903–1995) i Oppigarden Hårums, 10 barn: Solveig, Ole Martin, Marie (seinere eier av Berg), Hans Ragnar, Per Syver, Anne Grethe, Inger, Ragna, Åse Marit og Erik (se bind 2 s. 266 ff. om Oppigarden Hårums).

* Astrid Bolette (1917–2002), g.m. Ole Hagen, Vakermoen, tre barn: Randi, Jan og Håkon.

* Gudny Antonie (1918–1999), g.m. Kåre Sand på Røyse, tre barn: Bent, Fredrik og Øivind.

* Fanny Målfrid (1920–1994), g.m. Ludvig Haarberg i Tranby i Lier, fire barn: Arne, Helge, Anne Marie og Per.

* Aslaug Synnøve (1921–2004), g.m. Jon Vadstein, én sønn Bjørn. Aslaug hadde fra tidligere to døtre: Kirsten og Gry Marie (se gnr. 205/15 Gunhaug).

* Ingrid Jorunn (f. 1923), g.m. Ola Gommæs på Søndre By, fire barn: Ellen, Ingrid, Hans og Ole Petter (se gnr. 205/1 Søndre By).

I 1911 ble gårdens skogteig på Krokskogen, Bergstykket av skyld

¹² Astrid og Ole O. Wøllo kom med sine barn fra Hemsedal til Midtre Sørums i Hole i 1907. Marie og en av hennes søstre drev buskapsen den lange veien, langs landeveien (V.V. i Ringerikes Blad 1. februar 1941).

68 øre, utskilt og solgt til ordfører Edvart Johannesen for 1.150 kroner. I mai 1918 kjøpte Hans Berg en parsell fra Vestre By, Meklenburg (gnr. 26/11 av skyld 46 øre). Parsellen var på cirka 25 dekar og lå øst for gårdstunet, mot grensa til Mo.

I januar 1941 ble Marie Berg drept ved en tragisk ulykke ved Øverby. Sammen med sin mann hadde hun vært i barselvisitt, og var på vei hjem da de med hesteskyss kolliderte med en rutebil. Hans Berg fikk siden hjelp av hjemmeværende døtre til gårdsdriften.

I 1948 var Berg på 110 dekar jord (leirmold), 20 dekar annet jordbruksareal (hvorav 4 dekar frukthage), 140 dekar produktiv skog og 20 dekar annen utmark. På gården var det 3 hester, 15 kyr, 1 okse, 3 ungdyr, 4 griser og 10 høner, og der var vanningsanlegg med elektrisk pumpe.

I 1965 ble det reist ny driftsbygning, etter at den gamle låven med stall og fjøs fra 1890 brant under tining av frosne vannrør. Alle dyrene på gården ble berget, og det samme ble steinfjøset, som fortsatt er i bruk.

Etter Hans Bergs død i 1966 var det hjemmelsovergang til de seks døtrene, før gården ved skjøte av 27. juni 1967 ble overdratt til datterdatteren MARIE BERG HURUM (f. 1943), datter av Margrethe Berg og Anders O. Hurum, og hennes mann HÅKON GJERMUNDBO (f. 1941) fra Åsa,¹³ for 218.260 kroner inkl. maskiner og redskaper. Marie og Håkon Gjermundbo har to sønner:

¹³ De giftet seg samme år (1967). Håkon Gjermundbo eide også Gjermundbo i Haug (gnr. 105/7 i Ringerike), som i januar 2003 ble overdratt til sønnen Gjermund.

Hans Berg (1885–1966).

Marie Berg f. Wøllo (1889–1941).

Jorunn Gommæs f. Berg sitter på slåmaskina trukket av hestene Verna og Gøring sommeren 1947. Bak står Reidar Østern med høygaffel, og bak han igjen Hans Berg.

Hans Berg (1885–1966) med sine seks døtre i ekteskapet med Marie Olsdatter Wøllo (1889–1941). Fra venstre: Margrethe (f. 1916), Fanny (f. 1920), Gudny (f. 1918), Jorunn (f. 1923), Aslaug (f. 1921) og Astrid (f. 1917).

* Gjermund (f. 1972), g.m. Astrid Langbråten, bosatt på Helgelandsmoen, fra januar 2003 eier av Gjermundbo gnr. 105/7 i Ringerike.

* Torbjørn (f. 1974), ugift, fra januar 2003 eier av Berg.

Familien Gjermundbo på Berg. Fra venstre Marie f. Berg Hurum (f. 1943), Gjermund (f. 1972), Torbjørn (f. 1974) og Håkon Gjermundbo (f. 1941). Bildet er tatt ved Bønsnes kirke på Torbjørns konfirmasjonsdag 7. mai 1989.

Håkon Gjermundbo er utdannet skogtekniker, og har tatt på seg skogsdrift i vinterhalvåret ved siden av gårdsdriften.

Siden januar 2003 har yngste sønn, TORBJØRN GJERMUNDBO (f. 1974) vært eier av Berg. Han er utdannet tømmer og arbeider i Tronrud Bygg AS.

Berg har i dag 165 dekar dyrket jord, 30 dekar annet jordbruksareal, 150 dekar produktiv skog og 4 dekar annen utmark. I 1977 ble det brutt opp 45 dekar ny jord i moen (Svensrudmoen). På gården er det 80 vinterfôra sauer, skurtresker, to traktorer, kaldluft korntørke og vanningsanlegg. Det drives primært med produksjon av korn, og en del fôr.

Av bygninger på gården er hovedbygningen fra 1855 (restaurert 1987) og driftsbygning fra 1965 (steinfjøset er fra 1890). Øvrige

HOLE UNGDOMSFØRING

13. desember 1891 ble Hole ungdomsforening stiftet i storstua på Berg. Fram til Hole forsamlingslokale (fra 1932 kalt Røysehall) sto klart i 1900, ble ungdomsforeningens møter holdt på Berg. Ved lokalets innvielsesfest ble Margrethe og Johan Fredrik Berg overrakt en gave fra ungdomsforeningen, som takk for bruk av stuene på Berg.

bygninger er et bryggerhus med drengestuerom og potetkjeller fra 1920, et gammelt stabbur (fra 1800-tallet) og et like gammelt vedskjul, som ble restaurert cirka 1992, redskapshus og vognskjul (fra cirka 1900, beliggende ved fylkesveien vest for gårdstunet), og en laftet snekkerbu, som ifølge tradisjonen på gården er en tidligere husmannsstue. En gammel, laftet smie som lå øst for vognskjulet ble revet tidlig i 1990-årene. Et frukthus og en verkstedbygning ble revet cirka 1970. Høsten 2004 er ny kårbolig under oppføring.

Seter

Berg har seterløkke på Nedre Steinlaussetra på Krokskogen, i lia ned mot Isielva, cirka 2 km sørøst for Sørsetra. Setervollen er bratt og steinete, og navnet på setra var vel helst humoristisk ment.¹⁴ Maren Mosengen fra Røyse var budeie her i 31 år (fram til 1939), og setringa tok slutt i 1945. Før Maren hadde både mora og bestemora hennes ligget på den samme setra.

Størreset som tilhørte Berg lå øverst på vollen, og ble revet i 1969 (bare kammerset står igjen). Fjøs og låve lå lenger ned på vollen, og ble tæret ned av tidens tann i 1950-årene. Øvre Mo, Libakke og Svensrud hadde også seterløkker på Nedre Steinlaussetra.¹⁵ Disse gårdenes løkker lå helt ned mot Isielva.

På Nedre Steinlaussetra er det en voll som kalles Badstuvollen. Etter sagnet skal det ha bodd finner her.

Bergs seterhus på Nedre Steinlaussetra på Krokskogen. Maren Mosengen fra Røyse sitter i døra til størreset øverst på vollen. Hun var budeie her i 31 år, og gav seg først i 1939. Setringa på Nedre Steinlaussetra tok slutt i 1945. Størreset ble revet i 1969 (bare kammerset står igjen).

¹⁴ Harsson (1995).

¹⁵ Løkkene tilhørte i 1820 Anders Nilsen Moe, Isak Libakke og Johannes Pedersen Moe (Svensrud).

GAMMEL OG GRÅ

«Om en stund skranglet det i bjeller igjen, og snart tråkket en igjen over stutt vollgras med smørblomst i. Gammel og grå lå Nedre Steinlaussetra og støet ryggen mot skauen,» skriver Reidar Holtvedt. Året var 1939, og budeia Maren satt og karet i varmen da han kom. Ved peisen ruvet den store ystekjelen. Han spurte om å få ei rømmebale, og fulgte Maren inn i melkebua. Der stod hvitskurte treringer på rad i hyl-lene, og ei stavkjerne i kroken. Jernstengene i kors i vinduet forklarte budeia at var fra den tida stygge folk rekte på skauen. En gang bestemora hennes hadde ligget der, prøvde en kar som hadde rømt fra slaveriet å antaste henne, men bestemora hadde kommet seg unna og fikk hatt igjen døra.*

* Holtvedt (1953), s. 134–135

«... ET AV ÅRETS HØYDE- PUNKTER»

«Når skoleferien begynte, kom et av årets høydepunkter, som var å følge buskappen til seters. Setra vår het Steinlausa, og var en av Krokskogens eldste seter. Vi gikk med de høstbærene, ungene, kalvene ble kjørt i høyvogn til Sundvollen, og så måtte de gå resten. Fram til 1938 hadde vi seterbuende der. Siden den tid var vi jentene på omgang der for passe buskap, melke, yste ost og kjerne smør. Ute hadde vi ei svær jerngryte, og i den kokte vi prim og mysost. Setra bestod av kjøkken/stue med peis, soverom, hems og spis-kammers. Fjøs og låve var det også, samt inngjerding til høyavling. Høyet ble hesjet, kjørt på låven og hentet med slede ned til bygda om vinteren.»*

* Minneoppgave (1996) fra Aslaug Vadstein f. Berg (1921-2004).

Lenger opp i brattåsen lå Øvre Steinlaussetra, hvor Øvre Mo (Nils Moe) og én Hamnor-gård (Nils Hafnor) setret. En Gomnesgård skal også ha hatt seterrett her, men det er ikke registrert på seterlister eller kart fra 1820-årene.

I 1777 leverte Jens Berg trekøl til Bærums Verk i Lommedalen, fra en mile som lå rett sør for Toresplassen.

Skog

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 fikk Berg tildelt en skogteig som lå mellom Aurtjern og Steinlaussetra. I 1909 ble skogen utskilt (gnr. 27/2 av skyld 68 øre) og solgt til ordfører Edvart Johannesen for 1.150 kroner. Johannesen solgte i 1915 skogteigen videre til hoffjegermester Thomas Fearnley for 2.000 kroner, og den har siden vært en del av Fearnley/Astrup-familiens store skogeiendom på Krokskogen.

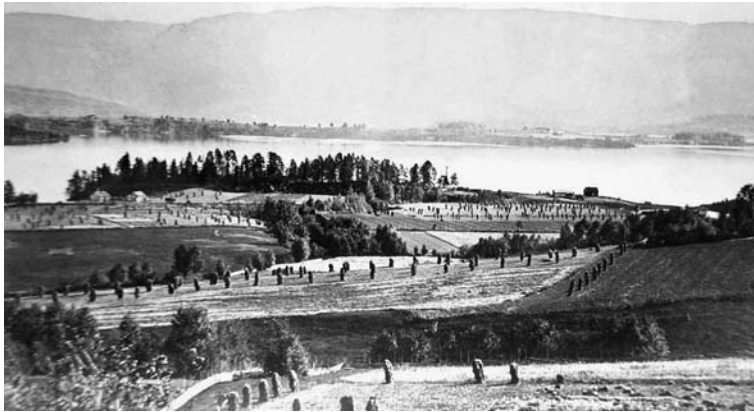
Berg har i dag cirka 150 dekar produktiv skog, fordelt i fire teiger, hvorav to på Krokskogen. Den største er et seterstykke (70 dekar) ved Nedre Steinlaussetra, og dernest 40 dekar mellom Sørsetra og Aurtjern (gnr. 195/11), som opprinnelig tilhørte Kroksund gnr. 195/8 og ble kjøpt av Hans Berg for 1.000 kroner i 1930 (se bind 1 s. 188). I parsellen som tilhører Berg i moen (Svensrudmoen), er det i underkant av 30 dekar skog, og endelig er det cirka 20 dekar mellom gårdens innmark og Sælabonn (hvorav det meste ble vernet sist i 1980-årene). Salg av skogsvirke har betydd en del i driften av gården.

Husmannsplasser

Vi kjenner to husmannsplasser under Berg: Bergsbråten og Bergstua. Begge lå sør for gården, på høydepartiet mot Sælabønn som ble kalt for Bergshagan. Bergsbråten lå cirka 300 m sør for gårdstunet, mens Bergstua lå ytterligere 100 m lenger sør. Området kalles i dag for Bergsåsen. En gang på 1800-tallet skal det ha vært et steinbrudd her, rimeligvis for uttak av kalkstein.¹⁶

Den første husmannen på gården som vi kjenner navnet på, er *Anders Gulbrandsen*. I 1801 var han 36 år og satt som jordløs husmann og dagarbeider på Berg med hustru *Anne Samuelsdatter* (24). Vi kjenner tre av deres barn: Maria (f. og d. 1801), Maria (f. 1802),¹⁷ og Kristen (f. 1809). Anne Samuelsdatter døde etter den siste fødselen, og i 1810 giftet Anders Gulbrandsen seg igjen med *Maria Gulsdatter*, som da bodde i prestegården.

I 1824 betalte Fredrik Berg kirkeskatt for to husmenn: Anders

På dette bildet fra rundt 1870 ser vi de to husmannsplassene under Berg, idyllisk beliggende ved Sælabønn: Bergsbråten (til venstre i bakgrunnen) og Bergshagen. Bak Bergshagen, på den andre siden av bukta, skimter vi Rytteraker gård.

Foto: P. A. Thorén

Gulbrandsen og *Paul snekker*, og i 1825 hadde *Jens Nilsen* overtatt for snekkeren. Men i perioden 1826–30 var Anders Gulbrandsen den eneste husmannen på gården.

Bergsbråten

Den 14. april 1857 festet Hans Jensen Berg plassen Bråten til Anders Kristiansen, og festekontrakten ble fornyet i 1863. I 1865 satt husmann med jord *Anders Kristiansen* (36) i Bråten med hustru *Kari Andersdatter* (43, f. i Norderhov) og deres pleiesønn, Carl Oldemar Torstenssen (2, f. i Christiania). De hadde 1 ku og 2 sauer, og sådde $\frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 1 $\frac{1}{2}$ t. poteter.

Fstekontrakten mellom eieren av Berg og Anders Kristiansen ble avlyst 18. oktober 1895. I 1900 var ingen registrert bosatt i Bergsbråten, og husene ble trolig revet rundt århundreskiftet. Tuffer er fortsatt synlige.

Bergstua

I 1847 het husmannen i Bergstua *Johannes Andersen* (1810–1854), sønn av Anders Olsen Stein og Mari Sørensdatter, som fra 1805 var husmannsfolk på Steinsbråten (Nedre Bråten) i Steinsåsen. Han var gift med *Anne Marie Olsdatter* (1810–1888) fra Norderhov. Vi kjenner seks av deres barn:¹⁸

* Hans Andreas (1837–1860), ugift.

* Karen Marie (1842–1878), g. 1867 m. Erik Johannessen (f. 1842), minst

¹⁶ Harsson (1995).

¹⁷ Maria Andersdatter Bergseie fikk i 1825 en datter, Anne, og som barnefar ble utlagt Kristoffer Hansen Helgelandseie.

¹⁸ Slektsopplysninger fra slektsforsker Terje Lehne.

MALER ERICHSEN

I begynnelsen av 1820-årene leide maler Jørgen Erichsen (seinere eier av Lilleby) husvære under Berg. I listene for «contribution» til Hole kirke, betalte maleren fra Kongsberg 8 skilling for hvert av årene 1824 og 1825, og det var samme skattesats som husmennene. Da han og kona Charlotte Amalie døde sine barn i denne perioden, var bostedet Berg eller Bergseie både i 1822 og 1824. Jørgen Erichsen ble eier av Lilleby i 1830 – se Lilleby gnr. 205/2.

fem barn: Johan (f. 1868), Anne Mathea (f. 1870), Hans Andreas (f. 1872), Edvard (f. og d. 1875) og Karen Margrethe (f. og d. 1878) – se omtale av husmannsplassen Hagen (under Mo på Røyse) og Svingerudbråten gnr. 202/12.

* Ole (1844–1847).¹⁹

* Ole (1847–1920), fanejunker, fra 1877 eier av Frøys-hov gnr. 221/7 og fra 1895 av Ullern gnr. 207/4, g.m. Marte Madsdatter (1851–1888) fra Li i Norderhov, fem barn: Gustav Hjalmar (f. 1874), Helga Mathilde (f. 1876), Karen Elise (f. 1879), Hanna Andrea (f. 1882) og Anna Marie (f. 1885). Ole g.2 m. Marie Olava Andersdatter (1854–1914), datter av dampskipsfører Anders Olsen på Lille Rytteraker, ingen barn (se gnr. 207/4 Ullern).

* Else (1851–1857).

* Johannes (1854–1866).

Johannes Andersen døde i 1854, og i 1865 satt Anne Marie Olsdatter (55) som enke i Bergstua med sine tre gjenlevende barn: Karen Marie (24, sypike),²⁰ Ole (19, skomaker) og Johannes (12). De hadde ingen husdyr, og sådde 1/8 t. bygg. Da Anna Marie Olsdatter døde i 1888, var hennes bosted fortsatt Bergstua.

Nye husmannsfolk på plassen ble *Jørgen Gudbrandsen* (f. 1858) og *Anne Mathilde Johannesdatter* (f. 1868). Han var fra plassen Dal østre under Ullern, mens hun var fra Borgentangen. De fikk i alt 10 barn, og i 1900 var de bosatt på Sundøya. Seinere kom de til Rønningen under By (se omtale av Rønningen).

I 1900 bodde en losjerende, LOVISE SØRENSDATTER (f. 1837, ugift) i Bergstua. Hun var sysselsatt med onnearbeid og vasking.

Rundt 1920 ble stua leid bort til en mann som het Tromp, et navn som i en periode også ble brukt om selve plassen.²¹ Husene ble tatt ned i 1930-årene, og husmannsstua skal ha blitt flyttet til gårdstunet på Berg, hvor den nå nyttes som snekkerbu. I dag står et epletre og noen ripsbusker tilbake som minner om plassen Bergstua.

¹⁹ Ole døde 4. desember 1847, mens broren (som fikk samme navn) ble født 7. desember, bare tre dager seinere.

²⁰ Karen Marie ble i 1867 gift med husmann Erik Johannessen, seinere selveier i Svingerudbråten gnr. 202/12.

²¹ Harsson (1995).

Dæli

GNR. 219 (GNR. 40)

Dæli ligger på vestsida av Røyse, med Frøysuåsen i ryggen og vidt utsyn mot Nordfjorden og bygdene vestenfor. Gården grenser mot Onsaker i nord, mot Frøyshov i øst, mot Fjell og Gomnes i sør, og mot Gomnes i vest.

Gårdsnavnet *Dalvin* betyr «enga som ligger i en dal» (eller «mellom daler»), og er et utbredt gårdsnavn på Østlandet.¹ Åkrene på gårder med *vin*-navn var fra først av beitemark under en eldre gård. Åkrene på Dæli kan ha vært brukt under Gomnes, før de ble ryddet til en selvstendig gård, trolig i de første hundreårene av vår tidsregning.²

¹ Tidligere skrivemåter er Dæline (1459), Delen (1528), Dellenn (St. 174), Dellinn (1578, 1604 og 1617), Dellen (1657), Delli (1723). Kfr. Dæli i Norderhov (Vegårdsfjerdingen). NGV s. 10 og Harsson (1995).

² Harsson (1992).

Dæli i 2004. Hovedbygningen på gården ble bygd 1963–65. Frøysuåsen i bakgrunnen.

Eiere før 1700

STEINALDERFUNN

På Dælis marker er det funnet to spydspisser av flint fra steinalderen. Den ene er 4 tommer lang og 1 tomme bred på det bredeste. Funnene forteller ikke om fast bosetting, men om fangstfolk som vandret herover på søken etter føde for mer enn 4.000 år siden.*

* Universitetets Oldsaksamling C2683 og C5230.

Dæli (gml. matrikkel nr. 17) hadde fra gammelt en skyld på 3 skip-pund 5 lispund (65 lispund), hvorav 5 lispund allerede i 1577 var benefisert Hole prestebord.³ I 1459 eide en person ved navn Olaf Nilssen 30 lispund i gården.⁴

I 1616 eide Narve Ask 9 settinger i Dæli,⁵ mens bønder på Hadeland eide til sammen 30 lispund – trolig de samme 30 lispund som Gudbrand Øyestad i Land eide i 1612: Sevald Lunner (5 lispund), Ola Skjerven (1 såld dvs. 5 lispund) og Sjur Greftegreff (4 såld, dvs. 20 lispund). I 1630 eide Ola Dvergsten på Hadeland 3 såld (15 lispund).

I 1616 ble den gårdparten som Anders Dæhli brukte, bygslet av «velbårne» Peder Iversens arvinger.

I 1624 eide Nils Ålstad i Ringsaker 30 lispund i Dæli,⁶ mens adelsmannen Claus Brockenhus eide 25 lispund («skal visstnok være 30 lispund»), og begge hadde bygsel (av hver sin gårdpart). 5 lispund ble eid av Hole prestebord.

³ I Dæli inngår også Rudsødegård (ved Kneikasetra) på Krokskogen, som i 1723 ennå var selvstendig bruk (NGV, s. 10). I panteregisteret i Statsarkivet: «Fra dette matrikelnummer er i fortiden frakommet pladsen Bruløkken»

⁴ Etter Hartvig Krummedikes jordebok (tillegg 1459) – E.F. Halvorsens ekserpter.

⁵ 1 setting = egentlig en sjettedel (f.eks. av halvsåldet), kornmål som fra 1683 offisielt var lik 1/16 tønne, dvs. cirka 8,7 liter (Norsk historisk leksikon). Merk at Narve Asks eierpart kan ha vært i Dæli i Norderhov.

⁶ I 1652 stevnet Ingrid Ålstad på Hedmarken Jon Leine for rettigheter av gården han brukte (rimeligvis manglende betaling av landskyld), og hun ble preentert på bygdetinget av Bjørn Olsen, trolig Bjørn Olsen Dæhli.

GRAVHAUG

Det er gjort en rekke funn fra jernalder og vikingtid på Dæli. I Oldsaksamlingen ble det allerede i 1850-årene registrert et «gravfund» på gården, i en gravhaug som vi i dag ikke kjenner beliggenheten til. Et økseblad av jern, 5 1/2 tommer langt og 2 1/2 tommer bredt ved eggen – «formen ganske den sædvanlige i den hedenske tid» – ble datert til vikingtid. Det samme ble dekkplatene til to ovale, skålformede bronsespenner, hvor underplatene ble funnet seinere (i 1870 – slik at spennene nå er «fuldstændige»).* I 1876 leverte gårdbruker Ole Dæhli en liten spydspiss av jern (12 cm lang) fra eldre jernalder, som var funnet på gården. I 1894 kom det inn en 32,5 cm lang spydspiss fra yngre jernalder, som etter registreringen var funnet i en gravhaug. Fra samme periode ble det også registrert et økseblad av jern (14 cm langt og 11,5 cm bredt) som var funnet i en åker. Tidlig i 1990-årene ble det, i en åker ved gårdsveien, funnet en 17,7 cm lang spydspiss av jern, som arkeologene har datert til middelalderen.**

* Universitetets Oldsaksamling C2684, C2685 og C 5229. Under platene til bronsespennene var en gave fra gårdbruker Ole Dæhli.

** Universitetets Oldsaksamling C7960, C17653, C17654 og C37907 (spydspiss fra middelalderen, funnet ved gårdsveien opp til Dæli av Asle Ommundsen).

I 1641–42 var det Mats Svendsen i Christiania som bygslet bort den ene gårdparten av Dæli.

I 1647 eide brukeren Bjørn Dæhli 30 lispund i egen gård, mens Nils Ottestad på Hedmarken eide 3 huder (30 lispund), og hr. Lauritz på Hole (sognepresten) hadde inntektene av 1 fjerding (5 lispund). I 1660 eide Nils Ottestads arvinger 30 lispund, med «halv bygsel». I 1673 går det fram av et tingreferat at Magnhild Nilsdatter hadde pantsatt 3 fjerding (15 lispund) i Dæli på Ringerike til sin søster, Kari Nilsdatter i Stange (som trolig eide de øvrige 15 lispund av farens tidligere jordegods i Dæli), og at Magnhild hadde fått 72 riksdaler utbetalt av søsteren, «hvorfor hun samme gods til et fullkomment kjøp overdragen», dvs. at Kari Nilsdatter i Stange da ble eier av de 30 lispund.⁷

I 1698 tinglyste brukeren av Dæli, Erik Olsen Dæhli, sitt «adkomstbrev» på halvannet skippund (30 lispund) i gården, fra Nils Eriksen Huseby på Hedmarken (datert 30. mars 1696).

Brukere før 1700

I 1528 var Dæli halvgård, og brukeren het ERIK DÆHLI. I 1577 var den fullgård. I 1612 het brukeren ANDERS DÆHLI, og nevnt er også en dreng, Ola.

I 1617 var Dæli delt i to halvgårder, og brukere var ANDERS DÆHLI og OLA DÆHLI (O.N. i seglet).

I 1624 var Anders og Ola fortsatt brukere.⁸ Anders Dæhli eide i 1615 5 lispund i en gård Tveita (neppe på Ringerike), og i 1624 eide han 3 lispund i Toen på Modum. Ola Dæhli eide i 1616 5 lispund i Vegstein i Norderhov, og 2 ½ lispund i en gård Knerud (uvisst hvor).⁹

I 1627 var Anders Dæhli død, for landskatten for hans tidligere gårdpart ble betalt av ANNE DÆHLI, rimeligvis enka.

I 1630 ble Utvika brukt under Dæli. Utvika var krongods (tidligere ødegård), og brukeren av Dæli bygslet plassen av futen og hadde en husmann der.

Fra 1631 var SØREN DÆHLI og JENS DÆHLI brukere av hver sin gårdpart av Dæli. Jens bygslet i 1641–42 sin del av Mats Svendsen i Christiania, mens Søren's gårdpart var bondegods, dvs. eid av ham selv eller andre bønder. Søren Dæhli ble i 1632 ilagt bot fordi han

I 1850-årene ble dekkplatene til to ovale, skålførmede bronsespenner fra vikingtida funnet i en gravhaug på Dæli. I 1870 fant man underplatene til spennene, som dermed ble «fuldstændige».

© Universitetets kulturhistoriske museer

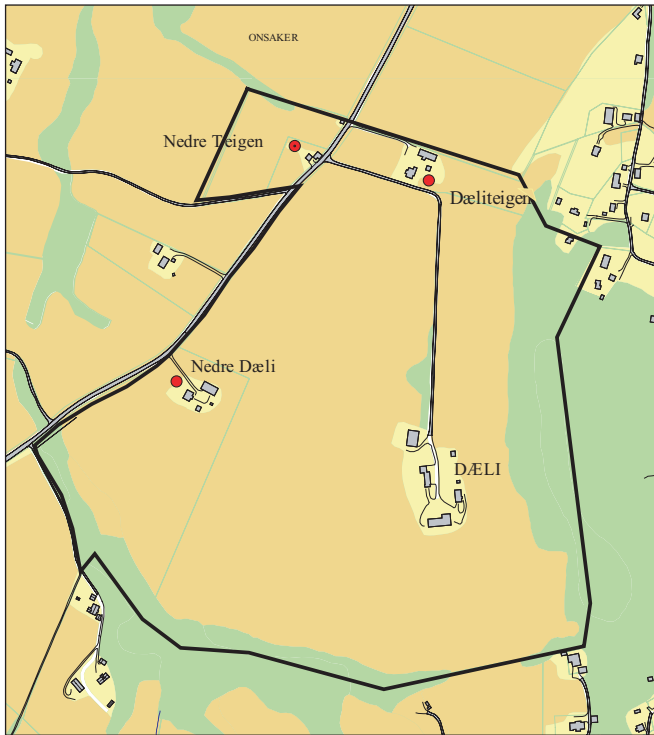
En av spydspissene som er funnet på Dæli. Den er tidfestet til jernalderen.

© Universitetets kulturhistoriske museer

⁷ Thorleif Solbergs håndskrevne avskrift av tingboka for 1673.

⁸ E.F. Halvorsens ekserpter, og Halvorsen (1960), s. 12.

⁹ Odelsjordebok for Hadeland fogderi (som Ringerike da hørte under) 1615–1616 (fra E.F. Halvorsen).

hadde brutt opp kista til Anders skomaker og tatt noe gods.¹⁰

I 1647 var Dæli igjen én gård, og brukeren het Bjørn Dæhli. I 1647 eide han selv 30 lispund med bygsel («hans egen odel») i gården.

BJØRN OLSEN DÆHLI (ca. 1594–1665) var en sentral mann i bygda i sin samtid. Han var lensmann (i hvert fall fra 1636, og var det fortsatt i 1646–47), lagrettemann i perioden 1652–1666, og kirkeverge. Av en sak på bygdetinget i 1652 går det fram at Bjørn Dæhli var «forrige kirkeverge». Da stevnet han Maren Davidsdatter Hafnor for 39 ½ riksdaler 19 skilling etter en «seddel» fra 1647. Da dette var kirkegjeld, som «ingen avkortning kan tåle», ble Maren dømt til å betale innen halvmånedsdag (14 dager).

I mars 1664 hadde futen stevnet alle sagbrukerne i Hole til bygdetinget på Frøyshov, angående sagskatten for 1663. Ingen hadde betalt skatten, bortsett fra Bjørn Dæhli. De andre ble pålagt å gjøre opp for seg «innen tre solemerker» – dvs. tre dager.

Bjørn Olsen Dæhli var gift med GJERTRUD KRISTOFFERSDATTER. Han døde i 1665, og etterlot seg hustru og åtte barn:

* Kristoffer, soldat i 1653, i 1699 bruker av Søndre Dæli, seinere av Søndre Gomnes, i første ekteskap (konas navn ukjent) hadde han bl.a. en sønn Gudbrand (d. 1719, gårdbruker på Øvre Leine, g.m. Marte Olsdatter, fire døtre i 1719: Anne g.m. Abraham Knudsen Lehne, Lisbeth, Mari og Kari). Kristoffer var g.2 m. Anne Larsdatter, og de hadde minst to barn: Lars (1675–1747, seinere bruker av Nordre Dæhli, g.m. Kari Olsdatter Stadum, minst tre barn – se nedenfor), og Guro (g.1 m. tårnbygger Ole Iversen Helmen fra Hadeland, g.2 m. Harald Engebretsen).¹¹

* Ole (f. 1641), gårdbruker på Dæli fra 1665, og på Vestre Stadum ca. 1680–1695.

* Ingrid (ca. 1644–1726).

¹⁰ Fra futeregnskapene 1631–32 (E.F. Halvorsens ekserpter).

¹¹ Thorleif Solberg: «Slektsforbindelser Ringerike-Hadeland», i Hringariki nr. 2/2000, s. 17–18.

* Mads (f. 1646), gårdbruker på Dæli i 1697.

* Mattis (f. 1648).

* Marthe

* Mari

* Kari

Skiftet etter Bjørn Dæhli ble avsluttet 3. april 1666. Det var bare eldste sønn, Kristoffer, som var gift og hadde flyttet hjemmefra. Han hadde i hjemgift fått tre voksne kyr, hver av verdi 3 ½ riksdaler, én kobberkjele (4 riksdaler) og en seng (10 riksdaler). I «bryllupsgjerd» hadde han fått anslagsvis 25 riksdaler. Dersom de øvrige barna skulle ha fått sin farsarv umiddelbart, ville de ha fått mindre enn den hjemgift og bryllupsgjerd som eldstebroren allerede hadde fått. I skiftet ble det derfor enighet om at Gjertrud Kristoffersdatter skulle beholde jordegodset, 30 lispund i Dæli, i sin levetid, og etter hvert gi hver av barna den samme hjemgift og bryllupsgjerd som den eldste hadde fått, «eller en kristelig og ærefull jordeferd om Gud det så behaget».¹²

I 1666 er nevnt én dreng på Dæli, Henrik Sørensen (26), og samme år én «husmann», Asle Jørgensen.¹³

Gjertrud Kristoffersdatter overtok jordegodset i Dæli etter mannens død. I 1666 skyldte boet etter Gul Bønsnes 2 riksdaler til Gjertrud Dæhli, som hun fikk utbetalt i form av en dyne.

OLE BJØRNSEN DÆHLI var 24 år gammel ved farens død i 1665,

¹² Tingbok for Ringerike VII (1666), s. 13.

¹³ Asle Jørgensens alder er oppgitt å være 8 år. Han var rimeligvis sønn av en husmann som var død (prestemannntallet 1666 nevner alle mannekjønner på gårdene, som grunnlag for utskrivning av soldater).

«BRØDRESAGA» I SKJÆRDALEN

I 1653 eide Bjørn Dæhli et sagbruk i Skjærdalen sammen med Nils Onsager og Arne Gornæs. Saga stod på Mariakirkens grunn, og i 1649–50 betalte Bjørn Dæhli «et consortes» skatt for den. I 1653 var Nils Onsager og Arne Gornæs eiere sammen med Bjørn, og saga ble da kalt «Brødresaga».* Av et tingreferat vet vi at Arne Gornæs og Bjørn Dæhli var brødre. I 1660 ble Arne Gornæs stevnet for gjeld på bygdetinget, men møtte ikke. Bjørn Dæhli sa da at det Arne skyldte, ville han betale. Nils Onsager hadde «N.O.» i seglet sitt, og var rimeligvis en tredje bror. I 1666 får vi vite at både Bjørn, Nils og Arne var tidligere kirkeverger.

* Ropeid I, s. 320. «Hva og hvem dette navnet går tilbake på, er usikkert,» skriver Ropeid om navnet «Brødresaga».

BYGSLET PILTERUD PÅ ØST-MODUM

I 1650-årene var Rolf Søhol og Bjørn Dæhli bygselmenn til Pilterud på Øst-Modum, en rydningsplass med skog. Bjørn hadde ryddet både Pilterud og nabogården Kimmerud, etter at de hadde ligget øde siden Svarstedauen. I 1686 vitnet Jon Jonsen Hodt på bygdetinget at han «for ungefær tjuge år siden» hadde vært hos Svend Stenshorne på Eiker og spurt om Svend ville bygsle ham Pilterud. Svend hadde da svart at han ikke var bygselmann for Pilterud, men han eide en gårdpart, og «vil du bygsle det, da skal du gå til Rolf Søhol og til Bjørn Dæhli, de er bygselmenn der-til». I 1686 vitnet Ola Rudsødegård at han kunne minnes at salige Bjørn Dæhli var i Pilterud med sitt fe, men om han brukte det «stadig» til seter, visste han ikke.

«... GAMMEL OG BEDAGET»

I 1653 fortalte Bjørn Dæhli på bygdetinget at sønnen hans, Kristoffer Bjørnsen, var blitt skrevet ut som soldat året før, og for kort tid siden var blitt tatt ut på Akershus «til skips» og skulle reise til Danmark. Bjørn fikk tingsvitne på at han var «en gammel og bedaget» mann. Han kunne ikke sjøl forestå gårdsarbeidet, som tidligere var blitt gjort av Kristoffer. Bjørn hadde ingen andre voksne sønner: Den eldste etter Kristoffer var 10 år.

SKYSSPLIKT

I 1665 ble Bjørn Dæhlis sønn, Ole Dæhli, stevnet på bygdetinget for «2 daler skyssferd 1663», som han ble dømt til å betale. Trolig hadde han unnlatt å utføre skyssplikt to år i forveien, og blitt bøtelagt, og siden unnlatt å betale boten.

og synes å ha overtatt som bruker i 1666, da han var myndig.¹⁴ I 1672 unnlot han å møte på bygdetinget, og fogden mente da at han måtte bøtelegges, dersom han «til neste ting ei kan bevise og forklare at ha hatt lovlig forfall».¹⁵

I 1678 blir «enka på Dæli» stevnet for manglende betaling av skatt. Ole Bjørnsen flyttet til Vestre Stadum cirka 1680, og «enka» må ha vært hans mor, Gjertrud Kristoffersdatter.

MADS BJØRNSEN DÆHLI overtok som bruker etter broren, da denne flyttet til Stadum. I 1696 vitnet Kristen Jonsen Krokvik at han for 10–11 år siden hadde tjent på Dæli, og hans husbond Mads Dæhli hadde da leid noe tømmerkog av Augustinus Haga på Tyristrand, som Kristen hadde hogd sammen med Ole Johnsen Leine og Svend Dæhli.

I 1697 var Mads Dæhli fortsatt bruker.

I 1698 lot ERIK OLSEN DÆHLI tinglyse sitt «adkomsstbrev» på halvannet skippund (30 lispund) i Dæli, fra Nils Eriksen Huseby på Hedmarken (datert 30. mars 1696). Dermed var begge gårdpartene i Dæli på brukernes hender.

Søndre Dæli gnr. 40/3

I 1699 var KRISTOFFER BJØRNSEN DÆHLI bruker av Søndre Dæli. Fra rundt 1710 hadde sønnen Lars overtatt gårdparten (Kristoffer flyttet til Søndre Gomnes). LARS KRISTOFFERSEN DÆHLI (1675–1755) var sønnesønn av Bjørn Dæli, som var bruker på Dæli i siste halvdel av 1600-tallet. Han var gift med KARI OLSDATTER STADUM (1671–1755) fra Østre Stadum, og vi kjenner tre av deres barn:

* Kristoffer (1715–1797), seinere eier av Søndre Dæli, g.m. Marthe Ellingsdatter Fjeld – se nedenfor.

* Anders (ca. 1715–1779), seinere eier av Domholt, g.m. Ragne Ellingsdatter Fjeld – se omtale av Domholt.

* Marie (ca. 1720–1804), g.m. Jens Hansen Berg (f. ca. 1715) på Berg på Røyse, fire barn: Kari, Eli, Hans og Anne – se omtale av Berg.

I 1723 hadde de to oppsitterne på Dæli til sammen 4 hester, 24 storfe og 32 sauer. De høstet 10 lass høy, og samlet årlig utsæd var

¹⁴ Etter Landsloven var myndighetsalderen 20 år. Ved en forordning i 1619 ble den hevet til 25 år, og dette var myndighetsalderen i Norge til 1869, da den ble endret til 21 år.

¹⁵ Thorleif Solbergs avskrift av tingbok 1672, s. 39

1 t. rug, 1 t. 1 kv. erter, 3 t. 2 kv. bygg, 8 t. blandkorn og 3 t. havre.

Lars Kristoffersen Dæhli var eier og bruker av Søndre Dæli til sin død i 1747. Da hans eldre bror, Gulbrand Kristoffersen Lehne (som eldste sønn etter Kristoffer Bjørnsen) var åsetes- og odelsberettiget til gården, måtte han først «avkjøpe» broren (for 30 riksdaler) og dernest hans datter Anne (gift med Abraham Knudsen Lehne) deres odelsrett til Dæli.¹⁶

Etter Lars Dæhlis død satt enka, Kari Olsdatter, i uskiftet bo til sin død i 1755. Ved skjøte av 22. januar 1756 ble gården overtatt av eldste sønn, Kristoffer, for 870 riksdaler.

KRISTOFFER LARSEN DÆHLI (1715–1797) var gift med MARTE ELLINGSDATTER FJELD (1722–1787). Ekteskapet var barnløst. I 1762 satt de på gården med fire tjenestefolk: Anders Larsen, Hans Madsen (18, fra plassen Tomta under Stadum), Alet Andersdatter og Anikken Madsdatter. Under gården var det én husmannsplass.

Kristoffer Larsen satt som eier av Søndre Dæli til 1789, da han solgte gården til Henrik Olsen Svarstad for 1.440 riksdaler. Ved tinglysingen av skjøtet protesterte imidlertid Anders Danielsen Hafnor, og viste til selgerens og hans avdøde hustrus testamente, hvor de hadde innsatt Anders og hans hustru som arvinger til gården med alt løsøre. Saken ble løst ved at Henrik Olsen Svarstad utstedte nytt skjøte til Anders Danielsen for samme kjøpesum som han selv hadde betalt (1.440 riksdaler), og med livøre (i form av «fletføringskontrakt») til den tidligere eieren, Kristoffer Larsen Dæhli.¹⁷

ANDERS DANIELSEN DÆHLI (HAFNOR) (1751–1811) var eldste sønn av Daniel Hansen Hafnor, i sin tid gårdbruker på Hafnor og siden på Nordre Frøyshov. Han var gift med MARI OLSDATTER DÆHLI (1757–1828), som var en slektning av Kristoffer Larsen Dæhlies hustru, Marte Ellingsdatter. Etter at de giftet seg i 1777, bodde de på Søndre Dæli og hjalp til med gårdsbruket. De overtok gården i 1790, og fikk 11 barn.¹⁸

* Kristoffer (1778–1839), seinere på Brua (Bruløkkene) på Krokskogen, g. 1802 m. Anne Paulsdatter Lehne (1778–1839),¹⁹ fem barn: Paul (f. 1803, g.m. Marte Olsdatter), Mari (f. 1806, g.m. Hans Gulbrandsen Lerberg), Anders (f. 1808, g.m. Kari Olsdatter Steen fra Hallingdal), Hans Kristoffer

«... SPE AF WEXTEN»

I 1697 var Tollef Nilsen (57), som tjente hos Mads Dæhli, innrullert som soldat. Tollef var «liden og spe af Wexten». Husmann Kristen Engebretsen Teigen (30, gift) i Dæli-eie var også soldat i 1697. I 1699 utstyrte de to brukerne på Dæli én soldat sammen med Lars Onsager. Soldaten var Erik Olsen Dæli (28), eier og bruker av halve gården.

¹⁶ Så seint som i 1740 lyste deres datter, Anna Abrahamsdatter Lehne, pengemangel på denne gårdparten av Dæli.

¹⁷ Fletføring = å overdra til en annen alt man eier, mot underhold.

¹⁸ For en stor del slektsopplysninger fra Terje Lehne.

¹⁹ Anne var datter av Paul Hansen Lehne og Siri Syversdatter Midtskogen.

Dæli i 1956 med hovedbygningen fra 1900 (som brant i 1963) og den gamle läven (brant 1959).

Widerøe's Flyveselskap AS

(f. 1815) og Siri (f. 1818, g.m. Hans Nilsen Hafnor) – se omtale av Bru-løkkene i bind 5.

* Lisbeth (1780–1839), g. 1817 m. Ole Nilsen Fjeldstad (1765–1835) på Fjeldstad (hans tredje hustru), to barn: Marte (f. 1819, ugift) og Ole (1821–1822).

* Daniel (1781–1840), eier av halve Nordre Frøyshov fra 1809 til 1829, g. 1811 m. Kirsti Johansdatter Alme (f. 1785) fra Norderhov, minst fem barn: Anders, Johannes, Ole, Marte og Iver – se Nordre Frøyshov.

* Marthe (f. 1784).

* Jens (1786–1858), seinere eier av halve Søndre Dæli, g.m. Lisbeth Olsdatter Hafnor, minst fem barn – se nedenfor.

* Ole (f. 1788).

* Christense (1790–1791), d. nær 2 år gammel.

* Anders (1791–1866), seinere eier av halve Søndre Dæli, g.m. Guri Rolvsdatter Gomnes, tre barn – se nedenfor.

* Christense (f. 1795), g.m. Ole Andersen Vesterneie i Haug (før de inngikk ekteskap, fikk de i 1824 én sønn, Andreas. Ole Andersen bodde da i Hønen-eie).

* Maria (f. 1796), g.m. Kristoffer Pedersen Henseie (f. 1795), minst én datter Anne (f. 1834), g.m. Johan Pedersen (f. 1835), én datter Marte Karine (1861–1927, g.m. Karl Johan Jørgensen 1868–1923, én sønn Johan Fagerheim g.m. Gina Iversen).

* Ragnhild (1801–1839), ugift («krøpling»), bodde på Søndre Dæhli.

I 1797 lånte Anders Danielsen Dæhli 500 riksdaler i Akershus stifts geistlige enkekasse, mot pant i gården. I 1801 var han 51 år og satt

på gården med hustru Mari Olsdatter (43) og åtte barn. De hadde én tjenestejente, Maria Larsdatter (19).

Anders Danielsen overtok i 1806 halve Nordre Frøyshov fra sin far, Daniel Hansen, mens broen Daniel Danielsen overtok den andre halvparten. I 1809 solgte Anders sin del av Nordre Frøyshov til sin sønn, Daniel (f. 1781) – se omtale av Nordre Frøyshov (løpenr. 145, seinere bnr. 1).

Anders Danielsen Dæhli døde i 1811. Skiftet etter ham ble avsluttet i januar 1818, og da ble Søndre Dæli taksert til 1.400 riksbankdaler sølvverdi (omsatt i «speciemynt» 700 spesidaler), og ble for denne sum overdratt til de to sønnene Jens og Anders Andersønner. Begge fikk en gårdpart av skyld 16 $\frac{1}{4}$ lispund (Anders løpenr. 141 og Jens løpenr. 142), og begge skulle svare livøre til mora.

Mari Olsdatter Dæhli giftet seg igjen med enkemannen Rolv Olsen Gommæs (ingen barn).

JENS ANDERSEN DÆHLI (1786–1858) overtok halvparten av Søndre Dæli i skiftet etter faren i 1820. Han giftet seg i 1812 med LISBETH OLSDATTER HAFNOR (1790–1848). Vi kjenner seks av deres barn:²⁰

* Anne Marie (f. 1812), g.m. Erik Danielsen Frøshaug (1810–1867), i 1865 var de husmannsfolk i Mørkhøl, minst seks barn: Jørgine, Ingeborg, Martin, Maren Elisabeth, Dorthea og Kristen – se Mørkhøl.

* Ole (f. 1814).

* Marte (f. 1816).

* Anders (f. 1818).

* Halgrim (1821–1893), seinere husmann i Evjua under Svarstad, g. 1850 m. Marte Jensdatter Søholeie (1820–1891), minst fem barn: Ingeborg (1850–1883, ugift), Johan (f. 1851, g.m. Marie Christine Svarstad), Andreas (1853–1857), Lovise (f. 1855, g.m. Hans Andreas Jensen Søhol, seks barn),²¹ og Anne (1857–1892, g.m. Kristian Kristiansen – se Dæliteigen) – se Evjua under Svarstad i bind 4.

* Andreas (f. 1831), g. 1852 m. Anne Elisabeth Auensdatter Frognøya (f. 1823), i 1865 husmannsfolk i Åsbakken i Frøysuåsen, i 1900 bosatt i Oslo, hvor Andreas var oppsynsmann ved Nasjonalgalleriet, minst tre barn: Jens Lauritz (f. 1850), Martin (f. 1859) og Anton (f. 1860).

²⁰ Jens Andersen Dæhli, «gift mand af Hole», ble i 1816 utlagt som barnefar til Kari Syversdatter Henseies datter, Anne Maria (f. 4. mai og d. 16. august 1816). Kari Syversdatter var da tjenestejente på Øst-Veme i Soknedalen. I 1823 begikk hun sitt 2. leiermål, da hun fikk en sønn, Lars, med Gulbrand Gulbrandsen på Finnsand i Ådal (hans 3. leiermål).

²¹ Hans Andreas Jensen Søhol var bror av Johannes Jensen Dæhli, seinere eier av Dæliteigen.

Jens Andersen Dæhli slet økonomisk, og solgte fra en del av eiendommen. I 1833 skilte han ut og solgte «Tuveløkken, Engen og Hagen» (løpenr. 142b, seinere gnr. 40/8 Nedre Dæli av skyld mark 1,93) til Kristen Pedersen for 300 spesidaler. I 1843 solgte han så det gjenværende av sin halvpart av Søndre Dæli til HANS PEDERSEN RØDNINGSAND fra Ådal. Fra 1850 var det hans sønn, Peder Hansen, som var eier, og ved skjøte av 14. juli 1854 solgte han gårdparten til Anders Andersen Dæhli d.y. (en brorsønn av den tidligere eieren, Jens Andersen Dæhli), som tidligere samme år hadde overtatt den andre halvparten av Søndre Dæli av sin far, Anders Andersen Dæhli d.e. (se nedenfor).

ANDERS ANDERSEN DÆHLI d.e. (1791–1866) overtok den andre halvparten (løpenr. 141) av Søndre Dæli i skiftet etter faren i 1818. Han var gift med GURI ROLVSDATTER GOMNES (f. 1788), og de fikk tre barn:

* Anders (f. 1811), seinere eier av Søndre Dæli, g.m. Karen Kristiansdatter Hoberg fra Øvre Leine – se nedenfor.

* Ole (1814–1889), g.m. Marie Fredriksdatter Wiig (1820–1897), eiere av Haug med Grefsrud på Nakkerud, seks barn: Maren Fredrikke (f. 1844, g.m. Karl Fægri f. 1844 på Hofsplassen i Norderhov, minst to barn: Ole og Otto), Anders (f. 1848), Johan (d. 1854), Gustav (f. 1853, eier av Lerskalen på Modum, g.m. Petra Henrikke Olsdatter f. 1862, seks barn: Anna, Emil, Sigurd, Mathilde, Emma og Borghild Kristine), Oline Marie (f. 1856, g.m. Gabriel Haldum f. 1858, eier av Nordre Dale i Nedre Eiker, minst tre barn: Mathea, Elling og Getta), og Martin (1861–1944, seinere eier av Søndre Haug, g.m. Gunhild Marie Løken 1862–1940, seks barn: Nora Kristine, Nils Olaf, Reidar Frithjof, Torleif, Gudrun Marie og Birger Arvid Martin).

* Marie (1817–1890), g.m. Kristian Isaksen Fjeld (1815–1898), eier av Fjell bnr. 15, seinere av Kolbjørnrud på Tyrstrand, tre barn: Isak (1842–1926, g.m. Bolette Olsdatter 1843–1919, seinere eiere av Kolbjørnrud, og Hollerud på Tyrstrand, fire barn: Kristian, Johan, Inga og Nils), Maren Gurine (f. 1845, g.m. Anders Hansen f. 1840, flyttet til Hamar, tre barn: Sigrid Marie, Gustav Adolf og Alvilde Laurentse), og Martin (f. 1849, utvandret til USA i 1872).

Anders Andersen Dæhli d.e. satt som eier av halve Søndre Dæli til 1854, da han overdro gårdparten til eldste sønn, Anders, med livøre til foreldrene i deres levetid.

ANDERS ANDERSEN DÆHLI d.y. (f. 1811) var gift med KAREN KRISTIANSDATTER HOBERG (1809–1884) fra Øvre Leine. Ekteskapet var barnløst.

Anders Andersen Dæhli d.y. ble i 1854 eier av hele Søndre Dæli (av skyld 32 ½ lispund), da han kjøpte den andre halvparten –

GOMNÆS-MUSIKKEN

Anders Andersen Dæhli d.y. var en av mange holeværingar som var med i «Gomnæs-musikken» – miljøet rundt den første organisten i Hole, Gudbrand N. Gomnæs (f. 1777) og hans sønner, Nils (f. 1812) og Anders (f. 1821). Blant de mest aktive var også Hans O. Gomnæs, og brødrene Jørgen (f. 1809) og Ivar Rytterager (f. 1818). Gomnæs-musikken var et begrep gjennom hele 1800-tallet og langt inn i 1900-årene, og var kjent over store deler av Østlandet. Den hadde spilleoppdrag helt opp i Land og Valdres, og musikerne kunne ofte være borte i lange tider. De fleste av dem hadde gård og eiendom, og det sier seg selv at det kunne gå ut over driften (og flere av dem kom i økonomisk uføre). «Musikken» bestod av fire–fem personer, med feler, cello, kontrabass og klarinett. Hvem som spilte hva er ikke kjent, men musikerne byttet ofte instrumenter, de fleste spilte på flere av dem. Hans O. Gomnæs kjøpte seinere en av Fure-gårdene på Øst-Modum, og da notesamlingen hans ble funnet på et loft på Fure i 1977, kom det for dagen at flere av musikerne skrev melodier selv. Det ble også funnet noter som var signert Anders Dæhli.*

* Thure Lund: «Gomnæs-miljøet. Musikere og komponister», i heftet Ringerike (1980), s. 39–43.

løpenr. 142a – av Peder Hansen (sønn av Hans Pedersen Rødningsand). Han lånte i 1858 1.000 spesidaler i Hypotekbanken mot pant i gården.

I 1865 solgte han en skogteig på Krokskogen (gnr. 40/4 Dæli) til Ivar Rytterager og Johannes Fuhr, og året etter en løkke på Øskjevallsetra (gnr. 40/5 Øskjevall) til Erik Gulbrandsen Søhol – se skog/seter.

I 1865 satt Anders Andersen (55) og Karen Kristiansdatter (57) på gården med hans foreldre (føderådsfolk) og to tjenestefolk: Kristian Amundsen (18) og Andrine Olsdatter (16) samt en kvinne som «leier hus», Maren Kristiansdatter (50, enke). De hadde 3 hester, 5 storfe, 10 sauer og 2 griser, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, $1 \frac{1}{8}$ t. rug, $4 \frac{5}{8}$ t. bygg, 2 t. blandkorn, 1 t. havre og 14 t. poteter.

I 1876 skilte Anders Andersen Dæhli d.y. ut den tidligere husmannsplassen Teigen (gnr. 40/6 av skyld mark 1,17) og solgte den til Johannes Jensen. I 1880 ble det utskilt en åkerteig, Kilen (gnr. 40/7 av skyld 19 øre), som ikke ble solgt fra gården, men siden har vært en del av denne.

Etter sin hustrus død i 1884 synes Anders Andersen Dæhli d.y. å ha fått forverret sine økonomiske problemer, og han måtte etter hvert gå til skifteretten med sitt bo. Ved auksjonsskjøte av 14. juni 1888 kjøpte OTTO LUNDBERG Søndre Dæli for 115.000 kroner. Lundberg bodde på Onsaker, og solgte i 1891 Søndre Dæli (gnr. 40/3) til Erik Olsen Waagaard, som samme år også var blitt eier av Nordre Dæli (gnr. 40/1). Siden var Dæli samlet på én hånd (i 1902 kjøpte Otto Lundberg hele gården – se nedenfor).

Dæli i august 1961. Den nye sidebygningen er under oppføring mellom hovedbygningen og den nye låven (bygd 1960). Til venstre for hovedbygningen ligger redskaps-
huset, som ble bygd 1962 på tomte hvor den gamle låven stod.

Widerøe's Flyveselskap AS

Nordre Dæli GNR. 40/1

Rundt år 1700 var ERIK OLSEN DÆHLI (ca. 1673–1742) eier og bruker av nordre halvpart av Dæli. Han hadde ervervet gården dels ved kjøp og dels ved makeskifte med familiemedlemmer. I 1696 ble han kalt Erik Olsen Linstad (han kom trolig fra Linstad i Stange). Da inngikk han og hans søster Sissel Olsdatter (gift med Gunder Thoresen på Holstad i Grue) makeskiftekontrakt med sin morbror, Nils Eriksen på Huseby i Stange, og ved skjøte av 6. mars 1708 overtok han søsterens 15 lispund i gården for 96 riksdaler, og var dermed eier av hele Nordre Dæli (30 lispund).

Erik Dæhli var lagrettemann i 1699. Han var gift med ANNE LARSDATTER (d. 1747), og vi kjenner sju av deres barn:

- * Kari, g.1 m. Ole Pedersen Borgen, g.2 m. Bjørn Torgersen Helgerud.
- * Marte, g.m. Jon Pettersen.
- * Lars
- * Kirsti, g.m. Christen Gulbrandsen Fjeld på Søndre Fjell, deres sønn Gulbrand ble seinere eier av Nordre Dæli – se nedenfor.
- * Ragnhild (f. ca. 1714), g.m. Nils Olsen smed.
- * Ole
- * Ingjerd (f. ca. 1716), g.m. Christen Hansen Ullern (hans andre hustru).

I 1723 hadde de to oppsitterne på Dæli til sammen 4 hester, 24 storfe og 32 sauer. De høstet 10 lass høy, og samlet årlig utsæd var 1 t. rug, 1 t. 1 kv.²² erter, 3 t. 2 kv. bygg, 8 t. blandkorn og 3 t. havre.

²² Kv = kvarter = 1/4 tonne.

Etter Erik Olsens død i 1742 ble det avholdt skifte. Boets bruttoverdi var cirka 334 riksdaler, hvorav halvparten av Dæli ble taksert til 230 riksdaler og utlagt enka Anne Larsdatter og de sju barna.²³ Ved Anne Larsdatters død i 1747 ble gården overtatt av eldste sønn, LARS ERIKSEN DÆHLI (1699–1765), som etter hvert løste ut sine medarvinger og i 1756 fikk hjemmelsdokumenter på gården. Han var gift med KARI ANDERSDATTER, og de fikk flere barn, hvorav to nådde voksen alder:

* Helene, g.m. Erik Andersen Rørviken, sønn av Børil Jørgensdatter og Anders Rørviken,²⁴ seinere eier av halvparten av svigerfarens gård, minst fem barn – se nedenfor.

* Anders (f. ca. 1756), seinere eier av halve Nordre Dæhli – se nedenfor.

Etter Lars Eriksen Dælis død i 1765 ble det avholdt skifte, som ble avsluttet i mars 1766. Boets bruttoverdi ble beregnet til 659 riksdaler, hvorav 30 lispund i Dæli ble verdsatt til 600 riksdaler. Etter at gjeld og omkostninger var trukket fra, var nettoverdien 67 riksdaler.²⁵ Ved skjøte av 12. juli 1766 solgte enka, Kari Andersdatter, en halvpart av gården (14 $\frac{1}{4}$ lispund) til svigersønnen Erik Andersen Rørviken for 295 riksdaler, og 30. desember samme år overdro hun resten (15 lispund) til sønnen, ANDERS LARSEN DÆHLI (f. ca. 1756), for 300 riksdaler.

ERIK ANDERSEN RØRVIKEN og HELENE LARSDATTER DÆHLI fikk minst fem barn: Anne (f. og d. 1767, d. 9 måneder gammel), Lars (f. 1768, d. som barn), Anne (f. 1770, Lars (f. 1772) og Kari (f. 1775). Erik Andersen lånte i 1770 350 riksdaler av Poul Haslef i Christiania mot pant i gårdparten, og fikk raskt problemer med å betjene renter og avdrag. Ved auksjon avholdt 10. september 1774 (skjøte utstedt 31. januar 1775) ble hans gårdpart av Nordre Dæli (14 $\frac{3}{4}$ lispund selveiergods og bygsel av 1 $\frac{1}{4}$ lispund prestegods) solgt til sersjant Gulbrand Christensen Fjeld for 460 riksdaler. Gulbrand Christensen Fjeld hadde allerede i november 1772 kjøpt $\frac{1}{2}$ lispund av den andre gårdparten av Nordre Dæhli for 10 riksdaler av sin fetter, Anders Larsen Dæhli, som også kom i økonomiske vanskeligheter. Resten av denne gårdparten (14 $\frac{1}{4}$ lispund selveiergods og bygsel av 1 $\frac{1}{4}$ lispund prestegods) ble ved auksjonsskjøte av 8. november 1773 solgt til lensmann TORSTEN BYE. Allerede i april 1774 solgte Torsten Bye den videre til Gulbrand

RETTSFORLIK

I 1732 ble det tinglyst et rettsforlik mellom Erik Olsen Dæhli og Lars Kristofersen Dæhli, eier av Søndre Dæli, om «rettigheter over hinandens eiendomme».

²³ Skifteprotokoll nr. 13 (1741–1744) Ringerike og Hallingdal, s. 386b.

²⁴ Erik Andersen Rørviken var halvbror av Ole Andersen (Søndre) Rudsødegården.

²⁵ Skifteprotokoll nr. 18 (1763–1768) Ringerike og Hallingdal, s. 223b.

«... EN SLEKTENS TROFAST
SØNN»

«Det stod i lokalbladet om en gravsten, hvorpå Jørgen Moe eller kandidat Færden hadde skrevet teksten. Den stod på grava til Ole C. Dæhli, som var født Wager, og dermed i slekt både med Moe og Færden, men stenen er nå borte! Ja, de rydder godt opp på kirkegårdene. Det kan ikke være riktig at gammel bygdehistorie blir kastet bort. Hva stod på stenen? En venn av gamle minner, en slektens trofast sønn. Her støvet hvile finner, og takksomt minnets lønn.»*

* VV.: «Jørgen Moe-familien samlet på den gamle gård», i Norges Kvinner 2. februar 1958 (etter Engebret Jørgen Moes begravelse 8. februar s.å.) I artikkelen heter det at Ole C. Dæhli var født Wager. Det riktige er at hans mor, Marthe Olsdatter, var født Wager (hun var søster av Engebret Olsen, som ble gift til Mo i Steinsfjerdingsgen, og ble Jørgen Moes far).

Christensen Fjeld, som dermed satt som eier av hele Nordre Dæli (30 lispund og bygsel av 2 ½ lispund prestegods), eller samme gård som tidligere hadde tilhørt hans morbror, Lars Eriksen Dæli.

GULBRAND CHRISTENSEN DÆHLI (FJELD) (1739–1809) var sønn av Kirsti Eriksdatter Dæhli og Christen Gulbrandsen Fjeld på Søndre Fjell. Han var gift med ANNE JØRGENDATTER GOMNÆS (1743–1809), og de fikk fire barn som nådde voksen alder:

- * Sibylla, g.m. Ole Gulbrandsen Onsager.
- * Marte, g.m. Jørgen Torkildsen Lehne.
- * Christen (1776–1867), seinere eier av Nordre Dæli, g. m. Marthe Olsdatter Wager, to barn – se nedenfor.
- * Kirsti (f. 1781), g.m. Hans Gulbrandsen Hundstad.

I 1801 satt Anne (58) og Gulbrand (62) på gården med sine to yngste barn, Christen (24) og Kirsti (20), og et pleiebarn, Christense Ellingsdatter (8). På gården var det to tjenestefolk: Maria Johansdatter (23, fra Taje under Helgeland) og Kristen Eriksen (17).

Gulbrand Christensen Dæhli innløste seinere de 2 ½ lispund i gården som var benefisert Hole prestebord, og ved skjøte av 10. mai 1806 ble Nordre Dæli (32 ½ lispund) overdratt til sønnen, Christen, for 2.000 riksdaler og livøre til foreldrene i deres levetid (de døde begge i 1809). I skjøtet ble nevnt at faren beholdt 5 lispund som gjaldt matrikelnr. 98 Rudsødegården (på Krokskogen), som skulle tilfalle sønnen etter farens død.

CHRISTEN GULBRANDSEN DÆHLI (1776–1867) giftet seg i 1810 med MARTHE OLSDATTER WAGER (1788–1874) fra Norderhov. Vi kjenner to av deres barn:

- * Ole, d. som barn.
- * Ole (1818–1891), ugift, seinere eier av Nordre Dæli – se nedenfor.

I 1820- og 1830-årene ble Maurud (Maurerud) på Tyristrand, av skyld 7 lispund, eid av Christen Gulbrandsen Dæhli. Han hadde da en husmann her (se husmannsplasser).

I 1865 satt Marthe Olsdatter (78) og Christen Gulbrandsen (90) med sin sønn, Ole Christensen (48, ugift «bestyrer gaardsbruget») samt tre tjenestefolk: Andreas Larsen (39),²⁶ Lise Jensdatter (29) og Jørgine Hansdatter (21). På gården var det et legdslem, Johan Kris-

²⁶ Andreas Larsen (f. 1826) var sønn av Lars Hansen Gomnes-eie og «husbondkarl» på Dæli da han i 1880 giftet seg med Jørgine Nilsdatter (f. 1844), datter av Nils Isaksen Gomnes. De fikk samme år en datter, Anne Karine, som seinere ble gift med Halvor Hammersbøen (i 1900 gårdsbestyrer på Dæli) – se nedenfor.

tiansen (14). De hadde 3 hester, 14 storfe, 10 sauer og 3 griser, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, 1 t. rug, 7 t. bygg og 29 t. poteter.

Christen Gulbrandsen Dæhli var gårdbruker på Nordre Dæli i over 60 år. Etter hans død i 1867 overtok eneste arving, sønnen Ole, gården.

OLE CHRISTENSEN DÆHLI (1818–1891) hadde vært gårdsbestyrer i flere år før han ble eier av Nordre Dæli i 1867. I 1880 skilte han ut en seterløkke med skog på Øskjevallsetra (gnr. 40/2 Øskjevall) og solgte denne til Kristian G. Lehne for 600 kroner. Han levde ugift, uten etterkommere, og testamenterte Nordre Dæli til Erik Olsen Waagaard, sønnesønn av hans morbror Gulbrand Wager (Waagaard).

Erik Olsen Waagaard overtok Nordre Dæli i mai 1891, og kjøpte seinere samme år også Søndre Dæli. Dermed var Dæli igjen samlet på én hånd.

Dæli – én gård fra 1891

ERIK OLSEN WAAGAARD (1861–1914) var sønn av Berte Marie f. Bjøre og Ole G. Waagaard på Søndre Hougsrud i Begnadalen, som fra 1871 var eier av Øvre Vågård i Norderhov sammen med sin halvbror, Elling Waagaard. Han var gift med KAROLINE KRISTIANSDATTER OPPEN (1863–1896), og de fikk to døtre:

* Margit (f. 1892), g.m. konsul Oscar Bommen (f. 1881) fra Drammen, to barn: Solveig (f. 1912) og Anton (f. 1916).

* Caroline (f. 1896), g. 1924 m. o.r.sakfører Finn Torjusen (f. 1893) fra Bergen, én datter Elsa (f. 1925).

I 1900 satt Halvor Hammersbøen (1872–1952, f. i Hol i Hallingdal) som gårdsbestyrer på Dæli med hustru Anne Karine (1880–1957) og hennes mor, Jørgine Nilsdatter (f. 1844, rentenist). Jørgine var enke etter Andreas Larsen, som i en årrekke var tjener og «husbondkarl» på Nordre Dæli. Datteren Anne Karine og hennes mann Halvor Hammersbøen (ordfører i Hole 1926–1940) ble seinere eier av en av Fjell-gårdene (gnr. 217/13), og fikk tre barn: Karsten, Ester og Eva – se omtale av Fjell i bind 4.

Erik Olsen Waagaard²⁷ måtte innlevere sitt bo til skifteretten, og i 1900 kjøpte Otto Lundberg gården (gnr. 40/1, 3 og 7) for 24.000

²⁷ Erik Olsen Waagaard giftet seg andre gang i 1910 med Gudrun Wibe-Olsen (f. 1883), og de fikk én sønn, Erik (f. 1913).

Gudbrand Tuff (1894–1969) og hustru Martha f. Helmen (1896–1971) var begge fra Gran på Hadeland. De ble eiere av Dæli i 1929.

På Dæli cirka 1935. Småjentene Kirsten Inger (f. 1929) og Else Ragnhild (f. 1930) foran sidebygningen, som var et gammelt bryggerhus/drengestue med gjesterom i overetasjen (revet rundt 1950). Til høyre skimter vi våningshuset som brant i 1963.

kroner. Skjøte ble først utstedt 8. desember 1902. Den nye eieren lånte 22.000 kroner i Opplysningsvesenets fond mot pant i eendommen.²⁸

OTTO LUNDBERG (1857–1934) fra Hurdal kom til Hole i 1883, da han kjøpte en av Onsaker-gårdene. Fra 1894 var han eier av Helgeland, som han solgte i 1902. I ekteskapet med JOSEFINE LARSEN (1857–1933) fra Ermsjø ved Drøbak fikk han åtte barn: Jenny, Beda, Lars Jakob, Thora, Eivind, Anne, Johan og Marta – se bind 2 s. 569–571.

Josefine og Otto Lundberg bygde i 1900 ny hovedbygning på Dæli, og drev sommerpensjonat på gården i en årrekke – etter familietradisjonen fordi de mange døtrene skulle ha noe å gjøre.

I 1915 ble Nedre Teigen (gnr. 40/9) utskilt og solgt til Anders Andreassen Onsaker – se nedenfor.

I 1920 solgte Otto Lundberg Dæli til OTTO BJØRNEBY fra Solør for 250.000 kroner. De dårlige tidene tvang Bjørneby til skifteretten, og ved auksjonsskjøte av 27. juli 1923 overtok hans hustru, Ebba Bjørneby, gården for 127.500 kroner. I 1929 måtte banken inn og overta, og gården ble solgt til Gudbrand Tuff for 72.000 kroner (skjøte ble først utstedt 7. januar 1932).

GUDBRAND TUFF (1894–1969) fra Gran på Hadeland hadde i mange år drevet gården Helgaker nedre i sin hjembygd. Han ble i 1928 gift med MARTHA HELMEN (1896–1971), og de flyttet til Dæli våren 1930. De fikk to døtre:

* Kirsten Inger (1929–1986), g.m. Jan Bjerknes (1928–1993), seinere eiere av Dæli, fire døtre: Elisabeth, Margaret, Kirsten og Inger – se nedenfor.

* Else Ragnhild (f. 1930), g.m. Halvor Western (1920–1997) på Hundstad, tre barn: Ole (f. 1956, seinere eier av Dæli, g.m. Elin Koksrud, tre barn – se nedenfor), Trond (f. 1959, seinere eier av Hundstad, g.m. Trine Lise Berg Dalsbotten f. 1962 på Helgeland, tre barn: Fredrikke, Birgitte og Mathilde – se Helgeland), og Hilde (f. 1968, ugift, ingen barn, bosatt i Oslo, siden april 2003 midlertidig bosatt på Svalbard, eier av Bakkeløkka gnr. 219/2 på Røyse).

²⁸ I Ringerikes Blad 2. oktober 1902 heter det at salgssummen var 30.000 kroner, og at Dælis skog var solgt til uthugst til d'herrer Lomsdalen, Struksnæs og O. Rua.

I perioden 1933–1942 ble det utskilt og solgt tre hytteeiendommer på Krokskogen, og i 1962 ble det utskilt en tomt Hyggebo (gnr. 40/15 av skyld 2 øre) ved Bruløkkene, som ble overdratt til eiernes datter Else Ragnhild Western (med tilleggstomt på 4,5 dekar i 1966).

Martha og Gudbrand Tuff drev sommerpensjonat og tok imot påskegjester før krigen, og kunne ha inntil 30 gjester. Etter krigen drev de barnpensjonat om sommeren, i samarbeid med Røde Kors, i tillegg til å ta imot påskegjester (til 1953).

I 1948 hadde Dæli 274 dekar dyrket jord (leirmold), 12 dekar frukthage, 80 dekar annet jordbruksareal, 1.000 dekar produktiv skog og 200 dekar annen utmark. På gården var det 4 hester, 30 kyr, 1 okse, 5 ungdyr, 5 griser, 3 sauer og 10 høner.

Ved skjøte av 24. mai 1971 ble gården overdratt til datteren Kirsten Inger (Tulleemor) og hennes mann Jan Bjerknæs for 337.500 kroner.

KIRSTEN INGER TUFF (1929–1986) var gift med JAN BJERKNÆS (1928–1993) fra Sem i Vestfold (seinere skilt).²⁹ De fikk fire døtre:

* Elisabeth (f. 1950), bosatt i Nordre Ringåsen i Norderhov, g.m. Jan Erik Qvist (f. 1948) fra Hønefoss, to barn: Espen (f. 1974, g. 2002 m. Tone Natland fra Bergen, én sønn Sivert f. 2003) og Sondre (f. 1977, g. 2004 m. Guro Evensen fra Haug).

* Margaret (f. 1954), bosatt på Røyse, fra tidligere ekteskap med Josef Joachim Steindl fra Tyskland har hun tre barn: Adrian (f. 1988), Sofia Augusta (f. 1989) og Katharina (f. 1991).

* Kirsten (f. 1956), bosatt i Oslo, fra tidligere ekteskap med Stephan Schmidbauer (f. 1955) fra München i Tyskland har hun to barn: Benjamin (f. 1991) og Therese (f. 1994).

* Inger (f. 1961), bosatt i Åsbygda, g.m. Arnt Peter Tandberg (f. 1952) fra Haug, tre barn: Fredrik Magnus (f. 1984), Hanna (f. 1987) og Andreas (f. 1992).

Ved siden av gårdsdriften drev Jan Bjerknæs eget firma innen snørydding i Oslo (Ring Sneservice), hvor bønder bl.a. fra Røyse, Hadeland, Lier og Hurum fikk sysselsetting i vinterhalvåret.

I 1981 solgte Kirsten Inger Tuff gården til sin nevø Ole Western, sønn av hennes søster Else Ragnhild f. Tuff og Halvor Western på Hundstad, for 2 mill. kroner.

OLE WESTERN (f. 1956) ble i 1987 gift med ELIN KOKSRUD (f.

Jan Bjerknæs (1928–1993).

Kirsten Inger Tuff (1929–1986).

Kirsten Inger Tuff og Jan Bjerknæs med sine tre eldste døtre i 1960. Fra venstre: Kirsten (f. 1956), Elisabeth (f. 1950) og Margaret (f. 1954). Minstejenta Inger ble født i 1961.

²⁹ Jan Bjerknæs var sønn av brukseier Marcus Hauge Bjerknæs og hustru Petra f. Pedersen på Hesby Bruk. Marcus Hauge Bjerknæs var en etterkommer av Hans Nielsen Hauge.

1960) fra Koksrud i Steinsåsen. De har tre barn: Anne Marthe og Inger Mari (tvillinger, f. 1987) og Anders (f. 1989).

Ole Western er utdannet gartner, og drev i en 20 års-periode med bær og poteter (i dag primært kornproduksjon). Elin Koksrud Western arbeider som spesialsykepleier ved Hole bo- og rehabiliteringssenter.

Dæli har i dag 285 dekar dyrket jord, 1.600 dekar produktiv skog og vanningsanlegg (sameierlaget Tyrifjordregn fra 1976).

Hovedbygningen på gården er bygd i 1963–65, etter at den gamle fra 1900 brant ned i 1963. Øvrige bygninger er en sidebygning (1961), låve med fjøs (1960, en del av låven ombygd til potetlager 1982), stabbur (1963, det gamle ble revet et par år seinere), redskapshus (restaurert 1962), leikestue (ca. 1955), og et mindre hus som ble satt opp i 2002 på grunnmuren av den gamle potetkjelleren fra 1842.

Den gamle låven med stall og fjøs (bygd 1942) brant ned til grunnen vinteren 1959, og hele besetningen brant inne. En gammel sidebygning (tidligere bryggerhus/drengestue) med gjesterom i overetasjen ble revet rundt 1950.³⁰

Åkernavn er Åsjordet, Storjordet, Daljordet og Stabbursjordet.

Husmannsplasser

Dæli har hatt to husmannsplasser i eget gårdsvald – Teigen og Nedre Teigen. I tillegg har gården hatt husmenn i Utvika, Hengsle og Maurud (på Tyristrand) – se nedenfor.

I 1630 ble Utvika brukt under Dæli. Utvika var krongods (tidligere ødegård), og Dæli-mannen bygslet plassen av futen, og hadde en husmann der. Samtidig hadde Nordre Gjesval husmann på Øverby, og Søndre Leine i Pjåka (på Tyristrand). Dette er de første spor til et virkelig husmannsvesen på Ringerike.³¹ Utvika, av skyld 2 skinn, ble brukt under Dæli så seint som i 1660.

I 1632 er *Amund på Dæli* nevnt som husmann.

I 1664 og 1666 er *Per Engebretsen Hengsle* (f. ca. 1596) husmann under Dæli. Hengsle lå på vestsida av Storelva, og må da ha vært bygslet av Bjørn Dæhli. I 1666 er også nevnt Per Engebretsens sønner, Engebret Persen (27) og Jens Persen (24), og tre sønnesøn-

³⁰ Rommene ble leid ut, og under krigen var det professor Ragnar Frisch og hans familie som bodde her. I bryggerhuset drev han «sukkerfabrikk» (framstilte sukker av sukkerroer som var dyrket på gården).

³¹ Halvorsen (1961), s. 12.

ner: Knut Jensen (9), Ola Jensen (7) og Johan Engebretsen (3 ½). I 1666 går det fram av tingbøkene at Bjørn hadde brukt Hengsle som seter «saa en stund», altså i en periode.

I 1666 er *Asle Jørgensen* (8) nevnt som «husmann» under Dæli. Enten er alderen feil, eller Asle var sønn av en husmann som var død (prestemanntallet 1666 registrerte alle mannekjønn på gårdene, som grunnlag for utskrivning av soldater).

I 1683 ble Jens Hansen Dæli nevnt av allmuen på bygdetinget, som en av de mange «fattige husfolk, samt gamle, svake og forarmede folk, (...) som intet eier og intet er å bekomme hos».

I 1762 var det én husmannsplass på Dæli. Her satt husmann *Ole Evensen* med hustru *Rønnaug Eriksdatter*.

I 1801 var det én husmannsplass på Dæli. Her satt husmann med jord *Erik Juulsen* (45) med sin familie. Plassen var Teigen – se nedenfor.

I 1820-årene betalte Kristen Dæhli på Nordre Dæli kirkeskatt for to husmenn: én på Kneika på Krokskogen (navn ikke nevnt), og én på Maurud på Tyrstrand, som da ble brukt under gården. Her satt *Gulbrand Jacobsen* (f. 1766), som i 1801 var gårdsdreng på en av Svarstad-gårdene. Han ble gift med *Mette Kristensdatter* (f. 1767), som i 1801 var tjenestejente på Hole prestegård. De fikk i 1811 en datter, Mari (konfirmert 1826).

Teigen

I 1697 var husmann *Kristen Engebretsen Teigen* (30, gift) innrullert som soldat.

I 1801 satt husmann *Erik Juulsen* (45) på en plass under Dæli (rimeligvis Teigen) med hustru *Else Svendsdatter* (44) og tre barn: Ole (19, skomaker), Anne (13) og Juul (5). På plassen bodde også Else Svendsdatters mor, Lisbeth Iversdatter (76, enke). Hun var enke etter Sven Olsen Svarstad (husbond på Leine i 1762), og datter av

«TOR VEIEN»

«Bygdefolket på Ringerike slo seg sammen når de skulle reise til marked. Det var et broket folkeliv som møtte en på de gamle ferdssveier. Møtte de fremmede, skrek de: 'Tor veien', og 'tor veien' måtte den fremmede, for dem som skrek, hadde hele bygdegjengen bak seg. Når folk fra Røyse for til marked, var det i lang tid en husmann fra Dæli som var i teten. Han het Guul, og var sterk og uvøren.»*

* Helene L. Klemp: «Sundvolden – et sted med eldgamle tradisjoner», i heftet Ringerike (1979), s. 10.

«... BLE VELTET I SNØHAUGEN»

«Når de skulle til byen, slo de seg gjerne sammen i stort følge og for i lange reier, med en svær kjempe i spissen, og møtte man ei rei av 'fiendtlig nasjon', så røk fortroppene sammen, og den underlegne, med hest og slede, ble veltet i snøhaugen. Derpå drog seierherrene forbi i strakt trav under hånlig tilrop til de som lå i snøhaugen eller rennesteinen. Efter amtsskolebestyrer Færdens noteringer hadde holeværingene lenge et privilegium på å kjøre midt i veien, og det kom av at de hadde en stor kjempe til første mann, nemlig Erik Gulsen, som var husmann på Dæli.»*

* VV: «Gammelt og nytt fra Ådal», i Ringerikes Blad 15. juni 1938, og «Den gamle sport å kaste tor veien», i heftet Ringerike (1931), s. 12–14 (skrevet av «en ådøling»).

Iver Svensen Svensrud (seinere Svarstad) og hans andre kone, Kari Engebretsdatter Taje.³²

Rundt 1860 var *Andreas Olsen* husmann i Teigen. I 1865 satt hans enke, *Anne Larsdatter* (43) på plassen med fire barn: Olaus (13), Annette (10), Johan (8) og Nils (7). De hadde én innerst, daglønner Ole Olsen (31, f. i Sverige). Sønnen, Johan Andreassen (f. 1858), døde som fattiglem i 1885 av «Vatersot», mens hans bror Nils (f. 1860) døde i 1883 av nervefeber.

Teigen ble utskilt som eget bruk i 1876 – se nedenfor.

I 1900 satt Anne Larsdatter (f. 1823) alene på en plass Teigen (sannsynligvis hadde hun flyttet til Nedre Teigen). Hun dyrket litt poteter, men hadde ingen husdyr. Nedre Teigen ble utskilt som eget bruk i 1915.

I 1865 var det en «leilending» under Dæli, som sannsynligvis satt på en husmannsplass. Det var Berte Marie Kristiansdatter (55, enke), som bodde her med én datter, Marie Amundsdatter (16, f. i Hønefoss). De hadde én ku, og sådde 3/16 t. rug, 3/8 t. bygg, 3/8 t. blandkorn og 1/2 t. poteter. «Selveierenke» Berte Marie Kristiansdatter døde i 1875, 64 år gammel.

Skog

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 ble Dæli tildelt en skogteig som strakk seg fra Sørsetra og østover til Bruløkkene ved kongeveien. Midt inne i teigen lå gårdens seter på Kneikasetra. Det matrikulerte bruket Rudsødegården (gammelt matrikelnr. 98 av skyld 5 lispund)³³ ved Kneika var tatt med i «grunnlaget» for teigens størrelse, i tillegg til «Christen Dæhlis Deel af No. 33 Gornæs» (7 lispund). Eiendommen Brua (Bruløkkene) på Krokskogen er utskilt fra Dælis skogteig.³⁴

I 1996 kjøpte Ole Western en seterløkke med skog (cirka 7 dekar) nordøst for Kneikasetra av Mona Lundberg (hadde tidligere tilhørt en av Fjell-gårdene).³⁵

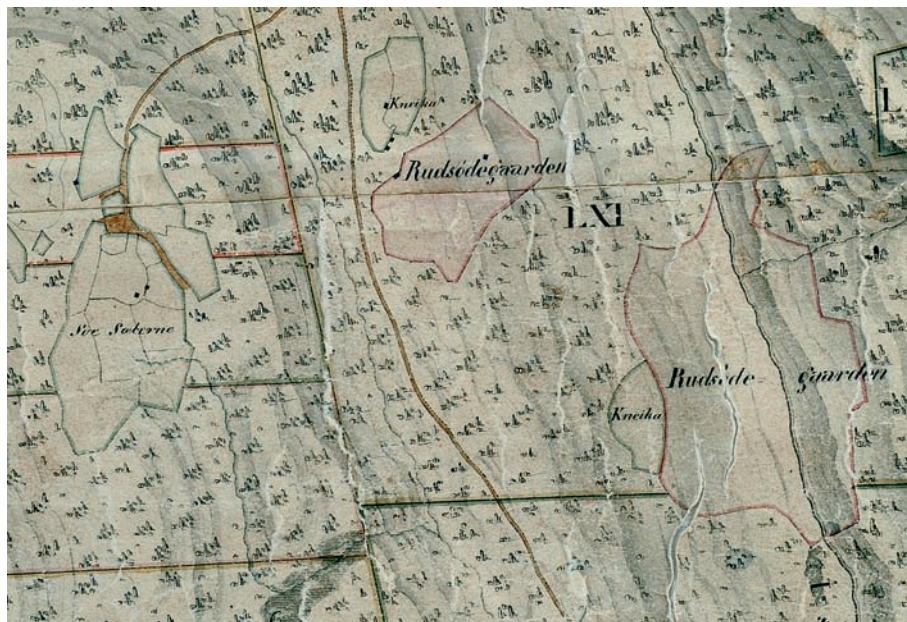
Dæli har i dag 1.600 dekar produktiv skog, hvorav 1.510 dekar på Krokskogen, mellom Sørsetra og Bruløkkene. I bygda er det 92 dekar skog i Frøysuåsen og Brudalen som hører gården til.

³² Etter Ole Engebretsen Yttri: Slektsforbindelser på tvers av Tyrifjorden», i Hringariki nr. 2/1998.

³³ NGV, s. 10.

³⁴ «Fra dette matrikelnummer er i fortiden frakommet pladsen Bruløkken» heter det i panteregisteret i Statsarkivet (altså fra Dæli gml.m.nr. 17).

³⁵ En skogteig (Fjeldstykket gnr. 217/37) ble samtidig solgt til Dag Fjeldstad på Frøyhov.

Skogen på Krokskogen er Nordre Dælis del av teigen fra 1823. Søndre Dælis del ble solgt i 1865 av Anders Andersen Dæhli (gnr. 40/4 Dæli av skyld mark 1,47). Ivar Rytterager og Johannes Fuhr betalte 300 spesidaler for teigen, som lå på østsida av Djupedalen og opp til kongeveien ved Bruløkkene.³⁶ Fuhr og Rytterager kjøpte opp en rekke gårdsskoger på Krokskogen i 1860-årene, og etablerte Guriby sag i Lommedalen. Johannes Fuhr var eeneier fra 1870, og overdro i 1874 skogene til Drammens Damphøvleri. I 1906 solgte eierne av damphøvleriet skogen og Guriby-godset til Gudbrand Olsen Snedsbøl, og eiendommene har siden tilhørt Olsenfamilien i Lommedalen.

I 1902 kunne Ringerikes Blad melde at Dælis skog på Krokskogen var «solgt til udhugst til d'herrer Lomsdalen, Struksnæs og O. Rua»,³⁷ men skogen tilhører fortsatt Dæli. De tre fikk ikke konsesjon.

Under krigen 1940–45 ble det tatt ut mye lauvskog i Dælis skogen på Krokskogen, som ble nyttet til knottproduksjon. Det var Gudbrand Tuffs nevø, Lars Haakenstad i Hønefoss, som drev denne virksomheten.

Kneikasetra ligger øst for Sørsetra, inntil den tidligere finneplassen Rudsødegården. På utskiftingskartet fra 1823 ser vi området som tilhørte det matrikulerte bruket Rudsødegården, i to parseller, hvorav den ene gikk helt over på østsida av Djupedalen (Isielva).

³⁶ Teigen grenset i nord mot kandidat Leegaard på Bønsnes, i sør mot diverse Fjell/Gomnes-teiger, i øst mot baron Wedel.

³⁷ Ringerikes Blad 2. oktober 1902.

Fra Kneikasetra cirka 1942 ser vi Johan Sønsterud (til høyre), som sammen med kona Anna var seterfolk her i mange år. De øvrige på bildet er Martha Tuff (til venstre) og døtrene Kirsten Inger og Else Ragnhild, og bak dem står Doris Danton, som var gartnerne på Dæli.

Fra 1906 til 1910 var Karen Larsen fra Sundvollen budeie på Kneikasetra, og tidlig i 1920-årene var Berte og Edvard Bergerbakken fra Steinsfjerdings seterfolk her.

Seter

Dæli har hatt seterrett både på Kneikasetra og Øskjevallsetra på Krokskogen.

Kneikasetra

I 1820-årene hadde Christen Gulbrandsen på Nordre Dæli seterrett på Kneikasetra, sammen med to Fjell-gårder.

Det ble setret på Kneika til like etter krigen. I 1930-årene var det Anna og Johan Sønsterud fra Sundvollen som var seterfolk her. De tok imot kyr fra Dæli og andre gårder.

Etter krigen hadde Dæli mye havn i bygda, opp mot Frøysuåsen (nå skog), og seterdriften på Kneika ble nedlagt.

Det gamle størreset på Kneika ble revet under siste krig, og nytt seterhus og stall ble oppført. I 1981 fikk Ole Westerns kusiner, Margaret og Kirsten Bjerknes, bruksrett på seterhusene og et par dekar tomt i 50 år.

RUDSØDEGÅRDEN – EN FINNEPlass

En gang på 1700-tallet har eieren av Dæli ervervet den tidligere finneplassen Rudsødegården mellom Kneikasetra og Djupedalen på Krokskogen. Rudsødegården (gml. matrikelnr. 98) var opprinnelig to teiger, hvorav den ene lå inntil setervollen på Kneikasetra, mens den andre lå nede ved Djupedalen, og strakk seg over Djupedalsbekken (se kartet). I 1723 var Rudsødegården fortsatt eget bruk. I 1757 kjøpte Christen Gulbrandsen Fjeld 5 lispund i Rudsødegården på Krokskogen av Peder Olsen Borgen for 80 riksdaler. I 1786 overdro Christen Fjeld de 5 lispund til sønnen, Gulbrand Christensen, som i 1774 var blitt eier av Nordre Dæli. Da Gulbrand Christensen i 1806 overdro Nordre Dæli til sønnen, Christen Gulbrandsen, ble det nevnt i skjøtet at faren beholdt 5 lispund som gjaldt Rudsødegården, og at dette skulle tilfalle sønnen etter farens død.

Øskjevallsetra

Øskjevallsetra, i lia mellom Bruløkkene og Mattisplassen, er en av de store setrene på Krokskogen. I 1820-årene var det 18 bruk i bygda som hadde seterrett her: Gomnes (6), Søhol (8), Bønsnes (1) og Dæli (3). De tre Dæli-brukerne var Anders Andersen og Jens Andersen (de to gårdpartene av Søndre Dæli) og Christen Gulbrandsen (Nordre Dæli).

Navnet Øskjevall (*eski* og *vollr*) kan bety «voll bevokst med asketrær». En annen tolkning er et elvenavn *Eskja* (setra ligger i nærheten av en bekk).³⁸ I dag kalles bekken som renner fra Øskjevall og til Plassedammen (Mattisplassen) Dælihøggbekken.

Dælis seterløkker på Øskjevall ble solgt i 1866 og 1880.

I 1866 solgte Anders Andersen på Søndre Dæli gårdens løkke med litt seterskog (gnr. 40/5 Øskjevall av skyld 7 øre) til Erik Gulbrandsen Søhol, og løkka har siden tilhørt gnr. 29/1 Søhol (eies i dag av Hans Lars Bye).

I 1880 solgte Ole Christensen på Nordre Dæli gårdens seterløkke med skog (gnr. 40/2 Øskjevall av skyld 12 øre) til Kristian G. Lehne for 600 kroner. Kristian G. Lehne var eier av Nedre Leine (gnr. 36/13) på Røyse, og seterløkka har siden tilhørt Nedre Leine (eies i dag av Bjørn Fuhre).

På Øskjevallsetra ble det setret fram til 1952. De siste seterfolkene var Anna og Sigurd Karlsen fra Steinsfjerdingen.

Bruk utskilt fra Dæli

Teigen gnr. 219/6

I 1876 skilte Anders Andersen Dæli d.y. på Søndre Dæli ut den tidligere husmannsplassen Teigen, beliggende på grensen mot Onsker, som han solgte til Johannes Jensen.

JOHANNES JENSEN DÆHLI (TEIGEN) (1850–1943) var gift med KAREN ANDREASDATTER (f. 1852) fra Dal under Fjelstad. I 1870-årene var han gårdsbestyrer på Frok i Norderhov. De fikk én sønn, Jens (1878–1970), som i 1913 ble eier av Østre Stadum. Han ble gift med Hanna Hurum (1879–1953) fra Østigarden Hårum, og de fikk fem barn: Johannes (f. 1905), Jørgen (f. 1906, seinere eier av Dæliteigen), Hans (f. 1908), Gunhild (f. 1911) og Karl (f. 1913) – se omtale av Østre Stadum.

³⁸ NGV, s. 10.

TREKØL TIL BÆRUMSVERKET

I 1779 leverte både Gulbrand Christensen på Nordre Dæli og Kristoffer Larsen på Søndre Dæli trekøl til Bærumsverket fra egne miler på Krokskogen. Gulbrand leverte 122,8 m³ køl fra ei mile som lå 15,1 km fra verket (i 1777 hadde han to miler), mens Kristoffer i 1779 leverte 103,4 m³ køl. Mila hans lå hele 19 km fra jernverket, så det ble lang vei å kjøre (han var ikke oppført som leverandør i 1777).

DÆLIDALEN

En av de tre dalene i Dala under Fjell på Røyse kalles Dælidalen. De to andre heter Midtre dalen og Øvre dalen. Et led (grind) av liggende staur i grensen mellom Dæli og Fjell, er fra gammelt kalt Dæliled.*

* Harsson 1995.

© Fotograf Marit Fagerli

Dæliteigen i 2004.

I 1892 lånte Johannes Jensen Dæhli 900 kroner i Hypotekbanken. Han solgte siden Teigen til Hans Olsen, og kjøpte siden gnr. 29/3 Søhol (kalt «Trægde»).

HANS OLSEN TEIGEN (1878–1941) fra Vardal i Oppland var gift med BERTHE SYVERINE MARTINSDATTER (1887–1969) fra Klokkerplassen. De fikk to barn: Harald og Johan, og ble i 1910 eiere av Svingerudbråten under Mo på Røyse – se gnr. 202/12 Svingerudbråten.

Ved skjøte av 6. april 1909 solgte Hans Olsen sin eiendom Teigen (samt gnr. 42/28 Busterudbakken – se Frøyshov) til OLE GUNERIUSSEN for 3.500 kroner.

Ved auksjonsskjøte av 18. januar 1921 ble Kristian Kristiansen eier av Teigen for 3.225 kroner.

BØRSA VAR I TEIGEN

Sankthansaften 1879 gjorde lærer Svend Hansen Sonerud ende på sitt liv for egen hånd. Han hadde bedt sin husholderske sørge for at at børsa og fela, hans kjæreste eiendeler i livet, skulle bli lagt i kista, og slik ble det. Men da presten noen år etter fikk vite det, ble graven åpnet og de ukristelige gjenstander fjernet. «Med hensyn til Svends fele, så sier mine kilder at den er i Amerika (hos en Hoel). Bågan ligger i graven. Børsa hadde skomaker Kristiansen i Teigen. En av Fuhres sønner kjøpte den, og den blev sprengt ved en kråkejakt i 1919. Mine kilder er en av de innfødte.»*

* VV.: «Soneruds monument», avisartikkel (Ringerikes Blad eller Fremtiden) 1934.

KRISTIAN KRISTIANSEN (f. 1853) fra Sør-Fron i Gudbrandsdalen var skomaker, og tidligere eier av Bønsnes gnr. 33/7. Han var gift to ganger, første gang i 1885 med Anne Halgrimsdatter Svarstad (1857–1892). De fikk minst én datter, Borghild (f. 1889). Anne Halgrimsdatter døde i 1892, og Kristian Kristiansen ble gift igjen i 1898 med ANNE RANDINE ELLINGSDATTER FJELD (f. 1863).³⁹

Ved skjøte av 16. april 1934 ble Teigen solgt til Jørgen Dæhli for 5.500 kroner. Selgerens datter, Borghild, fraskrev seg odelsretten.

JØRGEN DÆHLI (1906–1996) fra Østre Stadum var sønnesønn av Dæliteigens tidligere eier, Johannes Jensen. Han giftet seg i 1935 med GUDRUN BÅRNÅS (1901–1962) fra Hofsfoss ved Hønefoss. De fikk to døtre:

* Gerd (f. 1935), ugift, fra 1993 eier av Dæliteigen.

* Bjørg (f. 1937), g.m. Bjørnar Ullern (f. 1937) på Stua Fjell, to barn: Jørn Kristian (f. 1961) og Wenche (f. 1965).

Jørgen Dæhli drev transportforretning, og ble en levende legende på Røyse med sin «mjølkerute». I 1928, da han var 22 år gammel, startet han med å kjøre melk fra Røyse til meieriet i Hønefoss.

I 1948 hadde Dæliteigen 22 dekar dyrket jord (mold), 1½ dekar frukthage, 3 kyr, 2 ungdyr, 3 griser, 25 høner og traktor.

I 1976 var det makeskifte av jord med nabobruket Nedre Teigen (gnr. 219/9) på den andre siden av fylkesveien, som fikk en parsell fra Teigen (gnr. 219/18 Teigen III), mens en parsell Nedre Teigen II

En av «doringene» som Jørgen Dæhli brukte til å frakte melk, pakker, sekker og passasjerer fra Røyse til Hønefoss, og tilbake. Bildet er tatt under krigen, og bilen hadde generator. Drivstoffet var knott.

Jørgen Dæhli (1906–1996).

Gudrun Dæhli f. Bårnås (1901–1962).

Dæliteigen august 1961. Alle bygningene på bruket er bygd i 1934.

Widerøe's Flyveselskap AS

³⁹ Opplysninger fra Ole Engebretsen Yttri.

HAN SOM KJØRTE MJØLKERUTA

«Ingen fra Røyse var i tvil om hvem du mente om du nevnte n'Jørgen. Det var Jørgen Dæhli. Hole meieri ved Svensrud var nedlagt da Jørgen startet arbeidsdagen som sjåfør. Mjølka måtte kjøres til Hønefoss. Men Jørgen var ikke bare mjølkekjører. I mjølkeruta var det to–tre seter foran med plass til passasjerer. Og han hadde med varer av alle slag som folk sendte bud etter. (...) Jørgen var en evig optimist og hadde et veldig godt humør. Han var ikke av det slaget som gråt over spilt mjølk. Skulle han glemme ett av de utallige ærendene han hadde for folk, var det grei beskjed: – Det kommer i morra! Gikk det litt på tverke, sa han ofte: – Det er bare å le av! og var like blid. (...) Under krigen ble lassene større og passasjerene flere. Jørgen måtte kjøre med generator. Det gjorde ikke akkurat jobben lettere. Eldre folk husker sikkert den nedlesste bilen hans Jørgen, full av spann, sekker, pakker og folk, som kom som et slagskip opp Storgata i Hønefoss.»*

* Arne Fjeldstad: «Jørgen – han som kjørte mjølkeruta», i heftet Ringerike (1996), s. 56.

Jørgen Dæhli på sin 80-års dag i 1986 med barn og barnebarn. Døtrene Gerd (f. 1935) til venstre og Bjørg (f. 1937) bak, og barnebarna Wenche (f. 1965) og Jørn Kristian (f. 1961).

Dæliteigen i januar 1959. I bakgrunnen til høyre ser vi Åsbakken, og Frøyshov-gårdene midt i bildet. Til venstre skimter vi Stadum skole.

Widerøe's Flyveselskap AS

(gnr. 219/17) gikk motsatt vei og ble en del av Teigen (de to parsellene ble sammenføyd med sine «hovedbruk» i 1978).

I 1990 var det 150 høner på bruket (Jørgen Dæhli drev eggproduksjon i tillegg til transportforretningen).

Ved skjøte tinglyst 17. september 1993 ble bruket overdratt til eldste datter, Gerd Dæhli (f. 1935). Hun har arbeidet på Røysetopen som kjøkkenassistent.

Dæliteigen har i dag 32 dekar dyrket jord (leies bort til nevøen Jørn Kristian Ullern på Stua Fjell), kaldluft korntørke og vanningsanlegg (sameierlaget Tyrifjordregn). Bygningene er alle reist i 1934 av Gudrun og Jørgen Dæhli: Våningshus (renoveret 1994), stabbur, låve og fjøs.

Nedre Dæli (Tuløkka) gnr. 219/8

Ved skjøte av 4. oktober 1833 solgte eieren av halve Søndre Dæli (løpenr. 142), Jens Andersen Dæhli, en parsell i sørvestre del av gårdsveldet til Kristen Pedersen for 300 spesidaler. Parsellen fikk navnet «Tuveløkken, Engen og Hagen» (løpenr. 142b av skyld mark 1,93), og har siden blitt kalt Tuløkka (i dag sier vi helst Nedre Dæli).

KRISTEN PEDERSEN DÆLI (1800–1834) var gift med ANNE ANDERSDATTER STADUM (1796–1869), datter av Gjertrud Nilsdatter Gommæs og Anders Jensen Stadum. Vi kjenner fem av deres barn:

* Anders (1824–1856), seinere eier av Tuløkka, g.m. Jakobia Larsdatter, to barn: Kristen og Lise – se nedenfor.

* Nils (1826–1907), fra 1856 eier av Vestre Rud gnr. 216/2 (Stubberud), g. 1855 m. Ingeborg Hansdatter Gommæs (1830–1908), seks barn: Anne Mathea (1856–1875), Anders (f. 1858, g.m. Jørgine Hansdatter Fjeld, ingen barn), Jørgen (f. 1861, g.m. Anne Kristensen Selte, 11 barn: Nora Marie, Ivar Nikolai, Borghild, Josefine, Ingeborg Wilhelmine, Borghild, Nils Trygve, Hjørdis Aslaug, Maren, Birger Erland og Jan), Karen (1864–1875), Hans Andreas (1867–1903) og Kristen (1871–1897).

* Peder (1829–1904), seinere eier av Tuløkka, g.m. Jørgine Andersdatter Hundstad, én sønn Anders – se nedenfor.

* Gjertrud (1832–1833, d. 1 1/2 år gammel.

* Kristen (1834–1905), seinere eier av Fjell (Bråten), g. 1862 m. Karen Hansdatter Ruud (1837–1917), én datter Marte (1869–1955), g.m. Johan Sørensen Ruud (1864–1925), 10 barn (hvorav tre dødfødte): Karl, Sigurd, Lovise, Harald, Marie, Johannes og Einar – se gnr. 217/18 Fjell i bind 4.

I november 1838 ble skiftet etter Kristen Pedersen avsluttet, og Tuløkka ble utlagt enka Anne Andersdatter. I 1847 lånte hun 130 spesidaler i Opplysningsvesenets fond mot pant i bruket.

Ved skjøte av 16. februar 1856 overdro hun Tuløkka til yngste sønn, Anders Kristensen, for 250 spesidaler og livøre (avlyst 1873).

ANDERS KRISTENSEN DÆHLI (1824–1856) var gift med JAKOBIA LARSDATTER HOLLERUD (1821–1872). Vi kjenner to av deres barn: Kristen (f. 1853) og Lise (f. 1855, g.m. Kristian Gabrielsen f. 1845, i 1900 i Dal under Fjellstad, minst én sønn Gabriel f. 1873, Anders Kristensen døde allerede samme år som han ervervet bruket, og det ble utlagt enka, som i 1859 inngikk nytt ekteskap med KRISTIAN IVERSEN NØSTRET (f. 1811). De fikk én datter, Karen Bolette (f. 1863), som ble gift med smed Gulbrand Hansen Hundstad.

Ved skjøte av 17. mai 1862 ble Tuløkka solgt til en eldre bror av Jakobines første ektemann, Peder Kristensen, for 739 spesidaler. Den nye eieren lånte 250 spesidaler i Hypotekbanken mot pant i eiendommen.

HAN SKAFFET BUDEIE

«Jørgen var rutebileier og mjølkekjører, men vi husker ham kanskje best som visergutt for hele bygda. Alle mulige saker skulle Jørgen ta med fra Hønefoss. Litt spesielt var det vel likevel den gangen det var lapp på spannet at han måtte skaffe budeie. Også det ordnet han. Dagen etter kom budeia på lasset. Det var visst ingen ting som var umulig for n'Jørgen.»*

* Arne Fjeldstad: «Jørgen – han som kjørte mjølkeruta», i heftet Ringerike (1996), s. 56.

© Fotograf: Marit Egertti

Nedre Dæli i 2004, med Nordfjorden nedenfor.

PEDER KRISTENSEN DÆHLI (1829–1904) giftet seg i 1855 med JØRGINE ANDERSDATTER HUNDSTAD (f. 1829). I 1865 satt de på bruket med sitt eneste barn, sønnen Anders (11), og Peders mor, Anne Andersdatter (70, enke, føderådskone). De hadde 3 kuer, 3 sauer og 2 griser, og årlig utsæd var $\frac{1}{2}$ t. rug, $\frac{3}{8}$ t. bygg, 1 t. blandkorn og 5 t. poteter. Peder var skomaker, og ble seinere eiere av Hagastua gnr. 218/21.

Sønnen, Anders Pedersen (f. 1855), ble i 1879 gift med Mathea Olsdatter (Hurum) (f. 1847). Tre år før de giftet seg, fikk de en sønn Johan, og Mathea bodde da i Ribberud (hennes 2. leiermål).⁴⁰

⁴⁰ Da sønnen Johan ble født i 1976, ble det notert i kirkeboka at Anders Pedersen var «søfarende fra Christiania», mens han ved giftermålet i 1879 «hjelper til hjemme på gården».

«... AUKTION AFHOLDT PAA HANS BOPÆL»

Gikk Peder Kristensen Dæhli med tanker om å dra til Amerika, slik mange av hans sambygdinger hadde gjort før ham? Eller pustet kreditorene ham i nakken, så han måtte skaffe kontanter? I hvert fall rekvirerte han auksjon i april 1865, hvoretter lensmann Kahrs måtte ut med avertisement i Ringerikes Blad: «Thorsdagen den 2ode April førstkommende Kl. 2 Eftermiddag bliver, ifølge Rekvisition fra Peder Christensen Dæhli, Auktion afholdt paa hans Bopæl over Kornvarer, bestaaende af Byg, Blandkorn og Erter, Potetes, Høe, Halm, Vaaraansredskaber, 1 Jernskonningsslæde og Indbo, bestaaende af 1 Melkeskab, 1 Sengested, 1 Dragkiste, 1 Klædeskiste, 1 birketræes Sybord, forskjelligt Slags Glastøi, Kjøkkentøi, 1 Kogevovn og 1 Stegepande m.M.»*

* Ringerikes Blad 30. mars 1865.

Vi kjenner sju av deres barn: Johan (f. 1876), Amalie (f. 1879), Petra (1881–1882), Petra (f. 1883), Karen (f. 1886 på Geithus), Kaja (f. 1889 på Geithus) og Arnt Magnus (f. 1893).

Anders Pedersen reiste fra sin familie og flyttet til Christiania, hvor han tok arbeid på et mekanisk verksted. Han fikk her to barn med Ranved fra Bergen, som han seinere giftet seg med: Kaia (f. 1888) og Ragnvald (f. 1894).

Hans eldste sønn, Johan Andersen Dæhli (f. 1876), flyttet til Christiania rundt 1888 og giftet seg med Inga Mathilde Iversen (f. 1875 i Christiania). De fikk tre barn: Torleif (f. 1899), Alf Peder Johan (f. 1901) og Ingrid (f. 1903). Johan forlot familien i 1903 og reiste til Amerika med båten «Angelo», og skal være død i USA mellom 1907 og 1914.⁴¹

I 1891 ble bruket solgt til Johan Engebretsen Hagen for 3.650 kroner (skjøte ble først utstedt 14. desember 1901).

JOHAN ENGEBRETSEN HAGEN (1852–1934) kom som «haandværkersergeant» (skredder) til Helgelandsmoen, og var gift med MARTHE HAGEN F. MOLLERUD (1858–1934). De var begge fra Sigdal. I 1900 satt de på bruket med ni barn (hvorav de seks eldste var født i Sigdal).⁴²

* Ingeborg (1880–1932), g.m. Hans Hval (1877–1958) fra Haug,⁴³ to barn: Johan (1904–1976, g.m. Borghild Nupen 1906–1984, to barn:

Johan Engebretsen Hagen (1852–1934) og hustru Marthe f. Mollerud (1858–1934).

⁴¹ Opplysninger fra Tore Mørck i Åsgårdstrand, som er dattersønn av Alf Peder Johan Dæhli (f. 1901).

⁴² Opplysninger fra Rolf Hagen i Drammen.

⁴³ Hans Hval var furér på Hvalsmoen (formann på hjulmakerverkstedet).

Marthe og Johan Hagen med sine ni barn i hagen på Nedre Dæli, på Gudrun Magnbilds konfirmasjonsdag i 1914. Foran fra venstre: Olga (f. 1889), Martha Johanne (f. 1897), Johan Engebretsen Hagen (1852–1934), Marthe Hagen f. Mollerud (1858–1934) og Nils (f. 1887). Bak fra venstre: Emilie (f. 1891), Kristi (f. 1882), Anna (f. 1885), Gudrun Magnbild (f. 1899), Ingeborg (f. 1880) og Engebret (f. 1883).

*Nedre Dæli (Tuløkka)
cirka 1925.*

Håkon og Ingjerd) og Kristine (1912–1992, g.m. Engebret Aasen 1913–1978, to barn: Ole (f. og d. 1941) og Inger Randi (f. 1946).

* Kristi (1882–1955), bosatt på Sysle på Modum, g.m. Nils Tveføtrud (f. 1872), seks barn: Solveig (1910–1971), Kåre (1912–1990), Nils (1914–1996), Helge (1917–1984), Margit (f. 1919) og Kitty (1921–2004).

* Engebret (1883–1967), seinere eier av Nedre Dæli, g.m. Magda Wiger – se nedenfor.

* Anna (1885–1940), bosatt i Oslo, g.m. Paul Jensen fra Norderhov (siden skilt), to barn: Ingrid (1919–1997) og (1921–1939).

* Nils (1887–1942), bosatt i Gullaug i Lier, g.m. Martha J. Faafeng (1886–1959) fra Hønefoss, to barn: Kirsti (f. 1913) og Rolf (f. 1920).

* Olga (1889–1982), bosatt på Stabekk i Bærum, fra 1925 i Oslo, g.m. Andreas Faafeng (1893–1976) fra Hønefoss, to barn (tvillinger): Bjarne og Reidar (f. 1919).

* Emilie (1891–1990), ugift, bosatt i Oslo (kokke/husbestyrerinne hos advokat Nansen – Fridtjof Nansens bror.

* Martha Johanne (1897–1977), bosatt i Haug, g.m. Oskar Hval (1889–1944) fra Haug, én sønn Sven (1922–1972) – seinere eier av Nedre Dæli, se nedenfor.

* Gudrun Magnhild (1899–1980), bosatt på Selte, siden på Nes i Hole, g.m. Einar Selte (1893–1975), ingen barn – se bind 2 s. 603.

Ved skjøte av 12. juni 1933 ble Nedre Dæli⁴⁴ overdratt til sønnen,

⁴⁴ Eiendommen bestod da av gnr. 40/8 Tuløkka og gnr. 39/39 Myrvold (utskilt fra Gomnes, sammenføyd til én eiendom i 1978).

Engebret Johansen Hagen, for 1.500 kroner og livøre til foreldrene i deres levetid.

ENGBRET HAGEN (1883–1967) giftet seg i 1936 med MAGDA WIGER (d. 1975) fra Heggen på Modum, som kom til Nedre Dæli som hushjelp i 1932. Ekteskapet var barnløst.

I 1948 hadde Nedre Dæli 50 dekar dyrket jord (leirmold), 15 dekar annet jordbruksareal, 1 hest, 5 kyr, 1 ungdyr, 2 griser og 25 høner.

Ved skjøte av 3. mai 1962 ble Nedre Dæli solgt til Engebret Hagens søstersønn, Sven Hval, for 27.000 kroner og huslyrett for selgerne i deres levetid.

SVEN HVAL (1922–1971) var gift med MARTHA FRIVOLD F. LARSEN (f. 1924) fra Træna i Nordland. De var bosatt i Hønefoss.

Ved skjøte tinglyst 28. september 1978 ble Nedre Dæli overdratt til stesønnen Hans-Petter Frivold, sønn av Martha og hennes første ektemann, Øyvind Frivold (1921–1965) fra Risør.

HANS-PETTER FRIVOLD (f. 1958) er utdannet ingeniør, og selvstendig næringsdrivende innen industriautomasjon (innehaver av InFri AS). Han giftet seg i 1984 med Anne Kristin Moen (f. 1963) fra Hønefoss, som er lektor i økonomiske og administrative fag. De har to barn: Øyvind Alexander (f. 1986) og Emilie (f. 1991).

Nedre Dæli har i dag 45 dekar dyrket jord og 20 dekar produktiv skog. Jorda leies bort til Per Hafnor.

Av bygninger på bruket er våningshus (bygd 1985), driftsbygning (1988) og stabbur (1903).

Det gamle våningshuset fra 1894 ble revet i 1984. Den gamle låven med stall og vognskjul (1924) samt fjøs og grisehus (1928), brant ned til grunnen i 1988.

Nedre Teigen gnr. 219/9

I 1915 ble det utskilt en parsell Nedre Teigen (skyld 70 øre) vest for bygdeveien lengst nord i Dælis gårdsvald. Ved skjøte av 10. august 1916 ble den solgt til Anders Andreassen Onsaker for 1.850 kroner. Kjøperen lånte hele summen i Hole sparebank, og samme høst lånte han ytterligere 2.450 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken, mot pant i bruket.

Anders Andreassen Teigen (1885–1978) var husmannssønn fra Onsakerbråten. Han var veiarbeider, og ble gift med Helga Elida Johansen (1893–1962) fra Gata i Steinsfjerdings. De fikk 10 barn:

* Magnhild (f. 1914), bosatt i Oslo, g.m. Einar Jørgensen fra Tyrstrand, ingen barn.

Nedre Teigen i august 1961. Bygdeveien mot Gomnes går ut av bildet mot høyre, og ovenfor ser vi låven i Dæliteigen.

Widerøe's Flyveselskap AS

- * Astrid (f. 1915), bosatt i Oslo, g.m. Kåre Reiersen fra Oslo, to barn: Gerd og Jan Erik.
- * Marit (f. 1917), bosatt i Haug, g.m. Arne Karlsen fra Haug, én sønn Tor.
- * Elsa (f. 1919), bosatt i Isdalen i Romsdal, siden på Hamar og Lillehammer, g.m. Oddvar Hatlen fra Romsdal.
- * Arvid (f. 1921), bosatt i Aalborg i Danmark, g.m. Mette fra Aalborg, tre barn: Vera, Solveig og Anders.
- * Jens (1924–2004), bosatt i Sundvollen, seinere i Hønefoss, g.m. Randi Martinsen fra Nes i Hole, ingen barn.
- * Gunhild (f. 1926), bosatt i Oslo, g.m. Arild Andresen fra Oslo, to barn: Grethe og Tom.
- * Bjarne (f. 1928), bosatt på Fetsund, g.m. Jenny fra Fetsund, fire barn: Tone, Arild, Marit og Bjørnar.
- * Kirsten (f. 1931), bosatt på Hamar, g.m. Mauritz Mikkelsen fra Hedmark, én datter Anne Britt.
- * Einar (f. 1936), seinere eier av Nedre Teigen, bosatt på Lillestrøm, g.m. Asborg Myklebost fra Jølster, tre barn – se nedenfor.

I 1955 ble det meste av jordveien på bruket (gnr. 40/14 Teigen II av skyld 54 øre) utskilt og solgt til eieren av nabobruket Teigen, Jørgen Dæhli, for 6.000 kroner.

Ved skjøte av 7. januar 1956 ble Nedre Teigen overdratt til yngste sønn, Einar Teigen, for 2.400 kroner og huslyrett til foreldrene i deres levetid.

Einar Teigen (f. 1936) har vært offiser i Forsvaret, og i perioden 1963–1991 arbeidet han i regnskapsavdelingen i General Motors Norge (en periode som hovedbokholder). Han bor i dag på Lillestrøm, og er gift med Asborg Myklebost (f. 1939 i Jølster i Sunn-

fjord og oppvokst i Skedsmo). De har tre barn: Runar (f. 1967), Helga (f. 1968) og Kjetil (f. 1972).

Ved skjøte av 30. april 1970 ble Nedre Teigen solgt til Einar Teigens fetter, Thorleif Solli (1920–1982) og hans hustru Helga f. Askim (1912–1993) fra Ringåsen, for 25.000 kroner. Thorleif Solli var fra naboeiendommen Solli, og var ansatt i Statens Vegvesen i mange år.

Ved skjøte tinglyst 1. juni 1982 overtok datteren Anne Lise Solli Larsen (f. 1945) eiendommen. Hun var gift med Arne Reidar Larsen (f. 1932) fra Hønefoss (siden skilt), som har arbeidet som drosjesjåfør og delelagerekspeditor i bilbransjen. De har to barn:

* Tor Arne (f. 1964), ugift, bosatt på Røyse.

* Anita (f. 1970), bosatt på Tyristrand, fra tidligere ekteskap med Klaus Plutte (f. 1949) fra Tyskland har hun to barn: Therese Marie (f. 1991) og Robin (f. 1996).

Siden 1991 har Arne Reidar Larsen vært eier av Nedre Teigen. Etter et makeskifte i 1976 med nabobruket Dæliteigen, har eiendommen vært på 3,3 dekar.

Onsaker ligger vestvendt ved Tyrifjorden, og grenser i nord mot Stadum, i øst mot Frøyshov, i sør mot Dæli og Gomnes, og i vest mot Storelva og Nordfjorden.

Gårdsnavnet betyr *Odins åker*, dvs. *åkeren som er viet til guden Odin*. Det forteller om kultdyrking i asatroens tid. Odin var gudenes konge; han var krigergud og gud for visdom. Dermed er Onsaker en av de fire–fem gårdene i Hole som gjennom navnet forteller om gammel gudedyrking (de øvrige er Frøyshov, Frøyhov, Helgeland og Ullern). Gårder med slike navn hører ikke til de eldste i bygda; de forutsetter fast bosetting i nærheten, hvor folk har hatt overskudd nok til å dyrke sine guder.¹ Åkeren ble tidligere brukt under en eldre gård, og ble så utskilt fra denne (trolig Gomnes eller Frøyshov) en gang i yngre jernalder, cirka 600–800 e.Kr.

Onsaker, gammelt matrikelnr. 12 av skyld 1 skippund 10 lispund (dvs. 30 lispund) var én gård til 1754. Siden har det vært to Onsaker-gårder, begge av skyld 15 lispund.

Første gang Onsaker er nevnt i en skriftlig kilde, er i skattemanntallet 1528. Da betalte FINN ONSAGER («Find paa Osa») 24 skilling i skatt.² I 1542 eide Det Hellige Kors' alter ved Mariakirken i Oslo 20 lispund i Onsaker. I 1577 lå Heieren på Tyrstrand under Onsaker, og det gjorde Heieren fram til rundt 1700.³

Allerede i 1570-årene eide Hole prestebord 1 såld (5 lispund) korn i Onsaker – se nedenfor.⁴

I 1599 betalte PER ONSAGER skatt, og i 1612 nevnes KJERSTI ONSAGER, men vi vet ikke om hun var Pers hustru (eller enke).

I 1615 het brukeren GJURD ONSAGER. Han eide da 4 settinger i

«ODINS ÅKER»

Vinternatt, natten til 14. oktober, ble det på Røyse gjennomført et kultisk opp-tog. Frøyguden ble tatt ned av steinalteret, plassert på en staselig vogn og trukket nedover «Odins åker». Den skulle fruktbargjøres på vegne av samtlige åkrer i kultsognet.» *

* Torbjørn Slåtto: «Tanker omkring tre middelalderdiplomer fra Røyse», i heftet Ringerike 1982, s. 27-29.

¹ Tidligere skrivemåter er Onnssagger (1575), Onsagger (1578), Oenssagger (1604 og 1617), Onsager (1657) og Onsagger (1723). Navnet finnes også i Gran (på vestsida av Randsfjorden) og i Våler i Østfold. NGV, s. 10, Harsson (1992) og Harsson (1995).

² «Det er rart, at Onsaker ikke er nevnt før 1528» (professor Eyvind Fjeld Halvorsen i Ringerike historielag 21. desember 2002).

³ Halvorsen (EFH/M11).

⁴ Oslo og Hamar bispedømmes jordebok 1574–77, s. 195 (Oslo 1929).

Sætrang i Haug og 1 såld i en gård «Schonn» (kanskje Sjong på Hadeland). I 1616 var Onsaker fullgård, og Gjurd byslet gården av «velbårne» Hartvig Huitfeldt (som også «bygget» nabogården Nordre Gomnes). Hartvig Huitfeldt var lensherre på Sem herregård og hadde en del av Mariakirkens jordegods i forlening.

I 1621 ble Gjurd (Juul) Onsager kalt «husmann», og i 1624 het brukeren NILS ONSAGER (f. ca. 1579). Skylda var 30 lispund, pluss 5 lispund av Heieren, som ble brukt under gården.⁵ 20 lispund av Onsaker og de 5 lispund av Heieren lå under Det Hellige Kors' alter i Mariakirken, mens 5 lispund var benefisert Norderhov prestebord og 5 lispund Hole prestebord. I 1647 lå de 20 lispund under kansleren (prosten ved Mariakirken var da Norges rikes kansler). Dette godset ble ofte kalt prostigods.⁶

I 1647 var eierne de samme. I matrikkelen er det slått fast at brukeren, Nils Onsager, «eiger indtedt selffuer» (eier intet selv).

Nils Onsager var en framtreddende mann i bygda. Han var lagrettemann i 1650- og 1660-årene, og en periode var han kirkeverge. I 1652 representerte han sogneprest Lauritz Madsen i saken om gjerdehold og grunder mellom Hole prestegård og Helgeland. Av hans vitnemål på bygdetinget i 1666 om Norderhov prestebols rettigheter i Skjærdalselva, går det fram at han da hadde bodde på Onsaker i 45 år (dvs. siden 1621).

⁵ Skylda av Heieren er først nevnt i 1660; det er mulig den ikke var skyldsatt før (Halvorsen 1960, s. 14).

⁶ Halvorsen (EFH/O23).

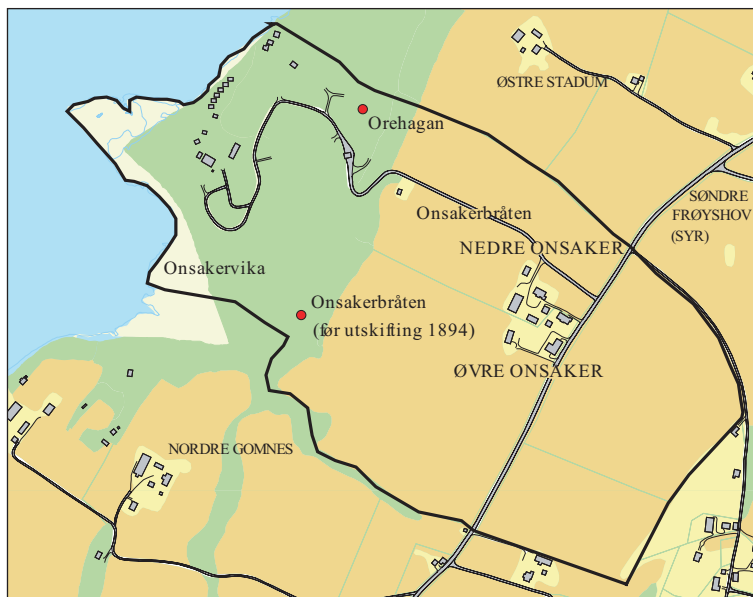
VIET TIL GUDENE

«Det er innlysende at man ved kultminner på åkr må ha å gjøre med en gudsdyrkelse som var knyttet til bestemte, til gudene viede akre. Denne gudsdyrkelse må ha gått ut på, gjennom kulthandlinger på den enkelte aker, å fremme samtlige akres trivsel i kultsognet. (...) Dette hovedblot foregikk vinternatt som det heter, midt i oktober. En regnet at avlingsåret begynte om høsten, og det gjaldt å fruktbargjøre jorden for det nye år.»*

* Etter professor Magnus Olsen (gjengitt i artikkelen «Offersteder på Røyse» av Torbjørn Slåtto, i heftet Ringerike 1972–73 s. 14–15).

Onsaker-gårdene sommeren 1949. På Øvre Onsaker (nærmest bygdeveien) ble låven med stall og fjøs revet i 1952 (ny driftsbygning bygd 1987), og bryggerhuset (vinkelrett på nedre del av låven) ble revet i 1960. På Nedre Onsaker ble låven på bildet revet i 1952 og erstattet av en ny samme år.

Widerøe's Flyveselskap AS

En omfattende og langdryg rettssak mellom fogd Jacob Luth og Jørgen Larsen (seinere eier av Hønen) hadde sin bakgrunn i et basketak i stua på Onsaker, og både Nils Onsager og sønnen Lars vitnet flere ganger da saken var oppe på bygdetinget. Lars var sogar den som gikk imellom og skilte de to kamphanene – se kapitlet om Helgeland.

I 1666 var Nils Onsager 87 år gammel, og i manntallet nevnes også sønnen, Lars Nilsen (39). I fortegnelsen over husmenn og drenger står Asbjørn Torgersen (46) og hans sønn, Torger Asbjørnsen (1 ½), under Onsager. Nevnt er også to drenger, Halvor Gre-

STEINALDERFUNN

I 1940-årene fant Torbjørn Slåtto to flintstykker, en flintflekke (flintskrape) og et spinneshjul av kleberstein i åkeren på Onsaker. Funnet forteller om steinalderfolk som holdt til her i kortere eller lengre perioder.

I 1975 oppdaget Torbjørn Slåtto en liten grop i åkeren på Onsaker. Gropa inneholdt skjørbrønt stein og kullholdig jord. Den var 0,7 m i tverrmål og 0,1 m dyp, og ble undersøkt av en arkeolog fra Oldsaksamlingen. 5 meter sørøst for gropa fant de et ildsted med rester av trekull. En C14-prøve fra ildstedet gav datering til yngre romertid, år 50–250 e.Kr. Arkeologene mente at det her kunne ha vært en boplass i jernalderen,* og gropa var rimeligvis en kokegrop brukt til matlaging.

* I kokegropene ble steiner varmet opp med ild, hvoretter asken ble fjernet og maten lagt på de varme steinene og dekket til med blader, jord o.l. Universitetets Oldsaksamlings ØK-registreringer 1968, brev fra Slåtto til Oldsaksamlingen 12. august 1975 og Oldsaksamlingens svarbrev 24. februar 1976 (kopier i Hole bygdearkiv).

gersen (15)⁷ og Ola Olsen (9),⁸ og under Midtre Haug på Tyristrand er nevnt Lars Svensrud (62), som to år tidligere – i 1664 – var på Onsaker.

Etter kildene kjenner vi tre av barna til Nils Onsager:

* Lars (f. ca. 1627), seinere bruker av Onsaker, bygdelsmann, kirkeverge – se nedenfor.

* Ola, stevnet av futen på bygdetinget i 1659, men da verken futen eller vitnene hans møtte, ble hans stevнемål kjent «dødt og maktesløst». I 1660 var Ola Onsager lagrettemann i en sak om «vådeverk» etter Torbjørn Engebretssøns død.⁹

* Marte, vitnet i 1652 sammen med faren Nils på bygdetinget i forbindelse med Nils klokkers død på Leine.

LARS NILSEN ONSAGER (f. ca. 1627) etterfulgte faren som bruker på Onsaker. Han var lagrettemann i flere perioder fra 1664 til 1698, bygdelsmann i 1680 og 1681, og kirkeverge i Hole i årene 1666–1668 sammen med Rolv Øya (Storøya). Lars Onsager var gift med RANDI GUDBRANDSDATTER HEN (ca. 1638–1718), datter av Gudbrand Hen. Av en arvesak i 1664 får vi vite at Engebret

⁷ Halvor Gregersen var sannsynligvis sønn av Greger skredder på Store Bønsnes, som etter prestemanntallene i 1664 og 1666 var den eneste i Hole med dette navnet.

⁸ Tjenestedrengen Ola Olsen (9 år i 1666) er muligens den Ola Olsen Onsager som i 1687 vitnet i saken om Gunvald Viks død, og som seinere ble husmann under Onsaker – se omtale av husmannsplasser.

⁹ I 1661 dukket en Ole Nilsson (ca. 1622–1670) opp som bruker på Søndre Stein i Steinsfjeringen, som kan ha vært Ole Nilsson fra Onsaker. Ole på Stein var gift med Guri Olsdatter, og de hadde to sønner: Ole (f. ca. 1658) og Mads (f. ca. 1660) – se bind 2 s. 452–453.

«... NAAR GODE AARINGER EHR»

Heieren på Tyristrand ble brukt under Onsaker fra tidlig på 1600-tallet. I 1624 var Heierens skyld 5 lispund, som tilhørte Mariakirkens prosti. I 1652 ble Nils Onsaker stevnet for ulovlig hogst på grensen mellom Veholt og Heieren, og stevnet ble også Ola Heieren, som vitnet at han hadde hogd på oppdrag fra Nils. Da grensen mellom de to gårdene i utmarka var uklar, bestemte retten at grensen skulle gås opp. I 1661 var det besiktigelse av Heieren, etter at fogd Jacob Luth hadde begjært makeskifte «mot dobbelt vederlag». På plassen var det da tre gamle hus – stue, lae og fjøs – og 8 mål åker slik at en kunne så 2 tønner korn årlig. Dette bekreftet Nils Onsaker at en kunne så, og dessuten at en kunne avle fem vinterlass høy «naar gode Aaringer ehr». Skogen var helt uthogd i løpet av de siste 20 årene, og noe særlig rydningsland var det ikke, ettersom bruket var omgitt av «høye Aasser» på alle sider. Skylda på 5 lispund var nesten for mye, mente Nils, som la fram bygselseddel av 10. desember 1645 fra den forrige prostiforvalteren, Tomas Clemmetssøn. Nils hadde årlig betalt 1½ daler i landskyld.*

* Tingbok for Ringerike III (1660–1662), s. 80.

FLERE BRØNNER

Over tunet på Onsaker går et «råsøkk» i øst-vest-retning. Det har vært flere brønner her, som nå er gjenfylt. Under drenering av en brønn i 1950-årene ble det funnet en steinlegning på cirka 1 x 1 meter, som bestod av store kampesteiner som var lagt tett sammen.

«BRØDRESAGA» I SKJÆRDALEN

I 1653 eide Nils Onsaker et sagbruk i Skjærdalen sammen med Bjørn Dæhli og Arne Gomnes. Saga stod på Mariakirkens grunn, og var en av to som lensherre Hartvig Huitfeldt på Sem hadde «latt oppbygge» rundt 1630. Han hadde grunnen i forlening av Mariakirken, og var også bygselherre for de 20 lispund som kirken eide i Onsaker. Hartvig Huitfeldt brukte ikke sagene selv. Den ene leide han bort til sogneprest Knut Madsen Lund i Hole, seinere til dennes enke Maren og svigersønn, Mathias Sass (se omtale av Helgeland), og den andre til bønder. Bjørn Hundstad hadde saga til 1649–50, da Bjørn Dæhli «et consortes» betalte skatt for den. I 1653 var Nils Onsaker og Arne Gomnes eiere sammen med Bjørn Dæhli. Saga ble da kalt «Brødresaga».* Bjørn Dæhlis far het Ole, og Nils Onsaker hadde «N.O.» i seglet sitt, så det virker sannsynlig at de var brødre.

* Ropeid I, s. 320. «Hva og hvem dette navnet går tilbake på, er usikkert,» skriver Ropeid om navnet «Brødresaga».

«SKJÆRDALENS ELV OG VANN»

I 1653 ble Nils Onsager stevnet av Mathias Sass på Helgeland, fordi Nils hadde «brøtt opp» hans dammer i Skjærdalen og sluppet sitt tømmer igjennom, slik at det ble til skade for Mathias. Nils nektet ikke at han hadde sluppet igjennom tømmeret, men mente det ikke kunne ha gjort noen skade for Helgelands-bonden. I 1661 stevnet Mathias Sass futen Jacob Luth for å høre noen vitnemål «på egne og consorters vegne» angående Væleren, og i saken la han fram en fullmakt fra Bjørn Dæhli og Nils Onsaker om «Skjærdalens elv og vann».

Nærstad, i skiftet etter Gudbrand Hen, i 1646 ble oppnevnt som formynder for Ragnhild.¹⁰

I 1699 utstyrte Lars Onsaker en soldat sammen med de to brukerne på nabogården Dæli, Kristoffer og Erik. Soldaten var Erik Olsen Dæli (28), som hadde «tient». Vi kjenner bare ett av barna til Randi Gudbrandsdatter og Lars Nilsen Onsager, sønnen NILS ONSAGER. Han var snekker og «Taarnebygger», og synes å ha overtatt som bygselmann etter faren.

Nils Onsaker var for øvrig ikke den eneste «tårnbyggeren» i familien. Hans kusine, Guro Kristoffersdatter Gomnes (datter av Anne Gudbrandsdatter Heen og Kristoffer Bjørnsen Gomnes), ble gift med tårnbyggeren Ole Iversen Helmen på Helmen i Gran (hans andre og hennes første ekteskap).¹¹

Sist på 1600-tallet tilhørte Onsaker assessor og assistensråd NILS TOLLER og hustru KIRSTEN F. TØNSBERG. Deres datter Karen var gift med generalløytnant Casper Herman Hausmann, som etter svigerforeldrenes død overtok som eier av gården. Etter hans død satt Kirsten Hausmann som eier inntil hun solgte den i 1720 til fenerik PETTER RØDDER. Han var gift med ANNE GUTTORMSDATTER HAFNOR fra nabogården Østre Hafnor, men døde allerede i 1722. Enka giftet seg igjen med OLE NILSEN, som var smed i Hønefoss og bodde der, mens han bygslet bort Onsaker til leilendinger.

Fra 1711 bygslet OLE OLSEN ONSAGER 20 lispund av gården, og

¹⁰ I samme sak (Lars Nilsen Onsaker stevnet Engebret Nærstad) tok Kristoffer Bjørnsen Gomnes ut stevning mot Anders Toen på samme grunnlag. Kristoffer var gift med Randis søster, Anne Gudbrandsdatter

¹¹ Thorleif Solberg: «Slektsforbindelser Ringerike-Hadeland», i Hringariki nr. 2/2000, s. 17–18.

«TAARNEBYGGEREN NIELS AENSAGER»

I 1683 brant kirken på Stein etter lynnedslag, og tidlig på 1700-tallet sendte allmuen i Hole søknad til kongen om å få tømmer til restaurering av kirken. I april 1704 sendte amtmann Glud et påbud til fogd Lars Tønder og sorenskriver Christian Müller om å holde en «synsforretning», for å få vite hvor mye og hva slags tømmer som skulle til. Forretningen ble holdt 26. mai 1704, og resultatet ble sendt in duplo til amtmannen, som videresendte det ene til Rentekammeret i København. I brevet heter det: «... og haver vi da udi Taarnebyggeren Niels Aensagers overværelse befunden efterskrefne Sortementer af Last til samme Kirches Reparation, hvoraf allemeste Muurene ere i Behold, at skulle behøves...» Og så følger en oppramsing av bjelker, sperreverk, tårnmaster osv. som summeres opp til et behov på 24 tylfter 8 trær grovt tømmer. Rapporten var undertegnet av fogd Tønder, sorenskriver Müller og Per Torkildsen Lehne. De andre synsmennene hadde bare underskrevet med initialer – skrivekyndigheten var vel så som så. Hvordan det gikk med søknaden? Resultatet er ukjent, men kirken på Stein ble ikke restaurert.*

* Etter Erling Bjørke: «Kyrkja på Stein på Ringerike», i Ringerikes Blad 31. oktober 1957.

fra 1718 fikk han bygseseddel på hele gården (1 skippund og 2 såld, dvs. 30 lispund) av Casper Hausmann. I 1723 var det én oppsitter på Onsaker (sannsynligvis Ole Olsen), og gården hadde 2 hester, 8 storfe og 10 sauer. Årlig utsæd var 2 kv. rug, 2 kv. erter, 3 t. bygg og 4 t. blandkorn, og 12 lass høy ble høstet hvert år.

Ole Olsen Onsager synes å ha vært bygselmann på Onsaker til rundt 1740. Etter Ole Nilsen smeds død (skiftet ble avsluttet i 1743) ble gården solgt for 410 riksdaler til sagfogd CHRISTOFFER RIDDER (d. 1770) i Hønefoss, som kort tid etter solgte den videre til Ole Henriksen Veholt for 420 riksdaler.

OLE HENRIKSEN VEHOLT bosatte seg på Onsaker og drev gården, men døde allerede i 1754, i ung alder. Han etterlot seg hustru RAGNHILD ROLVSDATTER GOMNES (1726–1788) og tre mindreårige barn, men ingen av dem kom til å etterfølge faren på Onsaker. Boets bruttoverdi var 633 riksdaler (netto 101 riksdaler), med tillegg av en gårdpart (4 lispund) i Hval i Haug. De tre barna var:

* Sara (f. 1749), g. 1773 m. Harald Engebretsen Hollerud (1744–1817), eier av halve Hollerud på Tyrstrand, flere barn, hvorav tre nådde voksen alder: Engebret (f. 1778, g.m. Siri Olsdatter Haga), Berte Marie (f. 1881, g.m. Narve Narvesen Heieren) og Ragnhild (f. 1786, g.m. Tor Kolbjørnsen Skotland).

* Henrik (1751–1821), g. 1783 m. Anne Larsdatter Wager, fem barn som nådde voksen alder: Lars (1783–1861, g. 1810 m. Inger Marie Olsdatter Wager 1783–1861,¹² to barn: Else Marie f. 1811 g.m. Thor Andersen

KIRKEKUER

I 1692 ble Lars Onsager og Rolv Øya innstevnet på bygdetinget sammen med andre tidligere kirkeverger for å avgj forklaring om «2de kjøer af Hole kirkes kjøer» (to av Holes kirkekuer) som hadde kommet bort, «eftersom de fandtes i Lars Onsagers tid». Saken ble utsatt, da to av de tidligere kirkevergene ikke var blitt lovlig stevnet.*

* Tingbok 34 (1692), s. 48.

¹² Inger Marie var søster av Engebret Olsen Wager, som giftet seg med Marthe Jørgensdatter Moe på Mo i Steinsfjerdings, og ble stortingsmann, ordfører i Hole og ikke minst faren til eventyrsamler, dikter og biskop Jørgen Moe.

DREPT I STUA PÅ DOMHOLT

I september 1689 ble soldat Lars Evensen Onsager drept av en annen soldat, Kristoffer Hansen Øya, i stua til Jens Mathiassen Sass på Domholt. De to var soldater i oberst Krogs livkompani. Den drepte Lars Evensen Onsager var nok ikke fra Onsaker i Hole. Etter vitnemål i saken gikk det fram at de to soldatene var kommandert til Ringerike av sin kaptein for «ungefehr» én måned siden for å søke etter en bortrømt soldat ved navn Jens Rasmussen Veisten. Lars Evensen var kanskje fra Onsaker i Gran, på vestsida av Randsfjorden?

DEN RIKESTE MANN VED HØNEFOSSEN

Sagfogd Christoffer Christoffersen Ridder ble ved sin død regnet som den rikeste mann ved Hønefossen. Han var gift med Else Marie Hesselberg (1714–1764). Ekteskapet var barnløst. Som sagfogd drev Ridder i tillegg en allsidig virksomhet med sagbruk, møllebruk og eiendomshandel. Av gårder han kjøpte og solgte, var Drolshammer, Tronrud, Østby, Søndre Sætrang, Onsaker og Veholt. Da han døde i 1770, hadde boet ifølge Ropeid penger stående ute hos minst 14 sagdrenger. I stabburene på Bilhuggertangen var det 114 tønner bygg, 110 tønner malt, 163 bismerpund fleskeskinker, 15 tønner sild, 5 tønner smør og diverse andre varer som vin, brennevin, kaffe og te. Det var Christoffers brorsønn, Lars Ridder, som ordnet opp med onkelens bo og tok over som sagfogd.*

* Peter Tandberg: «Ridderslektens historie» – notat (kopi i Hole bygdarkiv).

Færden, og Ole f. 1814 g.m. Henriette Urdahl), Ole, Engebret, Ragnhild (g.m. Hans Hansen Lehne) og Anne Dorthea (g.m. Helge Christophersen Lie). Henrik kjøpte i 1791 skrivergården Vaker i Norderhov.

* Kristoffer (1754–1756), d. 2 år gammel.

Onsaker-gårdene 1955. Både på Øvre Onsaker (nærmest) og Nedre Onsaker er det kommet nye driftsbygninger etter de gamle, som ble revet i 1952.

Wideroe's Flyveselskap AS

Etter Ole Henriksens død i 1754 ble Onsaker i 1756 solgt til ANDERS OLSEN TANGEN og GULBRAND PEDERSEN LEHNE (gift med enka Ragnhild Rolvsdatter Onsager – se nedenfor). Skjøte ble først utstedt i 1756 av generalløytnant FREDERIK FERDINAND HAUSMANN, sønn av de tidligere eierne Karen og Caspar Hausmann. Han mente seg odelsberettiget til gården og hadde gjort skritt til å erverve den tilbake, men inngikk forlik med de to oppsitterne og skjøtet gården over til dem til odel og eie for en bestemt kjøpesum.

Anders Olsen Tangen og Gulbrand Pedersen Lehne ble så eiere av hver sin halvdel av Onsager, førstnevnte av søndre halvdel (seinere gnr. 41/1), og sistnevnte av nordre (nedre) halvdel (seinere gnr. 41/2).

Øvre Onsaker GNR. 220/1 (41/1)

ANDERS OLSEN TANGEN (1722–1794) ble i 1754 eier av søndre halvdel av Onsaker (skjøte først utstedt 5. mars 1756). Han var skredder, og giftet seg i 1751 med GURI NILSDATTER GJESVOLD (1731–1781). Vi kjenner sju av deres barn, hvorav fire nådde voksenalder:

* Ole (d.1792), g. 1780 m. Anne Mikkelsdatter Ullern, bosatt på Ullern hvor han døde i ung alder, bl.a. én datter Maria (f. 1780).

Øvre Onsaker i 2004, med Nordfjorden og Tyrstrand bak.

- * Nils (f. 1758), d. som barn.
- * Anna (d. før 1785), g. 1781 m. Ole Olsen Rudsødegården (1752–1835) i Søndre Rudsødegården, minst én sønn, Abraham (1772–1790).
- * Kari (f. og d. 1766), d. 12 uker gammel.
- * Nils (1767–1768), d. ½ år gammel.
- * Marie (f. 1762), g. 1781 m. Rolv Olsen «Røssigard» Gomnæs, men d. i ung alder.
- * Kari (1770–1804), g.m. Lars Bentsen Pjåka fra Tyristrand, seinere eier og bruker av Onsaker – se nedenfor.

I 1762 satt Guri Nilsdatter og Anders Olsen på gården med tre tjenestefolk: Ole Mikkelsen, Alf Hansen og Anne Isaksdatter, og av «andre folk» var Anne Olsdatter. Under gården var det én husmannsplass.

I 1781 ble det avholdt skifte etter Guri Nilsdatter. Hun etterlot seg enkemann og fire barn. Boets nettoverdi var hele 917 riksdaler, hvorav jordegodset utgjorde ½ skippund (dvs. 10 lispund tunge) og 1 såld korn i Onsager, taksert til 650 riksdaler.

I 1793 solgte Anders Olsen gården til svigersønnen Lars Bentsen Pjåka for 1.100 riksdaler, og gikk selv over på livøre (han døde i 1794).

LARS BENTSEN ONSAGER (Pjåka) (1764–1855) var sønn av Bent Amundsen Pjåka og Sibylla Larsdatter Haug, som fra 1758 eide Pjåka på Tyristrand.¹³ Han giftet seg i 1791 med KARI ANDERS-DATTER ONSAGER (1770–1804). Vi kjenner sju av deres barn:

- * Guri (1791–1869), g. 1812 m. Gulbrand Gulbrandsen Skamarken (1789–1863) på Tyristrand, d. som livørskone på Berggården i 1869.
- * Anders (1792–1793).
- * Anne (f. og d. 1794), d. 11 uker gammel.
- * Anders (f. og d. 1795), d. 4 måneder gammel.
- * Anders (f. 1796),¹⁴ g. 1826 m. Marte Christiansdatter Solberg på Tyristrand.
- * Berte Marie (1799–1822), g.m. Erik Nubsen Pjåkerud på Tyristrand, d. 22 år gammel som gårdmannskone på Pjåka.
- * Sibylla (1801–1823), d. 22 år gammel.

I 1791 ble Lars Bentsen også eier av Pjåka, som han tok igjen på odell etter at faren i 1786 hadde solgt gården til Ole Olsen Skamarken og dennes sønn, Ole Olsen Domholt.

¹³ Bent Amundsens foreldre, Amund Amundsen og Ingrid Bentsdatter, var husmannsfolk på Gåsefet under Ask inntil de i 1737 kjøpte Kolbjørnrud på Tyristrand av Henrik Luths enke, og flyttet dit.

¹⁴ Anders Larsen Onsager ble i 1823 utlagt som barnefar til Pernille Engebretsdatter Holleruds sønn, Kristian.

I 1801 satt Lars Bentsen (37) og Kari Andersdatter (31) på Onsaker med sine tre eldste barn: Guri (10), Anders (6) og Berte Marie (2), og de hadde én tjenestejente, Maria Olsdatter (20).

Lars Bentsen Onsager satt som eier av Onsaker og Pjåka til 1841, da han skiftet med sine barn – se nedenfor.

Kari Andersdatter Onsager døde i 1804, 35 år gammel. Hun etterlot seg mann og fire barn. Boets bruttoverdi ble beregnet til 2.532 riksdaler, hvori beregnet 15 lispund i Onsaker (1.200 riksdaler) og 2 skinn i Pjåka (1.000 riksdaler). Etter at gjelda var trukket fra, var boets nettoverdi 1.000 riksdaler.

I 1805 giftet Lars Bentsen seg igjen med INGER MARIE TANDBERG (1784–1866), datter av Hans Tandberg fra Tanberg i Norderhov og Marie Nilsdatter Gonnæs. De fikk sju barn som nådde voksenalder:¹⁵

* Hans (f. 1806), eier av Vestre Ruud 1830–1852, g. 1830 m. Marte Kristiansdatter Ruud, seks barn: Jørgen, Hans, Gjertrud, Inger Marie, Karen og Lovise. Hans Larsen Onsager (Ruud) døde i koleraepidemien i begynnelsen av 1850-årene – se omtale av Vestre Rud i bind 4.

* Nils (1808–1881), seinere eier av Onsaker, g.m. Maren Johanne Andersdatter Fjulsrud, fem barn – se nedenfor.

* Marte Karine (1810–1873), g.m. Engebret Amundsen Haug (1809–1897) på Midthaug på Tyristrand, én datter Maren (f. 1836), g.m. Gabriel Tandberg (1832–1917) fra Tanberg i Norderhov, tre barn: Gulbrand (f. 1857, g.m. Bertha Schinnes, fire barn), Engebret (f. 1862, g.m. Kirsti Hamremo, tre sønner), og Karl Emil (f. 1873, g.m. Mathilde Thisted, én sønn).

* Gulbrand (1812–1884), eier av Pjåka fra 1841, g.m. Karen Evensdatter Hundstad, ni barn: Hans Andreas, Engebret, Lars, Karl Gustav, Inger Marie, Maren Mathea, Lina, Gunda og Emilie.

* Andrine (f. 1815), tvilling, g.m. Andreas Christiansen Kolbjørnrud (bosatt ved Nakkerud).

* Ellen Marie (1815–1855), tvilling, ugift.

* Andreas (1822–1903), seinere garver og håndverksborger i Christiania, g. 1855 m. Caroline Tandberg (1830–1872) fra Norderhov, datter av stortingsmann Gulbrand Eriksen Tandberg og hustru Eli Eriksdatter Kihle, fire barn, hvorav to sønner nådde voksenalder: Ludvig (1855–1920, ugift) og Gulbrand (f. 1862, g. 1886 m. Christi Evjen f. 1863, fem barn: Sigrid Caroline f. 1887, Andreas f. 1889, Olav Einar f. 1891, Arvid Gulbrand f. 1893 og Eldar Kristian f. 1900).

Ved skjøte av 28. november 1841 solgte Lars Bentsen Onsager gården til nest eldste sønn i andre ekteskap, Nils Larsen, for 1.400 spe-

¹⁵ Slektsopplysninger fra Terje Lehne og Inger Hallingby Vinkenes, og fra G. Tandberg: «Tandberg. En bondeslægt fra Ringerike» (Kristiania 1921).

sidaler, med livøre til selger og hans hustru. Lars Bentsen døde på Onsaker i 1855, 91 år gammel, mens Inger Marie Onsager var syk og sengeliggende de siste 12 årene av sitt liv, inntil hun døde i 1866, 82 år gammel.

NILS LARSEN ONSAGER (1809–1881) ble i 1834 gift med MAREN JOHANNE ANDERSDATTER FJULSRUD (1812–1891), datter av Berte Olsdatter og Anders Mathisen Fjulsrud. Vi kjenner seks av deres barn, hvorav fem nådde voksen alder:

* Berte Marie (1835–1888), g.m. Nils Jensen Ullern (1833–1908), eier av Ullern bnr. 1, to døtre: Maren (f. 1865, g.m. Hans Johnsen Fekjær f. 1854 på Fekjær søndre, seks barn – se bind 1 s. 226 ff.) og Johanne (f. 1869, g.m. sersjant Julius M. Haugen f. 1863 fra Skedsmo, minst fem barn: Margrethe f. 1891, Thorleif f. 1892, Nils f. 1894, Jens f. 1896 og Else f. 1898).

* Anders (1839–1888), dyrlege, bosatt i Hønefoss, g.1 i 1871 m. Anne Marie Lyche f. Thoresen fra Drammen (hennes andre ekteskap), fire barn: Nils Arnt (f. 1871, garver, bosatt i Oslo, g. 1901 m. Anna Larsen fra Hønefoss, to barn), Maren Elise (f. 1873, g.m. Lars Olsen Frøhaug på Nedre Frøyhov, én datter Aasta – se Frøyhov), Margrethe (f. 1874, g.m. lærer Ole J. Hallingby f. 1869 fra Ådal, bosatt i Sandefjord, tre barn: Jesper, Ragnhild og Åshild), og Laura (f. og d. 1874, d. 1 måned gammel). Anders g.2 i 1887 m. Karen Engebretsdatter Weien (f. 1854)¹⁶ én datter Andrea (f. 1888, ugift, lærer ved Hønefoss skole).

* Lars (1842–1912), garvermester i Drammen, g.m. Berte Johanne Toverud (f. 1847) fra Lier, fem barn: Nils (f. 1874), Erling (f. 1876), Marie (f. 1880), Olaf Ragnvald (f. 1883) og Ragnhild (f. 1889).

* Inger Marie (f. 1845), ugift, bestyrte huset for sin bror Hans på Onsaker.
* Hans (f. 1848), d. som barn.

* Hans (1850–1925), ugift, forpakter av Hole meieri 1880–83, eier av Onsaker 1891–1917 – se nedenfor.

I 1865 satt Nils Larsen (56) og Maren Johanne Andersdatter (54) på gården med to barn: Inger Marie (21, «hjælper Moderen») og Hans (16) samt husbondens mor, Inger Marie Nilsdatter (84, enke og føderådskone)¹⁷ og to tjenestejenter: Turi Pedersdatter (27) og Lukris Olsdatter (23), begge fra Hallingdal. De hadde 3 hester, 9 storfe, 7 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, $\frac{3}{4}$ t. rug, 4 t. bygg, 3 t. blandkorn og 12 t. poteter. I 1865 var det ingen husmannsplasser under gården.

Nils Larsen Onsager var en ansett mann i bygda og satt som medlem bl.a. i Hole herredsstyre og Hole sparebanks forstander-

¹⁶ Karen Weien var datter av Engebret Nilsen Gjesvold (Weien) fra Søndre Gjesval i Hole og hustru Anne Marie Andersdatter Ruud, som fra 1840 var eiere av Øvre Veien i Norderhov.

¹⁷ I folketellinga var anført at hun «har lagt tilsengs i 13 Aar».

GJEMTE BARNELIKET I KJELLERMUREN

Natt til 1. april 1882 fødte meierske Marie Fredriksen (26) fra Toten et barn i dølgsmål på sitt værelse ved Hole meieri i Svensrud. Seinere på natten stakk hun to fingre i barnets munn og kvalte det, hvoretter hun gjemte liket under madrassen. Et par dager etter snek hun seg ut og skjulte det i et hull i muren på oste-kjelleren. Bygdesnakket rundt meiersken og meieriforpakteren, Hans Nilsen Onsager, levnet liten tvil om hvem som var barnefaren, og i månedene som fulgte, ble en selsom sak rullet opp i rettsforhandlingene. Hans Nilsen påstod at han var uvitende om både graviditet og fødsel, og meiersken måtte medgi at hun aldri hadde fortalt ham det direkte, men at han burde forstått ... Spørsmålet var om barnedrapet var planlagt eller kun en impulshandling, «omtåket som hun var av smerter, konjakk og naftadråper», men den ulykkelige Marie ble 8. mai 1882 dømt til sju års straffarbeid, en dom som ble stadfestet av Høyesterett 1. juli s.å. Folkesnakk hadde nå vendt seg mot meieriforpakteren, som slapp unna til tross for at han hadde oppholdt seg på Maries værelse noen timer forut for fødselen, og ny rettssak fulgte. I november 1882 ble Hans Nilsen Onsager dømt til 20 dagers fengsel på vann og brød, for å ha unnlatt å gripe inn for å redde barnet. Denne dommen anket han, og i januar 1883 ble saken behandlet i stiftsloverretten i Kristiania. Det ble da tatt opp tingsvitne i Hole der 25 vitner ble avhørt, og til sist ble hele saken avgjort i Høyesterett, som ikke festet lit til Maries forklaring. Hans Nilsen ble enstemmig frikjent i Høyesterett, men folke-meningen hadde dømt ham. Fra 1883, mens ankesaken hans verserte i rettsapparatet, ble meieriet forpaktet av en annen. Hans Nilsen trakk seg tilbake til Onsager, som da ble eid av hans mor, og levde ugift resten av sitt liv.*

* Kari Telste: «Brutte løfter. En kulturhistorisk studie av kjønn og ære 1700–1900» (Oslo 1999), s. 531–579.

skap, og han var en periode prestens medhjelper. Etter hans død i 1881 satt Maren Onsager i uskiftet bo og drev gården ved hjelp av sine hjemmeværende barn. Ved skjøte av 9. mars 1891 solgte hun gården til yngste sønn, Hans, for 6.000 kroner og livøre til mora av 5-årlig verdi 1.500 kroner. Kjøperen lånte 7.000 kroner i Hypotekbanken for å finansiere overtakelsen.

HANS NILSEN ONSAGER (1850–1925) var ugift. Han engasjerte seg i driften av Hole meieri, og var forpakter av både meieri og handelsforretning på Svensrud i perioden 1880–83.

I 1900 satt han på gården med sin søster, Inger Marie (f. 1845, ugift, «husmoder») og én tjenestejente, Synnøve Olsdatter (f. 1871) fra Hol i Hallingdal. De hadde én «familielosjerende», Ludvig Onsager (f. 1855 i Kristiania), som var rentenist og til vanlig bosatt i Kristiania.¹⁸

Hans Nils Onsager satt som eier av Øvre Onsaker til 1917. Ved skjøte av 9. mars 1917 solgte han gården og flyttet til Trøgslø ved Sundvollen. Øvre Onsaker gikk dermed ut av den slekt som hadde sittet der siden 1754.

¹⁸ Ludvig Onsager (1855–1920) var sønn av garvermester Andreas Onsager og hustru Caroline f. Tandberg i Kristiania, og dermed fetter av Inger Marie og Hans Nilsen Onsager.

Hovedbygningen på Øvre Onsaker cirka 1950. Den søndre delen av bygningen er den eldste, fra rundt år 1700. Fra 1883 og noen år framover drev Hans Nilsen Onsa-ger, som var forpakter av Hole meieri og handelsforretning på Svensrud i perioden 1880–83, landhandleri i 2. etasje på gården.

Foto: Hans Erlandsen

Ny eier ble EINAR REBNE (1863–1943) fra Hemsedal, som betalte 25.000 kroner for gården. Han var gift med MARIT ØDE (1864–1941) fra Valdres, og de fikk ni barn:

Torbjørn Slåtto (1904–1986).

* Ole (f. 1890), bosatt i Aurdal i Valdres, g.m. Ingebjørg Øraker (f. 1897)¹⁹ fra Vestre Slidre i Valdres, tre barn: Erling (f. 1925), Ole (f. 1929) og Ingar (f. 1936).

* Ragnhild (1891–1976), g.m. Anders Myrvang (1890–1960) fra Vestre Slidre, drev fra 1922 landhandleri på Solbakken i Steinsfjerdingsgen, fra 1938 eier av Voll gnr. 184/11 under Sonerud, to døtre: Gudny (f. 1924, g.m. John Hustad fra Steinkjer, to barn: Jørn og Astrid), og Reidun (f. 1931, g.m. Hans Fekjær fra Hole, to sønner: John og Anders) – se bind 1 s. 229–231 og bind 2 s. 232.

* Einar (1893–1930), g.m. Margit Øraker (1897–1976) fra Vestre Slidre i Valdres, tre barn: Inga (f. 1922, g.m. Leif Falch på Kleivstua, to barn: Berit og Svein), Einar (f. 1924, ugift, bosatt i Sundvollen, seinere i Hønefoss), og Ole Engebret (f. 1929, bosatt i Hønefoss, g.m. Randi Burud f. 1936 fra Lommedalen, en sønn Tore f. 1964, g.m. Nina Karlsen fra Asker, én sønn Ole Arvid f. 1993).

* Martin (f. 1895), utvandret til Canada, g.m. Solveig Rytterager (d. 1981), tre barn: June, Eilert og Arne.

* Olav (f. 1897), bosatt på Nesbyen, g.m. Barbro Skredegård (f. 1899), to sønner: Einar (f. 1926) og Magne (f. 1933).

* Synnøve (1898–1973), g.m. Thor Øvergaard (1907–1986) fra Begnadal- len, seinere eier av Øvre Onsaker, to barn: Marit Golla og Ole.

* Margit (1899–1932), ugift, bosatt i Hønefoss.

* Bergit (1901–1977), ugift, bosatt i Oslo.

* Guri (f. 1903), bosatt i Oslo, g.m. Ole Bjørge (f. 1891) fra Hadeland, ingen barn.

I juli 1928 solgte sønnen, EINAR REBNE D.Y. (1893–1930), med

Solveig Slåtto f. Brandrud (1908–1971).

¹⁹ Ingeborg Øraker var tvillingsøster til Margit Øraker, som var gift med Oles bror, Einar.

LOKALHISTORIKEREN

Torbjørn Slåtto var opptatt av lokalhistorien og studerte sagalitteraturen grundig. Få holevæinger visste mer om de gamle kongeslekter og hva de hadde betydd for bygdene ved Tyrifjorden. Han var av de første som mente at Olav Haraldsson måtte ha vokst opp på Stein (og ikke på Bønsnes), og møtte mye lokal motbør for det. I dag mener faghistorikerne det samme som Torbjørn Slåtto. Han skrev også utkast til geologi-kapittel i en framtidig Hole bygdebok. Som skogeier ble han interessert i ferdselsveiene over Krok-skogen, og fant fram til gamle og nedgrodde traseer som da var glemt. I tillegg skrev han beretningen om Hole meieri på Svensrud, og han var med og skrev Ringerikes meieris 100 års jubileumsberetning. Sammen med Kolbjørn Lehne forfattet han også beretningen «Hole landbrukslag 1850–1950».

samtykke fra sine foreldre, gården til svogeren Thor Øvergaard for 24.000 kroner, med livøre til Einar Rebne d.e.

THOR ØVERGAARD (1907–1986) fra Olmhus i Begnadalen var gift med SYNNOVE REBNE (1898–1973), og de fikk to barn: Marit Golla og Ole. De satt med gården i nesten to år, til mai 1930, da de solgte den til Torbjørn Slåtto.²⁰ Dermed kom en slekt til Øvre Onsaker som fortsatt sitter på gården.

TORBJØRN SLÅTTO (1904–1986) fra Røyken ble i 1932 gift med SOLVEIG BRANDRUD (1908–1971) fra Sør-Fron i Gudbrandsdalen. De fikk tre barn:

* Turid (f. 1933), bosatt i Drammen, g.m. Haakon Gjems (f. 1935) fra Grue i Solør, to barn: Anne Marie (f. 1959) og Solveig (f. 1961).

* Erland (f. 1937), seinere eier av Øvre Onsaker, g.m. Kari Lehne, to barn – se nedenfor.

* Olav (f. 1948), ugift, bosatt på Hole bo- og rehabiliteringshjem ved Kroksund.

Torbjørn Slåtto var en framsynt bonde, og bygde vanningsanlegg på Øvre Onsaker allerede i 1937. Han var ellers historisk interessert, og skrev en rekke artikler om lokalhistoriske emner.

I 1948 hadde Øvre Onsaker 130 dekar dyrket jord (leirmold og skjelljord), 20 dekar annet jordbruksareal og 320 dekar produktiv skog. På gården var det 3 hester, 10 kyr, 1 okse, 3 ungdyr, 2 griser og 50 høner.

Ved skjøte av 23. november 1966 ble gården overdratt til sønnen, Erland Slåtto, for 96.000 kroner, inklusive løvsøre for 31.700 kroner og føderåd til foreldrene av 5-årlig verdi 8.500 kroner.

Solveig og Torbjørn Slåtto med sin eldste datter Turid (f. 1933). Bildet er tatt i 1936.

²⁰ Synnøve og Thor Øvergaard bodde siden i Hønefoss, hvor han drev regnskaps- og revisjonsfirma.

Gjensynsglede på Onsaker i mai 1945. Torbjørn Slåtto (til høyre) var med i Milorg under krigen, mens hans bror, arkitekt Eindride Slaatto (til venstre), satt i krigsfangenskap på Grini. På Grini satt også Signy Arctander, en venn av familien (i midten). Eindride Slaatto (1896–1962) har bl.a. tegnet Hole herredshus, Ål tinghus og De-No-Fa-gården i Oslo.

ERLAND SLÅTTO (f. 1937) ble i 1967 gift med KARI LEHNE (f. 1946) fra Røyse. De har to barn:

* Ingrid (f. 1968), bosatt i Sundvollen, g.m. Rune Daniel Gommæs (f. 1964) fra Røyse, to barn: Daniel (f. 1991) og Emilie (f. 1994).

* Torbjørn (f. 1971), eier av Øvre Onsaker siden 2003, g.m. Kristin Rohr Torp (f. 1969) fra Jevnaker, to døtre – se nedenfor.

Erland Slåtto har drevet eget regnskapsfirma ved siden av gårdsdrift og campingsplass, mens Kari Slåtto har bistått i regnskapsfirmaet og på campingsplassen.

I oktober 2003 ble gården overdratt til sønnen, TORBJØRN SLÅTTO (f. 1971). Han er IT-konsulent, og gift med KRISTIN ROHR TORP (f. 1969) fra Jevnaker, som er interiørdesigner. De har to døtre: Fanny (f. 2001) og Christina (f. 2003).

Øvre Onsaker har i dag 135 dekar dyrket jord (kornproduksjon) og 240 dekar produktiv skog. På gården er det to traktorer og kaldluft korntørke, og gården er medeier i skurtresker.

Av bygninger på Øvre Onsaker er våningshus (hvorav en del er meget gammel), som ble totalrestaurert 1983–86, kårbolig (1966), stabbur, og driftsbygning (1987). Gården har en skogshytte ved Øiersetra. Av tidligere bygninger kan nevnes en gammel låve med stall og fjøs (revet 1952), bryggerhus (revet 1960), hønsehus (revet 1965) og potetkjeller med vedskjul (revet 1965).

I dag benyttes ingen spesielle åkernavn på Øvre Onsaker. Av et gårdskart fra 1864 har vi imidlertid en rekke navn på åkrene: Stordjordet, Nedre Jordet, Øverjordet, Hagen, Hagajordet, Åsjordet, Engen, Øvre Engen, Nedre Engen og Bråten.

ONSAKERVICA CAMPING

På et 60 dekar stort område ved Tyrifjorden ligger Onsakervica Camping, som ble startet i 1963 av eierne av de to Onsaker-gårdene. Det første huset der nede var et enkelt sanitærbygg (med spredegrøfter). Etter utbygging i perioden 1978–88 er det i dag 16 utleiehytter, to sanitær-anlegg samt butikk/kiosk/gatekjøkken på Onsakervica, som er et svært populært feriemål for nordmenn og utlendinger, i tillegg til at ringe-rikinger og folk fra et større omland har oppdaget den innbydende og barnevennlige badestranda. Onsakervica Camping eies med en halvpart hver av Erland Slåtto og Thorleif Raaen, og driften ivaretas av de to familiene i fellesskap.

UTSKIFTING I 1892–93

I 1892 begjærte Hans Onsager på Øvre Onsaker utskifting av jordveien på Onsaker-gårdene. Jorda hadde inntil da ligget i teigblanding. Dessuten gikk Nedre Onsakers kjøre- og driftevei gjennom tunet på Øvre Onsaker, og dette ønsket rekvirenten å få endret. Et annet resultat av utskiftinga var at husmannsplassen Onsakerbråten (under Nedre Onsaker) ble flyttet. Kostnadene ved flyttingen ble beregnet til 120 kroner, som ble betalt med halvparten hver på de to gårdene. I tillegg ble havnefellesskapet «Viken» mellom Onsaker-gårdene og to Gomnes-gårder utskiftet.* Området lå ned mot Onsakervika, og grensene som ble satt i 1894, gjelder fortsatt.

* Gomnes-gårdene ble eid av Jørgen Hafnor og Andreas Næs.

Nedre Onsaker GNR. 220/2 (41/2)

GULBRAND PEDERSEN LEHNE (ONSAGER) ble i 1754 eier av nordre (nedre) halvdel av Onsaker. Han ble gift med RAGNHILD ROLVS-DATTER ONSAGER (1726–1788), enke etter Onsakers tidligere eier, Ole Henriksen Veholt. Vi kjenner fem av deres, hvorav tre nådde voksen alder:

* Ole (f. 1755), d. som barn.

* Anne (f. 1758), g. 1778 m. Iver Iversen Løken d.e. (1754–1841), fire barn: Gunnor (1780–1873, g.m. Ole Jørgensen Rytterager, ni barn), Iver (f. 1784, g.m. Anne Marie Larsdatter, én sønn), Ragnhild (1788–1867, g.m. Engebret Pedersen Gjesvold, seks barn) og Kari (f. 1795, g.m. Anders

Nedre Onsaker i 2004 (til venstre, med gulmalt hovedbygning og låve). Øvre Onsaker til høyre, med kårboligen nærmest.

© Fotograf Marit Egerli

Andersen Ruud, seks barn) – se bind 1 s. 407–408.

* Olea (f. og d. 1766), d. 12 uker gammel.

* Ole (1768–1845), seinere eier av Nedre Onsaker, g.m. Sibylla Gulbrandsdatter Dæhli, fire barn – se nedenfor.

* Lisbeth, g. 1783 m. Christen Nilsen Moe (f. 1757), fire barn – se omtale av Øvre Mo.

I 1762 satt Ragnhild Rolvsdatter og Gulbrand Pedersen på gården med hennes datter fra første ekteskap, Sara Olsdatter, og én tjenestejente, Ingeborg Hansdatter.

I 1777 leverte Gulbrand Onsager trekøl til Bærums Verk i Lom-medalen.

Etter Ragnhild Rolvsdatters død i 1788 giftet Gulbrand Pedersen Onsager seg igjen i 1791 med en enke, KAREN AMUNDSDATTER HEIEREN, som døde etter få års forløp (ekteskapet var barnløst).²¹

I 1796 skiftet Gulbrand Onsager med sine barn. Etter skiftet skulle sønnen Ole overta Onsaker for 800 riksdaler samt løsøre for 400 riksdaler, og i tillegg en skogteig under Hollerud på Tyrstrand for 200 riksdaler. De to døtrene (dvs. svigersønnene) skulle ha 600 riksdaler hver i kontanter. Gulbrand Onsager ville bruke gården som før, men dersom han ønsket å skulle avstå den til sønnen før sin død, skulle han over på livøre. Han synes imidlertid å ha overdratt gården til sønnen kort tid etter det avholdte skiftet. Gulbrand Pedersen Onsaker bodde siden som livørsmann på Onsaker til han døde i 1809, 76 år gammel.

OLE GULBRANDSEN ONSAGER (1768–1845) giftet seg i 1792 med SIBYLLA GULBRANDSDATTER DÆHLI (1770–1858). De fikk fire barn:

* Kari (1793–1884), g. 1818 m. Jens Andersen Stadum (1794–1870) på Østre Stadum, ni barn: Anders, Ole, Kristoffer, Anne Jørgine, Karen Sofie, Nils, Maren Sofie, Marie Sofie og Johannes – se Østre Stadum.

* Gulbrand (f. 1795), fanejunker, fra 1832 eier av halve Vestre Bjerke i Steinsfjordingen, siden av Kragstad i Haug, g. 1827 m. Inger Marie Pedersdatter Bjerke (f. 1806), minst seks barn: Peder, Karen Sophie, Anne Jørgine,²² Ingeborg Kristine, Sibylla og Ole – se bind 2 s. 161.

* Jørgen (1801–1848), seinere eier av Nedre Onsaker, g.m. Anne Marie Pedersdatter Stadum, én sønn – se nedenfor.

* Ragnhild (f. 1803), d. som barn.

²¹ Karen Amundsdatter fikk fire barn i sitt første ekteskap med Torbjørn Ellingsen Heieren (1719–1788), men alle døde før foreldrene (etter A. Lagesen).

²² Anne Jørgine Gulbrandsdatter Onsager giftet seg i Norderhov kirke i 1866 med Johan Andersen Dal fra Dal under Norderhov prestegård.

I 1801 satt Ole Gulbrandsen (34, «husbonde») og Sibylla Gulbrandsdatter (31) på gården med sine to eldste barn: Kari (8) og Gulbrand (6) samt føderådsmann Gulbrand Pedersen (71, enke-mann) og to tjenestefolk: Kirsti Nilsdatter (20) og Knut Hansen (14). Under gården var det én husmannsplass.

Ved skjøte av 21. oktober 1833 overdro Ole Gulbrandsen Onsager gården til sin yngste sønn, Jørgen Olsen, og gikk over på livøre med sin hustru. Med i overdragelsen var en skogteig på Tyristrand, SkarvHELLtangen, «et skovstykke som fløder til Væleren». Denne skogen ble delt i 1848, da en teig (av skyld 24 skilling) ble utskilt og solgt til Gulbrand Larsen Pjåka (sønn av Lars Bentsen Onsager), mens resten av SkarvHELLtangen beholdt 14 skilling i skyld.

JØRGEN OLSEN ONSAGER (1801–1847) giftet seg i 1830 med ANNE MARIE PEDERSDATTER STADUM (1806–1831). De fikk én sønn, Ole (f. 1830). Anne Marie Pedersdatter Onsager døde allerede i 1831, bare 25 år gammel. Jørgen Olsen satt da som enke-mann på gården med sin sønn til han døde i 1848.

OLE JØRGENSEN ONSAGER (1830–1905) overtok Nedre Onsaker etter faren i 1848. Kjøpesummen kjenner vi ikke, men han lånte 500 spesidaler av «Statslaanet af 1848». Ole Jørgensen var ugift, og satt som eier av gården til 1853.

Ved skjøte av 29. april 1853 solgte Ole Jørgensen, «hvis hjem-mel ikke er tinglyst», Nedre Onsaker med SkarvHELLtangen til Johannes Olsen Midtskogen. Dermed gikk gården over til en ny slekt, som også tok Onsager som slektsnavn. Ole Jørgensen Onsager flyttet til Utvika, hvor han tilbrakte sine siste leveår.

JOHANNES OLSEN ONSAGER (MIDTSKOGEN) (f. 1814) var sønn av Ole Eriksen Midtskogen og hustru Mari Jensdatter Svarstad (Velo).²³ Han overtok Midtskogen etter sine foreldre i 1841, og eide skoggården med gjestgiveri til 1857. Fra 1845 til 1851 eide han også halve Søndre Gjesval. Johannes Olsen var gift med LISE ANDERSDATTER RUUD (f. 1827) fra Østre Rud i Steinsfjerdings. Vi kjenner sju av deres barn:

- * Ole (f. 1847).
- * Martin (f. 1849), apoteker i Hønefoss, bl.a. en sønn Søren (maler).
- * Karoline (f. 1851), g.m. grosserer Brekke i Drammen.
- * Iver (f. 1854), d. som barn.
- * Iver (1860–1879), d. 19 år gammel av tæring.
- * Johan (1863–1881), d. 18 år gammel av «betennelse i hoften».
- * Anders (1871–1875), falt i en dam druknet, 3 1/2 år gammel.

²³ Mari Jensdatters far, Jens Evensen Velo (d. 1817) fra Jevnaker eide bl.a. Gjørud og Sætrang i Haug før han i 1810 kjøpte en av Svarstad-gårdene i Hole.

FRA «MO-BIBELEN»

I 1875 solgte Johannes Onsager sin andel i en damptreskemaskin og hakkelsmaskin til Ole Moe på Mo i Steinsfjerdings for 100 spesidaler. I regnskaps-bøkene på Mo (den såkalte «Mo-bibelen») har Ole Moe, på en konto i Johannes Onsagers navn, innført at han «med mundtlig Aftale (har) afkjøbt ham hans Sjete-Part i den efter Dietrichson af et Bolag kjøbte Damptærse Maskine og Hakkels-Maskin med Behør, hvorfor skal betales J. Onsager 100 Spd.»*

* Mo-bibelen II, s. 906 (kopi i Hole bygdearkiv). Ole Moe betalte ikke andelen kontant, men utstedte en pantobligasjon til 4 prosent rente. Dietrichson, som eide maskinen tidligere, må ha vært Wilhelm Dietrichson, eier av Helgeland gård 1862–1868. (Ole Moe hadde en for-holdsvis utydelig håndskrift, og skrev med gotiske bokstaver. Utdraget fra Mo-bibelen er tydet av Frank Otter-bech.)

AUKSJON PÅ ONSAKER

I Ringerikes Blad 10. april 1894 averterte lensmann Nicolaisen auksjon på Onsaker 16. s.m. På grunn av «Flytning fra Stedet» skulle det selges en ku, 15 høner, en slåmaskin, en sele, en ard, en åkerrulle, diverse småredskap, én aksje i Hole meieri, poteter og hakkelse samt en del innbo, bl.a. et overstoppet møblement bestående av sofa, to lenestoler og fire andre stoler, et spisebord med «Indskudspladser», et speil med «Consolbord», en buffet, fire senger, diverse bord, stoler, lamper, gryter, kjøkkentøy samt én Singer symaskin med stativ, én «Ulster»,* et par reisestøvler m.m.

* En «ulster» er en kjørefrakk med stor krage.

I 1865 satt Johannes Olsen (52) og Lise Andersdatter (39) på Onsaker med fire barn: Ole (19), Karoline (13), Iver (6) og Johan (3) samt to tjenestejenter: Aagot Olsdatter (20, f. i Hallingdal) og Maren Nilsdatter (18). De hadde 2 hester, 9 storfe, 11 sauer og 2 griser, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, 1 t. rug, $5\frac{3}{4}$ t. bygg, $3\frac{1}{2}$ t. blandkorn, $1\frac{1}{4}$ t. havre og 16 t. poteter.

Fra 1869 til 1874 forpaktet Johannes Olsen Onsager Hole prestegård, etter kontrakt med sogneprest Bugge.

Ved skjøte av 10. november 1883 solgte hans enke Nedre Onsaker til Otto Lundberg for 14.000 kroner. Den nye eieren lånte 9.000 kroner av selgeren mot pant i eiendommen, og året etter lånte han 6.500 kroner i Hypotekbanken.

OTTO LUNDBERG (1857–1934) fra Hurdal var gift med PETRA LAURA JOSEFINE LARSEN (1857–1933) fra Ermsjø ved Drøbak. Da han ble eier av Onsaker, hadde han nettopp solgt Haug gård på Jaren på Hadeland (der Hadeland kornsilo ligger i dag). Otto Lundberg satt med Onsaker til 1894, da han kjøpte Helgeland, som han solgte i 1902. Da kjøpte han Dæli, som han eide til november 1920. I februar 1921 ervervet han så Søndre Sørums (sjefsgården) i Steinsfjeringen, hvor slekten satt til 1950. Josefine og Otto Lundberg hadde åtte barn: Jenny, Beda, Lars Jacob, Thora, Eivind, Anna, Johan og Marta – se Søndre Sørums i bind 2 s. 569–571.

Da Otto Lundberg solgte Nedre Onsaker i 1894, fulgte en periode i gårdens historie med forskjellige eiere som satt her i forholdsvis kort tid. I 1894 het den nye eieren OLUF JOHANNESSEN. Ved auksjonsskjøte av 28. august 1895 kjøpte så KRISTIAN ANDERSEN gården for 11.650 kroner. Han ble etter kort tid etterfulgt av C.O. AGNÆSS, som i oktober 1897 solgte til fru HILDUR TENGELSEN for 10.875 kroner. Hun solgte året etter gården til

Nedre Onsaker (nærmest) og Øvre Onsaker i august 1961. Legg merke til frukthagen på Øvre Onsaker. I bakgrunnen ser vi låven på Søndre Frøys-hov (Syr).

Widerøe's Flyveselskap AS

Hovedbygningen på Nedre Onsaker cirka 1950. Eldste del av bygningen skal være fra 1700-tallet.

Foto: Hans Erlandsen

E. GULDHAUG, som allerede i 1899 solgte den videre til megler A. HANEBOG «pr. Kommission for 35.000 Kroner og Omkostninger, Besætning og Redskaber inklusive». ²⁴ Haneborg solgte gården kort tid etter til AXEL CAROLUS GJERLØW HANSEN, som døde i 1900. Hans bo solgte samme år Nedre Onsaker til Harald Krog-Hanssen (skjøte først utstedt i 1902), som i november s.å. utstedte kontrakt med Drammens Trelasthandlerdireksjon på forpaktning av «et grunnstykke av denne eiendom» mot en årlig avgift på 5 kroner.

HARALD KROG-HANSEN (1867–1919) fra Stokke satt som eier av Nedre Onsaker til sin død i 1919. I desember 1900 bodde han på gården med hustru KAROLINE JOSEFINE KROG-HANSEN (f. 1870 i Øvre Eiker) og én sønn, Hans Kristian (f. 1900). Vi kjenner ytterligere én sønn, Olaf (f. 1910). I 1900 hadde de én tjenestefante, Inger Mathea Hansdatter (f. 1883 i Øvre Eiker).

I 1907 måtte Krog-Hanssen gå til skifteretten, men kjøpte gården tilbake ved auksjonsskjøte av 26. oktober s.å. for 10.500 kroner. Da hadde to av de tidligere eierne, Hildur Tengelsen og Kristian Andersen, utstedt likelydende erklæringer om at salget kunne skje «uten hinder fra deres side».

Etter Harald Krog-Hanssens død i 1919 satt hans hustru Karoline i uskiftet bo, inntil hun ved skjøte tinglyst 15. juli 1921 solgte gården til ENGBRET OLSEN ØRAKER (1868–1939) for 55.000 kroner. Den nye eieren var fra Vestre Slidre i Valdres, og gift med INGRID KNUTSDATTER VIK (f. 1863). De hadde seks barn: Ole, Knut, Margit, Ingebjørg, Olaf og Berit. Han lånte 25.000 kroner av selgeren mot pant i eiendommen, og seinere samme år lånte han 55.700 kroner i Hypotekbanken. Allerede året etter, i mai 1922, solgte Øraker gården til landbrukskandidat R. SVEINSON for

²⁴ Ringerikes Blad 22. april 1899.

44.000 kroner. Sveinson måtte etter noen år til skifteretten, og ved auksjonsskjøte av 20. juni 1928 ble hans hustru, GUDRUN SVEINSON, ny eier av gården for 22.682 kroner. I mai 1931 måtte også hun gi opp, og gården ble overlevert Hypotekbanken «til brukelig pant». Ved tvangsauksjon 26. juni s.å. ble Hypotekbankens bud på 12.000 kroner stadfestet, hvoretter banken samme høst solgte gården tilbake til Gudrun Sveinson for 22.000 kroner. Ved kjøte av 18. november 1931 solgte så fru Sveinson Nedre Onsaker til Oluf T. Raaen for 27.000 kroner, og dermed kom en slekt på gården som fortsatt sitter der.

OLUF TRULSEN RAAEN (1909–1980) ble i 1930 gift med SIGRID HOVDEN (1908–1987). De kom begge fra Krødsherad, og fikk to barn:

* Randi (1930–1999), ugift, bosatt på Onsaker.

* Thorleif (f. 1940), seinere eier av Nedre Onsaker, g.m. Solveig Bråten, tre barn – se nedenfor.

I 1942–43 ble to hyttetomter på Krokskogen utskilt og solgt (Skrenten gnr. 41/3 og Skansen gnr. 41/4).

I 1948 hadde Nedre Onsaker 140 dekar dyrket jord (leirmold), 15 dekar annet jordbruksareal og 320 dekar produktiv skog. På gården hadde de 3 hester, 10 kyr, 1 okse, 3 ungdyr og 6 griser.

Ved kjøte av 14. desember 1964 ble gården overdratt til sønnen, Thorleif Raaen, for 74.000 kroner med livøre til foreldrene og kjøperens søster, Randi, i deres levetid.

THORLEIF RAAEN (f. 1940) giftet seg i 1967 med SOLVEIG BRÅTEN (f. 1941) fra Enebakk i Akershus. De har tre barn:

*Sigrid f. Hovden (1908–1987)
og Oluf T. Raaen
(1909–1980).*

* Gunn Elisabeth (f. 1961), bosatt i Oslo, samboer med Frank Kristiansen fra Oslo. Fra tidligere ekteskap med Per Andresen fra Oslo har hun én datter Pernille (f. 1979).

* Ole Kristian (f. 1968), bosatt i Hongkong, g.m. Claudia Souza fra Brasil, én datter Vitoria (f. 2001).

* Torunn (f. 1970), bosatt i Heradsbygda. Fra tidligere ekteskap med Omar Garate fra Chile (siden skilt) har hun to sønner: Tor Harald (f. 1994) og Henry (f. 1995).

Thorleif Raaen driver selv Onsakers skog på Krokskogen. Han overtok i 1994 morens hjemsted, Øvre Hovden i Krødsherad (primært en skogeiendom). Ellers er Solveig og Thorleif Raaen, i tillegg til driften av gården, engasjert i Onsakervika Camping, som de eier og driver sammen med eierne av Øvre Onsaker. Solveig Raaen er en av drivkreftene i Hølemalerne, og har hatt to separatutstillinger (Galleri H11 på Høvik og Galleri Feber i Oslo). Hun har tidligere arbeidet på kontor, og i forretningen Frøyshov Bok & Papir i Hønefoss.

Nedre Onsaker har i dag 142 dekar dyrket jord (kornproduksjon) og 257 dekar produktiv skog. På gården er det to traktorer, kaldluft korntørke, vanningsanlegg (sameierlaget Tyrifjordregn fra 1976), og den er medeier i skurtresker.

Av bygninger på gården er et gammelt våningshus (restaurert 1965), sidebygning (bygd 1967), låve med stall og fjøs (bygd 1952, da den gamle fra 1900 ble revet), stabbur, garasje og gårdsverksted (1975). Gården har en skogshytte (bygd 1982) vest for Øiersetra.

Av tidligere bygninger kan nevnes et gammelt bryggerhus (revet 1975), vedskjul/garasje (revet rundt 1970) og potetkjeller (revet 1967).

Åkernavn er Storjordet (øst for fylkesveien), Vikajordet (mot Skuterud) og Låvejordet.

Skog/seter

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 ble Onsakergårdene tildelt en teig mellom Benteplassen og Lomma. Teigen ble delt i to, og hører fortsatt til gårdene (Nedre Onsaker 257 dekar, Øvre Onsaker 240 dekar).

Onsaker-gårdene har fra gammelt hatt seterrett på ØIERSETRA; Øvre Onsaker på den øvre og Nedre Onsaker på den nedre. Etter seterlister fra 1820-årene var det tre løkker på Øiersetra, og de tilhørte Ole Gulbrandsen Onsager, Lars Bentsen Onsager og Hans Hansen Gjesvold (på Nordre Gjesval, østre gården).²⁵ Nord for

²⁵ Seterløkka til Nordre Gjesval på Øiersetra ble i 1860 utskilt og solgt til Nils Larsen Onsager på Øvre Onsaker, og har siden tilhørt denne gården.

Utskiftingskartet over Krok-skogen fra 1823 viser Øier-setra og Torpesetra øst for Benteplassen (Bentfinne). Øvre Onsaker setret på den øvre Øiersetra (nærmest Benteplassen), mens Nedre Onsaker hadde den nedre. På Torpesetra hadde Stadum-gårdene sine seterløkker.

© Fotograf Marit Fagerli

Øiersetra (og noen ganger regnet som en del av denne) lå Torpesetra, hvor de tre Stadum-gårdene setret.

Seterdriften på Øiersetra ble avsluttet cirka 1920, da seterhusene også ble revet. Fortsatt er tufter å se, men blant dagens eiere av gårdene er det ingen tradisjoner om seterdriften her.

Husmannsplasser

Vi kjenner to husmannsplasser under Onsaker: Onsakerbråten og Orehagan, som begge lå mellom gårdstunet og fjorden. Etter utskiftinga i 1893 tilhører begge plassene Nedre Onsaker.

I 1621 ble den tidligere brukeren på Onsaker, *Gjurd Onsager*, kalt «husmann», og i 1627 er nevnt *Gudbrand husmann* på Onsaker (trolig skrivefeil for Gjurd). Han var nok ikke husmann i dagens betydning av ordet.

I 1666, i fortegnelsen over husmenn og drenger, nevnes *Asbjørn Torgersen* (46) og hans sønn, Torger Asbjørnsen (1 ½), under Onsaker.

I 1717 ble det avholdt skifte etter *Ole Olsen* på Onsaker. Han var trolig husmann, og den samme Ole Olsen som var tjenstedreng (9 år gammel) på gården i 1666. Ole Olsen etterlot seg hus-

tru *Siri Alvsdatter* og sju barn, hvorav den eldste, Mari (20),²⁶ var fra hans første ekteskap med *Dorte Sørensdatter*,²⁷ som det var skifte etter i september 1699. Barna i ekteskapet med Siri Alvsdatter var Alv (16), Lars (13 ½), Dorte (10 ½), Ole (7), Nils (4) og Gunhild (1). Boets bruttov verdi var cirka 111 riksdaler, og nettoverdien cirka 10 riksdaler.²⁸

I 1723 var det ingen husmannsplasser på Onsaker, men i 1762 hadde Øvre Onsaker én husmann. Det var *Lars Olsen*, som satt på en plass under gården med hustru *Anne Pedersdatter*. De hadde én innerst, Valborg Olsdatter.

I 1801 hadde de to Onsaker-gårdene hver sin husmannsplass. Under Nedre Onsaker satt husmann med jord *Lars Andersen* (65, enkemann) med sin datter, Maria Larsdatter (35, ugift) og hennes «uægte» sønn, Anders Jensen (6). Maria Larsdatter fikk i 1803 ytterligere ett barn utenfor ekteskap; datteren Anne, som barnefar ble utlagt Gul Sevaldsen, en omstreifer fra Eiker.

Under Øvre Onsaker satt husmann med jord *Ole Hansen* (64) med hustru *Anne Gregoriusdatter* (64) og én datter, Berte Olsdatter (35, ugift).²⁹

I 1865 var det ingen husmenn under Øvre Onsaker, mens Nedre Onsaker hadde én, i Onsakerbråten – se nedenfor.

Onsakerbråten

Onsakerbråten var plass under Nedre Onsaker, og lå på nedsiden av gården, mot Onsakervika og nær grensen mot Gomnes. Etter utskiftinga i 1894 ble plassen flyttet cirka 100 meter mot nord, og ble liggende inntil dagens vei ned til Onsakervika.

I 1865 satt husmann uten jord *Anders Eriksen* (36) i Onsakerbråten med hustru *Olea Olsdatter* (37) og fire barn: Andreas (11), Jørgen (8), Randine (6) og Olava (5). De hadde ingen husdyr. Anders Eriksen var fra Rørvika, mens Olea Olsdatter var fra plassen Bråten under Mo på Røyse.

Sist i 1870-årene kom *Andreas Hansen* (f. 1850 i Jevnaker) til Onsakerbråten. I 1900 var han fisker og husmann uten jord, og bodde på plassen med hustru *Maren Pauline Borgersdatter* (f. 1845) og to barn: Anders og Sofie. Vi kjenner i alt sju av deres barn:

²⁶ Mari Olsdatter ble seinere gift med Nils Pedersen Fjeld på Søndre Fjell (etter Ole Engebretsen Yttri).

²⁷ I skiftet opplyses at Dorte Sørensdatters søster var gift med Gulbrand Olsen Søndre Fjeld.

²⁸ Skifteprotokoll nr. 7 Ringerike og Hallingdal (1716–1721), s. 121a.

²⁹ Berte Olsdatter Onsakerieie giftet seg i 1803 med Alv Karlsen Frognoen.

TREKØL TIL BÆRUMSVERKET

I 1777 leverte Gulbrand Onsaker trekøll til Bærums Verk i Lommedalen. Mila hans lå mellom Langebru og Småvann.

«... ET DYR SOM LIGNET SJØORMEN»

«Andreas Fisker kjenner alle fiskens veier. Ved sitt fiskeri i Tyrifjorden har han opparbeidet navnet «storfiskeren». Hver gang jeg som ung gutt skulle over på Stranna så rodde Andreas meg, og han forkortet tiden med fortelling om de forskjellige ting han har fornøomme på fjorden. En gang så han et dyr som lignet sjøormen, en annen gang skjøt han havørn i Synnørn. Alle banker og dypåler i Tyri- og Nordfjorden kjenner han.. (...) Han er hal-lenning av fødsel, og han har fortalt meg at han som ung gutt sloss med en bjønn på Veståsen. Ingen behøver å spørre hvem som vant, for Andreas lever og bjønnen er ikke mer.»*

* VV.: «Storfiskeren i Tyrifjorden 80 år», i Ringerikes Blad 29. desember 1930.

* Kristian (f. 1878), g.m. Karen Olsen (f. 1875), bosatt i Gomnes da de i 1910 fikk en datter, Borghild (faren var da bruksarbeider). Kristian reiste seinere til Amerika.

* Bernhard (f. 1879), bosatt på Kampen i Oslo, g.m. Olga fra Oslo, to barn: Ingrid og Thorleif.

* Sofie (f. 1881), d. som barn.

* Hans (f. og d. 1882).

* Hans (1883–1889), d. 6 år gammel.

* Anders (1885–1978), seinere eier av Nedre Teigen under Dæli, g.m. Helga Elida Johansen (Solli) (1893–1962) fra Steinsfjordingen, 10 barn: Magnhild, Astrid, Marit, Elsa, Arvid, Jens, Gunhild, Bjarne, Kirsten og Einar) – se gnr. 219/9 Nedre Teigen.

* Sofie (1887–1973), g.m. Karl Johan Johansen (1887–1951) fra Steinsfjordingen, seinere eiere av nabobruket Solli, åtte barn: Alfhild, Sverre, Thorleif, Arne, Kåre, Alf (d. som barn), Alf og Åge – se gnr. 218/38 Solli i bind 4.

Etter at plassen ble flyttet i 1898, leide Bernhard Andresen (f. 1879) den som feriested. Han var bosatt i Oslo, og sønn av de siste husmannsfolkene i Onsakerbråten. Hans etterkommere fortsatte leieforholdet, inntil stua ble revet i 1967.

Orehagan

Plassen Orehagan lå i lauvskogbeltet ned mot fjorden, ved grensen mot Stadum.

Den siste som bodde her, var Karl Toppenhaug fra Blomshøgda (se omtale av Hafnørshagen under Hamnor, og plassen Toppenhaug under Borgen – i bind 1 s. 384.)

Orehagan ble fraflyttet i 1890-årene.

Frøyshov/Frøshaug GNR .221 (GNR .42)

Frøyshov¹ er et av de store gårdsvaldene på Røyse, beliggende på nordsida av halvøya med vidt utsyn mot nord og vest, mot Tyrifjorden (Nordfjorden) og vannveiene nordover. Det meste av den skogkledde Frøysuåsen hører til gården. I sør grenser Frøyshov til Fjell og Hundstad, i øst mot Fjelstad, Frøyhov og Libakke, i nord mot Hole prestegård og Hamnor, og i vest mot Stadum, Onsaker, Dæli og Gomnes.

Gårdsnavnets opprinnelse har sammenheng med før-kristen gudedyrking, og betyr trolig at det her har stått et hov eller tempel viet til fruktbarhetsguden Frøy. Et gudehov forutsetter en fast bosetting (en eldre gård) i nærheten, sannsynligvis By, trolig den aller eldste gården (urgården) i denne delen av bygda. En annen mulighet er at menneskene som dyrket Frøy og reiste et tempel til hans ære på Frøyshov, bodde på Hole – gården der kirken seinere ble bygd. Gårdsnavnet forteller at gården er eldre enn kristendommen, og så vel beliggenhet som landskyld i middelalderen forteller at den er av de eldste på Røyse, trolig fra de første hundreårene av vår tidsregning.

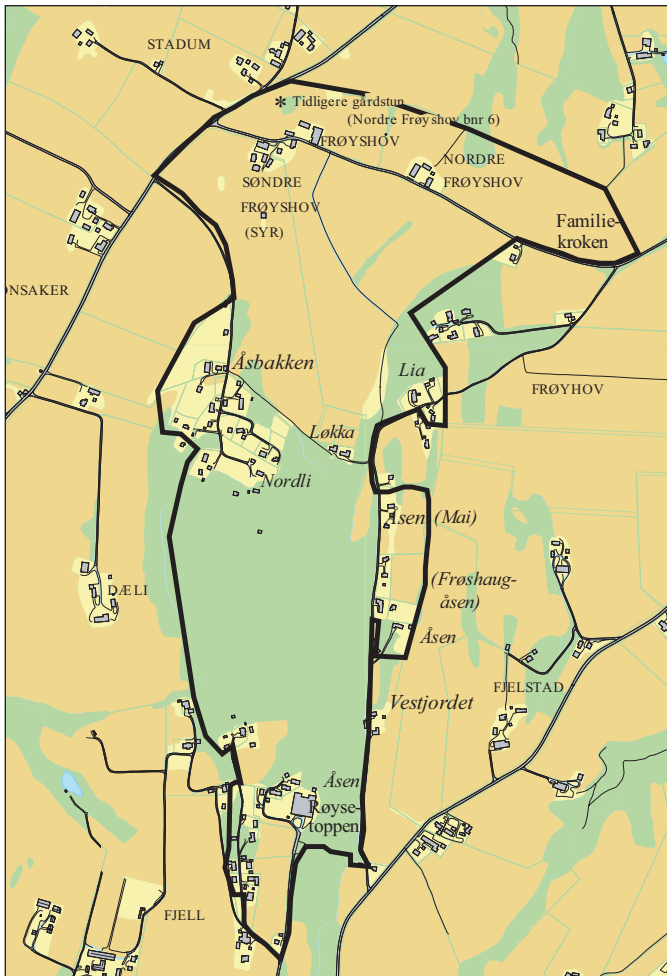
Oldtidsfunn

Det er gjort ett steinalderfunn på Frøyshov, en tynnakkert flintøks (ukjent funnsted) en gang i 1890-årene. I perioden 1869–1888 ble det registrert en rekke jernalderfunn på gården. Her er heller ikke funnstedene nærmere beskrevet, men de ble ikke gjort i gravhaugene. Blant disse funnene er et håndsnellehjul av kleberstein og en 5 tommer lang kastespydspiss av jern, som i 1869 ble gitt som gave til Oldsaksamlingen av gårdbruker Ole Dæhlie på nabogården Dæli. Og i 1888 ble det «et sted i Frøysuåsen» funnet en del av et skiferbryne med bærehull, del av spydspiss (lengde 16,5 cm) av jern

¹ Tidligere skrivemåter er a Fræysine (1335), a Fræshofue (1342), a Fræysofwe (1424), a Frøyshofue (1454), Frøssze (1514), Frose og Frosaa (1528), Frösse (1557), Frössogh og Frøsogh (1578 og 1592), Frössog (1604), Frössough (1617), Frössoug og Frösse (1657) og Frøshoug (1723).

GÅRDSNAVNET

Det opprinnelige gårdsnavnet er *Frøyshov* (blir uttalt *Frøyse* eller *Frøysu* blant eldre holeværingene), men dansketidens embetsmenn skrev *Frøshaug*, som er blitt familienavn og etter hvert også brukt om gårdene. *Frøyshovåsen* (*Frøshaugåsen*) vil her bli omtalt som *Frøysuåsen*, som er nær dagens bygdeuttale. Gårdens tidligere seter på Krok-skogen har i dag det noe misvisende navnet *Frøshaug* i tale og på kart, og vil i bygdeboka bli omtalt som *Frøshaugsetra*.

og et fragment av en jernkam.² Rundt 1900 fant Ingvald Frøshaug i Åsbakken et hestemunnbitt av jern i jorda ved gravfeltet i nordre del av Frøysuåsen, som arkeologene har tidfestet til sein vikingtid. Så seint som i 1975 kom eieren av Frøyshov, Johannes Løken, over en samling skjorbrent stein, kull og svart jord i en grop i skalberget, som på en åker 500 m fra gårdstunet lå helt oppe i pløyelaget. Funnet kan tyde på at det her har vært en grav, men det ble ikke nærmere undersøkt.³

Gravhauger fra jernalderen

Nord i Frøysuåsen ligger 25 gravhauger fra eldre jernalder, som arkeologene har tidfestet til de første hundreårene etter Kristi fødsel. Gravfeltet er det største i Hole, cirka 150 m langt og 40 m bredt. De fleste haugene har groper i toppen eller andre tegn som viser at de er blitt plyndret eller utgravd i tidligere tider. Noen har en enkelt vel-

tet stein på toppen, som muligens har vært en slags bautastein. Haugene karakteriseres som stein- og jordblandete røyser. I feltets midtre del ligger den største haugen, som er svært «utkastet» mot vest, hvor runde kampesteiner ligger spredt utover.

I flere av haugene er det gjort betydelige funn, bl.a. ett som Oldsaksamlingen i 1870 karakteriserte som «vel det rigeste, som hidtil er gjort i Grave af denne Form». Det bestod av to spydspisser av jern, flere deler av skjoldbuler og håndtakbeslag til skjold, spore,

² C19749 (flintøks), C5227 (snellehjul), C5228 (spydspiss), C14450 (skiferbryne), C14451 (spydspiss), C 14452 (jernkam).

³ Brev fra Torbjørn Slåtto til Oldsaksamlingen 24. november 1975 (kopi i Hole bygdarkiv).

FRØYSIN – EN ELDRE GÅRD?

A *Fræysine* ble en gård på Røyse kalt i et middelalderbrev i 1335. Det er den eldste skriftlige kilden vi har om gårdsnavnet. Det betyr *Frøys vin* (eng), mens *a Fræyshofue* (1345) er *Frøys hov*. Var det samme gård? I Norske Gaardnavne skriver O. Rygh at *Frøysin* «neppe kan betegne nogen anden Gaard, idet den nævnes sammen med Havnor».* Gårdsnavnet *Frøysin* er kun nevnt én gang i kildene, og er trolig identisk med *Frøyshov*. Men *Frøysin* kan også ha vært en selvstendig, eldre gård i nærheten, som siden har forsvunnet.**

* NGV s. 11.

** Professor Eyvind Fjeld Halvorsen i Ringerike historielag 21. februar 2002.

SIGURD SYRS GRAVHAUG?

70 m sørvest for tunet på Søndre Frøyshov (Syr) ligger to gravhauger på en høyde. Arkeologen Karl Vibe Müller har antydnet at en av dem kan være Sigurd Syrs grav, men ingen kilder – og ingen lokal tradisjon – bygger opp under teorien. Begge haugene bærer preg av å ha blitt plyndret eller utgravd. Den nordligste har spor etter fotkjede av stein. Den er 12 m i diameter og nær 2 m høy, og i et 7 m bredt og 1 m dypt krater midt i haugen lå det en hel del runde kampesteiner. Rundt 1970 ble haugen påkjørt jord, fylt igjen og restaurert av gårdens eier. Den andre haugen er mindre og dårligere markert, og dens sørlige del er helt fjernet. Gårdens tidligere eier Nils Western har plantet blomsterbed og prydbusker, og laget en sti bort til de to haugene.

del av bronsespenne og fragmenter av en tykk, buet leirurne med ornamenter.⁴ Uten at funnstedene er nærmere beskrevet, er det i gravfunn på Frøyshov også registrert to knivblad av jern (1876, det ene med sterk krumning både i eggen og ryggen, som vanlig i eldre jernalder), flere tveeggete spydspisser av jern (1869 og 1888), hvorav den ene ble funnet sammen med en del av et håndtakbeslag til skjold, i et gravkammer dekket med steinheller.⁵ I gravkammeret lå også et kranium og andre bein av et ubrent menneskelik. I en annen steinsatt haug – trolig i det samme feltet – ble det i 1869 meldt om funn av «brændte Ben».

Lenger sør i Frøysuåsen (ved Bing) har det også vært et felt med gravrøyser, hvorav fem har vært klart markert. I dag er det bare to igjen, og begge har nesten fullstendige fotkjedener av stein. De øvrige har rester etter fotkjedener.⁶ Ved gravrøysene er det bygd flere boliger, og i flere av røysene er det i dag anlagt steinbed.

⁴ Gjenstandene var en gave til Oldsaksamlingen fra kjøpmann J. Edm. De Coninck, som skal ha kjøpt dem av den ukjente finneren (C5799–5808).

⁵ C5799–5808 (gravfunnet), C7961–62 (knivbladene), C14023 (spydspiss), C14024 (beslag til skjold)

⁶ «Paa Bing har der været 5–6 gravhauger, hvoraf nu kun to er igjen» (Oldsaksamlingens årsberetning 1891, s. 174).

FRØYS HOV

Gårdsnavnet *Frøyshov* skal bety at det her kan ha vært et hov til ære for guden *Frøy*, som sammen med *gud*-innen *Frøya* rådde for fruktbarhet for jord, mennesker og dyr. Ofring til de to skulle gi fred og gode avlinger.

TRE GÅRDER SIDEN 1865

Rundt 1800 ble både Nordre og Søndre Frøyshov delt i to, og fram til 1865 var det fire Frøyshov-gårder, alle med en skyld på 27 1/2 lispund. I 1865 ble halve Nordre og halve Søndre Frøyshov samlet på én hånd, og siden har det vært tre Frøyshov-gårder. Disse vil i dette kapitlet bli omtalt som Nordre Frøyshov (gnr. 221/1, tidligere løpenr. 145a), Søndre Frøyshov (også kalt Syr, gnr. 221/17, tidligere løpenr. 147a) og Frøyshov (gnr. 221/6 og 22, tidligere løpenr. 146a og 148a).

Første gang Frøyshov er omtalt i en skriftlig kilde, er i et dokument utstedt på Nedre Mo på Røyse 15. mai 1335. Her kunngjorde SOLVE på Frøysin (rimeligvis Frøyshov) og Tore på Hamnor at Orm på Norddal i Lier solgte en del av Nedre Mo til Thora Ogmundsdatter, og vedgikk at han hadde fått hele betalingen

I 1342 leser vi om RANE på Frøyshov, som førte vitner på at Leine-mennene hadde vegrett over Mosenga på Røyse. Og i 1355 kunngjorde Bjørn Oleivsson at han i stevnestua på Frøyshov hadde makeskiftet eierdeler i gårdene Bleiken og Rå i Brandbu på Hadeland for 6 øresbol i Aker i Ullerål (på Ringerike). Torgeir Torgilsson og Torgeir Eivindsson satte sine segl under brevet sammen med Bjørns eget segl. Frøyshov var tingsted i bygda gjennom store deler av middelalderen, og brevet fra 1355 er den eldste skriftlige kilden som bekrefter det. Det er lite sannsynlig at noen av de tre mennene bodde på gården.

Allerede i middelalderen var Frøyshov delt i to gårder. I 1514 hører vi om ODIN FRØSSZE, og i 1528 het oppsitterne ODIN og ASGAUT. Vi vet ikke hvilke gårdparter de satt på og vi kjenner ikke eiernes navn. I 1557–58 var Asgaut fortsatt bruker av den ene gården, mens Gjurd (Juul) satt på den andre. I 1576 var GJURD FRØYSHOV lagrettemann, og i 1577 var både Nordre og Søndre Frøyshov fullgårder.

Først i jordebøkene 1616 og skattemanntallet 1624 kan vi se hvilke gårdparter brukerne satt på.

Nordre Frøyshov på 1600-tallet

I 1616 var Nordre Frøyshov fullgård, og brukeren het KLAUS PÅLS-SØN. I 1617 hadde KRISTOFFER FRØYSHOV overtatt bygselen, og det ble opplyst på bygdetinget at den tidligere brukeren Klaus Påls-søn var «bortdragen av lenet».⁷ I 1628 het brukeren GUNVALD FRØYSHOV (f. ca. 1604), som betalte de årlige skattene i mer enn en mannsalder. Han satt på gården i hvert fall til 1666,⁸ og i prestemantallene 1664 og 1666 er også nevnt hans sønner, Engebret (f. ca. 1634) og Kristoffer (f. ca. 1637).⁹ Gunvald Frøyshov var lag-

⁷ E.F. Halvorsens ekserpter.

⁸ Landskatten 1632 ble betalt av Gjurd Frøyshov, men fra 1633 var det igjen Gunvald som betalte (kan være skrivefeil).

⁹ I 1664 og 1666 er en vanfør, Amund Sørensen (f. ca. 1644), registrert som bosatt på Nordre Frøyshov.

STOR JORDEIER

Christen Lagessøn eide jordegods både i Hole og Norderhov. I Hole eide han – i tillegg til hele Nordre Frøyshov og 2 skippund malt (40 lispund) i Søndre Frøyshov, hele Ullern og Nordre Haug, og 12 lispund med bygsel i en av de andre Haug-gårdene. Uten bygsel eide han 30 lispund malt i Fjelstad, 10 lispund i Fjell, 5 lispund rugmel i Lille Bønsnes og 4 lispund korn i Hamnor.

Foruten Frøyshov overtok Julius Christenssøn også en del av farens øvrige jordegods. I 1661 lånte han 350 riksdaler av Jacob Luth, mot pant i gårdene Solberg, Åsterud og Stigsrud på Tyristrand, – «dette skulle Jacob ha i sju åremål, mot å låne Julius 350 daler». Noen år etter var Luth eier av alle de tre gårdene på Tyristrand.*

* Ropeid 1 s. 69 og Tingbok for Ringerike III (1660–1662), s. 65. Eierpartene i Solberg var 2 lispund malt med bygsel, i Åsterud 7 1/2 lispund med bygsel og i Stigsrud 15 lispund malt med bygsel. Det er uklart om Julius Christenssøn hadde arvet disse eierpartene fra faren Christen Lagessøn, eller om han selv hadde ervervet dem.

rettemann allerede i 1642 (da han var med og synfarte Frøyshov skog), og fungerte som sådan til 1665.

I 1616 og 1624 ble gårdens skyld på 2 skippund 10 lispund (50 lispund) i sin helhet eid av JAKOB ROSENKRANZ.¹⁰ Han må være død kort tid etter, for i januar 1630 solgte enka SOPHIE ROSENKRANZ og hennes nye mann ANDERS BILLE hele Nordre Frøyshov (50 lispund) og 20 lispund i Søndre Frøyshov til CHRISTEN LAGES-SØN – fogd på Ringerike 1625–1630 og bosatt på Kjølstad i Modum.

Christen Lagessøn døde i 1660, og enka Boel Nilsdatter overdro Nordre Frøyshov til sønnen JULIUS CHRISTENSSØN FRØYSHOV (40 lispund) og svigersønnen OLE TORKILDSSEN HØNEN (10 lispund), gift med Maren Christensdatter. Julius Christenssøn bodde på Søndre Frøyshov, hvor han hadde arvet farens eierdel på 40 lispund (de øvrige 10 lispund av den søndre gården tilhørte Hole kirke).

Søndre Frøyshov på 1600-tallet

I 1612 var GREGER bruker av Søndre Frøyshov. I 1616 var gården fullgård. Greger Frøyshov satt som bygselsmann i hvert fall til 1633, da Kari skattet for gården. Hun var rimeligvis hans enke. Fra 1634 overtok sønnen SØREN GREGERSEN FRØYSHOV bygselen av halve gården, og fra 1649 av hele Søndre Frøyshov (se rammesak). Søren var lagrettemann, og satt som bruker til 1660, da Julius Christenssøn flyttet inn og tok i bruk gården han hadde fått i arv etter faren Christen Lagessøn (se nedenfor).

I 1624 var Søndre Frøyshovs skyld 2 skippund 10 lispund (50 lispund), hvorav 20 lispund var krongods, som kongen hadde

¹⁰ 1 skippund = 20 lispund.

GÅRDEIEREN VILLE HA BYGGMALT

I 1652 ble Søren Frøyshov stevnet på bygdetinget av gårdeieren Christen Lages-søn, fordi han hadde sittet med gården i tre år og ikke betalt tredjeårstake (og heller ikke landskyld). Søren møtte på tinget og vitnet at han hadde tilbudt Christen landskyld av det han hadde avlet på gården, «så som uti erter og mel». Men det hadde ikke Christen villet ta i mot. Avtalen var at han skulle ha byggmalt, og Søren ble dømt til å betale innen halvmånedsdag (14 dager). Samme år stevnet Søren Bård Fjeldstad på tinget for en hest han skulle ha tatt fra ham, og siden slått i hjel.

makeskiftet til seg fra fru GYRVILD FADERSDATTER SPARRE i 1599. De øvrige eiere var JAKOB ROSENKRANZ (som hadde bygselen) med 20 lispund, og 10 lispund som var kirkegods (tilhørte Hole kirke).

Etter Jakob Rosenkranz' død ble hans tidligere eierpart av enka Sophie Rosenkranz og hennes nye mann Anders Bille i 1630 solgt til CHRISTEN LAGESSØN (d. 1660) på Kjølstad i Modum. Christen Lagessøn var fogd på Ringerike 1630–35. Han var gift med BOEL NILSDATTER, og de fikk fem barn:

* Datter (navn ukjent), gift til Olberg i Krødsherad.

* Lage (fikk én sønn, Peder).

* Ide (d. 1677), g.1 m. sorenskriver Ennert Jensen, g.2 m. Nils Sørensen (d. 1665), seks barn: Klemet, Bodil, Christen, Jens, Karen (g.m. Anders Torsby) og Birgitte (g.m. Mikkel Nilsen).

* Maren, g.m. lensmann Ole Torkildsen på Hønen, flere barn, hvorav tre nådde voksen alder: Maren (g.m. Peder Rasmussen Rå), Anne Cathrine (g.m. Ole Christensen Moe) og Torkild (g.m. Edel Malene Walter).

* Julius (f. ca. 1628), seinere eier av Frøyshov, minst én sønn, Nils (f. ca. 1657) – se nedenfor.

Under Hannibalfeiden med Sverige 1644–45 lånte kongen penger til krigføring bl.a. av HANS EGGERTSEN STOCKFLETH, fogd i Buskerud 1636–41 og Drammens største trelasthandler. Stockfleth makeskiftet (etter 1647) til seg de 20 lispund som var krongods i Søndre Frøyshov. I 1650 hadde han solgt eierparten videre til Christen Lagessøn, som dermed satt med 40 lispund i denne gården (og i tillegg eide hele Nordre Frøyshov). Etter Lagessøns død i 1660 arvet sønnen Julius hans eierpart i Søndre Frøyshov.

JULIUS CHRISTENSSØN FRØYSHOV (f. ca. 1628) hadde bodd på Frøyshov i et par år før han overtok som eier i 1660. I prestemanntallet 1666 er også nevnt hans sønn, Nils Juliussen (9).

Julius Christenssøn drev sagbruk i Skjærdalen, på en sagstø han hadde fått gavebrev på av foreldrene i 1658, og i 1662 skar han «fire rikstusen» bord på saga.

TIDLIGERE TANBERG-GODS?

Fru Gyrvild Fadersdatter Sparre var en steinrik dansk adelsdame. Hun var barnløs, og på sine eldre dager gjorde hun et makeskifte med kong Kristian 4., slik at kronen overtok alle hennes eiendommer i Norge mot å gi henne vederlag i Danmark. Hennes jordegods på Ringerike var, foruten 15 lispund i Søndre Frøyshov (ble satt opp til 20 lispund noen år seinere), 40 lispund i Frok (nordre) og 7 lispund i Bure i Norderhov. Professor Eyvind Fjeld Halvorsen mener at det ikke er urimelig å anta at både fru Gyrvilds og Rosenkranzenes gods på Ringerike opprinnelig har tilhørt godset til Tanberg-mennene fra Tanberg i Norderhov, som spilte en rikspolitisk rolle under borgerkrigene.*

* E.F. Halvorsen: Litt om Tanberg og Tanbergsmennene i middelalderen (heftet Ringerike 1967–68, s. 20–28).

En eier fra 1680-årene til 1704

I 1675 «avstod» Torkild Olsen Hønen $\frac{1}{2}$ skippund i Frøyshov til Christen Christensen, og i 1689 var sistnevnte eier av begge Frøyshov-gårdene. Han bodde på Søndre Frøyshov, og bygslet rimeligvis bort jorda til leilendinger.

CHRISTEN CHRISTENSEN var fogd i Ringerike og Hallingdal 1668–1680, og en større eiendomsbesitter på Ringerike i siste halvdel av det 17. århundre. Det er litt uvisst hvor han kom fra, og om han var i familie med den tidligere eieren Julius Christenssøn. Rundt 1660 het byskriveren i Christiania Christen Christensen, og i 1664 representerte han (var fullmektig for) lagmann Jørgen Philipsen – som bl.a. eide Viul – på bygdetinget i Norderhov. Det synes å ha vært første gang juristen Christensen hadde oppdrag på Ringerike, og da fogd Jacob Luth trakk seg fra sin stilling i 1667, ble han i 1668 utnevnt til fogd i Ringerike og Hallingdal.

Christen Christensen eide mye jordegods på Ringerike. I tillegg til hele Frøyshov, hvor han bodde, var han eier av hele Lille Hundstad, deler av Store Hundstad, Søndre Gomnes, Nedre Hårum, Halsteinrud, og del av et sagbruk ved Heiern-fossen. Han var g.m. DOROTHEA COLDEVIN, og av deres barn kjenner vi:

* Anders (1673–1747), seinere eier av Søndre Frøyshov, prokurator, g.1 m. Tabita Thomasdatter, tre barn: Jørgen, Christen og Dorthe Christine. Anders g.2 m. Anne Clausdatter Hundstad (1694–1771), tre barn: Tabita, Christiane og Nils.

* Kirsten (d. 1743), g.m. Henrik Luth (ca. 1680–1736), seinere eier av Nordre Frøyshov og Helgeland, to barn: Jacob og Anna Dorothea (g.m. prokurator Jørgen Nachschow, sju barn – se nedenfor).

KNIVEN SATT LØST

Julius Christenssøn Frøyshov var storbonde, men kniven satt løs i hans slir. Allerede i 1660, samme år som han overtok Søndre Frøyshov, ble han stevnet av futen Jacob Luth på bygdetinget for fire knivstikk som han vinteren i forveien hadde gitt Kristoffer Frøyshov. Han ble idømt en bot på 8 daler for ugjerningen. I 1662 ble han stevnet for et «blodwide» (blodsår) han hadde gitt Nils skredder. Saken ble utsatt for at Julius skulle få mulighet til å bevise at det var vådeverk, men på neste ting ble det opplyst at Julius hadde godtatt å betale 4 riksdaler i bot for «et ringe blodwide» han hadde gitt skredderen. Men tre år seinere, i 1665, var han frampå igjen. Da måtte han bøte 1 mark sølv til kongen for et nytt «blodwide», denne gang mot Rasmus skredder. Hva galt skredderne hadde gjort, sier referatene i tingbøkene intet om ...

LEIERMÅL

Mikkel Frøyshov var Julius Christenssøns svoger, og er trolig identisk med den Mikkel Nilssøn (22) som var tjenestedreng på gården i 1664. I 1665 betalte Julius 12 daler i bot for Mikkel, som hadde begått leiermål (samleie uten å være gift). I striden mellom Jørgen Larsen Hønen og fogd Jacob Luth samme år, tok Frøyshov-folket fogdens parti. Det var Mikkel Frøyshov som forfulgte Jørgen Larsen fra vertshuset på Domholt, og seinere gav ham slag med en øks og tok en kårde fra ham – se Helgeland.

«... OG ELSKET DERES KVINNER»

Christen Christensen synes å ha vært en fogd av den gamle skolen. Fra første stund gikk han hardt ut mot allmuen for å få inn skatter og avgifter, og synes – som sin forgjenger Jacob Luth – ikke å ha skydd noe middel. En gang sist i 1660-årene var han ille ute i Hallingdal. Han hadde gått hardt fram mot bøndene i dalen under skatteoppkrevinga, og hadde grunn til å være redd. Dessuten hadde fogden sprengkjørt hallingenes hester og elsket deres kvinner! Allmuen i dalen forlangte hans avgang, «at øvrigheten for Guds skyld vilde skaffe ham her af Hallingdalen».* Han fikk likevel fortsette i mer enn 10 år – helt til 1680. At Christensen av hallingene ble beskyldt for å ha tatt seg til rette og «elsket deres kvinner», overrasker ikke når vi i tingboka for 1686 – altså mange år etter at han mistet sitt fogdeembete – ser at han ble stevnet for «barnepenger» (bidrag) til en kvinne ved navn Anne Jensdatter. Han ble dømt til betale henne 252 riksdaler.

* John Rønningen: Nes bygdebok

FOGDEN BLE FRADØMT SITT EMBETE

I 1672 dukket det opp en sak som fikk skjebnesvangre følger for fogd Christen Christensen. Den 2. juli 1672 solgte stattholder Gyldenløve (ved fogd Christensen) på kongens vegne et skogområde på grensen mellom Flå og Norderhov, øverst i Strømsoddbygda, til sin forgjenger i embetet, Jacob Luth. Umiddelbart etter solgte Luth skogen «tilbake» til fogd Christensen – personlig, og i fellesskap begynte så de to å drive ut skogen.

Det viste seg imidlertid at fogd Christensen ikke hadde «gått tilstrekkelig lovmessig frem» under forberedelsene til salget. I 1671 hadde han latt skogstykket innføre i kongens jordebok som «Sognedalens Almenning», taksert det til 3 huders landskyld (på Østlandet var 1 hud det samme som 10 skinn), og bygslet det bort til Luth. Og året etter solgte han skogen til den samme Luth. Bøndene i Soknedalen protesterte. De påstod at skogen var deres private eiendom, og de anla prosess mot fogden og Luth.

En kongelig kommisjon ble nedsatt for å dømme i saken. Den avsa sin dom i 1680 (etter åtte år) og gav bøndene medhold. I mai 1681 omgjorde Overhoffretten dommen, men i august s.å. slo Høyesterett fast at kommisjonens dom skulle gjelde. Amtmann Tønsberg ble ilagt en bot på 100 riksdaler, mens fogd Christensen ble fradømt sitt embete.

Som med hans forgjenger i fogdeembetet, Jacob Luth, gikk det tilbake med Christen Christensen på hans eldre dager. I 1696 leser vi i referat fra bygdetinget på Gomnes tingstue:

«Kongelig majestetets fogd Lars Tønder ba allmuen si sannferdig sin viten om de tidligere fogder Jacob Luth og Chr. Christensen, hvorledes deres tilstand og leilighet kan være av næring, bruk og middel». Allmuen svarte at «det dem og alle her på stedet vel vitterlig deres slette og ringe tilstand, og nærer seg med bondebruk som andre bønder, og vet ei synderlig middel de kan være eiende, unntagen noen små og ringe bondegårder. Hvorimot de har mange barn, så som Jacob Luth 16 barn, de fleste umyndige. De er begge gamle og meget skrøpelige menn, som titt og ofte lange tider er sengeliggende» (!)

I 1699 utstyrte Christen Christensen en soldat, Peder Gulbrandsen Fjelstad (44), sammen med Jacob Fjelstad.

Nordre Frøyshov etter 1704

I februar 1704 solgte Christen Christensen halvparten av Frøyshov (den nordre delen) samt Frognøya og Lille Hundstad til general-løytnant TRITZSCHLER for 595 riksdaler. Tritzscher var eier av eiendommene til 1710, da han solgte dem til den tidligere eierens svigersønn, HENRIK LUTH (ca. 1680–1736), sønn av fogd Jacob Luth og Anne Christensdatter Moe. I hans ekteskap med KIRSTEN CHRISTENSDATTER (d. 1743) var det to barn:

* Jacob (ca. 1708–1749).

* Anna Dorothea (1710–1739), g.m. prokurator Jørgen Andersen Nachschow, seinere eier av Nordre Frøyshov, seks barn: Henrika, Tabita, Dorothea Kathrine, Karen, Andreas og Kirsten – se nedenfor.

Ved skjøte tinglyst 16. desember 1729 solgte Henrik Luth Nordre Frøyshov (av skyld 50 skippund) samt 15 lispund med bygsel i Lille Hundstad til sin svigersønn, prokurator JØRGEN ANDERSEN NACHSCHOW (1701–1779), som i 1727 ble gift med sin kusine, ANNE DOROTHEA LUTH (1710–1739). Vi kjenner sju av deres barn:

* Henrika (1729–1776), g.m. Ole Robarth (1722–1792), én sønn Christopher.

* Tabita Kirstine (f. 1732).

* Dorothea Kathrine (f. 1734), d. som barn.

* Karen (f. 1735), g.m. Jørgen Walter på Dramdal i Eiker, deres sønn Jacob Walter ble seinere eier av Storøya.

* Henrik (f. 1736).

* Andreas (Anders) (f. 1737), g.1 m. Marie Bye (1734–1779, deres sønn Christopher ble seinere kongelig fullmektig i Vest-India), og g.2 m. Anne Margrethe Gram. Andreas ble utdannet som offiser og var en tid løytnant, men ble avskjediget i ung alder pga. drikkfeldighet. Seinere ble han også umyndiggjort.

* Kirsten (f. 1738), d. som barn.

Etter Anne Dorotheas død i 1739 ble Jørgen Nachschow sittende i uskiftet bo inntil det ble avholdt skifte i 1743. Boets bruttoverdi var 1.394 riksdaler, hvorav eierparter i Frøyshov, Frognøya og Utøya (av samlet skyld 105 lispund 2 skilling) ble taksert til 584 riksdaler, og løsøre til 250 riksdaler. I tillegg var det kontanter og tilgodehavender på 560 riksdaler. Da gjelda var trukket fra, var nettoverdien 590 riksdaler, som ble fordelt på arvingene (ektemann og fem gjenlevende barn).

Jørgen Nachschow giftet seg igjen i 1744 med KAREN SOPHIE SEHESTED (1711–1783). Hun var «uekte» datter av Anna Margrethe Gram (som seinere ble gift med Christian Thommesen på

20 KYR I 1723

I 1723 var de to Frøyshov-gårdene eid av Henrik Luth og Anders Christensen. De hadde samlet 4 hester, 20 kyr, 20 sauer og 22 geiter, og årlig utsæd var 2 kv. rug, 1 t. 2 kv. erter, 6 t. bygg og 11 t. blandkorn. Årlig ble det avlet 50 lass høy. Under de to gårdene var det fire husmenn, som samlet sådde 1 t. blandkorn.

RINGERIKES SMUKKESTE OG STØRSTE GÅRD

«Jørgen Nakskov opbyggede Frøshov på nyt fra Grunden af. Den blev derved Ringesrikens daværende smukkeste og største Gaard. 2 Etager med lukkede Gange om begge Stokverk, under 2 brandfrie Kjældere. Et høit Taarn ragede op over Hovedbygningen, som dannede den ene side i den Firkant, Gaarden udgjorde, denne var nemlig indesluttet, hvorved Stedet fik Udseende af en befæstet Plads,» har Moltke Moe skrevet i et notat med tittel: «Om Besidderne af Gaarden Frøshov efter Jørgen Nakskov, og deres Familier» (udatert, kopi i Hole bygdearkiv).

Storøya) og kaptein, seinere general Knut Gyldenstjerne Sehested, som var sjef for et av de tre norske kompaniene som slo svenskene ved Norderhov natt til 29. mars 1716. Karen Sophie var enke etter premierløytnant Nils Arctander, som eide Storøya og Rytteraker. Dermed ble Nachschow også eier av disse gårdene. De fikk i sitt ekteskap seks barn, hvorav fem døde i løpet av sine to første leveår: Christian (1744–1745), Nils (1746–1748), Anna Dorothea (1747–1748), Christian (f. og d. 1748), Johan Christoffer (1749–1769, døde som student i København, 20 år gammel) og Anna Margrethe (1751–1753).

Nachschow eide mange gårder, bodde selv på Frøyshov med sin familie, og Storøya drev han ved hjelp av leilendinger.

I 1762 satt Jørgen Nachschow og Karen Sophie Sehested på Frøyshov med én av hans døtre fra første ekteskap, Tabita, og sju tjenestefolk: Peder Jensen, Mattis Madsen, Thomas Olsen, Else Haraldsdatter, Kirsti Hansdatter, Gunhild Olsdatter og Lisbeth Christoffersdatter. I tillegg var det tre personer i kategorien «andre folk boende på gården»: Anne Margrethe Markman, Anne Margrethe Gram¹¹ og Ole Olsen, sistnevnte «er vanvittig, vanfør og har innlegg» (satt bort). Under gården hørte sju husmenn og deres familier.

Etter prokurator Nachschows død i 1779 ble Nordre Frøyshov overtatt av sønnen, Andreas Nachschow. Han var utdannet offiser og var en tid løytnant, men ble på grunn av drikkfeldighet avskjediget i ung alder, og seinere umyndiggjort.¹² Som hans verge ble oppnevnt svogeren, Jørgen Walter på Dramdal i Eiker. ANDREAS NACHSCHOW (f. 1737) var gift med MARIE JOHANNESDATTER BYE (1734–1779), datter av lensmann Johannes Torstensen Bye. De fikk én sønn, Christopher (seinere kongelig fullmektig i Vest-India). I andre ekteskap var Andreas Nachschow gift med Anne Margrethe Gram. Dette ekteskapet var barnløst.

Nachschow klarte ikke å beholde gården, og i juli 1790 solgte hans verge, Jørgen Walter, Nordre Frøyshov til Daniel Hansen Hafnor for 1.100 riksdaler. En del av kjøpesummen var en pantobligasjon fra kjøper til selger på 500 riksdaler. Noen år seinere, i februar 1796, måtte den nye eieren ut med ytterligere 690 riksdaler til Christopher Gram for å løse ut hans odelsrett.

DANIEL HANSEN HAFNOR (1731–1809) var tidligere eier av

«... HÅRDHENDT OG HENSYNSLØS»

Jørgen Nachschow var en «hard negl». I årene etter hans død skal det ikke ha blitt knyttet mange varme ord til hans minne. En biograf skrev seinere at «Jørgen Nachschow synes å ha vært en dygtig, men hårdhendt og hensynsløs mann».

¹¹ Anne Margrethe Gram ble seinere (etter 1779) gift med Jørgen Nachschows sønn Andreas (hans 2. ekteskap)

¹² Lagesen I, s. 83.

Østre Hamnor, og var en eldre mann da han ble eier av Nordre Frøyshov. Han var sønn av Hans Sandsæter og Christense Jakobsdatter på Hamnor, og var i første ekteskap gift med LISBETH ANDERSDATTER STADUM (1725–1786). Vi kjenner åtte av deres barn:

* Sara (f.1747), g.m.Rolv Olsen Gomnæs (hans 2. ekteskap) – ingen barn.¹³

* Anders (1751–1811), eier av Nordre Frøyshov 1805–1809, siden av Søndre Dæli, g. 1777 m. Marie Olsdatter Dæhli (1757–1828), åtte barn: Christoffer, Daniel, Jens, Anders, Elisabeth, Christense, Marie og Ragnhild – se Dæli gnr. 219/3.

* Anne (f. 1755), ugift i 1786, én datter Mari (1775–1776) med Kristen Larsen i Hokksund (utenfor ekteskap).

* Hans (1756–1772), d. 16 år gammel.

* Jens (1756–1786), d. 30 år gammel.

* Kristen (1757–1775), d. 19 år gammel.

* Ole (1761–1797), seinere eier av halve Østre Hamnor, g. 1788 m. Sara Nilsdatter Gornes (1786-1858), tre barn: Nils (f. 1788), Lisbeth (f. 1790) og Marte (f. 1793) – se Nordre Frøyshov. Sara Nilsdatter g.2 m. Halgrim Olsen Sørgefoss (Hafnor) – se Østre Hamnor.

* Daniel (1768–1842), fra 1805 eier av halve Nordre Frøyshov, g.m. Ingeborg Eriksdatter Frøshaug (1781–1863), 10 barn (se nedenfor).

Etter Lisbeth Andersdatters død giftet Daniel Hansen Hafnor seg igjen i 1791 med RANDI HELGESDATTER VÅGÅRD (1759–1817) fra Norderhov. Dette ekteskapet var barnløst. I 1801 satt de to på gården med hans yngste sønn fra første ekteskap, Daniel Danielsen (33, landsoldat) og tre tjenestefolk: Eli Olsdatter (56), Mari Madsdatter (31) og Jens Olsen (24). I tillegg hadde de besøk av to barnebarn: Marte Andersdatter (13) og Mikkel Rolvsen (11). Under gården var det én husmannsplass.

I 1805 delte Daniel Hansen Hafnor sin gård mellom to av sønnene, Anders og Daniel, slik at hver fikk en gårdpart av skyld 27 ½ lispund. Anders' del var stort sett den gården vi i dag kaller Nordre Frøyshov (løpenr. 145, seinere bnr. 1), mens Daniels halvpart (løpenr. 146, seinere bnr. 6) i 1857 ble kjøpt av C.F. Hals, eier av halve Søndre Frøyshov, og siden har vært en del av Frøyshov (i dag gnr. 221/6 og 22).

I 1807 skiftet Daniel Hansen med sin andre hustru og de fire barna fra første ekteskap. Boets nettoverdi var 1591 riksdaler,

¹³ Rolv Olsen hadde i 1. ekteskap med Maria Andersdatter Gornæs (d. 1798) minst fem barn: Guri (f. 1781, d. som barn), Mette Maria (f. 1783), Anders (f.1785), Guri (f. 1787, d. som barn), og Ole (f. 1789, g. 1815 m. Marie Tronsdatter Wager).

medregnet tilgodehavender fra sønnene Anders og Daniel på hhv. 900 og 500 riksdaler etter overdragelsen av gården noen år tidligere. Da skiftet etter Randi Helgesdatter (d. 1817) ble avsluttet i 1818, var boets nettoverdi 334 spesidaler og ble utlagt hennes tre søsken: Elling Helgesen Vågård, Gulbrand Tandberghaugen og Anne Helgesdatter (Rishue/Eidsgård), og en søsterdatter Rønnaug Weggersdatter, g.m. Hans Iversen Enger.

Nordre Frøyshov LØPENR. 145, I DAG GNR. 221/1

ANDERS DANIELSEN FRØSHAUG (1751–1811) overtok ved skjøte tinglyst 10. mars 1806 halve Nordre Frøyshov (løpenr. 145 av skyld 27 ½ lispund) fra faren, Daniel Hansen Hafnor, for 700 riksdaler. Anders overtok bygninger og gårdstun som tilhørte den gamle gården, mens broren Daniel måtte bygge nye hus (se nedenfor). Begge gårdpartene var påheftet livøre til selger og hans andre hustru Randi Helgesdatter.

Anders Danielsen satt som eier av gårdparten til 1809. Da hadde han allerede i flere år bodd på Søndre Dæli, en gård han hadde arvet sammen med sin hustru (gift 1777), MARI OLSDATTER (1757–1828). De fikk tolv barn – se Søndre Dæli.

Ved skjøte tinglyst 13. januar 1809 ble Nordre Frøyshov overdratt til sønnen Daniel for 2.500 riksdaler.

Nordre Frøyshov sommeren 1955. I bakgrunnen ser vi låven på Frøyshov, og Stadum skole til høyre.

Widerøe's Flyveselskap AS

DANIEL ANDERSEN FRØSHAUG (1781–1840) ble i 1811 gift med KIRSTI JOHANDATTER ALME (f. 1785) fra Norderhov. Vi kjenner fem av deres barn:

- * Anders (1812–1836).
- * Johannes (1815–1835), d. 20 år gammel i By-eie.
- * Ole (f. 1816).
- * Marte (1819–1886), ugift.
- * Iver (1822–1857).¹⁴

Daniels Andersens økonomiske stilling var anstrengt. I 1820-årene lånte han flere større beløp, og pantsatte bl.a. en plass Åsen til kirkesanger Haagen Hurum for et lån på 53 spesidaler (Hurum overtok plassen i 1838).

Ved auksjonsskjøte av 14. april 1829 ble gården solgt til MADS ANDERSEN HURUM (1803–1839) fra Høgstua Hurum i Steinsfjerdingen. Han var omgangsskolelærer 1823–31, og holdt fra 1832 fast skole i Steinsfjerdingen. Etter at han ble eier av Nordre Frøys-hov, hadde han fast skole også her i 1838–39. Han ble i 1828 gift med MARTE HANSDATTER HURUM (d. 1863). De fikk tre sønner:

- * Anders (f. 1828), konfirmert 1843.
- * Isak (f. 1829), g.m. Maren Trulsdatter Byeie, én sønn Anders f. 1850).¹⁵ Familien reiste seinere til Amerika.
- * Martin (f. 1838), i 1865 forpakter på Egge i Norderhov, seinere bruksarbeider og bosatt på bruket Frøshaug under Egge, g. 1869 m. Karen Torstensdatter (f. 1844), minst fem barn: Mads (f. 1870), Torsten (f. 1872), Margrethe (f. 1874), Anders (f. 1876) og Olaf (f. 1878).

Mads Andersen døde allerede i 1838, bare 35 år gammel, og gården ble overtatt av Marte Hansdatter for takst 1.400 spesidaler, med påhefte av de tre sønnenes arvelodder. Noen år etter giftet hun seg igjen med lærer SVEND HANSEN SONERUD (1808–1879) fra Sonerud i Steinsfjerdingen. De fikk én datter, Hanna Mathea (1840–1879), som i 1878 ble gift med Erik Andersen Haglund (ingen barn).

I 1855 ble det solgt en skogteig (løpenr. 145d, seinere bnr. 4) til baron Harald Wedel-Jarlsberg, og i 1876 ytterligere én skogteig (løpenr. 145e, seinere bnr. 5) til grosserer Engelhardt Andresen på Midtskogen.

¹⁴ Iver Danielsen Frøshaug ble i 1850 utlagt som barnefar til Kristi Abrahamsdatter Søhols sønn, Anders.

¹⁵ Anders Isaksen var tjenestedreng på Sørums da han i 1878 ble g.m. Maren Eline Kristiansdatter Sørumeie (datter av Kristian Olsen). I kirkeboka er innført at brudgommens far var Isak i Frøshaug, «nu i Amerika».

«... MÆT AF ONDE DAGE»
Svend Hansen Sonerud tok sitt eget liv sankthansaften 1879. Da hadde han laget sin egen gravplate god tid i forveien, med følgende inskripsjon: «Herunder ligger Svend Soneruds Legeme som mæt af onde Dage her al Verden glad forlod». Hans gamle husholderske skal ha fått pålegg om å legge geværet og fela hans i kisten, og et lerketre fra hagen skulle plantes på hans grav. Med hensyn til jordeferden ble alt som han hadde bestemt. En tid etter fikk bygda ny prest,* og da han fikk høre historien, ble han oppbrakt over slik vanhelligelse av innviet jord. Presten beordret graven åpnet, og graveren – som nok ble litt fælen over oppdraget – skal seinere ha fortalt at «han rista på hue da jeg tok fela».**

* Hans Peter Blix Rynning, sokneprest i Hole 1880–1895.

** Avisartikkel av Theo Hoel i Ringesrikes Blad 10. september 1934.

© Fotograf Marit Egerli

Nordre Frøyshov i 2004. I bakgrunnen ser vi deler av Steinsfjeringen.

Fra 1855 leide den nye fastskolen i Hole krets (Holefjeringen) rom på gården, inntil den nye Stadum skole stod klar til bruk i 1865.

Etter Marte Hansdatters død i 1863 overtok Svend Hansen Sonerud gården til takst 2.916 spesidaler. Han eide i tillegg en gårdpart av Sonerud i Steinsfjeringen og Benteplassen på Krok-skogen, som i skiftet etter hans hustru ble taksert til hhv. 878 og 120 spesidaler. I skiftet ble det gitt panteutlegg til en del kreditorer for samlet cirka 700 spesidaler, og til de fire «sterbobarna» (hver med 439 spesidaler 96 skilling).

Svend Hansen Sonerud (Frøshaug) var omgangsskolelærer i Hole fra 1828 til cirka 1845, og nevnes som lærer i bygda så seint som i 1862.¹⁶ I 1865 satt han som enkemann på gården med datteren Hanna Mathea (26) som «bestyrer Faderens Husholdning», og to tjenestefolk: Maren Johannessdatter (22) og Andreas Henriksen (18), og én «daglønner», Johannes Svendsen (26). De hadde 2 hester, 5 storfe, 12 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var 1/8 t. hvete, 1 t. rug, 2 t. bygg, 3 t. blandkorn og 8 t. poteter.

Svend Hansen Sonerud (Frøshaug) eide Nordre Frøyshov til sin død i 1879, da han «forkortet sit Liv ved Hængning». Datteren

¹⁶ Harsson (1987), s. 121.

Hanna Mathea Frøshaug (1840–1879) var datter av skolelærer Svend Hansen Sonerud og Marte Hansdatter.

Hanna Mathea var død tre måneder tidligere, stesønnene hadde flyttet ut, og hans økonomiske stilling var ikke god.

Etter Svend Hansen Soneruds død ble Nordre Frøyshov kjøpt av NICOLAI NICOLAISEN (1841–1927) fra Løse i Skoger, som var lensmann i Hole fra 1878 til 1919. Han var en samfunnsengasjert person, medlem av herredsstyret i flere perioder, overformynder, ordfører i Hole Sparebanks forstanderskap m.v. I 1913 mottok han kongens fortjenestemedalje i sølv, etter å ha sittet som lensmann i 35 år. Han ble i 1887 gift med PETRA ANTONIE LEEGAARD (f. 1864) fra Bønsnes. De fikk seks barn:

Lensmannsgården Nordre Frøyshov malt cirka 1920 av Sara Moe. Til venstre bryggerhuset, og i bakgrunnen Hole kirke og prestegården. Rundt 1930 ble stabburet flyttet fra sørsida av bygdeveien og plassert mellom hovedbygningen og bryggerhuset.

Lensmann Nicolai Nicolaisen (1841–1927).

Petra Antonie Nicolaisen f. Leegaard (f. 1864).

Lensmann Nicolai Nicolaisen og hustru Petra Antonie med sine barn på Nordre Frøyshov cirka 1905. Bak fra venstre: Torleif (f. 1894), Bergljot (f. 1891), Bjarne (f. 1889) og Arvid (f. 1895). Foran fra venstre: Gudrun (f. 1893), Nicolai Nicolaisen (1841-1927), Petra Antonie Nicolaisen f. Leegaard (f. 1864) og Borghild (f. 1888).

Foran hovedbygningen på Nordre Frøyshov cirka 1890. Fra venstre Petter Kjerulf, kandidat P.N. Leegaard, lensmann Nicolaisen og kjøpmann Oscar Krohn.

Thorleif Nicolaisen (1894–1918) studerte jus da han døde i spanskesyken i 1918, bare 24 år gammel.

* Borghild (f. 1888), bosatt i Lier, g. 1914 m. Olaf Christian Herberg (f. 1887) fra Kristiansand, tre barn: Liv (f. 1915), Ruth (f. 1916) og Odd (f. 1920).

* Bjarne (1889–1962), kommunekasserer og formannskapssekretær, g.m. Ragne Sofie Frøhaug (1892–1984) på Bjørnstad i Steinsfjeringen, én datter Bjørg (1915–1991, g.m. Einar Refling) – se bind 2 s. 125–126.

* Bergljot (f. 1891), g. 1923 m. Eivind Lundberg (f. 1891) fra Hole, ingen barn.

* Gudrun (1893–1983), g. 1917 m. lensmann og bygdehistoriker Jon Guldal (1885–1958), sju barn: Jon (f. 1918), Emerentze (f. 1919), Vidar (f. 1920), Annicken (f. 1922), Gudrun (f. 1924), Gisle (f. 1927) og Gudleik (f. 1929) – se Villvoll under By (gnr. 205/12).

* Torleif (1894–1918), stud. jur., død av spanskesyken.

* Arvid (f. 1895), seinere eier av Frøyshov, g.m. Bertha Syverine Ullern (f. 1895), tre barn: Randi Antonie (f. 1923), Ingeborg (1926–2003) og Bodil (f. 1937) – se nedenfor.

I 1900 satt Petra og Nicolai Nicolaisen på Nordre Frøyshov med sine seks barn og én budeie/hushjelp, Kristi Olsdatter Støa (f. 1847 i Lunder i Norderhov). På gården bodde også Olaf Kristinius Melhus Christiansen (f. 1881 i Froland), som var kontorist på lensmannskontoret.

I 1919 ble en åker på cirka 30 dekar (Østeng) kjøpt fra Olaf Hurum på Libakke for 3.870 kroner.

Etter lensmann Nicolaisens død i 1928 ble gården overtatt av yngste sønn, Arvid Nicolaisen, for 12.500 kroner og livøre til mora i hennes levetid (skjøtet ble tinglyst 30. september 1933).

ARVID NICOLAISEN (1895–1980) ble i 1922 gift med BERTHA SYVERINE ULLERN (1895–1988), datter av Ole Chr. Ullern og Berthe Randine Fjeld på Ullern. De fikk tre døtre:

* Randi Antonie (f. 1923), g.m. Mads Bye (1919–2002) på Vestre By, fire barn: Anders (f. 1951), Anne Berit (f. 1953), Arvid Nicolai (f. 1958) og Ingeborg Sofie Antonie (f. 1962) – se Vestre By gnr. 205/4.

* Ingeborg (1926–2003), bosatt i Porsgrunn, g.m. Ragnar Hogstad (f. 1927) fra Siljan i Telemark (ingen barn).

* Bodil (f. 1937), bosatt i Hønefoss, g.m. Jan Sørensen (f. 1938) fra Hønefoss (ingen barn).

I 1948 hadde Nordre Frøyshov 120 dekar dyrket jord (leirmold), 5 dekar annet jordbruksareal og 60 dekar produktiv skog. På gården var det 3 hester, 10 kyr, 1 okse, 2 ungdyr, 5 griser og 20 høner. Melkeproduksjonen tok slutt i 1962–63. Deretter drev eierne eggproduksjon fram til rundt 1970. Midt i gårdstunet stod en vannpost (postkum), som ble fjernet midt i 1960-årene.

I perioden 1933–1962 ble et titall mindre eiendommer i Frøysuåsen utskilt og solgt fra gården.

Ved skjøte av 1. februar 1972 ble Nordre Frøyshov overtatt av de tidligere eieres dattersønn, Arvid Nicolai Bye, for 80.000 kroner inkludert løsøre for 10.000 kroner samt huslyrett for selgerne av 5-årlig verdi 10.000 kroner.

ARVID NICOLAI BYE (f. 1958) er sønn av Randi f. Nicolaisen og Mads Bye på Vestre By. Han er samboer med Norfrid Hamberg (f. 1963) fra Bjugn i Sør-Trøndelag.

Nordre Frøyshov har i dag 120 dekar dyrket jord og 50 dekar produktiv skog i Frøysuåsen. På gården er det 2 traktorer, kaldluft korntørke og vanningsanlegg (medeier i A/L Tyrifjordregn siden 1976), og eieren er medeier i skurtresker.

På gården er det fire travhester, som trenes og kjøres av Arvid Bye og Norfrid Hamberg. Arvid Bye driver i tillegg som entrepre-

SOMMERPENSJONAT

Bertha og Arvid Nicolaisen drev sommerpensjonat på Nordre Frøyshov. Særlig under krigen og i de første etterkrigsårene var det mange sommergjester på gården. Sjølfolket flyttet da over i bryggerhuset.

Lensmann Nicolai Nicolaisen (i uniform) med familie og tjenestefolk foran hovedbygningen på Nordre Frøyshov cirka 1900. Helt til høyre på bygningen (nærmest bygdeveien) er lensmannskontoret, som Nicolaisen bygde på i 1896.

Nordre Frøyshov i august 1961. I bakgrunnen ser vi to av brukene i Hafnorsbagen, Bredvold (til venstre) og Kirkenær. Libakke gård til høyre, og lengst unna «de sollyse sletter» i Steinsfjerdings.

Widerøe's Flyveselskap AS

nør, med snøbrøyting om vinteren og pressing av gras, høy og halm om sommeren.

Av bygninger på gården er den eldste delen av våningshuset fra rundt 1700. Det er siden påbygd flere ganger, sist i 1896 (da lensmann Nicolaisen bygde på søndre del nærmest veien, for å ha lensmannskontor). Bygningen ble restaurert 1987–94. En gammel låve med fjøs, grisehus og stall ble revet 1981–82 og erstattet av ny låve med stall (1982). Øvrige bygninger er et gammelt stabbur (stod tidligere på sørsida av bygdeveien, flyttet cirka 1930) og et gammelt bryggerhus (med nummererte lafestokker, som forteller at det er blitt flyttet hit en gang) som seinere er blitt påbygd vedskjul og vognskjul.

Åkernavn er Låvejordet, Bryggerhusjordet, Linløkka, Libakkjordet (Østenga), Familiekroken og Oredalen.

Bertha Syverine og Arvid Nicolaisen med sine tre døtre og deres familier. Bak fra venstre Ingeborg (1926–2003) og hennes mann Ragnar Hogstad (f. 1927), Bodil (f. 1937) og hennes mann Jan Sørensen (f. 1938), Randi Antonie (f. 1923), hennes mann Mads Bye (1919–2002) og deres eldste sønn Anders Bye (f. 1951). Foran fra venstre Anne Berit Bye (f. 1953), Bertha Syverine Nicolaisen f. Ullern (1895–1988), Arvid Nicolaisen (1895–1980), Ingeborg Bye (f. 1962) og Arvid Bye (f. 1958).

DANIEL DANIELSEN FRØSHAUG (1768–1842) overtok ved skjøte av 31. desember 1805 halve Nordre Frøyshov (løpenr. 146 av skyld 27 ½ lispund) fra faren, Daniel Hansen Hafnor, for 700 riksdaler og livøre til selger og hans andre hustru Randi Helgesdatter. Han bygde nye bygninger til sin gårdpart på Drengestujordet, nord for drengestua på Søndre Frøyshov.

Daniel Danielsen ble i 1803 gift med INGEBORG ERIKSDATTER (1781–1863) fra Søndre Frøyshov. De fikk 10 barn:¹⁷

* Lisbeth (1804–1895), g. 1855 m. Ole Olsen Gomnes (1795–1858) i Gommessødegården. Lisbeth var 51 år gammel da hun giftet seg, og ekte mannen døde tre år seinere. I 1865 var Lisbeth tjenestejente hos C.F. Hals på Frøyshov.

* Hans (1805–1854), seinere eier av Nordre Frøyshov, g. 1848 m. Maren Oline Andersdatter (f. 1818) fra Odden (Høneneie) i Norderhov, minst tre barn: barn uten navn (f. 1849, d. etter noen dager uten dåp), Daniel (1850–1870) og Andreas (f. 1852). I 1865 satt Maren og de to sønnene på bruket Hengslu under Helgeland. Hun kjøpte seinere en av Svarstad-gårdene – se gnr. 211/7 Svarstad i bind 4.

* Daniel (f. 1807), seinere eier av Åsen gnr. 42/12, g.1 i 1841 m. Kirsti Andersdatter Bergseie (1806–1848), ingen barn. Daniel g.2 i 1848 m. Kirsti Jensdatter Bye (f. 1811 i Hallingdal), én sønn Daniel (f. 1850). Familien på tre utvandret til Amerika i juni 1866.

* Erik (1810–1867), seinere husmann i Mørkhøl i Frøysuåsen, g. 1835 m. Anne Marie Jensdatter Dæhli (f. 1812), minst seks barn: Jørgine (1838–1867), Maren Elisabeth (f. 1840), Dorthea (f. 1842, g.m. Anders Johannessen Lehne 1824–1904, i 1900 bor de i Hukebakk), Ingeborg (f. 1846), Martin (f. 1850) og Christen (f. 1857).

* Ole (1812–1873), g.m. Kari Ellingsdatter Kroksundødegård (f. 1817), eiere av Sundet (Øgardsvika) i perioden 1848–1865, seinere i husmannsplassen Sanna under Søndre Gjesval, minst fire barn: Inger Marie (f. 1838, tvilling), Anne Marie (f. 1838, tvilling), Dorthea (f. 1841, g.m. Martin Andersen Kastet, flere barn, bl.a. Karen f. 1870 og Anne f. 1874) og Mathea (f. 1844, g. 1874 m. Gulbrand Andersen Sætrangseie fra Haug), se bind 1 s. 161–162.

* Anne Marie (f. 1816), g. 1839 m. Gulbrand Isaksen Fjeld (f. 1810).

* Johannes (1818–1863), g. 1845 m. Marie Abrahamsdatter Søhol (f. 1820), minst fem barn – se Åsen gnr. 221/77.

* Christen (f. 1820), g. 1848 m. Helle Karine Hansdatter Follumeie i Norderhov (datter av Hans Olsen). Helle Karine og Christen reiste til Amerika i mai 1852.

¹⁷ Ingeborg hadde en sønn før hun inngikk ekteskap, Lars (f. 1800), med underoffiser Anders Sørensen Svarstad. Opplysningene om Ingeborg Eriksdatter og Daniel Danielsens barn er gitt av Terje Lehne.

* Maren Randine (1822–1901), g.m. husmann Kristen Hansen (f. 1823), i 1865 på plassen Leinstrand østre med fire barn: Hans (f. 1852, tvilling), Matea (f. 1852, tvilling), Dorthea (f. 1854) og Nils (f. 1857, sønn av Kristen Hansen og Randi Nilsdatter Fjellseie).

* Birgitte (1824–1884), g.m. Peder Kristoffersen Mattisplassen (1827–1905, f. i Bærum), bodde i Frøyshoveie (trolig på en plass som ble kalt Mattisbråten), siden forpaktet de Mattisplassen på Krokskogen, minst 10 barn: Olava (f. 1851), Kristen (f. 1852), Hans (f. 1856), Karine (f. 1857), Ingeborg (f. 1858), Johan (f. 1859), Erik (f. 1860), Eline (f. 1862), Andreas (f. 1863) og Jørgen (f. 1865)¹⁸ – se omtale av Mattisplassen i bind 5.

Etter Daniel Danielsens død i 1842 ble det avholdt skifte (avsluttet 1843). Boets halvdel av Nordre Frøyshov ble taksert til 1.400 spesidaler og overtatt for denne summen av eldste sønn, Hans Danielsen. I 1849 ble det tinglyst et livøre til mora, Ingeborg Eriksdatter, verdsatt til 350 riksdaler, som kom til fradrag i kjøpesummen (hun døde i 1863).

HANS DANIELSEN FRØSHAUG (1805–1854) ble i 1848 gift med MAREN OLIVE ANDERSDATTER ODDEN (f. 1818) fra Hønen-eie i Norderhov. Vi kjenner tre av deres barn: Daniel (f. 1850), Andreas (f. 1852) samt et barn (f. 1849) som døde noen dager etter fødselen, uten å ha fått navn.

Etter Hans Danielsens død i 1854 ble det solgt unna fire plasser/parseller i Frøysuåsen – Åsen (løpenr. 146b, seinere bnr. 7) til Johannes Danielsen for 210 spesidaler,¹⁹ Åsen (løpenr. 146c, seinere bnr. 8) til Mathias Danielsen for 40 riksdaler, Åsen (løpenr. 146d, seinere bnr. 9) til Lars Nilsen Hafnor for 150 spesidaler, og Åsen (løpenr. 146g, seinere bnr. 12) til Daniel Danielsen for 100 spesidaler. I tillegg ble en del av gårdens seterløkke på Krokskogen (løpenr. 146e, seinere bnr. 10) solgt til Asle Halvorsen Søhol for 100 spesidaler, og en skogteig (løpenr. 146f, seinere bnr. 11) til baron Harald Wedel Jarlsberg for 400 spesidaler.

Ved auksjonsskjøte av 5. mars 1857 (auksjonen ble avholdt 21. mars 1855) ble så det øvrige av gårdparten solgt til CHRISTEN FRISAK HALS, eier av halve Søndre Frøyshov, for 2.630 spesidaler.

Enka Maren Andersdatter kjøpte først bruket Hengsle under Helgeland, hvor hun satt med de to sønnene i 1865, og noen år etter et bruk av Svarstad (Engen, gnr. 32/7).²⁰

¹⁸ Birgitte Danielsdatter fikk én sønn før hun inngikk ekteskap, David (f. 1844). Som barnefar ble utlagt Kristian Gabrielsen Frøshaug.

¹⁹ Til denne parsellen fulgte en seterløkke ved Frøshaugsetra på Krokskogen.

²⁰ Denne Svarstad-gården ble siden overtatt av hennes sønn, Andreas Hansen Svarstad (gift med Mathea Hansdatter Fjeld).

Bygningene som tilhørte denne gårdparten av Nordre Frøyshov ble solgt og flyttet i 1860-årene.²¹ De lå på Drengestujordet, hvor det fortsatt pløyes opp stein fra bygningene. De to tidligere halvpartene av Nordre og Søndre Frøyshov har siden vært én gård, Frøyshov (gnr. 221/6).

Søndre Frøyshov etter 1704

I 1704 solgte Christen Christensen Nordre Frøyshov samt Frognøya og Lille Hundstad til general Tritzschler, og på samme tid overdro han Søndre Frøyshov til eldste sønn, Anders Christensen.

ANDERS CHRISTENSEN (1673–1747) var prokurator (saksfører), og gift to ganger. Hans første hustru var TABITA THOMASDATTER (1668–1718), datter av sorenskriver Thomas Thomassøn på Nedre Mo og hustru Karen Sørensdatter. De fikk tre barn:

* Jørgen Nachschow (1701–1779), seinere stor jordeier på Ringerike, bl.a. eier av Storøya, Helgeland og Frøyshov, g.1 m. Anne Dorothea Luth (sju barn), og g.2 m. Karen Sophie Sehested (seks barn) – se nedenfor, og bind 1 s. 258–259.

* Dorothea Christine Coldevin (1703–1748), g.m. løytnant Torkild Walter (d. 1758), to barn: Ole og Edel Magdalena (d. 1759).²²

* Christen Coldevin (f. 1708), sogneprest i Fruering og Witved menigheter i Århus stift på Jylland (ifølge opplysninger i skiftet etter faren i 1748 – skifteprotokoll 14 Ringerike og Hallingdal 1744–49, s. 555).

Etter Tabita Thomasdatters død i 1718 ble det avholdt skifte, som ble avsluttet 1721. Av jordegods eide boet 40 lispund i Søndre Frøyshov, som ble taksert til 500 riksdaler, og Utøya (av skyld 2 skinn) til 50 riksdaler. Boets bruttoverdi var 906 riksdaler, og

²¹ Slåtto (1973).

²² Da skiftet etter Torkild Walter ble avsluttet på Frøyshov i 1760, var det intet å fordele på arvingene.

FIKK TORDENSKIOLDS SKIPSKLOKKE

Anders Christensen hadde en nesten fanatisk vilje til å oppnå sine mål når det gjaldt innsamling til kirkene. En gang han var i Christiania, traff han selveste Tordenskiold, og fikk av ham en skipsklokke som fant veien til Lunder kirke på Sokna. Den fungerte til 1886, da den dessverre ble brukt til støpning av en større klokke. Tordenskiold-klokka er kjent fra Welhavens fortelling i «Fra Vasdrag og Skovmarker», om den gangen en fem år gammel gutt gikk seg vill i Holleia. Etter flere dagers leting ble kirkeklokka hentet, og dens malmfulle røst lød ut over skogene. Ikke lenge etter ble gutten funnet, gråtende – men i god behold – under et tre.

KIRKEVERGE

Anders Christensen var i en årrekke kirkeverge i Hole, Bønsnes og Lunder kirker. I 1727 søkte han seg fritatt for vervene, ifølge søknaden «da han på grunn av sin høye alder ikke orket seg dermed at befatte». Da var han 54 år gammel. Alderen var ikke mer tyngende enn at han tre år seinere var tilbake som kirkeverge.

inkluderte bl.a. 17 bøker, flere sølvbegre og gullringer (hvorav én med en ekte rubin) samt et urverk i messing.²³

Anders Christensen giftet seg igjen i 1721 med ANNE CLAUDATTER HUNDSTAD (1694–1771). I dette ekteskapet var det fire barn: Tabita (1721–1722), Christiane Katarina (1723–1724), Tabita (g.m. Rasmus Fjeld) og Nils (1727–1799, seinere bruker av Øvre Mo).

Anders Christensen har et godt ettermæle, ikke minst fordi han gav en mengde utstyr til kirkene på Ringerike. Til Hole kirke skjenket han bl.a. den vakre døpefonten, og til Bønsnes kirke gav han og hans hustru i 1726 en prekestol med lydhimmel, som tidligere hadde stått i Grinaker kirke på Hadeland, men som da ble restaurert og dekorert bl.a. med givernes navn. Samme år gav han også kirken en døpefont og besørget nytt rekkverk rundt alteret, og seinere gav han kirken pengegaver og en ku. Men mest kjent er han for sitt utrettelige arbeid for oppførelsen av Lunder kirke på Sokna i årene 1704–1706. Lunder kirke var anneks til Hole fra 1560 til 1704.

Anders Christensen var kanskje for gavmild. Hans økonomiske stilling var anstrengt, og han tok opp flere lån med pant i gården. Det endte med at Søndre Frøyshov ble solgt på auksjon i 1731 til Hans Henrik Thaulow for 404 riksdaler. Anders Christensen flyttet da til Øvre Mo, hvor han bodde til sin død i 1747. Da skiftet etter ham ble avsluttet i 1748, var boet fallitt. Av jordegods ble de 5 lispund han eide i Øvre Mo overtatt av sønnen Nils Andersen, som ble seinere bruker av gården. Anders Christensen ble begravet under krypten i den gamle steinkirken i Hole.

HANS HENRIK THAULOW var generalveimester i det søndenfjeldske Norge. Han satt som eier av Søndre Frøyshov til 1735, da han solgte den til den tidligere eierens sønn, Jørgen Andersen Nachschow, for samme beløp som Thaulow hadde gitt fire år tidligere (404 riksdaler). Nachschow hadde i 1731 lyst pengemangel som odelsberettiget, for seinere å kunne innløse gården, men slapp dette da han fikk kjøpt den i 1735. I 1729 hadde Nachschow overtatt Nordre Frøyshov fra sin svigerfar Henrik Luth, og dermed var hele Frøyshov igjen samlet på én hånd.

JØRGEN ANDERSEN NACHSCHOW (1701–1779) var en betydelig jordeier på Ringerike, og satt bl.a. som eier av Storøya, Helgeland og Frøyshov (se omtale av Nordre Frøyshov).

Etter Jørgen Nachschows død i 1779 synes Søndre Frøyshov å ha blitt overtatt av svigersønnen JØRGEN WALTER, gift med

²³ Skifteprotokoll nr. 9 (1721–1726) Ringerike og Hallingdal, s. 2b

KAREN NACHSCHOW. Karen og Jørgen Walter bodde på Dramdal i Eiker, og ved skjøte av 2. oktober 1787 solgte de Søndre Frøyshov til Syver Eriksen Haug for 1.100 riksdaler, hvorav 880 riksdaler var pantelån fra kjøper til selger.

Men det hvilte odel på gården, og kjøpet ble dyrt for den nye eieren, som måtte løse ut to «odelspretendenter», begge barnebarn av prokurator Jørgen Nachschow: Jacob Walter (600 riksdaler) og Fredrik Robart (490 riksdaler).

SYVER ERIKSEN HAUG (1736–1799) var fra Etnedal i Valdres, og gift med MARI HÅVARSDATTER (f. 1737). Vi kjenner fire av deres barn:

* Erik (1759–1828), seinere eier av halve Søndre Frøyshov, g.m. Berte Larsdatter (ca. 1758–1828), minst to døtre: Ingeborg (f. 1781, g.m. Daniel Danielsen) og Mari (f. 1786, g.m. Hans Olsen) – se nedenfor.

* Hans (d. 1800), g.1 i 1791 m. Guri Rolvsdatter, minst fem barn: Anders (f. 1793), Kristian (f. 1794), Eli (f. 1796), Rolv (f. 1797) og Ingeborg (f. 1800), g.2 i 1800 m. Guri Gudbrandsdatter.

* Siri (f. 1761), g. 1793 m. Hans Christoffersen Gaarder (f. 1752) på Svarstad, minst to barn: Maren (f. 1794) og Christoffer (f. 1797).

* Kari, g. 1789 m. korporal Peder Schei.

Etter Syver Eriksens død i 1799 solgte Mari Håvardsdatter Søndre Frøyshov til sine to sønner, og flyttet til datteren Siri på Svarstad.

Erik og Hans Syversønner fikk hver en gårdpart av skyld 27 ½ lispund. Dermed var Søndre Frøyshov delt i to. Erik Syversens del av gården – løpenr. 147 – er stort sett gården som i dag kalles Syr (bnr. 17), mens Hans Syversens gårdpart – løpenr. 148 – i 1857 ble slått sammen med halve Nordre Frøyshov (løpenr. 146) til gården vi heretter vil omtale som Frøyshov (bnr. 6 og 22) – se nedenfor.

Søndre Frøyshov (Syr)

LØPENR. 147, SEINERE GNR. 221/17

ERIK SYVERSEN FRØSHAUG (1759–1828) overtok i 1799 halve Søndre Frøyshov etter sine foreldre for 1.000 riksdaler. Han var gift med BERTE LARSDATTER (1758–1828). De bygde nye hus rundt et tun på vestsida av det opprinnelige gårdstunet på Søndre Frøyshov. Berte og Erik fikk to barn:

* Ingeborg (1781–1863), g.m. Daniel Danielsen på Nordre Frøyshov, 10 barn (se Nordre Frøyshov). Ingeborg hadde en sønn før hun inngikk ekteskap, Lars (f. 1800 – hans far var underoffiser Anders Sørensen Svarstad).

* Mari (f. 1786), g.m. Hans Olsen (1788–1832), seinere eier og bruker av Søndre Frøyshov, minst 10 barn. Mari g.2 m. Even Pedersen Nærstadeie – se nedenfor.

I 1801 satt Erik Syversen på gården med hustru, to døtre og en dattersønn, og de hadde én tjenestekar, Mads Mathiesen (30, vervet soldat). Under gården var det én husmannsplass.

I 1815 overdro Erik Syversen sin gård til svigersønnen HANS OLSEN (1788–1832) for 1.600 riksdaler (riksbankdaler sølvverdi) og livøre til svigerforeldrene i deres levetid. Vi kjenner 10 av barna i hans ekteskap med MARI ERIKSDATTER (1786–1861), hvorav seks nådde voksen alder:

- * Syver (f. 1812), d. som barn.
- * Berte Maria (f. 1813), konfirmert 1828.
- * Ingeborg (f. 1816), konfirmert 1830.
- * Gunhild (f. 1818), konfirmert 1834.
- * Syver (f. og d. 1820).
- * Maren (f. 1822), konfirmert 1837.
- * Erik (1824–1895), seinere eier av Søndre Frøyshov, g.1 m. Inger Marie Olsdatter Næss (én sønn Hans Olaus), g.2 m. Anne Mathea Syversdatter Hurum (ingen barn) – se nedenfor.
- * Ole (1826–1827).
- * Hans (f. og d. 1829).
- * Hans (f. 1831), konfirmert 1845, i 1851 bygslet han en plass under gården av broren Erik for 100 spesidaler i året samt arbeidsplikt. Det er trolig han som i 1865 sitter som selveier og hjulmaker i Leinestrand med hustru Else Kristensdatter (41) og tre barn: Karl (19), Hans (14) og Kristen (12).

Hans Olsen Frøshaug døde i 1832, bare 44 år gammel, og Mari Eriksdatter fikk bevilling til å sitte i uskiftet bo. Hun drev gården et par års tid. I 1834 ble husmannsplassen Bing i Frøysuåsen utskilt og solgt til den tidligere husmannen, Helge Hågensen. I 1837 skiftet hun med sine seks gjenlevende barn. Boets del av Søndre Frøyshov samt en skogteig på Krokskogen ble taksert til 1.400 spesidaler, og ble overtatt av Mari Eriksdatter med påhefte av panterettsutlegg til barna: sønnene Erik og Hans fikk hver 177 daler 81 skilling, og døtrene Berte Maria, Ingeborg, Gunhild og Maren det halve – 89 daler 88 skilling.

Mari Eriksdatter giftet seg igjen i 1834 med EVEN PEDERSEN NÆRSTADEIE (1796–1848) fra Norderhov, og de drev Søndre Frøyshov til 1844. Da ble gården overdratt til hennes sønn, ERIK HANSEN FRØSHAUG, for 1.000 spesidaler og livøre til mora og stefaren i deres levetid.

ERIK HANSEN FRØSHAUG (1824–1895) ble i 1857 gift med INGER MARIE OLSDATTER NÆSS (1833–1874), datter av Ole Olsen Næss og hustru Marte Marie Olsdatter Gulsrud på Nes i Hole. De fikk én sønn Hans Olaus (f. 1862). I 1855 og 1857 ble gårdens skog på Krokskogen utskilt og solgt (i to teiger) til Harald Wedel Jarlsberg for i alt 750 spesidaler.

I 1865 satt familien på tre på gården med én tjenestepike, Anne Olsdatter (17). De hadde 2 hester, 6 storfe, 11 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var $\frac{1}{4}$ t. hvete, $\frac{1}{2}$ rug, 4 t. bygg, 3 t. blandkorn, $\frac{3}{4}$ t. havre og 8 t. poteter.

Inger Marie Olsdatter døde i 1874, bare 40 år gammel. I 1880 skiftet Erik Hansen med sønnen, Hans Olaus, og ble sittende som eier av gården (med pantobligasjon til sønnen på 1.600 kroner). Året etter (1881) giftet han seg igjen med ANNE MATHEA SYVERSDATTER HURUM (1831–1884), datter av Syver Andersen Hurum og Agnete Olsdatter Lore i Oppigarden Hårum i Steinsfjordingen. Dette ekteskapet var barnløst.

Etter sin andre hustrus død i 1884, solgte Erik Hansen Frøshaug gården til kirkesanger Søren Bjerke for 14.000 kroner, og flyttet selv til Sønsterud, hvor han levde til sin død i 1895.

SØREN BJERKE (1812–1890) var sønn av Johannes Sørensen Bjerke og Marte Andersdatter (fra Hurum) på Nigarden Bjørke (gnr. 183/2) i Steinsfjordingen (se bind 2 s. 181). Han var omgangsskoleholder i Steinsfjordingen og Bønsnesfjordingen 1832–39, og siden i mange år kirkesanger i Onsøy i Østfold. I godt voksen alder giftet han seg i 1874 med INGEBORG MOE (f. 1846) fra Mo på Røyse. Da han gikk av som kirkesanger, flyttet de tilbake til Hole. Ekteskapet var barnløst, men i 1885 adopterte de hennes 2 $\frac{1}{2}$ år gamle søstersønn, Søren, som var nr. 3 i en søskenflokk på 10 hos Anne Mathea f. Moe og Julius Christian Gundersrød på Gundersrud i Skoger.

I 1885 solgte Søren Bjerke gårdens seterløkke med en mindre skogteig (ved Frøshaugsetra) til Engelhardt Andresen.

Adoptivsonnen Søren Bjerke (1883–1945) kom ikke til å etterfølge foreldrene som eier av Søndre Frøyshov. Han ble i 1907 eier av Søndre Lore i Steinsfjordingen, og giftet seg i 1909 med Beda Lundberg (1883–1959). De fikk tre barn: Arvid, Ingeborg og Gerd – se bind 2 s. 429–430.

Noen år etter kirkesanger Søren Bjerkes død i 1890 giftet Ingeborg Bjerke seg igjen med ANDERS ASLESEN SØHOL (f. 1854), tidligere eier av Søhol gnr. 29/3 på Røyse. I 1900 satt de to på gården med en kårmann, Nils Halvorsen (f. 1816, enkemann) og en tjenestetreng og fjørørker, Ole Olsen Ulen (f. 1881) fra Hol i Hallingdal. Ingeborg og Anders A. Søhol plantet frukthage på Søndre Frøyshov, og drev gården til 1911, da de solgte og flyttet til Solhaug (gnr. 202/25) ved Frøyshov, hvor de hadde bygd enebolig.

Ny eier av Søndre Frøyshov ble PEDER DÆHLEN fra Sørumsønderhov. Han satt med gården i et par år, men uten tinglyst skjøte, og i 1918 utstedte de tidligere eierne (Ingeborg og Anders Søhol)

GÅRDSNAVNET SYR

Det var Estrid og Frithjof Smith Hald som gav denne gårdparten av Søndre Frøyshov det nye navnet «Syr». Bakgrunnen var en tradisjon i bygda om at kong Sigurd Syr ligger begravet i kongshaugen sør for gårdstunet. Forøvrig en tradisjon som ikke kan bekreftes av kildene, og som arkeologene stiller seg svært tvilende til.

© Fotograf Marit Egerli

Søndre Frøyshov (Syr) i 2004. Til høyre på åkeren ligger gravhaugen «Syrhaugen». Gravfeltet i Frøysuåsen ligger i skogen ovenfor.

skjøte til ESTRID F. THYGESEN og FRITHJOF SMITH-HALD fra Oslo, som betalte 50.000 kroner for gården. De hadde en sønn som var translåtør av yrke, og det var meningen at han skulle overta og stå for gårdsdriften. I 1918–19 bygde han ny låve med stall og fjøs «utenpå» den tidligere tømmerlåven, men i 1919 omkom han i en jernbaneulykke ved Gravhalstunnelen på Bergensbanen.

Gården ble deretter leid bort en periode til Mikkel Berntsen Sveen fra Hedmark,²⁴ før Estrid og Frithjof Smith Hald ved kjøte av 5. oktober 1925 solgte den til Hans Strand for 40.000 kroner.

HANS STRAND (1894–1992) var fra Smestad i Bærum, og eldste sønn og arving til Strand sag og høvleri. Men han ønsket å bli bonde, kjøpte gård i Hole og lot en yngre bror overta sagbruket. Hans Strand ble i 1928 gift med GUNDA FJELDSTAD (1905–1996), datter av Nils Olsen Fjeldstad og hustru Sofie f. Bye på Frøyshov. Ekteskapet var barnløst.

I 1948 var Søndre Frøyshov på 105 dekar dyrket jord, 25 dekar annet jordbruksareal og 40 dekar skog. På gården var det 3 hester, 9 kyr, 1 okse, 2 ungdyr, 5 griser, 2 sauer og 15 høner.

Ved kjøte av 2. mai 1966 overtok hennes nevø Nils Western gården for 80.000 kroner og livøre, inkludert løsøre for 12.000 kroner.

NILS WESTERN (f. 1928) er sønn av Anna Marie Fjeldstad og

²⁴ Mikkel Berntsen Sveen emigrerte seinere til Amerika.

Kranselag på låven på Søndre Frøyshov i 1919, da den nye låven med stall og fjøs stod ferdig (bygd «utenpå» den gamle tømmerlåven). De fleste personene på bildet er kjente. Sittende ved bordet, fra venstre: Maren Stadum, Nora Selte, og videre (på trekkspillerens venstre side) Petra Nicolaisen f. Leegaard, Antonie Bolette Fjeldstad f. Berg med Anne (gift Øverby) på fanget, lensmann Nicolai Nicolaisen, Josefine Lundberg, Margrethe Petronelle Berg f. Leegaard, Sofie Fjeldstad (f. Libakke) og Maren Moe f. Fjeldstad. Stående fra venstre (i rekken bak de sittende): lærer Lasse Mo, Andreas Selte, Bertha Svingerud, ukjent, Olaf Rebne, Ragnvald Hansen (med trekkspill), Kristian Engebretsen, Andreas Karlsen, ukjent (gårdsgutt på Syr), Johan Fjeldstad, Thorleif Krystad, Anders Teien, Anders Domboldt, Johan Andreassen, Nils O. Fjeldstad, Hans Karlsen, Thorvald Ellingsen, Jens Dæhli og Tom Tveiten. Estrid Smith-Hald, som var eier av Søndre Frøyshov (Syr) sammen med sin mann Frithjof, står bak lensmann Nilsolaisen, mellom Anders Teien og Anders Dombolt. Fotograf var Frithjof Smith-Hald.

Søndre Frøyshov (Syr) i august 1961. Til høyre ser vi hovedbygningen (gulmalt) og låven på Frøyshov, og bak denne bygningene i Hafnorjordet (Øvre Hafnor), og videre mot venstre Stadum skole og bruket Frøystad. På bakkehellet mot Storelva ligger to av Stadum-gårdene. På den andre siden av elva ligger Stadum-gårdenes beiteland Holmen med en løe og plassen Averøybråten bakenfor. Averøya gård helt til høyre i bildet, og bak ser vi Nordfjorden med Røsholmstranda, og Ask-bygda.

Widerøe's Flyveselskap AS

Hans Strand (1894–1992).

Gunda Strand f. Fjeldstad (1905–1996).

Nils Western (f. 1928) og hustru Randi Olaug Western f. Thoenbakken (f. 1939).

²⁵ En Hans Syversen Frøshaug (eller Frøhaug) ble i 1791 gift med Guri Rolvsdatter, og vi kjenner fem av deres barn: Anders (f. 1793), Kristian (f. 1794), Eli (f. 1796), Rolv (f. 1797) og Ingeborg (f. 1800). Kan det være samme person? Verken Guri eller barna er å finne i Hole i 1801.

Ole Western på Hundstad. Han ble i 1984 gift med RANDI OLAUG THOENBAKKEN LØVÅS (f. 1939) fra Norderhov. Fra tidligere ekteskap med Kjell Løvås (d. 1979) fra Åsbygda har Randi én datter, Ruth (f. 1960), som er bosatt på Jevnaker. Fra tidligere ekteskap med Svein Vestrom fra Hedalen har Ruth to døtre: Stine Beate (f. 1986) og Lise (f. 1987).

I tillegg til gårdsdriften, har Nils Western arbeidet med regnskap. I 2001 overdro han gården til OLA FJELDSTAD (f. 1978), sønn av hans fetter Nils Fjeldstad og hustru Astrid Synnøve f. Gommæs på Øvre Fjelstad. Ola Fjeldstad er ugift, og politibetjent av yrke (ansatt ved Hønefoss politistasjon). Han er samboer med ANNE BEATE MOE HAUGEN (f. 1978) fra Norderhov, som er sykepleier.

Søndre Frøyshov har i dag 120 dekar dyrket jord, 20 dekar annet jordbruksareal, 40 dekar produktiv skog og 50 dekar annen utmark. På gården er det skurtresker, 2 traktorer, kaldluft korntørke og vanningsanlegg (én av 10 medeiere i A/L Tyrifjordregn fra 1976). Melkeproduksjon for videresalg ble det slutt på i 1954, men fram til 1966 hadde de én ku på gården.

Av bygninger er det to våningshus. Det ene ble bygd i 1984, mens det andre trolig er det opprinnelige våningshuset fra 1790-årene med byggherren Erik Frøshaugs initialer E.F. på en metallplate i gavlen (ombygd 1884 og 2002). Låven med fjøs og stall fra 1918–19 ble revet i 1972 og erstattet av ny driftsbygning (ferdig 1974). Øvrige bygninger er stabbur (1904), vognskjul med garasje (ca. 1915), bryggerhus og smie (i dag ombygd til redskapshus). Et hønehus ble revet i 1967. I et rom i tilknytning til vognskjulet har Nils Western satt i stand et lite gårdsmuseum med verktøy og redskaper fra gammel tid.

Rundt 1920 ble det bygd et lite hus på sørsida av smia. Her bodde Mikkel Berntsen Sven i 1920-årene. Huset ble seinere flyttet til Frøystad, på vestsida av fylkesveien, ved Stadum. Det ble flyttet udelt over en strekning på over 200 meter, på fire stuttinger, dratt av åtte hester!

Åkernavn er Øvre Jordet, Brønnsjordet, Havnejordet, Gatejordet, Smiejordet og Hagejordet.

Søndre Frøyshov

LØPENR. 148 SEINERE GNR. 221/22

HANS SYVERSEN FRØSHAUG (d. 1800) overtok i 1799 halve Søndre Frøyshov etter sine foreldre for 1.000 riksdaler. Han giftet seg 23. oktober 1800 i Norderhov kirke med GURI GULBRANDSDATTER, men døde seinere samme år uten å etterlate seg livsarvinger.²⁵ Hans

gårdpart av Søndre Frøyshov ble da solgt til svogeren Hans Christoffersen Gaarder for 999 riksdaler.

HANS CHRISTOFFERSEN GAARDER (f. 1752) var eier av en av Svarstad-gårdene (fra 1798 til 1805), og ble i 1793 gift med SIRI SYVERSDATTER FRØSHAUG (f. 1761). Vi kjenner to av deres barn: Maren (f. 1794) og Christoffer (f. 1797). De satt som eiere av Søndre Frøyshov fra juli til desember 1801, da gården ble solgt til Engebret Paulsen Hollerud for 1.450 riksdaler.

ENGBRET PAULSEN HOLLERUD (f. 1778) solgte allerede i juli 1804 Søndre Frøyshov videre til lensmann Peder Iversen, og overtok året etter sin farsgård Hollerud på Tyristrand.

PEDER IVERSEN (1769–1844) var lensmann i Hole fra 1801 til 1840. I februar 1801 bodde han på Hole prestegård, og som yrker er i folketellinga anført «tilsynsmand ved haugen». Han var fra Fron i Gudbrandsdalen, og kom som ung mann med prost Kierulf til Hole i 1792, og virket en tid som kontorist hos Kierulf. Peder Iversen ble i 1805 gift med MARTE SOFIE JOHANNESDATTER BYE (1776–1849), datter av Mari Paulsdatter og lensmann Johannes Bye (og søster av Torsten Johannessen Bye, som Peder Iversen overtok stillingen etter i 1800).²⁶ De fikk to døtre:

* Maren Johanne (1808–1890), g.m. løytnant Christen Frisak Hals (1802–1866), Skjærdalen, minst fire barn: Mathilde Theodora, Peder, Maren Mathilde og Kirstine (se nedenfor).

* Ingeborg Theodora (f. 1811), g.m. boktrykker Peter Tidemand Malling (f. 1807) i Kristiania, minst to barn.²⁷

Peder Iversen var kjent som en streng lovens håndhever, og «så lite avholdt for han herjet hardt med fattigfolk». ²⁸ Derfor fikk han sine uvenner, og én gang skal han ha blitt banket opp av en av bygdens menn som hadde kledd seg i dameklær, ved Fameliøkroken på Røyse. De siste år av sin bestillingstid var han mye syk, og hadde da en konstituert lensmann (Lorentz H. Meier). Peder Iversen eide sin

²⁶ Ifølge Lagesen I (s. 85) var Marthe «datter av hans formann i bestillingen Johannes Bye», men ifølge lensmannshistoria for Ringerike var Johannes Tostensen Bye lensmann i Hole 1730–1763, og hans sønn Torsten Johannessen Bye 1763–1799. Peder Iversen synes å ha tatt over stillingen litt utpå året i 1801. I folketellinga 1. februar 1801 var han «tilsynsmand ved haugen» på Hole prestegård.

²⁷ I folketellinga 1865 Oslo er P.T. Malling (f. 1807, gift) oppført med fem barn, trolig i annet ekteskap (hans andre kone er ikke registrert på adressen denne dagen, Ingeborg Theodora trolig død før 1858): Johanne Elisabeth (8), Helga Christine (6), Alfild (4), Peter Tidemand (2) og Johan Cappelen (1).

²⁸ Brev fra V.V. til Carl J. Frogh i Sundvollen 3. august 1950.

NY HOVEDBYGNING

1801–02

Hovedbygningen på Frøyshov ble trolig bygd 1801–02 av Engebret Paulsen Hollerud. Moltke Moe har i et (udatert) notat skrevet at «... en Gudbrandsdøl, Sjur» eide gården en periode, men ikke så seg i stand til å behold den, «da bygningen brændte strax efter». Syver Eriksen Haug var ikke gudbrandsdøl (han var etnedøl), og rimeligvis var det i sønnen Hans' eierperiode at hovedbygningen brant. Hans døde allerede året etter at han hadde overtatt, og svogeren Hans Gaarder på Svarstad var eier inntil Engebret Paulsen Hollerud fra Tyristrand overtok. Mads Fjeldstad (f. 1897) skal ha fortalt at tømmeret til bygningen ble fløtet over Tyrifjorden fra Holleia, og i stokkelaget er det fortsatt hull etter grimelenke!

Drengestua på Frøyshov er fra 1700-tallet, og her sitter det masse historie i veggene! Midt på bygningen er inngangen til lensmannsarresten, og til høyre er de tidligere skole- og butikklokalene som fra 1927 gjorde tjeneste som kårbolig. Til venstre er bryggerhuset med bryggepanne og bakerovn samt rom for tjenestdrengen (kalt «gutterommet»).

Foto Hans Erlandsen

gårdpart av Søndre Frøyshov til sin død i 1844. Da skiftet etter ham ble avsluttet i 1849, ble gården utlagt svigersønnen, kaptein CHRISTEN FRISAK HALS (1802–1866) til takst 2.380 spesidaler (inkludert livørrer til Marte Sofie Johannesdatter av 5-årlig verdi 680 riksdaler, og mot utlegg til dattersønnen Teodor Malling og datterdatteren M.S.E. Malling. I tillegg overtok Hals en skogteig på Holleia, av verdi 80 spesidaler.

Vi kjenner fire av barna i kaptein Hals' ekteskap med MAREN JOHANNE IVERSEN (1808–1890): Mathilde Theodora (f. 1840), Peder (f. 1841), Maren Mathilde (f. 1845) og Kirstine (f. 1850).

I 1857 ble C.F. Hals også eier av halve Nordre Frøyshov (løpenr. 146, seinere bnr. 6), som han kjøpte på auksjon i 1855 for 2.630 spesidaler. De to gårdpartene er siden drevet sammen som én gård – se nedenfor (Frøyshov gnr. 221/6 og 22).

Frøyshov

LØPENR. 146A OG 148A, SEINERE GNR. 221/6 OG 22

Kaptein Christen Frisak Hals og hustru Maren Johanne Iversen, eiere av Søndre Frøyshov (løpenr. 148a), kjøpte i 1857 også halve Nordre Frøyshov (løpenr. 146a). Siden har disse gårdpartene vært drevet sammen, og gården har vært den største av de tre Frøyshov-gårdene.

Hals' økonomiske stilling var ikke god. I årene 1858–1863 ble fire bruk i Frøysuåsen utskilt og solgt (seinere bnr. 13, 14, 15 og 24). Det var en rekke utpantingsforretninger på gården i perioden 1860–65. Fra 14. april 1860 ble gården – av samlet skyld 9 daler 3 ort 13 skilling – bortforpaktet, først til Lars Olsen Libakke (mot

Buskerud amtsskole leide skolelokaler på Frøyshov fra sist i 1890-årene. Her er et kull elever ved skolen samlet i solveggen cirka 1912–13. Emma Kristine Rovelstad fra Røyse er nr. 2 fra høyre i første rekke.

årlig avgift 250 spesidaler samt 80 spesidaler i «Naturalprestasjoner»), og fra 1861 til Mads Bye (mot årlig avgift 330 spesidaler i kontante penger).

Ved tvangsauksjonsskjøte av 11. februar 1865 overtok Hals' svoger, PETER TIDEMAND MALLING (f. 1807 i Drammen) som eier av gården for 5.000 spesidaler. Malling var boktrykker og bosatt i Kristiania, mens hans svoger og svigerinne, Maren Johanne og C.F. Hals, bodde på Frøyshov som leieboere. Da folketellinga ble registrert 31. desember 1865 var også deres to barn, Peder (25, farmasøyt) og Kirstine (16) på gården, og familien hadde to tjenestepiker: Lisbeth Danielsdatter (61, enke) og Grethe Olsdatter (20). På gården bodde også en gårdsbestyrer, Peder Johnsen (43, f. i Sverige) og hans tilkommende hustru, Marte Gabrielsdatter (38, enke), deres udøpte sønn Jørgen (f. 1865) og hennes datter fra første ekteskap med Hans Hansen, Regine (Gina) Hansdatter (f. 1859). De hadde 4 hester, 18 storfe og 2 sauer, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, $2\frac{1}{2}$ t. rug, 18 t. bygg, 3 t. blandkorn, 2 t. havre og 16 t. poteter. Marte Gabrielsdatter og Peder Johnsen giftet seg i Hole kirke 9. mars 1866, samme dag som sønnen Jørgen ble døpt. I 1880-årene bodde de på Fjell.²⁹

Frøyshov i 2004. Bygdeveien mot Libakke går gjennom gårdstunet, mellom hovedbygningen og bryggerhuset/drengestua.

²⁹ I 1900 finner vi Marte Gabrielsdatter som enke i Gomnesbråten. Hun livnærte seg da ved marketenteri på Helgelandsmoen, og bodde sammen med datteren Ingeborg Pedersdatter (f. 1867) og en dattersønn, Ragnvald Haraldsen (f. 1893 i Kristiania – trolig sønn av Peder og Martes datter Regina Pedersdatter f. 1869, og g. 1899 i Kristiania).

«BYGDENS STERKESTE MANN»

«Nils Petter Moe var i sin samtid bygdens sterkeste mann, som spente hesten fra og dro selv om det kneip i kneika. Martin i Enga som jeg snakket med ofte om ham, kunde ikke noksom rose ham, og Martin var jo husemannen hans i Mørkhøyl.»*

* VV. i Ringerikes Blad 29. oktober 1936.

GÅRDENES GÅRD

«Frøysu var gårdenes gård. Av det vi vet om gårdens eiere gjennom de siste 200 år, så har de alle vært myndige og særpregede menn. Den nulevende husbond Nils Olsen Fjeldstad er sandelig heller ikke tapt bak en slede. Det er en mann som hele Ringerike kjenner. (...) Han kjørte tømmer i Vidalen og Vassfaret. Var på Holleia og slet fram bjelker, for ikke å nevne de hundrevis av turer på Krokskogen. En vinter kapplunnet han tømmer sammen med sin forgjenger på gården, Nils Petter Moe, og da Nils Petter begynte å handdra bjelker måtte Fjælsta'n gi tapt, for Nils Petter var dobbelt så sterk som andre karer.»*

* VV.: «Frøysu på Røyse» (Ringerikes Blad 23. juli 1934).

Ved skjøte av 22. april 1871 ble Frøyshov solgt til Nils Peter Gulbrandsen Moe.

NILS PETER GULBRANDSEN MOE (1835–1919) var sønn av Gulbrand Pedersen Hafnor og Anne Nilsdatter Moe på Øvre Mo på Røyse. Han var fra 1867 eier av gårdparten Svensrud under Mo, og leide denne bort til det nystiftede Hole Aktiemeieri da han ble eier av Frøyshov i 1871 (meieriet kjøpte eiendommen i 1898). Nils Peter Gulbrandsen Moe ble i 1868 gift med ANNE DORTHEA JANS-DATTER BJØRNSTAD (Leine) (1842–1921), og de fikk ni barn:

- * Andrea (1868–1960), g.m. banksjef Johan Bjerke (1865–1928) på Oppigarden Bjørke i Steinsfjerdings, to barn: Anders (f. 1895) og Nils (f. 1897).
- * Hans (f. 1870).
- * Gunvor (f. 1872).
- * Maren (1874–1879).
- * Gulbrand (f. 1875).
- * Jenny (f. 1877).
- * Jan (f. 1880).
- * Maren (f. 1882), d. som barn.
- * Maren (f. 1884), gift med G. Dahl, Hen.

Fra 1. mai 1887 ble Nils Olsen Fjeldstad forpakter av Frøyshov, mot årlig avgift 900 kroner. Og fire år seinere, ved skjøte av 30. mars 1891, ble gården solgt til forpakteren for 15.000 kroner. Nils Peter Gulbrandsen Moe og hans familie flyttet til Nøstret i Skoger ved Drammen, hvor han ble forpakter.

NILS OLSEN FJELDSTAD (1859–1938) var sønn av Ole Nilsen Fjeldstad og hustru Maren Gulbrandsdatter Moe på Øvre Fjelstad på Røyse. Han var gift med SOFIE LARSDATTER LIBAKKE (1865–1942), datter av Lars Olsen Libakke og Anne Marie Madsdatter Bye på Vestre By. De fikk 10 barn:

- * Lars (1891–1970), seinere eier av Vestre By, g.1 i 1916 m. Antonie Bolette Berg (1890–1935), seks barn: Anne Marie (f. 1917), Mads (1919–2002), Grethe Sofie (f. 1921), Nils Johan (f. 1922), Lars Johannes (f. 1924) og Erik (1926–1990). Lars g.2 m. Aagot Gusgaard (1889–1984), ingen barn – se Vestre By gnr. 205/4.
- * Anna Marie (1893–1977), g.m. Ole Western (1890–1982) på Hundstad, fem barn: Halvor (1920–1997), Anders (1922–1992), Marie Sofie (f. 1923), Ingebjørg (f. 1926) og Nils (f. 1928) – se Hundstad gnr. 209/1.
- * Ole (1895–1982), seinere eier av Øvre Fjelstad, g.m. Emma Kristine Rovelstad (1895–1982), tre barn: Aslaug (1925–1986), Gerda (f. 1930) og Nils (f. 1934) – se Øvre Fjelstad gnr. 204/1.
- * Mads (1897–1992), seinere eier av Frøyshov, g.m. Paula Mathilde Fekjær (1897–1962), to døtre: Esther Sofie (f. 1930) og Ellen Marie (f. 1936) – se nedenfor.

* Nils (1899–1961), hvalfanger, overlevde forlis under krigen, tilbake til Norge i 1945, g.m. Anna Gudrun Western (1907–1992), én sønn Nils Halvor (f. 1948, bosatt i Skotselv, g.m. Solveig Hoff f. 1951, én datter Synnøve f. 1989).

* Sverre (1901–1985), g.m. Else Strand (1909–1990), forpakter av Bjørum vestre i Bærum (eies i dag av sønnen Nils Sverre) – fire barn: Ole Christian (f. 1932, g.m. Randi Nielsen f. 1938, tre døtre: Toril f. 1958, Wenche f. 1960³⁰ og Ellen f. 1965), Astrid Synnøve (f. 1935, g.m. Hans John Opsahl f. 1933, to barn: Ingrid f. 1960³¹ og Bjørn Kristoffer f. 1961³²), Else Marie (f. 1943, g.m. Odd Norman Nilsen f. 1935, én sønn Lars f. 1980), og Nils Sverre (f. 1948, g.m. Anne Grethe Stranna 1947–1998, to døtre: Ann Mari f. 1980 og Mai Britt f. 1982).

* Anders (1903–1985), seinere eier av Øvre Gomnes på Røyse, g.m. Margit Hafnor (1903–1985), to døtre: Solveig (f. 1934, g.m. Odd Sanner f. 1929, to barn: Helge f. 1962 og Grete f. 1966) og Jorun (f. 1939, g.m. Tore Moen 1937–1997, tre barn: Jens Petter f. 1961, Inger Lise f. 1963 og Marianne f. 1964 – se Gomnes gnr. 218/8.

* Gunda Sofie (1905–1996), g.m. Hans Strand (1894–1992) på Søndre Frøyshov (Syr), ingen barn – se Søndre Frøyshov gnr. 221/17.

* Johan (1907–1977), g.m. Ella Petra (Lillemor) Fodstad (f. 1915), bosatt på Toten, én datter Kari Sofie (f. 1949), g.m. Ola H. Andersson (f. 1951), én datter Thea (f. 1979).

* Maren (1909–1986), g.m. Jørgen Ole Gjert Engebretsen Moe (1908–1987), forpakter av Haugerud gård i Ådal og av Skjærdalen gård på Tyrstrand, fra 1958 eier av Myra Fjell på Røyse, tre barn: Gerd Beate (f. 1940), Ole-Jørgen (f. 1941) og Truls Engebret (f. 1946) – se Fjell gnr. 217/15.

*Nils Olsen Fjeldstad
(1859–1938).*

I 1900 satt Sofie og Nils O. Fjeldstad på Frøyshov med sine fem eldste barn³³ og én tjenestejente (budeie), Anne Knutsdatter (f. 1875 i Ål i Hallingdal). I drengestua på gården bodde tømmermann Gulbrand Olsen (f. 1855 i Norderhov) med hustru Karen Johannesdatter (f. 1859 i Norderhov, sypike) og to av deres barn: Johannes (f. 1883, hotellkusk) og Olaf (f. 1899).

Nils O. Fjeldstad drev Frøyshov opp til et mønsterbruk, og var aktiv på mange områder. Han var medlem av herredsstyret i flere perioder, og drev i tillegg leiekjøring, bl.a. for det militære, og han

Hovedbygningen på Frøyshov cirka 1950. Den skal være bygd i 1801–02.

Foto Hans Erlandsen

³⁰ Wenche Fjeldstad (f. 1960) er gift med Erik Gunhildrud (f. 1959), tre barn: Ola (f. 1987), Mari (f. 1990) og Jens (f. 1993).

³¹ Ingrid Opsahl (f. 1960) er gift med Rolf Bredesen (f. 1955), tre barn: Kristian (f. 1988), Anders (f. 1990) og Marlin Synnøve (f. 1994).

³² Bjørn Kristoffer Opsahl (f. 1961) er gift med Mona Bjerke (f. 1965), to barn: Martin (f. 1992) og Tonje Karin (f. 1993). Fra tidligere samboerskap med Inger Lise Bratbakken (f. 1964) har Bjørn Kristoffer én sønn, Pål Fredric (f. 1988).

³³ I folketellinga 3. desember 1900 ble eldste sønn Lars registrert hos besteforeldrene på Vestre By, mens eldste datter Anna Marie ble registrert hos sin farmor, Maren Fjeldstad på Øvre Fjeldstad.

Sofie Larsdatter f. Libakke (1865–1942) og Nils Olsen Fjeldstad (1859–1938) på Frøyshov med sine ti barn (og én kommende svigerdatter) cirka 1915. Foran fra venstre: Anne Marie (f. 1893), Anders (f. 1903), Nils (f. 1899), Maren (f. 1909), mor Sofie, Johan (f. 1907) og Gunda Sofie (f. 1905). Bak fra venstre: Ole (f. 1895), Mads (f. 1897), Antonie Bolette Berg (f. 1890, Lars' forlovede), Lars (f. 1891), Nils (f. 1899) og Sverre (f. 1901).

(eller sønnene) kjørte halm til Høvik Glassverk og krutt fra Hofs Brug til Kristiania. Etter hans død i 1938 ble gården overtatt av sønnen Mads, som ved skjøte tinglyst 31. mai 1950, ble formell eier for en kjøpesum av 57.000 kroner, hvorav 17.000 kroner var løsøre.

MADS FJELDSTAD (1897–1992) ble i 1927 gift med PAULA MATHILDE FEKJÆR (1897–1962), datter av Paul Johnsen Fekjær og Mathea Andersdatter Gjesvold på Fekjær (østre). De fikk to barn:

* Esther Sofie (f. 1930), g.m. Johannes Løken (f. 1931), seinere eiere av Frøyshov, to barn: Ingeborg og Mads (se nedenfor).

* Ellen Marie (f. 1936), g.m. Ole Kristoffer Rytteraker (f. 1932) på Øvre Borgen, fire barn: Ole Gunnar (f. 1963), Anne Sofie (f. 1966), Per Erik (f. 1968) og Knut Jørgen (f. 1975) – se bind 2 s. 369.

Mads Fjeldstad med hesten «Troll» på Frøyshov en gang i 1930-årene. Han kjører en radrenser med gjødselkasse (salpeter). Dermed fikk han gjødslet og renset radene samtidig.

I 1948 hadde Frøyshov 190 dekar dyrket jord (mold), 30 dekar annet jordbruksareal og 100 dekar produktiv skog. På gården var det 4 hester, 18 kyr, 1 okse, 3 ungdyr, 4 griser og 20 høner. Melkeproduksjonen tok slutt sist i 1950-årene.

Ved skjøte av 22. oktober 1973 overdro Mads Fjeldstad gården til eldste datter ESTHER SOFIE LØKEN (f. 1930) og hennes mann, JOHANNES LØKEN (f. 1931), for 107.000 kroner (inklusive løsøre for 12.000 kroner) og livøre til selgeren i hans levetid. De hadde da forpaktet gården siden 1970. Johannes Løken er sønn av Johan M. Løken fra Bjørketangen i Hole og hustru Marie f. Røed på Hagastua på Røyse. Esther Sofie og Johannes Løken ble gift i 1955, og har to barn:

* Ingeborg (f. 1956), bosatt i Frøysuåsen, én datter Marianne (f. 1985).

* Mads (f. 1960), bosatt i Hagastua, samboer med Tove Kristin Selte, én datter Linn Merete. Mads har fra tidligere én sønn Bjørn Erling – se nedenfor.

I 1976 festet Røyse vannverk en tomt på 300 m² til høydebasseng i Frøysuåsen. Kontrakten gjelder i 50 år mot årlig avgift 500 kroner.

Frøyshov har i dag 205 dekar dyrket jord, 100 dekar produktiv skog (to teiger i Frøysuåsen) og 30 dekar annen utmark. På gården er det 3 traktorer, lastebil og kaldluft korntørke, og eieren er medeier i skurtresker og vanningsanlegg (A/L Tyrifjordregn fra 1976).

Johannes Løken er også eier av småbruket Hagastua (gnr. 218/21 og 33) ved Gomnes på Røyse (ca. 15 dekar), som han overtok etter sine foreldre i 1985.

Johannes Løken har arbeidet som verksmester hos Torkild Nohre i Hønefoss i 15 år, og siden 1986 har han drevet traktorverksted i vognskjulet på gården. Esther Sofie Løken ble i 1999 tildelt Hole kommunes kulturpris for sitt arbeid med Hundstادتunet eldre-senter.

Mads Fjeldstad (1897–1992).

*Paula Mathilde Fjeldstad
f. Fekjær (1897–1962).*

*Ni av de ti barna til Sofie Larsdatter og Nils Olsen Fjeldstad på Frøyshov cirka 1955.
Fra venstre: Sverre, Anna, Ole, Maren, Johan, Anders, Gunda, Mads og Lars. Broren Nils var ikke med på bildet.*

Mads Fjeldstad med slåmaskinen på Frøyshov en gang i 1940-årene. Hestene heter «Sokken» og «Piril».

Skuromm på Frøyshov cirka 1954. Mads Fjeldstad på traktoren og svogeren Hans Strand på treskeren.

En del av barnebarna til Sofie og Nils Olsen Fjeldstad samlet til slektsstevne på Sundvolden Hotel i 2000. Foran sitter Ella Petra (Lillemor) Fjeldstad (f. 1915), enke etter Johan Fjeldstad og i dag (2004) den eneste gjenlevende av Sofie og Nils' barn og svigerbarn.

22. desember 2003 overtok sønnen, Mads Løken, gården etter sine foreldre. Han er bosatt i Hagastua med sin familie, mens Esther og Johannes Løken bor på Frøyshov.

MADS LØKEN (f. 1960) er utdannet bilmekaniker, og har siden 1998 drevet eget verksted (Hole Bilverksted) på Frøyshov. Han er samboer med TØVE KRISTIN SELTE (f. 1963) fra Jomfruland i Steinsåsen, som er avdelingsleder ved Maxbo i Hønefoss. De har én datter, Linn Merete (f. 1988). Fra tidligere ekteskap med Ann Elisabeth Nilsen (f. 1961) fra Hønefoss har Mads én sønn, Bjørn Erling (f. 1979, samboer med Elisabeth Olsen fra Hønefoss).

Av bygninger på gården er våningshuset trolig bygd 1801–02 av laftet tømmer (restaurert 1957, og fra 1973). Drengestua med bryggerhus, peis, bakerovn i stein, arrestlokkale, rom for kårfolk og landhandleri kan være enda eldre (1700-tallet). Øvrige bygninger er en gammel låve med fjøs (fjøsset bygd 1926) og stall, som ble ombygd 1942, gammelt stabbur (flyttet, stod tidligere nærmere Syr) og vognskjul/verksted (1985–86, utvidet 1988).

Åkernavn er Gråstein, Nordjordet, Dregstujordet, Storbråten, Hagajordet, Øvre og Nedre Åsjordet.

ARREST, SKOLE OG LANDHANDLERI

I Peder Iversens tid som lensmann i Hole (1801–1840) gjorde den gamle drengestubygningen på Frøyshov tjeneste som lensmannsarrest. Den har nok huset mange loffere og lovovtredere!* Men fanger som ble sittende lenge, måtte anbringes andre steder, for ikke å oppta den egentlige arrest for lenge. Steinsvollmorderen Peder Wahlberg ble f. eks. i 1805 plassert i den nye hovedbygningen på nabogården Nedre Frøyshov. Drengestubygningen på Frøyshov har ellers gjort tjeneste som både landhandleri og skolestue. Fra 1890-årene og fram til 1904 leide småskolen rom på gården, dels i hovedbygningen og dels i østre enden av drengestubygningen.** Landhandleriet ble drevet av frøken Dagny Hoff*** i en årrekke, men hun flyttet til Oslo og åpnet forretning i Hegdehaugsveien. Den siste som drev var frøken Johansen, som stengte døra i 1927, da Sofie og Nils Fjeldstad tok østre del av bygningen i bruk som kårbolig.

* En tradisjon i bygda sier at Gjest Bårdsen skal ha sittet i arresten på Frøyshov, men vi har ingen kilde som kan bekrefte det.

** Harsson (1997) s. 124, og signaturen G.T. i udatert avisartikkel i Ringerikes Blad.

*** Dagny Hoff var søster av Emma Gomnæs, som drev butikk ved Solbakken (Gomnes) på Røyse.

Skog og seter

Frøyshov-gårdene har setret på Frøshaugsetra, i lia vest for Den gamle kongeveien mellom Bruløkkene og Midtskogen. Seterhusene til den gamle Frøshaugsetra lå lenger ned i lia, ved Sakromtjernsbekken som renner ned i Djupedal (Isielva). Setervollene lå på begge sider av bekken, og her er tufter fortsatt å se. Alle de fire brukene på Frøyshov hadde seterrett her i 1823.

Frøyshov (gnr. 221/6 og 22) hadde i 1940- og 50-årene buskappen på Byflaksetra om sommeren (sammen med By-gårdene).

Til Frøyshov-gårdene har ligget den skogdekte Frøysuåsen, hvor behov for ved og gjerdefang rimeligvis er blitt dekket. I 1651 måtte eieren av gården, Christen Lagessøn, forsvare seg mot beskyldninger for å ha hogget master i Frøysuåsen (noe som var ulovlig).

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 fikk Frøyshov-gårdene tildelt en teig fra Furutjern (mellom Sørsetra og Aurtjern) i vest, over Djupedal og Frøshaugsetra og videre østover til Lomma ved Soterud.

De fire brukene (to på Nordre Frøyshov og to på Søndre Frøyshov) delte teigen seg imellom, etter størrelsen på skylda. I siste halvdel av 1850-årene utskilte alle fire brukene sine skogteiger på Krokskogen og solgte dem til baron Harald Wedel-Jarlsberg. Hans arvinger overdro i 1902 skogen til Bærums Verk. I 1905 ble skogen lengst vest solgt til hoffjegermester Fearnley på Toresplassen, mens skogen på begge sider av Isielva og østover til Kongeveien ble solgt til forstkandidat Andresen på Midtskogen. I 1970 solgte Andresen sin del av den gamle Frøyshov-skogen som lå vest for Isielva, til

*Frøshaugsetra på Krokskogen
i februar 1968. Siden 1964
har Norske Studenters
Roklubb vært eier av stedet.*

Widerøe's Flyveselskap AS

Fearnley på Toresplassen. Bærums Verk (i dag Løvenskiold-Vækerø A/S) beholdt den nordligste delen av Frøyshov-skogen som lå mellom Kongeveien og Lomma, mens den sørlige delen grenset mot Midtskogen og ble solgt til forstkandidat Andresen – se nedenfor.

Nordre Frøyshov skog løpenr. 145d (gnr. 42/4)

Teigen som ble Nordre Frøyshov løpenr. 145 til del i 1823 (løpenr. 145d av skyldmark 1,02) ble utskilt fra gården i 1855, og ved skjøtte av 26. april 1856 solgt av Svend Hansen Frøshaug (Sonerud) til baron Harald Wedel Jarlsberg for 300 spesidaler. I 1902 solgte Wedel-Jarlsbergs arvinger skogen til Bærums Verk sammen med flere andre skogeiendommer i Norderhov og Hole. Ved skjøtte av 6. november 1905 ble denne skogteigen samt to teiger fra Søndre Frøyshov (gnr. 42/19 og 30) solgt til forstkandidat Guthorm Andresen for 16.000 kroner. Den har siden tilhørt familien Andresen/Wettre på Midtskogen (i dag sammenføyd med Midtskogen gnr. 240/1).

Nordre Frøyshov skog løpenr. 146f (gnr. 42/11)

Skogen som Nordre Frøyshov løpenr. 146 fikk tildelt i 1823 (løpenr. 146f av skyldmark 2,64) ble utskilt fra gården i 1855, og ved skjøtte av 6. mars 1857 av C.F. Hals solgt til baron Harald Wedel-Jarlsberg for 400 spesidaler. I 1902 solgte Wedel-Jarlsbergs arvinger skogen til Bærums Verk. I 1905 ble to mindre teiger (Furutjernstykket gnr. 42/29 og Kneikefosstykket gnr. 42/30) utskilt fra denne og solgt til hhv. hoffjegermester Fearnley og forstkandidat

Andresen, mens Bærums Verk beholdt resten av teigen (selskapets navn siden forandret til Løvenskiold-Vækerø A/S).

Søndre Frøyshov skog løpenr. 147c og 147 d (gnr. 42/19 og 20)
Skogteigen som Søndre Frøyshov løpenr. 147 (gården seinere kalt Syr) fikk tildelt i 1823, ble delt i to da én del (løpenr. 147c av skyldmark 1,02) ble utskilt i 1855 og av gårdens eier Erik Hansen Frøshaug solgt til baron Harald Wedel-Jarlsberg for 300 spesidaler. I 1902 solgte Wedel-Jarlsbergs arvinger skogen til Bærums Verk, og i 1905 ble denne teigen solgt videre til forstkandidat Guthorm Andresen. Den har siden tilhørt familien Andresen/Wettre på Midtskogen (i dag sammenføyd med Midtskogen gnr. 240/1).

Den andre delen av gårdens skog (løpenr. 147d av skyldmark 1,58) ble utskilt i 1857, og baron Harald Wedel-Jarlsberg var kjøper også av denne (kjøpesum 450 spesidaler). Denne teigen var også blant skogen som i 1902 ble solgt til Bærums Verk (i dag Løvenskiold-Vækerø A/S), som fortsatt er eier.

Søndre Frøyshov skog løpenr. 148b (gnr. 42/23)

Teigen som ble Søndre Frøyshov løpenr. 148 til del i 1823 (løpenr. 148b av skyldmark 2,64) ble utskilt i 1855 og ved skjøte tinglyst 2. desember 1856 av C.F. Hals solgt til baron Harald Wedel Jarlsberg for 700 spesidaler. I 1902 solgte hans arvinger skogen til Bærums Verk (i dag Løvenskiold-Vækerø A/S), som fortsatt er eier. I 1905 ble en mindre teig, Aurtjernbækstykket gnr. 42/31, utskilt fra denne teigen og solgt til hoffjergermester Fearnley (se nedenfor).

Furtjernstykket gnr. 221/29

Denne teigen (av skyld 88 øre) ble utskilt fra Nordre Frøyshovs tidligere skog mellom Sørsetra og Djupedalen i 1905 og av eieren Bærums Verk (ved advokat Carl Lundh) solgt til hoffjergermester Ths. Fearnley, som betalte 8.000 kroner for denne og naboteigen (Aurtjernbækstykket). Den har siden tilhørt Fearnley/Astrup på Toresplassen (i dag sammenføyd med gnr. 238/1 Toresplassen).

Kneikefosstykket gnr. 221/30

Teigen (av skyld 18 øre) ligger ved Kneikefoss i Aurtjernbekken (mellom Aurtjern og Isielva), og ble utskilt fra Nordre Frøyshovs tidligere skog i 1905 og av eieren Bærums Verk (ved advokat Carl Lundh) solgt til forstkandidat Guthorm Andresen sammen med en del andre teiger i Djupedalsområdet. Den har siden tilhørt Andresen/Wettre på Midtskogen (i 1968 sammenføyd med gnr. 240/1 Midtskogen).

BEITERETTEN

I 1876 utstedte Asle Halvorsen Søhol, eier av Frøshaugsetra, en erklæring hvor han forpliktet seg til «hverken med egne eller fremmede kreaturer å havne» i skogene til Harald Wedel-Jarlsberg, grosserer Engelhart Andresen og Jacob Stolt. Erklæringen er bare ett av mange eksempler på de «nye» skogeierens forsøk på å utvanne bygdefolkets gamle rettigheter i utmark.

Aurtjernbækstykket gnr. 221/31

Teigen (av skyldmark 1,05) lå ved Aurtjernbekken som renner ut i Djupedalen (Isielva), og ble utskilt fra Søndre Frøyshovs tidligere skog i 1905 og av eieren Bærums Verk (ved advokat Carl Lundh) solgt til hoffjegermester Ths. Fearnley, som betalte 8.000 kroner for denne og naboteigen (Furutjernstykket). Den har siden tilhørt Fearley/Astrup på Toresplassen (i dag sammenføyd med gnr. 238/1 Toresplassen).

Frøshaug (seterløkke) gnr. 221/10

I 1855 ble en del av Nordre Frøyshovs tidligere seterløkke ved Den gamle kongeveien på Krokskogen utskilt, og ved skjøte av 31. mars 1857 solgte eieren C.F. Hals løkka til Asle Halvorsen Søhol (eier av Søhol gnr. 29/3) for 100 spesidaler. Seterløkka tilhørte Søhol til 1911, da Asle Halvorsens sønn, Anders Aslesen Søhol (fra 1890 eier av Søndre Frøyshov – Syr), solgte den til Hjalmar Johansen for 1.200 kroner.

Hjalmar Johansen (f. 1878 i Kristiania) var skogsarbeider på Krokskogen, og ble gift med Birgitte Hansdatter Mattisplassen (f. 1881), datter av Hanna og Hans Pedersen Mattisplassen.

De bosatte seg på Frøshaugsetra og drev småbruk der inne på skogen. Ved siden av solgte de kaffe og forfriskninger til turfolk og tok imot overnattingsgjester.

I 1933 solgte de en hyttetomt (cirka 2 mål) nord for bruket (Frøsli bnr. 35) til Christopher Dahl for 400 kroner.

I oktober 1946 solgte Birgitte og Hjalmar Johansen bruket til ingeniør K.F. Oppegaard, innehaver av elektrisitetsfirmaet Sønnico, for 16.000 kroner, med borett i sin levetid. I juni 1959 overdro Oppegaard eiendommen til firmaet, som brukte den som feriested for ansatte. I august 1964 overtok Norske Studenters Roklub eiendommen for 40.000 kroner, og roklubben er fortsatt eier.

BASE FOR PELLE-GRUPPA

I 1944 dannet kommunisten Ragnar Solli (med dekknavnet Pelle) en sabotasjegruppe på Krokskogen, og base ble opprettet i hytta Frøsli ved Frøshaugsetra. Herfra foretok gruppas medlemmer flere sabotasjeaksjoner. 29. august 1944 ranet to av dem (Leif Kjemperud og Kasper Johansen) lønningskontoret til Oslo Sporveier ved Bislett i Oslo, og kom tilbake til Frøshaugsetra med 114.000 kroner. I januar 1945 ble basen sprengt ved en tysk razzia. Gruppen stod på flyttefot til nytt hovedkvarter ved Skjerva i Lunner, og de fleste karene hadde forlatt hytta. Men Ragnar Solli og kameraten Wilfred Næss-Engelund ble arrestert etter en dramatisk skuddveksling, og seinere dømt til døden. Næss-Engelund ble henrettet på Akershus 10. februar 1945, mens Pelle mirakuløst nok overlevde krigen.*

* Gudmund Bakke: Vågård-gruppa – en beretning om kommunistisk motstandskamp på Ringerike 1942–45, og om gutta på Skrubbheim (Hønefoss 2000).

Seterløkke med skog gnr. 221/21

I 1885 ble Søndre Frøyshovs tidligere løkke på Frøshaugsetra med tilliggende skog (av skyld 39 øre) utskilt og av gårdens eier Søren Bjerke solgt til grosserer Engelhart Andresen for 800 kroner. I 1901 ble den slått sammen med andre av Andresens skoger til gnr. 62/1 Midtskogen (i dag gnr. 240/1 Midtskogen, eies av familien Wettre)

Husmannsplasser under Frøyshov

Av gårdene på Røyse er det bare Helgeland som har hatt flere husmannsplasser enn Frøyshov.

I alt er det registrert 16–17 plasser i gårdsvaldet, alle beliggende i Frøysuåsen.

Den første vi hører om er Erik i Frøyshovenga, i 1634.³⁴ Han var husmann, men det er uvisst om han var det i dagens betydning av ordet. Rimeligvis arbeidet han på gården og leide husvære av bonden. I 1682 møter vi *Ole Jonsen* i «Frøshaugengen» i tingbøkene.

I 1689 er *Mikkel Kristoffersen Åsen* nevnt i tingbøkene, da han var mottaker av to fanger høy som tjenstedrengen Sivert Andersen hadde stjålet fra sin husbond Christen Christensen på Frøyshov.

I 1723 var det fire husmenn under Frøyshov, og de sådde samlet 1 t. blandkorn om våren.

Den 10. juni 1751 bygslet Jørgen Nachschow bort fire plasser på sine gårder Frøyshov og Frognøya. De to på Frøyshov ble begge kalt Åsen, og festet bort til Guttorm Åsen og Bård Christensen (se nedenfor).

I 1762 ble var det i alt sju husmenn under Frøyshov. I tillegg til de to Åsen-plassene, ble ytterligere fem husmenn og deres familier nevnt under gården:

* *Christen Henriksen*.

* *Gabriel Gabrielsen* med hustru *Barbro Amundsatter* og to innerster, Anne Olsdatter (fattig og har innlegg) og Ingrid Jensdatter. Vi kjenner to av barna til Gabriel og Barbro: Kari (f. 1744, tjenestejente i Åsen i 1801, g. 1806 m. husmann og enkemann Nils Paulsen) og Ingeborg (f. 1754, g.m. Henrik Henriksen, i 1783 døpte de en sønn, Gulbrand).

* *Christoffer Hansen* med hustru *Gunnor Christensdatter* og deres datter Kari Christoffersdatter. I tillegg kjenner vi ytterligere én datter, Ingeborg (f. 1754).

* *Alv Olsen* med hustru *Eli Karlsdatter* og deres sønn Karl Alvsen.

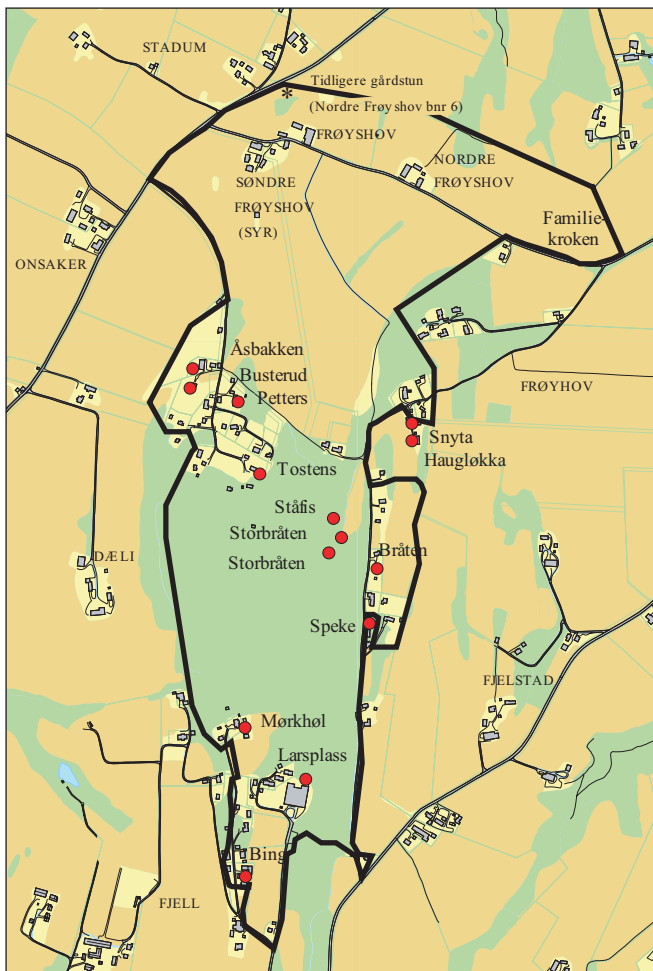
* *Anders Madsen* med hustru *Gunbild Olsdatter*.

KLEINT BEHANDLET?

Husmannsplassene er borte, plasshuset som regel også, slik at det bare er et søkk i jordas barm der et par husmannsfolk har hatt sin sengekarm. Kanskje vil en kommende bygdebokforfatter fremsette påstand om at husmennene ble kleint behandlet i det gamle bondesamfunnet?»*

* V.V. i Ringerikes Blad 18. august 1957.

³⁴ E.F. Halvorsens ekserpter.

I 1801 ble det kun registrert bosetting på to husmannsplasser under Frøyshov-gårdene, og det var de to Åsen-plassene (se nedenfor).

I 1820-årene var det i alt 11 husmenn³⁵ under Frøyshov-gårdene:

* *Mads Mathisen* (f. 1771), g. 1816 m. *Inger Abrahamsdatter* (1782–1875) fra Tomta under Stadum (foreldrene seinere i Domholt), vi kjenner to døtre: Karen (1817–1891, g. 1862 m. Peder Jacobsen Domholt) og Marte (f. 1820). Mads Mathisen var i 1801 tjenestekar på Søndre Frøyshov (Syr).

* *Haaken Jensen*.

* *Christian Iversen*.

* *Peder Pedersen*, g.m. *Marie Christensdatter*, vi kjenner to barn: dødfødt gutt (1824) og Sara (f. 1826).

* *Hans Syversen*, fra 1828 i Frøyshov-eie.

* *Anders Jensen*, g.m. *Gjertrud Johannesdatter*, vi kjenner fire av deres barn: Kirsti (f. 1823), Berte (f. og d. 1825), Anders (f. 1827)³⁶ og Berte (f. 1830).

* *Lars Andersen*, g. 1822 m. *Sibylla Hansdatter Gjesvold* (f. 1798), vi kjenner seks av deres barn: Berte (f. 1823), Inger Marie (1827–1905, bosatt i Støen), Jens (1828–1829), Erik (f. 1830), Hans Andreas (f. 1833) og Daniel (f. 1837, g. 1860 m. Karen Christiansdatter i Mo).

* *Gabriel Mathiesen*.

* *Nils Olsen*, g.m. *Anne Eriksdatter*, vi kjenner to barn: Christine (f. 1812) og Ragnhild (f. 1825).

* *Hans Selte*.

* *Daniel Mathiesen* (1781–1825) var husmann i Frøyshov-eie da han omkom på Krokskogen i 1825, bare 44 år gammel. Han ble i 1816 gift med *Marie Olsdatter Fjelstad-eie*. Vi kjenner tre av deres barn: Marte (f. 1819), Mathis (f. 1821, g. 1863 m. Marie Andersdatter Fjelstad, se gnr. 221/8) og Ole (f. 1823).

³⁵ Ifølge «Mandtal over de Contribuerende til Hole Kirke» (i Hole bygdtearkiv) var det 11 husmenn på Frøyshov i 1820-årene. Det er mulig at noen av dem ikke var husmenn i vår betydning av ordet, og at noen av dem var vanlige gårdsarbeidere som bodde på gården.

³⁶ Anders Andersen ble i 1851 utlagt som barnefar til Gunhild Petersdatter Mo-eies sønn, Anders.

De enkelte plassene

Åsen

Denne plassen lå i nærheten av brukene Lia og Snyta, ved Skarpsnogata. Smia til smeden på plassen skal ha ligget der våningshuset i Lia er i dag. I 1737 ble det avholdt skifte på «en Plads udi Frøshoug Aasen» (under Søndre Frøyshov) etter *Christen Bårdsen* og hustru *Karen Enersdatter*, som begge var døde. De etterlot seg fem ugifte barn: Bård (myndig), Ragnhild (31), Maren (30), Lene (24) og Gunnor (18). Boets nettoverdi var cirka 19 riksdaler, som ble fordelt på de fem arvingene.³⁷

Eldst sønn, *Bård Christensen* (d. 1764), etterfulgte sine foreldre på plassen. Han fikk bygselseddel av Jørgen Andersen Nachschow 10. juni 1751, og var først gift med *Anne Knutsdatter*. Av deres barn var fire i live da skiftet etter henne ble avholdt i 1754: Borger (f. 1734), Lage (f. 1736, seinere husmann i Åsen), Samuel (f. 1743, d. før 1759) og Sara (f. 1748). Boets nettoverdi var i overkant av 34 riksdaler.

Bård Christensen giftet seg igjen med *Tone Gulbrandsdatter*. Etter hans død ble det avholdt skifte i 1764, og da var ett av deres barn i live: Samuel (f. 1759). Boets bruttoverdi var 42 riksdaler, men etter at gjelda var trukket fra, ble det snaue 12 riksdaler til fordeling på arvingene (enka samt tre barn fra første og ett fra andre ekteskap).

I 1801 var det smed og husmann med jord *Lage Bårdsen* (66, enkemann) som satt i Åsen med tre voksne barn: Bård (28, «vanvittig»), Marte (33, «vandfør») og Kirsti (31, lever av håndarbeid) samt hennes mann, Jakob Gulbrandsen (27, landsoldat). Lage Bårdsens hustru het *Ragnhild*, og vi kjenner ytterligere ett av deres barn, Bård (1766–1770).

Kirsti Lagesdatter og *Jakob Gulbrandsen* (1774–1815) giftet seg i 1800 og etterfulgte hennes far på plassen. De fikk minst sju barn: Erik (f. 1801), Gulbrand (f. 1801), Ragnhild (f. 1803), Knut (f. 1805), Ragnhild (f. 1807), Knut (f. 1810) og Ragnhild (f. 1810). Kun sønnen Gulbrand var i live da skiftet etter faren ble avsluttet i 1818, og han døde i 1823, bare 22 år gammel. Kirsti Lagesdatter må være død før 1811, da Jakob giftet seg på nytt med Else Guttormsdatter – se bind 2 s. 595 (om plassen Danmark under Sørsum).

Åsen

Mange plasser og bruk i Frøysuåsen er blitt kalt Åsen, både i matrikler og i daglig tale. Det er derfor vanskelig å slå fast hvor han bodde, husmann *Guttorm Olsen*, som 10. juni 1751 fikk bygselseddel

³⁷ Ringerike og Hallingdal skifteprotokoll nr. 10 (1734–37), s. 590b.

på plassen Åsen av Frøyshovs eier Jørgen Andersen Nachschow. Men det *kan* ha vært på det seinere bruket Bing, lengst sør i Frøyshovs gårdsvald, på grensen mot Fjell.

I 1762 satt Guttorm Olsen i Åsen med hustru *Sara Berntsdatter* og deres datter Mari, og en innerst, Ingeborg Knutsdatter (gammel og fattig). Mari Guttormsdatter giftet seg i 1781 med en soldat (navnet uleselig i kirkeboka). I 1773 døde Johan Guttormsen (21) med bosted Frøyshov. Han var trolig sønn av Ingeborg og Guttorm i Åsen.

I 1801 var det husmann med jord *Nils Paulsen* (54, enkemann) som satt på plassen med en tjenestejente, *Kari Gabrielsdatter* (56, ugift), som var fra en annen plass i Frøyshov-eie. Nils og Kari giftet seg i 1806. Nils Paulsen døde i 1808, og da skiftet etter ham ble avsluttet i 1809, var boets bruttoverdi i underkant av 50 riksdaler, eller omtrent like stort som gjeld og utgifter. Så det ble intet til fordeling på arvingene: enka Kari Gabrielsdatter (ingen barn i 2. ekteskap) og fire gjenlevende døtre fra avdødes første ekteskap med *Marte Halvorsdatter*: Kirsten (36), Magnhild (g.m. Sven Henriksen), Maria (24) og Marie (23).

I 1803 var det skifte etter Gulbrand Tonsen på plassen Åsen i Frøyshoveie. Han må ha vært innerst (leietaker), og etterlot seg hustru Anne Maria Mikkelsdatter og én datter, Ambjørg. På hennes vegne møtte bestefaren, Tron Gulbrandsen Hurumeie. Boets bruttoverdi var 23 riksdaler, men gjelda var på 41 riksdaler og dermed «fallerte» boet med 18 riksdaler.³⁸

Den gamle stua i Åsbakken ble revet i 1995.

Åsbakken

Åsbakken ligger på vestsida av Frøysuåsen, rett sør for gravfeltet. Rundt 1830 kom husmann *Ole Kristiansen Helgeland* (1799–1872) til Åsbakken. Han var husmannssønn fra Helgelandseie, murmester, og gift med *Gunhild Thorsdatter* (1804–1888) fra Flaskerud-eie i Ådal, seinere Nærstadeie i Haug. Vi kjenner seks av deres barn:³⁹

* Mari (f. 1826), g.m. Ole Engebretsen Mosengen (1825–1882), åtte barn: Gunhild Marie, Engebret, Gunhild Marie Olava, Karen Marie, Anne Torine, Mathea, Maren Oline og Eline (se Mosenga gnr. 202/18 i bind 4).

* Dorthea (f. 1828), g.m. snekker og husmann Kristoffer Andersen (f. 1814) på plassen Strømstad under Svarstad – se Svarstad i bind 4.

³⁸ Skifteprotokoll 23 Ringerike og Hallingdal (1804–1808), s. 551a.

³⁹ Opplysninger fra Ole Engebretsen Yttri.

* Kristian (f. 1834), g.m. Karen Jensdatter Frøshaug (f. 1838) fra plassen Åsen, seinere bosatt i Gomnes.

* Anne Thorine (1837–1841).

* Anne Karine (f. 1844),⁴⁰ seinere eier av Åsbakken, g. 1889 med Andreas Pettersen Dahl, en sønn Ingvald (se Åsbakken gnr. 221/27).

* Thrine (f. 1846), g. 1870 m. Anders Jørgensen Hodt (f. ca. 1845).

I 1865 satt Ole Kristiansen (66) og Gunhild Thorsdatter (64) med sin yngste datter Trine (20) på plassen med 1 ku og 5 sauer, og den årlige utsæden var $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, 1 t. blandkorn og 3 t. poteter.

Datteren Anne Karine Olsdatter overtok som eier av denne Åsbakken-plassen ved gavebrev i 1879 (se omtale av gnr. 221/27 Åsbakken).

Busterud (Åsheim)

Busterud lå på vestsida av Frøysuåsen rett sør for Åsbakken. I 1900 ble plassen kalt Åsbakken (i dag heter den Åsheim – gnr. 221/37). Navnet Busterud skal skrive seg fra den gangen fattige brudefolk gikk rundt på bygda og tagg sammen til sitt hushold og bosetning. De ble kalt «bustemann» og «bustekone», og navnet ble kanskje overført på plassen hvor de bosatte seg?

Husene på Busterud skal ha blitt flyttet dit fra en Helgeland-plass.

I 1865 satt her husmann med jord *Andreas Jensen* (35) med hustru *Anne Elisabeth Auensdatter* (43) og tre sønner: Jens Lauritz (16), Martin (7) og Anton (6). De hadde to innerster: Nils Nilsson (36, f. i Sverige, daglønner) og hans kone Berte Marie Olsdatter. Det var ingen husdyr på plassen, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. bygg, $\frac{1}{4}$ t. blandkorn og 3 t. poteter. Andreas Jensen var sønn av Jens Andersen Dæhli og Lisbeth Olsdatter Hafnor. I 1900 var han enkemann, bosatt i Oslo og oppsynsmann ved Nasjonalgalleriet.

Jens Lauritz Andreassen (f. 1850) etterfulgte sin far som husmann i Åsbakken. Han ble i 1874 gift med *Anne Hansdatter Langerud*, og vi kjenner ett av deres barn: *Andrea* (f. 1877).

I 1900 var det *Ole Pettersen* (1834–1915), gårdskar hos lensmann Nicolaisen på Nordre Frøyshov, som bodde på plassen med hustru *Emma Marie Olaisdatter* (f. 1860 i Kristiania) og en datter, *Elise Olava* (1889–1977, seinere gift med Olaf Eriksen i Bråten på

SPISTE VED HUSBONDENS BORD

En håndverker nøt i gamle dager større anseelse enn en vanlig husmann eller dagarbeider. Håndverkerne var noen dager på hver gård, de spiste ved husbondens bord og hadde atskillig større daglønn enn en ufaglært arbeider. Ole Kristiansen hadde 1 ort dagen og kosten, men ofte tok han akkordarbeid på oppføring av bakerovner og andre spesielle arbeider. I hans etterlatte papirer ligger en flott utført tegning av «Bagerovn paa Frog» (Frok i Norderhov).*

* VV. «Den gamle murmesters etterlatte papirer», i *Fremtiden* 30. januar 1954

⁴⁰ Anne Karine Olsdatter fikk to barn før hun inngikk ekteskap med Andreas Pettersen Dahl: Gunhild Olava (f. 1870) med Johan Nilsen og Maren (f. 1882) med snekker Kristian Nilsen Bønsnes (f. 1843).

Brenna, 11 barn – se bind 2 s. 636–639). Ole Pettersen var husmannssønn fra Langebru på Sørumsmoen, og satt selv som husmann på Langebru inntil han flyttet til Åsbakken i 1900. De hadde også en sønn, Johan (f. 1879, seinere husmann i Grønvold under Mo, og fra 1928 eier av Haugløkka gnr. 202/20).

Storbråten 1

Ved den gamle postveien over Frøysuåsen, cirka 100 m sør for der den tar av dagens Skarpsnogata vest for Haugløkka, ligger hustuffer inntil veien på østsida. Her lå den ene Storebråten-plassen, i kanten av åkeren med samme navn. Fortsatt blomstrer morelltrærne her hver vår. Noen meter sønnafor ligger «en viden kjent brønn».⁴¹

I 1865 satt her husmann med jord *Hans Gulbrandsen* (1817–1884) med hustru *Anne Hansdatter* (47) og tre barn: Karen (16), Maren (5) og Andreas (2). De hadde 1 ku, og sådde $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 3 t. poteter. I 1845 var de innerster i Fjelstad-eie da datteren Martine ble født. Martine var i 1865 tjenestejente på Fjell, og ble i 1871 gift med Erik Olsen Faltinrud (f. 1849) – se Faltinrud under By.

I 1911 solgte Anne Andersdatter «et hus på bygslet grunn, Storbråten, av denne eiendom» (gnr. 42/17 Søndre Frøyshov – Syr) til Kristoffer Olsen Hagen for 100 kroner.

Storbråten 2

Det var to plasser som het Storebråten. På vestsida av postveien, cirka 40 meter vest for brønnen som aldri gikk tørr, er det tufter og kjellerhull etter nok en plass.

I 1865 satt her husmann med jord *Anders Nilsen* (1797–1873) med hustru *Berte Kristoffersdatter* (66) og deres pleiedatter Karen Pedersdatter (12). De hadde 1 ku og 2 sauer, og sådde 1 t. blandkorn og 2 t. poteter. Da Anders Nilsen og kone festet plassen på livstid fra 14. april 1857 – mot årlig avgift og arbeidsplikt – var den på 6 mål jord. Den tinglyste festeseddelen ble avlyst i 1884.

Mørkhøl

Mørkhøl lå langt sør i Frøysuåsen, nord for Larsplass (Røysetopen). Den 2. desember 1854 skrev Hans Danielsen (eier av halve Nordre Frøyshov) en festeseddel «paa Pladsen Frøshaugaasen» til sin bror, *Erik Danielsen* (f. 1810), som i 1865 var husmann med

⁴¹ Slåtto (1973).

jord og satt på plassen med hustru *Anne Marie Jensdatter* (f. 1812) og tre barn: Jørgine (26), Ingeborg (20) og Martin (17). De hadde 1 ku og 4 sauer, og sådde $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 3 t. poteter. Vi kjenner ytterligere tre av deres barn: Maren Elisabeth (f. 1840), Dorthea (f. 1842) og Kristen (f. 1857). Den 1. mai 1871 ble feste-seddelen fra 1854 avlyst, og det var trolig sønnen *Martin Eriksen* (f. 1850) og hans hustru *Inger Mathea Hansdatter* (f. 1844) som overtok plassen. De giftet seg samme år, og vi kjenner sju av deres barn: Erik (f. 1871), Anne Karoline (f. 1873), Gunvor Anette (f. 1875), Hanna (f. 1878), Mathilde (f. 1881), Hans (f. 1884) og Inger Marie (f. 1888). Familien flyttet seinere til Stadumsenga, hvor de bodde i 1900.

Da satt husmann med jord og postbærer *Kristen Nilsen Frøhaug* (f. 1852) i Mørkhøl med hustru *Elise Klemetsdatter* (f. 1856) fra Hovin-eie på Tyristrand, og seks av sine åtte barn. De ble i 1910 selveiere i Tostens (Nordli) – se gnr. 221/14. I 1911 ble Mørkhøl skilt ut fra Frøyshov som eget bruk (se nedenfor gnr. 221/33).

Snyta

Snyta lå ved Skarpsnogata, mellom Haugløkka og Lia. I 1865 satt her husmann med jord *Ole Eriksen* (31) med hustru *Ingeborg Andersdatter* og en datter, Maren Karine (7). De hadde ingen husdyr, og sådde $\frac{3}{16}$ t. bygg og 1 t. poteter.

Nordli

Nordli var den vestligste av de tre plassene i Frøysuåsen som hørte til Syr, og ble en periode kalt Nedre Bråten. Plassen må ikke forveksles med dagens Nordli gnr. 221/14 (tidligere Tostens).

I 1865 satt her husmann med jord *Johannes Larsen* (51) med hustru *Mari Andersdatter* (44) og to barn: Mathea Johannesdatter (6) og Andreas Larsen (3). De hadde 1 ku og 2 sauer, og årlig utsæd var $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 3 t. poteter. Vi kjenner ytterligere fem av deres barn: Lars (f. 1849), Lise (f. 1852), Inger (f. 1855), Anne (f. 1866) og Annette (f. 1869).

I dag er husene revet og det er ikke spor etter plassen.

Johannes Larsen (Svarstad) var fra 1854 eier av en av Fjelstadgårdene, men måtte gå fra denne tidlig i 1860-årene. Mari Andersdatter kom fra Løken, og i 1882 bodde familien på en plass under denne gården – se Fjelstad gnr. 204/6.

Ståfis-stua

På vestsida av den gamle postveien i Frøysuåsen, vis-à-vis Storbråten, lå Ståfisstua.⁴² I 1900 bodde *Anne Kristoffersdatter* (f. 1829,

⁴² Nils Johan Fjeldstad (f. 1922) mener at navnet var «Tåfis-stua».

ET ENKELT HUS ...

Karl Toppenhaug fra Blomshøgda bodde noen år i Orehagan under Onsaker, før han rundt århundreskiftet bygde et enkelt hus av bordbiter og papir i Frøysuåsen. Verre var det kanskje at han ikke hadde spurt om lov til å bygge der... I alle fall ble han «oppsagt» av grunneieren, men fikk lov til å flytte huset litt nordover til naboens grunn. Jobben gikk greit på dugnad og ved hjelp av et par lange sleiper. Huset stod ikke lenge, men Karl kalte seg siden Frøshaug.*

* Slåtto (1973). Toppenhaug-stua skal ha ligget i åsen vest for Speke (smia i Vestjordet).

GAMMEL KIRKEVEI

Den gang Tyrstrand sognet til Hole kirke, brukte de Gomnes brygge og den eldgamle veien opp forbi Åsbakken, Storbråtan og Skarpsnogata. Det sies at de var innom gjestgiverstedet Libakke på hjemveien, før de rastet i «Familiiekroken», som visst har fått navnet sitt av det. Men det tok av en beinvei til kirken omtrent ved Storbråtan, som fulgte den eldste grensa mellom Frøyshov og Mo (Libakke) fra før utskiftinga, da denne beinveien falt bort. Over Frøysuåsen gikk også den gamle postveien sørover til Østigarden Fjell og gjennom Hundstad-allmenningen til Leine. Den krysset den ovenfor nevnte kirkeveien ved Åsbakken.*

* Slåtto (1973).

ugift) her. Hun hadde intet erverv, og ble understøttet av fattigvesenet. Anne var i mange år seterbudeie på Stadumsvollen for en av Stadum-gårdene. Det var bare jordgulv i stua hennes⁴³ I dag er det et søkk i jorda som viser hvor kjelleren var, og stikkelsbær- og syrinbusker forteller om en enkel og fattigslig boplass fra en forgangen tid.

Tostens

Tostens⁴⁴ lå på vestsida Frøysuåsen, sør for Åsbakken og Petters. Navnet skriver seg trolig fra den første husmannen, *Torsten Kristiansen* (f. 1809). Da han i 1832 giftet seg med *Malene Sofie Abrahamsdatter* (f. 1810), bodde han i Frøyshov-eie. De fikk fem sønner: Abraham Hundstad (f. 1832), Kristian Søhoel, Hans Andreas Sørhol (f. 1837), Iver Hundstad og Johan Hundstad.

I 1858 ble plassen solgt til Hans Torstensen (se gnr. 221/14 Nordli – må ikke forveksles med husmannsplassen Nordli under Syr).

Petters

Petters lå på vestsida av Frøysuåsen, sørøst for Åsbakken. Plassen har rimeligvis navn etter den første husmannen her, *Petter Andersen*, som ble selveier i 1859. Han var gift med *Marte Marie Gregoriusdatter* (f. 1815), og vi kjenner tre av deres barn: Gulbrand (f. 1845), Andreas (f. 1849) og Ole (f. 1852) – se gnr. 221/13 Frøishov (Petters).

Mattisbråten

En plass i Frøysuåsen ble kalt Mattisbråten, men vi vet ikke nøyaktig hvor den lå. Mannen her var av finneætt og kom fra Mattisplassen på Krokskogen. Hans navn var *Peder Kristoffersen* (f. 1826 i Asker). Han ble gift med *Birgitte Danielsdatter* (1824–1885), som var gårdmannsdatter i Nordre Frøyshov. De ble seinere forpaktere av Mattisplassen på Krokskogen, og fikk minst 10 barn: Olava (f. 1851), Kristen (f. 1852), Hans (f. 1856), Karine (f. 1857), Ingeborg (f. 1858), Johan (f. 1859), Erik (f. 1860), Eline (f. 1862), Andreas (f. 1863) og Jørgen (f. 1865) – se omtale av Mattisplassen i bind 5.

Speke

Denne stua lå på østsida av Skarpsnogata nord for Vestjordet. Den

⁴³ Slåtto (1973). Med Stadumsvollen menes trolig Øiersetra på Krokskogen, hvor Stadum-gårdene setret.

⁴⁴ Uttales «Tossens» på bygdemålet.

ble påbygd et rom og tjente som smie i Vestjordet etter at *Ola Speke* – som bodde der – flyttet rundt 1930. Han var ugift, og arbeidet som gårdskar hos Frithjof Krohn Berg, forpakter på Hole prestegård. Ola var glad i mat. «Jeg må skjære ekstra tukke brødskiver til Ola. Han er så glad i brød,» sa Margrethe Leegaard Berg, som styrte husholdningen for sønnen på prestegården i en årrekke. Spekestua (og den seinere smia) lå der Berit og Borgar Gaardhammer bor i dag (gnr. 204/18).⁴⁵

Rønningen

En plass som het Rønningen er nedlagt for lenge siden, og husene borte.⁴⁶ Ingen nålevende på Frøyshov-gårdene har hørt snakk om Rønningen.

Frøyshovenga

Frøyshovenga er den eldste husmannsplassen under gården, nevnt både i 1634 (Erik) og 1682 (Ole Jonsen). Det er usikkert hvor plassen lå, rimeligvis har den seinere fått et annet navn.

Øvrige eiendommer og bruk

Åsen gnr. 221/2 (også kalt «Mai»)

Åsen⁴⁷ ligger mellom Hauglokka og Bråtan ved Skarpsnogata, og ble utskilt fra Nordre Frøyshov i 1837. I mars 1838 solgte Mads Andersen Hurum bruket til kirkesanger Haagen Olsen Hurum på Lille Hundstad for 140 spesidaler. Åsen ble siden brukt under Lille Hundstad, som husmannsplass, og seinere leid ut til arbeidsfolk på gården. I 1865 satt husmann med jord Jens Nilsen (66) på plassen med hustru Anne Karine Engebretsdatter (63) og to ugifte barn: Engebret (25) og Eline (17). De hadde 1 ku og sådde ½ t. bygg, 1 t. blandkorn og 3 t. poteter. Vi kjenner ytterligere fem av barna til Anne Karine og Jens: Anne (1826–1828), Anne (f. 1829), Johanne (f. 1835), Karen (f. 1838, g. 1865 m. Kristian Olsen Gomnæs – han var fra plassen Åsbakken under Frøyshov) og Marte Marie (f. 1844).

I 1886 måtte Engebret Olsen Mosengen (1851–1920) og hustru Karoline Olsdatter Fure (1852–1930) flytte fra sin gård Mosenga

⁴⁵ Fortalt av Nils Johan Fjeldstad (Margrethe Leegaard Bergs barnebarn), og Anna Røste (f. Frøshaug) juni 2003.

⁴⁶ Slåtto (1973).

⁴⁷ Dagens eiere kaller bruket for Frøshaugåsen.

KAROLINE FRA MODUM

Karoline Olsdatter var fra Fure på Modum, og vokste opp hos slektninger på Tandberg. Da hun ble konfirmert i 1866, var hun tjenestejente på Askerud. Tidlig i 1870-årene kom hun til Røyse som tjenestejente. Hun var en stor og kraftig kvinne, og tok bl.a. på seg slaktning av mindre dyr og kalver rundt på gårdene. Etter hvert jobbet hun fast i fjøset på Lille Hundstad. Da Karoline ikke lenger fikk egne barn, begynte hun å ta til seg jentunger som enten var foreldreløse eller ikke kunne bo hos foreldrene. I alt tok hun til seg sju jenter og én gutt, og de het Lina, Borghild, Ingrid, Valborg, Johan, Solveig, Signe og Vesle-Signe. Etter hvert ble det en av de yngste, Signe, som overtok Åsen sammen med sin mann Marinius.*

* Etter Ole Engebretsen Yttri.

*Marinius Kristiansen
(1914–1997).*

© Fotograf Mann Fagerli

Åsen («Mai») i 2004. Eierne bor i eneboligen til venstre.

på Røyse. Det var kirkesanger Ole Haagensen Hurum som overtok gården etter at Karoline og Engebret ikke klarte forpliktelsene på et pantelån de hadde tatt opp hos kirkesangeren noen år tidligere (se gnr. 202/18 Mosenga). Karoline og Engebret flyttet da til Åsen. Engebret var snekker, og i mange år kirketjener i Hole. I 1900 satt Engebret og Karoline som husmannsfolk i Åsen med de fire yngste av sine 10 barn: Martin, Kristian, Andreas og Karen.

Ved skjøte av 22. august 1952 solgte Lina Grønvoll (eier av Lille Hundstad siden 1941) bruket til MARINIUS KRISTIANSEN (1914–1997) fra Tyristrand – til daglig kalt «Mai» – for 4.800 kroner. Han var linjemontør ved Hole E-verk, og giftet seg i 1941 med SIGNE KASTORA SIGVARTSEN (f. 1917), som var fosterdatter av Karoline og Engebret som hadde bodd på plassen i nær et halvt århundre. De fikk én datter, Karin (f. 1941).

Etter Marinius' død i 1997 har Signe Kastora Kristiansen vært eier av bruket. Hun bor der i dag med datteren Karin, som arbeider på Røysetoppen.

Enebolig bygd 1979–81. Den gamle stua er fra 1885, da Ole og Gudbrand Mosengen tømret den opp til en pris av 55 kroner og 37 øre.⁴⁸ Det gamle fjøset står fortsatt, mens låven ble revet for mange år siden.

HÅNDGRAVDE 200 M GRØFT

Marinius Kristiansen var gårdsarbeider på Lille Hundstad i yngre år, og arbeidet siden som snekker før han i 1952 ble ansatt i Hole E-verk. Da han ble selveier i 1952, ønsket han å legge inn vann fra en brønn på naboeiendommen. Han håndgravde 200 m grøft ned på frostfritt. Tidligere bar de vann fra brønnen i Storbråten*

* Frederik C. Hildisch: «Aasen – den siste husmannsstua i Hole?» i Ringerikes Blad 21. april 1986.

⁴⁸ Frederik C. Hildisch: «Aasen – den siste husmannsstua i Hole?» i Ringerikes Blad 21. april 1986.

Vestjordet (Frøshaugbråten) gnr. 221/3

I 1816 ble en parsell kalt Frøshaugbråten (ca. 8 mål) ved Skarpsnogata, på grensen mot Fjelstad-gårdene, utskilt fra Nordre Frøshov, og ved skjøte av 23. desember s.å. solgte Daniel Andersen Frøshaug den til ISAK PEDERSEN. Denne solgte etter noen år bruket til HANS PEDERSEN, en tidligere husmann. Da hans hustru OLAUG OLSDATTER fikk datteren Maren i 1816, var familiens bosted «Frøshaug-eie». I 1831, da datteren ble konfirmert, var Hans og Olaug tilbake som husmannsfolk, for Frøshaugbråten solgte de i mars 1827 til Gabriel Pedersen for 235 spesidaler.⁴⁹ Etter hvert ble bruket kalt Vestjordet.

GABRIEL PEDERSEN (f. 1789) var født på plassen Øgardsbråten under Korsbøen på Snarum, og kom til Ringerike som hjulmaker. I tillegg var han felespiller og trommeslager, og ble tambur ved sitt kompani i det militære. I 1821 bodde han i Rytteraker-eie, og ble gift med RAGNHILD ENGBRETSDATTER HUNDSTAD (f. 1790). Vi kjenner sju av deres barn:

* Peder (1821–1904), fra 1849 eier av en av Hafnor-gårdene, g.m. Marie Nilsdatter Hafnor (1824–1914), seks barn: Gunelius Nikolaus (f. 1851), Mathilde Reinhardine (f. 1853), Karen Albertine (f. 1856), Maren Gustava (f. 1859), Maren Pauline (f. 1862) og Nora Annette (f. 1866) – se Hafnor gnr. 223/1.

⁴⁹ Ifølge avisartikkel av V.V. kjøpte Gabriel eiendommen Vestjordet i Hole.

Vestjordet i 2004. Det nye våningshuset til høyre, mens gamlehuset ligger bak til venstre, inntil Skarpsnogata.

© Fotograf Marit Fagerli

TAMBUR VED HALLING- DALS BATALJON

Under feltmanøvren i Sverige (ved Malmø) i 1848 ble Kristian Gabrielsen forfremmet til bataljonstambur – med furers rang – av kaptein Seip, som da bodde på Søndre By i Hole. Men gasjen var bare 1½ daler i måneden. Han var Hallingdals bataljons tambur på Helgelandsmoen.

Bernhard Kristiansen Frøshaug (1851–1927).

Maren Frøshaug f. Moen (f. 1855).

- * Engebret (f. 1823).
- * Kristian (f. 1824), seinere eier av Vestjordet, g.m. Anne Dorthea Børresdatter (f. 1827), seks barn – se nedenfor.
- * Anne Marie (f. 1826).
- * Marte (f. 1828), g. 1866 m. Peer Johnsen (gårdsbestyrer på Frøyshov).
- * Eline (f. 1830).
- * Kirsti (f. 1832), g.m. Anders Johannessen (f. 1833), seinere eiere av gnr. 42/7 Åsen (se nedenfor).

Sønnen KRISTIAN GABRIELSEN FRØSHAUG (1824–1869) etterfulgte foreldrene som eier av bruket, men noe skjøte synes ikke å ha blitt skrevet eller tinglyst. Han var hjulmaker som sin far, og korpstambur. Han var gift med ANNE DORTHEA BØRRESDATTER (f. 1827 i Lørenskog i Akershus), og de fikk seks barn:

- * Bernhard (f. 1851), seinere eier av Vestjordet (se nedenfor).
- * Annette (f. 1853)
- * Edvard (f. 1859)
- * Martin (f. 1862), gårdbruker og smed, g. 1889 m. Mathea Abrahamsdatter Hundstad (f. 1862, datter av Abraham Torstensen), ni barn (sju sønner og to døtre). Mathea og Martin Frøshaug ble seinere eier av Vestersund gård i Rælingen, som de solgte i 1929 og flyttet til Strømmen.
- * Lina (f. 1866), konf. 1881
- * Mathilde (f. 1868), g.m. Petter Ekornrud fra Ask, bosatt i Oslo.

I 1865 satt Anne Dorthea og Kristian i Vestjordet (bruket ble kalt Frøshaugbråten i folketellinga) med de fire eldste barna og hans foreldre som føderådsfolk. På bruket hadde de 1 hest, 2 storfe, 7 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var ¼ t. rug, 2 t. bygg, 2 t. blandkorn og 8 t. poteter.

Etter Kristian Gabrielsens død i 1869 ble Anne Dorthea Børresdatter sittende i uskiftet bo med sine seks barn. Ved skjøte av 17. mars 1870 ble så bruket overdratt til eldste sønn, Bernhard Kristiansen Frøshaug, med livøre til farfaren Gabriel Pedersen, som var selger. Den nye eieren lånte 105 spesidaler av Mikkel N. Pjaakerud mot pant i bruket.

BERNHARD KRISTIANSEN FRØSHAUG (1851–1927) fulgte i farens og farfarens fotspor, og ble hjulmaker av yrke og tambur i det militære. Han giftet seg i 1879 med MAREN KRISTIANSDATTER MOEN (f. 1855) fra Tyrstrand, og de fikk tre barn:

- * Karen (f. 1879), g.m. Edvard Engebretsen Gomnes (f. 1882) på Gomnes-ødegården, 11 barn (se Gomnes gnr. 218/15).
- * Anna Dorthea (1883–1888), d. av strupehoste, 5 år gammel.
- * Kristian (f. 1887–1964), seinere eier av Vestjordet, g.m. Elise Solberg, ni barn – se nedenfor.

EN MESTER I Å SETTE OPP SAGER

I 1875 var Bernhard Kristiansen Frøshaug med under avsløringen av Karl Johan-monumentet. Da stod 150 musikanter på geledd og 20.000 soldater defilerte. Samme høst ble Bernhard rammet av en ulykke, da han mistet det ene fotbladet under arbeid på Skjærdalens stavsag. (...) Sin stilling som tambur mistet han. Men Bernhard gav ikke opp. Han har siden den tid utført et stort og godt arbeid som håndverker, så vel omkring på storgårder her på Ringerike som på Hønefoss Bruk, som måtte ha tak i Bernhard hvis de skulle få sakene i orden (han var en mester i å sette opp sager).*

* VV.: Minneord over Bernhard Frøshaug (Ringerikes Blad 4. mai 1927).

*Kristian Bernhardsen
Frøshaug (1887–1964).*

I 1900 satt Maren og Bernhard på bruket med sønnen Kristian (13) og husbondens mor, Anne Dorthea Børresdatter (73, kårenke).

Ved skjøte av 13. januar 1913 overtok sønnen, Kristian Bernhardsen Frøshaug, bruket for 3.200 kroner med livøre til faren (som da var enkemann) av 5-årlig verdi 2.000 kroner.

KRISTIAN BERNHARSDSEN FRØSHAUG (1887–1964) var smed, og gift med ELISE SOLBERG (1886–1949) fra Froksmoen i Norderhov, og de fikk ni barn:

* Bjarne (1911–1993), bosatt på Gardermoen, g.m. Esther Hjulseth fra Røgler gård ved Jessheim (Gardermoen), to barn: Arild og Eva.

* Edvin (1913–1968), bosatt på Frøstad ved Skrangledalen på Røyse, g.m. Anne Lise Magdalene (Leni) Engelbracht, fire barn: Kristian, Erik, Jan og Else.

*Elise Frøshaug f. Solberg
(1886–1949).*

Elise f. Solberg og Kristian Bernhardsen Frøshaug med sine ni barn. Bak fra venstre: Edvin, Ole, Bjarne og Gabriel. I midten fra venstre: Ragnbild, Eli, Anna, Maren og Kristine. Foran sitter Elise med barnebarnet Terje Solberg på fanget, og Kristian med hunden «Tulli».

*Ole Kristiansen Frøshaug
(1927–1998) med hoppa
«Skarpli» foran våningshuset
i Vestjordet cirka 1965.*

Brudebilde av Anne Marie f. Mikkelsen (f. 1934) og Ole Kristiansen Frøshaug (1927–1998).

OLA POST

Ole Kristiansen Frøshaug er kjent på hele Røyse som «Ola Post». Da han offisielt fratradte Postverket på sin 65-årsdag i 1992, hadde han brakt rundt posten på Røyse siden 1944, da broren Gabriel (Milorg-jegeren) måtte dra til skogs, og Ola overtok. Ansatt i Postverket ble han i 1948. Faren til Ole var også landpostbud.*

* Ringerikes Blad 29. oktober 1992.

* Maren (1914–1992), bosatt i Åsheim, g.m. Johan Svingerud, fire barn: Mary, Anne Lise, Åse og John.

* Gabriel (1915–1998), bosatt ved Borgeng, g.m. Margit Svendsen fra Hønefoss, tre barn: Per Audun, Trond og Anne.

* Ragnhild (1917–1992), bosatt på Hamar, g.m. Helge Stokke Ødegård fra Tinn i Telemark, to døtre: Liv Solveig og Eva.

* Eli (f. 1919), bosatt i Skiptvet i Østfold, g.m. Olaf Solberg fra Skiptvet, to barn: Terje og Ellinor.

* Kristine (f. 1921), bosatt i Leikanger i Sogn, g.m. Gerhard Njøs fra Hermansverk i Sogn, to barn: Else og Grethe.

* Anna (f. 1922), bosatt på Vik i Hole, Nes i Ådal, Grymyr på Hadeland og siden 1974 på Veienmoen i Hønefoss, g.m. Johan Røste fra Ringelia i Søndre Land, to sønner: Svein og Morten.

* Ole (f. 1927), seinere eier av Vestjordet, g.m. Anne Marie Mikkelsen fra Røyse, to barn: Berit Elise og Terje (se nedenfor).

Ved skjøte av 3. juni 1957 ble Vestjordet overdratt til sønnen OLE KRISTIANSEN FRØSHAUG (1927–1998) for 12.000 kroner og livøre til foreldrene. Bruket omfattet da fire parseller: Frøshaugbråten (gnr. 42/3), Åsen gnr. 42/8 (kjøpt i 1900 for 475 kroner), Frøishov gnr. 42/24 (kjøpt i 1905 for 200 kroner), Fjelstad gnr. 25/3 (en åker kjøpt i 1864 fra Ner-Fjelstad) og Tresnyta gnr. 25/8 (en åker kjøpt i 1948 fra Ner-Fjelstad for 600 kroner).

Ole Kristiansen Frøshaug var gift med ANNE MARIE MIKKELSEN (f. 1934) fra Gomnes på Røyse. De fikk to barn:

* Berit Elise (f. 1958), g.m. Borgar Gaardhammer (f. 1956) fra Vågård, bosatt i Frøysuåsen, to barn: Anton (f. 1982) og Helle (f. 1985) – se gnr. 204/18.

* Terje (f. 1962), i dag bosatt i Vestjordet, samboer med Anne Helene Rødbøl fra Larvik.

Anne Marie Frøshaug er i dag bosatt ved Kroksund.

I november 2002 overtok sønnen, TERJE FRØSHAUG (f. 1962), som eier av Vestjordet. Han er elektriker av yrke, og samboer med ANNE HELENE RØDBØL (f. 1954) fra Larvik.

Av bygninger på eiendommen skal eldste del av våningshuset være fra sist på 1700-tallet. Øvrige bygninger er låve med stall og grisehus, og et kombinert vognskjul/bryggerhus/vedskjul. Et gammel stabbur ble revet i 2002. Ny enebolig er under oppføring, og skal være innflyttingsklar høsten 2004.

Åsen (Bråtan) gnr. 221/7

Åsen (Bråtan) ligger ved Skarpsnogata nord for Vestjordet, og ble utskilt fra Nordre Frøyshov i januar 1855 og ved skjøte av 28. februar s.å. av Hans Danielsens bo solgt til Johannes Danielsen

for 210 spesidaler. I tillegg til eiendommen i Frøysuåsen, fulgte det med en seterløkke ved Frøshaugsetra på Krokskogen.

JOHANNES DANIELSEN FRØSHAUG (1818–1863) var sønn av Daniel Danielsen Frøshaug og hustru Ingeborg Eriksdatter på Nordre Frøyshov, og var gift med MARIE ABRAHAMSDATTER SØHOL (1820–1889), datter av Abraham Nilsen Søhol og Kari Engebretsdatter. Vi kjenner fem av deres barn:

* Karen (f. 1845), fra 1889 eier av Åsen gnr. 221/16 (se nedenfor).

* Daniel (f. 1850), g. 1876 m. Berte Marie Johannesdatter Klavåsen, i 1905 kalt «Ødegård».

* Abraham (1854–1928), skomaker og husmann i Helgelandseie, seinere landhandler og gardbruker på Nygård og Østvold på Røyse, g. 1883 m. Anne Jørgine Johannesdatter Helgeland (Sløga) (1858–1927), to sønner: Johannes (f. 1883) og Johan Magnus (f. 1889) – se gnr. 202/22 Nygård og 224/4 Østvold.

* Johan (1859–1939), ugift, maler og dekoratør, utdannet hos maler Ruud i Hønefoss, siden ved Bergslisens malerskole i Kristiania, flyttet fra Hole i 1905 og siden bosatt på Modum.

* Hans Andreas (f. og d. 1860).

I 1864 var Johannes Danielsen død, og Marie Abrahamsdatter delte bruket (av skyld 1 ort 11 skilling) i to, ved å fradele husene og den nordligste delen av eiendommen i én parsell (løpenr. 146 l, seinere bnr. 16, av skyld 7 skilling) som hun selv beholdt, mens resten

Åsen gnr. 221/7 (Bråtan) i juni 1956. Til høyre ligger bruket Åsen gnr. 221/2 («Mai»), og i bakgrunnen Frøyshov-gårdene.

Widerøe's Flyveselskap AS

av bruket (løpenr. 146b, seinere bnr. 7, av skyld 1 ort 4 skilling) ved auksjonsskjøte i Johannes Danielsens dødsbo ble solgt til Anders Johannessen.

ANDERS JOHANNESSEN FRØSHAUG (f. 1833 i Norderhov) var smed, og ble i 1857 gift med KIRSTI GABRIELSDATTER FRØSHAUG (f. 1832) i Frøshaugbråten. Vi kjenner fem av deres barn: Gabriel (f. 1857), Johannes (f. 1858), Inger Marie (f. 1860), Regine (f. 1863) og Edvard (f. 1865).

I 1865 satt Kirsti og Anders på bruket med sine fem barn samt en læredreng, Ole Olsen (18). De hadde 1 ku og 5 sauer, og årlig utsæd var 1 t. blandkorn, $\frac{3}{4}$ t. havre og 4 t. poteter.

Anders Johannessen klarte ikke å sitte lenge med bruket. Ved auksjonsskjøte av 1. juni 1870 overtok OLE EVENSEN HUNDSTAD som eier av Åsen, og det synes som Anders og hans familie ble boende der som husmannsfolk. Kirsti Gabrielsdatter døde tidlig, og i 1873 giftet Anders Johannessen seg igjen med JØRGINE HANS-DATTER (f. 1833), enke etter husmann Mathias Pettersen på plassen Bråten under Frøyhov.⁵⁰ De fikk to barn: Johannes (f. 1874) og Inga (f. 1876) – da datteren ble født bodde de i Hovin-eie på Tyristrand.

Ole Evensen Hundstad satt ikke lenge som eier av Åsen. I 1875 solgte han bruket til NILS PETER GULBRANDSEN MOE (eier av Frøyshov siden 1871) for 300 spesidaler, og i november 1877 solgte så Moe bruket videre til Ole Johannessen Berg for samme beløp.

OLE JOHANNESSEN BERG (1847–1920) var husmannssønn fra Bergstua under Berg på Røyse. Han var sersjant (seinere fanejunker) på Helgelandsmoen, og ble gift med MARTE MADSDATTER (1851–1888) fra Norderhov. De fikk fem barn: Gustav Hjalmar (f. 1874), Helga Mathilde (f. 1876), Karen Elise (f. 1879), Hanna Andrea (f. 1882) og Anna Marie (f. 1885).

I 1887 kjøpte Ole Johannessen en tilleggsparsell, Løkka gnr. 42/27, av Frøyshov for 680 kroner.

Etter Marte Madsdatters død i 1888 ble det avholdt skifte, hvor eiendommene i Frøysuåsen ble utlagt enkemannen for verdisum 2.000 kroner, mot at han svarte panterettsutlegg til de fem barna med kr. 56,50 på hver.

Ole Johannessen giftet seg igjen i 1889 med MARIE OLAVA ANDERSDATTER SUNDLAND (1854–1914). De fikk ingen barn. I 1895 kjøpte de en av Ullern-gårdene og flyttet dit – se Ullern gnr. 207/4.

⁵⁰ Jørgine Hansdatter var datter av Hans Evensen og Christine Engebretsdatter på plassen Nordland (Fjulsrud-eie), tidligere Høymyr (Moeie) ved Sollihøgda.

I 1900 var det furer⁵¹ GUSTAV E. SUKKESTAD (1853–1929, f. i Vestre Toten) som satt på bruket med hustru OTHILIE (f. 1862) og deres sønn, Olaf Markus (f. 1890). Sukkestad ble trolig eier av eiendommene allerede i 1895, selv om skjøtet (på både gnr. 42/7 og 26) først ble tinglyst i 1916 (samlet kjøpesum 2.500 kroner).

I september 1920 solgte Sukkestad eiendommene i Frøysuåsen og flyttet med sin hustru til Gatevold ved Søndre Gile i Steinsfjerdingen (se bind 2 s. 106). Den nye eieren, GUSTAV PREUS-OLSEN, betalte 13.000 kroner for de to eiendommene. I 1925 tok han opp et pantelån på 5.000 kroner i Hypotekbanken, men klarte ikke å overholde forpliktelsene og måtte se dem gå på tvangsauksjon i 1928. Ved auksjonsskjøte av 27. mai 1929 ble Åsen gnr. 42/7 og Løkka gnr. 42/26 solgt til KRISTIAN BRÅTHEN (1909–1987) for 4.500 kroner. Men det var hans mor, Maren Dahl (1886–1976, f. på Snarum) og hennes mann, Engebret Andersen Bråten (1880–1959), som bodde på bruket. De fikk to felles barn:⁵²

* Agnes (f. 1920), g.m. Martin Engebretsen (1910–1986), vaktmesterpar på Røysehall, seinere bosatt i Skogly ved Hundstad (og eiere av Løkka gnr. 221/26 i Frøysuåsen), fem barn: Kåre (f. 1944, g.m. Eli Myrvold fra Jevnaker, tre barn: Trine Lise, Tove Mette og Ann Kristin), Erik (f. 1946, g.m. Marit Tangen (død 1978), en datter Lena), Inger Lise (f. 1948, g.m. Helge Berg, to barn: Roar og Tone), Åse (f. 1950, g.m. Helge Olsen, to barn: Rune og Geir Ove) og Maren Helga (f. 1955, g.m. Svein Hansen, to barn: Steinar og Bente).

* Reidun (1924–2002), g.m. Helge Gomnes (f. 1919), tre barn: Svein Egil, Oddveig og Kirsten (se nedenfor).

Kristian Bråthen bodde i Oslo med sin familie. Han var gift med Karen Engebretsen (1912–1990) fra Bønsnes, og de fikk tre døtre: Gerd, Marit og Liv.

I juli 1948 solgte Bråthen eiendommene til sin svoger HELGE GOMNES (f. 1919) for 13.000 kroner. Han var gift med REIDUN BRÅTHEN (1924–2002), og de fikk tre barn:

* Svein Egil (f. 1945), bosatt i Fjordgløttveien på Røyse, g.m. Wenche Sørlie (f. 1944) fra Oslo, tre sønner: Rune Daniel (f. 1964), Jarle (f. 1966) og Lars (f. 1972) – se gnr. 218/145 Fjordgløttveien 5.

⁵¹ En furer er en underoffiser som har til oppgave å sørge for soldatenes proviant og innkvartering.

⁵² Maren hadde tre barn fra tidligere. I tillegg til Kristian var det døtrene Ruth (g.m. Albert Berg Olsen fra Grimstad, bosatt i Moss, ingen barn) og Magnhild (g.m. Oskar Hafnor fra Røyse, bosatt på Helgelandsmoen, fem barn: Arill, Ole, Ruth, Eva og Maud. I første ekteskap med Maren Oline f. Berg hadde Oskar åtte barn – se gnr. 223/4 Hafnor).

* Oddveig (f. 1950), bosatt på Blomshøgda, g.m. Sverre Martin Hansen (f. 1945), tre barn: Kent Inge (f. 1969), Morten (f. 1972) og Vibeke (f. 1978) – se bind 1 s. 519.

* Kirsten Marry (f. 1951), bosatt på Blomshøgda, g.m. Arild Heggeli (f. 1946), to barn: Fred Helge (f. 1972) og Mariann (f. 1975) – se bind 1 s. 521–522.

I 1958 ble det utskilt en boligtomt sør for gårdstunet (Furutopp bnr. 56) og i 1960 en hyttetomt øst for denne (Frøyssol bnr. 59). I 1963 solgte Helge Gomnes gnr. 42/26 Løkka til sin svoger Martin Engebretsen (se nedenfor), og i 1966 ble resten av det gamle Bråtan delt ved at Ole Anton Hafnor på Fjelstad kjøpte jordveien på cirka 8,3 dekar (Åsen bnr. 77) for 9.000 kroner, mens gårdstunet med bygninger ble utskilt og solgt til Egon Pedersen for 52.500 kroner (Egonbu bnr. 78). Det som da var igjen av Bråtan, var en gammel seterløkke med skog ved Frøshaugsetra på Krokskogen, som Helge Gomnes i 1990 overdro til sønnen, Svein Egil Gomnes (f. 1945).

*Maren f. Dahl (1886–1976)
og Engebret Andersen Bråten
(1880–1959).*

Åsen gnr. 221/8

Parsellen lå mellom Vestjordet og Bråten, og ble utskilt fra Nordre Frøyshov i januar 1855 og ved skjøte av 28. februar s.å. av Hans Danielsens bo solgt til Mathias Danielsen for 40 spesidaler.

MATHIAS DANIELSEN (1821–1891) var sønn av husmann Daniel Mathiesen Frøshaug-eie og hustru Marie Olsdatter. Han var gift med MARIE ANDERSDATTER (f. 1825), og de fikk to barn:

* Mathea (f. 1864), g.m. Ole Olsen Aulid.

* Anders (f. 1867), postkjører og skomaker, seinere eier av gnr. 42/18 Åsen, g. 1890 m. Amalie Josefine Johannesdatter, minst fem barn: Mathis, Anna Marie, Karl Johan, Martha Oline og Alf Thorbjørn – se nedenfor.

I 1865 satt Marie (41) og Mathias (45) på bruket med datteren Mathea (2) samt hans ugifte søster Marthe Danielsdatter (47) og hennes sønn Daniel Halvorsen (16 – seinere kirketjener og eier av gnr. 42/12 Åsen).⁵³ De hadde ingen husdyr, og sådde ½ t. bygg og 2 t. poteter.

I mai 1900 solgte Anders Mathiesen Frøshaug på sine egne og

søsterens og svogerens vegne bruket til BERNHARD KRISTIANSEN FRØSHAUG, eier av Vestjordet, og eiendommen har siden vært en del av Vestjordet (se gnr. 221/4).

Røysetoppen (Åsen eller Larsplass) gnr. 221/9

Eiendommen ligger lengst sør i Frøyshovs gårdsvald i Frøysuåsen, og ble utskilt i 1855. Ved skjøte av 11. april 1857 solgte Frøyshovs eier C.F. Hals den til Lars Nilsen Hafnor for 150 spesidaler.

LARS NILSEN HAFNOR (1812–1895) var tidligere eier av Hamnor gnr. 223/1, og gift med INGER MARIE LARSDATTER (f. 1827).

Vi kjenner fem av deres barn:⁵⁴

- * Nils (1855–1863), d. 8 år gammel.
- * Hans Andreas (f. 1858), reiste til Amerika i 1880.
- * Nils (f. 1863).
- * Lovise (f. 1865), bodde på Fjell da hun ble konfirmert i 1879, seinere g.m. Ole Olsen.
- * Johan (f. 1867).

Søndre del av Frøysuåsen i 2004. Til høyre skimter vi bygningene til Ringerike sykehus psykiatrisk døgnavdeling (tidligere Røysetoppen). Nærmest ser vi Nordenga under Fjell. I bakgrunnen Dæli gård, og Nordfjorden.

⁵³ Hans far var Halvor Kristoffersen Sløga.

⁵⁴ Lars Nilsen ble i 1851 utlagt som barnefar til Anne Andersdatter Frøshaugs datter, Berte Marie.

NOBELPRISVINNER OG BIRØKTER

Ragnar Frisch er i fremste rekke blant norske vitenskapsmenn som har gjort seg gjeldende internasjonalt. Hans bidrag til økonomisk teori – som i 1969 gav ham nobelprisen* – karakteriseres som banebrytende. Frisch kjøpte eiendommen i Frøysuåsen på grunn av biavl. Det var mye frukt dyrking på Røyse, og det var bra for biene. Men det var ikke honningproduksjon som var hovedsaken. Han var interessert i genetikk, og var en foregangsmann når det gjaldt kunstig befruktning av bidronninger. Ofte var det store delegasjoner av bifolk fra andre deler av verden i Frøysuåsen, for å se og lære. Naboen Aage Fjeld fortalte seinere at det kunne være både 70 og 80 bifolk der på det meste.**

* Egentlig «Sveriges Riksbanks pris i økonomisk vitenskap til Alfred Nobels minne».

** Bjørn Knoph: Giganten på Røysetoppen (heftet «Ringerike» 1996–97, s. 66–67), og Olav Bjerkholts artikkel om Ragnar Frisch i Norsk Biografisk Leksikon III, s. 208–211.

I 1865 satt Inger Marie Larsdatter og Lars Nilsen på bruket med barna Hans Andreas, Nils og Lovise. De hadde 1 gris, og sådde $\frac{3}{16}$ t. rug, $\frac{3}{8}$ t. bygg, $1\frac{1}{4}$ t. blandkorn og 4 t. poteter.

Ved skjøte av 9. februar 1901 solgte Lars Nilsens enke, Inger Marie Larsdatter, bruket til Kristian Kristoffersen Gomnæs for 1.000 kroner. Da hadde kjøperen leid bruket et års tid.

KRISTIAN KRISTOFFERSEN GOMNÆS (f. 1865) var gift med KAREN ANDREASDATTER (f. 1869). I 1900 satt de i Åsen med fire barn: Karl (f. 1889), Marie (f. 1892), David (f. 1896) og Andreas (f. 1899). De hadde en tjenestejente, Mathea Karlsdatter (f. 1841, «Kreauturstel»).

Kristian Kristoffersen lånte i 1918 5.400 kroner av saksfører Bache i Hønefoss mot pant i gnr. 42/9 Larsplass og gnr. 38/28 Nordenga (som han var eier av siden 1908).

I 1929 måtte Kristian Kristoffersen gå til skifteretten, og ved auksjonsskjøte av 4. juli 1931 ble EINAR MATHISEN (f. 1902) ny eier av bruket for 1.400 kroner. Einar Mathisen var sønn av Anders Mathisen og hustru Amalie Josefine på nabobruket Bing, og var gift med Lalla Olava Bjørk fra Vestlandet. De fikk to døtre: Audhild og Berit. De satt som eiere i fire år, og solgte i mars 1941 eiendommen (av skyld 47 øre) til professor Ragnar Frisch for 15.000 kroner. Frisch kjøpte samtidig to naboparseller, gnr. 42/39 Hauen (skyld 88 øre) av Hans Strand på Søndre Frøyskov for 5.375 kroner, og gnr. 42/40 Tajebakken (skyld 10 øre) av Karl Kristiansen Frøshaug (Åsen) i Mørkhøl for 2.000 kroner. De tre eiendommene ble sammenføyd til én i 1980 (gnr. 221/9 Røysetoppen).

RAGNAR FRISCH (1895–1973) fra Oslo var professor i sosialøkonomi og ble i 1969 tildelt den første Nobelprisen i økonomi. Han var gift to ganger, først i 1920 med MARIE SMEDAL (1895–1951) og – etter hennes død – i 1953 med ASTRID JOHANNESSEN (1896–1980). De bodde for en stor del på Røyse om sommeren, og som pensjonister bodde de her i lengre perioder.

Etter Ragnar Frischs død i 1973 overtok hans kone og datter (RAGNA FRISCH HASUAOUI) eiendommen, og ved skjøte av 21. desember 1973 solgte de den til BUSKERUD KRETS AV NORSKE KVINNERS SANITETSFØRENING for 200.000 kroner.

Sanitetskvinnene i Buskerud reiste et hjem for senil demente på eiendommen. Det stod klart til bruk i desember 1978, med plass til 48 pasienter og 4 dagpasienter. Den offisielle åpningen ble foretatt av kong Olav V 11. januar 1979. Byggekostnadene var 11,4 millioner kroner (egenkapital 800.000 kroner), og hjemmet hadde ved åpningen 45 ansatte. Beboerne kom fra øvre del av Buskerud, men etter politiske reformer ble pasientene fra tidlig på 1990-tallet

sendt tilbake til sine hjemkommuner. Fra 1. mai 1993 ble Røysetoppen omdannet til et bo- og behandlingssenter innen voksenpsykiatrien, og overtatt av Buskerud fylkeskommune.

Siden 2001 har bo- og behandlingssenteret vært integrert som en avdeling av Ringerike sykehus (psykiatrisk døgnavdeling).⁵⁵

Den dyrkbare delen av eiendommen (ca. 6 dekar) ble fra 1980 leid av Johan Ruud på nabogården Nordigarden Fjell (gnr. 217/19), og i 1997 kjøpt av hans sønn, Petter Erik Fjeld Ruud (f. 1963), eier av Søndre Fjell (gnr. 217/1).

Frøishov (Petters) gnr. 221/13 Åsbakken 58

Den tidligere husmannsplassen Petters på vestsida av Frøysuåsen ble utskilt i 1858 og ved skjøte av 15. desember 1859 av gårdens eier C.F. Hals solgt til den tidligere husmannen Petter Andersen for 100 spesidaler, med pantobligasjon fra kjøper til selger på 75 spesidaler.

PETTER ANDERSEN døde tidlig i 1860-årene, og i 1865 satt hans enke MARTE MARIE GREGORIUSDATTER (f. 1815) på bruket med deres to yngste sønner: Andreas (17) og Ole (14). De hadde én ku, og sådde $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 3 t. poteter. Vi kjenner tre av deres barn:

* Gulbrand (f. 1845), i 1865 i smedlære på Borgen i Hole, i 1868 utlagt som barnefar til Ellen Marie Kristiansdatters pike Gunhild Marie, som i 1886 ble g.m. jernbanearbeider Thomas Pedersen Breien.

* Andreas (f. 1849).

* Ole (f. 1852), seinere eier av foreldrenes bruk, g.m. Karen Pedersdatter, seks barn (se nedenfor).

Skiftet etter Petter Andersen ble avsluttet i 1869, og bruket ble utlagt enka med panterettsutlegg til de tre sønnene med 21 spesidaler 22 skilling på hver. Marte Marie Gregoriusdatter giftet seg igjen med OLE GULBRANDSEN HELGELAND (1813–1879).⁵⁶ Han døde i 1879 (i kirkeboka er innført: «af Alderdom»), og etter skifte i deres felles bo overtok Marte Marie Gregoriusdatter eiendommen til takst 900 kroner, med påhefte av panterettsutlegg til avdødes sønn Anders Olsen Midttemmellem (Helgelands-eie) for 410 kroner.

Ved skjøte av 22. juni 1886 overtok hennes yngste sønn Ole Pettersen Frøshaug bruket for 1.000 kroner, med boret for mora i et

⁵⁵ Borgen (2000), s. 172.

⁵⁶ Ole Gulbrandsen var født i Helgelands-eie, og var i 1865 bosatt på Helgeland (daglønner, enkemann).

kammers i hennes levetid, og en del andre rettigheter, bl.a. til et morelltre.

OLE PETERSEN FRØSHAUG (f. 1852) var gift med KAREN PEDERSDATTER (f. 1853), som var bosatt på Stein da de giftet seg i 1875. Vi kjenner seks av deres barn: Hans (f. 1881), Martin (f. 1882), Karoline Olava (f. 1886), Marte Karine (f. 1889), Petra Marie (f.1892) og Borgine Otilie (f. 1896).

I mars 1897 solgte Ole Pettersen eiendommen til Jørgen Gulbrandsen Gommæs for 1.400 kroner,⁵⁷ og flyttet til Norderhov. I 1900 satt han som forpakter på Myre i Ullerål. Nest eldste sønn, Martin (1882–1971), flyttet til Sør-Aurdal i Valdres og ble gift med Ragnhild Mikkelsdatter (1874–1965). De ble i 1927 eiere av Nordre Dølvesetre, og fikk fem barn: Ole, Klara, Randi, Margrethe og Sigurd. Datteren Margrethe (f. 1914) ble i 1934 gift med forfatteren Mikkjel Fønhus (1894–1973), og de fikk én datter, Gudbjørg (f. 1934).

JØRGEN GULBRANDSEN GOMNÆS (f. 1871) var snekker, og gift med OLAVA KRISTIANSDATTER (f. 1879). I 1900 satt de på bruket med hans foreldre, Gulbrand Olsen (f. 1841, livnærte seg med jordbruk og tømmerhogst) og Karen Johannesdatter (f. 1846, jordbruk og krøtterstell).

Ved skjøte av 5. januar 1907 solgte Jørgen Gulbrandsen bruket til MARTIN DANIELSEN HUNDSTAD for 1.450 kroner, men allerede et halvt år etter, 14. juni 1907, solgte sistnevnte det videre til HANS JOHAN KARLSEN NYLENDE for 1.700 kroner. Den nye eieren tok opp pantelån i Arbeiderbruk- og boligbanken på 1.500 kroner for å finansiere kjøpet. Hans Johan Karlsen Nylende (1879–1956) var fra plassen Nylende under Hole prestegård. Han var underoffiser og byggmester, og ble gift med DAGMAR OLSEN ((1884–1974) fra Bærum. De fikk 11 barn, og har stor etterslekt i Hole. I 1916 kjøpte de eiendommen Solvik ved Vik – se bind 1 s. 470–471.

Ved skjøte av 26. januar 1918 solgte Hans Johan Karlsen eiendommen til Johan Andreassen for 3.000 kroner. Sistnevnte satt bare som eier et knapt år, da han i april 1919 overdro bruket til ESTRID OG FRITHJOF SMITH-HALD, eiere av Søndre Frøyshov, for 8.000 kroner. Det må sies å ha vært en god pris, i forhold til hva han selv betalte ett år tidligere!

Ved skjøte av 8. oktober 1925 solgte Estrid og Frithjof Smith-Hald bruket til JOHANNES GULBRANDSEN FRØSHAUG (f. 1883) for 5.250 kroner. Han var fra nabobruket Lia. Med sin kone

⁵⁷ Kjøperen lånte 800 kroner i Hole Sparebank.

KAROLINE FRØSHAUG hadde han seks barn: Kristian, Sverre, Jenny, Olga, Ruth og Bjarne. Den nye eieren lånte penger av Olaf Hurum på Libakke og Olaf Frøhaug på Frøhaug, og måtte etter få år gi opp bruket. Hans kreditorer solgte i 1930 eiendommen til Margit og Einar Rebne for 5.000 kroner, hvorav 100 kroner kontant og resten pantelån i Hypotekbanken og Hole sparebank.

EINAR REBNE var tidligere eier av Onsaker gnr. 41/1 i Hole. Han var gift med MARGIT REBNE (f. 1897), og de fikk tre barn: Inga (g.m. Leif Falch på Kleivstua), Einar og Ola. Etter Einar Rebnes død i 1937 søkte Margit Rebne om gjeldsordning, og ved auksjonsskjøte av 24. november s.å. overtok hun eiendommen for 4.050 kroner.

I 1946 flyttet hun med sine barn til Grøndokka, hvor de bygde nytt hus. Ved kjøte av 4. desember 1946 overtok MAGNUS REINLI (f. 1914) fra Gran på Hadeland som ny eier av Petters for 12.000 kroner. Han kom til Røyse som gårdskar hos Tuff på Dæli. Med sin kone EMMA ERIKSEN hadde han tre barn: Wenche, Kåre og Grethe.

I årene 1964–65 ble det utskilt og solgt en del tomter fra eiendommen, og i desember 1966 ble bruket, som da var på cirka 9,5 dekar, solgt til DAGFINN TVEITO (f. 1927) for 42.000 kroner. Tveito var direktør i Det Norske Hageselskap, og brukte Petters som fritidsbolig.

I september 1980 kjøpte Gudrun Johanne og Christian Egemar eiendommen for 255.000 kroner. CHRISTIAN EGEMAR (f. 1937) fra Slagelse i Danmark er scenograf, og har arbeidet i NRK og innen teater og film. Han var gift med GUDRUN JOHANNE BILI (1936–1987) fra Øvre Vik, datter av Reidun og Sigurd Bili, og de fikk én sønn, Jesper (f. 1965), som er bosatt i Asker og gift med Guro Usterud (to barn: Johanne og Lars).

Christian Egemar er i dag samboer med KJERSTI GERMETEN (f. 1942) fra Oslo. Hun er skuespiller ved Oslo Nye Teater.

Av hus på eiendommen står fortsatt det gamle våningshuset fra siste halvdel av 1800-tallet (påbygd kjøkken rundt 1950). Øvrige bygninger er enebolig (1980), garasje (1981) og atelier (1987).

Frøishov (Tostens, Nordli) gnr. 3221/14 Åsbakken 76

Den tidligere husmannsplassen Tostens under Søndre Frøyshov (Syr) ble utskilt i 1858 og ved kjøte av 15. desember 1859 solgt til Hans Torstensen for 100 spesidaler, med pantobligasjon fra kjøper til selger på 75 spesidaler.

HANS TORSTENSEN (f. 1818) var gift med ANNE TOLLINE TORESDATTER (f. 1822 i Norderhov). De fikk to barn:

* Ragnhild (g. 1874 m. Edvard Johannessen Solli, husmannssønn fra Byeie på Røyse, minst én sønn, Hans Johan (f. 1874).

* Anders (f. 1854).

I 1865 satt Anne (44) og Hans (48) på bruket med sønnen Anders (12). De hadde 2 storfe, og årlig utsæd var $\frac{1}{6}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 2 t. poteter.

I 1900 satt Anne Tolline Toresdatter alene igjen på bruket som enke. I april 1910 gav hun og hennes to barn fullmakt til lensmann Nicolaisen på Nordre Frøyshov til å utstede skjøte på eiendommen til postmann Kristen Nilsen Frøhaug, som da ble eier av eiendommen for 1.270 kroner.

KRISTEN NILSEN FRØHAUG (f. 1852) var sønn av Nils Olsen Frøhaug og Anne Kristensdatter Fjeld på Frøhaug. Han reiste til Amerika som 20-åring i 1872, men kom tilbake etter noen år. Han var postmann, og giftet seg i 1880 med ELISE KLEMETSATTER HOVIN-EIE (f. 1856). De bodde først i Hovin-eie, i 1887 under By, seinere i Dal under Fjelstad og i 1900 i Mørkhøl under Frøyshov. Vi kjenner åtte av deres barn: Anne Karine (f. 1880), Nikoline (f. 1882), Marie (f. 1884), Karl Gustav (f. 1887), Karen Eline (f. 1889), Hanna Olava (f. 1893), Nils (f. 1894) og Einar (f. 1900).

Ved skjøte av 5. mars 1927 solgte Kristen Nilsen Frøhaug bruket for 1.900 kroner til svigersønnen, JOHAN ANDREASSEN NORDLI (1879–1947). I ekteskapet med ANNE KARINE FRØHAUG (1880–1942) var det tre barn:

* Borghild (1904–1978), bosatt i Stavern, g.m. Kristian Kristiansen (1905–1979), tre barn: Dagfinn (1927–1981), Kjell (f. 1930) og Bjørg (f. 1939).

* Anna (1907–1987), g.1 m. Ivar Ottersen, én sønn Arvid (f. 1927), g.2 m. Andreas Fossum (1905–1963) i Åshaug i Hårumsåsen, tre barn:⁵⁸ Harry (f. 1930), Ragnar (1932–1982) og Åse (f. 1933) – se bind 2 s. 400–401.

* Karl (1917–1984), seinere eier av Tostens, g.m. Hildur Østby, tre barn (se nedenfor).

I juni 1948 ble bruket overdratt til sønnen KARL ANDREASSEN NORDLI (1917–1984) for 5.770 kroner. Han ble gift med HILDUR ØSTBY (f. 1923) fra Åsbygda,⁵⁹ og de fikk tre døtre:

* Anne Marie (f. 1943), bosatt på Gomnes på Røyse, g.m. Kjell Gomnes (f. 1937) fra Røyse, to sønner: Roar (f. 1963) og Øyvind (f. 1967).

* Toril (f. 1951), g.m. Tor Gomnes (1943–1995) fra Røyse, tre sønner:

⁵⁸ Anna hadde fra tidligere én sønn, Arvid (f. 1926).

⁵⁹ Hildur Nordli bor i dag på Vik torg.

Trond (f. 1969), John (1970–2000) og Tor Harald (f. 1975).

* Eva (f. 1954), bosatt i Ås i Akershus, fra tidligere ekteskap med Hans Nordli fra Oslo, har hun to barn: Nina (f. 1974) og Thomas (f. 1975).

Karl Andreassen Nordli (til daglig ble han kalt «Karl Tostens») arbeidet som maskinfører ved Franzefoss Brug i Bærum.

I perioden 1954–71 ble det utskilt og solgt fire boligtomter fra eiendommen.

Ved skjøte tinglyst 10. august 1983 ble datteren TORIL GOMNES (f. 1951) ny eier av Nordli, med borettsrett til foreldrene i deres levetid. Hun er hjelpepleier på Ringerike sykehus, og ble gift med TOR GOMNES (1943–1995) fra Røyse. De fikk tre barn:

* Trond (f. 1969), g.m. Bente Haukedalen fra Heradsbygda (siden skilt), to døtre: Kine og Jannicke.

* John (1970–2000).

* Tor Harald (f. 1975), seinere eier av Nordli, samboer med Nina Christin Orebråten fra Veme, én datter Sophie-Christin (se nedenfor).

I september 1997 overtok sønnen TOR HARALD GOMNES (f. 1975) som eier av Nordli. Han er samboer med NINA CHRISTIN OREBRÅTEN (f. 1976) fra Veme. De har begge sitt arbeid ved Norske Skog Follum; han som maskinfører, og hun som operatør/laborant. De har én datter, Sophie-Christin (f. 2003).

Enebolig bygd 1976 og garasje 1978. Den gamle stua ble revet i 1977.

Frøishov (Åsen) gnr. 221/16 Skarpsnogata 124

Eiendommen ligger mellom Bråtan og Vestjordet, og ble utskilt fra Bråtan (løpenr. 146b, seinere bnr. 7) i 1864 ved at eieren MARIE ABRAHAMSDATTER (1820–1889), enke etter Johannes Danielsen Frøshaug (f. 1815), delte sin tidligere eiendom i to og selv beholdt den utskilte delen, mens det resterende av løpenr. 146b ble solgt til Anders Johannessen Frøshaug (se ovenfor, gnr. 221/7 Åsen).

I 1865 satt Marie Abrahamsdatter (46, enke) på bruket med sine fire barn: Karen (21), Daniel (16), Abraham (12) og Johan (9). De hadde ingen husdyr, og sådde $\frac{7}{16}$ t. bygg og 2 t. poteter.

Etter moras død i 1889 overtok datteren KAREN JOHANNESDATTER (f. 1845) som eier av bruket for 250 kroner. Hun var ugift, og satt i 1900 alene på bruket, sysselsatt med «Husgjærning og Jordbrugsarbeide».⁶⁰ Etter hennes død solgte hennes «eneste og lovlige arvinger», brødrene Abraham, Daniel og Johan, ved skjøte av 17.

⁶⁰ Hennes fødselsår er i 1900-tellinga feilaktig oppgitt til 1836.

august 1905 bruket til Johan Olsen Frøshaug for 600 kroner.

JOHAN OLSEN FRØSHAUG satt med eiendommen i fem år. I juli 1910 solgte han den videre til JOHANNES GULBRANDSEN FRØSHAUG for 950 kroner. Den nye eieren tok opp pantelån i Arbeiderbruk- og boligbanken på 800 kroner, og hos saksfører Bache i Hønefoss på 400 kroner.

Ved skjøte av 14. juni 1920 solgte Johannes Gulbrandsen Frøshaug Åsen til Ragnvald Nilsen for 2.400 kroner, med pantobligasjon fra kjøper til Småbruk- og boligbanken på hele kjøpesummen.

RAGNALD NILSEN (1887–1958) fra Brandbu arbeidet som tømmerhogger og grøftegraver. I 1951 ble han tildelt Ny Jords diplom for grøftearbeidet. Han var gift med ANNA OVIDIE KNUITSEN (1891–1977) fra Tingelstad på Hadeland, og de fikk 11 barn:

- * Harald (1910–1989), bosatt i Ullensaker i Akershus, ugift.
- * Magne Olav (1911–1992), bosatt i Sørumsund i Akershus, ugift.
- * Rolf (1913–1994), bosatt i Oslo, ugift.
- * Aslaug (d. som barn i spanskesyken, 4–5 år gammel).
- * Torbjørn (d. som spedbarn i spanskesyken).
- * Torbjørn (1919–1993), bosatt i Oslo, ugift.
- * Aslaug Regine (1922–1982), bosatt i Oslo, g.m. Knut Sørli, én datter Liv Rigmor (1943–1999).
- * Kåre Nikolai (1924–1988), bosatt i Sandefjord, g.m. Gerd Torgersen, to barn: Toril (f. 1949) og Tove (f. 1957).
- * Øystein (1926–1993), bosatt i Sundvollen, g.m. Edel Sønsterud, tre barn: Gro (f. 1954, g.m. Arne Hagelsteen Vik, bosatt ved Fekjær, to døtre: Tone f. 1976 og Linda f. 1979), Tom Rudi (1958–2000, g.m. Tone Stormoen, én sønn Henrik f. 1993), og Jan André (f. 1969, bosatt i Steinsåsen, samboer med Ingelin Hagen).
- * Odd (f. 1928), g.m. Anne Johanne Frøshaug (f. 1930) fra Åsbakken, tre døtre: Mette Lise og May Britt (tvillinger, f. 1963) og Lotte Marlen (f. 1972) – se gnr. 221/60 Stjernetoppen (Åsbakken 69).
- * Hjørdis (f. 1930), bosatt i Haug, g.m. Magne Bremnes (1926–2000) fra Hardanger, tre barn: Cecilie (f. 1954, bosatt på Veme, samboer med Rolf Hansen), Arild (f. 1957, bosatt på Røyse, g.m. Kari Thaulow f. 1967, tre barn: Ola f. 1993, Lars f. 1994 og Astrid f. 1996), og Gunnar (f. 1969).

Ved skjøte av 18. mai 1963 overtok sønnen ODD NILSEN (f. 1928) eiendommen for 5.000 kroner samt huslyrett for mora i hennes levetid. Odd Nilsen flyttet samme år med sin familie til nybygd enebolig i Åsbakken 59 (gnr. 221/60 Stjernetoppen). Anna Ovidie Nilsen døde i 1977, og i november 1979 ble Åsen solgt til JOHN KRISTIAN SVINGERUD (f. 1948) fra Åsheim gnr. 204/9 under Fjelstad, som bygde ny enebolig. Han er ingeniør i Ringerike kommune, og gift med MARRY JOHANNE SVARTHOLT (f. 1953) fra Bærum, som er autorisert regnskapsfører. De har to barn:

* Robert (f. 1976), bosatt i Hønefoss, samboer med Kathrine Lerheim fra Sogndal.

* Tina (f. 1979).

I september 2002 solgte de eiendommen til Knut Grønvold, og flyttet til Hønefoss. KNUT GRØNVOLD (f. 1965) fra Haug arbeider som senior DAK-designer i Aker-Kværner, og er gift med LENA SVENDSEN (f. 1965) fra Lørenskog, som er regnskapsmedarbeider ved Sundvolden Hotel. Hun har fra tidligere ekteskap med Guttorm Engen fra Vestre Ådal én datter, Silje (f. 1991).

Enebolig bygd 1980–81 (påbygd 1985), dobbelt garasje med leilighet (1988), uthus (1980) og gjestehytte (2004).

Åsen (Bing) gnr. 221/18

Bing ligger lengst sør i Frøysuåsen, på grensen mot Fjell, og er trolig en av husmannsplassene som tidligere ble kalt Åsen. Eiendommen ble utskilt fra Søndre Frøyshov 6. desember 1834, og ved skjøte utstedt samme dag solgte Mari Eriksdatter Frøshaug den til den tidligere husmannen Helge Haagensen Bing for 155 spesidaler.

HELGE HAAGENSEN BING (1791–1877) var født i Sandvika (i Bærum),⁶¹ og ble i 1825 gift med MARTE HANSDATTER SVARSTAD. Da de eldste barna ble født, var de husmannsfolk i Mo-eie på Røyse. Vi kjenner 11 av deres barn:

¹ Helge Haagensen var trolig uekte sønn av Maren Wilhelmsdatter, datter av klokker Wilhelm Binn som var klokker i Hole fra 1764 til 1812 (se omtale av Klokkerplassen under Hole prestegård).

Bing i Frøysuåsen i 1961.

Widerøe's Flyveselskap AS

- * Hans Andreas (f. 1825), konfirmert 1840.
- * Maren Elisabeth (f. 1827, tvilling), eier av Bing fra 1867.
- * Kristian (1827–28, tvilling), d. 2 måneder gammel.
- * Kristiane (f. 1830), g.m. Kristian Olsen (f. 1822) i Nordre Kjøret under Helgeland, minst seks barn: Martinius (f. 1854), Olava (f. 1856), Hans (f. 1858), Martine (f. 1860), Fredrik Wilhelm (f. 1868) og Karoline (f. 1874).
- * Udøpt barn (f. og d. 1834), «lagt i hel af Moderen inden det blev døbt».
- * Kathrine Kristine (f. og d. 1835, tvilling).
- * Kristian (f. 1835, tvilling), konfirmert 1849.
- * Gulbrand (f. og d. 1838, tvilling).
- * Ole (f. 1838, tvilling).
- * Wilhelmine (f. 1840).
- * Olaus (f. 1843).

I 1847 lånte Helge Haagensen Bing 80 spesidaler i Hole Magasin mot pant i sin eiendom «samt i Lade og fjøs staaende paa Gaarden Fjelds Grund».

Marte Hansdatter må være død tidlig i 1850-årene. I 1855 giftet Helge Haagensen Bing seg igjen med MARTE LARSDATTER HOLLERUD-EIE (1816–1887), datter av husmann Lars Jakobsen og hustru Berte Olsdatter. I dette ekteskapet var det ingen barn, men de hadde en pleiedatter, Mathea Jørgensdatter, som bodde sammen med dem på Bing i 1865. De hadde da 1 ku og sådde $\frac{3}{4}$ t. bygg, 1 t. blandkorn og 3 t. poteter.

I mars 1867 overdro Helge Haagensen Bing bruket til eldste datter, MAREN ELISABETH HELGESDATTER BING (f. 1827), med livøre til foreldrene i deres levetid. Hun satt som eier i 20 år. Ved skjøte tinglyst 15. april 1887 solgte hun og hennes mann bruket til Gulbrand Hansen Svarstad for 480 kroner.

GULBRAND HANSEN SVARSTAD (f. 1815) var maler, og tidligere eier av en av Svarstad-gårdene (bnr. 5). Han var gift med MAREN GULBRANDSDATTER GOMNES (f. 1838), og et av deres barn var den seinere kunstmaler Anders Castus Svarstad. De måtte gå fra sin Svarstad-gård sist i 1870-årene på grunn av uheldige økonomiske plasseringer, og var eiere av Bing inntil 1894. Ved skjøte av 15. september 1894 solgte de bruket til Kristoffer Gulbrandsen Svingerud for 1.400 kroner.

KRISTOFFER GULBRANDSEN SVINGERUD (f. 1852) var fra Svingerud under Hole prestegård. Det synes som han leide bort Bing det meste av tiden han var eier, eller han solgte rett før 1900 bruket til Anders Mathiesen for 1.600 kroner (skjøtet ble først utstedt 20. august 1910 og tinglyst 16. oktober s.å.)

ANDERS MATHISEN (1867–1959) var fra Åsen, et annet bruk i Frøysuåsen (gnr. 221/8), og livnærte seg som postkjører og skoma-

ker. Han ble i 1890 gift med AMALIE JOSEFINE JOHANNESDATTER (1871–1950, f. i Norderhov) som var husmannsdatter fra Borgentangen. De fikk i alt 14 barn, hvorav ni vokste opp (tre døde som små samtidig i spanskesyken), og hadde i tillegg to fosterbarn:⁶²

- * Mathis (f. 1890), bosatt i Oslo, g.m. Harda Østgård, to barn: John og Eva.
- * Anna Marie (f. 1893), bosatt i Oslo, g.m. Andreas Eriksen, en sønn Finn.
- * Karl Johan (f. 1895), bosatt på Linderud i Oslo, g.m. Elsa Hafsten, seks barn: Ellen, Kåre, Ragnar, Håkon, Kari og Jan Erik.
- * Martha Oline (f. 1897), bosatt i Nordenga, g.m. Gunnar Eriksen fra Røyse, ingen barn.
- * Alf Thorbjørn (f. 1899), bosatt i Oslo, g.m. Anna Johansen, ingen barn.
- * Einar (f. 1902), bosatt på Bjølsen i Oslo, g.m. Lalla Bjørk, to barn: Audhild og Berit.
- * Gudrun (f. 1907), g.m. Erik P. Fjeld i Nordigarden Fjell, en datter Inger Lovise (samt to fosterbarn: Evy og Harald).
- * Ruth (1912–1991), bosatt på Manglerud i Oslo, g.m. Erik Eriksen fra Røyse, to barn: Anders og Randi.
- * Sverre (f. 1913), seinere eier av Bing, g.m. Aagot Andersen fra Oslo, ingen barn.

Anders Mathisen (f. 1867) var postkjører og skomaker. Her med sin hustru Amalie Josefine Johannesdatter (f. 1871).

⁶² Fosterbarna var Bjarne Borgen (f. 1921) og Olga Borgen (f. 1922) fra Borgentangen, barn av Laura Jørgine Aleksanderdatter og Karl August Andersen, som etterfulgte Amalies foreldre som husmannsfolk på Borgentangen – se bind 1 s. 382–383.

Klesvask på Bing i 1923. Kona med ryggen til er Amalie Josefine Mathisen (f. 1871), og ved vaskebrettet hennes datter Anna Marie (f. 1893). Barna er Ruth (f. 1912), som sitter på huk med Anna Maries sønn, Finn Eriksen. I forgrunnen Sverre (f. 1913).

I 1900 satt Amalie og Anders på bruket med fem barn. I 1925 lånte Anders Mathisen 4.000 kroner i Ringerikes Sparebank med pant i Bing og gnr. 38/41 Sydengen, som han var blitt eier av samme år (utskilt fra Stua Fjell).

I 1960 var det hjemmelsovergang til de ni barna, og ved skjøte av 16. januar 1961 overtok yngste sønn Sverre Mathisen eiendommen for 6.500 kroner.

SVERRE MATHISEN (f. 1913) var gift med AAGOT ANDERSEN fra Oslo. De var barnløse. I tillegg til å drive bruket, var Sverre Mathisen postkjører, som faren.

I 1981 skilte han ut gårdstunet og solgte bygningene til Jorunn og Terje Johannessen (se nedenfor gnr. 221/91), mens jordveien ble overtatt av hans niese Inger Lovise Ruud og hennes mann Johan Ruud, eiere av Nordigarden Fjell gnr. 217/19. Sverre Mathisen skilte i 1980 ut en tomt (gnr. 221/89 Bingstad), hvor han bygde enebolig (se nedenfor).

Frøishov gnr. 221/24 – i dag en del av Vestjordet

Eiendommen ble utskilt fra Frøyshov i 1863 og solgt til Kristian Gabrielsen Frøshaug (eier av Vestjordet). Men det synes ikke som noe skjøte ble utstedt eller tinglyst, og gårdens eier Nils Peter Gulbrandsen Moe solgte ved skjøte av 18. mars 1875 parsellen til ANDERS SVENDSEN (f. 1836 i Sverige). Han var i 1865 innerst og daglønner, og leide husvære hos sine svigerforeldre på en husmannsplass under Fjelstad med sin hustru KAREN GULBRANDSDATTER (f. 1846), og seinere var de husmannfolk under Frøyshov før de ble eiere av egen jord i 1875. Vi kjenner fire av deres barn:

- * Martin (1868–1882), d. av lungebetennelse, 14 år gammel.
- * Gustav (1873–1874), d. før dåpen i kirken.
- * Gustav (f. 1874), konfirmert 1889.
- * Mathilde (f. 1886).

Anders Svendsen leide bort litt av jorda (det lå trolig en husmannsplass under parsellen). I desember 1881 bygslet han bort $\frac{1}{2}$ mål jord til Johannes Larsen,⁶³ og i oktober 1896 tegnet han bygselkontrakt med Gulbrand Olsen Mosengen på dennes hustru Karen Johannesdatters levetid på $\frac{1}{2}$ mål jord for 20 kroner avgift «en gang for alle» (avlyst 1899).

I 1900 satt Anders Svendsen som skomaker og enkemann på

⁶³ Avgiftet var 16 kroner «en gang for alle», men det er usikkert hvor lang leieperioden var.

bruket med sin yngste datter Mathilde (14), og ved skjøte av 23. mai 1905 ble bruket solgt for 200 kroner til KRISTIAN BERNHARDSEN FRØSHAUG, og har siden vært en del av Vestjordet.

Snyta gnr. 221/25

Den tidligere husmannsplassen Snyta⁶⁴ ble utskilt fra Frøyshov i 1885 og ved skjøte av 16. mars s.å. solgt til Barbro Trulsdatter for 480 kroner.

BARBRO TRULSDATTER FRØSHAUG solgte ved skjøte av 29. september 1894 bruket til Gulbrand Olsen Gomnes (Ødegården) for 500 kroner.

GULBRAND OLSEN GOMNES (ØDEGÅRDEN) (f. 1825) var gjørtler av yrke, og gift med KAROLINE JOHNSDATTER (f. 1845 i Selje i Nordfjord).⁶⁵

I oktober 1918 solgte Karoline Olsen bruket til Maren Halvorsdatter Nordengen for 1.200 kroner og huslyrett for selgersken i hennes levetid. MAREN HALVORSDATTER NORDENGEN (f. 1857) var enke etter Hans Nordengen i Nordenga under Fjell. Vi kjenner tre av deres barn: Kristine (f. 1890), Inga Helene (f. 1892) og Karl (f. 1895). I tillegg hadde Maren en sønn, Kristian Kristiansen (f. 1887), som bodde sammen med mora og de tre halvsøknene i Nordenga i 1900.

I 1933 ble det utstedt hjemmelsbrev fra skifteretten i Maren H. Nordengens dødsbo til datteren INGA HELENE HANSEN (1892–1977) for 600 kroner. Inga Helene var ugift. I 1911 fikk hun tvillinger utenfor ekteskap. Det ene barnet (sønn) døde som spebarn, mens broren Arne vokste opp. Arne Frøshaug (1911–1979) var bosatt i Drammen, og gift med Astrid Christensen (f. 1917) fra Drammen, og de fikk to barn: Trond (f. 1955) og Inger (f. 1952), som begge bor i Drammen.

I 1975 ble Snyta overdratt til sønnesønnen TROND FRØSHAUG (f. 1955) og hans kone LILL-ANN JØRGENSEN (f. 1956). De bruker

GULBRAND TREFOT

Gulbrand Olsen hadde mange navn. Ingen på Røyse var i tvil om hvem Gulbrand Knivmaker var. «Gulbrand Trefot kalte de ham også. En dag i jula 1848 frøs han av seg et ben, så han ble sittende vanfør, men han levde vel og bra som knivmaker og gjørtler.»* Urmaker var han også, men «fremforalt er han blit viden kjendt for de vakre kniver med slirer av trær, hvorav han har gjort en mangfoldighet»**

* Gamle veier og stier i Frøysuåsen (artikkel av VV. i Ringerikes Blad 18. august 1957).

** Tveiten (1914), s. 129–130.

⁶⁴ Navnet er utledet av snyte, som betyr spiss eller snut, her: formen på spisst, snuteforma jorde (Harsson 1995).

⁶⁵ Gulbrand var tidligere gift med Inger Sofie Andersdatter (f. 1842). De giftet seg i 1862, og bodde i 1865 som husmannsfolk i Ødegården under Gomnes. Vi kjenner ett av deres barn: Karoline (f. og d. 1880). Karoline Johnsdatter fra Selje i Nordfjord var tjenestepike på Hollerud på Tyrstrand da hun i 1880 fikk en sønn med dagarbeider Anders Olsen (f. 1853). Sønnen var Engebret Andersen Bråten (se gnr. 221/7 Bråten). I 1882 ble Karoline gift med dagarbeider (seinere husmann) Ole Kristoffersen Hollerudeie. Av deres barn kjenner vi Johan (f. 1883), seinere eier av gnr. 225/10 Hallingby ved Helgeland.

Snyta som feriested, og har to barn: Mats (f. 1985) og Linn (f. 1989).

Eiendommen er på cirka 2 dekar. Den gamle husmannsstua fra rundt 1800 står fortsatt, og eierne satte opp ny hytte i 2000.

Løkka gnr. 221/26 Skarpsnogata 79

Eiendommen var et åkerstykk på 10 dekar som ble utskilt fra Frøyshov i 1882 og ved skjøte av 21. mars 1887 solgt til sersjant (seinere fanejunker) Ole Johannessen Berg for 680 kroner. Han brukte den som tilleggsjord til sitt bruk Åsen gnr. 42/7 i Frøysuåsen, som han ble eier av i 1877.

I 1895 kjøpte Ole Johannessen Berg en av Ullern-gårdene og flyttet dit (Ullern gnr. 207/4), mens bruket i Frøysuåsen (gnr. 42/7 Åsen og gnr. 42/26 Løkka) ble overtatt av furer Gustav E. Sukkestad. De to parsellene ble siden brukt sammen, fra 1920 av Gustav Preus-Olsen, fra 1929 av Kristian Bråten (han bodde i Oslo, mens det var hans mor Maren f. Dahl og hennes mann Engebret A. Bråten som bodde på bruket) og fra 1948 av Helge Gomnes (se omtale av gnr. 221/7 Åsen).

Ved skjøte av 22. august 1963 solgte Helge Gomnes Løkka til sin svoger Martin Engebretsen for 9.000 kroner, mens han beholdt Åsen (som fortsatt er i familiens eie).

Martin Engebretsen (1910–1986) var gift med Agnes Bråten (f. 1920) fra Røyse. De hadde fem barn, og var en periode forpaktere av en av Svarstad-gårdene, og siden vaktmesterpar på Røysehall før de kjøpte eiendommen Skogly ved Hundstad.

I årene 1968–70 ble det utskilt to boligtomter fra Løkka, én på 1,2 dekar som ble overdratt til sønnen, Kåre Engebretsen (bnr. 80 Løkka III), og én på 0,7 dekar som ble solgt til Erling Olsen (Bogstad) for 2.000 kroner. Denne siste tomte beholdt gnr. 221/26 Løkka, mens det resterende av eiendommen, 8 dekar jord, ble solgt til Ole Anton Hafnor på Fjelstad (gnr. 221/79 Løkka II).

ERLING BOGSTAD (f. 1937)⁶⁶ er i dag pensjonist, og arbeidet tidligere innen herrekonfeksjon. Han er gift med TOVE MYRVOLD (f. 1940) fra Jevnaker, som er sekretær i Finansforbundet. De har to barn:

* Per Christian (f. 1965), bosatt i Asker, g.m. Ingunn Yri fra Molde.

* Marianne (f. 1969), bosatt på Jevnaker, g.m. Åsmund Larsen fra Jevnaker.

⁶⁶ Navnet endret til Bogstad iflg. bevilling av 22. desember 1981.

I 2003 flyttet Tove og Erling Bogstad til Hønefoss, og Løkka ble solgt til ANNA HELENA DALE (f. 1954) fra Hermansverk i Sogn. Hun er lege med egen praksis i Hønefoss.

Enebolig bygd 1969–70.

Åsbakken gnr. 221/27 Åsbakken 49

Åsbakken er en tidligere husmannsplass under Nordre Frøyshov, som ved gavebrev av 13. april 1879 ble gitt av gårdens eier Svend Hansen Sonerud til hans husholderske Anne Karine Olsdatter Frøshaug, som var datter av husmannsfolkene på plassen, Ole Kristiansen og Gunhild Torsdatter.

ANNE KARINE OLSDATTER FRØSHAUG (1844–1922) var i 1865 tjenestejente på Mo i Steinsfjerdingen, og kom seinere til Nordre Frøyshov. Hun giftet seg i 1889 med ANDREAS PETTERSEN DAL (1823–1896), tidligere husmann på plassene Svensløkka og Dal, og de fikk én sønn, Ingvald (f. 1890). Anne Karine hadde fra tidligere to barn utenfor ekteskap: Gunhild Olava (f. 1870)⁶⁷ med Johan Nilsen og Maren (1882–1883) med snekker Kristian Nilsen Bønnes (f. 1834).

I 1900 satt Anne som enke i Åsbakken med sønnen Ingvald (10) og to personer som var bortsatt av fattigvesenet: Kristine Jørgensdatter (5, f. i Kristiania) og Anne Marie Andersdatter (84).

Etter Annes død i 1922 overtok sønnen INGVALD ANDREASSEN FRØSHAUG (189–19760) som eier (skjøte ble først utstedt i 1931) etter at hans halvsøster Gunhild Olava Søderberg hadde frafalt krav om arv). Han var gift med MARTHA HELGELAND (1891–1963) fra Søhol på Røyse, og de fikk to barn:

Ingvald Andreassen Frøshaug (1890–1976) var snekker og hjulmakermester.

⁶⁷ Gunhild Olava ble seinere gift med en skredder i Stockholm ved navn Söderberg, og bosatte seg der, én datter Erika (g.m. Berglund, to barn – en datter og en sønn Sune).

FIKK Plassen i GAVE

Svend Hansen Sonerud, eieren av Nordre Frøyshov, tok sitt eget liv sankthanskvelden 1879. Noen måneder før hadde han gitt sin tro tjener, Anne i Åsen, gavebrev på plassen Åsbakken. Til gjengjeld skulle hun plante et lerketre fra hagen på hans grav, og sørge for at han fikk fela og børsa si med seg i kista. Hun oppfylte sin del av avtalen, og bodde i Åsbakken med sin familie til hun døde i 1922. Først i 1931, da hennes sønn skulle overta og få skjøte på bruket, ble det oppdaget at hjemmelen fortsatt tilhørte eieren av Nordre Frøyshov. Men til alt hell «fantas i Annes etterlatenskaper Svends gavebrev, som sorenskriveren godtok som fullstendig hjemmeldokument, likesom også Svends etterfølger på Frøyshov gård uten innvending betalte omkostningene ved gavebrevets tinglysning».*

* «Den siste omgangsskolelæreren i Hole», artikkel av V.V. i Ringerikes Blad 31. august 1950.

Åsbakken i august 1961. Den store bygningen i bakgrunnen er hjulmakerverkstedet til Ingvald Frøshaug. Det var opprinnelig en smie, som ble flyttet hit fra Øvre Løken i 1922 og påbygd.

Widerøes's Flyveselskap AS

* Jørgen Andreas (f. 1925), seinere eier av Åsbakken, g.m. Ruth Wold, to barn: Bente og Bjørn Ivar (se nedenfor).

* Anne Johanne (f. 1930), g.m. Odd Nilsen (f. 1928), tre døtre: Mette Lise og May Britt (tvillinger, f. 1963) og Lotte Marlen (f. 1972) – se Stjerne-toppen gnr. 221/60.

Ingvald Frøshaug var snekker og hjulmaker. I 1938 kjøpte han også nabobruket, den andre Åsbakken-plassen (kalt Busterud) for 2.000 kroner, og lånte hele kjøpesummen i Hole Sparebank med pant i begge eiendommene.

Etter Ingvald Frøshaugs død i 1976 var det hjemmelsovergang til de to barna, og sønnen JØRGEN ANDREAS FRØSHAUG (f. 1925) ble i 1979 eneeier ved å løse ut søsteren med 6.000 kroner. Siden 1961 hadde han også vært eier av naboeiendommen Åsheim, hvor han har bodd med sin familie siden 1950. Han er gift med RUTH WOLD (f.1932) fra Vallset på Hedmarken, og de har to barn: Bente (f. 1951) og Bjørn (f. 1953) – se gnr. 221/37 Åsheim.

Av bygninger i Åsbakken er en enebolig, bygd 1997 av sønnen BJØRN IVAR FRØSHAUG (f. 1953), som bor her med sin familie.

Kaffekos i solveggen i Åsbakken en gang i 1920-årene. Fra venstre Martha f. Helgeland (f. 1891), Ingvald Andreassen Frøshaug (f. 1890), og Ingvalds halvsøster Gunhild Olava Soderberg (f. 1870).

TUSENKUNSTNER

Ingvald Frøshaug gikk i hjulmakerlære i Øverjordet, og tok svennebrev der. Mesterbrevet tok han i Drammen i 1918, etter å ha arbeidet ved hjulmakerverkstedet på Hvalsmoen i flere år etter avtjent verneplikt. I årene 1917–1922 drev han verksted og smie i Norderhovsgata 13 i Hønefoss sammen med mekaniker Nils Knutsen. I 1922 kjøpte han en smiebygning på Løken, og flyttet den til Åsbakken. Ingvald var først og fremst hjulmaker, men lagde også jordbruks- og skogsredskap, som bukk og geit, lunnedrag og andre drag. Dessuten lagde han dører, vinduer, kjøkkeninnredninger, møbler (masse koffertstativer til Hotel Astoria i Oslo), og lasteplan til biler (bl.a. til Jørgen Dæhli og Lenvik Kjos). I stille perioder på verkstedet klippte han endog håret til folk!*

* Jørgen A. Frøshaug (f. 1925) i lydbåndintervju med Ingebjørg G. Liljedahl i 1994 (i Hole bygdearkiv).

Han er flyver i Widerøe AS, og samboer med GRETE JOHANNE ANDREASSEN (f. 1959) fra Hammerfest. De har én sønn Jørn Inge (f. 1995). Av øvrige bygninger er hjulmakerverkstedet (opprinnelig en tømret smie), flyttet hit fra Øvre Løken i 1922, og en garasje (bygd 1999). Den gamle stua i Åsbakken ble revet i 1995.

Eiendommen er i dag på 2,2 dekar.

Lia gnr. 221/32 Skarpsnogata 59

Lia har ikke vært husmannsplass, men smia til smed Lage Bårdsen i Åsen lå omtrent der stua i Lia ble bygd i 1897–98. Parsellen ble først utskilt fra Frøyshov i 1906, og ved skjøte av 8. august 1910 solgt til Karen Johannessen for 160 kroner. Hun lånte 600 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken med pant i sin nye eiendom.

KAREN JOHANNESSEN (1859–1948) var fra Mellomhagen under Ve i Norderhov, og enke etter tømremester Gulbrand Olsen (f. 1855 i Norderhov). I 1900 bodde de i drengestua på Frøyshov med to sønner, Johannes (f. 1883, hotellkusk, seinere eier av Petters gnr. 221/13) og Olaf (f. 1899). Hun ble da titulert som «sympige».

Ved skjøte tinglyst 14. mai 1947 ble eiendommen overdratt til sønnen Olaf Lia for 5.000 kroner samt huslyrett og rett til poteter for mora i hennes levetid (hun døde i 1948).

OLAF LIA (f. 1899) arbeidet i en årrekke på Franzefoss Brug i Bærum. Han var gift med Aagot Nygård fra Ådal. De hadde to fosterbarn: Wenche (bosatt i Stavanger) og Laila (bosatt i Odalen, har én datter).

Ved skjøte av 27. april 1973 overtok hennes nevø ASBJØRN GUNNAR NYGAARD (f. 1934) fra Ådal eiendommen for 30.000 kroner samt huslyrett til selgerne i deres levetid. Han arbeidet i 30 år som privatsjåfør hos skipsreder Wilhelm Wilhelmsen, og var gift med BJØRG TUTANRUD (1924–2003). De hadde ingen felles barn, men Bjørg hadde fra tidligere én datter, Birgit (i dag bosatt i Åsa).

Kranseskål i Kåre Frøshaugs hytte ved Retthella i 1947. Fra venstre Ingvald Frøshaug (Åsbakken), Karsten Hammersbøen, David Kristiansen Frøshaug (far til Kåre), Ole Nilsen Fjeldstad og Karl Kristiansen Frøshaug (eier av Mørkhøl 1911–1959).

I november 1999 solgte de Lia og flyttet til Hønefoss. Nye eiere ble JON GULBRANDSEN (f.1966) fra Sundvollen og MARIT HELLIESEN GULBRANDSEN (f. 1966 i Sandnes). Jon Gulbrandsen er butler, mens Marit er innehaver av en moteforretning i Hønefoss.

Lia er i dag på 1,5 dekar. Bygningen var opprinnelig en stue som ble bygd 1897–98, som fikk påbygd én etasje (samt tilbygg) rundt 1950.

Mørkhøl gnr. 221/33

Den tidligere husmannsplassen Mørkhøl ble utskilt fra Frøyshov i juni 1911, og ved skjøte av 18. oktober 1911 solgt til Karl Kristiansen Frøshaug for 2.000 kroner. Kjøperen lånte 2.000 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken og 550 kroner i Hole sparebank med pant i eiendommen.

KARL KRISTIANSEN FRØSHAUG (f. 1889) var sønn i naboplassen Åsen. Han var ugift, og hjalp til rundt på gårdene med diverse arbeid. Dessuten var han altnuligmann hos professor Ragnar Frisch på naboeiendommen, bl.a. var det han som slynget honning.

I 1940 ble en parsell Tajebakken bnr. 40 utskilt og solgt til professor Ragnar Frisch, eier av bnr. 9 Åsen, og i 1953 ble en bolig-tomt (bnr. 51 Bakken) utskilt og solgt.

I 1959 ble Mørkhøl (verdsatt til 8.000 kroner) overdratt til nevøen Kåre Frøshaug, sønn av eierens bror David.⁶⁸

KÅRE FRØSHAUG (1921–1972) var gift med INGRID NØTTESTAD (1917–1998) fra Vang på Hedmarken. De bodde i Mørkhøl en liten periode under krigen, men bodde ellers i Oslo. De fikk to døtre, som siden desember 1998 har vært eiere av Mørkhøl: INGER KARIN SØRLI (f. 1943) og BRIT JORUN FRØSHAUG (f. 1948). De bruker Mørkhøl som fritidsbolig. Den eldste delen av bygningen skal være fra rundt 1800. Jorda forpaktet i dag av Ole Anton Hafnor på Fjeldstad.

⁶⁸ David var gift med Jørgine Holtet fra Solør, og de fikk en sønn, Kåre. De bodde i Oslo.

Boligeiendommer i Frøyshov gårdsvald

Åsbakken 41 gnr. 221/41 Syrhaugen

Syrhaugen er opprinnelig fritidseiendom, utskilt fra Søndre Frøys-hov (Syr) i 1942 og solgt til Barbro og Arvid Strand fra Bærum for 6.000 kroner.⁶⁹ De satte opp et lite tømmerhus i laftet rundtømmer på eiendommen. I juni 1952 solgte de Syrhaugen til Sverre Olsen for 29.000 kroner.

Sverre Olsen (1899–1979) og hans kone Brita f. Hellum (1905–2002) var begge fra Oslo. Etter en omfattende ombygging til helårsbolig, bosatte de seg på Syrhaugen. De fikk to døtre: Karin May (f. 1934) og Inger Lise (f. 1938).

I juli 1997 ble eiendommen overdratt til eldste datter, Karin May Kvalsheim (f. 1934). Hun har arbeidet som aktivitør i Bærum kommune, og er gift med Ådne Kvalsheim (f. 1932) fra Hå på Jæren, som er sivilingeniør. De bodde i Bærum fra 1959 til 2002, da de utvidet og bygde om Syrhaugen og flyttet dit.

Karin og Ådne Kvalsheim har fem barn: Hilde (f. 1960), Ellen (f. 1961), Anne (f. 1965), Cecilie (f. 1968) og Lars Ådne (f. 1972).

Enebolig bygd 1943 (ombygd 1952 og påbygd 2002), uthus med garasje (1955, ombygd 2004) og carport (2001–2002).

⁶⁹ Arvid Strand var bror av Hans Strand, eier av Søndre Frøyshov. Parsellen ble først kjøpt av Barbro Strands far, kjøpmann O.K. Myhre, som i 1943 overdro den til datter og svigersønn.

Eiendommen Syrhaugen i Frøysuåsen i august 1961. Libakke gård i bakgrunnen.

Wideroes's Flyveselskap AS

Åsbakken 51 gnr. 221/37 Åsheim

I 1938 ble den tidligere husmannsplassen Busterud utskilt fra Nordre Frøyshov og solgt til Ingvald Frøshaug, eier av naboeiendommen Åsbakken, for 2.000 kroner. I 1950 reparerte eierens sønn Jørgen Frøshaug (f. 1925) den gamle husmannsstua og flyttet hit med

Busterudstua (med ny panel) i 1961, mens det nye våningshuset i Åsheim er under oppføring. I bakgrunnen ligger bruket Petters, og til venstre ser vi gavlen i stua i Åsbakken. Hjulmakerverkstedet er den store bygningen bakfor.

Widerøes's Flyveselskap AS

sin familie. Jørgen Frøshaug overtok eiendommen i februar 1961, og i 1963 stod ny enebolig klar. I 1979 overtok Jørgen Frøshaug også Åsbakken.

Jørgen Andreas Frøshaug (f. 1925) er gift med Ruth Wold (f. 1932) fra Vallset på Hedmarken. De har to barn:

* Bente (f. 1951), bosatt i Rælingen, g.m. Anders Aukan fra Kristiansund, én sønn André (f. 1989).

* Bjørn Ivar (f. 1953), bosatt i Åsbakken, samboer med Grete Johanne Andreassen (f. 1959) fra Hammerfest, én sønn Jørn Inge (f. 1995).

Jørgen Frøshaug er bygningsnekker, og har arbeidet hos Alf Ruud i 36 år. Han avsluttet sitt yrkesaktive liv med 5 år ved Sundvolden Hotel. Ruth Frøshaug har arbeidet ved gartneri, og seinere 20 år som renholder ved Ringerike sykehus.

Enebolig bygd 1962–63. Den gamle husmannsstua ble revet i 1966.

Åsbakken 59 gnr. 221/60 Stjernetoppen

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 221/37 Åsheim i 1963 og overdratt til eiernes datter Anne Johanne Frøshaug (f. 1930). Hun er gift med Odd Nilsen (f. 1928) fra Åsen (gnr. 221/16), og de har tre døtre:

* Mette Lise (f. 1963, tvilling), bosatt i Hønefoss.

* May Britt (f. 1963, tvilling), bosatt på Tyrstrand, g.m. Helge Hamre fra Vikedal i Rogaland, tre døtre: Charlotte (f. 1983), Marlene (f. 1987) og Christine (f. 1996).

* Lotte Marlen (f. 1972), bosatt i Hønefoss, fra tidligere samboerskap med Ørnulf Juvet fra Hønefoss har hun én sønn, Alexander (f. 1993).

Odd Nilsen var garver hos Simon Arnesen på Vik i 13 år, før han var ved Franzefoss Brug i Bærum i 33 år.

Enebolig bygd 1963.

Åsbakken 66 gnr. 221/67 Solheim

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 221/13 Petters i 1965 og solgt til Karl August Olsen (f. 1896) for 2.000 kroner. I 1969 var det hjemmelsovergang til hans gjenlevende kone Konstanse Olsen. I henhold til testamente (fra 1958) ble eiendommen etter Konstanse Olsens død gitt som gave (i 1980) til Adventistsamfunnets Eiendomsselskap, som solgte den videre til Vigdis Renate Utaker (f. 1958) og Ole-Edvin Utaker (f. 1958), som satt som eiere til 1985. Da flyttet de til Tønders vei i Steinsåsen og solgte Solheim til Andor Breivik (f. 1950) fra Harstad. Han er fysioterapeut, og innehaver av Vik Fysikalske Institutt i Hole. Andor Breivik er i dag bosatt ved Vik, og har fra tidligere ekteskap tre barn: Anja (f. 1970), Hege (f. 1973) og Håvard (f. 1981) – se bind 1 s. 491.

I oktober 1995 ble eiendommen solgt til Sissel Sørbu Foslien og Rune Foslien.

Sissel Sørbu Foslien (f. 1964) fra Helgelandsmoen er sosionom i Ringerike kommune, mens Rune Foslien (f. 1968) fra Heradsbygda er automatiker/elektriker ved Norske Skog Follum. De har tre barn: Sondre (f. 1994), Marius (f. 1997) og Vetle (f. 2001).

Enebolig bygd 1986, da det gamle huset på eiendommen ble revet.

Ragnar Frischs vei 5 gnr. 221/91 (tidligere våningshus i Bing)

I 1981 ble det tidligere våningshuset på bruket Bing utskilt fra gnr. 221/18 og solgt til Jorunn Reinsnos og Terje Johannessen for 400.000 kroner.

Jorunn Reinsnos (f. 1947) fra Røyse er adjunkt ved Hole ungdomsskole, mens Terje Johannessen (f. 1941) har arbeidet som lektor ved Hole ungdomsskole og Norges Idrettshøgskole. De er siden skilt. Jorunn Reinsnos bor i dag på eiendommen, som siden 1992 eies av Solstad bo- og omsorgssenter på Røyse.

Fra tidligere ekteskap med Bjarne Jensen (1945–1991) fra Hønefoss har Jorunn én datter, Gry (f. 1970), som er gift med Bård Andreassen fra Ramfjordbotn i Troms. De har to barn: Jørgen (f. 1998) og Marie (f. 2000). Fra tidligere har Gry én datter, Helle (f. 1996), med Frode Bådstøløkken fra Hole.

Terje Johannessen har fra tidligere ekteskap med Bjørg Line fra Ski i Akershus to døtre: Kristin og Heidi (tvillinger, f. 1969).

Ragnar Frischs vei 7 gnr. 221/102

Eiendommen ble utskilt fra Ragnar Frischs vei 5 i 2003 og eies av Tordis Reinsnos (f. 1946) fra Røyse. I tidligere ekteskap med Oddvin Dalen (f. 1945) fra Hattfjelldal fikk Tordis tre barn:

- * Ingrid (f. 1973), bosatt i Stavanger, samboer med Torbjørn Kvam (f. 1977) fra Haugsbygd, én sønn Henrik (f. 2002).
- * Ida (1979–1990).
- * Marit (f. 1982).

Tordis Reinsnos er utdannet psykiatrisk sykepleier, og har siden 1974 vært tilsatt ved Solstad bo- og omsorgssenter på Røyse (institusjonssjef siden 1981, og fra 1996 medeier).

Enebolig bygd 2000. På eiendommen ligger den tidligere stallen på Bing, som i dag er garasje.

Ragnar Frischs vei 13 gnr. 221/85

Eiendommen ble utskilt fra Bing i 1971, og i august 1972 solgt til Aslaug Einarsen (1910–1979) og Ragnhild Holte (f. 1917), som bygde enebolig (de betalte 15.000 kroner for tomte).

I 1978 ble det utskilt og solgt en parsell, gnr. 221/88 Skrenten (Nordre Fjellsvei 21).

Etter Aslaug Einarsens død i 1979 ble Elisabeth Holte eneeier, og solgte i desember samme år eiendommen til Gunvor Margrethe og Olav Eide.

Olav Eide (1914–1984) fra Osterøy i Hordaland var lærer, og gift med Gunvor Margrethe Eide (f. 1917) fra Oslo. De har to felles barn: Dag (f. 1958) og Espen (f. 1965).

Gunvor Margrethe Eide er tekstilkunstner, og har hatt en rekke utstillinger i Oslo, Bærum og Ringerike.

I august 2001 solgte hun eiendommen og flyttet til Hønefoss. Ny eier ble Josef Joachim Steindl (f. 1953) fra Tyskland, som er geolog og arbeider i oljebransjen. Fra tidligere ekteskap med Margareth Tuff Bjerknes (f. 1954) fra Røyse har han tre barn: Adrian (f. 1988), Sofia Augusta (f. 1989) og Katharina (f. 1991).

Eiendommen er på 1,4 dekar. Enebolig bygd 1972, garasje og gjestehus cirka 1975.

Ragnar Frischs vei 15 gnr. 221/55 Røysås

Eiendommen ligger vest for Røysetoppen, ble utskilt fra gnr. 221/9 Åsen i 1957 og ved skjøte av 19. november s.å. solgt til Johannes Lehne for 13.000 kroner.

Johannes Lehne (1897–1975) var fra Hønefoss (faren Andreas Lehne kom fra Vestbråten på Røyse), og flyttet i ung alder til Oslo

hvor han ble utdannet ved kunst- og håndverksskolen. Seinere drev han maler- og reklamebyrå med eget atelier i hovedstaden. Han ble gift med Mimi Christense Ingebretsen (1899–1988) fra Langesund, og de fikk én datter, Grethe Evelyn (f. 1929). Familien brukte Røysås som fritidseiendom, og satte i 1962 opp en hytte til erstatning for den gamle som tidligere stod der.

I juni 1971 ble eiendommen overdratt til datteren, Grethe Evelyn Lehne Bremnæs (f. 1929). Hun er gift med Meidar Birger Martin Bremnæs (f. 1925) fra Bergen. De bodde tidligere i Bærum, men bygde ut fritidsboligen til enebolig og flyttet til Frøysuåsen i 1991. Birger Bremnæs var som yrkesaktiv offiser i Hæren, mens Grethe Evelyn bl.a. har arbeidet i administrasjonen i SAS. De har tre barn:

* Bjørn Meidar (f. 1951), bosatt i Frøysuåsen, g.m. Lillian Haugen fra Oppegård (siden skilt), to barn: Christiane (f. 1978) og Martin (f. 1980).

* Kjersti Beate (f. 1954), bosatt på Bekkestua i Bærum, g.m. Ole Jakob Petersen fra Oslo, tre barn: Nora Beate (f. 1982), Grete Martine (f. 1984) og Henrik Andreas (f. 1990).

* Hilde Mari (f. 1956), bosatt på Fossum i Bærum, g.m. Eirik Skarland fra Trondheim, to barn: Anders Fredrik (f. 1979) og Camilla Marie (f. 1982).

I 1977 ble det utskilt en tomt på 1 dekar til sønnen, Bjørn Meidar Bremnæs (Ragnar Frischs vei 21 – gnr. 221/87), og eiendommen har siden vært på 5,9 dekar. Enebolig (opprinnelig hytte bygd 1962 og påbygd 1991) og garasje (1992).

Ragnar Frischs vei 21 gnr. 221/87

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 221/55 Røysås i 1977 og overdratt til eiernes sønn, Bjørn Meidar Bremnæs for 5.000 kroner.

Bjørn Meidar Bremnæs (f. 1951) er utdannet ingeniør. Fra tidligere ekteskap med Lillian Haugen fra Oppegård har han to barn: Christiane (f. 1978) og Martin (f. 1980).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1977.

Ragnar Frischs vei 44 gnr. 221/38 Åsly

Åsly ved Mørkhøl ble utskilt fra Nordre Frøyshov i 1939 og solgt til Reidar Eriksen for 600 kroner.

Reidar Eriksen (1908–1971) var fra naboeiendommen Nordenga (under Fjell), og ble gift med Nini Søhol (f. 1909) fra Søhol. De var barnløse. Reidar Eriksen var ansatt ved tønneheisen i Krokkleiva i mange år, og seinere drev han og kona hønseri i Åsly, med salg av kyllinger og egg.

Ved skjøte tinglyst 1. november 1994 ble Åsly solgt til Paal Sand

(f. 1945) fra Hønefoss. Tidligere samme år var Sand blitt eier av naboeiendommen Thorbo, hvor han siden har vært bosatt med hustru Bjørg Wilhelmsen (f. 1943) fra Tromsø (se omtale av Ragnar Frischs vei 45 – gnr. 221/82 Thorbo).

Ragnar Frischs vei 45 gnr. 221/82 Thorbo

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 221/38 Åsly i 1970 og solgt til Per Erik Thorsen (f. 1936) fra Hønefoss. Han er pensjonert musiker, og spilte slagverk i Oslo Filharmoniske Orkester i 35 år (gruppeleder for slagverk). Han er gift med Margot Skotland (f. 1938) fra Hønefoss, som har vært arbeidsleder ved Røyse treningssenter. De har fire barn: Jan Otto (f. 1960), Merete (f. 1962), Stein Erik (f. 1964) og Bente (f. 1967).

Ved skjøte tinglyst 22. juni 1994 ble Thorbo solgt til Paal Sand (f. 1945) fra Hønefoss. Han er økonom/statistiker i Statistisk sentralbyrå, og gift med Bjørg Wilhelmsen (f. 1943) fra Tromsø, som er lektor (med arbeidssted Kolbotn i Opppegård kommune).

Eiendommen er på 1,3 dekar. Enebolig med garasje bygd 1971.

Nordre Fjells vei 17 gnr. 221/89 Bingstad

I 1980 skilte eieren av gnr. 221/18 Bing, Sverre Mathisen, ut en boligtomt hvor han bygde enebolig. I mars 1983 ble eiendommen solgt til Annalise Steensen (1935–2000) fra Bjerringbro i Danmark, som var Sverre Mathisens samboer i hans siste leveår.

Etter Annalise Steensens død i 2000 ble eiendommen overdratt til hennes to barn, Lisbeth og Steen Giphardt Pedersen.

Lisbeth Synnøve Giphardt (f. 1960) bor i dag på eiendommen. Hun er maskinoperatør ved Huhtamaki Norway AS på Viul. Fra tidligere ekteskap med Tor Pedersen (f. 1957, serigrafiker) fra Hønefoss har hun to barn: Tony (f. 1979) og Annete (f. 1981).

Den andre eieren, Steen Giphardt Pedersen (f. 1956), er bosatt i Holbæk i Danmark. Han er gift med Lilly Lene Jensen (f. 1953), og de har tre barn: Ronnie (f. 1976), Kim (f. 1979) og Carina (f. 1989).

Eiendommen er på 1,3 dekar. Enebolig bygd 1980.

Nordre Fjells vei 21 gnr. 221/88 Skrenten

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 221/85 Ragnar Frischs vei 13 i 1978, og i november 1979 solgt til Leif E. Langdalen AS. Ved skjøte tinglyst 20. mai 1981 overtok Jack Johnsen den ubebygde tomten, og han bygde enebolig her.

Jack Johnsen (f. 1927) fra Oslo har arbeidet innen salg, markedsføring og reklame som selvstendig næringsdrivende. Han er

gift med Jeanne Skaarvold (f. 1929) fra Oslo, og de har tre sønner: Terje (f. 1958), Lars (f. 1961) og Dag (f. 1965). Jack Johnsen er utøvende kunstner (oljemalerier og pasteller), og har hatt en rekke utstillinger i Hole, Hønefoss og andre steder på Østlandet.

I juni 1988 ble eiendommen solgt til Britt Westad Langset og Jon Langset.

Britt Westad Langset (f. 1956) fra Hønefoss er lærer ved Hole ungdomsskole, og Jon Langset (f. 1956) fra Haug er flykaptein. De har to barn: Jon-Erlend (f. 1987) og Anders (f. 1990).

Eiendommen er på 821 m². Enebolig med dobbelt garasje bygd 1982.

Skinnillveien 24 gnr. 221/81 Venås

Dette var opprinnelig en fritidsbolig, som ble utskilt fra Bing i 1969 og solgt i 1971 til Martha Oline Eriksen (f. 1897) for 500 kroner.

I 1983 overtok Lars Eriksen (f. 1965), som er bosatt på Strømmen.

I 2001 kjøpte Mette Runhild Nyløkken (f. 1979) eiendommen. Hun er fra Dombås i Gudbrandsdalen, og arbeider som sekretær/IT-ansvarlig i Amway Norge på Høvik i Bærum.

Eiendommen er på 964 m². Enebolig (bygd 1969) og uthus (1969, tilbygg 2004 med stall til to hester).

Skinnillveien 56 gnr. 221/105

Opprinnelig personalbolig for Røysetoppen, som i april 2004 ble solgt til Anne Kristin Rolstad (f. 1963) fra Røyse. Hun er hjelpepleier ved Ringerike sykehus psykiatrisk døgnavdeling, og har to barn: Stine Marie (f. 1981) og Lars Eric (f. 1984, samboer med Marie Paulsson Berg f. 1984, én sønn Marcus f. 2003).

Skinnillveien 68 gnr. 221/98

Opprinnelig personalbolig for Røysetoppen, utskilt i 1996 og solgt til Clary Mabel Vist f. Olsen (f. 1949, psykiatrisk hjelpepleier) fra Halden og Harald Vist (f. 1946, lagermedarbeider) fra Sparbu i Nord-Trøndelag. De har tre barn:

* Morten Cato (f. 1970), bosatt på Helgelandsmoen, samboer med Tone Bråten (f. 1973). Fra tidligere ekteskap med Bente Kristoffersen (f. 1972) har han to barn: Caroline (f. 1993) og Martin (f. 1996).

* Marit Helen (f. 1977), bosatt på Røyse.

* Geir Hroar (f. 1983), bosatt i Hønefoss.

I 2003 flyttet Clary Mabel og Harald Vist til Hønefoss, og ved skjøte tinglyst 12. mai s.å. solgte de eiendommen til Christopher Nyman

SKARPSNOGATA

Fire eiendommer i Skarpsnogata under Frøyshov gårdsvald, er tatt med i underkapitlet «Boligeiendommer i Skarpsnogata» i kapittel 4, se s. 149–155.

Winger (f. 1970, førskolelærer) og Kristin Galaasen Winger (f. 1971, interiørkonsulent). De er begge fra Hønefoss, og har to barn: Alexander og Jasmin (tvillinger, f. 2003).

Eiendommen er på 914 m². Enebolig bygd 1979–80.

Skinnillveien 71 gnr. 221/99

Opprinnelig personalbolig for Røysetoppen, utskilt i 1996 og i januar 1997 solgt til Ole Kristian Uldal (f. 1968) og Kari-Mette Aronsen (f. 1966). I 2000 solgte de eiendommen til Siri Møller og Henning Sundhaugen og flyttet til Lørenskog.

Henning Sundhaugen (f. 1969) fra Sysle er dataingeniør, mens Siri Møller Sundhaugen (f. 1974) fra Vikersund er sykepleier i hjemmesykepleien i Hole. De har én sønn, Kjell (f. 2001).

Eiendommen er på 380 m². Enebolig bygd 1981.

Skinnillveien 73 gnr. 221/100

Opprinnelig personalbolig for Røysetoppen, utskilt i 1996 og i januar 1997 solgt til Ellen Thoresen (f. 1963, legesekretær) fra Hønefoss. Fra tidligere samboerskap med Helge Sandum (f. 1967) fra Veme har hun to barn: Kristin (f. 1987) og Håvard (f. 1989).

Eiendommen er på 323 m². Enebolig bygd 1981.

Skinnillveien 75 gnr. 221/103

Opprinnelig personalbolig for Røysetoppen, som Buskerud fylkeskommune solgte i mai 2004 til Torgeir Odden (f. 1977) fra Vik i Hole. Han er industrimekaniker ved Ringerike Bil & Kran AS.

Enebolig bygd 1981–82.

Skinnillveien 77 gnr. 221/104

Opprinnelig personalbolig for Røysetoppen, som Buskerud fylkeskommune solgte i mai 2004 til Jon Erik Kjelland (f. 1966). Han er bosatt på Hallingby i Ringerike, og leier ut Skinnillveien 77.

Enebolig bygd 1981–82.

Skinnillveien 81 gnr. 221/106

Opprinnelig personalbolig for Røysetoppen, som Buskerud fylkeskommune solgte i mai 2004 til Ann Christin Hagen (f. 1983) fra Rødberg i Numedal og Lars Petter Bjørge (f. 1982) fra Svensrud på Røyse. De er begge elektrikere av yrke.

Enebolig bygd 1981–82.

Hytter i Frøysuåsen

Granheim gnr. 221/42 hytte sør for Åsbakken

Utskilt fra Nordre Frøyshov i 1944, og i 1946 solgt til Anna Schrøder f. Ullern (f. 1885) for 600 kroner.⁷⁰ Eier 1959–1968: Bjarne Schrøder (f. 1911). Eier siden 1968: Bjørn Arild Schrøder (f. 1934) – bosatt i Trysil. Schrøder eier også (siden 1986) gnr. 221/57 Snorrelia IV, som Sigurd Snorre Andersen kjøpte fra Nordre Frøyshov i 1959.

Snorrelia gnr. 221/44 Åsbakken 61 hytte sør for Åsbakken

Utskilt fra Nordre Frøyshov i 1948 og i juni 1949 solgt til Sigurd Snorre Andersen for 500 kroner (med tilleggsparceller i 1956 for 475 kroner). Eier 1992–2003: Ingeborg (f. 1926) og Ragnar Hogstad (f. 1927) fra Porsgrunn. Eier siden 2003: Geir Langstrand (f. 1959) fra Ibestad i Troms (bosatt ved Svensrud).

Utsikten gnr. 221/46 hytte sør for Åsbakken

Utskilt fra Nordre Frøyshov i 1951, og i 1965 solgt til Oddvar Wold (bror av Ruth Frøshaug i Åsheim – Åsbakken 61) for 950 kroner. Eier 1982–1986: Svein Reiertsen (f. 1947).

Eier siden 1986: Bjørg Elisabeth Ruud (f. 1950), bosatt i Oslo.

Bjerkelia gnr. 221/50 hytte

Utskilt fra Nordre Frøyshov i 1953, og i 1956 solgt til Esther Nicolaisen (f. 1901) for 100 kroner. Eier 1959–1961: Rolf Randby (f. 1919). Eier 1961–1968: L. Sæbøe-Larsen (f. 1883). Eier siden 1968: Jan Sæbøe-Larsen (f. 1931), bosatt i Tromsø. (Eiendommen omfatter også en naboparsell gnr. 219/13 – under Dæli.)

Finnhammer gnr. 221/53 hytte sør for Tostens

Utskilt fra Tostens (Nordli) i 1954 og solgt til Gerda og Sverre A. Hammer (f. 1910) for 1.000 kroner (med tilleggsparcell i 1961 for 1.200 kroner).

Eier siden 1981 er datteren Liv Marie Balogh (f. 1945), bosatt på Kløfta.

Arnebu/Utsikten gnr. 221/58 hytte sør for Åsbakken

Utskilt fra Nordre Frøyshov i 1959, og i 1960 solgt til Oskar Anderdal (f. 1916) for 1.700 kroner. Eier fra 1984 til 1989: Jan Arne Anderdal (f. 1943).

Eiere siden 1989: Jan Erik Bye (f. 1936) og Grete S. Bye (f. 1936), bosatt i Oslo.

⁷⁰ Anna Schrøder var søster av Bertha Syverine f. Ullern, som var gift med Nordre Frøyshovs eier Arvid Nicolaisen.

Frøyssol gnr. 221/59 hytte ved Bråtan

Utskilt fra Bråtan i 1960, og i 1961 solgt til Thorbjørn Thoresen (f. 1915) for 3.500 kroner.

Eiere siden 1995: Mette Volden (f. 1943) og Finn Thoresen (f. 1947), bosatt i hhv. Larvik og Oslo.

Olsbu gnr. 221/62 hytte nord for Mørkhøl

Utskilt fra Nordre Frøyshov i 1961, og i 1962 solgt til Ruth Nordli (f. 1912) for 2.205 kroner.

Eier siden 1976: Knut Grønvold (f. 1915), bosatt på Bekkestua i Bærum (ca. 1 dekar).

Kikkut gnr. 221/63 hytte

Utskilt fra Tostens (Nordli) i 1962, og i 1965 overdratt til Sverre Lie (f. 1938), bosatt på Hvalstad i Asker.

Frøysestua gnr. 221/64 hytte

Utskilt fra Nordre Frøyshov i 1962, og i 1963 solgt til Aage Christiansen for 1.500 kroner (bosatt i Oslo).

Vollebu gnr. 221/66 hytte sør for Tostens

Utskilt fra Tostens (Nordli) i 1962 og solgt til Knut Vollene (f. 1920) for 3.275 kroner (med tilleggsparsell i 1971 for 2.000 kroner). Eierne er bosatt i Oslo.

Solbu gnr. 221/70 hytte ved Petters

Utskilt fra Petters i 1965 og solgt til Jan Erik Bye (f. 1936) for 3.500 kroner. Eierne er av sønnen Leif Erik Bye (bosatt i Oslo).

Solbakken gnr. 221/71 hytte sør for Åsbakken

Utskilt fra Petters i 1965 og solgt til Solveig Bjørnstad (f. 1914) for 7.650 kroner.

Eier siden 1978: Per Andreas Christiansen (f. 1963).

Eiendommen er på 1,7 dekar.

Gnr. 221/72 hytte ved Tostens

Utskilt fra Petters i 1965 (1,1 dekar), og i 1988 solgt til Eva Erikssen (f. 1959).

Eieren bor på Fetsund.

Stadum

GNR. 222 (GNR. 43)

Stadum ligger nord på Røysehalvøya, i den vestvendte skråningen der Storelva siger ut i Tyrifjorden. Gården grenser i nord mot Domholt og Hafnor, i øst mot Frøyshov, i sør mot Onsaker, og i vest mot Storelva og Tyrifjorden.

Gårdsnavnet Stadum (egentlig Stadheim) er ikke entydig tolket. Forleddet *stad* er et gammelt ord som betyr «elvebakke, elvebredd», og *heim* er «bosted», altså «heimen på elvebakken». Forleddet kan også være det norrøne *stadr*, som er brukt om noe som stikker fram i terrenget. Rett på andre siden av Storelva ligger Averøya, som ved Stadum ender i et spisst nes. En annen betydning av *stadr* er «stadig opphold», og da blir betydningen av Stadum «et sted, hvor en har fast bopel». I dag synes forklaringen med «heimen på elvebakken» som den mest nærliggende.¹

Gårder med heim-ending ble for det meste ryddet i romersk jernalder og folkevandringstid (fra Kr.f.–600 e.Kr.) Stadum er trolig skilt ut fra Frøyshov.

Stadum er første gang nevnt i en skriftlig kilde i 1498, da en ukjent giver skjenker 5 ørtugebol i «Stadem og Domholt ødegaard paa Ringerige» til klosteret på Hovedøya i Oslofjorden.² Hovedøya kloster ble nedlagt i 1530-årene, og godset ble overtatt av kongen (krongods).

Stadum var allerede i 1528 delt i to gårder, Østre og Vestre Stadum.

¹ Dyrdal (1992), Harsson (1995) og NG V s. 11. Tidligere skrivemåter er Stadem (1498), Stadum (1528, 1657 og 1723), Stadim (1578 og 1617) og Staddem (1604). I Ivar Aasens «Norsk Ordbog» er ordet stad forklart med «Aabred, Elvekant».

² Akershusregisteret nr. 1425 (E.F. Halvorsens ekserpter).

Østre Stadum GML. MATRIKKNR. 15 AV SKYLD
29 ½ LISPUND SEINERE LØPENR. 149 OG 150

I 1528 het brukeren av den østre Stadum-gården TORGER STADUM, og han betalte 1 lodd sølv i skatt.³ I 1542 og 1595 eide St. Anna prebende ved Hallvardskirken (domkirken) i Oslo 15 lispund i Østre Stadum.⁴ I 1595 ble denne eierparten forvaltet av borgermester Sivert Pedersen i Odense i Danmark.⁵

I 1557–58 betalte OLA STADUM skatt (fôring). I 1594 het brukeren ANDERS STADUM. Han hadde AO i seglet, og var rimeligvis sønn av den tidligere brukeren.

Østre Stadum var fullgård i 1624, og brukeren het SYVER STADUM (f. ca. 1571). Skylda var 29 ½ lispund, hvorav 15 lispund, som tidligere ble eid av St. Anna prebende i Hallvardskirken, tilhørte et kanoni som ble brukt til avlønning av ikke-geistlige embetsmenn. 6 lispund tilhørte Lars Hanssen i Oslo som pantegods fra bønder (han administrerte samtidig nevnte kanoni for eierne, som var danske) og 2 ½ lispund tilhørte Karl Kjørstad i Sandsvær. 6 lispund manglet, men både før og etter 1624 tilhørte de folk på Hadeland.⁶

I 1635 og 1643 eide Per Tuv på Hadeland ½ skippund (10 lispund) uten bygsel i Østre Stadum.

I 1647 var Østre Stadums skyld 30 lispund, og tollskriver Hans Tommessen på Bragernes forvaltet de 15 lispund med bygsel som var kanonigods. Paul Morstad på Hadeland eide 6 lispund, Lars Hanssens enke, Marte, 6 lispund og Karl Kjørstad 3 lispund. I 1650 hadde magister Jess (ved skolen i Christiania) overtatt som forvalter av kanonigodset, og de 6 lispund som tidligere tilhørte Paul Morstad, ble eid av Østen Framstad på Hadeland.

I 1660 var Østre Stadums skyld redusert med ½ lispund til 29 ½ lispund,⁷ og «magister Bremers kanoni» eide fortsatt 15 lispund med bygsel. De 6 lispund som i 1647 ble eid av enka Marte i Oslo, ble nå forvaltet av Nils Larssen, rimeligvis sønnen, og Østen Framstad på Hadeland eide 6 lispund.

Syver Andersen Stadum (f. ca. 1571) satt på gården allerede i

STORE OG LILLE STADUM

Tidlig på 1500-tallet var Vestre Stadum den største av gårdene, og ble kalt Store Stadum. Den østre gården ble kalt Lille Stadum. Dette går fram av et vitnemål fra gamle Narve Ask i 1634, da Stadums «innengårds åker og eng» ble delt. Han minnes da det han hadde hørt for nesten hundre siden.* Men i 1528 betalte begge gårdene 1 lodd sølv i skatt, og i 1624 hadde de to gårdene nærmest lik skyld (30 og 29 ½ lispund).

* Fra en rettssak om eiendomsretten til «Yleholmen» i 1673 (Th. Solbergs håndskrevne notater etter gjennomgang av tingbok 12 fra 1673).

³ Brukeren av Vestre Stadum i 1528 het også Torger, men vi vet ikke om det er samme mann. I hvert fall var det to Stadum-gårder, som hver ble skattlagt med 1 lodd sølv.

⁴ Prebende er eiendom som gis f. eks. til et alter, for å lønne prestene/kanikkene.

⁵ E.F. Halvorsens ekserpter.

⁶ Halvorsen (1955) s. 23 og Halvorsen (1960) s. 14.

⁷ Det var eierparten til Karl Kjørstad i Sandsvær som hadde gått ned fra 3 til 2 ½ lispund.

1612. I 1614–15 ble han ilagt 4 daler i bot for å ha holdt tilbake bygsel av en ødegård han brukte, og i 1641 eide han 5 lispund med bygsel i Egge på Ask. I 1645 lånte han 40 riksdaler av Johan Schnell mot pant i Egge, og da kalles han Syver Andersen Stadum. I 1627 var Syver Stadum kirkeverge i Hole (han hadde ikke vervet i 1628).

I 1642–43 fløtet han (eller hans folk) til sammen 70 tylfter tømmer til Vikersund (i tre føringer à 30, 20 og 20 tylfter).⁸

Syver Andersen Stadum var gift med Ragnhild Olsdatter Bjørnstad, datter av Randi Paulsdatter (fra Søhol)⁹ og Ola Bjørnstad i Steinsfjordingen. De hadde bl.a. disse barna:

* Anders, seinere bruker av Østre Stadum, g.m. Ingrid Gudbrandsdatter – se nedenfor.

* Ola, bruker av av Søndre By fra cirka 1650.

* Berte, trolig g.m. Gunnar Larsen, som bodde på gården i 1664 og 1666.

I 1638–39 ble Gunnar Stadum bøtelagt for leiermål (samleie uten å være gift) med Berte Syversdatter, som trolig var datter av brukeren Syver. I 1652 vitnet Gunnar Larsen Stadum sammen med Syver Stadum, Trond Stadum og Engebret Leine (Trond Stadums bror) i en grensesak mellom Helgeland og Hole prestegård. I 1664 og

⁸ Ropeid I, s. 328.

⁹ Randi Paulsdatter Søhol var søster av Engebret Paulsen Søhol, hvis datter Ingrid ble gift med Tron Jonsen Stadum på Vestre Stadum.

KLAGET TIL STATT-HOLDEREN

I 1645–46 ble Syver på Østre Stadum ilagt 10 daler i bot for å ha oppgitt «falsk» tiende. Syver klaget i 1651 til stattholderen over futen, Johan Schnell, som «med urette» hadde bøtelagt ham for dette. Han sverget på at han fikk bare 2 tønner rug det året, og derfor betalte 1½ kvarter (kvar-tønne) i tiende. Vi kjenner ikke sakens utfall. Syver Stadum var i 1651 80 år gammel.*

* Fra Sehested-dokumentene 1651 (etter E.F. Halvorsens ekserpter).

To av Stadum-gårdene sommeren 1955, Østre Stadum bnr. 1 nærmest, og Vestre Stadum bnr. 6 ved siden av. I bakgrunnen Stor-elva, og gårdenes beiteland Holmen på den andre siden.

Widerøes's Flyveselskap AS

KNUSTE VINDUER I HØGSTUA

I 1673 stevnet Anders Stadum to menn, Halvor Johansen Bråten og Ola Rolvsen Vesetrud, fordi de «forleden vinter den tid Jon Stadums bryllup var» skulle ha slått inn vinduene i hans «høystue».* De to møtte og hevdet sin uskyld «på høyeste ed». Men de vedgikk at Halvor hadde bundet sin hest i Anders Stadums slipestein, og hesten hadde revet over ende krakken under slipesteinen, hvoretter «Halvor flidde Ole slipesteinen, og han kastet den over gjerdet i sneen». De to ble frikjent for beskyldningen om å ha slått inn vinduene, men skaden på slipesteinen måtte de betale.**

* Høgstue var på Østlandet betegnelse på to-etasjers hus med svalgang – se Høgstua Hurum, bind 2 s. 305.

** Thorleif Solbergs håndskrevne notater etter gjennomgang av tingbok 12 (1673).

1666 var Gunnar Larsen (f. ca. 1612) nevnt som «andre boende på gården».

Fra cirka 1648 var det sønnen, ANDERS SYVERSEN STADUM (f. ca. 1614), som var oppsitter. Han var gift med INGRID GUDBRANDSDATTER, og de hadde minst tre barn:

* Marte, g.m. Peder Rolvsen Hafnor (f. ca. 1644) – se omtale av Vestre Hafnor.

* Ragnhild (d. 1721), g.m. Ole Rolvsen (d. 1726), seinere bruker av Østre Stadum, minst seks barn – se nedenfor.

* Syver (f. ca. 1663), i 1666 ble hans alder oppgitt å være 3 år, trolig d. som barn.

SLEKTNINGER PÅ BY

I 1664 ble Anders Stadum stevnet av Ola By «for sin fedrene arv både i løst og fast». Ola var sønn av Syver Andersen Stadum.* I retten ble det lagt fram et pantebrev fra 1653 etter avdøde Syver Stadum, hvor det gikk fram at Ola var tildelt løssøre, men ingen fast eiendom. Anders Stadum stilte motkrav til Ola By etter at Ola hadde fått mange tønner såkorn av Anders, og bare levert tilbake en del av det. De ble forlikte om at Anders skulle gi Ola ytterligere 1 ½ tønne såbygg, mot at Ola skulle avstå «all hans pant til Egge» til Anders.

* Flere av brukerne på By i denne perioden het Ola, og én av dem het Ola Syversen.

Anders Stadum var lagrettemann i flere perioder mellom 1652 og 1673. I 1666 lånte han 25 riksdaler av Jacob Luth mot pant i «all den skog og mark som ligger under hans gård Egge» på Ask. Samme år ble han stevnet for ½ daler i gjeld, og samtidig ble «blinde Peder på Egge» stevnet for 1 daler.

Ved skjøte av 23. juni 1671 kjøpte Anders Stadum 6 lispund gods uten bygsel i egen gård av Østen Rasmussen Framstad på Hadeland, og bygslet de øvrige 23 ½ lispund i gården.

Det var skifte etter Anders Stadum 26. februar 1679. Han etterlot seg hustru Ingrid Gulbrandsdatter og de to døtrene. I skiftet ble opplyst at enka etter Anders' død var gift igjen med Kristian Pedersen Stadum.¹⁰

Det var datteren, RAGNHILD ANDERSDATTER STADUM (d. 1721) som overtok bruken av gården sammen med sin mann OLE ROLV-

¹⁰ Opplysninger fra Ole Engebretsen Yttri. Kristian Pedersen var bror av Hans Pedersen By. I 1680 var Kristian død, og sammen med en tredje bror, Henrik, mente Hans Pedersen da at de burde være like gode arvinger til gårdens «avling og avrøde», som enka.

«... HADDE LOVET HENDE EGTESKAB»

«Den 22de Juli 1712 tog Anne Olsdatter Stadum tingsvidne paa Berg tingstue i Hole ved lensmanden, Torsten By, for, at Daniel Pedersen hadde lovet hende egteskab. Sogneprest Opdal og frue samt prokurator Anders Christensen paa Frøishov og Mathias Sass paa Domholt bevidnede med ed, at det forholdt sig saaledes. Kristen Leine fremlagde Daniel Pedersens skriftlige indlæg, hvis indhold ikke er refereret. Anne var datter av Ole Rolvsen Stadum, der var en nabo af hendes vidner, presten Opdal og Mathias Sass; men deres vegtige vidnesbyrd kunde dog ikke frelse Anne, som aaret efter maatte betale 1 rigsdaler 12 skilling i leiermaalsbod.»*

* Gran (1906), s. 49–50.

SÅDDE RUG PÅ KROKSKOGEN

I 1681 var Ole Rolvsen Stadum blant åtte gårdbrukere fra Hole som ble stevnet av futen for ulovlig bråtehogst og bruk på Krokskogen.* Sammen med Kristen Rørvik og Syver Gomnes vedgikk Ole Rolvsen å ha ryddet og sådd til en rugbråte «på 3 kvarter sæd over Flaget». Rugen stod ennå i hesjer, og de bad pent om å få beholde kornet. Andre hadde ryddet, sådd og høstet i langt større mengder (ikke minst finnene), og de tre visste ikke at det var ulovlig. Det hadde vært misvekst nede i bygda, hvor landhavren kvelte deres avlinger. Futen ville beslaglegge kornet til inntekt for kongens kasse, men gav bøndene lov til å treske og male kornet og ta vare på det, eller stille kausjon for verdien, inntil saken var avgjort. Utfallet er ikke kjent.

* De øvrige var Ole Fjulsrud, Ole Nes, Gunvald Vik, Syver Gjesvold, Tollev Gjesvold, Kristen Rørvik og Syver Gomnes.

SEN (d. 1726). De giftet seg i 1680. Vi kjenner seks av deres barn, som alle var i live i skiftet etter foreldrene i 1721 og 1726:

* Kari (f. 1682), g.m. Lars Kristoffersen Dæhli (1674–1747) på Søndre Dæli, minst tre barn: Kristoffer, Anders og Marie – se omtale av Dæli.

* Lisbeth (1685–1746), g.m. Ole Tollevsen Gjesvold (1679–1747) på Søndre Gjesval, minst tre barn: Anders (g.m. Siri Nilsdatter Hurum, fire barn), Mari (g.m. Hans Fredriksen Fekjær, to barn) og Ragnhild (g.m. Anders Midtskogen).

* Anders (1686–1763), seinere bruker og eier av Østre Stadum, g.m. Kari Jensdatter, minst tre barn – se nedenfor.

* Anne (1688–1772), g. 1726 m. Peder Pedersen, minst én sønn Ole (f. 1729). I 1712 fikk Anne Olsdatter et uekte barn med dragon Daniel Pedersen, som skal ha vært bror av Pål Pedersen Putten, og i 1719 fikk hun en sønn, Iver, med Jacob Luth (1682–1720), en ugift sønn av den tidligere fogden med samme navn.

* Rolv (1692–1755), seinere eier av en del av Søndre Gomnes, g.1 m. Mari Rolvsdatter Ruud, én datter Ambjørg, g.2 m. Anne Johannesdatter, fire barn: Ole, Mari, Ragnhild og Elsebet – se Gomnes i bind 4.

* Ingrid (f. 1696), g. 1743 m. Kristoffer Paulsen Vik.

Ole Rolvsen Stadum var lagrettemann i 1692 og 1694. I 1699 utstyrte han sammen med Ole Olsen (Vestre Stadum) én soldat, Kristen Engebretsen Teigen (36, «ei tient»).

DRAGONGÅRD

Østre Stadum var «dragon-gård» under den store nordiske krig, dvs. gården skulle utstyre en dragon (soldat med hest). I 1711 ble det pålagt hver dragongård å holde 2 skippund høy i beredskap. Etter krigen fikk utrederne utbetalt godtgjørelse, og Ole Rolvsen Stadum, som bruker av den eneste dragongård i Østre Hole, fikk 11 riksdaler 3 ort 8 skilling.*

* Gran (1906), s. 11–13.

I skiftet etter Ragnhild Andersdatter i 1721 var boets nettoverdi cirka 158 riksdaler samt 6 lispund uten bygsel i Østre Stadum. Hjemmelen var et skifte i 1671 etter Østen Rasmussen Framstad i Ål i Gran sogn på Hadeland. I skiftet etter Ole Rolvsen i 1726 eide boet bare 3 lispund i gården, og nettoverdien var 54 riksdaler. Rimeligvis hadde eldste sønn, Anders, da overtatt de øvrige 3 lispund.

Sist på 1600-tallet eide lagmann JØRGEN PHILIPSEN begge Stadum-gårdene. Philipsen var Christianias rikeste mann og eide et stort jordegods. I 1679 kjøpte han 2 ½ lispund i Østre Stadum «med 15 års resterende landskyld av julemark» for 30 riksdaler av Peder Ottesen Hillestad. Dette må ha vært eierparten som Karl Kjørstad i Sandsvær eide i 1624.

Jørgen Philipsen ble i 1656 gift med Anna Bentsdatter, enke etter Jacob Eggertsen Stockfleth (d. 1652). De hadde ingen felles barn, og det ble hennes barn fra første ekteskap som kom til å arve det meste av jordegodset. Østre Stadum ble overdratt til hennes sønnesønn JØRGEN STOCKFLETH, som i 1712 solgte gården videre til JACOB LUTH, sønn av fogden med samme navn. Luth bodde på nabogården Helgeland, og bygslet bort både Østre og Vestre Stadum til leilendinger.

Etter Jacob Luths død i 1720 ble Stadum-gårdene eid av hans bo inntil de ble solgt på auksjon til hans eldre bror HENRIK LUTH for 606 riksdaler. I 1734 solgte Henrik Luth Østre Stadum til brukeren Anders Olsen Stadum, hvis slekt hadde sittet som leilendinger på gården i lang tid, og året etter solgte han også Vestre Stadum – se nedenfor.

ANDERS OLSEN STADUM (1686–1763) etterfulgte sin far som bygselmann på Østre Stadum i 1712. På skifte etter foreldrene i 1720-årene overtok han de 6 lispund eiergods i gården som morfaren Anders Stadum d.e. hadde ervervet, og ved skjøte av 16. juli 1734 kjøpte han de øvrige 23 ½ lispund av Henrik Luth for 400 riksdaler. Anders Olsen Stadum var gift med KARI JENSDATTER (1684–1768), og vi kjenner tre av deres barn:

* Jens (1722–1791), eier av Østre Stadum fra 1762, gift tre ganger – se nedenfor.

* Ragnhild, g. 1748 m. Tomas Pedersen Ask (ca. 1700–1766), hans 2. hustru, åtte barn, hvorav sju nådde voksenalder: Peder (g.m. Berte Pedersdatter Egge), Anders (g.m. Petronelle Hansdatter Sandsæter), Eli (ugift), Kari (g.m. Engebret Jensen Kind), Marie (g.m. Ole Engebretsen Gihle), Sara (ugift) og Inger (ugift).

* Lisbeth (1725–1786), g.m. Daniel Hansen Hafnor (1731–1809) (hans 1. hustru), ni barn: Sara, Anders, Anne, Hans, Jens, Kristen, Christense, Ole og Daniel – se gnr. 223/4 Hafnor.

I 1723 var det 2 hester, 10 storfe, 10 sauver og 10 geiter på Østre Stadum, og årlig utsæd var 2 kv.¹¹ rug, 3 kv. erter, 4 t. bygg og 4 t. blandkorn. Skylda var 29 ½ lispund, og gården hadde én oppsitter.

I 1762 opprettet Anders Olsen Stadum skiftekontrakt med de tre barna og overdro Østre Stadum til sønnen mot livøre til foreldrene i deres levetid, og mot at han utredet 176 riksdaler til hver av sine to søstre.

JENS ANDERSEN STADUM (1722–1791) var gift tre ganger, men fikk barn kun i første ekteskap med ELSE SOPHIE HANSDATTER SANDSÆTER (1729–1770). Hun var datter av Hans Mikkelsen Sandsæter og Christense Jacobsdatter, som kjøpte nabogården Østre Hafnor i 1757. Else Sophie og Jens fikk åtte barn som var i live i skiftet etter mora, avsluttet 12. juli 1770:¹²

* Sara (1746–1818), g.m. Kristoffer Paulsen Vik (1741–1804) på Øvre Vik, seks barn: Maria, Fredrik, Else, Paul, Maria og Karen – se bind 1 s. 35.

* Ole (1749–1819), fra 1772 eier av halve Østre Stadum, g.m. Siri Hansdatter, to barn: Else og Mari – se nedenfor.

* Hans (1752–1771), 18 år i skiftet etter mora i 1770, d. 19 år gammel.

* Christense (1755–1801), ugift (i folketellinga 1. februar 1801 ble hun betegnet som «vanvittig», og døde tre uker etter, 23. februar).

* Kari (1757–1823), g. 1780 m. Hans Hansen Løken (1752–1814) fra Løken i Hole, fra 1782 eier av Veholt på Ask, fire barn hvorav to nådde voksenalder: Ole (1781–1826, g.m. Anne Sofie Reich, to barn: Petter Andreas og Hans) og Gjertrud (f. 1812, g.m. Elling Gulbrandsen Skamarken på Tyrstrand, fem barn: Karen Mathea, Gulbrand, Hans, Marte og Sofie. Gjertrud g.2 m. Tomas Skredsvig fra Modum). Etter Hans Hansens død i 1814 giftet Kari seg igjen i 1816 med enkemann Lars Aslesen Grefsrud (1762–1840), eier av Grefsrud på Tyrstrand.

* Lisbeth (1761–1819), g.m. Hans Hansen Gjesvold (1762–1840) på Nordre Gjesval (østre gården), seks barn: Kari, Mari, Hans, Hans, Sybilla og Else – se bind 1 s. 92–93.

* Anders (1764–1801), fra 1790 eier av halve Østre Stadum, g.m. Gjertrud Nilsdatter Gommæs, seks barn – se nedenfor.

* Kristoffer (1767–1801), ugift, d. 34 år gammel.

I 1762 satt Else Hansdatter og Jens Andersen på gården med sine barn og fire tjenestefolk: Kari Jonsdatter, Kari Jensdatter, Anders Olsen og Kristoffer Kristiansen (tjenestekar og soldat).¹³ Under gården var det én husmannsplass.

I skiftet etter Else Hansdatter Stadum i 1770 etterlot hun seg ektemann og åtte barn. Boets bruttov verdi var 885 riksdaler, hvordi

¹¹ Kv. = kvarter = kvart tønne.

¹² Opplysninger fra slektsforskeren Terje Lehne.

medregnet Østre Stadum (taksert til 600 riksdaler, med hjemmel i skiftekontrakt av 17. mai 1762).

Jens Andersen Stadum giftet seg igjen med ANNE ANDERSDATTER (1742–1772), som døde 30 år gammel i 1772. Året etter giftet han seg for tredje gang, med KARI GULBRANDSDATTER (1729–1800). Begge disse ekteskapene var barnløse.

I 1772 delte Jens Andersen Stadum gården i to (hver med skyld 14 $\frac{3}{4}$ lispund) og overdro den ene parten til eldste sønn Ole (se nedenfor – Østre Stadum seinere gnr. 43/1), og beholdt selv den andre halvparten.

Østre Stadum LØPENR. 150 – SEINERE GNR. 222/3

Da Jens Andersen Stadum i 1772 delte Østre Stadum i to og overdro halve gården til sønnen Ole, fortsatte han selv som eier og bruker av den andre delen. Denne eide han til 1790, da han solgte den til sønnen Anders for 1.200 riksdaler.¹⁴

¹³ Dette var Kristoffer Kristiansen (1736–1822) fra Midtre Kjernet, som seinere ble gift med Eli Andersdatter, i 1762 tjenestejente på Vestre Stadum.

¹⁴ Jens Andersen Stadum eide rundt 1780 en del (3 $\frac{3}{4}$ lispund) i Østre Bjørke i Steinsfjerdingsken, som han solgte i 1782. Rundt 1790 eide han en del av Hjelle gård på Ask (solgt 1791).

*Stadum bnr. 3 i 2004.
Nordfjorden og Ask i
bakgrunnen.*

© Fotograf Marit Egerli

*Stadum (bnr. 3) i august
1961.*

Widerøe's Flyveselskap AS

ANDERS JENSEN STADUM (1764–1801) var gift med GJERTRUD NILSDATTER GOMNÆS (1762–1801), og vi kjenner seks av deres barn:

- * Jens (f. 1793), d. som barn.
- * Nils (1793–1794), d. 1 år gammel.
- * Jens (1794–1870), seinere eier av Østre Stadum, g.m. Kari Olsdatter Onsager, ni barn – se nedenfor.
- * Anne (1796–1869), g. 1824 m. Kristen Pedersen Hafnor/Dæhli (1800–1834), seinere eiere av Nedre Dæli, fem barn – Anders, Nils, Peder, Gjertrud og Kristen – se gnr. 219/8 Dæli i bind 4.
- * Nils (1797–1823), d. 26 år gammel.
- * Else (f. 1799).

Da folketellinga ble registrert 1. februar 1801, satt Gjertrud Nilsdatter og Anders Jensen (gårdbruker og landsoldat) på gården med fire barn og én tjenestejente, Rønnhaug Olsdatter (20) samt husbondens søster, Christense Jensdatter (44). Under gården var det én husmannsplass.

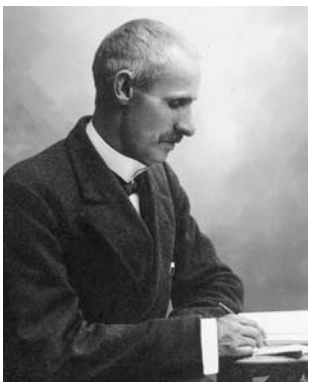
Gjertrud og Anders døde begge seinere i 1801. De fire barna var alle mindreårige, og eldste sønn, Jens, ble ved dom i 1802 kjent odelsberettiget til foreldrenes gård. I 1809 tok Isak Hansen Bønsnes, som formynder for Jens Andersen, opp et lån på 1.235 riksdaler mot pant i eiendommen,

JENS ANDERSEN STADUM (1794–1870) ble gift i 1818 med KARI OLSDATTER ONSAGER (1793–1884). De fikk ni barn:

- * Anders (1818–1890), eier av Østre Stadum fra 1869 til 1890, g.m. Lise Engebretsdatter Wiig, én sønn – se nedenfor.
- * Ole (1820–1843), d. 23 år gammel.

Tresking med hestevandring på Stadum i 1930-årene. Tomas Tveiten (til høyre) og en kar ved navn Gabrielsen. I bakgrunnen ligger bryggerhuset (til venstre) og våningshuset.

Gunnar Tveiten (1870–1943) var forfatter av den første bygdeboka i Hole, «Hole herred, Ringerike. En bygdebeskrivelse» (utgitt 1914).

Birgitte f. Prestegaarden (1871–1955) og Gunnar Tveiten (1870–1943).

* Kristoffer (1822–1896), leilending i Stadumsenga, siden gårdbruker på gnr. 211/6 Svarstad (Enga), seinere i Averøybråten, g.m. Karen Oline Jonsdatter Averøeie (f. 1830), minst tre barn: Johan (f. 1855)¹⁵, Anne Sofie (f. 1858) og Ole (f. 1862, i Averøybråten i 1900 m. hustru Inger Thorine Halvorsdatter f. 1861).

* Anne Jørgine (f. 1824), g.m. Lars Olsen Krogrudeie (f. 1836) fra Ådal, i 1900 bygselsmann på Busterud i Norderhov (Nordre Hønefoss).

* Karen Sofie (1827–1831), d. 4 år gammel.

* Nils (1829–1904), leilending i Stadumsenga, eier av Østre Stadum 1890–1904, g.m. Marte Marie Jensdatter (f. 1833) fra Nannestad, to sønner – se nedenfor.

* Maren Sofie (1831–1858), ugift, d. 27 år gammel.

* Marie Sofie (1833–1860), ugift, d. 27 år gammel.

* Johannes (1835–1836), d. 1 år gammel.

I 1865 satt Kari Olsdatter (73) og Jens Andersen (72) på gården med eldste sønn, Anders Jensen (48, ugift, «driver gaardsbruget»), én tjenestejente, Karoline Jensdatter (16, f. i Nannestad) og én losjerende, Andreas Hansen (19, skomaker). De hadde 2 hester, 5 storfe, 10 sauer og 1 gris, og sådde $\frac{5}{8}$ t. rug, 4 t. bygg, 2 t. blandkorn og 5 t. poteter.

I 1865 ble gårdens skogteig ved Øiersetra på Krokskogen utskilt og solgt til Ivar Rytterager og Johannes Fuhr. Ved skjøte tinglyst 1. mai 1869 overdro så Jens Andersen gården til eldste sønn, Anders, mot livøre til seg og hustruen i deres levetid.

ANDERS JENSEN STADUM (1818–1890) ble i fremskreden alder gift med LISE ENGBRETSDATTER WIIG (1834–1890). De fikk én sønn, Ole Christian, som døde som barn.

I 1877 ble det inngått avtale med Drammens trelasthandlerdireksjon om feste og fortøyning av tømmergrimene på Storhængslet, og «frit Badstøe» til enhver tid, på eiendommen.

Ved skjøte av 13. desember 1890 overdro Anders Jensen gården til sin yngre bror, Nils Jensen og hans sønn, maskinist Ole Nilsen, for 4.500 kroner, og tok livøre (hans hustru var død noen måneder tidligere). Anders Jensen døde allerede samme høst.

NILS JENSEN STADUM (1829–1904) var skomaker, og gift med MARTE MARIE JENSDATTER (f. 1833) fra Nannestad. De giftet seg i 1860, og satt i 1865 som leilendinger i Stadumsenga med sine to sønner: Ole (f. 1858) og Johannes (f. 1861), som begge utvandret til Amerika i ung alder.

I 1900 satt Marte Marie og Nils på gården med en forpakter, Ole Pedersen (f. 1865 i Ringsaker, som også var «farversvend»), dennes

¹⁵ I juli 1879 utvandret dagarbeider Johan Kristoffersen Stadum (f. 1855) til Amerika.

hustru Johanne Olsdatter (f. 1871 i Hønefoss) og deres tre barn: Ole Trygve (f. 1895 i Fredrikshald), Olga Marie (f. 1896 i Modum) og Paula Kristine (f. 1898 i Modum). De hadde én tjenestejente, Karen Olsdatter (f. 1875 i Lunder) og hennes udøpte sønn (f. 1900).

Etter Nils Jensens død i 1904 overtok Marte Marie Jensdatter gården ved auksjonsskjøte av 16. august 1904, for 2.850 kroner, med pantelån i Hønefoss sparebank for 2.000 kroner. Allerede året etter, ved kjøpe av 10. april 1905, solgte hun gården (skjøtet ble underskrevet «med paaholden Pen») til Birgitte og Gunnar Tveiten for 6.800 kroner. Dermed var Østre Stadum ute av den slekta som hadde sittet på gården i så mange år.

GUNNAR TVEITEN (1870–1943) fra Herefoss i Aust-Agder var gift med BIRGITTE PRESTEGAARDEN (1871–1955) fra Snarum i Modum. De fikk én sønn, Tomas Andreas (f. 1903). Birgitte og Gunnar Tveiten var begge lærere. Han har satt varige spor etter seg i bygdas kulturliv, bl.a. som forfatter av «Hole herred» i 1914, en lang rekke avisartikler og ikke minst skuespill for oppførelse i Hole ungdomsforening.

Etter Gunnar Tveitens død i 1943 solgte Birgitte Tveiten, ved kjøpe av 17. april 1943, gården til sønnen Tomas for 8.500 kroner (hvorav 4.000 kroner for løsøre) samt livøre til selgeren i hennes levetid.

TOMAS TVEITEN (1903–1991) giftet seg i 1939 med ASLAUG LANDER (f. 1910) fra Røyken i Brandbu på Hadeland. De fikk én datter, Anne Britt (f. 1940).

Birgitte (1871–1955) og Gunnar Tveiten (1870–1943) med barnebarnet Anne Britt (f. 1940). Bildet er tatt i 1942, året før Gunnar Tveiten døde.

«... KUNSTNER AV SØRLANDETS NÅDE»

«Tretten år gammel satte han sitt første stykke inn i Grimstadposten, siden har han skrevet, likt og ulikt. (...) I jubileumsåret forfattet han Hole herreds beskrivelse, en bygdebok som rager høyt over gjennomsnittet i bransjen. Hvis de skjønnlitterære bøker som Tveiten har lest ble lagt etter hverandre, rakk de ... vet ikke hvor langt, om ikke til månen, så langt på vei. Han har gjennom årene anmeldt mange bøker for forlagene, og om alle de kjente forfattere har han holdt foredrag i akademiene. (...) Tveiten er kunstner av Sørlandets nåde, dets mystikk og rytme fikk han i vuggegave.»*

*VV.: «Gunnar Tveiten», i Grimstadposten 19. januar 1927.

*Tomas Tveiten (1903–1991).
Bildet er tatt i 1942.*

*Aslaug Tveiten f. Lander
(f. 1910). Bildet er tatt i 1942.*

Aslaug og Tomas Tveiten drev med jordbær, og de hadde en betydelig frukthage. Tomas arvet i 1956 sin fars slektsgård, Tveiten i Herefoss, med 15 dekar jord og 500 dekar skog (eies i dag av Anne Britt Skuterud).

I 1948 var Stadum på 90 dekar dyrket jord (mold), 3 dekar frukthage og 55 dekar annet jordbruksareal. De hadde 2 hester, 7 kyr, 1 okse, 2 ungdyr, 6 griser og 30 høner.

Ved skjøte av 4. juni 1974 ble gården solgt til datter og sviger-sønn for 80.000 kroner, med føderåd til hennes foreldre av 5-årlig verdi 20.000 kroner.

ANNE BRITT LANDER SKUTERUD (f. 1940) giftet seg i 1965 med ARNE SKUTERUD (f. 1940 i Nes på Romerike). Han vokste opp på Røyse, hvor foreldrene eide en av Svarstad-gårdene. Anne Britt og Arne Skuterud har tre barn:

- * Kari (f. 1965), gift, bosatt i Oslo.
- * Jon Tveiten (f. 1969), samboende, bosatt i Hønefoss.
- * Astrid Lander (f. 1972), samboende, bosatt i Oslo.

Arne Skuterud er utdannet dykker, og har diverse oppdrag på Østlandet og Vestlandet. Anne Britt Lander Skuterud er sekretær ved Ringerike fengsel på Tyrstrand.

Stadum gnr. 222/3 har i dag 83 dekar dyrket jord og 40 dekar produktiv skog (ut mot Storelva). Eierne driver i tillegg 5 dekar jord i Grønvold ved Svensrud. På gården er det skurtresker, 3 traktorer, kaldluft korntørke og vanningsanlegg (Sameierlaget Tyri-fjordregn fra 1976).

Gårdens eiere har også Svarstad gnr. 211/5 på Røyse med cirka 110 dekar dyrket jord og 190 dekar skog på Krokskogen. Arne Skuteruds foreldre, Helga og Birger Skuterud, kjøpte denne i 1946.

Av bygninger er et gammelt våningshus¹⁶ (påbygd 1939, restau-

¹⁶ Våningshuset skal ha blitt flyttet fra opprinnelig sted ved de andre gårdene etter en utskifting rundt 1880.

*Våningshuset på Stadum bnr. 3
i 1930-årene.*

rett i 1970-årene), kårbolig (bygd 1974) som ligger 150 m fra gårdstunet, gammel låve med stall (ombygd 1936 og restaurert 1975), stabbur, og bryggerhus med vogn- og vedskjul. Et hønsehus ble revet tidlig i 1990-årene. Fjøs (bygd 1907) ble revet rundt 1960, og et gammelt grisehus ble revet rundt 1950.

Østre Stadum LØPENR.149, SEINERE DEL AV GNR. 222/1

Ole Jensen Stadum overtok i 1772 halvparten av foreldrenes gård Østre Stadum for 400 riksdaler, mens faren, Jens Andersen Stadum, fortsatt var eier av den andre halvdel (se ovenfor).

OLE JENSEN STADUM (1749–1819) ble i 1776 gift med SIRI HANSDATTER KITTELSRUD (1751–1836) fra Lier. Hun var datter av Maren Andersdatter (fra Bjørnstad i Hole) og Hans Åkesson Kittelsrud på Kittelsrud (Skauen) i Sylling.¹⁷ Vi kjenner to av deres barn:¹⁸

* Else (1777–1830), g.m. Peder Andersen, seinere eier av Østre Stadum, minst seks barn – se nedenfor.

* Mari (1783–1785), d. 2 år gammel.

¹⁷ Etter Lier bygdebok.

¹⁸ Opplysninger fra slektsforskeren Terje Lehne.

Stadum bnr. 1 i 2004. I bakgrunnen siger Storelva ut i Tyrifjorden (Nordfjorden).

I 1801 satt Siri Hansdatter (50) og Ole Jensen (51, gårdbruker og snekker) på gården med datteren Else (24) og hennes mann, Peder Andersen (34, landsoldat), og deres datter Mari (1). De hadde én tjenestejente, Anne Gulliksdatter (20). Under gården var det én husmannsplass.

Ved skjøte av 20. desember 1803 ble gården solgt til svigersønnen Peder Andersen Stadum for 399 riksdaler og livøre til selgerne i deres levetid.

PEDER ANDERSEN STADUM (1765–1817) var fra Vestre Stadum. I 1796 ble han gift med ELSE OLSDATTER STADUM (1777–1830). Vi kjenner seks av deres barn, hvorav to nådde voksenalder:

* Mari (f. og d. 1797), d. 3 uker gammel.

* Anders (f. og d. 1799), d. 3 uker gammel.

* Mari (1800–1803), d. 3 år gammel.

* Ole (f. 1803), seinere gårdbruker på Averøya, g.m. Marte Olsdatter Averøya (f. 1805). I 1900 var Ole Pedersen enkemann og innerst på Søndre Frok i Norderhov

* Anne Marie (1806–1831), g. 1830 m. Jørgen Olsen Onsager (1801–1847) på Onsaker, én sønn Ole (1830–1905), som på skifte etter mora i 1832 fikk panterettsutlegg på 251 spesidaler i Østre Stadum.

* Anders (f. 1813), d. som barn.

Etter Peder Andersens død i 1817 skiftet Else Olsdatter med sine barn, og inngikk i 1820 nytt ekteskap med JENS OLSEN STADUM (1767–1843) fra Vestre Stadum. Hans foreldre var Ole Jensen og Guro Nilsdatter, og etter moras død i 1813 overtok han som eneste arving foreldrenes halvdel av Vestre Stadum (løpenr. 152). Da han giftet seg med Else Olsdatter i 1820, ble han også eier av halve Østre Stadum. De to halvdelene ble således samlet på én hånd (sammenføyd til ett bruk i 1866).

Else Olsdatter døde uten å etterlate seg barn i andre ekteskap. De fikk i 1821 én datter, Gunhild, med hun døde 6 uker gammel. Det var skifte etter Else Olsdatter i 1827.

Jens Olsen Stadum giftet seg igjen med KARI MADSDATTER ULLERN (d. 1846), og de fikk fem døtre:

* Gunhild (f. 1834), ugift, seinere husbestyrerinne for sin stefar Anders Kristoffersen Domholt.

* Maren (f. og d. 1836), d. 8 måneder gammel.

* Maren (f. 1837), g. 1868 m. Hans Nilsen Hafnor.

* Oline (f. 1839), konfirmert 1854.

* Else Mathea (1841–1900), g. 1871 m. seinere banksjef Martin Jensen (f. 1845) i Hønefoss, minst fire barn: Karoline Marie (f. 1872), Alf Engebret (f. 1878), Johan Martin (f. 1881) og Emma Augusta (f. 1883).

Etter Jens Olsens død i 1843 ble gården overdratt til Kari Madsdatter og hennes mann ANDERS KRISTOFFERSEN DOMHOLT (f. 1812)¹⁹. Men ekteskapet ble av kort varighet (hun døde i 1846).

På skifter i 1845 og 1847 etter foreldrene ble de to gårdpartene av Stadum taksert til 3.930 spesidaler, hvorav 2.450 spesidaler gjaldt Vestre Stadum, som var bedre bebygd enn Østre Stadum. Begge eiendommene ble overdratt til Anders Kristoffersen Domholt, med påhefte av panterettsutlegg til hans fire stebarn (i 1845 med 432 spesidaler og i 1847 med 301 spesidaler til hver).

I 1864 ble det utskilt en parsell på 5 dekar som ble solgt til Hole sogns skolevesen for 48 spesidaler. Her ble Stadum skole bygd og tatt i bruk i 1865.

Anders Kristoffersen Domholt (Stadum) levde som enkemann på Stadum sammen med sine stedøtre. I 1865 var han 54 år gammel, og satt på gården med stedøtrene Gunhild (31) og Maren (29) samt to tjenestefolk: Engebret Kristiansen (58, f. i Norderhov, ugift) og Grethe Johannesdatter (34, f. i Norderhov). De hadde 5 hester, 17 storfe, 2 sauer og 1 gris, og sådde $\frac{1}{2}$ t. rug, $7\frac{1}{8}$ t. bygg, $7\frac{3}{8}$ t. blandkorn og 20 t. poteter.

I 1871 var Anders Kristoffersen Stadum i komiteen som forberedte dannelsen av Hole meieri i Svensrud, som representant fra Holefjerdingen.

Ved skjøte av 1. desember 1881 solgte han gården til HANS ANDREAS OLSEN for 22.500 kroner. Den nye eieren lånte 14.000 kroner av selgeren mot pant i gården, og året etter lånte han 8.500 kroner i Hypotekbanken. Samme år leide han bort gårdens skog på Krokskogen til H.E. Enger og Lars Skollerud i tre år, i en såkalt «uthugstkontrakt». Men Olsen ble ikke ved gården så lenge. Ved skjøte av 12. juli 1884 solgte han den til «rentenist» Johannes Kallerud fra Christiania for 28.000 kroner.

JOHANNES JACOBSEN KALLERUD (d. 1900) kom opprinnelig fra Spydeberg. I 1892 solgte han gårdens seterløkke med skog på Krokskogen til grosserer Andresen på Midtskogen for 5.500 kroner. Han var gift med KAREN KRISTENS DATTER (f. 1846) fra Ringebu i Gudbrandsdalen, som etter hans død i 1900 overtok gården. Da folketellinga ble registrert i desember, satt hun på gården med sønnen Thorvald og to tjenestefolk: Jonette Karlsdatter (f. 1879 i Kristiania) og Karl Moen (f. 1886 i Norderhov, og en besøkende, Marie Lyche (f. 1864 i Fredrikshald), som var bosatt i Kristiania hvor hun arbeidet i garn- og broderiforretning.

¹⁹ De giftet seg før skiftet etter Jens Olsen ble avsluttet i 1845.

«TYRIFJORDREGN»

I 1976 gikk 10 andelseiere sammen om vanningsanlegg med inntak sør for Onsakervika. Sameierlaget fikk navnet «Tyrifjordregn», og har følgende andelseiere: Gomnes (Ole Jens Myhre), Dæliteigen (Jørn Ullern, tidligere Jørgen Dæhli), Dæli (Ole Western), Onsaker (Thorleif Raaen), Stadum (Jens Dæhli), Stadum (Anne Britt og Arne Skuterud), Frøyshov (Mads Løken), Nordre Frøyshov (Arvid Bye), Frøystad (Mona Gommæs) og Søndre Frøyshov/Syr (Ole Fjeldstad).

FISKEDAM

På vestsida av Storelva, mellom de to Holmen-plasene som har tilhørt denne Stadum-gården, er det ennå spor i terrenget etter en 2 m dyp dam som ble brukt til oppbevaring av brasen og annen fisk som ble fanget i flomfisket på forsommere.* Men når det var storflom, gikk fisken ut i elva igjen. Dammen var ikke i bruk etter storflommen i 1934. Da kunne de kjøre med båt rett over Holmen og ut i Nordfjorden!**

* Slåtto (1973).

** Fortalt av Karl Dæhlie (f. 1913) – juli 2004.

Østre Stadum (bnr. 1) i august 1961, med Vestre Stadum (bnr. 6) bortenfor.

Widerøes's Flyveselskap AS

Karen og Johannes Kallerud hadde også døtrene Janne (f. 1874, konfirmert i Hole i 1889) og Marie (f. i Christiania, d. 1889 av magebetennelse).

Etter å ha skilt ut og solgt en tilleggsparsell til Stadum skolejord i 1901, solgte Karen Kallerud, ved skjøte av 4. januar 1902, gården til sønnen Thorvald for 8.783 kroner.

THORVALD JOHANNESSEN KALLERUD (f. 1877) ble i 1901 gift med HANNA ANDREASDATTER SVARSTAD (f. 1881). De fikk to døtre:

* Borgny (1902–2000), g.m. Harry Arvidsson (1902–1979), én sønn Leif (f. 1939), g.m. Aslaug Tellnes (f. 1935) – siden skilt – tre barn: Kjell (f. 1963), Rolf (f. 1964) og Anne Grethe (f. 1965).

* Solveig (1913–1982), g.m. Georg Olai Bentzen (1910–1996) i Hønefoss, én sønn Bjørn (f. 1944), g.m. Cornelia Jakoba Spjiker (f. 1950) fra Nederland, tre barn: Georg Johan (f. 1971, gift med Diana Strømmen f. 1973), Bjørn Kristian (f. 1975, g.m. Ellen Johanne Pedersen f. 1976, én datter Hannah f. 2003) og Caroline (f. 1981, samboer med Øivind Rindal Smidesang).

Thorvald Kallerud satt som eier i fem år, og solgte Stadum ved skjøte av 27. september 1907 til Anders Johannessen Ekornrud for 19.800 kroner.

ANDERS JOHANNESSEN EKORNRUD (f. 1854) fra Ask satt også med Stadum i fem år. Han var gift med GUNVOR ENDRESDATTER (f. 1854 i Vestre Slidre). I 1900 satt de som selveiere på hans farsgård Ekornrud på Ask med tre barn: Elise Josefine (f. 1886), Olga Karoline (f. 1889) og Einar Alfred (f. 1893). Anders Ekornrud skilte fra bruket Frøystad i to parseller i hhv. 1907 og 1911, før han

ved skjøte av 16. april 1912 solgte gården til PEDER A. NEREM for 23.000 kroner. Nerem synes å ha hatt vanskeligheter med å reise kjøpesummen, og måtte allerede året etter gå den tunge veien til skifteretten. I 1913 ble gården, av Anders Ekornruds enke og arvinger og med påtegning fra advokat Schrøder som bestyrer av Peder Nerems konkursbo, solgt til Jens Johannessen Dæhli for 20.000 kroner. Skjøte ble først utstedt 31. mars 1918, og året etter (1919) lånte kjøperen 11.000 kroner i Hypotekbanken.

Stadum cirka 1935 (etter maleri av Gulbrand Hurum).

JENS JOHANNESSEN DÆHLI (1878–1970) var sønn av Karen Andreasdatter (fra Dal under Fjelstad) og Johannes Jensen Søhol fra Røyse, som i 1880-årene var gårdsbestyrer på Frok i Norderhov, og ble seinere eier av Søhol-gårdene gnr. 29/3 (kalt «Trægde»). Han var gift med HANNA HURUM (1879–1953) fra Østigarden Hårum i Steinsfjerdingen. De fikk fem barn:

* Johannes (1905–1999), seinere eier av Stadum, g.m. Else Moe, tre barn – se nedenfor.

* Jørgen (1906–1996), eier av Dæliteigen, g.m. Gudrun Bårnås (1901–1962) fra Hønefoss, to barn: Gerd (f. 1935, ugift, bosatt i Dæliteigen på Røyse) og Bjørg (f. 1937, g.m. Bjørnar Ullern, to barn: Jørn Kristian f. 1961 og Wenche f. 1965).

* Hans (1908–1984),²⁰ bosatt på Frøytun på Røyse, g.m. Karen Engebretsen (f. 1916), tre barn: Kari (f. 1951), Grethe (f. 1956) og Hans Kristian (f. 1961) – se gnr. 203/7 Frøytun.

* Gunhild (f. 1911–2004), bosatt på Gomnes, g.m. Gunnar Myhre (1912–1999) fra Modum, to barn: Randi (f. 1943, g.m. Hans Sveen f. 1940 på Øvre Lo i Haug, to barn: Arne Gunnar f. 1966 og Anne Hilde f. 1969), og Ole Jens (f. 1947, eier av Gomnes gnr. 218/13 og 14, g.m. Åse Marit Hurum f. 1951, to barn: Hanne Margrethe f. 1973 og Ellen Cecilie f. 1977).

* Karl (f. 1913), bosatt i Grønvold ved Svensrud, g.m. Margrethe Antonie (Tutti) Lander (1916–2004) fra Brandbu, én sønn Lars (f. 1950) – se gnr. 202/40 Grønvold.

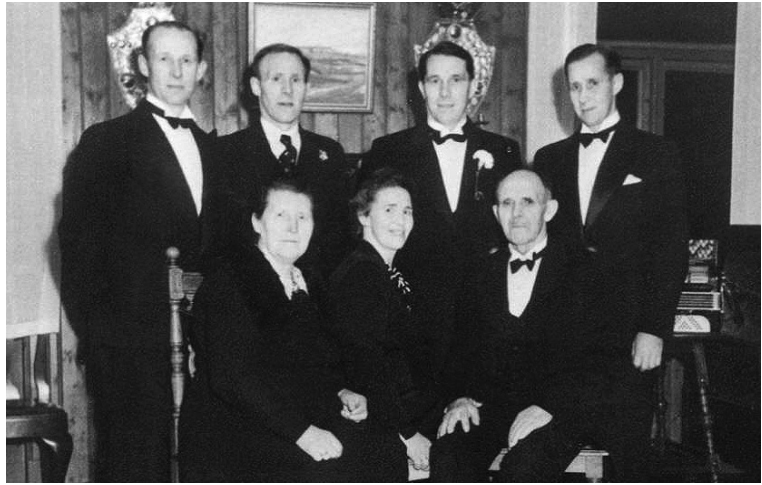
Ved skjøte av 16. mai 1945 solgte Hanna og Jens Dæhli gården til eldste sønn, Johannes Dæhli, for 27.000 kroner (hvorav løvsøre 10.000 kroner) samt livøre til foreldrene i deres levetid.

²⁰ Hans ble døpt Hans Bjørnstad, fordi moras slekt i åtte generasjoner hadde bodd på Bjørnstad (opplyst av Hans Bjørnstads bror, Karl Dæhli).

STRAND- OG VANNRETT VED STORELVA

I mai 1921 undertegnet Jens Dæhli en kontrakt med Drammens Trelasthandler-direksjon om benyttelse av strand- og vannrett mot Storelva, mot en årlig avgift på 200 kroner. Avgiften steg til 300 kroner i 1962, og kontrakten med Drammensvassdragets Fellesfløtningsforening ble da utvidet til å omfatte resten av gårdens strand- og vannrettigheter ved Storelva, med rett til å oppføre en fløterhytte med uthus.

Hanna Jørgensdatter
f. Hurum (1879–1953) og
Jens Johannessen Dæbli
(1878–1970) med sine barn.
Gunbild (f. 1911) sitter foran
med foreldrene. Bak fra ven-
stre: Johannes (f. 1905),
Jørgen (f. 1906), Hans
(f. 1908) og Karl (f. 1913).

Hovedbygningen på Stadum
cirka 1930.

I 1948 var gården på 160 dekar dyrket jord (mold og grus), 120 dekar annet jordbruksareal og 120 dekar produktiv skog. De hadde 4 hester, 12 kyr, 2 okser, 3 ungdyr, 6 griser og 20 høner.

I 1949 ble Holmen (av skyld mark 2,60) utskilt og overført til Norderhov i forbindelse med en grenseregulering, og har siden hatt gnr. 1/38 i Norderhov (Ringerike).

JOHANNES DÆHLI (1905–1999) giftet seg i 1942 med ELSE MOE (1916–1995) fra Mo på Røyse. De fikk

tre barn:

* Jens (f. 1945), seinere eier av Stadum, g.m. Gunn Mari Lilleeng, tre barn – se nedenfor.

* Tore (f. 1947), bosatt i Steinsåsen, g.m. Berthe Ahlbjerk (f. 1954), to barn: Christine (f. 1977) og Fredrik (f. 1980).

* Per (f. 1949), bosatt i Stadheim gnr. 222/13 ved Stadum, g.m. Wencke Pedersen (f. 1939).

Else og Johannes Dæbli med
sine tre sønner. Bildet er tatt
på deres gullbryllupsdag i
1992. Fra venstre: Jens
(f. 1945), Else Dæbli f. Moe
(1916–1995), Johannes
Dæbli (1905–1999), Tore
(f. 1947) og Per (f. 1949).

BEITELAND PÅ HOLMEN

På Holmen, på den andre siden av Storelva, hadde gården sommerfjøs. Kyrne beitet der om sommeren, og ble tatt inn i sommerfjøset og melket. Dyra ble rodd over elva på en stor pram. Etter hvert ble det anskaffet motorbåt som ble bundet sammen med flåten, og da gikk det lettere. Like etter at de ble sluppet utpå Holmen på forsommeren, ville krøttera tilbake til gården, og de la på svøm over elva. Men lensene som ble brukt i tømmerfløtinga, hindret dem i å komme helt over, og så måtte gårdens folk ut med båt. De slengte et tau rundt horna på én ku og dro den over igjen, og da fulgte de andre med.*

* Fortalt av Karl Dæhli (f. 1913) – juli 2004.

Else og Johannes Dæhli drev primært melkeproduksjon på Stadum, ved siden av tradisjonell gårdsdrift.

I 1972 overtok sønnen, Jens Dæhli (f. 1945), gården etter foreldrene (skjøte ble først utstedt 20. mai 1974) for 145.000 kroner samt føderåd til foreldrene. En ny kårbolig, delvis bygd på en parsell som ble makeskiftet med Henry Jørgensen på Stadum skole, ble utskilt i 1974 (gnr. 222/13 Stadheim) og beholdt av Johannes Dæhli, med rett til gangsti over hovedbølet til Storelva og rett til båt plass.

JENS DÆHLI (f. 1945) giftet seg i 1970 med GUNN MARI LILLE-ENG (f. 1950) fra Målselv i Troms. De har tre barn:

- * John (f. 1970), bosatt i Grøndokka, samboer med Mette Snekvik (f. 1974) fra Kløfta.
- * Kathrine (f. 1973), bosatt i Steinsåsen.
- * Magnus (f. 1986).

Jens Dæhli er utdannet bilmekaniker, og i dag ansatt i Forsvarets logistikkorganisasjon. Her arbeider han primært med testing av nytt materiell som anskaffes til Hæren.

Stadum gnr. 222/1 har i dag 174 dekar dyrket jord (primært kornproduksjon) og 270 dekar produktiv skog. På gården er det skurtresker, to traktorer, kaldluft korntørke og vanningsanlegg (Sameierlaget Tyrifjordregn fra 1976).

Av bygninger er et våningshus (gammelt, påbygd omkring 1880 og restaurert 1975–1980), låve med stall og fjøs, stabbur, bryggerhus og garasje (alle bygningene er gamle).

Kyrne går i land fra prammen ved Stadum-landet, etter å ha vært på beite på Holmen på den andre siden av Storelva. Johannes Dæhli og søsteren Gunhild bistår. Bildet er fra cirka 1940.

Vestre Stadum GML. MATRIKkelNR. 16 AV SKYLD
30 LISPUND SEINERE LØPENR. 151 OG 152

I 1528 var Torger Stadum bruker av Vestre Stadum, og betalte 1 lodd sølv i skatt.²¹ I 1557–58 betalte KNUT STADUM fôring,²² og skylda på gården var 30 lispund, som var krongods (tidligere eid av Hamar-bispen).²³ I 1560–61 betalte Knut én ku i holding.²⁴

Fra 1599 var JON ENGBRETSSEN STADUM (d. 1627) oppsitter på Vestre Stadum. Han var bruker også i 1624. Da var gården fortsatt krongods, og skylda var 40 lispund, medregnet 10 lispund for Haga på den andre siden av fjorden (på Ask).²⁵ I 1610 var Jon Stadum en av utsendingene fra Hole ved kongehylling i Oslo.²⁶

I 1617 er også nevnt en Bjørn Stadum.

I 1615 og 1624 eide Jon Stadum 2 såld (10 lispund) i Bålerud i Heradsbygda (Norderhov) og 1/2 såld (2 1/2 lispund) i Brørby i Jevnaker, så han var en velstående kar.²⁷ Vi kjenner ikke navnet på hans hustru, men på tre av deres sønner:²⁸

* Engebret (f. ca. 1584), oppsitter på Søndre Leine fra 1618 til 1664, i 1673 vitnet sønnen Lars i en rettssak om eiendomsretten til Yleholmen.

* Reidar, seinere oppsitter på Østre Bønsnes,²⁹ trolig g.m. Gunhild, minst to barn: Ola (f. ca. 1646) og en datter (g.m. Hans Averøya, minst tre barn: Ola (1660–1742, g.m. Marte Kristoffersdatter Gomnes), Marte (g.1 m. Johannes Olsen Ve, fem barn: Hans, Ola, Marte, Gunhild og Berte, g.2 m. Gudbrand Mikkelsen Ve fra Oppen, to barn: Johannes og Kari), og datter (g.m. Johan Kjellsen).

NATURRESERVAT

Ved kongelig resolusjon av 28. juni 1985 ble et område på cirka 1.050 dekar ved Storelvas utløp i Tyrifjorden utlagt som Averøya naturreservat. 850 dekar er vannareal, mens de øvrige 200 dekar båndlegger krattskog og beitemark som tilhører gårdene Averøya (Basberg) og Dæhli (Stadum). Formålet med fredningen er å bevare et rikt og variert våtmarksområde med vegetasjon, fugleliv og annet dyreliv som er naturlig knyttet til området. Averøya er en del av et større våtmarksområde (Nordre Tyrifjorden), og har stor verdi for våtmarksfugler, især i trekktiden.

²¹ Brukeren av Østre Stadum i 1528 het også Torger, men vi vet ikke om det er samme mann. I hvert fall var det to Stadum-gårder, som hver ble skattlagt med 1 lodd sølv.

²² Fôring = en skatt som på 1500-tallet avløste natural- eller pengeytelsen fra bønder på Østlandet til kongen og hans ombudsmenn (Norsk historisk leksikon).

²³ Hamar bispedømme ble opprettet i 1152–53. Etter reformasjonen i 1537 ble bispegodset overtatt av kongen, og Hamar bispedømme slått sammen med Oslo (Oslo bispedømme).

²⁴ Holding = tredjearsstake = en avgift som ble betalt ved fornyelse av bygselkontrakten (leielperioden var 3 år).

²⁵ Halvorsen (1955) s. 23 og Halvorsen (1960) s. 14.

²⁶ Christian 4, som regjerte fra 1588 til 1648.

²⁷ Jon Stadum må ha vært en nær slektning av Per Bålerud, som i 1615 og 1624 også eide deler av Bålerud og Brørby, og i tillegg 2 såld i By på Røyse.

²⁸ Jon Engebretsen Stadum og hans slekt (bl.a. denne gren på Vestre Stadum) er omtalt i Thorleif Solbergs artikkel «Litt om Hole-slekter i eldre tid» i Hringariki nr. 1/1998, s. 55–70. Da det i artikkelen er satt opp slektsoversikten ut fra oversettelsen «som var hennes så vel som deres fars søster», i stedet for «som var deres så vel som hennes fars søster», blir slektsoppsettet litt annerledes enn i artikkelen (endret av Thorleif Solberg i august 2004).

²⁹ Av tingbøkene går det fram at Reidar Bønsnes hadde en datter, som var mor til Ole Hansen Averøya og svigermor til Johannes Ve.

* Trond (f. ca. 1604), seinere bruker av Vestre Stadum, lensmann i Hole, g.m. Ingrid Engebretsdatter Søhol, minst to sønner: Jon og Engebret – se nedenfor.

Yngste sønn, Trond, etterfulgte faren som bruker på Vestre Stadum.

TROND JONSEN STADUM (f. ca. 1604) var lensmann i Hole fra cirka 1635 til rundt 1666.³⁰ Han var gift med INGRID ENGBRETS-DATTER SØHOL, datter av Engebret Paulsen Søhol. Vi kjenner to av deres sønner:

* Engebret (f. ca. 1631), i 1662 idømt bot på 9 mark fordi han og hans andre kone hadde fått barn for tidlig etter giftermålet. I 1666 var han husmann på Hamnor. Fra hans første ekteskap kjenner vi to barn: Marte (1650–1728, g.m. Hans Brynhildsen ca. 1648–1736, i 1680-årene husmann i Moen under Mo, og fra 1702 eier av Helgerud i Norderhov), og Asle (f. ca. 1656).

* Jon (f. ca. 1634).

Trond Stadum overtok i 1625 som bruker av halve Vestre Stadum, og etter farens død i 1627–28 bygslet han også resten av gården. I 1636–37 ble Trond Stadum og hans brødre, Reidar Bønsnes og Engebret Leine, bøtelagt med 20 riksdaler for å ha bygslet bort kongens del av Helgerud i Norderhov sammen med sin egen gårdpart.

I 1642 var Trond Stadum lagrettemann, og i 1642–43 fløtet han 30 tylfter tømmer til Vikersund. I 1652 vitnet Trond Stadum, «som i mange år har brukt Haga ødegård», i en sak om tømmerhogst og grenser mellom Veholt og Heieren på Ask. I 1664 og 1666 bodde sønnen Jon (30 år i 1664) hos faren på Stadum, og i 1666 var også

³⁰ Fra cirka 1625 var Per Nordre Gjesval bondelensmann i Hole. I 1631 ble han etterfulgt av Bjørn Hundstad, før Trond Stadum overtok fra cirka 1635. Ifølge Halvorsen (1962) s. 29 var Trond Stadum bygdelensmann til ca. 1640, men ifølge tingbøkene var han det fortsatt gjennom hele 1650-tallet, og var det også i 1666.

FAMILIESTRID OM GÅRDPARTER

I 1636 var det skifte etter Åse Engebretsdatter, søster av Jon Engebretsen Stadum. Av skiftet går det fram at de hadde ytterligere én bror, som var far til Gudlaug Trøgstad. I 1653 stevnet Gudlaug sine fettere på Stadum fordi hun ikke hadde fått noe av arven etter Åse, som «var deres så vel som hennes fars søster». Striden gjaldt eierparter i Nedre Veme og Bålerud, og Gudlaug hadde odell på Nedre Veme. Hennes sviger-sønn, bygdelensmann Villads Trøgstad i Norderhov (gift med datteren Eli) tok saken opp på bygdetinget flere ganger, bl.a. mente han at et salg av eierparter i Bålerud og Nedre Veme fra Trond Stadum «og consortium» til Solve Olsen Bålerud i 1638 måtte kjennes ugyldig, da Villads hustru var nærmest Trond Stadums gren til å kjøpe Bålerud, før noen fremmede. I 1666 opplyste Trond Stadum at han var hjemmelsmann til Bålerud, og at hans sønner, Jon og Engebret, ville innløse gården. Men retten slo fast at Solve hadde sittet på Bålerud i 28 år, hans kjøp var lovlig gjort og dertil tinglyst, så han fikk beholde gården.

«... DREBT TVENDE ELSDYR»

I 1622 ble Jon Stadum og Guttorm By «och ehn deel flerre aff Almuen» ilagt bot på 10 daler fordi de hadde «drebt tvende Elsdyr» (to elger), i en periode da myndighetene forsøkte å regulere jakten ved å fastsette jakttid.*

* Gisle Guldal: «Companer og Leyermaalssyndere» i heftet Ringerike 1979, s. 47.

«... SENG, ILD, MAT OG SENGELÆR»

I 1664 hadde en tømmerhandler fra Modum, Søren Madsen, «et halvt år mens han lå sjuk hatt seng, ild, mat og sengeklær hos Trond Stadum». På bygdetinget slo lagretten fast at Trond hadde rett til betaling.

RØMTE FRA TJENESTEN

I 1695 ble Ole Bjørnsen Stadum stevnet av Jacob Luth på Helgeland fordi Luths tjenestedreng, Nils Andersen Gravli, hadde forlatt Helgeland og tatt ny tjeneste hos Ole Bjørnsen. Ole møtte på tinget og fortalte at «han, hustru og ganske familie» lå syk da drengen kom til ham, og Ole hadde aldri tatt ham i sin tjeneste eller lokket ham fra Luth. Ole ble frikjent, mens Nils Andersen Gravli ble dømt til å ha forbrutt en halv årslønn (4 riksdaler), og endatil måtte han betale 2 riksdaler i omkostninger.

nevnt to drenger, Syver Sørensen (23) og Nils Johannessen (11).

Jon Stadum opptrådte flere ganger på farens vegne. I 1666 kalles han sogar i tingboka «bygdelensmann Jon Stadum i hans faders absentia» (fravær). Noen dager seinere var Trond Stadum tilbake som lovens håndhever i bygda. Jon Stadum ble likevel bygdelensmann, fra august 1670 og fram til høsten 1671, da Syver Gjesval overtok.

I 1672 ble Jon Stadum ilagt bot på 1 mark sølv for ikke å ha møtt etter stevнемål. Vi kjenner ikke navnet på hans hustru, men i 1673 går det fram av tingboka i Norderhov at Ola Lerbergs enke var gift med Jon Stadum.

Rundt 1680 kom OLE BJØRNSEN som bygselmann til Vestre Stadum. Han var trolig sønn av Bjørn Olsen Dæhli. Ole Bjørnsen var lagrettemann i perioden 1681–1691, og satt på gården til 1695. I 1692 fikk han «forlov» av Jens Thygesen på Søhol til å ligge med buskapen på Øskjevallsetra (se omtale av seter). I 1694 ble han stevnet for 4 riksdaler i restskatt.

I 1695 lot Ole Olsen tinglyse sin bygselseddel av 19. januar s.å. fra hr. assistentråd og lagmann Jørgen Philipsen «på den gård Stadum, som Ole Bjørnsen hittil påbodd».

OLE OLSEN STADUM var lagrettemann i 1696 og 1697. I 1699 utstyrte han en soldat sammen med Ole Rolvsen på Østre Stadum. Det var Kristen Engebretsen Teigen (36, «ei tient»).

Ved kongelig skjøte av 18. desember 1649 ble en del krongods på Ringerike, bl.a. Vestre Stadum med Haga ødegård (i alt 40 lispund) solgt til HANS EGGERTSEN STOCKFLETH. I 1650 makeskiftet han Stadum og Haga ødegård med annet jordegods, men det er ikke opplyst hvem han makeskiftet med. Trolig var det med JACOB LUTH, fogd på Ringerike 1657–1667. Luth må seinere ha avhendet Vestre Stadum, for i 1711 makeskiftet hans sønn, Jacob Luth d.y., Søndre Haug på Tyrstrand mot Østre og Vestre Stadum. Eier av sistnevnte gård var da NILS OLSEN, som overtok Søndre Haug og bodde her til sin død. Han var gift med SIBYLLA LARSDATTER (1677–1756), og de fikk minst fem barn: Lars, Erik, Anne, Marte og Kari.³¹

Jacob Luth d.y. har siden overdratt Vestre Stadum til sin svoger, løytnant HANS MEYER, som eide Vestre Stadum i 1720-årene. Han var offiser ved 2. Oplandske nat. Infanteriregiment, og ble i 1720 gift med Jacob Luths datter, REBEKKA WALTER (1676–1751).³² Vi

³¹ Lagesen (1927), s. 262.

³² Rebekka Walter og Hans Meyer fikk i 1720 kongelig bevilling til brudevielse «hjemme i huset».

kjenner ett av deres barn, Hans (f. 1722). Fra 1719 til 1721 eide Meyer Fjelstad på Røyse.

Hans Meyer bodde på gården i 1723, og hadde da 2 hester, 10 storfe, 10 sauer og 10 geiter. Årlig utsæd var 2 kv. rug, 3 kv. erter, 3 t. bygg og 4 t. blandkorn. Gården hadde én oppsitter, og skylda var 30 lispund.

Meyer har seinere overdratt Vestre Stadum til sin svoger HENRIK LUTH, som ved skjøte av 17. februar 1735 solgte den til den tidligere brukeren, Nils Kristoffersen Stadum, for 325 riksdaler. Kjøperen finansierte gårdkjøpet ved et pantelån på 300 riksdaler i en pensjonskasse for offisersenker.

NILS KRISTOFFERSEN STADUM (ca. 1698–1754) var gift med GURO KLAUSDATTER HUNDSTAD (ca. 1693–1738). Allerede året etter at de overtok som eiere, i 1736, ble alt husgeråd lagt i aske ved «den ulockelige Ildebrand som overgick Nils Christophersens Huus». ³³ Ved skiftet etter Guro Klausdatter i 1738 var boets nettoverdi beregnet til 47 riksdaler, og de hadde fire barn i live: ³⁴

* Kristoffer (f. ca. 1725), g.m. Kari Nilsdatter.

* Klaus (1727–1793), seinere i Holmen under Stadum, g.m. Marte Rolvsdatter Stavlundstøa, minst ni barn – se Holmen.

* Anders (1729–1789), seinere eier av Vestre Stadum, g.m. Maria Olsdatter (1721–1808), fem barn: Jens, Nils, Lars, Kristoffer og Peder – se nedenfor.

* Anne (1736–1772), g.m. Hans Pedersen Moe (1727–1815) på Øvre Mo på Røyse, minst fire barn: Ole, Mari, Nils og Peder – se gnr. 202/9 Mo med Svensrud.

Nils Kristoffersen giftet seg igjen med LISBETH JOHANSDATTER BRAATEN (ca. 1708–1784), ³⁵ datter av Johannes Halvorsen og Guri Knutsdatter på plassen Bråten på Tyristrand. De fikk fem barn: Guro (f. 1739), Torsten (f. og d. 1742), Johannes (f. 1746), Marthe (f. 1748) og Kristian (f. 1751). Han satt som eier til 1744, da han solgte gården til Jacob Luth den yngre og Jørgen Nachschow, sønn og svigersønn av den tidligere eieren Henrik Luth. De solgte gården straks etter, ved skjøte av 10. januar 1744, til Jens Engebretsen for 450 riksdaler. Nils Kristoffersen flyttet deretter til en av Taje-plas-

³³ Skifteprotokoll nr. 11 (1737–1739) Ringerike og Hallingdal, s. 363b.

³⁴ Opplysningene om Nils Kristoffersens etterkommere er hentet fra Ole Engebretsen Yttris artikkel «Mer om Rolv Søhols etterslekt - og noen andre Rolvs-ætlinger», i Hringariki nr. 1/2004.

³⁵ Nils Kristoffersen og Lisbeth Johansdatter fikk ekteskapsbevilling 6. oktober 1739, da Lisbeth og Nils' første kone, Guro Klausdatter, var beslektet i 2. og 3. ledd.

sene (under Helgeland) på den andre siden av Storelva, hvor han døde i 1754.

JENS ENGBRETSSEN STADUM (1716–1754) var sønn av Marte Jensdatter og Engebret Jensen på Taje under Helgeland. Han ble gift med MARIA OLSDATTER HUNDSTAD (1721–1808), datter av Ole Larsen Hundstad og Åse Nilsdatter (fra By). De hadde sju barn som var i live i skiftet etter faren i 1754:

* Ole (ca. 1742–1792), seinere eier av Vestre Stadum, g.m. Guro Nilsdatter (ca. 1741–1813), én sønn Jens – se nedenfor.

* Malene (f. ca. 1744).

* Eli (f. ca. 1745), g. 1767 m. Søren Nilsen Fjeld, i 1801 på Søndre Fjell med tre barn: Ole (14), Marte (11) og Anne (10).

* Engebret (1747–1825), overtok ødegården Kinn på Tyrstrand, som faren hadde kjøpt i 1751, g.m. Kari Tomasdatter Ask (1745–1818), tre barn: Tomas, Marie og Ragnhild.

* Marte (f. ca. 1749), g. 1781 m. Ole Olsen Domholt (Skamarken), seks barn: Ole, Berthe, Maria, Ole, Sigrid og Jens – se Domholt.

* Abraham 1751–1810), seinere husmann i Tomta, g.m. Anne Kristensdatter (f. 1755), minst seks barn: Maria, Kristen, Inger, Inger, Åse og Jens – se Tomta.

* Åse (f. 1754).

Vestre Stadum blir delt

Jens Engebretsen Stadum satt med hele gården til 1749. Da overdro han en halvdel til broren, SVEND ENGBRETSSEN (ca. 1706–1783), slik at begge ble eiere og brukere av hver sin gårdpart av skyld 15 lispund. Svend Engebretsen var gift med RAGNHILD

RETTSSAK OM «YLEHOLMEN»

I 1673 var det en større rettssak om eiendomsretten til «Yleholmen», en rugbråte og skogteig på den andre siden av Storelva. Jon Vestre Stadum og hans landherre Jørgen Philipsen hevdet den tilhørte Vestre Stadum, mens «contraparten» – Anders Østre Stadum og Jørgen Larsen på Bjørke, som førte saken på vegne av denne gårdens eiere – mente at den fra gammel tid hadde vært felles eie for begge gårder. Partene førte en rekke vitner som fortalte det de hadde hørt og sett. Mange gamle kroker som hadde tjent på Stadum-gårdene i yngre år, bevitnet at begge gårder hadde brukt Yleholmen til hestehavn og vedhogst, og at rusefisket i det tiliggende vann Synneren også var felles. Men vitnemålene sprikte, og protestene haglet på bygdetinget fordi også slektninger av partene slapp til med vitnesbyrd. Sakens kjerne var en rugbråte som Anders Østre Stadum hadde ryddet og tilsådd, og som Jon Vestre Stadum «sig bemektiget». Retten slo fast at Yleholmen og Synneren skulle være felles eie for de to gårdene, og at rugbråten som Anders Stadum hadde brent og sådd, skulle høstes i fellesskap.*

* Thorleif Solbergs håndskrevne notater etter gjennomgang av tingbok 12 (1673).

OLSDATTER HUNDSTAD (1724–1790), som var søster til brorens hustru, Maria.

I april 1753 inngikk de to brødrene makeskiftekontrakt med sin svigermor, «enkemadam» Åse Nilsdatter Hundstad, hvor hun avstod sitt boslodd i Hundstad til Svend Engebretsen mot å få bruke halve Vestre Stadum i sin levetid. Etter hennes død skulle denne halvparten tilfalle Jens Engebretsen Stadum, som dermed ville bli eier av hele Vestre Stadum. Åse Nilsdatter var i annet ekteskap gift med Peder Engebretsen, en bror av Jens og Svend Engebretsen. Han var prestens medhjelper og en ansett mann, og døde på Hundstad i forholdsvis yngre alder uten å etterlate seg livsarvinger.

Svend Engebretsen flyttet til Store Hundstad og overtok denne våren 1753, mens Åse Nilsdatter flyttet motsatt vei og overtok halve Vestre Stadum. Hun døde våren 1756, 68 år gammel. Jens Engebretsen Stadum, som etter kontrakten skulle overta hennes halvdel av gården, var da død noen år i forveien. På skifte etter ham i 1754 ble hans halvdel av Vestre Stadum taksert til 225 riksdaler og overtatt av enka Maria Olsdatter. Boets bruttoverdi var 813 riksdaler (netto 381 riksdaler), heri medregnet «arvetomten» Vestre Stadum av skyld 15 lispund. Øvrig jordegods var ødegården Kinn (på Tyristrand) med husmannsplassen Moen, av skyld 1 fjerding (5 lispund) med bygsel (taksert til 330 riksdaler), som Jens Engebretsen hadde ervervet ved skjøte av 16. mars 1751 fra Torkild Torkildsen Walter.

Maria Olsdatter giftet seg igjen i 1755 med ANDERS NILSEN STADUM (1729–1789), sønn av gårdens tidligere eier, Nils Kristoffersen. Etter Åse Nilsdatters død ble Anders Nilsen Stadum også eier av den halvdel som hun hadde brukt (løpenr. 152). Denne overdro han, ved skjøte av 20. desember 1762, til sin stesønn Ole Jensen, sønn av avdøde Jens Engebretsen Stadum, for 250 riksdaler.

OLE JENSEN STADUM (ca. 1742–1792) ble i 1766 gift med GURO NILSDATTER MOE (ca. 1741–1813). De fikk én sønn, Jens (f. ca. 1766).

I 1801 satt Guro Nilsdatter (59) som enke på Vestre Stadum med sønnen Jens (34, ugift, landsoldat) og to tjenestefolk: Ingeborg Abrahamsdatter (32) og Håvard Torsen (16, fra Kroksundødegården østre). Under gården var det to husmannsplasser.

Etter moras død i 1813 ble sønnen, Jens Olsen, eier av foreldrenes halvdel av Vestre Stadum (løpenr. 152). I 1820 giftet han seg med enka Else Olsdatter på Østre Stadum, og de to gårdpartene har siden vært én gård: Stadum gnr. 43/1 (løpenr. 149a og 152) – sammenføydd i 1866.

Vestre Stadum LØPENR. 151, SEINERE GNR. 222/6

Den halvdelen av Vestre Stadum som Jens Engebretsen var eier av fra 1749, ble etter hans død i 1754 overtatt av enka Marie Olsdatter, som i 1755 giftet seg igjen med Anders Nilsen Stadum. Fra 1756 eide han også den andre halvdelen av Vestre Stadum (etter Åse Olsdatter Hundstad), men solgte denne i 1762 til sin stesønn, Ole Jensen (se ovenfor), og var siden eier og bruker av halve Vestre Stadum av skyld 15 lispund (løpenr. 151, seinere gnr. 43/6).

ANDERS NILSEN STADUM (1729–1789) fikk fem barn i ekteskapet med MARIE OLSDATTER STADUM (1721–1808):

* Jens (1756–1772), d. 16 år gammel.

* Nils (1758–1839), seinere eier av Vestre Stadum, g.m. Gunhild Andersdatter Hurum, minst seks barn – se nedenfor.

* Lars (1760–1832), g. 1803 m. Siri Kristoffersdatter Vik (f. 1772) på Vestre Vik (hennes annet ekteskap), to barn: Anne (f. 1805) og Anders (f. 1809) – se bind 1 s. 40–41.

* Kristoffer (ca. 1761–1816), eier av Domholt fra 1795, g.m. Marte Eriksdatter Stein (f. ca. 1774), minst sju barn: Eli, Maria, Erik, Anne, Inger, Mari og Anders – se gnr. 226 Domholt.

* Peder (1765–1817), seinere eier av Østre Stadum, g. 1796 m. Else Olsdatter Stadum (1777–1830), seks barn – se Østre Stadum.

I 1762 satt Marie Olsdatter og Anders Nilsen på gården med én tjenestejente, Eli Andersdatter,³⁶ og nevnt er fem av hennes barn fra første ekteskap: Ole, Engebret, Malene, Eli og Marte.³⁷ Under gården var det to husmannsplasser.

Anders Nilsen Stadum var eier av gårdparten til kort før sin død i 1789. Han overdro den da, ved skjøte av 7. februar 1789, til sin eldste dalevende sønn, Nils Andersen, for 1.300 riksdaler og livøre til foreldrene i deres levetid.

NILS ANDERSEN STADUM (1758–1839) var gift med GUNHILD ANDERSDATTER HURUM (1768–1855) fra Høgstua Hurum i Steinsfjordingen. Vi kjenner seks av deres barn:

* Anders (1793–1847), seinere eier av Stadum, gift to ganger – se nedenfor.

* Udøpt barn (utydelig navn i kirkeboka), f. og d. 1796, d. 2 dager gammel.

* Ole (f. og d. 1798), d. 1 dag gammel.

* Ole (1799–1880), blind fra 3-årsalderen, levde sine siste år hos broren og hans familie på Ullern.

³⁶ Eli Andersdatter ble seinere gift med murmester Kristoffer Kristiansen – se Midtre Kjernet under Helgeland.

³⁷ Kun personer over 12 år er nevnt i 1762-manntallet.

* Jens (1802–1881), seinere eier Ullern på Røyse, g. 1829 m. Marie Olsdatter Ullern (Averøya), sju barn, hvorav fire nådde voksen alder: Nils (g.m. Berte Marie Olsdatter Onsager), Inger Marie (g.m. Martin Olsen Fjeldstad), Othilie (g.m. Anders Andersen Moe på Bjørke) og Gunhild Mathea (g.m. Anders Hansen Hurum på Løken) – se gnr. 207/1 Ullern i bind 4.

* Hans (1806–1831), ugift, d. 26 år gammel.

I 1801 satt Gunhild Andersdatter (33) og Nils Andersen (42) på gården med to barn: Anders (8) og Ole (2) samt husbondens mor, Maria Olsdatter (80, føderådsenke), og hans bror, Lars Andersen (40, «arbeidskarl»),³⁸ og tre tjenestefolk: Maria Gabrielsdatter (22), Dordi Gabrielsdatter (18) og Klemet Pedersen (23).³⁹ Under gården var det to husmannsplasser.

Ved skjøte av 7. mars 1834 solgte Nils Andersen Stadum gården til eldste sønn, Anders, for 1.000 spesidaler og livøre til foreldrene.

ANDERS NILSEN STADUM (1793–1847) var gift to ganger, først i 1834 med ANNE DORTHEA HAAGENS DATTER WEHOLT. Vi kjenner tre av deres barn, som alle døde «før Daabens Confirmation i Kirken»: Gunhild Mathea (f. 1836), Gunhild (f. 1837) og Karen Marie (f. 1838). Fra andre ekteskap med ANNE NILSDATTER GOMNÆS (1821–1884) kjenner vi tre døtre: Anne Dorthea (f. 1844, d. som barn), Gunhild Mathea (f. 1845) og Anne Dorthea (f. 1847). I skiftet etter faren i 1849 fikk de to sistnevnte panterettsutlegg på 428 spesidaler hver. Bare Anne Dorthea (1847–1909) nådde voksen alder. Hun ble gift med Jørgen Nilsen Hafnor (1833–1921), seinere eier av Nordre Gomnes, minst tre barn: Anne (f. og d. 1873), Anne Mathea (f. 1876) og Anders (f. 1879) – se Vestre Hafnor (Hafnorjordet), og gnr. 218/16 Gomnes i bind 4).

Etter Anders Nilsen Stadums død i 1847 satt Anne Nilsdatter en kort tid i uskiftet bo. I 1849 giftet hun seg igjen med Johannes Andersen Løken, og ved avholdt skifte ble han overdratt Vestre Stadum til avholdt takst på 2.000 spesidaler med påhefte av pante-
rettsutlegg til stedatteren Anne Dorthea. Gården kom dermed over til en ny slekt.

JOHANNES ANDERSEN STADUM (LØKEN) (1821–1893) fikk minst ni barn i ekteskapet med Anne Nilsdatter:

* Anders (1850–1890), g. 1886 m. Lovise Olsdatter Fjeldstad (f. 1850),⁴⁰ tre barn: Maren (f. 1883, ugift, vokste opp hos sin mormor på Ner-Fjeldstad,

GJESTGIVERI

I 1822 fikk Nils Andersen Stadum bevilling til å drive gjestgiveri på Vestre Stadum, til hjelp for reisende som dro vestover, over Tyri-fjorden. Bevillingen var datert 24. mai 1822.*

I låvebygningen på gården er det fortsatt merket etter mange smale spilltau, som er mange flere enn til gårdens egentlige behov. På et militærkart fra 1927 er Stadum benevnt gjestgiver-gård. Alle spilltaumerkene viser at det var dette bruket som var gjestgivergård og skysstasjon.**

* Ropeid III, ss. 51 og 370.

** Slåtto (1973).

³⁸ Lars Andersen giftet seg i 1803 med Siri Kristoffersdatter Vik på Vestre Vik.

³⁹ Klemet Pedersen Stadum giftet seg i 1812 med Maria Nilsdatter Åsen.

⁴⁰ Lovise var datter av Ole Mikkelsen Fjeldstad.

© Fotograf Marit Fagerli

Stadum bnr. 6 i 2004. Til høyre gårdsveien som går opp til bygdeveien ved Stadum skole. Eiendommen Stadheim på toppen av bakken.

drev seinere trikotasjeforretning i Asker),⁴¹ Anne (f. 1887, g.m. Lars Larsen som drev isenkramforretning i Hønefoss), og Johanne (1890–1891).

* Nils (1851–1910), ugift, eier av Vestre Stadum fra 1893 – se nedenfor.

* Maren (1853–1936), ugift, hjalp broren på gården, bosatt ved Vik i sine siste år.

* Mathea Haagine (1854–1920), g. 1880 m. Anders Hansen Busund (f. 1851), sundmann i Busund, fire barn: Andreas (f. 1880), Torvald (f. 1883, overtok som sundmann etter faren), Anne Mathea (f. 1888) og Lina Johanne (f. 1892).

* Peder (1856–1857), d. 1 år gammel.

* Olava (1857–1859), d. 2 år gammel.

* Andreas (1858–1860), d. 2 år gammel.

* Andreas (1861–1869), d. 8 år gammel.

* Olava (1862–1947), ugift, hjalp sin bror på gården, og siden bosatt ved Vik.

I 1865 satt Anne Nilsdatter (46) og Johannes Andersen (46) på gården med hennes datter fra første ekteskap, Anne Dorthea Andersdatter (20), og seks av deres felles barn: Anders (17), Nils (15), Maren (13), Mathea Haagine (12), Andreas (6) og Olava (4). De hadde én tjenestejente, Anne Johannesdatter (20, f. i Norderhov)

⁴¹ Da Maren ble døpt i 1884, ble det innført i kirkeboka at det var hans andre og hennes første leiermål, og at han hadde utvandret til Amerika. Men han kom tilbake (de giftet seg i 1886).

og én losjerende, Bernt Fougner (60, ugift, farver). På gården hadde de 4 hester, 8 storfe, 10 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, 1 t. rug, 4 t. bygg, 5 t. blandkorn og 10 t. poteter.

Eldste sønn Anders bodde på gården med sin familie og hjalp faren med gårdsbruket, men døde før faren, i 1890 (av hjerneslag). Faren overlevde sønnen med tre år, og rett før sin død, ved skjøte av 18. januar 1893, overdro han Vestre Stadum til nest eldste sønn, Nils Johannessen, for 9.250 kroner. Kjøperen lånte 6.400 kroner i Hypotekbanken med pant i eiendommen.

NILS JOHANNESSEN STADUM (f. 1851) var ugift, og drev gården med hjelp av sine to søstre, Maren og Olava.

I 1877 ble det inngått avtale med Drammens Trelasthandler-direksjon om feste og fortøyning av tømmergrimene på Storhængslet, og «frit Badstøe» til enhver tid, på eiendommen.

I 1883 kjøpte Nils Johannessen Stadum en parsell på Holmen, på den andre siden av Storelva, fra Johannes A. Stadum, eier av løpenr. 151. Parsellen fikk gnr. 43/5, og har siden vært en del av Stadum gnr. 43/6 (sammenføyd i 1886).

I 1900 satt Nils Johannessen (49) på gården med sin søster Maren (47, ugift) og to tjenestefolk: Maren Gabrielsdatter (f. 1881) og Petter Bredesen (f. 1884) samt eierens brordatter Anne Andersdatter (f. 1887) og en enslig losjerende, Ole Utvigen (f. 1829, rentenist).

Etter brorens død i 1910 solgte Maren og Olava Stadum gården i 1912 til Håkon Sato fra Hallingdal, og bodde siden ved Vik i Hole, hvor Olava fra 1919 var eier av eiendommen Granli – se bind 1 s. 495.

Gårdstunet på Vestre Stadum i august 1961. Fra venstre bryggerhuset (revet 1977), fjøset (revet 1978), den gamle låven, våningshuset fra rundt 1850 (revet 1982) og drengestua/vognskjulet. I bakgrunnen Nedre Hafnor (nærmest) og Helgeland.

Widerøe's Flyveselskap AS

Familien Jøta i bryllupet til Anni Marie og Haakon Jøta i Oppigarden Hårum i 1946. Fra venstre Margit, Halvor, Anni Marie (f. Hurum), Haakon, Sissel (f. Sollien) og Olav.

HÅKON SATO (1884–1960) var fra Nordre Torpo (Nubgarden) i Torpo i Hallingdal. Han ble gift med DORTHEA JOHANNESDATTER SANDVIK (1886–1969) fra Bruvik i Hardanger, som han møtte på folkehøgskole på Voss. I yngre år var Håkon Sato butikkbetjent i farens landhandleri på gården i Torpo. I 1910 reiste han til Kristiania og var kontorist hos grosserer Dobloug, før han kjøpte Vestre Stadum. Dorteia og Håkon Sato fikk åtte barn: Olav Torkjell (1910–1981), Ambjørg (f. 1912), Sigurd (1913–1945), Magne (1914–1984), Håkon (1918–1997), Gudolv (1920–2001), Leiv (1925–1998) og Signe (1928–2002).⁴²

Fra Vestre Stadum sist i 1920-årene. Fra venstre Haakon (f. 1912), Olav (f. 1913) og Margit (f. 1918) med hestene på gården.

I november 1916 ble gårdens skogteig ved Øiersetra på Krok-

⁴² Opplysninger fra bygdebokforfatter Thor Warberg i Ål i Hallingdal.

skogen utskilt og solgt (gnr. 43/11 Øiersæter skog).

Dorthea og Håkon Sato ble ikke lenge på Stadum. Ved skjøte av 25. november 1916 solgte de gården til Halvor H. Jøta for 18.960 kroner, og flyttet tilbake til Kristiania hvor de bygde villa på Nordstrandshøgda. Familien flyttet seinere tilbake til Torpo og overtok hans slektsgård.

HALVOR HAAKENSEN JØTA (1889–1975) var fra Gjøta (Rudsgjøta) i Opheimsgrenda i Torpo i Hallingdal, og ble i 1912 gift med sin sambygding SISSEL SOLLIEN (1889–1979). De fikk fire barn:

- * Haakon (1912–1996), seinere eier av Stadum, bosatt i Klokkerplassen, g.m. Anni Marie Hurum, to barn – se nedenfor.
- * Olav (f. 1913), bosatt i Ås i Akershus, g.m. Anny Galgeholt (ingen barn).
- * Sigurd (1915–1927), d. 11 år gammel.
- * Margit (f. 1918), bosatt på Nedre Hodt på Røyse, g.m. Birger Erland Ruud (ingen barn).

Før Sissel og Halvor Jøta ble eiere av Stadum, eide de i et par år en gård på Veme (der Folkets hus på Veme ligger i dag). Da de solgte denne i 1916 og flyttet til Røyse, ble buskapen drevet fra Veme og ned på Averøya, og fraktet over Storelva i pram.

I 1948 hadde Vestre Stadum 110 dekar dyrket jord (mold og sandjord), 55 dekar kulturbeite og 80 dekar produktiv skog. På gården var det 4 hester, 12 kyr, 1 okse, 3 ungdyr, 4 griser, 10 sauer og 40 høner.

Ved skjøte av 28. august 1964 ble Stadum gnr. 222/5 og 6 (samt gnr. 1/39 Holmen) overdratt til eldste sønn, Haakon Jøta, for 75.000 kroner inkludert løsøre 10.250 kroner og livøre til foreldrene av 5-årlig verdi 7.500 kroner.

HAAKON JØTA (1912–1996) ble gift med ANNI MARIE HURUM (1914–2002) fra Oppigarden Hårum i Steinsfjerdingsgen. De fikk to barn:

- * Sissel Ragna (f. 1947), bosatt på Haslum i Bærum, g.m. Per H. Holter (1947–1988) fra Brandbu på Hadeland, én datter Elisabeth (f. 1981).
- * Ole Halvor (f. 1952), seinere eier av Stadum, g.m. Solveig Granum, én datter Line Birgitte – se nedenfor.

Anni Marie og Håkon Jøta hadde i 1947 kjøpt bruket Klokkerplassen ved Hole prestegård, og forpaktet en periode Ner-Nigarden Hårum, Vestre Fjell og en av Gomnes-gårdene. De bodde i Klok-

Familien samlet på Sissel Jøtas 70-årsdag i 1959. Foran fra venstre: Ole Halvor, Sissel Jøta, Halvor Jøta og Sissel Ragna. Bak fra venstre: Olav Jøta, Margit Ruud f. Jøta, Birger Ruud, Anni Marie f. Hurum og Haakon Jøta.

Avlsoksen Godar på tunet på Vestre Stadum i 1920-årene. Godar tilhørte Vestre Røyse feavlslag, og var stasjonert på Vestre Stadum. Bak ser vi det gamle våningshuset på gården, som ble bygd rundt 1850 og revet i 1982.

Haakon Jøta (til høyre) var interessert i dølapest. Han solgte fyll, og vant en rekke premier på hesteutstillinger. Dette bildet er fra Valdresflya cirka 1980, med sønnen Ole Halvor.

SOMMERBEITE PÅ HOLMEN

«Om sommeren var bu-skapen på beite på Holmen. Grytidlig om morgenen dro de over og melket kyrne. Melka ble rodd tilbake, og kjørt opp til veien med hest. Der kom Jørgen Dæhli og henta den klokka 7, ved Østberg.»*

* Ole Halvor Jøta (f. 1952).

kerlassen også i de 12 årene de eide og drev Stadum (hans foreldre bodde på Stadum til sin død).

Ved skjøte av 10. februar 1976 overtok sønnen, Ole Halvor, gården etter foreldrene for 139.050 kroner.

OLE HALVOR JØTA (f. 1952) ble i 1979 gift med SOLVEIG GRANUM (f. 1950) fra Hønefoss. De har én datter, Line Birgitte (f. 1983). Ole Halvor Jøta har siden 1985 vært daglig leder ved Eik Senteret i Hønefoss.

Stadum gnr. 222/6 har i dag 170 dekar dyrket jord, 50 dekar produktiv skog (på Krokskogen), 2 dekar frukthage og 33 dekar utmark. Av dette er 50 dekar dyrket mark og 25 dekar utmark på den andre sida av Storelva (Holmen gnr. 1/39 i Ringerike), der det står en løe. På gården er det skurtresker, traktor og korntørke.

Av bygninger på gården er et våningshus (bygd 1979, det gamle fra omkring 1850 ble revet i 1982), en gammel låve med stall (fjøs revet i 1978), stabbur (flyttet, lå tidligere der vognskjulet ble bygd i 1930-årene), vognskjul med drengestue, driftsbygning (1987) og leikestue (1988). I 1993 bygde Ole Halvor Jøta eget vanningsanlegg, med pumpehus ved Storelva. Et gammelt bryggerhus ble revet i 1977 for å gi plass til nytt våningshus.

Skog

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 fikk Stadum tildeelt fire teiger mellom Den gamle kongeveien (ved Benteplassen) og Lomma, i nærheten av Øiersetra (Torpesetra) der gården hadde seterrett. Østre og Vestre Stadum fikk to teiger hver, som så ble delt mellom de fire brukene (løpenr. 149, 150, 151 og 152). Nord for Stadum-teigene lå Østre Bjørkes teig, omtrent rett vest for Midtskogen. Videre sørover mot Steinsvollen, mellom kongeveien og Lomma, lå følgende teiger: Østre Stadum, Vestre Stadum, Onsaker, Gjesval, Østre Stadum, Vestre Stadum og Leine.

Gnr. 222/1

Gårdens teig på Krokskogen (med en seterløkke på Torpesetra) ble i 1892 utskilt og solgt (av Johannes Kallerud) til grosserer Engelhardt Andresen for 5.500 kroner. Skogen og seterløkka har siden tilhørt familien Andresen/Wettre på Midtskogen, og er i dag en del av gnr. 240/1 Midtskogen.

Stadum bnr. 1 har i dag cirka 270 dekar produktiv skog. Av dette er en teig på 150 dekar øst for Bønnerudtjern (over Stormyrsflaka mot Bukkebekken), som Johannes Dæhli kjøpte i 1934 av de fire brukene i Rudsødegården (skogen har gnr. 190/31, 32, 33 og 34). I tillegg har gården 120 dekar skog på Holmen, vest for Stor-elva.

Gnr. 222/3

Gårdens skogteig på Krokskogen ble utskilt i 1865, og ved skjøte av 13. februar 1868 solgt til Ivar Rytterager og Johannes Fuhr (med forbehold om at seterretten fortsatt skulle følge gården). Johannes Fuhr ble eneeier av skogen i 1870 og solgte den i 1874 til Drammens Damphøvleri. Siden 1929 har den tilhørt Olsen-familien på Guriby i Lommedalen.

Gnr. 222/6

I 1916 ble en større del av gårdens skogteig på Krokskogen (50 dekar ble holdt tilbake) utskilt og solgt til Olaus Blom, Ole Hanssen og M. Hanssen for 3.940 kroner (gnr. 43/11 Øiersæter skog). I januar 1917 solgte de tre den videre til lærer Johannes Berg for 5.440 kroner. I desember 1929 overdro så Johannes Berg skogteigen til sin dattersønn, Torger L. Rognlien (f. 1911) i Lommedalen. I 1969 ble det fra denne teigen det utskilt en hyttetomt – gnr. 222/12 Øierseterhytta.

Stadum bnr. 6 har fortsatt cirka 50 dekar skog ved Øiersetra. Her er siden tatt ut trevirke til husbehov samt ved.

HOGG TØMMER PÅ HOLLEIA

I 1692 hogg Stadums bønder 26 tylfter tømmer på Holleia etter anvisning fra Eggert Stockfleths sagfogd, Gudbrand Kristensen. Stockfleth eide Lerberg og Holeødegård, men hogsten skjedde delvis inn på markene til Askgård, eid av Jørgen Larsen. Det ble rettsak, men Stadum-bøndene gikk fri fordi de handlet etter anvisning fra sagfogden.

TREKØL TIL BÆRUMS-VERKET

I 1777 leverte Jens Andersen Stadum (Østre Stadum) trekøl til Bærums Verk. Mila hans lå øst for Langebru på Krokskogen.

SA NEI TIL KONSESJON

Da Haakon Sato ønsket å selge skogen ved Øiersetra, frarådet et enstemmig skogutvalg i Hole å gi konsesjon i møte 8. januar 1916. Skogutvalgets medlemmer ønsket at flest mulig av gårdsteigene på Krokskogen skulle tilhøre bygdens bønder. Men eiernes behov for likvider kom til å veie tyngst, og i november samme år ble skjøtet underskrevet.

PÅ ØSKJEVALLSETRA

I 1692 tinglyste Jens Thygesen på Søhol «at han godvillig bevilget Ole Bjørnsen Stadum at ligge med sine kreature uti en hans med andre omliggende gårder, nemlig Bønsnes, Dæli og Søhol, tilliggende seter, Eschevold seter kallet, på Krokskogen beliggende». Ole Bjørnsen vitnet at han ikke hadde rettighet i setra, uten «forlov» av monsieur Jens Thygesen og hans mor på Søhol.

Seter

Stadum-gårdene hadde seterrett på Torpesetra, i lia sør for Damersplass, mellom Midtskogen og Lomma. Setra lå nord for Øiersetra, og var opprinnelig en del av denne. Torpesetra er også blitt kalt Stadumsvollen.

På Øiersetra setret også Onsaker-gårdene og en Gjesval-gård. På Torpesetra hadde Stadum-bøndene Nils Andersen, Jens Olsen og Jens Andersen seterrett i 1820-årene. Stadum skal ha setret her til rundt 1880.

To av Stadum-gårdene har brukt Holmen (på vestsida av Stor-elva) som setermark om sommeren, og det var derfor mindre behov for seter på Krokskogen.

Husmannsplasser

Det har vært åtte–ni husmannsplasser under Stadum-gårdene. Fire av dem lå på Holmen, på vestsida av elva, og ble bare kalt «Holmen». De øvrige var Stadumsenga, Tomta, Rundtom og Kristofersbakken. En plass Torestua er også blitt nevnt, men denne er usikker.

Husmenn før 1762

I manntallet for landskatten i 1629 er nevnt en husmann på Vestre Stadum ved navn Per Engebretsen, men det er usikkert om han var husmann i vår betydning av ordet. I 1633 ble *Per Engebretsen Stadum* ilagt 1 ½ daler i bot for å ha tatt en stokk fra salige Hr. Knut (avdøde sogneprest Knud Madsen Lund).⁴³

I 1635 er *Erik Stadum* nevnt som husmann under Vestre Stadum, og i samme periode er nevnt at Erik Stadum og Knut Bønsnes byttet korn mot salt (prisen var 4 lispund salt for en kornsekk).⁴⁴

I 1627 er *Reidar Stadum* nevnt som husmann under Østre Stadum. Han kan ha vært den Reidar som var sønn av Jon Stadum på Vestre Stadum, som seinere ble bosatt på Bønsnes.

I 1666 er nevnt husmann *Kjell Knutsen* (38) under Stadum (han synes å ha bodd på Bønsnes i 1664). Nevnt i 1666 er også hans tre sønner Nils (6), Bjørn (5) og Reidar (3).

⁴³ E.F. Halvorsens ekserpter.

⁴⁴ Ropeid I, s. 318

I 1686 vitnet *Amund Stadum* på bygdetinget i Norderhov i en tvist om katisse-fiske i Juveren. Amund var trolig husmann under Stadum, og kan ha vært far til Eli Amundsatter, som i 1762 var husmannskone på en av plassene under gården.

I militærrullen for Hole i 1697 finner vi på Stadum Truls Olsen, en «vanvittig stakkar», og i Stadum-eie («Hyllemarch kaldet») en husmannssønn ved navn Engebret Jensen (26, enøyd). Engebret Jensen ble seinere husmann i Taje under Helgeland (se det).

Husmenn i 1762

Østre Stadum hadde én husmannsplass i 1762. Her satt husmann *Kristoffer Andersen* med hustru *Kari Iversdatter* og to innerster: *Kirsti Alvsdatter*⁴⁵ og *Marte Kristoffersdatter*.

Vestre Stadum hadde i 1762 to husmannsplasser. I manntallet er ikke nevnt navn på plassene de satt på, men den ene var sannsynligvis Tomta. Her satt husmann *Peder Madsen* med hustru *Eli Amundsatter* og én innerst, *Mads Pedersen* (husmannens far). På den andre plassen satt husmann *Klaus Nilsen* (soldat) med hustru *Marte Rolvsdatter*.

Husmenn i 1801

I 1801 var det seks husmenn på plasser under Stadum:

* Husmann med jord og snekker *Anders Gulliksen* (50) med hustru *Ingeborg Olsdatter* (40) og én sønn, *Gulbrand* (14) – under Østre Stadum (bnr. 1).

* Husmann med jord *Anders Olsen* (34) med hustru *Ragnhild Andersdatter* (37) og to barn: *Olea* (7) og *Anders* (3) – under Østre Stadum (bnr. 3).

* Husmann med jord og tømmermann *Elling Larsen* (28) med hustru *Gunnor Iversdatter* (40) og fire barn: *Anne* (9), *Lars* (6), *Lisbeth* (4) og *Ragnhild* (2). Vi kjenner ytterligere én datter, *Mari* (f. 1801) – under Vestre Stadum løpenr. 152 (fra 1820 en del av seinere Østre Stadum bnr. 1).

* Husmann med jord *Ole Aslesen* (48) med hustru *Marte Engebretsatter* (34) og to barn: *Asle* (5) og *Maria* (1), og Martes mor, *Berte Larsdatter* (80, enke, har legd) – under Vestre Stadum løpenr. 152 (fra 1820 en del av seinere Østre Stadum bnr. 1).

* Husmann med jord *Johannes Pedersen* (33) med hustru *Gjertrud Pedersdatter* (46) og to barn: *Anders* (7) og *Peder* (3) – under Vestre Stadum (bnr. 6).

* Husmann med jord og fisker *Abraham Jensen* (50) med hustru *Anne Kristensdatter* (47) og tre barn: *Krister* (20), *Jens* (10) og *Åse* (3). Dette er plassen Tomta (under Vestre Stadum bnr. 6).

⁴⁵ Kirsti Alvsdatter var enke etter husmann Iver Hansen i Holmen.

Husmenn i 1820-årene

I 1820-årene var det sju husmenn under Stadumgårdene, seks under Østre og én under Vestre Stadum:

* Husmann *Johannes Andersen* og hustru *Kirsti Hansdatter* (under Østre Stadum bnr. 1). Vi kjenner to av deres barn: Anne Marie (f. 1824) og Hans (f. 1826).

* Husmann *Klemet Syversen* og hustru *Sorine Pedersdatter* (under Østre Stadum bnr. 1). De giftet seg i 1822, og fikk samme år sønnen Peder. I 1826 flyttet de fra Stadum.

* Husmann *Halvor Gulliksen* og hustru *Anne Madsdatter* (under Østre Stadum bnr. 1 – se Holmen).

* Husmann *Anders Hansen* og hustru *Kari Nilsdatter* (under Østre Stadum bnr. 1). Mens de bodde i Stadum-eie, fikk de følgende barn: Anne (f. 1825), Ragnhild (f. 1827), Karen (f. 1834), Johanne (f. 1836) og Nils (f. 1842).

* Husmann *Anders Nilsen* (fra 1829)

og hustru *Berte Kristoffersdatter* (under Østre Stadum bnr. 1). De fikk i 1829 datteren Anne.

* Husmann *Kristen Pedersen* og hustru *Anne Andersdatter* (under Østre Stadum bnr. 3). De fikk i 1824 én sønn, Anders.

* Husmann *Johannes Andersen* og hustru *Gjertrud Pedersdatter* (under Vestre Stadum bnr. 6 – se også 1801).

De enkelte plassene

Holmen

Det har vært fire Holmen-plasser som har tilhørt Stadum; to av dem under bnr. 1 (Dæhli) og to under bnr. 5 (Jøta).

Klaus Nilsen (1727–1793) satt på en av Holmen-plassene i 1757. Han var sønn av Guro Klausdatter og Nils Kristoffersen, som eide Vestre Stadum fra 1735 til 1744. Klaus giftet seg i 1753 med *Marte Rolvsdatter* (1725–1793) fra Stavlundstøa i Ådal, uekte datter av Rolv Pedersen Ve (fra Sørum i Hole) og Berte Johannesdatter Stavlundstøa. Vi kjenner ni av deres barn:⁴⁶ Kari

⁴⁶ Slektsopplysninger hentet fra Ole Engebretsen Yttris artikkel «Mer om Rolv Søhols etterslekt – og noen andre Rolvs-ætlinger» i Hringariki nr. 1/2004.

HVEM EIDE STADUMSHOLMEN?

I 1652 var det tvil om hvem som var rettmessig eier av Stadumsholmen. Retten var på befaring i juli, og Gudbrand Frok (over 80 år gammel) vitnet at han aldri hadde hørt eller visst annet enn at Stadumsholmen hadde ligget under Stadum-gårdene. 9. oktober var retten på ny befaring, og slo fast at «holmen» ikke dreide seg om noen særskilt adskilt holme. «... for på nordvestsida var det hardt land eller sandmo til Høstens eiendom, på sørsida ei lita, smal myr. Det var bare liten granskog, noe bjørk og småvokst, utjennelig furuskog. Teigen kunne være to børseskudd i lengden, ett i bredden, men hvilket navn denne kunne ha, visste ikke mennene.»* Dommen slo fast at Stadumsholmen var felleseie for begge Stadum-gårdene.

* Tingbok 1 for Ringerike (1652–53), s. 38, 46 og 61.

(1753–1768), Berte (f. 1754), Nils (f. 1757), Guro (f. 1760), Ragnhild (f. og d. 1763), Kristoffer (1764–1833, g. 1793 m. Kristine Pedersdatter i Hønefoss), Ragnhild (f. og d. 1766), Ragnhild (f. 1768) og Anne (f. 1771).

I 1743 ble husmann *Iver Hansen* gravlagt fra Holmen under Stadum. Han var gift med *Kirsti Alvsdatter* (ca. 1699–1778). Av deres barn kjenner vi én datter, Bertha (1726–1787), som giftet seg i 1756 med Kristoffer Haraldsen Toresplassen (de var en periode husmannsfolk i Sandvika under Borgen, men bodde seinere på Toresplassen).⁴⁷

I 1797 var *Mads Guttormsen* (1762–1820) husmann på Holmen under Stadum. Han var husmannssønn fra Nylende under Hole prestegård, og ble i 1783 gift med *Marte Kristoffersdatter Dombholt* (f. 1757). Vi kjenner fire av deres barn: Guri (f. 1783), Berte (f. 1790), Anne (f. 1794, g.m. Halvor Gulliksen – se nedenfor) og Ingeborg (f. 1797). I 1801 satt de på en plass under Nedre Mo på Røyse, og kom seinere til Ullern-eie.

I 1820-årene satt svigersønnen, *Halvor Gulliksen* (f. ca. 1785), på Holmen. Han var soldat da han i 1821 giftet seg med *Anne Madsdatter* (f. 1785). Vi kjenner tre av deres barn: Mads og Gulbrand (tvillinger, f. 22. mai og begravet 29. mai 1825 «hjemmedøpt, ei været i kirken»), og en dødfødt gutt (1827). Halvor Gulliksen var sønn av Gullik Halvorsen (1757–1830), som i 1801 var 44 år og satt som «husmann og bødker» på en plass under Averøya med hustru Christense Olsdatter (42) fra Fonkalsrud i Norderhov og fire barn: Halvor (16), Ragnhild (14),⁴⁸ Peder (7) og Nils (4)– de hadde i alt ni barn.

⁴⁷ Opplysninger fra en av deres etterkommere, Lars E. Øyane på Geilo, som er bygdebokforfatter i Luster kommune i Sogn.

⁴⁸ Ragnhild Gulliksdatter Holmen ble i 1815 gift med Knut Iversen, minst to barn: Olea (f. 1816) og Gulbrand (f. 1821).

«... TIL Å GREIE TO KUFÔR»
«... og den som drog i båt over elva, var ingen annen enn Per Gulliksen i Holmen, ja, de Gullikskara var ikke å spøke med. Han mintes godt gamle Gullik, som kom hit på bygda – snipp sau som en der gikk og bad. Nu var den eldste sønnen husmann på Stadum, og han hadde ryddet Holmen opp til å greie to kufôr. Ole Gulliksen hadde en av Røsholm-plasene, og den yngste, han som het Nils, satt som holden mann i Hengsle.»*

* VV.: «Bonde-Nadverd», artikkel i Ringerikes Blads julenummer (årstall ikke oppgitt).

På en av de andre Holmen-plassene satt husmann *Iver Knutsen* (1771–1823) fra cirka 1802–1803. I 1790-årene var han husmann i Nordre Kjernet under Helgeland. Vi kjenner ni av barna i hans ekteskap med *Olea Hansdatter* (f. 1772): Hans, Knut Anders, Jonas, Kirsti, Anne, Anders, Ole og Nils – se Nordre Kjernet under Helgeland.

Tomta

Tomta ligger like ved Storelva rett sør for grensen mellom Stadum og Domholt, og var plass under bnr. 1. Den første husmannen vi kjenner her, var *Mads Pedersen* (ca. 1700–1772). Han skal ha vært bror av Pål Pedersen Putten, helten fra slaget ved Norderhov kirke i mars 1716. Mads Pedersen ble i 1726 gift med *Mari Mathiasdatter* (ca. 1702–1752),⁴⁹ datter av Mathias Jensen Sass i Domholt. I skiftet etter Mari i 1753 hadde de seks gjenlevende barn. Boets nettoverdi var 14 riksdaler, medregnet husene på plassen (verdsatt til 8 riksdaler). Vi kjenner i alt sju av deres barn:⁵⁰

* Mari (f. 1727), g. 1748 m. Johannes Jensen Stadum-eie (i skiftet 1753 kalles han «Johan Jensen på Kongsberg»).

* Peder (f. 1729), seinere husmann i Tomta, g. 1757 m. Eli Amundsdatter. De stod offentlig skrifte i Hole kirke i 1758 fordi de hadde «ligget sit barn ihjel». Vi kjenner én sønn, Mads, som døde i 1773, 17 år gammel.

* Gunhild (f. 1733), g. 1761 m. Hans Kristensen Ullern (sønn av Kristen Hansen Ullern).

* Mathias (1735–1736) – døpt 1. januar 1736 og begravet 6. februar s.å.

* Mathias (ca. 1737–1787), døpt 20. januar 1737, tjenestedreng på Frøys-hov i 1762, bodde seinere i Åsen i Frøysuåsen, hvor han døde i 1787.

* Daniel (f. 1740).

* Hans (f. 1745), konfirmert i 1763, da var han dreng på Dæli.

I 1772 satt Mads Pedersen som innerst (leietaker) i Tomta, og sønnen Peder var husmann.

I 1801 satt husmann med jord og fisker *Abraham Jensen* (1751–1810) i Tomta med hustru *Anne Kristensdatter* (f. 1755) og tre av deres barn. De giftet seg i 1778. Abraham var sønn av Maria

«... BANDET OG STYRET»

I 1758 måtte Mads Pedersen Tomta skrifte i Hole kirke, fordi han om aftenen på fastelavnssøndagen hadde «beruset sig og bandet og styret», etter at han samme dag hadde vært til alters.*

* Gran (1906), s. 55.

⁴⁹ Gran (1906), s. 162. Her oppgis Maris dødsår til 1757, men skifte ble avholdt i 1753 (hun ble gravlagt 1. søndag i advent i 1752). Hennes foreldre var Mathias Jensen Domholt og hustru Maren Klausdatter (en søster av Bård Klausen Hundstad).

⁵⁰ Opplysninger fra Gran (1906), s. 55–56. Gran nevner et åttende barn: Abraham (ukjent fødselsår), som døde i 1810 og ble begravet fra Tomta, ca. 56 år gammel, og som hadde to sønner (Kristen og Jens) som døde i blodgangsepidemien i 1809. Her blander Gran kortene: Dette er husmann Abraham *Jensen* (1751–1810), som også satt i Tomta.

Olsdatter og Jens Engebretsen på Vestre Stadum. Vi kjenner seks av barna til Anne og Abraham:

- * Maria (f. 1778), i 1801 tjenestejente på Mo på Røyse, seinere g.m. Anders Klemetsen Kolbjørnrud på Tyristrand
- * Kristen (1779–1809), d. i blodgangsepidemien i 1809.
- * Inger (1781–1782), d. 14 uker gammel.
- * Inger (1782–1875), i 1801 tjenestejente på Søndre Gjesval, g.m. Mads Mathiassen Frøyshoveie, minst to barn: Karen (1817–1891), g. 1862 m. Peder Jacobsen (f. ca. 1800) som i 1865 satt som føderådsmann i Domholt, og Marte (f. 1820).
- * Åse (f. 1788), g. 1812 m. Halvor Hansen (f. 1790), sønn av husmann Hans Olsen Helgelandseie (Hengsle) og Kirsti Engebretsdatter, minst én sønn, Anders (f. 1814).
- * Jens (1791–1809), d. i blodgangsepidemien i 1809.

I skiftet etter Abraham Jensen (avsluttet i 1811) var boets bruttoverdi 71 riksdaler, men da gjelda og utgiftene ellers var på over 83 riksdaler, var boet «fallered» med nesten 12 riksdaler. Det ble derfor intet til arvingene, de tre gjenlevende døtrene.

I 1865 satt husmann uten jord *Paul Kristiansen* (42) i Tomta med hustru *Pernille Larsdatter* (37, f. i Land) og tre barn:

- * Karen Sofie (f. 1855), g. 1880 m. skomaker Brede Karlsen (f. 1854) fra Toten, minst to barn: Petra (f. 1879) og Petter (f. 1884). Da Petra ble født i 1879 bodde faren på Vågård og mora var tjenestejente på Stadum (barnet døpt i Hval kirke), og i 1884 bodde de i Røsholmeie.
- * Anne Matea (f. 1857), g.m. Engebret Andersen Bråten (1880–1959) fra Hollerud på Tyristrand, én datter Elise Marie (f. 1900). Anne Mathea hadde tre barn med forskjellige menn før hun inngikk ekteskap: Peter (f. 1878), Anton (f. 1882) og Laura Jørgine (f. 1888) – se nedenfor.
- * Johan (f. 1860), g.m. Dorte Marie Aanonsdatter (f. 1861), bosatt i Kristiania. De hadde bl.a. en sønn Paul Ingvald f. 1884 som ved folketellinga i 1900 ble registrert i Tomta, men som «sedvanlig» var bosatt i Kristiania.

I 1900 var Paul Kristiansen enkemann. Han ble understøttet av fattigvesenet, og bodde i Tomta med datteren Anne Matea og to av hennes barn: Laura og Elise Marie. Anne Matea fikk tre barn med tre forskjellige menn, før hun ble gift med den 23 år yngre Engebret Andersen (1880–1959) fra Hollerud på Tyristrand, seinere kjent som Engebret Andersen Bråten. De fikk én datter Elise Marie – se Åsen/Bråtan gnr. 221/7 og Bråtan gnr. 225/9.

Anne Matea Paulsdatters fire barn var:

- * Peter Kristoffersen (f. 1878). Ved hans død 28. juli s.å. ble oppgitt som foreldre: Kristoffer Gulbrandsen (f. 1853, tjenestedreng på Hole prestegård) og Matea Paulsdatter (f. 1856, tjenestepike, bosatt på Stadum). I

«... FATTIGE, MEN STREVSOMME»

«Pål og Pernille bodde på Tomta. Så het den gamle husmannsplassen som sto nede på Stadumsjordet, rett ovenfor Domholt. Et lite stykke østfor Tomta var Torestua, hvor Anders Torsen og kona som het Kari bodde. Folkene var fattige, men strevsomme, og Pernille hadde ord på seg for å være en som kunne ordlegge seg godt, og det går risper etter henne ennå. (...) Kanskje står det igjen noen busker der hvor plassen Tomta var, men intet spor er å se etter stua til Anders Torsen og Kari.»*

* XV. «Pernille Tomta», artikkel i Ring-erikes Blad ca. 1950 (kopi i Hole bygdarkiv). Plassen Torestua har vi ing- en andre kilder som forteller om.

«... EI TRØLLKJERRING»

«Å, det var mange som gikk og ba før. «Kari på tur» og Gunhild Seopp og Marte Kølharpen, og det var ei trøllkjerring som hette Pernille Tomta og ei som hette Anne Greberjtuss, følk tørte itte la være å gi dom noko. Dom som gjekk fekk alltier hos'a mor. – Der maten givas, der trivas'n, sa'a alltier.»*

* Reidar Holtvedt: «Karen Bye fortel- ler», i heftet Ringerike 1975 s. 6–9 (Karen Bye var født i 1861).

PÅ VEI TIL «HIMMERIKE»

Hu Pernille Tomta skulle ha vært et snilt og hjertegodt menneske, noe ikke minst barna i nabolaget satte pris på. Da hun døde, fikk en av småguttene på nabogården Hamnor høre at de voksne sa: «Ja, så er a Pernille på vei til Himmerike da.» Dermed klatret småguttene opp på låvetaket på gården, og satte seg til å glane østover, mot Stubdal og Krokskogen. Etter noen timer ropte de voksne opp til ham og spurte hva han bedrev tida med? Svaret var at han så etter a Pernille Tomta som var på vei til Himmerike. Og veien til «Himmerike» – den var han viss på at gikk over Stubdal på Krokskogen!

I SKUDDLINJA

Det fortelles at både Domholt og Tomta måtte rømmes hver gang de drev skyteøvelser på Helgelandsmoen, i tiden før de fikk skytebane på Fleskerud.*

* Slåtto (1973).

1900 var Peter Kristoffersen tjenestegutt på Helgeland. Kristoffer Gulbrandsen ble seinere gift med Johanne Karoline Danielsdatter, og rundt 1880 satt de som husmannsfolk i Svingerud under Hole prestegård – se det.

* Anton Nilsen (f. 1882). Ved hans dåp 23. april s.å. ble oppgitt som barnefar Nils Kristensen (f. 1859, tjenestedreng på Hamnor), mens Anne Matea var tjenestepike på Stadum. I kirkeboka: "Begges 2. lejermaal". Om Anton Nilsen Tomta – se bind 2 s. 621.

* Laura Jørgine Aleksanderdatter (1888–1925). Ved hennes dåp 1. april s.å. ble oppgitt som barnefar Aleksander Larsen (f. 1847, tjener på Libakke), mens Anne Matea var dagarbeider, bosatt på Stadum. Laura Jørgine ble gift med Karl August Andersen (f. 1858) fra Koperud i Sundvollen (hans 2. ekteskap). De var seinere husmannsfolk i Borgentangen under Borgen, og fikk seks barn: Alf, Lydia, Bjarne, Olga, Kåre og Sverre. Laura skal ha dødd i barselseng etter at Sverre ble født (1925), og de fire yngste barna ble satt bort til oppfostring i hhv. Bing og Gornesodøgården – se bind 1 s. 382–383.

* Elise Marie Engebretsdatter (f. 1900). Hennes far var Engebret Andersen Bråten, som Anne Mathea giftet seg med. Elise Marie ble seinere gift med Mikal Bjella (f. 1901) fra Oppigarden Bjørke i Steinsfjerdings, de utvandret til Iowa, USA i 1920 og fikk to barn: Harold William (f. 1923) og Leonard Elvin (f. 1926).

Anne Matea døde i 1918, og Engebret ble i annet ekteskap gift med Maren Dahl (1886–1976) fra Snarum på Modum. De fikk to døtre: Agnes (f. 1920) og Reidun (f. 1924) – se Åsen/Bråtan gnr. 221/7.

Da Tomta ble nedlagt som husmannsplass, skal den gamle husmannsstua ha blitt flyttet til Bråtan ved Helgeland.⁵¹

Rundtom

Rundtom heter et område nede ved Storelva under Stadum bnr. 3 (Skuterud). Her har det vært en husmannsplass. Navnet skal skrive seg fra at elvevannet i vårflommen gikk helt opp – «rundt om» – husene på plassen. Ved Rundtom hadde flere gårder fast vaskeplass.⁵²

⁵¹ På Helgeland er det en tradisjon som sier at stua i Bråtan ble flyttet dit fra Søndre Kjernet (plass under Helgeland), som ble nedlagt i 1888.

⁵² Harsson (1995).

OMKOM I KØLMILA

Den siste som bodde i Tomta, var Matea Tomta. Det skal ha vært en av hennes forfedre som omkom i «Blakkebønn» ved Kneikasetra under kjølbrenning. «Blakken» var vel et oppnavn på mannen.*

* Slåtto (1973).

Det fortelles at Rundtom var en god skytterstilling under den klappjakt på rev som ble drevet på vestsida av Storelva.⁵³

I 1770-årene het husmannen her *Kristoffer Rundtom*. I 1776 ble det døpt et guttebarn, Hans, i Hole kirke. Foreldre var Marte Kristoffersdatter i Rundtom og soldat Engebret Larsen Folefoss (Fåla-foss) i Norderhov.

I 1865 var det husmann uten jord og daglønner *Hans Olsen* (42, enkemann) som satt her med én sønn, Kristian (10) og husmannens mor, Inger Halvorsdatter (79, enke), som hadde fattigunderstøttelse.

Kristoffersbakken

Plassen Kristoffersbakken under Stadum bnr. 3 (Skuterud) skal ha hatt 3 mål jord. Den lå ved en liten bekk, hvor det ble drevet garveri. Det gikk en gårdsvei fra Stadum bnr. 1 på oversiden av Kristoffersbakken og til Stadumsenga.

I dag er det kornåker på Kristoffersbakken, og ingen rester av hustufter er å se. Men gårdens eier Anne Britt Skuterud (f. 1940) kan minnes at det stod stikkelsbærbusker og et epletre (med sure epler) på stedet i hennes barndom.

Stadumsenga

Stadumsenga var plass under bnr. 3 (Skuterud).

I 1865 var det to av brødrene til gårdens eier, Anders Jensen, som bodde her med sine familier. Av folketellinga ser vi at det var to hus på plassen.

Kristoffer Jensen (44, leilending) bodde i det ene med hustru

⁵³ Slåtto (1973).

«... ET SØKK I JORDENS BARM»

«Også jeg som Sinbad hørte fuglesangen, der jeg satt i svalsdyggen ved Storelva. Borte på sletten like ved målte jeg opp et søkk i jordens barm, der et par husmannsfolk en gang hadde sin sengekarm. Det var plassen Rundtom, som fikk navnet av den enkle grunn, at elva gikk rundt omkring huset i flomtiden.»*

* V.V.: «På kjente stier», i Ringerikes Blad 25. juli 1934.

Stadumsenga i august 1961.

Karen Oline Jonsdatter (36, fra Averøya) og tre barn: Johan (11, utvandret til Amerika i 1879), Anne Sofie (8) og Ole (4). De hadde 1 ku, og utsæden var $\frac{3}{4}$ t. bygg og $1\frac{1}{2}$ t. poteter.

Kristoffer Jensen ble seinere gårdbruker på en av Svarstadgårdene (gnr. 211/6 – se Svarstad i bind 4), og kom siden til Averøybråten. Han døde i 1896. I 1879 reiste den eldste sønnen, Johan, til Amerika.

I det andre huset i Stadumsenga bodde i 1865 *Nils Jensen* (37, skomaker og leilending) med hustru *Marte Marie Jensdatter* (33, f. i Nannestad) og deres to sønner: Ole (8) og Nils (5). Utsæden på plassen var 1 t. poteter. Nils Jensen overtok i 1890 Stadum bnr. 3 etter broren Anders, og satt som eier til sin død i 1904. I 1905 solgte hans enke, Marte Marie Jensdatter, gården til Birgitte og Gunnar Tveiten – se ovenfor.

I 1900 bodde jordbruksarbeider *Martin Eriksen* (f. 1850) fra Mørkhøl i Frøysuåsen i Stadumsenga med hustru *Mathea Hansdatter* (f. 1844 i Kristiania) og deres to yngste barn: Hans (f. 1884) og Inger Marie (f. 1888). Vi kjenner ytterligere fem av deres barn: Erik, Anne Karoline, Gunvor Anette, Hanna og Mathilde – se omtale av Mørkhøl under Frøyshov.

Deres etterkommere brukte Stadumsenga som feriested i mange år. Den siste var Ivar Frøshaug i Oslo, som skal ha vært sønn av Erik Martinsen Frøshaug, som var skredder i hovedstaden.

Husene i Stadumsenga ble revet i 2000. I dag er det kornåker der.

Eiendommer utskilt fra Stadum

Stadum skole gnr. 222/2 og 8

I november 1864 ble det fra Stadum bnr. 1 utskilt en parsell på toppen av Stadumsbakken, rett sør for gårdstunet i Hafnorjordet, som ved skjøte av 18. mars 1865 ble solgt som skoletomt til Hole sogns skolevesen for 48 spesidaler. Skjøtet gjaldt en tomt på fire mål, og så gav eieren, Anders Kristoffersen Stadum, ett mål gratis.⁵⁴ Her ble det bygd en skolestue, som ble tatt i bruk i 1865.

Da folketellinga ble registrert 31. desember 1865, ble det opplyst at eiendommen ble brukt av læreren i «Districtet», og utsæden var $\frac{3}{4}$ t. bygg.

I 1900 var det lærer Lasse Mo (f. 1868) fra Lærdal i Sogn som

⁵⁴ Harsson (1987), s. 47.

bodde her. Han var ugift, og hadde sin yngre søster Valgerd (f. 1872) til å styre husholdningen. De dyrket litt poteter på eiendommen, men hadde ingen husdyr.

I 1901 ble det kjøpt tilleggsgjord fra Karen Kallerud, eier av Stadum bnr. 2, for 90 kroner, og her ble det i 1902 reist en ny skolebygning i to etasjer, på sørsida av den gamle.

Stadum skole ble nedlagt i 1959, da den nye Røyse skole stod klar til bruk. Ved skjøte av 15. juli 1961 ble skoletomta og bygningene solgt til lærer Henry Jørgensen for 30.000 kroner.

Henry Jørgensen (1899–1992) fra Horten tok eksamen ved Holmestrand lærerskole i 1924, og ble i 1928 tilsatt som lærer ved Stadum skole. I 1959 ble han skolestyrer ved den nye Røyse skole. Da han gikk av i 1970, hadde han 46 års arbeidsdag bak seg som lærer i Hole-skolen. Han var gift med Maggi Alvilde Thoresen (1903–1998) fra Slagen i Vestfold, som var lærerinne i småskolen på Stadum, og fra 1959 til 1971 var hun lærer ved Røyse skole.⁵⁵

I 1976 kjøpte Henry Jørgensen bygninger og gårdstun (7,7 dekar) av nabogården Hafnorjordet gnr. 223/2 for 150.000 kroner. Parsellen fikk gnr. 202/68 Jorde, og eies siden 1996 av Ole Jørgen Jørgensen.

Maggi og Henry Jørgensen fikk én sønn, Ole Jørgen, som overtok eiendommen i 1996.

Ole Jørgen Jørgensen (f. 1934) er sivilingeniør, og har drevet eget firma innen elektronikk i 25 år. Han er gift med Winnifried Uta f. Etzel (f. 1944) fra Karlsruhe i Tyskland, som er reprofotograf. De har to sønner:

⁵⁵ Harsson (1987), s. 116.

Frøystad i august 1961, med Stadum skole til høyre og låven på Vestre Stadum (Jøta) til venstre på bakkehellet mot Storelva. I bakgrunnen ser vi Synneren, og Storelva som kommer inn i bildet fra høyre.

Widerøe's Flyveselskap AS

Maggi Jørgensen f. Thoresen (1903–1998) og Henry Jørgensen (1899–1992).

Frøystad i 2004. Nordfjorden og Holleia i bakgrunnen.

* Jørgen Andreas (f. 1963), bosatt på Ski i Akershus, g.m. Kari Bakkelid (f. 1964) fra Ski, tre barn: Elise (f. 1990), Sofie (f. 1995) og Carl Eugene (f. 1998).

* Jan Harald (f. 1964), bosatt i Oslo, g.m. Anne Cathrine Haug (f. 1964) fra Ski, to barn: Jesper (f. 1995) og Jonas (f. 1999).

Den gamle skolestua (med lærerbolig) fra 1865 fikk et påbygg i 1999, og er i dag våningshus på eiendommen. Øvrige bygninger er et uthus/vedskjul (ca. 1990) og et gammelt fjøs, som de siste 50 årene har vært brukt som grise-/hønseshus. På en del av tomta til skolehuset fra 1902 (revet 2001) står i dag en garasje (bygd 2002). Den andre halvparten av grunnmuren (i ringeriks-sandstein) er beholdt og er en del av «den gamle skolehave». På eiendommen står det ellers et gammelt, stolt bjørketre og et gedigent lønnetre, som begge er godt synlig fra den andre siden av fjorden. Eierne mener at bjørka må være en av de største på Ringerike.

Frøystad gnr. 222/9 og 10

Frøystad ligger på toppen av Stadumbakken. I 1907 ble det utskilt en parsell Skjønhaug (bnr. 9) fra Stadum bnr. 1 og solgt til Lasse Mo for 1.200 kroner. I 1911 kjøpte Mo ytterligere en parsell (Frøi-

© Fotograf Marit Egerli

stad bnr. 10) fra Stadum, og bruket har siden vært på rundt 30 dekar.

Lasse Mo (f. 1868) fra Lærdal i Sogn var lærer ved Stadum skole, og ugift.

I oktober 1919 solgte Lasse Mo bruket til Estrid og F. Smith-Hald for 15.000 kroner. De var tidligere eiere av nabogården Søndre Frøyshov (Syr).

I 1926 forpaktet de bort jorda i Frøystad til Nils O. Fjeldstad på Frøyshov. Forpaktningen skulle gjelde i 17 år, men opphørte i 1930 da Frøystad ble solgt på tvangsauksjon til Osvald Østberg for 5.000 kroner. Kjøperen lånte 2.500 kroner i Hole sparebank mot pant i eiendommen.

Osvald Østberg (1896–1976) fra Hedmark var drosje- og lastebileier. Han giftet seg i 1918 med Amanda Marie Hansen (1893–1973) fra Røyse, og de fikk to barn:

* Odd Ragnar (1920–2001), bosatt ved Svingerud, g.m. Karen Karlsen (1923–2002), to barn: Berit (f. 1946) og Jorunn (f. 1948) – se gnr. 224/12 Svingerud.

* Eivind Noralf (1922–1991), eier av Frøystad fra 1950, g.m. Inger Johanne Paulsen, én datter Mona – se nedenfor.

I 1948 hadde Frøystad 30 dekar dyrket jord, 1 hest, 3 kyr, 1 ungdyr, 8 griser og 2 sauer.

Amanda og Osvald Østberg ble skilt i 1949, og Amanda overtok eiendommen. Ved skjøte av 23. mars 1950 solgte hun Frøystad til yngste sønn, Eivind Østberg, for 18.000 kroner (hvorav løsøre 3.000 kroner) og rett til å disponere bryggerhuset samt avkastning av to rader epletrær, av 5-årlig verdi 1.500 kroner.

Eivind Østberg (1922–1991) var lastebileier som faren, og ble i 1946 gift med Inger Johanne Paulsen (f. 1925) fra Oslo, som har arbeidet som ekspeditør i Hønefoss. De har én datter, Mona (f. 1949), som siden 1996 har vært eier av Frøystad. Hun er apotektekniker ved Bien apotek i Hønefoss, og gift med Anton Gommæs (f. 1947) fra Røyse, som driver selvstendig virksomhet innen økonomirådgivning og regnskap som innehaver av Praksisutvikling AS i Oslo. De har to sønner:

* Ståle (f. 1973), bosatt i Oslo.

* Bjørn (f. 1976), bosatt i Hønefoss, samboer med Elisabeth Pedersen (f. 1977) fra Norderhov.

Frøystad har i dag 25 dekar dyrket jord (leies bort til Jens Dæhli), traktor og vanningsanlegg (Sameierlaget Tyrifjordregn fra 1976).

Av bygninger er det to våningshus, det eldste bygd 1919 (påbygde

Osvald Østberg (f. 1896) fra Hedmark ble eier av Frøystad i 1930.

Amanda Marie Østberg f. Hansen (f. 1893).

*Eivind Østberg (1922–1989)
og hustru Inger Johanne
f. Paulsen (f. 1925).*

1955 og 1982) og det andre bygd 1978, bryggerhus (1942, påbygd i 1950-årene til våningshus, brukes nå som lager), låve med stall og fjøs (1910), og garasje (1981).

Gnr. 222/13 Stadheim

I 1972 bygde Johannes Dæhli kårbolig og garasje på Stadum gnr. 222/1. I 1974 ble boligen utskilt med tomt på 1,4 dekar, og beholdt av Johannes Dæhli da han overdro gården til eldste sønn, Jens. Siden 2001 eies eiendommen av yngste sønn, Per Dæhli (f. 1949), og hans kone Wencke f. Pedersen (f. 1939) fra Bergen.

Boligen ble ombygd og påbygd av Wencke og Per i 2002. Samtidig ble det satt opp ny garasje.

Per Dæhli er tjenesteleder i Hole kommune, mens Wencke Dæhli er sekretær ved et advokatkontor i Hønefoss.

Fritidseiendommer under Stadum

Festetomt under Stadum gnr. 222/3

I 1954 ble det opprettet festekontrakt med Ivar Andersen (f. 1915) fra Hønefoss på en hyttetomt ved Storelva i 20 år mot årlig grunnleie 100 kroner. Festekontrakten er siden fornyet. Fra 2001 eies hytta av Andersens datter, Hilde Christine Johnsen (f. 1956), og hennes mann, Bjørn Johnsen (f. 1956).

Hafnor ligger på nordsida av Røysehalvøya ut mot Storelva, og grenser i øst mot Frøyshov, Libakke, Hole prestegård og Ringhol, i nord mot Helgeland og Domholt, i vest mot Storelva og Stadum, og i sør mot Stadum.

Gårdsnavnet er ikke sikkert tydet, men forleddet har trolig noe med *hofn* (havn, beitemark) å gjøre. Etterleddet kan ha vært *nor* (smalt sund, trangt sted i elv), eller det norrøne *ord* (avling, grøde), som tidligere kan være brukt om åker, pløyd mark. Andre og eldre teorier er at sisteleddet henspiller på *gardr* (gjerde, inngjerdet jordstykke) eller *varda* (varde). 1300-tallets skrivemåte *a Hofnordum* (entall Hofnord) og *a Hofnordre*¹ kan oppfattes som «hovet som ligger i nord» (i motsetning til Frøyshov eller Frøyhov som ligger lenger sør), men denne tolkingen er usikker.²

Gården er trolig skilt ut fra Frøyshov tidlig i yngre jernalder, rundt år 500 e.Kr.³

Eldre folk i bygda sier fortsatt *Hamnør*, en form som er kjent fra middealderbrev og 1600-tallets tingbøker. Gårdsnavnet er siden også blitt skrevet *Havnør*, men i dag er *Hafnor* mest brukt.

Allerede før Svartedauen synes Hafnor å ha vært delt i to gårder. I 1330 var TORGEIR PÅ HAFNOR et av vitnene i en sak om vedlikehold av gjerder og grunder mellom Hole prestegård og Helgeland, og i 1333–34 vedgikk STEINAR PÅ HAFNOR at Gudrun, mor til Sira Torald (prest på Jevnaker), eide 7 ørtugebol «etter gammel regning» i Hafnor og 1 ørtugebol i Rakkestad (i Norderhov).⁴ I 1335 var THORE PÅ HAFNOR vitne i forbindelse med salg av en gårdpart i Nedre Mo på Røyse.⁵ I 1356 ble det skrevet et dokument på Haf-

¹ Tidligere skrivemåter er a Hofnordum (1330 og 1335), a Hofuerdum (1333), a Hofnordre (1342), a Homnordom (1356), Hoffnor (1528), Hannold (1575), Hanulff (1578), Hoffnull (1595), Hoffnur (1592 og 1604), Haugnor (1617), Haugnord (1657 og 1723).

² NG V s. 11, Harsson (1995) og Kristian Dyrdal: «Gardsnavna Hamnør og Stadum på Røyse», i heftet Ringerike 1992, s. 43.

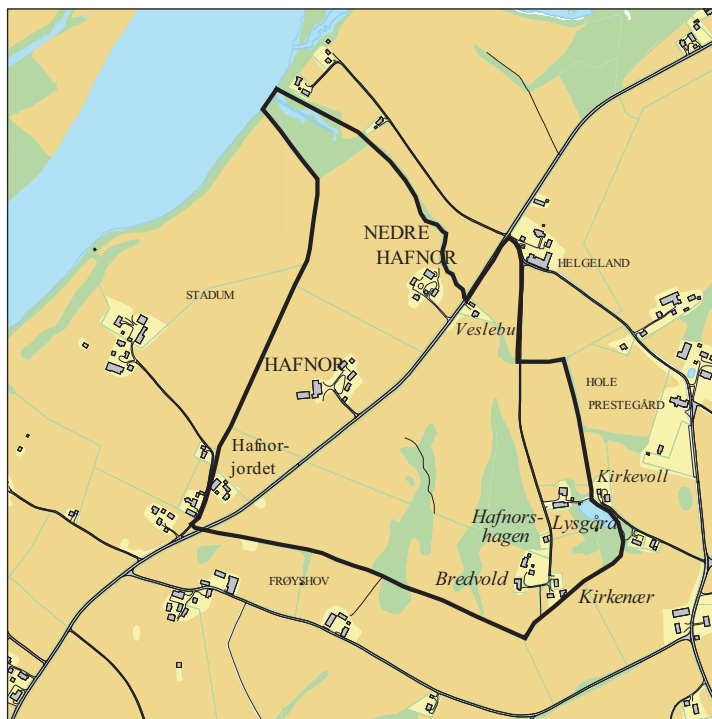
³ Briså (1996), s. 130.

⁴ DN XXI nr. 50 (datert i kong Magnus' 15. regjeringsår, dvs. mellom 26. august 1333 og 25. august 1334).

⁵ DN XI s. 23 (1330) og DN XIII s. 9 (1335).

EN GANG VAR DET FIRE HAFNOR-GÅRDER

Det er i dag to Hafnor-gårder på Røyse: Hafnor bnr. 1 og Nedre Hafnor bnr. 4. Allerede før Svartedauen var gården delt – i Østre og Vestre Hafnor. De to gårdene hadde felles tun der Hafnor bnr. 1 ligger i dag. I 1753 og 1757 ble de ytterligere delt: Vestre Hafnor i seinere bnr. 1 og 2, og Østre Hafnor i seinere bnr. 4 og 5. Eieren av Vestre Hafnor bnr. 2 (Hafnorjordet) synes ganske raskt å ha satt opp nye bygninger lengst sør i gårdsvaldet, øverst i bakkehellinga mot Stadums grense. De tre øvrige gårdene lå rundt «gamletunet», og ble kalt Innistua, Neristua og Oppigarden. I 1890 kjøpte eieren av Vestre Hafnor bnr. 1 en av gårdpartene (bnr. 5) av Østre Hafnor, og disse har siden utgjort én gård – i denne omtalen kalt Hafnor. I 1914 var det utskifting, og gårds-tunet til Østre Hafnor bnr. 4 ble flyttet 150 meter nordover, nærmere Helgeland. I 1976 kjøpte eieren av denne gårdparten jordveien til bnr. 2 (Hafnorjordet), og dette har siden vært én gård – Nedre Hafnor.

nor om overdragelse av 1 markebol jord i Medalheim på Eiker fra Thora Torgeirsdatter til Gunnar Jonsson og hans mor Gunhild. Vitner var Thorstein, prest på Norderhov, og Dyre, prest på Hole. At brevet ble skrevet på Hafnor, kan tyde på at THORA TORGEIRSDATTER bodde der, hun var rimeligvis datter av Torgeir som ble nevnt i 1330.⁶

De to Hafnor-gårdene var Østre Hafnor (gml. matr. nr. 34) av skyld 40 lispund, og Vestre Hafnor (gml. matr.nr. 35) av skyld 30 lispund.⁷ På 1600-tallet var Østre Hafnor privatgods, mens Vestre Hafnor var krongods (tidligere bispegods).

PILESPISSER OG STRIDSØKSER

Det er funnet to pilespisser av jern på Hafnors marker, begge trolig fra vikingtida. Den ene var 14,7 cm lang og ble funnet på jordet Mønstreplassen i 1933–34, mens den andre ble funnet av Erik Hafnor på Haueråkeren cirka 1940. Kun pilespissen fra Mønstreplassen er registrert ved Oldsaksamlingen. En gang i 1930-årene fant Peder Hafnor under jordarbeid på Hafnor to stridsøkser av jern, som i dag oppbevares på gården. De antas å være fra vikingtid. Funnstedet er ikke kjent.*

* Univ. Oldsaksamling C26000. Pilespissen fra Haueråkeren skal ha blitt overlatt til bygdehistorikeren Jon Guldal ca. 1940. (Universitetets Oldsaksamling: Fornminner i Buskerud - Oslo 1985), og Slåtto (1973).

Østre Hafnor GAMMELT MATRIKKELNR. 34

Østre Hafnor var fullgård i 1577 og 1666. I 1528 het brukeren HARALD HAFNOR, og ifølge lista for gjengjerdsskatten⁸ var han den eneste gårdbrukeren i Hole kirkebygd som ikke hadde betalt da skatten forfalt.⁹ I 1575 ble det reist sak mellom OLE HAFNOR og Per Hval om en tjenestedreng, som Per fikk beholde.¹⁰ I 1577 var TORD HAFNOR bruker, og han var samme år kirkeverge i Hole. Fra 1610 satt GUTTORM HAFNOR på gården. Han hadde GT i seglet sitt, men vi vet ikke om han var sønn av den forrige brukeren Tord. I 1615 eide Guttorm 1 skippund (20 lispund) i gården, mens Kris-

⁶ DN VI s. 269.

⁷ Gml.m.nr. 34 Østre Hafnor = løpenr. 155 (gnr. 44/4) og løpenr. 156 (gnr. 44/5), mens gml.m.nr. 35 Vestre Hafnor = løpenr. 153 (gnr. 44/1) og løpenr. 154 (gnr. 44/2).

⁸ Gjengjerdsskatten = en skatt som ble utskrevet som avløsning av kongens veitslerett, dvs. hans rett for underhold for seg og sitt følge når han reiste gjennom landet.

⁹ De fleste som stod til rest med skatten, hørte til i utkanten av bygda. Unntaket i 1528 var Harald på Hafnor (Halvorsen 1983, s. 17).

¹⁰ Fra Nils Stubs notatbøker fra Oslo lagting 1572–1580 (E.F. Halvorsens ekserpter).

toffer Sætrang eide resten (20 lispund). I 1623 hadde Gudbrand Oppen overtatt 10 lispund fra Kristoffer Sætrang, og ytterligere 10 lispund i 1634.¹¹

Guttorm Hafnor eide ikke bare 20 lispund i egen gård i 1615. Han var også eier av 2 såld¹² i Alm i Åsbygda, 1 såld i Semmen i Ådal, 5 lispund i Sørurn¹³ og 4 lispund i Domholt.

Guttorm satt på Østre Hafnor også i 1624, men i 1634 betalte hans sønn GUNDER HAFNOR landskatt (han kalles seinere Gunder Guttormsen). Gunder eide i 1642 og 1647 30 lispund med bygsel i gården, mens Gudbrand Oppen eide de resterende 10 lispund. I tillegg til 30 lispund i egen gård, eide Gunder Hafnor i 1641 også 5 lispund i Vågård, 5 lispund i Sørurn og 4 lispund i Domholt (på 1600-tallet ble Domholt ødegård brukt under Hafnor-gårdene).¹⁴

I 1660 var Gunder død, og hans enke LISBETH HAFNOR var eier av de 30 lispund, mens Gudbrand Oppen fortsatt satt med 10 lispund. I skifte etter Gudbrand Engebretsen Oppen i 1667, var boet fortsatt eier av 10 lispund.¹⁵

Lisbeth satt i 1664 som enke på gården. I ekteskapet med Gunder Guttormsen etterlot hun seg tre barn:

* Ingeborg, gift med Gudbrand Engebretsen Oppen.

* Guttorm (ca. 1645–1726), seinere eier og bruker av Østre Hafnor, g.m. Abel Nilsdatter Moe, fire barn – se nedenfor.

* Datter (navn ukjent), g.m. trelasthandler Gunder Sørenssen i Hønefoss – se nedenfor.

I 1666 er også Mathias Sass (57), tidligere eier av nabogården Helgeland, bosatt på Hafnor. I prestemanntallet er også nevnt hans sønn, Kristian Mathiassen (8).

Lisbeth Hafnors svigersønn, Gunder Sørenssen, var trelasthand-

EN GAMMEL ÅRESTUE

Den eldste bygningen på Ringerike som er omtalt i en skriftlig kilde, er en gammel årestue på Hafnor, omtalt i fogd Wiels beretning i 1743 (den var allerede da eldgammel):

«Paa Gaarden Hafnord findes en ældgammel Bygning, 2de Laft høj, ovenom med udbygde Svaler, ingen Vinduer, men de øverste Værelser have været bygte paa den gamle norske Maa-de med Røggab midt paa Taget, hvorigjennem Lyset kom ned og Røgen drev ud, under hvilket de havde deres Ildsted midt paa Gulvet; Laasene ere og efter den ældgamle Facon, og under Huset er en grundmuret Kjelder; hvilket alt viser at denne Bygning er en med de ældste Træbygninger nu findes».*

* Wiel (1743), s. 122. Bygningen skal ha blitt revet cirka 1870 («for 60–70 år siden» skrev VV. i 1938).

¹¹ I 1624 eide Guttorm Hafnor 20 lispund, Kristoffer Sætrang 15 lispund og Gudbrand Oppen 7 1/2 lispund i Østre Hafnor. Dette blir 2 1/2 lispund mer enn gårdens skyld, så her må det enten være en feil, eller det har foregått forandringer med skylda i mellomtida (Halvorsen 1960, s. 13).

¹² Såld = kornmål, i middelalderen vanligvis 97,2 liter, men med lokalt varierende volum. I flere bygger på Østlandet (bl.a. Ringerike) var 1 såld = 12 settinger = 3/4 tønne (109,35 liter).

¹³ 1 såld (5 lispund) i Sørurn var han også eier av i 1628, men ikke i 1632 (E.F. Halvorsens ekserppter).

¹⁴ Etter odelsjorboka 1641 (over skatt på jord som private jordeiere ikke brukte selv).

¹⁵ Gudbrand Oppens enke het Ingeborg Gundersdatter, men hun var ikke fra Hafnor. Trolig kom hun fra Sætrang i Haug, hvor det også satt folk med eierparter i Hafnor. Gunder Sætrang er nevnt i 1576 og 1591 (opplyst av Ole Engebretsen Yttri).

EIDE SAGBRUK VED HØNEFOSSEN

Hafnors beliggenhet ved utløpet av Storelva førte til at brukerne av gården engasjerte seg i tømmerhandel og bordføring. I 1640 ble Gunder Hafnor eier av et sagbruk ved Hønefossen sammen med Hans Samuelsen. I 1650 overtok sistnevntes sønn, Hans Hansen Arctander, dennes del av sagbruket. Gunder Hafnor døde før 1660, og hans enke Lisbeth og sønnen Guttorm overtok eierparten i saga. Etter bevarte skatteoppgaver for årene 1660–1670 skar Lisbeth Hafnor i denne perioden 800 bord pr. år, mens sønnen Guttorm skar 1.000 bord pr. år. Rimeligvis kan Gunder Sørenssen, som ble gift med en av Guttorm Hafnors søstre og var trelasthandler ved Hønefossen, ha tatt over denne delen av familiens virksomhet.*

* Ropeid I, ss. 32 og 363–364.

ler ved Hønefossen og en velstående mann. I 1682 kjøpte Gunder Sørenssen 10 lispund i Østre Hafnor av Asbjørn Reiersen Båsum. Dette må ha vært den eierparten som Gudbrand Oppens bo eide i 1667.

GUTTORM GUNDERSEN HAFNOR (ca. 1645–1726) overtok Østre Hafnor etter mora rundt 1670. Han var lagrettemann i 1690-årene, og gift med ABEL NILSDATTER MOE (d. ca. 1638) fra Mo i Steinsfjeringen. Vi kjenner fire av deres barn:

* Nils (d. 1737), seinere gårdbruker på Østre Hafnor, g.1 m. Karen Christiansdatter Helmen, g.2 m. Else Cathrine Treubler, barn i begge ekteskap – se nedenfor.

* Anne, g.m. Petter Rødder (d. i Hole 1722).

* Randi, g.m. Truls Sørensen, Vestfossen.

* Ragnhild, g.m. Johan Moss, Hønefoss, bl.a. én sønn Søren – se nedenfor.

ØSTBY BRUKT UNDER ØSTRE HAFNOR

I 1696 kjøpte Lisbeth og Gunder Hafnors svigersønn, Gunder Sørenssen, 10 lispund i ødegården Østby i Vegårdsfjeringen av Anders Larsen Smith på Bra-gernes for «ett tusen gode vrakfrie furubord». Gunder var «residerende ved Hønefossen» men bygslet Østby så tidlig som i 1692. Han synes å ha overlatt bruken av ødegården til sin svoger Guttorm Hafnor. I 1715 solgte Gunder Sørenssen Østby til Lars Clausen på Eiker for 320 riksdaler, men så seint som i 1723 ble 5 lispund av Østby brukt under Østre Hafnor.*

* Lars Clausen solgte Østby i 1720 til Ole Pedersen Rå i Norderhov (Thorleif Solbergs avskrift av tingbøker, og Lagesen (1935), s. 502).

Guttorm Hafnor eide en gårdpart i Østre Vågård i Norderhov, og ble i 1676 stevnet for «en del master og loddbjelker han uti Mari-gårds skog skal ha latt hugge» (Marigård er et annet navn på Østre Vågård). Guttorm la da fram et skjøte fra Jens Rasmussen Åse i Kviteseid i Telemark til hans far, Gunder Guttormsen, på 1 fjerding gods (dvs. 5 lispund) i Østre Vågård, fra 1650. I 1723 eide Guttorm Hafnor også 7 lispund i Mo i Steinsfjeringen.

Etter Guttorm Hafnors død i 1726 opprettet Abel Nilsdatter en arveskiftekontrakt med sine barn. Etter denne beholdt hun 10 lispund i gården som sitt boslodd, med bygsel over 15 lispund i samme gård. Dette overdro hun i 1737 til sin svigersønn Johan Moss, mot opphold og pleie i hans hus i sin levetid, mens sønnen Nils Guttormsen overtok Østre Hafnor.

NILS GUTTORMSEN HAFNOR (d. 1737) var gift to ganger. Hans første hustru var KAREN CHRISTIANSDATTER HELMEN, og de fikk fire barn, hvorav tre var i live i skiftet etter faren i 1737: Bastian (15), Christen (13) og Maria (10). Vi kjenner ytterligere to av deres

barn: Johanne (f. 1724) og Abel (f. 1728), som begge døde som barn. Karen Christiansdatter døde tidlig (skifte avsluttet i mai 1729).¹⁶

I andre ekteskap ble Nils Guttormsen gift med ELSE CATHRINE TREUBLER (d. 1739), og de fikk sju barn, hvorav fire var i live ved skifte etter faren i 1737: Hans Jørgen (8), Karen Margrethe (3), Guttorm (2)¹⁷ og Anders.¹⁸

I 1723 var Østre Hafnors skyld 45 lispund (trolig inkludert de 5 lispund som ble brukt under gården av Østby i Norderhov),¹⁹ og på gården var det 2 hester, 13 storfe og 10 sauer. Årlig utsæd var 2 ¼ t. rug, 2 ¼ t. erter, 3 t. bygg og 5 t. blandkorn, og årlig høyavling var 16 lass.

Ved sin død eide Nils Guttormsen Hafnor, i tillegg til en del av Østre Hafnor (taksert til 200 riksdaler), også mindre gårdparter i Mo i Steinsfjerdingen (5 riksdaler) og Leine (5 ¼ riksdaler), som han hadde arvet av foreldrene. I 1733 hadde han også kjøpt Vestre Hafnor, men da boet hadde betydelig gjeld, ble det besluttet å selge Vestre Hafnor og en del løsøre for å tilfredsstille kreditorene. På auksjonen ble Vestre Hafnor solgt til kaptein Svend Jesper Birck på Fjelstad for 325 riksdaler.

Boets part av Østre Hafnor ble utlagt enka Else Cathrine f. Treubler og arvingene. Boets bruttoverdi var 942 riksdaler, og nettoverdien 67 riksdaler.²⁰

På skifte etter Else Cathrine i 1740 ble hennes boslodd utlagt barna fra andre ekteskap, men ingen av dem kom til å etterfølge foreldrene som eiere og brukere av gården. Boets eierdel i Østre Hafnor ble solgt til JOHAN NICOLAI LØCHE fra Christiania, som lånte 160 riksdaler av Gulbrand Kristoffersen Hjelle mot pant i gården samt løsøre. Johan Nicolai Løche ble i 1740-årene gift med en dame fra Norderhov, og var siden bosatt på Ringerike.²¹ I 1749

STEVNET FOR GJELD

I 1686 ble Guttorm Hafnor og hans svoger Gunder Sørenssen stevnet for gjeld av arvingene etter tømmerhandler Claus Trondsen på Bragernes. Guttorm avviste kravet, og saken mot ham ble henlagt i 1684. Gunder Sørenssen la i 1682 fram motkrav etter flere større tømmer salg til Claus Trondsen i 1668 og 1670, og retten avgjorde at de to kravene var «suficant regning mot regning, som nesten løper like opp» – altså var de skuls.

¹⁶ Karen Christiansdatter etterlot seg bl.a. sju bøker, og sølv til en verdi av 25 riksdaler

¹⁷ Guttorm Nilsen Hafnor ble gift med Anne Jakobsdatter fra Kroksundødegården. De ble seinere eiere av Øverjordet ved Kroksund, og fikk 11 barn – se bind 1 s. 172.

¹⁸ Alderen på Anders ble ikke oppgitt, men etter rekkefølgen må han ha vært 1 år eller yngre. I skiftet etter mora i 1740 ble opplyst at han døde «forleden år før moderen».

¹⁹ I skiftet etter Nils Guttormsen Hafnor i 1737 ble nevnt at avdøde også har eid jord i «lille Østby», men at dette var solgt før han døde.

²⁰ Skifteprotokoll 11 Ringerike og Hallingdal (1737–1739), s. 71.

²¹ Løche var trolig gift med en kvinne fra Hjelle på Ask. Gudbrand Kristoffersen Hjelle var bror av Samuel Holeødegård, hvis stedatter Mari Halgrimsdatter (datter av Halgrim Olsen Sørsum) var gift med Johannes Olsen Røising. Da skifte etter Johannes ble holdt i 1757, ble det avholdt på Hafnor.

TALTE BYGDAS SAK

I 1723 solgte Fredrik 4. alle kirkene på Ringerike for å skaffe penger til statskassa, og Hole kirke ble solgt til kammerråd Schøyendahl i Christiania for 110 riksdaler. Schøyendahl var tidligere stiftsskriver, og det oppstod snart et motsetningsforhold til holeværingene på grunn av hans manglende vilje til å vedlikehold og utvide kirken. I 1731 klaget allmuen til kongen, og året etter, den 12. mars 1732, ble det holdt en «synsforretning» ved Hole kirke av sorenskriveren og seks lagrettemenn fra Norderhov. De fant kirken «i sådan brøstfældig tilstand, trang og gandske alt for liden», og mente at den burde rives og erstattes av en ny. Det var Nils Guttormsen Hafnor som var holeværingenes talsmann i forretningen. Da Schøyendahls fullmektig Anders Christensen protesterte mot at Schøyendahl ikke var lovlig innstevnet, og dessuten ikke kunne møte på grunn av «min nu sengeliggende svaghed», svarte Nils Guttormsen på allmuens vegne at kammerrådens påstand var bare utflukter, og når han hadde en mann som prokurator Anders Christensen til å møte for seg, tvilte de ikke på at hans interesser ble forsvarlig ivaretatt. Dette var retten enig i, og forretningen ble avholdt. Men det var først i 1736–37 at Hole kirke fikk den høyst påkrevde utvidelsen.*

* Erling Bjørke: «Hole kirke for 200 år siden», i heftet Ringerike 1932–33, s. 18 ff. (etter Dombok nr. 9, Ringerike og Hallingdal sorenskriveri, s. 130 ff.). I 1754 kjøpte fogd Wiel kirken på vegne av allmuen.

kjøpte han 10 lispund i Østre Hafnor av generalløytnant Fredrik Ferdinand Huusmand for 60 riksdaler.

Ved skjøte av 1. februar 1757 solgte Løkke sin eierpart i gården til CHRISTEN NILSEN HAFNOR for 341 riksdaler og flyttet til Bekkelaget i Aker. Christen Nilsen solgte eierparten videre to dager seinere til HANS MIKKELSEN SANDSÆTER fra Norderhov og hans sønn Daniel Hansen. Hans Mikkelsen kjøpte året etter (1758) ytterligere 7 lispund i gården av Søren Johansen Moss, sønn av Ragnhild Nilsdatter Hafnor og Johan Moss, og noen noen år tidligere (1753) hadde han kjøpt Vestre Hafnor og delt den mellom sønnene Nils og Jakob (seinere bnr. 1 og 2). Dermed kom både Østre og Vestre Hafnor over til samme slekt, hvis etterkommere fortsatt sitter som eiere.

Hans Mikkelsen Sandsæter og sønnen Daniel delte i 1757 Østre Hafnor i to bruk, seinere bnr. 4 og 5 – se nedenfor.

Østre Hafnor

LØPENR. 156, SEINERE GNR. 44/5 – I DAG EN DEL AV HAFNOR

HANS MIKKELSEN SANDSÆTER (1692–1767)²² var en formuende mann, og eide mye jordegods både i Hole og Norderhov. Han var gift to ganger. Hans første hustru var CHRISTENSE JAKOBSDATTER

²² De fleste opplysningene om Hans Mikkelsen Sandsæter og hans etterkommere er velvillig stilt til bygdebokas disposisjon av slektsforskeren Terje Lehne.

(1689–1753). Vi kjenner åtte av deres barn, hvorav seks var i live ved skiftet etter mora i 1753.

- * Nils (1722–1725), d. 3 år gammel, gravlagt 10. mai 1725.
- * Anne (1723–1725), d. 2 år gammel, gravlagt 10. mai 1725.
- * Mikkel (f. ca 1724), eier av Flekshaug i Åsbygda fra 1754 til 1776.
- * Nils (1726–1804), fra 1753 eier av halve Vestre Hafnor, g.m. Sara Hansdatter Ruud (1729–1814), ni barn – se nedenfor.
- * Else (1729–1770), g.m. Jens Andersen Stadum (1722–1791) på Østre Stadum (hans første ekteskap), åtte barn: Sara, Ole, Hans, Christense, Kari, Lisbeth, Anders og Christoffer – se Stadum gnr. 222/1.
- * Daniel (1731–1809), eier av Kile i Norderhov, seinere av Østre Hafnor bnr. 4, g.1 m. Lisbeth Andersdatter Stadum (1725–1786), ni barn, g.2 m. Randi Helgesdatter (d. 1817) – se nedenfor.
- * Marte (1732–1783), g.m. Jens Hansen Ruud (1720–1802) på Vestre Rud, sju barn: Anne, Christen, Hans, Jørgen, Olia, Gulbrand og Christense – se Vestre Rud gnr. 216/1 i bind 4.
- * Jakob (1734–1818), fra 1753 eier av halve Vestre Hafnor, g. 1818 m. Malene Olsdatter (1734–1809), åtte barn – se nedenfor (Vestre Hafnor bnr. 1).

De fire sønnene fikk hver sin gård, mens de to døtrene fikk sine arvelodder utbetalt i rede penger. Foruten halve Østre Hafnor beholdt Hans Sandsæter et kvernhus i Hønefoss, Sandsetra samt en del penger som han hadde ute «på renter». Han giftet seg igjen med KARI NILSDATTER (1711–1787), og de fikk én datter:

- * Christense (1754–1837), seinere eier av halve Østre Hafnor, g.m. Asle Andersen Lerberg, minst ni barn – se nedenfor.

Etter Hans Sandsæters død i 1767 ble halve Østre Hafnor utlagt enka Kari Nilsdatter for 400 riksdaler. Hun flyttet da til Hafnor, og bodde der med sin datter. Da hun overtok som eier, var det med forbehold om at dersom hun seinere skulle bestemme seg for å selge gården, skulle avdødes barn fra første ekteskap ha forkjøpsrett.

Kari Nilsdatter døde i 1787, og halve Østre Hafnor ble overtatt av hennes eneste datter, CHRISTENSE HANSDATTER (1754–1837) som i 1775 ble gift med ASLE ANDERSEN LERBERG (1751–1813) fra Ask i Norderhov.²³ Vi kjenner ni av deres barn, hvorav seks nådde voksen alder:

- * Anne (f. 1776).
- * Anders (1777–1855), seinere eier av halve Østre Hafnor, g.1 m. Kirsti Torgersdatter Skaug fra Åsbygda, g.2 m. Marte Paulsdatter Hollerud (Vik), begge ekteskap barnløse – se nedenfor.

²³ Asle Andersen var sønn av Anders Aslesen Lerberg (fra Bergsund i Ådal, eier av Lerberg på Ask fra 1741) og hustru Marte Tronsdatter Helgerud.

- * Helle (f. 1781), g.m. Ole Svendsen fra Lier.
- * Hans (1783–1785).
- * Halvor (f. 1785), d. som barn.
- * Hans (f. 1785), utvandret til Amerika.
- * Halvor (1789–1868), seinere eier av en Søhol-gård, g. 1815 m. Kirsti Petersdatter Søhol, seks barn: Asle, Anders, Peter, Anne Oline, Hans og Anne Oline – se Søhol gnr. 208/3 og 4.
- * Nils (1793–1878), seinere eier av Kolbjørnrud på Tyristrand, g. 1815 m. Rønnaug Gulbrandsdatter Kolbjørnrud, flere barn, bl.a. Anne (f. 1815, d. 9 dager gammel), Asle (f. 1816), Gulbrand (f. 1817), Kristian (f. 1819, d. som barn), Kristian (f. 1820), Anders (f. 1822, g. 1855 m. Margit Eriksdatter Trøttilsrud i Haug), Andreas (f. 1825), Randi Karine (f. 1827, g. 1858 m. Hans Sørensen), Inger Marie (f. 1829), Andrine (f. 1832) og Karen (f. 1835). Nils Aslesen døde som enkemann hos sønnen Gulbrand på Elstangen i 1878.
- * Kasper (f. 1798).

Etter Asle Andersens død i 1813 ble det avholdt skifte. Han etterlot seg hustru og seks barn, og boets nettoverdi var 1694 riksdaler. Eldste sønn ANDERS ASLESEN HAFNOR (1779–1855) overtok som eier av Østre Hafnor mot livøre til mora i hennes levetid. Han ble i 1810 gift med KIRSTI TORGERSDATTER SKAUG (d. 1839) fra Åsbygda. Ekteskapet var barnløst, og etter hennes død i 1839 solgte Anders Aslesen gården til sin brorsønn Asle Halvorsen Søhol, som satt som eier i ett år. Ved skjøte av 5. mars 1840 solgte han gården til IVER NILSEN FUHRE (f. 1818 på Modum) for 800 spesidaler. Anders Aslesen Hafnor giftet seg igjen i 1840 med en enke på Øvre Vik, Marte Paulsdatter (1790–1860), og flyttet dit – se bind 1, s. 35–36.

I mai 1849 solgte Nils Gulbrandsen Gømmes, som formynder for den umyndiggjorte Iver Nilsen, gården til hans bror Torger Nilsen for 1.200 spesidaler. Kjøperen forpliktet seg til å forsørge sin ånds-svake bror til hans død.

TORGER NILSEN FUHRE (1812–1866) var gift med MAREN GULBRANDSDATTER (1827–1897)²⁴ fra Norderhov. Vi kjenner to av deres barn: Berthe Marie (1857–1880, d. av tæring) og Nils (f. 1865). I 1865 satt Maren og Torger på gården med de to barna og to av husbondens brødre, Iver (48, ugift) og Erik Nilsen (56, enkemann, tjenestekar) samt sistnevntes datter Nikoline (24, tjenestejente). De hadde 3 hester, 5 storfe, 8 sauer og 2 griser, og årlig utsæd var 1 $\frac{7}{8}$ t. rug, 1 $\frac{1}{2}$ t. bygg, 4 t. blandkorn og 8 t. poteter.

Etter Torger Nilsens død i 1866 fikk Maren Gulbrandsdatter bevilling til å sitte i uskiftet bo. I 1870 lånte hun 400 spesidaler i

²⁴ Hennes alder var ved folketellinga i 1865 oppgitt til 42 år.

Hypotekbanken, men fikk etter hvert vanskeligheter med å betjene avdrag og renter. I 1879 forpaktet hun bort gården til N.J. Stadum, men synes selv å ha overtatt før hun måtte gå til skifteretten sist i 1880-årene. Ved auksjonsskjøte av 7. oktober 1890 kjøpte Nikolaus Pedersen Hafnor gården for 2.800 kroner med livøre til Maren Gulbrandsdatter i hennes levetid. Kjøperen lånte 6.000 kroner i Hole sparebank.

Nikolaus Pedersen Hafnor hadde i 1887 også blitt eier av farsgården Vestre Hafnor gnr. 44/1, og disse to gårdpartene ble i 1898 slått sammen med gnr. 42/15 Frøyshov (en åker som Peder Gabrielsen Hafnor hadde kjøpt i 1875 av Nils Peter Gulbrandsen Moe på Frøyshov) til ett bruk, Hafnor gnr. 44/1 (i dag Hafnor gnr. 223/1).

Østre Hafnor LØPENR. 155 (SEINERE GNR. 44/4) –
I DAG *Nedre Hafnor* GNR. 223/4

Da Hans Mikkelsen Sandsæter og sønnen Daniel kjøpte Østre Hafnor i 1757, delte de gården i to og brukte siden hver sin halvpart. Daniels del var det seinere bnr. 4.

DANIEL HANSEN HAFNOR (1731–1809) ble i 1748 gift med LISBETH ANDERSDATTER STADUM (1725–1786). Vi kjenner ni av deres barn:

* Sara (f. 1749), g.m. Rolv Olsen Gomnæs (hans andre ekteskap), ingen barn.

* Anders (1751–1811), eier av Nordre Frøyshov 1805–1809, siden av Søndre Dæli, g. 1777 m. Marie Olsdatter Dæhli (1757–1828), åtte barn: Christoffer, Daniel, Jens, Anders, Elisabeth, Christense, Marie og Ragnhild – se Dæli gnr. 219/3.

* Anne (f. 1755), ugift i 1786, én datter Mari (1775–1776) med Kristen Larsen i Hokksund (utenfor ekteskap).

* Hans (1756–1772), d. 16 år gammel.

* Jens (1756–1786), d. 30 år gammel.

* Kristen (1757–1775), d. 19 år gammel.

* Christense (1759–1775), d. 16 år gammel.

* Ole (1761–1797), seinere eier av halve Østre Hafnor, g.m. Sara Nilsdatter Gomnes, tre barn – se nedenfor.

* Daniel (1768–1842), seinere eier av Nordre Frøyshov, g.m. Ingeborg Eriksdatter Frøshaug (1781–1863), 10 barn: Lisbeth, Hans, Daniel, Erik, Ole, Anne Marie, Johannes, Christen, Maren Randine og Birgitte – se Nordre Frøyshov.

De bodde først på Kile i Norderhov, som Daniel overtok ved skifte etter mora i 1753. Noen år seinere solgte han Kile og kjøpte i ste-

© Fotograf Marit Fagerli

Nedre Hafnor i 2004. I bakgrunnen ser vi Hole kirke og prestegården.

det halve Østre Hafnor. I 1762 satt Daniel Hansen og Lisbeth Andersdatter på gården med barna og én tjenestejente, Anne Hansdatter.

Etter Lisbeth Andersdatters død i 1786 ble det avholdt skifte. Foruten enkemannen etterlot hun seg fem barn: Sara (37, ugift), Anders (myndig), Anne (31, ugift), Ole (24) og Daniel (18). Boets nettoverdi var 583 riksdaler, hvorav Østre Hafnor (av skyld 20 lispund) var taksert til 500 riksdaler.

Ved skjøte av 3. mars 1790 overdro Daniel Hansen Østre Hafnor til sønnen Ole Danielsen for 700 riksdaler, og flyttet til sønnen Daniel på Nordre Frøyshov.

OLE DANIELSEN HAFNOR (1761–1797) døde imidlertid allerede i 1797, knapt 36 år gammel. Han ble i 1788 gift med SARA NILSDATTER GOMNES (1768–1832), og de fikk tre barn:

* Nils (f. 1788).

* Lisbeth (1790–1848), g. 1812 m. sitt søskenbarn Jens Andersen Dæli (1786–1858), seks barn: Anne Marie, Ole, Marte, Anders, Halgrim og Andreas – se gnr. 219 Dæli.

* Marte (f. 1793), g.m. Kristian Borgersen (f. 1793) på Fægri på Tyrstrand, én sønn Ole (f. 1818), g.m. Karen Gulbrandsdatter (f. 1833), minst tre barn: Maren, Gulbrand og Anne.

Etter Ole Danielsens død i 1797 ble det avholdt skifte, og boets gårdpart av Østre Hafnor ble utlagt enka og de tre barna. Som ver-

ge for barna ble utpekt deres farfar Daniel Hansen, som bodde på Frøyshov.

Etter Ole Danielsens død i 1797 giftet Sara Nilsdatter seg igjen i 1798 med HALGRIM OLSEN SØRGEFOSS (1765–1848) fra Ask i Norderhov. I 1798 solgte Anders Danielsen Dæli, eldste bror av Sara Nilsdatters første ektemann Ole Danielsen, sin odels- og innløsningsrett til Halgrim Olsen, og i 1804 gjorde Anders Danielsens eldste sønn Kristoffer det samme.

I 1801 satt Sara og Halgrim på gården med hennes tre barn fra første ekteskap samt én tjenestedreng, Gabriel Mathiesen (16).

Sara Nilsdatter og Halgrim Olsen fikk i sitt ekteskap én sønn, Ole (f. 1808), som ved skjøte av 30. desember 1829 overtok gården etter foreldrene for 1.000 spesidaler og livøre til selgerne i deres levetid.

OLE HALGRIMSEN HAFNOR (1808–1889) var i første ekteskap gift med INGER MARIE OLSDATTER GOMNES (1808–1836). De fikk tre barn:

* Halgrim (1831–1863), ugift og sykelig, d. 32 år gammel.

* Sara (1833–1917), ugift, i 1900 husholderske på Vestre Rud, én sønn med kjøpmann og enkemann H. Roseng: Ludvik Otto (1863–1938), bosatt

Nedre Hafnor sommeren 1955.

Widerøe's Flyveselskap AS

i Oslo, g.m. Thea Olava Olsdatter Hals (1869–1949), åtte barn: Sara, Ole Martin, Nicoline, Hans, Thora, Halgrim, Mari og Carl Thorvald.

* Ole (f. 1836), seinere eier av Kjernet på Helgelandsmoen, g. 1868 m. Anne Katrine Andersdatter Kjernet (1832–1922), to barn: Anders (f. 1870) og Inga Olava (f. 1871) – se omtale av Kjernet under Helgeland.

Inger Marie Olsdatter døde i 1836 etter få års ekteskap. På skiftet etter henne ble halve Østre Hafnor utlagt enkemannen Ole Halgrimsen til takst 1.500 spesidaler med påhefte av livøre (400 spesidaler) til Halgrim Olsen og arvelodder til barna (217 ½ spesidaler til hver av sønnene, og det halve til datteren Sara) samt at han svar- te panterettsutlegg til to lån på eiendommen (til sammen 266 spe- sidaler).

Ole Halgrimsen Hafnor giftet seg igjen med MARI HANSDATTER GOMNES (1817–1899), og de fikk 12 barn, hvorav ni nådde vok- sen alder:

* Johan (1840–1914), drev sammen med broren Andreas en større land- handlerforretning i Trysil, g. 1880 m. Ellen Johanne Halvorsdatter Lunde (1835–1919) fra Eiker (enke, hennes tredje ekteskap). De fikk én datter, Jenny Marie (f. 1878, g.m. Fridtjof Anderson Nystrøm fra Värmland, Sve- rige, ingen barn). Ellen Johanne hadde én sønn fra tidligere ekteskap med Ole Olsen Westby: Ole (1872–1942, g.m. Inger Olsdatter Bjerknes, seks barn), som overtok Johans eiendom Nybakk i Trysil.

* Hans (1842–1902), ugift, eier av halve Østre Hafnor fra 1887 til 1902 – se nedenfor.

* Martin (1845–1928), landhandler på Hval i Ådal,²⁵ g. 1877 m. Karen Warloe (1852–1942) fra Hesselberg i Norderhov, ni barn: Haagen Olaf, Carl Martin, Louise Marie, Abraham, Hans Andreas, Caroline Mathea, Herman Fredrik, Laura Elisabeth og Johan Otto.

* Mathea (1847–1939), g. 1871 m. Ole Jørgensen Næss (1846–1904) på Berget på Utstranda, åtte barn: Johan, Olaf, Andreas, Martin, Karen, Elen Marie, Oskar og Marit – se gnr. 236/8 Berget i bind 5.

* Andreas (1849–1929), handelsbetjent i Hønefoss og Kristiania, seinere eier av landhandlerforretning i Trysil, en tid eier av Østre Hafnor og Helgeland i Hole, seinere gårdbruker og skogeier i Trysil, g.1 m. Hanna Emilie Lunde (to barn: Ole Fredrik og Mads Eyvind), g.2 m. Lise Mor- tensdatter Galaasen (to barn: Emilie Karoline og Agnes Lovise) – se om- tale av Helgeland.

* Thorvald (1851–1924), bosatt i Oslo, siden i Berget på Utstranda, g.m. Ovidia Halvorsdatter Aas (1857–1887), tre barn: Ole Halvard (f. 1880, seinere eier av Berget), Halgrim og Oskar (seinere eier av Østre Hafnor – se nedenfor). Thorvald g.2 m. Karen Lunde (f. 1846) fra Østre Gausdal, ing- en barn.

²⁵ Martin Hafnor var først ansatt hos sin svigerfar Haagen Warloe på Hesselberg. Siden drev han en tid forretning i Hønefoss sammen med Olaus Lundstad, før han startet opp på Hval i Ådal (etter A. Lagesen).

* Inger Marie (1854–1910), ugift.

* Annette (f. 1857), g. 1886 i Cook, Illinois, USA m. Karl Holmen (f. 1859) fra Kristiania, utvandret til Amerika, ingen barn.

* Nils (1860–1955), baker, innehaver av et bakeri på Kongsberg, seinere eier av Kirketeigen i Sylling, g.m. Martha Andersen Knestang (1864–1945),²⁶ sju barn: Ivar Otto (f. 1884), Alf (f. 1886), Marit Jørgine (f. 1888), Nils Jørgen (f. 1890), Hans Andreas (f. 1892), Gunvor Emilie (f. 1894) og Signe (f. 1896).

I 1865 satt Ole Halgrimsen (59) og Mari Hansdatter (48) på gården med sju av sine ni barn: Hans (24), Mathea (18), Andreas (17), Thorvald (15), Inger Marie (12), Annette (9) og Nils (6). De hadde 2 hester, 5 storfe, 13 sauer og 2 griser, og årlig utsæd var $\frac{3}{4}$ t. rug, 4 t. bygg, 2 t. blandkorn og 8 t. poteter.

Ingen av sønnene fra første ekteskap kom til å etterfølge faren som eier av gården. Ved skjøte av 15. desember 1887 solgte Ole Halgrimsen sin gårdpart av Østre Hafnor til nest-eldste sønn i andre ekteskap, Hans, for 5.000 kroner inkludert livøre til foreldrene i deres levetid.

HANS OLSEN HAFNOR (1842–1902) var ugift. I 1900 satt han på gården med søsteren Inger Marie Olsdatter (f. 1854, ugift) og en brorsønn, Oskar Thorvaldsen (f. 1886, sønn av Hans' bror Thorvald). I 1902 måtte Hans Olsen til skifteretten med sitt bo. Årsaken var et lån opptatt i Hole sparebank i 1890 på 6.000 kroner, som han ikke klarte å betjene.

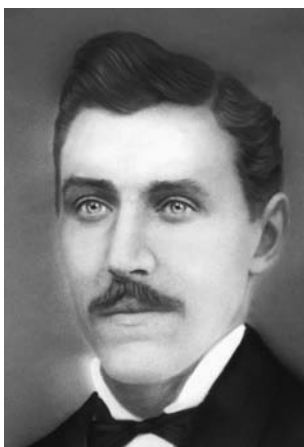
Det var en yngre bror, ANDREAS OLSEN HAFNOR (1849–1929), som ved auksjonsskjøte av 16. januar 1909 overtok som eier av gården for 6.000 kroner. Han bodde i Trysil, hvor han drev landhandleri og seinere ble en betydelig gårdbruker og skogeier. På samme tid ble han også eier av Helgeland, men han drev begge gårder ved hjelp av familie i Hole, inntil de ble solgt i 1916. Andreas Olsen Hafnor var gift to ganger og hadde barn i begge ekteskap (se omtale av Helgeland).

I 1909 ble to tidligere husmannsplasser i «Hafnordalen» utskilt og solgt: Bredvold gnr. 44/11 til Anders Martinsen Domholt, og Kirkenær gnr. 44/12 til Hans Eriksen. Kjøpesummen var 1.250 kroner for hver, og på sistnevnte parsell (Kirkenær) forbeholdt eieren av gården seg rett til «vannbassin» på og vannledning over eiendommen. I 1912 ble så parsellen Lysgård utskilt og solgt som tilleggsjord til eieren av Hafnorsløkka, Henrik Bergum, for 2.200 kroner (skjøte ble først utstedt i 1916).

²⁶ Hun var pleiedatter hos Jørgine Gulbrandsdatter og Iver Paulsen Løken på Løken i Hole.

*Nedre Hafnor i august 1961,
med Helgeland i bakgrunnen.*

Widerøe's Flyveselskap AS

Oskar Hafnor (1886–1966).

*Maren Hafnor f. Berg
(1893–1926).*

I 1912 ble det kjøpt tilleggsjord fra Helgeland (gnr. 47/3 Store Domholt), som siden har tilhørt gården.

I 1914 var det utskifting, og gårdstunet til denne gårdparten av Østre Hafnor ble flyttet 150 meter nordover, nærmere Helgeland. Gårdens hovedbygning lå tidligere midt på tunet til Vestre Hafnor (i dag Hafnor bnr. 1), og en del av tømmeret fra denne ble i 1918 brukt i stabburet på den «nye» gården, mens det ble bygd helt ny hovedbygning.

Ved skjøte av 1. februar 1916 solgte Andreas Olsen Hafnor denne gårdparten av Østre Hafnor til brorsønnen Oskar Hafnor for 9.000 kroner.

OSKAR HAFNOR (1886–1966) var gift to ganger, først i 1916 med MAREN OLINE BERG (1893–1926) fra Berg på Røyse. De fikk sju barn:

* Halgrim (1916–1994), seinere eier av Østre Hafnor, g.m. Martha Moen, to barn: Jorunn og Svein – se nedenfor.

* Margrethe Ovidie (f. 1918), bosatt på Røyse, g.m. Martin Bredvold (f. 1922), to barn: Tormod (f. 1949) og Tove Marie (f. 1952) – se gnr. 223/11 Bredvold.

* Hans (1919–1987), bosatt på Lillestrøm, g.m. Kirsten Mørkedal (1925–2003) fra Kristiansund, to barn: Stein Arne (f. 1956, bosatt i Oslo, g.m. Vibeche Star f. 1959, én datter Caroline f. 1991) og Linda Kristin (f. 1957, bosatt i Oslo, i tidligere ekteskap med Egil Andersen f. 1957 har hun to barn: Jeanette f. 1986 og Marie f. 1991).

* Inger Marie (1920–1993), bosatt på Bure i Norderhov, g.m. Trygve Chr. Gusgaard (1914–1967) fra Norderhov, fem barn: Torbjørn (f. 1942, eier av Burud gård i Norderhov, g.m. Anne Margrethe Stanwick f. 1945, to barn: Trude Irene f. 1971 og Petter Christian f. 1973), Ørnulf Ivar (f. 1943,

bosatt i Steinsåsen, g.m. Hilda Elviken f. 1944, to barn: Karina f. 1970 og Jørgen f. 1972), Rolf Christian (f. 1944, bosatt i Hønefoss, g.m. Kari Kleven f. 1946, to barn: Lars Inge f. 1971 og Marianne f. 1972), Inger Lise (f. 1945, bosatt i Steinsåsen, g.m. Sverre Strømsod 1939–1992, tre barn: Tommy f. 1971, Linda Camilla f. 1974 og Susanne f. 1977), og Audun (f. 1958, bosatt på Nes i Ådal, samboer med Torunn Berg f. 1963).

* Anna Jensine (f. 1922), bosatt på Helgelandsmoen, g.m. Åge Stensrud (f. 1921), tre barn: Solveig Marie (f. 1945), Finn Oddvar (f. 1948) og Edith (f. 1953). Anna Jensine hadde fra tidligere én datter, Britt (1941–2003) – se gnr. 225/28 Sandbyveien 1.

* Thorvald (1923–1971), bosatt på Simostranda i Modum, g.m. Norma Pedersen (f. 1930) fra Danmark, tre barn: Holger (f. 1956, bosatt på Simostranda, fra tidligere ekteskap med Anne Karin Bøhn f. 1958 har han to barn: Tormund f. 1982 og Karoline f. 1994), Helen (f. 1954, bosatt i Drammen, g.m. Svein Larsen f. 1955, tre barn: Marianne f. 1976, Heidi f. 1978 og Torbjørn f. 1986) og Hilde (f. 1959, bosatt i Drammen, g.m. Leif Arne Klæbo f. 1953, to barn: Arne f. 1982 og Randi f. 1983). Thorvald Hafnor omkom i 1971 da han ble påkjørt av bil på Åmot.

* Hjørdis Synnøve (1925–1999), bosatt på Hole prestegård, g.m. Marthin Rudstaden (f. 1923) fra Nordre Land, to barn: Frithjof (f. 1946, g.m. Marit Pedersen, tre barn: Maren Kristine, Ole Martin og Tor Øyvind) og Synnøve (f. 1953, g.m. Svein Hannestad, én sønn Michael – se bind 2 s. 744 (Tønders vei 3), og i denne boka: Askeladden 5 (festetomt nr. 8 under Hole prestegård).

I 1920-årene ble gårdens skog og seter på Krokskogen utskilt og solgt: Damstykket (gnr. 44/15) til Hans Berg på Berg i 1922 for 7.000 kroner (Berg solgte den videre til Ths. Fearnley i 1927 for 5.000 kroner), Havnorløkkene (gnr. 44/16) på Sørsetra til Jens Berg på Helgeland i 1922 for 2.000 kroner, og Havnor skog (gnr. 44/17) i 1927 til Thomas Fearnley jr. for 4.000 kroner (se omtale av skog/seter).

Maren Oline Hafnor døde i 1926, bare 33 år gammel, og etterlot seg mann og åtte barn i alderen fra 1 til 10 år. De to yngste barna, Anna Jensine og Hjørdis, vokste opp hos familie i Kjernet og på Hole prestegård.

Oskar Hafnor giftet seg igjen med MAGNHILD NELLY FJELD (1906–1982), datter av Maren Dahl fra Modum, som bodde i Frøysuåsen (se gnr. 221/7 Åsen/Bråtan). De fikk fem barn:

* Arill (f. 1932), bosatt i Holmestrand, samboer med Mary Arnesen (f. 1933). Fra tidligere ekteskap med Bjørg Zell f. 1935 har han én sønn: Bjørn Arill (f. 1961), bosatt i Horten, g.m. Elin Berg (f. 1963), to barn: Linda (f. 1983) og Christoffer (f. 1986).

* Ole (f. 1936), bosatt på Helgelandsmoen, g.m. Jenny Gerd Knutsen (1928–2003), ingen barn – se gnr. 180/86 Skauveien 25.

* Eva (f. 1937), bosatt i Hønefoss, g.m. Kristian Fløtberget (1928–1996), én sønn: Knut (f. 1959), g.m. Bente Horvei (f. 1960), tre barn: Aleksander

(f. 1987), Kristoffer (f. 1990) og Fredrik (f. 1991).

* Ruth (f. 1937), bosatt i Sandnes, fra tidligere ekteskap med Tor Anda (f. 1935) har hun én sønn: Iver (f. 1957).

* Maud (f. 1942), bosatt i Aremark, g.m. Ingar Winters (f. 1939), tre barn: Tom (f. 1962, g.m. Cathrine Bergstrøm f. 1964, fire barn: Jan Magnus f. 1987, Ole Kristian f. 1990, Nils Håkon f. 1993 og Maria Eline f. 2000), Frank Holger (f. 1964, g.m. Alena Vasiljevna Mislejnnik f. 1959, fra tidligere ekteskap med Hilde Aarbu f. 1965 har han to barn: Christopher f. 1987 og Nicolai f. 1989), og Kenneth (f. 1968, g.m. Nadja Nikolajsdatter Walkovskaja f. 1967, én sønn: Nikolaj f. 2000).

Det var vanskelige tider, og i 1928 måtte Oskar Hafnor levere sitt bo til skifteretten. Gården ble imidlertid i slekta, for sønnen Halgrim Hafnor la inn høyeste bud (10.000 kroner) under auksjonen og ble ny eier. Da kjøperen var mindreårig, var det hans verge, onkelen Jens Berg, og overformynderiet som forestod kjøpet på hans vegne.

HALGRIM HAFNOR (1916–1994) ble i 1951 gift med MARTHA MOEN (f. 1917) fra Eidsberg i Østfold. De fikk to barn:

* Jorunn (f. 1954), bosatt på Konnerud i Drammen, g.m. Per Freddy Fjordvang (f. 1953), én sønn Tom (f. 1988).

* Svein (f. 1958), seinere eier av Hafnor, g.m. Marit Omholt-Jensen, tre sønner: Vegar, Dagfinn og Håkon – se nedenfor.

I 1948 hadde gården 100 dekar dyrket jord (leirmold) og 15 dekar annet jordbruksareal, 3 hester, 10 kyr, 1 okse, 3 ungdyr og 3 griser.

Halgrim tok på seg tømmerkjøring på Krokskogen om vinteren, i tillegg til gårdsdriften. Fra 1971 forpaktet han jorda på nabogården Hafnorjordet (gnr. 223/2), og i 1976 kjøpte han jordveien (ca. 100 dekar) på denne gården for 300.000 kroner (inkludert gårdstunet med hus og 7 dekar tomt, som han umiddelbart solgte videre til naboen Henry Jørgensen på Stadum).

I september 1989 ble gården overdratt til sønnen Svein Hafnor med boret for foreldrene i kårboligen i deres levetid.

SVEIN HAFNOR (f. 1958) er lærer ved Ha-Go, et opplærings- og aktivitetssenter for ungdom på Gomnes på Røyse. Han giftet seg i 1987 med MARIT OMHOLT-JENSEN (f. 1963) fra Bærum, som er lærer ved Røyse skole. De har tre sønner: Vegar (f. 1989), Dagfinn (f. 1991) og Håkon (f. 1994).

Nedre Hafnor har i dag 203 dekar dyrket jord og 35 dekar annet jordbruksareal (havn). På gården er det skurtresker, tre traktorer, kaldluft korntørke og vanningsanlegg (fra 1992).²⁷

²⁷ I 1992 gikk de tre gårdene Helgeland gnr. 225/1, Hafnor gnr. 223/1 og Nedre Hafnor gnr. 223/4 sammen om HHH vanning, med felles pumpehus ved Domholt.

*Halgrim Hafnor
(1916–1994).*

*Martha Hafnor f. Moen
(f. 1917).*

Foto: Per Fjordvang

Av bygninger på gården er våningshuset bygd 1918 (restaurert 1953), kårbolig (1989), låve og fjøs (1959, en gammel låve med stall og fjøs brant ned noen år tidligere), stabbur (1918, bygd av tømmer fra gamlebygningen som før utskiftinga i 1914 stod på det gamle fellestunet), ved- og vognskjul (1946). Et hønsehus ble revet i 1960-årene.

Det er ingen gamle åkernavn i bruk på gården.

Vestre Hafnor GAMMELT MATRIKKELNR. 35

Vestre Hafnor var krongods i middelalderen, og i 1577 var gården blant de 15 gårdene i Hole og Tyrstrand som kongen gav i forlening til Palle Schade, fogd over Hadeland til 1585 (Ringerike hørte da til Hadeland fogderi). Schades etterfølger i embetet, Peder Knutsen Wincke på Hallingstad på Toten, overtok de samme 15 gårdene i forlening. Han var fogd til 1608, og satt i 1617 som eier av bl.a. Helgeland i Hole.

I 1528 het brukeren av Vestre Hafnor ENGEBRET HAFNOR, og i 1557 betalte AMUND HAFNOR fôring (en skatt som erstattet den gamle veitsleretten). Samme år bygslet ANDERS HAFNOR 30 lispund i Vestre Hafnor, dvs. hele gården. Den var da Hamar-gods, dvs. eid av Hamar-bispen, og ble kongens eiendom (krongods) da Hamar bispedømme etter reformasjonen ble slått sammen med Oslo bispedømme. I 1560–61 betalte både Amund og Anders fôring. I 1577 var Vestre Hafnor fullgård.

I 1599 bygslet AMUND HAFNOR 30 lispund (dvs. hele gården), og i tillegg 5 lispund i Holeødegård på Ask. Denne Amund må nødvendigvis ha vært en annen enn han som betalte fôring i 1557. I 1615 betalte Amund 2 daler i holding²⁸ av 40 lispund i Vestre Hafnor (her var medtatt 10 lispund av Domholt ødegård, som ble brukt under Hafnor). Han hadde A.T. i seglet, og eide i 1624 også 15 lispund i Fjell på Modum.

I 1635 har OLA HAFNOR, «som faren døde fra», overtatt som bygsler av 40 lispund i Vestre Hafnor (med underliggende ødegård, dvs. Domholt), og i 1638–39 betalte Ola holding. I 1646 betalte Amund Hafnor koppskatt (en skatt som betales for en person, i stedet for av jord), og kan derfor igjen ha overtatt som bygsler.

Tidlig i 1640-årene ble en embetsmann, JENS NILSSØN, eier av Vestre Hafnor, og en periode synes han å ha bodd på gården. I 1642

INNISTUA, NERISTUA OG OPPIGARDEN

«Hafnorgårdene ble i svunden tid opdelt i tre like store gårde, en kaldtes Inni-Stua, en Neri-Stua og de tredje Oppi-Garden. Nu er de to første sammenslått til én, slik at det er to Hafnorgårder. Navnet uttales i hverdagslaget for «Hamnor», og det var skrevet på mange vis. Lenge skrev man Houg nord.»*

* V.V.: «På kjente stier», i Ringerikes Blad 28. juli 1934. Innistua skal også ha blitt kalt Enkegården.

²⁸ Holding = tredjeårstake = en avgift som ble betalt hvert tredje år, ved fornyelse av avtalen om bygsel (vanlig leieperiode var tre år).

VURDERTE KRONGODS OG KIRKEGODS

I 1616 var Amund på Vestre Hafnor og Guttorm på Østre Hafnor blant de seks bøndene på Ringerike som – sammen med futen Lars Tordsen og lensmann Ola Hønen – nøye gransket og besiktiget alle kongens og kirkens gårder, ødegårder og plasser på Ringerike. De jordeparter som kunne økes i skyld ble satt opp, og skattene på annet gods ble også justert når det var nødvendig. De øvrige bøndene var Knut Helgeland, Mikkel Rå, Torger Hønen og Elling Gusgården.*

* Jordebok for Hadeland fogderi 1616 (notat av professor Eivind Fjeld Halvorsen til møte i Ringerike Slektshistorielag 7. desember 1999).

var han sorenskriver på Romerike, og ble oppnevnt til å dømme i en sak på Hadeland. Samme år klaget Gunder Klekken i Haug på skriveren Jens Nilssøn, og i 1642–43 ble Jens Nilssøn nevnt som «uvillig» skriver i flere saker, bl.a. på Modum og i Sigdal. I 1645 ble han utnevnt til sorenskriver i Hallingdal. Han fikk i 1641–42 20 daler i førstebyggsel av Vestre Hafnor, «som han vant på Ola», og i skattemanntallet 1647 hadde han inntektene av hele gården (40 lispund, inkludert gårdparten av Domholt). I 1648 ble Vestre Hafnor omtalt som skrivergård, og året etter ble det utstedt kongeskjøte på Vestre Hafnor med underliggende ødegård, men kjøperens navn er ukjent. I 1650 ble så HANS EGGERTSEN eier av de 40 lispund ved makeskifte. Brukeren het da MAREN DAVIDSDATTER HAFNOR. Hun var enke etter Jens Nilssøn.

Rundt 1665 ble tidligere fogd JACOB LUTH eier av Vestre Hafnor. Luth bodde fra 1666 på nabogården Helgeland. Han bygslet bort Vestre Hafnor til HANS HANSEN, som i 1668 og 1669 var fullmektig for fogd Christen Christensen, og på hans vegne krevde inn skatter. I 1670 døde Hans Hansen Hafnor, og fogd Christensen stevnet da hans enke, ANNE LARSDATTER, for over 400 riksdaler som han mente at fullmektigen hadde unndratt. Saken ble tatt opp på flere bygdeting og det endte med at lagretten frikjente enka for kravet.²⁹

Anne Larsdatter synes å ha giftet seg igjen med LARS HAFNOR, som døde i 1673. Samme år ble Anne Larsdatter igjen stevnet av fogd Christensen, denne gang for påstått manglende skatter og landskyld for gården. Hennes bror Mads Larsen møtte på tinget og la fram tall fra sin avdøde svogers regnskapsbok, som bl.a. viste at det var levert trelast ved «Vassbunden» som oppgjør for de påståtte restansene, og søksmålet ble avvist. Fogden krevde landskyld av 40 lispund, mens Lars og Anne kun hadde brukt 30 lispund. De øvrige 10 lispund gjaldt Domholt som tidligere ble brukt under gården, mens disse ble nå brukt av landherren Jacob Luth selv.³⁰

Ved bygselseddel av 30. mars 1675 ble Peder Rolvsen bruker av Vestre Hafnor. Han var sønn av Rolv Engebretsen Søhol, mens mora var søster av lensmann Trond Jonsen Stadum.

PEDER ROLVSEN HAFNOR (f. ca. 1644) var mye benyttet som lagrettemann i 1680- og 1690-årene, og han representerte sin landherre Jacob Luth på bygdetinget ved flere anledninger. Peder Rolvsen var gift med MARTE ANDERSDATTER STADUM fra Østre Sta-

²⁹ Th. Solberg: Tingbok for Ringerike nr. 8 (1670), s. 16–21.

³⁰ Th. Solberg: Håndskrevet avskrift av tingbok 12 (1672–1673) – kopi i Hole bygdearkiv.

dum. I 1684 var han en av sju Hole-bønder som ble stevnet av Tomas Gulbrandsen Ask for ulovlig tømmerhogst på Holleia. En lang rettssak fulgte, og bøndene vitnet at de hadde hogd tømmeret etter anvisning fra Jacob Luth.

I 1693 vitnet Peder Hafnor og hans bror, Gudbrand Hollerud, at de etter farens død hadde vært brukere av en del av Søhol,³¹ og i 1696 vitnet han i en grensesak på Tyrstrand mellom skogteiger som tilhørte Haga (på Ask) og Nordre Gomnes.

I 1686 overdro Jacob Luth Vestre Hafnor, «som Peder Rolvsen Hamnor påbor», til svigersønnen Torkild Olsen Hønen som «sin kjærestes mødrene arv og hjemmegave».³²

TORKILD OLSEN HØNEN (HAFNOR) (ca. 1659–1722) var sønn av lensmann Ole Torkildsen Hønen, som eide et stort jordegods på Ringerike. Han ble gift med EDEL MALENE JACOBSDATTER WALTER (1663–1720), datter av fogd Jacob Luth og hans første hustru Gunhild Eskildsdatter. De bodde i Skjærdalen inntil de i 1696 ble «nødtrengt» til å bruke og besitte Vestre Hafnor, men leilendingen Peder Rolvsen ville ikke avvike den, og det ble sak. På bygdetinget på Gomnes tingstue 26. februar 1696 tilbød Torkild å betale Peder 15 riksdaler «for hans bygsel», og la pengene på bordet foran ham. Men Peder godtok ikke tilbudet, og saken ble utsatt. Kort tid etter skjedde det imidlertid at Peder Rolvsen, som da var enkemann, «bekom gift Moe på Hadeland»,³³ og da ble gården ledig. Vi kjenner seks av barna til Edel Malene Jacobsdatter og Torkild Olsen:

* Ole, seinere eier av Skjærdalen «gård og bruk».

* Jacob Walter.

* Christen Walter (i København 1722).

* Torkild Walter (d. 1758), løytnant i 1722, seinere eier av Ullern, to barn: Ole og Edel Magdalena.³⁴

* Luth Walter, seinere eier av Skamarka, sersjant i 1722, g.m. Sara Henriksdatter.

* Maria Walter, seinere eier av Vestre Hafnor, g. 1723 m. organist Johan Fredrik Clausen (1697–1775) fra Sønderborg på Als i Danmark, som samme år ble organist i Vår Frelsers kirke i Christiania.

I skiftet etter Torkild Olsen i 1722 var boets nettoformue på 2.015 riksdaler, hvorav følgende jordegods: Skamarka med underlig-

KJØPTE STJÅLET HEST

I 1686 kjøpte Peder Hafnor en hest som Oven Gulliksen fra Valdres kom med. Oven sa at hesten var kjøpt av hans avdøde bror, som imidlertid ikke hadde betalt hele kjøpesummen. Noen dager etter kom Oven til Hafnor i følge med en ukjent mann. Han var fra Slidre, og skulle være eier av hesten. Peder betalte da 8 riksdaler til den ukjente, men ti dager senere kom en kar fra Land og gjenkjente hesten – den var stjålet fra en løytnant. Peder Hafnor ble innkalt til fogden og måtte gi hesten fra seg. Han mente Oven Gulliksen burde erstatte ham de åtte riksdaler, men Oven påstod at han hadde handlet i god tro, og ble frikjent.

³¹ Dette var før 1679, da de bl.a. betalte landskyld til Lauritz Madssøn Mossing, som var sogneprest i Hole 1633–1679.

³² Så seint som i 1694 skyldte Luth skatter «av Hamnor».

³³ Nevnt i skiftet etter Torkild Olsen Hønen i 1722 (skifteprotokoll 9 Ringerike og Hallingdal (1721–1726), s. 100a).

³⁴ Edel Magdalena døde i 1759. I 1739 bodde hun i Aurdal i Valdres.

I SKJÆRDALEN FOR Å MALE KORN

I 1687 vitnet Peder Rolvsen i en sak på bygdetinget om Gunvald Viks død. Peder hadde vært ved mølla i Skjærdalen for å male korn, og hadde kjørt med slede over isen sammen med Nils Johannessen Bye og Ole Onsaker. I Skjærdalen var det stor trafikk, og Gunvald Vik, som var der i samme ærend, hadde hjulpet til med å bære Peders sekker inn på mølla. Gunvald hadde seinere kommet i basketak med Anders Jørgensen fra Viul. Noen uker seinere døde Gunvald, og saken ble reist for å få avklart om han i basketaket kunne ha blitt påført skade som var årsak til dødsfallet. Men Gunvald var ifølge vitneprovne ved god helse både samme kveld og uka etter, så retten dømte at Anders Jørgensen burde «derfor være aldeles fri og sakesløs».*

* Th. Solberg: Tingbok for Ringerike nr. 35 (1687), s. 19–20 og 40–41.

gende Lille Skamarka (av skyld 2 skinn med bygsel, solgt på auksjon for 150 riksdaler), Pjåka med underliggende Myra (av skyld 2 skinn med bygsel, solgt på auksjon for 150 riksdaler), Hollerud (skyld 1 fjerding $5 \frac{7}{13}$ setting med bygsel, solgt for takst 180 riksdaler), Burud (7 lispund uten bygsel med to års innestående land-skyld, solgt på auksjon for 12 riksdaler), Skjærdalen med underliggende kvernhus og Kind ødegård (solgt ved auksjon til arvingene for 1.012 riksdaler), og Vestre Hafnor (30 lispund med bygsel, taksert for 250 riksdaler).

Under skiftet ble det uenighet mellom arvingene om hvordan jordegodset skulle fordeles. Eldste sønn, Ole Torkilden, ønsket å overta Skjærdalen med kvernhus og tilliggende underbruk Kind på Tyrstrand, men det ble besluttet at dette skulle selges. Vestre Hafnor ble imidlertid utlagt datteren, MARIA TORKILDSATTER HAFNOR, for en takst på 250 riksdaler. Hun var gift med organist JOHAN FREDRIK CLAUSEN (1697–1775) i Christiania, som ved skjøte av 7. februar 1724 solgte Vestre Hafnor (30 lispund) til Nils Christensen Baare, sønn av kapellan Christen Pedersen Baare på Nedre Mo.

I 1723 var det på Vestre Hafnor 2 hester, 8 storfe og 10 sauer. Årlig utsæd var 1 $\frac{1}{4}$ t. rug, 1 $\frac{1}{4}$ t. erter, 1 t. 2 kv. bygg og 1 t. blandkorn, og høyavlingen var 10 lass.

NILS CHRISTENSEN BAARE var eier av Nedre Leine 1710–1723, og fra 1713 eide han også Domholt, hvor han bodde i 1723. Han ble i 1704 gift med MAREN HEDVIG LARSDATTER BUGGE, enke etter Lage Vesterbø i Aurdal i Valdres³⁵ – se gnr. 226 Domholt.

I 1720-årene ble Nils Christensen Baare også eier av Skjærdalen med Kind ødegård, og flyttet hit i 1733. I 1726 lånte han 150 riksdaler mot pant i Vestre Hafnor av sogneprest Hans Henrik Blichfeldt, og ved skjøte av 31. august 1733 solgte han gården til eieren av Østre Hafnor, NILS GUTTORMSEN HAFNOR. I 1734 lånte Nils Guttormsen 220 riksdaler av «Madam Rami» (Anna Colbjørnsdatter) mot pant i Vestre Hafnor. I skiftet etter hans død i 1737 hadde boet betydelig gjeld, og det ble besluttet å selge Vestre Hafnor og en del løsøre for å tilfredsstille kreditorene. På auksjonen ble Vestre Hafnor solgt til kaptein SVEND JESPER BIRCH for 325 riksdaler. Birch solgte seinere samme år gården til OLE TORSTENSEN ONSAGER for 325 riksdaler.

Ole Torstensen Onsager var eier av Vestre Hafnor i fem år, og solgte den i 1742 til HANS MIKKELSEN SANDSÆTER fra Norderhov,

³⁵ Lage Vesterbø (d. 1703) var sønn av presten Peder Pedersen Colding (1612–1686) i Aurdal og hustru Dorthe Knutsdatter.

som i 1757 også ble eier av Østre Hafnor (se ovenfor). Både Østre og Vestre Hafnor kom dermed over til en slekt som siden har sittet på gårdene.

I 1753 var det skifte etter CHRISTENSE JAKOBSDATTER, Hans Sandsæters første hustru. Vestre Hafnor ble da utlagt to av sønnene, Nils og Jakob, for 420 riksdaler. De var siden i flere år eiere av hver sin halvpart av Vestre Hafnor: Nils Hansen av seinere bnr. 2, og Jakob Hansen av seinere bnr. 1.

Vestre Hafnor *(Hafnorjordet / Øvre Hafnor)*

LØPENR. 154, SEINERE GNR. 44/2

NILS HANSEN HAFNOR (1726–1804) overtok i 1753 øvre halvdel av Vestre Hafnor, også kalt Jordet (Hafnorjordet) og Øvre Hafnor. Han giftet seg i 1752 med SARA HANSDATTER RUUD (1729–1814). De fikk ni barn, hvorav seks nådde voksen alder:

* Hans (1753–1820), seinere bruker av Søndre Fjell på Røyse, omkom i en ulykke på Krokskogen i 1820, g. 1784 m. Kirsti Christensdatter Fjeld (1754–1824), tre barn: Christense (f. 1784), Christen (f. 1793) og Nils (f. 1796) – se gnr. 217/4 Fjell.

* Christense (1755–1765), d. 10 år gammel.

* Christen (1756–1759), d. 2 ½ år gammel.

* Marte (f. 1759), d. som barn.

* Christen (1761–1797), d. 36 år gammel.

* Christoffer (f. 1763), leilending på Fjell, g. 1791 m. Mari Andersdatter Hungerholdt, tre barn: Anders (f. 1793), Sara (f. 1797) og Helle (f. 1799).

* Christense (f. 1766), g. 1798 m. Engebret Hansen Helgelandseie (seinere Benterud), minst tre barn: Sara (f. 1799), Hans (f. 1801) og Kjersti (f. 1807, g.m. Kristoffer Hansen f. 1803, 10 barn – hvorav tre døde som små, fem av barna emigrerte til Amerika, foreldrene og de to siste barna reiste etter i 1888).³⁶

* Peder (1768–1836), fra 1798 eier av halve Vestre Hafnor, g.m. Kirstine Mikkelsdatter Ullern, åtte barn – se nedenfor.

* Marte (f. 1774), i 1801 tjenestejente hos broren Peder og hans familie.

I 1762 satt Sara og Nils på gården, og nevnt er en tjenestejente, Marte Olsdatter.

I november 1798 overdro Nils Hansen Hafnor gården til yngste sønn Peder for 1.199 riksdaler og livøre til foreldrene i deres levetid.

³⁶ Etter Terje Lehne.

© Fotograf Marit Fagerli

Hafnorjordet (Øvre Hafnor) i 2004. Jordveien ble i 1976 utskilt og solgt til eieren av Nedre Hafnor, mens gårdstun, bygninger og sju mål tomt ble solgt til av eieren av naboeiendommen Stadum skole.

PEDER NILSEN HAFNOR (1768–1836) hadde i ekteskapet med KIRSTINE MIKKELSDATTER ULLERN (1767–1839) åtte barn:

- * Nils (1794–1882), seinere eier av Vestre Hafnor, g.m. Marthe Nilsdatter Hafnor (Østre Hafnor), åtte barn: Peder, Jørgen, Hans, Christen, Johannes, Anne Martine, Marie og Berte Karine – se nedenfor.
- * Marte (f. 1796), d. som barn (før 1801).
- * Gulbrand (1800–1882), tvilling, gårdbruker på Øvre Mo på Røyse, g.m. Anne Nilsdatter Moe, tre barn: Maren, Nils Peter og Karen – se gnr. 202/9 Mo.
- * Kristen (1800–1834), tvilling, g. 1824 m. Anne Andersdatter Stadum (1796–1869), fem barn: Anders, Nils, Peder, Gjertrud og Christen – se gnr. 219/8 Nedre Dæli. Kristen Pedersen druknet i Storelva 14. mai 1834 sammen med broren Hans.
- * Mikkel (f. og d. 1803), d. 2 uker gammel.
- * Engebret (f. 1805, tvilling), g. med enka etter sin tvillingbror Hans, Inger Christensdatter Gomserud (Frokseie) (f. 1814), minst én sønn Hans (f. 1843).
- * Hans (f. 1805, tvilling), druknet i Storelva 14. mai 1834 sammen med broren Kristen, g.m. Inger Christensdatter Gomserud (Frokseie) (f. 1814), ingen barn.
- * Mikkel (1810–1851), g.m. Mari Johannesdatter Svensrud (f. 1806), minst én datter Mathea (f. 1847).

I 1801 satt Peder (32) og Kirstine (32) på gården med fire barn: Nils (7), Marte (4) og tvillingene Gulbrand og Christen (1), husbondens foreldre Nils Hansen (77) og Sara Hansdatter (69), og én tjenestejente, husbondens søster Marte Nilsdatter (26).

Peder Nilsen Hafnor var gårdbruker på denne gårdparten av Vestre Hafnor til 1822, da han skjøtet gården over til eldste sønn Nils for 800 spesidaler.

NILS PEDERSEN HAFNOR (1794–1882) var gift med MARTHE NILSDATTER HAFNOR (1801–1891) fra nabogården Østre Hafnor. De fikk åtte barn:

* Anne Martine (1822–1891), g.m. Cornelius Hansen Lehne (1816–1875) på Leine, sju barn: Maren (1853–1859, Hans (1855–1857), Hans (1857–1870), Nils (1862–1918, g.m. Berthe Petlund, fem barn: Kornelius, Signe, Andreas, Nils og Kolbjørn), Mathea (f. og d. 1859), Maren (1860–1951, g.m. sin fetter Gunelius Nicolaus Hafnor på Hafnor gnr. 44/1, tre barn: Peder, Konrad og Margit), og Karen (1865–1948, ugift) – se Leine gnr. 214/1.

* Marie (1824–1914, g.m. Peder Gabrielsen Frøshaug (Hafnor), seinere eier av Hafnor gnr. 44/1, åtte barn – se Hafnor gnr. 223/1.

* Berte Karine (1827–1915, g. 1848 m. Ole Evensen Hundstad (1817–1886), eier av Store Hundstad på Røyse, sju barn (hvorav tre nådde voksen alder og ble med foreldrene til Amerika i 1880): Inger Marie (f. 1849), Eline (1851–1861), Nils (f. 1854), Anne Mathea (1858–1861), Edvard (f. 1860), Martin (1865–1866, tvilling) og Emil (1865–1868) – se Hundstad gnr. 209/1 i bind 4.

* Peder (1830–1914), seinere eier av Vestre Hafnor, g.m. Karen Gulbrandsdatter Moe (1846–1933), åtte barn – se nedenfor.

* Jørgen (1833–1921), seinere eier av Nordre Gomnes, g. 1869 m. Anne Dorthea Stadum (1847–1909), tre barn: Anne (f. og d. 1873), Anne Mathea (1876–1890) og Anders (1879–1968, overtok foreldrenes gård, g.m. Ingeborg Løbben 1897–1964, ingen barn) – se Gomnes gnr. 218/16 i bind 4.

* Hans (f. 1835), fra 1868 bosatt i Våler i Østfold, g. 1868 m. Maren Jensdatter Stadum (f. 1837), fire barn: Nils (f. 1872, tvilling, g.m. Mina Carlsdatter Berg f. 1873, tre barn: Justin, Gunvor Lovise og Celine), Caroline (f. og d. 1872, tvilling, d. 1 måned gammel), Hans Martinius (f. 1874, g.m. Johanne Hafnor f. 1873) og Johan (f. 1877).

* Christen (1838–1921), bosatt i Drammen, g.m. Anne Dorthea Jensdatter (f. 1839 i Nannestad, da de giftet seg bodde hun på Stadum), åtte barn: Johan Nicolai (f. 1864), Karen Olava (1867–1868), Edvard (1872–1948, g.m. Anne Marie Stigen 1894–1972, tre barn: Kåre, Anker og Klara), Kristine (f. 1876, g.m. Edon Engebretsen f. 1872, minst to barn: Torleiv Emil og Gustav Adolf), Niels (f. 1879), Ole (f. 1883), Fanny (f. 1891) og Olava.

* Johannes (1841–1915), g. 1875 m. Marie Andersdatter Selte (1850–1935), to barn: Anton (1880–1903) og Nils (1887–1963, eier av en av Fjelstad-gårdene på Røyse, g.m. Karoline Johansen 1893–1973 fra Moelv på Hedmarken, fire barn: Marie, Johannes, Ellen og Ole Anton – se gnr. 204/6 Fjelstad.

Nils Pedersen og Marthe Nilsdatter drev gården til november 1862, da de overdro den til eldste sønn Peder for 1.000 spesidaler og livøre i sin levetid (de døde i 1882 og 1891). I 1865 satt Peder

«SKOLEHOLDER UTEN JORD»

I januar 1801 solgte Peder Nilsen «paa Hafnor i Hole, paa denne Gaard en staaende Bygning» til skoleholder Ole Hansen for 45 riksdaler. I folketellinga én måned seinere ble Ole Hansen registrert som «skoleholder uten jord». Ole Hansen (f. 1767) ble klokker i Hole i 1812, og hadde denne stillingen til han druknet i Tyri-fjorden i 1821. Han var gift med Ragnhild Larsdatter Frøhaug (f. 1775). De fikk i 1806 en sønn, Lars. Som klokker synes Ole Hansen å ha bodd en periode i Klokkerplassen, før han flyttet til Lille Hundstad på Røyse.

Hafnorjordet (Øvre Hafnor) sommeren 1955, med Stadum skole og Frøystad til venstre.

Widerøe's Flyveselskap AS

Nilsen (36, ugift) på gården med sine foreldre (føderådsfolk), broren Jørgen Nilsen (33, ugift, hjulmaker) og en tjenestejente, Oline Johannesdatter (25). De hadde 4 hester og 7 storfe, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, $\frac{3}{4}$ t. rug, $2\frac{1}{2}$ t. bygg, $2\frac{1}{2}$ t. blandkorn, 1 t. havre og 14 t. poteter.

PEDER NILSEN HAFNOR (1830–1914) ble i 1872 gift med sitt søskenbarn KAREN GULBRANDSDATTER MOE (1846–1933). De fikk åtte barn, hvorav seks nådde voksenalder (alle emigrerte senere til Amerika med sine foreldre):³⁷

* Andreas (1870–1956), g.m. Emilie Engebretsdatter Bønsnes, seks barn: Peder, Carl, Milda, Alf, Eldor og Evelyn.

* Marthe (f. og d. 1874), født 6. mars, hjemmedøpt 29. april, men død før dåpens stadfestelse i kirken.

* Nils (1875–1960), gift i USA.

* Gulbrand (1878–1953), gift i USA.

* Marthe Karine (1880–1962), gift i USA med Ekeren, fire barn: Paulina (f. 1911), Palma (f. 1915), Orville og Hazel.

* Hans (1883–1902), d. 19 år gammel.

* Anna (1885–1965), gift i USA.

* Olborg (1887–1965), gift i USA m. Gullickson.

I 1884 ble Hafnorsløkka (Løkka, gnr. 44/3, seinere en del av Lys-

³⁷ Eldstemann Andreas var Karens sønn fra før hun giftet seg med Peder Nilsen. Hans far het Anders Johannessen.

gård) utskilt og solgt til Kristian Olsen for 900 kroner.

I 1887 måtte Peder Nilsen levere sitt bo til skifteretten, og han utvandret seinere med sin familie til Amerika. Dermed gikk denne gårdparten av Hafnor ut av slekten.

I mars 1889 solgte skifteforvalteren i Peder Nilsen Hafnors konkursbo gården (med ei seterløkke på Retthella som var kjøpt til fra Hundstad i 1862) til Victor E.K. Ohlsen for 6.450 kroner. Kjøper lånte 6.500 i Hole sparebank mot pant i eiendommene.

VICTOR ESKILD KJERSTEIN OHLSEN (f. 1853) var født på Gunstad i Jevnaker som sønn av lensmann i Jevnaker, Anders Sabinus Ohlsen og hustru Fredrikke Marie Brederup (datter av fogd Brederup på Follum). Lensmann Ohlsen kjøpte seinere Ve gård i Nordrehov, og grunnla i 1854 Hønefoss Bryggeri sammen med dr. Arnt Johan Schjong. Victor Ohlsen tok Ås høiere landbruksskole i 1875 og overtok Ve sammen med en svoger, og var seinere bestyrer av en av Frøyshov-gårdene på Røyse inntil han ble eier av Hafnor.³⁸ Han var gift med HENRIETTE OTHILIA JENSEN (f. 1849). Mens de var eiere av Hafnor fikk de en datter, Hilda Sofie (f. 1891).

I juni 1889 kjøpte Victor Ohlsen også åkerparsellen Engen (gnr. 23/11) fra Libakke for 1.848 kroner, og parsellen (noe endret etter utskifting 1914) har siden tilhørt Hafnor.³⁹

Ohlsen slet økonomisk, og utover i 1890-årene ble det holdt en rekke utleggsforretninger på Hafnor. I 1899 ble gårdens skog på Krokskogen utskilt for salg, men Ohlsen måtte gå til skifteretten fordi han ikke maktet avdrag og renter på lånet i Hole sparebank. I oktober 1899 fikk Hans Larsen Haagenrud antatt sitt bud på gården, men skjøte ble først utstedt 14. august 1901. Kjøpesummen for Hafnor gnr. 44/2, Engen gnr. 23/11 og Hunstad seterløkke var 8.200 kroner. Samme dag ble det utstedt skjøte på skogen (Havnorstykket gnr. 44/7) til forstkandidat Guthorm Andresen for 1800 kroner.

HANS LARSEN HAAGENRUD, (f. 1843) fra Vegårdsfjerdingen i Norderhov var fra 1889 forpakter på Hole prestegård. I 1900 satt han som selveier på Hafnor med hustru KAREN MARIE DANIELSDATTER HURUM (f. 1849) fra Daniels-Hårum i Steinsfjerdingen, og tre av barna: Lars, Olava og Harald. De hadde fem barn:

³⁸ V.V.: «Victor Ohlsen, en kjent gammel ringeriking», i Ringerikes Blad 22. september 1936.

³⁹ Med parsellen fulgt det en seterløkke på Retthella, kalt Haagenrud-løkka, som i dag tilhører Svein Hafnor på Nedre Hafnor.

*Hafnorjordet (Øvre Hafnor)
i august 1961, med Stadum
skole til venstre. I bakgrun-
nen til høyre ser vi Hafnor.*

Widerøe's Flyveselskap AS

- * Lars (1872–1959), ugift, eier av halve Hafnorjordet fra 1918 til 1945.
- * Maren (1877–1937), g.m. malermester Johannes Hansen fra Vikersund, bosatt på Rjukan, fire barn: Helga, Gunnar, Lalla og Lyder.⁴⁰
- * Olava (1880–1974), ugift, bosatt på gården.
- * Emma (f. 1881), ugift, i 1900 buedeie på Nedre Lerberg på Ask, flyttet siden til Oslo hvor hun drev delikatesseforretning.
- * Harald (1891–1976), ugift, eier av Hafnorjordet fra 1918 sammen med broren Lars, eneeier 1945–76.

Ved skjøte av 24. februar 1918 overdro Hans Larsen Haagenrud gården til sine to sønner, LARS HAAGENRUD (1872–1959) og HARALD HAAGENRUD (1891–1976) for 8.000 kroner og livøre til foreldrene (og panterettsutlegg til døtrene Emma, Maren og Olava med 680 kroner på hver).

I 1919 ble bruket Bredvold (gnr. 44/14) utskilt og solgt til Anders Martinsen Domholt for 2.000 kroner.

I mars 1945 solgte Lars Haagenrud sin halvpart av gården til broren for 8.000 kroner, hvorav 2.000 kroner for løsøre, og med livøre i sin levetid. Harald Haagenrud var dermed eneeier.

I 1948 hadde Hafnorjordet 95 dekar dyrket jord (leirmold) og 37 dekar annet jordbruksareal. På gården var det 2 hester, 6 kyr, 1 okse, 3 ungdyr, 2 griser og 10 høner.

Fra 1. januar 1971 forpaktet Halgrim Hafnor på nabogården Nedre Hafnor jorda i fem år mot årlig avgift 3.600 kroner. Da forpaktningstiden utløp i 1976, kjøpte Halgrim Hafnor gården for 300.000 kroner, og jordveien er siden blitt brukt under Hafnor gnr.

⁴⁰ Sønnene Gunnar og Lyder tok etternavnet Verne. Lyder Verne tok teologisk utdannelse og ble seinere sogneprest på Lillestrøm. Hans sønn, Lyder Johannes Verne (f. 1940) er i dag prest i Oslo. Gunnar Verne var diakon på Dikemark.

223/4. Husene med 7 dekar jord ble samtidig utskilt og solgt til Henry Jørgensen for 150.000 kroner (gnr. 202/68 Jorde), og eies i dag av Ole Jørgen Jørgensen (f. 1934) på naboeiendommen Stadum (gnr. 222/2).⁴¹

Av bygninger på gårdstunet er i dag våningshus, låve med stall og fjøs, bryggerhus, stabbur, grisehus/hønseshus og vognskjul (alle gamle).

Vestre Hafnor

LØPENR. 153, SEINERE GNR. 44/1

På skifte etter mora Christense Jakobsdatter i 1753 overtok Jakob Hansen Hafnor halve Vestre Hafnor etter sin far Hans Mikkelsen Sandsæter.

JAKOB HANSEN HAFNOR (1734–1818) ble i 1761 gift med MALENE OLSDATTER (1734–1809). De fikk åtte barn, hvorav fire nådde voksenalder:

⁴¹ Det kan synes merkelig at denne parsellen fikk gårdsnr. og bruksnr. under gnr. 202 (Mo/Libakke). Årsaken er at denne Hafnor-gården bestod av to parseller: gnr. 223/2 og 202/11 (kjøpt fra Libakke i 1889).

Hafnor i juni 1956. I bakgrunnen to av Stadum-gårdene, og på den andre siden av Nordfjorden ser vi Tyristrand.

Widerøe's Flyveselskap AS

* Hans (1762–1828), seinere eier av en Gomnes-gård, g.1 i 1791 m. Berte Hansdatter Gomnæs (1765–1792), g.2 m. Marie Larsdatter Frøhaug (1759–1842). Begge ekteskap var barnløse, men Hans fikk en sønn utenfor ekteskap med Anne Hansdatter: Hans (1794–1860), g.m. Marthe Olsdatter Næss, seks barn: Mari, Hans Andreas, Hans Andreas, Anne, Ingeborg og Anne – se Gomnes gnr. 218/13 og 14 i bind 4.

* Christense (f. og d. 1765), d. 9 måneder gammel.

* Ole (1767–1843), seinere eier av en Gomnes-gård, g.m. Tore Mikkelsdatter Sætrang (1775–1852) fra Haug, fire barn: Sara, Mari, Inger Marie og Hans – se Gomnes gnr. 218/16 i bind 4.

* Nils (1770–1854), fra 1800 eier av Vestre Hafnor, g.m. Maria Larsdatter Loe, ni barn – se nedenfor.

* Gjertrud (f. og d. 1772), tvilling, d. 14 dager gammel.

* Christense (f. og d. 1772), tvilling, d. 14 dager gammel.

* Christense (1774–1847), g.m. Nils Larsen Frøhaug (1769–1840), eier av en Frøhaug-gård på Røyse, seinere av Valstad i Lier, tre barn: Anne, Lars og Jakob – se Frøhaug gnr. 203/2.

* Johannes (f. 1777), d. som barn.

I 1762 satt Jakob og Malene på gården med en tjenestejente, Pernille Hansdatter.

Ved skjøte av 5. november 1800 overtok yngste gjenlevende sønn, Nils Jakobsen, de 15 lispund i gården for 399 riksdaler og livløse til foreldrene i deres levetid. Ved folketellinga 1. februar året etter var Jakob og Malene fortsatt registrert som husbonndsfolk, mens sønnen Nils (31) var landsoldat. Øvrige personer på gården var Nils' hustru Maria Larsdatter (29) og én tjenestejente, Maria Olsdatter (16).

NILS JAKOBSEN HAFNOR (1770–1854) ble i 1800 gift med MARIA LARSDATTER LOE (1780–1858) fra Haug. De fikk ni barn, hvorav seks nådde voksenalder:

* Marte (1801–1891), g.m. Nils Pedersen Hafnor på Vestre Hafnor, åtte barn: Anne Martine, Marie, Berte Karine, Peder, Jørgen, Hans, Christen og Johannes, – se Hafnor bnr. 1.

* Anne (1803–1806), d. 3 år gammel.

* Hans (1805–1806), d. 1 år gammel.

* Hans (1807–1877), seinere eier av Bråten ved Sørgefoss i Norderhov, g. 1841 m. Sigrd Kristoffersdatter Bruløkken (1818–1875), fire barn: Karen Jørgine (f. 1844, utvandret til USA), Mathea (1848–1931, g.m. Anders Hansen Lehne 1836–1914 på Søgarden Leine, seks barn: Hans, Elise, Anne, Sigvard, Maren Annette og Sara Antonie – se gnr. 215/17 Leine i bind 4), Hanna (f. 1856) og Nikoline (f. 1864).

* Jakob (1810–1813), d. 3 år gammel av blodgang.

* Lars (1812–1895), eier av Vestre Hafnor fra 1847 til 1849, seinere av Åsen (Larsplass) i Frøysuåsen, g.m. Inger Marie Larsdatter (f. 1827), fem barn: Nils (d. som barn), Hans Andreas, Nils, Lovise og Johan – se Åsen (Larsplass) gnr. 221/9.

Peder Gabrielsen Hafnor (1821–1904) kom fra Vestjordet på Røyse. Her med sin hustru Marie Nilsdatter Hafnor (1824–1914) og deres datterdatter Olga Marie (f. 1886).

* Anne Marie (f. 1815), g. 1839 m. Engebret Svendsen Hundstad (f. 1811), minst tre barn: Marthin (1842–1850), Maren Sofie (f. 1844) og Jørgen (f. 1849).

* Johannes (f. 1818), forpakter av Vestre Hafnor fra 1847 til 1849, seinere elvearbeider og bosatt på Mælingen i Norderhov, g.m. Olea Jensdatter (f. 1815), minst fire barn: Inger Marie (f. 1847), Nicoline (f. 1849), Oline (f. 1853) og Hans Andreas (f. 1860).

* Ole (f. 1821), eier av Vestre Hafnor fra 1844 til 1847.

Nils Jakobsen Hafnor var gårdbruker på Vestre Hafnor til 1844, da han overdro gården til yngste sønn, OLE NILSEN HAFNOR (f. 1821). Denne forpaktet bort gården til broren Johannes Nilsen, før han i 1847 solgte den til en annen bror, LARS NILSEN HAFNOR (1812–1895) for 1.000 spesidaler og livøre til foreldrene i deres levetid. Men heller ikke han maktet å sitte med gården: Ved skjøte av 7. november 1849 solgte Lars Nilsen Vestre Hafnor til Peder Gabrielsen Frøshaug, gift med hans søsterdatter Marie Nilsdatter Hafnor, for 1.100 spesidaler.

PEDER GABRIELSEN FRØSHAUG (HAFNOR) (1821–1904) var sønn av hjulmaker Gabriel Pedersen Vestjordet og hustru Ragnhild Engebretsdatter Hundstad. Peder var, som faren, en ansett slede- og hjulmaker. I ekteskapet med MARIE NILSDATTER HAFNOR (1824–1914) hadde han seks barn:

* Gunelius Nikolaus (1851–1924), seinere eier av Hafnor, g.m. Maren Corneliusdatter Lehne, tre barn: Peder, Konrad og Margit – se nedenfor.

* Mathilde Reinhardine (1853–1918), g. 1887 m. smed Anders Klemetsen fra Eiker, tre barn: Peder Eugen (f. 1887), Marie (f. 1889) og Jenny (f. 1894).

* Karen Albertine (1856–1940), g. 1879 m. gårdbruker Christen Frøland (f. 1852) fra Svendal i Våler, som da var gårdsbestyrer på Hole prestegård, De fikk fire barn: Ole Laurits (f. 1879), Peder Marius (f. 1881), Martin Konrad (f. 1883) og Carl Alfred (f. 1887).

* Maren Gustava (1859–1941), g. 1882 m. Johannes Olsen (1857–1928) fra Østre Toten, sju barn: Olga Marie (1886–1969, ugift, drev privatskole i Hønefoss), Ovidia Gustava (1887–1977, g.m. Gustav Oscar Eriksson 1890–1961, to barn), Petra Maranda (f. 1889, g.m. stasjonsmester Andreas Trulsen 1885–1968 i Hønefoss), Peder Bjarne (1892–1949, utvandret til USA), Anna (f. og d. 1895), Birger Willy (f. 1897, g.m. Margith Lafton f. 1897) og Laurits (f. og d. 1901).

* Maren Pauline (1862–1946), ugift, bodde i sidebygningen på Hafnor og var kjent som «Jente-Maren».

* Nora Annette (1866–1905), ugift.

I 1865 satt Marie Nilsdatter (42) og Peder Gabrielsen (45) på gården med sine fem eldste barn samt en hjulmakerlærling, Nils Hansen (24) og en tjenestejente, Karen Johannesdatter (20). De hadde 2 hester, 8 storfe, 10 sauer og 1 gris, og årlig utsæd var 1 ¼ t. rug, 3 t. bygg, 4 t. blandkorn og 12 t. poteter.

«... EN STOR BEDRIFT»

«Peder Gabrielsen var en fremragende håndverker og drev på sin gård Hafnor etter forholdene en stor bedrift. Han satte sitt håndverk meget høyt, og intet arbeide ble levert uten at det var helt tipp topp.»*

* VV.: «Små stubber om gamle gubber», i Ringerikes Blad 16. desember 1932, og «En husmanns slektsgreiner og noen tidsbilder» (avis ikke opp-

I 1870- og 1880-årene fikk Peder Gabrielsen økonomiske problemer, og måtte til sist gå til skifteretten. Ved tvangsauksjon 21. mars 1887 var det sønnen, Nikolaus Pedersen Hafnor, som var høystbydende og ble ny eier av Vestre Hafnor gnr. 44/1 for 5.000 kroner (med lån i Hypotekbanken på 4.500 kroner mot pant i gården).

Nikolaus Pedersen Hafnor ble i 1890 også eier av halve Østre Hafnor (gnr. 44/5), og siden har de to tidligere brukene vært én gård, Hafnor – se nedenfor.

Hafnor

LØPENR. 153 (GNR. 44/1) OG 156 (GNR. 44/5), I DAG GNR. 223/1

NIKOLAUS PEDERSEN HAFNOR (1851–1924) var gift med MAREN CORNELIUSDATTER LEHNE (f. 1890). De fikk tre barn:⁴²

* Peder (1894–1977), seinere eier av Hafnor, g.m. Martha Sofie Hansdatter Bjella (1898–1970) fra Bjørke i Steinsfjordingen, ni barn – se nedenfor.

* Konrad (1898–1978), en tid forpakter på Midtre Sørums, siden bosatt på Konnerud i Drammen, g.m. Gudrun Henriette Hansdatter Bjella (1904–1965) fra Bjørke i Steinsfjordingen, én sønn Knut (f. 1930), g.m. Solveig Botnen (f. 1931) fra Tysnes i Hordaland, to barn: Anne Grete (f. 1954, bosatt i Mosjøen, g.m. Odd Luktvasslimo f. 1949, to barn: Marit f. 1980 og Kristin f. 1982), og Kjell Steinar (f. 1958, bosatt i Tysnes, samboer med Tove Søfteland f. 1953).

* Margit (1903–1985), g.m. Anders Fjeldstad (1903–1985) fra Frøyshov, fra 1934 eiere av Øvre Gomnes på Røyse, to barn: Solveig (f. 1934, g.m. Odd Sanner f. 1929, to barn: Helge f. 1962 og Grete f. 1966) og Jorunn (f. 1939, g.m. Tore Moen 1937–1997, tre barn: Jens Petter f. 1961, Inger Lise f. 1963 og Marianne f. 1964) – se Gomnes gnr. 218/8 i bind 4.

I 1895 ble en del av gårdens skog på Krokaskogen utskilt og solgt til grosserer Engelhardt Andresen, og i 1904 ble resten av skogen solgt til hoffjegermester Ths. Fearnley og forstkandidat Guthorm Andresen (gnr. 44/6 og 9, se omtale av skog).

I 1900 satt Maren Corneliusdatter og Nikolaus Pedersen Hafnor på gården med sine to eldste barn, hans foreldre, hans søster Maren Pauline og en søsterdatter, Olga Marie Olsdatter (f. 1886), og to tjenestefolk: Louise Hansdatter (f. 1858, budeie) og Karl Olsen (f. 1881 i Lier, bosatt i verkstedbygningen).

I 1898 ble gnr. 44/1 og gnr. 44/5 slått sammen med gnr. 42/15

⁴² Nikolaus hadde en datter Karen (f. 1872) med Grethe Johannesdatter Hafnors-hagen – se omtale av husmannsplassene i Hafnordalen.

Frøyshov til ett bruk, Hafnor gnr. 44/1 (i dag gnr. 223/1 Hafnor).⁴³

I 1914 var det utskifting, og et resultat av denne var at bygningene i gnr. 44/4 Hafnor, som tidligere lå i samme tun som gnr. 44/1, i 1918 ble flyttet 150 meter mot nord.

Ved skjøte av 18. januar 1921 overtok eldste sønn, Peder Nikolaussen Hafnor, gården for 20.000 kroner og livøre til foreldrene i deres levetid, med pantobligasjon fra kjøper til selger på hele salgssummen.

PEDER NIKOLAUSSEN HAFNOR (1894–1977) giftet seg i 1920 med MARTA SOFIE BJELLA (1898–1970) fra Oppigarden Bjørke i Steinsfjerdings. De fikk ni barn:

* Nikolai (1921–1995), seinere eier av Hafnor, g.m. Grete Retvedt (f. 1924), tre barn: Per, Kari og Gunnar – se nedenfor.

* Hans (f. 1924), bosatt på Konnerud i Drammen, g.m. Eva Johannessen (f. 1927) fra Drammen, to barn: Bjørn (f. 1961, g.1 m. Beate Folmoe f. 1963, to barn: Helene f. 1990 og Cathrine f. 1993, g.2 m. Gro Berit Ombye f. 1963, én sønn Truls f. 1995), og Håkon (f. 1962, g.m. Randi Braathen f. 1964, to barn: Sondre f. 1992 og Sigrid f. 1995).

Hafnor i 2004. I bakgrunnen Storelva (nærmest) og Nordfjorden, med Ask og Holleia bakenfor.

⁴³ I 1898 forelå det skriv fra fogden om at de tre parsellene var sammenføyd til ett bruk, men samme forretning ble gjentatt i 1962.

Hafnor i januar 1959. I bakgrunnen Hole kirke.

Widerøe's Flyveselskap AS

*Peder Nikolaussen Hafnor
(1894–1977).*

*Marta Sofie Hafnor f. Bjella
(1898–1970).*

* Marit (f. 1926), bosatt i Hønefoss, g.m. Arne Svendsen (f. 1922) fra Harstad, tre barn: Helge (f. 1959, g.m. Toril Sordal f. 1956, to barn: Stein Helge f. 1983 og Espen f. 1985), Randi (f. og d. 1955) og Bjørn (f. 1960).

* Gerda (f. 1928), ugift, bosatt i Oslo.

* Erik (f. 1930), bosatt i Hønefoss, g.m. Kristofie Dagny Kilvær (f. 1932) fra Tromsø, fire barn: Tore (f. 1956, g.m. Jenny Fredriksen f. 1952, én sønn Tord-Erik f. 1992), Leif (f. 1959, g.m. Kjersti Lunde f. 1964, fem barn: Vegar f. 1988, Trude f. 1989, Ragni f. 1992, Runa f. 1996 og Ottar f. 1998), Berith Sofie (f. 1961, g.m. Willy Magnar Adolfsen f. 1948, to barn: Wilde f. 1996 og Rikke Sofie f. 1998), og Svanhild Kristofie (f. 1968).

* Per (f. 1932), bosatt i Bodø, g.m. Tordis Hanssen (f. 1935) fra Øksnes i Nordland, én datter Hege (f. 1961), g.m. Gunnar Karlsen (f. 1964), to barn: Marte Kristine (f. 1995) og Trine Lise (f. 1997). Hege var tidligere samboer med Leif Knudsen (f. 1956) og de har én sønn: Torbjørn (f. 1984).

* Åse (f. 1934), trilling, bosatt på Røyse, g.m. Elling Stigsrud (f. 1925) fra Soknedalen, fire barn: Bjørg Synøve, Elsa Helene, Ola og Øyvind – se gnr. 223/23 Veslebu.

* Leif (1934–1935), trilling, d. 5 måneder gammel den 6. mai 1935.

* Torbjørn (1934–1935), trilling, d. 5 måneder gammel den 7. mai 1935.

I 1938 ble en av de tidligere husmannsplassene i Hafnorshagen (bnr. 20) utskilt og solgt til Margrethe Eriksen for 200 kroner.

I 1948 hadde Hafnor 180 dekar dyrket jord (leire), 50 dekar annet jordbruksareal og 400 dekar produktiv skog. På gården var det 4 hester, 18 kyr, 1 okse, 2 ungdyr, 6 griser, 8 sauer og 15 høner.

I 1952 ble gårdens seterløkke med skog på Øvre Steinlaussetra (Steinløsa bnr. 21) utskilt og solgt til Thomas Fearnley for 6.000 kroner, og i 1953 ble en åkerteig inntil den nye fylkesveien forbi Hafnor solgt til naboen Halgrim Hafnor for 3.600 kroner (Bekkestykket bnr. 22).

Ved skjøte av 31. desember 1955 ble gården solgt til sønnen Nikolai Hafnor (f. 1921) for 46.293 kroner og livøre til foreldrene i deres levetid.

NIKOLAI HAFNOR (1921–1995) var gift med GRETE RETVEDT (f. 1924). Hun er født på Biri, men kom til Røyse som ung pike da hennes far kjøpte gård her (se omtale av Svarstad). De fikk tre barn:

* Per (f. 1957), seinere eier av Hafnor, g.m. Dora Moen fra Lier, to barn – se nedenfor.

* Kari Elisabeth (f. 1958), g.m. Harald Kolstad (f. 1956), to barn: Kristin (f. 1987) og Øystein (f. 1988).

* Gunnar (f. 1963), g.m. Wenche Strand (f. 1967), to barn: Irene (f. 1995) og Helene (f. 1999). Gunnar har fra tidligere én datter Birgitte (f. 1990) med Grete Johansen (f. 1966).

Grete Hafnor er utdannet lærer, og har bl.a. arbeidet ved Eikli skole i Norderhov (Ringerike) i 21 år. Nikolai Hafnor har representert Venstre i kommunestyret, både i Hole og Ringerike, og han var kirkeverge i Hole i 12 år. Da Hole kirke brant i 1943, var han en av de første som kom til brannstedet. Han reddet bl.a. lysekrona ut av kirken like før taket raste sammen: «Det brente da i taket omkring kronen, og soknepresten måtte no gi ordre om at redningsarbeidet måtte innstilles, idet en hvert øyeblikk kunde vente at taket styrtet sammen.»⁴⁴

Ved skjøte tinglyst 22. desember 1982 ble Hafnor solgt til sønnen Per Nikolaisøn Hafnor (f. 1957) med bruksrett til kårbolig med hage, bruksrett til stabbur og skogshusvære til foreldrene i deres levetid.

PER NIKOLAISØN HAFNOR (f. 1957) er utdannet elektriker, og arbeider som sådan ved siden av gårdsdriften. Han giftet seg i 1986 med DORA MOEN (f. 1955) fra Lier, som er sykepleier i Ringerike kommune. De har tre barn: Mari Persdatter (f. 1987), Lars Nikolai (f. 1989) og Ragnhild Persdatter (f. 1992).

I 1942 fikk de den første traktoren på Hafnor. Melkeproduksjonen på gården opphørte cirka 1960, og man drev deretter med slakteokser til rundt 1980. I 1990 hadde gården 10 slaktegriser, og fra 1992 er det drevet produksjon av storfekjøtt, i dag med 25 ammekyr.

Hafnor har i dag 200 dekar jord, hvorav 187 dekar dyrket og 13 dekar beite. Det produseres korn, frø og gras. I tillegg leier Per Hafnor 200 dekar jord av naboer, bl.a. i nabogårdene Østvold, Nedre

Nikolaus Pedersen Hafnor (1851–1924) og hustru Maren Corneliusdatter Lehne (f. 1890) med sine tre barn cirka 1912. Bak fra venstre: Peder (f. 1894) og Konrad (f. 1898), og foran Margit (f. 1903).

Grete og Nikolai Hafnor med sine tre barn cirka 1965. Fra venstre: Grete Hafnor f. Retvedt (f. 1924), Kari Elisabeth (f. 1958), Per (f. 1957), og Nikolai Hafnor (1921–1995) med Gunnar (f. 1963) på fanget.

⁴⁴ Jon Guldal: Hole kirke (Røyse 1943).

Hafnor i august 1961.

Widerøe's Flyveselskap AS

MØNSTREPLASSEN

«Et jorde heter Mønstreplassen, og beliggenheten forteller meg at her holdt man mønstring over bygdens soldater. Mønstreplassen er en fin slette med to dype daler på de to sider.»*

* VV.: «På kjente stier», i Ringerikes Blad 25. juli 1934.

bygg i halvannen etasje (stubb og leire). Da Nikolai Hafnor midt i 1950-årene la om stuegulvet i den eldste (nordligste) delen, var det synlige rester etter en åre under gulvet, midt i stua.

Øvrige bygninger er kårbolig (1982), låve med stall (1890) og fjøs (1915, nytt fjøs bygd 1963), stabbur (bygd tidlig i 1950-årene, da det gamle ble revet),⁴⁵ kombinert bryggerhus/vogn- og vedskjul, og smie. En eldre, tømret kårbygning ble revet cirka 1980, og den ene stua her var tidligere hjulmakerverksted.

Denne gården ble kalt Neristua før utskiftinga i 1914.

Åkernavn er Granjordet, Gateåkeren, Ringen, Leirflaten, Mønstreplassen, Langpløya og Bråtan.

⁴⁵ Det gamle stabburet på gården lå ved nordenden av bryggerhuset.

VEGGMALERIER PÅ HOVEDBYGNINGEN

Rundt 1850 ble to gamle stuer som lå ved siden av hverandre med cirka 2 meters avstand på Hafnor, bygd sammen med et mellombygg i halvannen etasje. Dette har siden vært våningshus på gården. Til dette ble det trolig nyttet trematerialer som tidligere har vært brukt i Hole kirke. «Opunder gesimsen på hovedbygningen får jeg se de fineste tremalerier jeg har sett på Ringerike. (...) Tre malerier forestiller bibelske bilder (engle og en profet). Halvparten består av ornamenter, fine gamle slyngninger som sikkert må ha trosset tidens tann i et halvt årtusen. Bunnfarven er brun med hvite islett. Som min formodning vil jeg uttale, at disse veggmalerier en gang har stått i Hole kirke. Kanskje for så lenge siden som denne kirke kun bestod av stenkirken.»*

* VV.: «På kjente stier», i Ringerikes Blad 25. juli 1934. «Ved opførelsen av hovedbygningen på Peder Hafnors gård har man tatt de malte fjeler og brukt til takbord. Mulig har de før stått i en av de gamle hovedbygninger, men at bordene en gang har stått i Hole kirke må være uomtvistet, og de er restene av den gamle antemensale i Hole stenkirke». (VV.: «Middelalderkunst på Ringerike», i Ringerikes Blad 27. april 1938).

Husmannsplasser

I 1664 og 1666 er husmann *Engebret Trondsen* nevnt under Hafnor, i 1666 også hans sønn, Asle Engebretsen. Engebret Trondsen var gårdmannsønn fra Vestre Stadum, sønn av lensmann Trond Jensen Stadum og hustru Ingrid Engebretsdatter Søhol – se omtale av Vestre Stadum.

I 1723 var det ingen husmannsplasser under Hafnor-gårdene. I 1762 var det én husmann under Østre Hafnor: *Engebret Tomassen* og hustru *Kari Karlsdatter*.

I desember 1726 var det skifte etter *Guri Pedersdatter* på Vestre Hafnor, som var død i november s.å. Hun var trolig husmannskone, og etterlot seg enkemann *Erik Eriksen* og én sønn, Erik. Boet inneholdt flere bøker. Dets bruttov verdi var 42 riksdaler, men gjelda (hvorav 26 riksdaler til sønnen Erik) var 49 ½ riksdaler, så det var fallit.

I 1801 var ingen husmenn nevnt under gårdene, men i 1820-årene var det én husmann under Østre Hafnor, *Jens Gregoriussen*, og fra 1828 ble det ytterligere én, *Hans Hansen*. Begge plassene lå under den delen av Østre Hafnor som seinere fikk bnr. 4. Vestre Hafnor hadde ingen husmenn i denne perioden.

I 1865 var det fem husmannsplasser under Hafnor, og alle het «Hafnordalen». Tre av gårdene hadde hver sin, mens Østre Hafnor, seinere bnr. 5, hadde to plasser.

Hafnordalen 1 (under løpenr. 153, seinere gnr. 44/1)

I 1865 satt her husmann uten jord *Asle Olsen* (46, f. i Lier) med hustru *Anbjørg Sevatsdatter* (50, f. i Hallingdal, sydame) og én losjerende, Marte Olsdatter (47, ugift). Det var ingen husdyr på plassen.

Hafnordalen 2 (under løpenr. 154, seinere gnr. 44/2)

I 1865 satt her husmann med jord *Jørgen Jensen* (24) med hustru *Gunhild Pedersdatter* (36) og deres sønn Johannes (1) samt hennes sønn, Anders Andersen (15). De hadde ingen husdyr på plassen, og årlig utsæd var ¼ t. bygg, ¾ t. blandkorn og ½ t. poteter. Jørgen Jensen var født på en av de andre plassene i Hafnordalen, og var sønn av Jens Gregoriussen og Anne Marie Johannesdatter. Gunhild Pedersdatter var husmannsdatter fra Kortegården under Mo, datter av Guri Webjørnsdatter og Peder Nilsen. Jørgen Jensen ble seinere (som sin far) graver på Hole kirkegård, og overtok etter svingerfaren som husmann i Kortegården. Han døde i 1890 av tæring. Vi kjenner fire av barna i ekteskapet med Gunhild Pedersdatter:

ELVEVEI OG BYGDEVEI

Før utskiftinga i 1914 hadde Østre Hafnor gnr. 44/1 (i dag Hafnor) og Vestre Hafnor gnr. 44/4 (i dag Nedre Hafnor) felles gårdstun, og Hafnor hadde da rett til elvevei over Nedre Hafnors marker. Den gikk ned til evjua ved Domholt. Avtalen om elvevei ble revurdert i 1930, og endret på nytt i 1953, da man fikk rett til å nytte gårdsveien inn til tunet på Nedre Hafnor og herfra langs bekken ned til evjua. Før bygdeveien fra Frøyshov til Helgelandsmoen ble anlagt i 1953, gikk det en dårlig vei fra Helgelandsmoen over Vabakken og gjennom tunet på Hafnor-gårdene og opp til Stadum skole.*

* Slåtto (1973).

CELLULOSE SOM KUFØR

«Under krigen var det trangt, både på Hafnor og andre steder. For å drøye føret gav vi kyrne cellulose som var bløtt opp i vann, med sildemjøl over, og kuene slafsa det i seg. Vi hadde alltid tre hester på Hafnor, og i våronna kjørte vi med trehestharve. Fra jeg var fem år gammel var det å hjelpe til i våronna, og kjøre harv og slådd.»*

* Nikolai Hafnor (f. 1921) i lydbandintervju med Margit Harsson 19. januar 1993 (i Hole bygdearkiv).

«PAPPA-KARL»

«Karl var en fattig innleggsgutt fra en annen bygd. Han var bare i 18 års-alderen da han kom til Hole, og han regnet ut at kunne han få tak i et gammelt menneske å gifte seg med, så ville han ha lettere for å få noe av 'kassa'. På plassen Kortegården bodde graveren, og han hadde en gammel mor som var enke. Til denne enken fridde Karl og fikk ja. En helgekveld satt Karl i Kortegården og en bygdemann kom dit. Karl gikk ut sitt eget ærend, og mens han var ute spurte bygdemannen om hekke han var. – Det er nok han pappa det, sa graveren. Karl og den gamle ble gift. Han førte opp et lite hus nede i Hafnorsdæla, og som material brukte han likkistebord som graveren tok opp. Karl ble enkemann om ikke så lenge, men det ble gjerne sagt 'Pappa-Karl' om ham, eller også Karl Toppenhaug, og det navnet tok han fra et sted som heter Toppenhaug.»*

* VV.: Arbeiderminner fra Hole, i Norsk Folkemuseum (kopi i Hole bygdarkiv). Navnet Toppenhaug kom fra en husmannsplass på Blomshøgda (under Borgen), hvor Karl bodde i 1880-årene. Han var da gårdskar på Øvre Borgen. Siden bodde han i Orehagen under Onsaker, før han satte opp en stue i Frøysuåsen, «et ganske enkelt hus av bordbeter og papir» – se bind 1 s. 384.

Johannes (f. 1865, d. som barn), Martin (f. 1867), Anne Marie (f. 1868) og Johannes (f. 1870).

Hafnordalen 3 (under løpenr. 155, seinere gnr. 44/4)

I 1865 satt her husmann med jord *Johannes Halvorsen* (62, f. i Norderhov) med hustru *Kirsti Nilsdatter* (61, f. i Norderhov) og deres datter Inger (27, ugift, f. i Norderhov). De hadde 1 ku og 2 sauer, og sådde $\frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 1 t. poteter.

Vi kjenner ytterligere én av deres døtre, Grete (f. 1841). Hun fikk i 1872 en datter, Karen, med Nicolaus Pedersen Hafnor. Da Karen ble konfirmert i 1886, bodde faren i Hafnor og mora i Fuglesangen i Åsa.⁴⁶ I 1877 fikk Grethe Johannesdatter enda en datter, Johanne, med handelsbetjent Johannes Danielsen Søhol. I 1881 ble Grethe Johannesdatter gift med Gulbrand Olsen Hafnor-eie (f. 1854, sønn av Ole Engebretsen). De fikk i 1882 en sønn, Olaf.

Hafnordalen 4 (under løpenr. 156, seinere gnr. 44/5)

I 1865 fikk *Kristoffer Andersen Moseie* (f. 1815) og hans kone *Anne Mari Pettersdatter* (f. 1826)⁴⁷ feste på en plass under Hafnor løpenr. 156 (seinere bnr. 5) mot en årlig avgift på 3 spesidaler. Da folketellinga ble registrert 31. desember s.å., satt de på plassen med hennes datter, Gitte Elise Elensdatter (12), og fire felles barn: Anne Kirstine (10), Nils Petter (8), Olaus (5) og Maren Kirstine (2). De hadde ingen husdyr, og sådde $\frac{1}{4}$ t. bygg og $\frac{1}{2}$ t. poteter. Familien

⁴⁶ Karen ble i 1894 g.m. smed Ole Hjalmar Hansen på Bønsnes (sønn av husmann Hans Olsen), i 1900 bodde de i Skjørvollsbåren under Skjørvoll i Norderhov med én sønn, Hans Andreas (f. 1897).

⁴⁷ Da de giftet seg i 1856, bodde begge i Mo-eie.

bodde også i Hafnøreie da datteren Maren Kirstine ble konfirmert i 1879.

Hafnordalen 5 (under løpenr. 156, seinere gnr. 44/5)

I 1865 satt her husmann uten jord og graver *Jens Gregoriussen* (61) med hustru *Anne Marie Johannesdatter* (56) og deres sønn Ole Jensen (22) med hustru Ragnhild Johnsdaughter (31, f. i Valdres) og deres sønn Johan (2). De hadde ingen husdyr på plassen.

Jens Gregoriussen var husmann under Østre Hafnor allerede i 1824. Anne Marie Johannesdatter var fra Vaker-eie i Norderhov. De giftet seg i 1827.

En annen av deres sønner var Jørgen (1842–1890), som overtok jobben som graver etter faren. I 1865 satt Jørgen på en annen av plassene i Hafnordalen med sin familie, og han kom seinere som husmann til Kortegården.

Etter Jens Gregoriussens død giftet Anne Marie Johannesdatter seg igjen i 1874 med Karl Andreassen. Da var hun 64 år gammel, og han var 25 – se egen sak.⁴⁸

Hafnorshagen (under gnr. 44/1)

I 1900 satt her skomaker *Gunerius Olsen* (f. 1855 i Eidskog i Hedmark) med hustru *Randine Larsdatter* (f. 1854) og to barn: Gunvor (f. 1882) og Ole (f. 1884). De hadde i november 1899 fått festekontrakt på «en stue på leiet grunn i Hafnorshagen».

I 1934 ble det utstedt hjemmelsbrev fra Gunnerius Olsen til dattersønn Gunnar Eriksen på en stuebygning og skjul og løsøre for

⁴⁷ Da de giftet seg i 1856, bodde begge i Mo-eie.

⁴⁸ Klokkeren har anført brudeparets alder i klokkerboka.

STUA FLYTTET FRA FRØYSHOV

«Bare den vesle stuen de bor i – hvad vilde ikke den kunne fortelle? Den er bygd av noen svære furustokker, hvis make ikke lenger fins i skogene her. Engang var stuen på storgården Frøys-hov, men det er så lenge siden som prokurator Nachschow bodde der. Det visst de gamle å fortelle. I 30 år har gullbrudeparet bodd i denne stuen, før var de på et annet sted like ved, slik at de i alle 50 år siden de sto brudefolk har bodd i samme grend.»*

*VV.: «Hos gullbrudeparet i Hole», i Ringerikes Blad 7. juli 1930.

Stua til skomaker Gunerius Olsen i Hafnorshagen.

I 1930 feiret skomaker Gune-rius Olsen (f. 1855) og hustru Randine Larsdatter (f. 1854) gullbryllup i Hafnorshagen.

100 kroner. Selgeren forbeholdt seg disposisjonsrett over stuen og løsøret for sin levetid.

Plassen ble utskilt i 1938 og solgt til Margrethe Eriksen – se gnr. 223/20 Hafnorshagen.

Skog

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 ble Vestre Hafnor tildelt en større teig fra Toresplassen og østover til Benteplassen, mens Østre Hafnor fikk to mindre teiger; én fra Kleivstua og over Bønnerudtjern til branten mot Bukkebekk-dalen, og én mindre sør for Sørsetra, fra Rokketjern og østover mot Aurtjern.

Østre Hafnor

Østre Hafnors skogteig mellom Kleivstua og Bukkebekken hører fortsatt til gården, og den har helt fram til våre dager gitt arbeid og inntekt til eierne.

Hafnor gnr. 44/1

I 1849 leide Peder Gabrielsen Hafnor bort gårdens skogteig på Krokskogen til fire bønder fra Lommedalen i Bærum i 5 år til en pris av 200 spesidaler.

I 1872 ble det utstedt et dokument hvor eieren av Hafnor frafalt krav om erstatning for skade ved vann fra Aurtjern og Plassedammen (ved Toresplassen) ved brøtning fra de to tjernene. Avtalen ble inngått med konsul Johannes Fuhr.

I 1894 ble Skog av Havnor gnr. 44/6 utskilt, og i februar 1895 solgt til grosserer Engelhardt Andresen for 1.600 kroner. Teigen har siden vært en del av familien Andresen/Wettres skoger (Midt-skogen gnr. 240/1).

I 1904 ble Havnorstykket nedre gnr. 44/9 utskilt og solgt av

I HYTTA PÅ BØNNERUD

«Hver høst hadde far et par mann på skogen for å hogge tømmer. Alt måtte bakes og kappes i lengder fra 8 til 18 halvmeter. De målte selv hver stokk, og fikk oppgjør pr. kubikk. Lunningen ble som regel gjort av far og gårdsgutten, likeså framkjøring av tømmeret til Sundvollen. Under dette arbeidet lå de i hytta på Bønnerud, som ble bygd i begynnelsen av 1920-årene.»*

* Nikolai Hafnor (f. 1921) i minneoppgave fra mars 1993 (kopi i Hole bygdearkiv).

Nikolaus P. Hafnor til hoffjegermester Ths. Fearnley og forstkandidat Guthorm Andresen for 4.000 kroner. Samtidig ble Fearnleys del av skogen utskilt fra denne med gnr. **44/10 Kvernhusstykket**. De to teigene har siden tilhørt Andresen/Vettré på Midtskogen og Fearnley/Astrup på Toresplassen.

I 1952 ble en seterløkke med seterskog ved Steinlaussetra utskilt og solgt av Peder Hafnor til Thomas Fearnley (se omtale av setrer).

Hafnor gnr. 44/2

I 1899 ble **Havnorstykket gnr. 44/7** utskilt, og solgt ved auksjonskjøte av 14. august 1901 til forstkandidat Guthorm Andresen for 1.800 kroner. I 1904 ble det fra denne utskilt en teig **Kvernhusmyrstykket gnr. 44/8**, som Andresen solgte til hoffjegermester Thomas Fearnley for 342 kroner. De to teigene har siden tilhørt hhv. Andresen/Vettré på Midtskogen og Fearnley/Astrup på Toresplassen.

Vestre Hafnor

Skogen som Vestre Hafnor ble tildelt i 1823 mellom Toresplassen og Benteplassen var på rundt 400 mål. Den er siden solgt, slik at skogen vest for Djupedalén (Isielva) i dag tilhører Fearnley/Astrup på Toresplassen, mens den øst for elva eies av Andresen/Wettré på Midtskogen.

Hafnor gnr. 44/4

I 1922 ble **Damstykket gnr. 44/15** utskilt og solgt av Oskar Hafnor til hans onkel Hans Berg på Berg for 2.000 kroner. I 1927 solgte Berg skogteigen videre til Ths. Fearnley for 5.000 kroner. I 1926 ble så **Havnor skog gnr. 44/17** utskilt og solgt til Ths. Fearnley jr. for 4.000 kroner. Begge disse teigene har siden tilhørt Fearnley/Astrup på Toresplassen, og er i dag en del av gnr. 238/1.

Hafnor gnr. 44/5

Det synes som at denne gårdparten av Vestre Hafnor ikke har hatt skog på Krokskogen. Rimeligvis kjøpte eieren av gnr. 44/4 ut denne gårdpartens del av skogen like etter 1823, og den har siden tilhørt gnr. 44/4 (i dag 223/4 Nedre Hafnor).

Seter

Hafnor gnr. 44/1

I 1820-årene hadde denne gårdparten av Hafnor seterrett og løkke på **Øvre Steinlaussetra**. Setra ble solgt i 1952, og de gamle seter-

LEVERTE TREKØL TIL BÆRUMSVERKET

I 1777 og 1779 leverte Daniel Hafnor, som den eneste av brukerne på Hafnor, trekøl til Bærums Verk fra egne miler på Krokskogen. I 1779 leverte han 100 m³ køl fra to miler som lå henholdsvis 15,8 og 12,1 km fra verket. Også i 1777 var Daniel leverandør av køl, men da hadde han bare én mile. Ifølge kartet på Bærums Verk hadde Daniel en mile sør for Finneflaksetra.

En av Hafnor-gårdene (seinere bnr. 1) hadde seterrett og løkke på Øvre Steinlaussetra, sørøst for Sørsetra. Løkka ble solgt i 1952, og de gamle seterhusene revet. Bildet er tatt rundt 1920.

PÅ SETRA FOR Å STELLE

«Hver 14. dag reiste vi opp på setra for å stelle. Ned igjen hadde vi med smør og pultost. Som regel brukte vi hest og kjerre til Sundvollen, og derfra kløv. Da jeg ble litt eldre, sykla jeg til Sundvollen og bar på ryggen. Det gikk raskere.»*

* Nikolai Hafnor (f. 1921) i lydbåndintervju med Margit Harsson 19. januar 1993.

husene revet. Navnet Steinlaussetra kan være gitt humoristisk, «for her er nok av stein».

I 1952 ble en seterløkke med seterskog – **Stenløsa gnr. 44/21** – ved Steinlaussetra utskilt og solgt av Peder Hafnor til Thomas Fearnley for 6.000 kroner (har siden tilhørt Fearnley/Astrup på Toresplassen). Samtidig frafalt Hafnors eier «enhver rett» som måtte tilligge gården i Thomas Fearnleys skoger.

Etter siste krig (fram til rundt 1950) hadde Hafnor bnr. 1 bu-skapen sin på Torgesetra om sommeren, sammen med Vestre Bjørke – se bind 2 s. 192.

Hafnor gnr. 44/2 (Hafnorjordet)

Gården hadde fra gammelt en seterløkke på **Soterud**. Øvrige gård-der som setret her, var Øvre Leine og Østre Bjørke (Nigarden) – se bind 2 s. 191. Hafnors seter skal ha blitt nedlagt rundt 1870. Det skal ennå være synlige rester etter et steinfjøs der.⁴⁹

Da eieren av Hafnorjordet kjøpte parsellen Engen fra Libakke i 1889, fulgte det med en seterløkke på **Retthella**, kalt Haagenrud-løkka. Den tilhører i dag Svein Hafnor på Nedre Hafnor. Hafnorjordet hadde ytterligere én seterløkke på Retthella, som Peder Nil-sen Hafnor kjøpte av sin svoger Ole Evensen Hundstad i 1862 for 50 spesidaler. Denne ble solgt i 1976 til Tore Verne på Furnes i Hedmark (gnr. 209/6).

Hafnor gnr. 44/4

Denne gårdparten av Hafnor hadde seterrett på **Sørsetra**, med løkke oppe på setervollen og en liten seterskog lenger sør, nedenfor Domholt-løkka. I 1922 ble både løkka og seterskogen utskilt – **Havnorløkkene gnr. 44/16** – og solgt av Oskar Hafnor til hans

⁴⁹ Holtvedt (1952), s. 166.

«... VART BORTE I JONSOKNATTA»

I Hallingdal går et sagn om en ung jente fra dalen som tok tjeneste på Hafnor i Hole, og som skal ha druknet seg i et av Gyrihaugtjerna etter å ha blitt oppsøkt av sin ungdoms elskede, som hun trodde hadde vært død i mange år. Gyrihaugtjerna ligger 4 km fra Retthella og 5 km fra Bønnerudsetra, og vesentlig lenger unna de øvrige setrene til Hafnor-gårdene (Øvre Steinlausa og Sørsetra):

«Knut Krosshaug fra Ål var trulova med ei Mari Krosshaug, men foreldra hans nekta. Ho var ikkje av god nok ætt. Men dei to heldt fast ved kvarandre og ville vente til foreldra hans var døde. Mari tok seg tenest på Hamnor i Hole. Segna fortel at Knut spelte fele, og laga ein lått dei kalla «Med me ventar».

Foreldra hans gjekk og harma seg over at sonen ikkje ville gifte seg. Så fann dei på råd. Dei fekk ein hestehandlar til å legge vegen innom i Hole og setja ut det ryktet at Knut var død. Då Mari omsider kom seg gjennom sorga, kom der ein ny friar og ho let livet gå vidare.

Jonsokkvelden kom Knut til Hole. Han fekk spurt seg fram til stølen der Mari var, og viste inkje om intriga til foreldra. Han sette seg i skogkanten ved ein dansarfet der ungdomen var samla og tok til å spela «Med me ventar».

Då vart Mari bleik som snø. Knut kom fram og gjekk bort til Mari. Ho skreik ende over seg, sprang av stad og vart borte i jonsoknatta.

Mari vart aldri meir funnen, men ei sølje kom for dagen ved Gyrihaug-tjødna. Folket på Hamnor kunne stadfeste at sølja hadde tilhørt Mari Krosshaug.»*

* Knut Krosshaug var trolig Knut Nilsson Krosshaug Luten (1785–1856), som var ute i krigen 1807–14. Han giftet seg i 1816 med Anne Persdatter Kvælprud, så hendinga i Hole må nødvendigvis ha skjedd før dette. (Opplysninger fra bygdebokforfatter Thor Warhaug i Ål.)

onkel Jens Berg på Helgeland for 2.000 kroner. Fra denne eiendommen ble så løkka utskilt i 1932–33, **Sørsæter 2 gnr. 44/18** og **Havnorløkka nr. 2 gnr. 44/19**, begge solgt til Herman Vogt til en pris av hhv. 250 og 625 kroner, mens seterskogen fortsatt tilhører Helgeland.

Hafnor gnr. 44/5

I 1820-årene hadde denne gårdparten av Vestre Hafnor seterrett på **Bønnerudsetra**. Setra lå i åsen vest for Bønnerudtjernet, og ble nedlagt rundt 1850, og «en gammel mann fortalte det var fordi det var så utrygt for underjordinger der!»⁵⁰

Siden 1936 har gården hatt kjørehytte og stall ved Bønnerudtjern.

Andre bruk og eiendommer utskilt fra Hafnor

Lysgård (Løkka) gnr. 223/3 og 13

I 1884 ble den tidligere husmannsplassen Løkka (Hafnorsløkka eller Hafnorshagen) utskilt fra Vestre Hafnor og solgt til Kristian Olsen for 900 kroner. Kjøperen lånte 1.000 kroner i Hypotekbanken mot pant i eiendommen.

⁵⁰ Holtvedt (1952), s. 164.

© Fotograf Marit Egerli

Lysgård i 2004. I bakgrunnen ser vi Libakke gård.

KRISTIAN OLSEN HAFNORSHAGEN (f. 1845) var i 1900 «tømmerkjører og dagarbeider». Han var gift med INGER MARIE NILSDATTER (f. 1841) fra Valdersstøa i Ytre Ådal, som hadde tjeneste hos sogneprest Lund i Hole prestegård.⁵¹ Vi kjenner ett av deres barn, Ole (f. 1870). Ole Kristiansen giftet seg i 1889 med Jørgine Kristine Madsdatter (f. 1869), og de fikk en datter, Kristine Marie (f. 1889), som i 1900 bodde i Løkka sammen med besteforeldrene og ble underholdt av dem. Ole reiste til Amerika i 1890-årene og fikk seg arbeid, og Jørgine reiste etter. Planen var at de skulle komme tilbake og hente datteren, men så ble Ole utsatt for en arbeidsulykke og døde. Jørgine giftet seg igjen i Amerika med en mann fra Sverige og fikk flere barn, og kom aldri tilbake til Røyse.

Deres datter KRISTINE MARIE OLSDATTER (1889–1926) ble gift med HENRIK BERGUM (1888–1942) fra Belgum-eie i Ulnes i Nord Aurdal i Valdres. De møtte hverandre da Henrik var i militærtjeneste på Helgelandsmoen. De fikk sju barn: Ole (1911–1945), Ingrid (f. 1912), Kristian (f. 1914),⁵² Halvard (1917–1971), Ingvar (1918–1969), Jørgine (1921–1993) og Otto (1926–1987).

I 1913 ble Henrik Bergum ansatt som graver og kirketjener ved

Inger Marie Nilsdatter Hafnorshagen (f. 1841).

⁵¹ Inger Marie Nilsdatter er en av kvinnene som er med på det kjente bildet av Hole prestegård fra rundt 1860.

⁵² Kristian (f. 1914) forsvant fra hjemmet som 16-åring, og ingen i familien har siden hørt fra ham.

SYKLET HJEM ETTER OPERASJONEN

Henrik Bergum fikk alvorlige magesmerter, og doktoren ville sende ham til Drammen sykehus for undersøkelse. Husmannsgutten fra Valdres var lært opp til å snu på skillingen, og det var uaktuelt å ta buss eller tog. Han syklet ned til Drammen, hvor det ble konstatert magekreft. Legene opererte ham med det samme, men sydde ham igjen da de så at videre operasjon var nytteløst. Hva Henrik da gjorde? Han syklet hjem igjen, og døde kort tid etter.*

* Fortalt av Henrik Bergums barnebarn, Kristin Bergum Jensen i Ørje, som også har bidratt med slektsopplysninger.

Hole kirke, og på samme tid ble han medeier i Hafnorsløkka. Han kjøpte samme år en parsell Lysgård (gnr. 44/13) fra Østre Hafnor, og lånte 2.800 kroner i Hypotekbanken med pant i de to eiendommene. Bruket har siden blitt kalt Lysgård.

Kristine Marie Olsdatter døde i 1926, bare 38 år gammel. Minstebarnet Otto var da bare 7 måneder gammel, og Henrik Bergum giftet seg igjen i 1928 med INGA OLSEN BRÅTEN (1892–1973). De fikk to barn:

* Henry (1930–1986), bosatt i Åsa, g.m. Astrid Hurum (f. 1935) fra Åsa, fire barn: Svein, Else, Ragnhild og Lise.

* Anne Marie (1927–1992), gift og bosatt i Sverige, tre barn.

I 1941 kjøpte Henrik Bergum en parsell på 10 dekar (Hestehagen gnr. 45/13) fra Hole prestegård, som han dyrket opp og la til bruket.

Ved skjøte av 18. juli 1941 ble Lysgård solgt til sønnen, Halvard

Henrik Bergum (1888–1942).

Kristine Marie Bergum (1889–1926).

Lysgård rundt 1960. Maleri av Einar Tuxen, avfotografert av Marit Fagerli.

BELGUM BLE TIL BERGUM

Husmannsgutten Henrik fra Belgum-eie i Ulnes i Valdres skrev seg for Henrik Belgum, men i Hole begynte folk å kalle ham «Bergum'en», og etter hvert begynte han å skrive navnet med r. Men to av barna ble døpt Belgum.

*Halvard Bergum
(1917–1971).*

*Dagny Solveig Bergum
f. Andersen (1920–2000).*

Bergum, for 12.000 kroner, hvorav 7.000 kroner for løsøre. Halvard bygde kårbolig til faren, som imidlertid ble syk og døde året etter, i 1942.

HALVARD BERGUM (1917–1971) var gift med DAGNY SOLVEIG ANDERSEN (1920–2000) fra Hen i Ådal. De fikk tre barn:

* Kristin (f. 1946), g.m. Reidar Jensen (f. 1944) fra Degernes, bosatt i Marker i Østfold, to barn: Trine (f. 1969) og Morten (f. 1971).

* Henning Vidar (f. 1948), g.m. Saenghla Bampen fra Thailand, én adoptivsonn, Tor Erik Jarapat (f. 1990). Fra tidligere ekteskap med Grete Jorunn Nygård (f. 1955) fra Eidsberg har han en datter, Tove Irene (f. 1973).

* Lillian Dagfrid (f. 1951), bosatt i Rygge, tre barn: Jeanette (f. 1971), Halvard (f. 1976) og Tonje (f. 1978) – de to yngste fra tidligere ekteskap med Svend Johan Weum fra Rygge.

I 1948 hadde Lysgård 50 dekar dyrket jord (leirmold) og 8 dekar annet jordbruksareal, 2 hester, 5 kyr, 3 ungdyr, 2 griser og 20 høner.

I april 1949 solgte Hallvard Bergum bruket til Anton Hetland, og flyttet til Eidsberg i Østfold, hvor han kjøpte Pengerud gård. Han omkom i en traktorulykke på gården i mai 1971. Den eies og drives i dag av sønnen, Henning Vidar Bergum.

ANTON HETLAND (f. 1918) fra Hetlandsbygda i Hjelmeland kommune i Rogaland ble eier av Lysgård i 1949 for 33.000 kroner, hvorav 12.000 kroner for løsøre. Han arbeidet på Stokker gård i Asker før han kjøpte eiendommen på Røyse. Han var gift med MARIE SKRETTINGSLAND (1927–1989) fra Varhaug på Jæren, og de fikk seks barn:

* Jan (f. 1949), i dag eier av slektsgården Bratthetland i Ryfylke, og samboer med Lena Lundberg (f. 1978), tre barn: Jakob (f. 1998), Hans (f. 2000) og Selma (f. 2002). Fra tidligere ekteskap med Svanhild Nessa (f. 1952) har han tre barn: Anton (f. 1973), Doris (f. 1974) og Lars (f. 1977).

* Hilde (tvilling, f. 1951), bosatt i Sandefjord, samboer med Per Sørhaug (f. 1946) fra Stokke i Vestfold, fra tidligere samboerskap med Torje Osen fra Bryne har hun én datter Silje (f. 1983) – se gnr. 224/20 Boiro.

* Gro (tvilling, f. 1951), bosatt i Son, g.m. Ulf Bromander (f. 1947) fra Tidaholm i Sverige, to sønner: Ulf Henrik (f. 1982) og Mats Christopher (f. 1983).

* Aud (f. 1952), bosatt i Åsbygda, samboer med Hans Martin Nordli (f. 1944), fra tidligere ekteskap med Carl Otto Ruhs (f. 1943) fra Oslo har hun to barn: Christian (f. 1973, samboer med Agnete Hager (f. 1975) og Camilla (f. 1977, g.m. Svein Olav Brandtzæg Langåker f. 1977, én sønn Johannes f. 2004).

* Morten (f. 1958), seinere eier av Lysgård, g.m. Tone Johnsen (f. 1957) fra Heradsbygda, to barn: Øystein (f. 1986) og Marianne (f. 1989) – se nedenfor.

Marie og Anton Hetland med sine seks barn. Bak fra venstre: Hilde (f. 1951), Morten (f. 1958), Aud (f. 1952), Jan (f. 1949) og Gro (f. 1951). Foran fra venstre: Anton Hetland (f. 1918), Trond (f. 1967) og Marie Hetland f. Skrettingsland (1927–1989). Bildet er tatt i 1974.

* Trond (f. 1967), bosatt på naboeiendommen gnr. 224/13, g.m. Iren Gulbrandsen (f. 1965) fra Hønefoss, to døtre: Kristine (f. 2000) og Marie (f. 2003).

Marie og Anton Hetland drev hønseri (eggproduksjon) og dyrket grønnsaker, poteter og jordbær. I en årrekke kjørte Anton privat eggrute i Bærum, og var ellers fast torghandler i Hønefoss. Han var den første på Røyse som begynte å dyrke jordbær i større skala (i 1949).

I 1975 ble det utskilt en tomt på 1 dekar som ble solgt til datteren Hilde (se gnr. 224/20 Boiro).

I 1980 kjøpte Anton Hetland tilleggsjord (7,2 dekar) fra nabo-bruket Kirkevoll.⁵³

I juni 1986 ble Lysgård overdratt til nest- yngste sønn, Morten Hetland, med bruksrett for foreldrene til gårdens kårbolig i deres levetid.

MORTEN HETLAND (f. 1958) er utdannet elektriker og inneha-ver av Hetland Elektro AS. Han giftet seg i 1982 med TONE JOHNSEN (f. 1957) fra Heradsbygda, som bistår sin mann med regnskap og kontorarbeid i hans firma. De har to barn: Øystein (f. 1986) og Marianne (f. 1989).

I 1990 hadde Lysgård 50 dekar dyrket jord, skurtresker, traktor, kaldluft korntørke og vanningsanlegg.

⁵³ Parsellen som ble kjøpt fra Kirkevoll fikk gnr. 224/22, men ble samme år sammenføyd med gnr. 224/13, den gårdparten av Lysgård som var tidligere pres-tegårdsjord.

I 1999 ble det meste av jordveien i Lysgård (ca. 40 dekar) solgt til eieren av Helgeland gård, Trine Lise Berg Western. Denne parsellen beholdt det gamle gnr. 223/13. Samtidig ble den gårdparten i Lysgård som var tidligere prestegårdsjord, utskilt og overdratt til Morten Hetlands yngste bror, Trond (se gnr. 224/13). Morten Hetland beholdt det gamle gårdstunet i Lysgård og et areal på 10 dekar.

Av bygninger på eiendommen er våningshus bygd 1930 (restaurert og påbygd 1988), et gammelt stabbur, låve med fjøs og stall (1930) som ble påbygd redskapshus i 1982, hønsehhus og vognskjul (1930) og kårbygning (1982).

Anders Martinsen Domholt (1884–1955) og hustru Marie f. Olsen Anfinrud (f. 1888). Hun var fra Sigdal, mens Anders var fra nabogården Domholt.

Bredvold gnr. 223/11

I 1909 ble en av de tidligere husmannsplassene i «Hafnordalen» utskilt fra Østre Hafnor gnr. 44/4 og solgt av Anders Olsen Hafnor til Anders Martinsen Domholt for 1.250 kroner. Kjøperen lånte 1.800 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken mot pant i eiendommen. I 1919 kjøpte Anders Martinsen en tilleggsparsell fra Vestre Hafnor gnr. 44/2 av Lars og Harald Haagenrud for 2.000 kroner, og småbruket Bredvold var dermed på ca. 25 dekar.

ANDERS MARTINSEN DOMHOLT (1884–1955) var snekker, og giftet seg i 1917 med MARIE OLSEN ANFINRUD (f. 1888) fra Sigdal. De fikk to barn:

* Martin (f. 1922), seinere eier av Bredvold, g.m. Margrethe Ovidie Hafnor, to barn – se nedenfor.

* Else Mathea (f. 1930), bosatt på Tolpinrud i Hønefoss, g.m. Egil Bård Rønning fra Tolpinrud, én sønn Morten (f. 1957), g.m. Inger Torunn Flekerud fra Hen, to barn: André og Annette.

I 1948 var det 2 hester, 3 kyr, 2 griser, 2 sauer og 15 høner i Bredvold.

Ved skjøte av 19. november 1953 ble bruket solgt til sønnen Martin Bredvold for 15.000 kroner og livøre til foreldrene i deres levetid.

MARTIN BREDVOLD (f. 1922) har vært bygningsarbeider, og giftet seg i 1948 med MARGRETHE OVIDIE HAFNOR (f. 1918) fra Østre Hafnor, som har vært vaktmester på Røyse skole. De fikk to barn:

* Tormod (f. 1949), bosatt i Bredvold, to barn i tidligere ekteskap med Vigdis Midthaug: Thor (f. 1969) og Hege (f. 1971) – se gnr. 223/25 Bredvold II.

* Tove Marie (f. 1952), seinere eier av Bredvold, g.m. Dag Erik Bye (f. 1952), to barn: Cecilie (f. 1975) og Erik (f. 1981) – se nedenfor.

Brukene Bredvold (til venstre) og Kirkenær i august 1961. I bakgrunnen ser vi Libakke gård.

Widerøe's Flyveselskap AS

I 1971 ble det utskilt en tomt (gnr. 223/25 Bredvold II) som ble overdratt til sønnen, Tormod Bredvold, som her bygde enebolig.

I 2002 ble Bredvold overdratt til datteren Tove og hennes mann Dag Erik Bye. De har siden 1987 også har vært eiere av Bredvold II, hvor de bor.

TOVE BREDVOLD BYE (f. 1952) er avdelingsleder i hjemmesykepleien i Ringerike kommune, mens DAG ERIK BYE (f. 1952) fra Utstranda er sivilingeniør. De har to barn:

* Cecilie (f. 1975), samboer med Hans Kristian Haugli (f. 1974) fra Jevnaker.

* Erik (f. 1981).

Bredvold har i dag 20 dekar dyrket jord og 5 dekar annet jordbruksareale. Bruket har 2 traktorer og er medeier i skurtresker.

Av bygninger er våningshuset bygd 1917 (påbygd 1963), stall og fjøs (bygd 1940, stallen omgjort til verksted 1986), låve (1946) ble påbygd redskapshus (1983) og garasje (1988).

Kirkenær gnr. 223/12

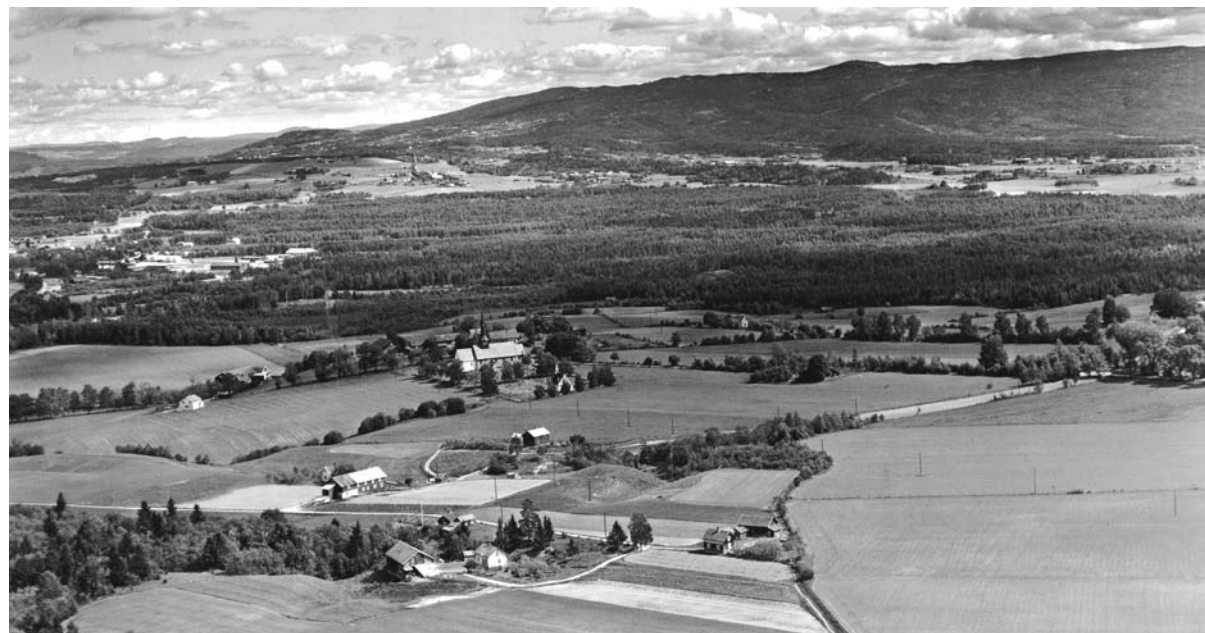
I 1909 ble en av de tidlige husmannsplassene i «Hafnordalen» utskilt fra Østre Hafnor gnr. 44/4 og solgt av Andreas Olsen Hafnor til Hans Andreas Eriksen for 1.250 kroner. Kjøperen lånte 1.800 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken mot pant i eiendommen. Eieren av Østre Hafnor forbeholdt seg rett til et «vannbassin» på og vannledning over den utskilte parsellen.

HANS ANDREAS ERIKSEN (f. 1877) var sønn av Erik Olsen og

«... FRA RÅ ROT»

«... Martine Eriksen var en arbeidsom og dyktig husmor. Hun var av den klasse mennesker som utretter meget, men som krever lite for seg. I ung alder blev hun gift med Hans Eriksen, og de tok fatt med å bygge seg hjem fra rå rot, og nu står det vesle småbruket velordnet og det ligger idyllisk like ved Hole kirke, og det heter betegnende nok Kirkenær.»*

* VV.: Minneord i Ringerikes Blad 23. februar 1941.

Brukene Kirkenær (til høyre) og Bredvold i juni 1956. Bak Bredvold ser vi låven i Lysgård, med Hole kirke bakenfor. I bakgrunnen til venstre ligger Helgelandsmoen militærleir, Norderhov kirkebygd midt i bildet og Ringkollen i det fjerne.

Widerøe's Flyveselskap AS

Hans Andreas Eriksen (f. 1877) var husmannsønn fra Øvre Faltinrud under By. Han ble eier av Kirkenær i 1909, og arbeidet som gårdskar hos Nicolaisen på Nordre Frøyshov.

Martine Hansdatter på Øvre Faltinrud under By (fra 1892 satt de i Hagan ved Svensrud). Han var i mange år gårdskar hos familien Nicolaisen på Frøyshov, og ble gift med MARTINE DOMHOLT (1878–1941). De fikk én sønn, Einar (f. 1910).

Ved skjøte av 14. juni 1952 overtok sønnen, Einar Eriksen, som eier av Kirkenær.

EINAR ERIKSEN (1910–1990) var veivokter på Røyse og siden bygningsarbeider, før han ble ansatt i Ringerike kommune (uteseksjonen). I 1945 giftet han seg med OLGA LEHNE (1908–1999) fra Hukebakk på Røyse, som var renholder ved Røyse skole. De fikk to barn:

* Leif Martin (f. 1946), g.m. Torill Johansen fra Hønefoss (siden skilt), to barn: Tove Irene (f. 1972) og Knut Arild (f. 1975) – se Toverud gnr. 223/26.

* Bjørnar (f. 1950), seinere eier av Kirkenær, to barn: Trond Egil og Helen Caroline, samboer med Toril Dahl Larsen – se nedenfor.

I 1978 ble det utskilt en boligtomt (gnr. 223/26 Toverud) som ble overdratt til sønnen Leif Martin Eriksen for 1.500 kroner.

Martine f. Dombolt og Hans Andreas Eriksen foran stua i Kirkenær cirka 1920.

I 1991 ble yngste sønn, BJØRNAR ERIKSEN (f. 1950) eier av Kirkenær. Han arbeidet tidligere ved Norske Skog Follum, og er samboer med TORIL DAHL LARSEN (f. 1950) fra Fetsund, som er butikkmedarbeider på Vøyenenga i Bærum. Fra tidligere ekteskap med Eva Simon fra Nedre Steinsåsen har Bjørnar Eriksen én sønn, Trond Egil (f. 1972), og fra tidligere samboerskap med Rita Johnsrud fra Hønefoss én datter, Helen Caroline (f. 1985).

Kirkenær har i dag 12 dekar jord og 9 dekar annet areal, traktor, og bruket er medeier i skurtresker.

Den gamle husmannsstua er fortsatt en del av våningshuset i Kirkenær. I 1945 ble den flyttet til sin nåværende beliggenhet (stod tidligere 20 meter unna) og påbygd en etasje (ytterligere påbygd 1990–91). Øvrige bygninger er låve (1912), vedskjul, og et tidligere grise-/hønehus som ble ombygd til redskapshus i 1992.

Hafnorshagen gnr. 223/20

I 1934 ble det utstedt hjemmelsbrev fra Gunerius Olsen til dattersønn Gunnar Eriksen på en stuebygning, skjul og løsøre for 100 kroner. Stuen står på leiet

Einar Eriksen (1910–1990) med sønnen Leif Martin (f. 1946) på hesteryggen cirka 1949.

grunn i Hafnorshagen iht. ikke tinglyst kontrakt av 21.11.1899. Selgeren forbeholder seg disposisjonsrett over stuen og løsøret for sin levetid.

Skomaker Gunerius Olsen (f. 1855 i Eidskog i Hedmark) med hustru Randine Larsdatter (f. 1854) satt her i 1900 med to barn: Gunvor (f. 1882) og Ole (f. 1884). De hadde også en datter Karen, som ble gift med Kristian Eriksen fra Hagan ved Svensrud.

I 1938 ble eiendommen utskilt fra Hafnor gnr. 44/5, og ved skjøte tinglyst 25. mars 1939 solgt til Randine og Gunerius' barnebarn, Margrethe Eriksen (f. 1901) for 200 kroner. Hun var datter av Karen og Kristian Eriksen, som hadde i alt fem barn. De øvrige var Kolbjørn (d. som barn), Gunnar, Reidar og Erik.

Stuebygning, skjul og løsøre arvet barnebarne i fellesskap, og i september s.å. solgte Gunnar Eriksen (f. 1903) på deres vegne bygningene til Margrethe for 100 kroner. Margrethe Eriksen var ugift, og bodde i Østli ved Nordenga på Fjell sammen med mora Karen.

Ved skjøte av 30. juni 1944 solgte hun Hafnorshagen til Harald Svingerud for 2.000 kroner.

HARALD SVINGERUD (1907–1956) fra Svingerudbråten på Røyse var gift med ELSE MARGRETHE HANSEN (1911–1985) fra Bjølsen i Oslo. De fikk tre barn:

* Unni (1933–1972), g.m. Alf Solli (f. 1927) fra Røyse, to døtre: Jorunn (f. 1957) og Mona (f. 1963).

* Hans Hermod (f. 1938), g.m. Solfrid Olaug Rinde (f. 1945) fra Leikanger, tre sønner: Olav (1965–1982), Hermod (f. 1969) og Tor (f. 1970). Fra tidligere ekteskap med Brit Sandvær har han to barn: Anita (f. 1957) og Lisbeth (f. 1959) – se gnr. 202/12 Svingerudbråten.

* Harald Tormod (f. 1947), seinere eier av Hafnorshagen – se nedenfor.

I august 1966 ble eiendommen overdratt til sønnen, Harald Tormod Svingerud, for 5.000 kroner samt huslyrett til Else Margrethe Svingerud i hennes levetid.

HARALD TORMOD SVINGERUD (f. 1947) er i dag kinomaskinist og grafisk designer. Han var gift med LIV AASE JACOBSEN (f. 1942) fra Oslo (siden skilt). De har tre barn:

* Anita (f. 1966), bosatt i Hafnorshagen, samboer med Morten Johansen (f. 1962) fra Sarpsborg, to barn: Cathrine (f. 1989) og Monica (f. 1993).

* Knut (f. 1968, tvilling), bosatt på Jevnaker, g.m. Marian Olsen (f. 1969) fra Jevnaker, to barn: Jeanette (f. 1988) og Joakim (f. 1993).

* Einar (f. 1968, tvilling), bosatt i Svelvik, g.m. Anne Grethe Rustad (f. 1967) fra Jevnaker, tre barn: John Harald (f. 1991), Ann Kristin (f. 1993) og Ida Marie (f. 1995).

Harald Tormod Svingerud giftet seg igjen i 1988 med Elly Hardine Reinholdtsen (f. 1943) fra Myre i Vesterålen. De er i dag bosatt i Straumen nord for Fauske (ingen felles barn).

Ved skjøte av 1. juni 1981 ble eiendommen overdratt til Liv Aase Svingerud (f. 1942) for 150.000 kroner. Hun bor i dag i Sundvol-len, og er samboer med Kjell Birger Søreng (f. 1941) fra Sundvol-len. I eneboligen i Hafnorshagen, som ble bygd i 1968 da den gamle stua ble revet, bor i dag hennes datter Anita med samboer og to barn.

Veslebu gnr. 223/23 – Gomnesveien 495

I 1959 ble det utskilt en boligtomt ved fylkesveien vis-à-vis Hafnor gnr. 44/1, som ble solgt til eierens søster Åse f. Hafnor og hennes mann Elling Stigsrud for 1.200 kroner.

ÅSE STIGSRUD (f. 1934) har arbeidet som renholder, bl.a. ved Røyse skole og Ringerike folkehøgskole, mens ELLING STIGSRUD (f. 1925) fra Sokna har vært konsulent ved Ringerike sorenskriverembete. De har fire barn:

* Bjørg Synøve (f. 1960), bosatt på Røyse, g.m. Roy Otto Dyrli (f. 1962) fra Flekkefjord, tre barn: Øystein (f. 1985), Håkon (f. 1987) og Christian (f. 1995).

* Elsa Helene (f. 1962), bosatt på Elverum, g.m. Bjarne Schulstad (f. 1961) fra Hernes, tre barn: Fredrik (f. 1996), Ingrid (f. 1998) og Tonje (f. 2000).

* Ola (f. 1966, tvilling), bosatt i Tustna på Nordmøre, g.m. Liv Elin Fossland (f. 1969) fra Tustna, to barn: Ole-Andreas (f. 1996) og Jørgen (f. 1998).

* Øyvind (f. 1966, tvilling), bosatt på Røyse, samboer med Jane Fredhild Einmo (f. 1968) fra Jessheim, to barn: Even Fabian (f. 1998) og Jonas Kristoffer (f. 2000). Fra tidligere ekteskap med Ann Kristin Utengen (f. 1967) fra Drammen har Øyvind én datter Guro Andrea (f. 1988).

Enebolig bygd 1960, og garasje (1962).

Bredvold II gnr. 223/25

I 1971 ble en parsell utskilt fra bruket Bredvold og overdratt til eiernes sønn, Tormod Bredvold, som her bygde enebolig.

TORMOD BREDVOLD (f. 1949) er utdannet montør. I tidligere ekteskap med VIGDIS MIDTHAUG (f. 1952) fra Hønefoss har han to barn: Thor (f. 1969) og Hege (f. 1971). Han ble seinere gift med Gerd Oskal Hansen fra Kautokeino (siden skilt), som fra tidligere hadde én datter, Signe Lill (f. 1972).

I 1987 ble Bredvold II solgt til søsteren Tove og hennes mann, Dag Erik Bye. De har siden 2002 også vært eiere av hovedbruket (se gnr. 223/11 Bredvold).

I 1992 ble eneboligen i Bredvold II påbygd en seksjon, som i 2000 ble overdratt til datteren Cecilie Bredvold og hennes samboer Hans Kristian Haugli.

Eiendommen er på 767 m2. Enebolig bygd 1971–72 (påbygd 1992).

Toverud gnr. 223/26 - Hamnorshagaveien 76

I 1978 ble en boligomt utskilt fra Kirkenær og solgt til eiernes sønn, Leif Martin Eriksen, for 1.500 kroner.

LEIF MARTIN ERIKSEN (f. 1946) bygde enebolig her i 1980. Han arbeidet ved Linjegods i Hønefoss, Drammen og Alnabru i nærmere 20 år, og er i dag bosatt i Heradsbygda. Fra tidligere ekteskap med TORILL JOHANSEN (f. 1952) fra Hønefoss har han to barn:

* Tove Irene (f. 1972), bosatt i Norderhov, én datter Mia (f. 1998).

* Knut Arild (f. 1975), bosatt på Tolpinrud, samboer med Vibeke Eriksen.

Siden sommeren 2001 har ANITA BANG-LARSEN (f. 1962) fra Oslo vært eier av Toverud. Hun arbeider i Asker som selger av medisinsk utstyr, og har – fra tidligere ekteskap med Frode Sømme (f. 1962) fra Oslo – tre barn: Christian (f. 1987), Marius (f. 1988) og Caroline (f. 1991).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig (bygd 1980) og garasje (2003).

Hole prestegård

GNR. 224 (GNR. 45)

Gården som har gitt bygda og kommunen navn, ligger på en høyde lengst nord på Røysehalvøya og grenser i vest og nord mot Helgeland, i øst mot Mo (Øderå) og Sørum, og i sør mot Frøyhov (skog), Nedre Libakke (skog), Nedre Mo, Libakke og Hafnor.

Gården het *Hole* før den ble prestegård, og hører til bygdas eldste, trolig ryddet og bosatt de siste hundreårene før vår tidsregning startet. Gårdsnavnets opphav er det norrøne *hóll* (flertall *hólar*) som betyr «isolert og rundaktig høyde». Om høyden er Frøysuåsen eller den mindre som gården og kirken ligger på, vet vi ikke. At kirken ble bygd her, forteller at Hole er en av bygdas eldste og mest sentrale gårder.¹ I Norge fikk kirkene ofte navn etter gårdene de ble bygd på, og navnet på prestegården gikk seinere over til å bli navn på hele sognet, prestegjeldet og herredet.²

Hole prestegård, gammelt matrikkelnr. 112 i Hole, hadde en skyld på 2 skippund (40 lispund).

Fra gammel tid er det sognepresten som har bodd på prestegården og hatt inntektene av den, som del av sin embetslønn. Første gang prestegården er nevnt i en skriftlig kilde, er i 1330 (af prestegardenom a Holom).³ I et middelalderbrev fra 1560 heter det at Hole «af Arils tid» var residerende kapellani under Norderhovs sogneprest. I brevet kalles begge sogn for prestegjeld, men det står uttrykkelig at Hole er «capele gjeld» under Norderhov. I 1575 ble imidlertid Hans Hermanssøn omtalt som sogneprest i Hole, og det synes derfor som at bygda ble eget prestegjeld en gang mellom 1560 og 1575. Men når gården Hole ble prestegård, vet vi ikke.

¹ Tidligere skrivemåter er a Holom (1330, 1345, 1346, 1348, 1356), Holæ (1361, 1424, 1433, 1435), Hoolla (1430), Holl (1454) og Hole (1446, 1454, 1560, 1574) - NGV s. 1, 2 og 11, Harsson 1992 og Harsson 1995.

² I sin avhandling «Fra romertid til Svartedauen. Bosetningshistorie i Hole 300–1350» (Oslo 1996) heller Benedicte Gamborg Briså til det standpunktet at gården har fått navn etter kirken, og ikke motsatt. Stedsnavnforskere mener imidlertid at det er liten tvil om at Hole er gårdens opprinnelige navn, og at kirken har fått navn etter gården.

³ Diplomatarium Norvegicum IX 24 (1330).

HØYENHALL

Et par hundre meter sør for kirken, på prestegårdens grunn, ligger en steinblandet langhaug som kan ha vært gravhaug. Den er 30 m lang, 9 m bred og 2 m høy. I haugens midtre del er det fjernet jord fra begge langsidene, slik at den nesten er delt i to. I 1850-årene lot sogneprest Hans Lund grave et hull ned fra toppen av haugen, og der ble det anlagt potetkjeller for prestegården. Den var i bruk som sådan til rundt 1910. Det er også tatt jord herfra til oppfylling ved kirken. Langhaugen kan opprinnelig ha bestått av to rundhauger som har ligget kant i kant. Det er ikke registrert funn i haugen, som ser ut til å være urørt i nordre del. Andre navn som er brukt på haugen, er Ringhaugen og Potetkjellerhaugen.

«... I LYSE VÅRNETTER»

«Fra alders tid er haugen kalt Høyenhall, og gammel er også legenden om jomfruer som svever dit bort i lyse vårnetter og danser på haugen. Disse overnaturlige nymfer var ikke for spøkeri å regne, og ingen har lært å være redd dem.»*

* VV.: «I lyse vårnetter danset jomfruer på Høyenhall», i Norges Kvinner 3. mai 1957.

Hole kirke og prestegården i 2004. I bakgrunnen Helgelandsmoen, og Nordfjorden mot Ask.

Det har skjedd en gang mellom kristendommens innføring og 1330 (se nedenfor).

Mange prester drev jorda selv, i nyere tid ved hjelp av ansatte gårdsbestyrere, mens andre leide bort til forpaktere. I gårdshistorien til Hole prestegård er det derfor naturlig å ha med en kort oversikt over prestene som har hatt bopel og virke på gården.⁴

SIRA JON er den første presten i Hole som vi kjenner navnet på. Han er nevnt i et middelalderbrev fra 1330 i forbindelse med gjerdeplikten mellom prestegården og Helgeland, en plikt den samme Jon skal ha forsømt i sine siste leveår (se rammesak). Her vitner Haldor klokker om hvordan gjerdeholdet var for 60 år siden, altså rundt 1270. Haldor er den første klokkeren vi kjenner navnet på i Hole.

SIRA THORER THORERSØN er nevnt som «prest i Holøm» i fire middelalderbrev mellom 1345 og 1348. I samme brev er nevnt SIRA ERIK ORMSØN «i Staini paa Ringerike», men han var prest i Stein sogn. Hole var i middelalderen delt i kirkesognene Hole og Stein.

SIRA DYRE PÅ HOLE er nevnt i middelalderbrev i 1356 og 1361.

⁴ Det meste av opplysningene om sogneprestene er hentet fra Holes kallsbok, og fra Gunnar Tveitens «Hole herred» (1914).

© Fotograf Marii Egerli

GRAVFUNN VED SAULØKKA

I 1912 ble det funnet ubrente menneskebein i et gravkammer som lå bare 25 cm under jordoverflaten, i den svakt hellende skråningen cirka 20 m nord for våningshuset i Sauløkka. Funnet ble gjort av Sauløkkas eier, Andreas Selte, under graving av kjeller til et bryggerhus. Graven hadde bunnhelle, men ingen dekkhelle. Den var cirka 2 m lang og 50–75 cm bred. Størrelsen på tverrhellene viste at den hadde vært cirka 75 cm høy. Steinhellenes tykkelse var 3–4 cm.* Tidfestingen er usikker.

* Av en håndskrevet rapport fra Jan Petersen ved Oldsaksamlingen, datert 9. mai 1912 etter befarig 8. s.m. (Oldsaksamlingens arkiv) – kopi i Hole bygdarkiv. Funnets registreringsnummer er C21153.

STRID OM GJERDEHOLD

Et middelalderbrev fra 1330 forteller om strid om gjerdeholdet mellom Hole prestegård og nabogården Helgeland. «Tre menn, nemlig lensmann Thorstein, herr Munans ombuds på Ringerike; Torgeir på Hafnor og Eivind på Ullern, som kunngjorde at Tord Guttormsson, som ombudsmann for biskop Hallvard av Hamar, og Thora på Bratval møtte etter stevning i anledning av gjerder og grinder mellom Hole prestegård og Thoras gård Helgeland, som den avdøde prest Jon på Hole i sine 2 siste leveår ikke hadde villet holde vedlike slik som Sigurd på Rud og Håvard spett vitnet det hadde vært for 40 år siden, og Haldor klokker og Inge Roe vitnet det hadde vært for 60 år siden. Til stede var også Halkjel på Gile og Hallvard Bjørnsson.»*

* Brevet er datert Helgeland på Ringerike lørdagen nest før Hallvards messe i kong Magnus' 11. regjeringsår, dvs. 12. mai 1330 (Halvorsen 1962 s. 28, og Halvorsen 1964 s. 22–23).

LEVDE AV GÅRDEN

I gammel tid ble prestene beordret til nye embeter, og var stadig på flyttefot. Ofte flyttet de med hele bu-skapen. Fram til 1802 var det inntektene av prestegården samt prestebordets øvrige jordegods som – sammen med tienden – utgjorde sogneprestens lønn. «Mange prester var nok like opptatt av regnskapsbøkene som av bibelen. Gården levde de jo av!»*

* Sogneprest Stein Finstad i Hole historielag 30. oktober 1996.

PEDER CHRISTENSEN SKAANING var sogneprest i Hole fra 1572 til 1575.⁷ Han ble etterfulgt av HANS HERMANSSØN, sogneprest fra cirka 1575 til 1628, som var den «herr Hans paa Hole» som tok i mot biskop Jens Nilssøn på hans visitasreiser i 1590-årene. Han var gift to ganger, først med Judit, og hans andre kone het Ragnhild. Hans Hermanssøn var den første lutherske sogneprest i Hole. Etter reformasjonen i 1537 ble ikke alle de katolske sogneprestene skiftet ut med det samme, de fortsatte i stillingen til nye prester med den «rette» lære var utdannet. Men vi kjenner ikke navnet på Holepresten midt på 1500-tallet.

Hans Hermanssøn klaget i 1610 til stattholder og biskop over at Norderhov-presten fikk tiende-inntektene av Stein og Bønsnes annekskirker, og fikk disse overført til Hole sogneprestembete.

Den 5. mars 1609 ble Johannes Peterssøn ordinert til prest i Hole, men han var rimeligvis Hermanssøns kapellan.

KNUT MADSSØN LUND (d. 1633) fra Lier var sogneprest i Hole fra 1628 til 1633. Han var først personellkapellan hos sognepresten i Lier fra november 1616, før han i 1617 fikk samme stilling hos sogneprest Hans Hermanssøn i Hole, i dennes «høye alderdom

⁷ Skaaning er nevnt som sogneprest i Hole i prestearkivet til Norsk Slektshistorisk Forening, men er ikke nevnt i Holes kallsbok.

TO GÅRDER I 1444

I 1444 var Hole prestegård delt i to bruk. Da kunngjorde to lagrettemenn at Brynjulf Gunnarsson på vegne av sin kone Sigrid Bårdsdatter hadde skiftet en del jordegods på Ringerike, Hadeland og Romerike med Dyre Erlendsson og hans søsken, Erlend Bårdssons barn. Dyre med søsken skulle arve all jord og jorderparter på Ringerike, unntatt 5 øresbol i «nordgården ved Hole kirke på Røyse på Ringerike». Andre gårder som ble omfattet av skiftet, var Mo og Berger i Jevnaker sokn på Hadeland, og østre gården i Lunner på Hadeland. Brevet er datert prestegården på Hole fredagen nest før Lauparsmesse (dvs. 28. februar) 1444.*

* DN IX s. 268, og Fonnum 1964 s. 22.

og svakhet». Knut Madssøn Lund fikk «succession» på sognepreststillingen og overtok denne i 1628 etter Hermanssøn (som døde i 1629).

Knut Madssøn Lund satt som sogneprest i Hole til sin død i 1633. Han var gift med Maren Nilsdatter (d. 1670), som seinere bodde på enkesetet Helgeland (se omtale av Helgeland). Hun måtte i 1636 kreve den nye presten for sin enkepensjon.⁸ De hadde én datter, Karen, som av sin mor ble tvunget til å trolove seg i 1638 med sogneprest Halvor Lauritzøn i Hedrum. Denne «forbindelse» ble imidlertid hevet i 1644, og Karen giftet seg deretter med Mathias Sass på Helgeland – se omtale av Helgeland.

LAURITZ MADSSØN MOSSING var sogneprest i Hole fra 1633 til sin død i 1679. Han var fra Hurum, hvor hans far Mads Lauritzsøn Mossing var sogneprest. Etter sin teologiske utdannelse var han en tid huslærer ved Tronstad herregård i Hurum, deretter lærer ved Oslo latinskole, og fra 1630 personellkapellan hos sogneprest Thomas Laugesen i Christiania. I 1633 ble han så ordinert til embetet i Hole.

Lauritz Madssøn Mossing⁹ var gift med en enke fra Hole, Dorte Sørensdatter. Hun hadde fra tidligere ekteskap en sønn, Hans Hanssøn, som omkom ved en vådeskuddsulykke (se egen sak). Vi kjenner seks av deres felles barn: Jesper, Maren, Anne, Karen, Gjertrud og Mads. De fem første er nevnt i skiftet etter faren i 1680, mens sønnen Mads da trolig var død. Han bodde på Storøya («Øen») da han i 1665 fikk bot for leiermål (samleie før ekteskapet) med Randi på Gjesval.

⁸ Roar Tank: «Biskopferd over Ringerike i året 1594», i heftet Ringerike 1951–52, s. 10.

⁹ Mens Lauritz Madssøn Mossing var huslærer på Tronstad herregård i Hurum, ble han utlagt som barnefar til Live Thorsdatters barn (hun var «Faderbordspige» på Tronstad). Mossing «nægtede paa det høitideligste Factum» (etter Holes kallsbok).

JORDEGODS I ÅDAL

I 1577 lå en del gårder i Ådal til Hole prestebord. Presten i Hole, som den gang ble regnet som anneks til Norderhov, betjente da også kirkene i Ådal og Lunder (Soknedalen). Gårdene var Vikar, Enger, Grøterud og Blakstveit, og av disse ble det til sammen gitt 3 bismerpund fisk. Alle fire var ødegårder, og da det kom leilendinger på dem utover på 1600-tallet, ble skylda trolig satt opp ganske mye.*

* Halvorsen (1954) s. 11. Et bismerpund = 5,14 kg (norsk middelalder), fra annen halvdel av 1500-tallet: 5,6 kg, fra 1683: 5,997 kg og fra 1825: 5,977 kg (Norsk historisk leksikon).

AVERØYA OG RØSHOLMEN

Rundt 1600 hørte ødegårdene Averøya og Røsholmen til Hole-presten. Jorda ble sannsynligvis brukt som slåtteland eller beite under prestegården. Fra cirka 1612 var Averøya halvgård, og i 1624 eide Hole prestebord hele gården (20 lispund). Røsholmen ødegård hadde i 1624 en skyld på 8 lispund, som også ble eid av Hole prestebord.*

* Halvorsen (1960), s. 11 og 14.

Herremakket på Hole prestegård ble trolig oppført en gang på 1600-tallet. Her kunne folk som skulle til kirken, ta inn, og bygningen ble også brukt som overnattingssted for veifarende. Den ble revet i 1916, og tømmeret ble kjøpt av Abraham Johannessen Frøshaug på nabogården Østvold. En del av det ble brukt i stabburet på Østvold (oppført 1917), men det meste endte som ved.

Lauritz Madssøn Mossing ansatte i 1659 en «Huuscapellan», Christen Pedersen Baare, som hadde «expectanse» på embetet i mange år. Christen Pedersen døde i juni 1679, fire måneder før sognepresten. Han var gift med Maren Lauritzdatter, trolig den samme Maren som var sogneprestens datter. Christen Pedersen Baare bodde på Nedre Mo og seinere på Fjell, og hans barn finner vi seinere bl.a. på Mo og Domholt. Fra en bispevisitas i 1698 skal det være nedskrevet at Christen Pedersen Baare levde og døde i største fattigdom, og at hans enke Maren Lauritzdatter med mange barn ennå levde i ytterste armod – se omtale av Fjell i bind 4.¹⁰

HENRIK ANDERSEN OPDAL var sogneprest i Hole fra 1680 til sin død i 1716. Han var sønn av sogneprest i Oppdal Anders Roaldsen Blik og hustru Lucie Eriksdatter. Henrik Opdal var gift to ganger, første gang i 1680 med Sara Larsdatter Qvislin (d. 1702), datter av Lars Ibsen Qvislin (fra 1665 slottsprest på Akershus og sogneprest i Aker) og hustru Else Christiansdatter. De fikk 11 barn, hvorav 10 er nevnt i skiftet etter faren i 1717: Lars, Anders, Christen, Hans,¹¹ Henrik, Just, Else Lucia (g.m. major Petter Garman), Rebekka (g.m. advokat Hans Bredal, seinere direktør ved Røros kobberverk), Karen (g.m. Henrik Hansen Smith, som etterfulgte Opdal som sogneprest i Hole), Johanne Cathrine (seinere g.m. David

¹⁰ Biskop Hans Rosing (opplyst av Ole Engebretsen Yttri).

¹¹ I skiftet er nevnt en sønn ved navn Hans Christen, mens det i kallsboka er innført både Christen og Hans.

HERREMAKKET PÅ HOLE PRESTEGÅRD

En stor tømmerbygning på prestegården ble kalt «Herremakket». Den lå på østsida av hovedbygningen. I 1690 var det befarings av «herremaget», og på bygdetinget på Gomnes seinere på året lot sogneprest Henrik Opdal lese opp «besiktelsen». Han spurte deretter allmuen om de hadde innsigelser til taksten, men det var det ingen som hadde. Til oppussing og utbedring skulle hver fullgård betale 3 ort, og forholdsvis mindre «av ringere gårder og plasser». Den eldgamle bygningen hadde svalganger, og ble panelt og malt i 1898. I 1916 ble bygningen solgt ved offentlig auksjon til bortflytting. Tilslagssummen var 300 kroner. Grunnen til at prisen ikke ble høyere, skal ha hatt sammenheng med at den så hurtig måtte vekk (i løpet av et par uker). Den skal da ha vært Holes eldste trebygning, og materialene endte som ved ...*

* Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 198–199, og avisartikkel i «Arbeidets Rett» 27. august 1954. Det skal ha vært Abraham Frøshaug (på nabobruket Nygård) som kjøpte Herremakket, og han brukte det meste av trevirket til å sette opp bygninger på sitt nye bruk Østvold, bl.a. stabbur og bryggerhus. Stabburet på Østvold skal ha blitt reist i 1917 (opplyst av Marit Frøshaug).

Celius, sogneprest i Skjerstad i Tromsø stift), og Sara (ugift, d. på Røros i 1769, 72 år gammel).

Sara Opdal døde våren 1702 og ble gravlagt under sakristiet i Hole kirke. Da hennes mor Else døde i oktober 1703, arvet de 11 barna 1.000 riksdaler på deling, «saa de andre Arvinger næsten intet fik».¹²

I andre ekteskap ble Opdal gift med Anna Marie Handingmann (f. 1650 i Ringsaker). Hun omtales som «en heftig, oppfarende, hissig og hevngjerrig kvinne».¹³ Hun hadde tre ekteskap bak seg og hadde overlevd alle sine tidligere ektemenn da hun inngikk ekteskap med Henrik Opdal. Hennes første ekteskap (1681) var med sogneprest Mads Pedersen Aalborg (1617–1685) i Biri. Etter hans død i 1685 giftet hun seg i 1686 med Niels Johansen Brinck (1635–1688), som etterfulgte hennes første mann som sogneprest i Biri. Han døde i 1688. I august 1691 giftet hun seg så for tredje gang, med sogneprest Lauritz Nielsen Gram (1628–1691) i Aurdal i Valdres, som døde samme høst.¹⁴

¹² Etter Holes kallsbok.

¹³ Etter Holes kallsbok.

¹⁴ Lauritz Nielsen Gram var i sitt første ekteskap gift med Dorthe Knutsdatter, enke etter sin forgjenger i embetet som sogneprest i Aurdal, Peder Pedersen Col-ding.

Hole prestegård i september 1951. Grunnarbeidene til nye Hole kirke er så vidt kommet i gang etter at gamlekirken brant i 1943. Veggene av steinkirken står som et taust vitnesbyrd om det gamle gudshuset. I bakgrunnen låven på Libakke, og Sælabønn bak til venstre.

Widerøe's Flyveselskap AS

SKRIKENE VED HOLE KIRKE

For 300 år siden ble det begått et drap på Hole prestegård som opprørte samtiden, og som siden i folkefantasien ble satt i forbindelse med «skrikene ved Hole kirke». Høye og skingrende skrik som fra et barn i livsfare, og som helst ble hørt i mørke høstkvelder fra området ved Damenga. Saken ble endog omtalt i den gamle Hole-boka i 1914, da det fortsatt levde folk som påstod å ha hørt skrikene. Det er gammel folketro at mennesker som har fått en brå død og ikke er gravlagt i kristen jord, vil gi seg til kjenne på denne måten, fordi deres sjel ikke har fått ro. I dag vet vi at det var en virkelig hendelse som var årsaken til sagnet.*

En mørk novemberkveld i 1704 var sogneprest Henrik Opdal i Hole på konfirmant-overhøring på gården By. Han ble kjørt av gårdsdrengen Erik Knutsen. Tilbake i prestegården hadde Erik satt inn hesten, før han gikk til drengestua. Her hadde han vært høyrestet, og de øvrige tjenestefolkene som var der, vitnet seinere at han hadde vært «lystig» (beruset). I drengestua hadde han truet gjetergutten Mads Madsen, og påstått at denne før med uærlig snakk. Det hele utviklet seg til et basketak hvor Erik hadde slått Mads i ansiktet, før de andre fikk roet gemyttene. Mads sa at han ville klage til presten over Eriks oppførsel.

Dagen etter var Mads sporløst forsvunnet. Han dukket ikke opp på arbeid, og utover dagen begynte de øvrige tjenestefolkene å lure på om det kunne ha noe å gjøre med basketaket med Erik kvelden i forveien. Erik påstod at han heller ikke visste hvor Mads var, og etter noen dager forsvant han også. Det viste seg seinere at prestefrua Anne Marie Handingmann hadde gitt ham lov til å reise hjem til Biri for å skrive for presten der, etter at han var oppgitt som barnefar av en jente i bygda som hadde født et «uekte» barn. Mange av tjenestefolka på Hole prestegård var forøvrig fra Biri, hvor Anne Marie Handingmann tidligere hadde vært prestefrue.

På grunnlag av ryktene som oppsto om at Erik måtte ha tatt Mads av dage, sendte Ring-eriks-futen Lars Tønder på Stein en delegasjon til Biri, ledet av Dominicus Post, for å hente ham tilbake til Hole. De fant ham på plassen Paradis, hvor hans familie bodde, og han ble med tilbake. I mars 1705 begynte avhørene på Stein, men Erik benektet at han hadde noe med Mads' forsvinning å gjøre. Tjenestefolkene fra prestegården hadde heller ikke noe særlig å fortelle – det hadde nok sitt å si at forhørene ble omfattet med stor interesse av folk i bygda, og tingstua var fullsatt.

I slutten av april 1705 ble liket av Mads funnet i Storelva, der den renner ut i Tyrifjorden ved Stadumlandet (Domholt). Han var kneblet med et linklede som var festet med en knute i nakken, og det viste seg seinere at han også hadde en klut i halsen (svelget). Etter at han var kjørt til Stein og lagt på låven der, ble han vasket, og da så de at han hadde et knivstikk i hjertet, og både nesa og tinninga var slått inn. Det ble da innkalt til et ekstraordinært bygdeding for å få fastslått dødsårsaken, og etter alle vitneprov (bl. a. fra en husmann og en tjenestejente på Stein som hadde vasket liket), var det liten tvil om at han var myrdet – han var «ikke sin egen banemann».

I de påfølgende avhørene vedgikk Erik at han morgenen etter hadde sett Mads ta veien over jordet, med retning mot Steinsfjeringen. Han innhentet ham og spurte hvor han skulle, og Mads svarte at han var på vei til fogden på Stein for å klage over slagene han hadde fått av Erik kvelden i forveien. – Hvis du bier litt, skal du få enda mer å klage over, hadde Erik sagt, og med en bjørkestaur han fant på enga der hadde han gått løs på Mads (som hadde forsvart seg med en kniv). Et av slagene med stauren hadde ført til at kniven

gikk i hjertet på gjeterguttene – et utsagn som tilhørerne festet liten lit til. For Eriks vedkommende endte det hele med at han ble dømt til døden i 1707, og etter all sannsynlighet henrettet.

Allerede morgenen etter at Mads ble borte, var det folk som snakket om at de hadde hørt skrik fra engene nordøst for prestegården. På bygdetinget forklarte bl.a. Peder og Johannes Ullern at de drev og kjørte møkk, da de hørte skrik som kom i retning fra Mo og prestegården. Det var ikke så mange andre lyder å høre på bygda om kveldene den gangen! Folks overtro ville ha det til at den som hadde lidd en brå og voldsom død, og ikke kom i kristen jord, ikke fikk fred og derfor lot seg høre i mørke høstkvelder på dette viset.

Prestefrua Anne Marie Handingmanns rolle i saken ble aldri avklart. Dagen etter at Mads ble borte, hadde hans foreldre kommet (de bodde på en plass i nærheten) for å snakke med presten og være med i leitinga, og da hadde de blitt møtt med «upassende» snakk av Anne Marie Handingmann. I rettssaken forklarte Erik at han rett etter drapet hadde fortalt prestefrua om udåden, og han påsto at hun hadde fått en annen kvinne til å slepe bort liket. Ifølge Erik hadde han ligget sammen med Anne Marie på låvegulvet noen dager i forveien, og blitt overrasket av Mads. Da hadde Anne Marie sagt til Erik at hvis han slo Mads i hjel, skulle han ikke lide for det. Disse vitnemålene fra Erik gjorde at prestekona kom i et lite flatterende lys, og folkesnakket gikk. Presten Opdal tok naturlig nok sin hustrus parti, og mente seg forfulgt av fogden Tønder, som han påsto var hans «avindsmann». Presten hevdet at han ikke fikk føre de vitner han sjøl ville, og han ble heller ikke kontaktet på forhånd da noen bønder, på oppdrag fra fogden, innfant seg i prestegården og saumfarte alle rom (ikke prestens studérkammer) samt åpnet alle nye graver på kirkegården, for å leite etter spor (før liket ble funnet). Presten hadde også først nektet å la Mads begrave i kristen jord, men måtte gi seg.

Folkesnakket mot Anne Marie grep om seg. Nå husket alle den unge jenta Ide Cathrine Larsdatter, som bodde i Hole prestegård og i 1703 ble beskyldt for å ha født et barn i dølgsmål (som døde rett etter fødselen). Dette førte vanligvis til dødsdom, men Ide Cathrine ble frikjent fordi presteparet lå og sov i samme værelse! Og sommeren 1705 ble budeia Kirsti Jonsdatter i prestegården arrestert, og satt fengslet på Stein uten lov og dom i over ett år, fordi ryktet på bygda ville ha det til at også hun hadde født et barn i dølgsmål, som prestefrua hadde puttet i kakkellovnen og brent opp! Men «utad» ble budeia holdt fengslet fordi hun angivelig ikke hadde forklart alt hun visste om Mads Madsen og Erik Johnsen.

For alt folkesnakket, mistenksomheten, og det vanry som presten følte ble kastet over hans familie, ville han ha oppreisning, og han sendte sogar et brev (en supplikk) til kongen i København. Her påstod han at fogden hadde skjenket Erik så han var drukken før han forklarte seg, og at det var årsaken til hans utsagn om prestefrua, noe som hadde ført til at både «hand og hands huus er beskemmaet». Kongen gav ordre til stiftamtmanden om å bistå presten «saa wiit hand befunder fornøden til sandheds opliusing».** Vi får aldri vite om prestefrua Anne Marie var elskerinna til gårdsdrengen Erik. Men skrikene ble satt i forbindelse med at Mads ble borte, og Anne Maries merkelige oppførsel i flere sammenhenger.

* Det som er skrevet om drapssaken på Hole prestegård, er basert på et foredrag av Kari Telste i Hole historielag 29. november 2000.

** Michael Bregnsbo: Folk skriver til kongen – supplikkerne og deres funktion i den dansk-norske enevælde i 1700-tallet. Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie (1997), s. 286–287.

I KRISTEN JORD

I oktober 1669 søkte sogneprest Lauritz Madssøn Mosning i brev til stattholderen om at hans stesønn, Hans Hanssøn, «der ved vaade var kommit til at skyde sig ihjæl med en pistol, som han sat med i sit kammer for at renovere, da skuddet uforvarende gikk af», måtte få begravelse i kristen jord. Hans Hanssøn var «fogdens dreng», og skulle dagen etter ha fulgt fogd Christen Christensen på tingreise til Soknedalen. Stattholderen innvilget søknaden, men krevde at liket først ble «synet og besigtiget».

«... MEN VAR IKKE HELDIG»

«Han befattede sig meget med at gjøre Guld, og eiede derfor mange Bøger og Redskaber henhørende til Alchymien, men var ikke heldig.»*

* Etter Holes kallsbok.

Henrik Andersen Opdal var sogneprest i Hole i 36 år. De siste 10 årene av hans embetsperiode kan ikke ha vært noen hyggelig periode for presten og hans familie, etter rettssaken mot hans andre hustru (s. 532–533) og det spente forholdet til fogden Lars Tønder. Opdal synes å ha søkt tilflukt i sine alkymiske studier.¹⁵ I april 1716 var det rimeligvis Henrik Opdal som forrettet da de 32 svenske soldatene som falt i Nordkleiva, ble begravet i det nord-vestre hjørnet av Hole kirkegård.¹⁶ Noen uker etter, den 12. mai 1716, døde Henrik Opdal.

I 1717 var det 6 hester, 16 kyr, 2 kviger, 2 okser, 5 kalver, 12 geiter, 12 sauer og 3 griser på Hole prestegård (opplyst i skiftet etter Opdal).

HENRIK HANSEN SMITH var sogneprest i Hole fra 1716 til 1720. Før han ble sogneprest, var han fra 1704 kapellan hos sin forgjenger Henrik Opdal. Han ble gift med Opdals datter Karen, og de hadde én sønn, Henrik (f. 1711), som var 9 år gammel da skiftet etter Smith ble avholdt i 1720.

Henrik Smith arvet svigerfarens alkymiske skrifter, og gikk seriøst til verks i forsøk på å fremstille gull ved kjemiske prosesser. Han skal ha satt sin formue over styr ved denne lidenskap, og den kom også til å ta hans liv. En voldsom eksplosjon under et kjemisk forsøk på Hole prestegård i 1720 forvoldte både sogneprestens plutselige død, og at den gamle prestegårdsbygningen brant ned til grunnen.

Etter Smiths død ble Karen Henriksdatter gift med Jens Holmbo, sogneprest i Vardal. I 1763 ble hennes sønn fra første ekteskap, Henrik, ansatt som personellkapellan hos sin stefar.

HANS HENRIK Blichfeldt (1688–1740) var sogneprest i Hole fra 1721 til sin død i 1740. Han ble ordinert til prest i 1716, og ble i 1722 gift i Christiania med Karen Hansdatter Røe. Vi kjenner to av deres barn:

* Inger Margrethe (f. 1723), gift med Johan Bentzen, prost og sogneprest i Strøm i Nord-Odal.

* Henrik (f. 1730), d. som kaptein i Det nordenfjeldske gevorbne Regiment (gevorben = vervet).

Hans Henrik Blichfeldt var sønn av auksjonsforvalter Henrik Blichfeldt i Christiania. Da faren gjorde seg skyldig i underslag, rømte han til sin sønn i Hole. Her oppholdt han seg da fogd Lars

¹⁵ Alchymi = kunsten å lage gull på kjemisk vis.

¹⁶ V.V.: Gullmakerpresten på Ringerike, i «Arbeidets Rett» 27. august 1954.

Hovedbygningen på Hole prestegård cirka 1880. Den ble bygd rundt 1720 (da den gamle brant ned) og modernisert/påbygd i 1882.

Mikkelsen (etter ordre fra amtmann Must) den 29. juli 1723 foretok utleggsforretning og «arrest» på auksjonsforvalterens person. På grunn av farens sykdom og skrøpeligheit protesterte sognepresten mot at han ble transportert til Christiania, og arresten ble derfor lagt på ham, der han var.

I 1741 ble det åpnet skifte etter jomfru Petronelle Tomasdatter Røe, prestefruas tante, som bodde på prestegården ved sin død 11. januar 1741. Skiftet ble avsluttet 3. september 1742, men boet var insolvent og det ble intet til fordeling på arvingene.¹⁷

¹⁷ Avdødes arvinger var to brødre: Anders Tomassen Røe i Christiania, og Hans Tomassen Røe (som var død da skiftet ble avsluttet, arvinger var derfor hans to barn i ekteskapet med Berte Møller: Christen Røe i Christiania, og «provstinde Karen Røe, sal. Blichfeldts»). Skifteprotokoll 13 (1741–1744) Ringerike og Halvingdal, s. 374.

Hole kirke seinhøsten 1959, med prestegården bak.

Widerøe's Flyveselskap AS

I 1723 hadde Hole prestegård en skyld på 50 lispund. På gården var 4 hester, 16 storfe, 10 sauer og 10 geiter, og årlig utsæd var 2 kv. rug, 1 t. 2 kv. erter, 6 t. bygg og 8 t. blandkorn. Høyavlingen var 40 lass pr. år. Gården hadde to husmannsplasser, hvor det ble sådd 1 kv. blandkorn og 1 kv. havre.

HANS KRISTENSEN TEILMANN (1705–1765) var sønn av en kjøpmann i Ribe på Jylland, og sogneprest i Hole fra 1741 til 1752. Som teologisk kandidat var Hans Teilmann først lærer ved Trondheim latinskole, og seinere kateket ved Frue kirke i Trondheim. I 1739 ble han lærer ved Arresthuset i København, før han to år seinere fikk embetet i Hole. I 1752 ble han utnevnt til sogneprest i Drammen, hvor han var til sin død i 1765. Teilmann oversatte flere teologiske skrifter.

I ekteskap med Anna Brøsting hadde han tre barn: Kristian (d. 1827 som sogneprest i Modum og forfatter av flere skrifter om fruktdyrking),¹⁸ Anders (residerende kapellan i Modum) og Mette.

MATHIAS HAGERUP (d. 1771) var sogneprest i Hole fra 1752 til 1771. Før han ble utnevnt til embetet i Hole i 1751, hadde han siden 1729 vært kapellan i Bragernes. Han var sønn av sogneprest Søren Richardsen Hagerup i Frosta og hustru Lucie Meldal. Mathias Hagerup var ugift, og har ettermæle som en rettskaffen mann.

I 1762 satt sogneprest «Mads» Hagerup på prestegården med tre «Tjenestekarle» (Paul Paulsen, Jens Gulbrandsen og Johannes Kristoffersen), én dreng (Hans Olsen) og fem tjenestejenter (Maria Hansdatter, Siri Pedersdatter, Kari Jensdatter, Kari Rasmusdatter og Kari Klausdatter). På gården bodde også «Holzförster» i Ringelike og Hallingdal distrikt, Lars Bastian Stabell (1727–1793) med hustru Lucie Marie Brünech (1732–1792). De hadde fem barn: Fredrik (1763–1836, seinere general og i kongens fravær øverstkommanderende for den norske armé fra 1829 til 1836, g.m. Helene Voight, sju barn), Jørgen (f. og d. 1764), Jørgen (1765–1766), Mathias (1768–1824, sorenskriver i Solør) og Søren (1770–1840, generaladjutant). Denne familien flyttet seinere til Hønefoss.

GERHARD ESSENDROP (1795–1795) var sogneprest i Hole fra 1771 til 1787. Han var født i Christiania som sønn av Severin Essendrop (lærer ved latinskolen, seinere prest i Trøgstad) og hustru Pauline f. Holst. Gerhard Essendrop gikk på skole i Helsingør i Danmark, og kom til Hole i 1740-årene som huslærer for major Bircks barn på Fjelstad på Røyse, og seinere hos sogneprest

¹⁸ Kristian Teilmann skal ha vært en av de «kloke» prestene som bl.a. hadde «Svar-teboka» (etter V.V.)

Teilmann. I 1751 ble han teologisk kandidat, men skal ha fortsatt som huslærer hos Teilmann inntil han i 1754 ble utnevnt til medhjelper hos sogneprest Mathias Hagerup i Hole. I 1762 fikk han «succession» på sogneprest-kallet når det ble ledig, hvilket det ble i februar 1771 ved Teilmanns død.

Etter 16 år som sogneprest i Hole ble Essendrop i 1787 utnevnt til sogneprest i Rollag i Numedal, hvor han døde i 1795. Essendrop huskes som en stor forkynner. Han var gift tre ganger, med Beate Hedvig Birck (1735–1774), Gjertrud Styr (1750–1787) og Abel Margrethe Schnitler. Vi kjenner fire av hans barn:

* Anne Pauline (f. 1763), g.1 m. farens personellkapellan Adam Gottlieb Finkenhoff (seinere residerende kapellan i Rollag), og etter Finkenhoffs død i 1793 g.2 m. «Hr. Bataillons-Chirurg Jørgen Gad paa Ringerige» – se Libakke, s. 49.

* Søren (d. 1820), by- og herredsskriver i Skive på Jylland.

* Christian Styr (f. 1776 i Hole), fra 1837 sogneprest i Modum.

* Jens, justisråd.

MARTIN VANG (1736–1792) var sogneprest i Hole fra 1787 til 1792. Han ble født i Christiania som sønn av kjøpmann Herman Vang og hustru Christina f. Abelsted. Martin var bare 10 år gammel da mora døde, og han flyttet da til sin onkel, Peter Abelsted, som var sogneprest i Sørumsnes i Akershus. Etter teologisk embetseksamen i 1759 var han en tid huslærer hos sogneprest Martin Leigh

PREST I NØDENS TID

Ulrik Fredrik Kjerulf var prest i nødens tid. Han gav fra prekestolen mange råd om hvordan man skulle drøye maten, bl.a. ved å bruke mose og malt bein i brøddeigen. Kjerulf var en fremragende taler, og det gikk frasnagn i bygda om hans prekener. I en visitasberetning het det også at «hans organ er såre behageligt, deklamasjonen likeså, og den understøttes av en riktig aksjon».*

* Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 199.

Hole prestegård i juni 1956. I bakgrunnen ser vi Helgeland gård, og Nedre Hafnor (til venstre).

Widerøe's Flyveselskap AS

TYVERI FRA PRESTE- GÅRDEN

Høsten 1818 ble det stjålet en stor pengesum fra Hole prestegård. Sorenskriver Gram i egen person ledet forhøret av en ung mann fra nabogården Mo, som ble mistenkt fordi han var sett i nærheten av prestegården flere kvelder. En ung tjenes-tejente på prestegården kunne imidlertid fortelle at hun hadde hatt stevnemøte med gutten, så han ble raskt fri for mistanke. Tyveriet ble aldri oppklart. Det som ble stjålet, var 23 danske gull-dukater, 333 riksbankdaler, en liten pakke med 116 daler, og pantobligasjoner tilhørende bygdas skole- og fattigkasse.*

* Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 232–233.

«... DET ROSVÆRDIGSTE FORHOLD»

«Trængsel og Nærings-sorger har været denne Mands Lod, som i Kundskaber og Kultur staaer temmelig over mange Embedsbrødre, ligesom han hædrer sit Kald med det rosværdigste Forhold,» skrev biskop Bech da Swensen søkte på stillingen som sogneprest i Lardal.

i Elverum og siden lærer ved skolen på Kongsberg, inntil han i 1764 ble personellkapellan i Rollag. Fra 1770 var han residerende kapellan i Sandsvær, og og i 1787 ble han utnevnt til sogneprest i Hole.

Martin Vang skal ha vært en kjempe av en mann, og hadde en utrolig appetitt. Han var gift med Ingeborg Turine Rogstad (f. 1739), som var datter av lensmann i Øvre Sandsvær, Torkel Thoresen Rogstad og hustru Gro Knutsdatter. Vi kjenner fire av deres barn:¹⁹

* Maren Kirstine (f. 1768 i Rollag), g. 1790 i Hole m. sorenskriver i Ringerike og Hallingdal, Peter Georg Boll.

* Grete Hermanna (f. 1771 i Sandsvær), g. 1796 i Hole m. res. kap. Paul Haslef, seinere sogneprest og prost i Kongsberg.

* Herman (f. 1774 i Sandsvær), konfirmert i Hole i 1790.

* Torkilda Katrine (1780–1781).

Ingeborg Turine Wang var i 1818 én av to presteenker som bodde på enkesetet Averøya i Hole. Den andre var hennes datter Grete Hermanna, som var enke etter avdøde sogneprest Haslef i Sigdal.²⁰ Datteren flyttet seinere til Kristiania, og døde der.

ULRIK FREDRIK KJERULF (1759–1820) var sogneprest i Hole fra 1792 til 1820 (prost fra 1816). Han var sønn av sogneprest Henning Kjerulf i Nannestad og hustru Margrethe Sofie f. Stoud. Etter fullført utdanning ble han personellkapellan i Fron i 1786, og tukthusprest i Christiania i 1789. Her skal han ha gjort stor lykke ved sin veltalenhet. I 1792 ble han sogneprest i Hole, og fra 1816 prost i Ringerike.

Som sogneprest og prost var Kjerulf aktet og elsket. Han var gift med Eleonore Krefting (1753–1840). I 1801 satt de på prestegården med sine to barn:²¹

* Jacobine Erica (f. 1795).

* Jens Laurits (1799–1891), personellkapellan i Hole fra 1834 til 1842 (bodde da på Gommes), og fra 1851 sogneprest i Gol i Hallingdal, g.m. Henriette Philippine Dunker (1804–1880), fem barn. Jens Laurits Kjerulf var ordfører i Gol 1856–58.

I 1801 bodde også fru Eleonores brordatter, Dorthe Krefting (9), hos dem, og de hadde ti tjenestefolk: Hans Olsen (55, arbeidsdreng), Anne Kristensdatter (40, fepike), Mette Kristensdatter (34,

¹⁹ Opplysninger i Holes kallsbok, innført 1902 av J. Alsing (som viser til «Sandsværs Præstehistorie 1335–1902» av T.O. Gran, og Holes kirkebok).

²⁰ Etter prost Kjerulfs visitasberetning 1818 (og Holes kallsbok).

²¹ Ifølge Holes kallsbok hadde de ytterligere et barn, som ble født i 1782 og «døde tidlig».

barnepike), Kari Olsdatter (31, «Gaardspige»), Peder Iversen (30, «Tilsynsmand ved Haugen»),²² Ole Kristensen (28, «Gaardskarl»), Hans Kristensen (23, landsoldat), Anne Nilsdatter (20, kjøkkenpike), Berthe Gunulsdatter (19, fepike) og Kristen Engebretsen (16, arbeidsdreng). Under gården var det fem husmannsplasser.

JAKOB SCHMIDT TRONHUUS (1771–1850) var sogneprest i Hole fra 1820 til 1831. Han var født i Vågå i Gudbrandsdalen, og sønn av kaptein Jens Tronhuus. I 1797 ble han utnevnt til personellkapellan i Øyer, siden i Ål i Hallingdal, og Sigdal. I 1802 ble han aftensangprest og rektor ved den lærde skolen i Drammen, og fra 1814 residerende kapellan samme sted inntil han ble utnevnt til sogneprest i Hole i 1820.

Jakob Smidt Tronhuus var gift to ganger. Hans første hustru var Pauline Bergitte Feldtman (d. 1803), og de fikk én sønn, Jens Andreas (f. 1803). I andre ekteskap ble han i 1807 gift med Barbra Malling (d. 1855). De fikk to døtre: Pauline (g.m. farens personellkapellan Fredrik Vilhelm Galschjøth) og Anne (1808–1859, ugift).

I 1831 ble Tronhuus utnevnt til sogneprest i Fron i Gudbrandsdalen, hvor han var til sin død i 1850. Da hadde han vært prest i 53 år.

THOMAS SWENSEN (1776–1843) var sogneprest i Hole fra 1831 til 1843. Etter teologisk embetseksamen i 1802 var han i to år lærer ved Strømsø latinskole (og fungerte en periode som rektor), hvorefter han i 1806 ble residerende kapellan i Rollag. Fra 1812 var Swensen sogneprest i Tolga i Østerdalen, og fra 1817 i Lardal i Kristiansands stift. Fra 1821 var han sogneprest i Skjold. Den 18. juni 1831 ble han utnevnt til sogneprest i Hole, hvor han var til sin død i 1843.

Thomas Swensen ble rammet av slag og var svakelig de siste år av sin embetstid. Sogneprest-embetet ble da forvaltet av hans personellkapellan, Jens Laurits Kjerulf (personellkapellan i Hole 1834–1842). Swensen var gift med Rebekka Christine Boyesen, og de fikk seks barn: Carl (lege, død i ung alder ved en ulykke i Krokkleiva), Christian (skipsfører), Søren Suhr (kjøpmann i Drammen), David (bestyrer av Buskerud amts landbruksskole), Grethe (ugift) og Thrine (g.m. kjøpmann Tandberg i Drammen).

HANS LUND (1800–1878) var sogneprest i Hole fra 1843 til 1868. Han var født i Kristiania som sønn av en offiser. Etter teologisk embetseksamen i 1823 ble han samme år utnevnt til sogne-

KJØRTE SEG I HJEL I KROKKLEIVA

I 1844 kjørte Carl Swensen, sønn av Holes sogneprest Thomas Swensen og hustru Rebekka, seg i hjel i Krokkleiva. «Han var ung lege og hadde vært på sykebesøk inne på Krokskogen, og skulle med karjol kjøre Kleiva ned, men hesten fløy ut og det gikk over ende. Den unge legen lå hjelpeløs og sterkt skadet. En kone fra Krokskogen kom til, og ville hjelpe ham. – Nei, det nytter intet, ryggen er av, sa han. Det er hugget inn et kors der hvor dr. Swensen døde, og høyden ved siden av veien der kalles ennå i dag Doktorberget.»*

* Jon Guldal: «Petter Bendow og V.V.» i Ringerikes Blad 11. februar 1958.

Hans Lund var sogneprest i Hole 1843–1868.

²² Peder Iversen var lensmann i Hole fra 1801 til 1840, og eier av Søndre Frøyshov fra 1804.

Hole kirke og prestegården i 1930-årene (gammelt postkort).

Kjeld Andreas Bugge var sogneprest i Hole 1868–1880.

prest i Vega i Nordland. Fra 1829 var han sogneprest i Helleland i Kristiansands stift. Da han ble utnevnt til embetet i Hole i 1843 hadde han det siste året også vært prost i Dalene prosti.

Hans Lund var interessert i jordbruk og drev Hole prestegård som et mønsterbruk. Han var blant stifterne av Hole sogneselskap, og holdt en rekke foredrag om gjødsel, sædskifte og husdyrstell. Han skildres som en mann med et barskt og myndig ytre, og var også en dyktig skolemann. Han giftet seg i 1823 med Johanne

Marie Carstensen (f. 1802 i Christiania). Ekteskapet var barnløst.

I 1865 satt Johanne (64) og Hans Lund (66) på gården med hennes søster, jomfru Lotte Carstensen (47, ugift, f. i Christiania) som «forestaar Husholdningen». På gården bodde også en losjerende prestedatter, Augusta Hansdatter (30, ugift, f. i Hallingdal). De hadde to tjenestedrenger: Nils Eriksen (32) og Hans Andersen (18), tre tjenestejenter: Marie Hansdatter (27), Gurine Paulsdatter (27) og Inger Marie Nilsdatter (25), og to budeier: Barbro Nilsdatter (24, f. i Valdres) og Trine Nilsdatter (21). Av husdyr hadde de 8 hester, 21 storfe, 16 sauer og 4 griser, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. hvete, $3\frac{9}{16}$ t. rug, $20\frac{1}{2}$ t. bygg, $6\frac{3}{8}$ t. blandkorn og 55 t. poteter.

Etter at Hans Lund gikk av som sogneprest i 1868, bodde ekteparet i Hole inntil Lund døde på Sørum i 1878. Hans enke flyttet da til Frøyshov, hvor hun døde noen år etter.

KJELD ANDREAS BUGGE (1807–1888) var sogneprest i Hole fra 1868 til 1880. Han var kjøpmannssønn fra Drøbak, og etter teologisk embetseksamen i 1830 ble han i 1832 utnevnt til personellkapellan hos sognepresten i Aurskog. En tid var han forrettende sogneprest i Hurum, inntil han i 1834 ble sogneprest i Jostedalen i Bergens stift. Fra 1840 var Bugge sogneprest i Aurland i Sogn (fra 1843 prost i Indre Sogn prosti), fra 1846 sogneprest i Egersund (fra 1849 prost i Dalene prosti), inntil han fikk embetet i Hole i 1868.

Kjeld Andreas Bugge søkte avskjed i 1879 og fratradte 1. november 1880. Da flyttet han med sin familie til eiendommen Kjeldsborg ved Mo på Røyse, som han hadde ervervet i 1874 og siden bygd opp med hus og frukthage. Kjeld Andreas Bugge ble i 1836 gift med Kristine Jensdatter Tuen fra Høland (f. 1806),²³ og

²³ Kristine Jensdatter Tuens mor var Anna Bugge, som var en av de første kvinner i Norge som tok studenteksamen.

de fikk tre barn: Jens Ulrik Ferdinand (f. 1838, telegrafinspektør), Johanne Kathrine (f. 1841, g.m. Nils Edvard Schanke Jensen som ble prest i Amerika) og Anna Laura Christine (1844–1894, ugift, seinere eier av Kjeldsborg) – se omtale av Kjeldsborg gnr. 202/3 og 4.

HANS PETER BLIX RYNNING (1830–1907) var sogneprest i Hole fra 1880 til 1896. Han var født i Vinger som sønn av seinere prost Ole Gaarder Rynning. Etter teologisk embetseksamen i 1853 var han fra 1854 lærer ved Tønsberg borgerskole, og fra 1859 ved Kristiania borger- og realskole. I 1861 ble han stiftskapellan i Kristiansand og fra 1863 sogneprest i Sirdal. I 1873 ble Rynning utnevnt til residerende kapellan i Lier, inntil han i 1880 ble sogneprest i Hole. Han ble i 1871 gift med Anna Kristine Albrechtsen. Etter å ha tatt avskjed fra embetet i Hole i 1896 bosatte han seg i Hønefoss, hvor han døde i 1907.

I 1882 vedtok Stortinget en lov om salg av prestegårdsjord, og i 1888 ble det tillyst auksjon på Libakke, «efter Forlangende af Sognepræst Rynning paa det Offentliges Vegne». Klokkerplassen og Sauløkka samt to parseller av prestegårdsjorda, den østlige og den vestlige del «af den egentlige Præstegaard» ble lagt ut for salg. Thomas Fearnley ble eier av Klokkerplassen for 1.300 kroner, mens Elling Johannessen Hallingby (Helgelandseie) fikk tilslaget på Sauløkka for 1.150 kroner. Østre del av prestegården (seinere gården Østvold, ca. 70 mål jord men ingen skog) ble solgt til Hans Madsen Snadden for 3.600 kroner, mens vestre del (det som ble gården Ringhol, ca. 120 mål jord og med tillagt skogstykket) ble solgt til skolelærer Johan Frøhaug for 5.800 kroner.²⁴

Etter salg av plasser og jord i 1888–1889 bestod Hole prestegård (hovedbruket) i 1890 av 160 mål åker, 17 mål eng og 153 mål havn. De to plassene Nylende og Svingerud var til sammen på 45 ½ mål åker og 20,6 mål eng. Hjemskogen (en del myrer ikke medregnet) var på 918 mål, mens skogen på Krokskogen («der ligger 13 km fra Hole prestegaard») var på 1.589 mål. I 1890 antok embetsgårdskommisjonen at Hole prestegård i «almindelige Aar» kunne føde 3 hester, 12 storfe og «nogle Sauer».²⁵

JOHAN CHRISTIAN HEUCH ALSING (1840–1904) var sogneprest i Hole fra 1896 til 1904. Han var født i Trondenes, og ble cand.

Hans Peter Blix Rynning var sogneprest i Hole 1880–1896.

Johan Christian Heuch Alsing var sogneprest i Hole 1896–1904.

²⁴ Under auksjonen 19. oktober 1888 fikk Hans Madsen Snadden også tilslaget på vestre del (seinere Ringhol) med skogstykket for en sum av 5.500 kroner, men da eiendommen ble utskilt året etter, var det Johan Frøhaug som var kjøper (for 5.800 kroner). Hans Madsen fikk rimeligvis problemer med finansieringen.

²⁵ Etter kallsboka – her heter det også at «skog ble ikke solgt i 1888».

«... STEIL I SINE

ANSKUELSER»

«Alsing tilhørte den pietistiske retning, var meget interessert for indremission, hedningemission og søndagsskoler, var stundom steil i sine anskuelser, og enkelte ganger stivnakket saavel overfor overordnede som menighetslemmer. (...) Han var iøvrig til daglig en meget elskværdig mand, tillike meget musikalsk, og efterlot sig en mængde venner i Norderhov, særlig blant indremissionsvennerne.»*

*Camillo Rantzau Bøckmann
var sogneprest i Hole
1904–1918.*

theol. i 1867. Fra 1870 var han personellkapellan hos sin far, sogneprest Halvor Heuch Alsing i Søndre Land. I 1879 ble han utnevnt til residerende kapellan i Norderhov (med bosted Hønefoss), en stilling han hadde inntil han ble sogneprest i Hole i 1896.

Johan Christian Heuch Alsing var gift med Kathrine Holmboe, datter av professor Holmboe i Kristiania, og de fikk én datter, Johanne (som døde i Hole). Han døde i Hole prestegård 6. august 1904, etter å ha tatt avskjed fra embetet vinteren før på grunn av sykdom. Han ble begravet i Hønefoss.

Alsing har ettermæle som «en flink og nidkjær prest med megen alvor over sin forkyndelse».²⁶ Han skal ha opptrådt likedan mot alle, både fattig og rik, og han var av den grunn meget aktet av de små i samfunnet. Han var også meget streng, og skal ha påtalt det når folk kjørte i åkeren i helga.²⁷

I 1900 satt Alsing (60) som enkemann på Hole prestegård med en pleiedatter, Signe Alfhild Kjelstrup (f. 1878 i Kråkstad i Akershus, ugift) som styrte huset for ham. I prestegården bodde ellers et familiemedlem, Boel Magdalene Solberg Alsing (f. 1816 i Kragerø, ugift), som livnærte seg ved «for en større Del Livrente». De hadde to tjenestejenter: Kristine Knutsdatter (f. 1868 i Krødsherad) og Karoline Pedersdatter Bjerke (f. 1869).

I drengestubbygningen bodde forpakteren, Martin Kristoffersen (f. 1846 i Norderhov) med sin hustru Karen Gudbrandsdatter (f. 1840 i Norderhov) og seks barn, som alle arbeidet på gården: Marie (f. 1869), Gunhild (f. 1871), Ole (f. 1875), Engebret (f. 1877), Gudbrand (f. 1883) og Andreas (f. 1886). I tillegg hadde de et familiemedlem, Elise Ellingsdatter (f. 1896 i Norderhov), som var «indleiet af Faderen», dvs. forpakteren.

CAMILLO RANTZAU BØCKMANN (f. 1842) var sogneprest i Hole fra 1904 til 1918. Han ble født i Kristiania. Etter teologisk embetsksamen i 1868 ble han i 1870 personellkapellan i Ulvik i Hardanger, og fra 1874 stiftskapellan i Bergens stift. I 1878 ble han utnevnt til sogneprest i Storelvdal i Østerdalen, og fra 1887 var han sogneprest i Bø i Telemark inntil han fikk embetet i Hole i 1904. Bøckmann var gift med Susanne Cathrine Angell f. Vedeler (1822–1906) fra Bergen (hennes andre ekteskap). Som enkemann levde Bøckmann sine siste år i Hønefoss, hvor han døde i 1922, og ble begravet i Kristiania.

I 1907 hadde Hole prestegård 184 mål innmark, hvorav 91 mål

²⁶ Tveiten s. 308.

²⁷ Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 200.

PRESTEGÅRDENS BYGNINGER I 1918

Ved branntakstforretning 16. juli 1918 ble bygningene på Hole prestegård taksert som følger: Hovedbygning 35.000 kr, stabbur 4.000 kr, forpakterbolig 10.000 kr, vogn- og vedskjul 3.500 kr, grisehus 1.500 kr, låve med stall 14.000 kr, fjøs 8.000 kr og hønsehus/sauehus 600 kr, til sammen 76.600 kr.*

* Etter Holes kallsbok.

åker og 93 mål kunstig eng, 3.263 mål «skogmark» og 153 mål «havnegang med skog». Årlig utsæd var 0,3 hl hvete, 3 hl rug, 3 hl bygg, 14,5 hl havre, 2,5 hl blandkorn, 0,3 hl erter og 16 hl poteter. På gården var det 6 hester, 16 storfe og 11 griser. I tillegg var der én husmannsplass og én bortforpaktet plass med til sammen 29 mål åker og 10 mål kunstig eng, og de hadde 1 hest og 5 storfe.

I 1909 ble jordmorboligen Vangen i Steinsfjordingen utskilt fra prestegården og solgt til Olaus Brådalen for 4.500 kroner (se bind 2 s. 233–235).

MADS LE MAIRE (1870–1952) var sogneprest i Hole fra 1918 til 1924. Han var født i Kristiania. Etter teologisk embetseksamen i 1895 var han fra 1896 personellkapellan i Inderøy, hvoretter han fra 1898 var hjelpeprest i Tromsø stift. Han tok eksamen i lappisk ved Trømsø seminar, og reiste rundt i Finnmark som hjelpeprest inntil han fra 1901 ble sogneprest i Sør-Varanger. Samme år tok han universitetseksamen i kvensk språk. I 1918 ble han så utnevnt som sogneprest i Hole, og overtok embetet samme år. Mads le Maire giftet seg i 1901 i Meldal med Lagertha Wilhelmine Støren, og de fikk ni barn, hvorav seks døde i ung alder.²⁸

I den tiden le Maire var sogneprest i Hole, bestyrte han i ett år sogneprest-embetet i Karasjok og Kautokeino. Det var på den tiden stor mangel på prester i Finnmark, og mens le Maire var nordpå, var det pensjonert sogneprest Frost som vikarierte i Hole. Le Maire var en sterk kar. Han rodde selv over til Tyristrand, og da han kom tilbake til Domholt, «dro han opp sin åfjordingsbåt helt opp på land alene».²⁹

I juli 1924 ble le Maire utnevnt til sogneprest i Tromsøysund, og

Mads le Maire var sogneprest i Hole 1918–1924.

«... IKKE FOR DEN ØSTLANDSKE TUNGE»

«Navnet på den nye Prest i Hole vil i Begyndelsen sikkert komme til at foraarsage Vanskeligheter for mange. Sogneprestens Mor var fransk, derfra Navnet le Maire. Det uttales altsaa Lømær med Tonen paa anden Stavelse. Men er det noget som ikke ligger for den østlandske Tunge, saa er det Betoningen av den anden Stavelse i et Ord».*

* Ringerikes Blad 29. mai 1918.

²⁸ Mads le Maire var sønn av handelsreisende Mads Pedersen og hustru Charlotte Amalie le Maire. Han fikk i 1899 tillatelse til å anta navnet le Maire. Hans hustru, Lagertha Wilhelmine Støren, var datter av sogneprest i Meldal Abraham Wilhelm Støren og hustru Lagertha Johanne Dircks.

²⁹ Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 200. En åfjordbåt er ifølge leksikon en gammel båttype fra Åfjord på Fosen-halvøya.

Karl Lunde var sogneprest i Hole 1925–1938.

Biskop Johan Lunde var bror til sogneprest Karl Lunde i Hole. Biskopen besøkte ofte sin bror og hans familie i julehelgen, og flere ganger holdt han preken i Hole kirke 1. juledag.

JORDENE GRØFTET I 1931

Sommeren 1931 ble prestegårdens jorder grøftet. Arbeidet ble utført med en total kostnad på 1.831 kroner, som ble finansiert ved «bidrag av skogutbyttet» 816 kroner, og resten via lån i Opplysningsvesenets fond (1.016 kroner).

Sogneprest Karl Lunde med hustru Flora f. Strømme (til høyre) og datter Louise (med hvit kjole). Til venstre står deres mangeårige bushjelp Mathea Bronken. Da familien Lunde flyttet fra Hole, leide Mathea husvære på nabogården Ringhol i sju år, før hun de siste 14 årene av sitt liv bodde på Helgeland.

fratrådte i november samme år. Fram til ny sogneprest ble ansatt fra mai 1925, ble Hole sogneprestembete bestyrt av Johannes Haslie, fra 1926 sogneprest i Nore i Numedal.

I 1919 ble det lagt inn vann og kloakk på Hole prestegård.

KARL LUNDE (f. 1869) var sogneprest i Hole fra 1925 til 1937. Han var født på Lillehammer, og var bror av seinere biskop Johan Lunde i Oslo. Karl Lunde tok teologisk embetseksamen i 1894, og ble ordinert til personellkapellan hos sogneprest Frölich i Ådal i 1896. I 1899 ble han personellkapellan i Selje, før han i 1903 ble utnevnt til kallskapellan i Vanse. Fra 1908 var han sogneprest i Halså på Nordmøre, inntil han ble utnevnt i samme stilling i Hole fra 1925.

Karl Lunde giftet seg i 1903 med Petra Mathea Flora Strømme, og de fikk én datter, Louise Fredrikke (f. 1905).

FREDRIK WILHELM LANDMARK (1881–1960) var sogneprest i Hole fra 1939 til 1948. Han var født i Oslo og ble teologisk kandidat i 1905. I 1906 ble han personellkapellan i Tønsberg, fra 1908 til 1910 lærer og husfar ved Bastøy skolehjem og i perioden 1910–1938 bestyrer ved Falstad skolehjem. For dette sitt arbeid med forsømte barn ble han i 1935 tildelt Kongens fortjenestemedalje i gull. I 1938 ble han utnevnt til sogneprest i Hole og tiltrådte 1. januar 1939.

Fredrik Wilhelm Landmark var gift to ganger. Hans første hustru het Laura Sara Meidel (f. 1873), og de fikk to barn: Wilhelm (1908–1940) og Ruth (f. 1910, g. 1932 m. skolebestyrer Hammond Wolff i Mosjøen). Etter sin første hustrus død giftet han seg igjen i 1934 med Signe Lie Heidenreich (f. 1900). De fikk to barn: Anthon (f. 1935) og Helga (f. 1942). Da datteren ble født i 1942, var det over 100 år siden et barn var kommet til verden i Hole prestegård, «for prestefolkene som kom til Hole var alltid aldrende».³⁰

Den 24. mai 1943 brant Hole kirke, og sogneprest Landmark ble formann i byggekomiteen for den nye kirken. Da han i 1948 fikk innvilget sin avskjedssøknad, fortsatte han som medlem av komiteen inntil kirken var gjenreist. De siste årene av sitt liv tilbrakte han på Røyse, hvor han hadde bygd seg villa.

I 1941 ble den tidligere husmannsplassen Svingerud utskilt og solgt til kirketjener Martin Karlsen.

I 1948 hadde Hole prestegård 180 dekar dyrket jord (mold), 100 dekar annet jordbruksareal, 5 dekar frukthage og 2.500 dekar produktiv skog. De hadde 3 hester, 16 kyr, 2 okser, 4 ungdyr, 6 griser og 10 høner.

ERLING AUGUST THOMLE (1904–1979) var sogneprest i Hole fra 1948 til 1974 og prost i Ringerike i perioden 1957–1974. Han ble født i Kristiania i 1904 (hans slekt på farsiden kom fra Thomle i Nordre Land), og tok teologisk embetseksamen i 1930. I 1932 ble

*Fredrik Wilhelm Landmark
var sogneprest i Hole
1939–1948.*

*Erling Thomle var sogneprest
i Hole 1948–1974.*

³⁰ Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 200.

FAST HOLDNING UNDER KRIGEN

Sogneprest Landmark nøt stor respekt i Hole for sin faste holdning mot okkupasjonsmakten under krigen. Da tyskerne rykket fram ved Vik lørdag 13. mars 1940, gikk en høyreist kar over jordene mellom Fekjæråsen og Løken mens skuddvekslingen pågikk som verst. Det var sogneprest Landmark, som hadde vært i Rudsødegården og døpt et barn!*

I en landssvikssak mot et NS-medlem fra Hole ble det lagt fram flere dokumenter som viste at sognepresten ble overvåket og hadde vist svært liten samarbeidsvilje ovenfor NS-styret. Første påskedag 1943 hadde han fra prekestolen «tordnet» mot NS-menighetsrådet, og kvelden i forveien hadde han endog ringt til formannen i rådet for å forvise seg om at han kom i kirken påskedagen! Av de anmerkninger som tyskernes medløpere hadde på Landmark, var også at han hadde holdt med de røde under borgerkrigen i Spania, og under den finsk-russiske krig mente han at Russland burde få havner i Nord-Norge. Dessuten stemte han Arbeiderpartiet!**

* Maren Løken Aspholt (f. 1915) i avisa Ukeslutt 29. mars 1990.

** Fra bygdebokforfatters gjennomgang av lokale landssviksaker (i Riksarkivet).

Hole kirke og prestegården i 1930-årene. Maleri av Gulbrand Hurum, avfotografert av Marit Fagerli.

KANONKULER I DAMMEN

Under graving av en grøft ved Nylende i 1937, fant man en kanonkule cirka 1 meter under jorda. Og da dammen i tunet på Hole prestegård ble tømt og gjort rein «ved et presteskifte for noen år siden» – trolig i 1948 – ble det funnet to kanonkuler og et sverd. I en hovedstadsavis i 1954 ble det hevdet at kanonkulene skulle stamme fra Karl 12.s innfall i 1716. Men etter det vi vet i dag om slaget på Norderhov natt til 29. mars 1716, ble det ikke benyttet kanoner. De to kanonkulene på Hole prestegård må derfor ha havnet der i en annen sammenheng.*

*VV: «Minner fra en gammel prestegård på Ringerike», i Nationen 25. september 1954: «Sakene ble forevist vår krigshistoriker oberst Johannes Schiøtz, som kunne opplyse at kulene uten tvil skrev seg fra Karl 12.s innfall i 1716.»

han hjelpeprest i Uranienborg menighet i Oslo, i 1933 assisterende menighetsprest i Trysil (og besøkte alle 25 skolekretsene i prestegjeldet – på ski). I perioden 1934–1948 var han hjelpeprest i Vålerengen menighet i Oslo. Ved nyttårstider 1944–45 ble han arrestert etter personlig ordre fra Quisling fordi han hadde nektet å forrette en utensogns hirdbegravelse, og satt i fangenskap til frigjøringen i mai s.å. Han tiltrådte som sogneprest i Hole 1. desember 1948. I Hole var han bl. a. formann i byggekomiteen for nye Hole kirke (fra 1948) og i Hole skolestyre.

Erling Thomle ble i 1933 gift med Randi Helene Wegge, og de fikk tre barn: August (f. 1935), Iver (f. 1937) og Ingeborg Marie (f. 1945). Randi og Erling Thomle ble skilt i 1954.

Etter å ha tatt avskjed som sogneprest, bosatt Erling Thomle seg på Nordre Gomnes på Røyse. Han døde i 1979, og ligger gravlagt på Hole kirkegård.

RAYMOND SIGURD BERGE (f. 1919 i Seattle, USA) var sogneprest i Hole fra 1974 til 1987. Han vokste opp i Stavanger og tok teologisk embetseksamen i 1950. Fra 1951 var han reisesekretær i Santalmisjonen inntil han i 1956 ble hjelpeprest i Bekkelaget og Nordstrand menigheter i Oslo. Fra 1961 til 1967 var han konstituert sogneprest i Suldal i Ryfylke, og fra 1967 landssekretær i Den norske Santalmisjon inntil han ble utnevnt til embetet i Hole i 1974. Han ble i 1951 gift med Unni Løkke (f. 1929), og de fikk fem barn: Øyvind (f. 1952), Ellen (f. 1954), Torunn (f. 1956), Dagfinn (f. 1959) og Gunnar (f. 1965).

Siden 1987 har STEIN FINSTAD (f. 1944 i Oslo) vært sogneprest i Hole. Han tok teologisk embetseksamen i 1971 og ble ordinert til

Raymond Berge var sogneprest i Hole 1974–1987.

prest samme år. I studietiden oppholdt han seg ett år i Roma, hvor han studerte kunsthistorie. Etter en periode i Forsvaret og et sommervikariat som sogneprest i Lødingen, ble han i 1973 utnevnt til residerende kapellan i Steinkjer. Fra 1978 var han sogneprest i Snåsa i Nord-Trøndelag, før han ble utnevnt til embetet i Hole i august 1987 (tiltrådte 1. november 1987). Mens han var sogneprest i Snåsa, hadde han ytterligere et halvt års studieopphold i Roma.³¹

I 1976 giftet han seg med Berit Groven fra Nord-Trøndelag, og de har to barn (begge adoptert fra Nepal): Thomas (f. 1977) og Ane (f. 1978). Berit Groven og Stein Finstad ble skilt i 1985.

Hole prestegård har i dag 200 dekar dyrket jord og 2.500 dekar produktiv skog.

Av bygninger er dagens hovedbygning fra cirka 1720, da den gamle brant ned til grunnen. Den ble modernisert i 1882 (sveitserstil), pusset opp utvendig i 1924 og ombygd tidlig i 1970-årene. En kuriositet er at alle dørene i 1. etasje er de opprinnelige fra rundt 1720. Låven på prestegården er fra siste halvdel av 1700-tallet. I 1887 ble fjøset oppført (i 1924 påbygd innelukket gjødselskjeller på vestsiden). Forpakterboligen er bygd i 1915, men deler av bygningen kan være eldre. Den ble pålagt panel i 1930–31. Stabburet er en tre etasjers tømmerbygning fra 1800-tallet. I 1948 var det

Stein Finstad har vært sogneprest i Hole siden 1987.

³¹ Studieoppholdet var ved Jesuiterordenens Gregoriana Universitet, hvor han studerte teologien bak de ikonografiske programmene i St. Appolloniare-kirken i Ravenna i Italia.

Hovedbygningen på Hole prestegård i 2004.

«... ET LITET DAMANLÆG»
«Men ingen kan tro det har stått mølle på Helgelandsmoen. Jo, like opunder prestegårdshavna hadde man et anlæg. Da man for lang tid tilbake grov i myren der, fandt man rester efter et litet damanlæg. Halvor Sløga fortalte dette.»*

*VV.: «Bygdemøller i Hole», i Ringerikes Blad 5. september 1927. Det er uvisst om dette er den samme kverna som lå ved husmannsplassen Damenga.

Fridthjof Andreas Krohn Berg (1899–1970) var forpakter av Hole prestegård fra 1919 til 1965.

også grisehus og vogn/vedskjul, og i 1990 høsehus (som i 1925–26 ble helt nedrevet, ny grunnmur satt opp og huset oppført igjen, dels av gamle materialer, dels av nye).

I 1993 ble hovedbygningen, forpakterboligen og stabburet på Hole prestegård fredet. Riksantikvaren la vekt på at bygningene utgjør et helhetlig anlegg i et rikt kulturlandskap.

I 2002 ble låvebygning, stabburet og grisehuset på Hole prestegård restaurert, etter mange års forfall. Det vesentlige av kostnaden på nær 2 millioner kroner var nytt tak på låven. Hole prestegård er nå et åkalt VIP-anlegg, og dermed inne på listen over fredete prestegårdsanlegg.³²

Forpaktere

JOHANNES OLSEN ONSAKER var forpakter fra 1869 til 1874. Han skrev fem års forpaktningkontrakt med sogneprest Bugge med virkning fra 14. april 1869.

Fra 1874 var agronom AUGUST SUNDBYE forpakter av Hole prestegård. Han ble etterfulgt av KRISTEN FRØLAND (f. 1852), som var gårdsbestyrer på Hole prestegård da han inngikk ekteskap med Karen Albertine Hafnor (datter av Peder Gabrielsen Hafnor) i 1879, og da de samme år døpte sin sønn, Ole Laurits. I 1881 overtok TROND NARVESEN ENGER (f. 1853), som hadde stillingen til 1889. Enger skrev først kontrakt med sogneprest Rynning for tre år fra 1. mai 1881, og denne ble forlenget i 1884. Han var gift med Ragnhild Hansdatter (f. 1854). Vi kjenner fire av deres barn, alle født på prestegården mens paret bodde der: Rolf (f. 1882), Gunhild (f. 1884), Anne Marie (f. 1887) og Kristoffer (f. 1888).

Fra 1. mai 1889 het forpakteren HANS LARSEN HAAGENRUD, (f. 1844) fra Norderhov, som skrev kontrakt med sogneprest Rynning om 900 kroner i årlig avgift samt «ydelse» for 300 kroner. Da han fornyet kontrakten i 1894, var avgiften 700 kroner og naturalytelser. Hans Larsen Haagenrud var forpakter på prestegården til han kjøpte Øvre Hafnor i 1900 (se omtale av Hafnor gnr. 223/2).

JENS FREDRIK BERG (1888–1966) fra Berg på Røyse var forpakter på prestegården en periode, inntil han kjøpte nabogården Helgeland i 1915.

FRIDTJOF ANDREAS KROHN BERG (1899–1970) fra Berg på Røyse ble forpakter på Hole prestegård 1. mai 1919, bare 20 år gammel. Han var ugift, og satt i stillingen til 1965. Det var hans

³² «Holeposten» – Menighetsblad for Hole nr. 3/2002, s. 6.

mor, Margrethe Petronelle Berg f. Leegaard (1857–1942) som styrte husholdningen på gården (fram til hun døde i 1942). Da overtok hans niese, Hjørdis Synnøve Hafnor (1925–1999), som vokste opp på prestegården hos sin bestemor. Hennes mor døde da hun bare var 11 måneder gammel (se omtale av Nedre Hafnor).

Hjørdis Synnøve Hafnor ble gift med MARTHIN RUDSTADEN (f. 1923) fra Nordre Land, som kom til Ringerike i 1945 og begynte som gårdsarbeider på prestegården. Her arbeidet han sammen med Fridtjof Krohn Berg inntil han selv overtok som forpakter i 1965. Marthin Rudstaden var forpakter på Hole prestegård til 1997, og kunne da se tilbake på 52 års sammenhengende arbeidsdag på gården (de siste 32 år som forpakter).

Hjørdis og Martin Rudstaden bodde i forpakterboligen på gården til 1995, da de flyttet til egen enebolig på festet tomt ved Svingerud. De fikk to barn: Frithjof (f. 1946) og Synnøve (f. 1953) – se omtale av festetomt nr. 8 – Askeladden 5.

I 1950-årene ryddet Marthin Rudstaden et område ved Iversløkka på cirka 20 dekar. Jordveien på Hole prestegård har siden vært på 200 dekar. De siste årene har to av bygdas bønder, Trond Western og Anders Ullern, leid jorda (100 dekar hver).

Om vinteren påtok Rudstaden seg tømmerkjøring, bl.a. på Krokskogen. Melkeproduksjonen på prestegården ble nedlagt 1965–66. Siden drev Rudstaden med smågris- og kjøttproduksjon i cirka 10 år, og det ble dyrket korn og jordbær. På Hole prestegård begynte man å dyrke jordbær i 1953, og gården skal ha vært den andre i Hole som dyrket denne bærsorten i større skala. Den første var Anton Hetland på nabobruket Lysgård, som startet opp noen år tidligere.³³

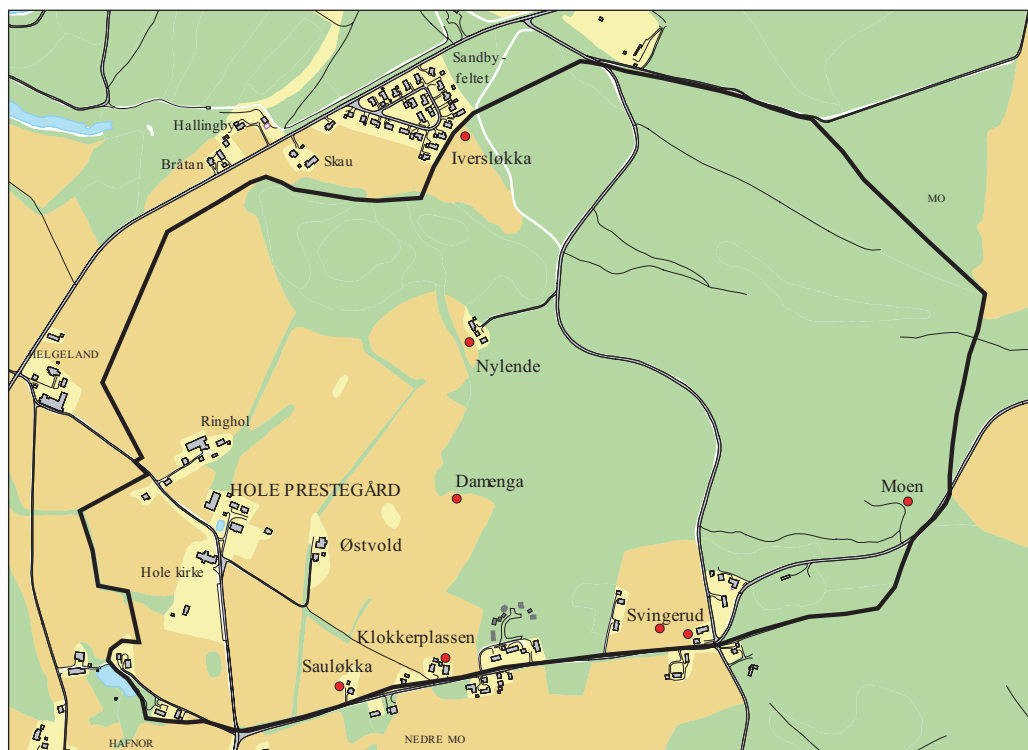
Hjørdis Synnøve Rudstaden f. Hafnor (1925–1999) og Marthin Rudstaden (f. 1923) var forpaktere av Hole prestegård fra 1965 til 1997.

³³ Opplyst av Marthin Rudstaden (2004).

NEI TIL SALG AV PRESTEGÅRDEN

I 1990-årene ble en rekke prestegårder i Norge solgt til private, i de fleste tilfeller tidligere forpaktere. På grunnlag av en stortingsmelding om saken gikk Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet ut med en åpen, rådgivende høring, før departementet fattet avgjørelse på vegne av prestegårdens eier, Opplysningsvesenets fond. En av forutsetningene var at presteboligene skulle beholdes som embetsboliger. Der forholdene lå til rette for deling av embetsbolig og gårdsbruk (som i Norderhov), ble gårdsbruket solgt. I Hole ønsket Marthin Rudstaden og hans sønn Frithjof å erverve prestegården, men departementet fattet vedtak om ikke å selge. En deling av prestebolig og gårdsbruk syntes ikke fornuftig i Hole. Verneverdige og fredete bygninger samt kirke- og kulturhistoriske forhold, med kirken og prestegården i umiddelbar nærhet av hverandre i et felles, ytre tun, var viktige kriterier for avgjørelsen. Forretningsmessige forhold spilte også inn, som en drivverdig og fin gårdsskog beliggende sentralt i bygda, og som man ønsket å beholde på offentlige hender.*

* Opplyst av tidligere rådgiver i Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet, Inge Teigen, 30. juni 2004.

Husmannsplasser

Det har vært sju-åtte husmannsplasser under Hole prestegård, hvorav fem i dag er egne bruk: Klokkerplassen, Sauløkka, Svingerud, Nylende og Vangen. De tre plassene Iversløkka, Damenga og Moen (også kalt Langebru) ble nedlagt før 1900 og lagt under gården.

I 1671 ble *Hans Prestegård* ilagt 1 mark sølv i bot for ikke å ha møtt på bygdetinget etter tredje gangs stevning. Han kan ha vært gårdsbestyrer eller husmann.

I 1762 var det husmannsfolk på sju plasser under prestegården: Vi kjenner navnet på plassene som fem av husmennene satt på: *Halvor Andersen* (Nylende), *Thomas Gulbrandsen* (Svingerud), *Johannes Gulbrandsen* (Klokkerplassen), *Marte Olsdatter* (Vangen) og *Marte Langebru* (Moen). To husmannsfamilier veit vi ikke hvor bodde (må nødvendigvis være Damenga, Sauløkka eller den andre Svingerud-plassen):

* Husmann Guttorm Johansen og hustru Guri Halvorsdatter (seinere i Nylende).

* Husmann Anders Olsen og hustru Sara Olsdatter (1703–1775). De hadde én innerst, Marte Nilsdatter.

I 1801 var det fem husmenn på fire plasser under Hole prestegård: *Wilhelm Binn* (klokker og husmann, trolig i Klokkerplassen), *Johannes Guttormsen* og *Torsten Johnsen* (Nylende), *Kristen Tøresen* (Svingerud), og én husmann hvor vi ikke kjenner navnet på plassen:

* Hans Svendsen (39), husmann med jord og landvernsoldat, med hustru Magnhild Pedersdatter (38) og én datter, Ragnhild (9). Da de giftet seg i 1791, bodde Magnhild i Prestegårdseie og Hans kom fra Hundstad.

I tillegg bodde *Anne Nilsdatter* (80, enke) alene i egen husstand «et sted» under prestegården i 1801, og ble registrert som «Inderste med lidt Jord».

I 1820-årene betalte Hole-presten kirkeskatt for følgende sju husmenn: *Iver* (Moen), *Torsten* (Nylende), *Johannes* (Nylende), *Hans* (Klokkerplassen), *Nils* (Damenga), *Kristen* (Svingerud) og *Kristoffer* (Vangen, fra 1829).

I 1835 hadde prestegården fem husmenn.

I 1907 hadde Hole prestegård én husmannsplass og én bortforpaktet plass med til sammen 29 mål åker og 10 mål kunstig eng, og de hadde 1 hest og 5 storfe.

Klokkerplassen

Klokkerplassen har fått sitt navn fordi den fra gammelt av var fast bosted for bygdas klokker. I 1762 er *Johannes Gulbrandsen* nevnt som husmann og klokker under Hole prestegård. Han må rimeligvis ha bodd i Klokkerplassen. I 1762 var han enkemann, og satt på plassen med tre barn: Gulbrand, Johanne og Gunhild.³⁴ Johannes Gulbrandsen var klokker i Hole fra 1740 til sin død i 1764, og ble etterfulgt av Wilhelm Binn, som ble innsatt samme år.

Wilhelm Binn (ca. 1720–1812) satt i 1801 i Klokkerplassen som 81 år gammel enkemann, klokker og husmann med jord. På plassen bodde to av hans døtre: Maren (49, gift) og Anne Dorthea (27, ugift).³⁵ Hvor Maren Wilhelmsdatters mann befant seg i 1801, får vi ikke vite, men hun hadde tre barn hos seg, hvorav to rimeligvis var avlet i ekteskap: Anne Karine (17) og Fredrik Olsen (15), og i

³⁴ Gunhild fra Klokkerplassen er rimeligvis den Gunhild Johannesdatter som dør i 1815 som innerst i prestegården.

³⁵ Wilhelm Binns datter Anne Dorthea ble døpt i Hole kirke i 1771, så riktig alder var 30 år.

KLOKKERE

Den første klokkeren vi kjenner navnet på i Hole, er Haldor klokker, som i 1330 vitnet på bygdetinget om hvordan gjerdene mellom Helgeland og Hole prestegård hadde vært 60 år tidligere, altså rundt 1270. I 1697 vitnet Mathias Jensen Sass, tidligere bosatt i Domholt, som da «i langsommelig tid og mange år» hadde betjent klokkerembetet ved Hole kirke. I 1652 døde Thomas klokker, og han ble etterfulgt i vervet av sin sønn, Anders klokker. I 1665 ble Rasmus klokker stevnet som vitne på bygdetinget.

tillegg en «uke» sønn: Helge Haagensen (7).³⁶ De to yngste ble – ifølge folketellinga – underholdt av klokkeren, mens deres mor livnærte seg ved hånarbeide.

I juli 1812 var biskop Fredrik Julius Bech i Akershus stift på visitas i Hole. Han besluttet da å gi klokker Wilhelm Binn avskjed. Binn var da «en olding på henved de 90».³⁷ Vi kjenner ikke navnet på Wilhelm Binns hustru, men på minst seks av hans barn, hvorav fire var i live da skiftet etter klokkeren ble avsluttet i 1815:

- * Michel (d. før 1815), etterlot seg én sønn, Christian (myndig).
- * Maren (f. ca. 1752), i 1801 hos faren i Klokkerplassen med tre barn: Anne Karine, Fredrik og Helge (se ovenfor).
- * Cathrine Wilhelmine (1759–1830), ugift, i 1801 husholderske på enke-setet Averøya for Ingeborg Turine Wang.
- * Nils, hadde i 1815 én datter Maren.
- * Wilhelm (1766–1785), d. 19 år gammel.
- * Anne Dorthea (f. 1771), i 1801 hos faren i Klokkerplassen.

DRUKNET I TYRIFJORDEN

Klokker Ole Hansen omkom da han gikk gjennom isen utenfor Gomnes en vinterdag i 1821. Sammen med et par andre gikk han på skøyter hjem fra en begravelse på Tyrstrand. Klokkeren gikk sist, og «opunder Røyselandet snudde en av de andre sig tilbake med de ord: Aa blev det av klokkeren? Han var gåt gjennem isen og fandtes ikke».*

* VV.: «Om Klokkerplassen og klokkere i Hole», i Ringerikes Blad 20. januar 1927.

Wilhelm Binn var en velstående mann; boets nettoformue var i underkant av 180 riksdaler.³⁸ Han ble etterfulgt som klokker av *Ole Hansen* (1766–1821), som var omgangsskolelærer i bygda fra 1788. I 1801 var han «skoleholder uten jord» og satt på en plass under Hamnor. Han giftet seg i 1798 med *Ragnhild Larsdatter Frøhaug* (f. 1774), og vi kjenner tre av deres barn: Hans (f. 1798, d. som barn), Johannes (f. 1801) og Lars (f. 1806). Ole Hansen var klokker fra 1812 til sin død i 1821. Da han ble tilsatt i juli 1812, het det i beskikkelsesbrevet fra biskop Bech at han av klokkerinntektene skulle yte livøre til sin forgjenger i hans levetid, og deretter 15 riksdaler årlig til sognets skolekasse. Wilhelm Binn døde i november samme år, så livøret ble ikke langvarig.

Ole Hansen bodde trolig på Klokkerplassen i de første årene han var klokker, men da sønnen Lars ble konfirmert i 1821 (samme år som klokkeren druknet), var familiens bosted Lille Hundstad. Hans etterfølger Haagen Olsen Hurum bodde også på Lille Hundstad.

I 1820-årene het husmannen i Klokkerplassen *Hans Madsen*. Han var gift med *Guri Johannesdatter*, og vi kjenner fire av deres

³⁶ Helge Haagensen (Håkensen) er trolig identisk med husmannen av samme navn som i 1834 ble selveier i Åsen (seinere kalt Bing) i Frøysuåsen. Han var gift med Marte Hansdatter Svarstad, og de fikk minst 11 barn – se omtale av gnr. 221/18 Åsen (Bing) under Frøyshov.

³⁷ Jon Guldal: Folkeminner fra Hole s. 144. I avisartikkel 13. november 1948 skriver Guldal at Binn var 92 da han fikk avskjed.

³⁸ Skifteprotokoll 24 Ringerike og Hallingdal (1805–1815), s. 833.

barn: Johannes (f. 1816), Mads (f. 1821), Nils (f. 1826) og Ingeborg (f. 1828).

I 1859 fikk Anders Kristiansen festeseddel på Klokkerplassen av sogneprest Lund, og kontrakten ble fornyet av sogneprest Bugge i 1869.

Anders Kristiansen (1832–1910) satt i 1865 i Klokkerplassen med hustru *Ingeborg Hansdatter* (f. 1828) og de seks eldste av sine åtte barn: Kristian (11), Grethe (9), Hans (7), Maren (5), Mathea (3) og Johan (1). De hadde 3 storfe og 4 sauer, og årlig utsæd var $\frac{5}{16}$ t. rug, $1 \frac{1}{4}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 5 t. poteter. En gang i 1880-årene ble Ingeborg og Anders selveiere på Søndre Gjesval (se bind 1, s. 130–131).

I mai 1876 utstedte sogneprest Bugge festeseddel på Klokkerplassen til *Andreas Petersen* (f. 1849). Han var gift med *Maren Bolette Olsdatter* (f. 1853), og vi kjenner tre av deres barn (som alle ble født i Klokkerplassen): Mathea (f. 1877), Marte Marie (f. 1879) og Olava (f. 1880). Kontrakten ble forlenget i 1881 og avlyst i 1883.

Den siste husmannen i Klokkerplassen het Johan Edvard Halvorsen, som siden 1881 hadde vært husmann i naboplassen Sauløkka. Han fikk kontrakt av sogneprest Rynning på Klokkerplassen 31. mai 1883.

Johan Edvard Halvorsen (f. 1841 i Svelvik) slet økonomisk, som mange andre av sin stand. I 1887 og 1888 var det flere utleggsforretninger på hus, løsøre og avling i Klokkerplassen.

I 1900 finner vi ham som enkemann, jordarbeider og «læssekjører» på Lille Hundstad (klokkergården), med en tjenestejente, Larine Olsdatter (enke, f. 1845 i Sylling i Lier), og en pleiedatter, Signe Lovise Johnsdatter (f. 1886 i Kristiania).

Klokkerplassen ble brukt som husmannsplass til 1889, da den ble fraskilt som eget bruk. De seinere klokkerne i bygda bodde andre steder.³⁹

Sauløkka

I 1865 satt her husmann med jord *Lars Johnsen* (46, f. i Sverige) med hustru *Inger Olsdatter* (49, fra Taje under Helgeland) og to sønner: Jørgen (10) og Ole (7). De hadde 2 storfe og 2 sauer, og sådde $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{5}{8}$ t. blandkorn og $2 \frac{1}{2}$ t. poteter.

Lars Johnsen fornyet kontrakten i Sauløkka med sogneprest

³⁹ Klokkerne som etterfulgte Wilhelm Binn og Ole Hansen, var Haagen Olsen Hurum, Ole Haagensen Hurum, Johan N. Frøhaug, Kristoffer Sætrum (fra 1910 til 1919) og Olaf Albertsen (fra 1919).

Bugge i 1869. Den ble avlyst i 1881, da *Johan Edvard Halvorsen* ble ny husmann på plassen. Han flyttet i 1883 til Klokkerplassen, og 8. mai s.å. utstedte sogneprest Rynning husmannskontrakt i Sauløkka til *Ole Olsen*. Han satt heller ikke på plassen i mer enn to år.

I juni 1885 ble *Olaus Paulsen* ny husmann i Sauløkka. Han satt her til 1889, og ble seinere husmann i Svingerud (se det).

Svingerud 1

I 1762 satt her *Thomas Gulbrandsen* og *Ragnhild Torgersdatter* (ca. 1696–1768), og en innerst, Lisbeth Torgersdatter (1698–1766), rimeligvis Ragnhilds søster.

Rundt 1770 var *Thore Kristensen* (ca. 1726–1788) husmann i Svingerud. Hans hustru het *Siri Pedersdatter* (ca. 1731–1791). Hun var tjenestejente på prestegården i 1762. Vi kjenner sju av deres barn:

- * Kristen (f. 1763), seinere husmann i Svingerud, g.1 m. Eli Knutsdatter og g.2 m. Anne Olsdatter, flere barn i begge ekteskap – se nedenfor.
- * Peder (1767–1773), begravet ved Hole kirke 12. september 1773.
- * Kari (1769–1773), begravet ved Hole kirke 12. september 1773.
- * Randi (d. 1776).
- * Kristian (1774–1780).
- * Ragnhild (f. 1775).
- * Peder (f. 1778).

I 1801 var *Kristen Thoresen* (38) husmann i Svingerud (og landsoldat). Kristen ble i 1786 gift med *Eli Knutsdatter* fra Soterud, og de fikk to barn: Kristian (f. 1787, bodde hos faren i 1801) og Tosten (1790–1791, d. 11 uker gammel). Med sin andre hustru, *Anne Olsdatter* (f. ca 1762), fikk han minst tre barn: Olea (f. 1794), Thore (f. og d. 1797, d. 14 dager gammel) og Hans (f. 1798). I 1801 hadde de på plassen én losjerende, Ole Knutsen (78), enkemann «af 2det Ægteskab», almisselem og blind.

I november 1859 fikk *Johannes Pedersen* festeseddel på Svingerud av sogneprest Lund.

Johannes Pedersen (f. 1831) var gårdmannssønn fra Nedre Frøyhov, og satt i Svingerud i 1865 med hustru *Inger Gulbrandsdatter* (f. 1833, fra Nærstad-eie i Haug) og tre barn: Kristian (8), Anne Dorthea (7) og Peder (2). På plassen bodde også konas far, føderådsmann Gulbrand Henriksen (67, enkemann, f. i Norderhov). De hadde 1 ku og 4 sauer, og sådde $\frac{3}{16}$ t. rug, $\frac{3}{4}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 3 t. poteter.

Johannes Pedersen fornyet husmannskontrakten i Svingerud i april 1869, men allerede i november samme år skrev sogneprest

Bugge ny kontrakt på plassen med en ny husmann. Familien emigrerte seinere til Amerika. Ny husmann i Svingerud fra november 1869 ble *Iver Nilsen*. Han var gift med *Barbro Nilsdatter*. Mens de satt i Svingerud, fikk de datteren *Nikoline* (f. 1874).

I oktober 1878 festet sogneprest Bugge plassen til *Kristoffer Gulbrandsen* (f. 1853) fra Hollerud på Tyristrand. Han var tjenestedreng på prestegården da han samme år giftet seg med *Johanne Karoline Danielsdatter* (f. 1854) fra Daniels-Hårum i Steinsfjerdings. Vi kjenner to av deres barn:⁴⁰ *Daniel* (f. 1878) og *Oskar Martinius* (f. 1880).

Kristoffer Gulbrandsen fornyet kontrakten med sogneprest *Ryning* i 1881.

Neste husmann i Svingerud var *Olaus Paulsen* (f. 1855). I 1880 var han husmann på en plass under Hafnor, og var siden en periode i Sauløkka før han kom til Svingerud rundt 1885. I 1900 satt han på plassen med hustru *Maren Randine Olsdatter* (f. 1853, fra Steinsbråten under Stein)⁴¹ og åtte barn: *Marie* (f. 1879), *Martin* (f. 1885), *Olava* (f. 1887), *Karoline* (f. 1889), *Anna* (f. 1891), *Thora* (f. 1893), *Oliver* (f. 1896) og *Oskar* (f. 1900). Vi kjenner ytterligere to barn: *Oline* (f. 1880) og *Hans Andreas*, som hadde bosted Svingerud i 1885.⁴²

I 1905 ble det avholdt utleggsforretning i bygningene i Svingerud (bygningene ble eid av *Olaus Paulsen*).

I 1938 søkte *Maren Svingerud*, som hadde bruksrett til plassen, om at hennes sønnesønn fikk adgang til å kjøpe Svingerud. Den ble utskilt og solgt i 1941 (se nedenfor – gnr. 224/12 Svingerud).

Svingerud 2

Fra rundt 1840 hadde Hole prestegård to plasser i Svingerud. På den andre plassen het husmannen *Kristoffer Hansen*, som tidligere satt i Vangen (under Hole prestegård) i Steinsfjerdings. I 1870 fornyet han festekontrakten på «et Stykke af Svingerud» med sogneprest Bugge.

Kristoffer Hansen (ca. 1798–1880) var fra Kjernet under Helgeland. Han giftet seg i 1828 med *Marthe Svendsdatter* (1800–1878) fra Bærum. Tre år før de inngikk ekteskap, fikk de en sønn sam-

⁴⁰ Samme år som han inngikk ekteskap, ble *Kristoffer Gulbrandsen* utlagt som barnefar til *Anne Mathea Paulsdatters* sønn, *Peter* (f. 1878). *Anne Mathea* var fra plassen Tomta under Stadum, og var i 1878 tjenestejente på en av Stadum-gårdene.

⁴¹ *Maren Randine Olsdatter Svingerud* var søster av *Else Mathea Domholt*.

⁴² Da ble hans sønn, *Karl Johan* (f. 1870) konfirmert i Norderhov kirke. Mora het *Marthe Karine Nilsdatter*.

men, og begge bodde da i Helgelandseie. Vi kjenner seks av deres barn:⁴³

* Svend (1825–1882), husmann i Bjørnstadgata (Juls) under Bjørnstad, seinere i Muggerd (under Ner-Nigarden Hårum) på østsida av Steinsfjorden, g.m. Maren Olsdatter Hundstadeie, minst fire barn: Kristoffer (f. 1857, seinere husmann i Steinsbråten under Stein, til Amerika i 1890-årene, g.m. Maren Olsdatter, 16 barn, hvorav 14 nådde voksen alder – se bind 2 s. 514–516), Karen Mathea (f. 1862, g.m. Karl August Svendsen Mikkelerud, i 1900 i Nibbiklo under Sjørvoll med seks barn: Martha Elise f. 1884, Svend Sevald f. 1886, Edvard Oskar f. 1891, Olga Annette f. 1894, Anna Jørgine f. 1897 og Alf Herman f. 1899), Jørgine (1864–1950, g.1 m. Johan Karlsen i Orebråten under Stein, to barn: Kristian og Vilhelmine, g.2 m. August Olsen, tre barn: Sigurd, Elise og Einar – se bind 2 s. 520–522), og Johan (f. 1866).

* Ragnhild (f. 1828), konfirmert 1843.

* Johannes (f. 1834).

* Johanne (f. 1839), g. 1881 m. Erik Johannessen (f. 1844) i Hagan ved Svensrud, seinere Svingerudbråten (hans andre hustru), fra 1891 bodde de i Haugen ved Sauløkka (ingen barn). Johanne fikk i 1864 en datter, Kirstine, med Ole Jensen, som ved datterens konfirmasjon i 1879 bodde i Amerika.

* Maren Kirstine (f. 1830).

* Karen (f. 1843).

I 1865 satt Marthe (66) og Kristoffer (68) i Svingerud med datteren Johanne (26, ugift), hennes datter Kristine Olsdatter (2) og husmannens dattersønn (og pleiesønn) Kristoffer Gulbrandsen (14). På plassen hadde de et legdslem, Karen Olsdatter (74, ugift). De hadde 1 ku, og sådde $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og $\frac{3}{4}$ t. poteter.

Denne Svingerud-plassen ble trolig nedlagt etter Kristoffer Hansens død i 1880. I 1900 var det bare én Svingerud-plass under prestegården.

Iversløkka

Iversløkka lå lengst nordvest i prestegårdens gårdsvald, inntil dagens Sandbyfelt, og her har det trolig vært en husmannsplass på 1700-tallet. «På Iversløkka finnes ikke hus mer, men sporene efter den gamle kirkevei som fører her forbi synes godt,» skrev Jon Guldal i 1938.

Det var en grind mot utmarka her, som ble kalt Iversgrinda. I 1938 søkte Alfred Martinsen om kjøp av «dyrkningsland» på

⁴³ Kristoffer Hansen ble utlagt som barnefar to ganger før han giftet seg i 1828: Maria (f. 1817) med Gunhild Amundsdatter Åsterudeie (Tyristrand), og Anne (f. 1825) med Marie Andersdatter Bergseie.

Iversløkka. Hole jordstyre vendte tommelen ned for søknaden.

I 1950-årene var Iversløkka tilvokst med skog, men jorda ble ryddet av Marthin Rudstaden, som da var gårdskar på prestegården (forpakter fra 1965). Da de seinere pløyde i åkeren, kom det takstein opp i dagen. En stor bjørk på stedet hadde vært tuntre på plassen. I dag er åkeren Iversløkka på cirka 20 dekar.

Damenga

Damenga lå på jordet øst for prestegårdstunet. Navnet har sin bakgrunn i at en bekk ved plassen var demt opp. En gang skal det ha ligget en kvern her.

Fra rundt 1820 satt her husmann *Nils Karlsen* og hustru *Marte Olsdatter* (ca. 1791–1886) i Damenga. Vi kjenner seks av deres barn: Karl (f. 1820), Berthe Marie (f. 1823), Olea (f. 1826), Marthe (f. 1829), Karen (f. 1832) og Ole (f. 1836).

I 1865 var Nils Karlsen død, og Marte Olsdatter (75) satt på plassen som husmannsenke («lidt Jord») med én datter, Karen Nilsdatter (35, ugift). De hadde ingen husdyr, og sådde 1 t. poteter.

Marte Olsdatter var husmannsdatter fra Helgelandseie (hennes foreldre var Ole Kristiansen og Berte Kristoffersdatter). Hun fornyet i 1869 kontrakten «paa et indgjærdet Jordstykke, Damengen» med sogneprest Bugge, og i 1881 med sogneprest Rynning.

Marte Olsdatter døde som fattiglem i Damenga i 1886.

I 1900 bodde en annen av døtrene til Marte og Nils, *Marte Nilsdatter* (f. 1829, ugift), som enslig losjerende i ei stue i Damenga. Hun ble understøttet av fattigvesenet. Damenga ble solgt i 1894 – se nedenfor.

Moen

Moen lå ved Langebru, på moen der prestegårdens grenser møter Sørums og Mos marker.

Fordi plassen lå inntil bygdeveien ved Langebru (på vestsida), har den rimeligvis også blitt kalt Langebru (må ikke forveksles med plassen Langebru under Sørums, som lå på østsida av bygdeveien).

I 1762 satt her *Marte Langebru*, enke etter husmann *Erik Olsen*, og hennes sønn Kristoffer Eriksen. Marte var i 1762 «meget usel,

Øverst: Husmannsstua i Damenga som brant i 1927.

Nedenfor: Det gamle fjøset i Damenga. Bildet er tatt cirka 1935.

«... AF OPRIGTIG KJERLIGHED TIL HINANDE»

«Vii underskrevne ægte folk Iver Iversen og Kiersti Nielsdatter boende paa Pladsen Moen, under Hoele Præstegaard paa Ringerige i Buskeruds Amt – Herved bekjender: at, da vi til nu over 9 Aar har været i Ægteskab sammen, uden at blive velsignet med LivsArvinger og da vores Alder og Magelighed ej heller giver os Haab dertil; Saae have vi af oprigtig Kjerlighed til hinanden, besluttet at den længst Levende af os skal eene beholde alt det vi eje sammen af hvad Navn nævnes kand, da vores Formue som simple Huus og arbeids folk bestaaer kun i et par Fækreature, 2 a 3 Sauver, lidt ubetydelig Indboe, af Træboeskab og vores simple gang Klæder – saa at den længst Levende af os eene og allene skal anholde hele Boet uedelt, uden at den førstafdødes Arvinger noget haver at fordre eller arve – og ved den sidstes Død til falder dennes Arvinger, om ikke anderledes besluttes, det som da kand være i behold – Paa dette vores Testamente og uforanderlige Bestemmelse og sidste Villie, forventer vi aller underdanigst Hans Mayestets Naadigste Confirmation. Hvilke alt saaledes under vores Hender og Seigl bekræftes, i Overværelse af undertegnede tvende vitterligheds Vidner. Skrevet paa Gaarden Hesselberg paa Ringerige den 12 Martj 1821. Iver Iversen med paaholden Pen, Kristin Nielsdatter med paaholden Pen.»*

* Testamente fra 1821 (kopi i Hole bygdarkiv) – omsatt fra gotisk håndskrift av Frank Otterbech og Thorleif Solberg.

kand ikke arbeide, og nyder tillæg». Om sønnen Kristoffer er det i skattemanntallet anført at han «ere uduelig til alt arbeide, og har ikke klæder paa kroppen». Vi kjenner ytterligere én sønn: Erik (f. 1732).

Marte Langebru døde i 1775, 80 år gammel.

De neste husmannsfolkene vi kjenner i Moen, er *Iver Iversen* og *Kirsti Nilsdatter*, som i 1821 opprettet testamente (se rammesak). Iver Iversen var tidligere soldat. I 1810 ble han dimittert (med grad av «Under Constabel») fra 1. Akershusiske Infanteri-Regiment, etter 10 års tjeneste i Det Hadelandske Kompani under kaptein von Nissen.

«JORDVEI FOR EN JORDE-MODER»

I prestegårdens skyld i 1890 var Vangen i Steinsfjerdingen innbefattet. Vangen var – ifølge Holes kallsbok – fra begynnelsen av århundret overlatt Hole og Norderhov kommuner mot en årlig avgift av 16 kroner fra hver kommune, til «Jordvei for en Jordemoder».

Vangen

Vangen i Steinsfjerdingen var krongods fra gammel tid, og matrikulert under Hole prestegård. Vangen er omtalt som husmannsplass og selveierbruk i bind 1 s. 233–235.

Nylende – i dag festetomt nr. 2 under Hole prestegård

Nylende ligger i skogkanten øst for prestegården, nord for Svingerud. Her har vært husmannsplass siden tidlig på 1700-tallet.

I 1766 ble det avholdt skifte etter avdøde husmann *Halvor Andersen* på «Nylendet» under Hole prestegård. Han etterlot seg hustru *Berte Jørgensdatter* og fem barn fra sitt første ekteskap med Dorte Andersdatter (fra Hårum i Steinsfjerdingen – se bind 2 s. 304): Dorte (25), Anders (20), Kari (17), Berthe (15) og Hans (11). Boets bruttoformue var 16 riksdaler, men gjelda var på over 17 og derfor ble det ikke noe på arvingene.

Gamlestua og tømmelåven i Nylende i 1930-årene. Maleri av Anna Stensrud, avfotografert av Marit Fagerli.

Guttorm Johansen (ca. 1727–1795) synes å ha etterfulgt Halvor Andersen som husmann i Nylende. Han var gift to ganger. Vi kjenner fem av barna i hans første ekteskap, med *Guri Halvorsdatter*:⁴⁴

* Gjertrud (f. 1754), g. 1781 m. Ole Johnsen, bosatt i Brandalen i Norderhov, minst fire barn: Guri (f. 1781, tvilling, d. som barn), Kristian (f. 1781, tvilling), Guri (f. 1784) og Helge (f. 1788).

* Mads (1762–1820), i 1797 husmann på Holmen under Stadum, i 1801 på en plass under Nedre Mo, seinere i Ullern-eie, g. 1783 m. Marte Kristoffersdatter Domholt (f. 1757), minst fire barn: Guri (f. 1783), Berte (f. 1790), Anne (f. 1794, g.m. husmann Halvor Gulliksen i Holmen under Stadum, minst tre barn) og Ingeborg (f. 1797, g. 1816 m. Jens Eriksen Søholeie, én av deres sønner var den kjente musikeren Ole Jensen Søhol) – se omtale av Ullern i bind 4.

* Johannes (1764–1830), seinere husmann i Nylende, g.m. Olea Olsdatter – se nedenfor.

* Sven (f. 1767).

* Maria (f. 1770), g.m. Torsten Johnsen (f. ca. 1761 i Norderhov), seinere husmann i Nylende, minst fem barn: Guttorm (f. og d. 1798), Ragnhild (f. 1799, d. som barn), Ragnhild (f. 1802), Guri (f. 1805) og Kristoffer (f. 1810) – se nedenfor.

I 1779 giftet Guttorm Johansen seg igjen med *Gunhild Johansdatter* (f. 1743). De fikk i 1780 et dødfødt pikebarn. Guttorm døde i 1795, 68 år gammel.

⁴⁴ Hun synes ikke å ha vært datter av den tidligere husmannen, Halvor Andersen.

DRAMMER

«I gamle dager gikk selve kirkeveien forbi Nylendet, og veifarende var ofte inne der, for der fikk man kjøpt drammer og annen forfriskning.»*

* V.V. i Ringerikes Blad 19. mars 1938.

I 1801 bodde to av barna til den tidligere husmannen i Nylende med sine familier. Det var *Johannes Guttormsen* (1764–1830), som var soldat da han giftet seg i 1788. I 1801 var han husmann med jord og skomaker, og satt på plassen med hustru Olea Olsdatter (49) og tre døtre: Guri (13), Gjertrud (10) og Berthe (5).

I 1801 bodde også *Maria Guttormsdatter* (f. 1770) på farens tidligere plass med sin ektemann, *Torsten Johnsen* (40) fra Norderhov. De giftet seg i 1797, og i 1801 satt de i Nylende med en liten datter Ragnhild (2), som døde kort tid etter, og husmannens «svigermoder» Gunhild Johansdatter (58, enke), som levde av håndarbeid.⁴⁵ Vi kjenner fem av barna til Maria og Torsten:

* Guttorm (f. og d. 1798), d. 8 dager gammel.

* Ragnhild (f. 1799), d. før 1802.

* Ragnhild (f. 1802).

* Guri (f. 1805), konfirmert 1820, i 1865 enke og innerst i Steinsetra.

* Kristoffer (1810–1873), g.1 m. Anne Iversdatter, i 1830- og 1840-årene var de «gårdfolk» på prestegården, og vi kjenner sju av deres barn: Inger Marie (f. 1831), Torsten (f. 1833), Hans (f. 1835), Olea (f. 1836), Johannes (1839–1897),⁴⁶ Karen (f. 1841) og Anders (f. 1842). I 1865 var Kristoffer Torstensen eier av en Kauserud-gård på Tyrstrand, og g.2 m. Marte Marie Paulsdatter (f. 1820) fra Hovin, minst to barn: Andreas (f. 1858) og Andreas (f. 1861), begge d. som barn. I 1865 satt Kristoffer som gårdbruker på Kauserud med Marte Marie og to av barna fra første ekteskap: Johannes (27) og Karen (25).

Den 7. november 1856 fikk Karl Olsen festeseddel på Nylende av sogneprest Lund, mot årlig avgift og arbeidsplikt.

I 1865 satt husmann med jord *Karl Olsen* (52)⁴⁷ i Nylende med hustru *Anne Augustinusdatter* (47) og åtte barn: Karen (25), Engbret (23), Karine (15), Olava (12), Jens (10),⁴⁸ Mathea (8), Gustava (5) og Johan (3). De hadde 1 hest, 2 storfe og 3 sauer, og årlig utsæd på plassen var $\frac{5}{16}$ t. rug, $\frac{3}{4}$ t. bygg, $\frac{3}{4}$ t. blandkorn og 2 t. poteter.

Karl Olsens festeseddel i Nylende ble fornyet av sogneprest Bugge i 1869. I mars 1875 ble den avlyst, og ny husmann i Nylende (med festekontrakt datert samme dag, 19. mars) ble *Ole Petersen*

⁴⁵ Hennes navn er i folketellinga 1801 feilaktig oppgitt til å være Gunhild Hansdatter.

⁴⁶ Johannes Kristoffersen var maler, og døde på Kauserud i 1897 (av en nyresykdom).

⁴⁷ I 1853 var Karl Olsen husmann i Søndre Kjernet under Helgeland.

⁴⁸ Jens Karlsen Dahl flyttet til Jevnaker, hvor han har stor etterslekt. Hans sønn var Sigurd Dahl, leder av hjemmestyrkene i Jevnaker under krigen og siden i en årreke formann i Randsfjord skytterlag.

(f. 1852), som samme år giftet seg med *Karen Pedersdatter* (f. 1853).⁴⁹ Mens de bodde i Nylende fikk de tre sønner, som alle døde som små: Peter (1875–1878), Martin (1876–1877) og Peter (1879–1880).

Ole Petersen fornyet husmannskontrakten med sogneprest Rynning i 1881, og satt i Nylende til 1885. Da overtok *Karl Gulbrandsen*, som skrev kontrakt med Rynning 11. juni 1885.

Karl Gulbrandsen (f. 1842) var gift med *Berthe Marie Madsdatter Snadden* (f. 1842 i Norderhov). Hun var datter av Mads Hansen Snadden, som var sønn av Hans Grenader. De bodde i 1865 som innerster hos hennes foreldre i Snadden, og kom i 1867 som husmannsfolk til Søndre Rønningen under Mo (plassen lå ved Stor-elva, rett sør for Snadden). Seinere var de på en annen Mo-plass, og i 1881 på en plass under Stein, før de kom til Nylende i 1885. Vi kjenner ni av deres barn:

* Karl Martin (f. 1866).

* Marte (f. 1872), konfirmert 1887.

* Petter Halfdan (f. 1875), overtok som husmann og seinere forpakter i Nylende, g.m. Turid Larsgård fra Hovet i Hallingdal – se nedenfor.

* Mathilde Borgine (f. 1877), ugift, bosatt bl.a. på Solbakken ved Vik i Hole.

* Hans Johan (1879–1956), bosatt på Vik, g.m. Dagmar Olsen fra Bærum, 11 barn: Thorleif, Kåre, Ruth, Alf, Brynhild, Ruth, Sverre, Martha, Odd, Hjørdis og Birger – se bind 1 s. 470–471.

* Karen Marie (f. 1881), i 1900 hos mora i Nylende, seinere bosatt på Kjelsås i Oslo og gift med Hans Petter Stensrud fra Oslo, to sønner: Olvar Marius (f. 1897 – se gnr. 226/4 Sand) og Birger (f. 1900, reiste til Canada hvor han omkom i tømmerskogen, nær 30 år gammel).

* Martha (f. 1883).

* Karine, gift Mehlum og bosatt i Oslo.

* Bertha (f. 1886).

I 1900 satt Berthe Marie som husmannsenke i Nylende med fire av barna: Petter, Mathilde, Karen og Martha samt to dattersønner (begge sønner av Karen): Olvar Marius (f. 1897) og Birger (udøpt, f. 1900).

Berthe Marie døde i 1916, og sønnen Petter – som hadde drevet plassen sammen med mora etter farens død – overtok.

Petter Karlsen Nylende (1875–1947) ble gift med *Turid Larsgård* (1885–1948) fra Hovet i Hallingdal. Hun var datter av Agrim Larsson Larsgårdseie og Ingebjørg Arnesdatter Skuledokken, og kom til Hole som budeie på prestegården. Hun hadde vært gift tidligere, i 1918 med Martin Jørgensen (1895–1919), sønn av Anne

Petter Karlsen Nylende
(1875–1947).

Turid Nylende f. Larsgård
(1885–1948).

⁴⁹ Karen var datter av Peder Andersen, mens Oles far het Peter Andersen.

Nylende tidlig i 1980-årene.

Mathilde og Jørgen Gulbrandsen som satt på Sundøya i 1900.⁵⁰ Turid og Martin bodde på Bruløkkene på Krokskogen, hvor han var skogsarbeider.⁵¹ I 1919 fikk de tvillingdøtrene Martha og Jenny, men så døde Martin seinere samme år, i spanskesyken. Den ene av tvillingjentene, Martha, døde som spedbarn,⁵² mens Jenny vokste opp hos Turids fetter i Hovet i Hallingdal. Da Turid giftet seg med Martin, hadde hun tre døtre fra før, hvorav den eldste også vokste opp i Hallingdal (se nedenfor). Dermed hadde Turid fire døtre før hun giftet seg med Petter Karlsen Nylende, som ikke var far til noen av jentene. I tillegg adopterte de en jente fra Oslo:

* Bergljot (1914–1981), datter av Kristian Hurum,⁵³ vokste delvis opp i Sudndalen i Hovet, flyttet tilbake til Hole (Nylende) cirka 1925, seinere bosatt på Ask, g.m. Adolf Ludvigsen fra Ask (ingen barn). Før hun inngikk ekteskap, fikk Bergljot en sønn, Birger Kristiansen (f. 1935), som vokste opp som pleiesønn hos Turid og Petter i Nylende. Han bor i dag på Froksmoen i Norderhov, og er gift med Randi Gruer (f. 1939) fra Haug. De har én datter, Trine (f. 1967), som fra tidligere samboerskap med Svein Monstad fra Seim i Hordaland har én datter, Anny Birgitte (f. 1996).

* Kitty (1916–1990), datter av Kristian Hurum, g.m. Ole Edvartsen (1912–1995) fra Brenna i Steinsfjerdings, tre barn: Egil (1936–2001), Arvid (f. 1938) og Frida (f. 1948) – se bind 2 s. 646.

* Petra (1917–2004), datter av forpakteren på Hole prestegård, Frithjof Krohn Berg. Hun ble g.m. Alphons Prause (1915–1944) fra Tyskland, to barn: Peter Christian og Gerhard – se nedenfor.

* Martha (f. 1919), tvilling, d. et par uker gammel.

* Jenny (f. 1919), datter av Martin Jørgensen (1895–1919), som Turid Larsgård giftet seg med i 1918. Jenny vokste opp hos moras fetter, Thorleif Løken og hustru Sunniva i Hovet i Hallingdal, men kom tilbake til distriktet som tjenestejente på Rønnerud i Jevnaker. Hun ble gift med Anton Ingvaldsen Ødegaard (1913–1993) fra Jevnaker, og de fikk to døtre: Ingrid Othilde (f. 1942, g.m. Bjørn Øistein Egge f. 1940 fra Hadeland, tre barn: Lina Beate f. 1966, Anne Cathrine f. 1970 og Jens Ola f. 1973), og Torhild Synnøve (f. 1945, g.m. Vidar Fillinger f. 1944 fra Jevnaker, to barn: Kristi f. 1966 og Knut f. 1971).

* Magna (f. 1925 i Oslo), adoptivdatter, bosatt i Oslo, samboer med Arne Lund. Fra tidligere ekteskap har Magna to barn: Morten og Rolf.⁵⁴

⁵⁰ Anne Mathilde og Jørgen Gulbrandsen hadde 10 barn. Som enke flyttet Anne Mathilde (kalt Tilla Sundøya) til Rønningen under By – se gnr. 205/14 Rønningen.

⁵¹ Det synes som de har bodd på Bruløkkene (Brua), eller i nærheten. Da tvillingene ble døpt, var flere av Brua-folka faddere: Herman, Hans, Martin og Laura Brua, og dessuten Johan og Birgit Stabel.

⁵² Tvillingene ble født 4. mars og døpt 7. april 1919, og begge levde ved dåpen.

⁵³ Bergljots far het Kristian Hurum. Både Bergljot, Kitty og Petra er døpt utenfor Hole (trolig i Hallingdal).

⁵⁴ Magna var Oslos første kvinnelige drosjesjåfør.

Fire av døtrene til Turid Nylende f. Larsgård. Fra venstre: Bergljot (1914–1981), Petra (1917–2004), Jenny (f. 1919) og Kitty (1916–1990).

I oktober 1927 fornyet sogneprest Karl Lunde forpaktningkontrakt med Petter Karlsen Nylende for 10 år med virkning fra 1. mai 1928. Nylende var da på cirka 30 mål, derav cirka 2 mål utmark, som skulle benyttes til havnegang. I tillegg fikk Petter adgang til havnegang for sin besetning i prestegårdshavna. I skogen fikk han brensel etter skogforvalterens anvisning. Han forpliktet seg til å drive plassen forsvarlig «efter bygdens skik», og holde den i hevd. Årlig avgift var 100 kroner, som skulle betales til sognepresten. Husene eide Petter selv.

I 1938 søkte Petter Karlsen Nylende om avståelse av plassen. I søknaden anførte han at han som eier av stedet kunne få anledning til å koste på husene, som da var i meget dårlig stand.⁵⁵ Men det ble avslått.

Ved gavebrev av 1. januar 1927 overdro Petter Karlsen Nylende husene på plassen til pleiedatteren Petra.

Petra Karlsen Nylende (1917–2004) ble gift med Alfons Gerhard Prause (1915–1945) fra Berlin i Tyskland, og de fikk to sønner:

* Peter Christian Franz Gerhard (f. 1942), g.m. Kari Johnsrud fra Hønefoss (siden skilt), en sønn Christian – se nedenfor.

* Gerhard (1944–1966).

Petra Prause arbeidet som kjøkkenassistent på Helgelandsmoen. I 1969 overtok eldste sønn *Peter Christian Prause* (f. 1942) i Nylende. Han er utdannet verktøymaker, og har arbeidet bl.a. ved Høsveis AS i Hønefoss. Han ble gift med *Kari Johnsrud* (f. 1949) fra Hønefoss (siden skilt), og de har én sønn, Christian (f. 1969), som er bosatt i Hønefoss og gift med Tien Tran (f. 1965) fra Viet-

«... SÅ GLATT GIKK DET DOG IKKE»

I 1926 ønsket prestegårdstilsynet og andre å rive bygningene i Nylende og legge jorda under prestegården. Men «så glatt gikk det dog ikke». Bygdehistorikeren Jon Guldal, som svært ofte bistod de jordløse i bygda, fikk blest om saken ved å reise inn til redaktør Thommessen i Tidens Tegn med opplysninger og bilde av plassen, og saken ble behørig kjent gjennom en artikkel i avisen 2. september 1926. «Petters pleiedatter, Petra, bor der med sine barn, og det går bra.»*

* Arbeiderminner fra Hole (i Norsk folkemuseums arkiv – kopi i Hole bygdearkiv).

⁵⁵ V.V.: «Mange jordstyresaker i Hole», i Ringerikes Blad 16. august 1938.

Petra Prause (1917–2004).

nam. De har to barn: Christopher (f. 1999) og Louise (f. 2002).

I 1972 fikk Peter Christian Prause festekontrakt på 1 dekar tomt i 99 år mot årlig avgift 150 kroner (festetomt 2 – nytt våningshus), og samtidig leide han 32,7 dekar jord i 20 år for 1.100 kroner pr. år.

I 1990 hadde Nylende 33 dekar dyrket jord.

På bruket er det to våningshus (bygd 1942 og 1972), redskaps- hus (1980), traktor og kaldluft korntørke. De gamle husene i Nylende lå ute på jordet vest for dagens gårdstun, langs stien som førte over til prestegården. Den gamle husmannsstua ble revet i 1960-årene, og låven rundt 1970.

Eiendommer utskilt fra Hole prestegård

Klokkerplassen gnr. 224/2

Klokkerplassen var tidligere husmannsplass og bosted for bygdas klokker, men Haagen Olsen Hurum og sønnen Ole Haagensen Hurum bodde begge på sin egen gård, Lille Hundstad. Klokkerplassen var da vanlig plass inntil den i 1889 ble utskilt fra prestegården.

Ved skjøte av 26. februar 1890 ble eiendommen solgt til Thomas Fearnley for 1.300 kroner.⁵⁶

I 1890 bodde dagarbeider Anders Hansen (f. 1868) i Klokkerplassen med hustru Otilie Olsdatter (f. 1866) da de fikk en sønn, Hans.⁵⁷ Denne familien synes kort tid etter å ha flyttet fra Klokkerplassen, og Thomas Fearnley lot den tidligere husmannen på Toresplassen ved Sollihøgda, Martin Amundsen, flytte til Klokkerplassen med sin familie. Det synes som Fearnley solgte eiendommen til Martin, men skjøte ble ikke utstedt før i 1912, og da til Martins yngste sønn (se nedenfor).

Martin Amundsen (f. 1848 i Ullensaker) satt i 1900 i Klokkerplassen som selveier, jordbruker og dagarbeider, med hustru Berte Marie Hansdatter (f. 1851 i Hønefoss) og fire barn: Marie Hansine, Randine, Berta Syverine og Martin Theodor. Vi kjenner i alt ni av deres barn:

⁵⁶ Det virker som at Fearnley ervervet Klokkerplassen som et slags gamlehjem, nesten en mannsalder før gamlehjemmet i Kroksund ble en realitet.

⁵⁷ De giftet seg samme år (1890). Anders Hansen var sønn av Hans Andersen, og Otilies far var Ole Gulbrandsen.

* Hanna Martine (f. 1874).

* Marie Hansine (f. 1876 i Hønefoss), i 1900 hos foreldrene i Klokkerplassen, «intet Erhverv, har Fattigunderstøttelse».

* Mathilde (f. 1878), bosatt i Oslo, g.m. Ruud, fire barn: Fredrik, Solveig, Aksel og Ingeborg.

* Randine (f. 1880).

* Anne Karine (1881–1962), g.m. Johan Olsen fra Langebru under Sørumsund, seinere husmann i Grønvold under Mo på Røyse og fra 1928 eier av Haugløkka i Frøysuåsen, seks døtre: Johanne, Olga, Borghild, Harriet, Hanna og Bjørg – se omtale av gnr. 202/20 Åsen/Haugløkka.

* Anne Randine (1883–1962), g.m. Alf Severinsen (1892–1928) fra Kongsberg, én datter Walgerd Astrid (f. 1922) – se gnr. 224/10 Haugen – Jørgen Moes vei 457.

* Tora (f. 1886), g. 1909 m. Johan Hodt (f. 1885), tre barn: Bjarne, Marcus og Hjørdis – se gnr. 214/4 Hodt i bind 4.

* Berte Syverine (1887–1969), g.m. Hans Olsen Teigen (1878–1941) i Svingerudbråten, to barn: Harald og Johan – se gnr. 202/12 Svingerudbråten.

* Martin Theodor (f. 1891), bosatt i Hønefoss, g.m. Maren Bråthen.

I 1900 hadde de i Klokkerplassen to losjerende, som begge ble understøttet av fattigvesenet: Ole Farbæk (f. 1812 i Skien, ugift) og Kristian Larsen (f. 1813, enkemann).

Berte Marie Hansdatter Klokkerplassen var født i Hønefoss som datter av møller Hans Andersen Enga og hustru Anne Marie Danielsdatter. Faren var møller på Arnemannsmølla i Hønefoss, og siden i Sundvollen (familien bodde på Møllerberget i 1865). Berte tok imot eldre mennesker fra bygda og gav dem pleie, mat og seng på livskvelden. Dette holdt hun på med fra 1880-årene til gamlehjemmet i Kroksund ble innviet i 1920. Klokkerplassen ble Holes første gamlehjem.

Det gamle huset i Klokkerplassen som ble revet i 1952.

32 ØRE DAGEN

«Det ble mange fattige menneskers lodd å bøye seg inn gjennom den lave kjøkken og kammerdør der på plassen. Stedet var nemlig i lang tid Holebygdens gamlehjem. Her bodde gamle Berte, som alltid var den reddende engel for Hole fattigstyre når en gammel forkommen mann eller kvinne skulle «bortsettes». (...) Berte er forlenget død. Hun fikk liten lønn og ingen borgerdådsmedalje for sitt humanitære arbeid for samfunnets ulykkelige. Hun holdt de forkomne med kost og losji. Hun var renslig som få, og når en innlegg kom så var det såpevask og ren skjorte. Godtgjørelsen var 32 øre pr. dag.»*

* VV.: «Klokkerplassen på Røyse», avisartikkel 13. november 1948 (avis ikke angitt, kopi i Hole bygdearkiv).

Klokkerplassen cirka 1940 med det gamle våningshuset (revet i 1952, da nytt ble bygd) og låven (bygd 1934).

© Fotograf Marit Fagerli

Klokkerplassen i 2004.

Den 30. mars 1912 utstedte Thomas Fearnley skjøte på eiendommen til Berte og Martins yngste sønn, Martin Theodor Martinsen, med føderådsbrev til Berte, som da var enke. Kjøpesummen var 2.000 kroner, som ble finansiert med pantelån på 500 kroner i Hole sparebank og pantobligasjon fra kjøper til Fearnley på 1.500 kroner.

I 1918 kjøpte Thorvald Solum (1879–1966) Klokkerplassen for 11.500 kroner. I skjøtet var innfelt huslyrett for Berte Klokkerplassen.

Thorvald Solum fra Ådal var siden 1912 eier av nabobruket Nygård. Han var håndverksfurer og oppsynsmann på Helgelandsmoen, og gift med Olava Ringerud (1883–1969). De fikk seks barn (se omtale av Nygård gnr. 222/22). Familien bodde i Nygård fram til 1924, da de flyttet inn i den nye oppsynsmannsboligen på Helgelandsmoen. Huset i Klokkerplassen leide de bort, men jorda drev de sammen med Nygård. I 1948 var de to brukene på 45 dekar dyrket jord, og de hadde 3 kyr, 1 ungdyr, 2 griser og 10 høner.

Ved skjøte tinglyst 17. mars 1947 solgte Olava og Thorvald Solum Klokkerplassen til Haakon Jøta for 19.500 kroner, hvorav 2.800 kroner for løsøre.

Haakon Jøta (1912–1996) var født i Torpo i Hallingdal, men kom til Hole da faren i 1916 kjøpte en av Stadum-gårdene på Røyse. Han giftet seg i 1946 med Anni Marie Hurum (1914–2002) fra Oppigarden Hårum i Steinsfjeringen. De fikk to barn:

* Sissel Ragna (f. 1947), g.m. Per H. Holter (1947–1988), en datter Elisabeth (f. 1981).

* Ole Halvor (f. 1952), g.m. Solveig Granum, en datter Line Birgitte (f. 1983).

Anni og Haakon Jøta overtok i 1964 Vestre Stadum etter hans foreldre. De bodde i Klokkerplassen mens de eide og drev Vestre Stadum (til 1976, da sønnen Ole Halvor overtok).

Etter Anni Jøtas død i 2002 eies Klokkerplassen av datteren, Sissel Ragna Holter (f. 1947).

Klokkerplassen har 40 dekar dyrket jord. I 1990 hadde de på bruket to avlshopper (dølahester) og 40 vinterføra sauer.

Det gamle våningshuset i Klokkerplassen var fra rundt 1650, og ble revet i 1952 da nytt ble bygd. Gamlehuset lå på sørsida av dagens hovedbygning, og skal ha hatt et tilbygg i nord som tjente som klokkerkontor.⁵⁸ Øvrige bygninger i Klokkerplassen i dag er låve med stall og fjøs (1934), en mindre stuebygning (1946–47) og garasje (1984).

Sauløkka gnr. 224/3 og 224/23

Den tidligere husmannsplassen Sauløkka ble utskilt i 1889, og ved skjøte av 26. februar 1890 solgt til Elling Johannessen Helgelandseie for 1.150 kroner. Kjøperen lånte 1.040 kroner i Prestegårdsfondet mot pant i eiendommen.

Elling Johannessen (f. 1844) var fra plassen Hallingby under

⁵⁸ Fortalt til Jon Guldal av Marte Damenga (håndskrevet notat i Guldals arkiv – i Hole bydearkiv).

Sauløkka i 2004.

Helgeland. I 1900 var han tømmermann og slakter, og satt som selveier i Sauløkka med hustru Grethe Iversdatter (f. 1846 i Jevnaker) og hans mor, Kristi Ellingsdatter (f. 1819 i Lunner på Hadeland, enke) og én tjenestedreng, Olaf Gulbrandsen (f. 1882 i Jevnaker).

I 1891 utstedte Elling Johannessen festekontrakt på 1 mål jord («Haugen») til Erik Johannessen og hustru, mot en årlig avgift på 50 kroner (det første året skulle det svares 100 kroner). Erik Johannessen (f. 1844) var tidligere husmann i Hagen ved Svensrud og fra 1877 selveier i Svingerudbråten under Mo, og fikk minst fem barn med sin første hustru, Karen Marie Johannesdatter (1842–1878). Erik giftet seg igjen med Johanne Kristoffersdatter (f. 1839), som i 1900 satt som enke i en «enslig Stue» i Sauløkka med én datter, Mathea Eriksdatter (f. 1869, ugift). Johanne livnærte seg med å drive marketenteri på Helgelandsmoen.

Ved skjøte av 14. mai 1907 solgte Elling Johannessen Hallingby Sauløkka til Andreas Selte for 2.600 kroner, og flyttet selv med hustru Grete Iversdatter til Haugen, med festekontrakt på deres livstid mot årlig avgift 2 kroner. Haugen ble utskilt som egen eiendom fra Sauløkka i 1928 (se nedenfor – gnr. 224/10).

Andreas Selte (f. 1863) var fra Selte i Steinsfjerdings. I sin ungdom utvandret han til Canada, men kom tilbake til gamlelandet og kjøpte Sauløkka. Han var postmann, og ble i 1898 gift med Elinore Hoel. De fikk tre døtre:

* Hjørdis (1899–1950), g.m. Odin Langslet (1895–1954) i Nordigarden Borgen i Hole, ingen barn.

* Aslaug (1900–1920), var forlovet med Odin Langslet da hun døde i 1920.

* Janna Pauline (1901–1902).

I oktober 1910 overtok Andreas Selte som poståpner på Røyse etter skolelærer Johan Nilsen Frøhaug.⁵⁹ Etter en tid i uthuset på Røysehall, ble postkontoret flyttet til Sauløkka. I 1913 var den årlige godtgjørelsen til poståpneren 550 kroner i året.

I 1948 hadde Sauløkka 30 dekar dyrket jord samt en frukthage på 3 dekar. På bruket var det 1 hest, 2 kyr, 2 griser og 20 høner.

Datteren Hjørdis overtok som eier av Sauløkka etter foreldrene, og ved hennes død i 1950 var det ektemannen, Odin Langslet, som ble eier. Da han gikk bort i 1954, var det hans andre hustru, Erna

⁵⁹ Johan Nilsen Frøhaug hadde vært poståpner på Røyse (navnet var Hole poståpneri) siden 1874. Etter hans død i 1910 fungerte sønnen, landhandler Nils Frøhaug, fra april til oktober, da Andreas Selte overtok.

Langslet (1913–2000), som overtok. Hun eide også Nordigarden Borgen og bodde der, og Sauløkka ble leid bort.

Fra 1977 leide Lars Bjella (f. 1914) fra Bjørke i Steinsfjerdings eiendommen.

I 1987 ble tunet med påstående bygninger og 1 dekar tomt utskilt og solgt til Kirsten Berg Fabini (1956–1999) og Johannes Fabini (f. 1953). Eiendommen eies i dag av Johannes Fabini fra München i Tyskland, som er sekretær i Hole kommune. I ekteskapet med Kirsten f. Berg fra Røyse har han to barn: Caspar (f. 1981) og Christina (f. 1993).

I 1992 overdro Erna Langslet jordveien i «gamle» Sauløkka til sin nevø, Øistein Langslet (f. 1948), som siden har vært eier. Han driver jorda i Sauløkka sammen med jordveien på sine gårder, Fekjær og Nordigarden Borgen.

Våningshuset i Sauløkka er fra 1914. Øvrige bygninger er låve med stall og fjøs, stabbur og kombinert bryggerhus/vogn- og vedskjul.

Østvold gnr. 224/4

Da en del av prestegårdsjorda ble solgt på auksjon i 1888, fikk Hans Madsen Snadden tilslag på en parsell på cirka 70 mål øst for prestegården for en kjøpesum på 3.600 kroner. Prestegården forbeholdt seg rett til å hente vann i en tømret brønn på den utskilte parsellen, som fikk navnet Østvold.

Hans Madsen (f. 1836) drev landhandleri på Snadden. Han var sønnesønn av Hans Grenader,⁶⁰ og gift med Maren Larsdatter (f.

⁶⁰ Hans Grenader het egentlig Hans Hansen (1757–1834), og vokste opp på husmannsplassen Pedersplass (Pers) under Helgeland.

*Abraham Johannessen
Frøshaug (1854–1928).*

*Elise Frøshaug f. Guriby
(1889–1952).*

*Østvold i januar 1959, med
Hole kirke og prestegård
bakenfor.*

Widerøe's Flyveselskap AS

*Johan Magnus Frøshaug
(1889–1945).*

*Elise Frøshaug f. Guriby
(1889–1952).*

1843). Hans Madsen satte opp en låve på sin nye eiendom, men ikke våningshus. Han bodde på Snadden mens han var eier av Østvold. Allerede i 1894 hadde han annonse i Ringerikes Blad om salg av eiendommen, men det endte med at han i stedet skilte ut en mindre del – bnr. 6 Østvold nedre – som han solgte til Johan Kristiansen Grønvold. Først i 1899 solgte han Østvold «med paastaaende Bygning og med tilliggende Herligheder og Rettigheder» til Abraham J. Frøshaug på nabobruket Nygård for 4.000 kroner.

Abraham Johannessen Frøshaug (1854–1928) satte opp ny låve og fjøs på Østvold i 1902, men bodde i Nygård med sin familie til 1912. Han var gift med Anna Jørgine Johannesdatter Sløga (1859–1923), og de fikk to sønner: Johannes og Johan Magnus (se omtale av gnr. 202/22 Nygård).

Ved skjøte av 10. november 1910 ble Østvold solgt til eldste sønn, Johan Magnus Frøshaug, for 3.500 kroner. I 1912 solgte Abraham Frøshaug Nygård og flyttet til Østvold, hvor enebolig stod ferdig samme år. Samtidig kjøpte han den tidligere husmannsplassen Damenga (Østvold nedre) – se nedenfor.

Johan Magnus Frøshaug (1889–1945) ble eier av Østvold i 1910. Han giftet seg i 1918 med Elise Guriby (1889–1952) fra Guriby under Østre Rud. De fikk fem døtre:

* Anna Jørgine (1919–2001), eier av Østvold fra 1955, g.m. Einar Tuxen (1922–1990) fra Sogn, én datter Beate (f. 1956) – se nedenfor.

* Karen Ellen (1921–1981), g.m. Helge Danielsen i Sundvollen, fire barn: Eli Synnøve, Svein Håvard, Ruth Jorunn og Jan Magnus.

Østvold i 2004.

© Fotograf Marit Egerli

* Marit Elise (f. 1922), bosatt i Hønefoss, én datter Inger Lisbeth (f. 1943).

* Ragnhild Marie (1924–1992), bosatt på Tyrstrand, g.m. Bjarne Andreassen fra Hadeland, fem døtre: Borgny, Rannveig, Hilda Elise, Laila og Tove.

* Gerda Sofie (f. 1927), bosatt ved Busund, g.m. Arne Johansen fra Nordland, fire døtre: Anne Grethe, Kari Elise, Jorunn Anita og Vigdis.

I 1948 hadde Østvold 100 dekar dyrket jord (mold) og 4 dekar frukthage, og på gården var det 2 hester, 6 kyr, 1 okse, 2 ungdyr, 2 griser og 20 høner.

I 1955 overtok eldste datter, Anna Jørgine Frøshaug (1919–2001) Østvold for 22.000 kroner inkludert løsøre 2.500 kroner. Hun var gift med Einar Tuxen (1922–1990) fra Vik i Sogn. De fikk én datter, Beate (f. 1956).

Ved siden av å drive gården, tok Einar Tuxen på seg oppdrag som husmaler. Han var også kunstmaler, og malte en rekke portretter og gårder som i dag pryder veggene i mange hjem både i Hole og i hans hjembygd i Sogn.

Anne Jørgine og Einar Tuxen ble skilt i 1987, og Østvold ble da overdratt til datteren Beate, med boret for Anna Tuxen i hennes levetid.

Beate Tuxen (f. 1956) giftet seg i 1982 med Per Gunnar Bredesen (1955–1992) fra Norderhov, som var linjemontør i NSB (Norges Statsbaner). Per Gunnar Bredesen omkom i en arbeidsulykke i nærheten av Hønefoss jernbanestasjon i 1992. De fikk to barn: Anine Merete (f. 1988) og Per Magnus (f. 1992).

Beathe er utdannet hjelpepleier og arbeider bl.a. ved Ringerike sykehus.

Østvold har i dag 95 dekar dyrket mark og 7 dekar annet jordbruksareal. Siden 2000 har naboen Per Hafnor leid jorda. På gården er det traktor og kaldluft korntørke.

Av bygninger på Østvold er våningshus (bygd 1911–12 og påbygd 1974), låve med stall og fjøs (1902) og et stabbur, som ble reist i 1917 av tømmer fra «Herremakket» på Hole prestegård.⁶¹ Av øvrige bygninger var et bryggerhus (bygd 1912, revet ca. 1930) og et sommerfjøs på Damenga (revet 1988).

Tre staute karer hos fotografen cirka 1910. Fra venstre Arnt Grønvold (Røyse), Gulbrand Monserud (Hønefoss) og Johan Magnus Frøshaug, som i 1910 ble eier av Østvold.

⁶¹ I en av de gamle stokkene i stabburet på Østvold er det preget inn følgende: «Bygget 1695, reparert 1843» – og så er stabburets byggår 1917 skrevet på med blyant. Men «Herremakket» er eldre enn 1695. På bygdetinget i 1690 ble det referert om en befaring av bygningen. Kanskje den da var under oppføring?

*Gammelt uthus i Damenga
(Østvold nedre).*

Østvold nedre gnr. 224/6

I 1894 ble den tidligere husmannsplassen Damenga utskilt fra Østvold og solgt for 2.000 kroner til Johan Gustav Kristiansen Grønvold (1836–1899). Han var fra husmannsplassen Grønvold ved Svensrud, og ble i 1871 gift med Otilie (Tilla) Johannesdatter (1846–1922) fra Sløga under Helgeland. De fikk to døtre:

* Karoline (f. 1873), g.m. Anton Kristiansen, flyttet seinere til Oslo, to barn: Astrid og Gustav.

* Ragna Elise (f. 1878), ugift, seinere bosatt i Oslo.

Johan Gustav Kristiansen døde i 1899 av tæring, og i 1900 satt Tilla Johannesdatter som enke i Østvold nedre. Hun flyttet seinere til en av døtrene i Oslo, hvor hun døde i 1922.

I 1912 ble Østvold nedre solgt til hennes svoger, Abraham Johannessen Frøshaug, for 4.250 kroner. Selger var overrettssagfører B. Bache på Tilla Kristiansens vegne.

Ved skjøte av 26. januar 1924 solgte Abraham Johannessen Frøshaug Østvold nedre til sønnen, Johan Magnus Frøshaug, for 2.600 kroner med livøre i sin levetid av 5-årlig verdi 2.000 kroner.

Siden har Østvold vært ett bruk – i dag gnr. 224/4 og 6.

Det var både våningshus, låve med fjøs og bryggerhus i Østvold nedre (Damenga). Våningshuset brant i 1927, mens bryggerhuset ble revet cirka 1930. Låven stod til cirka 1955.

*Vebjørn Dalsbotten
(1889–1967) og hustru
Martha f. Dyrdal (1888–1966).*

Ringhol gnr. 224/5

I 1888 ble vestre del av jordveien på Hole prestegård utskilt (totalt ca. 120 dekar) og solgt til skolelærer Johan Frøhaug for 5.800 kroner. Johan Frøhaug var eier av Frøhaug gnr. 203/2, hvor han bodde med sin familie, og bygde låve på sin nye eiendom, som han kalte Ringhol.

I februar 1914 overdro Johan Frøhaugs enke og arvinger Ringhol til sønn og medarving Reidar Frøhaug for 10.500 kroner.

Reidar Frøhaug (1884–1959) satt som eier av Ringhol til 1920, da han flyttet til Rakkestad i Østfold med sin familie. Han var gift med Ragnhild Andora Iuul (1880–1967) fra Halden, og de fikk tre døtre:

* Bergljot (1916–1992), g.m. Oscar Thorbjørn Jødal (1916–1979) fra Oslo, én sønn Thorbjørn (f. 1945).⁶²

⁶² Thorbjørn Jødal er siden 1973 eier av Nedre Ullern gnr. 207/21 på Røyse.

- * Margueritha (1917–2002), ugift.
- * Lajla Tovenå (f. 1920), g.m. Jens Nørregaard fra København, én sønn Morten (f. 1952).

Ringhol sommeren 1955. I bakgrunnen ser vi Helgeland og Nedre Hafnor (til venstre).

Widerøe's Flyveselskap AS

I 1919 ble Ringhol solgt til Vebjørn Dalsbotten for 24.500 kroner.

Vebjørn Dalsbotten (1889–1967) fra Flåm i Sogn ble i 1915 gift med Martha Dyrdal (1888–1966) fra Gudvangen i Sogn. De fikk seks barn:

- * Mikkel (1916–1977), bosatt i Hønefoss, g.m. Aslaug Henriksen fra Drammen, to døtre: Vigdis (f. 1951) og Reidun (f. 1958).
- * Konrad (f. 1917), seinere eier av Ringhol, ugift.
- * Jon (1919–1992), g.m.  sa Hanna Berg (f. 1924), seinere eiere av Helgeland gård, én datter Trine Lise (f. 1962), g.m. Trond Western (f. 1959), tre døtre: Fredrikke, Birgitte og Mathilde – se Helgeland gnr. 225/1.
- * Georg (f. 1922), bosatt på Sokna, seinere på Kongsberg, g.m. Bjørg Dalen (f. 1930) fra Veme, én sønn Bjørn (f. 1964) – se nedenfor.
- * Ragnar (f. 1927), ugift, bosatt i Ringstad gnr. 224/17.
- * Signe (1931–2003), g.m. Erik Bye (1926–1990) fra Vestre

Fire av barna til Martha og Vebjørn Dalsbotten på Ringhol i 1934. Fra venstre: Konrad (f. 1917), Georg (f. 1922) og Jon (f. 1919), med lillesøster Signe (f. 1931) foran. Mikkel (f. 1916) og Ragnar (f. 1927) er ikke med på bildet.

© Fotograf Marit Fagerli

Ringhol i 2004.

By på Røyse, fire barn: Merete (f. 1955), Jon Erik (f. 1957), Marianne (f. 1962) og Kjetil (f. 1964) – se gnr. 205/4 Vestre By.

I 1948 var Ringhol på 175 dekar dyrket jord (svart mold på leire), 32 dekar annet jordbruksareal, 5 dekar frukthage og 16 dekar skog. På gården var det 3 hester, 2 kyr, 35 okser, 8 griser, 2 sauer og 35 høner.

I 1955 overtok nest eldste sønn, Konrad, Ringhol for 50.000 kroner. Foreldrene bosatte seg i en enebolig ved gården (bygd 1952–53), som ble utskilt samme år – se gnr. 224/17 Ringstad.

Ringhol i august 1961.

Wideroe's Flyveselskap AS

I desember 1991 solgte Konrad Dalsbotten gården til brorsønnen Bjørn Olai Dalsbotten (f. 1964). Bjørn Olai Dalsbotten er ugift, utdannet ingeniør og arbeider ved Tronrud Engineering. Han driver selv gården, som har 175 dekar dyrket jord, 26 dekar produktiv skog, tre traktorer, lastebil og kaldluft korntørke (i eget bygg fra 1983). Gården er medeier i skurtresker.

Av bygninger på Ringhol er våningshus (bygd 1926), låve (1905) med stall og fjøs (1936, påbygd 1956), stabbur (1943), garasje/redskapshus (1973), smie (1925) og hønsehus/grisehus 1926 (påbygd 1936).

Svingerud gnr. 224/12

Den tidligere husmannsplassen Svingerud ble utskilt fra prestegården i 1941 og ved skjøte av 17. april s.å. solgt til Martin Karlsen for 2.500 kroner. Kjøperen lånte 1.000 kroner i Opplysningsvesenets fond, 3.000 kroner i Hole Sparebank og 7.500 kroner i Småbruker- og boligbanken mot pant i eiendommen, og bygde våningshus og låve. Den gamle husmannsstua ble brent ned til grunnen, da flere i familien som sist bodde der, hadde tæring.

En del av eiendommen som ble kjøpt i 1941, var udyrket. Martin Karlsen fikk etter hvert grøftet og dyrket opp jorda, som var noe myrlandt.

Martin Karlsen (1899–1967) var kirketjener og graver ved Hole kirke, og sønn av Karl Kristiansen i Bergerstua under Øderå i Steinsfjerdings og Karen f. Martinsen. Han giftet seg i 1923 med Olga Lovise Olsen (1898–1987) fra Nakkerud, og de fikk to døtre:⁶³

⁶³ Olga Lovise hadde fra tidligere én sønn, Odd Scherven (1919–2000), som bosatte seg på Jevnaker. Han var gift med Solveig Skogheim (f. 1924) fra Åsnes i Solør, og de fikk én datter, Else Marie (f. 1948), bosatt på Lunner på Hadeland, g.m. Jørgen Edgren (f. 1946) fra Jevnaker, to døtre: Kristin (f. 1970, g.m. Henning Lehre, to barn: Steffen f. 1996 og Oda f. 1999) og Cecilie (f. 1974).

Martin Karlsen (1899–1967) var kirketjener og graver ved Hole kirke.

Olga Lovise Karlsen f. Olsen (1898–1987).

Svingerud i 2004.

Våningshuset i Svingerud (bygd 1942). Bildet er tatt cirka 1960.

Foto: Hans Erlandsen

* Karen (1923–2002), g. 1945 m. Odd Ragnar Østberg (1920–2001) fra Røyse, to barn: Berit (f. 1946) og Jorunn (f. 1948) – se nedenfor.

* Esther (f. 1925), g.m. Arvid Grønvold (f. 1918) fra Røyse, to sønner: Torbjørn (f. 1948) og Truls (f. 1952) – se omtale av gnr. 202/41 Grønli (Frøysugata 60).

I 1947 ble det utskilt to boligtomter som ble solgt til svigersønnene, Arvid Grønvold (bnr. 14 Åsly)⁶⁴ og Odd Ragnar Østberg (bnr. 15 Furulund).

I 1948 hadde Svingerud 9 dekar dyrket jord (sandmold) og 22,5 dekar annet jordbruksareal, 4 kyr, 1 ungdyr og 2 griser.

I 1955 kjøpte Martin Karlsen tilleggsjord (bnr. 16) av prestegården.

I februar 1987 overtok eldste datter, Karen Østberg (1923–2002) eiendommen. I ekteskapet med Odd Ragnar Østberg (1920–2001) fra Røyse (ved Stadum-skolen) har hun to døtre:

* Berit (f. 1946), bosatt i Heradsbygda, g.m. Odd Haukedalen fra Heradsbygda, to barn: Tove (f. 1966) og Jan (f. 1967).

* Jorunn (f. 1948), bosatt i Svingerud, g.m. Per Kristoffersen fra Steinsfjerdings, to barn: Bente (f. 1972) og Jarle (f. 1974) – se gnr.224/18 Bakkebo.

I februar 2002 ble Svingerud gnr. 224/12 og 16 overdratt fra Karen Østberg til dattersønnen Jarle Kristoffersen (f. 1974). Han arbeider som montør ved Norema på Jevnaker, og er samboer med Gunn-Marie Larsen (f. 1971). Hun er student, og arbeider ved siden av ved Garntangen kiosk og gatekjøkken. Hun har tre barn fra tidligere ekteskap: Marlene (f. 1990), Per Willas (f. 1997) og Magnus (f. 1999).

Svingerud har i dag 38 dekar dyrket jord og 4 dekar annet jordbruksareal. På bruket er det 2 traktorer. Av bygninger er det et våningshus (bygd 1942, påbygd 1978), låve (1941, påbygd 1960), fjøs 1943, og garasje.

⁶⁴ Arvid Grønvold satte opp en liten hytte (uthus), men bygde ikke bolighus. Han solgte seinere tomta som tilleggsjord til Karen og Ragnar Østberg (gnr. 224/15 Furulund).

Skog/seter

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 ble Hole prestegård tildelt en teig som strakk seg fra branten i vest, ved Tømmerås, og østover til kongeveien nord for Bruløkkene. Skogen har siden tilhørt prestegården. Skogsdriften blir ivaretatt av Statskog på vegne av Opplysningsvesenets fond.

Av Hole prestegårds totale skogeareal på 2.500 dekar er 920 dekar i bygda (nord for gården, mot Helgelandsmoen) og 1580 dekar på Krokskogen.

Hole prestegård har fra gammelt hatt seterrett på Nordsetra. Fortsatt tilhører en mindre løkke, beliggende mellom Rudsødegårdens og Bilis seterløkker, prestegården. Det foreligger ingen tradisjon om prestegårdens seterdrift, men i 1880-årene skal husmennene i prestegården ha brukt seterløkka til hestene når de var på vedhogst.⁶⁵

Øvrige eiendommer under Hole prestegård

Gnr. 224/25 – Jørgen Moes vei 371

I 1979 ble det utstedt festekontrakt til Erik Lund (f. 1943) på en parsell ved Svingerud (festetomt 7). I 1991 ble enebolig med festerrett overdratt til Anbjørn ($\frac{1}{2}$), Kristian ($\frac{1}{4}$) og Kjellaug Dyrdal ($\frac{1}{4}$). Parsellen ble utskilt fra prestegården i 1995 og solgt til de tre nevnte (med samme eierforhold).

Kristian Dyrdal (f. 1918) fra Bergen er lektor, og arbeidet i mange år ved Ringerike videregående skole. Han er gift med Kjellaug Skipnes (f. 1926) fra Aure, som var førstekonsulent i Utlendingsdirektoratet. De har tre barn:

* Idar (f. 1953), g.m. Bente Olsen (f. 1950), to barn: Trine Rosalba (f. 1985) og Sebastian (f. 1991).

* Dag (f. 1955), g.m. Rigmor Skevik (f. 1959), tre barn: Kjetil (f. 1983), Ingvild (f. 1987) og Håvard (f. 1991).

* Arnbjørn (f. 1959), eier av halve eiendommen, ugift, rådgiver i NRK.

Enebolig bygd 1979 (med vinterhage i 2004). Eiendommen er på 1,4 dekar.

Karen Østberg f. Karlsen (1923–2002) og Odd Ragnar Østberg (1920–2001). Bildet er tatt på deres gullbryllupsdag i 1995.

⁶⁵ Ifølge et notat av Jon Guldal fra 1935.

Festetomt 6 under gnr. 224/1 – Jørgen Moes vei 372

I 1979 ble det utstedt festekontrakt på en parsell på 1,7 dekar til Svein Solheim (f. 1948) fra Hønefoss, som var formannskapssekretær i Hole kommune 1977–80. Han er i dag fylkespersonalsjef i Buskerud fylkeskommune, og gift med Gunhild Gjærder (f. 1949) fra Bergen, som er arkivleder i Hole kommune. De har to barn: Per Christian (f. 1975) og Ragne Marie (f. 1977).

Enebolig (bygd 1979) og garasje (1984).

Gnr. 224/18 og 19 Bakkebo – Jørgen Moes vei 411

Eiendommen ble utskilt fra Svingerud i 1968 og solgt til Per Kristian Kristoffersen (f. 1945) fra Steinsfjordingen. Han giftet seg i 1970 med Jorunn Østberg (f. 1948), datterdatter av selgeren Olga Lovise Karlsen. Jorunn Kristoffersen er renholdsoperatør ved Røyse skole, og ved Kirkeskolen i Norderhov. De har to barn:

* Bente (f. 1972), bosatt på naboeiendommen Furulund, samboer med Ola Lauritzen, én sønn Fredrik. Fra tidligere ekteskap med Morten Vist fra Heradsbygda har hun to barn: Caroline og Martin – se gnr. 224/15 Furulund.

* Jarle (f. 1974), eier av Svingerud siden 2002, samboer med Gunn-Marie Larsen (f. 1971), som fra tidligere ekteskap har tre barn: Marlene (f. 1990), Per Willas (f. 1997) og Magnus (f. 1999).

Eiendommen er på 0,7 dekar. Enebolig bygd 1969–70.

Gnr. 224/15 Furulund – Jørgen Moesvei 415

Eiendommen ble utskilt fra Svingerud i 1947 og overdratt til eierens datter Karen og svigersønn Odd Ragnar Østberg, som her bygde enebolig. I 1952 kjøpte de tilleggstomt (bnr. 14 Aasly).

Odd Ragnar Østberg (1920–2001) fra Røyse var platearbeider ved Borgeng Fabrikker, mens Karen Østberg f. Karlsen (1923–2002) arbeidet ved Hole Samvirkelag i Svensrud. De fikk to barn:

* Berit (f. 1946), bosatt i Heradsbygda, g.m. Odd Haukedalen fra Heradsbygda, to barn: Tove (f. 1966) og Jan (f. 1967).

* Jorunn (f. 1948), eier av Furulund siden 2002, g.m. Per Kristoffersen fra Steinsfjordingen, to barn: Bente (f. 1972) og Jarle (f. 1974) – se gnr. 224/18 Bakkebo.

Karen og Odd Ragnar Østberg var eiere av Svingerud fra 1987, men bodde i Furulund. Etter Karen Østbergs død i 2002 ble Furulund overdratt til datteren Jorunn Kristoffersen, som bor på naboeiendommen Bakkebo. I Furulund bor i dag eierens datter, Bente Kristoffersen (f. 1972), som arbeider som assistent/tiltak funksjonshemmede i Hole kommune. Hun er samboer med Ola Laurit-

zen (f. 1970), som er sveiser ved Flebu AS i Bærum. De har én sønn, Fredrik (f. 2001). Fra tidligere ekteskap med Morten Vist har Bente to barn: Caroline (f. 1993) og Martin (f. 1996).

Enebolig (bygd 1948, påbygd 1973) og garasje.

Haugen gnr. 224/10 – Jørgen Moes vei 457

I 1891 festet eieren av Sauløkka bort en tomt på 1 mål lengst øst på bruket til Erik Johannessen og hustru, mot årlig avgift 50 kroner (det første året skulle det svares 100 kroner). Parsellen fikk navnet Haugen, og lå på grensa mot Klokkerplassen – se omtale av Sauløkka.

I 1900 satt Erik Johannessens andre hustru, Johanne Kristoffersdatter (f. 1839), som enke i «en enslig stue» i Sauløkka med én datter, Mathea Eriksdatter (f. 1869, ugift). Johanne livnærte seg ved å drive marketenteri på Helgelandsmoen.

I 1928 ble Haugen utskilt og solgt til Anne Randine Severinsen (1883–1962) for 2.000 kroner. Hun var datter av tidligere husmann i Klokkerplassen, Martin Amundsen og hustru Berte Marie Hansdatter, og enke etter skredder Alf Severinsen (1892–1928) fra Kongsberg, som ble drept ved en ulykke ved Sundvollen i pinsen samme år. De fikk én datter, Walgerd Astrid (f. 1922), som overtok eiendommen i oktober 1962. I ekteskap med Jørgen Johnsrud (1915–1982) fra Norderhov har hun én datter, Astrid (f. 1945). Astrid Severinsen har to sønner fra tidligere ekteskap med Rolf Sundvoll fra Nes i Hole:

* Svend-Erik (f. 1966), bosatt i Åsbygda, samboer med Tone Britt Eriksen fra Røyse, én datter Hilde-Cathrin (f. 2003). Fra tidligere ekteskap med Elin Jørgensen fra Røyse har han én datter, Siw-Jeanett (f. 1992).

* John-Egil (f. 1967), bosatt i Haug, g.m. Kjersti Solenby Hansen fra Hønefoss, to sønner: John-André (f. 1995) og Jørgen (f. 2000).

Våningshus (bygd ca. 1880, ombygd ca. 1958) og uthus (ca. 1880, påbygd og ombygd 1958).

Gnr. 224/17 Ringstad – Kirkebakken 10

I 1952–53 bygde eierne av Ringhol, Martha og Vebjørn Dalsbotten, en enebolig ved gården. Da de overdro Ringhol til sønnen Konrad i 1955, ble eneboligen utskilt (bnr. 17 Ringstad). Etter deres død var det en yngre sønn, Ragnar, som overtok Ringstad for 40.000 kroner.

Ragnar Dalsbotten (f. 1927) er ugift, og har arbeidet med birøkting på Sem landbuksskole i Asker.

Eiendommen er på 3,2 dekar. Enebolig bygd 1952–53.

Ringhol i januar 1959. Nærmest ser vi kårboligen, som ble utskilt fra gården i 1955 (gnr. 224/17 Ringstad).

Widerøe's Flyveselskap AS

Gnr. 224/20 Boiro – Prestegårdsveien 66

Eiendommen ble utskilt fra Lysgård i 1975 og overdratt til eiernes datter, Hilde Hetland (f. 1951). Hun er frisør, og i dag bosatt i Sandefjord og samboer med Per Sørhaug (f. 1946) fra Stokke i Vestfold. Fra tidligere samboerskap har hun én datter, Silje (f. 1983).

I august 1985 solgte hun eiendommen til Eivin Bru (f. 1948) fra Stavanger, som er ingeniør og lærer. Han er gift med Anne Margrethe Svendsen (f. 1948) fra Stavanger, som er sykepleier og sykepleielærer.

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig og garasje bygd 1975–76.

Gnr. 224/8 Kirkevoll – Prestegårdsveien 72

I 1924 kjøpte eieren av Lysgård, kirketjener Henrik Bergum, en parsell fra prestegården som tilleggsgjord. Parsellen grenset inntil Lysgård på østsida, og fikk navnet Kirkevoll.

Henrik Bergum overdro i 1941 Lysgård til sønnen Halvard (fra første ekteskap med Kristine Marie Olsdatter), og begynte da å bygge bolighus på Kirkevoll. Han døde i 1942, og det var hans

andre hustru, Inga Bergum f. Olsen Bråten, som fullførte byggingen og flyttet inn med sine to barn, Henry og Anne Marie. Da Henry Bergum giftet seg og stiftet familie i 1954, overtok han som eier.

Henry Bergum (1930–1986) var skogsarbeider i Statens skoger, og giftet seg med Astrid Hurum (f. 1935) fra Åsa. De fikk fire barn:

* Else (f. 1955), bosatt i Heradsbygda, g.m. Svein Tangen fra Geithus på Modum (siden skilt), to barn: Elin og Roar.

* Svein (f. 1957), bosatt i Åsa, g.m. Mette Haraldsen fra Hønefoss (siden skilt).

* Ragnhild (f. 1959), bosatt i Tjodalyng i Vestfold, g.m. Per Thorvaldsen fra Sandefjord, én sønn Bent.

* Lise (f. 1963), bosatt på Follum ved Hønefoss, g.m. Ole Olsen fra Follum, én sønn Anders.

I 1973 solgte Astrid og Henry Bergum Kirkevoll til Steinar Frøyshov og flyttet til Åsa, hvor de bygde ny bolig ved hennes barndomshjem.

Steinar Frøyshov (f. 1948) fra Hønefoss var eier av Frøyshov Bok & Papirhandel i Arcaden (tidligere Hønefoss kristelige bokhandel). Han er gift med Sigrun Rusdal (f. 1948) fra Moi i Rogaland, som er psykiatrisk sykepleier ved Ringerike sykehus psykiatrisk døgnavdeling på Røyse. De har tre døtre:

* Ingeborg (f. 1976), bosatt på Bærums Verk, g.m. Frode Rensel (f. 1974) fra Hønefoss, to barn: Celine (f. 2001) og Hannah (f. 2003).

* Elisabeth (f. 1979), bosatt i Tønsberg, g.m. Jostein Danielsen (f. 1979) fra Skedsmo.

* Hildegunn (f. 1982), bosatt i Bergen.

I 1979 solgte Sigrun og Steinar Frøyshov eiendommen og flyttet til Haug. Ny eier av Kirkevoll ble Leif Brøto (f. 1947) fra Hønefoss. Han er flykaptein, og i dag bosatt i Steinsåsen. I tidligere ekteskap med Evelyn Helene Bakken (f. 1952) fra Andenes i Nordland har han én datter, Anja (f. 1984).

I 1980 ble det meste av jordveien i Kirkevoll (7,2 dekar) utskilt og solgt til Anton Hetland på nabobruket Lysgård.

I 1989 solgte Leif Brøto eiendommen til Kjell Aasland (f. 1954) fra Jondalen ved Kongsberg og Kristin Rauk (f. 1954) fra Hønefoss. De har to barn: Rønnaug og Erlend. I 1994 flyttet de til Gransherad i Telemark, og solgte Kirkevoll i 1995 til Runar Grønvold og Eli Bråten.

Runar Grønvold (f. 1970) fra Jevnaker er utdannet adjunkt og arbeider som avdelingsleder innenfor tiltak funksjonshemmede i Hole kommune, mens hans samboer, Eli Bråten (f. 1968) fra Hønefoss, er hjelpepleier i Ringerike kommune.

I 1998 solgte de eiendommen til Vigdis Holen (f. 1954) og Arne Jan Engen (f. 1961), som etter ett år (høsten 1999) solgte den videre til Heidi Glattre og Yngve Slyngstad.

Yngve Slyngstad (f. 1962) fra Oslo er porteføljeforvalter i Norges Bank. Han er gift med Heidi Glattre (f. 1964) fra Røyse, og de har tre barn: Johannes (f. 1997), Vilde (f. 2000) og Frid (f. 2003).

Kirkevoll er i dag på 2,8 dekar. Enebolig bygd 1941-43 (siden renoveret flere ganger), og garasje (ca. 1990).

Gnr. 224/24 – Svingerudveien 9

I 1978 ble det utstedt festekontrakt til Stein Erik Karlsen på en parsell på 2,9 dekar ved Svingerud (festetomt 5).

Stein Erik Karlsen (f. 1954) fra Snyta på Ask er tømmertransportør, og gift med Berit Karlsen (f. 1957) fra Vikersund, som er renholder i Hole kommune. De har to barn:

* Hege (f. 1976), bosatt på Borgen i Hole, samboer med Ola Langslet (f. 1974), én datter Martine (f. 2000).

* Jorunn (f. 1979), bosatt på Sokna, samboer med Morten Landsdalen (f. 1979) fra Sokna.

I 1994 ble parsellen utskilt (gnr. 224/24), og i april s.å. solgt til Aslaug Margrethe og Oskar Johnsrud.

Aslaug Margrethe Johnsrud f. Høilo (f. 1969) fra Namsos arbeider som sekretær, mens hennes mann Oskar Johnsrud (f. 1959) fra Johnsrud i Soknedalen er gårdbruker og selvstendig næringsdrivende. De har tre barn: Thea Renate (f. 1992), Emilie Karine (f. 1997) og Daniel André (f. 1999). I 2002 solgte de eiendommen til Knut Egon Ericsson og flyttet til Soknedalen, hvor de tok over hans slektsgård.

Knut Egon Ericsson (f. 1967) fra Røyse er serviceleder i Materialhåndtering AS i Bærum, og samboer med Siw Hvalby (f. 1973) fra Oslo. De har to barn: Daniel (f. 2000) og Sandra (f. 2002). Siw har fra tidligere én datter, Wenche (f. 1992).

Enebolig bygd 1978–79. Garasje er under oppføring (2004).

Gnr. 224/26 – Askeladden 1

I 1979 ble det utstedt festekontrakt på en tomt av Hole prestegård, beliggende mellom Svingerud og Klokkerplassen, til Lars K. Dale (f. 1916). Festekontrakten ble inngått for en periode på 80 år, mot årlig avgift 607 kroner. Etter Lars K. Dales død satt Haldis Dale (f. 1919) i uskiftet bo, inntil hun i 1987 solgte hus med festerett til Arild Bjørnerud (f. 1945).

Ved skjøte tinglyst 30. august 1996 ble hus med festerett solgt til

Liss Kirstine Nørgaard (f. 1929).

I 1999 kjøpte Liss Kirstine Nørgaard tomte av Opplysningsvesenets fond for 38.975 kroner, og i 2001 solgte hun eiendommen til Claus Perlt (f. 1959) fra København og Berit Fossen (f. 1963) fra Hønefoss. De har to sønner: Kristian (f. 2002) og Henrik (f. 2004).

Eiendommen er på 1,6 dekar. Enebolig bygd 1979.

Gnr. 224/29 – Askeladden 2

Eiendommen ble utskilt i 2002 og solgt til Nina og Kjell Anderdal.

Nina Anderdal f. Otterstad (f. 1966) er kontormedarbeider, mens hennes mann, Kjell Eivind Anderdal (f. 1967), er barnevern-pedagog. De er begge fra Bærum, og har to døtre: Amalie (f. 1993) og Andrea (f. 1996).

Enebolig (bygd 2003), garasje (2003) og uthus (2004).

Festetomt 4 under gnr. 224/1 – Askeladden 3

I 1979 ble det utstedt festekontrakt på en parsell på 1,5 dekar til Ole Robert Holten (f. 1953) fra Helgelandsmoen. Han har siden våren 2003 vært kirkeverge i Ringerike kommune (var tidligere regnskapssjef i samme kommune), og er gift med Ellen Marie Muggerud (f. 1955) fra Hønefoss, som er blomsterdekoratør ved Stua Fjelds utsalg på Eikli. De har to barn:

* Anette (f. 1975), bosatt i Hønefoss, samboer med Peter Bekkestad fra Hønefoss.

* Robert (f. 1979), én sønn Matias – se nedenfor.

Ellen Marie og Ole Robert Holten flyttet i 2003 til Hønefoss, hvor de overtok hennes barndomshjem i Lagesens gate. Siden har sønnen, Robert Holten, vært bosatt i Askeladden 3. Han er lastebil-sjåfør, og har én sønn, Matias (f. 2003) med Ingvild Birkeland fra Fotlandsvåg.

Enebolig (bygd 1979) og garasje (1982).

Gnr. 224/30 – Askeladden 4

Eiendommen ble utskilt i 2002 og solgt til Espen Jansen (f. 1960) fra Haslum i Bærum. Han er utdannet bilmekaniker, og arbeider i dag i Samdistribusjon i Hønefoss, og som pleiemedhjelper i Hole kommune. Han er gift med Ingunn Rosenlund (f. 1965) fra Hedmarken, som er bankfunksjonær. De har tidligere vært bosatt på Sollihøgda, og før de flyttet tilbake til Hole i 2003, bodde de seks år på Hedmarken. De har to barn: Simen (f. 1994) og Jonas (f. 1996).

Enebolig (bygd 2003) og garasje (2004).

Festetomt 8 under gnr. 224/1 – Askeladden 5

I 1979 ble det utstedt festekontrakt på en parsell på 1,7 dekar til forpakteren på prestegården, Marthin Rudstaden (f. 1923) fra Nordre Land. Han var gift med Hjørdis Synnøve Hafnor (1925–1999), som vokste opp på prestegården hos sin bestemor, Margrethe Petronelle Berg, som var husholderske hos sin sønn Frithjof Krohn Berg (forpakter av prestegården fra 1919 til 1965, da Marthin Rudstaden overtok).

Hjørdis Rudstaden overtok som husholderske for sin onkel, og arbeidet sine siste yrkesaktive år som pleieassistent ved Hvalheim bo- og rehabiliteringssenter på Røyse. De fikk to barn:

* Frithjof (f. 1946), bosatt i Steinsåsen, g.m. Marit Pedersen (f. 1948), tre barn: Maren Kristine (f. 1973, bosatt i Solbakken ved Vik, g.m. Morten Ullbraathen f. 1974, tre barn: Martin f. 1999, Aleksander f. 2001 og Christoffer f. 2003), Ole Martin (f. 1980) og Tor Øyvind (f. 1983).

* Synnøve (f. 1953), bosatt på Rabba i Hønefoss, g.m. Svein Arild Hannestad (f. 1951) fra Hønefoss, én sønn Michael (f. 1974), bosatt på Tyristrand, samboer med Christina Opperud Hansen (f. 1982) fra Tyristrand.

Enebolig (bygd 1985) og garasje (1997).

Gnr. 224/31 – Askeladden 6

Eiendommen ble utskilt i 2002 og solgt til Gry Beate og Victor Derek Marley.

Gry Beate Marley f. Bergene (f. 1972) fra Røyse er studieveileder ved Norsk Bibelinstitutt. Hun er gift med Victor Derek Marley (f. 1969) fra England, som er pastor i Syvendedagsadventistkirken. De har tre barn: Miriam Anne Elise (f. 1999), Mattias Aidan (f. 2001) og Miranda Esther (f. 2003).

Enebolig bygd 2002–03.

Gnr. 224/34 – Askeladden 7

Eiendommen ble utskilt i 2002 og solgt til Anders Nuland og Sissel Lohne.

Anders Nuland (f. 1965) fra Gjettum i Bærum er selger av bolig-alarmer i Falck Norge AS, mens Sissel Lohne (f. 1962) fra Kristiansand er lagermedarbeider ved Popin AS. De har to barn: Tobias og Martin (tvillinger, f. 1994).

Enebolig med garasje bygd 2002.

Gnr. 224/32 – Askeladden 8

Eiendommen ble utskilt i 2002 og solgt til Veslemøy og Lars Thoresen.

Lars Thoresen (f. 1962) fra Ranheim i Trøndelag er lege. Han er gift med Veslemøy Thoresen f. Samuelson (f. 1968) fra Oslo, som er sykepleier. De har tre barn: Eirik (f. 1994), Vilde (f. 1997) og Ingrid (f. 2002).

Enebolig bygd 2002.

Gnr. 224/33 – Askeladden 10

Eiendommen ble utskilt i 2002 og solgt til Marianne Leinan Risan og Olav Arne Risan.

Olav Arne Risan (f. 1968) fra Bærum er musiker ved Rock'n Roll Transport, og er gift med Marianne Leinan Risan (f. 1971) fra Bærum, som arbeider som dagmamma. De har tre barn: Helene (f. 1994), Frida (f. 1999) og Marte (f. 2000).

Enebolig bygd 2002.

Helgeland

GNR. 225 (GNR. 46)

Helgeland ligger lengst nord på Røyse, der Røysehalvøya flater ut mot moen som har fått navn etter gården. Den grenser i sør mot Hafnor, i øst mot Hole prestegård og Mo, i nord mot Mo og Stor-elva, og i vest mot Domholt og Storelva. Rundt 1.600 dekar av det opprinnelige gårdsvaldet har siden andre halvdel av 1800-tallet utgjort Helgelandsmoen militærleir.

Gårdsnavnet (uttales «Heland» på gammelt Holemål) kommer trolig av *heilagr*, som betyr *hellig*. Mannsnavnet Helge kan være en annen forklaring, men da *land* sjelden ble satt sammen med personnavn, er «det hellige landet» en mer nærliggende forklaring.¹ Gården ligger nær Hole kirke, og da kirkene gjerne ble bygd på eller nær hedenske kultplasser, har navnet trolig opphav fra førkristen gudedyrking. Gårdsnavn på *land* stammer fra folkevandringstida, dvs. perioden 400–800 e.Kr.²

TO GRAVHAUGER

Det er registrert to gravhauger på Helgeland. Den ene ligger cirka 75 m øst for Vabakken og 100 m nord for Kong Rings ridebane, og er en halvannen meter høy rundhaug med diameter 9 m, med en svak forsenkning på sørsida som kan tyde på at gravrøvere har vært på ferde. Den andre ligger 40 m nord for gårdstunet og snaue 20 m øst for fylkesveien, og er en steinblandet, klart markert rundhaug, 2 m høy og diameter 13 m. I haugens nordlige halvdel er det en steinkjeller med flere buehvelv, etter innskrift på veggen å dømme bygd 1827. Her stod tidligere et vognskjul som brant i 1942, og ble bygd opp igjen i 1944. I haugens sørlige del ligger en stor steinblokk halvt i dagen, cirka 2 x 1 x 0,75 m.

Eiere før 1700

Helgeland er første gang nevnt i en skriftlig kilde i 1330, da det var strid om gjerdeholdet mellom Hole prestegård og Helgeland. Den avdøde presten, sira Jon, hadde i sine siste leveår ikke villet holde gjerdene ved like. En del av (eller hele) Helgeland ble da eid av THORA PÅ BRATVAL, som møtte sammen med biskopens ombudsmann for å stadfeste grensene. Vitner ble ført om grensene slik de hadde vært førti og seksti år tidligere, og de bekreftet at grunder og gjerder mellom de to gårdene hadde blitt holdt av prestegården, «hver prest etter annen», også av sira Jon, utenom de siste år. Dokumentet – datert Helgeland på Ringerike 12. mai 1330 – ble stadfestet av tre menn: Lensmannen Torstein, Torgeir på Hafnor og Eivind på Ullern.³

¹ NG V s. 11–12 og Harsson (1995). Gamle skrivemåter er a Hælgælände (1330), Helghaland a Røse (ca. 1430), Hellelandh (1528), Hellieland (ca 1560), Hellege-land (1574), Hallelandt (1578), Helleland (1604 og 1657) og Helgeland (1723).

² Margit Harsson: «Gamle gårder og gårdsnavn i Hole», i heftet Ringerike 1992, s. 67.

³ DN XI, s. 23, og E.F. Halvorsens ekserpter.

STEINALDERFUNN

På Helgelands grunn er det gjort en rekke funn av oldsaker, blant annet av to økser fra steinalderen. Før 1905 ble det funnet en 18,9 cm lang steinøkse (såkalt vestlandsøkse, ukjent funnsted) som i dag er deponert på Røyse skole. Øksa er 5,7 cm bred over eggen og er godt bevart. Våren 1928 ble det under harving på et av jordene på gården funnet en bred, kraftig skafthulløkse, med delvis slipt eggparti og sideflater, ellers prikkhogd. Denne steinøkse var 17,7 cm lang og 7,7 cm over eggen. Fra steinalderen stammer også en 9,7 cm lang spydspiss av flint (funnet på ekserserplassen Helgelandsmoen 1888) og et fragment av en spydspiss av flint (innlevert 1900).*

* Universitetets Oldsaksamling C30868, C24289, C11567 og C19750.

Thora på Bratval er den første eier vi kjenner på Helgeland. I 1430 eide arvingene etter SIGRID PÅ LØKEN (trolig i Haug) en del av gården. Det vet vi fordi de ikke ville levere et halvt markebol jord i gården, som Sigrid hadde gitt før sin død til Jevnaker prestebord.⁴ Sist i 1520-årene var det MOGENS GYLDENSTJERNE (1485–1569), lensherre på Akershus 1527–1532, som var eier av Helgeland. Han kom til Norge i 1527 og ble kommandant på

⁴ Sigurd prest på Jevnaker ville ikke begynne med messer eller årtidehold for Sigrid før arvingene leverte det halve markebol jord i Helgeland, som hun hadde gitt (DN II, s. 528).

Helgeland sommeren 2004. I bakgrunnen ser vi Ringhol, og låven på Hole prestegård.

Pilespisser av jern fra yngre jernalder, funnet på Helgeland.

© Universitetets kulturhistoriske museer

FRA VIKINGTIDA

To pilespisser av jern, begge datert til yngre jernalder, er håndfaste bevis for at området langs Storelva ikke var noen bakevje i vikingtida, da elva og fjorden var ferdselsvei nr. 1. Den ene er 12 cm lang og ble funnet på «Exercerpladsen Helgelandsmoen» av en soldat under tjeneste i 1883, mens den andre (12,3 cm lang) ble funnet på moen mellom 1925 og 1930. I samme periode ble det funnet en del av en pilespiss av jern rett bak hovedbygningen på Helgeland. En 7 cm lang bronsenøkkel – «formodentlig fra Middelalderen» – er også registrert funnet på gården, men nærmere funnsted er ukjent.*

* C11567 (finner Ole O. Thorsrud jr.), C31471 (finner Magnus Solum), C31472 (finner Magnus Solum) og C17388 (bronsenøkkel).

Akershus festning, som han forsvarte da den avsatte kongen Kristian 2. forsøkte å gjenerobre borgen. Han ble seinere lensherre på Malmöhus, og medlem av det danske riksrådet fra 1535. Rundt 1530 solgte han de to skippundene i Helgeland til PEDER PEIB, som seinere overdro den til tre stesønner: JON, HÅKON OG PEDER TORDSSØNNER. De tre var «fullbrødre og borgere i Oslo», og det var rimeligvis deres penger stefaren betalte med, da han kjøpte Helgeland av Mogens Gyldenstjerne (de tre Tordssønnene var vel på den tiden ikke myndige).⁵ I 1556 solgte de sine 2 pund i Helgeland til sokneprest TORBJØRN OLAVSSON SKAKTAVL på Toten og hans hustru RØNNAUG MØNSDATTER og fikk «full betaling», nemlig 80 lodd sølv, 10 pund kobber, 9 pund malt og 5 kyr.⁶ Disse 2 pund i Helgeland synes i 1570-årene å ha blitt overtatt av PALLE SCHADE, fogd på Hadeland og Toten (omfattet den gang også Ringerike) til cirka 1585. Schade fikk på samme tid hele 15 gårder i Hole og Tyristrand – som var krongods – i forlening av Fredrik 2 (se bind 1 s. 250).

I 1577 eide Hole prestebord $\frac{1}{2}$ såld⁷ i Helgeland.

I 1612 eide fogd PEDER KNUDSEN på Hallingstad på Toten 1 $\frac{1}{2}$ skippund (dvs. 30 lispund) i Helgeland. Peder Knudsen var fogd på Hadeland og Toten, og eide en periode både Mo i Steinsfjordingen og Helgeland. I årene fra cirka 1585 til 1608 hadde han 15 gårder i Hole og Tyristrand, som hans forgjenger Palle Schade hadde hatt, i forlening.

Av et skifte på Nordre Hoen på Eiker samme år får vi vite om øvrige eiere av Helgelands skyld. Avdøde het TORA KOLBJØRNSDATTER, og etterlot seg enkemann OLA TORGENSEN og seks barn. Blant boets jordegods var $\frac{1}{2}$ pund (d.e. skippund, dvs. 10 lispund) i Helgeland og 5 lispund i Sørsum, begge på Ringerike. Etter skiftet fikk to av de umyndige sønnene, KRISTOFFER OLSEN og TORGER OLSEN, 5 lispund hver i Helgeland, mens to av døtrene, Ingrid og Rønnaug, fikk 2 $\frac{1}{2}$ lispund hver i Sørsum.⁸ I 1615 var ELI ULTVEIT (Norderhov) og IVER KLØVSTAD (Hadeland) eier av 5 lispund hver, mens RASMUS MØRK i Lier eide 10 lispund (han betalte i 1612

⁵ Professor E.F. Halvorsen i brev 21. mars 2004. Da brødrene i 1556 solgte de 2 pund i Helgeland, var det Jon og Peder som var selgere; Håkon Tordssønn erklærte i et annet dokument (DNXXI nr. 1031) at han hadde fått 1 skippund i Isebakke i Tune i Østfold, mot sin andel i Helgeland. Altså hadde brødrene da fordelt sitt felles jordegods.

⁶ DN XXI nr. 1032.

⁷ 1 såld (5 lispund) = 12 settinger = 1 tønne (109,35 liter) i flere bygder på Østlandet, bl.a. Ringerike (Norsk Historisk Leksikon).

⁸ E.F. Halvorsens ekserpter.

STREITULAND

Ifølge en tradisjon på Ringerike skal kong Ring ha bodd på Helgeland. Tradisjonen knytter seg til Fridtjofs saga, en islandsk fornaldersaga fra cirka 1300 om Fridtjof den Frøkne, sønn av en herse (høvding) i Sogn. Fridtjof ble forelsket i kongsdatteren Ingeborg (Ingebjørg), men brødrene hennes fikk henne i stedet gift med kong Ring på Ringerike. Fridtjof kom seinere til kong Ring som rådgiver, og ble etter kongens død hans etterfølger som konge, og gift med enka Ingeborg. Sagaen finnes i to former – en eldre, hvor kong Ring er konge i Sverige og ikke på Ringerike, og en yngre, hvor kongsgården til kong Ring blir kalt Streituland.

I 1743 – i sin beskrivelse over Ringerike og Hallingdals fogderier – forteller fogd Iver Wiel at Streituland var et eldre navn på Helgeland i Hole. Men dette er ikke riktig, for navnet Helgeland er nevnt i et middelalderbrev allerede i 1330, mens Streituland er ukjent alle andre steder enn hos Wiel og i den islandske sagaen. Forklaringen på dette er at på Wiels tid var Fridtjofs saga trykt opp og utgitt, og det er nok de norske leserne på 1700-tallet som har forsøkt å finne fram til en gård på Ringerike som kunne passe til sagaens Streituland. Og Helgeland passet ...

SENSASJONELL MYNTSKATT

En junidag i 1892 drev rekruttene i Ingeniørkorpset på Helgelandsmoen og øvde seg i skansegraving på en tange mellom Kjernet og det gamle elveleiet som går ned mot Domholt. Under et tynt humuslag i nærheten av den nedlagte plassen Søndre Tjernet lå et halvmeter dypt lag av rødsand, og under det grov elvegrus. Her kom de over en sensasjonell myntskatt fra vikingtida, med rundt 250 sølvpenninger, noen betalingsringer og en del sølvsmykker, bl.a. tre håndleddsringer av sølv.* Det antas at funnstedet en gang har vært elvebunn, og mye tyder derfor på at smykkene og myntene en gang ble mistet i elva. 200 mynter ble sendt inn til Oldsaksamlingen, mens rundt 50 kom på vidvanke (en mann fra Krødsherad kom etter en tid med 25 mynter fra det samme funnet, som han ville selge). Omtrent halvparten av myntene var norske, mens de øvrige var danske, tyske og angelsaksiske. De norske var Harald Hardråde-penninger fra 1060-åra, preget av en myntmester ved navn Olav på Hamarkaupangen. Dermed hadde man dokumentasjon for at Hamarkaupangen eksisterte tidligere enn man så langt hadde trodd.**

* Det var ikke stort sølvinnhold i smykkene: De fleste hadde kun 30 prosent sølvgehalt, bare noen få av bruddstykkene holdt 70 prosent (Universitetets Oldsaksamlings arkiv).

** Notater i Universitetets Oldsaksamlings arkiv, Fred Harald Nilssen: «Tre viktige myntfunn på Ringerike», i heftet Ringerike 1996–97, s. 10–11, og en avisartikkel «VV-notater» i Ringerikes Blad 1953 (ukjent dato - kopi i Hole bygdearkiv).

odelsskatt av 20 lispund). Peder Knudsen eide fortsatt 30 lispund med bygsel. Helgelands samlede skyld var dermed 2 skippund 10 lispund (50 lispund).

I 1624 hadde Iver Kløvstad økt sin eierpart til 10 lispund, og hadelendingen ANDERS GAMME eide det samme. I 1630 hadde sognepresten i Hole, KNUT MADSEN LUND (d. 1633) overtatt Peder Knudsens og Anders Gammes tidligere eierparter, og satt med 2 skippund (40 lispund) i Helgeland, mens Iver Kløvstad fortsatt eide 10 lispund. Rimeligvis var det Hole prestebord som var eier av gården, med sognepresten som forvalter. I denne perioden var Helge-

To av myntene fra rundt 1060 som ble funnet på Helgelandsmoen i 1892. De ble preget i Harald Hardrådes regjerings-tid.

© Universitetets kulturhistoriske museer

SAGN

Folketradisjon og sagn har visst å fortelle at en stor, rund stein på Helgelands gårdstun ble brukt av kong Ring når han skulle stige opp på sin hest, og «Kong Rings ridebane» – en rund slette vest for bygdeveien omkranset av en bjørkeallé – skal ha vært stedet hvor hestekampene ble utkjempet i sagatiden. Her lå også «Dronning Ingeborgs eik», hvis frø Ingeborg selv skulle ha brakt med seg fra Syrstrond i Sogn. I april 1951 blåste treet over ende. Det var ingen eik, men en lind, som i størrelse og alder var en «dronningeik» verdig. Sju meter var treet omkrets ved roten, og diameteren var to og en halv.* Det var ikke så gammelt at det kunne være frø satt av dronning Ingeborg, men likevel var alderen imponerende – rundt 600 år.

* VV.: «Det hellige treet på kong Rings ridebane er ikke mer» – Ringerikes Blad april 1951 (kopi i Hole bygdarkiv).

Et av de tre armbåndene av sølv fra Helgelandsfunnet i 1892. Armbåndene er cirka 6 cm i diameter. Bredden varierer fra 1,0 til 1,3 cm

© Universitetets kulturhistoriske museer

land enkesete i Hole. I 1633 hadde Knut Madsens enke, MAREN NILSDATTER, overtatt de 40 lispund etter sin avdøde mann (hun hadde forsikring om å få sitte i enkesetet til sin død). I 1641 nevnes at 10 lispund av Helgelands skyld er «kjøpegods», og i 1647 var gårdens samlede skyld økt til 60 lispund. Maren salige Knut Madsens satt med 50 lispund, og «en kvinne på Hadeland» 10 lispund. I 1647 økte landskatten som brukeren av gården måtte betale, fra 6 til 9 riksdaler.⁹

Maren Helgeland nevnes bl.a. i 1635 som eier av en sag i Skjærdalen etter sin mann, og i 1649 eide hun saga sammen med svigersønnen Mathias Sass, som da var bruker av Helgeland (se nedenfor). I 1664 var Maren Helgeland «en fattig presteenke, som formodes fri for at betale skat».¹⁰

Brukere før 1700

Den første brukeren vi kjenner navnet på, er HELLIK HELGELAND i 1528. I 1557 het brukeren ELLEV HELGELAND, som da fornyet sin bygsel. Ellev fornyet den også i 1560, og da var Helgeland fullgård. I 1574 skulle Ellev ha beskyldt Peder Christenssøn for å ha ligget

⁹ Ifølge E.F. Halvorsen (1960) var Helgelands skyld i 1647 62 1/2 lispund (2 1/2 lispund tilhørte Hole prestebord).

¹⁰ Tveiten (1914), s. 211.

med Ingrid Olsdatter, og Ellev ble idømt bot dersom Peder kunne bevise at Ellev hadde «tillagt ham den hørsel».¹¹

I 1611 ble LARS JENSEN på Helgeland stevnet for gjeld av Rickard Sandersen, men møtte ikke på tinget. I 1612 betalte KNUT HELGELAND landskatt, og i 1616 fornyet han kontrakten som bygselmann (KS i seglet).¹²

I 1617 synes Helgeland å ha blitt delt. I registeret for innbetaling av bygningskatt (til bygging av Akershus festning) i 1617–18 er Helgeland delt i to halvgårder. Knut var bruker av den ene, og SYVER HELGELAND den andre. I 1618 er begge nevnt i manntallet for landskatten, men her er Knut kalt bruker og Syver husmann. I 1620 er Knut og OLA HELGELAND brukere, og i 1621 er nevnt Knut og Gudbrand (husmann). I 1622–23 var rimeligvis Knut død,¹³ for da betalte Sigrid Helgeland bygningskatt og landskatt, og i 1623 er nevnt at Ola og Gudbrand var husmenn. Men i 1624 er GUDBRAND HELGELAND den som utreder landskatten, og da er han nok eneste bruker. I 1626 er Syver nevnt igjen (som husmann), men neppe i vår betydning av ordet, og i 1630 bygslar Syver gården av sogneprest Knut Madsen Lund. I 1632 betaler TOLLEV HELGELAND landskatt, og KRISTEN nevnes som husmann. Året etter er det RAGNHILD HELGELAND som utreder skatten, hun var rimeligvis Tollevs enke.

I 1643 og 1645 var MATHIAS SASS (f. ca. 1609) bruker på Helge-

REGISTRERTE KRONGODS OG KIRKEGODS

I 1616 var Knut Helgeland én av seks bønder i Hole og Norderhov som sammen med fut Lars Tordsen og lensmann Ola Hønen undersøkte «alle Kongens og Kirkens gårder, ødegårder, plasser», for å se om skylda og skattene på jordegodset var rettferdig. De øvrige var Mikkel Rå, Torger Hønen, Elling Gusgården, Amund Hamnor og Guttorm Hamnor.*

* Manusoversikt etter E.F. Halvorsens foredrag i Ringerike historielag 7. desember 1999.

¹¹ Nils Stub: Notatbøker fra Oslo lagting 1572–1580 (etter E.F. Halvorsens ekserpter).

¹² E.F. Halvorsens ekserpter.

¹³ Knut Helgelands datter ble gift med Anders, som seinere kom til Lo i Haug.

ENKESETE

Enkesete var betegnelsen for en gård eller residens for enka etter en geistlig. Helgeland var enkesete i Hole fra rundt 1630 til 1670, da Averøya overtok. Da sogneprest Knut Madsen Lund døde i 1633, fikk enka Maren Nilsdatter forsikring om å få sitte i enkesete «på Helland til sin død» (hun døde i 1670).^{*} Averøya var enkesete i Hole i hvert fall i 1818, da to presteenker satt der (en av dem var Martin Vangs enke). En lov i 1845 bestemte at enkesetene skulle selges, og inntektene gikk til et pensjonsfond for geistliges enker (fra 1963 tatt inn i Opplysningsvesenets fond).

^{*} Sogneprest Stein Finstad i Hole historielag 30. oktober 1996 (opplysning fra kallsboka).

land. Han drev også aktivt som sagbruker og trelasthandler, og er en gjenganger i tingbokreferatene fra sin samtid. Han var gift minst to ganger, og vi kjenner tre av hans barn (trolig ett fra første og to fra andre ekteskap). Hans første hustru (d. før 1644) kjenner vi ikke navnet på, men den andre var KAREN LUND, datter av sogneprest Knut Madsen Lund og hustru Maren Nilsdatter. De tre barna var:

* Jens (ca. 1635–1698), seinere bosatt i Domholt, g.m. Maren Jensdatter, fem barn som var i live i skiftet etter foreldrene i 1698: Mathias (klokker i Hole), Christen, Anne Karen og Marie – se Domholt.

* Knut (d. ca. 1723), flyttet til Modum, g.1 m. Ragnhild Evensdatter (d. ca. 1713) fra Kalager/Vassbunden, minst seks barn i live i 1723-24: Mathias (seinere prokurator og lensmann i Modum, g.m. Boel Jensdatter Gamborg, seks barn), Christian, Jens, Henning, Even og Anne. Knut g.2 m. Annichen Amundsdatter, to barn: Ragnhild og Sille. I skiftet etter Knut Mathiassen Sass på Holsrud i Heggen på Modum i 1723–24 var boets nettoverdi 790 riksdaler, hvorav eiendomsgods bl.a. 7 1/2 lispund med bygsel i Leine i Hole (hjemmel var skjøte i 1702 fra Lars Hansen til Knut Sass).

* Christian (f. ca. 1658), nevnt i prestemanntallet 1666 sammen med faren på Hamnor, var da 8 år gammel.

I 1652 stevnet Mathias Sass sogneprest Lauritz Madssøn til delegang mellom Helgeland og Hole prestegård, og grensen blir gått opp «etter gamle brev». Av tingbøkene ser vi at Mathias Sass ofte opptrådte som fullmektig på bygdetinget, på andres vegne. Han drev også en betydelig virksomhet med sagbruk i Skjærdalen og trelasthandel. Av et vitneprov i 1690 får vi vite at han allerede i 1639 fikk «nedre sag» i Skjærdalen til bruk, «den som står på Fægris grunn, som da var Mariakirkens prostigods, og Kvernvol-den på den andre siden var da Kongen tilhørig». Denne saga var trolig den samme som sogneprest Knud Madsen Lund i Hole ble «forundt» av Hartvik Huitfeldt rundt 1630, og som presteenka

FULLMEKTIG FOR HOLE PRESTEBORD

Som bygselsmann på enkesetet Helgeland tok Mathias Sass også på seg oppgaver som fullmektig for Hole prestebord.* I desember 1660 stevnet han Per Hengsle og sønnen Engebret Persson for ulovlig hogst av 14 trær i Averøy-skogen, som var prestebordsgods. Per og Engebret møtte på tinget og mente spirene** var hogd i Ola Torkildsens skog, ikke i Averøy-skogen. Futen stilte spørsmål om ikke Averøy-skogen hørte under kronen, og ikke under Mathias Sass. Retten bestemte at trærne skulle ligge i arrest inntil seks mann hadde avgjort hvem som eide skogen der hogsten hadde foregått.

* Prestebord (prestebol) = jordeiendommer som lå til et presteembete, og som presten enten selv brukte (prestegården) eller hadde leieinntekter av.

** Spirer = ubarket rundlast, 12–14 m lange, 7–10 cm i diameter i toppen, som oftest brukt til skipsmaster.

Maren Lund overtok i 1635 (i 1635 kalles hun Maren Helgeland).¹⁴ Da kan det stemme at Mathias fikk saga til bruk i 1639, for i 1649 eide han saga sammen med svigermora.

I mars 1665 var Mathias Sass' finansielle stilling svært anstrengt. Da ble hans «avståelsesbrev på nedre sag uti Skjærdalen» til trelasthandler Frantz Nilssøn tinglyst, men allerede året etter (1666) leide Mathias saga av Nilssøn. Denne saga var åpenbart en annen enn den Mathias bygde i Skjærdalen i 1657, på den grunn som Norderhov-presten Malte Christenssøn disponerte. Der bygde han også kvern, hvor presten og hans folk fritt kunne male sitt korn. I 1662 betalte forøvrig flere bønder skatt for skur de hadde skåret på saga til Mathias Sass som han «boret» (leide) av Ragnhild Moe, så det er hevet over tvil at Mathias Sass drev i stor skala: På snaue seks måneder i 1662 skar han 6.000 bord på sine sager i Skjærdalen.

Tidlig i 1660-årene synes Mathias Sass å ha kjøpt de 2 skippund i Helgeland av Hole prestebord. En del av kjøpesummen lånte han av trelasthandler Jacob Nilssøn på Bragernes, som i mars 1664 lot tinglyse et «forsikringsbrev», datert 17. desember 1663, fra Mathias Sass, der sistnevnte pantsatte «alt han eier og blir eier av». Ifølge brevet skyldte Mathias 663 daler og 2000 bord til Jacob Nilssøn.

¹⁴ Ropeid I, s. 320.

KNALLHARD

Mathias Sass må ha hatt rykte på seg å være en knallhard trelasthandler og sags-eier. Bygdelensmannen i Norderhov, Ole Torkildsen Hønen, gav ham følgende attest i et vitneprov i 1666: «Får Mathias først den ene lille tå inn, får han vel den store etter...»

Helgeland gård i september 1951, med Hafnor-gårdene i bakgrunnen. Veien fra Busund over Helgelandsmoen til Røyse ble først anlagt i 1953, og her er det fortsatt den dårlige veien som gikk over Vabakken og gjennom tunet på Hafnor-gårdene og opp til Stadum skole, som er i bruk.

Widerøe's Flyveselskap AS

NORDERHOV-PRESTEN KREVDE LANDSKYLID

I september 1664 stevnet sogneprest Otte Jacobsen i Norderhov Mathias Sass for manglende betaling av 1 såld årlig landskyld i Helgeland til prestebordet. Jacob Luth, som svarte for Mathias på tinget, ville ikke uten videre gå med på kravet. Luth viste også til at Anders Lo, som hadde bodd på Helgeland to år før Maren kom der, aldri hadde hørt at noe landskyld i gården hørte under Norderhov prestebord. Og at Anders' svigerfar, Knut Helgeland, heller aldri gav noe i sin tid. Helgelands oppsitter ble frikjent for stevneålet, siden Norderhovs prestebord ikke hadde krevd det de siste 80 årene. I et register samme år (1664) over Norderhov prestebords gods, heter det: «Helgeland, 1/2 såld korn er nylig presteboret fradfømt.»*

* Tingbok for Ringerike V 1664 (utgitt av slektshistoriegruppa i Ringerike historielag), s. 50 og Tveiten (1914) s. 211.

Mathias hadde åpenbart vanskeligheter med å betjene gjelda. I 1664–65 ble han flere ganger stevnet for manglende betaling av renter og avdrag, som han vedgikk og «ville gjerne betale», men han var avhengig av «godkjenning fra kona til Jacob Nilssøn, som han har pantsatt alt han eier til».

I mars 1665 stevnet Jacob Nilssøn Mathias for en gjeld på i alt 846 riksdaler som Mathias ble dømt til å betale, halvparten om 14 dager og resten innen seks uker. Dersom han ikke betalte, kunne Jacob Nilssøn «ta av» Mathias' gods og formue. Jacob opplyste på tinget at om pantet ble aktuelt å innløse, hadde han til hensikt å la Jacob Luth kjøpe gården.

I februar 1666 tinglyste Jacob Nilssøn et nytt pantebrev fra Mathias Sass på 2 skippund gods i Helgeland (datert 24. juli 1664), og samme dag ble tinglyst en «avståelse» fra Nilssøn til Jacob Luth på de samme 2 skippund gods i Helgeland for 382 riksdaler.¹⁵ Luth hadde i august 1664 lånt ut penger («1/8 hundre riksdaler») til presteenka Maren Lund mot pant i 1 skippund i Helgeland (også tinglyst i februar 1666), et pant han synes å ha innløst kort tid etter.

Dermed satt Jacob Luth som eier av 60 lispund gods i Helgeland. 2 1/2 lispund ble fortsatt eid av Hole prestebord. Så seint som i 1693 stevnet sogneprest Henrik Opdal Jacob Luth for manglende betaling av landskyld av 1 såld korn «i hans tilhørende gård Søhol» og et halvt såld i Helgeland, som Luth ikke hadde betalt på seks år. Luth vedgikk gjelda og ble dømt til innen 15 dager å betale det han skyldte med en fjerdepart av beløpet i tillegg (i straff), og dessuten 3 riksdaler i omkostninger.

JACOB LUTH (d. 1706) var fogd på Ringerike 1657–1667. Han tilhørte slekten Walter, men kalte seg Luth (hans 16 barn valgte mellom de to slektsnavnene). I skiftet etter hans andre kone (avsluttet 1721) blir han kalt Jacob Luthsen Walter. Slekten synes å komme fra grenseområdene mellom Danmark og Tyskland, rimeligvis Slesvig, en generasjon eller to tidligere, og Jacob Luth synes å være den første som bosatte seg på Ringerike.

Av et pantebrev utstedt i 1665 på en del jordegods av gårder på Tyrstrand, får vi kjennskap til en av Luths brødre. Pantebrevet lød på 2.500 riksdaler, og var utstedt til hans bror Knut Walter, som var materialskriver på Bremerholm – kongens skipsverft (og tvangsarbeidsleir) ved København. En annen bror, Jørgen Walter, er nevnt i et tingreferat fra Norderhov samme år (1665).

¹⁵ Mathias Sass var i 1666 bruker på Hafnor, og seinere på en av Gomnes-gårdene.

Jacob Luth var i første ekteskap gift med GUNHILD ESKILSDATTER (d. i 1660-årene). De fikk to barn:

* Luth Walter (f. ca. 1660), oppholdt seg i utlandet i 1706, trolig død i utlandet (ifølge et notat i Hole bygdarkiv var han gift med Anne Ask Bartholin).

* Edel Malene Walter (1663–1720), g.m. Torkild Olsen Hønen/Hamnør¹⁶ (1659–1722, sønn av Ole Torkildsen Hønen, som var lensmann i Norderhov 1636–37 og 1654–67, og gift med Maren Christensdatter, datter av fogd Christen Laugessøn, fogd over Ringerike og Buskerud 1625–30, bosatt på Kjølstad i Modum), minst seks barn: Ole Schierdal (seinere eier av Skjærdalen gård og bruk), Jacob Walter, Christen Walter, Maria Torkildsdatter (seinere eier av Vestre Hamnør, g.m. organist Johan Fredrik Clausen 1697–1775 i Christiania),¹⁷ Torkild Walter (d. 1758, en periode eier av Ullern, han var løytnant, skifte avholdt på Frøyshov 1758–1760, opplyst at han hadde to barn: Ole – som var myndig og oppholdt seg utenlands – og Edel Magdalena (1726–1759), opplyst at hun i 1739 oppholdt seg i Aurdal prestegjeld. Boets bruttoverdi 27 riksdaler, og gjelda 45 riksdaler. Opplyst at avdødes svoger var Jørgen Andersen Nachschow) og Luth Walter (seinere eier av Skamarka, g. 1724 m. Sara Henriksdatter, fikk i 1733 en sønn, Torkild).

Jacob Luths andre kone var ANNE CHRISTENSDATTER MØE (1649–1719) fra Mo på Røyse. De fikk 14 barn:

* Malene Sofie Walter (1675–1739), fra 1706 eier av Søhol, g.m. Peter Semmingsen (1656–1737), flere barn, hvorav fire nådde voksenalder: Abraham, Jacob, Semming og Kirsti – se Søhol i bind 4.

* Rebekka Walter (1676–1751), g. 1720 m. løytnant Hans Meyer ved 2. Oplandske nat. Infanteriregiment, eier av Fjellstad på Røyse fra 1719 til 1721, seinere av Vestre Stadum. Vi kjenner én sønn, Hans (f. 1722).

* Henrik Luth (ca. 1680–1736), seinere eier av Nordre Frøyshov og Helgeland, g.m. Kirsten Christensdatter (datter av fogd Christen Christensen og Dorothea f. Coldevin), to barn: Jacob Henriksen Luth (ca. 1708–1749) og Anna Dorothea Henriksdatter Luth (1710–1739, g.m. prokurator Jørgen Andersen Nachschow, sju barn: Henrika, Tabita, Dorothea Kathrine, Karen, Henrik, Andreas og Kirsten).

* Gunhild Walter, g.m. Johannes Andersen Kahn, Kongsberg, fem barn (som levde i skiftet til mormora i 1721): Henrik Jacob, Anne Maria, Barbro Sophie, Malene og Rebekka.

¹⁶ I 1686 gav Jacob Luth gården Hamnør, som Peder Rolvsen Hamnør påbor, til svigersønnen Torkild Olsen «av Skjærdalen» – «som sin kjærestes mødrene arv og hjemmegave» (tinglyst 1699). I 1696 var Torkild nødtrengt til å bruke og besitte gården, men Peder Rolvsen ville ikke avvike den, og det ble sak.

¹⁷ Johan Fredrik Clausen var musiker og orgelbygger, og sønn av organisten i Sønderborg på Als (i daværende Slesvig-Holstein). Han kom til Christiania i 1720 som orgelbygger for å gi sakkyndig vurdering av orgelet i Vår Frelsers Kirke. Ble organist i Vår Frelser 1723 og senere, i 1730, overtok han kantorstillingen. Denne stillingen hadde han fram til 1761 eller 1762 (opplyst 2004 av organist Stein Sødal Hansen i Hønefoss).

SLO MED ØKS

I november 1664 stevnet Mathias Sass Knut Svensrud på tinget fordi Knut hadde gitt ham slag med en øksehammer tre uker før. Mathias hadde rådet Knut til å holde fred da han kranglet med Gudbrand Tomasson hos Anne i Dalen (Skjærdalen). Knut hadde da bedt Mathias ti still og «i det samme slog hand hannem et Øxehammer Slag for Brøstet».

STOR JORDEIER

Jacob Luth synes å ha hatt en del kapital allerede da han ble utnevnt til fogd i Ringerike og Hallingdal i 1657. Mange som hadde ekstra midler i 1650-årene lånte ut penger til kongen, som betalte gode renter og var i konstant pengensøkt, bl.a. til krigføring. I pant fikk de krongods, gårder og rettigheter som kongen eide. Årene gikk, rentene løp og gjelda ble vanskelig å betale tilbake. Ofte var eneste utvei for kongemakten å la kreditorene overta gårdene. Mange embetsmenn skaffet seg store jordegods på denne måten, og en av dem var Jacob Luth.

«... TIL STOR SKADE»

I 1672 bekjentgjorde Jacob Luth på bygdetinget at han har «ladet påminde og advare all allmuen at de ville entholde sig fra at kjøre og ride over hans aker og enger, som hittil skjedd hannem til stor skade. Men at de enhver ville fare og drage den rette gate og vei som for dennem er lagt».*

* Tingbok for Ringerike 1672 (oversatt av Thorleif Solberg).

ET TRETTITALLS GÅRDER

Etter de oversikter vi har, eide Jacob Luth følgende gårder (eller deler av gårder) på Ringerike:

Hole: Helgeland, Hundstad, Fjelstad, Frøyhov, Søhol og Hamnor.

Norderhov og Haug: Veholt, Røising, Heieren, Kittelsby, Halsteinrud, Lundstad, Egge, Søndre Sætrang og Askilsrud.

Tyristrand: Solberg, Skamarka, Stigsrud, Pjåkerud, Pjåka, Kolbjørnrud, Hovin, Åsterud, Grefsrud, Haug, Skjærdalen med kvernhus og ødegården Kinn.

Ådal: Nes, Bergsund og Skollerud.

* Jacob Luth, ugift (1682–1720), seinere eier av Søndre Haug og Store Hundstad, fra 1711 av Stadum (han bodde på Helgeland). Jacob Luth ble i 1719 utlagt som barnefar til Anne Olsdatter Stadums sønn, Iver (Anne Olsdatter var datter av Ole Rolvsen Stadum).

* Helena Walter (ca. 1683–1714), g. 1713 m. prokurator Andreas Tollund, Kristiania, død i første barselseng).

* Christian Walter (d. ca. 1740), seinere eier av del av Stigsrud, bosatt på Ulleland på Eiker, g. 1718 i Hole m. Margrethe Wilhelmsdatter Klinkhammer, bl.a. sønnene Wilhelm (døpt 1719) og Mathias, og en datter Helene (1720–1769, ugift).

* Fredrik Walter (d. 1737), seinere eier av del av Stigsrud og Solberg, bosatt på Dramdal på Eiker, g.m. Kirsten Jørgensdatter Dramdal, flere barn, bl.a. en sønn Jørgen Walter (seinere på Storøya).

* Maren Walter, g.m. Antonius Tax, «geschworner» (bergmesterens assistent) ved sølvverket på Kongsberg.

* Niels Walter, ugift (d. ca. 1710), seinere eier av Søndre Haug.

* Knud Walter, ugift (d. 1719), eier av andel i Stigsrud, seinere bosatt på Bragernes.

* Dorothea Catharina Walter, g.m. Morten Lerche, «Aftensangspræst» og rektor i Drammen i 26 år, to døtre, hvorav Maren ble g.m. «professor» Grave.

* Anne Walter, g.m. klokker Andreas Laastrup, Bragernes.

* Sara Walter (1690–1744), g.m. bergmester (seinere overbergamtsassessor) Gottfried Klem, Kongsberg (han var født i Freiberg i Sachsen, og døde under et besøk der i 1745).

Jacob Luth eide altså atskillig jordegods i sitt fogderi, og drev i tillegg betydelig trelasthandel og sagbruksvirksomhet. I 1664 satt han på sin gård Midtre Haug på Tyristrand. Han flyttet trolig til Helgeland i 1666. En periode før dette kan han også ha bodd på Hamnor, en annen av gårdene han eide.

Jacob Luth var neppe en embetsmann av den «godslige» typen. Allerede i sitt første embetsår, i 1657, ble han innklaget på bygdetinget i Norderhov av Erik Lo, som fortalte om hvordan «han forleden torsdag var blitt overfalt av futen Jacob Luth med hogg og slag så klærne hans ble ganske sønderhugne». Altså håndgemeng, og kamp med kårde eller kniv. Men Erik Lo synes ikke å ha blitt trodd.

I 1665 beskyldte fogd Luth en annen stor eiendomsbesitter på Ringerike – Jørgen Larsen (fra 1671 eier av Hønen) – for tyveri av smieredskap samt plog og jernharv fra smia på Gomnes på Røyse. Men Jørgen Larsen lot seg ikke pille på nesa, han anmeldte Luth for æresskjelling og «morderiske intensjoner».

Futen hadde nemlig gått til angrep på Jørgen Larsen, i vertshuset på Domholt: Ifølge vitnene hadde Luth sittet på en benk i vertshuset da Jørgen kom inn, og der var kommet til munnhuggeri om det påståtte tyveriet. Plutselig hadde fogden sprunget fra bordet og

rett på Jørgen med dragen kårde, så de gikk hardt på hverandre, fogden stakk mot ham, men rammet ikke, Jørgen tok fatt i fogdens hår og plasserte ham på benken med makt. Slagsmålet fortsatte, og de skal bl.a. ha revet og lugget i hverandres hår. Litt etter forlot Jørgen vertshuset, og fogden tok opp sitt hår (parykk) fra gulvet og ville gå etter. De tilstedeværende sa han ikke skulle forfølge Jørgen, men Luth beroliget dem med å si at han ikke skulle gjøre ham noe vondt.

«Jeg har aldri blitt så trakteret av noen kar i mine dager som jeg nu blev av Jørgen,» sa futen rasende, og reiste ned til fjorden og kom opp igjen med åtte eller ni mann, og disse skal ha fulgt etter Jørgen. Sannheten om hva som siden skjedde, kom vel aldri fram, men Jørgen Larsen ble seinere påtruffet, forslått og blodig, og hadde bl.a. fått slått hull i hodet. Mikkel Frøshaug ble beskyldt for å ha slått Jørgen med øks og tatt fra ham kården, og rettssak fulgte. Men fogden og hans folk ble frikjent!

I 1699 utstyrte Jacob Luth sammen med eierne av to Bjørke-gårder en soldat, Amund Gulbrandsen Sløga (40).

Etter Jacob Luths død i 1706 fortsatte Anne Christensdatter driften av Helgeland til sin død i 1719. I skiftet etter henne (avsluttet 1721) overtok eldste sønn fra andre ekteskap, Henrik Luth, Helgeland gård og bosatte seg her (han bodde tidligere på Nordre Frøyshov, som han eide 1710–1729). Det øvrige jordegodset ble fordelt på arvingene, og en del solgt på auksjon i 1720. Boets nettoverdi var på 3.301 riksdaler, hvorav jordegodset ble taksert til 3.022 riksdaler.¹⁸

HENRIK LUTH (1680–1736) var gift med KIRSTEN CHRISTENS-DATTER (d. 1743), datter av fogd Christen Christensen og hustru Dorothea f. Coldevin. De fikk to barn:

* Jacob (1708–1749), ugift.

* Anne Dorothea (1710–1739), g. 1729 m. prokurator Jørgen Andersen

¹⁸ Jordegodset bestod av 25 lispund i Hovin (320 riksdaler), 5 lispund i Heieren (140 rdl.), 3 1/2 lispund i Pjåkerud (150 rdl.), 12 lispund i Solberg (solgt ved auksjon 1720 til Fredrik Walter for 312 rdl.), 22 1/2 lispund i Midtre Haug (solgt ved auksjon 1720 for 231 rdl.), 10 lispund i Nordre Haug (solgt ved auksjon 1720 for 353 rdl.), 5 lispund i Grefsrud (solgt ved auksjon 1720 for 211 rdl.), 84 1/2 lispund i hovedbølet Helgeland (740 rdl.), 30 lispund i Fjelstad (solgt ved auksjon 1720 til en av svigersønnene, løytnant H. Meyer, for 150 rdl.), en halvpart (25 lispund) i Søndre Sætrang i Haug (solgt ved auksjon 1720 for 240 rdl.), Søhol (skyld ikke oppgitt, solgt ved auksjon til svigersønnen Peter Semmingsen for 75 rdl.) og Østre Stadum (skyld ikke oppgitt, 100 rdl.). I tillegg ble det ved auksjon solgt sølv til en verdi av cirka 21 riksdaler. (Skifteprotokoll nr. 9 Ringerike og Hallingdal 1721–26, s. 26a).

KLYNKET OVER SIN FATTIGDOM

Jacob Luth må ha vært en meget velstående mann. Ikke desto mindre unnså han seg ikke for på det jammerligste å klynke over sin fattigdom for å slippe fra skattene. En gang påstod han at «han eiet endog ikke det, hvortil han kunde helde sit hode» (altså sengeputa). Samtidig viste et oppgjør i 1686 at han eide verdier for 3.300 riksdaler netto, og ved sin død på Helgeland i 1706 etterlot han seg en formue på 3.600 riksdaler. Det var mange hodeputer!

TIL ANGREP PÅ ALLMENNINGENE

Rundt 1660 var kongen i akutt pengeknipe på grunn av store utgifter til krigføring, og han gav derfor fogdene beskjed om å selge krongods til best mulig pris. Kongen åpnet også for salg av plasser i allmenningen, og på Ringerike ble kongens befaling lojalt fulgt opp. I årene fra 1663 til 1679 ble det utstedt kongeskjøter ved salg av flere eiendommer på Krokskogen, bl.a. Ågårdslia (Langlia), Heggelia, Stubdal, og Dybendal (Storflåtan) – sistnevnte til Jacob Luth selv, i 1668, året etter at han gikk av som fogd. Problemet var at fogdene ikke utstedte skjøter kun på plassene, men også på skogen omkring hver plass. Vi ser her kimen til det som seinere ble «skogbaronenes» overtakelse av tidligere allmenningsskoger i Norge, og en av regissørene var fogd Jacob Luth på Helgeland.

Nachschow (hans første ekteskap), sju barn: Henrika (f. 1729, g.m. Ole Robarth, én sønn Christopher), Tabita (f. 1732), Dorothea Kathrine (f. og d. 1734), Karen (f. 1735, g.m. Jørgen Walther, bl.a. én sønn Jacob Walter), Henrik (f. 1736), Andreas (f. 1737, g.1 m. Marie Johannesdatter Bye, én sønn Christopher,¹⁹ Andreas g.2 m. Anne Margrethe Gram) og Kirsten (f. 1738, d. som barn) – se Nordre Frøyshov.

I 1723 var det på Helgeland 2 hester, 16 storfe, 10 sauer og 24 geiter. Årlig utsæd var 1 t. rug, 1 t. erter, 1 t. 2 kv. bygg, 6 t. blandkorn og 3 t. havre, og under gården bodde 9 husmenn som samlet sådde 5 t. havre.

Etter Henrik Luths død i 1736 satt Kirsten Christensdatter i uskiftet bo til sin død i 1743. Hun etterlot seg sønnen Jacob (som ble umyndiggjort tidlig i 1740-årene) og fem umyndige datterbarn, og i skiftet etter henne og mannen (sluttet i 1746) ble boets nettoformue beregnet til 3.144 riksdaler. Av jordegodset ble Helgeland (72 ½ lispund)²⁰ taksert til 1.400 riksdaler, Røising i Norderhov (30 lispund) til 300 riksdaler og plassen Hyllemark til 30 riksdaler.²¹

Eldste sønn, JACOB HENRIKSEN LUTH (1708–1749) fikk sin arv utlagt i gårdene Helgeland og Røising, men på grunn av sykdom ble han ansett som uskikket til å overta. Han kom derfor ikke i selvstendig besittelse av noen av eiendommene, og hans svoger

¹⁹ Christopher tok navnet Gram etter sin fars andre kone.

²⁰ I 1721 ble Helgelands skyld oppgitt til 84 ½ lispund, og innbefattet da rimeligvis en del av Domholt.

²¹ Resten av jordegodset var blitt solgt på auksjon: Pjåkerud (med underliggende plasser Skaug, Kausrud, Bakken, Kvernvollen «og de fleere»), rydningsplassen Bråten på Tyrstrand, Domholt (som Torkild Eriksen påbor), tre fjerdeparter i Simen Larsens sag ved Heieren samt et kvernhus, sagstue og «derved befindende Pladser», kvernhus og siktemølle i Skjærdalen (og et lite husvære hvor Hans Svendsens enke bor), halvparten (15 lispund) i Lille Hundstad, og Frognøya under gården Frøshaug. I skiftet ble ellers opplyst at de avdøde ektefolk også hadde eid Nordre Frøyshov (50 lispund) samt halve Lille Hundstad, som var solgt i 1730 til svigersønnen, Jørgen Andersen Nachschow for 500 riksdaler. Disse kom til inntekt i boet (skifteprotokoll nr. 14 Ringerike og Hallingdal (1744–1749), s. 271b).

TRAKK SEG FRA FOGDEEMBEDET

Jacob Luth satt ikke i fogde-embetet lenger enn til 1667. Innen den tid ble det fra allmuen ført så mange klager over ham for ulovlig tømmerhogst, overgrep og voldsom fremferd, og dette siste ble nok årsaken til at han trakk seg fra fogde-embetet. Det var saken om tyveriet av smieredskap fra smia på Gomnes, hvor han kom ut for Jørgen Larsen på Hønen, som trolig ble tungen på vektskåla. Jørgen ville ikke finne seg i Luths forurettelser og klaget til stattholderen. Riktignok ble Luth frikjent på bygdetinget i oktober 1665, men opinionen mot ham var blitt så kraftig at han frivillig valgte å takke av, før det – som en sa det – «blev ham altfor hett under sålerne».

Jørgen Andersen Nachschow ble derfor overlatt ansvaret for å bruke og vedlikeholde Helgeland til beste for sine barn (hans hustru Anne Dorothea Luth døde i 1739).²²

På skifte etter Jacob Henriksen Luth i 1751 ble Helgeland taksert til 850 riksdaler, og gårdens tilstand «forsaavidt angaar Huus, Gaard samt Gjærdesgarde, ere gandske slæt, misbrugt og forarmet», og gårdens skog var i Jacob Luths siste leveår «paa det meste aldeles forhuggen og spoleret».²³

Jørgen Andersen Nachschow påtok seg (for denne taksten) å løse ut alle arvinger og kreditorer, og overtok Helgeland. De følgende år skal han ha kostet på bygninger og jordvei cirka 2.000 riksdaler. Han bodde med sin familie på nabogården Frøyshov, som han også eide (Nachschow giftet seg igjen i 1744 med Karen Sophie Sehested, og de fikk seks barn, hvorav fem døde i løpet av sine to første leveår – se omtale av Frøyshov).

Nachschow drev Helgeland delvis sammen med sin egen gård, og delvis leide han den bort til leilendinger. I 1755 inngikk han bygselkontrakt med Ole Amundsen, og i 1771 leide han bort ½ skip-pund (10 lispund) til sin sønn, løytnant Andreas Nachschow.

Helgeland sommeren 1955. I bakgrunnen til venstre ser vi Nedre Hafnor (nærmest) og Hafnor, og øverst i bildet skimter vi Stadum-gårdene, på bakkebellet mot Nordfjorden. Nede til høyre i bildet ligger smia og vognskjulet på Helgeland, som er bygd på en gammel gravhaug.

Widerøe's Flyveselskap AS

²² Lagesen I, s. 233.

²³ Skifteprotokoll nr. 15 Ringerike og Hallingdal (1749–1752), s. 525–539. Boet bestod ellers av mange bøker og en del sølv, bl.a. fire skjeer med navnene Henrik Luth og Kirsten Christensdatter inngravert.

I TUKTHUSDRAKT

«Mannen på Helgeland var alltid den første til å finne sin plass i kirken – og alle visste at han for en grov forseelses skyld av kongen var dømt til å fremmøte i kirken hver eneste prekendag i tukthusdrakt. Bygdens folk hadde forlenget tilgitt ham hans forbrytelse, men han likte ikke å bli stående lenge ute på vangen, for alltids kunde det være en bæring eller annen fremmed som skulde ha opplysning om hvorfor mannen gikk slik klædt, og dermed blev hele den sak opprippet. Forøvrig hadde Helgelandsmannen nu i de senere år båret kappe utenpå, en nåde som blev ham tilstått i salig biskop Bartolomæus Deichmans tid. Helgelandsmannen opnådde dette ved å sende 500 riksdaler til geistlige enkers forsorg.»*

* «Hårde tider. Lokalhistoriske noter av VV.» i Ringerikes Blad 19. september 1929. Bartolomæus Deichman var biskop i Christiania 1712–30.

BRANT TREKØL

Sammen med Mo-husmannen Even Høymyr brant Carl Thorvald Bye trekøl i 1850. I Mo-bibelen (regnskapsboka for Mo gård i Steinsfjordingen) er innført: «Fra Regnskab for den ved Helgelandslandet til kull brændte Stub af Kjøbmandslast rester Thorvald 2 spesidaler 12 skilling.» Et sted i regnskapet kalles han Thorvald Bye-Wiig.

I 1762 ble det på Helgeland registrert bosatt fem tjenestefolk: Lage Bårdsson, Kristen Svensson, Kari Gabrielsdatter, Olaug Olsdatter og Anne Andersdatter (løytnant Smiths tjenestepike). Øvrige registrerte under Helgeland fordelte seg på 14–15 husmannsplasser (se omtale av husmenn).

Ved skjøte tinglyst 25. mai 1779 solgte Nachschow Helgeland til sorenskriver HALVOR HEYERDAHL for 2.800 riksdaler. Heyerdahl satt som eier av Helgeland til 1791, da prokurator Nachschows sønnesønn Christopher Gram opptrådte som odelspretendent. Saken ble fremmet på vegne av Grams morbror og verge, prokurator Torsten Bye, som ved skjøte tinglyst 10. juni 1791 overtok gården for 2.900 riksdaler. At gården ble skjøtet direkte til Torsten Bye, førte til protester fra en dattersønn av prokurator Nachschow, Jacob Walter (også prokurator), for at odelsretten for slekta ikke skulle gå tapt. CHRISTOPHER GRAM fikk seg derfor tilskjøtet gården, men skjøtet den i 1796 tilbake til Torsten Bye. I 1798 ble gården igjen overdratt til Gram, men ved skjøte tinglyst 19. mars 1801 solgte han den til Torsten Bye for 12.990 riksdaler. Gram ønsket ikke selv å sitte med gården, da han var blitt utnevnt til kongelig fullmektig i Danmark-Norges koloni i Vest-India.

TORSTEN JOHANNESSEN BYE (1739–1829) var sønn av lensmann Johannes Torstensen Bye (på Søndre By) og hustru Ragne Johannesdatter Stein. Han hadde som ung mann vært kontorist hos lensmann Engebret Hesselberg i Norderhov, og ble i 1766 utnevnt til lensmann i Hole, et verv han skjøttet i 25 år, til 1791. Dessuten var han i flere år prokurator (sakfører). Han var gift med ANNE CATHRINE TANDBERG (f. 1738), datter av major Paul Tandberg på Nærstad og hustru Maren Engebretsdatter. De fikk to barn:

* Maren Pauline (f. 1778), g.m. lensmann Johannes Johannessen Bye (1771–1801) på Søndre By, én datter Anne Cathrine (f. 1799), g.m. Jesper Gottlieb Seip, seinere eier av Søndre By og Nærstad, fire barn: Maren Pauline, Karen, Leonard og Johannes – se Søndre By.

* Johannes (1780–1842), seinere eier av Helgeland, g.m. Karen Cathrine Fougner, fire barn: Carl Thorvald, Christopher, Johanne og Maren (se nedenfor).

Snart dukket imidlertid en ny odelspretendent opp på arenaen: NILS CHRISTOPHERSEN ROBARTH, som var sønnesønn av prokurator Nachschows datter Henrikka og hennes mann Ole Robarth. Han anla odels søksmål, og for å unngå prosess og ytterligere kostnader avstod Bye gården til ham, ved skjøte tinglyst 25. november 1808, for 18.900 riksdaler (hvorav 5.100 riksdaler var godtgjørelse for utførte forbedringer på bygninger og jordvei). Ved sin «cura-

tor» Erik Sørum lånte Robarth hele kjøpesummen av Peder Anker.

Robart satt imidlertid som eier bare i tre år. Ved skjøte av 29. oktober 1811 solgte han Helgeland til en sønn av prokurator Torsten Bye, Johannes Bye, for 20.000 riksdaler. Dermed gikk Helgeland ut av slekta Luth/Nachschow, som hadde sittet som eiere siden tidlig i 1660-årene.

JOHANNES TORSTENSEN BYE (1780–1842) var gift med KAREN CATHRINE FOGNER (1794–1873), datter av Simon Fougner på Stein og hustru Marie f. Hoen. De fikk fire barn:

- * Carl Thorvald (1829–1890), seinere eier av Helgeland og Ståvi i Bærum, g.m. Maren Lovise Wiig (1834–1914), fire barn som nådde voksen alder: Iver Johannes, Karen Sofie, Herman og Borghild (se nedenfor).
- * Christopher Munthe, ugift, seinere vaisenhusforstander i Trondheim.
- * Johanne Marie Sofie, ugift, en tid pensjonatvertinne i Kristiania.
- * Maren Gabrielle, g.m. baker Johan Lie, Biri.

I 1835 var det 12 hester, 40 storfe, 40 sauer og 4 griser på Helgeland. Under gården var det 12 husholdninger og 66 mennesker bosatt, hvorav 11 husmannsfamilier, én daglønner og sju tjenestefolk.

CARL THORVALD BYE (1829–1890) overtok Helgeland i skifte etter faren (sluttet 1847) for 11.500 spesidaler, med livøre til mora i hennes levetid (hun giftet seg igjen i 1846 med proprietær Carl Herman Krefting i Fredrikstad – skilt 1852). I 1850 solgte han plassen Hengsle til Anders Hansen Odden for 300 spesidaler. Carl Thorvald Bye satt som eier av Helgeland til 1853, da han solgte

Helgeland i winterskrud i januar 1959. I bakgrunnen ligger Ringhol gård (Dalsbotten) og låven på Hole prestegård. I skogkanten over våningshuset på Helgeland skimter vi Nylende.

Widerøe's Flyveselskap AS

«... ET STORT OPPSVING»
 «Det var omkring år 1850 et stort oppsving på jordbrukets område her, og de som førte an var ordfører Sundt på Søndre By, sogneprest Hans Lunde og Dietrichson på Helgeland. De kappedes om å nå store avlinger og innføre forbedringer.»*

* V.V. i avisartikkel «Leinestrands-eplet, de røde ringerikspoteter m.m.» (udatert, kopi i Hole bygdearkiv).

Helgeland i 1860-årene. På bildet ser vi Wilhelm Dietrichson og hans familie og en del tjenestefolk. Nr. 2 fra venstre er Mathea Dombholt, og kusken er Thor Olsen, som var husmann i Netop og seilere i Midtimellem. Han plantet bjørkealleen på Helgeland.

gården til David Dietrichson. Siden var han stasjonsholder på skysstasjonene Vik og Homledal i noen år, før han kjøpte Ståvi gård i Bærum. Sine siste leveår tilbrakte han i Kristiania. I ekteskapet med MAREN LOVISE WIIG (1834–1914) hadde han fire barn som nådde voksenalder:

«... STORE GRYTER TIL MIDDAGS»

Wilhelm Dietrichson var en meget driftig mann. Streng var han, men ellers snill når man gjorde sin plikt. Da Mathea Dombholt som 19 års jente kom på gården, var det stort hus der; 18–20 karer i arbeid, over 30 kuer på båsen og 16 hester. Foruten Mathea, som var kokke, var det innejente, to hallingbudeier, to stalldrenger, en gårdskar og så alle husmennene. «Du kan tro vi kokte store gryter til middags på Helgeland,» sa Mathea. «Vi delte maten og arbeidsfolkene fikk den på tretallerkener. Kl. 5 var det frokost, 8–9 dugurd, 1–3 middag. Eftasvelen bar vi som regel ut til folkene på jordene. Kl. 8 var det kvelds.»*

* Mathea Dombholt (f. 1847) til VV. i Ringerikes Blad 2. juni 1937.

- * Iver Johannes (f. 1862), bosatt i Asker, overkonduktør ved jernbanen, g.m. Johanne Jensen fra Toen i Haug, fire barn: Thorvald, Borge, Kristian og Ragnhild.
- * Karen Sofie (f. 1864), g.m. malermester Holm, Oslo, én datter.
- * Herman (f. 1869), bosatt i Oslo (lagerekspeditor), g.m. Agnes Mathilde Hansen, én datter.
- * Borghild (f. 1872), g.m. Brede Dahl (opproper ved auksjonsforretning) i Oslo, fire sønner.

Ved skjøte av 4. november 1853 ble tollkasserer DAVID DIETRICHSON (1792–1862) eier av Helgeland for 12.500 spesidaler. Noen måneder tidligere, i mai 1853, hadde han kjøpt naboeiendommen Dombholt for 1.000 spesidaler. Han var tidligere offiser (major og kompanisjef), og hadde vært eier av Stave i Ål i Hallingdal, og en tid bodde han på sjefsgården Kveldsrud i Jevnaker. På grunn av benbrudd søkte han avskjed i 1843, og ble samme år utnevnt til tollkasserer, et embete han hadde til 1861. Han var gift med presstedatteren CAROLINE MAXIMILIANE LEIGH, og de fikk én sønn, Wilhelm, som drev Helgeland fra 1853 (overtok formelt som eier ved farens død i 1862).

WILHELM DIETRICHSON (1826–1868) var utdannet jurist, men levende interessert i landbruk. Han har ettermæle i bygda som en framsynt og dyktig bonde, og Helgeland var i hans eiertid en av

Holes mest verdifulle gårder. Han eide flere gårder her i perioder, bl.a. Nordre Sørums (fra 1862), Gornes og Stein (1867–1868). Wilhelm Dietrichson ble i 1855 gift med GOTFRIEDA SEVERINE BØCKMANN (1836–1917) fra Egersund, og de fikk seks barn:²⁴

* David (1856–1921), løytnant, g. 1879 m. Maria Amalie Hjort, utvandret i 1885 til Australia, flere barn, bl.a. Wilhelm (f. 1880, seinere generalsekretær i Norges Bondelag).

* Abraham Søren (f. 1858), kunstmaler, norsk generalkonsul i Gibraltar og Marokko, g.m. Paulita Godea fra Spania.

* Caroline (f. 1860), språklærerinne, i 20 år ansatt ved den italienske delegasjon i Stockholm, underviste bl.a. den svenske dronning Viktoria i italiensk.

* Martine Magdalene (f. 1862), sanglærerinne og seinere professor i sang og musikk, bosatt i Los Angeles, California, USA.

* Gotfried (f. 1864), godseier på Sätters gård i Sverige (som han arvet etter moren), og forvalter av skoger i Värmland.

* Sigvard, en tid visekonsul i Gibraltar, seinere disponert for et trevarefirma i Sundsvall, Sverige, før han flyttet med sin kone til Buenos Aires, Argentina (deres barn ble boende i Sverige).

I 1865 satt Gotfrieda og Wilhelm Dietrichson på Helgeland med sine fem eldste barn, seks tjenestejenter og to drenger²⁵ samt en pensjonist, Christine Bjørnsen (59, ugift, f. i Christiania). På gården var det 12 hester, 40 storfe og 6 griser, og årlig utsæd var 5 $\frac{3}{4}$ t. rug, 37 t. bygg, 6 t. blandkorn, 19 t. havre og 75 t. poteter.

Wilhelm Dietrichson døde i 1868, bare 42 år gammel. Under et besøk som takstmann på Tyrstrand skulle han klyve over en skigard. Tung som han var, brast gjerdet og han fordervet seg. Dette ble hans bane. Etter mannens død drev Gotfrieda Dietrichson Helgeland til 1872, da hun solgte gården og reiste med sine fem yngste barn til Sør-Europa. Hun bodde to år på Madeira og to år i Italia, før hun kjøpte seg en gård i Sverige, som siden ble overtatt av en sønnene. Seinere reiste Gotfrieda Bøckmann til Amerika, hvor hun døde i 1917 hos datteren Martine i Los Angeles.²⁶

Nye eiere av Helgeland i 1872 ble pastor HANS LARSEN SOL-

MILITÆRLEIR

Den 10. desember 1867 skrev Dietrichson under kontrakt med Armédepartementet om leie av cirka 400 dekar på Helgelandsmoen, til ekserserplass for Hallingdal og Valdres musketerkorps under 2. Akershusiske Infanteribrigade. Det offentlige skulle i leie betale årlig 300 spesidaler de første 10 årene, og seinere 75 spesidaler. Rydding av området ble overlatt utleieren og skulle skje i løpet av tre år (innen 15. mai 1870) til en pris av 1.400 spesidaler. Helgelands eier fikk havnerett og rett til kjørsel på ekserserplassen i den tid den ikke ble brukt til øvelse, og rett til å bortføre gjødsel som ikke ble nyttet av de militære.

²⁴ Opplysningene om de seks barna er hentet fra brev av 24. mars 1962 fra Trygve Dietrichson, Brånahult (Sverige) til Kornelius Lehne på Røyse (kopi i Hole bygdarkiv).

²⁵ Tjenestefolkene var Karen Sofie Pedersdatter (27, f. i Norderhov), Karen Marie Hansdatter (20, barnepike), Gunda Victoria Vang (23, f. i Christiania, barnepike), Inger K. Larsdatter (21), Guri Torstensdatter (25, f. i Hallingdal, budeie), Anne Knutsdatter (28, f. i Hallingdal, budeie), Iver Nilsen (19) og Ole Gulbrandsen (49, enkemann, daglønner).

²⁶ V.V.: «Dietrichson på Helgeland», avisartikkel 4. november 1936 (avisen ukjent).

KLOKKEN FIRE OM MORGENEN

«Klokken fire om morgenen måtte gårdsgutten opp på soverommet til husbonden for å hente nøkkelen til stallen. Omtrent samtidig kom husmennene for å begynne dagens arbeid med tresking, og de hadde varme på peisen på låven. Treskekarene var godt øvet, så det gikk i rytmisk takt og fart. I skjulet stod tre–fire karer og hogg ved, men de ordnet seg gjerne slik at bare to arbeidet, mens de andre to dundret i veggen på liksom. Både under arbeidet og i hvilene ble det servert mange skrøner, og man snakket seg imellom om hvordan man skulle opptre mot husbonden for å bedre sine kår, men så snart sjølmannen viste seg i døra, så var det stille for snakk.»*

* Håndskrevet notat av Johan Frøshaug (1857–1939) i Hole bygdearkiv. Johan Frøshaug var fra Bråtan i Frøysuåsen, maler og dekoratør, og fra 1905 bosatt på Modum.

BERG og PETER ANDERSEN BØE, som satt med den et drøyt år. Ved skjøte av 15. august 1873 solgte de gården til murmester JOHAN EDVARD STRØM (f. 1837). Vi kjenner fem av barna i hans ekteskap med ANNE CHARLOTTE MATHIASSEN (f. 1840): Johanne Pauline (f. 1863), Charlotte (f. 1874), Sverre (f. 1876), Olaf (f. 1879) og Tore (f. 1883).

Murmester Strøm leide bort ytterligere arealer til ekserserplass i 1876 og 1888 (se omtale av Helgelandsmoen militærleir), men slet likevel økonomisk. Ved skjøte av 9. april 1891 solgte han Helgeland og Domholt til de tre brødrene JON BIRGER, KARSTEN JOSEF og HELGE ERICH ERICHSEN for 57.000 kroner. Overdragelsen ble ordnet ved brødrenes far og verge Nils J. Erichsen, men heller ikke disse eierne kom til å sitte lenge på gården. Ved skjøte av 14. april 1894 ble Helgeland med Domholt solgt til Otto Lundberg for 60.000 kroner.

OTTO LUNDBERG (1857–1934) var fra Hurdal, og gift med JOSEFINE LARSEN (1857–1933) fra Ermsjø i Drøbak. De eide Haug gård på Jaren på Hadeland (der Hadeland kornsilo ligger i dag) før de i 1883 kjøpte Onsaker på Røyse og hadde den i 11 år. Helgeland eide de fra 1894 til 1902, da de kjøpte Dæli på Røyse. Her drev de gård og pensjonat til 1920, og kjøpte i 1921 Søndre Sørums (sjefs-gården).²⁷ De fikk åtte barn: Jenny,²⁸ Beda, Lars Jakob, Thora, Eivind, Anna, Johan og Marta (se omtale av Dæli, og av Søndre Sørums i bind 2).

Otto Lundberg drev med hesteavl ved siden av gårdsdriften. I 1896 ble Helgelands seterløkke på Rønningen på Krokskogen med seterhus og omliggende skog (ca. 50 dekar) fraskilt og solgt, og i 1898 solgte Lundberg resten av gårdsskogen øst for Rønningen til forstkandidat Guthorm Andresen og hoffjegermester Ths. Fearnley (se omtale av skog/seter)

I 1900 satt Josefine og Otto Lundberg på Helgeland med sine åtte barn og to tjenestefolk: Petter Kristoffersen (f. 1878) og Gunvor Ellingsdatter (f. 1880).²⁹ På gården leide de ut husvære til en prestefamilie: «Præst i Funktion» Theodor Tollefsen Norseth (f. 1856 i Rendalen) og hans hustru Margit Emilie Norseth (f. 1868 i

²⁷ Otto Lundberg eide også Bjørnstad i Steinsfjerdingen fra 1931 til 1935, da gården ble tatt igjen på odel av datteren til tidligere eier (Lundberg bodde da på Søndre Sørums).

²⁸ Jenny Lundberg (1881–1952) var fra 1952 eier av Helgelandsmoen gnr. 46/7 (militærleiren med tilliggende øvingsområde, i alt cirka 1.500 dekar, med leiekontrakt til Forsvaret), som hun arvet av Fredrik Hafnor.

²⁹ Tjenestegutten bodde i drengestua, mens tjenestejenta holdt hus i hovedbygningen.

Matpause på Kong Rings ridebane ved Helgeland 1905. Onnefolkene får maten brakt ut på jordet. På rakariva sitter Oskar Hafnor, og personen med skalk litt til høyre for midten av bildet (med riva på skrå), er Martin Gulbrandsen Dombolt.

Fet) og fire barn: Thorleiv Halvard (f. 1892 i Wisconsin, USA), Karl Bjarne (f. 1894 i Ringebu), Ruth (f. 1896 i Modum) og Signe (f. 1899 i Modum). Familien hadde én tjenestepike, Tora Kristine Bålerud (f. 1880 i Norderhov).

Ved skjøte av 18. oktober 1902 solgte Otto Lundberg Helgeland og Dombolt til Andreas Olsen Hafnor for 63.000 kroner og flyttet til Dæli, som han hadde kjøpt tidligere samme år.

ANDREAS OLSEN HAFNOR (1849–1929) var sønn av Ole Halgrimsen Hafnor og hustru Mari Hansdatter Gommæs på nabogården Østre Hamnor. I sine yngre år var han handelsbetjent i Hønefoss og Kristiania, før han flyttet til Trysil i 1878 og drev landhandleri der sammen med sin eldre bror Johan (seinere alene). I årene 1886–1898 eide han handelsstedet Folkvang i Trysil, og en periode eide han også bruket Langøren samme sted. Han må ha vært en dyktig forretningsmann og hadde spart opp likvide midler: I 1902 – samme år som han ble eier av Helgeland i Hole – kjøpte han Høimo gård i Trysil og i tillegg Østre Hamnor bnr. 3 og 4 i hjembygda. Han ble boende i Trysil og synes å ha overlatt bruken av gårdene i Hole til forpaktere. Som gårdbruker og skogbruker i Trysil fikk han ettermæle som dyktig og interessert, bl.a. dyrket han opp et større myrområde. Han var en kjent og aktet mann i bygda, og skjenket (sammen med sin andre hustru, Lise) et legat til Trysil barnehjem.³⁰

Andreas Olsen Hafnor var gift to ganger. Hans første hustru var HANNA EMILIE AMALIE LUNDE (1856–1885). De fikk to barn:

* Ole Fredrik (1881–1943), ugift, seinere eier av Helgelandsmoen gnr. 46/7.

* Mads Eyvind (1883–1897), d. 14 år gammel.

³⁰ Opplysningene om Andreas Olsen Hafnor og hans slekt, liv og virke er gitt av slektsforsker Terje Lehne.

I GAPESTOKKEN

«I den tiden var det gapestokk ved alle hovedkirker, og gapestokken ved Hole kirke ble etter å være uttjent oppbevart i smia på Helgeland. Så var det en søndagskveld en av guttene kom tilbake, full og drukken. Han hadde vært både på Libakke, i Familiekroken og i Kortegården og drukket, og i ørska la han seg i smia for å sove rusen av seg. Da han våknet, lå gapestokk-klaven om halsen hans og ingen nøkkel var å finne, så de måtte sende bud til smeden i Sløga for å file klaven av.»*

* Håndskrevet notat av Johan Frøshaug (1857–1939) i Hole bygdarkiv. Johan Frøshaug var fra Bråtan i Frøysuåsen, maler og dekoratør, og fra 1905 bosatt på Modum.

Jens Fredrik Berg (1888–1966).

Anna Jeanett Berg f. Tandberg (1887–1971).

Anna Berg i sleden, med mannen Jens ved siden av, og datteren Signe bak. De er på vei for å bivåne travløp på Juveren i Norderhov cirka 1940.

Andreas giftet seg igjen med LISE MORTENSDATTER GALAASEN (1846–1925) fra Langtjernåsen (Nordre Grønneset) i Trysil. De fikk to døtre:

* Emilie Karoline (1887–1972), g.m. Karl Kariniussen Bang (1891–1974), ingen barn. De overtok Høimo etter hennes far, og testamenterte siden gården og tilliggende eiendommer til et legat til fordel for eldreomsorgen i Trysil.

* Agnes Lovise (1889–1907), d. 18 år gammel.

I 1907 var det 8 hester, 10 storfe og 4 griser på Helgeland. Gården hadde tre husmannsplasser, og to plasser som var forpaktet bort.

Våren 1911 skilte Andreas Olsen Hafnor ut militærleiren som egen eiendom (gnr. 46/7 Helgelandsmoen) og samtidig delte han eiendommen Domholt i tre, ved å skille ut en åker som grenset inn til Helgeland samt Domholts skog på Krokskogen i gnr. 47/2 «Domholt vesle og Domholtstykket», og resten av jordveien i Domholt i gnr. 47/3 «Domholt store». I juli 1911 solgte han gnr. 46/1 Helgeland og gnr. 47/2 «Domholt vesle og Domholtstykket» (har siden vært en del av Helgeland) til Erik Rytterager for 29.000 kroner. Husene i Domholt med tomt og cirka 20 dekar jord beholdt gnr. 46/1, og ble i mars 1912 solgt til Mathea Domholt. Gnr. 47/3 «Domholt store» solgte han i 1917 til sin brorsønn Oskar Hafnor, og denne jorda har siden vært en del av Hamnor gnr. 44/3 og 4.

Dermed hadde Andreas Olsen Hafnor avhendet alt sitt jordegods i Hole, med unntak av gnr. 46/7 Helgelandsmoen, som han satt som eier av (og hadde leieinntekter av) til sin død i 1929 – se nedenfor.

ERIK CHRISTIAN NÆSS RYTTERAGER (1888–1967) var fra Øvre Borgen i Hole, og ble i 1916 gift med MARTHA FJELDSTAD (1893–1985) fra Nedre Fjelstad. De fikk sju barn: Gudrun, Ingeborg, Christoffer, Else, Oddveig, Ragnhild og Ole Kristoffer.

Martha og Erik Rytterager satt som eiere av Helgeland til 1915, da de solgte gården (gnr. 46/1 Helgeland av skyld mark 24,00) og gnr. 47/2 Domholt (skyld mark 8,07) til Jens Fredrik Johansen Berg for 30.500 kroner. De kjøpte i 1916 Nordre Lore i Steinsfjerdningen, som de eide og brukte til 1928. I 1929 overtok de hans farsgård Øvre Borgen, hvor slekta fortsatt sitter – se bind 1 s. 368–369 og bind 2 s.420.

JENS FREDRIK JOHANSEN BERG

(1888–1966) var fra Berg på Røyse, og ble i 1921 gift med ANNA JEANETT TANDBERG (1887–1971) fra Tandberg på Øst-Modum. De fikk fire barn:

- * Mary Margrethe (1923–2002), ugift, bosatt på Helgeland.
- * Åse Hanna (f. 1924), seinere eier av Helgeland, g.m. Jon Dalsbotten (1919–1992), én datter Trine Lise (f. 1962), g.m. Trond Western (f. 1959), tre barn: Fredrikke, Birgitte og Mathilde (se nedenfor).
- * Johan Fredrik (1927–1973), ugift, seinere eier av Helgeland (se nedenfor).
- * Signe Antonie (f. 1930), ugift, bosatt i gnr. 203/10 Skarpsno.

Familien Berg på Helgeland, avbildet på mor Annas 70-årsdag 16. april 1957. Fra venstre Anna (1887–1971), Jens Fredrik (1888–1966), Signe Antonie (f. 1930), Johan Fredrik (1927–1973), Åse Hanna (f. 1924, bak med hvit bluse) og Mary Margrethe (1923–2002).

Jens Berg gikk gartnerskole i sin ungdom, og som unggutt var han ekspeditør for D/S Ringerike ved Svensrud, ved siden av at han forpaktet Hole prestegård. Fra 1915 la han og hustruen Anna all sin arbeidskraft i driften av Helgeland, som de drev i nær 50 år. Jens Berg satt én periode som medlem av Hole herredsstyre.

I de første krigsårene drev Åge Tveråen fra Ljan i Oslo revegård bak vognskjulet nord for gårdstunet, og eiernes nest eldste datter, Åse Hanna, drev revegård (sølvrev og blårev) sør for låven, på grensen mot Hafnor.

I 1948 hadde Helgeland 300 dekar dyrket jord (leirmold og sand), 70 dekar annet jordbruksareal (hvorav 4 dekar frukthage), 300 dekar produktiv skog og 50 dekar annen utmark. På gården var det 7 hester, 2 kyr, 2 okser, 5 ungdyr, 6 griser, 6 sauer, 20 høner og 1 traktor.

Jens Berg på selvbinderen med trebestbeite i 1930-årene. Hestene er «Rebnen», «Astri» og «Max». I bakgrunnen ligger Kong Rings ridebane.

Familien Berg på Helgeland i 1935. Fra venstre Åsa Hanna (f. 1924), mor Anna Jeanett f. Tandberg (1887–1971), Signe Antonie (f. 1930), Johan Fredrik (1927–1973), far Jens Fredrik Berg (1888–1966) og Mary Margrethe (1923–2002).

I 1963 ble gården tilknyttet Svensrud vannverk.

Ved skjøte av 21. september 1964 ble Helgeland overdratt til sønnen Johan Fredrik Berg for 100.000 kroner og livøre til foreldrene i deres levetid. Eiendommen bestod da av gnr. 225/1 Helgeland, gnr. 226/2 Domholt, gnr. 195/13 (en seterløkke med skog på Sørsetra, kjøpt fra Kroksundødegården vestre i desember 1920), gnr. 203/5 (Trekanten, utskilt fra Frøhaug i 1937), gnr. 218/45 Gomnesløkka (seterløkke på Sørsetra), gnr. 223/16 Hamnorløkkene (løkker på Sørsetra), gnr. 225/8 Evje og gnr. 225/9 Bråten (de to sistnevnte utskilt fra Helgeland i 1911 og 1912).³¹

JOHAN FREDRIK BERG (1927–1973) satt som eier av Helgeland i bare ni år. Han ble rammet av sykdom og døde i 1973, bare 46 år

SNØBRØYTING PÅ «CHAUSSEEN»

Rundt 1910 drev Jens Berg og Erik Rytterager med snøbrøyting på «chausseen» fra Nes i Hole og til fylkesgrensa ved Sollihøgda. Arbeidet foregikk med hester og treplog.

³¹ Disse åtte eiendommene ble i 1981 sammenføyd i én eiendom, gnr. 225/1 Helgeland.

VEI LANGS STORELVA

Høsten 1953 fikk Helgelandsmoen og vestsida av Røyse direkte veiforbindelse langs Storelva til Norderhov og Hønefoss. Noen interesserte bønder hadde tatt opp tanken i 1937 og sagt seg villig til å gi fri grunn. Men så kom krigen og satte en stopper for planene. I 1945 ble rundt 30 østerrikske krigsfanger satt til å arbeide på veien, og siden kom kommunen og fylket med bevilgninger. I november 1953 ble åpningen markert med en fest på Helgeland, hvor også veiarbeiderne med Anders Teigen og Olaf Sundland i spissen var innbudt. Fra Frøyshov-svingen på Røyse til Norderhovs grense var veien 3,7 km lang. Bonden på Helgeland, Jens Berg, hadde også grunn til å være tilfreds, «for om ikke mange dagene kommer den nye melkeruta i sving, slik at bilen stanser like foran fjøsdøra, og et årelangt slit med å komme helt opp til Svingerud hver morgen er slutt».*

*VV.: «Fest på Helgeland» (Ringerikes Blad november 1953).

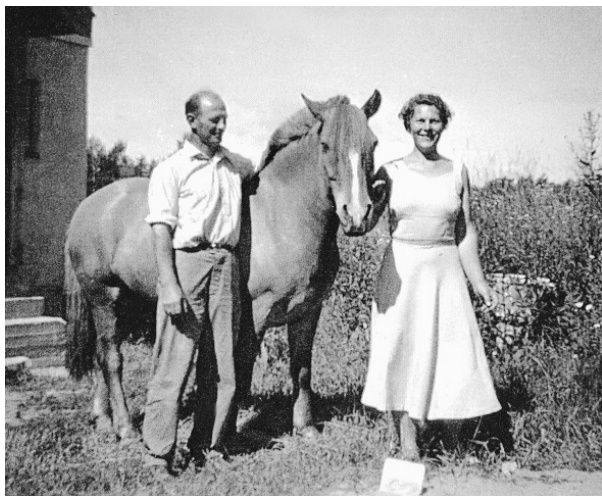
gammel, ugift og uten livsarvinger. I hans eiertid hadde han god hjelp av sin eldste søster, Mary Margrethe Berg, som stelte innomhus. Ved skjøte av 30. november 1974 ble gården overtatt av nesteldste søster, Åse Dalsbotten, med boret for søstrene Mary Margrethe og Signe Antonie i deres levetid.

ÅSE HANNA BERG DALSBOTTEN (f. 1924) ble i 1959 gift med JON DALSBOTTEN (1919–1992) fra nabogården Ringhol. De bodde på Bråtan ved Helgelandsmoen (se gnr. 225/9), og drev Helgeland til 1991. Jon Dalsbotten drev tidligere med egen gravemaskin, og som sjåfør (lastebil, buss og drosje).

Ved skjøte tinglyst 2. mai 1991 ble deres datter TRINE LISE BERG WESTERN (f. 1962) eier av Helgeland. Hun har siden drevet gården sammen med sin mann, TROND WESTERN (f. 1959) fra Hundstad på Røyse. De giftet seg i 1988, og har tre barn: Fredrikke (f. 1989), Birgitte (f. 1991) og Mathilde (f. 1996). Trine Lise Berg Western er utdannet hjelpeleier.

Helgeland har i dag i underkant av 400 dekar dyrket mark³² og 300 dekar produktiv skog på Krokskogen. På gården er det skurtresker, 6 traktorer, lastebil, gravemaskin, varmluft- og kaldluft korntørke. Siden 1992 har gården hatt eget vanningsanlegg, med pumpehus ved Domholt. Maskinparken er felles med gnr. 209/1 Hundstad, som Trond Western har vært eier av siden 1988. Hund-

³² Her er medtatt 43 dekar som ble kjøpt fra nabobruket gnr. 223/13 Lysgård i 1999.

Åse Hanna og Jon Dalsbotten med «Blakken» på Helgeland tidlig i 1960-årene.

20–24 BRØD I UKA

I det gamle bryggerhuset på Helgeland var det rom for tjenere i 2. etasje, og i 1. etasje var det bl.a. bakerovn hvor det ble stekt 20–24 brød pr. uke. Det var også en takke i bryggerhuset, hvor det ble stekt flatbrød to ganger i året, og en bryggepanne, som ble brukt til ysting. Vi laget nøkkelost og brunost. Under krigen ble erter brent og malt og kokt kaffe på.*

* Minneoppgave av Mary Margrethe Berg (1923–2002) – kopi i Hole bygdearkiv.

Hovedbygningen på Helgeland i 1896. Den ble cirka 1918 flyttet til Vindern i Oslo, hvor den fortsatt står.

«... SÅ BUGNER ÅKRENE»
«Det er aldri halvår på Helgeland, for selv i tørrsomrer så bugner åkrene der, trolig fordi der er tilsig av vann i undergrunnen.»*

* V.V. i Ringerikes Blad 2. juni 1937.

MØLLE

«Ingen kan tro at det har stått mølle på Helgelandsmoen. Jo, like oppunder prestegårdshavna hadde man et anlegg. Da man for lang tid tilbake grov i myra der, fant man rester av et lite damanlegg.»*

* Gudleik Guldal: «Bygdemøller i Hole» - i heftet Ringerike 1975, s. 30.

Røyse-gårdene Helgeland og Søndre By setret på Rønningen på Krokskogen. Helgelands seter ble nedlagt i 1895. Seinere ble også Borgen eier og bruker av en seter på Rønningen, og det ble setret her fram til rundt 1950. Bildet er tatt cirka 1947. I 1960 ble seterhusene brent og vollen delvis plantet til med skog.

stad har 230 dekar dyrket jord. Trond Western driver i tillegg cirka 480 dekar jord på leiebasis, bl.a. 290 dekar på Frok i Norderhov og halve Hole prestegård (100 dekar).³³ På Helgeland og Hundstad driver Trine og Trond Western primært kornproduksjon, men også med poteter (100 dekar) og jordbær (50 dekar).

Åkernavn er Evje, Saksjordet, Kong Rings ridebane,, Linna, Badstuåkeren, Trehjørningen, Langenga, Storenga, Åsjordet, Breijordet, Storbråten, Lillebråten, Damløya, Leirflaten, Husmannsjordet, Hagen, Postjordet, Triangelen, Brønnjordet og Badstuåkeren.³⁴

Det var tidligere to våningshus på Helgeland, men rundt 1918 ble den gamle hovedbygningen solgt, tatt ned og flyttet til Oslo, hvor den ble satt opp igjen på Vindern. Årsaken skal ha vært at den var råteskadet på grunn av manglende grunnmur. Der hovedbygningen tidligere stod, ble det bygd ny grunnmur, og bryggerhuset på gården ble så flyttet hit (påbygd 1922) og har siden vært hovedbygning (renovert og ytterligere påbygd i 1990-årene). Av øvrige bygninger på Helgeland er låve (1799) med stall (1926, ombygd til garasje i 2002), fjøs (bygd 1933, ombygd til redskapshus 1987), stabbur (1799, todelt, med én inngang til kjøttstabburet og én til kornstabburet, vinduer med håndblåste glass), bryggerhus (stod tidligere på Søndre Gjesval, kjøpt og flyttet til Helgeland cirka 1918, restaurert 1976 og 1984 til bolighus), vognskjul (oppført 1944, da den gamle bygningen brant, grunnmuren er en gammel steinkjeller, med innskrift i veggen: «J. Bye og Fougner 1827»). En gammel smie på «Vognskjulhaugen» nord for gårdstunet skal være

³³ Trond Western og Anders Ullern leier sammen jorda på Hole prestegård (i alt 200 dekar).

³⁴ Åkernavnene er hentet fra et gårdskart fra 1854 samt en avisartikkel av V.V.: «Gamle plass- og jordesnavn fra Hole», i Ringerikes Blad 8. november 1938.

flyttet dit fra en husmannsplass. Gården har hytte³⁵ og skogskoie (bygd 1925) på Sørsetra på Krokskogen. Av et gårdskart fra 1854 går det fram at det lå en badstu på en åker vest for gårdstunet som kalles Badstuåkeren.

Skog og seter

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 ble Helgeland tildelt en teig fra branten i vest (sør for Damtjern ved Sollihøgda) og østover til Den bergenske kongeveien, mellom Benteplassen og Steinsvollan. Teigen var på 1.630 mål, og grenset inntil Rønningen i søndre kant av setervollan. Skogen ble utskilt i 1898, og i 1899 solgt til grosserer Ths. Fearnley og forstkandidat Guthorm Andersen for 12.500 kroner. De to delte samme år skogen i to teiger, hvorav Andresens del (gnr. 46/4 Rønningssetermarken) siden har tilhørt familien Andresen/Wettre på Midtskogen, mens Fearnleys del (gnr. 46/5 Rønningssetermarken vestre) har tilhørt familien Fearnley/Astrup på Toresplassen.

Helgeland har i dag 300 dekar skog mellom Sørsetra og Homledal på Krokskogen. Dette er det gamle Domholt-stykket, som i 1853 ble kjøpt av David Dietrichson, som seinere samme år ble eier av Helgeland.

På Rønningen, mellom Toresplassen og Sollihøgda, hadde Røyse-gårdene Helgeland og By seterrett, med hver sin løkke. Det var to setrer på Rønningen (søndre og nordre), og i 1865 var det husmannsfamilier på begge. De tok imot buskap om sommeren.

I 1896 ble Helgelands løkke med seterhus og den nærmeste «seterskogen» (gnr. 46/3 Rønningen, ca. 50 dekar) utskilt og solgt av Helgelands eier Otto Lundberg til Nils Andersen Gjesvold på Søndre Gjesval og hans fetter Anders Martinsen Ruud på Lille Hundstad for 2.000 kroner. I 1925 overdro Anders Martinsen Ruuds enke Jørgine sin halvpart av eiendommen ved gaveskjøte til nevøen Martin Johannessen Borgen (Sørigarden).

Så seint som under siste krig var det buskap fra Helgeland, Sørigarden Borgen og Søndre Gjesval på Rønningen. Anne og Hans

³⁵ Opprinnelig hytte bygd av Oslo-folk på bygslet grunn, og kjøpt av Helgelands eier cirka 1990.

Jens Fredrik Berg og gårdsdrengen Edvard Martinsen Danielsen Hengsle skreller poteter på Sørsetra cirke 1935. Koia ble satt opp av Jens Fredrik Berg i 1925, på Domholt-løkka.

«DAMFÆSTE»

I 1878 fikk eieren av Fjulsrud, Anders Olsen Fjulsrud, tinglyst rett til «Damfæste» i Helgelands skog på Krokskogen, mot årlig avgift 1 krone. Dammen lå rimeligvis i bekken som går fra Damtjern, nord for Sollihøgda, og ut i Tyrifjorden ved Fjulsrud.

VABAKKEN

Der gamleveien fra Kjernet og plassene ved Storelva til Hole kirke krysser det sumpige myrområdet (tidligere elveleie) nord for Kong Rings ridebane, er det i tidens løp blitt bygd opp en jordbru. Stedet kalles Vabakken.* Evja fra Domholt og opp til Kjernet er en del av det samme gamle elveleiet. Herfra fulgte veien østre del av Kong Rings ridebane. Ved Vabakken har det vært kattisse,** og «her fisket vi abbor, gjedde og brasen»***

* Vabakken av va – «vasse», eller vad – «vadedest» (Harsson 1995).

** Slåtto (1973). En kattisse var en fangstinnretning med kløyvde stoker eller planker, som var satt ned i elve- eller fjordbunnen i en grunn vik eller evje.

*** Signe Antonie Berg (f. 1930). Kattissa ved Gåseholmen vest for Vabakken var i bruk til like etter krigen.

Martinsen fra Nordli i Rudsødegården var seterfolk til 1936, da Anders Tjernsli fra Åsa og hans datter Nanna overtok. Deretter var Berthe og Edvard Martinsen (Bergerbakken) på Rønningen. Seterdriften ble nedlagt i 1951.

Siden Helgeland og Domholt i 1853 fikk samme eier, har Domholts gamle seterløkke ved Sørsetra tilhørt Helgeland. I desember 1920 kjøpte gårdens eier Jens Berg ytterligere en seterløkke på Sørsetra med en mindre skogteig (gnr. 16/13) fra Kroksundødegården vestre for 3.500 kroner.³⁶ Tidlig i 1920-årene kjøpte han så Hamnors tidligere seterløkke (gnr. 44/16 Hamnorløkkene) på Sørsetra, og sist i 1930-årene Gomnesløkka (gnr. 24/45) samme sted.

I 1981 ble den gamle Kroksund-løkka, Domholtløkka, Domholtskogen, Hamnorløkkene og Gomnesløkka sammenføyd med Helgeland og to andre eiendommer³⁷ til gnr. 225/1 Helgeland

Husmannsplasser

På Helgeland har det vært nærmere 20 husmannsplasser, og gården er en av fire i Hole hvor størrelse, jordvei og natur la forholdene til rette for mange plasser (de øvrige var Stein, Storøya og Mo i Steinsfjerdingen).

Følgende plasser er nevnt under Helgeland: Bråten (to plasser), Grinastua (én plass Gatestua må rimeligvis være den samme), Halvingby, Hengsle, Midtre Kjernet, Nordre Kjernet, Søndre Kjernet, Meisestua (Meiserudbråten), Midtimellem, Netop (også kalt Netop og Diget), Peders (Pers), Petters, Sløga, Sløgabråten, Taje, Trillerud og Ulvestuhaugen. Domholt har også vært nyttet som husmannsplass under Helgeland, og Lille Domholt (i 1865).

Den første husmannen vi hører om under Helgeland, er *Paul i Helgelandseie* i 1697. Dette året er nevnt en soldat, Jon Paulsson (21), som bor hos sine foreldre i Helgelandseie. I 1699 vitnet *Anders Hågensen* på Helgelandseie i en rettsak.

I 1723 var ni husmenn under Helgeland, som samlet sådde 5 t. havre. I 1762 var tallet husmenn økt til 15, men skattemanntallet gir ingen pekepinn om hvilke plasser de satt på. Fra kirkebøker og skiftekort har det vært mulig å stedfeste noen av plassene:

* *Torger Amundsen og Mari Kristensdatter* med barna Kristian og Gjertrud og en innerst, Ragnhild Amundsdatter.³⁸ Torgers bror, Ole, satt i Trillerud.

³⁶ Seterløkka hørte opprinnelig til gården Kroksund, men ble i 1799 solgt av Halvor Paulsen Kroksund til Peder Svendsen Kroksundødegården for 40 riksdaler.

³⁷ De øvrige eiendommene var den tidligere husmannsplassen Bråten (gnr. 225/9) og gnr. 225/8 Evje.

- * *Hans Jonsen og Maria Torstensdatter* (begge er skrøpelige og fattige), Hans døde 1766, 70 år gammel.
- * *Ole Amundsen og Lisbeth Sivertsdatter* og fem barn: Hans, Sivert, Marte, Dorte og Marie (i Trillerud).
- * *Lars Olsen og Barbro Tidemannsdatter*, og en innerst (trolig Barbro søster) Ingeborg Tidemannsdatter, hvis ektemann var vervet og «ud comanderet» soldat.
- * *Hans Pedersen og Mari Sivertsdatter* med barna Peder og Nils (en yngre sønn er Hans Grenader) – plassen er Pedersplads (Pers).
- * *Ole Kristiansen og Marte Rolvsdatter* og en innerst, Henrika Luthsdatter.
- * *Anne Rasmusdatter* (husmannsenke) med «moder» Tone Tronds datter («blind, fra forstanden og har tillæg») – hun døde 1766, 80 år gammel.
- * *Hans Kristiansen og Mari Madsdatter* («ukjent plass».)
- * *Hans Berntsen og Anne Walter* med «dreng» Kristian Jørgensen og «pige» Berte Ådalen.
- * *Jens Pedersen og Gjertrud Johansdatter* med barna Hans, Inger og Johanne (Søndre Kjernet).
- * *Nils Olsen og Maria Henriksdatter* med to innerster: Hans Johannessen og hustru Maria Olsdatter.
- * *Ragnhild Hansdatter* (husmannsenke) med sønn Hans Olsen, og ytterligere tre i husstanden: Maria Halvorsdatter (flyttet til Bragernes i desember 1762), Borger Torstensen (innerst) og Sara Henriksdatter.
- * *Kristoffer Jacobsen og Anne Jonsdatter* samt «moder» Margrethe Halvorsdatter (satt i Domholt).
- * *Kari Toresdatter* (husmannsenke) med barna Jens (Henriksen), Ingeborg og Anne (har i mange år vært sengeliggende). Kari var enke etter husmann Henrik Jensen – se Hengsle.
- * *Lars Olsen* (husmann og dragon) og Sara Henriksdatter samt Lisbeth Johansdatter (innerst) og Johannes Olsen (innerst og husmann).

I 1801 var det 14 husmannsfamilier under Helgeland, men fire av husmennene var «jordløse».

- * *Nils Hansen* (51) og *Mari Karlsdatter* (50) med en losjerende, Mari Syversdatter (80, enke, innerst som «haver af Fattigvæsenet») – i Pedersplass.
- * *Syver Olsen* (50) og *Gunhild Kristoffersdatter* (50) med et «uægte Opfostringsbarn» (barnebarn) Halvor Andreassen (3) og et «Almisselem», Kristoffer Jacobsen (80, enkemann). Plassen var Domholt.
- * *Kristian Olsen* (40, husmann med jord og murmester) og *Mari Hansdatter* (31) og tre barn: Anne (8), Marte (5) og Ole (2) – «ukjent plass».
- * *Berte Kristoffersdatter* (42, enke etter husmann *Ole Kristiansen*, husmannsenke uten jord, lever av håndarbeid) med sine barn Marte (9) og Kristoffer Olsen (7). Til husstanden hørte også Hans Kristiansen (88, innerst, lever av håndarbeid, husmann 1762) og Kirsti Paulsdatter (70) – se «ukjent plass».
- * *Hans Olsen* (60) og *Kirsti Hansdatter* (64), trolig i Nordre Kjernet.
- * *Iver Knutsen* (30, jordløs husmann) og *Olea Hansdatter* (29) og tre barn: Hans (9), Knut (6) og Kirsti (1). Plassen var trolig Nordre Kjernet.

³⁸ Ragnhild Amundsdatter var «blind, gammel, nyter hjelp av fattigkassen». Hun døde 1773, 73 år gammel.

* *Hans Olsen* (60) og *Kirsti Engebretsdatter* (59) og to barn: Nils (19) og Halvor (11) – trolig Nordre Kjernet.

* *Johannes Hansen* (27, jordløs husmann) og *Anne Gulbrandsdatter* (27) og en datter Kirsti (1).

* *Kristoffer Kristiansen* (65, husmann og murmester) og *Ragnhild Kristensdatter* (60) og to tjenestefolk: Hans Guttormsen (22) og Kirsti Andersdatter (33) samt sistnevntes «ekte» sønn, Kristoffer Hansen (3). Plassen var Midtre Kjernet.

* *Mari Gabrielsdatter* (49, enke etter husmann *Peder Jensen*, «har Jord at bruge») med barna Gabriel (21), Hans (19) og Anders (13) Pederssønner. Til husstanden hører også Jens Pedersen (24, rimeligvis også Maris sønn) med hustru Anne Hansdatter (31) og deres datter Gjertrud (3). Hos Mari bodde også hennes far, Gabriel Gabrielsen (100, enkemann, innerst som lever av fattigvesenet), Else Haraldsdatter (70, enke etter Svend Jensen, lever av fattigvesenet) og sistnevntes ugifte datter, Kirsti Svendsdatter (30, lever av håndarbeid). Plassen var Søndre Kjernet.

* *Ole Johansen* (48, husmann med jord og smed) og *Marte Knutsdatter* (38) – i Sløga.

* *Hans Petersen* (56) og *Eli Halvorsdatter* (46) og deres tre barn: Peter (10), Kirsti (6) og Ragnhild (2). Det er ytterligere to i husstanden: Husbondens søster Malene Petersdatter (52, ugift, lever av håndarbeid) og hennes «ekte» sønn Petter Gulbrandsen (12).

* *Iver Bersvendsen* (50, husmann med jord og stevnevitne) og *Mari Nilsdatter* (49) med fire barn: Hans (14), Kirsti (10), Paul (8) og Jonas (4), og husbondens søster, Mari Bersvendsdatter (48).

* *Johannes Olsen* (70, jordløs husmann som «nyder af Fattigvæsenet») og *Dorte Olsdatter* (57) med én sønn, Ole Johannessen (24, skomaker, ugift) samt en dattersønn, Anders Andersen (4) – tidligere i Taje.

I 1820-årene ble det betalt «Contribution» til Hole kirke for 12–13 husmenn under Helgeland:

Ole Sløga
Gulbrand Olsen
Kristian Olsen
Lars Gulbrandsen
Hans Petersen
Ole Johannessen
Jens Pedersen
Hans Iversen Kjernet
Ragnhild Kjernet
Hans Trillerud
Lars Madsen
Paul Iversen
Anders Abrahamsen Kjernet
Ole Kristiansen
Anders Hott

Av et gårdskart fra 1854 går det fram at Helgeland da hadde 11 husmannsplasser med jord. Den samlede jordveien på plassene var 489 mål (et gammelt mål på Ringerike var 910 m²).

De enkelte plassene

Bråten (Bråtan)

Det var to plasser under Helgeland som ble kalt Bråtan. Den største av dem, som også er boplass i dag, lå nord for gårdstunet på Helgeland og rett øst for Vabakken, mens den andre lå rett på den andre siden av bygdeveien.

Bråtan var den sørligste av Helgelands plasser på Helgelandsmoen, og er ikke nevnt i 1854. I 1865 satt *Marte Olsdatter* (48, ugift) alene på plassen, og ble registrert som «husmann uten jord».

Ved utvidelsen av militærleiren i 1888 ble husmannsstua i Søndre Kjernet flyttet til Bråtan.

I 1900 satt her husmann med jord *Paul Andersen* (f. 1822 i Norderhov) og hustru *Maren Hansdatter* (f. 1824). De bodde i 1865 i plassen Netop (se det).

Bråten 2 (Meiserud)

Den andre Bråten-plassen er også blitt kalt Meisestua eller Meiserudbråten. På et kart fra 1870 kalles den Bråten, og på gårdskartet fra 1854 (revidert 1872) heter den bare Meiserud (plass uten jord).

Den første husmannen vi kjenner her, er *Anders Andersen*, som i 1840-årene satt på plassen med hustru *Olea Pedersdatter*. Vi kjenner fire av deres barn:

* Andreas (f. og d. 1843), d. 10 timer gammel.

* Andreas (f. 1845), i 1865 tjenestekar på en av Gornes-gårdene.

* Anne Randine (f. 1847), g.m. Gudbrand Børdalen (f. 1850 i Ådal), i 1900 bosatt i Lundheim ved Vågård i Norderhov med datter Karen (f. 1872) og hennes mann, Erik Nilsen Rise (f. 1875 i Støren i Sør-Trøndelag) og dattersønn Gudbrand (f. 1899).

* Maren Pauline (f. 1850), g.m. Karl M. Andreassen (f. 1849), seinere bosatt på plassen, minst fem barn (se nedenfor).

De ble etterfulgt av svigersønnen *Karl M. Andreassen* (f. 1849 i Kristiania), som satt her i 1900 som dagarbeider med hustru *Maren Andersdatter* (f. 1850) og fem barn: Anne (f. 1877), Sigvart (f. 1887), Hans (f. 1889), Gunhild Marie (f. 1891) og Karl Martinus (f. 1894). De hadde ingen husdyr og dyrket intet på plassen.

Meiserud ble nedlagt som plass cirka 1910, og husmannsstua ble solgt til Johan Olsen Hallingby.

16 MANN I SLÅTTEN

Det kunne være opptil 16 mann i slåtten. En var «husbondskar» og hadde plikt til å holde farten oppe. Det ble gjort «pellement» med ljàen hans, og helst tok de mesingtråd og strauk etter egga. Kostholdet var jevnt godt. Stallen ble låst om kvelden og husbonden tok stallnøkkelen og la den på bordet framfor senga. Før 4 om morgenen måtte stallkaren gå opp etter nøkkelen. Det var ildsted på låven, og der på låven ble det tresket utover hele vinteren. Ofte kom det hallinger og tok treskejobb.*

* VV.: «Arbeiderminner fra Hole», i Norsk folkemuseums arkiv, kopi i Hole bygdearkiv.

Domholt

Sist på 1600-tallet ble en større del av gården Domholt lagt under Helgeland, og siden hadde Helgeland både én og to husmannsplasser her.

I 1717 døde *Ole Jonsen Domholt*, 80 år gammel. Han var husmann, og ble etterfulgt av sønnen *Jon Olsen* «paa Pladsen Domholt», som det var skifte etter i 1751. Jon etterlot seg hustru *Margrethe Halvorsdatter* (ca. 1700–1776) og to barn: Anne (1731–1798, g.m. Kristoffer Jakobsen, seinere husmann i Domholt) og Kari (ca. 1732–1787, i skiftet etter faren var hun 18 og ugift, i 1762 bodde hun på Stadum). Boets bruttoverdi var 24 riksdaler, men da gjelda var trukket fra, var det fattige 2 riksdaler tilbake, som gikk til «Enckens Vederlag for Begravelse».³⁹

Kristoffer Jakobsen (f. ca. 1720) etterfulgte svigerfaren som husmann på plassen. Vi kjenner ni barn i hans ekteskap med *Anne Jonsdatter* (1731–1798):

* Gunhild (f. ca. 1751), g.m. Sivert Olsen fra Trillerud, seinere husmann i Domholt – se nedenfor.

* Jon (ca. 1754–1773), d. 18 år gammel.

* Sven (f. 1755).

* Marte (f. 1757), g. 1783 m. Mads Guttormsen Nylende, minst fire barn: Guri, Berte, Anne og Ingeborg – se Nylenne under Hole prestegård).⁴⁰

* Anne, g. 1789 m. Gunder Gundersen Torbjørnrud i Jevnaker. Før hun inngikk ekteskap, fikk hun i 1786 én sønn Jonas med Kristen Knutsen Butterud fra Modum.

* Margrethe, fikk i 1784 én datter Marthe, med Caspar Barth.

* Mari (1765–1766), d. 1 år gammel.

* Jakob (f. 1768).

* Mari (f. 1771).

I 1801⁴¹ var Kristoffer 80 år gammel og enkemann, og bosatt i Domholt som «Almisselem». Husmann på plassen var svigersønnen *Sivert Olsen* (f. 1751), husmannssønn fra Trillerud, og i 1801 hadde han og kona *Gunhild Kristoffersdatter* (f. 1751) et «uægte Opfostringsbarn», Halvor Andreassen (3), boende hos seg. Halvor var sønn av deres datter Margrethe (se nedenfor). Gunhild og Sivert ble gift i 1774, og vi kjenner sju av deres barn:

³⁹ Skifteprotokoll nr. 15 (1749–1752) Ringerike og Hallingdal, s. 523b.

⁴⁰ I 1784 giftet Marte Kristoffersdatter (bosatt i Domholt) seg med dragon Halvor Torstenssen Jelstad. Denne Marte Kristoffersdatter var trolig tjenestejente på et av Domholt-brukene.

⁴¹ Rundt 1800 ble husmannen i Tomta under Stadum, Abraham Jensen, i kirkebøkene ofte kalt Abraham Domholt. Tomta lå rett sør for Domholt. Abraham og hans familie blir omtalt under Stadum.

* Maria (f. 1775), g. 1812 m. husmann Gulbrand Olsen i Midtimellem, minst tre barn: Ole, Anne og Anders – se omtale av Midtimellem.⁴²

* Margrethe (f. 1777), i 1801 tjenestejente på Hovin på Tyrstrand, fikk i 1798 en sønn, Halvor, med Andreas Eriksen Gommæs.

* Olea (f. 1780).

* Karen (1786–1791), d. 4 år gammel.

* Anne (f. 1787), d. som barn.

* Anders (1791–1797), d. 5 år gammel.

* Anne (f. 1794), d. som barn.

I 1865 bodde «føderaadsmand med jord» *Peder Jakobsen* (65, f. i Norderhov) på plassen Domholt med hustru *Karen Madsdatter* (49) fra Frøshaug-eie og hennes mor, Inger Abrahamsdatter (84, enke og legdslem).⁴³ Peder og Karen ble gift i 1862. De hadde to innerster: Ole Hansen (31, ugift, skredder) og Marte Kristoffersdatter (34, f. i Norderhov, ugift), og sistnevntes sønn Karl Oluf Gulbrandsen (9, f. i Norderhov). De hadde 1 ku og 2 sauer, og sådde ½ t. bygg, ½ t. blandkorn og 2 ½ t. poteter.

I 1900 satt husmann med jord *Martin Gulbrandsen* (f. 1848) i Domholt med hustru *Else Mathea Olsdatter* (f. 1848) og fem barn samt Else Matheas mor, Marie Andersdatter (f. 1814) fra Øvre Bråten under Stein.

I 1912 ble plassen Domholt utskilt fra Helgeland og solgt til Else Mathea Olsdatter Domholt, som da var enke – se gnr. 226 Domholt.

Grinastua/Gatestua

Under Helgeland er nevnt en plass Grinastua, som rimeligvis er den samme som i 1900 er kalt Gatestua (ved evja nord for Domholt).⁴⁴ Da bodde *Grethe Johanne Johansdatter* (f. 1867, ugift) her med sin datter Thora Annette Hansdatter (f. 1899).⁴⁵

Hallingby

Hallingby ligger på vestsida av fylkesveien rett nord for Bråten, og er ingen gammel plass (ikke bosatt i 1865). De første husmannsfolkene vi kjenner her er *Elling Johannessen* og *Maren Pettersdat-*

⁴² Maria Sivertsdatter fikk i 1806 en datter Anne, og som barnefar ble utlagt Peder Larsen, «husmand hos prost Haslev paa Kongsberg». Hun var da bosatt på plassen Trillerud.

⁴³ Inger Abrahamsdatter (1782–1875) var datter av Abraham Jensen Tomta (Domholt) og Anne Kristensdatter. Hun ble i 1816 gift med husmann Mads Mathisen Frøshaugieie.

⁴⁴ Ifølge kartanvisning fra Torbjørn Slåtto (1973).

⁴⁵ Grethe Johanne Johansdatter fikk i 1890 (da var hun tjenestepike på By) en sønn, Karl, og som barnefar ble utlagt Martin Eriksen Sønsterud, «nu i Amerika».

HUSENE FLYTTES

I 1876–77 ble husene på plassen Domholt flyttet, for at de ikke skulle komme i veien for skiveskyting. I forbindelse med utvidelse av militærleiren på Helgelandsmoen ble det også anlagt skytebane, og Helgelands eier fikk 8 spesidaler årlig de første 10 år for å flytte bygningene på Domholt ut av skuddlinjen.

LILLE DOMHOLT

I 1865 var det også en plass under Helgeland som ble kalt Lille Domholt. Her satt husmann med jord Johan Andersen (34) med hustru Åse Hansdatter (36) og en sønn, Hans (6). De hadde ingen husdyr, og sådde 3/16 t. bygg og 1 1/2 t. poteter.

ter, som satt på plassen i 1883 da sønnen Martin (f. 1868) ble konfirmert.

I 1898 var det utleggsforretning hos Elling Johannessen Hallingby, med utlegg i debtors hus på plassen.

I desember 1900 satt her husmann med jord *Engebret Olsen* (f. 1845 i Norderhov) med hustru *Karen Oline Nilsdatter* (f. 1839) med to døtre, Karoline og Annette samt sistnevntes ektemann *Petter Paulsen* og deres førstefødte, *Guðrun Karoline* (f. i mai s.å.). *Karen Oline* var husmannsdatter fra naboplassen *Petters*. Hun giftet seg med *Engebret* i Norderhov kirke i 1865, og de bodde først på plassen *Pers*. Vi kjenner sju av deres barn:

* *Inger Marie* (f. 1865), konf. 1879.

* *Ole* (f. 1868), konf. 1883.

* *Maren Olava* (1872–1891), tjenestepike i Kristiania, d. 19 år gammel på Rigshospitalet av «Mavetilfælde».

* *Nikolai* (f. og d. 1874), hjemmedøpt, men død før «Daabens Confirmation» i kirken.

* *Annette* (1875–1955), g.m. *Petter Olaus Paulsen* (1876–1947) fra Soknedalen, bosatt hos Annettes foreldre i Hallingby i 1900, seinere på Veme i Soknedalen, hvor *Petter* var postmann, 11 barn: *Guðrun Karoline*, *Gerda Kristine*, *Paul*, *Anna Pauline*, *Inga*, *Peder*, *Marie*, *Einar*, *Olga*, *Karen* og *Erling*.⁴⁶

* *Karoline Natalie* (f. 1877), i 1900 hos foreldrene i Hallingby.

* *Edvard* (f. 1882).

Hallingby ble utskilt som egen eiendom i 1912 – se gnr. 225/10 Hallingby.

Hengsle

Det var flere Hengsle-plasser på vestsida av Storelva. To av dem hørte til Frok i Norderhov og lå vis-à-vis Bråten-plassene ved Helgelandsmoen. En plass «Hængslet» hørte til Helgeland og lå på tangen mellom Synnerens utløp og Storelva.

I 1650-årene var *Engebret Hengsle* bosatt på en av plassene, men han var neppe vanlig husmann. Han vitnet i en rettssak i 1665. I juli 1659 stevnet *Per Engebretsen Hengsle Anders Frøyhov* for 1 riksdaler han hadde lånt ham til sønnen, dragon *Engebret Persson*. *Anders* ble frikjent – lagretten mente *Per* eventuelt fikk søke erstat-

⁴⁶ *Petter Olaus Paulsen* var sønnesønn av lensmann i Lunder i Norderhov, *Paul Henningsen Meier* (1773–1832), som sammen med bonde *Halvor Hoel* fra Hedmarken var sentral i bondeoppstanden i 1818. Da *Petter* bodde på Hallingby i 1900, arbeidet han ved Follum Træsliberi. På Veme var han kjent som «*Petter Post*». Denne slekta er utførlig omtalt av *Ragnvald Lien* i «*Hringariki*» nr. 2/2001.

ning fra sønnen. I 1664 er Per Engbretsen Hengsle nevnt som husmann under Dæli, men vi vet ikke om det var denne plassen han kom fra.

I 1665 vitnet også Jens Hengsle i en rettssak, og i 1666 ble *Peder Hengsle* stevnet av Norderhov-bønder fordi han hadde stjålet høy – se egen sak.

I 1697 nevnes to soldater i en militærrulle for Hole, og begge var bosatt i Hengsle: Syver Jensen (21, «hos faren Jens Hengsle») og Anders Halvorsen (21, «hjemme hos sine foreldre i Hengsle»).

I 1744 var det skifte etter husmann *Henrik Jensen* i Hengsle. Han etterlot seg hustru *Kari Toresdatter*⁴⁷ og seks barn: Jens (myndig), Berte (24, ugift), Anne (20, ugift), Tore (16), Sara (15) og Ingeborg (8). Boets bruttoverdi var cirka 11 riksdaler, men etter at gjelda var trukket fra, gjenstod kun 2 skilling.⁴⁸ Vi kjenner ytterligere ett av deres barn: Marthe (f. 1723, d. før 1744).

I 1762 satt Kari Toresdatter som husmannsenke i Hengsle, og på plassen bodde også barna Jens, Ingeborg og Anne (som i mange år hadde vært sengeliggende).

I 1801 satt jordløs husmann *Johannes Hansen* (27) i Hengsle under Helgeland med hustru Anne Gulbrandsdatter (27) og en datter Kirsti (1). *Anne Gulbrandsdatter* var datter av husmann på Sjølyst på Storøya, Gulbrand Olsen (bror av Jørgen Olsen Bye) og Marthe Marie Nilsdatter (se bind 1 s. 285). Vi kjenner ytterligere to av barna til Anne og Johannes: Gjertrud (f. 1805) og Anders (f. 1814), som i 1865 var «avgiftsbruker» i Hagen under Vestre Rud med hustru Karen Hansdatter (41) og fire barn: Jørgine (15), Berte Marie (12), Hans (10) og Johan (2).

I 1850 ble Hengsle utskilt som eget bruk (se nedenfor – gnr. 46/2). Ved regulering av herredsgrensen i 1948 ble eiendommen liggende i Norderhov (i dag Ringerike).

Kjernet (Midtre Kjernet – også kalt Kristiansplass)

Det har vært tre Kjernet-plasser: Midtre, Nordre og Søndre Kjernet. Midtre Kjernet synes å ha vært den opprinnelige plassen, og ble i daglig tale bare kalt Kjernet. Den var i 1854 den største plassen under Helgeland, med en jordvei på 91 mål.

SETERBRUK FOR DÆLI

I 1666 ble Peder Hengsle stevnet av Villads Trøgstad i Norderhov, som hadde en eng i nærheten, fordi Peder angivelig skulle ha stjålet noe høy fra ham. Peder møtte på tinget og vedgikk å ha tatt høyet etter anvisning fra Helgelands eier Jakob Luth. Enga hadde tidligere blitt brukt av Bjørn Dæli til seter, og hadde også en periode ligget under Sætrang.*

* Tingbok VII (1666), s. 36.

⁴⁷ Kari Toresdatters far var Tore Engebretsen, som var sønn av Ellen Toresdatter og Engebret Haraldsen Bjertnæs (1634–ca. 1698) på Jevnaker. Engebret Haraldsen var sønn av Harald Færden i Haug, og hans brødre var Anders Haraldsen Færden og Peder Haraldsen Knestang. (Th. Solberg: «Fra noen skifter i Haug annekst til Norderhov», i «Hringariki» nr. 2/1999.)

⁴⁸ Skifteprotokoll nr. 14 (1744–1749) Ringerike og Hallingdal, s. 56a.

Fra tidlig på 1700-tallet til rundt 1830 satt en og samme familie på en plass under Helgeland som vi ikke har klart å stedfeste. De var fire generasjoner murmestre, og en håndverkers rang i forhold til en «vanlig» husmann gjør at vi tror plassen må ha vært Midtre Kjernet.

Den første husmannen vi kjenner her, er murmester *Kristian Olsen* (ca. 1703–1755). Han var gift med *Berte Kristoffersdatter* (ca. 1696–1755), og de fikk to sønner:

* Ole (1732–1794), murmester, og seinere husmann i Midtre Kjernet, g.1 m. Marte Rolvsdatter (seks barn), g.2 m. Berte Kristoffersdatter (to barn) – se nedenfor.

* Kristoffer (1736–1822), murmester og husmann i Midtre Kjernet etter sin bror, g.1 i 1763 m. Eli Andersdatter Stadum, g.2 m. Ragnhild Kristensdatter, minst én sønn, Ole – se nedenfor.

Berte og Kristian ble etterfulgt på plassen av sønnen *Ole Kristiansen* (1732–1794), som også var murmester og husmann. Han ble i 1757 gift med *Marte Rolvsdatter* (1727–1785) fra Veme, datter av Rolv Alvsson fra Hårum og Maren Nilsdatter Bye. Hennes foreldre flyttet til Nedre Veme i Soknedalen, og etter farens død i 1742 synes Marte å ha tatt seg tjeneste i Hole (var hos slektninger på Stadum i 1756). Vi kjenner seks av barna til Marte Rolvsdatter og Ole Kristiansen:

* Berte (1757–1801), g. 1790 m. Hans Andersen Søhol (1753–1838), eier av Søhol, én datter Marthe (g.m. Gulbrand Eriksen Fjeld, to barn: Erik og Marie) – se Søhol gnr. 208/1 i bind 4.

* Kristian (f. og d. 1760).

* Kristian (1761–1832), murmester og seinere husmann under Helgeland, g.m. Mari Hansdatter Moe (1767–1845), minst åtte barn – se «ukjent plass».

* Maria (f. 1766).

* Anne (f. 1767), g. 1800 m. Erik Olsen Klekken (avskjediget soldat) fra Haug i Norderhov.

* Sara (f. 1770), g.m. Jens Jessen Libakke.

I 1762 satt Ole og Marte på plassen med en innerst, Henrika Luthsdatter. Etter Marte Rolvsdatters død i 1785 ble det avholdt skifte, og de bodde da på «Christianspladsen under gaarden Helgeland». Marte etterlot seg ektemann og fem ugifte barn, og boets nettoformue var 3 riksdaler 3 ort 16 skilling.⁴⁹ Ole Kristiansen giftet seg igjen med *Berte Kristoffersdatter* (f. ca. 1759), og de fikk to barn:

⁴⁹ Skifteprotokoll nr. 20b (1782–1786) Ringerike og Hallingdal, s. 736a.

Marte (f. 1791, seinere i Damenga under Hole prestegård) og Kristoffer (f. 1794).

Etter Ole Kristiansens død i 1794 flyttet enka og de to barna til en annen plass under Helgeland (se «ukjent plass»), og avdødes yngre bror, Kristoffer, overtok Midtre Kjernet.

Husmann og murmester *Kristoffer Kristiansen* (1736–1822) satt i Midtre Kjernet i 1801 med hustru *Ragnhild Kristensdatter* (f. 1741) og to tjenestefolk: Hans Guttormsen (22) og Kirsti Andersdatter (33) samt sistnevntes «uekte» sønn, Kristoffer Hansen (3).⁵⁰ Ragnhild og Kristoffer giftet seg i 1775. Ragnhild kom fra Stryken i Eiker, og var hans andre hustru (han ble første gang gift i 1763 med Eli Andersdatter Stadum).

De ble etterfulgt på plassen av sønnen *Ole Kristoffersen* (1774–1823), som i 1813 giftet seg med tjenestejenta *Kirsti Andersdatter* (1776–1832). Ole Kristoffersen døde i 1823, 49 år gammel, og dermed var «murmestrenes» tid i Midtre Kjernet forbi.

Ny husmann i Midtre Kjernet ble *Anders Abrahamsen*, som i 1825 giftet seg med *Kirsti Iversdatter Trillerud* (f. 1789). I mars 1826 fikk de festeseddel på Nordre Kjernet, men rundt 1830 synes de å ha flyttet til Midtre Kjernet. Vi kjenner tre av deres barn:

* Ole (1826–1880), fra 1855 eier av Sørigarden Borgen, g.m. Karen Jahnsdatter Rytterager (1829–1887), sju barn: Marte, Anne, Karine, Lars, Jahn, Anders og Johanne – se Sørigarden Borgen i bind 1 s. 350 ff.

* Kirsten (f. 1827), døde kort tid etter fødselen og ble begravet 5. januar 1828.

* Anne Catrine (1831–1922), g.m. Ole Olsen Hafnor (f. 1836), seinere bosatt i Midtre Kjernet, to barn: Anders (f. 1870) og Inga Olava (f. 1871).

Da datteren Anne Catrine ble konfirmert i 1846, var Anders Abrahamsen død. Kirsti Iversdatter giftet seg igjen med Lars Torsteinsen Borgen (1776–1857), som var bruker av Sørigarden Borgen fra 1812 til 1855. Ekteskapet var barnløst. I 1855 kjøpte Kirstis sønn fra første ekteskap, Ole Andersen, sin stefars gårdpart i Borgen (se bind 1 s. 350 ff.). Kirsti og Lars flyttet da til Kjernet, hvor han døde i 1857.

I 1865 satt Kirsti Iversdatter (77) som «Føderaadskone med Jord» og enke i Kjernet med datteren Anne Catrine (Trine) (34, ugift, d. 1922), og bruket ble drevet av Kirstis bror, *Jonas Iversen* (66, ugift). De hadde én tjenestejente, Maren Andersdatter (19), og

⁵⁰ Kristoffer Hansen (f. 1798) ble i 1828 gift med Marte Svendsdatter, og de ble seinere husmannsfolk i Svingerud under Hole prestegård.

*Ole Olsen Hafnor (f. 1836)
og hustru Anne Catrine
Andersdatter Kjernet
(1831–1922). De giftet seg
12. november 1868.*

på bruket hadde de 1 hest, 5 storfe og 6 sauer, og de sådde $\frac{1}{4}$ t. rug, $\frac{3}{4}$ t. bygg, 2 t. blandkorn, 1 t. havre og 5 t. poteter.

I 1876 var en del av jordveien i Midtre Kjernet omfattet av utvidelsen av ekserserplassen, men teigen skulle først tilfalle det offentlige når «den derboende enke dør».⁵¹

Etter Kirsti Iversdatters død overtok datteren Anne Catrine (1831–1922) og hennes mann Ole Olsen Hafnor (f. 1836) plassen. De giftet seg i 1868 og bodde i Kjernet da de døde sine to barn i 1870 og 1871:

* Anders (1870–1954), bosatt i Oslo, g.1 m. Kristine Nygård (f. 1871) fra Nes på Hedmarken, to barn: Kathrine (f. 1897, g.m. Marius Bråten fra Helgelandsmoen, bosatt i Oslo, to barn: Egil Kristian f. 1927 g.m. Lille-mor Tillengren, og Randi f. 1930 g.m. Knut Frimann Rammel), og Beathe (f. 1901, g.m. Oskar Bjerke f. 1901 fra Ask, bosatt i Oslo, tre døtre: Sol-veig f. 1928 g.m. Halvor Berge f. 1924, to barn: Gerd f. 1958 og Inger f. 1960, Karin f. 1930 g.m. Karle O. Lindset, ingen barn, og Tove f. 1937 g.m. Arve H. Langseth, to barn: Jan f. 1960 og Mette f. 1963). Anders g.2 m. Inger Annette Åsen, to barn: Ole (1908–1988, seinere i gnr. 225/10 Hal-lingby, g.m. Evelyn Motland 1909–2003, to barn: Ole Andreas og Anne Karin), og Ingrid (1917–2001, g.m. Sverre Holm 1917–1998, bosatt i Oslo, ingen barn).

* Inga Olava (1871–1960), ugift, fikk i 1906 en datter med fanejunker Oskar P. Hoel (f. 1868): Olaug (1906–1985), g.m. Martin Grønvold (1905–1997) fra Norderhov, seinere eiere av Kjernet, en sønn Odd – se gnr. 225/13 Skau. Inga hadde også en pleiedatter, Anna Jensine (f. 1922),⁵² som ble g.m. Åge Stensrud (f. 1921) på Helgelandsmoen – se gnr. 225/28 Furuly – Sandbyveien 1.

Forsvaret leide ytterligere arealer av Helgeland i 1888, og bygningene i Midtre Kjernet lå midt i området som ble omfattet av utvidelsen. I leiekontrakten het det at plassen «er bortsatt til en husmann, der også eier husene, på hans og hustrus levetid». I leie for det nye arealet (Engene med Midtre og Søndre Kjernet) skulle det offentlige betale 250 kroner årlig, og i beløpet var inkludert inntekten som Helgelands eier hadde hatt av Midtre Tjernet (40 kroner pr. år). Beløpet skulle heretter tilfalle militæretaten, som måtte «offerire sig med Brugeren, om den ønsket hans bortflyttelse».

Militæretaten forlenget kontrakten med Anne Catrine og Ole

⁵¹ I avtalen het det at Helgelands eier hadde rett til å la oppføre nye husmannsplasser på den såkalte Kjernsbråten, samt på den av han ikke avstøtte del av plassen Midtimellem.

⁵² Anne Jensine var ett av sju barn hos Maren Oline Berg (1893–1926) og Oskar Hafnor (1886–1966) på Nedre Hafnor, og vokste opp hos farens søskenbarn Inga Olava Hafnor i Kjernet.

Olsen Hafnor, og i 1900 satt de fortsatt i Midtre Kjernet med datteren Inga Olava, som da var tjenestepike og midlertidig bosatt i Hønefoss.

Inga Olava Hafnor (f. 1871) etterfulgte sine foreldre som bruker av Midtre Kjernet. Plassen ble utskilt fra gnr. 46/7 Helgelandsmoen i 1932, og ved skjøte av 4. mars 1933 solgt til Inga Olava Hafnor for 1.100 kroner (se nedenfor – gnr. 225/11 Kjernet).

Nordre Kjernet

Den nordligste av Kjernet-plassene lå helt oppe ved Storelva, og hadde 50 mål jord i 1854. De første husmannsfolkene vi kjenner her, er *Hans Olsen* (f. ca. 1741), husmannsønn fra Trillerud. Han ble 1767 gift med *Kirsti Hansdatter Frøshaug* (f. ca. 1737). De satt i Nordre Kjernet da de i 1777 fikk datteren Gjertrud (seinere gift med husmann Ole Kristensen Helgelandseie, minst to barn: Kristen f. 1806 og Hans f. 1810), og bodde også på plassen i 1801.

En periode synes det å ha vært flere hus i Nordre Kjernet. I 1790-årene bodde også husmann *Iver Knutsen* (1771–1823) og hustru *Olea Hansdatter* (f. 1772) her. Iver Knutsen var jordløs husmann i 1801, og satt siden på Holmen under Stadum. Vi kjenner ni av deres barn:

- * Hans (f. 1791), seinere husmann i Nordre Kjernet.
- * Knut (f. 1795), g.m. Ragnhild Gulliksdatter, satt på plassen Taje i 1823.
- * Anders (1796–1800).
- * Jonas (1799–1876), ugift.
- * Kirsti (f. 1800), g. 1822 m. soldat og seinere husmann Anders Hansen Hott (Leine).
- * Anne (f. 1803).
- * Anders (f. 1806).
- * Ole (f. 1808).
- * Nils (f. 1814).

I 1820-årene hadde eldste sønn, *Hans Iversen* (f. 1791), overtatt som husmann i Nordre Kjernet. Han var gift med *Marte Gulbrandsdatter*, og vi kjenner fem av deres barn: Ole (f. 1817), Gulbrand (f. 1819), dødfødt pike (f. 1823), dødfødt pike (f. 1827) og Johannes (f. 1830).

I 1865 satt en ny familie i Nordre Kjernet. Det var husmann med jord og snekker *Kristian Olsen* (44) med hustru *Kristiane Helgesdatter* (36) og fire barn samt en losjerende, Anne Abrahamsdatter (49, enke).⁵³ De hadde 2 storfe og 2 sauer på plassen, og sådde 1 ½

⁵³ Anne Abrahamsdatter (1817–1890) var enke etter Gulbrand Pedersen Averøeie. Deres sønn var Martin Gulbrandsen, som var husmann i Domholt (Anne døde hos sønnen i Domholt i 1890).

*Anne Catrine Andersdatter
Kjernet (1831–1922).*

t. blandkorn og 3 t. poteter. Vi kjenner seks av deres barn: Martinius (f. 1854), Olava (f. 1856), Hans (f. 1858), Martine (f. 1860), Fredrik Wilhelm (f. 1868) og Karoline (f. 1874). Kristiane Helgesdatter var datter av Marte Hansdatter og Helge Haagensen Bing på plassen Åsen (Bing) i Frøysuåsen.

I 1876, da Forsvaret leide hele Lillemoen og flere av plassene ble nedlagt, het det i leieavtalen at bygningene på Nordre Kjernet tilhørte «den derboende enke» og etter hennes død skulle flyttes av arvingene.

Søndre Kjernet

Plassen Søndre Kjernet lå på sørvestbredden av tjernet som har gitt plassene navn. I 1854 hadde plassen 55 mål jord.

De første husmannsfolkene vi kjenner her er, *Ole Trulsen og Gjertrud Nilsdatter* (trolig fra By). De giftet seg i 1723. Det var skifte etter Gjertrud i 1750. Hun etterlot seg mann og åtte barn, og boets nettoverdi var i overkant av 95 riksdaler, inkludert husene på plassen (verdsatt til 20 riksdaler). I 1752 var det skifte etter Ole Trulsen. Av jordegods i boet var noen hus ved Overmannsundet i Hønefoss på Lars Vesterns grunn, verdsatt til 16 riksdaler. Boets bruttoverdi var 66 riksdaler, men med en gjeld på 84 riksdaler var det fallitt, og dermed ble det intet på de åtte barna: Helene (28, ugift), Nils (myndig, f. 1725), Truls (25), Lars (23), Johannes (19), Malene (15), Marthe (12) og Hans (8).⁵⁴

Vi kjenner ytterligere to av deres barn: Eli (f. 1723) og Mathis (f. 1737, d. som barn).

I 1762 satt *Jens Pedersen og Gjertrud Johannesdatter* i Søndre Kjernet med sine tre yngste barn. Gjertrud var datter av Johannes Svendsen Fjeld på Søndre Fjell. Det var skifte etter Jens Pedersen i 1766. Boets nettoformue var 58 riksdaler 6 skilling, og han etterlot seg hustru og fem barn:

* Peder, seinere husmann i Søndre Kjernet, g.m. Mari Gabrielsdatter (f. 1752), minst fire barn (se nedenfor).

* Svend (ca. 1732–1782), dragon, hjemkommet fra Holsten i desember 1762, g. 1766 m. Else Haraldsdatter (f. 1730) fra Toresplassen,⁵⁵ minst tre barn: Jens (f. 1766), Kirsti (f. 1770) og Ole (f. 1771).

* Ingrid (f. ca. 1740), g. 1777 m. Daniel Nilsen Fjeld (hans 3. ekteskap), i

⁵⁴ Skifteprotokoll nr. 15 (1749–1752) s. 118b, og nr. 16 (1752–1756) s. 12b (Ringerike og Hallingdal).

⁵⁵ Else Haraldsdatter var datter av Harald Sørensen (fra Lunner på Hadeland) og hustru Kirsti Kristoffersdatter på Toresplassen på Krokskogen. Da hun giftet seg med Svend Jensen i 1766, skrev presten i kirkeboka at hun kom fra Frøyskov (trolig var hun tjenestejente). Opplysninger fra Lars Øyene på Geilo.

1801 bodde de på Fjell med én datter, Gjertrud (18).

* Hans (ca. 1744–1773), d. 29 år gammel.

* Johanne (f. ca. 1750), g. 1781 m. Henrik Larsen Taje.

Eldste sønn *Peder Jensen* overtok plassen etter faren. Han ble i 1777 gift med *Mari Gabrielsdatter* (f. ca. 1752). Vi kjenner fire av deres sønner:

* Jens (f. 1777), seinere husmann i Søndre Kjernet, g.m. Anne Hansdatter, minst tre barn – se nedenfor.

* Gabriel (f. 1780), artillerist i 1801, g. 1805 m. Marte Iversdatter, minst to barn: Kirsti (f. 1808) og Mari (f. 1812).

* Hans (f. 1782).

* Anders (f. 1788), g. 1810 m. Anne Sophie Alvsdatter Stadum, fikk i 1811 en sønn, Peder. I 1865 satt de på Snadden ved Helgelandsmoen hos datteren Anne (f. 1814) og svigersønnen Nils Haagensen (50, bygselmann).

Peder Jensen døde før 1801. Ved folketellinga dette året var Mari 49 år gammel enke som hadde «Jord at bruge», og hun satt på plassen med fire sønner samt eldste sønns hustru og datter, hennes far, Gabriel Gabrielsen (100, enkemann, innerst som lever av fattigvesenet),⁵⁶ hennes svigerinne Else Haraldsdatter (70, enke etter Svend Jensen, lever av fattigvesenet) og sistnevntes ugifte datter, Kirsti Svendsdatter (30, lever av håndarbeid).

Eldstesønnen *Jens Pedersen* (f. 1777) etterfulgte mora som plassbruker i Søndre Kjernet. Han ble i 1797 gift med *Anne Hansdatter* (f. 1779). Vi kjenner tre av deres barn: Gjertrud (f. 1798), Mari (f. 1801) og Anders (f. 1810), som overtok plassen etter foreldrene.

I 1865 satt *Anders Jensen* (f. 1810) som husmann i Søndre Kjernet med hustru *Inger Kristiansdatter* (1813–1880)⁵⁷ og tre barn: Karen (f. 1839), Kristian (f. 1850) og Jørgine (f. 1857) samt Karens «uekte» datter, Inger Anette Tronsdatter (f. 1865). Vi kjenner ytterligere fire av barna til Inger og Anders: Jens (f. 1841, g. 1865 m. Marte Marie Nilsdatter),⁵⁸ Anne (f. 1844, g.m. Gulbrand Johannessen Sløga, minst én sønn, Johan f. 1864), Maren (f. 1847, i 1865 tjenestejente i Midtre Kjernet, seinere g.m. Johan Eriksen f. 1829 i Rognjordet under Gomnes)⁵⁹ og Kristian (f. 1849).

⁵⁶ Gabriel Gabrielsen var med sine 100 år Holes eldste person i 1900.

⁵⁷ Inger Kristiansdatter var av «murmesterslekta» i Midtre Kjernet.

⁵⁸ Marte Marie var datter av Nils Hansen Bråten i Norderhov.

⁵⁹ Maren Andersdatter fikk tre barn utenfor ekteskap. Hun bodde på Domholt da hun i 1876 fikk en datter Anne Sofie med Kasper Andersen fra Kullerud i Norderhov. I 1879 fikk hun en sønn Anton med dagarbeider Johan Paulsen på Stadum, og i 1884 en datter Mathilde med Olaf Hansen (f. 1868, tjener) fra Kristiania. Mathilde var i 1900 tjenestejente i Nygård ved Klokkerplassen.

NABOLAGETS ORIGINALER
«Nabolagets originaler samledes her om kveldene og fortærte sitt øl i Familiekroken. Gulbrand Mittimellom og Halvor Sløga er noen av dem jeg har hørt mest om. Gulbrand var ellers den beste svømmer som Ringerike har hatt. Det kostet ham ikke stort å arme seg over Tyrifjorden, og en gang hoppet han ned fra Hønefossbroen og dukket ned etter en varepakke som var falt uti.»*

* VV.: Gårdshistorier fra Hole, artikkel i Ringerikes Blad 11. april 1932.

«... FULGT MED SAUERNE»
«En hvid lille fjorgammel Saubuk er fra Krogskoven fulgt med Sauerne til Ole Midtimellem paa Helgeland, hvor den mod de havde Udgifter af Eieren er at erholde tilbage.»*

* Ringeriges Ugeblad september 1853.

I 1865 hadde de på plassen 1 ku og 2 sauer, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{4}$ t. bygg, 1 t. blandkorn, $\frac{1}{4}$ t. havre og 3 t. poteter.

I 1876 ble en del av jordveien i Søndre Kjernet innlemmet i militærleiren, og ved neste utvidelse av leiren, i 1888, var husmannsplassens dager talte. Helgelands eier fikk 700 kroner for å ryddiggjøre og rive husene på plassene Netop, Midtimellem og «Søndre Tjærn». Husene på sistnevnte plass ble flyttet til Bråten.⁶⁰

Midtimellem

Som navnet forteller, lå denne plassen «midtimellom» en rekke andre plasser: Pedersplass i nord, Netop i øst, Meiserud (Bråten) i sør og Trillerud i vest.

I 1854 hadde Midtimellem 48 mål jord. Den første husmannen vi kjenner her er *Ole Olsen*, som det var skifte etter i 1737. Han etterlot seg hustru *Mari Samuelsdatter* og to barn: Peder (f. 1733) og Olia (f. 1737). Boets nettoverdi var 10 riksdaler, hvori medregnet to hus på plassen, taksert til 1 $\frac{1}{2}$ riksdaler.⁶¹

Den neste husmannen vi kjenner her, er *Kristian Torgersen* (1746–1782), husmannssønn fra naboplassen Trillerud, som døde i 1782 bare 36 år gammel. Han ble i 1774 gift med *Maria Knutsdatter* (f. 1748), og vi kjenner to av deres barn:⁶² Torger (f. 1774, d. som barn) og Torger (f. 1777). I 1801 satt Maria Knutsdatter (53) som enke på en plass under Vestre Rud, hvor hennes søster Anne Knutsdatter og svoger Nils Pedersen var husmannsfolk.

Gulbrand Olsen overtok som husmann i Midtimellem da han giftet seg i 1812 med *Maria Sivertsdatter* (f. 1775), husmannsdatter fra Domholt (Helgelandseie).⁶³ Vi kjenner tre av deres barn: Ole (f. 1813), seinere husmann i Midtimellem), Anne (f. 1815) og Anders (f. 1820).

Eldste sønn *Ole Gulbrandsen* (f. 1813) overtok plassen etter foreldrene. Han ble i 1838 gift med *Maren Olsdatter*, og vi kjenner fire av deres barn: Anders (f. 1838), Gulbrand (f. 1841), Johannes (f. 1843, utvandret til Amerika i 1868) og Grete (f. 1850, d. som spedbarn). I 1865 var Ole Gulbrandsen enkemann og daglønner (gårdsarbeider som fikk lønn pr. dag) på Helgeland.

⁶⁰ Slåtto (1973).

⁶¹ Skifteprotokoll nr. 11 (1737–1739) Ringerike og Hallingdal, s. 21.

⁶² Kristian Torgersen Helgelandseie ble i 1770 utlagt som barnefar til et guttebarn, Jakob. Barnets mor var Dorte Larsdatter fra plassen Lungbråten under Borgerud (på Veme i Soknedalen).

⁶³ Maria Sivertsdatter fikk i 1806 en datter, Anne, med husmann Peder Larsen fra Kongsberg.

I 1865 satt *Thor Olsen* (36, f. i Hallingdal) på plassen med hustru *Lise Pedersdatter* (35) og to barn: Ole (7) og Gina (2). Vi kjenner ytterligere to av deres barn: Nils Peter (f. 1866) og Kristian (f. 1871). De hadde 1 ku og 2 sauer, og årlig utsæd var $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{1}{2}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og $2\frac{1}{2}$ t. poteter. Lise og Thor bodde tidligere i plassen Netop,⁶⁴ og ble i 1874 eiere av bruket Nøsterud under Søhol. Da hadde han tjent på Helgeland i 30 år, dvs. siden 1844 (han var født i 1827) – se gnr. 208/14 Nøsterud i bind 4.

Ved utvidelsen av militærleiren i 1876 ble en del av jordveien i Midtimellom bortleid til militæretaten, og da ytterligere arealer ble leid bort i 1888, var dens dager som husmannsplass talte. I kontrakten het det at Helgelands eier, byggmester Strøm, skulle rive husene i Midtimellem, Netop og «Søndre Tjærn» innen årets utgang, mot en godtgjørelse en gang for alle på 700 kroner.

Netop

Plassen Netop ble også kalt «Netop og Diget», og lå rett øst for Midtimellem. I 1854 var jordveien på 67 mål. I 1853 fikk Johannes Hansen husmannsfeste på «Netop og Diget», men han flyttet seinere til Sløga, hvor han satt i 1865. Seinere var *Thor Olsen Turkop* fra Gol i Hallingdal og hustru *Lise Pedersdatter* husmannsfolk i Netop, men de flyttet til Midtimellem før 1865. I 1865 satt *Paul Andersen* (f. 1822) i Netop med hustru *Maren Hansdatter* (f. 1824) og deres seks eldste barn samt hennes mor *Eli Hansdatter* (72, enke, legdslem). Vi kjenner ni av deres barn: Martin (f. 1850), Anne Elisabeth (f. 1852, g. 1878 m. restauratør i Kristiania Hans Eriksen), Olaus (f. 1854), Lovise (f. 1858, d. som barn), Mathea (f. 1861), Karl Johan (f. 1865), Lovise (f. 1866),⁶⁵ Petter Oskar (f. 1868) og Herman (f. 1871). I 1865 hadde de ingen husdyr i Netop, og utsæden var $\frac{1}{8}$ t. bygg og $1\frac{1}{2}$ t. poteter. I 1900 var Maren og Paul husmannsfolk i Bråtan under Helgeland.

Ved utvidelsen av militærleiren i 1876 ble en del av jordveien i Netop leid bort til militæretaten, og ved neste utvidelse – i 1888 – ble Netop en av plassene som måtte fraflyttes.

Peders (Pers)

Plassen hadde 58 mål jord i 1854. Den har trolig sitt navn etter hus-

⁶⁴ På et bilde fra Helgeland cirka 1860 er Thor Netop avbildet som kjørekar.

⁶⁵ Lovise fikk i 1884 en datter, Adine Marie Pauline, med dagarbeider Gudbrand Halvorsen (f. 1873). Det var begges første leiermål. I 1900 var Lovise hjemme hos foreldrene i Bråten, ugift, og i folketellinga ble opplyst at hun var midlertid bosatt i Kristiania.

HANS GRENADER

Hans Hansen (1757–1834) vokste opp i husmannsplassen Peders eller Pers under Helgeland. Hans ble også husmann, først under Bjørnstad og så i en årrekke på Hanserud under Mo i Steinsfjerdingsken. Hans ble kalt Hans Grenader fordi han hele livet gikk og memorerte over sin tid som vervet soldat under «Gustenborgeren» (prins Christian av Augustenborg) i frihetskriegen mot svenskene i 1808–1809, og er som sådan udødeliggjort i Jørgen Moes barnebok «I Brønden og i Tjærnet».

mann *Hans Pedersen* (ca. 1698–1774), som synes å ha vært en bror av Poul Pedersen Putten, krigerhelten fra Norderhov i 1716.⁶⁶

Hans Pedersen satt i Peders i 1762. Han var trolig fra Frognøya. Vi kjenner 10 barn fra hans første ekteskap med *Eli Hansdatter* (d. 1743):⁶⁷

- * Anne (f. 1721), d. før 1782 i Christiania), to barn som var i live ved skiftet etter broren Syver i 1782: Berte Hansdatter og Eli Hansdatter (begge ugifte).
- * Judith (f. 1723), g.m. Gunder Olsen Framdahl i Norderhov.
- * Daniel (f. 1727), d. før 1782 uten livsarvinger.
- * Kari (f. 1730), i 1782 gift og boende i «Aggers sogn ved Christiania».
- * Malene (f. 1733).
- * Ole (f. 1734), tvilling, d. før 1782, i 1762 tjenestedreng på Storøya, g.m. Marte Hansdatter fra Storøya, to barn: Daniel (f. ca. 1766, i 1801 husmann uten jord i Øverby på Utstranda, g.m. Gjertrud Gulbrandsdatter), og Eli (f. ca. 1766).
- * Jens (f. 1734), tvilling, d. før 1782 uten livsarvinger.
- * Ingeborg (f. 1736), i 1782 ugift og bosatt på Gomnes.
- * Karen (f. 1738).
- * Peder (1740–1741), d. 8 måneder gammel.

I 1762 satt Hans Pedersen på plassen med sin andre hustru *Mari Syversdatter* (ca. 1721–1801). De giftet seg 5. desember 1743 (hans første hustru ble begravet 20. januar s.å.). Vi kjenner i alt fem av deres barn, og blant dem er sønnen Hans – bedre kjent som Hans Grenader:

- * Syver (1744–1781), ugift, i 1762 tjenestedreng på Fjelstad. Skifte etter Syver Hansen i «Hans Peders Plads» ble avsluttet 26. januar 1782. Boets nettoverdi var 26 riksdaler 2 ort 17 skilling, og han etterlot seg mora Mari Syversdatter og tre brødre: Peder, Nils og Hans (alle myndige), samt enke etter hans halvbror Ole Hansen, Marte Hansdatter på Storøya, og hennes to barn: Daniel (16) og Eli (16), barna etter hans halvsøster Anne Hansdatter: Berte og Eli, og ytterligere tre halvsøsken: Kari, Judith og Ingeborg Hansdøtre.
- * Peder (f. 1747), g.m. Anne Henriksdatter (f. ca. 1747), i 1801 satt de som husmannsfolk på en plass under Sørnum med et pleiebarn, Anders Amundsen (4), og en legdekall, Hans Nilsen (70) – se bind 2 s. 577.

⁶⁶ T.O. Gran skriver i «Dragon Paal Pedersen Putten og hans nærmeste slekt» (Hønefoss 1906) at deres fødested er umulig å fastslå med sikkerhet, men de vokste sannsynligvis opp på en plass i Bønsnesfjerdingsken. Slektsforskeren Ole Engebretsen Yttri på Røyse mener at faren var den Peder Madsen som var bosatt på Frognøya ved sin død i 1720. Det er foreløpig uklart hvor lenge familien bodde på Frognøya, og hvor de bodde før de kom dit – se omtale av Frognøya i bind 4.

⁶⁷ Slektsopplysninger delvis etter Gran (1906), s. 52–54, og Ole Engebretsen Yttri.

* Hans (f. og d. 1750), tvilling, d. 10 dager gammel.

* Nils (1750–1822), tvilling, seinere husmann på plassen, g.m. Mari Karlsdatter (f. ca. 1751), minst fire barn (se nedenfor).

* Hans (1757–1834), bedre kjent som Hans Grenader, g.1 i 1795 m. Marte Jakobsdatter Bjørke (1764–1815) fra Østre Bjørke/Stua i Steinsfjordingen, to barn: Mari (f. 1797, g.m. Hans Madsen f. 1795, i 1865 husmann i Netop under Opsal på Tyristrand) og Gulbrand (f. 1802, i 1865 enkemann og husmann i Bråten under Berggården på Tyristrand). Hans g.2 i 1815 m. Mari Borgersdatter Sørumseie (f. 1793), to barn: Mads (1816–1880, bosatt i Snadden, g.1 m. Kirsti Olsdatter Eidalseie fra Hallingdal, minst sju barn: Hans f. 1836,⁶⁸ Maren Olea f. og d. 1838, Martin Olaus f. 1839, Berte Marie f. 1842,⁶⁹ Edvard f. 1844, Karl f. 1847 og Johan f. 1852.⁷⁰ Mads g.2 m. Mari Halvorsdatter f. 1830 i Hemsedal,⁷¹ to barn: Jørgine Kirstine f. 1869 g.m. Kristian Olsen Hamnorshagen⁷² og Marte Marie f. 1871), og Borger (f. 1823, husmann i Søndre Kastet, g.m. Tolline Knutsdatter, minst fire barn: Hans f. 1843, Kristian August f. 1847, Ellen Marie f. 1847 og Nikolaus Tinius f. 1860) – se bind 2 s. 67–69 og s. 173.

Nesteldste sønn i andre ekteskap, *Nils Hansen* (1750–1822), synes å ha etterfulgt faren som husmann i Pedersplass. Han ble i 1782 gift med *Mari Karlsdatter* (f. ca. 1751) fra Haug. Vi kjenner fire av deres barn: Ole (f. 1779), dødfødt pike (f. 1783), Hans (f. 1784, d. som barn) og Hans (1790–1791).

I 1865 satt husmann uten jord *Engebret Olsen* (22, f. i Norderhov) i Pedersplass med hustru *Karen Oline Nilsdatter* (27, f. i Norderhov, husmannsdatter fra naboplassen Petters) og én datter, Inger Marie (1). I 1900 satt de på plassen Hallingby under Helgeland (se det).

Etter utvidelsen av militærleiren i 1876 ble Pedersplass nedlagt som plass og husene revet, men «den paa Pederspladsen staaende saakalte Nylaave forbliver staaende, og eies og disponeres av mig, Strøm». Men Helgelands eier måtte forplikte seg til å flytte låven på 3 måneders varsel.

En jordbru på vestsida av Pers het Persebrua.⁷³

⁶⁸ Hans Madsen Snadden var i 1900 landhandler på Snadden, og gift med Maren Larsdatter (f. 1843).

⁶⁹ Berte Marie Madsdatter ble gift med Karl Gulbrandsen (f. 1842) i Nylende – se Nylende under Hole prestegård.

⁷⁰ Johan Madsen (Frog) ble gift med Karen Gabrielsdatter Bønsnes (f. 1854). De bodde på Sorenga ved Vik. Vi kjenner seks av deres barn: Georg (f. 1880), Mads (f. 1886), Gabriel (f. og d. 1889), Helga (f. 1890), Carl Johan (1892–1971) og Mathilde (f. 1895) – se bind 1 s. 59.

⁷¹ Mari Halvorsdatter hadde fra tidligere én datter, Berte Marie Kristiansdatter (f. 1853 i Norderhov), som seinere ble gift med fotograf Holm på Helgelandsmoen.

⁷² Jørgine og Kristian Hamnorshagen fikk én sønn, Ole – se gnr. 223/3 Lysgård.

⁷³ Slåtto (1973).

Petters

Plassen hadde i 1854 en jordvei på 22 mål, og har sannsynligvis navn etter husmann *Petter Hansen* (ca. 1720–1772), som ikke er nevnt i 1762. Petters må derfor være ryddet sist i 1760-årene. Petter Hansen var gift med *Kirsti Sivertsdatter*, som det skulle skiftes etter i 1783. Ved skifteåpningen ble det imidlertid slått fast at boets bruttoverdi var fattige 3 ort 4 skilling, og skiftet ble derfor ikke avholdt. Hun etterlot seg tre barn (alle ugifte): Hans (26), Malene (24) og Sivert (17).⁷⁴ I tillegg kjenner vi en sønn Ole (f. og d. 1768), som døde 7 uker gammel.

Sønnen *Hans Petersen* (f. ca. 1756) etterfulgte faren som husmann i Petters. Han ble i 1790 gift med *Eli Halvorsdatter* (f. ca. 1755) fra Moseie. Vi kjenner fire av deres barn: Peter (f. 1791), Kirsti (f. 1795), Ragnhild (f. 1799) og Mari (f. 1805).

I 1865 satt her husmann med jord *Nils Iversen* (52) med hustru *Berthe Marie Olsdatter* (55, f. i Norderhov) og én datter, Olava (13). De hadde 1 ku, og sådde $\frac{1}{8}$ t. rug, $\frac{3}{4}$ t. bygg, $\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 3 t. poteter. Av Berthe Marie og Nils' øvrige barn kjenner vi Karen Oline (f. 1839), som satt på naboplassen Pers med sin mann Engebret Olsen (se omtale av plassene Pers og Hallingby).

Ved utvidelsen av militærleiren i 1876 ble Petters nedlagt som plass. Bygningene tilfalt det offentlige, og ble trolig revet kort etter.

Sløga

Sløga (også kalt Østre Sløga og Nordre Sløga) lå ved en sving i Storelva, omtrent der den gamle, vestre messa i Hallingleiren på Helgelandsmoen lå (ved siden av depotet, det gamle kornmagasinet). Navnet kan ha sin bakgrunn i *sløe* – et fiskeredskap som stenger for fisk som kommer med elvestrømmen (kfr. *Sløvika* i Randsfjorden), men kan også bety senkning i terrenget eller være gammelt navn på en bekk eller liten elv.⁷⁵

I 1854 hadde plassen en jordvei på 35 mål. Den første husmannen vi kjenner her er *Amund Gulbrandsen Sløga*, som i 1699 var soldat og 40 år gammel. Det var Helgelands eier, Jacob Luth, som sammen med eierne av to Bjørke-gårder utstyrte ham.

I 1718 døde Kari Henriksdatter «paa Slouen», 90 år gammel.

I 1740-årene var *Johannes Pedersen* (d. ca. 1747) husmann i Sløga. I 1743 var det skifte etter hans første kone, *Tollina Torstensdatter*, søster av Johannes Torstensen Bye. Hun etterlot seg

⁷⁴ Skifteprotokoll nr. 20b (1782–1786) Ringerike og Hallingdal, s. 449b.

⁷⁵ Harsson (1995).

ektemann og tre barn: Kirsti (8), Peder (6) og Marthe (4). Boets nettoverdi var 41 riksdaler, hvorav husene på plassen var taksert til 14 riksdaler.⁷⁶ Johannes Pedersen giftet seg igjen med *Anne Kristoffersdatter*. Han døde ca. 1747 (skifte avsluttet 4. november 1747), og etterlot seg hustru og fire barn, to fra hvert ekteskap: Kirsti (13), Peder (11), Ole (2 ½) og Johannes (½). Boets nettoverdi var 8 riksdaler, hvorav en del snekkerredskap. I skiftet nevnes Anne Kristoffersdatters bror, Samuel Holeødegården.⁷⁷ Anne Kristoffersdatter ble gift igjen i 1748 med Peder Mortensen (sadelmaker), og de fikk i 1749 en datter, Anne.

Midt i 1760-årene overtok *Halvor Engebretsen* (ca. 1726–1776) som husmann i Sløga (han er ikke nevnt i 1762).⁷⁸ Han var gift med *Anne Andersdatter*, som det var skifte etter i 1769. Boets bruttoverdi var i overkant av 113 riksdaler, og hun etterlot seg ektemann og to barn: Anne (5)⁷⁹ og Engebret (2).⁸⁰

I 1780-årene var *John Sivertsen* husmann i Sløga. Hans hustru het *Berthe*, og hun døde i 1785, 48 år gammel. Vi kjenner tre av deres barn: Halvor (f. 1778), Sara (f. og d. 1781, død 2 dager gammel) og Sara (f. 1784).

John Sivertsen synes å ha blitt etterfulgt av *Ole Johansen* (ca. 1752–1829), som i 1801 var husmann med jord og smed i Helgelandseie. Han var gift med *Marte Knutsdatter* (f. ca. 1762). Vi kjenner kun ett av deres barn: Johannes (f. og d. 1788, død 13 uker gammel).

Tidlig i 1830-årene kom *Kristoffer Trulsen* og *Lisbeth Nilsdatter* som husmannsfolk til Sløga (de satt tidligere i Hverven-eie i Norderhov). Vi kjenner tre av deres barn: Halvor (f. 1821),⁸¹ Karen (f. 1826) og Kristian (f. 1828).

I 1853 fikk *Karl Olsen* (f. 1814) husmannsfeste på en plass Nor-

⁷⁶ Skifteprotokoll nr. 13 (1741–1744) Ringerike og Hallingdal, s. 555.

⁷⁷ Skifteprotokoll nr. 14 (1744–1749) Ringerike og Hallingdal, s. 407b.

⁷⁸ Ifølge Reidar Holtvedt skal Halvor Sløga ha vært «mestertyv». V.V. nevner også Halvor Sløga som en «interessant person». Men det har bodd flere med navnet Halvor i Sløga, så hvilken Halvor som var «mestertyv», har det ikke lyktes oss å finne ut av.

⁷⁹ Skifteprotokoll nr. 18 (1763–1768) Ringerike og Hallingdal, s. 499b. Anne Halvorsdatter Helgelandseie ble i 1788 gift med Lars Andersen Løken-eie.

⁸⁰ Etter kirkeboka hadde en Halvor Engebretsen Helgelandseie disse barna (vi kjenner ikke navnet på deres mor): Gullik (f. 1755, g. 1780 m. Kristense Olsdatter Storøya, i 1801 husmann og bødtker under Averøya med hustru og fire barn), Halvor (1765–1775), Mari (f. 1769) og Olea (f. 1770). Dette må være en annen Halvor Engebretsen, og ikke han som satt i Sløga.

⁸¹ Halvor Kristoffersen Sløga ble i 1850 utlagt som barnefar til et guttebarn, Daniel, av mora Marthe Danielsdatter Frøshaug (barnet ble født i Fjelstad-eie).

dre Sløga. Hans hustru het *Anne Augustinusdatter* (f. 1818). I 1865 satt de i Nylende under Hole prestegård med åtte barn: Karen, Engebret, Karine, Olava, Jens, Mathea, Gustava og Johan (se omtale av Nylenne).

I desember 1865 satt husmann *Johannes Hansen* med hustru *Ragnbild Ellingsdatter* og fire barn i Sløga. De hadde 1 ku og 2 sauer, og utsæden var $\frac{3}{16}$ t. rug, $\frac{1}{8}$ t. bygg, $1\frac{1}{2}$ t. blandkorn og 2 t. poteter. Men da Helgelands eier, Wilhelm Dietrichson, den 10. desember 1867 skrev kontrakt med Armédepartementet om leie av cirka 400 dekar til ekserserplass, lå det én husmannsplass i området. Det var Sløga (da kalt Østre Sløga), hvis bygninger ble overdratt for assurancesummen 220 spesidaler. Plassen skulle være fraflyttet innen 14. april 1869. Da fikk Johannes Hansen i stedet festeseddel på naboplassen Sløgabråten.

Sløgabråten

Plassen lå vest for Sløga, mellom denne og Nordre Kjernet, og er også blitt kalt Vestre Sløga. I 1854 var jordveien 20 mål.

I 1865 satt her husmann med jord *Kristoffer Andersen* (37) med hustru *Eli Kristoffersdatter* (33) og to barn: Anders (8) og Karen Kirstine (6). De hadde 1 ku, 3 sauer og 1 gris, og sådde $\frac{1}{4}$ t. bygg, 1 t. blandkorn, 1 t. havre og 4 t. poteter.

I 1869 fikk *Johannes Hansen* (f. 1808, kom fra Hovin-eie på Tyrstrand) og hustru *Ragnbild Ellingsdatter* (f. 1814, fra Johnsrud i Soknedalen) festeseddel på Sløgabråten. De hadde tidligere vært husmannsfolk i Netop (fra 1853) og Sløga (i 1865). Vi kjenner åtte av deres barn:

* Maren (f. 1837), g. 1869 m. Andreas Hansen Brua, tre barn: Herman, Martin og Jørgen – se Brua (Bruløkkene) i bind 5.

* Hans (f. 1839), seinere husmann, smed og slakter i Nerhaugen (Sørums-
haugen) under Nordre Sørums, g. 1866 m. Berte Andersdatter (f. 1842),

Sløga (Sløgabråten) var plass under Helgeland. Ved bordet husmann Johannes Hansen Sløga og hustru Ragnbild Ellingsdatter med en slektning, Elise Gulbrandsdatter (i midten). I døra står deres datter, Anne Jørgine Johannesdatter (1858–1927), som drev kafé for de militære på plassen. Hun ble seinere gift med Abraham Frøshaug (Nygård gnr. 202/22).

datter av Anders Hansen i Lunder i Norderhov, se bind 2 s. 583. I 1865 fikk han en sønn, Karl Johan, med Johanne Kirstine Johannesdatter Moseie.

* Gulbrand (f. 1841), i 1865 bosatt hos foreldrene i Sløga med sin hustru Anne Andersdatter (f. 1844) fra Midtre Kjernet og én sønn, Johan (f. 1864).

* Elling (f. 1843).

* Othilie (1846–1922), g. 1871 m. Johan Gustav Kristiansen Grønvold (f. 1836), seinere eier av Østvold nedre (Damenga) under Hole prestegård, to døtre: Karoline (f. 1873) og Ragna Elise (f. 1878) – se Østvold nedre gnr. 224/6.

* Bernt (f. 1849), gårdsgutt på Helgeland, d. cirka 18 år gammel i arbeidsulykke på gården.

* Karl Johan (f. 1852).

* Anne Jørgine (1858–1923), g.m. Abraham Johannessen Frøshaug (1854–1928), to sønner: Johannes og Johan Magnus (se Nygård gnr. 202/22 og Østvold gnr. 224/4).

Husmann Johannes Hansen Sløga var fra Hovin-eie på Tyrstrand, mens hans hustru Ragnhild Ellingsdatter var fra Johnsrud i Soknedalen.

Husmannsfolkene i Sløgabråten, med god hjelp av yngste datter Anne Jørgine, drev kafé for soldatene på moen.

Da militærleiren ble utvidet i 1876, omfattet utvidelsen «Skoven Lillemoen, Pladsene Sløga, Pettersplads, Pedersplads med tilhørende Myrstrekninger, Trillerud samt en Del af: Midtimellem, Netop, Midtre Kjernet og Søndre Kjernet». Bygningene på plassen Vestre Sløga tilfalt det offentlige, men kunne først rives «naar Pladsen bliver bygselleg ved de derboende Folks Død».

I 1888 kjøpte Forsvaret et område på 300 dekar på Helgelandsmoen av Ole Moe på Mo i Steinsfjerdings. Her lå husmannsplassen Søndre Kastet, og samme år ble det tinglyst en husmannskontrakt mellom Forsvarsdepartementet og Johannes Hansen Sløga og hustru Ragnhild Ellingsdatter, som fikk rett til å bo på Søndre Kastet i sin levetid. De skulle betale en årlig avgift på 16 kroner (til eieren av Helgeland!) og holde plassens hus og gjerder i beste stand. I folketellinga 1900 er ikke plassen nevnt.

Taje

En plass Taje under Helgeland er omtalt flere ganger på 1700-tallet, og lå på vestsida av Storelva.⁸² På et kart fra 1879 er det tre Taje-plasser, som lå vest for Synnerens utløp i elva.

Den første husmannen vi kjenner på Taje under Helgeland, er *Jens Jonsen Taje*.⁸³ I skiftet etter sønnen Engebret i 1737, ble det opplyst at plassen var «oprydet af Raae Rod» av avdøde og hans

⁸² I 1754 ble plassen kalt «Hyllemark» (i militærrullen 1697 var Hyllemark oppført under Stadum).

⁸³ I tingboka 1671 blir han kalt Jens Jonsen Prestetaje.

far. Vi kjenner ikke navnet på Jens Jonsens hustru,⁸⁴ men de fikk minst tre barn:

* Engebret (ca. 1670–1736), seinere husmann i Taje, g.m. Marte Jensdatter, åtte barn – se nedenfor.

* Hans (1679–1759), fra 1710 eier av Berg på Røyse, g.m. Eli Olsdatter, minst to barn: Johannes og Jens – se gnr. 206/1 Berg.

* Peder, eier av Berg i årene 1714–1718, i 1718 utkommandert til Fredriksten festning i Fredrikshald (Halden).

Engebret Jensen (ca. 1670–1736) etterfulgte faren som husmann i Taje. I militærrullen 1697 ble det opplyst at han var enøyet, og 26 år gammel. Ved hans død i 1736 ble alderen oppgitt til 68 år. Det var skifte etter Engebret i 1737, og han etterlot seg hustru *Marte Jensdatter* (ca. 1671–1750) og åtte barn. Boets nettoverdi var 51 riksdaler, hvorav plassens bygninger var taksert til 25 riksdaler.⁸⁵ De åtte barna var:⁸⁶

* Hans (1705–1784), fra 1744 til 1767 gårdbruker på en av Fjell-gårdene (Nordre Fjell), g.m. Berthe Kristoffersdatter, flere barn – se Fjell i bind 4.

* Kristian (ca. 1706–1751), seinere gårdbruker på Solberg på Tyrstrand, g.m. Tora Kristoffersdatter, flere barn.

* Svend (ca. 1706–1783), seinere eier av Hundstad, g.m. Ragnhild Olsdatter Hundstad (1724–1790), flere barn – se Store Hundstad i bind 4.

* Peder (ca. 1709–1752), g.m. enka Åse Nilsdatter Hundstad, som hadde to døtre i første ekteskap med Ole Larsen Hundstad: Ragnhild og Maria, som ble gift med Peders brødre Svend og Jens.

* Jens (1716–1754), fra 1744 eier av Vestre Stadum, g.m. Maria Olsdatter Hundstad (1721–1808), åtte barn – se Vestre Stadum.

* Kari, g.m. Iver Svendsen Gjesvold (ca. 1686–1762) i hans tredje ekteskap, fra rundt 1730 bosatt på Svarstad, flere barn.

* Eli, g.m. Lars Thomesen Svarstad, minst én sønn.

* Berthe (f. ca. 1719).

I 1754 var det skifte etter *Nils Kristoffersen Taje* på «plassen Hyllemark eller Taje» under Helgeland. Han var tidligere eier av Vestre Stadum, og flyttet til Taje da Jens Engebretsen Taje flyttet motsatt vei i 1743–44. Nils Kristoffersen var gift to ganger, med *Guro Klausdatter Hundstad* (ca. 1693–1738) og *Lisbeth Johansdatter Braaten* (ca. 1708–1784), og etterlot seg fire barn fra hvert ekteskap: Kristoffer (myndig), Klaus (myndig), Anders (myndig), Anne

⁸⁴ I artikkelen «På gamle tun ved Sælabunnen» (heftet Ringerike 1939–40) skriver Varg Villvoll (Jon Guldal) at hun het Ingeborg Pedersdatter og kom fra Berg, men ingen kilder kan bekrefte dette.

⁸⁵ Skifteprotokoll nr. 10 (1734–1737) Ringerike og Hallingdal, s. 527.

⁸⁶ Slektsoplysninger fra Ole Engebretsen Yttri på Røyse.

(17), Guro (11), Johannes (8), Marthe (5) og Kristian (3). Boets bruttoverdi var 49 riksdaler (medregnet husene på plassen), men gjelda var over 102 riksdaler, og derfor ble det intet på arvingene⁸⁷ – se omtale av Vestre Stadum.

I 1762 satt Lisbeth Johansdatter som enke og innerst på plassen, hvor dragon *Lars Olsen* og hans hustru *Sara Henriksdatter* hadde overtatt som husmannsfolk.⁸⁸ På plassen var også registrert innerst og husmann *Johannes Olsen* (f. ca. 1731), som synes å ha overtatt Taje da han i 1771 giftet seg med *Dorte Olsdatter* (ca. 1742–1822) fra Trillerud. Vi kjenner fire av deres barn: Maria (f. 1778), Ole (f. 1780, seinere husmann i Taje – se nedenfor), Hans (f. 1782, d. som barn) og Hans (1785–1791).

I 1801 satt Johannes Olsen som jordløs husmann, trolig i Taje. Han var 70 år gammel og «nyder af Fattigvæsenet». Kona Dorte Olsdatter var 57 år, og de bodde på plassen med sønnen Ole (24, skomaker, ugift) samt en dattersønn, Anders Andersen (4), trolig sønn av Maria Johannesdatter (23), som da var tjenestejente på Dæli.

Sønnen *Ole Johannessen* (f. 1780) overtok plassen etter foreldrene. Han var skomaker, og ble gift med *Maria Iversdatter*. Vi kjenner fire av deres barn: Johannes (f. 1808), Kirsti (f. 1810), Inger (f. 1815, g. 1855 m. Lars Johnsen, i 1865 satt de på plassen Sauløkka under Hole prestegård, minst to barn: Jørgen f. 1856 og Ole f. 1859) og Marte (f. 1818 – i 1865 sitter hun i plassen Bråten, ugift og 48 år gammel).

Trillerud

Trillerud lå rett nord for Vabakken, og på vestsida av myra (det gamle elveleiet) som skiller Stormoen og Lillemoen. I 1718 døde *Guro Amundsatter Trillerud*, 99 år gammel. *Amund Trillerud*, som var husmann her tidlig på 1700-tallet, var trolig hennes sønn. Vi kjenner ikke navnet på kona til Amund, men to av sønnene ble begge husmenn på plassen: Ole (f. ca. 1710) og Torger (f. ca. 1713).

I 1762 satt *Ole Amundsen* (ca. 1710–1778) og *Lisbeth Sivertsdatter* (ca. 1711–1791) i Trillerud med fem barn:

* Hans (f. ca. 1741), g. 1767 m. Kirsti Hansdatter Frøshaug (f. ca. 1737), i Nordre Kjernet i 1777 og 1801. Vi kjenner ett av deres barn: Gjertrud (f. 1777, seinere g.m. husmann Ole Kristensen Helgelands-eie, minst to barn: Kristen f. 1806 og Hans f. 1810).

⁸⁷ Skifteprotokoll nr. 16 (1752–1756) Ringerike og Hallingdal, s. 273.

⁸⁸ I 1781 giftet Henrik Larsen i Taje seg med Johanne Jensdatter Helgelandseie, husmannsdatter i Søndre Kjernet.

* Dorte (ca. 1742–1822), g. 1771 m. Johannes Olsen Taje, minst fire barn (se Taje).

* Sivert (f. 1751), g. 1774 m. Gunhild Kristoffersdatter (f. 1751), satt som husmannsfolk i Domholt i 1801 med et «uægte Opfostringsbarn» Halvor Andreassen (3) og den tidligere husmannen på plassen, Kristoffer Jacobsen (80, enkemann og «Almissem»). Vi kjenner sju av deres barn: Maria (f. 1775, g.m. husmann Gulbrand Olsen i Midtimellem, minst tre barn: Ole, Anne og Anders),⁸⁹ Margrethe (f. 1777),⁹⁰ Olea (f. 1780), Karen (1786–1791), Anne (f. 1787), Anders (1791–1797) og Anne (f. 1794).

* Marte, g. 1780 m. Engebret Hansen Langebru.

* Marie.

Ole Amundsen døde i 1778, 68 år gammel, mens «Lisbeth i Trille-
rud» var 80 da hun døde i 1791. I 1773 døde Ole Amundsens bror,
Torger Amundsen Trillerud (ca. 1713–1773), som i 1762 også var
husmann under Helgeland. Han ble i 1733 gift med *Gjertrud Tor-
gersdatter*, og vi kjenner fire av deres barn: Kirsti (f. 1733), Mette
(f. 1735), Peder (f. 1738, d. som barn) og Peder (f. 1741). Gjertrud
må være død tidlig i 1740-årene, og Torger Amundsen giftet seg
igjen med *Mari Kristensdatter*. Vi kjenner seks av deres barn:

* Kristian (1746–1782), g.m. Marie Knutsdatter (f. 1748), seinere hus-
mannsfolk i Midtimellem – se Midtimellem.

* Gjertrud (f. ca. 1744), g.m. husmann og snekker Kristoffer Hansen (f. ca.
1756), i 1801 sitter de på en plass på Storøya med en ugift datter Anne (f.
1775) og hennes datter, Anne Hansdatter.

* Eli (f. 1754), g. 1788 m. Sven Abrahamsen Storøya. I 1801 er Eli 46 år
gammel enke, og bosatt hos broren Amund og hans familie på en plass
under Mo med én datter, Ingeborg (13).

* Amund (1757–1828), g. 1785 m. Olea Nilsdatter Tangen (f. 1752), de
bodde i Trillerud da de samme år fikk en sønn, Kristian (f. 1785, seinere
skredder og innerst i Domholt, g.m. Ragnhild Hansdatter Prestegårdseie,
minst fire barn: Hans f. 1811, Anders f. 1815, Anne Marie f. 1818 og
Karen f. 1821). Da Amund Torgersen døde i 1828, var han skredder og
husmann på en plass ved Storelva under Mo (i Steinsfjeringen), mest tro-
lig i Bråten eller Rønningen.

* Dorte (1752–1836), g. 1784 m. Hans Larsen Gjesvold (1748–1790) fra
Åsplassen i Gjesvalåsen, seinere husmannsfolk i Bakken under By på
Røyse, tre barn: Eli (f. 1784–1857, g.m. Lars Gulbrandsen Moseie, ingen
barn), Torger (1787–1791), og Lars (1789–1860, ugift skredder, seinere
bosatt i Svensrud, en av Jørgen Moes mest betydelige eventyrinformanter).

* Kirsti (f. 1766).

⁸⁹ Maria Sivertsdatter Trillerud fikk i 1806 en datter Anne, og som barnefar ble utlagt Peder Larsen, «husmand hos prost Haslev paa Kongsberg».

⁹⁰ Margrethe Sivertsdatter fikk i 1797 en sønn Halvor, og som barnefar ble utlagt Andreas Eriksen Gonnæs.

Ole Amundsen og Torger Amundsen synes å ha blitt etterfulgt i Trillerud av *Nils Andersen* fra Frognøya og hustru *Kari Hansdatter* fra Holmestua i Haug. De bodde i Trillerud da de fikk sønnen Anders i 1786, men da de fikk datteren Kristine i 1794, satt de i Svarstad-eie (hvor de også bodde i 1801).⁹¹ Vi kjenner ytterligere tre av deres barn: Gunhild (f. 1783 i Løkeneie i Haug, i 1801 tjenestejente på Gomnes), Mari (f. 1792) og Hans (f. 1800).

I 1790-årene var *Iver Bersvendsen* (f. 1751) husmann i Trillerud. Han var husmannssønn fra Dal under Fjelstad, og ble i 1777 gift med *Mari Nilsdatter* (f. 1752). I 1801 satt de på plassen med fire barn: Hans (14), Kirsti (10), Paul (8) og Jonas (4), og husbondens søster, Mari Bersvendsdatter (48). Vi kjenner ni av barna til Mari og Iver:

* Dødfødt pike (f. 1778).

* Hans (f. og d. 1779), d. 6 uker gammel.

* Kristian (f. 1780), i 1801 tjenestedreng på Helgeland, g. 1806 m. Maria Torstensdatter Svarstad, minst to barn: Iver (f. 1806) og Torsten (f. 1810).

* Nils (f. 1783), i 1801 tjenestedreng på Helgeland.

* Hans (f. 1786), g. 1812 m. Olea Gulbrandsdatter fra Averøya, minst seks barn – se nedenfor.

* Kirsti (f. 1789), g. 1825 m. Anders Abrahamsen, fra 1826 var de husmannsfolk i Midtre Kjernet, minst tre barn: Ole, Kirsten og Anne Cathrine. Kirsti Iversdatter g.2 m. Lars Torsteinsen Borgen – se omtale av Midtre Kjernet.

* Sara (f. og d. 1791).

* Paul (f. 1793), g. 1817 m. Pauline Johannesdatter Svensrud (f. 1796), minst ni barn – se nedenfor.

* Jonas (f. 1795), drev i 1865 Midtre Kjernet for søsteren.

Det virker som de eldste sønnene ble boende hos foreldrene i Trillerud også etter at de ble gift og fikk barn. Kanskje hadde også noen av dem festekontrakter med Helgelands-bonden. *Kristian Iversen* (f. 1780) og hans hustru *Maria Torstensdatter* (fra Svarstad) bodde i Trillerud da de fikk sønnene Iver (f. 1806) og Torsten (f. 1810), men så flyttet de ut. Kristians yngre bror, *Hans Iversen* (f. 1787), var gift med *Olea Gulbrandsdatter* fra Averøya, og bodde også i Trillerud da de fikk de seks barna Marte Marie (f. 1813), Inger (f. 1815), Karen (f. 1818), Kirsti (f. 1821), Johannes (f. 1824) og Anne Marie (f. 1826). Nevnes må også *Paul Iversen* (f. 1793), som var snekker og «en aparte byggmester». Han ble i 1817 gift

⁹¹ Kristine Nilsdatter (f. 1794) ble gift med Ole Ellingsen, sønn av Elling Olsen og Kari Andersdatter som bodde på Norderhov prestegård i 1801, og seinere kom til Domholt i Hole. I 1820 bodde Kristine Nilsdatter og Ole Ellingsen på Bønsnes.

«EN APARTA BYGG- MESTER»

«Paul Trillerud fra Hellands-eie var en aparta byggmester. Han og Ole Elstøen var de to som restaurerte Hole kirke i 1830-årene. Taket på tårnet var vekktatt og de drog bjelker i tau oppover, og til dette formentlige domningsarbeidet var noen strandinger* med. Mens de glante og drog syntes de tårnet kom dettendes ned på dem, og strandingene slapp og hidde sig vekk. Hadde ikke Paul da bevart sin kaldblodighet vilde det ha gått gæli.»**

* Domning = dugnad. Strandinger = folk fra Tyristrand (Vestre Hole).

** Avisartikkel av V.V. (udatert) i Hole bygdearkiv.

med *Pauline Johannesdatter Svensrud* (f. 1796), og vi kjenner ni av deres barn: Iver (f. 1818, d. som barn), Iver (f. 1820, seinere eier av Svensrud), Marie (f. 1823),⁹² Johannes (f. 1825), Nils (f. 1828, utvandret til Amerika i 1854), Kristian (f. 1833), Johanne (f. og d. 1837), Hans (f. 1839) og Anders (1843–1910, utvandret til Amerika).

Paul Iversen Trillerud ble seinere husmann under Frøyshov, By og Ullern.

I 1865 satt husmann uten jord *Hans Hansen* (32, f. i Eidsvoll) i Trillerud med hustru *Eline Hansdatter* (35) og to barn: Hans (4) og Lovise (2). De hadde ingen husdyr på plassen.

Da ekserserplassen ble utvidet i 1876, var Trilleruds dager som husmannsplass talte. I leiekontrakten mellom Helgelands eier og militæretaten het det at bygningene i Trillerud tilfalt det offentlige og kunne nedrives «naarsomhelst».

Ulvestuhaugen

Ulvestuhaugen lå på en liten forhøyning mellom Trillerud og Haltingby. Her skal det ha vært spor etter en ulvestue.⁹³ Verken hus-tufter, muntlig tradisjon eller skriftlige kilder har noe å fortelle om Ulvestuhaugen, annet enn at det skal ha vært en plass her.

Da husmann og murmester Ole Kristiansen i Midtre Kjernet døde i 1794, synes hans andre hustru, Berte Kristoffersdatter, å ha flyttet til en mindre plass med sine barn. Vi vet ikke hvilken plass, men det *kan* ha vært Ulvestuhaugen. Rundt 1830 flyttet hennes etterkommere (dvs. hennes manns etterkommere) med husmannsstua til Åsbakken i Frøysuåsen, og stua i Åsbakken ble siden kalt Busterud (Busterudstua). Navnet gir assosiasjoner til «Ulvestue». Kanskje var det fra Ulvestuhaugen de kom? Teorien er imidlertid så tynn at vi velger å plassere dem på en «ukjent» plass.

«Ukjent» plass

På en «ukjent plass» under Helgeland satt i 1762 husmann *Hans Kristiansen* (f. ca. 1713) og hans hustru *Mari Maddsdatter*. Vi kjenner tre av deres barn: Mads (1755–1773), Kristian (1759–1773) og Nils (f. 1766). Hans Kristiansen giftet seg igjen i 1775 med *Kirsti Paulsdatter*, og vi kjenner ett av deres barn: Paul (f. og d. 1775). I 1801 var de innerster på plassen, hos enka Berte Kristoffersdatter, som var «huskvinne uten jord» og livnærte seg med håndarbeid.

⁹² Marie Paulsdatter (f. 1823) ble gift med Kristian Jakobsen Bergeløkka i Sundvollen – se bind 1 s. 163.

⁹³ Slåtto (1973). «Ulvestue» er en fangstgrop for ulv.

HVILKEN PLOSS BODDE DE PÅ?

I kirkebøkene skrev presten som regel «Helgelandseie» når han skulle opplyse om bosted for husmennene og deres familier. En sjelden gang kunne han skrive navn på plassen. De langt fleste husmannskontrakter ble ikke tinglyst, og dermed gir heller ikke panteregistrene opplysninger om hvem som satt på hvilke boplasser. Manntallene i 1723 og 1762 samt folketellinga i 1801 er også kjemisk frie for navn på bosteder (unntatt gårdene). Først ved folketellinga i 1865 er navnet på plassen nevnt. På 1700-tallet og første halvdel av 1800-tallet er det derfor husmannsfamilier som vi ikke vet hvor bodde.

Hun var enke etter husmann og murmester Ole Kristiansen i Midtre Kjernet, og bodde i 1801 på en ny plass sammen med sine to barn: Marte (9) og Kristoffer (7) samt stesønnen, Kristian Olsen, og hans familie. *Kristian Olsen* (1761–1832) var murmester som sin far, og overtok plassen like etter. Han var gift med *Mari Hansdatter* (1767–1845), gårdmannsdatter fra Øvre Mo på Røyse.⁹⁴ Vi kjenner åtte av deres barn:⁹⁵

- * Anne (f. 1792), g.m. Mikkel Ellevsen.
- * Marte (1794–1795), d. 8 uker gammel.
- * Marte (f. 1795), g.m. Engebret Olsen Svarstad (Mosenga) (1788–1848), minst tre barn: Anne Maria, Ole og Kristian – se gnr. 202/18 Mosenga i bind 4.
- * Ole (f. 1799), seinere husmann på plassen, g.m. Gunhild Thorsdatter – se nedenfor.
- * Maria (f. 1803), g.m. Knut Paulsen Hæhre på Modum.
- * Hans (f. 1806), seinere på Bjølgerud i Modum, g.m. Anne Dorte Johnsdatter.
- * Kristoffer (f. 1809), ikke nevnt ved moras død i 1845.
- * Inger (f. 1813), g.m. husmann Anders Jensen Kjernet, minst sju barn – se Søndre Kjernet.

I 1826 ble plassen overtatt av eldste sønn, *Ole Kristiansen* (1799–1872), som samme år (han var da soldat) ble gift med *Gunhild Thorsdatter* (1804–1888) fra Flaskerud i Ådal. Vi kjenner seks av deres barn: Mari (f. 1826), Dorthea (f. 1828), Kristian (f. 1834), Anne Thorine (f. 1837), Anne Karine (f. 1844) og Thrine (f. 1846).

Rundt 1830 tok Gunhild Thorsdatter og Ole Kristiansen med seg husmannsstua og flyttet til Åsbakken i Frøysuåsen.

⁹⁴ Mari Hansdatter døde i 1845, og bodde da hos datteren Maria og hennes mann, Knut Paulsen Hæhre, på Modum.

⁹⁵ Slektsopplysninger fra Ole Engebretsen Yttri.

HERREDSGRENSEN ENDRES

Ved kongelig resolusjon av 19. mars 1948 ble det vedtatt å justere herredsgrensen mellom Hole og Norderhov fra 1. juli s.å. En grense-nemnd som kom med sin innstilling i 1944, uttalte at den anså «den nåværende herredsgrense å være til dels meget uhensiktsmessig». Ved utløpet av Storelva ble tidligere Hole-grunn vest for elva overført til Norderhov, slik at Storelva ble ny grense mellom de to kommunene. Dermed ble gårdene Røsholmen og Averøya samt plasser og beitemark tilhørende Stadum og Helgeland på vestsida av elva liggende i Norderhov. Det gjaldt ca. 80 mål skog og havn tilhørende gnr. 43/1 Stadum (Jens Dæli), gnr. 43/5 Holmen (Halvor Jøta), gnr. 46/2 Hengsle (Torbjørn Berg) og gnr. 46/6 Synneren (Marit Rognelien). Grensereguleringen for øvrig skjedde i Steinsfjeringen, på østsida av Steinsfjorden og i områdene ved Kampesetra på Krokskogen. 37 tidligere holeværingene ble innbyggere i Norderhov, mens 32 gikk motsatt vei* – se bind , s. 341.

* Tall oppgitt i grensenemndas innstilling i 1944 – de var rimeligvis ikke de samme i 1949. Kongelig resolusjon av 19. mars 1948 om herredsgrensen Hole – Norderhov (kopi i Hole bygdearkiv).

I juni 1961 ble Norges Speiderpikeforbunds landsleir avholdt på Helgeland på Røyse. Mer enn 3.000 speiderpiker deltok på leiren.

Soldater på Helgelandsmoen i 1892. Bak fra venstre: Nils Kristensen (Selte), Kristian Bye (Søhol), Hoås fra Sigdal og Peder A. Fjeld (Søhol). Sittende som nr. 3 fra venstre: Ole A. Søhol. De øvrige er ukjente.

Helgelandsmoen militærleir

(fra 1911 gnr. 46/7 – i dag gnr. 225/7).

Nordre del av Helgelands gamle gårdsvald er et sammenhengende skogområde (mo) med enger, myr og lyngmark. Avgrenset av Storelva i vest og nord, og av gressene til gården Mo i Steinsfjerdingsgen i nord og øst, var dette fra gammelt Helgelands hjemskog, og her vokste det fra tidlig på 1700-tallet fram 13–14 husmannsplasser. Området var delt i to av et uttørket (men fortsatt myrlendt) elveleie, med Stormoen i øst og Lillemoen i vest (ut mot Storelva).

Da militæretaten sist i 1860-årene var på utkikk etter ny øvingsplass for to av musketerkorpene under 2. Akershusiske Infanteribrigade⁹⁶ – Hallingdals og Valdres musketerkorps (fra 1867 kalt bataljoner) – ble et område på Stormoen under Helgeland funnet egnet, og 10. desember 1867 skrev Wilhelm Dietrichson, eier av Helgeland gård, under kontrakt med Armédepartementet om leie av cirka 400 dekar. Her lå én husmannsplass, Østre Sløga, hvis bygninger ble overdratt for 220 spesidaler (assuransesummen) og skulle være fraflyttet innen 14. april 1869.

I leie skulle det offentlige betale årlig 300 spesidaler de 10 første årene, og seinere 75 spesidaler. Rydding av området ble overlatt utleieren og skulle skje i løpet av tre år, sluttført innen 15. mai

⁹⁶ Ringerigske Compagnie under Hallingdals Musketerkorps hadde siden 1819 hatt øvingsplass på Tanbergmoen i Norderhov. På Helgelandsmoen fikk man samlet både Hallingdals og Valdres musketerkorps, på en plass som var «nøytral» i forhold til de to dalførene.

1870, til en pris av 1.400 spesidaler. Helgelands eier fikk havnerett og rett til kjørsel på ekserserplassen i den tid den ikke ble brukt til øvelse, og rett til å bortføre gjødsel som ikke nyttes til «de af Trop- perne anlagte Haver e.d.l.»

Avtalen må sies å ha vært særs gunstig for Forsvaret, uten noen bestemmelse om indeksregulering. Den var uoppsigelig fra utleiers side, mens det offentlige hadde 6 måneders oppsigelsesfrist etter utløpet av første 10-års periode.

I juni 1868 rykket de første rekruttene inn på Stormoen, eller Helgelandsmoen, som ble det offisielle navnet. De første bygningene som ble satt opp, var to mannskapsbrakker og to kjøkkenbygninger. I 1869–70 ble det bygd sykestue, og det gamle Norderhov kornmagasin (fra ca. 1820) ble flyttet fra hellinga nedenfor Norderhov kirke til Helgelandsmoen og tatt i bruk som depot.⁹⁷

Behovet for utvidelse av leiren meldte seg raskt, og 6. august 1876 skrev Helgelands eier, byggmester Johan E. Strøm,⁹⁸ under leiekontrakt på et større område på Lillemoen, med husmannsplassene Vestre Sløga (Sløgabråten), Trillerud, Pettersplass og Pedersplads (de to siste plassene lå øst for myra) samt en del av jordveien som tidligere lå til plassene Midtimellem, Netop, Midtre Kjernet og Søndre Kjernet. I denne kontrakten kom det også inn en avtale om skytebane, og innen våpenøvelsene året etter skulle Helgelands eier flytte bygningene på plassen Domholt, slik at de ikke kom i veien for skiveskyting. Etter den nye leiekontrakten fikk Helgeland ikke havnerett, verken på Stormoen eller Lillemoen.

Strøm forpliktet seg til å rydde området for skog innen våpen-

SALG TIL SOLDATENE

I 1870-årene førte økt aktivitet på ekserserplassen til at så vel bygdas bønder som andre så muligheten til å tjene en ekstraskilling ved salg til soldatene, og etter hvert grodde det opp en rekke store og små salgsboder med salg av melk, øl, kaffe og diverse matvarer. I 1880 fant man å måtte regulere ned til fem boder for salg av spise- og drikkevarer. Tillatelser ble gitt til Hønefoss Bryggeri, Hønefoss Brug, bakermester Blyberg, gårdbruker Fjeld og handelsmann Bråstad.

⁹⁷ Kornmagasinet var på hele 6 etasjer, og ble betalt med 1.200 spesidaler (Aslaksrud og Løken: Helgelandsmoen 125 år – Hønefoss 1993). I 2004 har Riksantikvaren fredet bygningen.

⁹⁸ I leiekontrakten kalles han byggmester, og i skjøtet da han kjøpte Helgeland i 1873, er han murmester. Rimeligvis var han begge deler.

Sykehuset på Helgelandsmoen ble bygd i 1869–70 (gammelt postkort, udatert).

© Fotograf Marit Fageeli

Militærleiren på Helgelandsmoen sommeren 2004. Nærmest ser vi Storelva og brakene i Hallingleiren. I bakgrunnen Steinsfjordingen og Steinsfjorden.

øvelsene 1878, og for det skulle han – sammen med plassleie, erstatning for ulemper ved skyting samt for flytting av hus på Domholt – de 10 første årene motta årlig 468 spesidaler, og deretter 110 spesidaler i året.

Helgelands eier forbeholdt seg fiskerett i «Evjen og imot Sandvadet».

Den nye delen av ekserserplassen ble ikke tatt i bruk før etter noen år. Den første nye bygningen på området var en underoffisersmesse,⁹⁹ som ble innviet med pomp og prakt sankthansaften 1881. Øvrige bygninger på Lillemoen ble først reist i årene 1888–90.

I 1888 rykket ingeniørsoldater inn på Helgelandsmoen og etablerte seg nordvest på Lillemoen. Tangen som her dannes av svingen i elva kalles Sappørtangen den dag i dag. Ingeniørsoldatene forlot for øvrig stedet i 1894 og har siden holdt til på Hvalsmoen. I 1893 klargjorde de et spesielt byggverk: friluftskirken som ble anlagt i en naturlig senkning i skogen på Stormoen. Amfikirken ble døpt «Furuhald».¹⁰⁰

⁹⁹ Bygget ble reist av Helgelandsmoen Underofficersforening.

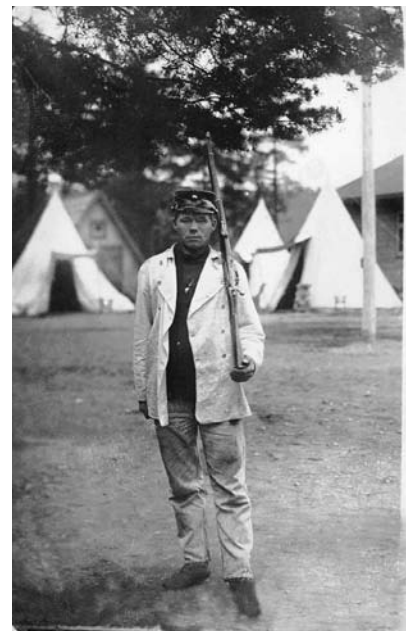
¹⁰⁰ «Furuhald» – etter løytnant Hald, som var en av forkjemperne for å få anlagt kirken.

I 1983 ble et lite kapell innviet og vigslet i militærleiren. Det ble satt opp på dugnad, av tømmer fra et stabbur som rundt 1868 var flyttet hit fra Tanbergmoen. Stabburet ble rundt 1895 flyttet til Lillemoen, og tilbake til Stormoen i 1983.

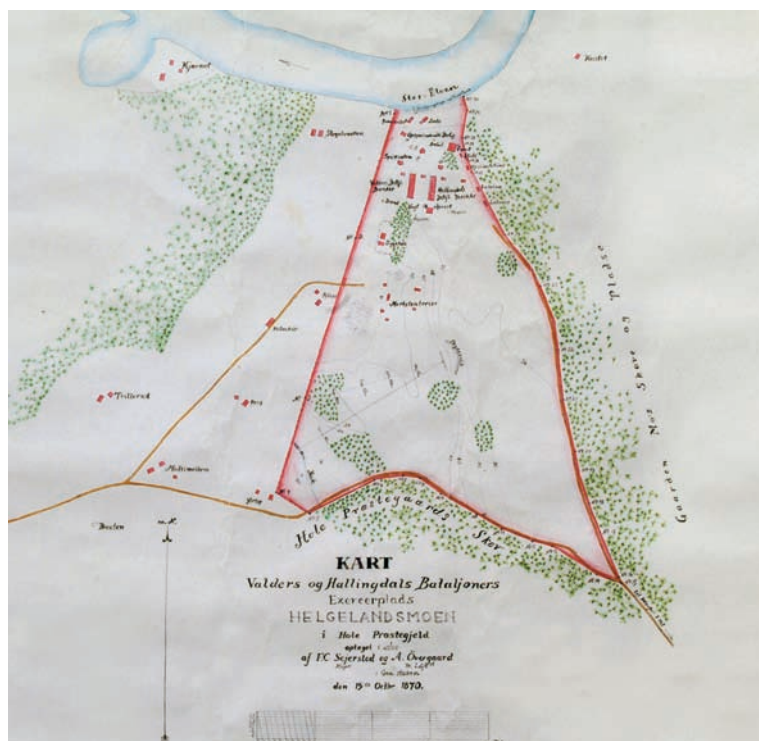
Ved ny leiekontrakt av 12. juni 1888 ble leiren ytterligere utvidet, ved at byggmester Strøm leide bort havnestrekningen «Engene» med plassene Midtre Kjernet og Søndre Kjernet. Dermed hadde militæretaten leid hele arealet ut mot Storelva, og leiren dekket da et område på cirka 1.600 dekar tidligere Helgeland-mark, hvis grense mot sør gikk i evja fra Damholt og opp mot Sandvadet. I det nye området lå plassen Midtre Kjernet med cirka 40 mål jord, som «er bortsatt til en husmann, der også eier husene, på hans og hustrus levetid», og et jordstykke ved plassene Netop og Midtmellem.

I leie for arealet som ble omfattet av den siste utvidelsen, skulle det offentlige betale 350 kroner årlig, hvorav 250 kroner for Engene med Midtre og Søndre Kjernet.

Strøm forpliktet seg til å rive husene på plassene Nettop, Midtmellem og Søndre Tjernet, og området skulle være klargjort innen årets utgang mot en godtgjørelse en gang for alle 700 kroner.

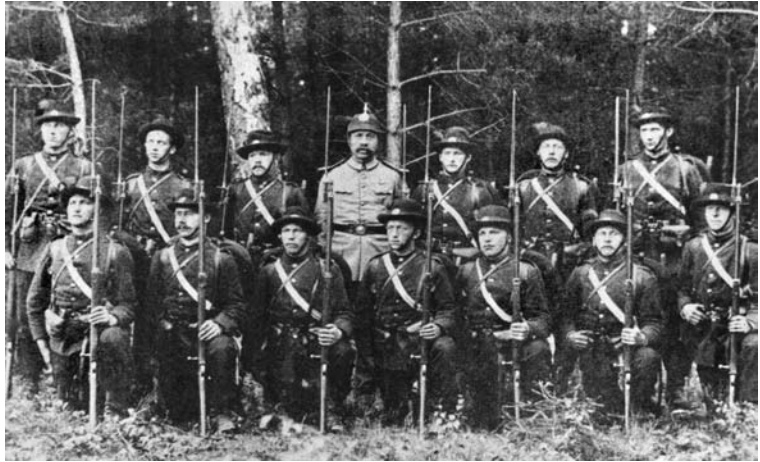

Ukjent soldat poserer foran teltleiren under øvelse på Helgelandsmoen, trolig rundt 1890 (gammelt postkort, udatert).

«Kart Valders og Hallingdals Bataljners Exerceerplads Helgelandsmoen» fra 1870. (Utlånt av Elsa Lundberg, avfotografert av Marit Fagerli).

Soldater på Helgelandsmoen i 1892. «Fra høyre fløy» Peder O. Kind, Doran Napoleonsen, Olaus Opsal, Jørgen Ruud, Kristensen, sersjant Pløtan, Gjermund Kjølstad, Engebret Jonassen Kind, Nils Pedersen Søhol, P.A. Kind, Evensen, Hans Borgen og Johan Syversen Bili. (Bilde fra Hole bygdearkiv. Merk at det er én person mer på bildet, enn den opprinnelige bilde-teksten nevner).

Samme år (1888) kjøpte det offentlige 300 mål lengst øst på Stormoen av eieren av Mo gård i Steinsfjerdings, Ole Moe, for 7.500 kroner.

Etter utvidelsen av plassen ble Hallingdals bataljon flyttet over til Lillemoen, mens Valdres bataljon ble enerådende på Stormoen. På myra mellom de to forlegningene ble det seinere reist et soldathjem, med innganger både fra øst og vest. Hjemmet ble drevet av kristelige ungdomsorganisasjoner, og her var det kafé og lesesal, med kino én gang i uka. Frelsesarmeen hadde også sine ukentlige møter på hjemmet. Sivile som bodde i området, benyttet seg også av disse tilbudene (soldathjemmet brant 3. januar 1958).

I folketellinga 1900 er én familie registrert som fastboende på Helgelandsmoen. Det var fanejunker og underkvartermester Iver Hvamstad (f. 1848 i Gran på Hadeland) med hustru Anne Hvamstad (f. 1853 i Gran) og deres datter Aashild Ingrid (f. 1897) samt kokke Nora Nilsen (f. 1856 i Norderhov, ugift). Vi kjenner ytterligere to av Anne og Ivers barn: Berta (f. 1882) og Hansine (f. 1887). Iver Hvamstad var oppsynsmann i leiren, og hadde sin bolig mellom Vaskebakken og Soldathjemmet. Denne oppsynsmannsboligen brant ned til grunnen i desember 1923, og ny ble bygd ved hovedporten i 1924.

I april 1911 ble den delen av militærleiren med tilliggende skog (øvingsområde) som ble leid fra Helgeland, i alt cirka 1.500 dekar, utskilt med gnr. 46/7 (fra 1964 gnr. 225/7). Gårdens tidligere eier Andreas Olsen Hafnør (1849–1929) beholdt dermed de beskjedne leieinntektene av Helgelandsmoen (1.050 kroner pr. år), da han seinere samme år solgte Helgeland til Erik Rytterager (se ovenfor).

Etter Andreas Olsen Hafnørs død i 1929 overtok sønnen, Ole

TRUSSEL MOT BYGDA ...?

Innføringen av Krag Jørgensen-geværer i 1894 holdt på å bli Helgelandsmoens endelig som militærleir. Sterk økning av skuddvidden gjorde våpnene til en trussel mot bygda, og da en hest som gikk på beite på Sørum i Steinsfjerdings ble truffet av et prosjektil, var gode råd dyre. Skyteretningen ble lagt om utover mot Tyrstrand, men det viste seg snart at tømmerlepebåtene på fjorden kom midt i skuddlinjen! Debatten i lokalavisen var ganske opphetet, inntil saken fant sin løsning med ny skytebane på Fleskerud i Åsa.*

* Oberst Reidar Aslaksrud i Ringerike historielag 23. oktober 1991.

Fredrik Hafnor (1881–1943). Skjøte ble først utstedt i 1933. Han var som faren bosatt i Trysil, og da han døde uten livsarvinger, ble gnr. 46/7 Helgelandsmoen, etter testamente, ved skifteskjøte i 1952 overdratt til hans tidligere forlovede (kjæreste) Jenny Lundberg (1881–1952), datter av Helgelands tidligere eiere Josefina og Otto Lundberg. Hun døde imidlertid samme år (1952) uten livsarvinger, og hennes søsken arvet eiendommen. Det endte med at broren Lars Jacob Lundberg (1886–1961) på Nordre Gjesval og hans niese Bjørg Wicklund Gydenius (f. 1925, bosatt i Lund, Sverige) kjøpte ut de øvrige og ble eiere av en halvpart hver for samlet kjøpesum 23.000 kroner.

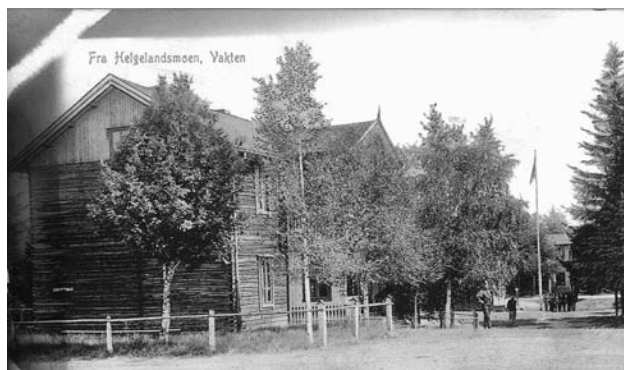
Etter Lars Jacob Lundbergs død i 1961 satt hans hustru Anna f. Gjesvold (1893–1983) med halve eiendommen, og etter hennes død (1983) ble den arvet av deres fire barn: Per, Erik, Martin og Elsa Lundberg. Erik Lundberg døde i 1987 og Martin Lundberg i 2000, og siden har Per Lundberg (f. 1916) og Elsa Lundberg (f. 1926) vært eiere av halve gnr. 225/7 Helgelandsmoen.

Leiren på Helgelandsmoen ble bombet av tyske fly 11. april 1940, men da var det meste av våpen, kjøretøyer og annet materiell – «ved et mesterstykke i improvisasjon» – blitt evakuert til Brandbu dagen i forveien. Tyskerne tok leiren i bruk fram til 1945, og førte opp 40 større og mindre bygninger, i første rekke mannskapsforlegninger.

Etter krigen rykket Hærens Forsyningstropper inn på Helgelandsmoen, i første omgang med Verkstedgruppens øvingsavdeling og Hærens bilskole. Gjennom årene ble så avdelingen, både bygnings- og organisasjonsmessig, utviklet til et sentralt kompetansesenter for det som med et fellesbegrep heter våpenteknisk tjeneste.

Fra 1950 var det betydelig byggevirkosomhet på Helgelandsmoen, idet nytt kjøkken, messer, forlegninger, ammunisjonshus, garasjer, verksteder, lagerbygg og idrettsanlegg ble bygd, samtidig som tyskerbrakker ble revet.¹⁰¹

I 1960 ble forvaltningen av plassen overført fra Vest-Oppland Infanteriregiment til det som året etter fikk betegnelsen Hærens Våpentekniske korps skole- og øvingsavdeling (HVKSØ), med

«Fra Helgelandsmoen. Vakten»
(gammelt postkort, udatert).

ANSTRENGT FORHOLD MELLOM DØLENE?

Mange vil ha det til at det var et spesielt anstrengt forhold mellom de vernepliktige dølene fra Hallingdal og Valdres, og at de ved enhver anledning gjenskapte nevekamper og strid fra tidligere feider i grensefjellene mellom de to dalførene. Dette er nok betydelig overdrevet. Et indignert leserinnlegg i Ringerike Blad i januar 1909 hevdet av «forholdet var konkurransepreget, men aldri fiendtlig». Da var det som regel atskillig mer spent mellom drammensere og hallinger!*

* Oberst Reidar Aslaksrud i Ringerike historielag 23. oktober 1991.

¹⁰¹ De siste store, moderne undervisningsverkstedene ble ferdige i henholdsvis 1973, 1978 og 1990, da Helgelandsmoen framstod som en topp moderne leir for opplæring av teknisk befal og soldater.

Soldater på Helgelandsmoen cirka 1900. Smågutter fra nabolaget til venstre (gammelt postkort, udatert).

Soldatene sliper bajonettene på Helgelandsmoen i 1905, før de drar på grensevakt. I bakgrunnen depotet, det tidligere Norderhov kornmagasin fra cirka 1820, som ble flyttet til Helgelandsmoen i 1869–70.

DÅRLIG BUTIKK ...?

Grunneierne av gnr. 46/7 Helgelandsmoen forsøkte flere ganger å få hevet den årlige leien på 1.050 kroner for de rundt 1500 dekar som ble leid bort til Forsvaret. I et notat i 1953 skrev h.r.advokat A.D. Kjørnæs på vegne av grunneierne: «Leietager disponerer eiendommen fullt og fritt, også med hensyn til hogst av skogbestand. Årlig leie er 1.050 kroner, hertil kommer 120 kroner årlig fra Drammensvassdragets Fællesfløtningsforening for rett til å landfeste dopper. Lundberg meddeler at jordskatten av eiendommen dreier seg om 200 kroner pr. år, og at kommuneskatten har dreiet seg om cirka 260 kroner pr. år. Sjansen for at leien skulde bli oppsagt er sikkerlig lik null.»

Men kravet ble avvist, som det ble i liknende saker vedrørende militære øvingsplasser andre steder i landet. Den ble endog debattert i Stortinget i 1956, da våre folkevalgte enstemmig vedtok å oversende til Regjeringen et forslag om å ta de gamle leiekontraktene ved øvelsesplassene opp til revisjon. Uten resultat. I 1958 gikk en liknende sak vedrørende Madlamoen i Rogaland helt til Høyesterett, som avviste den under henvisning til at norsk rett bygde på det såkalte nominalistiske prinsipp: «Det er en alminnelig regel i norsk rett at den som har krav på penger, har risikoen for at pengeverdien synker». Kroneverdien alene kunne ikke legges til grunn for endring av festeavgiften, mente Høyesterett, som likevel justerte opp den årlige leien på Madlamoen fra 700 kroner til 2.200 kroner pr. år, fordi grunneierens beiterett var blitt sterkt redusert pga. at øvelsesområdet da var i bruk nærmest hele året, mot tidligere 72 dager pr. år!

Flyfoto av militærleiren på Helgelandsmoen cirka 1960.

ansvar for utdanning av befal og soldater innenfor sitt fagområde for hele Hæren. I 1985 ble HVKSØ, etter fusjon med Den våpentekniske bataljon, også pålagt oppsettingsansvar for våpentekniske avdelinger på Østlandet, og fikk da betegnelsen Våpenteknisk regiment.

Av andre enheter som er kommet til som brukere på Helgelandsmoen, kan nevnes Nordkommandoens radiostasjon, Forsyningskommandoens test- og utviklingsavdeling, og i de seinere år også deler av Heimevernsdistrikt 06.

Fra gnr. 46/7 Helgelandsmoen ble i 1912 de tidligere husmannsplassene Bråten (bnr. 9) og Hallingby (bnr. 10) utskilt og solgt, og i 1932 Kjernet (bnr. 11). Sistnevnte eiendom ble overtatt av Forsvarsdepartementet i 1955, og eieren Martin Grønvold fikk i stedet overta en ny parsell (Skau bnr. 13). Samtidig ble utskilt en parsell Sandby bnr. 12, som i 1958 ble videresolgt til Hole kommune (Sandbyfeltet – se nedenfor).

I 1986 ble så et kommunalt renseanlegg anlagt på en tomt utskilt fra gnr. 225/7. Tomta på 4 dekar ble betalt med 36.288 kroner (gnr. 225/63).

I 2001–2002 vedtok Forsvarsdepartementet at Helgelandsmoen

Soldathjemmet på Helgelandsmoen, som brant ned i 1958 (gammelt postkort, udatert).

KJÆRKOMNE SKATTEKRONER

Da militærleiren på Helgelandsmoen ble anlagt sist i 1860-årene, fikk Holes bønder mulighet for avsetning av sine landbruksprodukter. En lang rekke holeværingar har hatt sin arbeidsplass på moen. Det er liten tvil om at Forsvarets virksomhet har gitt positive ringvirkninger og mange kjærkomne skattekroner til bygda, og ikke minst tilført lokalsamfunnet ressurser i form av velutdannet og samfunnsengasjert personell.

Soldater på Helgelandsmoen cirka 1915. Foran fra venstre: Ludvig Helgeland, Arvid Nicolaisen, ukjent, ukjent og ukjent. Bak fra venstre: ukjent, ukjent, Mads Fjeldstad, ukjent og en Hafnor-kar (yngre bror av Peder Hafnor).

skulle nedlegges som militærleir. Forsvaret sa opp festeavtalen med grunneierne, men ønsket å kjøpe den delen av eiendommen (det gamle Stormoen) som verkstedbyggene og administrasjonsbyggene står på, med tanke på videresalg til tredje part. En del av gnr. 225/7 ønsker Forsvaret fortsatt å leie (radiostasjon).

Siden har Forsvaret gradvis bygd ned bemanning og aktivitet på moen, og 31. desember 2004 er Helgelandsmoens dager som militær øvingsplass historie, med unntak for enkelte deler av Lillemoen (radiostasjon og elementer av Heimevernet).

I februar 2003 ble avtale inngått mellom Forsvarsbygg (seinere Skifte Eiendom AS) og grunneierne om fortsatt leie av 1.075 dekar (den vestlige delen av moen) rundt radiostasjonen, mens 290 dekar på den sentrale delen av militærleiren ble ervervet for videresalg. Cirka 85 dekar sørøst for fylkesveien ble tilbakeført til grunneierne.

I juli 2004 ble 400 dekar tomt og 37.000 m² bygningsmasse i den tidligere militærleiren solgt til Helgelandsmoen Næringspark AS for 26 millioner kroner.

Bruk under gnr. 225 Helgeland

Gnr. 225/9 Bråtan

Den tidligere husmannsplassen Bråtan ble utskilt i 1911 og ved skjøte av 1. mars 1912 solgt til Engebret Andersen for 3.700 kroner. Kjøperen lånte 2.550 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken og 1.150 kroner av selgeren Andreas Hafnor.

ENGBRET ANDERSEN BRÅTEN (1880–1959) var født på Hollerud på Tyristrand.¹⁰² Han var gift to ganger, først med den 23 år eldre ANNE MATHEA PAULSDATTER (f. 1857) fra plassen Tomta

¹⁰² Hans foreldre var Karoline Johnsdatter (f. 1845 i Selje i Nordfjord) og Anders Olsen (f. 1853 i Hole), som var hhv. tjenestejente og dagarbeider på Hollerud da sønnen ble født. Karoline Johnsdatter ble seinere gift med Gulbrand Olsen Gonnæs (Ødegården), se Snyta gnr. 221/25 i Frøysuåsen.

under Stadum. De fikk én datter, Elise Marie (f. 1900), som ble gift med Mikal Bjella (f. 1901) fra Bjørke i Steinsfjerdingen og utvandret til Iowa, USA, i 1920 (to barn: Harold William f. 1923 og Leonard Elvin f. 1926). Engebret ble tidvis kalt Engebret Tomta, fordi han hadde bodd en periode på plassen hvor hans hustru kom fra.¹⁰³

I tillegg til å drive småbruket, arbeidet Engebret i skogen. I annet ekteskap ble han gift med MAREN DAHL (1886–1976) fra Snarum på Modum, som kom til Hole som tjenestejente hos Birgitte og Gunnar Tveiten på Stadum (seinere var hun på Mo på Røyse). De fikk to barn: Agnes (f. 1920) og Reidun (f. 1924) – se omtale av Åsen gnr. 221/7.

Maren og Engebret flyttet sist i 1920-årene til Åsen i Frøysuåsen, som ble eid av Marens sønn, Kristian. Ved auksjonsskjøte av 8. februar 1932 ble Bråtan solgt til KNUT OLSEN SETTINGSGARD (f. 1874) fra Ål i Hallingdal for 4.000 kroner. Han var oprinnelig fra Gjesthaugen i Torpo, og gift med SISSEL EMBRIKSDATTER SETTINGSGARD. Siden 1909 var de eiere av hennes farsgård i Ål. Settingsgard drev med fedrifter og slaktedyr,¹⁰⁴ og flyttet tilbake til Hallingdal da han i 1937 solgte Bråtan til eieren av Helgeland, JENS BERG, for 5.500 kroner.

I 1944 solgte Anne og Jens Berg Bråtan til sin eldste datter, MARY MARGRETHE BERG (f. 1923) for 8.000 kroner. Den nye eieren bodde på Helgeland, og Bråtan ble fra 1938 til 1951 leid bort til Oskar Hafnor (1886–1966) fra nabogården Nedre Hafnor, som i 1916 ble gift med Jens Bergs søster, Maren Oline Berg (1893–1926). De eide Nedre Hafnor fra 1916 til 1928, og fikk sju barn: Halgrim, Ovidie Margrethe, Hans Johan, Inger Marie, Anna Jensine, Thorvald og Hjørdis Synnøve. I annet ekteskap ble Oskar Hafnor i 1932 gift med Magnhild Nelly Fjeld (1906–1982) fra Snarum på Modum, datter av Maren Dahl i Åsen i Frøysuåsen. De fikk fem barn: Arild, Ole, Ruth, Eva og Maud – se Nedre Hafnor.

I 1948 hadde Bråtan 20 dekar dyrket mark (sandmold), og på bruket var det 1 hest, 2 kyr, 2 griser, 2 sauer og 10 høner.

Mary Margrethe Berg var eier av Bråtan inntil søsteren ÅSE HANNA DALSBOTTEN (f. 1924) og hennes mann JON DALSBOTTEN (1919–1992) overtok Helgeland gård i november 1974 (de overtok da også Bråtan).

¹⁰³ Anne Mathea Paulsdatter hadde tre barn utenfor ekteskap før hun giftet seg med Engebret: Peter Kristoffersen (f. 1878), Anton Nilsen (f. 1882) og Laura Jørgine Aleksanderdatter (f. 1888) – se omtale av Tomta under Stadum.

¹⁰⁴ I den tida Sissel og Knut Settingsgard bodde i Bråtan, synes gården i Ål å ha blitt drevet av sønnen Ole (f. 1910), som overtok som eier i 1949.

Jon Dalsbotten drev med travhester. Her er han avbildet på farsgården Ringhol i 1958 med Jon Jackson.

© Fotograf Marit Fagerli

Bråtan (nærmest til venstre) og Skau (øst for fylkesveien) sommeren 2004. Nord for Skau ser vi Sandbyfeltet.

Åse Hanna og Jon Dalsbotten bodde siden i Bråtan, også i perioden de eide og drev Helgeland. I 1981 ble Bråtan sammenføyd med Helgeland og andre eiendommer til én eiendom, gnr. 225/1 Helgeland. Da Helgeland i 1991 ble solgt til datteren Trine Berg Western, ble Bråtan med 1,8 dekar tomt fraskilt (gnr. 225/65 Bråtan), og eier har siden vært Åse Hanna Berg Dalsbotten, som i dag bor på eiendommen.

Av bygninger i Bråtan er våningshus (bygd 1957), en gammel tømmerstue (opprinnelig stått i Søndre Kjernet, og flyttet til Bråtan cirka 1888) og et redskapshus (1966). En gammel låve med stall og fjøs, hønsehhus, vedskjul og stabbur ble revet cirka 1965.

På tunet i Bråtan i juni 1963. Fra venstre; Åse Hanna Berg Dalsbotten (f. 1924), Signe Bye f. Dalsbotten (f. 1931), Merete Bye (f. 1955) med Trine Berg Dalsbotten (f. 1962) på fanget, Jon Erik Bye (f. 1957) med Marianne Bye (f. 1962) på fanget, og Einar Skaug. I bakgrunnen ser vi tømmerstua i Bråtan, som er den tidligere husmannsstua i Søndre Kjernet. Den ble flyttet til Bråtan cirka 1888, og står fortsatt på eiendommen.

Gnr. 225/10 Hallingby

I 1912 ble den tidligere husmannsplassen Hallingby utskilt og solgt til Johan Olsen for 2.000 kroner. Den nye eieren lånte 1.500 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken, og 500 kroner av selgeren Anders Hafnor mot pant i eiendommen.

JOHAN OLSEN HALLINGBY (1883–1961) var fra Hollerud på Tyrstrand, og halvbror av Engebret Andersen som samtidig kjøpte nabo-eiendommen Bråtan. Han var gift med SIGRID OLSDATTER LØVERUD (f. 1879 i Hallingdal), og de fikk fem barn:

- * Olaf (f. 1905), ugift, gårdskar på Nedre Fjelstad og Nedre Mo, flyttet senere til Lier.
- * Karl (1907–1991), ugift, gårdskar på Berg, seinere Søndre By.
- * Borghild (1910–1997), tvilling, ugift, bosatt i Hundstadbakken, husholderske i Østigarden Fjell.
- * Karoline (f. 1910), tvilling, g.m. Ola Bolme fra Trøndelag, bosatt i Oslo, to barn.
- * Einar (1915–1997), ugift, gårdskar på en gård i Haugsbygd.

Johan Olsen Hallingby ble tidlig alene med barna, og bodde en periode på Helgelandsmoen før han kjøpte eiendommen Hundstadbakken på Røyse og flyttet dit med datteren Borghild.

Ved auksjonsskjøte av 29. mars 1916 ble Hallingby solgt til Inga Hafnor for 2.000 kroner.

INGA OLAVA HAFNOR KJERNET (1871–1960) var fra Kjernet på Helgelandsmoen. Hun var ugift, og bodde i Kjernet, som hun ble eier av i 1933 (leide ut Hallingby).

I oktober 1940 solgte Inga Hafnor Hallingby til broren Anders O. Hafnor for 2.000 kroner.

ANDERS OLSEN HAFNOR (1870–1954) var bosatt i Oslo, og brukte Hallingby som feriested. Han var gift to ganger. Hans første hustru var KRISTINE NYGÅRD (f. 1871) fra Nes på Hedmarken. De fikk to barn:

- * Kathrine (f. 1897), g.m. Kristian Marius Bråten fra Helgelandsmoen, bosatt i Oslo, to barn: Egil Kristian (f. 1927, g.m. Lillemor Tillengren), og Randi (f. 1930, g.m. Knut Frimann Rammel f. 1928, to barn: Erik f. 1958 og Anne f. 1962).
- * Beathe (f. 1901), g.m. Oskar Bjerke (f. 1901) fra Ask, bosatt i Oslo, tre

Den gamle stua i Hallingby rundt 1950 (den ble revet i 2001).

Anders Olsen Hafnor (1870–1954) var eier av Hallingby fra 1940. Han var født i Midtre Kjernet på Helgelandsmoen.

Ole Hafnor (1908–1988) og hustru Evelyn f. Motland (1909–2003).

døtre: Solveig (f. 1928, g.m. Halvor Berge f. 1924, to barn: Gerd f. 1958 og Inger f. 1960), Karin (f. 1930, g.m. Karle O. Lindset, ingen barn) og Tove (f. 1937, g.m. Arve H. Langseth, to barn: Jan f. 1960 og Mette f. 1963).

I andre ekteskap var Anders gift med INGER ANNETTE ÅSEN fra Fekjæråsen. De fikk to barn:

- * Ole (1908–1988), seinere eier av Hallingby, g.m. Evelyn Motland (1909–2003), to barn: Ole Andreas og Anne Karin – se nedenfor.
- * Ingrid (1917–2001), g.m. Sverre Aage Holm (1917–1998), bosatt i Oslo, ingen barn.

Ved skjøte av 1. februar 1944 ble Hallingby solgt til sønnen Ole Hafnor for 3.000 kroner samt rett til husvære m.v. for selgeren Anders O. Hafnor.

OLE HAFNOR (1908–1988) var veiarbeider og småbruker (drev planteskole i Hallingby) og gift med EVELYN MOTLAND (1909–2003) fra Porsgrunn (født i Chicago, USA, bodde seinere noen år i Arendal). De fikk to barn:

- * Ole Andreas (f. 1944), g.m. Tove Fritzvold (f. 1944), bosatt i Asker.
- * Anne Karin (f. 1947), g.m. Georg Rosseland (f. 1950), i perioden 1983–2002 bosatt i gnr. 221/62 Gornesveien 582 (ved siden av Hallingby), i dag bosatt i Hønefoss, to barn: Ole Erling (f. 1976) og Kirsten (f. 1979).

I 1958 ble eiendommen utvidet ved kjøp av tilleggsjord fra bnr. 7 Helgelandsmoen. I 1961 og 1982 ble det utskilt og solgt to parseller – bnr. 37 til eierens søster Ingrid og hennes mann Sverre Aage Holm, og bnr. 62 til eierens datter Anne Karin og hennes mann Georg Rosseland.

I 2000 ble 4,2 dekar av eiendommen solgt som tilleggsjord til Anne Karin og Georg Rosseland (se gnr. 225/62), mens resten av Hallingby (ca. 2 dekar) ble solgt til Morten Cato Vist.

MORTEN CATO VIST (f. 1970) fra Heradsbygda er samboer med TONE BRÅTEN (f. 1973) fra Helgelandsmoen. Fra tidligere ekteskap med Bente Kristoffersen (f. 1972) har han to barn: Caroline (f. 1993) og Martin (f. 1996).

Av bygninger på eiendommen ble det gamle våningshuset fra 1800-tallet, som skal ha vært en gammel badstu som ble flyttet dit fra Helgeland, revet i 2001 da ny enebolig ble bygd. En annen tradisjon sier at det var den tidligere husmannsstua på plassen Meiserud som ble våningshus i Hallingby. Et gammelt grisehus/hønehus ble revet midt på 1950-tallet og erstattet av et nytt uthus (som ble revet i 1999).

Gnr. 225/11 Kjernet

Da militærleiren på Helgelandsmoen ble utvidet i 1888, ble den tidligere husmannsplassen Midtre Kjernet liggende midt i området som ble omfattet av utvidelsen. I leiekontrakten het det at plassen var bortsatt til en husmann (som også eide husene) på hans og hus-truens levetid. Militæretaten skulle forhandle med brukeren om eventuell flytting, og skulle ha inntektene av plassen (40 kroner i året).

I 1933 ble Kjernet med cirka 40 dekar jord utskilt og solgt til Inga Hafnor, datter av de tidligere brukerne Anne Catrine og Ole Olsen Hafnor, for 1.100 kroner.

INGA OLAVA HAFNOR (1871–1960) var ugift, og drev selv bruket med hjelp av sin datter Olaug, som hun fikk i 1906 med fanejunker Oskar P. Hoel (f. 1868) – se nedenfor. I 1926 tok Inga til seg en pleiedatter, Anna Jensine (f. 1922) som var datter av hennes søskenbarn Oskar Hafnor og Maren Oline f. Berg (som døde samme år) på Nedre Hafnor. Anne Jensine vokste opp i Kjernet, og ble senere gift med Åge Stensrud fra Helgelandsmoen – se gnr. 225/28 Sandbyveien 13.

Kjernet 1955.

Widerøe's Flyveselskap AS

Inga Olava Hafnor
(1871–1960).

DRO MELKEN PÅ HÅND- KJERRE

«I Kjernet hadde vi kuer, høner, griser, to hester, kaniner og gjess. Melken ble sendt med n'Jørgen til meieriet i Hønefoss. Vi dro melken på en håndkjerre over Helgelandsmoen, gjennom prestemoen og til Svingerud der melkerampen stod.»*

* Melkekjøeren var Jørgen Dæhli (Anne Jensine Stensrud: Minneoppgave 1996).

«... DET DUFTET HERLIG»

«Her var jorder med korn, høy, poteter og grønnsaker, og hage med bærbusker og frukttrær. Utenfor stueveggen stod det rosebusker som det duftet herlig av, ellers var det massevis av blomster, syrinbusker og sølvpopler. Alt ugress var luket vekk. Her var en romslig gårdsplass omkranset av våningshus, gammelstue og bryggerhus samt en rekke uthus. På to kanter var det skog, så var det tjernet som lå nedenfor hagen, og på den fjerde siden lå en slette mot militærleiren. Hele området rundt var militær grunn. På motsatt side av sletten lå Storelva, og en evje fra tjernet munnet ut i den.»*

* Anne Jensine Stensrud: Minneoppgave (1996).

Ved skjøte av 13. november 1939 overdro Inga Olava Hafnor eiendommen til datter og svigersønn, med boret i sin levetid.¹⁰⁵

OLAUG GRØNVOLD F. HAFNOR (1906–1985) ble i 1929 gift med MARTIN GRØNVOLD (1905–1997) fra Norderhov. De fikk én sønn Odd (1933–1991), som i 1954 giftet seg med Anny Lena Grønvold (f. 1933) fra Østre Jevnaker (ingen barn).

I 1948 var Kjernet på 25 dekar dyrket jord og 15 dekar annet jordbruksareal. På bruket var det 1 hest, 3 kyr, 1 ungdyr, 2 griser, 25 høner og 2 gjess.

I 1955 ønsket Forsvaret å innløse Kjernet, og avtale ble inngått om at Olaug og Martin Grønvold skulle få erverve et 40 dekar stort område øst for fylkesveien mot Røyse til en pris av 300 kroner pr. dekar, og bygge opp et nytt bruk der (gnr. 225/13 Skau).¹⁰⁶

Ved skjøte av 6. desember 1955 overtok så staten ved Forsvarsdepartementet eiendommen Kjernet for 129.455 kroner, mens Olaug og Martin Grønvold samme dag ble eiere av Skau for 13.050 kroner.

Av bygninger i Kjernet var et våningshus fra cirka 1750 (påbygd 1831), låve, stall, fjøs, bryggerhus, grisehus, hønehus og stabbur. Stabburet fikk de tidligere eierne flytte med seg til Skau, mens de øvrige husene ble revet da Forsvaret overtok.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Boretten (livøret) ble fra 1955 overført til Olaug og Martin Grønvolds nye eiendom, Skau (gnr. 225/13).

¹⁰⁶ Grunneiere her var Bjørg Wicklund Gydenius og Jakob Lundberg, eiere av Helgelandsmoen gnr. 46/7 (som også leide ut i underkant av 1.600 dekar til Forsvaret).

¹⁰⁷ På oppdrag fra Forsvaret ble husene knust til pinneved av et entreprenørselskap fra Jevnaker, og kjørt på en fylling.

Gnr. 225/13 Skau

I 1955 innløste Forsvaret i henhold til en kontrakt fra 1888 eiendommen Kjernet (gnr. 46/11), og eierne Olaug og Martin Grønvold overtok i stedet et areal på 40 dekar eng og skogmark øst for fylkesveien mot Røyse. Her bygde de opp et nytt bruk, som fikk navnet Skau.

OLAUG GRØNVOLD f. HAFNOR (1906–1985) var fra Kjernet, og ble i 1929 gift med MARTIN GRØNVOLD (1905–1997) fra Norderhov. De fikk én sønn Odd (f. 1933).

Martin Grønvold begynte som skogsarbeider, og fra 1929–30 var han skogsbestyrer for Buskerud skogforvaltning (offentlige skoger), bl.a. på Helgelandsmoen og Hole prestegårds skog i bygda og på Krokskogen. I perioden 1964–1978 var han kirketjener i Hole, en stilling han hadde til han var 73 år gammel.

I 1957 og 1965 ble det fra Skau utskilt to boligtomter (gnr. 225/15 og gnr. 225/39) – se nedenfor.

Etter Olaug Grønvolds død i 1985 solgte Martin Grønvold i mai 1986 Skau til sønnen Odd, med boret i sin levetid.

ODD GRØNVOLD (1933–1991) var fagarbeider i Forsvaret på Helgelandsmoen. Han giftet seg i 1954 med ANNY LENA GRØNVOLD (f. 1933) fra Østre Jevnaker. De har ingen barn. Siden mannens død i 1991 har Anny Lena Grønvold vært eier av Skau. Hun har arbeidet som ass. kjøkkensjef på Helgelandsmoen.

Skau har i dag 35 dekar dyrket jord, som leies bort til Trond Western på Helgeland. Våningshus og driftsbygning ble bygd i 1957, og garasje i 1960. Det gamle stabburet er flyttet hit fra Kjernet.

Gnr. 46/2 Hengsle siden 1948 en del av Norderhov (i dag Ringesrike).

En av Hengsle-plassene på vestsida av Storelva hørte under Helgeland, og ble utskilt som eget bruk i 1850-årene. I 1865 satt MAREN OLINE ANDERSDATTER (f. 1818) som eier. Hun var fra naboplassen Odden (Hønen-eie), og var enke etter Hans Danielsen Frøshaug (1805–1854) på Nordre Frøyshov. I 1865 bodde hun i Hengsle med sine to sønner, Daniel (f. 1850) og Andreas (f. 1852). Noen år etter kjøpte de en av Svarstad-gårdene på Røyse – se gnr. 211/7 i bind 4.

Martin Grønvold (1905–1997) og hustru Olaug f. Hafnor (1906–1985) og sønnen Odd (1933–1991).

Edvard Danielsen fra Hengsle var gårdsgutt på Helgeland i mange år. Her med hesten «Hella» cirka 1933.

I 1884 satt HANS ANDERSEN som eier av Hengsle (løpenr. 158b av skyld mark 1,28).

I 1900 var det tømmerfløter MARTIN DANIELSEN (f. 1842) som eide Hengsle. Han var fra Daniels plass ved Sørgefoss på Ask, og bodde på bruket med hustru MAREN OLSDATTER (f. 1847 i Ådal) og tre barn: Karen, Edvard og Jenny. Hos familien bodde også Maren Olsdatters mor, Live Monsdatter (f. 1820 i Ådal). Vi kjenner fire av barna til Maren og Martin Danielsen:

* Johan (f. 1874), ugift, arbeidet på Drammen teater, én datter Ninni (g.m. byggmester Harry Nilsen i Hole, én datter Laila g.m. Eilif Gjersøen, bosatt i Oslo, tre barn). Ninnis mor var Nilborg Andersdatter (f. 1886), datter av smed Anders Olsen Odden og hustru Karen Nilsdatter.

* Karen (f. 1885).

* Edvard (f. 1887), ugift, gårdsdreng på Helgeland.¹⁰⁸

* Jenny (f. 1892), g.m. fiskehandler Orvald Nilsen i Drammen.

Ved regulering av herredsgrensen i 1948 ble Hengsle overført til Norderhov (i dag Ringerike).

¹⁰⁸ «Johan Danielsen Hengsle spurte far om broren Edvard kunne være hos oss og arbeide mot hus, mat og klær. Edvard var hos oss nesten hele sitt liv. Han elsket å arbeide på Helgelandsmoen.» (Signe Antonie Berg f. 1930).

Domholt GNR. 226 (GNR. 47)

Domholt ligger ved Storelva, ved utløpet av bekken som skiller Helgelands og Hafnors marker. Gården grenser i nord og øst mot Helgeland, i sør mot Hafnor og Stadum, og i vest mot Storelva.

Ved Domholt har det vært en brygge hvor folk fra vestsida av fjorden la til når de skulle til Hole kirke. En gammel bygdevei går fra Domholt forbi Helgeland til kirken.

Gårdsnavnet er tidligere også skrevet *Dambholt*, noe som viser at det kan ha ligget en dam i den nevnte bekken. Etterleddet *holt* er «liten skog». Dersom Domholt er det opprinnelige navnet, kan forleddet hentyde på et elvenavn Dumba, som er brukt om elver og bekker som gir lite lyd fra seg.¹

Eiere før 1748

Domholt er første gang omtalt i en skriftlig kilde i 1447, da 2 øresbol i gården ble solgt til PÅL JONSSON.² I 1498 var Domholt ødegård. Da gav en ukjent giver 5 øresbol i Stadum og Domholt ødegård på Ringerike til klosteret på Hovedøya.³ I 1577 var 10 lispund i Domholt ødegård krongods (hadde tidligere tilhørt Hamarbispen), og var en av 15 gårder som ble gitt i forlening av kong Fredrik 2. til PALLE SCHADE, fogd over Hadeland og Toten (Ringerike hørte da til dette fogderiet). Da Schade i 1585 ble etterfulgt av PEDER KNUITSEN (WINCKE), overtok han også bygselinntektene av 10 lispund i Domholt. Peder Knutsen eide i 1612 også 30 lispund i nabogården Helgeland.

Rundt 1600 var det brukerne av de to Hafnor-gårdene som bygslet Domholt.⁴ Domholts samlede skyld i 1624 var 42 lispund,

Domholt hadde tidlig på 1600-tallet en samlet skyld på 42 lispund. Like før 1700 ble en større del av gården lagt under Helgeland, mens en gårdpart som var krongods (tidligere Hamar-gods) med skyld 10 lispund ble matrikulert med det gamle gårdsnavnet Domholt. I 1911 ble Domholt delt, og det meste av jordveien underlagt nabogårdene Hafnor og Helgeland. Gårdstunet og ca. 20 dekar jord har siden utgjort småbruket Domholt, i dag gnr. 226/1.

¹ NG V s. 12 og Harsson (1995). Tidligere skrivemåter har vært Domholt Ødegaard (1498), Damboltt (1578), Domboltt (1595), Domholdz Ødegaard (1647) og Domholt (1723).

² Akershusregisteret nr. 979 (E.F. Halvorsens ekserpter).

³ Akershusregisteret nr. 1425 (E.F. Halvorsens ekserpter).

⁴ Halvorsen (1961–62), s. 9.

Domholt i 2004.

hvorav 10 lispund (krongods) ble brukt under Vestre Hafnor, mens 32 lispund ble brukt under Østre Hafnor. Av dette var 22 lispund privatgods, mens 10 lispund med bygsel ble eid av Hole prestebord.⁵

I 1660 ble skylda på den delen av Domholt som ble brukt under Østre Hafnor, nedsatt fra 32 til 24 lispund, etter anmodning fra brukeren, enka Lisbeth Hafnor. Fra 1670-årene eide JACOB LUTH på Helgeland 4 lispund i denne delen av Domholt.⁶ Helgelands skyld økte fra 60 lispund til 84 ½ lispund i denne perioden, og det synes som Luth må ha tilegnet seg de øvrige 20 lispund i Domholt, og lagt denne gårdparten inn under Helgeland like før år 1700.⁷

Den delen av Domholt som på 1600-tallet ble brukt under Ves-

⁵ De 22 lispund som var privatgods, ble eid av Guttorm Hafnor (4 lispund), Marte Daler på Eiker (8 lispund, som i 1618) og Pål Åsumsåker i Brunla len i Vestfold (10 lispund). Pål Åsumsåker eide også 10 lispund i Vestre Sørums i Hole. I 1645–46 nevnes Jørgen Lang på Bragernes som eier av 8 lispund i Domholt. I 1647 eide Hole prestebord fortsatt 10 lispund med bygsel, Pål Åsen i Hedrum i Vestfold 12 lispund, Christen Lagesen (på Randi Trulsdatters vegne) 4 lispund og brukeren Gunder Hafnor selv 4 lispund (2 lispund mangler).

⁶ Det får vi vite i en rettssak i 1697, da Petter Bjørn på Bragernes hevdet at hans svigermor hadde arvet de 4 lispundene. De pantebrevene han framla som bevis, var imidlertid kun underskrevet med bumerke, og «ingen henders underskrift eller vitner», så Jacob Luths eiendomsrett til de 4 lispundene ble slått fast.

⁷ I 1721 var Helgelands samlede skyld 84 ½ lispund, mens Østre Hafnors skyld var 40 lispund både i 1647 og 1723.

tre Hafnor (10 lispund krongods), ble i 1649 solgt til HANS EGGERTSEN STOCKFLETH. Dette er trolig samme gårdpart som i 1680 ble solgt av fogd Christen Christensen til amtmann MATHIAS TØNSBERG («Domholt som Johan Tømmessen påbor»), og som auksjonsforvalter Henrik Blichfeldt⁸ – på kongens vegne – solgte videre i 1695 til CHRISTIAN KLÆBOE for 150 riksdaler. Det er denne gårdparten – som siden har tilhørt private eiere – som omtales i dette kapitlet.

Klæboe satt som eier til 1713, da han solgte den til NILS CHRISTENSEN BAARE for 300 riksdaler. Nils Christensen⁹ ble i 1704 gift med enka MAREN HEDVIG LARSDATTER BUGGE, datter av sogneprest Lars Christensen Bugge i Slidre, og enke etter Lage Pedersen Vesterbø i Aurdal i Valdres.¹⁰ Etter Maren Hedvigs død giftet Nils Christensen seg igjen i 1717 med ANNE JENSDATTER (d. 1763). Vi kjenner fem av deres barn: Hedvig (f. og d. 1718), Hedvig (f. og d. 1719), Christen (f. 1720), Mikkel (f. 1728) og Margrethe (f. og d. 1731).¹¹

I 1723 var Nils Christensen eneste oppsitter i Domholt. På bruket var det 1 hest, 3 storfe og 4 sauer. Årlig utsæd var ½ kv. rug, ½ kv. erter, 2 kv. bygg og 1 t. 2 kv. blandkorn.

En gang tidlig i 1730-årene har Nils Christensen solgt Domholt til HENRIK LUTH på Helgeland, sønn av Jacob Luth som sist på 1600-tallet tilegnet seg det øvrige av «gamle» Domholt (se ovenfor). I skiftet etter Henrik Luth og hans hustru Kirsten Christensdatter (avsluttet 1746) ble Domholt «som Torkild Eriksen påbor» overdratt til svigersønnen, JØRGEN ANDERSEN NACHSCHOW, for 112 riksdaler. Nachschow hadde siden 1743 – på vegne av sin svoger Jacob Henriksen Luth – drevet Helgeland, som han ble eier av noen år seinere fordi svogeren var uskikket til å overta. Dermed hadde Helgeland og Domholt samme eier, men allerede i 1748 solgte prokurator Nachschow Domholt til Hans Hansen Rud – se nedenfor.

⁸ Henrik Blichfeldt var auksjonsforvalter i Christiania, og far til Hans Henrik Blichfeldt, som var sogneprest i Hole fra 1721 til 1740. Auksjonsforvalter Blichfeldt gjorde seg seinere skyldig i underslag, og rømte i 1723 til sin sønn i Hole (Tveiten 1914, s. 301).

⁹ Nils Christensen var sønn av Christen Christensen Baare på Nedre Mo på Røyse – se Nedre Mo.

¹⁰ De ble viet 9. mai 1704 «etter kongens tillatelse» (notat fra Guri Reidun Høllen).

¹¹ I kirkeboka har presten kun skrevet at faren er «Nils i Domholt». Vi vet at Nils seinere flyttet til Skjærdalen. I 1763 ble enka Anne Jensdatter Skjærdalen gravlagt, 70 år gammel.

VENTET PÅ VIND

I 1691 lå tømmerfløterne ved Domholt med sine «masteflåter» og tømmer som de skulle gå til fjords med, og ventet på vind. Jacob Luth hadde sitt eget hengsle der, en del av det såkalte «Storhængslet». En annen av eierne var Abraham Rikardsen Moe på Mo i Jevnaker, en betydelig eiendomsbesitter, skogeier og tømmerhandler. I 1735 og 1745 solgte Jacob Luths etterkommere sine eierparter i Storhængslet til Abraham Rikardsens svigersønn, Even Hansen Moe. Fra 1820-årene var sorenskriver Gram på Ask eier av Storhængslet. I 1838 delte han det i tre og solgte de øvrige parter til Johannes Bye og Ole Averøen. Flere interessenter kjøpte seg inn i 1840- og 1850-årene, før Fougner-familien på Stein rundt 1860 eide brorparten av hengslet.

VERTSHUS OG TINGSTED

Domholt lå sentralt ved Storelva, i nærheten av de store tømmerhengslene, og fra brygga ved Domholt var det betydelig båttrafikk over til vestsida av Tyrifjorden, og oppover langs elva. Her lå et vertshus som Jens Mathiasen Sass drev. I 1690-årene var Domholt tingsted i Hole.

Brukere før 1748

«... MEGET BLODIG OG ILDE MEDFAREN»

I 1673 ble Jens Mathiassen Sass og Knut Skjærdalen stevnet av fogden for å ha overfalt og slått Nils Snekker i Skjærdalen. Jens møtte i retten og vedgikk, men sa at han kun hadde gitt snekkeren én ørefik. Franz Nilsen og Kristoffer Gomnes kunne imidlertid fortelle at Nils Snekker var «meget blodig og ilde medfaren, og var rysket av hannem både hår og skjegg». Saken ble utsatt fordi verken snekkeren eller Knut Skjærdalen møtte, og utfallet kjenner vi ikke.

DRAPET PÅ DOMHOLT

I 1689 vitnet Jens Mathiassen Sass og sønnen, Mathias Jensen, sammen med Ole Jonsen Veholt og Peder Torbjørnsen By-eie i drapssaken mot Christoffer Hansen Øya, som i september s.å. hadde drept Lars Evensen Onsaker. Drapet hadde skjedd hjemme hos Jens «på Domholt», sannsynligvis i vertshuset. Christoffer og den drepte hadde blitt kommandert til Ringerike av sin kaptein én måned tidligere, for å søke etter en bortrømt soldat ved navn Jens Rasmussen Veisten.

Rundt 1600 var det brukerne av de to Hafnor-gårdene som bygslet Domholt (se ovenfor). På 1600- og 1700-tallet synes det å ha vært flere boplasser her nede ved Storelva. Tømmerfløting og oppsyn med hengslene har gitt arbeid til mange, og av kildene går det fram at flere familier bodde her på samme tid.

I 1645–46 nevnes husmennene ERIK DOMHOLT og KRISTEN DOMHOLT. I 1642–43 er Kristen Torssøn blant de menn fra Hole og Norderhov som fløtet tømmer over Tyrifjorden til Vikersund – i alt førte han tre vendinger på hhv. 20, 20 og 25 tylfter. Kristen er trolig den samme som i 1647 kalles Kristen Torssøn Hengsle. I 1652 ble KRISTEN TORSSØN DOMHOLT idømt en bot på 1 mark sølv for å ha «overhørt» en lensmannsstevning, men han hevdet å ha møtt. I 1664 finner vi ham som husmann og «strandsitter» på Røsholmen.¹²

TORSTEIN PEDERSEN DOMHOLT fløtet 20, 10 og 12 tylfter tømmer til Vikersund i 1642–43. I 1645 ble Torstein Domholt bøtelagt for leiermål (samleie før ekteskap) med Anne, som han seinere giftet seg med.¹³

JENS MATHIASSEN SASS (ca. 1635–1698), sønn av Mathias Sass på Helgeland, var bosatt i Domholt. Han var gift med MAREN JENS DATTER, og de fikk minst fem barn som er nevnt i skiftet etter dem i 1698: Mathias (seinere klokker i Hole), Christen (soldat i 1697), Anne, Karen og Marie.

I 1680-årene drev Jens Sass med tømmerhandel, og i tillegg drev han vertshus i sitt hjem «i Domholt-eie». Han var nok en lovkyn-dig mann, for i 1670-årene representerte han lensmannen flere ganger på bygdetinget.

Jens Mathiassen Sass døde i 1698, og samme år lot Jacob Luth tinglyse fornyelsen av et pantebrev fra Maren Jensdatter og hennes to sønner på «salig Jens Mathisen Sass' huse og våning i Domholt».

Sønnen, MATHIAS JENSEN DOMHOLT (ca. 1662–1730) var klokker i Hole, og bodde i Domholt. Han var gift tre ganger, først med MARI HANS DATTER (1668–1716). Vi kjenner to av deres barn: Mari (ca. 1702–1752, g.m. Mads Pedersen Tomta på plassen Tomta under Stadum, minst sju barn: Mari f. 1727, Peder f. 1729, Gunhild f. 1733, Mathias 1735–1736, Mathias 1737–1787, Daniel f.

¹² I 1666 er det en Kristen Torssøn i Skjærdalen – trolig den samme som var i Domholt i 1640- og 1650-årene.

¹³ I 1652 skyldte Torstein 1/2 riksdaler 2 1/2 skilling i skatt, og av Kinn på Tyrstrand (som han trolig bygslet en del av) skyldte han i tillegg 2 1/2 skilling.

1740 og Hans f. 1745), og Christian (f. ca. 1712, g.m. Gunhild Andersdatter).

I andre ekteskap ble Mathias Jensen gift med MARGRETHE BENTSDATTER (ca. 1692–1720), og de fikk to barn: Knut (f. 1719) og Bent (f. 1720). Hans tredje hustru var MAREN KLAUSDATTER (ca. 1680–1737) fra Hundstad. De fikk én datter, Margrethe (1726–1738).

I 1661 ble Engebret Hjelle stevnet for «blodvide»¹⁴ som han hadde gitt PER DOMHOLT, men begge var syke, så saken ble utsatt i seks uker.

I 1662 ble HANS JENSSØN DOMHOLT stevnet for gjeld. I 1665 er JENS OG ENGBRET DOMHOLT samt SIGRID DOMHOLT nevnt i tingbøkene. I 1671 ble GREGER DOMHOLT stevnet tre ganger av lensmannen, men møtte ikke på tinget noen av gangene og måtte bøte 1 mark sølv for hver gang han ikke hadde etterkommet stevningene. I 1672 ble JAKOB DOMHOLT ilagt bot på ½ mark sølv for ikke å ha møtt på bygdinget, og i 1673 ble han bøtelagt for ikke å ha møtt til våpenting.¹⁵ I 1673 ble BIRGITTE DOMHOLT stevnet av fogden fordi hun ikke ville drive slakt til byen.¹⁶

I 1679 går det fram av tingboka at JØRGEN TOMMESSEN DOMHOLT handlet med tømmer, og i 1682 skyldte JOHAN TOMMESSEN DOMHOLT penger på en obligasjon som han hadde utstedt til avdøde Dominicus Brauman. Johan (Jan) Tommessen Domholt drev også med tømmerhandel. I en rettssak i 1690 vitnet han at han våren 1674 «fikk Skjærdalen i bygsel». Rimeligvis drev han sagbruk eller møllebruk på leiebasis i det gryende industrisamfunnet ved Skjærdalen.¹⁷

¹⁴ Blodvide = med overlegg å såre en annen til blods (Norsk historisk leksikon).

¹⁵ Våpenting var årlige ting som etter loven ble sammenkalt i hvert tinglag for å mønstre bøndenes våpenhold. Alle var pliktige til å møte på våpentinget.

¹⁶ Tingbokavskrift 1673 (håndskrevet manus fra Thorleif Solberg).

¹⁷ I 1675 eide Johan Tommessen 1 skippund i Lille Hundstad, som han solgte til fogd Christen Christensen for 160 riksdaler (skjøtet ble tinglyst i 1677).

LÅNTE DUK TIL PRESTEENKAS BEGRAVELSE

Da presteenka Maren Lund på Helgeland døde i 1670, lånte Mathias Sass bort en duk til begravelsen, som ble holdt på Domholt og bekostet av Jacob Luth. Birgitte Domholt hentet duken, og ble året etter stevnet av Mathias fordi den ikke var levert tilbake. Birgitte møtte på tinget og sa at hun hadde lånt duken på Anne Christensdatters vegne «efter Sophie Domholt og Ragnhild Moes begjæring (...) og dertil gået deres ærende». Hun mente derfor at det var de tre oppdragsgiverne som burde svare, og ikke henne.*

* Tingbok 10 (1671), s. 21 (oversatt av Thorleif Solber)

KLOKKER

I mars 1697 fortalte Mathias Jensen Sass på bygdinget at han «i langsommelig tid og mange år» hadde betjent klokkerembetet her i menigheten, og «nu derfra forskutt, og en annen dertil satt». Han spurte allmuen om de hadde noe å «besverge» over hans person, og det hadde ingen. «Men ropte alle enhellig at de med ham var vel fornøyd med hans klokkerembets betjening, men befinner seg uforstående med den person som nu kommer uti hans sted».

«... SVAKE OG FORARMEDE»

I 1683 var Gjertrud Euensdatter og Anne Halling i Domholt blant et tjuetall holeværingar som ble benevnt som «fattige husfolk, samt gamle, svake og forarmede folk, (...) som skal være sådanne folk som intet eier og intet er å bekomme hos.»

«FUTEN I DOMHOLT»

Fjorten dager før jul i 1691 uttalte Peder Pedersen at han hadde kun fire uvenner på Ringerike. Det var tre navngitte bønder på Tyristrand samt «futen i Domholt». Om beskrivelsen gjaldt Jacob Luth på nabogården Helgeland (som eide en del av Domholt) eller «hans tjener Christen Christensen, boende i Domholt», er usikkert. Christen Christensen er ikke den samme som etterfulgte Luth som fogd, men en prokurator eller skrivekyndig mann som bodde i Domholt i 1690-årene, og som representerte de tidligere fogdene Luth og Christensen i flere saker på bygdetinget. Kan hende var tilnavnet «futen i Domholt» myntet på ham...

I 1691 møtte RASMUS RASMUSSEN, «boende i Domholt», på Johan Tommessens vegne på bygdetinget da tidligere fogd Christen Christensen (ved sin fullmektig Christen Christensen) stevnet Tommessen for et pantebrev han ikke hadde innfridd.

I 1690-årene bodde også CHRISTEN CHRISTENSEN (fullmektigen) i Domholt. I samme periode var Domholt tingsted, og fullmektigen må ha hatt en funksjon i denne sammenheng. I 1694 stevnet Christen Christensen Domholt tidligere fogd Christen Christensen Frøyshov «for resterende lønn på 20 års tid», altså hadde han lønn til gode av det offentlige.

I 1717 var ERIK OG HALLSTEIN DOMHOLT samt Jens Moe vitner da Ole Gulbrandsen giftet seg med Anne Jørgensdatter. I 1727 var Domholt ødegård. I 1726 ble TORGER DOMHOLTS datter, Mari, døpt i Hole kirke.

I 1740-årene bodde TORKILD ERIKSEN i Domholt.¹⁸ Han var gift med MARTE KRISTOFFERSDATTER (fra Hjelle på Ask), som det var skifte etter i 1742. Her opplyses at enkemannens bror var Abraham Leine. Marte og Torkild etterlot seg ingen barn, hennes arving var faren, Kristoffer Hjelle¹⁹ (på Ask i Norderhov) og hans sønner, Gulbrand Kristoffersen Hjelle og Henrik Kristoffersen Drolshammer. Boets nettoverdi var 126 riksdaler.²⁰

Torkild Fredriksen (Eriksen) satt trolig i Domholt til 1748, da eieren Jørgen Andersen Nachschow solgte bruket til Hans Hansen Rud (se nedenfor).

Eiere fra 1748

I 1748 ble HANS HANSEN RUD eier av Domholt. Vi kjenner ikke kjøpesummen han betalte til Jørgen Andersen Nachschow, men han lånte 180 riksdaler av Nachschow mot pant i gården. Hans Hansen Rud solgte allerede i 1755 bruket videre til PEDER NILSEN FJELD for 360 riksdaler. Den nye eieren lånte 200 riksdaler av prokurator Nachschow for å finansiere kjøpet.

Peder Nilsen Fjeld var sønn av Mari Olsdatter og Nils Pedersen Fjeld på Søndre Fjell på Røyse. Han var gift med RAGNE ELLINGS-DATTER, og ekteskapet synes å ha vært barnløst. I 1762 satt de på bruket med to tjenestefolk: Anders Andersen og Guro Johansdatter.

¹⁸ På skiftekortet etter hans kone i 1742 heter han Torkild Fredriksen, og så er det påført: «Senere kaldes han Erichsen.»

¹⁹ Kristoffer Hjelle var sønn av Ole Veholt og Berte Henriksdatter, og gift med Anne Taraldsdatter. En annen av deres sønner var Samuel Holeødegård.

²⁰ Skifteprotokoll nr. 13 (1741–1744) Ringerike og Hallingdal, s. 246a.

Peder Nilsen Fjeld døde i 1765, og enka giftet seg igjen med ANDERS LARSEN DOMHOLT (1715–1779), sønn av Lars Kristoffersen Dæhli og Kari Olsdatter (fra Stadum) på Søndre Dæli. Ekteskapet var barnløst, men de hadde én pleiedatter. I desember 1770 ble Anders Larsen eier av gården Søndre Vegstein i Norderhov. I henhold til testamente ble Søndre Vegstein i 1777 overtatt av pleiedatteren, Marte Hansdatter, og hennes mann Ole Nilsen Moe, mens Domholt samme år ble solgt til Gulbrand Olsen Skamarken for 550 riksdaler. I 1777, samme år som han døde, leverte Anders Larsen Domholt trekøl til Bærums jernverk.

GULBRAND OLSEN SKAMARKEN (d. ca. 1789) var sønn av Ole Olsen Skamarken d.e. (1717–1793)²¹ og hustru Siri Gulbrandsdatter på Skamarka på Tyristrand. Han var ugift da han satt som eier av Domholt.²² I 1780 opprettet Ole Olsen Skamarken d.e. en skiftekontrakt med sine tre gjenlevende barn, og etter denne skulle eldste sønn, Ole, overta Domholt for 400 riksdaler, mens Gulbrand skulle overta Skamarka etter foreldrenes død.²³ Dermed ble Ole Olsen Skamarken d.y. eier av Domholt (ved skjøte av 10. november 1780).

OLE OLSEN DOMHOLT (SKAMARKEN) (1750–1810) ble i 1781 gift med MARTE JENSDATTER STADUM. (f. ca. 1749) fra Vestre Stadum. Vi kjenner seks av deres barn, hvorav fem nådde voksen alder:

* Ole (1782–1785), d. 3 år gammel.

* Berthe (f. 1783), ugift.

* Maria (1786–1851), g.m. Torsten Pedersen Karlsrud (1774–1851), seks sønner, hvorav fem nådde voksen alder: Peder, Petter, Torsten, Ole og Martin.

* Ole (1787–1857, g. 1813 m. enka Eli Andersdatter Heieren (1785–1877, fra Drolshammer i Soknedalen), fire barn: Ole Peter (ugift), Marte (g.m. Anders Jonassen Røsholm), Anne (g.m. Ole Hansen Fægri) og Randi Karine (ugift).

* Sigrud (f. 1789), g.m. Engebret Haraldsen Hollerud.

* Jens (f. 1790), g. 1818 m. Marte Andersdatter Drolshammer, to sønner: Ole (f. 1821, g. 1849 m. Randi Karine Hollerud, tre barn: Marte f. 1850, Elise f. 1852 og Jens f. 1855), og Anders (f. 1826, ugift).

²¹ Ole Olsen kom fra Grøterud i Viken i Ådal, mens Siri Gulbrandsdatter kom fra nabogården Haugerud. De ble eiere av Skamarka i 1749.

²² Gulbrand Olsen Skamarken ble seinere gift med Marte Ellingsdatter Åsterud, og de fikk fire barn: Elling, Gulbrand, Berte og Siri – se Lagesen I, s. 294–295.

²³ Gulbrand Olsen gjorde krigstjeneste og «skal være død under denne, antagelig i 1788 eller 1789» (Lagesen I, s. 294). Krigen det siktes til, er rimeligvis den såkalte Tyttebærkrigen, da norske styrker rykket inn i Bohuslän og helt fram til Göteborg, før de fikk ordre om å trekke seg tilbake.

Domholt (nærmest) sommeren 1955. På nordsiden ligger eiendommen Sand (gnr. 226/4). På den andre siden av Storelva ser vi Averøya gård. Legg merke til tømmerstokkene som kommer med elva, for så å bli fanget opp ved hengslene nedenfor Domholt.

Widerøe's Flyveselskap AS

Ved skjøte av 28. februar 1795 solgte Ole Olsen sin gård Domholt til Kristoffer Andersen Stadum for 1.000 riksdaler, og kjøpte i stedet Haga på Ask.

KRISTOFFER ANDERSEN STADUM (ca. 1761–1816) var fra nabogården Vestre Stadum, og gift med MARTE ERIKSDATTER STEIN (f. ca. 1774). Vi kjenner sju av deres barn:

- * Eli (f. 1796), g. 1817 m. Ole Hansen Sandsetra i Norderhov.
- * Maria (f. 1798), i 1821 fikk hun en datter Marte med Erik Gulbrandsen (innerst i Domholt). Barnet døde 10 uker gammelt.
- * Erik (f. 1802), d. før 1818.
- * Anne (1803–1883), g.m. husmann Kristen Kristensen (f. 1809) i Koksrudhagen, minst tre barn: Karen, Kristian og og Anders (seinere eier av Viksenga, gnr. 192/17).
- * Inger (f. 1806).
- * Mari (Maren) (1809–1889), g.m. Bent Olsen. Maren døde som livørskone i Sundvollen.
- * Anders (f. 1812), eier av Domholt fra 1847 til 1853 og deretter av Stadum bnr. 1, g.m. Kari Madsdatter Stadum (Ullern), ingen barn – se nedenfor.

I 1801 satt Marte og Kristoffer i Domholt med døtrene Eli og Maria og én tjenestejente, Ragnhild Klausdatter (33). Etter Kristoffer Andersens død i 1816 ble det avholdt skifte (avsluttet 1818).

Domholt ble tatt til inntekt i boet med 600 spesidaler, og nettoformuen ble da 598 spesidaler. Kristoffer etterlot seg hustru og seks barn (en sønn og fem døtre), alle umyndige, og deres verge var avdødes bror Nils Stadum.²⁴

Retten før sin død hadde Kristoffer Andersen, ved skjøte av 29. februar 1816, overdratt halve Domholt til svigersønnen OLE HANSEN SANDSETRA. Denne overdragelsen synes å ha blitt annullert i skiftet, for det var enka Marte Eriksdatter og hennes nye ekte-mann, PEDER JACOBSEN, som overtok Domholt. I listene for kirkeskatt i 1820-årene er det Peder som er oppført som eier.

Ved skjøte av 30. august 1831 solgte Peder Jacobsen, «angivelig gift med Marte Eriksdatter, der skal være Kristoffer Andersens enke», Domholt til NILS JAKOBSEN HAFNOR, eier av nabogården Vestre Hafnor. Nils Jacobsen Hafnor (1770–1854) eide Vestre Hafnor til 1844, da han solgte den til sønnen Ole. Domholt solgte han ved skjøte av 2. november 1847 til Anders Kristoffersen, sønn av den tidligere eieren, Kristoffer Andersen, for 600 spesidaler.

ANDERS KRISTOFFERSEN DOMHOLT (f. 1812) var gift med KARI MADSDATTER ULLERN (Stadum), enke etter Jens Olsen Stadum. Ekteskapet var barnløst, men Kari Madsdatter hadde fire døtre i første ekteskap: Gunhild, Maren, Oline og Else Mathea – se omtale av Stadum.

Ved skjøte av 17. mai 1853 solgte Anders Kristoffersen sin gård Domholt til tollkasserer DAVID DIETRICHSON for 1.000 spesidaler. Dietrichson kjøpte noen måneder seinere også nabogården Helgeland. De to gårdene fikk dermed samme eier, og fram til 1911 ble hovedbruket i Domholt brukt som husmannsplass under Helgeland.²⁵

I 1911 delte Andreas Olsen Hafnor, eier av Domholt og Helgeland, Domholt i tre parseller. Han skilte første ut en åker som grenset inntil Helgeland samt skogteigen på Krokskogen (gnr. 47/2 Domholt vesle og Domholtstykket av skyld mark 2,56), og så en større åker på grensen mot Hafnor (gnr. 47/3 Domholt store av skyld mark 3,00). Deretter solgte han – ved skjøte av 1. mars 1912 – det gjenværende av Domholt med bygninger og cirka 20 dekar jord (skyld 1 mark) for 3.200 kroner til den tidligere festeren av

GRENSENE

Jordstykket som ble utskilt fra Domholt og tillagt Helgeland i 1911, grenset i nord mot kjøreveien mellom Domholt og Helgeland, i øst mot veien fra Hafnor til Helgeland, mot sør til en stor bekk som løper ut i Domholt-evjua, og i vest mot en grav, som førte opp i førstnevnte vei. Parsellen som ble solgt til Hafnor, grenset i nord mot vesle Domholt «så langt nord som bekken fra vesle Domholt går ut i evjua», og videre nordover mot hovedbølets østre kant «til en sten 80 m i nordlig retning mot Domholtveien, nordover fra denne sten til Domholtveiens nordre bredds utløp i Storelven, i syd mot Stadums eiendom, hvor grensen er avmerket ved en stor sten samt en del trær og videre østover fra nevnte sten op i en bekk som i østlig retning skiller mellom Helgeland og Domholt, hvilken bekk er parsellens østre grense. Parsellens vestre grense blir altså Evjuas utløp i Storelven».

²⁴ Skifteprotokoll nr. 25a (1815–1823) Ringerike og Hallingdal, s. 89, 203, 234 og 263b.

²⁵ Eierne var David og Wilhelm Dietrichson (hvis enke var eier til 1872), Solberg og Bø (1872–73), murmester Strøm (1873–1891), brødrene Erichsen (1891–1894), Otto Lundberg (1894–1902) og Andreas Olsen Hafnor (1902–1911) – se omtale av Helgeland.

Else Mathea Olsdatter Domholt (1847–1939) var husmannsdatter fra Steinsbråten (Øvre Bråten) under Stein. Hun ble eier av Domholt i 1912.

**«... EN AV DE MANGE
TUSEN LANDSENS
ARBEIDSBIER»**

«Gamle Mathea var et av disse mennesker som hverken regnet med takk eller lønn for sitt slit. Hun var av de mennesker som arbeidet så meget, men krevde og fikk så lite, en av de mange tusen landsens arbeidsbier som lager overskuddet, så andre kan ha noe til stas. 19 år gammel kom Mathea i tjeneste på storgården Helgeland. (...) Mathea var kokke på denne store gården, og hun var på den aller beste fot med sine husbondsfolk.»

bruket, Else Mathea Domholt.²⁶ Hun lånte 2.400 kroner i Arbeiderbruk- og boligbanken og 800 kroner av selger for å finansiere kjøpet.

Gnr. 47/2 ble tillagt Helgeland, mens gnr. 47/3 ble solgt som tilleggsgjord til en av Hafnor-gårdene.

ELSE MATHEA OLSDATTER DOMHOLT (1847–1939) var gift med MARTIN GULBRANDSEN (f. 1848) fra Averøya. I 1900 var de husmannsfolk i Domholt. Vi kjenner åtte av deres barn:

* Gotfred (1873–1888), d. av hjertetilfelle.

* Olava (f. 1875), gift med Petter Hansen fra Krøderen, bosatt på Notodden, tre barn: Margrethe (f. 1900, g.m. Håkon Sørensen, tre barn: Egil, Anne Marie og Hans Fredrik), Harald (f. 1903, g.m. Gunhild Borgen, ingen barn) og Marie (1906–1972, g.m. Harald Sundseth, siden skilt, to barn: Arne og Per. Marie seinere samboer med Ole Næsset, tre barn: Grethe, Marit og Ole.

* Martine (1878–1941), i 1900 drev hun marketenteri (salgsbod) på Helgelandsmoen, g.m. Hans Eriksen (f. 1877) i Hafnorshagen, én sønn Einar (1910–1990), g.m. Olga Lehne fra Røyse, to sønner: Leif Martin og Bjørnar – se gnr. 223/12 Kirkenær.

* Anna (f. 1881), g. Frogner og bosatt i Hønefoss, tre barn: Marit (f. 1918), Aslaug (f. 1919, én datter Anne Lise) og Birger (f. 1922).

* Anders (1884–1955), fra 1910 eier av Bredvold, g. 1917 m. Marie Olsen Anfinrud (f. 1888) fra Sigdal, to barn: Martin (f. 1922, g.m. Margrethe Hafnor, to barn: Tormod og Tove) og Else (f. 1930, g.m. Egil Bård Rønning, én sønn Morten) – se gnr. 223/11 Bredvold.

* Gunvor (f. og d. 1887), d. 2 uker gammel.

* Gunvor (1888–1963), g.m. Olvar Marius Stensrud (f. 1895), bosatt i Sand ved Domholt, tre barn: Aage (f. 1921), Gudrun (f. 1923) og Harry (f. 1929) – se gnr. 226/4 Sand.

* Ole (1892–1963), seinere eier av Domholt, g.m. Martha Halvorsen f. Karlsen (1901–1995) fra Bergerstua, én datter Ella (f. 1941) – se nedenfor.

Martin Gulbrandsen var sønn av Gulbrand Pedersen Averøeie og Anne Abrahamsdatter (1817–1890), som i 1845 var innerster (leide husvære) i Frokseie i Norderhov. I 1865 var Martin tjenstedreng på Kragstad i Haug, og i 1873 husmann i Helgelandseie. Hans mor, Anne Abrahamsdatter, satt i 1865 som losjerende enke i Nordre Kjernet. Da hun døde i 1890 bodde hun i Domholt, hvor hun «hjalp til i huset hos sønnen, som var husmann».

Martins hustru, Else Mathea, var husmannsdatter fra Steinsbråten (Øvre Bråten) under Stein, og var i en årrekke i tjeneste på Hel-

²⁶ Gnr. 47/2 ble (sammen med Helgeland gård) solgt til Erik Rytterager i 1911, mens gnr. 47/3 i 1917 ble solgt til Oskar Hafnor, eier av nabogården Nedre Hafnor (gnr. 44/4, i dag gnr. 223/4).

*Ola Domholt ved Storelva
cirka 1963.*

geland gård. Hennes søster, Maren Randine, var gift med husmann Olaus Paulsen i Svingerud under Hole prestegård.

I 1926 ble parsellen Sand (bnr. 4) utskilt og solgt til eiernes datter Gunvor og hennes mann Olvar Marius Stensrud.

Ved skjøte av 15. november 1938 solgte Mathea Domholt bruket til sønnen Ole for 3.330 kroner med livøre og borett i sin levetid.

OLE DOMHOLT (1892–1963) var skogsarbeider, og arbeidet også en periode ved Hole Torvstrøfabrikk. Han bistod ellers sin svoger, Martin Karlsen, på Hole kirkegård. Ole var gift med MARTHA KARLSEN (1900–1995) fra Bergerstua i Steinsfjordingen. De fikk én datter, Ella (f. 1941) – se nedenfor.²⁷

I 1950-årene hadde de 3 kuer, 1 kalv, 2 hester, høner og gris i Domholt. Jordveien var på cirka 20 dekar.

Etter Ole Domholts død i 1963 satt Martha Domholt i uskiftet bo inntil hun ved skjøte av 6. januar 1968 overdro eiendommen til svigersønnen Ole Nilsen for 26.000 kroner.

OLE NILSEN (1919–1980) fra Sande i Vestfold var anleggsarbeider, og en periode kirketjener i Norderhov og Ask. I ekteskapet med ASLAUG HALVORSEN DOMHOLT (1927–1995) fikk han én sønn, Gunnar (f. 1945), som i 1968 fikk utskilt en boligtomt fra foreldrenes eiendom (gnr. 226/5 Ingholdt). Gunnar Nilsen fikk – i

²⁷ Martha hadde fra tidligere ekteskap med Ivar Halvorsen fra Helgelandsmoen én datter, Aslaug (1927–1995), som ble gift med Ole Nilsen (seinere eiere av Domholt).

LANG KONFIRMANTVEI

Martha var født på Øskjevallsetra på Krokskogen, hvor foreldrene var seterfolk. Da hun gikk for presten, gikk hun ned Krokkleiva til Sundvollen og tok båt til Svensrudbrygga, og gikk herfra til Hole prestegård.*

* Fortalt av datteren Ella Paulsen (2004).

ekteskap med Ingrid Svendsen fra Heradsbygda – to barn: Nina Merete og Tom Roger – se Ingholt (Domholtveien 38).

I 1970 ble det meste av jordveien i Domholt (en åker på 17,7 dekar) utskilt og solgt til Halgrim Hafnor på nabogården Hafnor for 20.000 kroner (gnr. 226/6 Hafnor II).

I november 1995 overtok sønnedatteren NINA MERETE NILSEN (f. 1967) som eier av Domholt. Hun var gift med Thomas Haug (siden skilt), og har fra tidligere samboerskap to barn: Thomas (f. 1989) og Elisabeth (f. 1992).

Martha og Ole Domholts datter Ella (f. 1941) og hennes mann, Gunnar Paulsen, har bodd i Domholt siden 1960, da de giftet seg. Gunnar Paulsen (f. 1939) fra Hønefoss har arbeidet på Hønefoss bryggeri og på Hønefoss øl- og mineralvanndepot på Hensmoen, mens Ella har arbeidet bl.a. på sommerpensjonatet hos Bertha Nicolaisen på Nordre Frøyshov, på telefonsentralen på Røyse (fra 1957 til 1971), og siden var hun renholder på Helgelandsmoen i 31 år (til 2002).

I juni 2003 overtok HELGE STENSRUD (f. 1959) fra naboeiendommen Sand som eier av Domholt. Han er maler av yrke, og har fra tidligere samboerskap med Liv Heieren fra Hønefoss én sønn, Henrik (f. 1995). Helge Stensrud bor i den delen av det kjedete våningshuset som Aslaug og Ole Nilsen bygde på rundt 1960, mens Ella og Gunnar Paulsen har boret i sin levetid i den eldste delen av huset (fra 1800-tallet). Øvrige bygninger er en låve (bygd ca. 1948). Et gammelt tømret stabbur ble revet omkring 1968.

«... MED BLINKING I TRÆRNE»

Da skogteigen mellom Sørsetra og Finneflaksetra på Krokskogen ble utskilt fra Domholt i 1911, ble dens grenser beskrevet som følger: «... der i nord grenser mot Gonnæs skov, i øst mot Dæli skov, i syd mot Gjesvold skov og i vest mot Nes og Frøhaug skov. Grensedelene er avmerket med blinking i trærne.»

Skog/ seter

Ved utskiftinga av Krokskogens Allmenning i 1823 ble Domholt tildelt en skogteig mellom Sørsetra og Finneflaksetra. Fra gammelt hadde gården en seterløkke lengst sør på Sørseter-vollen. I 1853 fikk Domholt og Helgeland samme eier, og skogen er siden blitt drevet under Helgeland (utskilt med gnr. 47/2 «Domholt vesle og Domholtstykket» i 1911, sammenføyd med Helgeland i 1981) – se omtale av Helgeland.

Eiendommer utskilt fra Domholt

226/4 Sand Domholtveien 55

Sand er en boligeiendom som ligger i svingen rett nord for Domholt. Den ble utskilt fra hovedbølet i 1926 og solgt til eierens svi-

gersønn Olvar Marius Stensrud for 300 kroner. Kjøperen lånte samtidig 3.500 kroner i Småbruk- og boligbanken mot pant i eiendommen.

Olvar Marius Stensrud (1897–1974) var fra Kjelsås i Oslo, og tømmermann av yrke. Hans mor kom fra Nylende under Hole prestegård. I ekteskapet med Gunvor Domholt (1889–1963) fikk han tre barn:

* Åge (f. 1921), g.m. Anna Jensine Hafnor (f. 1922), bosatt på Helgelandsmoen, tre barn: Solveig Marie (f. 1945), Finn (f. 1948) og Edith (f. 1953) – se gnr. 225/28 Sandbyveien 1.

* Gudrun (f. 1923), bosatt på Helgelandsmoen, g.m. Ole Henry Karlsen fra Norderhov (f. 1923), tre barn: Egil (f. 1950), Kjell (f. 1953) og Gro (f. 1964) – se gnr. 188/32 Solengveien 20.

* Harry (1929–2000), seinere eier av Sand, g.m. Ruth Viksengen fra Viksenga, tre barn: Ellen, Helge og Tove – se nedenfor.

I 1973 overtok yngste sønn, Harry Stensrud, eiendommen for 18.000 kroner.

Harry Stensrud (1929–2000) arbeidet som snekker på Helgelandsmoen, mens hans hustru Ruth Viksengen (1929–1976) fra Viksenga var renholder samme sted. De fikk tre barn:

* Ellen (f. 1956), bosatt i Hønefoss, g.m. Ole Bjørn Grønlie fra Tyrstrand (siden skilt), to barn: Monica og Thomas.

* Helge (f. 1959), i dag eier av gnr. 226/1 Domholt, fra tidligere samboerskap med Liv Heieren fra Hønefoss har han én sønn, Henrik (f. 1995).

* Tove (f. 1965), ugift, bosatt i Hønefoss.

I 1993 ble Sand solgt til Sidsel og Tor Brenengen fra Oslo.

Sidsel Brenengen (f. 1958) er bioingeniør ved Ringerike sykehus, og Tor Brenengen (f. 1951) er rørlegger. De har to døtre: Ida (f. 1987) og Silje (f. 1991).

Våningshuset i Sand er bygd 1926–27. Øvrige bygninger er garasje/uthus og dukkestue.

226/5 Ingholt Domholtveien 38

Ingholt er en boligeiendom som ligger ved gårdsveien mellom Helgeland og Domholt. Den ble utskilt fra Domholt i 1968 og overdratt til eiernes sønn Gunnar Nilsen.

Gunnar Nilsen (1945–1982) var pøsemaker, og jobbet seinere som sjåfør. Han var gift med Ingrid Svendsen (f. 1949) fra Heradsbygda (siden skilt). De fikk to barn:

* Nina Merete (f. 1967), seinere eier av Domholt, g.m. Thomas Haug (siden skilt), fra tidligere samboerskap har hun to barn: Thomas (f. 1989) og Elisabeth (f. 1992).

* Tom Roger (f. 1969), ugift.

I oktober 1978 overtok Jenny Gerd Knutsen (1928–2003) fra Arendal eiendommen. Hun var gift med Ole Hafnor (f. 1936) fra Røyse. De fikk ingen felles barn, men Jenny hadde to døtre fra tidligere ekteskap: Marie Elisabeth (f. 1946) og Anne Marit (f. 1961) – se gnr. 180/86 Skauveien 25.

Ved skjøte av 1. desember 1984 ble Ingholt solgt til Ole Martin Hakvaag (f. 1954) fra Hønefoss (født og oppvokst i Bergen). Han er gift med Marit Svendsby (f. 1955) fra Snarum på Modum, som arbeider som renholder i Hole kommune. De har to døtre:

* Inger Henriette (f. 1979), bosatt på Røyse, samboer med Thomas N. Berg (f. 1977), én datter Emilie (f. 2003).

* Kristin (f. 1983).

Eiendommen er på cirka 1 dekar. Enebolig med garasje (bygd 1969–70) og uthus (1969–70).

Bruk og boliger på Helgelandsmoen

UNDER GNR. 180 MO OG GNR. 225 HELGELAND

Solengen

Gnr. 180/9 Solengveien 42

Solengen er en del av den gamle husmannsplassen Søndre Rønningen, som ble utskilt fra Mo i 1904 og solgt til skreddersjant Kristian K. Rossing for 4.000 kroner. Rossing ble seinere oppsynsmann på Helgelandsmoen, og satt som eier av Solengen i sju år før han i 1910 skilte ut en parsell til seg selv (gnr. 180/14 Sørli), og året etter solgte Solengen til Kristian Antonsen Bråten fra nabobruket Bråten.

Kristian Antonsen Bråten (f. 1880) var bygdeslakter i Hole, og gift med Ingeborg Kristensdatter (f. 1875) fra Nes i Hallingdal. De

Området nord for Helgelandsmoen militærleir og opp til Norderhovs (Ringerikes) grense hører under gårdsvaldet til Mo i Steinsfjerdingen. Gården hadde flere husmannsplasser her ute ved Storelva. Rundt 1900 ble de fleste plassene selveierbruk, som siden er blitt ytterligere oppdelt og utbygget med boliger.

© Fotograf Marit Fagerli

Familiebilde fra cirka 1945. Foran til venstre (med skjegg) Kristian Antonsen Bråten (f. 1880) og hustru Ingeborg Kristensdatter (f. 1875). De øvrige på bildet er slektninger av Ingeborg fra Hallingdal.

fikk én sønn, Anton Kristiansen Bråten (1900–1978), som begynte som lærling i dagligvareforretninger i Hønefoss i 1918, 18 år gammel. I 1924 etablerte han sin egen kolonialforretning, som rundt 1950 beskjeftiget to ansatte. Han var gift med Olga Nes (1898–1978) fra Rukkedalen i Nes i Hallingdal, som tidligere hadde arbeidet i utsalget ved Ål meieri (hennes far var klokker i Ål).¹ De fikk én sønn, Kjell Ingar (1942–1943), som døde som barn.

Olga og Anton Kristiansen bodde en periode i Haug, før de overtok Solengen i 1961. De hadde høner og griser på bruket. Tidlig i 1960-årene skilte de ut cirka 20 dekar av eiendommen til tomter.²

I 1978 ble Solengen med 4,1 dekar jord solgt til Arne Gulbrandsen for 160.000 kroner.

Arne Gulbrandsen (f. 1925) fra Åsbygda har arbeidet som snekker (både bygnings snekker og maskinsnekker, bl.a. hos Kåre Sand Treindustri på Røyse). I tillegg til å drive Solengen leide han cirka

¹ Olga hadde en søster, Agnes Nes, som var lærer ved Ullerål skole i Hønefoss.

² Se gnr. 180/58, 59, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 79 og 82.

30 dekar jord på nabobrukene Bråten og Østby, og dyrket poteter, korn og grønnsaker. Han ble i 1954 gift med Bjørg Sagbakken (1933–1993) fra Bjoneskogen i Ådal. Hun var husmorvikar, og arbeidet siden på Tyrifjordheimen i 22 år, som kokke og pleieassistent. De fikk to barn:

* Sølvi (f. 1956), bosatt i Lier, samboer med Svein Brynhildsen, én datter (se nedenfor).

* Tore (f. 1960), bosatt i Kroksund, ugift, to barn: Vetle (f. 1993) og Vilde (f. 1996).

I desember 1996 overtok datteren, Sølvi Gulbrandsen (f. 1956). Hun er bosatt i Lier, og er samboer med Svein Brynhildsen fra Asker. De har én datter, Silje Jeanette (f. 1986).

Av bygninger i Solengen er et gammelt våningshus, som ble flyttet hit og påbygd i 1901 (restaurert 1979–89), en gammel låve (flyttet hit ca. 1901) og fjøs, og stabbur (bygd 1941).

Solheim

Gnr. 180/10

I 1891 ble den tidligere husmannsplassen Nordre Rønningen leid bort til skredder Peder Kvil og kona Kari Pedersdatter. Festeseddelen gjaldt to mål jord og rett til oppsetting av hus, mot en årlig avgift på 20 kroner. I 1904 ble eiendommen (14 $\frac{3}{4}$ mål) oppmålt og utskilt fra Mo til en pris av 100 kroner målet, i alt 1.475 kroner, og solgt til festerne. Oppgjør skulle skje «saasnant Kjøbereren erholder det af Boligbanken bevilgede Laan» på 1.300 kroner.

Peder Gulbrandsen Kvil (1861–1915) var skredder av yrke, og født i Vestre Slidre i Valdres. Da han avtjente verneplikten på Helgelandsmoen, ble han kjent med Kari Pedersdatter (1859–1916) fra Brandbu på Hadeland, som arbeidet ved soldathjemmet på moen. Det giftet seg og fikk seks barn:

* Marie (1886–1956), ugift, seinere eier av Solheim (se nedenfor).

* Marta (1888–1960), ugift, bosatt i Lier.

* Peder (1890–1952), bosatt i Vardø, seinere på Hverven i Norderhov, Oslo og Mysen, g.1 m. Karen Andersen (siden skilt), fire barn: Åge Viggo, Egil Kåre, Reidun og Odd Bjarne. Peder g.2 m. Åse Magnor fra Mysen, tre døtre: Kari, Ingunn og Vigdis.

* Karl (1892–1973), ugift, reiste til Amerika hvor han var skogsarbeider i Minnesota, kom tilbake som pensjonist og bodde på festet tomt under Solheim.

* Ole (1893–1898), død 5 år gammel.

* Gjermund (1895–1972), bosatt i Oslo, eier av Solheim fra 1952, g.m.

Hulda Cecilie Carlsen (1899–1977) fra Oslo, to barn: Per og Aud Helen (se nedenfor).

Etter foreldrenes død overtok sønnen Peder Kvil (1880–1952) eiendommen for 5.000 kroner. Da skjøtet ble tinglyst i 1920, var han sersjant ved «Fæstningsartilleriet». Han ble seinere kaptein i Hæren og sjef på Vardøhus festning, siden på Mysen fort. Han brukte Solheim som feriested, og solgte det i 1927 til sin søster Marie Kvil (1886–1956) for 5.000 kroner. Hun var ugift, og bestyrer av «Kvinnehjemmet Grini» i Bærum inntil 1942, da hun flyttet til Solheim. I 1952 solgte hun eiendommen til broren Gjermund for 10.000 kroner, mot huslyrett i hovedbygningen i sin levetid.

Gjermund Kvil (1895–1972) var bosatt i Oslo og brukte Solheim som feriested. Han var gift med Hulda Cecilie Carlsen (1899–1977) fra Oslo, og de fikk to barn:

* Per (1921–1984), bosatt i Bærum, g.m. Gerd Jensen (f. 1921) fra Oslo, tre barn: Tore, Terje og Trine.

* Aud Helen (f. 1926), bosatt i Bærum, g.m. Thor Olav Nicolai Ludvigsen (f. 1921) fra Horten, fem barn: Helen, Morten, Kari, Lise og Tor.

I 1980 overtok sønnen, Per Kvil (1921–1984), som eier. Han var kaptein i Luftforsvaret, og bosatt i Bærum med sin familie. Etter hans død i 1984 overtok hans hustru, Gerd Kvil (f. 1921). I 2000 ble eiendommen solgt til Prowa/Conceptor, som prosjekterte 12 eneboliger i det såkalte «Solheim-tunet» – se nedenfor gnr. 180/105–111 og 180/114–118.

Bygningene i Solheim ble revet i 2000. Det var et gammelt våningshus, som ble rammet av lynnedslag i 1944 og restaurert/bygd opp igjen, og en låve (bygd ca 1922, da en gammel låve med fjøs ble revet).

Edvard Jakobsen Moe
(1866–1908).

Nyhus

Gnr. 180/11 Solengveien 10

Nyhus ble utskilt fra Mo i 1904 og solgt til Edvard Jakobsen, sønn av husmann Jakob Ellefsen og Lise Andersdatter i Søndre Rønningen.³ Edvard Jakobsen Moe (1868–1908) var tømmermann og

³ Edvard Jakobsen hadde en søster, Maren Karine (f. 1860), som ble født året før foreldrene inngikk ekteskap. Ved Maren Karines konfirmasjon i 1875 ble det innført i kirkeboka at faren var Jakob Ellefsen (bosatt i Mo), mens mora var Lise Andersdatter («bosatt i Veseie i Norderhov»). I Hole bygdebok bind 2 s. 66 er dette framstilt som at Edvard og Maren Karine var halvsøsken, men de var altså helsøsken.

furer, og ble gift med Thora Annette Frog (1877–1947), datter av furer Thorvald Frog og hus-tru Anne f. Bjørnstad. De fikk tre barn:

* Jakob (1903–1974), bosatt på Sollihøgda, arbeidet hos Fearnley på Toresplassen, g.m. Borghild Larsen fra Sollihøgda, to barn: Anne Lise (f. 1939) og Kjell Tore (f. 1945).

* Hauk (1904–1973), småbruker, tømmerkjører og asfaltarbeider, g.m. Haldis Kristine Klausen (1908–1998) fra Bjarkøy i Troms, to sønner: Knut Jørgen (f. 1934, seinere eier av Nyhus) og Erik (1947–1961, omkom i en trafikkulykke ved Busund).

* Liv (f. 1906), seinere eier av Nyhus, g.m. Johan Orvaag fra Oslo (ingen barn).

Edvard Jakobsen Moe døde av tæring i 1908, bare 42 år gammel, og Thora ble enke med tre små barn. Hun var utdannet skredder, og hadde sitt arbeid i skredderverkstedet på Helgelandsmoen. Da tyskerne bombet Helgelandsmoen 11. april 1940 ble Thora skadet av en granatsplint i hodet, men overlevde.

Høsten 1934 flyttet sønnen Hauk og hans familie til Nyhus, og Thora bodde i 2. etasje til sin død i 1947. Da overtok datteren Liv og hennes mann Johan Orvaag (1902–1962)⁴ eiendommen, og flyttet hit fra Oslo (Hauk Nyhus kjøpte i 1950 naboeiendommen Snadden i Norderhov).

⁴ Johan Orvaags døpenavn var Paul Johan Harald Magnus Olaf Ostrowski (hans far kom fra Polen).

Fra høyre Jakob Nyhus, Hauk Nyhus og deres svoger Johan Orvaag. Bildet er tatt i Nyhus tidlig i 1930-årene

Det gamle huset i Nyhus, laget opp av Edvard Jakobsen Moe i 1904. Huset ble revet i 1996.

Thora Moe (1877–1947) ble enke i 1908. Da var hun 31 år gammel, og satt igjen med tre mindreårige barn. Hun fikk tilbud om fattigstotte, men sa nei takk. Da ville hun ha mistet stemmeretten, og det ønsket hun ikke! Hun skaffet seg arbeid på skredderverkstedet på Helgelandsmoen. Svigermora Lise Rønningen flyttet til Nyhus og tok seg av barna mens Thora var på arbeid.

Thora Moe (1877–1957) og hennes svigermor, Lise Andersdatter Rønningen (f. 1840), utenfor stua i Nyhus cirka 1910.

Hauk Nyhus (1904–1973) som rekrutt, cirka 1922.

Etter Johan Orvaags død i 1962 var Liv Orvaag eier til 1984, da den ble overdratt til nevøen Knut Jørgen Nyhus. Han solgte den videre samme år til Margit Teigen (f. 1918) fra Haug. Hun var pleier ved Hønefoss sykehjem, og gift med Sverre Erling Teigen (1918–2003) fra Åsa, som hadde yrkesbakgrunn som gårdsarbeider, taktekker, sjåfør og sjømann. De bodde her til juli 1995, da Knut Jørgen Nyhus kjøpte den tilbake.

Knut Jørgen Nyhus (f. 1934) er lektor og har arbeidet bl.a. ved Hole ungdomsskole og Ringerike v.g. skole. Han er gift med Aslaug Øvernes (f. 1935) fra Tvedestrand, som var førstesekretær i Forsvaret (Helgelandsmoen). De har fem barn:

* Beate (f. 1964), bosatt i Haramsøy på Sunnmøre, g.m. Jens Aksnes (f. 1963) fra Haramsøy, fem barn: Peter (f. 1990), Kristin (f. 1992), Solveig (f. 1995) og tvillingene Kari og Knut (f. 2003).

* Ellen (f. 1965), bosatt i Steinsåsen, g.m. Pål Breili (f. 1963), tre barn: Vilde (f. 1994), Julie (f. 1996) og Sanna (f. 1998).

* Kathrine (f. 1967), bosatt i Hønefoss, g.m. Rune Sande (f. 1960) fra Hønefoss, to barn: Eirik (f. 1994) og Nora (f. 1996).

* Hauk Jørgen (f. 1970), bosatt på Snadden, samboer med Line Modalen (f. 1970) fra Nakkerud. Line har fra tidligere én datter, Mia (f. 1993).

* Asle Johan (f. 1973), bosatt i Nyhus, samboer med Ann Kristin Knutsen (f. 1970), to barn (se nedenfor).

Siden 1995 har yngste sønn Asle Johan Nyhus (f. 1973) bodd i Nyhus med sin familie. Han er selvstendig næringsdrivende som innehaver av A. Nyhus Gravedrift, og er samboer med Ann Kristin Knutsen (f. 1970) fra Oslo, som er hjelpepleier ved Hole sykehjem. De har to barn: Kine (f. 1996) og Mads (f. 2003).

Av bygninger i Nyhus er et våningshus fra 1996, da den gamle tømmerstua som Edvard Jakobsen Moe laftet opp i 1904 ble revet, og en garasje (ca. 1990). Et gammelt fjøs ble revet i 2002.

Kastet

Gnr. 180/16 Kastebakken 28

Eiendommen er en del av den gamle husmannsplassen Nordre Kastet. Den ble utskilt fra Mo i 1920 og solgt til Karen Kastet for 1.293 kroner (husene ble ifølge kjøpekontrakten kjøpt særskilt for 500 kroner). I mai 1921 ble eieren av Kastet gjort oppmerksom på at skogeiere muligens hadde rett til å legge tømmer på eiendommen.

I 1956 ble Kastet solgt for 3.500 kroner til Karl Oskar Hansen (f. 1896), eier av et av nabobrukene (gnr. 180/28 Vesleheimen – Solengveien 21). Han solgte allerede året etter Kastet videre til svi-

gersønnen, Oddvar Kristoffer Grøtåsen, for samme beløp.

Oddvar Kristoffer Grøtåsen (1919–1998) fra Åmot på Modum var gift med Aud Hansen (f. 1925) fra Helgelandsmoen. De fikk fire sønner:

* Tom Erik (f. 1944), g.m. Marit Olsen (f. 1950) fra Hønefoss, to barn: Vegard (1970–1997) og Linda (f.1972) – se gnr. 180/88 (Kastebakken 24).

* Bjørn (f. 1952), bosatt i Hønefoss, g.m. Torild Berg Hansen (f. 1954) fra Hønefoss, to barn: Mari (f. 1978) og Marte (f. 1986).

* Vidar (f. 1955), bosatt i Haug, g.m. Anne Berit Bakken (f. 1957) fra Norderhov, to barn: Kristian (f. 1980) og Kjetil (f. 1985).

* Arne Christopher (f. 1957), ugift, bosatt på Tyristrand.

Oddvar Kristoffer Grøtåsen var utdannet gartner, og arbeidet bl.a. på Ringvold Fruktthage i Norderhov og Fjeld Hagebruk på Røyse. Siden drev han egen virksomhet som anleggsgartner, ved siden av at han – med god hjelp av kona Aud – leide jord og dyrket grønnsaker for salg.

Siden mars 2004 har sønnen Bjørn Grøtåsen vært eier av Kastet. Han er lærer ved Hønefoss videregående skole, og bosatt i Hønefoss med sin familie. Våningshuset i Kastet leies ut.

Østby

Gnr. 180/18 Kastebakken 10

Dette er søndre del av den gamle husmannsplassen Nordre Kastet, utskilt fra Mo i 1921 og solgt til Teodor Amundsen Frog, som var vekkelsespredikant og gift med Tilla. De flyttet til Heradsbygda i 1930-årene og eiendommen hadde seinere flere eiere, bl.a. Blom og Lorang Johansen (f. 1897). Sistnevnte solgte den i 1941 til kjøpmann Gunnar Mørck (f. 1906) fra Hønefoss for 11.000 kroner. Gunnar Mørck var gift med Esther Halvorsen (f. 1918), og de fikk fire barn: Hans, Snorre, Beate og Stein. Familien bodde i Hønefoss og brukte Østby som sommersted. I 1955 og 1962 ble det kjøpt tilleggsgjord fra Mo og Kastet.

I 1985 ble Østby overdratt til sønnen Snorre Helmer Mørck (f. 1942). I ekteskap med Aud Lundberg (f. 1952, seinere eier av Nordre Gjesval) har han tre barn: Gunnar, Per Jakob og Hanna – se bind 1 s. 86.

I 1988 ble Østby solgt til Sverre Bratteteig (f. 1957) fra Steinsåsen. Han har utparsellert et område til boligtomter, som for tiden er under utbygging.

Tilla og Teodor Amundsen Frog ble eiere av Østby i 1921. Teodor Frog var forstander i pinsemenigheten.

*Josefine og Anton Bråten
foran stua i Bråten cirka
1910.*

Bråten

Gnr. 180/20 Solengveien 71

Bråten ved Storelva var tidligere husmannsplass under Mo i Steinsfjordingen. I 1933 ble den utskilt og solgt til husmannen, Anton Kristiansen Bråten – se bind 2 s. 63–65.

Anton Kristiansen Bråten (f. 1860) var bygdeslakter, og var bare

*Fra Bråten cirka 1925. Fra
venstre: Anton Kristiansen
Bråten, Antons bror Martin
(politimester i Oslo), Josefine
Bråten, Marius, Jørgine (med
et barn på armen), Kathrine,
Rolf (foran med hvit matros-
dress) og Randi (datter av
Kathrine og Marius).*

19 år gammel da han i 1879 giftet seg med Josefine Eilertsdatter (f. 1849 i Vestre Aker) fra Storøya. De fikk sju barn:

* Kristian (f. 1880), slakter, fra 1911 eier av Solengen, g.m. Ingeborg Kristensdatter (f. 1875) fra Hallingdal, én sønn Anton (1900–1978) – se gnr. 180/9 Solengen.

* Martin (f. 1882), bosatt på Helgelandsmoen (Norderhov), g.m. Marie Bolette Olsen (f. 1884),⁵ tre barn: Magnhild Bergljot (1908–1994, g.m. Thorstein Gulli Karlsen fra Oslo, én datter Åse f. 1931), Agnes Kristine (f. 1913, g.m. Ingvald Aabakken, én datter Anne Lise), og Liv Solveig (f. 1921, g.m. Aksel Nilsen, tre barn: Åge André, Britt Kari og Erna Lisbeth).

* Anna (1884–1974), i 1900 budeie på en av Bjørke-gårdene, reiste i 1902 til Amerika, g. 1904 i Iowa m. Andrew Johnson, fem barn: Carl Albert (1906–1981), Clarence Fredric (1907–1979), Agnes Josefine (f. 1908), Edwin (f. 1909) og Vernon (f. 1912).

* Jørgine (1886–1943), seinere eier av Bråten – se nedenfor.

* Sofie (1888–1968), bosatt i Hønefoss, g.m. Torvald Johnsrud, fem barn: Leif, Øyvind, Esther, Astrid og Birger.

* Fredrikke (1889–1891), d. som barn.

* Fredrik (f. 1892), emigrerte til Amerika i 1910, g.m. Grace I. fra Kentucky, bosatt flere steder i Midt-Vesten, sist i St. Paul, Minnesota, hvor de drev skomakerforretning (begge var skomakere).

I 1941 ble Bråten solgt til datteren Jørgine for 1.700 kroner, hvorav 500 kroner for løsøre.

Jørgine Bråten Mo (1886–1943) arbeidet som kokke på Helgelandsmoen og seinere som syerske i Drammen. Hun var ugift, og fikk i 1917 én

Fredrik Moe (f. 1892) utvandret til Amerika i 1912.

Fredrik Moes hustru, Grace Moe, foran skomakerverkstedet i USA.

⁵ Bolette var datter av Mathea Borgersdatter og Karl Reinhard Olsen Frog på Froksmoen i Norderhov. I 1900 var Bolette stuepike på Nordre Frok hos enkefru Karen Seip.

«... DRIVER FORRETNING SOM SKOMAKER»

«Fred Moe, hvis opprinnelige norske navn var Fredrik Antonsen Braaten fra Hole, Ringerike, er født den 16de september 1892. Hans far hette Anton Christiansen, født 1859 og bodde paa Braaten tilhørende garden Moe i Hole. Hans mor hette Josefine Elertsdatter og var kommen fra vestre Aker. Hans fars søskende er: Thorvald, bosat i Skjærdalen, Norge; Martin, politimester i Christiania; Karl, gaardbruger i Hole; Andreas, død; Maren, bor paa Klokkepladsen i Hole. (...) Fred Moe utvandret i 1912 og opholdt sig i Laurence, Iowa i tre aar. Var saa i Canada, Wisconsin, Minnesota, Nebraska og Illinois; men kun for en kort tid. Reiste saa til Aberdeen, S. Dak., hvor han driver forretning som skomaker».*

* S. Dak. = Sør-Dakota. O.S. Johnson: Utvandringshistorie fra Ringeriksbygderne II (Minneapolis 1921), s. 143–144.

Josefine Bråten og datteren Jørgine foran den gamle låven i Rønningen cirka 1920.

BRÅTEN III

I 1971 ble det tidligere småbruket Bråten delt i tre parseller, hvorav den sørligste (gnr. 180/76 Bråten III, cirka 7,8 dekar) ble overdratt til eiernes sønn Terje Bergedal Bråthen. Han skilte samme år ut en tomt (gnr. 180/77 Elvely) hvor han bygde enebolig. Resten av eiendommen ble i 1999 delt i tre byggetomter – gnr. 180/97 (Solengveien 46), 180/98 (Gamle Holeveien 13) og 180/103 (Gamle Holeveien 9).

sønn, Rolf Arvid, med Bjarne Marentius Høydal (f. 1894) fra Hammerfest. Allerede i 1943 solgte Jørgine eiendommen videre til sønnen for samme sum som hun selv betalte (1.700 kroner), med tillegg av livøre i sin levetid.

Rolf Arvid Høydal Bråthen (1917–1993) var offiser i Hæren, og sjef for bilverkstedet ved IR6 på Helgelandsmoen. Han var gift med Ågot Bergedal (1917–1966) fra Sørgefoss på Ask. De fikk tre sønner:

* Truls (f. 1944), g.m. Randi Ellefsen (f. 1946) fra Snyta, én datter Kristin (f. 1969) – se nedenfor.

* Terje (f. 1947), g.m. May Britt Nyseth (f. 1950) fra Lunner (siden skilt), to døtre: Gry (f. 1971) og Nina (f. 1975) – se gnr. 180/77 Elvely Solengveien 44.

* Lasse (f. 1950), g.m. Grethe Ingvaldsen (f. 1952) fra Heggen i Soknedalen, to barn: Lars (f. 1970) og Heidi (f. 1974) – se gnr. 180/75 Bråten II Solengveien 48.

I 1961–62 bygde Ågot og Rolf Bråthen ny enebolig ved siden av den gamle på Bråten, og i 1971 ble eiendommen delt i tre parseller som ble overdratt til hver av de tre sønnene. Den nye eneboligen med 3,1 dekar tomt ut mot elva beholdt bnr. 20 Bråten og ble overtatt av eldste sønn Truls, mens Lasse ble eier av «gamle» Bråten (nytt bnr. 75 Bråten II) og Terje av en tomt på sørsida (nytt bnr. 76 Bråten III).

Truls Bergedahl Bråthen (f. 1944) arbeider som prosjektleder ved Vatech Hydro AS (tidligere Møller Energi) på Bergermoen, og er gift med Randi Ellefsen (f. 1946) fra Tolpinrud, som er kontorassistent ved Vatech Hydro AS. De har én datter, Kristin (f. 1969), som i 2000 fikk overdratt en tomt fra foreldrene (se gnr. 180/104 Solengveien 69). Hun er gift med Jan Erik Ruud (f. 1970) fra Røyse. De har tre barn: Henrik (f. 1995), Ingrid (f. 1997) og Stian (f. 2004).

Av bygninger på gnr. 180/20 Bråten er enebolig (bygd 1961–62) og garasje (1975).

(Bygningene på «gamle» Bråten er omtalt under gnr. 180/75).

SOLHEIM-TUNET

I 2000 ble det gjenværende arealet av det tidligere småbruket Solheim (gnr. 180/10) solgt til Prowa/Conceptor, som her prosjekterte 12 eneboliger i det såkalte «Solheim-tunet» – se gnr. 180/105–111 og 180/114–118.

Boliger på Helgelandsmoen

UNDER GNR. 180 MO OG GNR. 225 HELGELAND

Solengveien

Solengveien 1 180/93

Utskilt i 199 fra gnr. 180/30 Vesleheimen VI (Solengveien 3) og solgt til Solfrid Sandum (f. 1963) fra Veme i Soknedalen. Hun er salgsleder ved IKEA på Slependen, og har to barn: Miriam (f. 1987) og Linn Chanin (f. 1992).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1998.

Solengveien 3 180/30 Vesleheimen VI

Utskilt i 1949 og i 1951 solgt til Emil Bæringen (f. 1909) fra Hønefoss for 1.701 kroner. Han solgte i 1979 den ubebygde tomte til Rønnaug og Einar Thorsen.

Einar Thorsen (f. 1931) fra Eikli i Norderhov er byggmester, og gift med Rønnaug Urdahl (f. 1932) fra Dalsbråten. De har én sønn, Øystein (f. 1959), som er bosatt i Steinsåsen (to barn: Sacha f. 1998 og Victoria f. 1999).

Eiendommen er på 2,1 dekar. Enebolig bygd 1979–80.

Solengveien 4 180/33 Fossmo

Utskilt i 1949, og i 1952 solgt til Tore Foss for 1.560 kroner.

Tore Foss (f. 1929) fra Hval i Haugsbygd var materiellregnskapsfører (sivilt ansatt) på Helgelandsmoen. Han er gift med Ambjørg Jonassen (f. 1929) fra Hønefoss, som arbeidet som kantineassistent samme sted. De har én sønn, Tor Asle (f. 1950), som er bosatt på Tolpinrud. Han er gift med Margrete Mayer (f. 1948) fra Tolpinrud, og de har én sønn, Thomas (f. 1979). Margrete har fra tidligere ekteskap to døtre, Jeanette (f. 1969) og Tanja (f. 1972).

Enebolig med garasje bygd 1959–60.

Solengveien 5 180/67 Flattum

Utskilt i 1965 og solgt til Anders Stranna (f. 1942) for 1.500 kroner. Han var gift med Gerd Ellingsen (f. 1945) fra Steinsfjerdings, som overtok den ubebygde tomte de ekteskapet ble oppløst i 1967. Hun er assistent ved Solstad

bo- og rehabiliteringssenter på Røyse, og giftet seg i 1969 med Svein Ove Nikolaisen (f. 1948) fra Jevnaker, som arbeider som anleggsleder i Oslo. De har to barn:

* Lene (f. 1970), bosatt i Hønefoss, g.m. John Tolmie fra Esbjerg i Danmark, én datter Natalia (f. 2002).

* Frode (f. 1974), bosatt i Solengveien 5, g.m. Marita Rolid fra Eikli. Fra tidligere samboerskap med Ann Helen Gustavsen fra Heradsbygda har han to barn: Henriette (f. 1997) og Maria (f. 2000).

Eiendommen er på 1 dekar. Eneboligen (bygd 1970) fikk et påbygg i 1998 (generasjonsbolig), og her bor sønnen Frode Nikolaisen med sin familie.

Solengveien 6 180/34

Utskilt 1949 og i 1954 solgt til Torgeir Adamsen (1919–1972) for 1.200 kroner. Fra 1972 var Gudrun Adamsen eier, og hun solgte i 1976 til Ole M. Gjermundboe (f. 1917).

I august 1981 kjøpte Odd Ellingsen (f. 1943) eiendommen. Han er innkjøpsleder i Ringerike kommune, og gift med Tove Mortensen (f. 1953) fra Hokksund. De har to barn: Nina (f. 1978) og Rune (f. 1980).

Eiendommen er på 1,4 dekar. Enebolig bygd 1956 (påbygd 1981), uthus/garasje (1956) og ny garasje (1997).

Solengveien 7 180/27 Vesleheimen III

Utskilt i 1949, og i 1951 solgt til Lauritz Olsen (f. 1907) for 1.688 kroner. Han satt som eier til 1957, da han solgte den til Oddveig (f. 1928) og Trygve Fillingsnes (f. 1924). Fra 1965 var Erik Hansen (f. 1938) eier, og han solgte eiendommen i 1969 til Alf Gaarud.

Dagens eier ønsker ingen omtale.

Solengveien 8 180/60 Solbu

Utskilt i 1961 fra gnr. 180/36 Nyhus II og solgt til Olav Djuve for 1.300 kroner. Han var offiser på Helgelandsmoen. I 1977 var det hjemmels- overgang til Margit Djuve (f. 1907). Margit og Olav Djuve var barnløse, og testamenterte eiendommen til Røde Kors.

MOSMOEN

Mosmoen gnr. 180/24 er en parsell som ble utskilt fra Mo i 1949 og solgt til Hole kommune, som her regulerte 19 boligtomter. Tomtene ble solgt videre til en pris av 800 kroner pr. dekar – se gnr. 180/25–43.

Siden november 1997 har Guro Borg (f. 1969) fra Steinsåsen vært eier av Solbu. Hun var tidligere avdelingsleder i CC-avdelingen i Skeidar Hønefoss AS, og er i dag student (utdanner seg til radiograf).

Enebolig bygd 1961.

Solengveien 11 180/29 Olanbo

Utskilt i 1949, og i 1952 solgt til Gjermund Kvil for 1.740 kroner. Han solgte i 1965 den ubebygde tomta til Otto Ellingsen for 8.500 kroner.

Otto Ellingsen (1916–1967) fra Sømoeen i Steinsfjeringen var fra 1947 oppsynsmann i militærleiren på Helgelandsmoen. Han ble gift med Olaug Askestrand (f. 1915) fra Vikar i Ådal, som arbeidet som kokke samme sted. De fikk to barn:

* Odd (f. 1943), g.m. Tove Mortensen (f. 1953) fra Hokksund, to barn: Nina (f. 1978) og Rune (f. 1980) – se gnr. 180/34 Solengveien 6.

* Gerd (f. 1945), g.m. Svein Ove Nikolaisen (f. 1948), to barn: Lene Tolmie (f. 1970) og Frode (f. 1974) – se gnr. 180/67 Solengveien 5.

Siden 1967 har Olaug Ellingsen vært eier av Solengveien 11. Enebolig og uthus ble bygd 1967–68.

Solengveien 15 180/25 Trollstua

Utskilt i 1949 og solgt til kaptein Walther Larsen (f. 1913) for 2.112 kroner. I 1951 ble eiendommen kjøpt av major Stig Adeler (f. 1916), som i 1954 solgte den videre til Staten ved Forsvarsdepartementet.

Siden mai 1997 har Elin Tønderum Holm og Noralv Holm vært eiere.

Elin Tønderum Holm (f. 1963) fra Dokka i Nordre Land er utdannet barnepleier, og har siden 1997 drevet Trollstua familiebarnehage på eiendommen. Noralv Holm (f. 1964) fra Hemne i Sør-Trøndelag er offiser. De har tre barn: Eirik (f. 1994), Magnus (f. 1997) og Ragnhild (f. 1999).

Eiendommen er på 2,6 dekar.

Solengveien 16 180/35 Vesleheimen XI

Utskilt i 1949, og i 1954 solgt til Johan Dahl

(f. 1920) for 3.032 kroner. Han var gift med Gunhild Dahl (f. 1909), og de bygde enebolig på eiendommen.

I juli 1970 overtok sønnen, Knut Erik Dahl (f. 1942) som eier. Han er sikkerhetsbetjent ved Sentralanlegget i Krokkleiva, og gift med Kari Eriksen (f. 1941) fra Hønefoss, som var konsulent ved Våpenteknikk regiment på Helgelandsmoen (i dag pensjonist). De har to barn: Steinar (f. 1970) og Kjetil (f. 1971).

Eiendommen er på 2,8 dekar.

Solengveien 17 180/45

I 1949 ble det utskilt en tomt lengst vest på eiendommen Solheim, som ble solgt til en niese av Solheims eier Marie Kvil, Aud Helen f. Kvil (f. 1926) og hennes mann Thor Olav Nicolai Ludvigsen (f. 1921, flyver). De er bosatt i Bærum, og har fem barn: Helen, Morten, Kari, Lise og Tor (se omtale av gnr. 180/10 Solheim). De bygde hus på eiendommen i 1965, og brukte den som feriested. I november 2003 ble den overtatt av naboen Knut Jørgen Nyhus på Snadden (se omtale av gnr. 180/11 Nyhus), som siden har leid den ut.

Våningshus bygd 1965 (påbygd 1972), og to uthus.

Solengveien 20 180/32 Sandmo

Utskilt i 1949 og i 1950 solgt til Ole Henry Karlsen (f. 1923) fra Begna i Norderhov. Han er gift med Gudrun Olaug Stensrud (f. 1923) fra Røyse, og de har tre barn:

* Egil (f. 1950), bosatt på Furumoen på Jevnaker, g.m. Lisbeth Helen Aas (f. 1954) fra Lilleaker, to barn: Frode (f. 1975, samboer med Tove Mette Nerby fra Jevnaker, to barn: Martin f. 1999 og Petter f. 2004) og Vibeke (f. 1979, samboer med Pål Blekkerud fra Gran).

* Kjell (f. 1953), bosatt i Haugsbygd, g.m. Inger Anne Aas (f. 1953) fra Lilleaker, to barn: Hege (f. 1982) og Anette (f. 1984).

* Gro Helen (f. 1964), bosatt i Løkenmoen ved Vik, samboer med Trygve Bratteteig (f. 1961) fra Hole, to barn: Mari (f. 1993) og Mette (f. 1997).

Som yrkesaktiv var Ole Henry Karlsen fabrikkarbeider ved Norske Skog/Follum. Gudrun Olaug Karlsen arbeidet i 10 år som renholder i Forsvaret (Helgelandsmoen), før hun i 10 år var lagerarbeider ved depotet samme sted.

Enebolig bygd 1952–53, garasje/uthus i 1980–81.

Solengveien 21 180/28 Vesleheimen IV

Utskilt i 1949, og i 1955 solgt til Karl Oskar Hansen for 1.176 kroner.

Karl Oskar Hansen (1896–1972) fra Ringåsen i Norderhov var snekker, og gift med Borg-hild Johanne Borgersen (1898–1962) fra Borgers-Hårum i Steinsfjordingen. Fra 1949 til 1955 bodde de på Stensbak ved Steinsbakken i Hole (se bind 2 s. 693).⁶ De fikk tre barn:

* Willy (1922–1990), seinere eier av Solengveien 21, g.m. Anne Sofie Lerfaldet (1926–1999) fra Sokna, tre sønner: Terje, Magne og Kåre – se nedenfor.

* Odd (1923–1999), bosatt i Steinsåsen, g.m. Elsa Jørgina Andreassen (1928–1965) fra Steinsbråten, to barn: Karsten Olav (f. 1947) og Inger Jorunn (f. 1952) – se bind 2 s. 716.

* Aud (f. 1925), bosatt på Helgelandsmoen, g.m. Oddvar Grøtåsen (1919–1998) fra Åmot på Modum, fire sønner: Tom Erik (f. 1944), Bjørn (f. 1952), Vidar (f. 1955) og Arne Christopher (f. 1957) – se Kastebakken 28 (gnr. 180/16 Kastet).

I 1973 ble eiendommen overtatt av eldste sønn, Willy Hansen (1922–1990). Han var snekker og småbruker, og gift med Anne Sofie Lerfaldet (1926–1999) fra Sokna. De fikk tre sønner:

* Terje (f. 1946), bosatt i Torpo i Hallingdal, g.m. Sissel Solheim (f. 1951) fra Sollihøgda, to barn: Anita (f. 1970, samboer med Håkon Wirstad fra Lunner) og Elin (f. 1975).

* Magne (f. 1950, tvilling), bosatt i Ringåsen i Norderhov, g.m. Heidi Henriksen (f. 1952) fra Kistefoss i Jevnaker, tre sønner: Tommy (f. 1971, g.m. Sissel Dybdahl fra Hønefoss, én datter Kristine f. 1996), Robert (f. 1975, samboer med Camilla Valdersstøen fra Hønefoss) og Morten (f. 1980, samboer med Monica Frølich fra Hønefoss, én sønn Kristoffer f. 2004).

* Kåre (f. 1950, tvilling), seinere eier av Solengveien 21 – se nedenfor.

I 1975 overtok en av sønnene, Kåre Hansen (f. 1950), eiendommen. Han er billakkerer av yrke, og satt som eier til 1988. Han er i dag bosatt ved Gomnes på Røyse, og gift med Mette Bergmann (f. 1961) fra Røyse. De har én sønn, Didrik (f. 1993). Fra tidligere ekteskap med Marit Haugland (f. 1952) fra Vestre Ådal har han to barn:

⁶ Karl Oskar Hansen var sønn av Anne Karine Gulbrandsdatter og Hans Olaves Andreassen, som i 1900 var forpaktere i Nordløkka ved Sundvollen. Anne Karine kom fra husmannsplassen Sanna under Søndre Gjesval.

* Marianne (f. 1974), tre barn: Lisell, Fara og Frida.
* Lisbeth (f. 1977), g.m. Ottar Langvandsbråten, to døtre: Vilde og Sanna.

Fra 1988 var Marit Haugland Hansen eier. Hun solgte eiendommen i 1990 til Jan Larsen (f. 1959). Siden juni 1997 eies Solengveien 21 av Magnus Siggestrøm (f. 1966).

Eiendommen er på 1,7 dekar.

Solengveien 24 180/73 Skogly

I 1908 fikk Anne Pedersdatter Kastet festekontrakt av eieren av Mo på en tomt øst for den tidligere husmannsplassen Nordre Rønningen, i 99 år til en årlig leie av 10 kroner.

I 1961 var det hjemmelsovergang på husene på tomta fra Anne Kastet til Per Johs. Johansen Kastet og fru Hovland. Sistnevnte overdro umiddelbart sin del til arvingene Johan Hovland, Alville Mørch, Harriet Sjøberg og Gudrun Sveum.

I september 1961 ble husene på festetomta solgt til Helge Sundsmoen (f. 1920) for 12.000 kroner. I februar 1969 kjøpte Sundsmoen grunnen av Viggo Moe Haugen på Mo for 4.000 kroner.

I 1994 ble eiendommen solgt til Anne Kate Søvre (f. 1965) – se Gamle Holeveien 6, gnr. 180/95. I 1999 ble Tormod Karlsen (f. 1965) ny eier. Han solgte eiendommen i oktober 2003 til Nina Christine Hallberg (f. 1968) fra Hole, som er pleieassistent ved Hole bo- og rehabiliteringssenter. Fra tidligere samboerskap med Sven Olaf Solhaug (f. 1956) har hun to barn: Simen (f. 1993) og Maren (f. 1995).

Eiendommen er på 1,1 dekar.

Solengveien 26 180/58 Helgetun

Utskilt fra gnr. 180/9 Solengen i 1961 og solgt til Helge Støa (f. 1940) for 2.887 kroner. I 1964 kjøpte Terje Fridtjof Bjørklund (f. 1942) tomta, og han solgte den i 1968 til Johannes Sørbu for 5.000 kroner. Johannes Sørbu (f. 1932) fra Øystre Slidre har vært befal i Hæren (Helgelandsmoen), og er gift med Mary Gunvor Skjærstein (f. 1935) fra Leira i Valdres. De fikk tre barn:

* Sissel (f. 1964), g.m. Rune Foslien (f. 1968), tre barn: Sondre (f. 1994), Marius (f. 1997) og Vetle (f. 2001).
* Bente (f. 1967), samboer med Jan Ellingsen (f. 1960), én datter Trude (f. 1997).
* Jan Magnus (1974–2001).

Eiendommen er på 1,1 dekar. Enebolig bygd 1970, uthus 1972 og garasje 2001.

Solengveien 27 180/118

Utskilt fra gnr. 180/10 Solheim i 2001 og solgt til Øyvind Skår (f. 1974) og Monica Mehlum (f. 1979). Siden mars 2004 har Øyvind Skår vært eneeier. Han er fra Stathelle i Bamble i Telemark, og arbeider som biloppretter ved Møller Skadesenter i Bærum.

Eiendommen er på 381 m².

Solengveien 28 180/62 Annebo

Utskilt fra Solengen i 1963 og solgt til Anne Seljestad Keiserud (f. 1945), som er bosatt på Høse i Bærum. Hun bygde tomannsbolig på eiendommen i 2001.

Seksjon 1 (Solengveien 28A):

Eiere fra oktober 2001: Astrid Helene og Gjermund Gjermundbo. De solgte seksjonen i desember 2003 til Jostein Moen og Marita Christensen Bergan.

Seksjon 2 (Solengveien 28B):

Eiere fra oktober 2001: Frank Langbråten og Ingvild Lervik Glasrud. De solgte seksjonen i november 2002 til Jon Edvardsen Sundby (f. 1977) og Hanne Voje Heieren (f. 1981).

Solengveien 30 180/64 Evabo

Utskilt fra Solengen i 1963 og solgt til Eva Randi Seljestad (f. 1950) fra Bekkestua i Bærum for 3.750 kroner.

I oktober 2001 ble eiendommen delt i to seksjoner og solgt:

Solengveien 30A: Vegard Myklebusthaug (f. 1973) og Britt Alise Leirvik (f. 1977).

Solengveien 30B: Evy Kalvøy (f. 1975) og Lars Petter Sameien (f. 1974).

Solengveien 31 og 33 180/139

Utskilt fra Solheim (eier Gerd Kvil) i 2004 og solgt til Lafton Eiendom, som har oppført tomannsbolig (ferdigstilt oktober 2004).

Solengveien 31: Eies av Kjell T. Leirflaten og Sissel Svanø.

Solengveien 33: Eies av Steffen Torp.

Solengveien 35 180/140

Utskilt fra Solheim (eier Gerd Kvil) i 2004 og solgt til Lafton Eiendom, som har oppført

tomannsbolig (ferdigstilt oktober 2004).

Seksjon 1: Eies av Kristian Vaaten.

Seksjon 2: Eies av Tina Størner Mathiesen.

Solengveien 38 180/79 Bergtun

Utskilt fra Solengen i 1974 og solgt til Egil Agnar Berg for 18.000 kroner.

Egil Agnar Berg (f. 1933) fra Rendalen i Hedmark var avdelingsingeniør i Forsvaret. Han er gift med Inger f. Bæverfjord (f. 1930) fra Surnadal på Nordmøre, som har vært selvstendig næringsdrivende (bl.a. inneholder av IB shop på Helgelandsmoen). De har to barn:

* Grete Karin (f. 1959), bosatt på Sollihøgda, g.m. Lennart Hovland (f. 1946) fra Tønsberg, to barn: Kristoffer (f. 1992) og Kristina (f. 1995).

* André (f. 1960), bosatt i Hønefoss, g.m. Olaug Hopmo fra Frosta i Trøndelag. Fra tidligere ekteskap har han to barn: Anders (f. 1991) og Hilde (f. 1995).

Eiendommen er på 2,1 dekar. Enebolig oppført 1975–76.

Solengveien 40 180/82 Soltun

Utskilt i 1978 fra gnr. 180/9 Solengen og solgt til Arne Toralv Strat for 18.000 kroner.

Arne Toralv Strat (f. 1928) fra Gjerstad i Aust-Agder er gift med Ingfrid Strat (f. 1932) fra Sandnes. De har begge hatt sin arbeidsplass i Forsvaret; han som offiser, hun som kontorfullmektig. De har fire barn:

* Marit Kristine (f. 1955), g.m. Arild Holt. Fra tidligere ekteskap med Ulf Svensen har hun tre barn: Tiril (f. 1979), Tine (f. 1982) og Morten (f. 1987).

* Venke (f. 1959), g.m. Helge Thorsen, fem barn: Lene (f. 1978), Kristine (f. 1980), Jon Martin (f. 1984), Ole Andreas (f. 1986) og Marie (f. 1996).

* Thor-Inge (f. 1964), g.m. Tonje Waagbø, to barn: Eirik (f. 1992) og Susanne (f. 1995).

* Lise (f. 1965), samboer med Frode Hurum. Fra tidligere ekteskap med Frank Lium har hun to barn: Stine (f. 1986) og Helene (f. 1988).

Eiendommen er på 2 dekar. Enebolig bygd 1979.

Solengveien 43 180/115

Utskilt fra Solheim i 2000, og i januar 2001 solgt til Henning Even Larsen (f. 1953) og Marianne Karlsen (f. 1970).

Eiendommen er på 394 m². Enebolig bygd 2001.

Solengveien 44 180/77 Elvely

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 180/76 Bråten III i 1971 (Bråten III ble utskilt fra gnr. 180/20 Bråten tidligere samme år). Eier av begge eiendommer var Terje Bergedal Bråthen (f. 1947), som bygde enebolig her. Han er vaktmester ved Nøstret bo- og omsorgssenter på Røyse, og var gift med May Britt Nyseth (f. 1950) fra Lunner (siden skilt), som er leder av hjemmehjelpjenseten i Hole kommune. De har to døtre:

* Gry (f. 1971), bosatt i gnr. 180/97 Solengveien 46, g.m. Yngve Johannessen (f. 1972) fra Tolpinrud, to sønner Jørgen (f. 2001) og Joakim (f. 2004). Yngve har fra tidligere én datter Marlene (f. 1990).

* Nina (f. 1975), bosatt i Göteborg, Sverige.

Terje Bergedal Bråthen er i dag bosatt på Johnsrud i Soknedalen, og samboer med Berit Johnsrud (f. 1955) fra Strømsoddbygda, som er aktivtør ved Nøstret bo- og omsorgssenter.

Siden 1999 har hans tidligere kone, May Britt Bråthen (f. 1950), vært eier av Solengveien 44.

Eiendommen er på 1,6 dekar. Enebolig med garasje bygd 1971.

Solengveien 46 180/97

Utskilt i 1999 fra gnr. 180/77 Elvely (Solengveien 44) og overdratt til eiernes datter Gry f. Bråthen og hennes mann Yngve Johannessen.

Gry Johannessen (f. 1971) er interiørkonsulent/aktivtør, mens Yngve Johannessen (f. 1972) fra Hønefoss er selvstendig næringsdrivende som IT-konsulent. De har to barn: Jørgen (f. 2001) og Joakim (f. 2004). Yngve har fra tidligere én datter Marlene (f. 1990) med Gunn Marie Larsen fra Hønefoss.

Enebolig bygd 1999 og garasje 2001.

Solengveien 47 180/114

Utskilt fra gnr. 180/10 Solheim i 2000, og i januar 2001 solgt til Stian Solbakke (f. 1973) fra Bærum. Han er selvstendig næringsdrivende (budbil ved Oslo Transportentral), og er samboer med Gunn Brekke (f. 1973) fra Voss, som er hjelpepleier ved Høyenhall bo- og rehabiliteringssted. De har to barn: Malin (f. 2000) og Helene (f. 2002).

Eiendommen er på 412 m². Enebolig og garasje bygd 2001.

Solengveien 48 180/75 Bråthen II

Denne eiendommen er egentlig gårdstunet på det gamle bruket Bråten (gnr. 189/20), som i 1971 ble delt i tre parseller. En ny enebolig nord for det gamle våningshuset fikk da beholde bruksnummer 20, mens «gamle» Bråten med 6,7 dekar tomt fikk nytt bruksnummer 75 og ble overtatt av eiernes yngste sønn, Lasse Bergedal Bråthen.

Lasse Bergedal Bråthen (f. 1950) er fargehandler, og innehaver av Hønefossen Fargehandel i Hønefoss (etablert 1993). Han er gift med Grethe Ingvaldsen (f. 1952) fra Heggen i Soknedalen, og de har to barn:

* Lars (f. 1970), bosatt i gnr. 180/94 Solengveien 65, g.m. Ruetairat Sangworn (f. 1976) fra Surin, Thailand.

* Heidi (f. 1974), bosatt i gnr. 180/96 Solengveien 67, g.m. Hans Karsten Fauske (f. 1972) fra Heradsbygda, to barn: Jens Kristian (f. 1999) og Martin (f. 2002).

I 1998 ble det utskilt to tomter til eiernes barn, og eiendommen har siden vært på 4 dekar.

I 1932 brant det gamle våningshuset, som var en tømmerstue i én etasje (trolig den gamle husmannsstua). Dagens våningshus ble bygd samme år (1932, påbygd 1954 og 1970). Høsten 2000 ble en gammel låve og et muret fjøs revet, og erstattet av garasje.

Solengveien 49 180/117

Utskilt fra Solheim i 2001. Eierne ønsker ingen omtale.

Solengveien 51 180/105

Utskilt fra Solheim i 2000 og solgt til Dagbjørt og Ervin Arnason.

Dagbjørt Sigfinnsdóttir Arnason (f. 1965) fra Reykjavik i Island er salgssjef i Esso Norge, mens hennes mann Ervin Arnason (f. 1964) fra Kopavogur i Island er kokk av yrke. De har tre barn: Anita (f. 1987), Alexander (f. 1992) og Daniel (f. 1994).

Eiendommen er på 422 m². Enebolig bygd 2000.

Solengveien 53 180/106

Utskilt fra Solheim i 2000 og solgt til Jans Kristian Myhre Pedersen og Laila Thorsrud.

Jan Kristian Myhre Pedersen (f. 1951) fra Hønefoss er bankfunksjonær i Hønefoss Spare-

bank, mens Laila Thorsrud (f. 1969) fra Åsa er sykepleier i Hov omsorgsdistrikt i Ringerike. Hun har én sønn, Nicolai Hagelsteen Thorsrud (f. 1991).

Eiendommen er på 399 m². Enebolig bygd 1999 og utebod (2001).

Solengveien 55 180/107

Utskilt fra Solheim i 2000 og solgt til Turid Jamtli Pedersen (f. 1958). I april 2002 solgte hun eiendommen til Hole kommune, som i dag nytter den som flyktningebolig.

Eiendommen er på 373 m².

Solengveien 57 180/108

Utskilt fra Solheim i 2000 og solgt til Morten Olsen (f. 1972) og Therese Otterstad (f. 1975). De er begge fra Elverum, og har to barn: Kine (f. 1994) og Emil (f. 2000). Therese Otterstad arbeider som hjemmehjelp i Ringerike.

Eiendommen er på 477 m². Enebolig og garasje bygd 2000–2001.

Solengveien 59 180/109

Utskilt fra gnr. 180/10 Solheim i 2000 og solgt til Lene Engesbak Nilson og Jan Ole Larsen. Siden oktober 2001 er Jan Ole Larsen (f. 1968) eneeier. Han er fra Rykkinn i Bærum, og drosjeeier ved Asker og Bærum Taxi. Han har én sønn, Jonas Sebastian (f. 1999) med Lene Engesbak Nilson.

Eiendommen er på 475 m². Enebolig bygd 2000, og bod.

Solengveien 61 180/110

Utskilt fra gnr. 180/10 Solheim i 2000 og solgt til Nina f. Rolstad og Knut Varsi. De flyttet til Finnmark og solgte eiendommen i mars 2002 til Tancred Andreas Edwin og Marie Moe.

Tancred Andreas Edwin (f. 1974) fra Bærum er fukttekniker/skadesanerer i ISS, mens Marie Moe (f. 1977) fra Hole er fengselsbetjent. De har én datter, Malin (f. 2001).

Eiendommen er på 477 m². Enebolig og garasje bygd 2000.

Solengveien 63 180/111

Utskilt fra gnr. 180/10 Solheim i 2000 og solgt til Tom Arne Røssum og Janne Lohne.

Tom Arne Røssum (f. 1965) fra Bærum er selvstendig næringsdrivende som rørlegger, mens Janne Lohne (f. 1971) fra Asker er hjelpepleier ved Ringerike sykehus. De har to barn: Daniel (f. 1997) og Marius (f. 2001).

Eiendommen er på 445 m²

Solengveien 65 180/94

Utskilt i 1997 fra gnr. 180/75 Bråthen II (Solengveien 48) og overdratt til eiernes sønn Lars Bråthen (f. 1970). Han er gift med Ruetairat Sangworn (f. 1976) fra Surin, Thailand.

Eiendommen er på 1,5 dekar.

Solengveien 67 180/96

Utskilt i 1998 fra gnr. 180/75 Bråthen II (Solengveien 48) og overdratt til eiernes datter Heidi Bråthen Fauske (f. 1974) og hennes mann Hans Karsten Fauske (f. 1972). Han er fra Heradsbygda, og arbeider som kundebehandler, mens hun er grafisk designer. De har to barn: Jens Kristian (f. 1999) og Martin (f. 2002).

Eiendommen er på 1,2 dekar. Enebolig og garasje bygd 1998–99.

Solengveien 69 180/104

Utskilt i 2000 og solgt til Kristin Ruud (f. 1969) fra Helgelandsmoen. Hun er hjelpepleier i rehabilitering ved Høyenhall bo- og rehabiliteringssted, og er gift med Jan Erik Ruud (f. 1970) fra Røyse, som er politibetjent. De har tre barn: Henrik (f. 1995), Ingrid (f. 1997) og Stian (f. 2004).

Enebolig, garasje og lekestue bygd 2000–2001.

Kastebakken

Kastebakken 11 og 13 180/68 Motun

Utskilt fra Solengen i 1965 og i 1967 solgt til Sverre Alm i Hokksund. I 2002 overtok Helge Alm i Oslo som eier, før Lafton Eiendom kjøpte tomta i 2004 og bygde vertikaldelt tomannsbolig (ferdigstilt september 2004).

Seksjon A – Kastebakken 11: Truls Heimdal og Linda Aspelund Heimdal.

Seksjon B – Kastebakken 13: Thomas Hageberg Tolpinrud.

Kastebakken 14 180/136

Utskilt fra Østby i 2004 og solgt til Wenche Aker (f. 1954) fra Røyse.

Kastebakken 15 180/66

Utskilt fra Sørli i 1965 og overdratt til Erling Kåre Sørli (f. 1920), tidligere eier ev Sørli. I 1975 ble sønnen Jan Ragnar Sørli eier av tomta, og han bygde enebolig (ferdig 1979). Jan Ragnar Sørli (f. 1954) er verksmester ved Nor-Reg AS, og gift med Tone Irene Sørli (f. 1957) fra Sandby ved Helgelandsmoen, som er barnehageassistent ved Veien barnehage i Ringerike. De har to barn: Kjersti (f. 1979, samboer med Stein Tore Håve f. 1979) og Morten (f. 1982).

Eiendommen er på 1,4 dekar. Enebolig, garasje og dukkestue bygd 1979.

Kastebakken 17 180/92

Utskilt fra Sørli i 1997 og solgt til Oddvar Lind (f. 1952) fra Andøya i Nordland. Han har vært kaptein i Hærens våpentekniske korps, og er ugift.

Eiendommen er på 0,9 dekar. Enebolig bygd 1997–98.

Kastebakken 19 180/14 Sørli

I 1910 skilte eieren av Solengen, Kristian K. Rosning, ut en parsell hvor han bygde enebolig.

Solengen solgte han året etter (1911) til Kristian Antonsen Bråten (se ovenfor). Den utskilte delen fikk navnet Sørli, og ble ved auksjonsskjøte av 30. mars 1918 solgt til Emma og Edvard Andreassen for 2.400 kroner.

Edvard Andreassen (1883–1952) var fra Suserud i Steinsfjordingen. Han var skogsarbeider, og gift med Emma Olsen (1886–1974) fra Ask. De fikk fire barn:

* Else (1910–1977), g.m. Magne Myra (1913–2000) fra Gran (vestsida av Randsfjorden), to døtre: Eva Synnøve (1944–1985, bosatt i Kristiansand, g.m. Helge Andersen fra Kristiansand, fire barn: Rita, Rune, Roy og Roger), og Bjørg (f. 1947, bosatt i Hønefoss, g.m. Odd Edvardsen fra Ski i Akershus).

* Anders (1911–1932), gårdsgutt på Helgeland, druknet i Storelva ved Domholt, 21 år gammel.

* Erling Kåre (f. 1920), seinere eier av Sørli, g.m. Reidun Charlotte Skredsvig (1923–2003) fra Åmot på Modum, to barn: Jan Ragnar (f. 1954, g.m. Tone Irene Sørli, to barn: Kjersti og Morten – se Kastebakken 15) og Erna (f. 1951, g.m. Arild Andreassen, én sønn

Edvard Andreassen (1883–1952) fra Suserud i Steinsfjerdingen ble eier av Sørli i 1918.

Johnny – se Skauveien 28).

* Sverre (1922–1998), g.m. Solveig Haugen (f. 1926) fra Hadeland, fem barn: Svein Erik (f. 1949), Bjørn Arild (f. 1951), Åge Arne (f. 1953), Per Edvard (f. 1958) og Grete (f. 1963) – se gnr. 180/44 Vestli – Kastebakken 21.

I 1951 ble Sørli overdratt til en av sønnene, Erling Kåre Sørлие. Han bodde her med sin familie til 1964, da han bygde ny enebolig i Skauveien og flyttet dit – se Skauveien 26.

Fra 1964 til 1966 var Egil Fuhre (f. 1937) eier av Sørli. Han solgte i 1966 eiendommen til søskenparet Inger Karoline Berget (1900–1989) og Anders Berget (1893–1967) fra Heradsbygda. I 1972 overtok deres niese, Bjørg Olaug Heimdal (f. 1934), som eier.

Hun var gift med Johan Alfred Heimdal (1922–1999) fra Karmøy ved Haugesund. De fikk én datter, Inger (f. 1969), som er bosatt i Haugesund. Fra tidligere ekteskap med Peder Marius Wang (f. 1922) fra Frosta i Nord-Trøndelag har Bjørg Olaug to sønner, Håkon (f. 1960, seinere eier av Sørli) og Runar (f. 1956, bosatt på Tyristrand).

I årene 1983–85 var Bente (f. 1953) og Åge Antonsen (f. 1948) eiere av Sørli. De solgte i 1985

eiendommen til Håkon Wang, sønn av den tidligere eieren Bjørg Olaug Heimdal.

Håkon Wang (f. 1960) fra Helgelandsmoen er ugift, og arbeider som takserer/bilklargjører i Toyota Hønefoss AS. Fra tidligere samboerskap med Trude Båtnes (f. 1964) fra Kristiansund har han én sønn, Halvor (f. 1990).

Enebolig bygd cirka 1870 (restaurert flere ganger, sist i 2001–2002), uthus med garasje (ca. 1920) og garasje/verksted (ca. 1950).

Kastebakken 20 180/137

Utskilt i 2004 og solgt til Torunn og Olaf Ragutzki, som her oppfører enebolig med innflytting på nyåret 2005.

Olaf Ragutzki (f. 1969) fra Nordernei i Tyskland er møbelsnekker/tømrer, mens Torunn B. Tveit Ragutzki (f. 1966) fra Åmli i Aust-Agder er gullsmed. De har én sønn Olve (f. 2000).

Kastebakken 21 180/44 Vestli

Vestli ble utskilt i 1949 fra gnr. 180/14 Sørli (Kastebakken 19) og i 1952 solgt til eiernes sønn, Sverre Sørli, for 1.000 kroner.

Sverre Sørli (1922–1998) var entreprenør med eget gravefirma, og ble gift med Solveig Haugen (f. 1926) fra Hadeland. De fikk fem barn:

* Svein Erik (f. 1949), bosatt i Oslo, samboer med Karin Myrvold (f. 1950). Svein Erik har fra tidligere samboerskap med Benedikte Parelius fra Trondheim én sønn, Anders (f. 1974).

* Bjørn Arild (f. 1951), eier av Vestli siden 1998, g.m. Liliane Karlsen, to barn – se nedenfor.

* Åge Arne (f. 1953), g.m. Hildegunn Hansen (siden skilt), én sønn – se nedenfor.

* Per Edvard (f. 1958), ugift, bosatt i Sverige.

* Grete (f. 1963), bosatt i Oslo, samboer med Bjørn Hultgreen fra Oslo, én sønn Julian (f. 1998).

I 1991 ble eiendommen overdratt til svigerdatteren Hildegunn f. Hansen (f. 1965), som var gift med Åge Arne Sørli (siden skilt). Hun er fra Arnegård ved Hønefoss, og arbeider som første-konsulent ved Statens kartverk. De har én sønn, Aleksander (f. 1990). I 1996 overtok Åge Arne Sørli (f. 1953) eiendommen. Han er murer av yrke.

I juni 1998 ble hans eldre bror, Bjørn Arild, eier av Vestli.

Bjørn Arild Sørli (f. 1951) er systematiker i oljeindustrien, og ansatt i Smedvig Offshore AS.

Solveig Sørli f. Haugen (f. 1926) og Sverre Sørli (f. 1922) med sine to eldste barn foran det første huset i Vestli, som var under oppføring i 1952. I midten står Svein Erik (f. 1949), mens Bjørn Arild (f. 1951) sitter på mors arm.

Han er gift med Liliane Karlsen (f. 1955) fra Lofoten, som er hjelpepleier ved Ringerike sykehus døgnpsykiatrisk avdeling på Røyse. De har to barn: Silje Marie (f. 1986) og Line Elisabeth (f. 1993).

Enebolig bygd 1952, og uthus/garasje (1960).

Kastebakken 22 180/133

Utskilt fra Kastet i februar 2004, eies av brødrene Tom Erik, Arne, Vidar og Bjørn Grøtåsen. Høsten 2004 ferdigstiller entreprenør Tor Kraggerud en vertikaldelt tomannsbolig (ikke solgt pr. 1. september 2004).

Eiendommen er på 750 m².

Kastebakken 24 180/88

Utskilt 1987 fra gnr. 180/16 Kastet og overdratt til eiernes sønn, Tom Erik Grøtåsen. Han bygde tomannsbolig sammen med broren, Vidar Grøtåsen, som samtidig overtok nabotomt – se Kastebakken 26 – gnr. 180/87.

Tom Erik Grøtåsen (f. 1944) er verkstedsformann i Ringerike kommune. Han er gift med Marit Olsen (f. 1950) fra Hønefoss, som er hjelpepleier ved Hole bo- og rehabiliteringssenter. De fikk to barn:

* Vegard (1970–1997), g.m. Trude Båtnes (f. 1964) fra Kristiansund, to barn: Lidun (f. 1993) og Ingrid (f. 1996).

* Linda (f. 1972), bosatt i Horten, g.m. Lars Norboe Andersen (f. 1970) fra Fyn i Danmark, to sønner: Niklas (f. 2002) og Noah (f. 2004).

Eiendommen er på 1,1 dekar. Tomannsbolig bygd 1975.

Kastebakken 26 180/87

Utskilt fra Kastet i 1987 og overdratt til eiernes sønn, Vidar Grøtåsen. Han bygde tomannsbolig sammen med broren, Tom Erik Grøtåsen, som samtidig overtok nabotomt – se Kastebakken 24 – gnr. 180/88.

Vidar Grøtåsen (f. 1955) er anleggsgartner med egen virksomhet (Grøtåsen & Andersen DA). Han er gift med Anne Berit Bakken (f. 1957) fra Norderhov. De har to barn: Kristian (f. 1980) og Kjetil (f. 1985).

I 1995 solgte Anne Berit og Vidar Grøtåsen eiendommen til hans nevø Vegard, og flyttet til Gamle Ringkollvei i Haug.

Vegard Grøtåsen (1970–1997) var montør, og gift med Trude Båtnes (f. 1964) fra Kristiansund. De fikk to barn: Lidun (f. 1993) og Ingrid (f. 1996). Etter Vegards død i 1997 giftet Trude seg igjen i 1999 med Jan Lærum (f. 1960) fra Hønefoss. De er bosatt ved Kroksund – se bind 1 s. 548.

Eiendommen er på 1,1 dekar, og leies ut. Tomannsbolig bygd 1975.

Kastebakken 32 180/134

Utskilt fra Kastet i februar 2004, eies av brødrene Tom Erik, Arne, Vidar og Bjørn Grøtåsen. Skal bebygges med vertikaldelt tomannsbolig (av entreprenør Tor Kraggerud), med planlagt byggestart våren 2005.

Eiendommen er på 800 m².

Kastebakken 34 180/100

Utskilt fra Mo i 1999. Siden oktober 2000 har Jostein Aasengen (f. 1963) fra Bærum vært eier. Han er ugift, og har to sønner: Thomas (f. 1998) og Kevin (f. 1999). Jostein Aasengen er lastebil-sjåfør i egen virksomhet (Asker og Bærum Krantransport AS).

Enebolig bygd 2001–2002.

Gamle Holeveien

Gamle Holeveien 1 og 3 180/120

Utskilt fra gnr. 180/75 Bråthen II i 2002. Vertikal tomannsbolig oppført 2002.

Seksjon 1 (Gamle Holeveien 1):

Eier Leif Inge Martinsen (f. 1966) fra Lom-medalen i Bærum. Han er anleggsleder ved Topaas og Haug AS i Bærum, og har to barn: Mats André (f. 1992) og Marielle Elisabeth (f. 1995).

Seksjon 2 (Gamle Holeveien 3):

Eier: Kristin Lehne (f. 1971) fra Hukebakk på Røyse. Hun er barnehagemedarbeider i Røyse familiebarnehage, og har to barn (tvillinger): Sandra og Andreas (f. 1995).

Gamle Holeveien 4 180/63 Elvetun

Utskilt fra Solengen i 1963 og solgt til Ragnar Lie (f. 1912) for 2.250 kroner. I 1992 overtok Hildur Julie Lie (f. 1917) som eier. I juni 2001 ble eiendommen solgt til Robert Orebråten (f. 1973) og Linda Elisabeth Krogsrud (f. 1976).

Siden 2002 er Geir Morten Mellem (f. 1972) fra Kongsvinger eier. Han er ingeniør ved Tandberg AS.

Eiendommen er på 900 m².

Gamle Holeveien 5 og 7 180/119

Utskilt fra gnr. 180/75 Bråthen II i 2002. Vertikal tomanns bolig oppført 2002.

Seksjon 1 Gamle Holeveien 5:

Eier Paal Zachariassen (f. 1965) fra Råde i Østfold. Han er bilselger ved Autoco Bærum, og er samboer med Lene Aalerud (f. 1967) fra Haslum i Bærum, som er assistent i Bærum kommune. De har én datter, Rikke (f. 1998).

Seksjon 2 Gamle Holeveien 7:

Eiere Bjørn Grande og Kjærstin Larsen. Bjørn Grande (f. 1968) fra Kristiansund er vokter i Securitas, mens Kjærstin Larsen (f. 1964) fra Rykkinn i Bærum er legesekretær ved Bærum sykehus. De har to barn: Sander (f. 1996) og Kristian (f. 1999).

Gamle Holeveien 6 180/95

Utskilt i 1998 fra gnr. 180/63 Elvetun (Gamle Holeveien 4) og solgt til Kate Haglund f. Søvre (f. 1965) fra Nes i Hole. Hun var gift med Tom Erik Haglund (f. 1968, selvstendig næringsdrivende som murer) fra Helgelandsmoen (siden skilt), og de har én datter, Maria Sandra (f. 1997). Kate har fra tidligere to barn: Kjetil (f. 1989) og Kristina (f. 1992).

I april 2004 ble eiendommen solgt til Tor

Doseth Andersen (f. 1965) fra Bærum og Renee Birgitte Olsen (f. 1970) fra Borkenes i Troms. Han er selvstendig næringsdrivende som tømrer, og hun er legesekretær. De har to døtre: Andréa Birgitte (f. 1998) og Pernille (f. 2004).

Eiendommen er på 0,9 dekar. Enebolig bygd 1999.

Gamle Holeveien 9 180/103

Utskilt i 2000 fra gnr. 180/77 Elvely (Solengveien 44) og solgt til Morten Sandum (f. 1973) og Hilde Kristin Solli (f. 1972).

Siden april 2002 har Morten Sandum vært eieeier.

Gamle Holeveien 11 180/113

Utskilt fra 180/76 Bråthen III i 2000 og solgt til Anne Haugerud (f. 1954) fra Sundvollen. Hun er husøkonom ved Godthaab Rehabiliteringssenter i Bærum, og har én sønn, Mads (f. 1988).

Eiendommen er på 973 m². Enebolig med utleiedel bygd 2000.

Gamle Holeveien 13 180/98

Utskilt i 1999 fra gnr. 180/77 Elvely (Solengveien 44) og solgt til Olaug Karin og Tor Skeie. Olaug Karin Skeie (f. 1962) er forskolelærer i Hole kommune, mens Tor Skeie (f. 1961) er forsker innenfor data ved Universitetet i Oslo. De er begge fra Voss, og har tre barn: Therese (f. 1981), André (f. 1985) og Anna Oline (f. 1994).

Enebolig bygd 1999 og garasje 2003.

Skauveien

Skauveien 14 80/129

Rekkehus bygd 1965 for ansatte i Forsvaret. I desember 2003 solgt til Knut Skjervheim.

FORSVARETS BOLIGER SELGES

Etter at Forsvaret trakk seg ut fra Helgelandsmoen, har boligmassen på utsiden av leirområdet gradvis blitt avhendet. Dette er boliger som tidligere ble leid ut til offiserer, befal og sivilt ansatte. Pr. 1. september 2004 er mange boliger fortsatt usolgt – bl.a. i Skauveien.

Skauveien 15 180/101

Eiendommen (Skauveien 15 og 17) ble utskilt fra Skauveien 19 i 1988, og bebygd med en vertikal-delt tomannsbolig i 2000.

Eiere av Skauveien 15 fra 2000 var Johnny Karlsen (f. 1976) og Anita Selbo Frølich (f. 1977).

De flyttet i 2003 til Halden, og i mars 2004 solgte de eiendommen til Cathrine Storøy Pedersen (f. 1979) fra Jevnaker. Hun er samboer med Torbjørn Finnerud (f. 1975) fra Sande i Vestfold, og de har én datter Emilie (f. 2002). Cathrine Storøy Pedersen og Torbjørn Finnerud er begge selvstendig næringsdrivende innen transport (CSP Transport og Finnerud Management).

Skauveien 16 180/128

Rekkehus bygd 1965 for ansatte i Forsvaret. I januar 2004 solgt til Aina Johbraaten (f. 1958) fra Utvika i Hole. Hun er sekretær i Forsvarsbygg, og har én sønn: Espen Johbraaten Theodorsen (f. 1989).

Skauveien 17 180/91

Eiendommen (Skauveien 15–17) ble utskilt i 1988 fra Skauveien 19, og i 2000 bebygd med en vertikaldelt tomannsbolig.

Eiere av Skauveien 17 er Åste Petersen og John Petter Tanem.

Åste Petersen (f. 1970) fra Oslo er politibetjent ved Asker og Bærum politikammer, mens hennes samboer John Petter Tanem (f. 1961) fra Norderhov er selvstendig næringsdrivende som innehaver av Dolly Dimples i Hønefoss. De har én sønn, Anders (f. 2002).

Skauveien 18 180/126

Tidligere bolig for ansatte i Forsvaret, solgt i desember 2003 til Hole Eiendoms Utvikling AS for 1.225.000 kroner. Bygget har to leiligheter (én i hver etasje), som leies ut. Hole Eiendoms Utvikling AS er et lokalt forankret eiendomsselskap som driver med bygg og utleie av bolig- og næringsseiendommer.

Skauveien 19 180/43

Utskilt i 1949, og i desember 1955 solgt til Tora og Per Thorshaug (f. 1926) for 2.296 kroner. I oktober 1988 ble eiendommen solgt til Johnny Røst (f. 1955) fra Tynset, som er yrkesoffiser på Kolsås. Han er gift med Merete Røst f. Kvalvik

(f. 1962), som er konsulent i Ringerike kommune. De har to barn: Mari (f. 1992) og Siri (f. 1995). Johnny Røst har fra tidligere én sønn, Joar André (f. 1980) med Birgit Martinsen (f. 1959) fra Bardufoss.

Enebolig bygd 1957 og garasje 1990.

Skauveien 21 og 23 180/42 Helgemo

Utskilt i 1949, og i mai 1950 solgt til fenrik Alan Anonby (f. 1915) for 2.560 kroner. Han solgte i juli 1952 den ubebygde tomta videre til Oskar Hafnor (1886–1966) for samme beløp.

Oskar Hafnor var fra Hafnor på Røyse, og fikk 12 barn i to ekteskap – se omtale av Nedre Hafnor gnr. 223/4 og Bråtan gnr. 225/9.

I 1982 var det hjemmelsovergang til de fem barna i andre ekteskap: Arild Hafnor (f. 1932), Ole Hafnor (f. 1936), Rut Anda (f. 1937), Eva Fløtberget (f. 1937) og Maud Winters (f. 1942). I 1984 ble det utskilt en parsell som ble overdratt til Ole Hafnor (f. 1936) og hans hustru Jenny Nilsen (se gnr. 180/86 Skauveien 25), og i 1988 ble så den gamle bebyggelsen på eiendommen utskilt med «nytt» nummer (gnr. 180/90 Skauveien 27) og solgt til Unni og Thore Bråthen.

I 1999 kjøpte så Langdalen Byggtjenester resten av eiendommen Helgemo for 200.000 kroner, og bygde her en tomannsbolig i to seksjoner:

Seksjon 1 Skauveien 23: Eier Wenche Linnestad (f. 1961).

Seksjon 2 Skauveien 21: Eier Roger Bjørgvik (f. 1964) fra Sykkylven. Han er ugift, og vaktstjef ved Ringerike fengsel på Tyrstrand.

Skauveien 22 180/127

Tidligere tomannsbolig (bygd 1952) for ansatte i Forsvaret, som i september 2003 ble solgt til Andre Skøien.

I Skauveien 22B bor Andre Skøien (f. 1967) fra Hønefoss. Han er kokk i Color Line, og ugift. Han har én sønn, Henrik (f. 1988), med Eva Haglund fra Hønefoss.

I Skauveien 22A bor Eva Skøien (f. 1930), som er pleieassistent HVPU på Austjord i Ringerike. I ekteskap med Haakon Skøien (1934–1984) fra Lunner på Hadeland fikk hun tre barn: Morten (1954–1999, en datter Camilla (f. 1976), Bjørn (1957–1964) og Andre (f. 1967, en sønn Henrik f. 1988).

Skauveien 25 180/86

Utskilt i 1984 fra gnr. 180/42 Helgemo og overdratt til de tidligere eiernes sønn, Ole Hafnor (f. 1936). I april 1985 overtok hans kone, Jenny Gerd f. Knutsen (1928–2003), en ideell halvpart i eiendommen. Hun var fra Arendal, og arbeidet som syerske, mens Ole Hafnor som yrkesaktiv var sagarbeider på Hønefoss Bruk. De har ingen felles barn, men Jenny hadde fra tidligere tre barn:

* Marie Elisabeth (f. 1946), bosatt på Vik i Hole, g.m. Tor Borgli (f. 1948) fra Storløkka i Hønefoss, én datter Stina (f. 1981). Fra tidligere ekteskap med Ottar Gundersen (f. 1944) fra Haga på Romerike har hun tre døtre: Sølvi (f. 1966), Merete (f. 1968) og Trine (f. 1972).

* Frank Runar (1951–1959).

* Anne Marit (f. 1961), bosatt i Øvre Årdal i Sogn, g.m. Einar Øren (f. 1958) fra Øvre Årdal, tre barn: Helene (f. 1979), Frank Runar (f. 1980) og Miriam Cecilie (f. 1985).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1985 og garasje 1987.

Skauveien 26 180/41

Eiendommen ble utskilt i 1949, og i 1950 solgt til Buskerud krets av Norges kristelige ungdomsforbund for 4.400 kroner. I 1962 ble både denne eiendommen og nabotomta (gnr. 180/40) solgt til Erling Kåre Sørлие (f. 1920) fra Helgelandsmoen for 15.000 kroner.

Erling Kåre Sørлие (f. 1920) fra Helgelandsmoen har arbeidet som sjåfør i Forsvaret (IR 6).

Han var gift med Reidun Charlotte Skredsvig (1923–2003) fra Åmot på Modum, og de fikk to barn:

* Jan Ragnar (f. 1954), g.m. Tone Irene Sørлие (f. 1957), to barn: Kjersti (f. 1979) og Morten (f. 1982) – se Kastebakken 15.

* Erna (f. 1951), g.m. Arild Andreassen (f. 1950), én sønn Johnny (f. 1976) – se Skauveien 28.

I 1973 ble de to eiendommene sammenføyd til én – gnr. 180/41. Samme år ble det utskilt en tomt til eierens datter, Erna Sørлие Andreassen (f. 1951) – se Skauveien 28.

I 1977 ble det opprettet kontrakt med Postverket om leie av lokaler til postkontor i 10 år. Lokalene i 1. etasje var på 47 m², som ble leid i 10 år til årlig leie 7.200 kroner. Det lokale postkontoret flyttet dermed ut av militærleiren, hvor det hadde hatt tilhold siden 1890 (i den første tiden som feltpostkontor).

Enebolig og garasje bygd 1965.

Skauveien 27 180/90

I 1988 ble den gamle bebyggelsen på eiendommen Helgemo (gnr. 180/42) utskilt og solgt til Marianne Sælid (f. 1967) for 560.000 kroner.

Siden 1992 har Unni og Thore Bråthen vært eiere.

Unni Bråthen f. Solbakken (f. 1970) fra Råde i Østfold er SFO-medarbeider ved Røyse skole, mens Thore Bråthen (f. 1967) fra Haug er rørlegger ved Venåsen Rørservice AS i Hønefoss. De har to barn: Lisbeth (f. 1989) og Nina (f. 1993).

Eiendommen er på 1,1 dekar. Enebolig bygd 1953.

Skauveien 28 180/78 Furuly

Utskilt i 1973 fra gnr. 180/41 Skauveien 26 og solgt til eiernes datter, Erna Sørлие (f. 1951). Hun er gift med Arild Andreassen (f. 1950) fra Nordervoh, som er bankøkonom og arbeider i Hønefoss Sparebank. De har én sønn, Johnny (f. 1976), som er samboer med Silje Hurum (f. 1980).

Eiendommen er på 1,3 dekar. Enebolig oppført 1975.

Skauveien 29 180/39

Utskilt i 1949, og i 1951 solgt til Gunnar Ring (f. 1912) fra Røyse, som var skomaker på Helgelandsmoen. Han var gift med Ingebjørg Ring (f. 1909), og de fikk én sønn, Dagfinn, som i 1999 overtok eiendommen etter foreldrene. Han solgte den videre til Snadden Gravedrift AS, som ble eid av Asle Johan Nyhus. Han solgte den 2002 til sin far, Knut Jørgen Nyhus på Snadden (se gnr. 180/11 Nyhus). I november 2003 solgte sistnevnte eiendommen til Ole Thormod Knutsen (f. 1948, tidligere sjømann og kranfører), fra Oslo, som i dag er bosatt her. Ole Thormod Knutsen har to barn fra tidligere ekteskap med Eva Hagen (f. 1952, tannlegesekretær) fra Tyrstrand:

* Ann Kristin (f. 1970), bosatt på Helgelandsmoen, samboer med Asle Johan Nyhus (f. 1973), to barn: Kine (f. 1996) og Mads (f. 2003).

* Jan Christian (f. 1972), ugift, bosatt i Lier.

Våningshus bygd cirka 1949, og uthus.⁷

⁷ I mars 2004 ble det utskilt en tomt på 1,1 dekar (Skauveien 31, gnr. 180/135), som ble solgt til Asle Johan Nyhus. Han solgte den videre til Lafton Eiendom AS, som i 2004 oppfører en tomannsbolig her.

Skauveien 31 180/135

Utskilt fra Skauveien 29 i mars 2004 og solgt til Lafton Eiendom AS, som høsten 2004 oppfører tomannsbolig. Begge seksjoner er solgt:

Seksjon A: Kjellaug Johansen.

Seksjon B: Mette Synsteli.

Gomnesveien

Gomnesveien 582 225/62

Utskilt fra Hallingby i 1982 og solgt til eiernes datter Anne Karin Rosseland (f. 1947). Hun er konsulent i Statens Vegvesen, og gift med Georg Rosseland (f. 1950) fra Hønefoss, som er ekspedisjonsleder på Hønefoss Brug. De har to barn: Ole Erling (f. 1976) og Kirsten (f. 1979).

Sommeren 2002 solgte de eiendommen og flyttet til Hønefoss. Nye eiere ble Irene Engen og Roy-Arne Aaslund.

Irene Engen (f. 1966) fra Øystre Slidre i Valdres er politibetjent ved Hønefoss politistasjon, og hennes samboer Roy-Arne Aaslund (f. 1970) fra Gjøvik er vekter i Securitas. De har én sønn, Christian (f. 2002).

Eiendommen var opprinnelig på 1,1 dekar, men etter kjøp av tilleggsareal i 2000 er den i dag på 5,3 dekar. Enebolig bygd 1983, og garasje 1985.

Gomnesveien 595 225/15 Rolighet

Utskilt fra Skau i 1957 og ved skjøte av 11. juli 1958 solgt til Henry Håvi.

Henry Håvi (f. 1919) er gift med Margit f. Sveen (f. 1928). De er begge fra Vardal ved Gjøvik, og har tre barn:

* Anne-Grete (f. 1949), bosatt i Bø i Telemark, g.m. Olav Berge fra Bø, tre barn: Kristin (f. 1973, tvilling, g.m. Olav Lahus fra Bø, to døtre: Hedda f. 1999 og Mari f. 2002), Marit (f. 1973, tvilling, g.m. Sverre Jacobsen fra Tønsberg, to barn: Edvard f. 1999 og Herman f. 2002), og Sveinung (f. 1977),

* Thorleif (f. 1950), bosatt på Røyse, g.m. Kari Sunde (f. 1948) fra Raufoss, to barn: Anne (f. 1975, g.m. Anders Faanes fra Trondheim), og Lars (f. 1978).

* Helen (f. 1953), bosatt i Sundvollen, g.m. Tor Johansen (f. 1951) fra Hønefoss, en datter Karoline (f. 1980, to barn: Rebekka og Joakim – tvillinger f. 2002). Helen har fra tidligere ekteskap én sønn Trond Arne (f. 1971, g.m. Elin Moen fra Heradsbygda, to barn: Synne Christine f. 1997 og Silje Martine f. 1999).

Henry Håvi var kaptein på Helgelandsmoen, mens Margit Håvi arbeidet ved radiostasjonen samme sted.

Eiendommen er på 1,5 dekar. Enebolig med garasje bygd 1957.

Gomnesveien 743 180/38

Utskilt i 1949 og i 1950 solgt til Solveig og Kristen Utby for 1.760 kroner. I januar 1987 solgte deres arvinger eiendommen til Nina Hval (f. 1963) og Arne Kravik (f. 1961), og de solgte den videre i august 1988 til Elin Laila Tobiassen (f. 1963) og Helge Stensrud (f. 1959). Fra november 1989 var Helge Stensrud eneieier – se omtale av Domholt. Eier siden oktober 1996 er Gunnar Borg (f. 1971) fra Steinsåsen.

Gomnesveien 791 180/37 Solmo

Utskilt i 1949 og i mai 1950 solgt til August Solum for 3.200 kroner.

August Solum (1910–1981) fra Nygård på Røyse satte opp forretningsbygg på eiendommen, med leilighet i 2. etasje. Med hjelp av sin hustru, Sigrid Brænden (1907–1975) fra Haug, drev han landhandleri fra tidlig i 1950-årene til

August Solum (1910–1981) fra Nygård på Røyse drev landhandleri på sin eiendom Solmo på Helgelandsmoen fra tidlig i 1950-årene og fram til 1981. Bildet er tatt høsten 1980.

1981. Ekteskapet var barnløst, og i 1982 var det hjemmelsovergang til arvingene, hvoretter byggmester Alf Ruud (f. 1916), som var gift med Solums niese Thora, ble eier. Han solgte i mai 1983 til Oddvar Selte (f. 1927) fra Jomfruland i

August Solum (1910–1981) i sin forretning på Helgelandsmoen i februar 1981, like før han stengte dørene for godt. Han døde i september samme år.

Steinsåsen, som var gift med Astrid Enoksen (f. 1922) fra Senja i Troms (ingen barn).

Etter Oddvar Seltes død var det i 2002 hjemmelovergang til arvingene Steinar Olsen, Gunnar Borg, Brit Johanne Fjellidal, Unni Ringstad, Jan Eldar Ringstad og Finn Roger Framnes-Hansen. Det er i dag leiligheter i begge etasjer, og i huset bor Oddvar Seltes yngre søster Edel Oline Selte (f. 1944), som er renholder ved Ringerike sykehus. Fra tidligere ekteskap med Kjell Jørgensen har hun to barn:

* Wenche (f. 1973), samboer med Stian Frog (f. 1974), bosatt på Haglund i Hole, tre barn: Fredrik (f. 1994), Lene (f. 1996) og Martin (f. 2000).

* Mette (f. 1980), samboer med Bjørn Anders Moe (f. 1981), bosatt i 2. etasje i Gomnesveien 791.

Sandbyveien

Sandbyveien 1 225/28 Furuly

Eiendommen ble utskilt i 1961 og solgt til Åge Stensrud for 3.085 kroner.

Åge Stensrud (f. 1921) fra Sand ved Domholt har vært snekker av yrke. Han er gift med Anna Jensine Hafnor (f. 1922) fra Kjernet ved Helgelandsmoen,⁸ som har arbeidet som konfeksjons-syerske. De har tre barn:

* Solveig Marie (f. 1945), g.1 m. Arne Larsen fra

Hønefoss (1935–1995) – siden skilt, fem barn: Bente Synnøve (f. 1965, samboer med Ole Martin Narum f. 1969, tre barn: Timmy f. 1991 og tvillingene Jeanette og Marlene f. 1999), Anne Torill (f. 1967, samboer med Tore Tangen f. 1957, fra tidligere samboerskap med Rune Noreng 1964–2002 har hun to barn: Marita f. 1991 og Ronny f. 1998), Marit Elin (f. 1969, samboer med Bjørn Hamborg f. 1974, fra tidligere samboerskap med Atle Haglund f. 1964 har hun to barn: Lena Kristine f. 1987 og Emil André f. 1991), Trond Arne (f. 1971, fra tidligere samboerskap med Ania Bjartan har han én datter, Ida Elise f. 1992), og Per Atle (f. 1984). Solveig Marie g.2 m. Fred R. Olsen (f. 1964) fra Sundvollen, én datter: Mona Elisabeth (f. 1989).

* Finn Oddvar (f. 1948), bosatt i Hønefoss, samboer med Mona Hansen fra Hønefoss, én sønn Daniel (f. 1988).

* Edith Synnøve (f. 1953), bosatt i Hønefoss, ugift.

Enebolig bygd 1962 og garasje 1974.

Sandbyveien 2 225/42

Utskilt i 1972 og solgt til Per Tore Glosli (f. 1945) for 12.855 kroner. I 1984 overtok Monica Strømme (f. 1947) og Jarle Strømme (f. 1945), som var eiere i cirka ett år. I 1985 kjøpte Paul Chr. Bergflødt (f. 1936) og Jonnis Marie Lund-Havnø (f. 1928) eiendommen, og de solgte den i 1988 videre til Gunn Elin Fagerås (f. 1958).

Fra 1993 til 2001 var Jan Erik Ruud (f. 1970) og Kristin Ruud (f. 1969) eiere (se Solengveien 69 – gnr. 180/104). De solgte den i mars 2001 til Hole kommune, som benytter den som flyktningebolig.

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1972.

Sandbyveien 3 225/27

Utskilt i 1959 og ved skjøte av 6. juli 1961 solgt til fenrik Ole Rygh (f. 1928) for 3.000 kroner.

Siden juli 2003 har Magnus Løchsen Skaug (f. 1979) og Mari Lien (f. 1979), begge fra Hønefoss, vært eiere. Magnus Løchsen Skaug er tekniker på medisinsk utstyr, og arbeider ved MTU Service AS på Haslum i Bærum. Mari Lien er

⁸ Anne Jensine var ett av sju barn hos Maren Oline Berg (1893–1926) og Oskar Hafnor (1886–1966) på Nedre Hafnor, og vokste opp hos farens søskenbarn Inga Olava Hafnor i Kjernet. Før hun giftet seg, fikk Anna Jensine en datter, Britt (1941–2003), som ble gift med Bjørn Bjørkholt (1938–1984) fra Oslo. De fikk én datter, Grethe (f. 1963) – se gnr. 225/39 Sandbyveien 13.

© Fotograf Marit Fagerli

Boligfeltet på Sandby ved Helgelandsmoen i 2004.

utdannet barnevernspedagog, og arbeider som miljøterapeut ved Haug skole og ressurscenter i Bærum.

Enebolig (bygd 1962) og uthus (ca. 1970).

Sandbyveien 4 225/51

Utskilt i 1972 og solgt til Aage Berg for 13.610 kroner. I 1985 ble eiendommen solgt til Elin Gretland (f. 1958) og Tor Abrahamsen (f. 1952). De har en sønn, Rune (f. 1984). Fra 1993 var Elin Gretland eneieier. I februar 1999 flyttet hun til Lier, og solgte Sandbyveien 4 til Eva Ericsson (f. 1952) fra Bønsnes, som er omsorgsarbeider i Hole kommune (Rudsødegården bofellesskap). Hun er gift med Johnny Hella (f. 1965) fra Nes i Ådal, som er bussjåfør ved Nettbuss Ringerike. Fra tidligere ekteskap med Tove Anne Joplussen fra Hedalen har Johnny to barn: Øyvind (f.

1983) og Thomas (f. 1988). Eva har fra tidligere ekteskap med Nils Anders Thorsrud (f. 1947) fra Veme tre barn: Dan Arne (f. 1970), Linda Elisabeth (f. 1972, to barn: Malin f. 1994 og Maria f. 1997) og Christina Johanne (f. 1988).

Eiendommen er på 1,1 dekar. Enebolig med garasje bygd 1974, og uthus (2001).

Sandbyveien 225/26

I 1968 ble tomte festet til Arne Hofsmarken (f. 1925) fra Gran på Hadeland mot årlig leie 289 kroner. Han har vært spesialarbeider i NATO, og er gift med Lille Ellevine Hofsmarken (f. 1927) fra Lunner, som har vært kokk på Helgelandsmoen. De har tobarn: Jan (f. 1957) og Terje (f. 1960).

Eiendommen er på 1,2 dekar. Enebolig bygd 1968.

SANDBY-FELTET

I 1955 ble det fra gnr. 46/7 Helgelandsmoen utskilt en parsell på cirka 30 dekar på østsida av bygdeveien mot Røyse, som eierne Bjørg Wiklund Gydenius og Jacob Lundberg i 1958 solgte til Hole kommune. Eiendommen fikk navnet Sandby gnr. 46/12, og her ble det i 1959 regulert 19 boligtomter.

I 1961 ble tre av tomtene solgt, og i 1968–69 ble ytterligere to av tomtene festet bort.

I 1971 ble de øvrige tomtene sammenføyd med gnr. 225/12 Sandby, og året etter (1972) ble det herfra utskilt et felt på 22,4 dekar (gnr. 225/41) som ble solgt til Sandbyfeltets Byggelag AL for 112.240 kroner samt grunneiertilskudd 131.580 kroner (selger var Ringerike kommune).

Sandbyfeltets Byggelag AL parsellerte ut 18 boligtomter her i 1972–73 – se nedenfor gnr. 225/42–58 og 225/61

Sandbyveien 6 225/45

Utskilt i 1972 og solgt til Harald Gotfred Skram for 13.220 kroner.

Harald Gotfred Skram (1935–2004) fra Måløy var kaptein på Helgelandsmoen, og gift med Torbjørg Borgny (Tobba) Atland (f. 1934) fra Gjerstad i Aust-Agder. De har to barn:

* Jan Petter (f. 1959), bosatt i Oslo, samboer med Vigdis Lorentzen fra Tromsø, to barn: Maiken (f. 1988) og Frida (f. 1993).

* Terje (f. 1962), bosatt i Asker, g.m. Tone Bjerknes fra Røyken, to barn: Lene (f. 1994) og Morten (f. 1997).

Eiendommen er på 1,1 dekar, og eies i dag av Torbjørg Skram. Enebolig bygd 1972.

Sandbyveien 7 225/25 Soltun

I 1969 ble tomte festet bort til Kåre Magne Holmen mot årlig avgift 240 kroner. I 1972 kjøpte han parsellen av Ringerike kommune for 6.430 kroner.

Fra 1972 til 1977 var Axel Johan Holt eier. Han solgte i juli 1977 eiendommen til Olav Malvin Hjortland (f. 1931 i Odda) fra Flatråker i Tysnes i Hordaland. Han er byggmester, og har drevet eget firma. I ekteskap med Ruth Erikke Jersin (1937–1999) fra Bergen har han fire barn:

* Rita (f. 1960), bosatt på Røyse, samboer med Per Anders Listøl (f. 1952), en sønn Edvard (f. 1995).

* Sissel (f. 1961), bosatt i Vikersund, samboer med Gjermund Røren fra Eiker.

* Geir Olav (f. 1968), bosatt i Oslo, g.m. Anne Marte Holen fra Sæbø.

* Elisabeth (f. 1975), bosatt i Indianapolis, USA, g.m. Keith Banks fra Ohio, USA.

Enebolig bygd 1968.

Sandbyveien 8 225/44

Utskilt i 1972 og solgt til Borgny (f. 1943) og Harry Kisfoss (f. 1940) for 12.870 kroner. De flyttet i 1979 til Nordagutu, og solgte eiendommen til Øystein Anthonisen (f. 1947) fra Skien, som er flygeleder ved Oslo Lufthavn Gardermoen. Han er gift med Aud Mari Holmstad (f. 1949) fra Gransherad i Telemark, som er lærer ved Røyse skole. Fra tidligere ekteskap med Jorunn Anthonisen (1949–1993) fra Herøya, har han to barn: Jørn (f. 1980) og Hilde (f. 1984).

I juli 2004 ble Sandbyveien 8 solgt til Mona Hellum Johansen.

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1972 (ombygd og påbygd 1985).

Sandbyveien 9 225/46

Utskilt i 1972 og solgt til Per Lauvstad for 14.345 kroner. Eier fra 1979 var Marit Lauvstad (f. 1946). I juli 1983 solgte hun eiendommen til Eivind Bomann (f. 1957), som vokste opp i nabolaget (Sandbyveien 29). Han er politibetjent ved Nordre Buskerud Politidistrikt. Fra tidligere samboerskap har han én datter, Kristin Doreen (f. 1979).

Enebolig bygd 1972.

Sandbyveien 11 225/49

Utskilt i 1972 og solgt til Haldor Sørli for 14.330 kroner.

Haldor Sørli (f. 1931) fra Trysil var major i Forsvaret, og er gift med Ingrid Olette Nyheim (f. 1935) fra Lillehammer. De har tre barn:

* Tone Irene (f. 1957), bosatt på Helgelandsmoen, g.m. Jan Ragnar Sørli (f. 1954) fra Helgelandsmoen, to barn: Kjersti (f. 1979, samboer med Stein Tore Hove f. 1979) og Morten (f. 1982).

* Wenche (f. 1959), bosatt i Stokmarknes, g.m. Terje Hamremo fra Vikersund (siden skilt), tre barn: Espen (f. 1981), Linn (f. 1983) og Anneli (f. 1986).

* Hilde Ingeborg (f. 1963), bosatt i Hønefoss, g.m. Stig Jørgensen fra Hønefoss (siden skilt), to barn: Stine Lise (f. 1986) og Ingunn Marie (f. 1991).

Haldor Sørli har vært med i lokalpolitikken i en årrekke, (bl.a. Ringerike skolestyre, Hole skolestyre, Hole formannskap og kommunestyre), og var varaordfører i Hole i to perioder. Han har også vært formann i NAF avd. Ringerike i 15 år.

Eiendommen er på 1,3 dekar. Enebolig bygd 1972. Øvrige bygninger er garasje og drivhus.

Sandbyveien 13 225/39

Eiendommen ble utskilt fra Skau i 1964 og i september 1965 solgt til Britt Evelyn Hafnor (1941–2003) og hennes mann Bjørn Bjørkholt (1939–1984) fra Oslo. Bjørn Bjørkholt var verkstedformann ved Franzefoss Bruk. Britt var utdannet frisør, og arbeidet seinere en periode i gartneriet ved Fjeld Hagebruk på Røyse.

I 2003 overtok deres eneste barn, Grethe Bjørkholt (f. 1963), eiendommen. Hun er ugift,

og arbeider som IT-medarbeider ved Franzefoss Bruk i Bærum.

Enebolig bygd 1965–66.

Sandbyveien 15 225/54

Utskilt i 1972 og solgt til Harald Bruland for 12.850 kroner. Fra 1976 var Jess Danielsen (f. 1947) eier. Han solgte den i juli 1986 til Olav Anton Nordbø (f. 1952), som er offiser i Forsvaret. Han er gift med Ragnhild Nordbø f. Bendiksen (f. 1954), som er tannhelsesekretær. De er begge fra Nissedal i Telemark, og har to døtre: Lena (f. 1971) og Kari (f. 1976, samboer med Henning Olsen fra Hønefoss).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1972.

Sandbyveien 17 225/55

Utskilt i 1972 og solgt til Hans Paul Hansen for 13.915 kroner. I 1979 ble Per Jordal (f. 1945) eier, og han solgte i 1986 til Svein Langødegård (f. 1961) fra Valdres.

I 1988 ble eiendommen solgt til Svein Gundersen (f. 1949) fra Bærum (logistikksjef).⁹ Han er gift med Ingebjørg Sollien Olsen (f. 1955) fra Bærum, som har arbeidet i blomsterforretning. De har to felles barn:

* Svein Kåre (f. 1979), bosatt i Viul, g.m. Arnhild Engerdahl (f. 1978) fra Gran på Hadeland, én sønn Kristoffer (f. 2002).

* Bente (f. 1981), bosatt på Jevnaker, samboer med Stian Nikolaisen (f. 1978).

Svein har fra tidligere ekteskap én datter:

* Beate (f. 1968), bosatt i Eggedal, g.m. Odd Rugland (f. 1966), tre barn: Linn (f. 1992), Stian (f. 1995) og Vegar (f. 1999).

Eiendommen er på 1,2 dekar. Enebolig (bygd 1972) og garasje (1998).

Sandbyveien 19 225/58

Utskilt i 1973 og solgt til Ludvik Idar Fagereng for 12.735 kroner.

Ludvik Idar Fagereng (f. 1931) fra Bø i Ves-

⁹ Svein Gundersen har slektsrøtter i Hole, bl.a. på Nordre Frøyshov og Høymyr ved Sollihøgda.

terålen er pensjonert major i Hæren. I ekteskap med Astrid Kværnstrøm (f. 1936) fra Hønefoss har han to sønner:

* Rune Idar (f. 1966), samboer med Randi Heieren.

* Remi André (f. 1972), g.m. Trude Berger, én sønn Marcus (f. 2002).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1973.

Sandbyveien 21 225/57

Utskilt i 1973 og solgt til Bjørn Ruud (f. 1946) for 13.155 kroner. I 1990 ble eiendommen solgt til Turid Bårdsen og Gudmund Haglund (eneieier fra 1999).

Gudmund Haglund (f. 1955) fra Haglund i Hole er fabrikkarbeider ved Norske Skog Folium.

Fra tidligere ekteskap med Turid Bårdsen (f. 1955) fra Sokna har han én sønn, Fredrik (f. 1991).

Gudmund Haglund er i dag samboer med Liv Thorvaldsen (f. 1956) fra Vågård, som er hjelpepleier i Hov omsorgsdistrikt i Ringerike.

Eiendommen er på 1,1 dekar. Enebolig og garasje bygd 1975.

Sandbyveien 23 225/47

Utskilt i 1972 og solgt til John Laugen (f. 1939) for 14.575 kroner. I 1987 ble eiendommen solgt til Roar Kristiansen Hølen (f. 1949). Han solgte den i 1992 til Connie Vedal Brenden (f. 1960) og Erik Brenden (f. 1955). Siden 1999 er Christel Jordal (f. 1971) og Geir Opheim (f. 1970) eiere.

Eiendommen er på 1,4 dekar.

Sandbyveien 25 225/52

Utskilt i 1972 og solgt til Kai Haug for 14.295 kroner. I 1989 ble Oline Stenberg Long (f. 1948) eier. Hun solgte eiendommen i juli 2000 til Jørn Espen Stokke (f. 1969) fra Røyse og Vibeke Kristiansen (f. 1973) fra Steinsfjordingen. De har én sønn, Ole Kristian (f. 2000).

Eiendommen er på 1,3 dekar. Enebolig bygd 1972.

Sandbyveien 27 225/43

Utskilt i 1972 og solgt til Johan Torbjørn Vedal for 13.995 kroner. Fra 1980 var Emmy Andrea Vedal (f. 1934) eier. Hun solgte i 1984 eiendommen til Synnøve Kozak (f. 1946) og Laszlo Kozak (f. 1939).

Ved skjøte tinglyst 3. september 2001, overtok Elise Helene Lie (f. 1949) fra Vestvågøy og Paul Gunnar Pettersen (f. 1955) fra Trondheim som eiere. Han er lærer og hun er lærervikar i Ringerike kommune. Elise Helene Lie har fra tidligere to barn: Kai Inge (f. 1970) og Håvard (f. 1973), mens Paul Gunnar Pettersen fra tidligere har tre barn: Stine (f. 1977), Kjellrun (f. 1981) og Marius (f. 1985).

Eiendommen er på 1,2 dekar. Enebolig bygd 1972.

Sandbyveien 29 225/17 Bjerkely

Eiendommen ble utskilt fra gnr. 46/12 Sandby i 1959, og i 1962 solgt til Knut Bomann for 3.305 kroner.

Knut Bomann (1918–2004) fra Alta var utdannet børsemaker, og arbeidet som våpenteknisk kvartermester på Helgelandsmoen med løytnants grad. Han var gift med Yolanda Doreen Newing (1924–1986) fra Hammersmith i London, England. Hun arbeidet som pleier ved Vik aldershjem. De fikk tre sønner:

* Arvid (f. 1947), g.m. Elisabeth (Bitten) Jensen (f. 1952) fra Hønefoss, to barn: Lill-Ann Nathalie (f. 1981) og Jarl Christer (f. 1989). Fra tidligere ekteskap har Arvid en sønn, John Arthur (f. 1972).

* Geir (f. 1955), bosatt i Hønefoss, samboer med Hilde Marie Engen (f. 1965) fra Hønefoss, en datter Marie (f. 1993).

* Eivind (f. 1957), bosatt i Sandbyveien 9, én datter-Kristin Doreen (f. 1979) med Turid Kristin Olsen (f. 1957) fra Hønefoss.

I 1973 ble eiendommen utvidet ved kjøp av tilleggsareal, og den er i dag på 1,9 dekar. Enebolig bygd 1964, og garasje 1979–80.

Sandbyveien 31 225/53

Eiendommen ble utskilt i 1972 og solgt til Bjarne Gunnar Svensbråten (1931–1997) fra Grindvoll på Hadeland. Han var offiser i Forsvaret, og gift med Aase Granli (f. 1934) fra Nordre Jevnaker, som har vært arbeidsleder ved Vinn Industri AS (i dag MultiPro AS). De har tre barn:

* Bjørg Åse (f. 1957), bosatt i Hønefoss, g.m. Jan Avkjærn (f. 1950) fra Hønefoss, tre barn: Joachim (f. 1984), Stian (f. 1986) og Marius (f. 1991).

* Knut Olav (f. 1961), bosatt i Steinsåsen, g.m. Mette Jonsen (f. 1963) fra Hønefoss, to døtre: Marie Christine og Marthe Caroline (tvillinger, f. 1989).

* Anne Gro (f. 1963), bosatt på Jevnaker. Fra tidligere

ekteskap med Tom Øiom Borgersen (f. 1962) fra Jevnaker har hun to sønner: Simen (f. 1993) og Bendik (f. 1996).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig med garasje bygd 1972.

Sandbyveien 33 225/61

Utskilt i 1973 og solgt til Ivar Dervo for 12.730 kroner. Siden april 1984 har Odd Ingbjørn Flovik (f. 1943) vært eier. Han er fra Åfarnes i Ruma, utdannet bilmekaniker og eier av Bilsenteret AS i Bærum. Fra tidligere ekteskap har han to barn:

* May Elin (f. 1966), samboer med Espen Dehli, to barn: Nora Elise (f. 1998) og Vilde Karoline (f. 2000).

* Ole André (f. 1968), samboer med Ragnhild Trøen (f. 1973), en datter Sina Marie (f. 2002).

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1974.

Sandbyveien 35 225/50

Utskilt i 1972 og solgt til Kjell Magnussen for 12.730 kroner.

Kjell Magnussen (f. 1924) fra Drammen har vært major (idrettsoffiser) i Forsvaret, og er kjent i distriktet som idrettsadministrator på mange plan innen forskjellige idretter. Han er gift med Kirsten Jacobsen (f. 1924) fra Aabenraa i Danmark. De har to døtre:

* May Brit (f. 1953), bosatt i Hønefoss, gift med Jan Andreassen fra Oslo, to barn: Kine (f. 1983) og Christian (f. 1987).

* Tone (f. 1957), bosatt i Hønefoss, g.m. Roar Andersen fra Hønefoss.

Eiendommen er på 1 dekar. Enebolig bygd 1972.

Sandbyveien 37 225/48

Utskilt i 1973 og solgt til Per Olsen (f. 1948) for 12.735 kroner. I mars 2003 ble den solgt til Asle Martin Rustand (f. 1970) og Trine Beathe Skille (f. 1970).

Ny eier fra juni 2004: Lars Ulland Haugen (f. 1967).

Eiendommen er på 1 dekar.

Sandbyveien 39 225/56

Utskilt i 1972 og solgt til Sten Stensen for 13.620 kroner. Sten Stensen fra Drammen var verdensmester på skøyter i 1974. Av yrke var han offiser i Forsvaret, inntil han i 1978 flyttet med sin fami-

lie tilbake til Drammen og startet egen bedrift med salg av småbåter.

Sten Stensen solgte eiendommen til Thora Østby Nilsen (f. 1910), som i 1980 solgte den videre til Svein Lien Butterud (f. 1942). I 2002 ble Sandbyveien 39 kjøpt av Beate Melbye og Kenneth Andersson, som sommeren 2003 solgte den til Ingolf Løken.

Ingolf Løken (f. 1971) fra Hønefoss er ugift, og daglig leder i Digitalia AS.

Eiendommen er på 1,2 dekar. Enebolig bygd 1973.

Fritidseiendommer på Helgelandsmoen

180/19 Furumo

Fritidseiendom, utskilt fra Mo i 1922 og solgt til sersjant Kristian Marius Braathen (f. 1897)¹⁰ for 400 kroner. Han var gift med Kathrine Hafnor (f. 1897 i Oslo), og de bygde fritidsbolig og uthus her, som ble tatt i bruk i påsken 1923. De fikk to barn: Egil Kristian (f. 1927) og Randi Marie (f. 1930), som overtok eiendommen i 1975. Siden 1990 har datteren, Randi Marie Rammel, vært eneieier. I ekteskap med Knut Rammel (f. 1928)

fra Oslo har hun to barn: Erik (f. 1958) og Anne (f. 1962).

180/26 Vesleheimen II

Fritidseiendom som ble utskilt i 1949 og i 1953 solgt til Thor Ludvigsen (f. 1921), svigersønn av Gjermund Kvil som i 1952 ble eier av naboeiendommen Solheim. Siden 1975 har hans eldste datter i ekteskapet med Aud Helen Kvil (f. 1926), Helen Albicker (f. 1948), vært eier. Hun er gift med Axel Albicker (f. 1946) fra Oslo, og de er bosatt på Høvik i Bærum. De har én sønn, Jon (f. 1970), som er gift med Heidi Annette Smedbakken (f. 1969) fra Oslo, to barn: Helene (f. 1999) og Johanne (f. 2001).

Eiendommen er på 1,8 dekar.

225/37 Solsletta

Fritidseiendom som i 1961 ble utskilt fra Halvingby og solgt til Sverre Aage Holm (f. 1917) for 600 kroner. I juli 1998 ble eiendommen solgt til Marit (f. 1945) og Kjell Tore Kristiansen (f. 1939) fra Haug.

¹⁰ Kristian Marius Bråthen var født utenfor ekteskap av Maren E. Bråthen (f. 1867).

Kilder til Hole bygdebok

De mest brukte kildene er forkortet som følger:

- Aschim (1998) Øystein Aschim: Var det en bondeelite i Hole prestegjeld? En nærstudie av matrikelbøndene i Hole i perioden 1647–1723. Hovedoppgave i historie (Oslo 1998).
- Bjørnstad (1944) O.Chr. Bjørnstad: Kjerraten i Åsa (Oslo 1944).
- Briså (1996) Benedicte Gamborg Briså: Fra romertid til svartedauen – hovedoppgave i historie (Oslo 1996).
- Christophersen (1961) H.O. Christophersen: På gamle veier og nye stier i Osломarka (Oslo 1961).
- DN
Frydenlund (1997) Otto Frydenlund: Aasa historie. 2. utgave (Åsa 1997).
- Gran
Halvorsen (1954) T.O. Gran: Dragon Paal Pedersen Putten og hans nærmeste slekt (Hønefoss 1906). Eyvind Fjeld Halvorsen: Litt om den store Mannedauden på Ringerike, i heftet Ringerike 1954-55.
- Halvorsen (1955) Eyvind Fjeld Halvorsen: Det offentlige godset på Ringerike før reformasjonen, i heftet Ringerike 1955-56.
- Halvorsen (1956) Eyvind Fjeld Halvorsen: Litt om noen Ringeriks-gårder i middelalderen, i heftet Ringerike 1956-57.
- Halvorsen (1960) Eyvind Fjeld Halvorsen: Odelsbønder og leilendinger på Ringerike i 1624, i heftet Ringerike 1960-61.
- Halvorsen (1961) Eyvind Fjeld Halvorsen: De første hus mennene på Ringerike, i heftet Ringerike 1961-62.
- Halvorsen (1983) Eyvind Fjeld Halvorsen: Skattemantallet fra 1528 på Ringerike, i heftet Ringerike 1983.
- Halvorsen (1985) Eyvind Fjeld Halvorsen: Diplomer som kilder til Ringerikes historie i middelalderen, i heftet Ringerike 1985.
- Harsson (1987) Margit Harsson: Skolehistorie for Hole til 1940. Utgitt av Hole kommune v/bygdebokkomiteen (1987).
- Harsson (1995) Margit Harsson: 2000 stedsnavn i Hole.
- Harsson (2000) Margit Harsson: Stein – en storgård på Ringerike (Hole 2000).
- Holtvedt (1953) Reidar Holtvedt: Historier fra Krok-skauen, Oslo 1953 (1985).
- Kraft (1835) Jens Kraft: Det Nordenfjeldske Norge – topographisk-statistisk beskrevet (Christiania 1835).
- Kraft (1848) Jens Kraft: Historisk-topographisk Haandbog over Kongeriget Norge 1845–1848 (Christiania 1848).
- Lagesen (1927) A. Lagesen: Ringerikske slekter I. Slekter fra Hole og Tyristrand. Oslo 1927.
- Lyse (1976) Peter Lyse: Attved Tyrifjorden. Målføre og tradisjon frå Ringerike. Oslo 1976.
- Mo-bibelen I, II og III
Regnskapsbøker fra Mo gård i Steinsfjerdingen 1835–1894 (utlånt av Rønnaug og Viggo Moe Haugen).
- NGV
NRJ
NRR I-XII
Nilsson
Ropeid I, II og III
Slåtto (1973)
Tveiten (1914)
V.V.
Wiel (1743)
- Oluf Rygh m.fl.: Norske Gaardnavne (bind 5: Buskerud). Kristiania 1909.
- Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede I–V (Kristiania/Oslo 1885–1983).
- Norske Rigs-Registranter 1523–1660. Kongebrev (utgitt 1861–91).
- Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og Reiseoptegnelser 1574-1597 (ved dr. Yngvar Nielsen, Kristiania 1885).
- Hønefoss (1952, 1965 og 1968). Registrering av kulturhistoriske minnesmerker på Røyse (gjennomført i 1973, etter oppdrag fra Ringerike historielag).
- Gunnar Tveiten: Hole herred Ringerike. En bygdebeskrivelse (1914).
- Varg Villvoll – pseudonymet til bygdehistorikeren Jon Guldal (1885–1958). Hans rikholdige arkiv ble gitt av familien til Hole kommune, og er i dag basen i Hole bygdearkiv.
- Iver Wiel: Beskrivelse over Ringeriges og Hallingdals Fogderi. Utdrag av «Topographisk Journal», Christiania 1802–05. Oslo 1970.

Andre kilder

- Borgen, Per Otto Ringerike. By- og bygdeleksikon (Drammen 2000).
- Buskerud fylkeskommune Spor i Ringeriksjord. Tilleggsutredning kulturminner Ringeriksbanen (1994).

Bærums Jernverk	Leverandørliste (trekøl) 1777 og 1779, med kart over miler og kølveier (kopi i Hole bygdearkiv).	Minneoppgaver	1699» – (kopi i Hole bygdearkiv). Innsamling av minnestoff til Landslaget for lokalhistorie 1995, samlet av Margit Harsson og Astrid Viktil (21 oppgaver – kopier i Hole bygdearkiv).
Folketellinger	1801, 1865 og 1900.	Norsk Historisk Leksikon	Norsk Historisk Leksikon – redigert av Rolf Fladby, Steinar Imsen og Harald Winge (2. utgave – Cappelen 1995).
Fornminner i Buskerud	Universitetets Oldsaksamlings rapport om topografisk-arkeologisk registrering for det økonomiske kartverket – Hole kommune (Oslo 1985).	Norske gårdsbruk	Utgaver 1948 (Bind VII, Buskerud fylke I – Forlaget Norske gårdsbruk, diplomingeniør Lars Berg, Oslo 1948) og 1990 (Buskerud fylke, bind I – Forlaget S.K. Granum DA, Krøderen 1990).
Færden, Engebret M. (red.)	Hønefoss – byens historie (1915).	Norske Rigsregistranter	Kildesamling (bind VIII).
GAB	Register over eiendommer (Statens kartverk). Genealogisk Datasentral	Odelsjordebok	Odelsjordebok for Hadelands fogderi 1615 og 1616 (avskrevet av E.F. Halvorsen).
Ringerike	Kirkebøker fra Hole og Norderhov (utdrag – på CD-rom).	Pantebøker/-registre	Avskrifter gjort på Statsarkivet, Kongsberg.
Guldal, Jon	Diverse avisartikler, notater, manuskripter og dokumenter, samlet i Hole bygdearkiv.	Pettersen, Leif Th.	Elektrisitetforsyningen på Ringerike gjennom 75 år (Ringerike 1990).
Guldal, Jon	Folkeminner fra Hole – nytt opptrykk av flere småskrifter, utgitt av Bygdebokkomiteen i Hole (Hole 1985).	Ringerike	Lokalhistorisk hefte (årganger 1922–2004), utgitt av Ringerikes ungdomslag, Ringerike historielag og Ringerikes Museum.
Halvorsen, E.F.	Ekserpter av gårdsnavn fra Hole og Ringerike (kopi i Hole bygdearkiv). (Et ekserpt = utdrag, skriftlig resymé).	Ringerike historielag	Registrering av kulturhistoriske minnesmerker i kommunene Hole og Ringerike, vedrørende Røyse, Steinsfjordingen og Sundvolden, samlet i 1973. Medarbeidere: Torbjørn Slåtto, Hans Erlandsen og Hartvig Brobekk (stensilhøfte).
Halvorsen, E.F.	Litt om styre og stell på Ringerike i gamle dager, i heftet Ringerike 1962-63.	Ringerike slektshist.lag	Tingbøker fra Ringerike 1652–1664 (oversettelser).
Halvorsen, E.F.	Litt om ættegransking på Ringerike, i heftet Ringerike 1964-65.	Ringerikes Blad	Diverse årganger.
Halvorsen E.F.	Ringerikes historie i middelalderen, i heftet Ringerike 1984.	SEFRAC-registeret	Eiendomsinformasjon, utgitt av Statens kartverk.
Halvorsen E.F.	Manntallene fra 1664-66, i heftet Ringerike 1987.	Seterlister 1823	Seterlister for Hole 1823 (med en del kart) – fra Statsarkivet, kopier i Hole bygdearkiv.
Harsson, Margit	Gamle gårder og gårdsnavn i Hole, i heftet Ringerike 1992.	Simonsen, Axel Winge	Hurum-slekten (Fredrikstad 1966).
Hodne, Ørnulf	Jørgen Moe og folkeeventyrene (Universitetsforlaget 1979).	Skattematrikkelen 1647	Bind V (Buskerud fylke), redigert av Rolf Fladby og Steinar Imsen (Oslo 1971).
Hohle, Per m.fl.	Per Hohle, H.O. Christophersen og Reidar Holtvedt: Krokskogen (Oslo 1977).	Skattematrikler	Skattematrikler 1647, 1762, 1838, 1886 og 1904 samt matrikelutkast 1950.
Hole i bilder 1850–1950	Utgitt av Bygdebokkomiteen i Hole (1981).	Skifteprotokoller	Skiftekort, avlest på Statsarkivet i Kongsberg og kopier i Ringerike bibliotek, Hønefoss.
Hole herredsstyre	Diverse møteprotokoller.	Solberg, Thorleif	Tingbøker fra Ringerike 1670–1699 (oversettelser).
Karlsen, Sigurd	Hringariki Medlemsblad for Ringerike Slekthistorielag (1991–2001).	Sørensen, Einar	Skyssstasjoner og gjestgiverier i Buskerud (Drammen 1983).
Kirkebøker fra Hole	Sætrer i Hole Krokskog – håndskrevet manus (udatert), kopi i Hole bygdearkiv.	Univ. Oldsaksamling	Registreringer utført av bygdebokforfatter i Universitetets Oldsaksamlings arkiv, Oslo.
Lagesen, A.	På mikrofilm-kort i Hole bibliotek.	Vibe, Johan	Topografisk-historisk beskrivelse over Buskeruds Amt (Kristiania 1895).
Lagesen, A.	Ringeriske slekter II. Slekter fra Haug, annekst til Norderhov. Oslo 1930.	Voss, Valentin	Guribysagas historie (Bærum 1934).
Larsen, Jan Martin	Ringeriske slekter III. Slekter fra Norderhov hovedsogn. Oslo 1935.	Ødegaard, Olaf	Maskinskrevet manus, kopi i Hole bygdearkiv.
Lydbåndintervjuer	Det var kølabrenninga som heldt liv i tidom – artikkel i Norsk Skogbruksmuseums årbok 14 (Elverum 1996).		Buskerud Amts Veivæsen 1838–1914 (Drammen 1916).
Lyse, Peter	Eldre hoveværing intervjuet av Margit og Bjørn Geirr Harsson, Ingebjørg Gjesvik Liljedahl, Kjeld Nørgaard og Astrid Viktil (38 lydbånd i Hole bygdearkiv).		
Mandtal	Peik – upublisert bokmanus om barndom og oppvekst (kopi i Hole bygdearkiv).		
Mandtal	Mandtal over de Contribuerende til Hole Kirke ved Incassationen for Aarene 1824–1830 (avskrift i Hole bygdearkiv).		
Manntall 1664 og 1666	Prestemanntallene 1664 og 1666, avskrevet av E.F. Halvorsen (kopi i Hole bygdearkiv).		
Militærrulle 1699	«Rulle offuer de Enrollerede Bønder udi Hoelle och Nørdrehougs Præstegjelder saavit velædle Hr. Capitain Erasmus Ollufsens Compagnie, 9. November		

Mynt, mål og vekt

Gamle uttrykk for mynt, mål og vekt som er benyttet i boka:

MYNT

Fram til 1813: (sk.)	1 riksdaler (rdl.) = 4 ort = 96 skilling
1813-1816:	Riksbankdaler (lite brukt).
1816-1875: (sk.)	1 spesidaler (spd.) = 5 ort = 120 skilling
Fra 1875:	1 krone = 100 øre
	(1 spesidaler ble i 1875 vekslet inn til 4 kroner)

VEKT

Før 1824:	1 skippund = 4 fjerdinger = 20 lispund = 185,17 kg. 1 fjerding = 46,29 kg. 1 lispund = 9,26 kg. 1 lispund = 36 bismesmerker. 1 spann = 30 bismesmerker = 7,72 kg. 1 bismeserpund = 12 skålpund = 24 bismesmerker
-----------	---

Fra 1824: 1 skippund = 4 fjerdinger = 20 lispund = 159,396 kg.

KORNMÅL

Før 1824:	1 tønne = 4 kvarter = 8 skjepper = 12 settinger = 48 kanner = 192 potter = 145,8 liter. 1 kvarter = 36,45 liter. 1 skjepper = 18,2 liter. 1 setting = 12,15 liter. 1 pot = 0,76 liter.
-----------	---

Etter 1824: 1 tønne = 4 kvarter = 8 skjepper = 16 settinger
= 144 potter = 138,974 liter.

Landskyld var den avgift som jordleieren, leilendingen, betalte til jordeieren. Den ble oppgitt i kornvarer (1 skippund tunge = 20 lispund) og huder (1 hud = 12 skinn), smør, fisk og mange andre slags varer. Landskylda var fast fordi den også lå til grunn for skatte-taksten på gårdene.

Landskyld i middelalderen:

1 forngild mark = 1 markebol = 8 øresbol =
3 ertugebol.

Fra ca. 1500 til 1838: 1 skippund = 4 fjerdinger = 20 lispund.
Matrikkelskyld 1838: 1 skylddaler = 5 ort = 120 skilling.
Matrikkelskyld 1886: 1 skyldmark = 100 øre.

Noen steder, særlig på Vestlandet (men også på Ringerike) ble landskylda oppgitt i smørmål:
1 hefseldebol = 4 $\frac{1}{4}$ spann = 6 $\frac{3}{4}$ bismesmerker, eller
1 laupsland = 1 laup smør = 4 spann (1 spann = ca. 7,72 kg.)

«Lispund tunge» betydde vekt i korn eller mel. Men enheter som skippund og lispund fungerte også som verdimål for eierparter i gårder og bruk. Kjøp og salg av jord gjaldt nesten alltid en viss del av skylda, det var ytterst sjelden tale om et avgrenset jordstykke «steint og reint». Eierpartene var som oftest «ideelle» – de tilsvarte ikke et bestemt avgrenset jordstykke. Slik kunne en gård eller bruk ha flere forskjellige eiere, selv om bare én husstand brukte gården eller bruket. Skyldeiendom kan sammenliknes med pengelån til en bonde i dag mot pant i gården, med den forskjell at det formelt ikke gir eiendomsrett.

Bygsel står for bygselrett, dvs. rett til å bygsle eller leie gården bort. Den som eide den største parten av skylda, hadde bygselretten. I tilfelle to eller flere eide like mye, hadde «bestemann» retten, dvs. adelsmann gikk foran embetsmann og borger, og disse gikk foran bonden.

Register

Sidehenvisninger i kursiv viser til bildetekst.

- Aker 530
Aker i Ullerål 344
Aker kirke 200
Akershus 70, 153, 191, 336, 405, 406,
419, 457, 470, 537, 542
Akershus festning 184
Alm i Åsbygda 475
Alme 215, 290, 353
Als 595
Alta 698
Alvdal 182
Amerika 34, 35, 41, 45, 46, 73, 75, 80,
86, 89, 90, 113, 126, 127, 135, 170, 176,
177, 182, 185, 186, 225, 240, 243, 306,
310, 311, 340, 353, 359, 366, 399, 404,
468, 480, 485, 493, 495, 497, 514, 541,
555, 556, 603, 617, 638, 673, 679
Amundrud 108
Andenes 581
Andøya 687
Annebo 684
Aremark 154, 488
Arendal 109, 256, 652, 670, 692
Argentina 603
Arnebu 425
Arnegård 688
Arnemannsmølla 565
Ask 17, 25, 107, 118, 130, 148, 151,
168, 186, 201, 224, 225, 241, 262, 272,
324, 392, 430, 432, 433, 434, 442, 447,
477, 479, 483, 498, 562, 582, 622, 651,
656, 659, 662, 680, 687
Ask gods 271
Ask meieri 226
Ask-eie 35
Askeladden 487, 549, 582, 583, 584, 585
Asker 19, 40, 55, 79, 110, 112, 170, 274,
403, 426, 454, 516, 602, 652, 673, 687,
696
Askerud 389
Askilsrud 596
Askøy ved Bergen 263, 264
Augustenborg 628
Aurdal 328, 491, 492, 531, 659
Aure 577
Auren 215
Aurland i Sogn 540
Aurskog 540
Aurtjern 280, 377, 379, 510
Aurtjernbekken 379, 380
Aurtjernbækstykket 379, 380
Aust-Agder 437, 685
Austjord 84
Australia 603
Avdal 183, 184
Averøya/Averøen 16, 249, 270, 427, 440,
453, 457, 463, 529, 538, 552, 592, 631,
637, 639, 664, 666
Averøybråten 436, 468
Averøy-eie 75, 143, 169, 436, 623, 666
Averøy-skogen 592
Badstuvollen 279
Bakkebo 578
Bakkehaugen 151
Bakkeli 74, 95, 105, 106, 151
Bakkeløkka 298
Bakken 77, 234, 237, 242, 245, 598, 636
Bamble i Telemark 111, 684
Barbrostua 186, 228, 247, 250
Bardufoss 691
Barlund 123
Bastøy 543
Begna 683
Begnadalen 297, 328, 329
Bekkelaget 478
Bekkestua i Bærum 421, 426, 684
Benteplassen 58, 59, 61, 337, 354, 459,
510, 611
Berg 14, 15, 18, 23, 24, 37, 65, 80, 88,
102, 133, 134, 195, 210, 211, 228, 232,
234, 248, 268, 288, 396, 486, 548, 634
Berg på Senja 255
Bergeløkka 73, 79, 638
Bergen 32, 109, 111, 112, 114, 149, 151,
153, 156, 194, 297, 299, 311, 421, 472,
542, 577, 578, 581, 670, 696
Bergensbanen 366
Bergerbakka 17
Bergerfossen i Randselva 202
Bergerstua 575, 666, 667
Berget 484
Berggården 324
Berghagan 280
Bergly 92
Bergsbråten 280, 281
Bergseie 359, 556
Bergstua 80, 88, 280, 281, 282, 396
Bergstykket 276
Bergsund 479, 596
Bergsåsen 281
Bergtun 685
Berlin 563
Bili 92, 162, 163
Biliberget 92
Bilit 30
Bing 343, 364, 384, 400, 407, 419, 420,
466, 552, 624
Bingstad 422
Biri 505, 531, 532, 601
Birkenes 257
Bislett 380
Bjarkøy i Troms 675
Bjerkelia 425
Bjerkely 698
Bjerringbro 154, 422
Bjoneskogen 673
Bjugn 152, 212, 357
Bjølser 409, 522
Bjørke 20, 117, 130, 188, 231, 453, 502,
569, 649
Bjørke, Søndre 272
Bjørke, Vestre 332
Bjørke, Østre 434, 512
Bjorkely 263
Bjorkesetra 231
Bjorkesetrene 243
Bjorketangen 92, 375
Bjørnstad 134, 148, 208, 356, 429, 439,
443, 604, 628
Bjørnstad, Midtre 134
Bjørnstad, Nordre 34
Bjørnstadgata (Juls) 556
Bjørnstadmyra 239
Bjørum 373
Blakkebønn 466
Blakstveit 529
Bleiken 344
Blomshøgda 16, 93, 340, 388, 398
Bodø 504

- Bohuslän 54, 663
 Boiro 516, 580
 Borgen 50, 74, 195, 232, 234, 237, 242, 294, 340, 401, 463, 582
 Borgen, Øvre 172, 205, 606
 Borgenmoen 16, 195, 232, 241, 252, 271
 Borgentangen 259, 260, 270, 282, 409, 466
 Borgers-Hårung 683
 Borgerud 626
 Borgund i Lærdal 191
 Borkenes i Troms 690
 Bornholm i Danmark 154
 Boston 170
 Botilrud 185
 Botne 55
 Bragernes 117, 159, 200, 214, 215, 217, 231, 476, 593, 596
 Brandalen 559
 Brandbu 110, 254, 344, 406, 437, 457, 673
 Brandval 210
 Braskereidfoss 110
 Brastad 126
 Bratterud 185
 Bratthetland i Ryfylke 516
 Bratval 528, 586, 587
 Bredvold 485, 486, 498, 518, 519, 666
 Bredvold II 523
 Breien 119, 215
 Brekke 225
 Bremen 192
 Brenna 562
 Brua (Bruløkkene) 109, 146, 284, 289, 290, 302, 303, 305, 377, 562, 577, 632
 Brudalen 302
 Brumunddal 90
 Brunla len i Vestfold 658
 Bruvik i Hardanger 456
 Bryggeveien 100
 Bryne 516
 Brørby 446
 Bråk 235
 Brånahult 603
 Bråtaløkkka 238
 Bråtan under Helgeland 609, 615, 627, 647, 648, 650
 Bråtan i Frøysuåsen 98, 154, 181, 466
 Bråten på Brenna 263, 385
 Bråten (Haglund) 166
 Bråten under Frøyhov 143, 396
 Bråten under Mø på Røyse 53, 76, 97, 339
 Bråten ved Storelva 678
 Bråten på Tyristrand 449, 598
 Buenos Aires 603
 Bukkebekken 131, 187, 188, 459, 510
 Bukkehøgda 187
 Bure 486
 Burud 492
 Busterud 385, 414, 417, 436, 638
 Busterudbakken 306
 Busund 17, 98, 454, 571, 675
 By 14, 15, 16, 17, 18, 36, 43, 66, 72, 78, 115, 125, 132, 143, 156, 158, 171, 174, 195, 268, 282, 341, 350, 356, 430, 446, 447, 532, 562, 624
 By grustak 229
 By, Nordre 199
 By, Søndre 77, 93, 100, 160, 186, 214, 221, 392, 429, 600, 601
 By, Vestre 51, 63, 66, 71, 96, 130, 199, 232, 274, 277, 357, 372, 373, 573
 By, Østre 214, 217
 By-eie 353, 660
 Byerhaugen 241, 262, 265
 Byermoen 213, 229
 Byflaksetra 63, 146, 217, 230, 230, 232, 377
 By-mølla 232
 Bystykket 232
 Bærum 56, 90, 106, 150, 151, 155, 165, 166, 181, 231, 243, 253, 255, 257, 258, 260, 265, 312, 360, 366, 373, 402, 406, 407, 417, 457, 488, 510, 517, 555, 561, 583, 584, 585, 601, 602, 674, 683, 684, 685, 686, 687, 689, 690, 697, 699
 Bærums Verk 146, 184, 187, 205, 280, 339, 332, 377, 378, 379, 380, 459, 581
 Bø i Telemark 542, 693
 Bø i Vesterålen 697
 Bønnerud 510
 Bønnerudsetra 513
 Bønnerudtjern 459, 510, 513
 Bønsnes 14, 15, 29, 31, 43, 72, 85, 92, 93, 104, 115, 124, 130, 153, 165, 186, 196, 238, 274, 275, 305, 307, 329, 355, 362, 385, 397, 413, 446, 460, 496, 508, 629, 637, 695
 Bønsnes kirke 362
 Bønsnes, Lille 85, 157
 Bønsnes, Store 319
 Bønsnes, Østre 446
 Bønsneseie 71
 Bønsnesfjerdingen 13, 14, 15
 Bønsnesstykket 130, 131
 Bønsnestangen 17
 Bønsnesveien 261, 262
 Bålerud 79, 199, 214, 272, 446, 447
 Bålerudmarka 85

 California 75, 603
 Canada 328, 561, 568
 Chicago 224, 273, 224, 652
 Chile 337
 Christiania Tugthus 184

 Dal 72, 74, 144, 182, 183, 184, 185, 186, 413
 Dal under Fjelstad 127, 143, 144, 236, 247, 305, 309, 404, 443, 637
 Dal under Norderhov prestegård 332
 Dal, Østre 186, 225, 260, 282
 Dale, Nordre i Nedre Eiker 292
 Dalerud 143, 144, 145
 Dalsbråten 681
 Daltun 192, 193, 194
 Damenga 70, 73, 98, 113, 187, 548, 550, 551, 557, 570, 571, 572, 572, 621
 Dammersplass 460
 Damstykket 487, 511
 Damtjern 611
 Daniels-Hårung 497, 555
 Danielsplass 656
 Danmark 154, 273, 288, 314, 403, 422, 428, 487, 537, 594, 681, 689
 Danmark under Sørung 383
 Degernes i Østfold 254, 516

 Digital Weaving Norway 266
 Dignes 201, 204
 Dikemark 498
 Djupedalen 145, 303, 304, 377, 380
 Dokka 682
 Dombås 423
 Domholt 14, 15, 16, 23, 288, 322, 347, 382, 427, 441, 450, 452, 464, 465, 466, 473, 475, 489, 490, 492, 507, 530, 532, 543, 586, 589, 592, 596, 598, 602, 604, 605, 608, 612, 613, 616, 623, 626, 636, 637, 657, 658, 664
 Domholt-løkkka 512
 Domholtveien 668, 669
 Dramdal i Eiker 349, 350, 363, 596
 Drammen 30, 88, 126, 137, 164, 171, 179, 184, 208, 252, 253, 258, 297, 311, 326, 333, 371, 372, 411, 415, 487, 495, 503, 523, 536, 539, 539, 573, 596, 656, 698, 699
 Drolshammer i Soknedalen 322, 662, 663
 Drøbak 263, 265, 298, 334, 604
 Dvergsten 116
 Dybendal (Storflåtan) 598
 Dæli 14, 15, 17, 21, 74, 117, 163, 165, 200, 264, 270, 271, 283, 283, 284, 294, 316, 320, 332, 334, 341, 351, 359, 385, 403, 431, 435, 442, 448, 460, 464, 481, 482, 604, 605, 619
 Dæli, Nedre (Tuløkkka) 309, 310, 312, 494, 505
 Dæli, Nordre 294
 Dæli, Søndre 288, 352, 663
 Dælihøggbekken 305
 Dæliteigen 291, 306, 307, 308, 315, 442, 443
 Dåstjern 187, 188

 Egersund 27, 540, 603
 Egge 353, 430, 429, 432, 596
 Egge, Øvre 168
 Eggedal 88
 Eggemoen Næringspark 266
 Egonbu 154, 398
 Eidalseie 629
 Eidsberg i Østfold 93, 488, 516
 Eidskog 509, 522
 Eidsvoll 82, 180
 Eiker 214, 287, 339, 474, 476, 484, 501, 588, 596, 658, 621, 696, 681
 Eiksmarka 255, 258
 Eina 252
 Ekornrud 442
 Elgsbrenna 58, 59
 Ellebo 150
 Elstøen 637
 Elvely 685
 Elverum 523, 686
 Elvetun 690
 Emden i Hanover 27
 Enebakk 336
 Engen 45, 46, 53
 Enger 529
 England 584
 Esbjerg 681
 Etne i Sunnhordland 106
 Etmedal 363
 Evja 38, 68
 Evjua 291

Fagerheim 108, 109
 Fagerjordet 109, 111
 Falstad 543
 Faltinrud under By 78, 386
 Faltinrud, Nedre 242
 Faltinrud, Øvre 233, 234, 244, 520
 Familielokken 106, 119, 149, 388
 Fauske 523
 Fegri på Tyrstrand 22, 68, 482
 Feios 90
 Feiring 114
 Fekjær 17, 87, 372, 431
 Fekjær, Søndre 326
 Fekjær (østre) 374
 Fekjær-eie 92
 Fekjæråsen 652
 Fet 605
 Fetsund 152, 193, 314, 426, 521
 Fevik i Aust-Agder 109
 Filippinene 152, 180
 Finland 55
 Finneflaksetra 133, 134, 141, 145, 146, 147, 217, 535, 668
 Finnhammer 425
 Finnmark 30, 543, 686
 Finsand i Ådal 120, 291
 Fjeldborg 132, 191, 191, 192
 Fjeldstykke 145
 Fjell (Bråten) 309
 Fjell/Fjeld 14, 15, 16, 21, 22, 23, 24, 43, 44, 49, 71, 78, 85, 126, 130, 133, 157, 224, 238, 272, 283, 288, 289, 292, 295, 297, 304, 305, 307, 341, 345, 359, 360, 362, 399, 411, 493, 530, 625, 634
 Fjell, Søndre 44, 294, 296, 339, 401, 450, 624, 662
 Fjell, Vestre 457
 Fjellseie 360
 Fjellseterveien 56, 189
 Fjellsetra 59
 Fjellstykket 302
 Fjelstad 14, 15, 26, 35, 55, 62, 72, 74, 87, 115, 123, 125, 127, 130, 132, 156, 174, 177, 195, 225, 290, 341, 346, 348, 387, 398, 416, 449, 453, 477, 495, 595, 596, 597
 Fjelstad, Nedre 130, 134, 138, 143, 145, 168, 394, 453, 606
 Fjelstad, Øvre 29, 40, 64, 145, 368, 372, 373
 Fjelstadstykket 131, 176, 188
 Fjordgløtveien 397
 Fjordtun 110
 Fjulsrud 34, 72, 162, 164, 269, 325, 326, 611
 Fjulsrud-eie 143, 396
 Fjære i Hedrum 214, 215, 200
 Flagsåteran 123
 Flaskerud i Ådal 639
 Flaskerudeie 384
 Flattråker 696
 Flattum 681
 Flekkefjord 523
 Flekshaug i Åsbygda 479
 Fleskerud 466, 644
 Florida 273
 Fluberg i Land 114
 Flå 348
 Flåm i Sogn 573
 Flåtan 238

Follidal 256
 Follum 497, 581
 Follumeie 359
 Fosen-halvøya 543
 Fossmo 681
 Fossum i Bærum 421
 Fossum i Hårumsgrenda 109, 240
 Fotlandsvåg 583
 Frankrike 243
 Fredrikshald (Halden) 270, 437, 441, 634
 Fredrikstad 162, 601
 Fredrikstad på Røyse 106
 Freiberg i Sachsen 596
 Frognøya 14, 15, 69, 85, 291, 339, 349, 361, 381, 598, 628
 Frok 20, 74, 305, 385, 443, 610, 618
 Frok, Nordre 222, 679
 Frok, Søndre 440
 Frokseie 73, 666
 Frokseie, Søndre 241
 Froksmoen 393, 562, 679
 Froland 356
 Fron i Gudbrandsdalen 369, 538, 539
 Frosta 536, 685, 688
 Frøshaugbråten 391, 396
 Frøshaugsetra 146, 341, 360, 365, 377, 378, 378, 380, 381, 395, 398
 Frøshim 192, 193, 194, 192, 194, Frøstad 393
 Frøyhov/Frøhaug 14, 15, 17, 18, 28, 35, 42, 45, 46, 48, 52, 55, 59, 104, 115, 132, 147, 147, 156, 172, 173, 174, 178, 182, 195, 197, 271, 316, 326, 341, 404, 500, 525, 596, 608
 Frøyhov, Nedre 75, 122, 142, 144
 Frøyhov, Nordre 51
 Frøyhov, Øvre 48, 74, 119, 144
 Frøyhov-eie 185
 Frøysestua 426
 Frøyshov/Frøshaug 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 27, 40, 60, 73, 84, 85, 87, 112, 113, 115, 127, 156, 157, 158, 172, 182, 184, 197, 209, 272, 282, 283, 286, 316, 341, 427, 442, 471, 473, 481, 507, 540
 Frøyshov, Nedre 554
 Frøyshov, Nordre 15, 57, 113, 289, 290, 291, 595, 597, 598, 697
 Frøyshov, Søndre 22, 41, 42, 104, 220
 Frøyshov-eie 75, 382
 Frøyshovenga/Frøshaugenga 36, 202, 389
 Frøysin 20, 343, 344
 Frøyssol 398, 426
 Frøystad 368, 442, 469, 470
 Frøysugata 106
 Frøysuåsen 13, 14, 16, 73, 76, 78, 95, 96, 98, 80, 112, 114, 115, 127, 141, 156, 179, 181, 182, 185, 244, 245, 283, 283, 302, 341, 342, 343, 357, 360, 370, 377, 381
 Frøytun 103, 148, 149, 443
 Fuglesangen 508
 Fure 293, 389
 Furnes 512
 Furubakken 152
 Furuhold 642
 Furuhaugen 150
 Furlia 265
 Furulund 576, 578
 Furuly 692, 694

Furumo 699
 Furutjernstykket 378, 379
 Furutopp 154, 398
 Fyllingen 217
 Fyllingsdammen 217
 Fyn 689
 Færden 619
 Fåla foss 467

Gamle Holeveien 689–690
 Gardermoen 393
 Gata i Steinsfjæringen 313
 Gatestua 612
 Gatevold 397
 Gausdal 123, 136
 Gausel 57
 Geithus 224, 311, 581
 Gibraltar 603
 Gile 432, 528
 Gile, Søndre 397
 Gjermundbo 277, 278
 Gjermundbo-eie 245
 Gjerstad 685, 696
 Gjesval/Gjesvold 17, 31, 323, 331, 337, 459, 460, 529
 Gjesval, Nordre 27, 71, 120, 241, 300, 433, 447, 645, 677
 Gjesval, Søndre 237, 249, 250, 326, 359, 431, 465, 553, 610, 611, 683
 Gjettum 584
 Gjørud 333
 Gjøvik 93, 129, 224, 228, 693
 Gol i Hallingdal 538, 627
 Gomnes/Gomæs 14, 15, 16, 17, 38, 43, 65, 87, 116, 125, 133, 160, 161, 168, 175, 185, 200, 201, 215, 216, 225, 232, 245, 283, 287, 290, 291, 292, 293, 296, 305, 309, 312, 316, 321, 324, 325, 331, 339, 341, 351, 375, 377, 385, 394, 400, 402, 404, 408, 411, 433, 435, 442, 443, 446, 453, 457, 481, 482, 483, 484, 488, 491, 495, 500, 502, 594, 596, 598, 603, 617, 628, 636, 637, 660, 683
 Gomnes brygge 388
 Gomnes, Nordre 15, 52, 180, 317, 544
 Gomnes, Søndre 52, 207, 286, 288, 347, 431
 Gomnes, Øvre 373
 Gomnesbråten 371
 Gomnes-eie 296
 Gomnesløkka 608, 612
 Gomnes-stykket 232
 Gomnesveien 693–694
 Gomnesodgården 82, 83, 359, 392, 466
 Gomserud (Frokseie) 494
 Gran på Hadeland 144, 185, 193, 224, 298, 298, 316, 320, 322, 403, 683, 687, 644, 295, 697
 Granheim 425
 Granli 455
 Granly 240
 Gransherad 581, 696
 Gratangen i Troms 257, 263
 Gravdal i Lofoten 256
 Gravdalstunnelen 366
 Grefsrud 17, 433, 596, 597
 Grimstad 397
 Grinaker kirke 362
 Grinastua/Gatestua 612, 617

Grindbakken 62, 69, 190
 Grindvoll på Hadeland 698
 Grini 330
 Grue i Solør 89
 Grymyr 394
 Grytten i Romsdal 273
 Grøndokka 58, 62, 166, 180, 263, 403, 445
 Grønland i Drammen 40
 Grønli 106
 Grønlund 262, 264
 Grønvold under By 132, 222, 233, 234, 236, 242, 248, 262
 Grønvold under Mo 55, 67, 70, 71, 94, 95, 96, 97, 101, 183, 235, 386, 438, 565, 572
 Grøterud 153, 529, 663
 Gudbrandsdalen 140, 198, 251, 253, 329
 Gudbrandsfoss 117, 198
 Gudvangen 573
 Gudbrandsdalen 307, 423, 441, 531
 Guldal Mat 88, 111, 258
 Gullaug i Lier 312
 Gullerud 29, 107, 191
 Gulsrud 364
 Gundersbråten 85
 Gundersrud/Gundersrød i Skoger 27, 29, 365
 Gunhaug 261, 276
 Gunstad i Jevnaker 497
 Guriby 98, 459, 570
 Guriby sag 303
 Gusgården 490
 Göteborg 55, 154, 663, 685
 Gåsefot 324

Hadeland 20, 92, 104, 116, 122, 138, 214, 251, 284, 286, 299, 317, 334, 344, 362, 406, 428, 430, 432, 457, 562, 568, 571, 575, 604, 624, 688, 691
 Hafnor/Hamnør 14, 15, 18, 20, 21, 34, 38, 39, 40, 46, 54, 59, 60, 62, 64, 75, 76, 78, 86, 94, 118, 123, 124, 127, 144, 157, 164, 185, 238, 280, 289, 290, 291, 340, 341, 344, 345, 350, 351, 352, 359, 385, 391, 397, 399, 427, 430, 432, 440, 447, 466, 499, 525, 555, 586, 592, 594, 595, 596, 599, 657, 668
 Hafnor skog 487, 511
 Hafnor/Hamnør, Nedre 481, 573, 599, 649
 Hafnor/Hamnør, Vestre 160, 658, 665
 Hafnor/Hamnør, Østre 320, 433, 658
 Hafnor/Hamnør, Øvre 41, 179
 Hafnordalen/Hamnordalen 75, 76, 502, 507, 508, 509
 Hafnoreie 75
 Hafnorjorden 453, 468, 469, 494, 498, 512, 513
 Hafnorløkkene/Hamnørløkkene 487, 512, 608, 612
 Hafnorshagen/Hamnørshagen 78, 89, 340, 502, 504, 509, 509, 510, 510, 513, 521, 522, 629, 666
 Hafnorsløkka/Havnørsløkka 485, 513
 Hafnorstykket 510
 Haga 321, 446, 447, 491, 692
 Hagan/Hagen 30, 77, 78, 88, 89, 100, 244, 282, 520, 522, 556, 568

Hagastua 375, 376
 Hagen under Vestre Rud 619
 Haglund 166, 256, 694, 697
 Halden 93, 129, 273, 423, 572
 Hallingby (Helgelandseie) 541
 Hallingby under Helgeland 567, 612, 617, 629, 647, 651, 651
 Hallingby i Ringerike 424
 Hallingdal 21, 51, 54, 70, 75, 84, 92, 113, 127, 139, 143, 193, 235, 247, 272, 289, 297, 327, 334, 348, 359, 365, 373, 456, 457, 490, 507, 539, 540, 566, 602, 603, 627, 629, 649, 651, 671, 672, 679, 683
 Hallingleiren 630
 Hallingstad 588
 Hallum 131, 205
 Halså på Nordmøre 543
 Halsnøy 32, 112
 Halsteinrud 347, 596
 Halvorsbråten 85, 92
 Hamar 151, 211, 292, 314, 394
 Hamar domkirke 156
 Hammerfest 418, 680
 Hammersmith 698
 Hanserud 628
 Haramsøy på Sunnmøre 676
 Hardanger 542
 Hardbakken 17
 Harstad 419, 504
 Haslum i Bærum 457, 583, 690
 Hattfjell 420
 Hatten 114, 153, 400
 Hauerløkka 187
 Haug 40, 71, 76, 86, 98, 100, 106, 111, 121, 130, 152, 153, 177, 191, 193, 194, 198, 224, 227, 245, 250, 257, 277, 290, 299, 311, 312, 314, 317, 321, 332, 333, 334, 384, 406, 407, 423, 443, 490, 500, 562, 579, 581, 587, 591, 596, 596, 619, 620, 629, 666, 672, 676, 677, 689, 692, 693, 699
 Haug med Grefsrud på Nakkerud 292
 Haug, Midtre 319
 Haug, Nordre 223, 345, 597, 292, 448, 596
 Haugen 143, 144, 565, 579
 Haugerud 373, 663
 Haugerudjorden 45
 Haugesund 688
 Haugjordsdalen 232
 Haugløkka 73, 112, 113, 114, 153, 187, 386, 565
 Haugsbygd 420, 683
 Haugsbygdåsen 103
 Hedalen 368, 695
 Hedmark 110, 179, 199, 210, 284, 285, 314, 366, 416, 471, 495, 509, 512, 522, 583, 685
 Hedrum 529, 658
 Heggedal i Asker 274
 Heggelia 598
 Heggen i Soknedalen 680, 686
 Heggen på Modum 313, 592
 Heieren 119, 225, 316, 317, 319, 321, 332, 447, 596, 597, 598, 663
 Heimtun 265
 Helgeland 14, 15, 39, 42, 43, 69, 74, 86, 89, 98, 150, 157, 159, 184, 205, 206, 219, 220, 221, 223, 231, 245, 274, 296, 298, 316, 317, 318, 320, 333, 334, 347, 347, 360, 361, 362, 381, 401, 448, 450, 461, 466, 473, 475, 484, 485, 486, 490, 513, 518, 525, 526, 528, 529, 548, 553, 568, 573, 573, 586, 587, 593, 599, 657, 658, 659, 665
 Helgelands-eie 85, 185, 187, 384, 395, 493, 557
 Helgelandsmoen 14, 17, 89, 98, 99, 100, 107, 111, 133, 193, 278, 311, 371, 392, 419, 423, 466, 487, 577, 583, 586, 589, 606, 640
 Helgelandsmoen Næringspark AS 648
 Helgemo 691
 Helgerud 92, 222, 241, 294, 447, 684
 Helleland 540
 Helmen på Hadeland 214, 320
 Helsingør 537
 Hemne i Sør-Trøndelag 682
 Hemsedal 169, 276, 328, 629
 Hen i Ådal 87, 137, 170, 215, 319, 320, 372, 516
 Hengsle 43, 117, 125, 235, 300, 301, 360, 465, 601, 612, 613, 618, 639, 655, 660
 Henseie 290, 291
 Heradsbyda 119, 120, 194, 264, 337, 405, 419, 446, 516, 576, 578, 581, 652, 668, 669, 677, 681, 686, 687, 688, 693
 Herefoss i Aust-Agder 437
 Hermansverk i Sogn 394, 413, 413
 HERNES 523
 Herremakket 530, 571
 Herøya 696
 Hesby Bruk 299
 Hesselberg 180, 181, 322, 484
 Hestehagen 515
 Hetlandsbygda 516
 Hinna 57
 Hjellev på Ask 434, 477, 662
 Hjelmeland 516
 Hjelmerud 243
 Hodt/Hort 253, 565, 623
 Hodt, Nedre 457
 Hoen 132
 Hofs Brug 374
 Hofsfoss 307
 Hofsplassen 292
 Hokksund 98, 210, 254, 351, 481, 681, 682, 687
 Hol i Hallingdal 130, 193, 247, 297, 327, 365
 Holbæk 422
 Hole Aktiemeieri 88, 372
 Hole Aktieølsamlag 103
 Hole Bilverksted 376
 Hole forsamlingslokale 50, 278
 Hole kirke 17, 54, 75, 119, 125, 139, 229, 526, 531, 544
 Hole kirkegård 49, 75, 139
 Hole meieri 86, 87, 88, 129, 137, 179, 251, 275, 326, 327, 441
 Hole prestegård 14, 15, 16, 18, 70, 73, 78, 79, 80, 84, 89, 95, 98, 187, 275, 276, 301, 317, 334, 341, 369, 389, 402, 465, 473, 487, 497, 501, 514, 531, 537, 586, 587, 592, 607, 610
 Hole samvirke 88
 Hole Sogneselskap 87
 Hole Ungdomsforening 102

Hole, Vestre (Tyristrand) 14, 17
 Hole, Østre 13
 Holefjerdings 13, 14, 15, 441
 Holeødegården 459, 631, 662
 Holland 179
 Holleia 35, 118, 191, 204, 361, 369, 370, 459, 491
 Hollerud 43, 17, 243, 292, 309, 321, 324, 332, 369, 411, 465, 479, 555, 648, 651, 663
 Hollerud-eie 408
 Holmboe 94
 Holmen 25, 429, 442, 444, 445, 449, 455, 458, 459, 460, 462, 463, 559, 623, 639
 Holmenkollåsen 76, 154, 487
 Holmestua i Haug 637
 Holmsbu i Hurum 56
 Holsfjorden 59, 163
 Holsrud 592
 Holstad i Grue 294
 Holstein/Holsten 206
 Homledal 146, 602, 611
 Hongkong 337
 Hordaland 110, 266, 420, 502, 562, 696
 Horten 55, 179, 469, 487, 674, 689
 Hosle i Bærum 684
 Hougsrud, Søndre 297
 Hovedøya 427, 657
 Hovet i Hallingdal 260, 561, 562
 Hovin 98, 560, 596, 597, 617
 Hovin, Nedre 220
 Hovin-eie 127, 387, 396, 404, 632
 Hukebakk 359, 520, 690
 Hunangen 213
 Hundstad 14, 15, 17, 21, 29, 30, 34, 42, 52, 61, 83, 98, 108, 116, 159, 205, 206, 207, 217, 219, 223, 224, 237, 296, 298, 299, 309, 310, 320, 325, 341, 347, 362, 368, 372, 388, 391, 392, 396, 402, 447, 449, 450, 451, 452, 464, 497, 501, 551, 596, 609, 661
 Hundstad, Lille 15, 34, 44, 48, 49, 50, 52, 123, 185, 207, 347, 349, 495, 552, 553, 564
 Hundstad, Store 34, 347
 Hundstad-allmenningen 388
 Hundstadbakken 651
 Hundstad-eie 113, 556
 Hundstadveien 115, 155, 169, 191, 192, 193, 194, 263
 Hungerholt 93, 94, 205, 493
 Hurdal 334, 604
 Hurum 201, 299, 529
 Huseby i Stange 294
 Hval i Haug 321, 681
 Hval i Ådal 484
 Hvalpåsen 55, 59
 Hvalsmoen 311, 415, 642
 Hvalstad 426
 Hverven-eie 631
 Hyllemark 270, 633, 634
 Hæhre på Modum 639
 Høgstua Hårum 207, 353, 452
 Høland 28, 80, 238, 540
 Hønefossen 322
 Hønekilen 238
 Hønen 22, 318, 345, 346, 347, 490, 595, 596, 598
 Hønen-eie 290, 360
 Høvik Glassverk 374
 Høvik 265, 699
 Høvåg 151
 Høymyr 396, 697
 Hå på Jæren 417
 Haarstad 30
 Hårum/Hurum 39, 79, 123, 162, 191, 208, 241, 310, 364, 431, 529, 558
 Hårum, Nedre 347
 Hårumsgrenda 240
 Hårumsåsen 404
 Ibestad i Troms 212, 425
 Illinois, USA 485
 Imsroa i Østerdalen 138
 Inderøy 543
 Indianapolis, USA 696
 Ingeberg 30
 Ingholt 668, 669
 Ingvaldsåsen i Skoger 27
 Iowa, USA 466, 649, 679
 Isdalen, Romsdal 314
 Isielva 59, 60, 61, 65, 79, 279, 303, 377, 379
 Island 686
 Italia 252, 253
 Iversløkka 549, 550, 556
 Jar i Bærum 114
 Jaren på Hadeland 138, 334, 604
 Jensenløkka 98
 Jensrud 241
 Jessheim 393, 523
 Jevnaker 111, 112, 153, 191, 225, 248, 260, 330, 333, 339, 368, 397, 412, 446, 473, 497, 519, 522, 560, 568, 575, 576, 581, 602, 616, 619, 659, 681, 683, 691, 697, 698
 Jevnaker, Østre 654, 655
 Johnsrud i Soknedalen 73, 632, 685
 Jomfruland 241, 376, 694
 Jomfruland, Østre 242
 Jomfrulandsgrenda 16
 Jondalen ved Kongsberg 581
 Jonsbråten 79
 Jorde 469
 Jostedal 540
 Juveren 461, 606
 Jylland 42, 361, 536
 Jæren 56, 98, 257, 516
 Jølster i Sunnfjord 314
 Jørgen Moes vei 88, 97, 103, 105, 577, 578, 579
 Kalager 592
 Kampen 340
 Kampesetra på Kroksgogen 639
 Karasjok 543
 Karlsrud 16, 121, 663
 Karlsruhe 469
 Karmøy 688
 Kastebakken 213, 676, 677, 687, 688, 689
 Kastet 676
 Kastet, Nordre 676, 677
 Kathrinehagen 144
 Katnos-dammen 204
 Kausrud 560, 598
 Kautokeino 523, 543
 Kiella 44
 Kikkut 426
 Kile 200, 214, 215, 479, 481
 Kimmerud 66, 201, 202, 215
 Kind/Kinn 450, 451, 660
 Kind ødegård 492
 Kindstangen 243
 Kirkebakken 579
 Kirkenær 78, 485, 519, 519, 521
 Kirkevoll 580
 Kistefoss 683
 Kittelsby 201, 596
 Kjeldsborg 23, 24, 46, 80, 84, 103, 540
 Kjeldsborgstykket 83, 84
 Kjelleberget 16, 17, 210, 213, 233, 244, 246
 Kjellebergsenga 16, 197, 246
 Kjelsås 669
 Kjernet 484, 555, 589, 619, 651, 653, 653, 655, 694
 Kjernet, Midtre 434
 Kjernet, Nordre 408, 464, 612, 613, 614, 621, 623, 666
 Kjernet, Søndre 206, 560, 615
 Kjølstad 157, 345, 346, 595
 Kjørstad i Sandsvær 428, 432
 Klavåsen 395
 Kleivstua 232, 273, 328, 403
 Klekken 620
 Klekken, Nedre 224
 Klokkerplassen 17, 41, 74, 83, 84, 99, 113, 123, 229, 306, 407, 457, 541, 550, 551, 553, 554, 564, 565, 566
 Klofta 425, 445
 Knatvold 56
 Kneika 301
 Kneikasetra 284, 302, 303, 304, 466
 Knekefoss 379
 Knekefosstykket 378, 379
 Knestang 485, 619
 Knestang, Øvre 40, 86
 Kniperstykket 232
 Koksrud 121, 234, 300
 Kolbjørnrud 292, 324, 325, 465, 489, 596
 Kolbu 96, 211
 Kolsås i Bærum 110
 Kong Rings ridebane 586, 590, 605, 607
 Kongsberg 22, 94, 98, 114, 155, 248, 261, 281, 464, 485, 538, 565, 573, 579, 596, 617, 626
 Kongsvinger 253, 254, 690
 Konnerud 488, 503
 Kopavogur på Island 686
 Koperud 466
 Korea 257
 Korsbøen 40, 45, 74, 391, 143, 507
 Kortegården 74, 509
 Kragerø 542
 Kragstad i Haug 332, 666
 Kristiansand 131, 151, 152, 257, 260, 356, 541, 584, 687
 Kristiansplass 619
 Kristiansund 486, 688, 689, 690
 Kristoffersbakken 460, 467
 Krogsrudeie 436
 Krokkleiva 137, 146, 539
 Kroksgogen 21, 26, 33, 36, 41, 44, 45,

55, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 78, 79, 86,
109, 136, 145, 146, 147, 176, 181, 184,
187, 189, 190, 223, 232, 238, 243, 252,
271, 273, 276, 279, 280, 284, 289, 293,
296, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 336,
337, 341, 354, 360, 364, 372, 377, 378,
380, 382, 395, 436, 438, 441, 458, 459,
460, 466, 487, 497, 506, 510, 541, 549,
577, 598, 604, 610, 606, 639, 655, 665,
667, 668
Kroksund 16, 93, 96, 131, 211, 263,
329, 612, 673
Kroksundødegården 43, 140, 359, 612
Kroksundødegården, Vestre 608
Kroksundødegården, Østre 121, 451
Kroktjern 59, 145, 147
Krokvik 271, 288
Krøderen 666
Krodsherad 56, 336, 337, 346, 542, 589
Kråkstad i Akershus 154, 542
Kullerud 625
Kveldsrud 602
Kvernvollen 598
Kviteseid i Telemark 476
Kvæfjord 254
København 48, 50, 184, 220, 223, 249,
350, 533

Laksevåg 110
Land 157, 284, 293
Land prestegård 225
Langebru på Krokskogen 79, 80, 339,
459, 636
Langebru på Røyse 16, 17, 72, 113, 235,
386, 550, 557, 565
Langebru-bakken 80
Langebrumyra 45
Langesund 421
Langhus 57
Langslettykket 232
Lardal 539
Larsplass 386, 399, 500
Larvik 179, 394, 426
Leikanger 90, 394, 522
Leine 14, 15, 21, 22, 40, 85, 87, 123,
124, 137, 138, 271, 272, 284, 288, 289,
296, 301, 321, 322, 323, 331, 429, 459,
495, 500, 502, 592, 623
Leine, Nedre 207, 305, 492
Leine, Søndre 300, 446
Leine, Øvre 153, 286, 292, 512
Leine-eie 77
Leinestrand 69, 360, 364
Leira i Valdres 684
Leirflaten 144
Lerberg 289, 459
Lerberg, Nedre 224
Lerskallen på Modum 292
Levanger 257
Li 282
Lia 112, 383, 402, 415
Libakke 15, 17, 19, 24, 28, 30, 34, 35,
38, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 63, 65, 67, 68,
72, 80, 87, 89, 96, 97, 103, 106, 115,
119, 121, 122, 127, 129, 130, 135, 138,
141, 144, 145, 147, 149, 150, 151, 152,
164, 173, 174, 182, 207, 212, 263, 230,
276, 279, 312, 341, 388, 417, 473, 500,
519, 525, 531, 620

Libakke, Nedre 19, 33, 40, 41, 45, 53,
70, 76, 84, 94, 95, 96, 96, 103, 105, 132,
210, 525
Lien 43, 123, 124, 126, 164, 172, 299,
326, 356, 439, 480, 505, 507, 528, 541,
588, 673, 695
Lierbanen 85
Likvognsvingen 95
Lille Bønsnes 85, 157, 345
Lille Domholt 612, 617
Lille Hundstad 15, 44, 48, 49, 50, 52,
123, 156, 185, 207, 347, 349, 361, 389,
390, 495, 552, 553, 564, 598, 611, 661
Lille Rytteraker 282
Lilleaker 683
Lilleby 72, 73, 74, 86, 143, 197, 222,
232, 236, 248, 250, 251, 281
Lillebystykket 232
Lillehammer 32, 150, 314, 543, 696
Lillemoen 640, 641, 642, 644, 648, 224,
256, 314, 486, 498,
Lillevoll 263
Limovnsdokka 243
Linderud 409
Lindum i Skoger 27
Linköping 152
Linstad i Stange 294
Ljan 607
Lo 198, 591
Lo, Øvre 443
Lofoten 90, 256, 689
Lomma 337, 377, 378, 459, 460
Lommedalen 114, 280, 303, 328, 332,
459, 510, 690
London 259, 698
Lore 123
Lore, Nordre 172, 606
Lore, Søndre 26, 27, 29, 62, 365
Los Angeles 603
Lund, Sverige 645
Lunder 88, 356, 437, 529, 618, 633
Lunder kirke 361, 362
Lundstad 596
Lunner 568, 575, 624, 680, 683, 685,
691, 696
Luster 463
Lysegård 485, 513, 514, 515, 609
Lærdal 32, 468, 471
Lødingen 545
Løken 87, 272, 331, 433, 453, 485, 587
Løken skole 16
Løken, Nedre 211
Løken, Øvre 177, 178, 232
Løkenmoen 16, 107, 109, 683
Løkka 66, 181, 397, 412, 513
Løkka III 152
Løkka/Skredderløkka 236
Løkke i Ytre Ådal 120
Lørenskog 180, 392, 407
Løse i Skoger 355
Løten 151
Løvli 181
Lårvika 60, 73, 85, 271
Lårvikkleiva 79

Madlamoen 646
Madsmoen 47
Mai 389
Malmö 392

Manaskaret 230, 231
Manglerud 409
Marigårds skog 476
Marker i Østfold 516
Marokko 603
Marteplassen 272
Martinique 153
Mattisbråten 388
Mattisplassen 243, 305, 360, 380, 388
Maurud (Maurerud) 296, 300, 301
Medalheim på Eiker 474
Meiserud 615
Meiserudbråten 615
Meisestua (Meiserudbråten) 612, 615
Meklenburg 261, 277
Melbø i Gausdal 123
Meldal 543
Mellomhagen 415
Mellum-skaugen 36
Meløy i Nordland 155
Michigan, USA 273
Midthaug 325
Midttemellem 401, 612, 617, 622, 626,
636, 641, 643
Midtre Bjørnstad 134
Midtre Haug 319, 596, 597
Midtre Kjernet 434, 452, 612, 614, 619,
633, 637, 639, 641, 643
Midtre Sorum 55, 82, 207, 276, 502
Midtskogen 36, 44, 60, 61, 231, 289,
333, 354, 377, 378, 379, 381, 431, 441,
459, 460, 510, 611
Midtskogtjernet 61, 78
Minnesota 243, 673, 679
Mo i Jevnaker 659
Mo på Røyse 14, 15, 18, 115, 118, 130,
159, 173, 174, 195, 195, 201, 268, 272,
277, 306, 332, 339, 365, 444, 496, 530,
540, 595
Mo i Steinsfjerdingen 16, 19, 221, 296,
321, 333, 413, 476, 477, 586, 588, 628,
633, 640, 671, 671, 676, 678
Mo, Nedre 17, 19, 22, 23, 81, 84,
91, 107, 111, 118, 132, 164, 176, 183,
271, 344, 361, 473, 492, 525, 530, 559,
659
Mo, Nordre 19
Mo, Søndre 19
Mo, Øvre 19, 22, 23, 65, 81, 83, 84, 87,
88, 104, 129, 135, 164, 235, 279, 280,
362, 372, 449, 494, 639,
Modum 21, 35, 85, 92, 138, 157, 200,
201, 202, 204, 217, 220, 224, 225, 239,
240, 274, 292, 312, 313, 345, 346, 389,
395, 433, 437, 443, 448, 480, 487, 490,
536, 592, 595, 605, 616, 649, 670, 677,
683, 687, 692
Modumlandet 14
Modumsåsen 49
Moelv i Hedmark 179, 495
Moen under By 238, 240
Moen under Hole prestegård 550, 551,
557, 558
Moen under Mo 37, 80, 447
Moholt 111
Moi i Rogaland 581
Molde 56, 255, 258
Monaco 252
Monsebråten 187, 243
Montana 90

Mosbergmyrsetra 79
 Mosenga 20, 29, 30, 37, 39, 40, 41, 45,
 54, 67, 104, 186, 194, 259, 263, 266,
 344, 384, 389, 410, 639,
 Mosjøen 502, 543
 Moskummen 17, 24, 47, 54, 55, 81, 84,
 107, 130, 132, 138, 139, 141, 255, 263
 Mosmoen 682
 Moss 70, 90, 155,
 Mosserud i Lier 235
 Mostua 61, 78, 79
 Mostuberget 78
 Mostubergmyren 79
 Mosødegården 28, 41, 51
 Motun 687
 Mugggerud 556
 Murus 145
 Murus/Haugen 187
 Mustemyren 79
 Mylla 104
 München 267, 258, 261, 264, 299, 569
 Myra 94
 Myre i Ullerål 402
 Myre i Vesterålen 523
 Myrene 79
 Myrsetra 79
 Mysen 252, 673
 Mysen fort 674
 Mælingen 501
 Møllerberget 565
 Mønstreplassen 76, 474, 506
 Mørkhøl 127, 291, 359, 386, 387, 400,
 404, 416, 468
 Målselv 445
 Måløy 696

Nakkerud 48, 85, 93, 237, 248, 575
 Namsos 582
 Nannestad 150, 166, 436, 495, 538
 Narvik 256
 Nederborg syssel 217
 Nederland 442
 Nedre Berg i Soknedalen 116
 Nedre Eiker 171
 Nedrevolden 60
 Ner-Nigarden Hårum 208, 457
 Nes 25, 26, 34, 68, 114, 127, 131, 147,
 200, 230, 243, 262, 263, 266, 312, 314,
 364, 579, 596, 608, 690
 Nes i Hallingdal 84, 235, 272, 671, 672
 Nes i Ådal 32, 112, 394, 487, 695
 Nes på Hedmarken 30, 107, 622, 651
 Nes på Romerike 438
 Nesbyen 328
 Neseie 237
 Nesøya 253
 Netop 612, 615, 627, 632, 641, 643
 Nibbiklo 556
 Nigarden Bjørke 365
 Nigarden Hårum 556
 Niskinnvannet 231
 Nissedal i Telemark 697
 Nittedal 194, 257
 Nordagutu 696
 Nordal 238
 Nord-Aurdal 275, 514
 Norddal i Lier 20, 344
 Nordenga 409, 411, 421, 522
 Norderhov kirke 16, 527

Norderhov kornmagasin 641
 Norderhov prestegård 637
 Nordernei i Tyskland 688
 Nordfjord 411, 648
 Nordfjorden 13, 14, 191, 283, 316, 323,
 340, 341, 499
 Nordigarden Borgen 83, 177, 568
 Nordigarden Fjell 401, 409, 410
 Nordkleiva 206, 534
 Nordland 155, 313, 396, 571, 581, 687
 Nordli (Tostens) 127
 Nordli 179, 231, 387, 403
 Nordli i Rudsødegården 612
 Nordløkka 683
 Nordmarka 204
 Nordmøre 523, 543, 685
 Nord-Odal 534
 Nordre Fjells vei 422
 Nordre Jevnaker 698
 Nordre Land 543, 549, 584, 682
 Nordsetra 146, 577
 Nord-Trøndelag 423, 545
 Nore i Numedal 192, 543
 Noresund 110
 Notodden 666
 Numedal 192, 241, 424, 537, 543
 Nybakk i Trysil 484
 Nygård 76, 96, 97, 98, 99, 100, 210,
 395, 530, 566, 570, 693
 Nyhus 674, 675
 Nylende 275, 402, 463, 541, 550, 551,
 558, 616, 629, 632, 669
 Nærstad 69, 116, 215, 216, 221, 222,
 320, 600
 Nærstadeie 126, 239, 363, 364, 384, 554
 Nærøy 253
 Nøsterud 627
 Nøstret på Røyse 88, 185, 245, 309
 Nøstret i Skoger 372
 Nøtterøy 180

Odalen 90, 155, 415
 Odda 273, 696
 Odden (Høneie) 359, 360, 655
 Odense i Danmark 428
 Ohio 696
 Olanbo 682
 Olasputten 189
 Olberg i Krødsherad 346
 Olmhus 329
 Olsbu 426
 Onsaker 14, 14, 15, 34, 39, 43, 77, 87,
 205, 232, 233, 269, 283, 287, 293, 296,
 305, 316, 341, 388, 403, 427, 435, 440,
 442, 453, 459, 604
 Onsaker i Gran 322
 Onsaker, Nedre 317, 334
 Onsakerbråten 77, 313, 331, 338, 339
 Onsakereie 69
 Onsakervika 339
 Onsakervika Camping 330, 337
 Onsøy 26, 365
 Opheimsgrenda 457
 Oppdal 530
 Oppegård 421
 Oppen 297, 446, 475
 Oppigarden Bjørke 26, 222, 244, 372,
 466, 503
 Oppigarden Hårum 276, 365, 457, 566

Oppland 89, 101, 306
 Opplandene 156, 248
 Opsal på Tyrstrand 629
 Orebråten 556
 Orehagan 338, 340, 388
 Orienten 94
 Östergötland i Sverige 259
 Osterøy i Hordaland 266, 420
 Overmannsundet 624

Palm Beach, Florida, USA 273
 Peders/Pedersplads (Pers) 612, 613, 627,
 641
 Persebrua 629
 Petters 388, 401, 415, 419, 618, 630
 Pettersbråten 53
 Pettersplass 641
 Pilterud 17, 269, 287
 Pjåka 34, 71, 300, 324, 333, 492, 596
 Pjåkerud 113, 324, 392, 596, 597, 598
 Plassedammen 305, 510
 Porsgrunn 98, 170, 357, 652
 Prestegårdsveien 94, 104, 147, 148, 580
 Prestehytta 145
 Pålerud 35, 85, 91, 92, 93, 244

Rabba 584
 Radøy 257
 Ragnar Frischs vei 419, 421, 422, 420
 Rakkestad 129, 262, 473, 572
 Ramfjordbotn i Troms 419
 Randselva 218
 Randsfjorden 316, 322
 Ranheim 585
 Raufoss 693
 Rauma 698
 Rena 15, 88, 153
 Rendalen 55, 604, 685
 Renna 99
 Rennebu 256
 Retthella 30, 54, 56, 58, 59, 61, 62, 63,
 64, 131, 187, 188, 189, 189, 190, 190,
 416, 497, 512
 Reykjavik 686
 Ribberud 310
 Ribe på Jylland 536
 Ring 126, 232, 239, 255, 258, 259
 Ring gartneri 259
 Ringebu 441, 605
 Ringelia 394
 Ringen i Hårumsåsen 245
 Ringen i Ådal 98, 99
 Ringerike Helikopter 266
 Ringerike Samvirkelag 88
 Ringerikes Meieri 87
 Ringhol 129, 211, 473, 541, 572, 573,
 587, 609, 649
 Ringkollen 103
 Ringkollstua 240
 Ringsaker 30, 284, 531
 Ringstad 573, 574, 579
 Ringåsen 57, 315, 683
 Ringåsen, Nordre 299
 Risør 32
 Roalokka 73
 Rogaland 516, 581
 Rokketjern 510
 Rolighet 240, 246, 693

Rolighetsbråten 35, 91
 Rollag 241, 537, 538, 539
 Romerike 215
 Romsdal 273, 314
 Rud 14, 15, 36, 249, 662
 Rud, Vestre 39, 57, 73, 92, 149, 185,
 206, 309, 325, 479, 483, 626
 Rud, Østre 79, 98, 122, 333, 570
 Rudsødegården på Krokskogen 284, 287,
 296, 302, 303, 304
 Rudsødegården ved Kroksund 206, 231
 Rudsødegården, Søndre 226, 295
 Rukkedalen 672
 Rundtom 460, 466, 467
 Rygge 516
 Rykkin 686, 690
 Rytteraker 30, 76, 87, 113, 134, 135,
 136, 186, 205, 213, 232, 249, 331, 350
 Rytteraker-eie 75
 Rælingen 392, 418
 Rødberg i Numedal 424
 Røising 596, 598
 Røising, Vestre 225
 Rønnerud i Jevnaker 562
 Rønningen 16, 146, 211, 230, 231, 241,
 245, 259, 389, 611, 680
 Rønningen på Krokskogen 146, 230,
 231, 604, 610, 611
 Rønningen under By 16, 211, 241, 245,
 259, 282, 562
 Rønningen i Frøysuåsen 389
 Rønningen ved Storelva 680
 Rønningen, Nordre 673
 Rønningen, Søndre 671, 684
 Rønningsmarken 231
 Rønningsetermarken 611
 Rønningsetermarken, Vestre 611
 Rørøs 255, 531
 Rørvika 68, 77, 153, 295
 Røsholmeie 465
 Røsholmen 529, 639
 Røyken 329, 696
 Røykenvik 437
 Røyse skole 103, 107, 195, 469, 587
 Røyse vannverk 375
 Røysehall 15, 47, 50, 81, 102, 103, 103,
 105, 105, 127, 147, 147, 195, 278, 397
 Røysetoppen 386, 399, 400, 423, 424
 Røyseveien 91, 100, 101, 107, 108, 109,
 110, 111, 149, 248, 262, 264, 265, 266
 Røysås 420, 421
 Rå 118, 199, 346, 476, 490
 Rå i Brandbu 344
 Råde i Østfold 198, 690, 692

Sakromtjernsbekken 377
 Sand 664, 666, 668, 694
 Sand i Hurum 201
 Sandby 695
 Sandbyfeltet 133, 647, 650
 Sandbyveien 487, 669, 694–699
 Sande i Vestfold 667, 691
 Sandefjord 105, 326, 516, 580, 581
 Sandhaugen 186
 Sandmo 683
 Sandnes 488, 685
 Sandsetra 206, 432, 433, 664, 665
 Sandstad 93
 Sandsvær 98, 538

Sandsvær, Øvre 538
 Sandsæter 204, 478, 492, 499
 Sandvika 259, 273, 407
 Sandvika under Borgen 463
 Sanna 359, 683
 Sappørtangen 642
 Sarpsborg 153, 522
 Saulokka 15, 78, 89, 127, 261, 528, 541,
 550, 553, 567, 567, 579
 Seattle, USA 544
 Seim i Hordaland 562
 Selbu 256
 Selje i Nordfjord 411, 543, 648
 Selte 136, 309, 312, 568
 Selte, Øvre 179
 Sem i Vestfold 299, 317
 Semmen 120, 475
 Senja 150, 694
 Sigdal 93, 311, 490, 518, 538, 539, 666
 Siljan 357
 Simostranda 487
 Singsås 265
 Sirdal 541
 Sjong 317
 Sjørvoll/Skjørvoll 214, 508, 556
 Sjørvollsbråten/Skjørvollsbråten 508
 Skamarka 71, 324, 433, 450, 491, 595,
 596, 663
 Skarpsno 136, 144, 149, 150, 185, 607
 Skarpsnobakken 133
 Skarpsnogata 48, 112, 114, 143, 144,
 149, 150–155, 383, 386, 387, 388, 394,
 412, 415, 424
 Skarpsnohagen 143
 Skarpsnohaugen 144
 Skarvhelltangen 333
 Skau 647, 650, 654, 655
 Skauenga 186
 Skaug 598
 Skaugstad-eie 245
 Skauveien 487, 670, 690–693
 Skedsmo 315, 326, 581
 Ski 57, 131, 419, 470
 Skien 93, 111, 258, 565, 696
 Skinnillveien 423, 424
 Skiptvet 394
 Skjellum 126, 211, 238, 239, 241, 255,
 262, 264
 Skjerstad 531
 Skjerva i Lunner 380
 Skjold 539
 Skjærdalen 22, 36, 43, 117, 157, 159,
 198, 216, 235, 287, 320, 346, 369, 373,
 393, 491, 492, 590, 592, 593, 595, 596,
 598, 659, 660, 661
 Skjærdalselva 317
 Skjønhaug 470
 Skogen 227
 Skoger 27, 88, 224, 365
 Skogly 109, 110, 397, 684
 Skogn 180
 Skogstad 74, 83, 84, 85
 Skollerud 120, 158, 215, 596
 Skotbu i Kråkstad 154
 Skotland 321
 Skotselv 154, 373
 Skrangledalen 181, 393
 Skredderhusa 191
 Skrenten 420, 422
 Skui 57

Skøyen 198
 Slagelse 403
 Slagen i Vestfold 92, 469
 Slesvig 223, 594
 Slesvig-Holstein 595
 Slidre 659
 Sløga (Sløgabråten) 632
 Sløga 70, 73, 98, 113, 219, 395, 570,
 572, 597, 605, 612, 614, 625, 627, 630
 Sløga, Østre 640
 Sløgabråten 612, 632
 Smeiseberget 210
 Smestad i Bærum 366
 Smiebakken 141, 197, 254, 264
 Smävann 339
 Snadden 561, 569, 570, 625, 675, 676
 Snarum på Modum 104, 391, 437, 649,
 670
 Snarøya 56
 Snerthingdal 101
 Snorreli 425
 Snyta 112, 383, 387, 411, 582, 648, 680,
 Snåsa 545
 Sogn 90, 166, 193, 394, 463, 468, 471,
 570, 571, 573
 Sogndal 407
 Sognedalens Almending 348
 Sognedalselven 16
 Sokna 84, 153, 173, 225, 361, 523, 573,
 582, 683, 697
 Soknedalen 16, 50, 73, 93, 116, 201,
 243, 248, 291, 348, 504, 529, 534, 582,
 618, 620, 626, 632, 680, 681, 685, 686
 Solbakken i Frøysuåsen 426
 Solbakken ved Gomnes 377
 Solbakken i Steinsfjerdingen 328
 Solbakken ved Vik 16, 561, 584
 Solberg 17, 324, 345, 596, 597, 634
 Solbu 426, 681
 Solengen 671, 679
 Solengveien 669, 671, 674, 678, 681–687
 Solhaug 15, 23, 41, 81, 84, 104, 105,
 127, 137, 143, 147, 147, 148, 149, 365,
 673
 Solheim 419
 Solli 315, 340
 Sollihøgda 127, 166, 193, 211, 227, 583,
 608, 675, 683, 685
 Solmo 693
 Solsletta 699
 Solstad 156, 166, 193
 Soltun 685, 696
 Solum 48, 122
 Solum i Skoger 224
 Solvik 402
 Solør 89, 210, 298, 416, 536
 Son 516
 Sonerud 17, 207, 209, 210, 249, 328,
 353, 354
 Soria Moria 86, 88, 108,
 Soterud 377, 512, 554
 Spania 603
 Sparbu i Nord-Trøndelag 423
 Speke 388
 Spelmannsgata 17, 23, 40, 41, 84, 139,
 143,
 Spelmannssvingen 143
 Sperillen i Ådal 527
 Spikkestad 265
 Spydeberg 441

St. Paul, Minnesota 679
 Stabekk 312
 Stadheim 444, 472
 Stadum 14, 15, 23, 25, 29, 36, 38, 39, 52, 79, 89, 102, 107, 148, 159, 170, 204, 205, 206, 216, 231, 235, 247, 286, 309, 316, 333, 341, 382, 427, 473, 481, 490, 494, 566, 599, 616, 620, 639, 657
 Stadum skole 308, 354, 445, 468, 469, 469, 498, 507
 Stadum, Vestre 286, 288, 595, 634, 663, 664
 Stadum, Østre 288, 305, 307, 332, 428, 597
 Stadum-landet 445, 532
 Stadumsbakken 468, 470
 Stadumsenga 387, 436, 460, 467, 467
 Stadumsholmen 463
 Stadumsvollen 388, 460
 Stange 103, 285, 294
 Stanglinja 56
 Stathelle 684
 Stavanger 57, 223, 415, 420, 544, 580
 Stave i Ål i Hallingdal 602
 Stavern 404
 Stavlundstøa 449, 462
 Stein 16, 37, 69, 72, 75, 85, 91, 92, 113, 122, 152, 160, 195, 196, 214, 219, 220, 236, 242, 269, 329, 532, 601, 603, 659, 666
 Stein, Nedre 221
 Stein, Søndre 319
 Steindalen 64
 Steinkjer 100, 328, 545
 Steinlausa 280
 Steinlaussetra 46, 58, 59, 85, 86, 280
 Steinlaussetra, Nedre 60, 65, 279, 280
 Steinlaussetra, Øvre 64, 65, 280, 504, 511, 512
 Steinsbakken 93
 Steinsbråten (Øvre Bråten) 666
 Steinsbråten 281, 555, 556, 683
 Steins-eie 91
 Steinsetra 119, 560
 Steinsfjerdigen 13, 14, 15, 17, 18, 55, 62, 79, 82, 111, 123, 134, 138, 161, 168, 179, 190, 191, 212, 239, 264, 305, 328, 334, 340, 543, 558, 681
 Steinsfjorden 108, 313
 Steinsrud 69
 Steinsletta 17
 Steinsvollen 136, 611
 Steinsåsen 93, 109, 111, 225, 281, 444, 445, 487, 584, 682
 Steinsåsen, Nedre 150
 Sten 321
 Stensbak 683
 Stigsrud 17, 345, 596
 Stjernetoppen 406, 414, 418
 Stockholm 252, 413, 603
 Stokke 335, 516, 580
 Stokkebo 111
 Stokmarknes 696
 Storbråten 78, 244, 386, 390
 Store Bønsnes 319
 Store Hundstad 34, 347, 451, 495, 634
 Store Vaker 56
 Storelva 14, 16, 17, 84, 94, 270, 300, 427, 443, 445, 446, 450, 458, 460, 464, 466, 469, 473, 494, 532, 586, 608, 623, 657, 667, 671
 Storeldal i Østerdalen 542
 Storhængslet 436, 455, 659
 Storløkka 692
 Stormoen 640, 641, 642, 644, 648
 Stormyrsløkka 459
 Storøya 21, 42, 205, 220, 235, 241, 243, 319, 349, 350, 361, 362, 529, 596, 628, 631, 636, 679
 Strand 211, 226
 Strandefjerdigen, Nordre 14
 Strandefjerdigen, Ytre 14
 Strandefjerdigen, Øvre 14
 Straumen 523
 Streituland 589
 Stryken i Eiker 621
 Strømmen 392
 Strømsoddbygda 150, 348, 685
 Strømstad 245
 Stua Fjell 307, 308, 410
 Stubberud 309
 Stubdal 181, 466, 598
 Støren 615
 Ståfis-stua 387
 Ståvi i Bærum 601, 602
 Sudndalen 562
 Suldal i Ryfylke 544
 Sundsvall 603
 Sundvolden Hotel 32
 Sundvollen 32, 38, 44, 57, 69, 73, 79, 98, 127, 153, 169, 209, 220, 226, 251, 272, 280, 301, 304, 314, 328, 330, 406, 510, 512, 570, 683, 690, 693, 694
 Sundvollen-eie 71, 75
 Sundøya 72, 242, 282, 562
 Sunnfjord 314
 Surnadal 685
 Suserud 687, 688
 Svalbard 298
 Svarstad 14, 15, 36, 38, 39, 48, 61, 62, 63, 68, 71, 118, 119, 123, 130, 156, 164, 166, 166, 170, 176, 177, 198, 205, 236, 245, 258, 289, 291, 301, 302, 307, 333, 359, 359, 360, 363, 369, 384, 387, 407, 408, 436, 438, 442, 468, 505, 634, 637, 655
 Svarstad-eie 71, 637
 Svartøyene 14
 Sveits 252
 Svelvik 89, 522, 553, 89
 Svendal i Våler 501
 Svenrudmoen 278
 Svenskeklassen 247
 Svenskestykkene 232
 Svensløkka 74, 129, 144, 185, 413
 Svensrud 15, 16, 17, 19, 29, 30, 33, 37, 38, 40, 44, 45, 65, 67, 70, 77, 84, 85, 86, 87, 88, 92, 108, 213, 245, 251, 275, 279, 302, 327, 372, 424, 494
 Svensrud vannverk 132, 133, 608
 Svensrudbrygga 85, 85, 100, 252
 Svensrudgata 107, 250, 265
 Svensrudmoen 59, 83, 280
 Sverige 30, 54, 55, 186, 222, 242, 302, 371, 392, 410, 514, 515, 553, 603, 688
 Svingerud 16, 17, 32, 80, 84, 89, 103, 106, 111, 112, 126, 152, 154, 155, 259, 408, 471, 516, 541, 543, 549, 550, 551, 554, 575, 576, 603, 621, 645, 654, 667, 685
 Svingerudbråten 40, 46, 53, 78, 88, 89, 90, 282, 306, 522, 556, 565
 Svingerudveien 582
 Sykkylven 691
 Sylling 164, 212, 263, 172, 439, 485
 Synneren 270, 340, 450, 469, 633, 639
 Syr 343, 363
 Syrhaugen 417
 Sysle 153, 312, 424
 Sæbo 696
 Sælabonn 13, 14, 18, 49, 55, 72, 84, 85, 94, 97, 100, 133, 171, 195, 240, 246, 268, 270, 271, 280, 531
 Sælabonn Åkervanning A/L 132, 189
 Sætrang 198, 317, 333, 475, 619
 Sætrang, Søndre 322, 596
 Sætrangseie 359
 Søgarden Hårum 137, 176
 Søhol 14, 15, 26, 38, 60, 68, 76, 79, 104, 119, 132, 156, 164, 173, 185, 195, 244, 272, 287, 291, 293, 305, 306, 359, 360, 365, 380, 395, 413, 421, 429, 443, 447, 448, 460, 490, 491, 594, 595, 596, 597, 620, 627
 Søhol/Evjua 260
 Søhol-eie 38, 143, 185, 291
 Sømøen 138, 682
 Sønnerborg på Als 595
 Søndre Land 78, 237, 244, 394
 Sønsterud 79, 230, 243, 244, 617
 Sør-Aurdal i Valdres 402
 Sorbråten 17
 Sørenga ved Vik 629
 Sør-Fron i Gudbrandsdalen 307, 329
 Sørefoss 35, 483, 500, 656, 680
 Sørigarden Borgen 84, 172, 611, 621
 Sorli 687
 Sorseterveien 145
 Sørsetra 231, 232, 238, 279, 280, 302, 303, 377, 510, 512, 608, 668
 Sør-Trøndelag 265, 615, 682
 Sørum 15, 18, 69, 71, 72, 186, 195, 214, 272, 365, 475, 525, 540, 565, 588, 644
 Sørum i Akershus 153, 406, 537
 Sørum, Midtre 55, 82, 502
 Sørum, Nordre 52, 225, 603
 Sørum, Søndre 251, 334, 604
 Sørum, Vestre 658
 Sørumschaugen 632
 Sørumsmoen 113, 386
 Sør-Varanger 543
 Sorland 223
 Sælerud 75
 Taje 269, 270, 296, 302, 450, 461, 553, 612, 614, 623, 625, 633
 Tajebakken 400
 Tana i Finnmark 30
 Tanberg i Norderhov 116, 325, 346
 Tanbergmoen 181, 640, 643
 Tandberg på Modum 202, 389, 607
 Tanum 253
 Teigen 74, 293, 300, 301, 302, 305
 Teigen, Nedre 300, 302, 313, 340
 Telemark 84, 153, 256, 357, 394, 581, 696, 697
 Thailand 110, 257, 516, 686, 687
 Thorbo 422
 Tidaholm i Sverige 516

Tingelstad 406
 Tinn i Telemark 394
 Tjodalvng 581
 Toen i Haug 320, 602
 Toen på Modum 285
 Tolga 539
 Tolpinrud 524, 680, 681, 685
 Tomb i Råde 198
 Tomra 382
 Tomta 246, 289, 450, 460, 462, 465, 466, 555, 616, 617, 648, 649, 660
 Topikrud 242, 246
 Toppenhaug 340
 Tores 243, 244
 Toresplassen 59, 60, 61, 113, 146, 231, 280, 377, 378, 379, 380, 463, 510, 512, 564, 611, 624
 Torestua 460, 465
 Torgesetra 512 (se Tørje)
 Torino, Italia 252
 Torpesetra 338, 460
 Torpo i Hallingdal 456, 457, 566, 649, 683
 Tostens (Nordli) 245, 387, 388, 403, 426
 Toten 96, 107, 157, 185, 252, 327, 373, 465, 489, 588
 Toverud 164, 520, 524
 Tranby 276
 Traun i Østerrike 263
 Trillerud 86, 184, 245, 612, 616, 621, 623, 626, 635, 641
 Trollstua 682
 Troms 150, 212, 254, 257, 263, 265, 419, 425, 445, 694
 Tromsø 109, 422, 425, 504, 696
 Tromøya 256
 Tromøysund 543
 Trondenes 541
 Trondheim 106, 170, 253, 256, 421, 601, 688, 698
 Trongmoen 59, 111, 112
 Tronrud i Soknedalen 322
 Tronrud Engineering AS 266
 Tronstad 529
 Trysil 131, 484, 484, 485, 544, 605, 606, 645, 696
 Trægde 306, 443
 Træna i Nordland 313
 Trøgslø 169, 187, 188, 189, 243, 327
 Trøgstad 159, 223, 447, 536
 Trøndelag 585, 651
 Tune 217
 Tustna på Nordmøre 523
 Tvedestrand 676
 Tveita 285
 Tynset 88, 691
 Tyrifjorden 13, 14, 16, 18, 90, 117, 162, 163, 268, 316, 340, 341, 369, 427, 446, 660
 Tyrimo 264
 Tyristrand 14, 22, 34, 36, 43, 48, 71, 84, 92, 98, 111, 112, 113, 119, 122, 123, 128, 150, 151, 165, 186, 202, 220, 225, 288, 296, 300, 301, 313, 315, 316, 319, 321, 323, 332, 333, 345, 369, 387, 388, 390, 392, 418, 433, 450, 451, 465, 465, 480, 499, 543, 552, 560, 571, 584, 588, 594, 596, 603, 617, 629, 632, 660, 662, 663, 669, 677, 688, 692
 Tyskland 258, 261, 264, 299, 315, 420, 469, 562, 569, 594, 688
 Tysnes 502, 696
 Tømmerås 232, 577
 Tønsberg 257, 543, 581, 685, 693
 Tørje (Torget) 17, 229
 Ulefoss 153
 Ulleland på Eiker 596
 Ullensaker 20, 113, 406, 564
 Ullern 13, 14, 25, 26, 29, 35, 36, 38, 62, 73, 80, 85, 118, 129, 132, 143, 156, 157, 168, 169, 170, 195, 197, 202, 218, 230, 249, 253, 260, 268, 275, 282, 294, 316, 323, 326, 345, 356, 396, 412, 425, 440, 453, 463, 464, 491, 493, 494, 533, 559, 586, 595, 638, 665
 Ullern-eie 559
 Ullerål 402
 Ulnes i Nord Aurdal i Valdres 514
 Ultveit 588
 Ultveittjern 238
 Ulvestuhaugen 612, 638
 Ulvik i Hardanger 542
 Uruguay 252
 USA 75, 86, 273, 292, 466, 496, 500, 501, 544, 603, 605, 649, 679, 696
 Utsikten 425
 Utstranda 17, 34, 166, 484, 519
 Utvika 17, 59, 151, 285, 300, 333, 691
 Utøystua 241
 Vabakken 507, 586, 612, 615, 635
 Vadsø 106
 Vaker/Wager 198, 261, 321, 322, 351
 Vaker, Store 56
 Vaker-eie 509
 Vakermoen 238, 276
 Valdersstoa i Ytre Ådal 514
 Valdres 293, 328, 335, 491, 492, 509, 531, 540, 651, 684, 693, 697
 Valdresflya 458
 Vallset på Hedmarken 418
 Valstad 124, 500
 Vang på Hedmark 199, 416
 Vangen 543, 550, 551, 555, 558
 Vanse 543
 Vardal 89, 306, 693
 Vardø 673
 Vardøhus festning 674
 Varhaug på Jæren 516
 Vassbunden 592
 Vassfaret 372
 Ve 120, 205, 206, 415, 446, 462, 497
 Vegstein 116, 215, 285
 Vegstein, Søndre 38, 68, 191, 192, 663
 Vegårdsfjeringen 497
 Veholt 119, 207, 272, 319, 321, 322, 331, 433, 447, 453, 596, 660, 662
 Veholt på Ask 433
 Veienmoen 394
 Vekkern 161, 230
 Veme 405, 406, 424, 457, 573, 618, 620, 626, 681, 695
 Veme, Nedre 205, 447, 620
 Verkensgata 100
 Veseie 674
 Vesetrud 17, 240
 Veslebu 523
 Vesleheimen 681, 682, 683, 699
 Vestbråten 272, 420
 Vestby i Akershus 70
 Vestern 130
 Vesterneie 290
 Vestersund 392
 Vesterålen 523
 Vestfold 55, 92, 299, 469, 514, 516, 580, 581, 658, 667, 691
 Vestfossen 126, 238, 476
 Vestigarden Hårum 136
 Vest-India 220, 349, 350, 600
 Vestjordet 132, 154, 155, 171, 177, 192, 388, 389, 391, 392, 399, 410, 411, 500
 Vestli 688
 Vestre Aker 679
 Vestre Gausdal 133
 Vestre Slidre 328, 335, 442, 673
 Vestre Sløga (Sløgabråten) 641
 Vestre Toten 397
 Vestre Ådal 98, 153, 407, 684
 Vestvågøy 698
 Veverstykket 232
 Vidalen 372
 Vidalen fellesbeite 140
 Vietnam 563
 Vik 15, 16, 25, 57, 69, 75, 109, 110, 111, 134, 153, 195, 431, 435, 436, 454, 584, 602, 692
 Vik i Sogn 166, 193, 571
 Vik, Nedre 160
 Vik torg 112, 404
 Vik, Vestre 452, 453
 Vik, Øvre 136, 241, 403, 433, 480
 Vikedal i Rogaland 418
 Viker i Ådal 529, 663, 682
 Viker kirke 527
 Vikersund 117, 153, 216, 424, 429, 498, 582, 660, 696
 Vikseie 75
 Viksenga 195, 669
 Villa Moe 29
 Villvoll 137, 255, 263, 356
 Vindern 609, 610
 Vinger 82, 541
 Viul 84, 217, 347, 697
 Volda på Sunnmøre 261
 Voll 328
 Vollebu 426
 Voss 257, 456, 685, 690
 Væleren 333
 Värmland 484, 603
 Værøy 90
 Västergötland 242, 259
 Vøyenenga 165, 521
 Vågå 539
 Vågård 155, 351, 394, 465, 475, 476, 615, 697
 Vågård, Øvre 297
 Våle 200
 Våler i Østfold 117, 316, 495, 501
 Wennevoll 264
 Wisconsin 86, 605
 Yleholmen 446, 450
 Ytre Strandefjeringen 14
 Ytre Ådal 120

Øderå 137, 244, 525, 575
 Øgardsbråten 391
 Øierseterhytta 459
 Øiersetra 337, 388, 436, 456, 460
 Øiersæter skog 459
 Økri 79
 Øksna i Lier 30
 Øksnes i Nordland 504
 Øskjevallsetra 130, 131, 293, 297, 304, 305, 448, 667
 Østby 89, 253, 322, 477, 677
 Østby i Vegårdsfjordingen 476
 Østbygda 16, 17
 Østensjø 138
 Østerdalen 138, 539, 542
 Østerrike 263
 Østfold 223, 365, 394, 572, 690, 692
 Østigarden Fjell 388, 651
 Østigarden Hårum 305, 443
 Østli 522
 Øst-Modum 17, 66, 269, 287, 293, 607
 Østre Aker 138
 Østre Bjørke/Stua 629
 Østre Gausdal 484
 Østre Jevnaker 654, 655
 Østre Toten 30, 109, 501
 Øst-Veme 291
 Østvold 98, 395, 505, 530, 541, 569, 570
 Østvold, Nedre (Damenga) 73, 98, 570, 572, 633
 Øverby 17, 23, 38, 92, 139, 202, 205, 210, 211, 277, 300

Øverby på Utstranda 628
 Øverjordet 252, 415
 Øvervolden 59, 60
 Øvre Bråten under Stein 617
 Øvre Eiker 132, 335
 Øvre Rendalen 167
 Øvre Strandefjordingen 14
 Øvre Veien 326
 Øvre Årdal i Sogn 692
 Øyer 539
 Øystre Slidre 684, 693

Åbborås 146
 Aabenraa i Danmark 698
 Ådal 32, 98, 99, 112, 114, 121, 131, 158, 194, 292, 326, 373, 394, 415, 436, 462, 475, 487, 527, 529, 543, 566, 596, 615, 656, 663, 682, 695
 Åfarnes 698
 Åfjord 543
 Ågårdslia (Langlia) 598
 Ål i Gran på Hadeland 432
 Ål i Hallingdal 92, 373, 539, 602, 649, 672
 Aalborg 314
 Ålesund 256, 273
 Åmli i Aust-Agder 688
 Åmot på Modum 138, 677, 683, 687, 692
 Ånstad i Ibestad 265
 Århus 42, 361
 Årnesfjordingen 14
 Ås i Akershus 191, 405, 457

Åsa 17, 230, 231, 238, 258, 263, 264, 277, 415, 515, 581, 612, 676, 686
 Åsatangen 108
 Åsbakken 75, 76, 185, 186, 291, 308, 342, 384, 385, 388, 401, 403, 406, 413, 414, 417, 419, 508, 638, 639
 Åsbygda 62, 108, 190, 240, 299, 368, 404, 475, 479, 480, 516, 579, 672
 Åsen 98, 112, 381, 382, 383, 384, 389, 390, 394, 398, 399, 405, 407, 408, 416, 418, 464
 Åseral 257
 Åsgårdstrand 311
 Åshaug i Hårumsåsen 404
 Aasheim 155
 Åsheim 90, 385, 394, 406, 414, 417
 Åsly 421, 422, 576
 Åsnes i Solør 575
 Åsplassen 184, 245, 636
 Åsterud 345, 596, 663
 Åsterudeie (Tyristrand) 556
 Bind 1 – Årnesfjordingen

I bind 1 og 2 av Hole bygdebok er det oppdaget følgende feil:

Bind 1 – Årnesfjordingen

s. 41

Siri Engebretsdatter Vik og Ole Gulbrandsen Fjeld hadde ytterligere én felles datter, Anne Sophie (f. 1865). Før hun inngikk ekteskap, fikk Siri Engebretsdatter en datter, Marie Elise (f. 1856), med Hans Hals.

s. 163

Av de åtte barna til Karoline Jakobsdatter og Ole Kristiansen i Sundet (seinere Bergeløkka) ble datteren Jenny (1894–1925) gift med Karl Amandus Karlsson Blomberg (f. 1880) fra Sverige (hans andre ekteskap). De eide en periode Svelvik gård på Tjøme, og deres sju barn var Anders Olaf (d. 1975), Esther Charlotte (f. 1916), Aagot Marie (f. 1917), Ruth Karin, Odd Karelius, Randi Wiktoria (f. 1923) og Aage Johan (f. 1924). De hadde ingen datter med moras navn Jenny. Karl Blomberg hadde to barn fra sitt første ekteskap: Dagmar Sofia (f. 1901) og Karl Ture (f. 1903).

s. 208

Eli Oldsdatter Rytterager (Fekjær) døde i 1850 (12. november).

s. 263–264

Jonas Lewyn solgte i 1803 Storøya med Rytteraker, Geitøya og Purkøya til Jacob Walter for 11.599 riksdaler samt ettergivelse av en regning på 5.224 riksdaler for forbedringer som sistnevnte hadde foranstaltet som fullmektig over eiendommene. Dette var ikke samme pris som Lewyn selv hadde ervervet det hele for i 1801 (30.000 riksdaler, som var gjelda som hvilte på eiendommene: 11.247 riksdaler til Lewyn selv og 18.753 riksdaler til Jacob Walter).

s. 373

I 1762 var Kristoffer Haraldsen og Berte Iversdatter husmannsfolk i Sandvika under Borgen, men Berte var ikke datter av den tidligere husmannen Iver Kristensen og hans første hustru Ingrid Andersdatter. Berte (Bertha) Iversdatter (1726–1787) var datter av husmann på Holmen under Stadum, Iver Hansen og hustru Kirsti Alvsdatter – se bind 3 s. 463.

s. 409

Sinus Gusgaard (f. 1877) fra Norderhov (sønn av Johan Gusgaard på Trøgstad) ble eier av Nedre Løken i desember 1922. Han var gift med sin kusine Else Marie Pedersdatter Gusgaard (f. 1883), datter av Peder Gusgaard på Bure.

s. 495

Maren Johannesdatter Stadum (1853–1936), som bodde i Granli ved Vik fra rundt 1919 til sin død i 1936, drev ikke trikotasjeforretning i Asker. Det gjorde derimot hennes niese, Maren Andersdatter Stadum (f. 1883) – se bind 3 s. 453–454.

Bind 2 – Steinsfjordingen

s. 45

Ole Engebret Moe og Karin Tallhaug har tre barn: Katrine (f. 1995), Fredrik (f. 1998) og Andreas (f. 2000).

s. 63

Bildet på denne siden er av Marte Andersdatter Bråten (f. 1825), gift med husmann Kristian Trulsen på plassen Bråten ved Storelva. De fikk ni barn, og deres etterkommere bor fortsatt på stedet.

s. 66

Husmann Jakob Ellefsen (f. 1832) i Søndre Rønningen giftet seg i 1861 med Lise Andersdatter (f. 1840) fra Veseie i Norderhov. Året før de giftet seg fikk de en datter, Maren Karine (f. 1860), og i 1868 fikk de en sønn, Edvard. I bind 2 s. 66 er dette framstilt som at Maren Karine og Edvard var halvsøsken, men de var altså helsøsken. Maren Karine ble i 1884 gift med Anders Johannessen i Asker (f. i Sverige).

s. 113

Vi kjenner bare ni av barna til Anders Andersen Bjørnstad og Siri Stensdatter Horn. Datteren Maren er listet opp to ganger (hun kalles Marie i skiftet etter mora i 1780–81). Maren Andersdatter var g.1 m. Jørgen Torgersen Holtmark (1714–1773) i Lier, og de fikk én sønn Torger. Maren ble g.2 m. Hans Aagesen Kittelsrud (1717–1785) fra Sylling, og de fikk 10 barn.

s. 118

Peter Nicolai Leegaard og hustru Antonie f. Krohn hadde fem barn: Petronelle Margrethe (f. 1857), Bolette Andrea (f. 1860), Annette (f. 1861), Petra Antonie (f. 1864) og Anton Michael (f. 1866) – se omtale av Bønsnes i bind 4.

s. 118–119

Eieren av Søndre Bjørnstad fra 1874 het Hans Emahus Tønder Coldevin (1840–1897). Han flyttet med sin familie til Trondheim rundt 1892–93, og arbeidet der som maltkontrollør. I 1900 bodde hans enke, Gunhild Trulsdatter f. Rishovd, i Trondheim med tre døtre, hvorav to var kontordamer. Hans Emahus Tønder Coldevin var sønn av en lege i Drammen med samme navn. En bror av legen var Isach Jørgen Coldevin på Dønnes på Helgelandskysten, som er oldefar til Hans Coldevin i Haug (lektor ved Ringerike videregående skole).

s. 127

Bildet av tresking på Bjørnstad er fra rundt 1950, og ikke 1935. Denne typen John Deere-maskiner kom til Hole sist på 1940-tallet.

s. 146

I 1348 vitnet Audun på Bjørke på bygdetinget i Norderhov i en betalingstvist, etter at Orm på Nord-Daulum hadde solgt en gårdpart i Nedre Mo på Røyse. Nord-Daulum var sannsynligvis gården Norddal i Lier (etter E.F. Halvorsen).

s. 245

Martin Andreassen Engen (1860–1922) døde da han ble påkjørt av toget på en planovergang ved Tyristrand 29. januar 1922. Han ble blind som ganske liten, men arbeidet likevel som snekker, kurvemaker og urmaker, og var ikke så lite av en tusenkunstner.

s. 303

(Bildetekst) Maleriet av Høgstua Hurum er malt i 2001 av Torbjørn J. Rudrud, Drøbak.

s. 309

Bildet av hovedbygningen i Høgstua Hurum etter ombyggingen i 1927, er speilvendt.

s. 317

Hans Engebretsen Hurum var yngste sønn av Marthe og Engebret Hurum (Vestigarden).

s. 461

Else Ridder (1777–1861) giftet seg med prokurator Mathias Hagerup Stabell i 1795.

s. 511

(Bildetekst) Hans Andreas Madsen og Berte Marie Larsdatter i Steinsrud fikk ni barn – noe som også går fram av brødteksten s. 508–509.

s. 551–552

Den yngste av de tre døtrene til Marte Karine Olsdatter Hverven og Jens Christian Bjerck på Nordre Sørumsø het Marte Karine (f. 1850), som sin mor. I ekteskapet med Peter Christian Gusgaard på Bure i Norderhov fikk Marte Karine fem barn, hvorav datteren Borghild (f. 1888) ble gift med Johannes Lenvik Kjos.

s. 621

Anton Nilsen Tomta var fra plassen Tomta under Stadum.

s. 637

(Bildetekst) Bildet av familien Eriksen i Bråten er tatt i 1945.

s. 638

Bente f. Eriksen og Morten Vidar Hansens datter Ida Helen er født i 1991.

s. 666

(Bildetekst) Anna Ruud (f. 1886) var fra Mattisplassen på Krok-skogen.

© Hole kommune 2004

Produsert i regi av Boksenderet Erik Pettersen & Co. AS

Grafisk formgivning: Bjørg Omholt

Bilredaksjon: Gudmund Bakke

Kart: Avd.ing. Marianne Meinich,
Hole kommune (tillatelse nr. LKS
82003/R76908/Statens kartverk)

Statens kartverk: Kart 1827 (etter originalmålinger)

Konduktør Braags utskiftingskart over Krokskogens Allmenning
1823

Boken er satt med 10,5/13 Sabon og trykt på 130 gr. Tom & Otto Silk

Repro, trykk og innbinding: AIT Otta AS, 2004

ISBN 82-993498-6-9 (Bind 3)

ISBN 82-993498-3-4 (Komplett)

Omslagsfoto forside: Flyfoto over Røyse juni 2004. Nærmest ser vi skogområdene på Helgelandsmoen, og i bakgrunnen til venstre Sælabonn og Holsfjorden. Til høyre siger Storelva ut i Tyrifjorden (Nordfjorden), og bakerst ser vi Modumsåsen.
Foto: Fotograf Marit Fagerli.

Omslagsfoto bakside: Domholt ved Storelva sommeren 1955. På nordsiden ligger eiendommen Sand. På den andre siden av Storelva ser vi Averøya gård.
Foto: Widerøe's Flyveselskap AS.

Fotograf Marit Fagerli har vært engasjert som fotograf, og har levert de fleste nye fargebildene (tatt sommeren 2004). Flyfotografiene fra 1950-årene er levert av Widerøe's Flyveselskap AS, og ble cirka 1980 kjøpt av Ringerike kommune (disponeres i dag av Ringerike Historielag ved Otto Frydenlund). Bjørn Geirr Harsson har scannet flyfotografiene fra Hole. Ellers er de fleste eldre bildene i boka lånt av bygdefolk, og scannet av Margit Harsson. De er nå en del av billedsamlingen i Hole bygdearkiv. En rekke bilder er fra Buskerud fylkesfotoarkiv ved fylkesfotograf Bjørn Johnsen. Universitetets kulturhistoriske museer har levert bilder av oldfunn, og en del eldre bilder er fra Norsk Folke-museum Billedsamlingen.

Følgende privatpersoner har lånt ut bilder:

Signe Antonie Berg, Bjørn Bihli, Grethe Bjørnstad, Margrethe og Martin Bredvold, Anders Bye, Arvid Bye, Randi Bye, Ragnar Dalsbotten, Åse Hanna Berg Dalsbotten, Gerd Dæhli, Jens Dæhli, Karl Dæhli, Per Dæhli, Agnes Engebretsen, Bjørnar Eriksen, Gunnar Fagerås, Ellen og Arne Fjeldstad, Nils Johan Fjeldstad, Ole Fjeldstad, Vesla og Nils Fjeldstad, Per Fjordvang, Ingeborg og Trygve Frøshaug, Nils Erik Frøshaug, Anne Marie Frøshaug, Jørgen Frøshaug, Marit Frøshaug, Terje Frøshaug, Marie Berg Gjermundbo, Hans Gommæs, Ingrid Gommæs, Jorunn Gommæs, Mona Gommæs, Ole Petter Gommæs, Anny Lena Grønvold, Berit Gaardhammer, Astrid og Ole Anton Hafnor, Grete Hafnor, Per Hafnor, Svein Hafnor, Rolf Hagen, Kirsten Haug, Anita Haugland, Anton Hetland, Ragnar Hodt, Halldis Refling Holland, Kristin Bergum Jensen, Winnifried og Ole Jørgen Jørgensen, Ole Halvor Jøta, Anne Karine Kløven, Karin og Signe Kristiansen, Jorunn Kristoffersen, Terje Lehne, Elsa Lundberg, Esther Sofie Løken, Solveig Hurum Modalen, Anne Kari og Ole Moe, Maren Nesdal, Knut Jørgen Nyhus, Maren Anita Olerud, Magne Pettersen, Kari Prause, Gunn og Harry Pælerud, Elisabeth Helmen Qvist, Anne Karin Rosseland, Marit og Frithjof Rudstaden, Inger Lovise Ruud, Thora Ruud, Ellen Rytterager, Solveig og Thorleif Raaen, Anne Britt Lander Skuterud, Kari og Erland Slåtto, Tone og Otto Solli, Ellen Sundgaard, Hans Svingerud, Bjørn Arild Sørлие, Else Ragnhild Western, Randi og Nils Western, Trine og Trond Western, Ole Engebretsen Yttri.